

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

40
Eleg
002 / 4

<36619344260015

<36619344260015

Bayer. Staatsbibliothek

B E N E D I C T I

P E R E R I I V A L E N -

T I N I E ' S O C I E T A T E

I E S V ,

Tomus Quartus

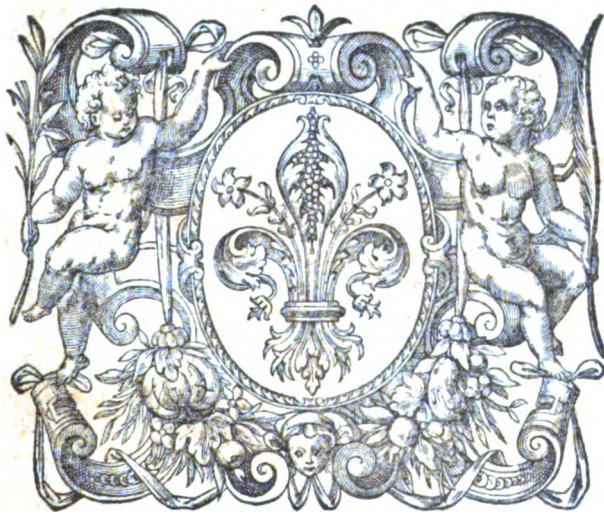
C O M M E N T A R I O R V M I N

L I B R V M G E N E S I S .

A capite vigesimo quinto, usque ad quinquagesimum; & finem Libri.

*Hic porrò quartus Tomus, præter copiosissimos verborum, & sententiarum
Moyfis expositionem, continet octiduum & undecim
principales Disputationes.*

Editió altera, plurimis mendis quibus præcedens scatebat, repurgata.

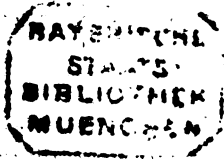

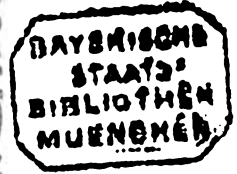
L V G D V N I ,

A P V D H O R A T I V M C A R D O N .

M. D C.

P E R M I S S V S V P E R I O R V M .

CÆSARI BARONIO

S. R. E. REVERENDISSIMO ET
ILLVSTRISSIMO CARDINALI
ET BIBLIOTHECARIO
APOSTOLICO,

BENEDICTVS PERERIVS, S. D.

ST I multa in te sunt, Cardinalis Illustriſſime, à quibus verè potes, ac luculenter, copioſèque laudari: vnum tamen illud, quod crebro, de te, hominum ſermone celebratur, tanti eſt, vt vel ſolū, ampliſſimis tuis laudibus ſatis eſſe poſſit. Tu enim inſignem eruditionem cum eximia integritate morum, ſingularique animi modeſtia & pietate ita miſcuisti, & quodammodo adæquaſti: vt virtus ne an doctrina in te præponderet, difficile ſit iudicium. Rara proſectò ſocietas, & admiranda maximè, ſimulque veneranda ſcientiæ atque innocentiae coniunctio: hæc nempe conſummatam in Chriſtiana diſciplina ſapientis viri laudem continet. Hoc igitur quaſi coniugio quodam probitatis & doctrinæ, id tu, Baroni optime atque doctiſſime, aſſecutus es, vt & præſtabilis virtus tua, propter adiunctam ſapientiam, maiori etiam honore ac veneratione colatur: & excellens

scientia, quæ obnoxia multorum inuidiæ atque obtre-
ctationibus esse solet, quòd in te mira sit ingenij ac-
torum suauitate condita, & præstantium virtutû or-
nata comitatu, amorem tibi omnium & reuerentiã cõ-
ciliet. Ac me quidem huius rei contemplatio & admi-
ratio impulit, vt tibi potissimum inscriberem quartam
hanc, extremamque Commentariorum meorum par-
tem, in quatuor libri Genesis Expositioni quasi fasti-
gium imposui. Sed præterea fuit altera quædam causa,
grauior etiam apud me atque efficacior. Scio te, lectio-
ne ac meditatione sacrarum literarum mirificè dele-
ctari: & hoc amplius, in eo studio perdiligenter & assiduè
versari, atque ita excellere, quasi non aliud vnquã
studium colueris. Testes sunt Annales tui, omnem iam
per orbẽ Christianum celebrati, atque omni deinceps
æuo celebrandi: qui vt multiugi scatent eruditione: ita
exquisitis diuinæ Scripturæ sententijs, doctissimæ plu-
rimorum difficilium locorum interpretationibus exu-
berant: Ex quo facile est intelligere, quantum præstare
in hoc studio potueris, si ad hoc præcipuè, isto ingenio,
& industria, curaque incumbere voluisses. Cõfido igitur,
hoc, quod nunc ad te defero meorum scriptorum
munusculum, dupliciter gratum tibi futurum. Etenim
continet sacrarum historiarum quæ in primis memo-
rabiles atque illustres sunt, dulcissimam, maximèque
frugiferam cognitionem, cuius te cupidissimum esse
nouis: idemque ab homine, tui iam pridem amatissimo,
datum est: haud sanè par meritis & dignitati tuæ: sed
quantum certè maximum, in præsens, studia nostra fer-
re potuerunt. Vale.

AVCTOR

AVCTOR OPERIS

LECTORI, S. D.

BSOLVI tandem, iuvante Deo, quadripartitum opus Commentariorum meorū in primum sacre Scripturæ librum, qui inscribitur Genesis: arduum sanè atque impeditum opus, nec minùs laborioso, quàm longo studio curaque confectum. Ter namque in Romano Gymnasio cum librum publicè sum interpretatus: & Commentariis eius libri componendis, limandisque, atque in lucem edendis, undecim annos impendi. Ac nisi vererer, ne forte laborum commemoratio, commendatio quadam operis, & quasi veditatio cuiuspiam esse videretur: narrarem tibi, Lector, in horum molitione Commentariorum, quoties mihi, quantumque desudandum fuerit: ingenti sepe tadio susceptæ provincie: interdum etiam non sine pœnitentia instituti operis, atque eius perficiendi & absoluendi desperatione. Verùm benignus & misericors Deus, mirè nostram tum animi, tum corporis infirmitatem adiuvit: novos identidem exsuscitans impetus animi, alacritatēque ac vigorem subinde redintegrans, quo cæptum scribendi cursum, ad metam vsque constanter persequeremur. Ac nos quidem nec tam longinqui temporis taderet, nec pœnite-

ret tot tantorumque laborum, si operis absolutio, & praestantia libri, quem hisce Commentariis interpretati sumus, & aliorum expectationi, & nostro consilio, votoque responderet. Sedenim dignitatem & quasi pretium operis (si quod eius tamen pretium fuerit) verè ac prudenter aestimabunt homines hac in arte, studiòque sacrarum litterarum periti ac perfecti. Sciat porro Lector, Commentaria nostra in caput 49. Genesis, ante sex annos, sub titulo lib. de Benedic. Patriarch. coniunctè cum secundo Tomo Commentariorum nostrorum in Genesim euulgata, nunc de-
nuo à nobis recognita & aucta, in hoc quarto Tomo, suum in locum videlicet, propriamque sedem esse reposita. Quòd si divina gratia, quæ nobis adhuc in scribendo benignè adfuit, aliquot deinceps annos in commentandi & scribendi studio ac labore nos itidem fouere, & adiuuare pergat: breui dabimus in publicum duos Tomos Electarum disputationum: alterum ad sacrâ Scripturam veteris Testamenti, alterum ad Noui pertinètem, & utrumque maxima iam in parte confectum. Sed quia nescimus quid nobis expediat, quidve de nobis statuerit is, sub cuius nutu vita nostra momenta decurrunt, usurpare iuuat

1. Mach. 3.

illam fortissimi Ducis sanctique viri Iudæ Machabei plenam pietatis sententiam: Sicut fuerit voluntas in cœlo, sic fiat. Vale.

* * *

INDEX

INDEX

COPIOSISSIMVS

DISPVATIONVM ET QVÆSTIO-

NVM, RERVQVE OMNIVM MEMORABI-
lium, quæ in hoc quarto Tomo tractantur. Est autem Index
hic digestus, & distinctus per viginti sex capita, quæ in his
Commentariis explicantur, id est, à capite vigesimo quinto,
vsque ad quinquagesimum, & finem libri.

*Nota porro numerorum adiecta huic Indici, indicant numeros appostos
in imagine ad Commentaria singulorum Capitem.*

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM

GENESIS.

Continet nouem Disputationes.

VÆNAM ætas
matura & ido-
nea sit coniu-
gio, tam in viro
quàm in fœmi-
na, secundùm
Hesiodû, Pla-
tonem, Aristotelem. num. 3.

Cur Moses tam multa de Iacob, de
Isaac verò perpauca scripserit. 2.

PRIMA DISPVATIO.

CVR complures in veteri Testa-
mento pernobiles fœminæ,
fuerint steriles. 5.

Quâdiu Isaac precatus Deum sit pro

sterilitate vxoris suæ: & hîc opinio
discutitur B. Chrysostomi. 6.

Cur Isaac tanto tempore sterilem ex-
pertus vxorem, non alteram du-
xit: sicut ob eandem causam A-
braham duxit Agar. 7.

Quodnam sit acetrimum vxori a-
moris erga virum suum incitame-
tum secundùm Aristotelem. Ibid.

An Isaac ob monogamiam, præferē-
dus sit Abrabæ, qui duas simul v-
xores habuit. 8.

Cum generatio Iacob à Deo promif-
sa, & ipse esset prædestinatus, quo-
modo dicitur, ea, propter Isaac
preces, fuisse diuinitus concessa:
& an prædestinatio, & prouiden-
tia

- ria Dei, humanis & naturalibus
medijs adiunctis. 9. 10. 11.
Qualis fuerit illa collisio mutua Ia-
cob & Esau in vtero matris. 12.
An ille motus infantium in vtero,
fuerit naturalis, an supernaturali
modo factus. 13.
Qualis exercitatio corporis vilis, ex
sententia Aristotelis, sit mulieri-
bus prægnantibus. 15.

SECUNDA DISPUTATIO.

AD quem locum, siue ad quam
personam iuerit Rebecca, vt
Deum consuleret; & qualis fuerit
illa consulendi ratio: Variæ Au-
ctorum expositiones, & opinio-
nes. 16.

TERTIA DISPUTATIO.

- D**E quatuor modis consulendi
Deum per Prophetas, per som-
nia, per sortes, per Sacerdotes siue
Ephod. 20. & sequentibus.
De triplici affectione animi, qua præ-
parabantur Prophetæ, vt prophe-
ticum spiritum diuinitus accipe-
rent. 22.
De modo, quo respõdebat Deus per
Ephod Sacerdotale, siue pontifi-
cale. 25.
De mirabili fulgore lapidû, qui erant
in rationali, ex quo prænosceban-
tur futura: & quando istud mira-
culum cessauerit in populo He-
bræo, ex Iosepho 25. & 26.
Supradictos quatuor modos consu-
lendi Deum, desisse ante Macha-
bæorum principatum. 26.
Cur lapides pretiosi, qui erant in ra-
tionali, dicti sint Vrim & Thu-
mim: & cur dictum sit Rationale,
& Græce λογικόν. 27.

- Reijcitur fabula Hebræorum, aien-
tium quoties prophetæ in Scriptu-
ra vaticinantur contra Idumæos,
nomine Idumæorû, denotari Ro-
manos. 29.
Allegorica expositio historiæ Iacob,
& Esau, cum dicitur, Maior seruiet
minori, secundum Augustinum &
Rupertum. 30. 31. 32.
Cur Deus per totum orbem dispergi
voluerit Iudæos, egregia ratio Bea-
ti Augustini. 30.
Cur mali plures sint, quàm boni, præ-
clara disputatio Nazianzeni. 33.
Conflictum Iacob & Esau in vtero,
figuram fuisse concertationis bo-
norum, & malorum in Ecclesia, &
vitiis, ac virtutum in animo
cuiusque, disputatio Augustini &
Origenis. 32. & 34.

QUARTA DISPUTATIO.

- D**E germano sensu & intellectu
eorum verborû S. Pauli, qui-
bus in Epistola ad Romanos capit.
9. tractat hunc locum Genesis de
Iacob & Esau valde copiosa &
vtilis disputatio. 36.
Iacob non ob præuisa bona eius me-
rita futura, electû esse à Deo. 38.
Aduersus Originem, asserentem ani-
mas hominum fuisse in exordio
mundi omnes creatas; & propter
peccata, quæ tunc egerunt fuisse
detrusas in corpora. 39.
Tribus modis Esau seruiuit fratri suo
Iacob, ex sententia B. Thomæ 40.
Quatuor clarissima præcipuæ dile-
ctionis Dei erga Iacob argumen-
ta. 41.

QUINTA DISPUTATIO.

- D**isputatur an Iacob fuerit san-
ctificatus in vtero matris suæ.
42.

SEXTA

INDEX.

SEXTA DISPUTATIO.

Quo sensu B. Paulus locum hunc Genesis de Iacob & Esau citauerit ad Romanos 9. historicone, an mystico: nū respectu vitæ æternæ an respectu bonorum temporalium. 43.

Si Paulus citauit locum Genesis de Iacob & Esau secundum historicum sensum, & respectu bonorū temporalium, quomodo id congruat & deseruiat consilio & proposito eius. 44.

Si Paulus citauit eum locum Genesis respectu electionis ad vitam æternam, non citasse eum historico, sed mystico sensu. 45.

Electio Iacob, & reprobatio Esau, cuius rei mysterium & figuram habuerint. 46.

SEPTIMA DISPUTATIO.

AN Pauli argumentatio ducta ex Iacob & Esau exemplo, si usurpata sit secūdū sensum mysticum sit valida. 47.

Vnde compertum esse potuerit Beato Paulo, Iacob fuisse figuram electorum, Esau autem reprobos secundum mysticum sensum principaliter intentum à Spiritu sancto. 48.

Disputatur, quisnam sensus mysticus sit idoneus & validus ad argumentandum. 49.

Quibus modis cognoscat queat, sensū aliquem mysticum fuisse à Spiritu Sancto principaliter intentum. Ibidem.

Consensus Patrum vrentium sensu aliquo mystico in argumentando, & probando quidpiam, declarat

fuisse eum principaliter intentum à Spiritu Sancto. 50.

Vt sensus præstabiliior in explicanda scriptura iudicari debeat, historicus an mysticus. 52.

De pilositate Esau: & copia pilorum in homine, cuius rei sit indicium. 53.

De tribus nominibus, Esau, Edom, & Seir, quibus in scriptura appellari solet frater ipsius Iacob. 55.

De naturali modo egrediendi ex utero matris, ex Aristotele, Varro, & Plinio. 56.

Disputatur de significatione nominis Iacob. 57.

Quid illa retentio plantæ Esau, facta à Iacob, significaret. 58.

Venator & venari, sæpius in malam partem usurpari in Scriptura. 59.

Quanto in honore fuerit antiquitus studium venandi & agriculturæ. 61.

Quid in Scriptura significet vocabulum Simplex. 62.

Pulchra B. Gregorij disputatio allegorica super diuersitate ingeniorum, & morum Esau & Iacob. 64.

Breuis disputatio in Genethliacos. 66.

De simplicitate victus antiquorum hominum. 68.

An edulium lentis Iacob, fuerit ex genere lentis Ægyptiacæ apud veteres admodum celebratæ, sicut sentire videtur S. Augustinus. 69.

OCTAVA DISPUTATIO.

AN Iacob peccauerit, inducendo Esau ad vendendum sibi ius primogenituræ, cum ei adiunctum esset sacerdotium, præsertim autem tam vili pretio. 71.

Refellitur traditio Hebræorum alien-

B

INDEX.

rium, Jacob præter edulium lētis,
aliud quoddam ingens pretiū de-
disse pro venditione primogeni-
turæ. 74.
Breuis disputatio nūm ante legē Mo-
sis, omnes primogeniti essent sa-
cerdotes. 76.
Quid in Scriptura significet vox pro-
fanus, & verbum profanare. 79.

NONA DISPUTATIO.

Q Vale, & quantum, & quotuplex
fuerit peccatum Esau in ven-
denda primogenitura. 81.
De quinque vel sex peccatis Esau.
82.
Pulchra disputatio S. Gregorij de sex
modis peccandi per intemperan-
tiam Gulæ. 82. 83.
Esau duodecim in rebus præfigura-
uit reproborum hominum inge-
nia, mores, studia, exitus denique
ac fines. 85.

CAPVT XXVI.

N fuerit idem rex Abi-
melech, qui nominatur
in hoc libro cap. 20. &
26. 1. & 2.
De causis fertilitatis & sterilitatis ter-
ræ Ægypti. 5.
De varijs modis prouidentia dei cir-
ca seruos suos. 7.
Quatuor Abrahæ eximia merita, ob
quæ Deus tot, tantæque promisit
ei ac semini eius. 8. 9.
An maiora fuerint merita Abrahæ,
quàm Isaac: & de excellentia me-
ritorum, in his qui fuerunt Funda-
tores, & tanquam Patriarchæ reli-
giosi Ordinum. 9.
Qualis fuerit ille locus & lusus Isaac

cum Rebecca, ex quo Abimelec
cognouit esse vxorem eius. 12.
Exempla clarissimorum virorum, qui
recreandi animi gratiā, etiam ad
pueriles ludos & iocos descende-
runt. 14.
Allegoria super lusu & ioco Jacob cū
Rebecca. 15.
De centuplo messis prouentu, qui
contigit Isaac, an fuerit naturalis,
an supra naturam, & miraculo as-
signandus. 18. & sequentibus.
Disputatur, festinatam opulentiam,
nec esse inculpatam, nec diuturnā;
& item inuidiosam, atque odiosam,
esse solere. 21.
Neminem subito fieri optimum, sed
per gradus quosdam, & incremē-
ta. 22.
Pulchra Origenis disputatio allego-
rica super illo centuplo prouentu
Isaac. 23.
Disputatur de malo Inuidiæ: pulchra
Inuidiæ descriptio ex Ouidio, &
quàm cæca sit inuidia. 24. 25.
Aquarum copia, & agriculturam, &
rem pecuariam, & omnes prope-
modum humanæ vitæ partes con-
tinet, præsertim in Palæstina, ex
Plinio. 25.
Origenis disputatio Allegorica super
puteis factis ab Isaac in terra Pa-
læstinorum. 30.
Allegoria Origenis super iurgijs &
rixis inter Palæstinos & pastores
Isaac propter aquam. 34.
B. Gregorij præclara disputatio tro-
pologica super fossione puteorum
Isaac. 36.
Cur Deus omnium, dictus sit pro-
priè, Deus Abraham. 38.
Quanta sit gratia diuinæ protectio-
nis & assistentiæ quam, Deus ex-
hibet Sanctis: & de quatuor mo-
dis diuinæ protectionis. 48.
De

De facilitate condonandi iniurias ex-
 xemplo Iſaac. 43.
 Erudita diſputatio Origenis allegori-
 ca, quo pacto rex Abimelec figu-
 ram geſſerit Philoſophorum, &
 ſapientum huius mundi. 45.
 Breuis diſputatio de varijs ſignifica-
 tionibus, quas in ſcriptura habet
 vocabulum Pacis. 46.
 Conuiuale ſocietatem & hilaritatē
 maximē conducere ignoſcendis
 delictis, inſtituendis, aut reſarcien-
 dis amicitijs, & ſinceritati animo-
 rum declarādæ: contra quam tur-
 piſſimē peccauit Alexander ma-
 gnus, & alij quidam Imperatores.
 47.
 An Latini meliūs appellauerint Con-
 uiuium, quam Græci Compota-
 tionem: & cur tam Græci quàm
 Hebræi epulare conuiſtum, à
 potando appellauerint. 48.
 Cur inuentor vini, vocatus ſit ab Eth-
 nicis Liber. ibid.
 De multiplici opportunitate & com-
 moditate temporis matutini. 49.
 Allegoria Origenis ſuper conuiuium
 Iſaac. 50.
 De nomine vr̄bis Berſabeæ. 51.
 Lapius Thoſtati circa tempus mortis
 Sem filij Noe. 57.
 De reuerentia, qua gener & nurus
 colere debēt ſocerum, & ſocrum,
 ex Ariſtot. 59.
 Egregia diſputatio allegorica ſuper
 tota hiſtoria Iſaac, Ruperti. 56.
 Prædicatores Euangelij, eſſe tāquam
 canes Domini. 60.
 De hæreticis vexantibus Catholicos.
 61.
 In omni tempore contra nouas hæ-
 reſes emergentes Chriſtus excita-
 uit nouos Doctores & propugna-
 tores Catholicæ doctrinæ. 61.
 Qualis eſſe debeat ratio bene & con-

dignē allegorizandi ſacras hiſto-
 rias. 62.

CAPVT XXVII.

DISPUTATIONES OCTO.

DE ſexdecim incommodis
 ſenectutis. 2. & ſequēt.
 Exemplum viuaciſſimæ
 ac vegetiſſimæ ſene-
 ctutis in Paulo Concordienſi, di-
 ſertiſſimis verbis enarratum à B.
 Hieronymo. 3.
 Perfectam eſſe Philoſophiam, aſſi-
 duam mortis meditationem. 4.
 De varijs modis, & generibus vena-
 tionum, & quodnam eorum ſit
 optimum, auctore Platone. 5.
 Cur Iſaac benediſtur filio ſuo Eſau,
 requiſiuit ab eo priùs cibatum ex
 venatione. 8.
 Pro ſpiritualibus bonis acceptis, red-
 di debere temporalia, pulchra B.
 Auguſtini diſputatio. 9.
 Allegorica Ruperti diſputatio in Præ-
 latis Eccleſiaſticos, parum ſincere
 beneficia & dignitates Eccleſia-
 ſticas diſpenſantes. 10.
 Egregia B. Ambroſij documenta &
 præcepta in diligendis tractandiſ-
 que filijs, valdè parentibus obſer-
 uanda. 12.
 Diſputatio, quam deteſtabile ſit cri-
 men, & atrociter à Deo ſæpe vin-
 dicatum, filios eſſe iniurioſos &
 contumelioſos aduerſus parentes;
 de quo præclara traditur Platonis
 doctrina, & admodum memora-
 bile exemplum à B. Auguſtino
 proditum. 14.
 De duplici ſpecie ſimplicitatis & in-
 nocentiæ, ex B. Baſilio. 16.
 Super eo quod Iacob aſſumpſit habi-

I N D E X.

tum Esau, vt benedictionem patris præriperet, quadruplex traditur allegorica expositio, Hyppoliti martyris, Ambrosij, Augustini, & Gregorij. 17.

PRIMA DISPUTATIO.

AN peccauerit Iacob, cum indutus vestibus Esau, videri voluit patri suo esse Esau. 20.
Iacob nihil in illa simulatione habitus peccasse, communis Patrū ac Theologorum astruitur sententia. 22.
Bonam esse & vtilem nonnullam simulationem, & deceptionem in loco, & in tēpore, quomodo probet S. Chrysostomus. 23.
Disputatio Thostati pro defensione Iacob. 24.
De quinque speciebus simulationis à Scoto traditis. 25.
De quadruplici specie simulationis & fraudis secundum ipsum Auctorem. 26.

SECUNDA DISPUTATIO.

AN sit tolerabilis eorum sententia, qui arbitrantur Iacob esse mentitum patri suo, nec peccasse tamen, quia sit aliquod mendaciū inculpabile, & laudabile. 29.
Disputatio Platonis, quod omne mendacium sit indecens atque inutile Deo, non tamen hominibus. 29.
Exponitur sententia Origenis de mendacio nonnumquam licito. 31.
Quid de mendacio senserit Chrysostomus & Cassianus 32. & 33.
Istas opiniones refellit Auctor, tripliciter probans omne mendacium per se esse malum. 35.

Ad quem finem & vsum data sit homini facultas loquendi, & instituta sint verba. 36.

Quanta virtus sit hominis, esse veracem ex Aristotele, & Pithagora. 37.

Disputatio, an obstetrices Aegyptiacæ propter mendacium quod dixerunt, perdiderint mercedem vitæ æternæ, & solum promeruerint temporalem, vt significat B. Gregorius. 38. vsque ad 42.

An mendacium officiosum possit esse meritum boni cuiuspiam temporalis apud Deum. 41.
Pestilens Darij Persarum Regis de mendacio sententia. 42.

TERTIA DISPUTATIO.

AN Iacob sit quidem mentitus, sed quia fecit id ex reuelatione & instinctu Dei, nihil peccauerit, vt quibusdam visum est. 43.
Probatur euidenter, Deum, nec auctorem, nec præceptorem nec suam forem mendacij esse posse. 44.

QUARTA DISPUTATIO.

AN probanda sit opinio multorum, aientium Iacob esse mentitum, & peccasse venialiter. 45.
Præter B. Virginem, de nullo Sanctorum certo dici posse, per totam vitam, eum numquam peccasse venialiter, sententia B. Augustini, & doctrina Tridentini Concilij. 47.

QUINTA DISPUTATIO.

Declaratur & defenditur communis Theologorum sententia, quæ Iacob vindicat ab omni mendacio. 49.

Disputa

Disputatur, an Iacob iure habere deberet primogenituram Esau, quia eam ille venderat ipsi 50. & seq.
 Cur Doctores tantopere conati sunt vindicare Iacob ab omni mendacio. 53.
 Soluuntur omnia argumenta eorum, qui probare conati sunt, Iacob mentitum esse, & peccasse venialiter. 54.
 Consuetudinem esse Scripturæ, appellare vnum hominem nomine alterius, propter insignem quampiam similitudinem quam gerit illius. 54.
 Iacob sine mendacio dixisse: *Ego sum Esau* dupliciter ostenditur. ibid.
 An excusari possit à mendacio Iacob, cum dixit patri suo: *feci sicut præcepisti mihi*: & rursus, *Comede de venatione mea*. 56.
 Quinque regulæ ad cognoscendum & iudicandum, quæ sint in Scriptura pro mendacijs habenda, & quæ non. 57.
 Cur Isaac tactus maximè iudicio explorare voluit, an qui secum loquebatur, esset Esau. 59.
 Cur Deus sit passus decipi Isaac circa benedictionem Iacob, Quæstio Damasi Papæ, & responsio B. Hieronymi. 61.
 De variis modis, quibus prophetarum spiritus tangitur, & afficitur, ex B. Gregorio. 62.
 Cur voluit Deus, vt Iacob per deceptionem patris, & non apertè ac simpliciter benedictionem paternam obtineret. 63.
 De antiquitate moris, vt primariæ personæ pretiosis vestibus induantur. 64.
 Cōsuetudo sacrorum Prophetarum, & sanctorum scriptorum, vt earum rerum vtantur similitudinibus, in

quibus vitam exercuerunt. 65.
 Super illis verbis Isaac, *Odor filij mei, sicut odor agri pleni*, disputatur qualis sit, & quantæ suauitatis odor agri: & quando terra suauissimè oleat, & super hoc pulcherima Beati Gregorij & Ambrosij allegorica expositio. 67. 68.
 Quatuor bonorum genera, per benedictionem Isaac esse promissa Iacob, & posteris eius. 71.
 Cur Isaac in benedictione filij sui Iacob, solius meminerit roris, tacens imbres, niues, ac vêtos & calorem cælestem. 72.
 Quantæ vtilitatis fuerit in terra Palestina defluxus roris, vt pote in qua non nisi duobus anni temporibus ferè plueret: vnde frequenter in Scriptura nominatur imber temporaneus & serotinus. 72.
 Quæ sint bonæ ac fecundæ terræ, & vt vocat scriptura, pinguis, signa. 73.
 De mira societate & quasi coniugio quodam celi ac terræ ad procreanda omnia sublunaria: quod veteres poëtæ per Iouem ac Iunonem figurarunt, sic interpretante B. Augustino. 74.
 Multiplex interpretatio allegorica illius benedictionis, quam Isaac contulit in Iacob. 75.
 Consuetudo est scripturæ in dandis promissionibus, promittere aliquibus magna quæpiam bona, quæ nō ipsis, sed multo post tempore, alijs præstanda sint, & cur id fiat. 77.
 Disputatio Philonis de quadruplici estasi. 80.
 Vocabulum Doli, & apud profanos, & apud sacros scriptores indifferenter vsurpari in bonâ atque malam partem. 83.
 Vtrum benedictio, quam Isaac dedit

I N D E X.

Iacob, putans esse Esau, propter errorem personæ, censeri deberet valida. 84.

Quando Idumæi dominati sunt Iudæis. 101.
De duplici genere Iratorum hominū ex Aristotelis sententia. 105.

SEPTIMA DISPUTATIO.

Cur Isaac tantopere recusauerit benedicere Esau. 85.
Cur Isaac non poterat benedicere duobus filiis suis Iacob; & Esau, cum Iacob benedixit duodecim filiis suis. 86.
Vtrum Abraham benedixit filio suo Isaac. 87.
Cur antiquitus tanti fieret benedictio paterna: & an cuiuslibet patris benedictio æqualem vim haberet. 88.

OCTAVA DISPUTATIO.

An Moses dicens, lacrymis Esau permotum Isaac, benedixisse illi, contraria scripserit B. Paulo aienti ad Hebræos 12. Esau non inuenisse pœnitentiæ locum, quāquam cum lacrymis inquisisset eam. 91.
An ex ista sententia Pauli posset inferri, posse in hac vita esse peccatū aliquod impœnitibile, atque irremissibile. 92.
Quid in Scriptura significet verbum pœnitere, & vocabulum Pœnitentiæ. 94.
Qualia fuerint ingenia & mores Idumæorum, ex Iosepho. 96.
Egregia disputatio Philonis, quod improbis melius sit eos seruire bonis, quàm dominari illis: & super eadem re, præclara Ambrosij & Basilij doctrina. 97.98.
Idumæi quandiu permanferint sub iugo Iudeorum & quoties illis seruerint. 100.

CAPVT XXVIII.

Decem Disputationes.

PRIMA DISPUTATIO.

Nocus, in quo Iacob vidit scalam; fuerit mons Moria, in quo postea ædificatum est templum Hierosolymitanum, vt putarunt multi: quos tamen egregiè refutat Thostatus. 4.

SECUNDA DISPUTATIO.

Cur Iacob & incomitatus, & pedes atque omnium ferè rerum inops missus sit in Mesopotamiā. 10.
Quomodo talis profectio Iacob in Mesopotamiam figura fuerit descensus filij Dei in terram ex B. Augustino. 11.
Hoc exemplo paupertatis Iacob pulchre disputat Philo qualis vitæ ratio deceat studiosum virtutis, & sapientiæ. 13.
Disputatio allegorica Beati Gregorij super historia Iacob in itinere dormientis in terra, capite super lapide posito: & quòd nomen Somni tribus modis vsurpetur in Scriptura. 14.
Explicatur copiosè ac diligenter locus libri Sapientiæ pertinens ad hanc historiam Iacob. 15.
Latinum interpretem verbū Honestate, nonnumquam ponere pro locupletare & ditare. 16.

TERTIA

I N D E X.

TERCIA DISPUTATIO.

- Q**Uæ fuerit propria & primaria significatio eius scalæ, quam vidit in somnijs Iacob. 18.
- Quomodo scalæ illa figura fuerit diuinæ prouidentię. 19.
- Simile huius scalę videri, quod Poetę finxerunt de Iouis catena. 19.
- Varijs gradibus illius scalæ significari varios diuinę prouidentię modos pro rerum ipsarum varietate. 20.
- Duo illius scalę latera significabant duas prouidentię Dei proprietates, fortitudinem, & suauitatem: Attingit enim à fine vsque ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter. 21.
- Quomodo mala, quæ cernuntur tam in rebus tã naturalibus, quàm humanis, coherere queant cum perfectissimæ Dei prouidentia. 21.
- Præclara B. Dionysij de suauitate diuinæ prouidentię sententia. 22.
- Administratos diuinæ prouidentię esse Angelos. 23.
- Quid ascensus & descensus Angelorum per scalam significaret. 23.
- Dominus in culmine scalæ innixus ei, quid significaret. 25.
- An prouidentia mundi à solo Deo proueniat, an ex alijs quoque rebus. 26.
- Falsæ Platoniorum de prouidentia mundi opinio refellitur. 26.
- Quomodo visio illius scalæ, præter generalem significationem diuinę prouidentię, propriè pertineret ad Eruditionem, & cõsolationem, & cõfirmationem ipsius Iacob. 27.

QUARTA DISPUTATIO.

DE duabus allegoricis interpretationibus illius scalæ; quarũ

altera pertinet ad incarnationem filij Dei, altera ad Christi Ecclesiã. 29.

Scala illa figura fuit generationis, siue genealogię Christi Domini, quam Matthæus & Lucas descripserunt: Cuius scalæ gradus, fuerunt generationes & personæ in Christi genealogia memoratæ. Latera scalæ, quibus infixi tenentur gradus, sunt Dei misericordia & veritas. Inferior scalæ pars hærens in terra, & superior attingens ecclum, præfigurabant duas Christi naturas, diuinam & humanam. Deus fastigio scalæ innixus, significabat diuinitatem humanitati vnitam. Angeli ascendentes, erant qui ferebant ad Deum preces & desideria Patriarcharum & Prophetarum de aduentu Messię: descendentes Angeli erant, qui oracula Dei deferebant ad homines, pertinētia ad Christi mysteria. 29.

Quemadmodum S. Augustinus eandem scalę allegoriam paulò diuersiùs, sed doctè interpretetur. 30.

Allegoriam scalæ pertinentem ad Christi Ecclesiã, quemadmodũ tractet & explicet Caietanus. 32.

QUINTA DISPUTATIO.

DE Tropologica illius scalæ interpretatione, secūdum quam ostenditur scalam illam fuisse figuram Euangelicę perfectionis, & disciplinæ religiosę. 32.

Cur disciplina religiosa assimiletur scalæ. Ibidem.

Duo latera huius scalæ, esse fidem & opera: siue verbum Dei, & sacramenta: siue duo illa moralis Philosophię præcipua capita, sustine, & abstine. Gradus scalæ, esse varias

I N D E X.

varias gratiarum & virtutum species, siue tria genera studentium virtuti, & Deo seruientium, Incipientes dico, Proficientes, & Perfectos. 32.

Angelorum per scalam ascensus & descensus, denotabat duplicem Sanctorum in terris vitam, Contemplatiuam, & Actiuam. Neque est visus in illa scala angelus quicumque aut residens, aut subsistens: quod in studio vitæ perfectæ necesse sit aut proficere, aut deficere, ut pulchrè ostendit S. Bernardus. 33.

Lateri scalæ facit Sanctus Bernardus asperitatem vitæ, & humilitatem mentis. Cur autem spiritalis disciplina cõparetur ascensui per gradus scalæ, egregiè declarat B. Bernardus. 34.

Sicut primus ascensus illius scalæ erat recessus à terra, ita primus gradus disciplinæ virtutis, est declinare à vitiis & cupiditatibus terrenis, & hoc disertè docet Basilius. 35. 36.

Traduntur ab Auctore decem gradus scalæ spiritalis, per quos ascendendo, peruenitur ad culmen perfectionis euangelicæ, ac religiosæ. 37. & sequentibus.

SEXTA DISPUTATIO.

Exponuntur & perpenduntur eiusdè scalæ interpretationes, à Philone traditæ. 38.

Scala Iacob instabilitatem & vicissitudinem significabat rerum humanarum: & in huius rei Symbolum Pyttacus scalam in templis dicauit donarij loco, ut imago esset volubilitatis fortunæ. 41.

Cum Deus sit vbique locorum, cur certa quædam loca propriè Deo

sacrata sint, & in veteri & in nouo testamento. 42.

De differentia cognitionis Dei per fidem, à cognitione Dei per donum contemplationis, pulchra disputatio B. Gregorij. 43.

Quod dixit Iacob, *Verè Dominus est in loco isto, & non est alius hic nisi domus Dei, & porta Cali*: præclare docet S. Bernardus id multo iustius & congruentius in sacra Christianorum templa dici posse. 46.

SEPTIMA DISPUTATIO.

Super eo quod fecit Iacob erigendo lapidem in titulum, & vngendo ipsum. 49.

Quatuor significationes in scriptura huius vocis, Titulus. 49

OCTAUA DISPUTATIO.

An rectè fecerit Iacob, oleo lapidem vngendo, & an talis vntio fuerit apud Ethnicos visitata. 51.

De duplici oleo sacro, cuius est in Ecclesia vsus. 51.

Exponuntur octo proprietates Olei propter quas tam frequens & varius est in rebus sacris Olei vsus, fuitque olim in veteri Testamento. 54.

NONA DISPUTATIO.

An Bethel, & Luza fuerint duæ vrbes, loco & situ distinctæ. 56.

S. Hieronymus mutauit sententiã de tribu, in qua erat vrbs Bethel. 56.

Excutitur opinio Andreæ Masij de vrbe Bethel. 57.

Sétéria Auctoris de vrbe Bethel. 59. Cur

Cur Bethel dicta sit posterioribus temporibus Bethauen; & quando id nomen ei fuerit impositum: & an reuera fuerit aliquis locus Bethauen, distinctus à Bethel. 60.

DECIMA DISPUTATIO.

AN vorum quod Iacob fecit deo sit vsquequaque laudabile: super qua re tractatur quatuor questiones. 61.

Quot modis sumatur in Scriptura nomen Panis ex sententia B. Gregorij. 65.

Multis Ethnicorum testimonijs probatur, mediocritatem facultatum, esse homini tutiorem, & meliorem. 66.67.

CAPVT XXIX.

Sex Disputationes.

PRIMA DISPUTATIO.

AN Iacob honestè ac decorè fecit, in publico Rachelem osculando. 1.

De sex osculorum generibus in Scriptura traditis. 2.

Quas partes corporis osculari mos fuerit olim, & cur. 4.

De tribus generibus hominũ in Ecclesia Christi, pulchra disputatio Sancti Augustini. 6.

Antiquitus molere frumenta, opus erat vilissimarum mulierum. 7.

Qualem sententiam habet Hebraismus ille frequens in Scriptura, Os meum, & caro mea, & quid significet caro, & sanguis, & communicare carni, & sanguini. 8.

De duplici genere lippitudinis; auctore Celso: & pulchra disputatio

Sancti Gregorij de lippitudine & albugine spirituali. 10.

SECUNDA DISPUTATIO.

DEclaratur mos antiquus contrahendi matrimonia per coemptionem, ut vir & mulier se inuicè emerent. 11.

Quomodo Latinus Interpres nunquam posuerit verbum fodere pro emere. 12.

Varia quondam Gentium consuetudo circa dotes matrimoniales. 13.

Quando fuerit confectum matrimonium inter Iacob, & Rachel initio prioris septennij, an in fine. 15.

Pulchra disputatio allegorica Ruper- ti quod seruius Iacob pro habenda vxore Rachel, figura fuerit Christi & Ecclesie eius sponsa. 16.

TERTIA DISPUTATIO.

Vtrum amor, quo Iacob tantopere dilexit Rachelem, fuerit immoderatus, atque culpabilis. 16.

Quomodo septem anni seruitutis videbantur pauci dies ipsi Iacob pre amoris magnitudine: cum ingens atque vehemens amor, sit impatiens moræ. 17.

An pulchritudo corporalis, sit verum bonum atque expetendum. 16.

Cõiuialis nuptiarũ celebritas, quàm fuerit apud veteres tam Ethnicos, quàm ex populo Dei, solemnis. 12.

Describitur magnificentia nuptialis conuiuij Alexãdri Magni, & principum eius. 22.

Quemadmodũ Plato minuerit sumptus nuptialium conuiuiorum. 22.

Cur mos erat apud Veteres, sponsam

C

vespere in domum viri ducere.

23.

An Lia peccauerit, ingrediens ad Iacob, cuius se sciebat non esse vxorem: & quàm multiplex & graue fuerit peccatum Laban, id iubentis facere Liam. 24. 25.

QVARTA DISPVATIO.

QUÏ fieri potuerit vt Iacob per totam noctem nullo modo cognouerit Liam, discernens eam à Rachele. 26.

An excusatio Laban petita ex consuetudine illius regionis, in qua maiores filias oportebat priùs dare nuptui quàm minores, fuerit probabilis. 27.

Quot dies antiquitus duraret celebritas nuptiarum. 29.

QVINTA DISPVATIO.

AN tetragamia Iacob fuerit licita, & honesta. 30.

An polygamia sit contra naturam. 32.

Tribus modis dici posse concubitus carnalem esse contra naturam. 32.

SEXTA DISPVATIO.

AN vnus femine cum multis viris carnalis coniunctio, fuerit aliquando licita & honesta. 35.

Probaturo octo rationibus, cōiugium vnus sceminae cum multis viris nunquam fuisse licitum. 35.

Allegoria S. Augustini, & Gregorij, & Ruperti super coniugio Iacob cum duabus sororibus. 36.

CAPVT XXX.

Quatuor disputationes.

TRiplex genus & ratio zeli. 1.

Quæ sint causæ sterilitatis mulierum secundum Aristotelem. 4.

De quatuor clauibus, quas Hebraei philosophantur solum Deum habere. 5.

Etiã ethnici, & in primis Plato, agnouit fœcunditatem muliebrem, & generationem liberorum, vt singulare Dei munus, ei maximè ferri acceptum oportere. 6.

Ridicula Romanarum mulierum superstitio, vt fœcundari possent. 6.

In coniugio Iacob cum duabus ancillis, quid lateat mysterij secundum Augustinum & Rupertum. 7.

Phrasis illa Hebraica (parere super genua sua) quam habeat sententiã. 8.

PRIMA DISPVATIO.

DE virtute & natura Mandragoræ. 9.

Descriptio Mádragoræ, & virtutum, & effectuum eius, ex Dioscoride. 9.

Quid Plinius de Mandragora tradiderit, & cum Plinius & Dioscorides eadem multifariam tradant, disputatur, vtum Plinius sumpserit ex Dioscoride. 10.

Quid de Mádragora prodiderint Galenus, & Auicenna. 10.

Mira tradidisse S. Epiphanium de virtute Mandrangoræ in Elephantis. 11.

Quid nam B. Augustinus compertum habue

- habuerit de mandragora. 11.
 Suidæ, & Rhodogini, & Matthioli de
 Mandragora opinio. 12. & 13.
 Cur Pythagoras mandragoram voca-
 uerit Antropomorphon. 13.
 Sententia Oleastri de Mandragora,
 minimè probanda. 14.
 De Mandragora opinio Rabbino-
 rum, & Francisci Georgij & Sixti Se-
 nensis. 14.
 Auctoris sententia de Mandragora,
 quinque Propositionibus cõpre-
 hensa & explicata. 15.
 Mandragoram per se non conducere
 mulierum fœcunditati: posse tamè
 per accidens multum prodesse.
 17. & 18.
 Quæ sit vera natura, & proprietas, &
 virtus, & effectus Mandragoræ. 19.
 Quomodo Iacob plenè satisfacere
 potuerit quatuor vxoribus in red-
 dendo debito. 21. 22.
 Tempus Natiuitatis Ioseph bene co-
 gnitum, quasi quædam Clauis est,
 ad totius propemodum Chrono-
 logiæ Iacob notitiam aperiendam.
 24.
 Quanta in gratia sit apud Deum vir
 bonus. 25.
 Cyri apud Xenophontem obseruan-
 da sententia, fieri non posse, vt do-
 mus illa bene administretur, quæ
 improbis vtatur seruis. 25.
 An verbum Augurandi sit omnino
 profanum; & à tractatione rerum
 sacratum planè remouendum, ex
 Origene, Theodoro, & Augu-
 stino. 26.
 Quid significaret apud veteres, Ho-
 mo boni pedis. 27.
 Quid nomine Domus significetur in
 Scriptura, & apud Aristotelem, &
 Xenophontem. 28.
 Pulchra Ruperti allegoria super eo,
 quod dixit Iacob: *Iustum est vt ali-
 quando prouideam domui meæ.* 28.

Quæ sit germana sententia illorum
 verborum, Respondebit mihi cras
 iustitia mea. Et quòd, Respondere,
 idem valet in scriptura, atque red-
 dere cuiquam quod meritum, &
 debitum est. 35.

SECUNDA DISPUTATIO.

AN laudari possit iustitia Iacob
 in eo quod egit cum Laban,
 per illud diuersicolorum virgarũ
 inuentum, multo fœcundiorẽ
 faciendo gregẽ suũ. 38. & sequen.
 Super illis verbis: *Cunctum autem gre-
 gem unicolorem tradidit in manu fi-
 liorum suorum.* Disceptatio cũ per-
 multis Hebraizantibus in defen-
 sionem Latine lectionis, quæ est
 hoc loco. 42.

TERTIA DISPUTATIO.

AN quod fecit Iacob, vt ad vir-
 garum multicolorum obtu-
 rum, pecudes generarent versico-
 lores fœtus, id fuerit miraculum
 diuinæ omnipotentis, an effectus,
 & opus naturæ. 47.
 Intentus aspectus in aliquod illustre
 obiectum, aut vehemens imagi-
 natio, quantam vim habeat in cor-
 pus humanum, & in ea, quæ in
 ipso sunt, & super hac re memora-
 bile refertur exẽplum, & lepidissi-
 mi versus Thomæ Mori martyris.
 51.
 Quod factum est in pecudibus Iacob
 ex aspectu virgarum, id fuisse sim-
 pliciter naturale; secundum quid
 autem; minime. 51.

QUARTA DISPUTATIO.

QUÆNAM sit physica ratio,
 quæue causa naturalis, cur pe-
 cudes in obtutu virgarum multi-
 C 2

colorum concipientes, genuerint
fœtus similes virgarum coloribus.

53.

Aquarum potu mutari colorem pe-
tendum, ex Aristotele, & Varrone.

53.

Egregia Disputatio Marfilij Ficini,
quod anima per vehemētē imagi-
nationē vel affectum, habeat vim
demutādi, variēque afficiendi cor-
pus non modo proprium, verūm
etiam alienum.

54.

Quatenus, & in quibus, imaginatio
vehemens possit corpus mutare,
ex S. Thoma.

56.

Quam rationem tradat Thostatus,
cur vehemens imaginatio generā-
tis fœtum similem faciat rei ima-
ginatæ.

57.

Super eadem ista re docta Francisci
Vallesij disputatio.

58.

Quando maximē imaginatio gene-
rantis, fœtum afficiat, & cur id ra-
rò contingat.

59.

Quis dicatur primi temporis con-
ceptus ouium, & quis serotinus.

61.

Super hac historia de virgis positis à
Iacob, commemoratur pulcherri-
ma Beati Gregorij Disputatio al-
legorica.

63.

De obseruatione, & cautione adhi-
benda in exponendis sacris libris
nunc secundū historiam, & aliās
secūdum mysterium, perutile do-
cumentum B. Gregorij.

63.

CAPVT XXXI.

VNA DISPVTATIO.

Vid significet illud quod
dixit Iacob, *Mutauit mer-
cedem meam decem vici-
bus.*

DISPVTATIO.

Super furto idolorum Labá, factō
à Rachele.

3.

Quid significet vox Teraphin satis
frequens in scriptura. 3. & sequēt.

Historia quam refert Thostatus de
capite per artē necromantiæ factō
ab Alberto magno, quod redde-
bat responsa consulentibus: & à B.
Thoma Aquinate, discipulo eius
confractum est.

4.

Quo animo Rachel furata sit Idola
patris sui: & an ipsa tunc coleret
idola, disputatio inter auctores.

5. & 8.

Solere scripturam appellare nonnun-
quam aliquid tale, non quia tale
sit, sed quia videatur, & putetur ta-
le.

7.

Disceptatio Catherini aduersus Ca-
ietanum, an Rachel fuerit tunc in-
fidelis: & an coniugium inter fide-
lem & infidelem, sit vetitum iure
naturæ: & defenditur Caietanus.

9. vsque ad 12.

Super isto furto Rachelis, allegorica
Beati Gregorij tractatio.

12.

Nomen fratris in scriptura quatuor
modis accipi.

13.

Cur Deus in scriptura sæpe dicatur
timor & terror hominis.

14. 15.

Deus dicitur in Scriptura aliquandō
esse talis non propriè, sed vel effe-
ctiuè, vt cum dicitur esse lux & sa-
lus hominis: vel obiectiuè, vt cum
dicitur esse spes & patientia, & ex-
pectatio hominis.

15.

Disceptatio amœna & erudita super
monte Galaad. 16. & sequent.

CAPVT

CAÛVT XXXII.

QVINQUE DISPUTATIONES.

ETVS sententia Patrum,
quòd suum quæque
Gés Angelum habeat
præsidem, unde sit pe-
rita.

Obseruatio de vsu comparatiui apud
Hebræos.

Duodecim variz significationes præ-
positionis (In) vsuatz in scriptura

Cur Iacob tantopere timuerit fratrē
suum Esau.

Epiçteri præclara Disputatio, quare-
nus sapienti timor, citra culpam,
accidere queat.

De fluuiio vel torrente Iaboch.

PRIMA DISPUTATIO.

AN qui luctatus est cum Iacob,
fuerit Angelus an filius Dei.

II.

Tractatur opinio multorum veterū
Patrum aientium eos, qui appa-
ruerunt Sanctis in veteri testamē-
to, non fuisse propriè Angelos, sed
filium Dei; quæ tamen refellitur
ab Auctore.

12. & 13.

Eum, qui luctatus est cum Iacob, fuisse
Angelum, non autem filium
Dei.

14.

Qui apparuit in Rubo Moyſi, non
Deus, sed Angelus propriè fuit.

14.

Egregia B. Gregorij disputatio, cur
qui apparuerūt Patribus, aliquādo
dicantur Angeli, interdum autem
Deus.

15.

Eū, qui apparuit in mōte Sina Moyſi,

fuisse Angelum.

16.

Notabilis sententia & doctrina Beati
Dionysij Areopagitæ, Omnes vi-
siones & reuelationes ante Christi
aduentum quibuscumque Patri-
bus factas, eas non fuisse imme-
diatè à Deo profectas, sed opera,
& ministerio Angelorum pera-
ctas.

17.

SECUNDA DISPUTATIO.

AN lucta illa Iacob fuerit corpo-
ralis, an spiritalis: & an cum
Angelo bono, an cum Diabolo.

20

De antiquitate certaminis luctæ apud
veteres, & in eo, de vsu arenæ Nili.

Origenes, & B. Hieronymus, putarūt
Iacob fuisse luctatum cum malo
Angelo.

21. & 22.

De variis studiis & moribus Dæmo-
num; quibusdā seruientibus amo-
ribus, & rebus amatoriis: aliis iras
& furores, & bella commouenti-
bus, & inter homines odia concita-
ntibus ex B. Hieronymo.

22.

Figmentum Hebræorum, Diabolum
in specie Esau, luctatum esse cum
Iacob.

22.

Probatur luctam illam Iacob fuisse
corporalem, & cum bono Ange-
lo.

23. & seq.

Verbum, *Dirigere*, quid significet in
scriptura.

26

TERTIA DISPUTATIO.

QVomodo intelligendum sit An-
gelum non potuisse luctando
superare sanctum Iacob.

27.

An quod Angelus nō posset in lucta
superare Iacob, fuerit fictio quæ-
dam & simulatio Angeli, an vera
impotentia.

28.

Tractatur quaestio de neruo foemoris Iacob percusso ab Angelo. 30.
 Quandiu claudicatio Iacob, ex percusso neruo durauerit. 32.

QUARTA DISPUTATIO.

DE allegorico & tropologico illius luctus Iacob cum Angelo tractatu, ex Philone, & B. Augustino. 33. 34.

De tribus gradibus hominum cognoscentium Deum, pulchra disputatio ex Philone. 33.

Super eadem lucta, eximia disputatio S. Gregorij tropologica. 36.

In exercitio vitae contemplatiuae, quanto magis spiritus eleuatur & vegetatur, tanto magis carnem deprimi & debilitari. 36.

Mirabilem in exercitio contemplationis sentiri vicissitudinem proficiendi & deficiendi, ex B. Gregorio. 37.

De Contemplationis dulcedine, & efficacitate. 37.

Cur Angelus properabat discedere à Iacob, ascendente Aurora. 39.

Non eandem esse rationem imponendi nomina Angelis, quae est necessaria in hominibus. 40.

S. Hilarius putauit Angelum illum cum Iacob luctatum, fuisse filium Dei: & super eo mira eius oratio. 41.

Quomodo intelligendum sit, quod dixit Iacob, se uidisse Deum facie ad faciem. 43.

Quid sit in scriptura videre, vel loqui facie ad faciem. 43.

De abstinentia Iudaeorum ab esu nerui, propter neruum Iacob. 45.

QUINTA DISPUTATIO.

DE germana & propria significatione nominis Israel, quod nomen impositum fuit Iacob. 46.
 Variè B. Hieronymum scripsisse de interpretatione nominis Israel. 47.
 Exponitur opinio multorum Patrum, interpretantium nomen Israel, uirum uidentem Deum. 50.

CAPVT XXXII.

VNICA DISPUTATIO.

Vibus artibus quibuscumque rebus alienati, & irati homines placari, & conciliari solent. 1.

De quinque modis exterioris adorationis. 2.

An Iacob dicens fratri suo Esau, *Uidi faciem tuam, quasi uiderim vultum Dei*: de mendacio, simul, & de adulatione reprehendendus sit. 3.

DISPUTATIO.

Super eo quod dicitur, Iacob emisit partem agri centum agnis, ubi pro agnis est Hebraea vox (Chesita) super qua voce magna est inter Auctores disceptatio. 12.

CAPVT XXXIII.

DVAE DISPUTATIONES.

Vo tempore euenerit raptus Dinæ: & num ante uenditionem Ioseph, an post. 1.

Quantum sit malum, mulierem esse curiosam, & vagabundam. 4.

Quid sit in scriptura, loqui ad cor. 5.
 Super

Super illis verbis, *Conglutinata est anima eius cum ea, tristemque delinquit blanditijs*: Tropologica disputatio B. Gregorij. 6.

Probat, dolum, quo vsi sunt filij Iacob cum Sichimitis, fuisse malum, & culpandum, & hoc contra opinionem Hebræorum. 8.

Utrum ante legem Moſis illicitum eſſet Hebræis inire matrimonium cum incircumciſis. 9.

Apud Hebræos, etiam ante legem Moſis fuiſſe proprias quaſdam leges, & ceremonias, ritusque à deo traditos; ſed litteris & ſcriptis minimè conſignatos. 9.

Iosephus Hebræus arguitur infidelitatis in referendo ſacras hiſtorias. 11.

PRIMA DISPUTATIO.

QUæ ſit Phyſica ratio & cauſa, cur tertio die poſt factam circumciſionem, grauiffimus dolor circumciſis acciderit. 12.

SECUNDA DISPUTATIO.

AN filij Iacob in facièdo eadẽ Sichimitarũ peccauerint. 14.
Latinum Interpretem nonnumquam ponere verbũ defendere pro vindicare. 14.

Diſceptatio, quomodo Iudith laudet Simeon à eadẽ Sichimitarum, de qua Iacob infrà c. 49. vehementer eum accuſauit. 15. & ſequent.

Octo vel nouem peccata filiorum Iacob circa eadẽ Sichimitarum. 18.

Egregia Platonis ſententia de modo & meſura in vlcifcendo ſeruanda. 21.

Opinio Ruperti aientis Dinam fuiſſe vxorem Iob, excutitur. 22.

CAPVT XXXV.

QUATVOR DISPUTATIONES.

Nullis verbis: *Locutus eſt Deus ad Iacob: fac altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Eſau, ſignificatum fuerit myſterium Trinitatis, vt cenſet Hilarius.* 3.

Conſuetudo ſcripturæ & linguæ Hebrææ, vt aliquis de ſe ipſo loquens, tamquam de tertia perſona loquatur. 3.

Exemplo Iacob doceri nos, quid agere debeamus in rebus aduerſis. 5.
Quæ fuerint illa Idola, quæ apud ſuos reperit Iacob. 6.

Cur Idola, Iacob appellauerit Deos alienos. 7.

Cur Iacob ſuos iuſſerit mutare veſtimenta. 8.

Terebinthi arboris deſcriptio. 9.

Quam mirabiliter deus hoſtes populi ſui terrore immiſſo, proſtigare ſit ſolitus. 12.

Super deſoſſione idolorũ, quam fecit Iacob, pulchra Ruperti Allegoria. 13.

Quomodo Debbora nutrix Rebeccæ, fuerit in comitatu Iacob, & quàm fuerit annofa. 14.

Quid ſignificet apud Auſtores nomen Nutrix, & Nutricius, & quãti momenti ſit eorum munus ad educationem puerorum, ex Platone & Chryſippo. 15.

Cur Moſes narrauerit mortem Debboræ & tacuerit mortem Rebeccæ, pulchra Ruperti Allegoria. 16.

PRIMA DISPUTATIO.

DE impoſitione nominis Iſrael; & quomodo dicatur hũc fuiſſe

I N D E X.

fuisse impositum nomen Israel, cū
id ante decem annos impositum
fuisse, legatur supra Genesis. 32. 19
Mos est Scripturę, easdem promissio-
nes vel prædictiones, vel res alias
semel iam datas, & commemora-
tas; postea diuersis temporibus tā-
quam nouas denuo tradere. 25.

SECUNDA DISPUTATIO.

C Vt Iacob post impositum sibi
nomē Israel, frequēius postea
appellatus sit nomine Iacob: cū
tamen ei dictum fuerit, *Non voca-
beris ultra Iacob, sed Israel erit nomē
tuum.* 26.

Explicatur consuetudo scripturę di-
centis rem quampiam vel personā
appellatum iri certo aliquo nomi-
ne, quo tamen propriē numquam
ferē est appellata. 30.

Mos sacrę scripturę circa verba fu-
turi temporis. 31.

An Bethel, quę nominatur in hoc ca-
pite, fuerit Hierusalem, vt placuit
Thostato. 32. 33.

TERTIA DISPUTATIO.

S Vper eo, quod dicitur, Iacob ve-
nisse tempore verno Ephratam.

34.

Vicissitudo atque alternatio bonorū
& malorum in hac vita, solennis
est mortalibus, atque vtilis. 38.

De causis difficultatum & dolorum,
qui mulieribus in pariendō cōn-
tingunt. 39.

Speciosa nomina imponere filiis, cu-
rę fuisse veteribus. 40.

Quid sit vocari filium dexterę, quod
sonat nomē Hebręum Benjamin.

41.

QUARTA DISPUTATIO.

D Isputatio Thostati cum Lyrano
super origine nominū Ephra-
ta, & Bethleem. 42.

Liam aliquanto tempore esse mortuā
post obitum Rachelis. 44.

Cur Iacob erexit titulum super se-
pulcrum Rachelis. 45.

Quis locus fuerit Turris Gregis. 46.

Cuius ætatis fuerit Ruben, cū vio-
lauit nouercam suam. 47.

Cur Benjamin numeretur inter filios
Iacob, natos in Mesopotamia, cū
natus sit in terra Chanaam. 48.

Exponitur Chronologia totius vitę
Isaac. 50.

CAPVT XXXVI.

TRES DISPUTATIONES.

Vando primū iuerit Esau
habitatū in Monte
Seir. 2.

PRIMA DISPUTATIO.

V Trum Ana fuerit primus au-
ctor & inuentor generationis
mulorum. 3. & sequent.

Anam non fuisse primum inuentorē
generationis mulorum: sed eorum
generationem ab exordio vsque
mundi fuisse. 7.

Rupertus putauit generationem mu-
lorum esse contra naturam, & ve-
titam lege Dei. 7.

Probatur generationem mulorum
esse secundum naturam. 8.

Disputatur vtrum miscere inter se a-
nimalia diuersę speciēi, fuerit pro-
priē contra legem Moſis. 9.

SECVN

INDEX.

SECUNDA DISPUTATIO.

AN B. Iob fuerit ex genere Esau, an ex stirpe Nachor fratris Abraham; super quo tractatur quatuor opiniones. 10.

Prima opinio Hebræorum & S. Hieronymi, fuisse Iob ex stirpe Nachor. 10.

Secunda opinio Rabbini Salomonis Iob fuisse Chananæum. 10.

Tertia opinio Caietani, aientis nihil certi posse sciri de genere & stirpe Iob. 11.

Quarta opinio est communis veterum & Patrum, Iob fuisse de stirpe Esau. Ita sentit Aristæus, Athanasius, Chrysostomus, Augustinus, Theodoretus, S. Gregorius. 12. & sequentibus.

Discutitur prima opinio, quæ est Hebræorum, & S. Hieronymi, quod fuerit Iob ex stirpe Nachor. 15.

Examinatur communis sententia Patrum; quod Iob fuerit de stirpe Esau. 16.

Expeditur Scriptura septuaginta Interpretum, quæ est sub finem libri Iob, Vbi traditur ipsum fuisse de genere Esau. 17.

Probaturn multis argumētis Iob fuisse de stirpe Esau, in quam sententiā discedit etiam Auctor. 18. 19.

TERTIA DISPUTATIO.

DE tēpore in quo vixit Iob. 20. Seuerus Sulpicius, & Rabbi Salomon, & S. Hieronymus videntur facere eum synchronon, & æqualem Moſis. 21.

Expenditur opinio S. Gregorij aientis floruisse Iob tempore Iudicium Hebræi populi. 22.

Videtur Aristæus, facere Iob supparē Iacob, dicens eum filium fuisse Esau: idemque sentire videtur quodam loco S. Hieronymus. 20.

Auctor putat Iob fuisse circa id tempus, quo Iacob cum omni familia sua descendit in Aegyptum. 23.

Iob vixisse annos ducentos decem & septem: & peruenisse vsque ad ætatem Moſis: immo post eius ortū vixisse octoginta duos annos. 23.

CAPVT XXXVII.

NOVEM DISPUTATIONES.

Ræconiū Sancti Ioseph ex B. Ambrosio, & ab ipso Auctore. 1.
Cur de solo Ioseph omnium filiorum Iacob Moſes tam copiose, & accuratē scripsit. 2.

PRIMA DISPUTATIO.

DE diſſonātia, quæ est inter Latinam, & Græcam lectionem super ætate Ioseph. 4.
Cur tam diligenter Moſes exposuerit ætatem Ioseph. 8.

SECUNDA DISPUTATIO.

Quodnam fuerit crimen illud peſſimum, de quo Ioseph accusauit fratres suos. 10. 12.
Ioseph recte ac laudabiliter accusasse fratres suos apud patrem. 16.
Quando & cur omittenda sit fraterna correctio aliquorum. 17.

TERTIA DISPUTATIO.

AN principalis causa cur Iacob præ ceteris filiis diligeret Ioseph.

I N D E X.

- Ioseph, fuerit quod eum in senectute genuisset. 18.
 An verè dictum sit, Ioseph fuisse natum in senectute patris sui. 19.
 Cur filij nati in senectute, cariores sint parentibus. 20.
 Qualis fuerit tunica illa polymita Ioseph. 26. & sequent.
 Philonis allegoria super veste polymita Ioseph. 28.
 B. Gregorij super eadem veste, tropologica expositio. 29.

Q V A R T A D I S P V T A T I O.

- D**E inuidia fratrum Ioseph aduersus ipsum. 30.
 Quantum bonum sit fraterna beneuolentia, & concordia. 30.
 Cur inter fratres & amicos interdum atrociora, quàm inter extraneos odia excitentur secundùm Aristotelem. 31.
 Quatuordecim proprietates Inuidiorum. 32. & sequent.
 Inuidiam similem esse Ophthalmiæ: Inter bruta, odia esse posse, nō autem inuidiam: odium aliquando iustum esse posse, inuidiam nunquam: nimio prosperitatis excessu, obrui inuidiam: Inuidios odisse etiā suos benefactores, pulchra Basilij oratio: Inuidi tormentū, esse prosperitatem aliorum; solatium verò, calamitatem, & miseriam: Inuidios sæpe multum prodesse his, quibus inuident: Quantum inuidia noceat inuidenti, egregia Basilij disputatio: Inuidiæ comitem & pedissequam esse multiformem simulationem: Inuidia & animum & corpus hominis norabiliter fœdari & affligi: Remedium Inuidiæ esse contemptum bonorum temporalium, pulchra disputatio Gregorij & Basilij. 33. & sequent.

- Somnia Ioseph, quid præfigurauerint de Christo. 42.
 An Ioseph narrando somnia sua, quæ gloriam eius præsignabant, peccauerit per inanem gloriam, breuis Disputatio. 43-44.

Q V I N T A D I S P V T A T I O.

- A**N cū Ioseph narrauit somnia sua, tūc viueret mater eius Rachel: & quando eum pater, & mater eius adorauerint 45. & seq.
 Disputatio B. Gregorij de sex causis somniorum. 53.
 Excutitur opinio S. Ambrosij, qui excusare videtur peccatum filiorū Iacob aduersus Ioseph. 59.
 Dissensionem malorum hominum inter se, non parum aliquando prodesse bonis viris. 62.
 Egregia oratio Ruben ad fratres pro liberatione Ioseph, quam refert Iosephus. 63.
 Ab exordio vsque mundi, suam cuiq; Sanctorum fuisse crucem. 64.
 Qualis fuerit cisterna, in quam demissus est Ioseph. 64.
 De Gente & regione Ismaelitarū. 67.

S E X T A D I S P V T A T I O.

- A**N Ioseph venditus sit Madianitis, an Ismaelitis, an vtrisque simul. 71. & sequent.
 Cur Ismaelitæ, & Madianitæ, dicti sint Arabes, siue Æthiopes. 73.

S E P T I M A D I S P V T A T I O.

- D**E pretio, quo Ioseph venditus est: an argenteis vel aureis: & an viginti, vel viginti quinque, vel triginta venditus sit. 75.
 Examinatur sententia Iosephi tradentis

ris Ioseph esse venditum viginti
minis: & de diuersitate drachmæ,
& minæ, secundum varios aucto-
res. 76.

An vera sit Hebræorum opinio, Io-
seph ter esse venditum. 77.

Iustinum historicum narrando histo-
riam Ioseph, tripliciter errasse. 38.

Præclara oratio Ruben, cum reuer-
sus ad cisternam non inuenit ibi
Ioseph, auctore Philone. 79.

Noua, & mira, sed minimè probabilis
opinio Ruperti discutitur. 83.

An Iacob aliquando reprehenderit
filios de eo quod fecerant in Io-
seph. 84.

Oratio Iacob deplorantis interitum,
vt putabat, Ioseph, auctore Philo-
ne. 85.

Vestis occisi Iulij Cæsaris, quantum
in furorem concitauerit populum
Romanum. 86.

Scissio vestium quid apud Hebræos
denotaret: & quòd idem mos scin-
dendi vestes fuerit apud Persas,
auctore Herodoto. 87.

Quenam Gentes olim, & quam ob
causam induebantur sacco, siue ci-
licio. 88.

Profusionem lacrymarum, non leue
doloris esse leuamentum, pulchra
disputatio S. Basilij. 90. 91.

OCTAVA DISPUTATIO.

Super Hebræa voce (Sceol) quam
Latinus Interpres Infernum, &
Inferos reddere solet: an ea vox in
Scriptura nunquam significet lo-
cum inferorum vbi detinentur a-
nimæ; sed tantummodò fossam &
sepulchrum cadaverum, vt putant
Hebræi, & quidam Christianorū
nimis hebraizantium, Et præterea
Caictanus, Pagninus, Vatablus,

Albinus, Eugubinus. Sed ante
omnes, nostri temporis Hæretici.
92. & sequent.

Probatur multis rationibus, & aucto-
ritate Septuaginta Interpretum, &
Paraphrasis Chaldaicæ, & Sæcto-
rum Patrum, multorumq; aucto-
rum, & compluribus Scripturæ
testimonijs, vocē (Sceol) siue (In-
fernus) sæpenumero in Scriptura
significare solere locū inferorum,
vbi detinentur animæ defuncto-
rum. 96. & sequent.

Disputatur an in Scriptura nomen
Animæ nonunquā significet cor-
pus, siue cadaver, vt quidam malè
docti opinati sunt. 102.

Egregia disputatio Genebrardi in
Hereticos nostri temporis, super
illis verbis Psalmi. 15. *Non dere-
linques animam meam in Inferno.*
103.

NONA DISPUTATIO.

DE Phutiphare Eunuchō & ma-
gistro militum, qui emit Io-
seph. 108.

Quomodo ille Eunuchus esse potue-
rit, cum habuerit vxorem, & filiā.
109.

De varijs generibus Eunuchorum, &
de duplici fine castrandi homines.
110.

Sententia Pauli Aeginetæ de varijs
modis eunuchizandi homines. 110.

Quādo fuerit origo Eunuchismi. 110.

Exponuntur octo Eunuchorum olim
apud Principes munera & mini-
steria. 111.

Eunuchos non carere sensu & libidi-
ne voluptatis venereæ, S. Augusti-
ni disputatio. 112.

An ille Phutiphare emptor Iosephi
fuerit Magister militum, an Præ-
fectus Coquorum Pharaonis. 114.

Super isto Phutiphare emptore Ioseph, pulcherrima Philonis allegorica disputatio. 118.
 Super eadem re tractatus allegoricus & tropologicus S. Ambrosij. 119.
 120.

CAPVT XXXVIII.

Sex Disputationes.

PRIMA DISPUTATIO.

Vod narrat Moses hoc capite de cōiugio Iudæ cum Chananæa muliere; & item de incestu eius cum nuru sua Thamar, quo tempore contigerit; num ante, an post venditionem Ioseph. 2. & sequentibus.

Quantum temporis interfluxerit inter venditionem Ioseph, & ingressum Iacob in Ægyptum. 2.

SECUNDA DISPUTATIO.

Super illis verbis: *Fuit Her primogenitus Iudæ nequam in conspectu domini, & ideo ab eo occisus est.* 9. & sequentibus.

Quodnam fuerit peccatum Her. An quod dicitur, Mollicies, & immundicia; & quomodo tale peccatum vocetur contra naturam: & de varijs modis peccandi contra naturā, à B. Thoma expositis. 9. & 10.

TERTIA DISPUTATIO.

Her peccasse quinque modis. 11.
 Quid sit illud tam frequens in Scriptura, *In conspectu Dei*, vel, *Coram Deo.* 12.
 Quis mulier fuerit illa Thamar, ex Philone. 13.

De peccato alterius filij Iudæ, qui dicitur est Onan. 14.
 De lege siue more antiquo, ut vxor defuncti viri sine liberis, nuberet fratri eius. 14. 15.
 Vter fratrum peior fuerit, Her, an Onan, disputatur. 17.
 An fabula de ortu Erichthonij originem habuerit ex sacra historia Onan. 19.

QUARTA DISPUTATIO.

De peccato concubitus Iudæ cū nuru sua Thamar. 20.
 Quomodo intelligendum sit Thamar fuisse iustiorē quā Iudam. 21.
 Egregia disputatio S. Augustini, quod Thamar quærendo concubitū Iudæ, licet tantum cupiditate proles, multum tamen peccauerit. 23.
 Etiam per mala hominum facta prophetari & significari futura bona olim gerenda. 24.
 Discutitur opinio S. Ambrosij & Chrysostomi, qui significare videntur Thamar & Iudam non peccasse. 26.

QUINTA DISPUTATIO.

An iusta fuerit sententia Iudæ damnatis ipsam Thamar pœna ignis. 30.
 An Iudas legitimam potestatem habuerit damnandi & puniendi Thamar. 30.
 Cur Thamar propter fornicationē, cuius accusata fuerat apud Iudam, damnata sit ab eo pœna combustionis. 31.
 Futilis & falsa traditio Hebræorum reijcitur, qui Thamar dixerunt fuisse filiam Sacerdotis Melchisedech. 31.
 An

An crimen illud Thamar, de quo accusabatur, possit appellari adulterium. 32.
 An fuerit iniquum, damnare Thamar una cū filio quē vtero gerebat. 35.
 Explicatur Romanorum; Atheniensium, Aegyptiorum lex, de supplicio mulieris grauidæ differendo vsque ad partum eius. 36.
 Quid in Scriptura significet coccum, & vermiculus: & ibi lapsus Thostati. 38.

SEXTA DISPUTATIO.

DE allegorica expositione generationis Phares, & Zare, ex Ireneo, Chrysostomo, Theodoro, Cyrillo, Isidoro, & Ruperto. 40.

CAPVT XXXIX.

Rudita disputatio de laudibus Castitatis Ioseph.

1.

Perpenduntur exempla castitatis ab Ethnicis celebrata. 1.

Quatuor insignes virtutes Ioseph, ex Ruperto. 2.

Luculentum præconium sanctitatis Ioseph, ex S. Augustino. 3.

Aristotelis sententia, qualis merces debeatur seruis, & de eorum victu & vestitu. 5.

Quo tempore euenerit tentatio illa castitatis Ioseph, id est, quandiu post eius venditionem. 8.

Super eo, quod Ioseph dixit Domine suæ auersando eius stuprum, pulchra Beati Gregorij moralis disputatio. 13.

Plenior oratio Ioseph recusantis stuprum Dominæ suæ à Philone oratoria arte egregiè composita refertur. 14.

Præclara disputatio de tribus quasi vinculis quibus Sancti viri tenentur astricti, & cohibentur à peccando. 17. & sequent.

Memorabilis oratio B. Basilij de timore diuini iudicij, quo animus hominis à peccandi cupiditate vehementer reuocatur. 18.

Exaggeratio virtutis Ioseph, tam constanter repugnantis libidini Dominæ suæ. 20.

Oratio Dominæ Ioseph, sollicitantis ipsum ad flagitium, auctore Iosepho. 21.

Ingens esse incitabulum libidinis solitudinem, & secretum loci, veterū testimonijs ostenditur. 22.

Sententia Beati Hieronymi, vel ipsum mulieris tactum, quasi contagiosum, & venenatum quid, esse viro fugiendum. 25.

Oratio Ioseph, multis rationibus reuocare conantis Dominam suam à turpi proposito, Auctore Iosepho. 24.

Philonis pulchra disputatio allegorica, multis valdè vtilibus scarès documentis, ad ciuiliū rerum administrationem pertinentibus, ex hac historia Ioseph deprompta. 25.

Eiusdem historię allegorica expositio Ruperti ad Christum & synagogam pertinens. 26.

Præconium virtutis Ioseph, ex Sancto Ambrosio. 27.

Oratio Dominæ Ioseph accusantis ipsum apud maritum, auctore Iosepho. 28.

Cur Dominus Ioseph credens tentatam ab eo fuisse vxoris suæ pudicitiam, non iusserit eum occidi, disputatio Chrysostomi. 29.

Quid in carcere passus sit Ioseph: & quàm vtilis fuerit his, qui erant in carcere, tum exemplo vitæ, tum ser-

monibus suis, ex Philone. 30.
 Super carcere Ioseph Allegoria Rupertii pertinens ad Christum. 32.

rus Crucis patibulo; valde docta
 disputatione ostendit Rupertus
 fuisse id figuram predestinationis,
 & reprobationis hominum. 14.

CAPVT XL.

Quanto tempore postquam
 Ioseph coniectus fuerat
 in carcerem, interpreta-
 tus sit ipse somnia pin-
 cernæ & pistoris. 2.
 De antiquitate ministerij pincerna-
 rum, & pistorum. 3.
 Discutitur opinio S. Augustini, existi-
 mantis peccasse Ioseph, cum ver-
 ba illa dicit Pincernæ, *Memento*
mei cum tibi bene fuerit, &c. 5.
 Defenditur Ioseph à peccato. 5.
 De antiquitate, & atrocitate: atque
 ignominia supplicij Crucis. 9.
 Quâ fuerit antiquus apud varias Gen-
 tes, & superstitiosus mos celebra-
 di diem natalem vel suum, vel alio-
 rum. 10.
 Cur Ecclesia Christi trium duntaxat
 diem Natalé celebret, ipse Chris-
 ti Domini, & Deiparæ Virginis,
 & Ioannis Baptistæ. 11.
 Super hac historia somniorum pin-
 cernæ, & pistoris, duplex allegori-
 ca disputatio: vna Philonis, Politi-
 ca; altera Rupertii, Theologica. 12.
 Pulchrè docet Philo, vitam hominû,
 resque mortalium, esse simillimas
 somnijs. 12.
 Quemadmodum vir ciuilis, optimus
 sit Interpres humanorum somnio-
 rum. 13.
 Memoratur scitum quoddam Plato-
 nis dictû, aientis, Hominum spes,
 somnia esse vigilantium. 12.
 Quodd illorum duorum, qui erant in
 carcere, alter liberatus sit, & resti-
 tutus dignitati suæ; alter verò puni

CAPVT XLI.

SEX DISPUTATIONES.

Ethnicos Scriptores sapi-
 tiâ Ioseph tribuisse ma-
 gicis artibus. 3.
 Cur Ioseph non vltro ex-
 posuerit somnium Pharaoni, ante-
 quam ab eo narraretur: sicut Da-
 niel regi Nabuchodonosor. 4.

PRIMA DISPUTATIO.

AN somniû illud Pharaonis fue-
 rit propheticum, & ob id ipse
 possit vocari propheta. 5.
 Somnium illud fuisse propheticum,
 nec tamen Pharaonem fuisse pro-
 phetam, sed interpretem eius Ioseph,
 pulchra disputatio ex S. Augu-
 stino, Gregorio, & S. Thoma. 5. &
 sequent.

An illa vbertas septennis Ægypti, &
 item sterilitas naturaliter, an præ-
 ter naturam sit facta. 7. & 8.

SECUNDA DISPUTATIO.

CVr Deus non vnum, sed duo
 somnia idem significatiua mi-
 serit Pharaoni. 9.
 Exponuntur quatuor causæ cur fruges
 non purgare, sed in spicis & mani-
 pulis condire, diutius & melius
 conseruentur. 10.
 Quantè principibus curæ esse debeat
 publica annona; & de præfectis
 annonz apud Romanos. 11.
 Pro

INDEX.

Procuratio annonę quantę Pompeio
magno glorię fuerit; & item Tro-
iano. 11.
De antiquitate vsus annulorũ, sentē-
tia Plinij excutitur. 16.
De duplici vsu anulorum. 16.
De byssinę vestis vsu, & aurei tor-
quis. 17.
Quęnam olim bonorũ insignia ho-
minibus bene de se meritis, prin-
cipes dare solerent. 18.

TERTIA DISPUTATIO.

Quid significet Hebraica dictio
(Abrech) quam Latinus In-
terpres vertit, (Genu flectere). 19.
Quomodo S. Hieronymus nonnum-
quam discrepet à vulgata transla-
tione Latina, cuius ipse tamen au-
ctor creditur. 19.

QUARTA DISPUTATIO.

De nomine illo (Saluator mũdi)
quo Ioseph vocatus est à Pha-
raone. 20.

QUINTA DISPUTATIO.

An Phutiphar focer Ioseph, fue-
rit ille ipse, qui emerat eum ab
Ismaelitibus, & in carcerem detruse-
rat. 24. & sequent.
Quęnam ciuitas fuerit Heliopolis in
Ægypto: & an Phutiphar focer Io-
seph, fuerit propriè sacerdos. 27.

SEXTA DISPUTATIO.

De ætate triginta annorum, in
qua erat Ioseph cũ est præ-
positus Ægypto. 29.
Cur Moses explicare voluit ætatem,
in qua erat Ioseph, cũ ad tantam
gloriam euectus est. 29.
Quęnam fuerint clarissima virtutum
Ioseph insignia. 30.

Quęnam hominis ætas matura &
idonea esse incipiat regēdo & do-
cendo, pulcherima disputatio B.
Gregorij. 31. 32.
Egregia Gregorij sententia: Quę mi-
raculo fiunt, non esse trahenda in
exemplum operationis. 32.

CAPVT XLII.

QUATVOR DISPUTATIONES.

Cur Ioseph tandiu non fe-
cerit certiore patrem
suum de statu suo in Æ-
gypto, vel dum erat in
seruitute, vel postea, cũ fuit in
principatu, præclara disputatio S.
Augustini. 1.
Ab initio vsque mundi consueuisse
Deum per varias tribulationes ser-
uos suos à peccatis purgare. 1.

PRIMA DISPUTATIO.

Cur Ioseph toties fratres suos tũ
verbis, tum factis, durè atque
asperè tractauerit. 4.
Quemadmodum exemplo Ioseph,
Christiani principes tractare de-
beant Iudæos sibi subiectos, pul-
chra disputatio Ruperti. 7.
Quomodo Ioseph non fuerit agnitus
à fratribus suis, & ipsos statim ipse
agnouerit. 8.
Quod sit munus exploratorum ho-
stilis terrę. 9.
Quàm sit, naturà loci, Ægyptus inac-
cessa, & vndique munita. 10.

SECUNDA DISPUTATIO.

An excusari à mēdacio possit Io-
seph, cũ dixit fratribus suis:
Exploratores estis. 11.
Varie

Varia expositiones quomodo illa
verba dicens Ioseph non sit meti-
tus. 12.

TERTIA DISPUTATIO.

AN verba illa, quæ dixit Ioseph
fratribus suis: *Alioquin per sa-
lutem Pharaonis exploratores estis,*
contineant periurium. 15.

Egregia B. Thomæ doctrina de du-
plici modo iurandi. 17.

Cur Ioseph, fratres suos in carcere af-
fixerit tribus diebus, & non pluri-
bus, vel paucioribus. 20.

Cur Simeon potius, quàm alius qui-
libet fratrum retentus fuerit à Io-
sepho in Aegypto. 22.

QUARTA DISPUTATIO.

DE præcipuo quodam effectu
Tribulationis, qui est aperire,
atque illuminare oculos animæ:
Super illis verbis: *Merito hac pati-
mur, quia peccauimus in fratrem no-
strum. &c. 23. & sequentibus.*

Quibus rebus in Scriptura celebratis
comparari & assimilari queat Tri-
bulatio. 23.

Tribulatio triplicem parit cognitio-
nē, Dei, nostri, & huius mudi. 24.

Exponitur tres modi vocationis ho-
minum ad Deum, secundum Cal-
sianum: quorum primus est à deo,
secundus per hominem, tertius ex
necessitate, siue per Tribulationē,
quod genus vocationis est multo
frequentissimum. 25. & 26.

Qualem sui cognitionem afferat ho-
mini Tribulatio. 27.

Egregia Plinij sententia, qua docet v-
tilem animo esse afflictionem cor-
poris. 27.

Qualem & quam multiplicem huius

mundi notitiam efficiat Tribula-
tio: docens vanum esse, & fallacē,
& instabilem & amarum, & pra-
uum. 28. & sequentibus.

Præclara Gregorij sententia de Va-
nitate mundi. 29.

De instabilitate mundi. 30.

Comparatio mundi cum mari. 30.

De amaritudine mundi. 31.

Vnde Cognoscatur euidenter Mun-
di amaritudo. 31.

Tria genera malorū quæ vigent præ-
cipuè, maximè que regnant in mû-
do. 33.

Pulcherrima similitudo Damasceni
qua insignis stultitia amatorum
huius Mundi arguitur. 34.

CAPVT XLIII.

DVÆ DISPUTATIONES.

Vlchra disputatio B. Gre-
gorij de virtute Discre-
tionis, quæ doctoribus,
& rectoribus aliorum
apprimè necessaria est. 1.

Cōsuetudinem esse Scripturæ, quod
ex alicuius facto sequitur, etiam
si præter eius consilium & volūta-
tem, attribueri nihilominus illi. 4.

Cur Iacob dilectum suum Benjamin
nō credidit ipsi Ruben, sed Iudæ. 7.

PRIMA DISPUTATIO.

SVper Cōuiuio quod fecit Ioseph
fratribus suis. 12.

De conuiujs, apud veteres Romanos
celebratis quæ vocabantur cha-
ristia. 12.

Quanta fuerit apud veteres Roma-
nos erga seniores reuerentia iunio-
rum in conuiujs. 13.

Cur

Cur Ægyptij auerfabantur conuiuia
Hebræorum. 14.

Vter mos antiquior fuerit, sedendi ne
an accumbendi in conuiujs. 15.

De consuetudine dandi partes con-
uiujs, & mittendi etiam absenti-
bus. 16.

Quo numero partes datæ fuerint fra-
tribus Ioseph: & de numero fercu-
lorū in conuiujs apud veteres. 17.

Vter mos antiquior fuerit in conui-
uijs, dandine suas cuique conui-
uæ partes, an vescendi in commu-
ne ex eadem patina. 17.

Quomodo intelligendum sit, Benia-
min quinque partibus excessisse
fratres suos: & cur Ioseph ita præ-
tulerit Benjamin alijs fratribus. 19.
& 20.

Cum dicit Scriptura Ioseph & fra-
tres eius fuisse inebriatos, an talis
ebrietas fuerit culpabilis. 22.

Verbum inebriandi dupliciter accipi
in Scriptura. 22.

SECUNDA DISPUTATIO.

V Aldè erudita, & copiosa dispu-
tatio Philonis, an omnis ebrie-
tas sit in vitio, & omnino fugienda
sapienti. 24.

CAPVT XLIIII.

DVÆ DISPUTATIONES.

Vur Ioseph furti calum-
niam struxerit aduer-
sus Benjamin, & an in
eo peccauerit. 1. & seq.

Quàm fuerit olim probrosum scy-
phos principum furto tollere ex
conuiujs. 3.

De antiquitate & honore scyphorū
apud Veteres. 4.

PRIMA DISPUTATIO.

Quomodo intelligendum sit Io-
seph augurari solitum in scy-
pho argenteo. 5. & seq.

De duplici significatione vocis Au-
gurari, vel Augurium. 6.

Quanta esset Augurum auctoritas a-
pud Romanos. 6.

Cur Aristoteles sternutamentum vo-
cauerit augurale signum. 7.

Quemadmodum Ægyptij solerent
per scyphos augurari. 8.

De variis speciebus magiæ: & de su-
perstitiosa quadam diuinatione,
vel potius fabulosa, quæ in fonte
Cereris, & Paliscorum exerceri
solebat. 8.

SECUNDA DISPUTATIO.

AN Ioseph dicens non esse simi-
lem sui in augurandi scientia,
mentitus sit, & se ipsum infama-
uerit: exponuntur octo opiniones.
9. & seq.

Verba illa Ioseph de sua in auguran-
do scientia, quatuor modis a men-
dacio vindicari posse. 16.

CAPVT XLV.

Ratio, qua Ioseph mani-
festans se fratribus vsus
est, auctore Philone.

Doctè S. Thomas dis-
putat, cur qui timent, contice-
cant. 1.

Cur dolentes, clamare soleant; timē-
tes autem, silere, ex Aristotele. 1.

An gaudium Ægyptiorum de aduē-
tu fratrum Ioseph fuerit verum,
an simulatum. 4.

Quàm sit Aulicis familiaris simula-
E

- tio, & dissimulatio: 4.
 Quibus rebus vitetur inuidia, & com-
 paretur beneuolentia eorum, qui-
 bus cum uiuitur. 5.
 Quomodo intelligēdū sit illud, quod
 dixit Pharaō fratribus Ioseph, *Ego*
dabo uobis omnia bona Aegypti. 6.
 Cur Ioseph abeuntibus fratribus suis
 dixit. *Ne irascamini in uia.* 8.
 Quid sit illud quod dicitur de Iacob,
 ubi rescuiuit de uita & gloria filij
 sui Ioseph. *Reuixit spiritus eius.* 9.
 Figmentum Hebræorum, propheti-
 cum spiritum non manere in ho-
 minibus tristibus & dolentibus,
 sed in lætis & alacribus. 12.

C A P V T XLVI.

D VÆ D I S P V T A T I O N E S.

- Vctore S. Augustino,
 quo tempore Iacob in-
 trauit Aegyptum. cœpta
 est superstitio Aegyptio-
 rum circa cultum Bouis, qui voca-
 batur Apis: ubi multa de isto Bo-
 ue, & superstitutione. 2.
 Vnde factum sit, ut Hebræi recēns
 egressi ex Aegypto, caput vituli a-
 dorauerint. 2.
 Quis locus fuerit, qui vocatur hoc
 capite puteus iuramenti. 3.
 Cur eum locum præcipuè adierit Ia-
 cob, ut consuleret Deum de pro-
 fectione sua in Aegyptum. 4.
 Quomodo dixit deus Iacob; *Ego des-*
dam tecum illuc, cum ipse sit im-
mobilis & ubique locorum. 7.
 De antiqua consuetudine claudendi
 oculos morientibus: & ut id fieret
 à maximè coniunctis & dilectis
 morienti. 8. & 9.

P R I M A D I S P V T A T I O.

- D E nominibus eorum, qui vnà
 cum Iacob intrauerunt Aegy-
 ptum. 10.
 De quadam discrepantia inter hunc
 locum & alterum in priori libro
 Paralipomenon super filijs Simeo-
 nis. 10.
 Cur inter intrantes Aegyptum nume-
 rentur Her, & Onan, filij Iuda, qui
 multo ante mortui fuerant 11.
 Cur inter intrantes Aegyptum memo-
 rentur filij Phares, qui multis post
 annis nati sunt. 12.
 Cur per anticipationem memoren-
 tur filij Phares potiùs, quàm Zare,
 & Sale. 13.
 Quomodo intelligendum sit, trigin-
 ta tres posteros Iacob ex Lia in-
 trasse Aegyptum. 14.
 De discrepantia, quæ uidetur esse in-
 ter lectionem Hebraicam, & Lati-
 nam à Græca, circa posteros Ben-
 iamin. 15.
 Cur Septuaginta Interpretes plures
 enumerarunt posteros Ioseph,
 quàm habeat Hebraica, & Latina
 lectio. 16.
 Notabilis admiratio & dubitatio S.
 Augustini super numero postero-
 rum Ioseph, & Benjamin, tradito à
 Septuaginta Interpretibus. 18.
 Quomodo Moyses priùs dicat intras-
 se sexaginta sex Aegyptū, & mox
 subiungat fuisse eos Septuaginta.
 19.

S E C V N D A D I S P V T A T I O.

- D E discrepantia, quæ uidetur esse
 hoc loco, lectionis Græcæ à
 Latina & Hebraicæ; habet enim il-
 la Septuaginta quinque intrasse
 Aegyptum, cū tamen Latina & he-
 braica lectio habeat tantum Se-
 ptuaginta. 20.

Discuti

Discutitur opinio Eugubini, damnā-
tis Septuaginta, & reiicientis illum
numerum Septuaginta quinque
tamquam mendosum. 20.
Quam sit absurdum vel S. Stephanū,
vel S. Lucam falsam septuaginta
interpretationem, vel in docendo,
vel in scribendo esse secutos. 20.
Expenditur sententia B. Hieronymi
super hac quæstione: & cur San-
ctus Lucas sequi maluerit transla-
tionem Septuaginta, quam Scri-
pturam Hebraicam. 21.
Quid S. Augustinus senserit super il-
lo numero Septuaginta quinque,
posito à Septuaginta Interpreti-
bus. 22.
Auctoris sententia super ista disputa-
tione probantis nullum esse erro-
rem in illo numero Septuaginta
quinque. 24.
Proprie loquendo non fuisse nisi se-
xaginta sex, qui cum Iacob ingressi
sunt Aegyptum: Cum ergo dicit
Moses fuisse septuaginta, id tripli-
citer exponi, atque intelligi posse.
26.
Esse morem Scripturæ, quod proprie
conuenit patribus, id etiam filijs
ratione patrum attribuere. 27.
Cur Moses inter eos, qui cum Iacob
intrarunt Aegyptum, memorauit
aliquot nondum tum natos: & cur
potius de posteris Benjamin, & Iu-
da, quam de posteris Leui, vel alio-
rum. 28.29.
Mirum exemplum numerosæ propa-
gationis posterorum ex vno ho-
mine viuente. 30.
Refelluntur tria insignia errata Ma-
nethonis vetusti scriptoris rerum
Aegyptiacarum, super Hebræis,
qui intrarūt Ægyptū cū Iacob. 30.
Cur Ioseph vehemēter cupiebat fra-
tres suos haberi pastores ab Æ-

gyptiis. 31.
Laus artis & vitæ pastoralis: & de pri-
ma origine seruitutis inter homi-
nes, ex S. Augustino. 32.
Cur Ioseph tantopere cuperet tradi
fratribus suis ad habitandum terrā
Gessen. 33.
Cur Aegyptij detestarentur pastores
ouium. 35.

CAPVT XLVII.

SEX DISPUTATIONES.

Vm dicitur Ioseph intro-
duxisse ad Pharaonem
extremos quinque fra-
trum suorum, variē dis-
putatur inter auctores, quid per il-
lud (extremos) intelligere oporteat.

PRIMA DISPUTATIO.

SVper illis verbis Iacob, *Dies pere-
grinationis vite mea centum tri-
ginta annorū sunt, parui & mali.* 2.
Habitatores terræ vocari in Scriptu-
ra non iustos, sed peccatores, ex
sententia B. Hieronymi. 2.
Cur Iacob suam præcipuē vitam ap-
pellauerit peregrinationem. 3.
Ex eo quod Iacob intrans Ægyptū
fuit centum triginta annorum,
quinque res colligi ad sacrā Chro-
nologiam pertinentes. 4.
Cuius ætatis fuerint fratres Ioseph,
cū Iacob venit in Aegyptum. 4.
Decem labores & afflictiones Sancti
Patriarchæ Iacob. 7.
Verè competit in omnes mortales,
quod de se dixit Iacob: sunt enim
omnium dies pauci & mali: & hūc
de variis malorum generibus, qui-
bus vita mortalium obsessa & op-
pressa est. 7.

I N D E X.

An terra Rameffes, fuerit eadem atq;
terra Gessen. 8.
Non solos Hebręos habitasse in terra
Gessen, sed mixtos Aegyptiis. 8.

SECUNDA DISPUTATIO.

DE immunitate sacerdotum Aegypti. 9.
Imitandum esse Christianis principibus exemplum Pharaonis tam reuerenter & liberaliter tractantis sacerdotes; super quo multorum sententię memorantur. 9.
Cur sacerdotibus Aegyptiorum data fuerit immunitas, & victus ex publico: nempe propter famam prohibitatis, & sapientię eorum: & vt expedito ac libero animo rebus sacris vacarent. 10.
Pulchra oratio Cheremontis de prestantia veterum sacerdotum Aegypti, quam refert S. Hieron. 10.
Aristoteles facere videtur inuentores Mathematicarũ, Aegypti sacerdotes. 11.
Multa Herodotus & Diodorus prodiderunt de immunitate & multiplici doctrina veterum Aegypti sacerdotum, quę hęc memoratur. 11.
Memorabilis sententia B. Thomę ad commendandam sacerdotum immunitatem pertinens. 12.
An fuerit iusta lex, quę tulit Ioseph Aegyptijs, vt quintam partem frugum, tributum annui nomine penderent Regi. 13.
Egregia B. Gregorij disputatio tropologica super verbis illis, quę Ioseph dixit Aegyptijs, *Accipite semina, serite agros, vt fruges habere possitis.* 14.

TERTIA DISPUTATIO.

DE Chronologia totius vitę S. Iacob. 15.

Quoto anno post diluuium, & post orbę conditum natus sit Iacob. 15.
Diluuium Ogygis apud Gręcos antiquissimum, & celebratissimũ cõtigisse eo tempore, quo tempore Iacob versabatur in mesopotamia. 17.

Animaduersio in Iulium Africanũ, aientem in ætate Mosis contigisse diluuium Ogygis. 18.
In ætate Iacob ingens visum esse dicitur in cœlo portentũ: Stella nãq; Veneris, visa est mutasse colorẽ, magnitudinem, figurã, & cursum; sicut auctoritate Varronis confirmat S. Augustinus. 19.
Mors Iacob quot annis præcesserit egressum Hebręorum ex Aegypto, & ortum Mosis. 20.

QUARTA DISPUTATIO.

CUr Iacob tam curiosus, & sollicitus fuerit sepulturę corporis sui in terra Chanaam. 21.
Fertur antiquam fuisse traditionem Sanctis Patriarchis persuasã, multos de his viris Sanctis, qui sepulti erant in terra Chanaam, resurrecturos fuisse cum Christo: & ideo Patriarchas illic maximẽ optasse sepeliri. 21.
Allegorica disputatio B. Augustini super eo, quod Iacob tantopere concupiuit sepeliri corpus suum in terra Chanaam. 22.

QUINTA DISPUTATIO.

AN homini Christiano sepultura corporis sui, vel aliorum vehementer opranda, & sollicitẽ curanda sit. 23.
Celebres aliquot sententię illustrium Auctorum Ethnicorum de non anxie curanda sepultura corporis sui. 24.
Si

Si suppetat facultas, non esse negli-
genda in sepulturam defunctorum,
maximè iustorum, erudita disputa-
tio B. Augustini. 16.

SEXTA DISPUTATIO.

DE discrepantia lectionis Græcæ
à Latina & Hebraica super il-
lis verbis extremis huius capitis. 47:
Adorauit Israel Deum, conuersus ad
lectuli caput. 27.

Quid adorauerit Iacob conuersus ad
lectuli caput, quinque expositio-
nes. 28.

Cur Iacob petens à filio suo Ioseph
sepeliri corpus suum in terra Cha-
naam, non fuerit contentus sim-
plici promissione eius, sed exegerit
ab eo iusiurandum. 29.

Examinatur lectio Græca, quæ sic ha-
bet, *Adorauit Israel summitatem*
virga eius. 30.

Quod Iacob adorauerit fastigiū vir-
gæ Ioseph, sententia fuit Chryso-
stomi, Theodreti, Adriani papæ,
& Leontij, imò ipsius B. Pauli. 31.
& 32.

Vnde nata sit tanta diuersitas Græcæ
lectionis ab hebraica & Latina. 32.

Excuitur animaduersio S. Hierony-
mi in translationem Græcam hu-
ius loci. 33.

Iusta reprehensio Eugubini, irreue-
renter, indignèque loquentis de
Septuaginta Interpretibus, & de
S. Luca. 34.

Auctoris sententia de concilianda le-
ctione Græca cū Latina super hoc
loco. 35.

Expenditur documentum quoddam
S. Hieronymi affirmantis Euan-
gelistas & Apostolos testimonia
Scripturæ veteris testamenti, citas-
se secundum Hebraicam lectionem

& sensum; vbi cumque Græca dis-
crepant ab Hebraicis. 37.

CAPVT XLVIII.

Dua Disputationes.

PRIMA DISPUTATIO.

Vt Iacob volens benedi-
cere Ephraim & Manas-
se, commutauerit manus
super eos in similitudinē
crucis. 1.

Cur inter filios illorum Patriarcha-
rum ferè posteriores prepositi sunt
prioribus: cuius rei quadruplex ex-
ponitur ratio mystica. 1. & 2.

Quinque in Scriptura per celebres
translationes rerum valde insigniū
ab vna persona ad aliam non sine
mysterio. 3.

Cur dextera habeatur potior & ho-
norabilior, quàm sinistra, causa na-
turalis ex Aristotele. 4.

Octo significationes huius vocis (dex-
tera) in Scriptura notabiles. 5.

Apud veteres Persas, auctore Xeno-
phonte, honoratior ducebatur si-
nistra, quàm dextera. 7.

Commutatio manuum Iacob super
Ephraim & Manasse, figuram ex-
pressit Sanctæ Crucis: & tunc pri-
mum præfigurata inuenitur San-
cta Crux, quantum videlicet ad si-
militudinem, & figuram eius. 8.

SECUNDA DISPUTATIO.

QUæ fuerit illa pars, quam Iacob
extraordinariam dedit filio
suo Ioseph: an ea fuerit vrbs Si-
chem, an pars agri eius, & quomo-
do eam partem Iacob acquisierit

arcu & gladio, tredecim expositio-
nes. 9. & sequent.

Paraphrasis Chaldaica per arcum &
gladium, interpretatur preces &
obsecrationes ad Deum: ubi ostē-
ditur preces Sanctorum, rectē ap-
pellari Arma. 13.

Probatur partem illam, quam Iacob
dedit filio suo Ioseph, non fuisse
urbem Sichem: sed fuisse partem
agri, quam ipse ante multos annos
emerat à filiis Hemor. 18. 19.

Cur ossa Ioseph sepulta fuerint in par-
te illa agri, quam emerat Iacob à
filiis Hemor. 19.

Cur in Scriptura per frequens mētio
fiat arcus, & gladij. 20.

Illud, quod dixit Iacob, *In gladio &
arcu meo*, si non propriè dixit, sed
figuratè ac Metaphoricè, tribus id
modis exponi posse. 21.

CAPVT XLIX.

QVATVORDECIM DISPVATIONES.

*Licet compluribus omissus per erro-
rem fuerit titulus.*

PRIMA DISPVATIO.

Nouissima verba, quæ
locutus est Iacob filij
suis, vocari debeant Be-
nedictiones, vt vulgo
appellatur; an Prophetiæ. 1. & seq.
De veteri quodam libro, qui inferi-
bebatur Testamentum duodecim
Prophetarum. 4.

De antiquo more, quo patres, appro-
pinquante morte filiis suis benedi-
cere solebant. 4.

Vtrum humanus animus appropin-
quante morte, fiat diuinior & præ-
sagus futurorum. 6.

Quale genus prophetiæ fuerit id, quo
Iacob prædixit futura filiis suis. 8.

SECUNDA DISPVATIO.

AN in Scriptura, cum dicuntur,
nouissimi dies, per eos intel-
ligere oporteat semper tempus
Messiæ aduentus vel prioris vel
posterioris. 8. & sequent.

TERTIA DISPVATIO.

CVM Isidoro Pelusiota, qui scri-
ptis prodidit Iacob fuisse di-
uinitus repente captum obliuione
eorum, quæ prædicere volebat de
vêturo Messia filiis suis; & alia pro
alijs dixisse illis, præter opinionem
suam. 10.

PRIMA PROPHETIA.

DE RUBEN.

CVR dicatur Ruben esse fortitu-
do patris sui, & principiū do-
loris eius. 11.

De octo prærogatiuis primogenito-
rum ante legem Moysi. 14.

Quid significet, Ruben effusum esse
sicut aquam. 16.

An fuerit contra charitatem, patrem
imprecatum esse mala filio suo. 18.

Quanta fuerit turpitudine & deformi-
tas peccati Ruben. 19.

QVARTA DISPVATIO.

AN maledicta, quibus Iacob de-
fixit filium suum Ruben, per-
tineant ad historiam incestus eius
cum nouerca sua; an potiùs ad cæ-
dem Saluatoris nostri factam à Iu-
dæis; vt contendit probare S. Am-
brosius. 20.

De

De allegorico, & tropologico sensu
huius prophetiæ. 21.
Quatuor documenta moralia deprō-
pta ex hac prophetia de Rubē. 24.
De multiplici differentia interaquam
& alios liquores. 26.

summo Pontifice. 54.
Cur Apostoli & prophetæ dicantur
oculi Ecclesiæ pulchriores vino.
64.
Cur Pastores, & Doctores Ecclesiæ
comparentur dentibus lacte can-
didioribus. 61.

SECUNDA PROPHETIA
DE SIMEONE ET LEVI.

Quanta fuerit iniquitas Simeo-
nis & Leui in cæde Sichimi-
tarum. 26.
Quomodo Iacob tantopere inculcet
Simeonem de cæde Sichimitarū,
de qua eum laudare videtur Sācta
femina Iudith. 27.
Cur Moses Deuteronomij. 33. in be-
nedicendo aliis tribubus, soli tri-
bui Simeon benedictionem non
impertiuit. 34.
Mystica expeditio huius prophetiæ
pertinēs ad Christum & ad Syna-
gogam. 37.
Moralis doctrina de reprimendo ap-
petitu vindictæ, etiam quem zelus
iustitiæ incitat. 38.

TERTIA PROPHETIA.
DE IUDA.

De præstantia & utilitate huius pro-
phetiæ. 39.
De varia interpretatione illarum vo-
cum, Sceptrū, Dux, & fœmur. 45.
Dilectio de voce (Shiloh) pro qua
Latinus interpret vertit (qui mit-
tendus est.) 46

QUARTA DISPUTATIO.

Quomodo Messias dicatur fuisse
expectatio gentium, cum ipse
esset ignotus Gentibus. 48. & seq.
Mystica explanatio huius prophetiæ
de Christo, & de Ecclesia, & de

SEXTA DISPUTATIO.

Quanto temporis efluxerit, ex
quo Iacob edidit hoc vaticini-
um vsque ad defectionū Iudaici
principatus, & vsque ad ortum
Christi Domini. 62.
De quadriformi regimine populi
Hebræi sub Ducibus, & Iudicibus,
& Regibus, & Pontificibus, &
quandiu quodlibet istorum dura-
uerit. 63.

SEPTIMA DISPUTATIO.

Adversus Iudæos impudenter
negātes, concludi ex hac pro-
phetia Iacob, iam venisse Messīā,
64. & sequent.
Discutiuntur sex interpretationes,
quibus Iudæi conantur obscurare
ac pervertere claram & rectam
huius prophetiæ sententiam. 65. &
sequentibus.

An cum dicitur, *Nō deficiet sceptrum
de Iuda*, vox sceptrum siue virga,
significet virgam Tribulationis &
oppressionis. 65.

An istis verbis significetur, post ad-
uentum Messīæ numquam defe-
cturum sceptrum in Iuda: non au-
tem quod nūquam deficiet vsque
ad Messīæ aduentum. 66.

An etiam nunc in aliquibus regioni-
bus habeat tribus Iuda principatū
in populo Iudaico. 66.

An vox (Shiloh) pro qua Latine est,
Qui mittendus est, significet in hoc
loco urbem Shiloh. 68.

An

An illud, *Qui mittendus est*, denotet hoc loco regem Nabuchodonosor. 69.

An hæc prophetia de tribu Iuda fuerit tantum conditionalis, non autem absoluta & simpliciter certa. 70.

Quanto tempore principatus in populo Hebræo fuerit penes proprios eius gentis principes. 72. 73.

Quot annis tribus Iuda imperium in populo Hebræo tenuerit. 73.

OCTAVA DISPUTATIO.

Quomodo veritati huius prophetiæ responderit euentus. 72. Super hac quæstione exponuntur nouem opiniones: Prima Eusebij Cæsariensis, Diodori, & Hugonis. Secunda B. Cyrilli Alexandrini. Tertia Lyrani, Thostati, & Dionysij Carthusiani. Quarta Genebrardi. Quinta, quorundam Recentiorum. Sexta, Pauli Burgensis, Galatini, Anij & Lucidi. Septima Caietani. Octaua, Cani. Nona, quæ sequitur Auctor, & fuit multorum veterum Patrum. 74. vsque ad 100.

NONA DISPUTATIO.

AN Machabæi paternum genus duxerint ex tribu Iuda. 81. & sequentibus.

DECIMA DISPUTATIO.

AN hæc prophetia possit verè & commodè intelligi & exponi non propriè tantum de tribu Iuda, sed in vniuersum de Gente Iudæica. 92. & sequent.

Si hæc prophetia cõmuniter & vniuersè pertinet ad populum Hebræum, cur ea specialiter applicata

sit tribui Iuda.

Ibid.

Cur nec Christus Dominus, nec Apostoli, nec Euangelistæ vquam hoc vaticinio Iacob vsi sint: cum eo vaticinio tempus Messias aduentus euidenter demonstretur. 105.

QUARTA PROPHETIA.
DE ZABVLON.

AN vrbs Sidon terminus fuerit sortis Zabulon. 108. Aliquot insignia terræ, quàm possedit tribus Zabulon. 109. Cur maritimæ Gêtes, ferè magis sint vitiosæ, quàm mediterraneæ. 110. Allegorica interpretatio huius prophetiæ pertinens ad Ecclesiam Christi. 111.

QVINTA PROPHETIA.
DE ISSACHAR.

DE amcœnitate & abundantia campi Esdrelon, qui erat in tribu Issachar. 114. Expositio mystica huius prophetiæ continens magnæ vtilitatis & cõsolationis seruorum Dei documenta. 119.

SEXTA PROPHETIA.
DE DAN.

Sampsonem eodem, quo Hercules, floruisse seculo; maioræque illius fuisse facta, quàm poetarum de hoc mendacia. 121. Cur tribus Dan, vel ipse Sampson comparetur colubro. 123. 124. Illorum verborum Iacob, *Salutare tuum expectabo Domine*, exponuntur octo interpretationes. 125. & seq. Sampsonem decem rebus fuisse figuram Messie. 129.

VNDE

INDEX.

VNDECIMA DISPUTATIO.

AN de tribu Dan futurus sit Antichristus:& an hoc variciniū, Iacob sub nomine Dan pertineat ad ipsum Antichristū. 131. & seq.

SEPTIMA PROPHETIA.

DE GAD.

AN Iephthe fuerit de tribu Gad, an de tribu Manasse. 141.
Allegorica expositio huius prophetiæ. 142.

De more & de causis cur se homines accingere, vel præcingere soleant. 142.

Documenta moralia, quæ præbet hæc prophetia. 145.

OCTAVA PROPHETIA.

DE ASER.

EXplicatur utilis allegoria huius prophetiæ. 149.

NONA PROPHETIA.

DE NEPHTHALIM.

TRiplex expositio huius prophetiæ:& an Barac Iudex Hebræi populi, trepidauerit & timoris argui rectè possit in ea, quam in hostes Hebræorum suscepit expeditione. 150.

Allegorica interpretatio huius prophetiæ pertinens ad Christum. 154.

DECIMA PROPHETIA.

DE IOSEPH.

CUr Ioseph dicatur filius accrescens, & cur pulchritudo eius

laudetur à Iacob. 155.

Quibus rebus Ioseph figura Christi fuerit. 157.

Quomodo intelligendum sit, Ioseph fuisse pastorem, & lapidem. 161.

Quomodo cælum, & abyssus causæ sint abundantia rerum, quæ terra nascuntur. 164.

Quomodo Christus habuerit benedictionem cæli & abyssi:& de duplici benedictione carnis Christi:& quomodo Christus habuerit benedictionem vuluæ & vberum. 165.

De vberibus, & vulua sponsæ Christi, id est, Ecclesiæ. 166.

DVODECIMA DISPUTATIO.

SVper illis verbis, *Benedictiones patris tui, confortata sunt benedictionibus patrum eius*, & vtrum Iacob plura & maiora promissa & dona habuerit à Deo, quàm priores patriarchæ. 167. vsque ad 162.

XI. PROPHETIA.

DE BENIAMIN.

13. DISPUTATIO.

CUr Benjamin dictus sit à Iacob Lupus rapax, mane comedens prædam, & vespere diuidens spolia: tractantur quinque interpretationes. 178. & sequent.

Quemadmodum Sancti Patres hanc prophetiam de Benjamin, pulchre accomodauerint ad B. Paulum, qui fuit ex ea tribu. 182.

De fortitudine bellica Beniamitarū. 185.

Cur illi Patriarchæ tantopere concupierint corpora sua post mortem sepeliri in terra Chanaam. 188.

F

14. DISPUTATIO.

Quid sit Apponi ad patres suos; vel congregari ad populum suum, quod in Veteri Testamento dicitur de his qui mortui sunt.

193.

An verum sit, quod tradidit Paulus Burgenſis, neminem iustotum hominum, qui fuerunt ante Abraham, statim post mortem descendisse recta in Limbum, non prius expiatum igne purgatorio. 196.

CAPVT L.

PRIMA DISPUTATIO.

E ratione sepeliendi mortuos apud veteres Aegyptios. 1.

An mos fuerit apud veteres Hebraeos cadauera condire aromatibus. 2.

De ratione condiendi cadauera apud Aegyptios ex Herodoto, & Diodoro. 3.

Cur Aegyptij defunctorum corpora non cremauerint. 4.

Varij mores Gentium in tractandis mortuorum corporibus. 5.

De numero dierum, quos condiendis & sepeliendis mortuis impendebant Aegyptii. 6.

An Herodorus & Diodorus discordent à Mose super conditura cadauerum apud Aegyptios. 7.

SECUNDA DISPUTATIO.

De more lugendi mortuos apud Aegyptios: & quomodo in-

telligendum sit Aegyptios per septuaginta dies lugere mortuos confuuisse. 8.

Luctum super mortuis, si modicus sit esse laudabilem. 9.

De simulato luctu super mortuo, & de Praeficis conductis ad complorandum & eiulandum super mortuum, quarum erat vsus apud Romanos: & vnde mos iste originem habuerit. 10.

Quanto tempore lugendi sint mortui, varia Gentium instituta. 11.

Quod Hebraei mortem Aaronis & Moſis intra diebus fleuerint, vnde id didicerint illi secundum Rupertum. 12.

TERTIA DISPUTATIO.

Quomodo intelligendum sit quod dicitur in hoc capite, Iacob fodisse sibi sepulchrum in terra Chanaan. 13.

Quid in Scriptura interdum significare soleat verbum fodere. 14.

Quanam fuerit area Arad. 15.

Cur Hebraei planctum illum septem dierum non potius fecerunt in Hebron, vbi sepeliendum erat corpus Iacob, quam in area Arad. 16.

An laudandus sit apud Christianos Nouendialis luctus mortuorum, dubitatio S. Augustini. 17.

QUARTA DISPUTATIO.

De more sepeliendi mortuos extra vrbes: & vtrum ante Christianos mos fuerit alicubi sepeliendi mortuos intra ciuitates. 18.

Refellitur Thostatus, arbitratus ante Christianos nullo tempore nullaque in Gente morem fuisse sepeliendi mortuos intra ciuitates, vi- uorum

INDEX.

uorumque domicilia. 18.
 Moris fuisse apud Græcos sepelire
 mortuos extra vrbes, probatur
 Platonis, & Ciceronis, & Plutar-
 chi auctoritate. 19.
 Cur in id ferè consenserint Gentes,
 vt extra domicilia viuorum, mor-
 tui conderentur. 20.
 Etiam antiquitus in more fuisse apud
 Ethnicos sepeliri mortuos intra vr-
 bes, & ædes. 21.
 De modo sepulturæ Aethiopum. 21.
 Lycurgum voluisse sepeliri mortuos
 intra ciuitatem, & prope templa.
 22.
 Vnde rectitudo, vel prauitas eorum,
 quæ ab homine fiunt æstimari de-
 beat. 23.
 Arguitur falsitatis atque infidelitatis
 Iosephus in commemoranda sacra
 historia. 26.

QVINTA DISPVATIO.
DE Chronologia vitæ Ioseph. 27.
 Ioseph breuiorem vitam, quam
 eius maiores, ac fratres vixisse, &
 cur id ei contigerit. 27.
 Quatuor mendacia Iustini historici
 super S Patriarcha Ioseph. 29.
 Cur Ioseph non mandauit fratribus
 suis, vt statim post mortem suam
 corpus suum transferrent in terrâ
 Chanaam, vt mandauerat Iacob
 de suo corpore. 30.
 Quo in loco terræ Chanaam sepulta
 fuerint ossa Ioseph. 31.
 An ossa vndecim Patriarcharum sint
 asportata in terram Chanaam, &
 condita in Sichem. 32.
 De sepultura corporis Ioseph. 33.
 Fabula Hebræorum super sepultura
 corporis Ioseph, quam memorat
 Historia scholastica. 34.

INDEX

CENTVM SEXAGIN- TA OCTO LOCORVM

SACRÆ SCRIPTVRÆ.

*Qui hoc Quarto Tomo aut propriè signanterque tractantur, aut certè tractatu
 aliarum rerum non parum illustrantur. In quo Indice prior nota signat
 numerum capitulorum Libri Genesis: posterior autem, numeros
 adiectos in margine ad Commentarios singulo-
 rum Capitulum.*

Exodi 3.
 Paruit ei Dominus in
 flamma ignis, de medio
 rubi. 32. 14.
 Exodi 11.
 A primogenito Phara-
 onis qui sedet in folio
 eius, vsque ad primogenitum ancillæ, quæ
 est ad molam. 29. 7.

Exodi 21.
 Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit
 eum, conuictus noxæ, morte morietur. 40. 7
 Exodi 23.
 Miserebor cui voluero, & clemens ero, in
 quem mihi placuerit 40. 14.
 Exodi 28.
 Pones autem in Rationali iudicij Doctri-
 nam & veritatem. 25. 27.

Exodi 32.

Feceruntq. sibi vitulum conflatilem, & adorauerunt, atque immolauerunt ei hostias 46.2.

Leuitici 10. & 19.

Vt habeatis scientiam discernēdi inter sanctum & profanum 25.79.

Leuitici 17.

Siquis venatione, vel aucupio coeperit feram, vel auem, quibus vesci licitum. 25. 60.

Leuitici 18.

Turpitudinem vxoris fratris tui nō reuelabis, quia turpitudō fratris tui est 38.15.

Leuitici 19.

Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus 36.9.

Leuitici 21.

Non contaminetur sacerdos in mortibus ciuium. 37.102. & 103.

Leuitici 21.

Si lippus, si albuginem habens in oculo 29.10.

Leuitici 22.

Omne animal, quod vel contritis, vel truncis, sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino: & in terra vestra hoc omnino non facietis. 37.110.

Leuitici 26.

Non faciētis vobis idolum, & sculptile, nec titulos erigētis, nec in signum lapidis ponētis in terra vestra, vt adoretis eū 28. 49.

Leuitici 26.

Dabo vobis cælum desuper sicut ferrum, & terram æneam. 27.74.

Numerorum, cap 11.

Cōgrega mihi septuaginta viros de senibus Israel. 49.83. & sequentibus.

Numerorum 12.

Ore ad os loquor ei 32. 43.

Numerorum 16.

Descenderuntque viui in infernū 37.99.

Deuteronomij 15.

Non arabis in primogenito bouis 41. 12.

Deuteronomus 21.

Non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur 40.6.

Deuteronomij 22.

Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit 42. 24.

Deuteronomij 23.

Non intrabit Eunuchus attritis vel amputatis testiculis, & abscisso veretro, Ecclesiam Domini 37. 110.

Deuteronomij 33.

Viuat Ruben, & non moriatur, & sit paruus in numero. 49.17.

Deuteronomij 33.

Audi Domine vocem Iudæ, & ad populum suum introduce eum: manus eius pugnant pro eo, & adiutor illius contra aduersarios eius erit. 49.41.

Deuteronomij 33.

Et Benjamin ait: Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo; quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet. 46.181.

Deuteronomij 33.

Ioseph quoque ait, De benedictione Domini terra eius, de pomis cæli, & de rore, atque abyssō subiacente, &c. 49.174 175.

Deuteronomij 33.

Lætare Zabulon in exitu tuo, &c. 49. 108.

Deuteronomij 33.

Lætare Issachar in Tabernaculis tuis. 49. 113.

Deuteronomij 33.

Benedictus in latitudine Gad, quasi leo requieuit, corpitque brachium & verticem. 46.146.

Deuteronomij 33.

Dan, catulus leonis, fluet largiter de Bafan. 49.137.

Deuteronomij 33.

Nephtalim abundantia perfructur: & plenus erit benedictionibus Domini: mare & meridiem possidebit. 49.153.

Deuteronomij 33.

Benedictus in filiis Aser: sit placens fratribus suis, & tingat in oleo pedem suum, ferrum & æs calceamentum eius: sicut dies inuentutis tuæ, ita & senectus tua. 49. 148.

Iosue 10.

Stetit sol in medio cæli, & non festinauit occumbere spatio vnus diei 47.19.

Iosue 16.

Solitudo quæ ascendit de Hierico ad montem Bethel, & egreditur de Luza 28.59.

Iosue vltimo.

Ossa quoque Ioseph, quæ tulerant de Ægypto sepelierunt in Sichem, in parte agri, quem emerat Iacob à filiis Hemor, ceterum nouellis ouibus. 48.19.

Iudicum 14.

Quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta sindones, & triginta tunicas 29.29.

Iudicum 19.

Tantum obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini. 29.32.

1. Reg. cap 9.

Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim videns. 25.21.

1. Regum

1. Reg. 16.
Ne respicias vultum eius, neque altitudinē
staturę eius, quoniam abiecti cum: Nec iux-
ta intuitum hominis ego iudico 48. 2.

1. Reg. 18.
Non habet rex sponsalia necesse, nisi tantū
centum pręputia Philistinorum 29. 11.

1. Regum 21.
Non habeo laicos panes ad manum, sed
tantum panem sanctum. 25. 79.

1. Regum 21.
Et immutauit os suum (Dauid) coram eis,
& collabebatur inter manus eorum: & im-
pingebat in hostia portę, desuebantque
saluę eius in barbam 27. 26.

1. Reg. cap. 23. & 30.
Dixit Dauid ad Abiathar sacerdotem, ap-
plica ad me Ephod. 25. 24. 25.

2. Reg. cap. 1.
Pręcepit (Dauid) vt docerent filios Iuda ar-
cum. 48. 10.

2. Regum 28.
Absalon crexerat sibi, cum adhuc viueret,
titulum. 28. 49.

3. Regum 19.
Et omne os, quod non adorauerit eum, of-
culans manum. 33. 2.

1. Paralipomenon c. 4.
Filij Simeon, Namael, & Iamin, Iadib, Aa-
ra Saul. 46. 10.

2. Paralipomenon 23.
Postquam coangustatus est, orauit Domi-
num Deum suum, & egit pęnitentiā val-
dę coram Deo patrum suorum, & cogno-
uit Manasse, quod Dominus ipse est Deus.
42. 14.

Tobia 5.
Ego (Raphael Angelus) sum Azarias Ana-
nię magni filius. 27. 55.

Tobia 12.
Ego sum Raphael Angelus, vnus ex septę.
qui adstamus ante Dominum. 32. 19.

Iudit. 9.
Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi
gladium in defensionem alienigenarum.
34. 14.

Iob. 3.
Pereat dies, in qua natus sum 40. 11.

Iob. 3.
Quare exceptus sum genibus? cur lactatus
vberibus? 30. 8.

Iob. 14.
Homo natus de muliere, breui viuens tē-
pore, repletur multis miserijs 47. 7.

Iob 14.
Operi manū tuarū porrige dexterā 48. 5.

Iob 19.
En decies confunditis me 31. 1.

Iob 26.
Nudus est infernus coram illo 37. 101.

Iob 31.
Si osculatus sum manum meam ore meo,
quę est iniquitas maxima, & negatio con-
tra Deum altissimum 33. 2.

Iob 34.
Quem constituit alium super terram: aut
quem posuit super orbem, quem fabrica-
tus est? 28. 26.

Psalmo 9.
Conuertantur peccatores in infernum. 37.
99.

Psalmo 15.
Non derelinques animam meam in infer-
no, nec dabis sanctum tuum videre corrup-
tionem. 37. 100.

Psalmo 15.
Delectationes in dextera tua 48. 5.

Psalmo 20.
Dextera tua inueniat omnes, qui te ode-
runt. 48. 5.

Psalmo 33.
Immittet angelus Domini in circuitu ti-
mentium eum, & eripiet eos 32. 1.

Psalmo 38.
Aduena ego sum, & peregrinus sicut om-
nes patres mei. 47. 2.

Psalmo 40.
Non declines cor meum in verba malitię,
ad excusandas excusationes in peccatis.
39. 20.

Psalmo 43.
Non in arcu meo sperabo, & gladius meus
non saluabit me. 48. 20.

Psalmo 57.
Priusquam intelligerēt spinę vestrę Rhā-
num. 50. 15.

Psalmo 72.
Existimabam vt cognoscerem, hoc labor
est ante me donec intrem in sanctuarium
Dei, & intelligam in nouissimis eorum.
25. 85.

Psalmo 74.
Visitasti terram, & inebriasti eam. 43. 21

Psalmo 77.
Imple facies eorum ignorantia, & quęrent
nomen tuum Domine 49. 18.

Psalmo 78.
Posuerūt morticina seruatorum tuorū, escas
volatilibus cęli, carnes sanctorum tuorum
bestijs terrę, & nō erat, qui sepeliret 47. 25.

Psalmo 80.
Accipite psalmum, & date tympanū 27. 9.

I N D E X.

Psalmo 100.
 Qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum eorum. 32. 16.

Psalmo 109.
 Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis 48. 5.

Psalmo 123.
 In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro 43. 14.

Psalmo 115.
 Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. 47. 25.

Psalmo 118.
 Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas 42. 26.

Psalmo 118.
 Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui. 39. 18.

Psalmo 138.
 Si ascendero in cælum tu illic es, si descendero in infernum, ades 37. 104.

Proverbum 3.
 Longitudo dierum in dextera eius: & in sinistra illius diuitiæ & gloria 48. 5.

Proverbum 4.
 Vias, quæ à dextris sunt nouit Dominus, peruersæ vero sunt quæ à sinistris 48. 5.

Proverbum 7.
 Apprehensumque de osculatur iuuenem, &c. 16. 2.

Proverbum 9.
 Noli arguere derisorè, ne oderit te 37. 17.

Proverbum 15.
 Infernus & perditio corâ Domino 37. 105.

Proverbum 23.
 Ne comedas cum homine inuido, & ne desideres cibos eius. 37. 38.

Proverbum 27.
 Infernus nunquam impletur. 37. 106.

Proverbum 28.
 Qui abscondit scelera sua non dirigitur. 32. 26.

Proverbum 30.
 Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: tribue victui meo necessaria 28. 66.

Proverbum 30.
 Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac exprimit butirum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem. 36. 63.

Ecclesiast. 10.
 Cor sapientis in dextera eius, cor stulti in sinistra illius 48. 6.

Ecclesiast. 12.
 Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placent 27. 2.

Canticorum 2.
 Dextera illius amplexabitur me 48. 5.

Canticorum 4.
 Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris, 27. 64.

Canticorum 7.
 Mandragoræ dederunt odorem 30. 14. & 15.

Sapientia 3.
 Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis 25. 85.

Sapientia 5.
 Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia, transierunt omnia illa tanquam vmbra &c. 42. 30.

Sapientia 7.
 Cum sit vna (sapientia) omnia potest: & in se permanens omnia innouat. 18. 25.

Sapientia 10.
 Hæc (sapientia) profugum iræ fratris, iustum deduxit per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, &c. 28. 15.

Ecclesiastici 22. & 38.
 Super mortuum plora: defecit enim lux eius, fili in mortuum producit lacrymas, & fac luctum secundum meritum eius. 50. 9.

Ecclesiastici 27.
 Vasa figuli probat fornax, & homines iustos caminus Tribulationis 40. 5.

Ecclesiastici 30.
 Mortuus est pater, & quasi non mortuus esset similem enim reliquit sibi 38. 11.

Ecclesiastici 30.
 Videns oculis & ingemiscens, quasi spado cõplectens virginem, & suspirans 37. 112.

Ecclesiastici 49.
 Ioseph princeps fuit fratrum, firmamentum Gentis, rector fratrum, stabilimentum populi 49. 162.

Ecclesiastici 49.
 Et ossa ipsius (Ioseph) visitata sunt, & post mortem prophetauerunt. 50. 35.

Isaia 1.
 Si fuerint peccata vestra vt coccinũ, quasi nix dealbuntur 38. 38.

Isaia 2.
 Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium. 49. 8. & 10.

Isaia 2.
 Ne dimittas illis peccatum 49. 18.

Isaia 8.
 Ipse est pavor vester, ipse est terror vester 31. 15.

Isaia 14.
 Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris, 25. 50.

Isaia

I N D E X.

Isaia 20.

Domine in angustia requisierunt te : in
Tribulatione murmuris , doctrina tua eis.
42. 24.

Isaia 38. & 4. Reg. 20.

Et reuersus est Sol decem lineis pergra-
dus, quos descenderat 47. 19.

Isaia 40.

Loquimini ad cor Hierusalem 34. 5.

Isaia 40.

Quare dicis Iacob , & loqueris Israel , Ab-
scoudita est via mea à Domino , & à Deo
meo iudicium meum transiuit. 49. 10.

Isaia 59 & Hieremia 14.

Peccata nostra responderunt nobis 30. 36.

Isaia 64.

Pater noster es tu , & nos lutum , & fictor
noster , & opera manuum tuarum omnes
nos 40. 14.

Isaia 66.

Super genua blandientur vobis 30. 8.

Jeremia 8. & 46.

Numquid resina non est in Galaad, aut me-
dicus non est ibi, 37. 69.

Jeremia 16.

Non sepelientur, neque plangentur, & non
se incident, neque caluitium fiet pro eis, &
non frangent inter eos lugenti panem ad
consolandum super mortuo, & non dabūt
eis potum Calicis ad consolandum super
patre & matre. 50. 9.

Jeremia 20.

Maledicta dies in qua natus sum. 40. 11.

Jeremia 26.

Noli subtrahere ab illis verbum , si forte
audiant, & conuertantur à via sua mala: &
pœniteat me mali quod cogito facere eis
27. 94.

Exechielis 18.

Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. 38.
35.

Aggai 2.

Et veniet desideratus cunctis gētibus 49. 49.

Zacharia 8.

In diebus illis apprehendent decem ho-
mines ex omnibus linguis gentium, & ap-
prehendent sinbria viri Iudæi, &c. 26. 44.

Malachia 1.

Iacob dilexi, & Esau odio habui 25. 26.

1. Machabæorum 4.

Et reposuerunt lapides in monte domus,
in loco apto, quoadusque veniret ptophe-
ta, & responderet eis 25. 26.

1. Machabæorum 5.

Et viri Iuda magnificati sunt valdè in cō-
spectu omnis Israel. 49. 78.

2. Machabæorum c. 6.

Nunc reminiscor malorum , quæ feci in
Hierusalem: & cognoui, quia propterea in-
uenerunt me mala ista. 42. 24.

Matthai 4.

Terra Zabulon, & terra Nephtalim , via
maris trans Iordanem Galilee Gentium,
populus qui ambulabat in tenebris , vidit
lucem magnam. 49. 109.

Matthai 10.

Eftote prudentes sicut serpentes, & simpli-
ces sicut columbæ. 25. 62.

Matthai 11.

Ipse (Ioannes Baptista) est Elias 27. 54.

Matthai 19.

Sunt Eunuchi, qui de matris utero sic nati
sunt, & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab ho-
minibus, & sunt Eunuchi, qui seipfos castra-
uerunt propter regnum cœlorum 37. 110.

Matthai 42.

Tunc duo erunt in agro , vnus assumetur,
& vnus reliquetur, duæ erunt molentes in
mola, vna assumetur & altera relinquetur.
duo erunt in lecto, vnus allumetur, & vnus
relinquetur 29. 6.

Luca 7.

Osculum mihi non dedisti. 29. 2.

Luca 12.

Ne terreamini ab ijs, qui occidunt corpus,
& post hæc non habent ampliùs quid fa-
ciant. 47. 23.

Luca 14.

Si quis venit ad me , & non odit patrem
suum & matrem & uxorem & filios, adhuc
autem, & animam suam, non potest, meus
esse discipulus. 28. 29.

Luca 16.

Factum est vt moreretur mendicus, & por-
taretur ab Angelis in sinum Abraham. Mor-
tuis autem est diues , & sepultus est in in-
ferno. 47. 23.

Luca 23.

Et dixit illi Iesus, Amè dico tibi, hodie me-
cum eris in paradiso. 40. 15.

Ioannis 2.

Soluite templum hoc & in tribus diebus
excitabo illud 27. 5.

Ioannis 4.

Dicit ei mulier: Scio quia Messias venit,
qui dicitur Christus. 49. 105.

Actorum 2.

Neque anima eius detestata est in inferno,
neque caro eius vidit corruptionem. 37.
103.

Actorum

Actorum 7.
Mittens autē Ioseph accersuit Iacob patrem suum, & omnem cognationē in animabus Septuaginta quinque. 46. 19. & seq.

Actorum 23.
Et cum hæc dixisset (Paulus) facta est dissēlio inter Phariseos, & Sadduceos, & soluta est multitudo. 37. 62.

Epistola ad Romanos cap. 9.
Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret, nō ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: quia maior seruiet minori. 25. 36. & 43.

Ad Romanos 11.
Sine pœni tentia sunt dona Dei. 27. 9. 4.

Ad Romanos 12.
Non vos ipsos defendētes carissimi. 34. 14.

Ad Romanos 16. & 2. Corinth. 130.
Salutate inuicem in osculo sancto. 29. 4.

1. Corinth. 5.
Auditur inter vos talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat. 35. 47.

1. Corinth. 13.
Videmus nunc per speculum in ægnitate, tunc autem facie ad faciem. 32. 43.

2. Corinth. 4.
Quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modū in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. 41. 29.

Ad Ephesios 1.
Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati. 25. 38.

Ad Ephesios 5.
Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. 43. 13.

Ad Ephesios 6.
Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias Diaboli, induti lorica iustitiæ, &c. 48. 13.
Exinanivit semetipsum formam serui accipiens. 29. 16.

Ad Philipenses 2.
Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. 40. 9.

2. Ad Tim. 3.
Hoc autem scito, quia in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa &c. 49. 9.

Ad Hebraeos 2.
Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit 48. 2.

Ad Hebraeos 3.
Videte fratres, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati 42. 32.

Ad Hebraeos 7.
Et (vt ita dictum sit) per Abraham, & Leui qui decimas accepit, decimatus est: adhuc enim in lumbis patris erat, quando obuiauit ei Melchisedech. 46. 27. & 29.

Ad Hebraeos 7.
Manifestum est enim quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, de qua tribu nullus altari præsto fuit 48. 79. & 71.

Ad Hebraeos 11.
Fide Iacob moriens, singulos filiorum. Ioseph benedixit, & adorauit fastigium virge eius. 47. 32.

Ad Hebraeos 12.
Flagellat Deus omnem filium, quem recipit 40. 5.

Ad Hebraeos 12.
Nequis sit fornicator, aut profanus, vt Esau qui propter vnā escam vendidit primogenita sua 25. 79.

Ad Hebraeos 12.
Non inuenit (Esau) pœnitentiæ locum quamquam cum lacrymis inquisisset eam 27. 91.

1. Ioannis cap. 1.
Quod audiuius, quod vidimus oculis nostris, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, hoc annunciamus vobis. 27. 59.

Apocalypsis 1.
Gratia vobis & pax ab eo qui est, & qui erat, & qui venturus est, & a septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt. 32. 19.

Apocalypsis 8.
Vt habitatoribus terræ 47. 2.

Apocalypsis 14.
In ore eorum non est inuentum mendacium. 27. 35.

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIORVM IN GENESIM

TOMVS QVARTVS.

Ex capite vigesimoquinto.

ARGVMENTVM.

*De miro duorum Geminorum Iacob & Esau conceptu, gestatione in
utero, & partu: De diuersitate ingeniorum & morum utriusque:
De venditione primogenitura Esau ob vnā escā lenticulā.*

Æ quoque sunt generationes Isaac filij VERS. 19.
Abraham: Abraham genuit Isaac, qui 20
cū quadraginta esset annorum, duxit
vxorem Rebeccam filiam Bathuelis Sy- 21
ri de Mesopotamia, sororem Laban. De-
precatūsque est Isaac Dominū pro vxore
sua, eo quod esset sterilis: qui exaudi- 22
uit eum, & dedit conceptum Rebeccæ. Sed collidebantur in
utero eius paruuli; quæ ait: Si sic mihi futurum erat, quod ne-
cesse fuit concipere? Perrexitque vt consuleret Dominum. 23
Qui respondens, ait: Dux gentes sunt in utero tuo, & duo
populi ex ventre tuo diuidentur, populūsque populum supe-
rabit, & maior seruiet minori. Iam tēpus pariendi aduenerat, 24
& ecce gemini in utero eius reperti sunt. Qui prior egressus.

Comm. in Gen. To.

a

25 est, rufus erat, & totus in morem pellis hispidus: vocatūque
 est nomen eius Esau. Protinus alter egrediens, plantam fra-
 tris tenebat manu: & idcirco appellauit eum Iacob. Sexage-
 26 narius erat Isaac, quando nati sunt ei paruuli. Quibus adul-
 27 tis factus est Esau vir gnarus venandi & homo agricola: Ia-
 28 cob autem vir simplex habitabat in tabernaculis. Isaac ama-
 29 bat Esau, eo quòd de venationibus illius vesceretur: & Re-
 becca diligebat Iacob. Coxit autem Iacob pulmentum: ad
 30 quem cum venisset Esau de agro lassus, ait: Da mihi de co-
 31 ctione hac rufa, quia oppidò lassus sum. Quam ob causam
 32 vocatum est nomen eius Edom. Cui dixit Iacob: Vende mihi
 33 primogenita tua. Ille respondit: En morior, quid mihi prode-
 34 runt primogenita? Ait Iacob: Iura ergo mihi. Iurauit ei Esau,
 & vendidit primogenita. Et sic accepto pane & lentis edulio,
 comedit, & bibit, & abiit; paruipendens quòd primogenita
 vendidisset.

P R Æ F A T I O.

SATIS constat, ortum Iacob non minus quindecim an-
 nis priorem fuisse, quàm excessum Abrahæ. Sexagenarius
 enim cū esset Isaac, genuit Iacob, ut in hoc capite scriptum
 est. Abraham porro centenarius generauit Isaac, & vixit
 ad annos vsque centum septuaginta quinque. Quinetiam Ismahelis
 mors tribus & sexaginta annis subsecuta est generationem Iacob. Erat
 enim Ismahel quatuordecim annis grandior natu quàm Isaac, ut ex
 cap. 16. & 21. Genesis colligitur. Si igitur sexagenarius erat Isaac, cum
 genuit Iacob, fuisse id temporis Ismahelem septuaginta quatuor anno-
 rum necesse est: vixit autem Ismahel centum triginta septem annos.
 Cur igitur, dicet aliquis, Moses rectum historie ordinem inuertens, prius
 narrauit mortem Abrahæ & Ismahelis, quàm ortum Iacob? In prom-
 ptu ratio est. Voluit scilicet Moses, quam orsus fuerat scribere historiam
 Abrahæ, vniuersam continenti serie pertextere vsque ad vltimum, eaq;
 finita, historiam rerum Iacob exordiri. De Ismahele porro, quia proge-
 nies eius non pertinebat ad populum Dei, non aliud dicturus erat, nisi
 fuisse completam in eo promissionem Dei datam Abrahæ, cui promissum
 erat, semen Ismahelis maiorem in modum iri multiplicatum: nec solum
 multi

multitudine, verum & nobilitate principum, & ferociâ gentis fore percelebre. Hoc igitur strictim explicauit Moyses: & ita se totum ad historiam Iacob subtiliter, copiosè, & diligenter enarrandam contulit. Ergo apparet, figuras, quas vocât, Anticipationis, & Postpositionis, siue Recapitulationis, & preposterâs, quâsum ad ordinem temporum, narrationes, nō solum frequentes esse in scriptis prophetis, sed in historicis etiam non raro inueniri. Quapropter non semper ex ordine, quem tenet sacer & canonicus scriptor, de ordine temporum & rerum gestarum licet certum facere iudicium. Sed obseruari oportet, an scriptor, quem alioqui recti ordinis diligentem, atque obseruantem esse compertum est, eius commutandi idoneam aliquam, & probabilem causam habere potuerit, sicut habuisse Moysen in hoc loco, dictum est.

- 2 Sed cur reliquam huius libri partem, qua viginti quinque capita continet, omnem fere consumpsit Moyses in enarranda historia Iacob, paucis admodum de patriarcha Isaac commemoratis? Ego quatuor eius rei causas possum afferre. Ac primò quidem, Iacob & totius, & solius populi Dei parens fuit: habuit enim duodecim filios, è quibus duodecim Tribus orta sunt, unde vniuersus Hebraeus populus profeminatus est. Id verò in Isaac dici non potest, alter enim filius eius Esau, sator fuit gentis Idumaeorum, qua ad populum Dei minimè pertinuit. Potius itaque hac ratione, Iacob, Patriarcha fuit Hebraeorum, quàm Isaac. Deinde, id factum est propter varios admodum & insignes casus Iacob tam fecundos, quàm aduersos; in quibus multarum, magnarumque virtutum eius experimenta simul & exempla, ad posterorum eruditionem, atque imitationem, eluxerunt. His adde, quòd Iacob pluribus & excellentioribus Dei visionibus honoratus & nobilitatus est: Isaac quippe duas tantum habuit diuinas visiones, quae narrantur capite 26. Genesis: At Iacob quinque vel sex habuit, egregias sanè & admirabiles. Prima exponitur Gen. 28. Secunda 31. tertia 32. quarta 35. quinta eodem in loco: sexta 46. Accedit denique quarta causa, copia, scilicet atque excellentia prophetici spiritus, quo Iacob, diuino munere, completus & illustratus est: cuius clarissimum specimen dedit, cum proximus morti, qua omnibus ac singulis filiis suis, multa post secula, euentura erant, mirabiliter prädixit; eiusque prädicta omnia, euentorum veritas comprobauit.

Cur Moyses tam multa de Iacob, de Isaac verò tã pauca scripserit.

Gene 49.

VERS. 20.

Isaac cū quadraginta esset annorum, duxit vxorem
Rebeccam.

IDE continentiam iuuenis Isaac; qui in tam feruida, & ad libidines procliui ætate, ad quadragesimum vsque annum, virginalem continentiam purè conseruauit. Neque enim fas est putare, sanctissimum iuuenem, vllam illicitæ voluptati operam dedisse ante coniugium. Commendatur præterea, exemplo Isaac, tempus hominis maturum, ætæque matrimonio tempestiua. A qua ætate proximè abest ætas, quam Aristoteles coniugio præscripsit, affirmans libro 7. Politicorum, idoneam coniugio ætatem mulieris, esse decem & octo annorum; viri autem, triginta septē. Plato autem libro 5. de Repub. mulierem vult esse viginti annorum, virum triginta. Hesiodus *ἡλικία*, tempestiuam coniugio ætatem fore putat, si coniuges nec multo minores trigesimo anno fuerint, nec multo fuerint maiores. Matrimonia igitur nec præcocia, nec fera nimis esse cōuenit: magna enim vtrimque proueniunt incommoda, quæ Aristoteles eo quem dixi loco, verè ac luculentè demonstrat. Aetas porrò Isaac quadraginta annorum, respondet ætati viginti quinque annorum huius temporis; videlicet habita ratione proportionis totius vitæ nostræ, ad vitam priscorum illorum hominum: Isaac quippe annos vixit centum octoginta.

*Aetas idonea
coniugio.*

Aristoteles.

Plato.

Hesiodus.

*Ruperti Al-
legoria.*

Matt. 11.

Psal. 17.

Quoniam autem Sara iam nonagenaria genuit Isaac, Genes. 21. & mortua est centesimo vigesimo septimo anno ætatis suæ, Genes. 23. id est, anno Isaac trigesimo septimo, liquet, triennio post excessum Saræ, factum esse hoc matrimonium. Atque id quidem Rupertus trahit & cōuertit in allegoriam, ita scribens libro 7. Commentariorum in Genesim cap. 2. Ergo tribus annis ante nuptias Rebecæ, Sara defuncta erat. Sic proculdubio ante passionem Christi, qua prædicationis Euangelicæ grātiā ille copulauit, tribus annis, à diebus, vel baptismo Ioannis, mortua est lex, & prophetiæ, non sibi, sed Iudæis, testante ipso Domino, cum dixit: *Lex & Propheta vsque ad Ioannem prophetauerunt*. Nam ex quo præsentem, & testimonio Ioannis declaratum Christum filium Dei viui blasphemare cœperunt; reliquit omnis sanctitas omnisque vita iniquos cœtus eorum, eo quod essent Concilium vanitatis, & Ecclesia malignantium: præter paucos, qui fidem retinentes Abraham, tabernaculum Saræ esse meruerunt. De qualibus in psalmo dicitur: *In circuitu eius tabernaculum eius*. In hoc tabernaculum introduxit Isaac Rebeccam, & accepit vxorem, id est, apertis illorum sensibus, immisit Christus spirituale scripturatum intellectum, & nouam sibi instituit Ecclesiam. Sic Rupertus; Non ait Rupertus, legem Moyfis triennio ante Passionem Christi fuisse mortuam simpliciter: constat enim Theologorum omnium sententia, legalia Moyfi non esse mortua, nisi per mortem Domini nostri; tunc enim obligatio eorum soluta est, virtusque prorsus exinanita. Significat igitur

igitur tantum Rupertus, incredulis & perfidis Iudæis, qui Dominum Iesum, & testimonio Ioannis, & tot tantisque miraculis verum Messiam testatum atque declaratum recipere noluerunt; ex eo tempore, nec legem, nec prophetias quicquam profuisse.

PRIMA DISPUTATIO.

Super illis verbis.

Deprecatus est Isaac Dominum pro vxore sua, eo quod esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

VERS. 21.

Ec verba quatuor ferunt quæstiones. Primam quæstionem ponunt Origenes, Chrysostomus, & Theodoretus. Cur complures in veteri Testamento celeberrimi nominis fœminæ, clarissimorum futuræ virorum matres, fuerint naturâ iteriles; nec nisi supernaturali potestate, singularique Dei munere prolem genuerint: tales fuisse legimus in sacris literis, Saram, Rebeccam, Rachelem, matrem Samsonis & Samuelis, Elisabeth quoque matrem Ioannis Baptistæ; idemque de Parentibus Dei paræ Virginis Mariæ traditum est. Tres eiusce rei rationes ex prædictis auctoribus expromptas hîc strictim attingam. Primam rationem Theodoretus lxxiiij. quæstione in Genesim exponit hisce verbis: Volens Deus componere genus Israeliticum, ostendit illud non naturali successione, sed gratiâ, & fauore suo esse multiplicandum. Hanc autem prouidentiam adeptus est genus illud, quia Christus Dominus inde secundum carnem nasci debebat. Hæc Theodoretus. Ad præmonstrandam igitur futuram filiorum nobilitatem, atque claritatem, steriles voluit esse parentes eorum, quod præstabilius & admirabilius ipsorum esset generatio. Duas alias rationes tangit Chrysostomus homilia 49. in Genesim: Vt, inquit, ex mirabili partu sterilium fœminarum, iam tunc præstrueretur ac præmunitetur fides partui Virginis. Quamobrem & Angelus Gabriel fidem nuntiati à se partus Virginis confirmare voluit exemplo partus Elisabeth, quæ sterilis erat. Ecce, inquit, Elisabeth cognata tua sterilis, & ipsa concepit filium in senectute sua: quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Exemplum item istarum steriliū fœminarum valuit plurimum ad moderandos consolandisque animos coniugum steriliū, vt nec viri propterea contemnerent vxores; nec mulieres iniquo animo ferrent sterilitatem suam.

Cur complures in veteri Testamento pernobiles fœmina fuerint steriles.

Theodoretus.

Chrysostom.

Luc. 1.

6 Altera quæstio est: Ait Moses, deprecatum esse Isaac Deum pro sterilitate vxoris. Sed vndenam exploratum & cognitum habuit Isaac, ste-

rililitatem esse vxoris, ac non suam potius? in vtriusque enim coniuge tum sterilitas, tum alia quædam generationis impedimenta esse possunt. Respondendo, certum fuisse Isaac ex diuina promissione data parenti suo Abraham, Gen. 21. sibi non defuturam prolem: dixit enim Deus Abraham: *In Isaac vocabitur tibi semen*. Non igitur dubitabat se prolem habiturum, siue ex Rebecca, siue ex alia quapiam vxore. Sed enim, quia vehementer amabat Rebeccam, ex ea maxime promissam sibi atque optatam prolem suscipere cupiebat. Verum quando cepit Isaac precari Deum pro sterilitate vxoris, & quandiu in precando perseverauit? Chrysostomus existimat precari cepisse statim post initum coniugium, & totos viginti annos in precando perseverasse: idque argumentatur ex eo, quod Moses dixit Isaac fuisse quadraginta annorum, cum duxit Rebeccam: & exauditis pro vxore precibus suis, genuisse prolem, cum iam esset sexaginta annorum. Chrysostomi verba ex homilia 49, in Genesim, hæc sunt: Non statim, inquit, exauditus est Isaac, nec assecutus quod optabat, sed viginti annos perseverauit orans & deprecans Deum, & tunc denique assecutus est quod desiderabat. Si enim quadraginta annorum erat, quando Rebeccam duxit, sexaginta verò quando illa peperit: manifestum est, quod viginti annis perseverauit orans Deum; & sic vterum Rebecce inhabilem generationi, idoneum fecit. Vides orationis vim, quod & naturam ipsam superat? Sic Chrysost. Sed quod mulier statim post coniugium non pariat, non propterea iudicanda videtur sterilis. Sed ad id verè iudicandum, aliquot in coniugio annos prætersuere necesse est. Nempe naturale est, mulieres maturius quidem nonnullas, seriùs verò alias parere. Probabilius igitur dictu fuerit, transactis aliquot annis in coniugio sine prole, tunc demum Isaac existimasse vxorem esse sterilem, & pro eius sterilitate abolenda, Deo supplicasse; non enim nisi post longum temporis spatium, ei sterilitas vxoris exploratè percepta esse potuit. Sed fuisse tamen deprecationem Isaac multam & diuturnam, patet ex verbo Hebræo (hatar) quod est hoc loco: significat enim multiplicare, siue verba, siue preces: vide super hoc loco Oleastrum.

*Cur Isaac sterilem exper-
tus Rebeckā,
non alteram
duxit vxorē,
sicut Abra-
hā duxit A-
gar.*

Gen. 16.

*Futilis opinio
Hebræorum.*

*Lyrannus.
Thostatus.
Gen. 12.*

Tertia quæstio: Cum Isaac vidit sterilem Rebeccam, cur non aliam duxit vxorem, ex qua prolem haberet; exemplo scilicet patris sui Abraham, qui propter sterilitatem Saræ duxit Agar? Fiuolum est quod super ea re tradunt Hebræi, vt Lyrannus, & Thostatus referunt, minimè improbabiles eam traditionem. Aiunt Hebræi, ex eo tempore quo Isaac voluntariè passus est se ligari à patre vt immolaretur Deo, fuisse eum consecratum Deo, & idcirco non fuisse licitum ei accipere nisi vnā vxorem. Quasi verò, nec Samson, nec Samuel ex utero matrum consecrati Deo, nisi vnā vxorem habere potuerint. Quid, quod omnes primogeniti, secundum legem Moysis, sanctificati & consecrati erant Deo? Sacerdotibus quoque, Deo utique consecratis, interdictam fuisse polygamiā, nusquam legimus? Illud igitur probabilius est responsum: Abraham non fuisse ducturum aliam vxorem, viuentē Sara, quam vnice diligebat, nisi Sara ipsa id suauisset, & ad id eum impulisset, Genes. 16. hoc autem non fecit

fecit Rebecca. Declaratum quoque ea re est, fuisse Isaac amantissimū castitatis & pudicitiae: certissimamque spem & fiduciam habuisse, se non cariturum prole; confirmatum maximè Saræ matris suæ exemplo, quæ præter sterilitatem, etiam senio grauata, nihilominus tamen Dei munere, prolem genuerat. Arcissimum porro vinculum, & vehemens quasi coagulum mutui inter coniuges amoris est, si mulier persuasum habeat, virum sibi maritalem seruare fidem; suique vnus amore contentum, alienis amoribus non affici. Quam ob causam fertur in Romanorum historijs, Pompeium Magnum ardentissimè dilectum esse ab vxoribus suis, quod inuiolatam eis tori fidem præstaret. Intellexit hoc, & scriptis prodidit Aristoteles libro 2. Oeconomicorum: Maximus, inquit, honor est sobriæ mulieris, si cernat virum suum seruare sibi castitatem: nec de vlla muliere alia cogitare, sed præ cæteris omnibus se ab eo diligi. Tanto enim magis studebit mulier, se talem præstare viro, quanto se cognouerit & fidelius & castius à viro diligi. Sic Aristoteles.

Indic. 23.

1. Reg. 1.

Exod. 12.

*Quodnam sit
acerrimū v-
xerij amoris
erga virū in-
citamentum.*

*Pompeius
Magnus.*

Aristotel.

8 Neque verò, quia monogamia præstabiliior videtur esse polygamia, idcirco præferendum Isaac putamus Abraham: virtutis enim & sanctitatis præstantia aliunde spectanda & æstimanda est. Audiat Lector Beatum Augustinum in libro xvj. de Ciuitate Dei cap. xxxvj. ea de re præclare differentem. Non ideo, inquit, Isaac præferre debemus Abraham, quia ille nullam fœminam præter vnā coniugem nouit. Erant enim proculdubio Abraham fidei & obedientiæ merita potiora quàm Isaac: in tantum, vt propter Abraham dixerit Deus se benefacturum ipsi Isaac, Genes. 26. Ex quo licet intelligere, quàm castè Abraham fecerit, quod hominibus impudicis & nequitiae suæ patrociniā de sacra Scriptura requirerentibus, videtur fecisse libidinosè. Deinde, etiam hoc nouerimus, non ex bonis singulis, inter se homines comparari debere, sed in vnoquoque consideranda esse vniuersa. Fieri enim potest, vt habeat aliquid in vita & moribus, quispiam, quo superet alium, idque sit longè præstabilius, quàm est illud, vnde ab alio superatur. Ac per hoc, sano veròque iudicio, cum cōtinentia cōiugio præferatur, melior tamē est homo fidelis cōiugatus, quā cōtinens infidelis. Sed cōstituamus ambos fideles & bonos: etiam sic profectò melior est cōiugatus fidelissimus & obedientissimus Dei, quàm cōtinēs minoris fidei, minorisq; obediētiae. Si verò paria sint cætera, continētē cōiugato præferre quis ambigat? Hactenus Aug.

*An Isaac ob
monog: miam
preferendus
sit Abraha.
S. August.*

9 Quarta quæstio: Si futura proles Isaac, erat à Deo promissa Abraham; omnino igitur futura erat; siquidem fidelis est Deus in promissis suis, & impossibile est mentiri Deum: cur igitur Isaac gnarus diuinæ illius promissionis, tantopere erat sollicitus & anxius, & quasi dubius de futura prole? Deinde Iacob prædestinatus erat à Deo; ergo generatio Iacob, necessariò futura erat. Diuina enim prædestinatio, est immutabilis, vt quæ de absoluta & efficaci Dei voluntate proueniat, de qua sola intelligendum est, quod dixit apud Isaiam 46. Deus: *Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.* Non igitur prædestinatio, aut quod prædestinatum est, pendet ex homine, nec ab eo vel iuuari, vel impediri potest. Quamobrem

*Cum genera-
tio Iacob pro-
missa esset à
Deo, & ipse
esset prædesti-
natus, qui di-
citur ea facta
propter preces
Isaac*

Thomas Ang-
licus.

obrem meritò quæritur in hoc loco, quemadmodum verè dictum sit à Moſe, Deum propter preces Iſaac, dediffe conceptum Rebeccæ. Huius quæſtionis duas, breuitate & diſtinctione ſcholæſtica, ſolutiones tradit Thomas Anglicus in cap. xxv. Genetiſis, ita ſcribens: Cur Iſaac orauit pro fœcunditate vxoris, cum ſciret à Deo infallibiliter promiſſam ſibi eſſe prolem? Dicendum, quòd diuina promiſſio & prædeſtinatio non euacuat orationes. Deus enim non promittit aut prædeſtinat talia futura abſolutè, & nullo habito reſpectu ad aliud quippiam: ſed ſub congruis conditionibus, & præſuppoſitis debitis diſpoſitionibus. Prædeſtinat igitur Deus aliquem finem vel effectum, ſimul etiam prædeſtinans media, per quæ ad talem finem poſſit perueniri, & diſponens cauſas ſecundas, per quas effectus ille produci debeat; inter iſtiusmodi autem media & cauſas, ſunt orationes Sanctorum & opera. Poſſet etiam dici, quòd licet Iſaac eſſet certus ex diuina promiſſione, ſe habiturum prolem, non tamen erat certus, eam ſe prolem habiturum ex Rebecca; ex qua tamen ſuſcipere filios flagrantiffimè cupiebat; atque pro ea re Deo ſupplicauit: Sic Thomas.

Primam huius Auctoris ſolutionem, quæ probabilior eſt, ante ipſum tractauit accuratiùs S. Thomas prima Parte quæſt. 23. art. 8. Diſputans enim, prædeſtinationem iuuari poſſe precibus Sanctorum, ad id probandum, affert exemplum hoc Iſaac, ob cuius preces dedit Deus conceptum Rebeccæ: ex illo autem conceptu natus eſt Iacob, qui prædeſtinatus fuit. Nec fuiſſet tamen impleta prædeſtinatio, ſi Iacob natus non eſſet. Ex quo apparet, prædeſtinationem, Sanctorum precibus iuuari poſſe. Verùm quia non nihil in ea re latebat difficultatis, vt eam penitus exhauriret, diſtinctionem hanc ſubiungit. In prædeſtinatione duo eſſe conſideranda, & ipſam præordinationem diuinam, quæ eſt æterna, & effectum eius. Priori modo, prædeſtinatio, cum ſit æterna, non poteſt iuuari Sanctorum precibus, quæ ſunt temporales: poſteriori autem modo, iuuari poteſt, quia prouidentia, cuius pars eſt prædeſtinatio, ſic prouidet effectus, vt ad eos producendos, etiam ordinet cauſas ſecundas, ſicut videre eſt in cauſis naturalibus. Quocirca ſub ordinem prædeſtinationis non ſolam cadit finis & effectus, ſed etiam media & cauſæ ad eos conſequentes & producendos ordinatæ. Neque verò Deus ad explendam prædeſtinationem aut prouidentiam ſuam, propter indigentiam, vitur adiumento hominum vel rerum naturalium; ſed vitur eiufmodi cauſis & mediis, tum vt ordinis pulchritudo ſeruetur in rebus: tum vt creaturi quoque dignitatem cauſalitatis communicet. Quoniam verò ſecunda cauſæ non poſſunt egredi ordinem cauſæ primæ vniuerſalis, ſed ipſum exequuntur; ex eo fit, vt prædeſtinatio per creaturas adiuari quidem poſſit, impediri verò nullo modo poſſit. Haſtenus ex B. Thoma.

Quomodo Di-
uina prouidē-
tia & præde-
ſtinatio, per
cauſas ſecun-
das tam natu-
rales quàm
humanae in-
ueniuntur.

Hoc ipſum confirmari atque illuſtrari poteſt pulcherrima B. Gregorij ſententia ex primo libro Dialogorum eius, & capite 8. huc tranſpoſita. Sic autem eo loco ſcribit Gregorius: Obtineri nequaquam poſſunt quæ prædeſtinata non fuerunt: ſed ea quæ ſancti viri orando efficiunt, ita præ

prædestinata sunt, vt precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis regni prædestinatio ita est ab Omnipotenti Deo disposita; vt ad hoc electi per laborem perueniant: quatenus postulando mereantur accipere, quod eis Omnipotens Deus ante secula disposuit donare. Quod profectò videre licet in ipsa Scriptura, quæ narrat dixisse Deum Abraham: *In Isaac vocabitur tibi semen*. Et rursus: *Patrem multarum gentium constitui te*. Et, *Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli: & sicut arenam maris*. Ex quo apertè constat prædestinasse Deum multiplicare semen Abraham per Isaac. Et scriptum tamen est, deprecatum esse Isaac Dominum pro vxore sua, & exauditum esse à Deo, qui dedit conceptum Rebeckæ. Si ergo multiplicatio seminis Abraham per Isaac prædestinata fuerat, cur Isaac coniugem, sterilem accepit, quæ propter preces eius concepisse dicitur? Sed nimirum constat, quia prædestinatio precibus impletur: quâdo is per quem Deus multiplicare semen Abraham prædestinauerat, oratione obtinuit vt filios habere posset. Sic B. Gregorius.

Genes. 21.
& 17.
Infra 22.

Infra 25.

Sed collidebantur in utero eius paruuli: quæ ait; Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere?

Versu 22.

12

PR O illo *collidebantur*, Græcè *κονιτρον*, id est, exultabant: verbo namque Exultandi vtitur S. Ambrosius hunc locum tractans in libro de Isaac, capit. 4. Similiter redditur idem verbum in vulgata editione. Psalm. 113. *Montes exultauerunt*. sanctus Augustinus quæstione septuagesima secunda in Genesim, & libro 16. de Ciuitate Dei, cap. 35. legit *gestiebant*. Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum, verbum illud Græcum exponit, ludebant, siue calcitrabant: quod Aquila transtulit; constringebantur filij in utero eius: Symmachus verò, in similitudinem nauis in superficiè ferebatur. Scholiastes tamè ex Symmacho refert *διεπλάαιον*, id est, colluctabantur. Oleaster annotauit, verbum Hebræum (*rasàs*) significare frangere, siue confringere, verum non omnino: sic enim differre à verbo (*scabâr*) quod significat; omnino, & vsquequaque confringere & conterere. Vtriusque verbi differens significatio apparet in illis verbis Isaia cap. 42. quibus loquens de Messia, inquit, *Calamum quassatum non confringet*. Quoniam igitur non planè liquet propria eius verbi significatio, idcirco non omnino, inquit Caietanus, certus est modus commotionis infantium in utero Rebeckæ: an scilicet esset motus tanquam currentium contra se inuicem, an in modum pugnantium, an in similitudinem inuicem se collidentium. Certum tamen est, eum motum, qualiscumque fuerit, grauissimum fuisse ac molestissimum matri: propterea enim dixit ipsa: *Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere?*

Ambros.

Augustinus.

Hieronymus.

Oleaster.

Locus Isaia.
cap. 42.

Caietanus.

b

*An ille motus
filiorum Re-
becca in ute-
ro eius, fuerit
naturalis, nec
ne.*

Aristotel.

SEd quæritur, an ille motus filiorum in utero Rebeckæ, fuerit natu- 13
ralis, id est, ex natura profectus an verò singulariter à Deo effectus, præ-
ter modum & ordinem naturæ. Fuisse eum motum naturalē, posset quis-
piam fortasse opinari, duabus hisce rationibus adductus. Solet enim usu-
venire mulieribus, ut post conceptum, graues quosdam motus concepti
fœtus in utero sentiant, vel in dextro latere, vel in sinistro; nimirum pro
varietate sexus vel masculini, vel fœminini. Aristotelis libro 7. de Historia
Animalium cap. 3. & 4. breuem ea de re sententiam audiamus: Mares
fœtus, inquit Aristoteles, magna ex parte circa quadragesimum diem
dextro potius latere mouentur, fœminæ autem sinistro, circiter nonage-
simum. Nihil tamen certi in his affirmari licet: multis enim ferentibus
fœminam, motus agitur in dextro; & contrà in sinistro, gerentibus ma-
rem. Plus etiam motus magna ex parte mas in utero infert quàm fœ-
mina, & celerius prodit; fœminæ enim partus tardior est. Dolor etiam
ex fœmina continuus, sed obtusior; ex mare acer, & longè molestior.
Sic Aristoteles. Quid igitur mirum, si duo simul fœtus in utero, sicut
habebat Rebecca grauem motum & molestiam efficerent; cum vel vnus
fœtus masculinus acrem & molestum cum agitatione dolorem natura-
liter afferat? Deinde, naturaliter factum videtur, ut propter angustias ute-
ri, qui geminos commodè non poterat capere, vnus alterum premeret,
commodiorem sibi locum quærens. Atque hæc dubitari possent in hac
sententia.

Verùm contraria sententia, non solum probabilior, sed planè vera & 14
certa est. Etenim motus ille in utero, fuit nouus, singularis, inusitatus, præ-
ter modum & ordinem naturæ, tanquam duorum inter se certantium.
Nam si propter angustiam loci esset, id factum, non utique Iacob, egre-
dientis ex utero Esau plantam tenuisset, quasi retrahere eum volens ab
egressu, sed eum potius extrusisset, & egredi coegisset, quò scilicet am-
plior sibi locus in utero relinqueretur. Sed quid ego, quæro argumenta
ad id probandum? cum certissimam eius rei fidem scriptura ipsa faciat,
declarans eum motum esse diuinitus factum ad præfigurandum futuras
discordias & contentiones inter posteros Iacob & Esau. Siquidem super
eo motu filiorum in utero, consultus à Rebecca Deus, respondit: *Due
gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuisentur, & populus po-
pulum superabit: & maior seruiet minori.* Ergo si motus ille in utero, factus
est ad præfigurandum id quod post futurum erat, non potuit eiusmodi
motus, vel ex naturali, vel ex humana causa proficisci; sed ex tali causa,
quæ prænosceret futura, & ad ea significanda posset ordinare quod age-
bat. Talis causa nec est natura, ut quæ non agit per intellectum, ordinans
ad aliud quod agit; nec est homo vel Angelus, quibus, nempe futura, ut
vocat, contingentia non sunt nota. Ad hanc sententiam spectat quod
scribit Rupertus lib. 7. Commentariorum in Genesim cap. 3. Collide-
bantur, ait ille, paruuli, non studio contendendi, vel scientia certandi, siue
affectatione vincendi: sed eodem Dei nutu permoti, quo non solum ir-
rationalia pecora, verùm etiam inanimata elementa prælagio futurorum
permo

Rupertus.

permoueri solent, qualia sæpe iam facta nouimus, & adhuc maiora futura sunt, testante Domino Luc. 21. *Erunt signa in sole, luna, & stellis, &c.* Sed iuxta mysticum sensum, collisio paruulorum in vtero Rebeckæ, præsignabat id quod in Actibus Apostolorum legimus: Gentiles namque ad fidem & gratiam Christi admissos, Iudæi propellere contendebant, salutem eorum inuidentes. Hæc Rupertus.

Perrexitque vt consularet Dominum.

Versu 22.

15 **I**LVD perrexit significat eam ex eo loco vbi erat, concessisse in alium locum, consulendi oraculi gratiâ. Aristoteles quidem libro 7. Politic. cap. 16. tradit, salubre prægnantibus esse, si exercendi corporis gratia, quotidie aliquantulum spatij conficiant; atque huius rei gratia, sacram aliquam ædem visant, præsertim eorû Deorû, qui tuendæ ac prosperandæ generationi prolis humanæ præesse creduntur. Aristotelis verba, hæc sunt: Mulieribus vterû gerētibus, corporû est adhibenda cura, vt neque desidia torpeât, nec cibo vtantur tenuiore. Quod facile fuerit Legislatori providere, si lege sanxerit, vt singulis diebus spatium aliquod, deos, qui generationi præesse putantur, venerandi gratia, conficiant. Mentem autem, contra quàm corpus, tranquillam securamque gerere conuenit. Sic Aristoteles. Verûm non ob eam causam Rebecca perrexit ad consulendum Deum: Sed, vt narrat Scriptura, territa prodigiola illa filiorum in vtero collisione, vt super ea re diuinum sciscitaretur oraculum & responsum. Quare satis miror, quendam huius temporis scriptorem, virum sanè nec indoctum, & valdè pium, in suis Commentarijs prodidisse, illam Rebeckæ profectiorem non tam diuinę rei gratia susceptam fuisse, quàm quod prægnantibus commoda & salubris esse soleat nonnulla corporis agitatio, & ad Diuorum sacra profectio.

Aristotel.
Prægnantibus
quotidianam,
sed modicam
corporis exer-
citationē, esse
salubrem; com-
trâ verò, quie-
tem & tran-
quillitatem
mentis.

Hamers in
in Genes.

Pro illo (vt consularet Dominum) Paraphrasis Chaldaica sic habet:

Abijt, vt peteret doctrinam à facie Domini. Paraphrastes
verò Hierosolimitanus ita vertit. Abijt,
vt peteret misericordiam à Domi-
no, in domo vbi conciona-
batur Sem.

SECUNDA DISPVATIO.

Ad quem locum, siue ad quam personam perrexerit Rebecca, & quemadmodum consuluerit Deum.

Casertanus.

CA I E T A N V S vtrumque esse putat incertum, cum ne-¹⁶
que hîc, neque alibi expositum sit à Scriptura. Hebræo-
rum opinio est, Rebeccam iuisse ad Sem filium Noë, quem
id temporis, sacris præfuisse ferunt, & per ipsum soli-
tum esse D E V M, consulentibus, oracula & responsa red-

dere: cui sententiæ adstipulatur Paraphrastes Hierosolymitanus, vt ex
verbis paulò antè memoratis manifestum est. Viuebat autem eo tempore
Sem; immò vsque ad quadragesimum octauum, vel quinquagesimum
ætatis Iacob annum vitam produxit. Aben-esra ait, Dominum respon-
sum dedisse Rebeccæ per prophetam aliquem, vel per ipsum Abraham,
Oleaster. quem vixisse constat quindecim annis post ortum Iacob & Esau. Olea-
ster super ea re ita scribit: Putarem iuisse Rebeccam ad sacrificium offe-
rendum Domino, & ibidem à Domino responsum accepisse, sicut fecit
Abraham. Nec sollicitus sis de Sacerdote, quoniam sine Sacerdote tunc
quilibet Domino hostias offerebat, vt legimus supra de Abraham Genes.
15. & infra Genes. 33. de Iacob. Non enim audeo dicere, eam iuisse ad
Melchisedech; quia nullum eius rei extat in Scriptura vestigium. Fortè
tunc aliquis erat propheta Domini, à quo fisciari poterat; sed quis ille
fuerit ignoratur. Sic Oleaster. Verùm nos antiquiorum & grauiorum au-
ctorum super ea re sententias recenseamus.

*Eusebius &
Gennadius in
Catena, in
Genes.*

Diodorus.

S. Chrysostom.

Malach. 2.

Eusebius & Gennadius tradunt, Rebeccam iuisse ad montem Moria.¹⁷
& ad Melchisedech, qui eo in loco Sacerdotem agebat Dei altissimi, &
tanquam diuinorum arcanorum conscius & interpres, consulebatur ab
omnibus. Diodorus Tarsensis putat, Rebeccam recepisse se in locum ali-
quem secretum orandi causa, & post orationem fuisse reuelatum ei, quod
scire auebat: sicut accidit Danieli, vt in eius libro, capite nono scriptum
est. Sanctus Chrysostomus existimat eam adiisse Sacerdotes. Sic enim
scribit homil. 50. in Genesim: *Quid est quod ait: Perrexit vt consuleret
Dominum*, nimirum cucurrit ad veram scientiam, & festinauit ad Sacer-
dotem, Dei ministrum, per quem latentium scientiam volebat discere.
Et enarrans omnia quæ sibi contigerant, didicit diligenter omnia, mise-
ricorde Deo, per Sacerdotis linguam detegente ei omnia manifestè,
& alacriorem eam reddente. Et vide quanta etiam tunc erat Sacerdo-
tum dignitas. Nusquam enim dicit, quòd Sacerdos ei responderit, sed
quòd Dominus ei responderit; nempe per Sacerdotem. Etenim & alio
loco Angelum vocat Sacerdotem diuina Scriptura, monstrans quòd ea
loquatur Sacerdos, quæ inspirat ac suggerit ei diuini Spiritus gratia.
Hæc Chrysostomus. Theodoretus quæstione 75, in Genesim arbitrat,ur,
iuisse

iuisse ad altaria, in quibus sacrificari Deo à sanctis Patriarchis solebat. Quidam (inquit Theodoretus) Rebeccam adiisse dicunt ad Melchisedech, nempe Sacerdotem Dei altissimi, virum nobilem, & pietate insignem. Verùm, cum Patriarchæ consueuissent in locis in quibus habitabant construere altaria quædam, verisimile est illam, ad vnum ex istis supplicasse Deo, & ita nouisse quæ futura erant.

Theodo.

18 S. Augustinus omnes fermè prædictas sententias complexus est, super eadem etiam ipse quæstione breuiter differens in libro Quæstionum in Genesim, quæst. 72. Quæritur, inquit Augustinus, quoniam abierit Rebecca, vt consularet Dominum: non enim erant tunc Prophetæ aut Sacerdotes secundum ordinem Tabernaculi vel Templi Domini: nisi fortè iuit ad locum, vbi aram constituerat Abraham. Sed illic, quomodo responsa darentur, omnino tacet Scriptura; vtrum per aliquem Sacerdotem, quod incredibile est, si erat, non fuisse nominatum, & nullam Sacerdotum aliquorum factam esse mentionem. An fortè ibi, cum orando allegassent desideria sua ad Deum, dormiebant in eo loco, vt per somnium monerentur? An erant aliqui tales etiam illo tempore homines Dei, in quibus posset Deus interrogari? Quicquid horum est, & si quid aliud, quod me fortè, ne commemorarem, præterierit: mentiri tamen Scriptura non potest, quæ dixit, Rebeccam iuisse ad interrogandum Dominum, atque Dominum respondiße. Hæc Augustinus.

S. Augustin.

19 Super eadem re Auctor Historiæ Scholasticæ in librum Genesis cap. 66. enarrans historiam huius loci, ad hunc modum scribit: Dicitur Rebecca iuisse ad consulendum Dominum. Fortasse igitur iuit ad montem Moria, vbi Abraham altare fecerat Domino: & immolatis hostiis, substratis earum pellibus incubans, per somnium accepit oraculum. Fortasse etiam more Gentium quem viderat apud parentes suos in Mesopotamia, speciem Lauri, quam Tripodem dicunt, capiti supposuit; & ramis arboris, quæ Agnus Castus dicitur, incubuit, vt sic visiones capitis phantasticas dormiens non sentiret, & diuinæ reuelationis ritè capax esset. Vel viuentem adhuc summum Sacerdotem Melchisedech cōsuluit. Quocumque autem modo id factum sit, eam bene fecisse satis indicat responsum diuinum ei redditum. Sic ille. Ego, si in rebus tam incompertis, & incertis locus est vllus coniecturæ, aut potius diuinationi, propensior sum ad sententiam Diodori, quam supra exposui, Rebeccam secessisse in locum aliquem abditum, remotumque tanquam quoddam Oratorium; vbi in preces effusa, diuinum responsum super ea re quam scire cupiebat, studiosissimè expetiit. Et vel in somno, vel in vigilia per interiorē illustrationē Dei, aut per vocē aliquā cœlitus editam, & ad ipsam missam, vel per Angelum quempiam in figura humana cum ea loquentem, Diuinum oraculum, & responsum accepit.

Auctor Historiæ Scholasticæ.

Auctorem opinio.

TERTIA DISPUTATIO.

De quatuor modis consulendi Deum, olim in populo Hebræo ante Saluatoris nostri aduentum, usitatis atque celebratis.

Exod. 28.
Héb. 9.

20
X occasione superioris disputationis, visum est alteram hâc adiungere bene cum illa cohærentem atque congruentem, ipsam certè per se dignam tractatu atque cognitu : in cuius explicatu, simul etiam non paucos alios Scripturæ locos illustrabimus. Legenti sacras literas manifestum fit, ab exordio populi Hebræi, fermè ad tempora usque principatus Machabæorum semper in eo populo fuisse insignes aliquos viros sapientia, pietate, ac sanctimonia, diuinæ sententiæ ac voluntatis conscios & interpretes, quos populus in rebus maximè arduis & dubijs consulebat, & per eos diuina responsa super eisdem rebus accipiebat. Horum primus ac præstantissimus fuit Moyses : qui partim ad columnam nubis & ignis, partim intra Sanctuarium vbi erat Arca & Cherubin, & Propitiatorium, Deum sibi loquentem audiebat, vel vltro edentem oracula, vel responsa eorum quæ sciscitatus fuerat populus, reddentem, vt in libro Exodi, Leuitici, Numerorum. Deuteronomij multifariam proditum est. Verùm quia tantæ consulentium multitudini vnus ipse sufficere ac satisfacere non poterat, iussit Deus Septuaginta Seniores deligi, quos ipse simili prophetiæ spiritu implens, voluit quæstionibus & dubitationibus populi satisfacere, vt scriptum est in libro Numerorum, capite 11. Post Moysen, istiusmodi gratiam & potestatem posuit Deus in summo Pontifice Eleazaro, ad quem adire consulendi gratia voluit Deus, non modò populum, sed ipsum etiam populi Ducem. Lege caput Numerorum 27.

Primus
modus consulendi
Deum per
Prophetas.

Locus 1.
Reg. cap. 2.

21
Ceterum quatuor obseruare licet fuisse in eo populo nobiles atque insignes, & solemnes Deum consulendi modos, quos in præsens cursim attingam. Primus modus consulendi Deum, erat per Prophetas : hos adibat populus vel publicè vniuersus, vel priuatim singuli, cum grauis aliqua & ardua dubitatio incidebat, quæ humano consilio, & prudentia explicari non posset. Exemplum huius rei habes illustre in primo libro Regum capite nono, vbi narratur historia Saulis euntis consultum Samuelem super asinis quas amiserat : sic enim in eo loco scriptum est : *Ecce vir Dei est in ciuitate hac, vir nobilis : omne quod loquitur, sunt ambiguitate venit : nunc ergo eamus illuc, si fortè indicet nobis de via nostra propter quam venimus.* Et subditur : *Olim in Israel sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum : Venite, & eamus ad Videntem : qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Vident.* Et paulo infra, cum adissent Samuelem, & sciscitanti essent quod volebant ; is respondit Sauli : *Omnia quæ sunt in corde tuo indicabo tibi. Et de asinis quas nudius tertius perdidisti, ne sollicitus sis, quia inuenta sunt : nec solum hoc quod rogatus fuerat, indicauit, sed præterea*
de

de Regno quod ei dandum erat, & alia quædam prædixit. Similia traduntur de Ahia Silonite propheta Domini, in 3. Reg. cap. 14. vbi sic est: *Dixit Ieroboam uxori suæ: Vade in Silo, ubi est Ahias propheta, qui locutus est mihi quod regnaturus essem super populum hunc: ipse enim indicabit tibi quid euenturum sit puero huic.* & mox adiungitur responsum prophetæ super eo de quo fuerat consultus. Complura huius rei exempla habes apud Hieremiam cap. 36. & 42. & in Helia & Heliseo in 3. & 4. lib. Reg. apud Daniele item cap. 2. & 4.

- 22 Sedenim, tripliciter affectos fuisse prophetas animaduerto erga ea de quibus consulebantur. Nonnumquam prædocebat eos Deus id quod alij consulendi erant, & ipsos sciscitaturi, vt de Samuele, & Ahia Silonite supradictis locis scriptum est. Interdum tunc reuelabatur Prophetis, cum consulebantur, vt de Helia colligitur 4. Reg. 1. & 2. & de Heliseo 4. Reg. 4. 5. 6. & 7. Aliquando Prophetæ nesciebant respondere statim vt consulebantur, sed aliquantisper post: nimirum excitata prius & ad Deum erecta eorum mente, vel audiendo cantari Dei laudes, vt accidit Heliseo, qui interrogatus à tribus regibus de penuria aquarum quam eorum exercitus patiebatur, paulisper stetit, iussitque adduci ad se psalterium, quo psallente, afflatus illico prophetiæ spiritu, prædixit quod futurum erat, sicut legitur 4. Reg. cap. 3. Vel per multam & feruentem deprecationem atque orationem, adiunctis etiam ieiuniis atque aliis corporis afflictationibus, sicut legitur de Hieremia in libro eius cap. 42. & de Daniele in eiusdem libri cap. 9. & 10. Nec solum consulebantur viri, sed etiam scæminæ, diuinum & ipsæ habentes prophetiæ spiritum, vti fuit Debbora, de qua scriptum est Iudic. 5. & Holda, vt habes 4. Reg. 23.

Varia Prophetarum affectio animi erga ea de quibus consulebantur.

Debbora & Holda scæminæ vates.

- 23 Alter consulendi Dei modus erat in vsu per somnia, de quo legitur 1. Reg. 28. Deum à Saule consultum, nec per Prophetas, nec per somnia, nec per Sacerdotes ei respondisse: respondebat autem Deus, vel per propria consulentium somnia, vel per aliorum. Verum vt iste modus ritè fieret, tria seruanda erant: primò, vt is modus non adhiberetur nisi cum alia ratio consulendi Deum, verbi gratia, per Prophetas aut Sacerdotes, vel non aderat, vel non illis succedebat. Deinde vt id non fieret nisi in rebus grauissimis, & vehementer urgentibus, & humano consilio ac providentia inexplicabilibus. Ad hæc, præmitti oportebat ieiunia, & preces ab omni superstitione vacuas. Ad hanc sententiam pertinet, quod scribit Auctor Traditionum Hebraicarum in libros Regum, qui nomē fert S. Hieronymi. Nam super caput 28. primi libri Regum, ita scribit: Respondebat Dominus per somnia, sicut Hebræi asserunt, eo quod orando & ieiunando poscebant oraculum sibi fieri diuinum: & Deus illis per somnia reuelabat ea quæ futura erant.

Secundus modus consulendi Deum per somnia.

- 24 Tertius modus consulendi Deum fiebat per sortes: quo modo vsus est Samuel in electione regis Saulis, vt habes 1. Reg. 10. & ipse Saul, vt reperiret quis contra præceptum suum mādūcasset ante vesperam, vt legitur 1. Reg. ca. 14. & item Iosue, vtprehenderet eum qui peccauerat in anathemate, vt proditum est in libro Iosue cap. 7. Sedenim hic modus, erat

Tertius modus consulendi Deum per sortes. 1. Reg. 10. 1. Reg. 14.

erat rarus, nec in vſu circa criminalia & capitalia, niſi ex certo Dei inſtinctu vel etiam expreſſo mandato.

*Quartus mo-
dus conſulen-
di per Sacer-
dotes, ſive per
Ephod.
Ephod ponti-
ficale.*

Quartus modus multo nobiliſſimus & celeberrimus, ac priſcis illis tē-
poribus poſt latam Moſis legem, atque inſtitutum Sacerdotium, & Pon-
tificatum Aaronicum, ſatis frequentatus, fiebat per Sacerdotes, & vt ſcri-
ptura loquitur, per applicationem Ephod. Erat autem Ephod, veſtis pon-
tificia, quam Latine dixeris Superhumerales, habēs lapides pretioſos, qua
tegebat humeros Pontificis, & in pectore habens Rationale iudicij, pan-
num ſcilicet quendam duplicatum vnus palmi, & omnino quadratum,
in quo erant duodecim lapides pretioſi, trino diſpoſiti ordine, ſingulique
habentes nomina ſingulorum duodecim Patriarcharum. Huius veſtis &
materiam & formā habes deſcriptam Exodi 28. Applicare autem Ephod
dicebatur Sacerdos, cum ipſe ſe induebat ea veſte, vt ea ornatus, idoneus
& dignus efficeretur diuina oracula & reſponſa accipere. Dicebatur item
Sacerdos applicare Ephod ad aliquem, cum indutus Ephod, accedebat
ad eum qui conſulendi cauſa ipſum adibat. Habes duo eius rei in 1. Regū
clariffima exempla. Etenim cap. 23. ſic legitur: *Eo tempore quo fugiebat
Abiathar ad Dauid in Ceilam, aſcendit, Ephod ſecum habens: & dixit Da-
uid ad Abiathar ſacerdotem: Applica Ephod: & ait Dauid; Domine Deus,
audiuit ſeruus tuus quod diſponat Saul venire in Ceilam vt euertat urbem
propter me: indica Domine Deus ſeruo tuo, ſi tradent me viri Ceila in manus
eius. Et ait Dominus; tradent, &c. Et in cap. 30. eiufdem libri: Et ait Da-
uid ad Abiathar ſacerdotem: Applica ad me Ephod. Et applicauit Abiathar
Ephod ad Dauid, & conſuluit Dauid Dominum, dicens, Perſequar tatrunculos
hos, & comprehendam eos an non? Dixitque ei Dominus, Perſequere; abſque
dubio enim comprehendes eos; & excuties pradam.*

*Locus 1.
Re. c. 23. & 30*

*Quomodo
Deus per E-
phod daret
reſponſa.
Hebraeorum
opinio.
Thoſtaſme.*

Sed qua ratione Deus, per iſtum modum dabat reſponſa? Opinio eſt
Hebræorum, quæſtionem, ſuper qua conſulebatur Deus, ſcriptam inferi
conſueuiſſe plicaturis & commiſſuris Rationalis atque Ephod: poſtea ve-
rò educi cum reſponſo diuino, ibidem ſcripto. Lege quæ ſuper ea re diſ-
putat Thoſtaſ in 28. ca. 1. libri Regum, & item in 21. & 30. cap. eiufdē
libri. Sed probabilius eſt, duplici modo id fieri conſueuiſſe: vno modo,
vt Pontifex ſagra illa veſte ornatus, cum conſulebatur, diuino afflaretur
ſpiritu prophetiæ, reuelatis ſibi quæ conſulentibus reſpondere debebat.
Atque hoc fieri volebat Deus ad commendandam illius ſacerdotij & pō-
tificatus dignitatem; quo ſcilicet ei maior apud omnes fides, honor, & ve-
neratio haberetur. Altero modo fiebat per nouum quendam atque inſo-
litum ſplendorem emanantem ex pretioſis lapidibus, quos gerebat Pon-
tifex partim in humeris, partim in pectore: quo fulgore, fauſtus ſuſcepti,
vel ſuſcipiendi negotij exitus & ſucceſſus portendebatur. De hoc modo
nihil proditum eſt in ſacris litteris; ſed Joſephi rerum Iudaicarum peri-
tiſſimi, & grauiffimi ſcriptoris auctoritatem & ſententiam ſequimur, de
iſtiusmodi miraculo in tertio libro Iudaicarum antiquitatum ad hūc mo-
dum ſcribentis: Ex lapillis quos Pontifex in humeris geſtabat (erant au-
tem ſardoniches) micabat alter, quoties litatum eſſet, is qui dextrum hu-
merum

*Joſephus de
mirabili &*

merum occupabat: tantumque fulgorem emittebat, ut procul etiam intuentibus conspiceretur: idque præter naturam suam & consuetudinem. Sed mirabilius est quod nunc dicturus sum. Per duodecim gemmas, quas in pectore Pontifex insutas Esseni (id est Rationali) gestas; in bello victoriam prænuntiare Deus solebat. Nam priusquam exercitus se moueret, tantus fulgor ex eis emicabat, ut toti populo facile innotesceret, adesse Deum, operumque & auxilium suum inuocantibus esse laturum. Quapropter Græci, quorumque à nostra religione non abhorrent, cum hoc miraculum pro compertissimo habeant, essena vocant *ἀλγισι*, hoc est, oraculum. Desiit tam Essen, quam Sardonyx fulgorem emitte, annis ducentis antequam hæc commentaremur, irato Deo propter legum suarum præuaricationem. Hæc Iosephus.

*quasi fatidici
fulgore lapidum
qui erant
in Rationali.*

- 26 Sed in istis Iosephi verbis duas res lectori considerandas esse censeo. Primum apertè indicat Iosephus modum illum monstrandi futura per fulgorem lapidum qui erant in Rationali, non fuisse generalem, nec pertinuisse ad prædictionem quarumlibet rerum futurarum; sed in rebus tantum bellicis locum & vim habuisse, valuisseque solum ad portendendum belli exitum atque successum. Quocirca modus hic rarior erat superioribus, minusque celebris. Deinde ait Iosephus, miraculum illud fulgoris lapidum cessasse ducentis annis ante id tempus, in quo scribebat ipse libros Antiquitatum Iudaicarum. Hos porro ducentos annos si præcisè accipiamus; necesse erit dicere, cessasse miraculum illud in principatu Ionathæ, qui post fratrem suum Iudam Machabæum, princeps & Pontifex fuit apud Iudæos. Etenim Iosephus libros Antiquitatum scripsit decimo tertio anno principatus Domitiani, ut in extremis verbis vigessimis voluminis, totiusque operis ipsemet testatur: competit autem decimus tertius annus Domitiani in olympiadem ducentessimam decimam octauam. Hinc porro, si ad superiora, retròque lapsa tempora recurrens, percentes ducentos annos, comperies ducentissimum annum cadere in olympiadem centessimam sexagesimam octauam, in quo scilicet tempore Ionathas principatum, simulque Pontificatum gessit. At enim, desitum esse miraculum illud, aliquando ante Principatum Iudæ qui præcessit Ionatham, videtur non temerè posse quispiam existimare ex his quæ de Iuda scripta sunt in prioris libri Machabæorum, cap. quarto. Est autem sic ibi scriptum: *Et cogitauit de altari holocaustorum, quid de eo faceret. Et incidit illis consilium bonum, ut destruerent illud, ne forte illis esset in opprobrium, quia contaminauerunt illud Gentes: & demoliti sunt illud: Et reposuerunt lapides in monte domus, in loco apto, quoadusque venires Propheta, & responderet de eis.* Ex istis verbis liquet, iam tunc desisse modum illum consulendi per Prophetas, cum nullus id temporis in populo Iudaico propheta esset. Cessauerat item modus consulendi per Sacerdotes, siue per applicationem Ephod, siue per nouum fulgorem lapidum, qui erant in Rationali. Si enim isti modi consulendi Deum tunc viguissent, proculdubio eis usus esset Iudas, ut quid fieri oporteret super altari holocaustorum à Gentibus polluto & profanato, Dei sententiam explorare ac nocte possent.

*Expenditur
sententia Iosephi
circa cessationem
miraculi.*

*Supradictos
consulendi Dei
modos desisse
ante Machabæorum
principatum.
Locus i. Machabæorum,
cap. 4.*

*Cur lapides
pretiosi qui
erant in Ra-
tionali, disti-
sint Vrim &
Thummim.*

Sed reuertamur ad Ephod. Quoniam igitur per Rationale iudicij, in ²⁷ quo erant duodecim illi lapides pretiosi & sacri, Deus responsa dabat de futuris & de his quæ agenda erant, ideo lapides illos Deus appellauit duobus vocabulis Hebræis, Vrim, & Thummim, quæ virtutem illam Rationalis, reddendi responsa diuina significant. Vrim namque Latine significat lumina siue illuminationes, quod sacerdos diuinitus illuminaretur ad præuidendum & prædicendum futura. Quamobrem Septuaginta appellarunt δῶσιον, id est, manifestationem. Hieronymus autem vertit, Doctrinam, quod Sacerdos illuminatus à Deo doceret populum de ijs quæ consulebatur. At verò Thummim; significat perfectiones; quod ea quæ respondebat Sacerdos, perfecta erant, id est, verissima, sine vllò veritatis defectu, & absque vlla admixtione mendacij: quocirca Septuaginta verterunt, ἀληθειαν & Hieronymus eos secutus reddidit veritatem. De his lege caput xxvi. Exodi. Cum igitur Deus iubet in Rationali poni Vrim, & Thummim, intelligat Lector significari, debere poni in Rationali duodecim illos lapides pretiosos, qui diuinam hanc virtutem haberent præmonstrandi futura, & prædocedi quæ agenda erant. Ob eandem quoque causam Græci Rationale appellarunt λόγιον, quasi dicas fatidicum, reddensque oracula. Latine verò dictū est Rationale, vel ad expressionem vocis Græcæ; vel quod cum per illud ederentur Diuina responsa, non videretur res quædam esse irrationalis, sed ratione atque intelligentia pollens. Dicebatur porro Rationale iudicij, quod per id docebantur homines quid faciendum esset: in Scriptura enim vocabulum iudicij, eandem sæpe vim & notionem habet atque vocabulum officij apud scriptores Latinos: significat enim id quod quisque facere debet.

*Cur appellatū
sit Rationale;
& cur græcè
λόγιον.*

VERS. 23. Qui respondens ait: Duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populūque populum superabit, & maior seruiet minori.

BSERVET Lector phrasim & modum loquendi scripturæ; dixit enim duas gentes esse in vtero Rebeccæ, significare volens duos filios, qui postea futuri erant capita & principia duarum gentium; gentem dico Hebræorum atque Idumæorum. Contrà verò fit, cum nomina auctorum ac principum alicuius gentis ponuntur pro ea gente, vt nomen Iacob & Israël pro eius posteris, & pro vniuerso populo Hebræo: & infra Genes. cap. 27. benedicti quam Isaac dedit Iacob, sub nomine eius pertinet ad populum ex ipso propagandum. Ergo ponendi auctorem gentis pro ipsa gente, & contrà, gentem pro auctore ac parente ipsius, haud infrequens est in Scriptura vsus. Sic igitur verba ista interpretemur: *Duæ gentes sunt in vtero tuo*: id est, virtute ac potestate continentur in duobus filiis quos vtero geris. *Et duo populi ex vtero tuo diuidentur*. Id est, ex vtero tuo prodibunt duo filij, fato

fatores duorum populorum, qui diuisi erunt sedibus, moribus, legibus, religione; eruntque studiis atque animis inuicē contrariis; tales fuisse Idumæos & Hebræos, constat ex multis Scripturæ locis. Iam verò quod adiunctum est: *Et populus populum superabit*, completum est in posteris Esau tempore Dauidis: is enim subiugauit Idumæos; sibi que seruire coegit: in qua illi seruitute aliquot sæculis permanserunt. Atque hoc proditum est libro 2. Regum, cap. 8. *Posuit Dauid* (ait scriptura) *in Idumæa custodes, statuitque presidium, & facta est vniuersa Idumæa seruientis Dauid*. Sequitur: *Maiores seruiet minori*. Idumæus populus vocatur maior populo Hebræo, quod progenitus esset ex Esau fratre maiore natu quàm Iacob. Deinde, quod multis sæculis ante Hebræos, propriam Idumæi regionem possederant in monte Seir; quòdque multò ante proprium ipsi regimen habuerint, primò quidem Ducum, tum Regum. Ad hæc, quòd ab initio gens Idumæorum multò fuerit numerosior quàm Hebræorum; id enim significasse videtur Moyse Deuteronomij cap. 7.

- 29 Hebræi quod de posteris Esau dicitur, id referunt ipsi ad Romanos; quos nugantur, originem & genus duxisse ex gente Idumæorum: dicunt enim Iulium Cæsarem, & qui post illum Romano præfuerit imperio, ex gente Idumæorum extitisse. Hanc fabulam tradunt Dauid Chimbi in Abdiam prophetam, & in 34. cap. Isaïæ, & Rabbi Salomon in Abdiam, & in cap. 4. Threnorum, denique multis in locis Talmud scriptum legitur. Sed longè verustius fuisse id signum Hebræorum, declarat S. Hieronymus compluribus locis id commemorans ac deridens; præsertim verò in cap. 3. Ioëlis, super illis verbis: *Aegyptus in desolationem erit, & Idumæa in desertum perditionis*: quo in loco scribit Hieronymus Hebræos vanissima spe delusos tradere; quemadmodum Pharao, qui per quadringentos & triginta annos Hebræos captiuos affixerat, & ipse & omni eius exercitus in Mari rubro submersus est: Sic fore ut Romani, qui eodem annorum spatio Iudæos sibi subiectos oppressuri sunt, denique ultione Dei deleantur. Idem quoque disertis verbis super ea re disputat in primum caput Abdia. Ergo quod hîc de Hebræis aduersus Idumæos dictum est, *Populus populum superabit, & maior seruiet minori*; ipsi de sua gente interpretantur aduersus Romanos. Hoc Hebræorum commentum, siue delirium, confutat Paulus Burgenfis in Additione ad primum cap. Abdia, & ad trigessimum quartum Isaïæ, & ad 7. cap. Danielis; & item Galatinus lib. 4. de Arcanis Catholicæ veritatis cap. 28. Ecquod autem magis ridiculum esse potest mendacium, quàm dicere Iulium Cæsarem, ceterosque deinceps Imperatores Romanorum, genere fuisse Idumæos? Verum, esto. Sed si propterea Romani censerentur debent nomine Idumæorum, quorum exitium & Abdias, aliique complures prophetæ vaticinati sunt, quia Iulius Cæsar Imperator Romanorum genus duxerit ex Idumæis; hinc necessariò efficitur ipsos Hebræos esse Idumæos; quippe qui regem habuerint Herodem, quem fuisse Idumæum negari non potest. sed nugas & fabulas Hebræorum missas faciamus.

Hebræorum fabula, quoties propheta vaticinatur contra Idumæos, nomine Idumæorum denotant Romanos. Dauid Chimbi. Rab. Salom. S. Hieronymus.

Exo. 14.

Paulus Burgenfis.

Galatinus.

Allegoria huius historiae pertinet ad populum Iudaicum & Christianum.

S. Augustinus

Cur Deus per totum orbem dispergi voluerit Iudeos.

Rupertus.

Præter historicum huius loci sensum, ingens latet velut sub cortice 30
historiæ, medullæ mysterium: & quod de Isaac & Ismahele dixit Paulus
ad Gal. 4. affirmans, quæ de illis in libro Genesis scripserat Moyses, fuisse
dicta per allegoriam; idem profectò de Iacob & Esau in præsentia dici
potest: nam quæ de Iacob & Esau in hoc loco tradita sunt, ea secundum
allegoriam spectant ad populum Iudaicum & Christianum. Atque hic
sensus, licet mysticus sit, videtur tamen principaliter à Spiritu sancto in-
tentus. Audiat Lector sanctum Augustinum in lib. 16. de Ciuit. Dei, cap.
25. Quod autem dictum est (inquit Augustinus) *Maiores seruiet minori.*
nemo ferè nostrum aliter intellexit, quàm maiorem populum Iudæorum
minori populo Christiano seruiturum. Et reuera quamuis hoc videri pos-
sit impletum in Idumæorum gente, quæ nata est ex maiori fratre Esau,
cui & nomen fuit Edom, quia postea superanda erat à populo Hebræo-
rum ex Iacob orto, eiq. futura erat subiecta: attamen in aliquid maius in-
tentam fuisse istam prophetiam, qua dictum est, *Populus populum supera-
bit, & maior seruiet minori*, conuenientius creditur. Et quid est hoc, nisi
quod in Iudæis & Christianis euidenter impletur? Sic Augustinus. Hanc
porro Allegoriam articulatè ac distinctè declarat idem Augustinus in
sermonibus de Tempore, Serm. 78. ad hunc modum scribens: Quod di-
ctum est: *Populus populum superabit, & maior seruiet minori.* Secundum li-
teram in Esau & Iacob non videmus impletum: non enim corporaliter
beato Iacob seruisse Esau commemorat Scriptura. Et quia nisi id fieri de-
beret, non commemorasset Scriptura, oportere id spiritualiter intelligere.
Ergo id factum & impletum agnoscimus in Christianis, & Iudæis. Maior
enim & senior populus Iudæorum, minori & iuniori, id est, populo Chri-
stiano seruire probatur, dum per totum mundum libros diuinæ legis ad
instructionem omnium gentium portare cognoscitur. Ideo enim per
omnem terram Iudæi dispersi sunt, ut cum aliquem Paganum ad fidem
Christi volumus inuitare, Christum Dominum ab omnibus Prophetis
prænuntiatum esse testantes, & ille resistens dixerit, à nobis potius quàm à
Spiritu sancto libros diuinæ legis, & propheticos esse conscriptos; nos
habemus vnde eum redarguere certa ratione possimus, dicentes: Si de
meis libris tibi dubitatio nascitur, ecce Iudæorum libros, utique inimico-
rum nostrorum, quos certum est, si ego conscribere vellem, mutare non
potui; ipsos relege, & cum in ipsis hoc ipsum quod in meis libris inuene-
neris, noli esse incredulus, sed fidelis. Hoc igitur ordine maior populus
minori seruire cogitur, dum etiam per illorum libros, ad credendum
in Christum Gentium populus inuitatur. Hæc ibi Augustinus qui super
ea ipsa re, luculenta oratione disputat in Psalmos, exponens verba illa
psalmi 58. *Deus ostendit mihi super inimicos meos: ne occidas eos, ne quando
obliuiscantur populi mei: disperge illos in virtute tua, &c.*

Non est absimile quod super eadem re tradit Rupertus cap. 4. lib. 7.
hisce verbis: Populus qui de Gentibus venit, Iudaico populo secundum 31
vocationis ordinem rectè minor dicitur; quippe hospes testamentorum
erat, & promissionis, & sine Deo in hoc mundo. Nam ille maior est, cuius
(vt Apo

(vt Apostolus ait ad Rom. 9: adoptio erat filiorum, & gloria, & legislatio, & obsequium, & testamentum, & promissa, cuius Patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus. Quomodo autem minor maiorem superauerit, & maior seruiuerit minori, iuxta historiam notum est, quia percussit Dauid Edom (vt scriptum est libro 2. Regum cap. 8.) & tributarium fecit. Iuxta spirituales. verò sensum pulchrè Apostolus ad Rom. 11. id docet per similitudinem oliuæ & oleastri. *Fracti sunt, inquit, naturales rami, & tu cum esses oleaster, contra naturam insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es. Propter incredulitatem fracti sunt illi, tu autem fidesas.* Ergo maiorem incredulitate fractum, minor in fide stans superauit: & maior seruit minori, dum oleastro, naturalis oliuæ ramus in societatem cedit radicis oliuæ & pinguedinis. Sic Rupertus. Sedenim non modò iuxta istum sensum mysticū, & secundum potentiam & gloriā spirituale; sed etiam temporali potentia & dominatione, Christianus populus Iudaicum superauit, & maior ille seruit minori: quia Christiani principes in plerisque regionibus Iudæos seruitutem etiam corporalem & ciuilem seruire sibi cogunt: immò inferioris sunt conditionis, vilioreque quàm fuere Idumæi subiecti Iudæis; nam illi etiam tunc proprios habuere Principes, propriamque regionem possederunt, quod Iudæis post excidium illud Titi & Adriani, ad hæc tempora, numquam datum est.

- 33 Alteram ex hac ipsa historia allegoriam excudit Augustinus, quæ pertinet ad ostendendum diuersam conditionem bonorum virorum atque improborum, qui sunt in populo Christiano. Qui cum ex eodem Christi semine, id est, per verbum eius, & in vtero Ecclesiæ sint concepti & generati, multum tamen inter se studiis atque moribus discrepant: & mali quidem, quorum maior est populus, hostiliter bonos insectantur atque insectant: verum denique boni prævalent, quia quicquid aduersus eos moliantur improbi, ad maiorem eorum virtutem & gloriam proficit. Ponam hîc Augustini verba ex eodem illo sermone, quem dixi, 78. Ex vno, inquit, semine Isaac, & Esau nascitur, & Iacob: Sic de vno Baptismo Christi & Ecclesiæ vtero procreatur populus Christianus: qui tamen pro morū diuersitate, sicut Esau & Iacob in duas partes diuiditur; cum ex fructibus operū vnus pars cognoscatur esse carnalis, altera spiritualis. Et quæ admodum illi duo paruuli in vtero Rebeccæ, sic & isti populi, in ventre Ecclesiæ, vsque in diem Iudicii colliduntur, dum improbi perpetuò insectantur bonos, & quantum possunt, lædere conantur. Et populus quidem improborum, rectè dici potest maior, quia semper maior est numerus malorum, & (vt Scriptura inquit) stultorum infinitus est numerus. Sed quomodo mali seruiunt bonis, cum dominari potius eis videantur? ad eundem nempe modum, quo limæ & mallei seruiunt auro, & molæ seruiunt tritico, & panibus coquendis & conficiendis furnalia: Et quemadmodum in fornace aurificis, palea seruit auro, vbi sine dubio palea consumitur, & aurum probatur. Non ergo gloriantur nec se extollant mali, quando bonis aliquas tribulationes immiserint: quia cum illos persequuntur in

Altera Allegoria eiusdem historia.

S. August.

Ecc. 1.

corpore, seipfos occidere probantur in mente, & quibus nocere volunt, profunt plurimum, sibi autem ipsi maximè nocent. Hactenus ex Augustino.

Quod autem dixit Augustinus, populum malorum appellari maiorem, propter ampliorem eorum numerum quàm bonorum, non modò verum esse constat, sed causam etiam eius rei probabilissimam exposuit Nazianzenus. Gregorius Nazianzenus, in Apologia, ad hanc fermè sententiam scribès: Desiderabile quid & promptum est malitia; & nihil adeo facile & proclive existit, vt facere malum, etiam si nemo sit qui nos id facere doceat vel cogat. Contra verò res admodum rara & molesta est boni acquisitio, etiam si permulta sint quæ nos ad illam prouocent & trahant. Bonum humanæ naturæ difficile acquisitu est, similiter vt ignem inhærere humidiori materiæ. Plurimi ad communicationem mali parati & apti sunt, velut calamus quidam, qui scintilla & vento correptus, facile, propter ariditatem accenditur & consumitur. Etenim citius quis modicam malitiam vbertim in se recipit, quàm copiosam virtutem paulatim. Nam & modicum absinthij, amaritudinē suā multo etiam melli celerrimè indit; mel verò dulcedinem suam absinthio non ita facile ingerit, etiam si duplo maius adhibeatur: & modicus calculus subtractus, totum fluuium in decliua distrahit: è contrario verò, vix illum, robustissimum munimentum coercet, vel ne exorbitet impedit. Sic Nazianzenus.

Origenis.
Tropologia.

Non est profectò etiam hoc loco non attingenda tropologica interpretatio, quam ex hac historia deductam Origenes hisce verbis tradidit in homil. 12. in Genesim: Ego puto quòd etiam de singulis nobis hoc dici possit, duas gentes & duos populos esse in nobis. Nam & virtutum populus & vitiorum intra nos est. De corde enim nostro prodeunt cogitationes malæ, adulteria, furta, homicidia, hæreses & his similia: vides quantus malorum populus intra nos est? Si verò mereamur illam vocem dicere Sanctorum: *A timore tuo Domine concepimus & peperimus, & spiritum salutis tue fecimus super terram.* tunc & alter intra nos populus inuenietur per Spiritum Dei generatus; quem designauit Apostolus dicens: *Fructus Spiritus est charitas, gaudium, pax, longanimitas, patientia, bonitas, mansuetudo, continentia, castitas, & his similia.* Vides & hunc alterum populum, qui intra nos est? Sed hic minor est, ille verò maior: semper enim plures sunt mali quam boni, & vitia numerosiora virtutibus. Verùm si tales nos simus, quales Rebecca (cuius nomen Latinè interpretatum significat patientiam) & mereamur de Isaac (id est de Verbo Dei habere conceptum) etiam in nobis populus populum superabit, & maior seruiet minori: seruiet enim caro spiritui, & vitia cedent virtutibus. Ad hunc modum Origenes.

Ad Gal. 5.

Restat vna quædam hoc loco dubitatio: Cur solus Isaac dicatur supplicasse Deo pro sterilitate vxoris, eiùsque precum merito tribuatur, quod Rebecca conceperit; cum etiam Rebecam pro eadem re orasse Deum, & ratio ipsa suadeat, & facile intelligi possit ex ipso textu Hebræo.

Nam

Nam pro eo quod Latine legitur, *Deprecatus est pro uxore sua*, Hebræa ad verbum hanc reddunt sententiam : *Multiplicauit* (scilicet preces) *in regione uxoris sue, vel coram uxore sua*. quo significatur, simul eos orasse Dominum. At verò sola dicitur Rebecca pro collisione illa portentosa filiorum in utero suo, consultum iuisse Deum, atque ei solum à Deo datum esse responsum; cum etiam pro ea re Isaac supplicasse Deo, non sit dubitandum. Respondendum est, ea re non obscure significatum esse, diuersa sanctorum esse merita, diuersaque Dei erga eos munera & priuilegia. Præterea, illud de sterilitate Rebecca, magis pertinebat ad Isaac, propter diuinam promissionem posteritatis ipsius, quam ille potissimum ex Rebecca habere cupiebat. Hoc autem, magis attingebat Rebeccam, ut quæ ob illam prodigiosam filiorum in utero concertationem, in maximum salutis & vitæ discrimen adducebatur. Adde quod voluit Deus super ea re potius à Rebecca, quàm ab Isaac consuli; ut illa diuino edocta responso intelligeret, ius primogenituræ diuina voluntate translatum esse ab Esau ad Iacob; ut postea fidenter ipsa Iacob impelleret ad præcipiendam benedictionem Isaac contra eius voluntatem & opinionem. Verùm quia S. Paulus hoc exemplo Iacob & Esau, quasi fundamento usus est altissimæ illius de Prædestinatione ac Reprobatione hominum disputationis; conueniens esse visum nobis est, ut locum illum B. Pauli, per aliquot breues disputationes, subtiliter ac diligenter explicemus.

QVARTA DISPVTATIO.

De germano sensu & intellectu verborum S. Pauli, quibus in Epistola ad Romanos capite nono locum hunc Genesis de Iacob & Esau tractat.

36

Onam verba B. Pauli, & ea, quatenus proposito nostro cōducit, exponam. Verba Pauli, quæ ad præsentem disputationem spectant, hæc sunt: *Non solum autem illa: sed & Rebecca, ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret; non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia maior seruiet minori: sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Quidnam præcipue eo loco docere voluerit Paulus, fusè declarat S. Hieronymus in Epistola 150. quam scripsit ad Helderibiam, in Responzione ad Quæstionem 10. & item B. August. lib. 1. ad Simplicianum, quæst. 2. & in Enchiridio c. 93. Nos breuissimè dicamus, voluisse Paulum eo loco insignem quendam errorem Iudæorum sui tēporis, corrigere, atque eorum deprimere arrogantiam. Arbitrabantur illi, se, quòd essent

Locus Pauli ad Ro. 9. fusè tractatur.

Malac. 1.

S. Hieroni. B. August. Consilium & propositum S. Pauli.

essent filij Abrahæ secundum carnem, diuinarum promissionum, quæ datæ sunt Abrahæ, præsertim verò eius quæ ad Messiã pertinebat, solos esse debere participes : Gentes verò, tum quòd ad semen Abrahæ non pertinerent, tum propter Idololatriam, aliãque grauissima eorũ scelera, participatione doctrinæ & gratiæ euangelicæ excludi debere. Paulus igitur eiusmodi volens redarguere errorem, probat Diuinas promissiones datas Abrahæ, non pertinere ad filios eius secundũ carnẽ tantũ, sed ad filios eius secundũ repromissionẽ, i. secundũ electionẽ diuinã. Id verò confirmat duobus exẽplis, altero Isaac & Ismahelis, altero Iacob & Esau. Tã Isaac quã Ismahel, filij erant Abrahæ; immò aliquot annis prior natu erat Ismahel; at solus Isaac, eiũq; posteritas particeps fuit promissionũ Dei restãte Deo Ge. 21. *In Isaac vocabitur tibi semen*, id est, sola progenies Isaac, cẽlebitur posteritas tua, cui soli prẽstabo quæ tibi promisi. Idẽ ipsum euidentius cernitur in Iacob & Esau : nam cum essent ijsdem parentibus orti, eodem conceptu generati, eodẽmque partu editi, quinetiam maior natu esset Esau; dictum tamen à Deo est : *Maioreseruietminores*. Non igitur ad participandas Diuinas promissiones satis est, semen Abrahæ secundum carnem, sed oportet semen esse secundum electionem Dei : quæ non contingit homini propter eius merita; vt videre est in Iacob, qui ante ortum, cum nihil meruisset, electus tamen est ipse, posthabito & reiecto fratre suo Esau. Non igitur obstat veritati promissionum Dei, quòd illis priuati sint plerique de semine Abrahæ secundum carnem; quoniam eas præstitit Deus semini Abrahæ secundum promissionem, quod præ illo, est propemodum innumerabile. Post hæc Paulus disputationem suam ab hypothesi, id est, populo Iudaico & Gentili, & à filiis Abrahæ, & Isaac, transfert ad thesim, in vniuersum disputans, electionem ac prædestinationem bonorum, malorũque reiectionem, non ex meritis bonis, aut malis, sed ex gratuita Dei voluntate prouenire. Atque hæc est illius Paulinæ disputationis sententia. Verũ nos per partes verba illa Pauli perpẽdentes, germanam eorum sententiam enucleemus.

Non solum autem illa. Id est, Non solum Sara, cuius filius fuit Isaac, cõ- 37
firmat id quod diximus de distinctione seminis Abrahæ secundum carnẽ, atque secundum promissionem & electionem : verũ etiam Rebecca euidentius idem confirmat, exemplo duorum suorum filiorum Iacob & Esau. Nimirum animaduertit Paulus, exemplo quod adduxerat Isaac & Ismahelis, potuisse Hebræos opponere, idcirco Isaac fuisse electũ à Deo, reiectum verò Ismahelem, quòd ille natus esset ex matre libera, & patriam circumciso; hic autem ex ancilla, & incircumciso patre : atque eos duos filios Abrahæ diuersis temporibus esse generatos, vt non temere posset existimari, maioris fuisse virtutis, & meriti, & gratiæ apud Deum Abraham, cum genuit Isaac, quàm cum procreauit Ismahelem. Quocirca Paulus, vt isti occurreret obiectioni, subdidit exẽplum Rebeckæ, & filiorum eius, in quos nihil tale dici poterat; cum eisdem parentibus, eodẽmque tempore generati essent : *Et uno concubitu habens Isaac patris nostri.* Longẽ diuersa huius loci lectio est in libris Græcis qui nunc extant : quamobrem

quamobrem Valla, Faber, Erasmus, aliique Latinæ translationis vulgatæ obrectatores, in hoc loco vehementer oppugnant Latinum interpretem, eumque manifestæ falsitatis conuinci & teneri affirmant. Sed pro veritate Latinæ translationis acriter contra istos propugnat pius admodum & doctus vir Titelmanus in collationibus quas scripsit super Epistolam Pauli ad Romanos, probans auctoritate multorum patrum, Græcorum iuxta & Latinorum, sic eos varijs in locis hunc Pauli locum legisse, ac citasse, ut vertit eum Latinus interpres: ex quo certum licet facere iudicium, codices Græcos qui eo tempore fuere, ab ijs qui nunc extant, fuisse in lectione huius loci diuersos. Verum huius disputationis arbitrium & iudicium, non est à nobis, qui hæc in præsens obiter tractamus, Lectori expectandum. Sed vnde compertum fuit B. Paulo (nam & hoc fortasse Lector scire cuperet) vno atque eodem concubitu satos esse Iacob & Esau? Videlicet ex ipsa narratione scripturæ, tradentis in hoc loco, natos eodem tempore fuisse Iacob & Esau. Si autem idem tempus fuit ortus vtriusque, idem quoque tempus fuisse satus & conceptus eorum existimare conuenit; præsertim verò cum id non obscure significet Scriptura, dicēs in hoc loco Genesis, exaudisse Deum preces Isaac, & dedisse conceptum Rebeccæ. *Sed collidebantur, inquit, paruuli in utero eim*, significās paruulos generatos vno eo conceptu, quem Deus Rebeccæ dederat. Apparet igitur Iacob & Esau eodem patris satū, eodēque matris conceptu esse genitos.

Titelmanus

- 38 Subdit Apostolus, *Cum nondum nati essent*. His verbis confutatur error Manichæorum, diuersitatem eorum, quæ cuique hominum tota vita contingunt, natiuitati eorum adscribentium: ut cuiusque hominis vita & mors disponatur secundum constellationem, sub qua quisque natus est. Aduersus quem errorem valet illa Hieremiæ cap. 10. sententia: *A signis cæli nolite metueret. quia timent gentes, quia leges populorum vana sunt*. Et quod scriptum est Deuteron. 4. Solem & Lunam, aliāque sidera non esse ab homine adoranda, quòd ea creata sint à Deo in ministerium & seruitium cunctarum gentium. Seruiunt igitur homini, non dominantur astra. Hunc ipsum errorem denuo suscitatum à Priscilliano, damnatum reperimus in Concilio Bracharense. Sequitur: *Aut aliquid boni egissent aut mali*. Duo hisce verbis errores refelluntur: vnus quidem Pelagianorum, alienum homines eligi à Deo propter eorum antecedentia merita. At enim Paulus clamat scribēs ad Titum 3. *Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit*. Et apud Ioannem in Euāgelio Saluator noster dixit: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*. Nec verò dici potest, Iacob fuisse electum à Deo potius quàm Esau propter bona eius opera, non quidem ante electionem facta, sed post faciendā: quæ tamen à Deo (quem nihil latet futurorum) præuisa, causā fuerint electionis Iacob. Hoc inquam dici non potest: id enim Paulinam huius loci rationem & argumentationem planè inuolidam redderet. Paulus enim omnimodè excludit opera Iacob tam præterita quàm futura; & totam electionis eius causam ad solam refert diuinam voluntatem, dicens: *Cum*

Manichæorum
& Priscilliani error.Concilium
Bracharense.Ioan. 15.
Iacob non ob
præuisa bona
eius merita
futura electū
esse à Deo.

nondum aliquid boni egissent aut mali: Ut secundum electionem propositum Dei maneret. Id est, ut propositum quo Deus decreuerat honorare Iacob præ Esau, firmum, & immobile esset, non quidem propter opera eius, *sed secundum electionem.* Id est, spontaneam eius voluntatem. *Ex vocante,* id est gratia vocantis, de qua vocatione suprâ dixerat: *Quos prædestinavit, hos & vocavit.* Palàm igitur est, Paulum penitus excludere opera qualiacumque illa sint, & solam Dei gratuitam voluntatem, ac gratiam, agnoscere causam electionis, ac prædestinationis. Quòd autem non ex futuris bonis operibus à Deo præiis electus fuerit Iacob, aut etiam Sancti eligantur, & prædestinentur, clarissimè docet Paulus ad Ephes. I. dicens: *Elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati in conspectu eius in caritate, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum, secundum propositum voluntatis sue. In quo etiam nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum eius, qui operatur omnia secundum propositum voluntatis sue, ut simus in laudem gloria eius.* Ex his verbis liquidò perspicitur, prædestinatos esse homines à Deo, non quia futuri erant Sancti, sed ut essent Sancti, & causam electionis, ac prædestinationis Sanctorum, Paulum non aliam agnoscere, aut prædicare nisi propositum, consilium, beneplacitum, & gratuitam Dei voluntatem. Consultat Lector Augustinum in Libro ad Simplicianum, quæstione secunda super hac re copiosè differentem.

Alter verò error supradictis Pauli verbis reiectus, fuit Origenis, & Priscilliani: qui dixerunt animas hominum simul cum Angelis creatas esse multo ante corpora; ac pro meritis eorum quæ tunc egerunt, priusquam includerentur in corpora, diuersitatem vitæ & conditionis sortitas esse in corporibus. In libro secundo, Peri Archôn ait Origenes, Esau animam in deteriori vita, ob antiqua peccata fuisse damnatam; Et in libro tertio, ob eandem causam dixit factum ut Deus Iacob diligeret, & odio haberet Esau, refert hæc Hieronymus in epistolam quinquagesimam nouam, ad Auitum. Sed hoc apertè repellit quod hîc dixit Paulus: *Cum nondum boni vel mali aliquid egissent.* Facit etiam contra id, quod Deus dixit Iob capite trigésimo octauo. *Vbi eras cum me laudarent astra matutina & iubilarent omnes filij Dei?* potuisset enim ille, secundum hanc Origenis opinionem (si quidem vera esset) respondere: Eram ipse tunc inter ipsos Dei filios & Angelos iubilantes. Ceterum fuisse Origenem propter hanc opinionem vehementer exagitatum, vexatumque à Doctoribus Catholicis sui temporis, coniecturam equidem facio minimè leuem & vanam ex his quæ scripsit ipse in homilia 12. in Genesim: vbi tractans hunc locum Genesim de Iacob & Esau, & ponens quæstionem cur illi cum ad huc in vtero essent, Iacob prælatus fuerit Esau; non ausus est secundum hanc suam opinionem, eius rei causam reddere, sed refugit disputationem; nimirum veritus ac pertimescens grauissimam offensionem & reprehensionem doctorum Ecclesiæ, qui eo tempore aduersus hanc opinionem acerrimè pugnaverant. Verba Origenis ex eo loco, huiusmodi sunt: Cum Iacob & Esau nondum nati

hærent, sed inclusi materno vtero continerentur, cur Iacob prælati sit Esau, & maior subiectus minori, seruitute fuerit, & ille dilectus sit, hic autem odio habitus; non est meum discutere. Si enim voluero in altum fodere, & aquæ viux latentes venas aperire, continuò aderunt Philistini, & litigabunt mecum, & rixas mihi & calumnias commouebunt, & incipient replere terra sua & luto puteos meos. Nam utique si permitterent isti Philistini, & ego volebam accedere ad Dominum meum potentissimum Iesum, qui dicit: *Enim qui venit ad me, non eiciam foras*. Volebam ad eum accedere, & sicut Discipuli interrogauerunt eum de cæco nato: *Domine quis peccauit, hic an parentes eius ut cæcus nasceretur?* Et ego volebam interrogare eum, Domine quis peccauit, hic Esau, an parentes eius, ut sic hirsutus & horridus nasceretur, & in vtero supplantaretur à fratre suo? Sed si voluero de his interrogare verbum Dei & inquirere, statim mihi lites Philistini & calumnias mouent. Et ideo nos relinquentes hunc puteum, & vocantes Inimicitiam, alium sine altercatione fodiamus. Ad hanc ferè sententiam Origenes. Sed redeamus ad Beati Pauli orationem & disputationem.

Ioh. 6.

Infra 9.

40 Duobus porro Scripturæ testimonijs vtitur Paulus ad id, quod intendit, eo loco probandum. Vnum est illud ex hoc loco Genesis depromptum: *Maiores seruiet minori*. Quorum verborum sententiam nos paulò supra exposuimus. S. Thomas locum illum Pauli explanans in Commentarijs suis, tripliciter posse intelligi ait verba illa: *Maiores seruiet minori*. Primò secundum singulares personas Iacob & Esau: quomodo intelligendum est Esau seruisse ipsi Iacob, non per se, & directè, sed indirectè, & per occasionem, quia dum odit, & insectatus est fratrem suum Iacob, id maxime ad bonum eius gloriamque profecit; nam ut scriptum est Prouerbiorum xj. *Qui stultus est, seruiet sapienti*. Deinde potest id referri ad duos populos ex illis duobus fratribus progenitos, Idumæorum scilicet & Hebræorum. Nam in eo loco Genesis, vnde verba hæc citata sunt à Paulo, ita scriptum est. *Due gentes sunt in vtero tuo, & duo populi diuidentur ex ventre tuo, & populus populum superabit, & maior seruiet minori*. Idumæi namque à Dauide bello subiugati, seruiere Hebræis: quamobrem dixit in quodam psalmo Dauid: *In Idumæam extendam calceamentum meum*. Tertio modo possunt ea ipsa verba intelligi figuratè & allegoricè, ut per Esau præfiguratus sit populus Iudæorum, per Iacob populus Christianus ex Gentibus collectus. Ille maior dici potest, quia prior ad fidem & cultum Dei vocatus & ascitus est, immò vocatur, Exodi 4. primogenitus Dei: hic verò minor dicitur, quia nouissimè ad fidem Christi vocatus & conuersus est; qui etiam figuratur in illa parabola euangelica per filium prodigum, Luc, 14. Iudæi autem dicuntur seruire Christianis, quia nobis ipsi custodiunt sacram Scripturam, non in suam vtilitatem, sed in vsum nostros atque eorum qui ex Paganismo conuertuntur ad Christianismum, ut ob id Iudæi tanquam Caplarij Christianorum rectè appellari queant. Hactenus ex S. Thoma.

S. Thomas.
Tribus modis
Esau seruissit
ipsi Iacob.

Psal. 107.

41 Alterum testimonium Scripturæ quo Paulus vtitur, petiitum est

d 2

Quatuor clarissima eximia dilectionis Dei erga Iacob argumenta.

ex primo capite Prophetiæ Malachiæ: *Iacob dilexi, & Esau odium habui.* eximia autem dilectionis Dei erga Iacob, quatuor clarissima fuere signa. Vnum fuit signum, quod ius Primogenituræ, id temporis magni honoris & vtilitatis, naturaliter debitum Esau, Deus transtulerit ad Iacob: quo factum est vt Esau quasi seruus constitueretur Iacob, & maior seruituti minoris subijceretur, sicut etiam indicauit Isaac infra Genes. 27. Alterum signum fuit, quod Iacob progeniem & posteritatem, Deus multo potentior, & nobiliorem fecit, quàm Esau: immò verò posteros Esau seruire fecit posteris Iacob. Tertium signum fuit, quod ipsi Iacob assignauit possessionem amplioris, fertilioris, amœnioris, celebriorisque terræ, ac demum fluentis lacte & melle. Quartum signum, quod ex semine Iacob generari voluit Messiam, filium suum, Regem regum, Dominumque dominantium, & Saluatorem mundi, in quo benedicendæ erant omnes gentes. Ob hæc igitur verè dictum est: *Iacob dilexi, Esau odio habuit*: quasi diceret Deus, Cum fratres essent Iacob & Esau, iisdem parentibus, & eodem satū generati, nullisque meritis prorsus dispares; nisi quod Esau, quia primogenitus erat, præferendus hoc nomine videbatur Iacob: ego tamen gratuita mea dilectione, elegi Iacob, vt darem ei fertilem terram Chanaan, & vt ex ipso nasceretur Messias: Esau verò non elegi, sed reieci in aspera saxa, & montosa loca Seir. Sed numquid propterea Deus dilexit Iacob, Esau verò odio habuit, quia præiudicis, iri se ab eo dilectum, nō autem ab Esau? nam & hoc significari videtur illis verbis scripturæ Prouerbio- rum 8. *Ego diligentes me diligo.* Minimè verò: dilectio enim Iacob præuen- ta est à dilectione Dei; non enim quia nos diligimus Deum, aut dilecturi sumus Deum, ideo Deus diligit, aut dilexit nos; sed contrà, quia ipse diligit nos, inde accipimus & habemus; quo possimus eum diligere, testante hoc ipsum dilecto Iesu discipulo Ioanne, cum ait primæ Epistolæ suæ ca- pite quarto: *Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos.* Nam si fides qua credimus Deo, est donū Dei, vt inquit Paulus ad Ephes. 2. quanto magis charitas qua Deum diligimus? cum paulus dicat ad Ro- manos 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Deus autem diligentes se diligit, eorum dilectionem augendo, conseruando, tandèmq; remunerando. At prior ipse di- lexit eos, gratiam illis immerentibus, atque charitatem do- nando, quo possent ipsum diligere. Si enim non su- mus sufficientes cogitare aliquid boni ex nobis, quanto minus Deum, vt oportet, diligere?

2. Cor. 3.

QVIN

QUINTA DISPUTATIO.

An Iacob fuerit sanctificatus in utero matris sue.

42

On faciam, ut in hoc loco non indicem lectori, quod à nō-
nullis minimè obscuris & indoctis auctoribus, de sanctifi-
catione Iacob in utero matris suæ creditum & proditum
est. Putarunt quidam, ex eo quod S. Paulus dixit, Deum
dilexisse Iacob priusquam boni quicquam egisset, & cum
adhuc esset in utero matris suæ; significari, Iacob fuisse in utero matris
sanctificatum. Hoc isti sic argumentari voluisse videntur: Deum dilige-
re aliquem hominem, non tantum significat affectum voluntatis diuinæ,
sed effectum quoque, & boni alicuius donationem: idem enim est, Deum
diligere aliquem, ac facere & tribuere ei bonum aliquod. Quare, simpli-
citer Deum diligere hominem, est dare homini bonum simpliciter di-
ctum; hoc autem est id quod pertinet ad sanctificationem hominis. Si
Deus igitur simpliciter dilexit Iacob adhuc in utero matris constitutum,
hinc sequitur, ut bono simpliciter dicto eum affecerit; id autem est, ut
eum sanctificauerit. Huc etiam applicari potest, quod apud Danielelem
cap. 3. scriptum est, ubi Azarias in oratione, quam habet ad Deum, hæc
inter alia dicit verba: *Propter Abraham dilectum tuum, & Isaac servum
tuum, & Israel sanctum tuum.* Quid obsecro causæ est, ut Israel siue Ia-
cob propriè appellètur sanctus, potius quàm Abraham & Isaac? Non alia
sanè fingi videtur posse causa, nisi singularis sanctificationis eius in utero
gratia & privilegium. Carthusianus, super istum locum Danielis, refert
B. Augustinum videri sensisse, Iacob fuisse sanctificatum in utero: sed ubi
Augustinus id significet, equidem adhuc quæro. Nam ille locum Augu-
stini citat nullum: & ego diu multumque Augustini scripta perſolutan-
do, tale nihil adhuc reperi. Idipsū præterea tradit Auctor Historiæ Scho-
lasticæ; cuius in capite 66. super librum Genesis, hæc sunt verba: Credi-
tur in utero iam tunc sanctificatus fuisse Iacob; & per illum motum col-
lissionis eius in utero cum Esau, id esse præfiguratum; quia non esset con-
sensus Christi cum Belial.

*Locus Danie-
lis, cap. 3.*

*Dionysius
Cartusianus*

*Auctor Histo-
riæ Scholasti-
cæ.*

1. Cor. 10.

43 Ego de re tam graui, de qua nihil in sacris litteris proditum, nihil Ec-
clesiæ auctoritate constitutum, nihil Patrum & Theologorum sententia
firmatum est, non satis tutum reor, asseuerare quidquam; sed satius esse,
assensum pariter ac dissensum sustinere. Firmamenta certè illius opinio-
nis parum firma sunt. Cum enim Deus apud Malachiam dixit se dilexisse
Iacob, continuo signum eius dilectionis subdit; non sanè sanctificationē
eius in utero, sed quia dederat ei possessionem melioris & stabilioris ter-
ræ, ut manifestum est consideranti locum illum Malachiæ. Paulus item
citans hoc ipsum testimonium Malachiæ, Diuinam dilectionem Iacob,

*Auctoris sen-
tentia.*

Augustinus. non refert ad sanctificationem eius in vtero, sed, vt Augustinus, alique complures interpretantur, ad Diuinam dilectionem & electionem, & prædestinationem eius ad vitam æternam. Neque verò quod ex Daniele ductum est, istam opinionem iuuat. Dicitur enim Iacob præcipuè sanctus, vel quia primus omnium, sanctificasse videtur seipsum, & dicasse Deo vouens ei decimas omnium quæ possideret, ac se totum Dei cultui obstringens & mancipans: vel quia plenus Spiritu sancto, futuros omnium filiorum suorum, & qui nascituri ex illis erant, casus & euentus mirabiliter præuidit atque prænunciauit: præsertim verò, quia nobilissimū illud de tempore aduentus Messiae vaticinium edidit; cuius expectatione seipsum consolans Iacob, lætissimòque animo moriens, dixit: *Salutare tuū expectabo, Domine.* Videat Lector Commentarios nostros, in Daniele super eo ipso loco.

SEXTA DISPUTATIO.

Quo sensu Paulus testimonio Scripturæ de Iacob electione & reprobatione Esau sit usus, Historicone an mystico; & respectu vitæ æternæ, an tantummodo respectu bonorum temporalium.

Quo sensu Paulus testimonia scripturæ citauerit, an historico, an mystico sensu: & respectu vitæ æternæ, an solum respectu bonorum temporalium.

Vius quæstionis solutionem percipiet Lector ex duarum 43 propositionum, quas hîc subiiciam, explicatione ac confirmatione. Prima propositio. Si Paulus testimonia illa Scripturæ ex libro Genesis, & ex prophetia Malachiae accepit in sensu historico, quem habent illa in proprijs suis locis, & secundum quem à proprijs auctoribus scripta sunt, videtur dicendum, B. Paulum non esse locutum de diuina dilectione & electione Iacob, quantum ad gratiam prædestinationis eius ad vitam æternam; sed quantum ad excellentiam bonorum temporalium, in quibus prælatus est fratri suo Esau, & à Deo vehementer magnificatus. Hoc probatur dupliciter. Ac primò quidem in vigesimoquinto capite Genesis, vnde Paulus sumpsit illud testimonium: *Maiores seruiet minori*: manifestum est non agi de diuina electione ac prædestinatione Iacob ad vitam æternam, sed de eminentia eius super fratrem suum Esau in posteris vtriusque: sic enim ibi legitur: *Respondit ei (Rebecca) Deus: Dua gentes sunt in utero tuo, & duo populi diuidentur ex utero tuo, & populus populum superabis, & maior seruiet minori.* Quis non videt, hoc, secundum historiam, non pertinere ad electionem & prædestinationem Iacob ad vitam æternam, sed ad præstantiam posteritatis Iacob? Hebræi namque potentiores futuri erant, denominati- que Idumæis. Similiter quod dixit apud Malachiam Deus: *Iacob dilexi, & Esau odio habui*, secundum litteralem sensum, non spectare ad dilectionem Iacob respectu vitæ æternæ, verba quæ proximè sequuntur, perspicue

locus Malachia c. i.

spicue declarant: tale enim subdit Deus argumentum odij sui, seu reprobationis Esau, quod ei dedisset regionem asperam in montibus Seir, & quod eam deuastraturus & demoliturus esset in æternum; cum tamen Iacob fertilem & amœnam terram, stabilemque sedem assignasset. Sed præstat ex eo loco ipsa Scripturæ verba hîc ponere. *Dilexi vos, dicit Dominus: Et dixistis, In quo dilexisti nos? Nōne frater erat Esau Iacob, dicit Dominus; & dilexi Iacob, Esau autem odio habui; & posui Seir montes eius in solitudinem, & hereditatem eius in dracones deserti. Quod si dixerit Idumæa, Destructi sumus, sed reuertentes adificabimus quæ destructa sunt; hæc dicit Dominus exercituum: Isti adificabunt, & ego destruam, & vocabuntur termini impietatis, & populus cui iratus est Dominus usque in æternum. Et oculi vestri videbunt, & vos dicetis: Magnificetur Dominus super terminū in Israël.* Ergo bona temporalia Hebræis, qui posterius erant Iacob, tūc data, tū deinceps danda, argumentum & signum euidentis ponit Deus dilectionis suæ erga Iacob: contra verò, mala & calamitates posterorum Esau, odij sui ac reprobationis Esau.

44 Sic porro sumpta testimonia ista Scripturæ dupliciter inferuiunt proposito Pauli: tum ad probandam illam distinctionem filiorum Abraham secundum carnem & secundum repromissionem, ut supra docuimus: tū ad ostendendum, in diuina electione hominum non esse spectanda propria eorum merita siue bona, siue mala, sed æternum Dei propositum, beneplacitum, & gratuitam voluntatem. Quod autem Paulus testimonia illa Scripturæ secundum sensum historicum citauerit de Diuina electione Iacob & reprobatione Esau quantum ad bona temporalia, non autē quantum ad vitam æternam, esse præterea potest hoc alterum argumentum. Paulus commemorauit testimonium illud Scripturæ de Iacob & Esau, tanquam rem notissimam Iudæis, & ex illis Scripturæ locis exploratissimam: erat autem Iudæis notum, Iacob fuisse dilectum & electum à Deo; Esau verò reprobatum & quasi odio habitum, propter insignia bona quæ dederat Iacob & posteris eius, nō autem Esau; idque ex locis illis Scripturæ cognitum habebant: quod autem Iacob fuisset prædestinatus à Deo ad vitam æternam, Esau verò reprobatus, id non erat illis compertum, neque notum ex istis locis Scripturæ: non igitur Paulus de hac electione vel reprobatione locutus est, verum de illa priori, quæ pertinet ad bona temporalia. Adde, si placet, in veteri Testamento, ut docet B. Hieronymus, alique Doctores, de præmio vitæ æternæ, & de supplicio æternæ mortis, aut nullum fieri sermonem, aut certè perquam rarum; atque eum non nisi figuratum, & bonorum malorumve temporalium similitudinibus inuolutum atq; opertum, ut quod de electione Iacob & reprobatione Esau proditum est in sacris litteris, non ad vitam æternam, sed ad bona temporalia retulisse Iudæos, minimè dubitandum sit.

Quomodo testimonia Scriptura de electione Iacob & reprobatione Esau sumpta à Paulo secundum historicum sensum, respectu bonorum tantum temporalium aptè congruant & inferuiant proposito eius.

S. Hieron. ad Dardanum epist. 129.

45 Secunda propositio. Si Paulus citauit illa Scripturæ loca loquēs de diuina dilectione & electione Iacob, atq; de odio & reprobatione Esau quantum ad vitam æternam; videtur dicendū, ea testimonia Paulum non citasse secundum litteralem & historicum sensum, sed mysticum & allegoricum.

Si Paulus testimonia illa Scriptura citauit de diuina electione

Hoc

*Iacob & Esau
quantum ad
vitam æter-
nam, citaf-
se ea non hi-
storico, sed my-
stico sensu.*

Hoc probatur dupliciter; tum ratione, tum auctoritate. Et ratio quidem euidens est, atque in promptu ex antecedentis propositionis confirmatio-
ne. Si enim scriptura illis locis secundum historicum & litteralem sensum loquitur de electione Iacob & reprobatione Esau quantum ad bona tēporalia, non autem de prædestinatione aut reprobatione quantum ad vitam æternam, vti iam ostensum est; hinc planè concluditur, si ea testi-
monia Paulus intellexit & vsurpauit de diuina electione & reprobatione eorum quantum ad vitam æternam, eum fuisse vsum illis testimoniis non historico sensu, sed mystico & allegorico. Idem ipsum confirmatur au-
toritate B. Hieronymi: qui explanans verba illa Dei, quæ sunt apud Ma-
lachiam: *Iacob dilexi, & Esau odio habui*, Ad hunc modum scribit: Hunc locum Apostolus, mystica disputatione euentilans, egregiè tractat in Epi-
stola ad Romanos. Ecce tibi, tractationem illam Pauli, mysticam Hiero-
nymus appellat, non autem historicam & litteralem: nam, quæ est littera-
lis eorum verborum intelligentia, eam mox subiungit Hieronymus, talè
nempe, qualem nos paulò superiùs tradidimus. Et Lyranus super eisdem
illis verbis Malachiæ sic inquit: Iacob dilexit Deus, dando ei benedictio-
nem paternam, & hæreditatis promissionem, quæ bona in eo tempore
annexa erant Primogenituræ. Esau verò odio habuit, denegando ista bo-
na illi, cum tamen esset primogenitus. Hæc autem dilectio Iacob & odiù
Esau, fuerunt signa electionis & reprobationis æternæ: & sic allegat ista
verba Paulus ad Romanos 9.

B. Hieron.

Lyranus.

*Electio Iacob
& reprobatio
Esau, cuiusnā
res mysterium
& figuram ha-
buerit.*

Dupliciter porro potuit vti Paulus figuratè ac mysticè isto exemplo 46
Iacob & Esau. Primò quidem respectu ipsarum personarum Iacob &
Esau; quasi docens, dilectionem Iacob quantum ad bona temporalia, &
reprobationem Esau, fuisse figuram vel signum diuinæ electionis Iacob
ad vitam æternam, & reprobationis Esau: & ad hunc modum putat Ly-
ranus accepisse Paulum. Quemadmodum enim Deus ad possessionem
primogenituræ, & ad hæreditatem terræ Chanaan, & vt pater esset Mes-
sias, elegit Iacob, ob nulla eius merita, sed gratuita voluntate sua: ita quo-
que ex beneplacito suo ab æterno dilexit, & elegit, & prædestinauit eum
in adoptionem filiorum Dei, & participationem vitæ æternæ, reiecto ac
reprobato Esau. Altero modo sic intelligi potest illud mysterium & alle-
goria: vt electio Iacob & reprobatio Esau, quantum ad bona temporalia,
fuerit figura diuinæ electionis Gentium ad gratiam Euangelicam, & re-
probationis Iudæorum, de qua videtur ibi Paulus disputare: ad eundem
scilicet modum quo Paulus in epistola ad Galatas disputat, electionem
Ad Gal. 4. Agar & Ismahelis ex domo Abraham, per allegoriam significasse elec-
Genes. 21. tionem synagogæ à regno Dei: sicut Christus Dominus eis præminatus fue-
Matt. 21. rat, dicens: *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus
eius.* Vel electionem illam Iacob & reprobationem Esau, Paulus in vni-
uersum accepit vt figuram electionis hominum ad vitam æternam, & re-
probationis, non ob merita hominum, sed ex beneplacito Dei. Ergo, vt in
summa dicam, quod fusiùs hîc disputaui, vtrumuis licet probabiliter opi-
nari, aut Paulum citasse testimonia illa Scripturæ de Iacob & Esau secun-
dum

dùm historicum & litteralem sensum, aut etiam secundùm mysticum & allegoricum: & item locutum esse Paulum de diuina electione Iacob & reprobatione Esau quantum ad bona solùm temporalia secundùm historicum sensum: vel secundùm mysticum & allegoricum, etiam quantum ad vitam æternam. Vtrobilibet autem modo testimonia illa fuerint à Paulo accepta, valdè congruunt & conducunt proposito eius, vt per totam hanc Disputationem manifestum Lectori fecimus.

SEPTIMA DISPUTATIO.

An Pauli argumentatio, si ea ducta fuit ex sensu mystico, sit valida.

47

ÆTERVM, posset illud dicere fortasse quispiam; si ad probandum diuinam electionem hominum ad vitam æternam & item reprobationem, non ex proprijs eorum meritis, sed mera Dei voluntate prouenire; vsus est Paulus exemplo Iacob & Esau, non secundùm historicum & litteralem sensum, sed mysticum: ergo Pauli argumentatio & probatio fuit inualida. Siquidem solus litteralis sensus est, (vt nunc loquimur in scholis) argumentarius & probatius; solusque valet ad reuincendos aduersarios veritatis: mysticus verò sensus ad hæc inefficax est, & solùm ad eos qui iam fideles sunt, & pietatis cultores, commonendos, cohortandos, erudiendos, solandósque conducit. Verùm non ita res habet: & Pauli argumentatio exemplo Iacob & Esau nixa fultaque, est præualida. Hanc enim illa vim habet: Electio Iacob & reprobatio Esau, quantum ad bona temporalia, figura fuit diuinæ electionis & reprobationis hominũ, quantum ad vitam æternam. & hoc præfigurari per illud, Spiritus sanctus voluit; cuius nimirum consilio & voluntate, & res illa gesta est, & scriptis à Mose prodita: sed electio & reprobatio Iacob atque Esau, facta est non ob propria eorum merita, quippe cum adhuc in vtero matris essent; sed quia sic Deo visum & placitum est: ergo similiter, neque diuina electio & reprobatio hominum, quantum ad vitam æternam, ex proprijs eorum vel bonis, vel malis meritis prouenit, sed ex mera Dei voluntate. Palam igitur est, exemplum Iacob & Esau etiam mystico sensu acceptum, præbuisse B. Paulo firmum ad id quod eo loco probare volebat argumentum. Cæterùm hoc quod dixi, non potest, ita vt oportet, intelligi, & lectori persuaderi, nisi duabus antè quæstionibus breuiter explicatis.

48

Prima quæstio: Vnde compertum fuit B. Paulo, illam electionem Iacob & reprobationem Esau quantum ad bona temporalia, figuram fuisse à Spiritu sancto intentam, electionis & reprobationis quantum ad vitam æternam, tam ipsorum illorum fratrum, quàm aliorum quorumlibet hominum electorum, atque reproborum? Respondeo, potuisse id explorari & cognitum esse Paulo dupliciter, Primo quidem ex antiqua traditione,

*Vnde cõperit
fuerit B. Paulus,
Iacob figuram à Spiritu
sancto intentam,
fuisse electorũ,
Esau autem
reproborum.*

Comm. in Gen. Tom. 4.

c

quæ id temporis vigeret in Synagoga, & ex communi Doctorum eius temporis consensu. Multa quippe de Scripturarum intellectu occultiori & mystico, minimè litteris expressa, nec in vulgus nota, per continuam Maiorum traditionem apud proceres Synagogæ, sapientèsque Iudæorū, communi sensu & approbatione recepta erant; quibus Paulus & vt veris, & vt confessis libenter utebatur. Atque id fortasse fuit quod de Iacob & Esau eo loco Paulus vsurpauit. Illud tamen probabilius dictu fuerit, pernoruisse id Paulo ex diuina reuelatione: nam cum electus ipse, constitutusque à Deo esset maximus Ecclesiæ doctor, minimè dubitandum est, quin perfecta Scripturarum intelligentia, tam historica quàm mystica, fuerit ei diuinitus inspirata: quam ipse tum verbis, tum scriptis Ecclesiæ cognoscendam, colendam, & custodiendam traderet. Secundum hanc igitur Sapientiam (vt vocat Petrus secundæ Epistolæ capite vltimo) à Deo sibi datam, intellexit Paulus historiam de duobus filiis Abraham, Isaac & Ismahele, allegoriam fuisse duorum testamentorum, Veteris & Noui, & Synagogæ atque Ecclesiæ, ad Galatas capitulo quarto & quod in coniugio primorum hominum dictum est: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & adheret uxori suæ: & erunt duo in carne una*: vidit fuisse Sacramentum magnum & mysterium in Christo & Ecclesia, ad Ephes. 5. transitum quoque Hebræorum per Mare rubrum submersis Ægyptijs, & ductum columnæ nubis significare Christianum baptisma; & item Petram ex qua percussa scaturiuit aqua in potum populi Hebræi, figuram fuisse Christi, primæ ad Corinthios capite decimo. Et ideo confidenter pronuntiauit, legem Moisaicam vmbra habuisse futurorum bonorum, non autem ipsam veritatem, ad Hebræos 10. Ac demum omnia quæ illi populo contigerunt, in futurarum rerum figuram & significationem contigisse, affirmat primæ ad Corinth. 10. Ad eundem igitur modum, Paulus cognouit, & pro vero & certo tradidit, gratuitam electionem Iacob fuisse figuram gratuitæ electionis tam ipsius quàm aliorum omnium prædestinatorum hominum ad vitam æternam.

Gen. 2.
Matth. 19.

Exod. 14.
Suprà 13.
Num. 1.

*Quinā scēras
mysticos sita
liam ad argu-
mentandum.*

Altera quæstio: Quisnam sensus mysticus sit idoneus, & validus ad 49 argumentandum, & probandum. Non enim quemlibet ad id esse idoneum & accommodatum, in confesso est. Respondeo, talem esse eum, quem planè constet, sub specie & figura historiæ, præcipuè à Spiritu sancto fuisse spectatum & designatum, atque intentum. Si enim de sensu quopiam mystico liquet, eum à Spiritu sancto esse intentum, necesse est confiteri, verum esse eum, certamque fidem facere; atque idcirco ab omnibus, quibus manifestum id fuerit, concedi & admitti oportere. Sed vnde, quæso, constare nobis potest, hunc aut illum sensum mysticum, esse intentum à Spiritu sancto? Hoc namque opus, hic labor est. Potest sanè id exploratum & compertum esse duobus modis: vno modò certè atque indubitanter; altero modò solum probabiliter. Priori modo cognoscitur id dupliciter. Primo auctoritate sacrorum scriptorum Noui Testamenti, qui complures historias Veteris Testamenti, secundum mysticum

*Quibus mo-
dis cognosca-
tur sensum ali-
quem mysticu
isse princip-*

cum sensum atque intellectum, Ecclesiæ tradiderunt: Eiusmodi namque sensus mysticos, esse à Spiritu sancto, dubitare fas non est. Talis est sensus mysticus, secundum quem Matthæus capite secundo, illud Osee: *Ex Aegypto vocavi Filium meum*: citauit de Christi reditu ex Aegypto: & illud Hieremiæ: *Vox in Rama audita est, &c.* de cæde sanctorum Innocentium. Ioannes itidem capite decimo-nono, illud Exodi de Agno paschali: *Os non comminuetis ex eo*, commemorauit de Christo Domino, cuius in cruce morientis, non sunt fracta crura. Huius quoque generis est sensus ille, secundum quem Dominus dixit, Ionam deuoratum à pisce, & triduo post, viuum in terras emissum; significasse passionem & resurrectionem suam: & exaltationem serpentis in deserto, præmonstrasse futuram suam exaltationem per mortem crucis. Beatus etiam Petrus primæ Epistolæ capite tertio ait octo illos homines seruatos in Arca Noe ab exitio Diluuij, significasse eos qui in Ecclesia saluantur per Baptismum. Quoniam verò talis sensus mysticus, vt diximus, principaliter est intèrus à Spiritu sancto; hinc sit, vt secundum eum, res olim prædicta, denique impleta fuerit; quasi per sensum historicum cœpta fuerit impleri; consummatio tamen eius, in re per sensum mysticum significata, demum facta sit: Et ad hoc significandum solent Euangelistæ illud dicere: *Vt adimpleretur quod dictum fuerat, vel: Tunc adimpletum est quod dictum fuerat.*

50 Idem ipsum certò etiam indicatur ex communi omnium fermè Patrû, ac Theologorum consensu: quando sensu aliquo mystico vtuntur omnes ad sententiam quampiam, & dogma Catholicum comprobandum. Exempli loco sit, quod Isaias cap. 14. vaticinatur secundum historiæ veritatem de infelici casu regis Babylonis in summam miseriam, ex altissimo prosperitatis gradu. Et quod Ezechiel prophetauit capite vigesimo octauo de felicitate & copia, bonorûmque affluentia Principis Tyri: & in capite 31. de sublimitate ac magnificentia regis Assur. Hisce autem historijs atque exemplis Patres & Theologi, (diuino scilicet illustratu, atque inspiratu, sunt enim dati à Deo Ecclesiæ Doctores, & sanctarum Scripturarum expositores) intellexerunt præfigurare voluisse Spiritum sanctum; lapsum Angeli Luciferi ex summa felicitate cum qua creatus à Deo fuerat, in maximam miseriam, ob eius peccatum: & idcirco illis prophetijs, secundum mysticum sensum acceptis, sapissime vsi sunt, ad probandum de casu Luciferi sententiam & doctrinam, in Ecclesia, vsque à primordijs eius, receptam & celebratam.

51 Alter modus idem cognoscendi iudicandique, non quidem, vt superiores, certus atque indubitatus, verum satis tamen probabilis, huiusmodi est. Si sensus quispiam mysticus, historiæ, vnde ducitur, aptissimè, & quasi ad amussim respondeat, non solum quantum ad vnam & alteram sententiam, vel pauca quædam verba; sed quantum ad omnia, & antecedentia, & consequentia, & quantum ad omnem historiæ contextum; & is præterea sensus pertineat ad res, quarum cognitio pulcherrima est, atque vtilissima, veluti ad illustranda Fidei nostræ dogmata, Christi mysteria, Ecclesiæ Sacramenta, ad excitationem animorû ad amorem Dei

paliter à Spiritu sancto intèntum.

Osee. 11.

Hiere. 31.

Exo. 12.

Matt. 12.

Ion. 2.

Ioan. 3.

Num. 21.

Gen. 7.

Consensus Patrum sensu mystico vtentium in argumentando quispiam, declarat, illi fuisse principaliter intèntum à Spiritu sancto.

rerumque cœlestium, & ad studium cultumque virtutum: hunc ego sensum mysticum, magna sanè probabilitate, magnoque, opinor, assensu omnium, dixerim à Spiritu Sancto esse intentum: Atque huius meæ opinionis rationem hanc, satis, nisi fallor, probabilem asserere possum: sensus mysticos, de quibus liquet, fuisse eos à Spiritu Sancto intentos, quorum nos paulo supra, aliquot posuimus exempla, videre est, planè tales esse, quales hîc à nobis descripti sunt, nimirum, maximè congruentes cum historia, & de rebus nobilissimis, atque vtilissimis: Ergo quicumque alij, similes eorum hac in re fuerint, similiter fuisse eos à Spiritu Sancto intentos, probabiliter existimari potest.

Uter sensus praestabilior, in exponenda Scriptura indicari debeat, historicus, an mysticus.

S. Hieronymus.

Aug. serm. 72 de Tempore.

1. Cor. 9.

Sap. 8.

Ex his porro, quæ cursim in hac disputatione attigimus, illud enotescit, quoddam etiam in quaestionem vocari posset; An sensus mysticus, eum dico, qui præcipuè intentus est à Spiritu Sancto, antefendus sit historico, ac litterali sensui, necne. Breui præcidam. Ego ita sentio: historicum sensum, ratione necessitatis, esse præferendum; ratione verò dignitatis, atque vtilitatis, mysticum esse anteponendum. Etenim primò supponere necessarium est, ac bene firmare sensum historicum, ut sine quo mysticus constare nullo modo potest; non secus ac sine fundamento parietes, & tectum. Audi B. Hieronymum in cap. 13. Isaïæ: Spiritualis, inquit, interpretatio sequi debet ordinem historiarum: quod plerique ignorantes, Lymphatico in scripturis vagantur errore. Consona Hieronymo scribit Augustinus ad hunc modum. Quando auditis Scripturam narrantem, quæ gesta sunt, prius credatis sic esse gestum, quemadmodum narratum est, ne subtrahendo fundamento rei gestæ, quasi in aëre quæratis ædificare. Sed enim nobilitate, atque vtilitate, sensus mysticus usque eò præstat historico, ut præ huius dignitate, perexiguum ille momentum habeat; quin etiam quasi pronihilo æstimari videatur. Equidem cunctanter hoc, & timidè dicerem, nisi auctorem haberem huius sententiæ, doctoremque B. Paulum: qui capite nono prioris Epistolæ ad Corinthios, docens, ministris Euangelij, secundum legem Dei, ab ijs alijs, & sustentari debere, quibus, prædicando Euangelium, defudant, ac deseruiunt; id probat testimonio legis Mosaicæ ex vigesimo quinto capite Deuteronomij producto, & secundum mysticum sensum interpretato. Hæc sunt Pauli verba: *Scriptum est in lege Moysis: Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? an propter nos utique hoc dicit? nam propter nos scripta sunt, &c.* Plus hisce verbis significare videtur Paulus, quam vult intelligi. Neque enim credi vult, boues non esse Deo curæ, reclamante apertissimis verbis Dauide Psalmo 103. & 144. *Omnia à te expectant, ut des illos escam in tempore opportuno: aperis tu manum tuam, & implebis omne animal benedictione.* Quomodo enim non sit Deo cura bouum, cum tantam is curam gerat coruorum, ut scriptum reliquerit Iob capite trigésimo octauo, *Qui præparat cornu escam suam, quando pulli eius clamant ad Deum vagantes, eo quod non habeant cibos?* Unde sumptum videtur illud Davidis Psalmo 146. *Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis cornuorum inuocantibus eum.* Et in libro Sapientiæ dictum de Deo est: *Tibi cura est de omnibus.*

Voluit

Voluit igitur Paulus illis verbis significare, curam ministrorum Euangelij, per allegoriam illo Dei præcepto significatam, tanto priorem, & potiore esse apud Deum, ut præ illa, boum cura, quasi nulla æstimari queat. Non igitur abs re Sancti Patres in exponendo sacras Scripturas, atque in erudiendis fidelibus, tam diligentes, tam accurati, tam copiosi, in peruestigandis, eruendis, explicandisque sensibus mysticis fuisse: ut quos scirent à Spiritu Sancto principaliter intentos, & ad illustrandam noui Testamenti doctrinam, spiritalésque fidelium vtilitates promouendas maximè accommodatos. Sed iam tempus est, ut quasi vela reflectentes eò vnde soluius, ad historiam nos Moïsis referamus. Tracti enim dignitate, atque vtilitate earum rerum, quæ in illius loci, ac sententiæ Pauli tractatum inciderunt, quasi quodam æstu abrepti, longius prouecti sumus.

Qui primus egressus est, rufus erat, & totus in morem
pellis hispidus: vocatumque est no-
men eius Esau.

VERS. 25.

53 **R**ufus est color, non plenè ruber; sed ad flauum nonnihil declinans. Verùm de propria significatione, ac multiformi varietate coloris rufi, & rubri, videat Lector apud Aulum Gellium, libro 2. cap. 26. subtilem, atque elegantem M. Frontonis disputationem. Hispidus autem, siue hispidosus, siue hirsutus, is dicitur, qui crassis, & asperis pilis obsitus, & horridus est. Quàm porro fuerit pilosus Esau, præsertim autem manibus, & collo, coniectare licet ex ijs, quæ infra cap. xxvij. scripta sunt de Iacob, qui ut simularet Esau, pelli- culas hædorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit; ut ita pilosum Esau repræsentaret patri. Qua propter cum Isaac tactu exploraret, utrū esset Esau dixit: *Vox quidè, vox Iacob est, sed manus, manus sunt Esau; & non cognouit eum, quia pilosa manus, similitudinè maioris expresserant.* Sic autem esse natum Esau, fuit prodigiosum, & quasi monstruosum quippiam: contra naturam enim est, nasci hominem toto corpore pilosum: Secundum enim naturam nascitur homo capite solùm, & supercilijs, ac palpebris pilosus; cæteris partibus per ætates pili adnascuntur. Hoc etiam libro 3. de Historia animalium testatur Aristoteles, cum ait: Pili in homine, animalium omnium vno, partim simul, partim postea per ætates gignuntur. Congeniti sunt pili capitis, & superciliorum, & palpebrarum: post geniti; pubis, primum, mox alarum, postreimò menti: Loca enim quibus pili proueniunt, totidem sunt congenitis deputata, quot postgenitis. Cuius verò rei faciat indicium in homine, copia pilorum, declarat idè Aristoteles in eiusdem operis libro quarto scribens, pilorum abundantiam, & hirsutiem, copiam indicare excrementi: atque ob eam rem pilosos homines, esse libidinosiores, & seminis copiosiores, quàm sint iuues. Est præterea signum præferuidi temperamenti, robusti corporis, callidi &

A. Gellius.

Quàm fuerit
pilosus Esau.Pilosum in ho-
mine copia cu-
ius rei sit in-
dicium.
Aristoteles.

astuti ingenij, & ferocis, ac saui animi: ad quæ vitia propensum fuisse Esau, scriptura varijs locis non obscure indicat.

Sedenim illud: *Et vocatum est nomen eius Esau*, fert hanc quæstionem: 54

Cur vocatus sit Esau.

Hieronymus.

Caletanus.

Oleaster.

Cur tale nomen ei fuerit inditum. Origenes homilia 12. scribit sic vocatum esse (vt censent qui vocabula Hebræa interpretantur) vel à rubore, quasi rubrum; vel à terra, quasi terrenum; vel, vt alijs visum est, à factura. B. Hieronymus in libro de Interpretatione nominum Hebræorum interpretatur nomen Esau vel rubrum, vel aceruū lapidum, vel vanū siue frustra, vel facturam. Adiciā Caietani expositionē: Aiunt, inquit, dictū esse Esau, eo quod natus sit quasi perfectus homo: pilositas enim, perfectæ ætatis signū erat, quatenus erat effectus adulti hominis. Non est absimile quod hoc loco annotauit Oleaster: Sonat, ait, vox Esau factū siue facturā eius; sed qualiter alludat ad rem, ignoratur: nisi dicamus, eum sic vocari, quod quasi factus & adultus homo, sit ex vtero matris egressus; ferēs secū pilos, qui in alijs pueris successu tēporis nascuntur & crescunt. Sic isti: Et hāc ego probabiliorē iudico eius nominis significationē atq; interpretationem. Sed miror cur Scriptura nō dixerit: *Et ideo vocatum est nomen eius Esau*. cū tale nomē aptē respōderet modo generationis eius: quemadmodū paulō infra, in hoc ipso capite dixit tam de Iacob, quā de ipso Esau.

Ceterū sciat Lector, tribus nominibus hunc filium Isaac & Rebecca 55

Tria nomina, Esau, Edom, Seir.

appellari solitum in Scriptura. Vocatur enim Esau, de quo nomine iam dictum est. Nominatur præterea Edom, ab edulio rufō lentis, pro quo vendidit primogenita sua, vt paulō infra in hoc ipso capite traditur; & inde tractum est nomen gentis Idumæorum, & regionis Idumææ: ac demum appellatus est Seir; id autem significat pilosum, quod natus sit, in pellis modum pilosus; ex quo datum est nomen regioni, quam ipse insedit ac tenuit, vt diceretur mons Seir. Ergo quod infra cap. 36. scriptum est; Esau digressū à fratre suo Iacob, habitasse in monte Seir; & multo magis quod proditum est supra cap. 14. in tempore Abraham, Horrhæos, qui habitabāt montem Seir, bello victos & expulsos esse à quatuor regibus Asiæ; haud dubiè dictum id fuit per Anticipationem. Ponam hīc verba Hieronymi ex Commentariis eius in primum caput Abdiæ, quibus cōfirmatur quod diximus. In libro Geneseos (ait Hieronymus) manifestè legitur, Esau appellatum fuisse Edom; quia propter rufum lenticulæ cibum, primogenita vendiderit: Edom enim interpretatur rufus. In eodē volumine scribitur, hunc eundem vocatum esse Seir, id est, pilosum, quia hispidus erat, & non habebat læuitatem Iacob. Vnus ergo atque idē tribus nominibus appellatur, Esau, Edom, Seir. Posseditque eam regionem, quæ nunc Gebalena dicitur, & in finibus est Eleutheropolis, vbi antea habitauerant Horrhæi, qui interpretantur Liberi: vnde & ipsa vrbs, postea, sortita vocabulum est. Nunc Idumæa viculus est, à conditore sic imposito nomine: cuius Latīna quoque & Græca meminit historia. Hactenus ex Hieronymo, Rupertus libro 7. Commentariorum in Genesim cap. 3. ait Esau vocatum fuisse à rubedine: verū in dubio procul, lapsus est, cōfundēs nomen Edom, quod rubrum significat, cum nomine Esau.

Proti

Protinus alter egrediens plantam fratris tenebat manu: & idcirco appellauit eum Iacob. Sexagenarius erat
25. 26.
Isaac cum nati sunt ei paruuli.

56

NDICATVR his verbis, naturalis modus in nascendo, & ex matris vtero egrediendi: primùm enim caput exit, postremi pedes. Ritu naturæ (ait Plinius libro 7.) capite hominem nasci, mos est, pedibus efferri. Et hoc ille mutuatus ex Aristotele est, cuius illa sunt in libro 7. de Historia animalium verba: Secundum naturam, hominis partus fit in caput. Procedere autem in pedes, (quemadmodum ferunt Neronem esse natum) contra naturam est: ex quo difficillimus & ægerrimus fit partus, ob id sic natis, Agripparum nomine vocatis. Scitum profectò est, quod M. Varro tradidit; confixos esse infantes in vtero matris, capite infimo nixos, sursum pedibus elatis: non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nam pedes hominis cruræque, referunt arboris ramos; caput, stirpem atque caudicem. Quando igitur contra naturam fortè conuertuntur in pedes, brachijs plerumq; diductis retineri solent; ægriusque tunc mulieres enituntur. Huius periculi deprecandi gratia, aræ statutz erant Romæ duabus Carmētibus, quarum altera Postuerita nominata est. Prosa altera, à recti & peruersi partus & potestate & nomine. Sic ex Varrone.

Plinius.
Aristot.

Apud Celsū
lib. 16. c. 16.

57

Sed expendamus etymologiam nominis Iacob. Et idcirco, inquit Scriptura, appellauit eum Iacob. Significat vox Hebræa, Iacob, Supplantatorem: Supplantare verò duobus modis accipitur in Scriptura, propriè, & & metaphoricè. Propriè, supplantare significat, plantam tenere alicuius impediendo ne quid agat, aut ne aliò procedat; & sic appellatus est Iacob; quia tenebat plantam Esau, quasi obstitans ne prior egrederetur ex vtero. Altero modo sumitur metaphoricè: significat enim supplantare, idem quod decipere, sumpta metaphora ab his qui simul in stadio currunt; cum vnus alteri pedem vel inijcit, vel supponit, ad casum impellens eum, ne præcurrat, & vincat. Hac significatione positum est in illa Chrysippi, quā memorat & laudat Cicero, sententia: Qui stadium, aiebat Chrysippus, currit, eniti debet & contendere quàm maximè possit, ut vincat: supplantare autem eum quicum certat, aut manu depellere, nullo modo debet. Esau in hanc significationem detorsit nomen Iacob, videlicet in eius calumniam & odium, cum dixit Gen. 27. *Iuste vocatum est nomen eius Iacob: Supplantauit enim me, in altera vice: Primogenita mea tulit: & nunc secundo surripuit benedictionem meam.* Sed profectò nomen Iacob, non secundum posteriorem hanc significationem, quæ est metaphorica, & in malam partem deflexa, sed ex priori illa, quæ est propria, originè habuit. Oleaster de nomine Iacob ad hunc modum scribit: Nomen Iacob ductum est à verbo (Iachab) quod Hebræi significare dicunt supplantare: sed melius dicerent, se propriam ignorare significationem: dicunt enim significare, seducere, supplantare, fraudare, astutè agere, & retardare: cum reuera signifi-

Quæ signifi-
cet nomen
Iacob.

Chrysippus
apud Cicero-
nem lib. 3. C. f.
ficat.

Oleaster.

significet propriè, aut tortuosum esse, aut à tergo insequi, siue vt subsequatur, siue vt seducat, siue vt retineat aut retardet. Sic ille. Verùm quod paulò superiùs dictum est, verius dictu est.

*Quid illa re-
tentio planta
Esau signifi-
cabat.*

Sed quid obsecro portendebar illa retentio plantæ Esau egrediētis ex vtero? nimirum significabat collisionem infantium in vtero, factam esse ob principatum natiuitatis occupandum, illis quidem ignorantibus, sed ita volente & agente Deo. Iacob igitur tenebat plantam Esau, quasi occupare volens egressum ex vtero, & ius primogenituræ: tanquam audisset illud Dei oraculum matri suæ redditum: *Maiores seruiet minori*: & sciret Dei decreto & voluntate deberi sibi ius primogenituræ.

Caietanus.

Sequitur illud: *Sexagenarius erat Isaac cum nati sunt ei paruuli*. quæ verba exponens Caietanus, hunc in modum scribit: Hinc planè apparet, Abraham tunc vixisse, vtpote centum sexaginta tantum annorum: & post natiuitatem Iacob & Esau, annis vixisse quindecim. Ex quo manifestum fit, argumenta ex ordine narrandi ducta ad probandum ordinem rerum gestarum, carere solido fundamento. Nam priùs narrata est mors Abraham, & benedictio diuina super Isaac post mortem patris sui Abraham, & posterius narrata est natiuitas Esau, & Iacob, quæ tamen quindecim annis mortem Abraham antecessit. Et hanc regulam habeto prudens Lector semper ante oculos, ne super infirmo fundamento ædifices. Hæc Caietanus. Sedenim regula, & documentum Caietani, eget ea moderatione, quam supra nos tradidimus numero primo, cum hac ipsa de re differeremus.

VERS. 27.

Quibus adultis factus est Esau vir gnarus venandi,
& homo agricola.

Quidem non memini me legere in sacris litteris, quemquam de sanctis & in scriptura laudatis viris fuisse venatorem; vt, nonnullos fuisse agricolas, multosque pastorem vitam egisse, plurifariam in sacris historiis proditum est. Quinetiam vocabulum venatoris & venandi ferè malam in partem in scripturis vsurpari solet. Nam Genes. 10. Nemrod, homo superbus, crudelis, atque impius dicitur fuisse robustus venator: & scriptum est in Psalmo 90. *Ipsè liberauit me de laqueo venantium*. Et Psalm. 123. *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus*. Et apud Micheam cap. 7. *Omnes in sanguine insidiantur: vir fratrem suum ad mortem venatur*. B. item Gregorius, Esau, qui venationi & agriculturæ deditus fuit, præfigurasse ait vitam hominum improborum, & amatorum huius mundi. Sic enim scribit in libro 5. *Moralium*: Scriptura ait, factum esse Esau virum gnarum venandi, & agricolam: Quid autem per venationem Esau, nisi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fusi, carnem sequuntur? Qui etiam agricola esse scribitur, quia amatores huius

Venator, & venari, sapius in malam partem vsurpat Scriptura.

*Michea. 7.
S. Gregor.*

huius seculi, tantò magis exteriora colunt, quanto magis interiora sua inculta derelinquunt.

- 60 Atenim studium, & exercitium venandi non esse malum, nec ob id culpabilem fuisse Esau, ex ipsa Scriptura colligi potest, quæ hoc loco ait, Isaac valde fuisse delectatum venationibus Esau, atque ob eam causam præcipuè dilexisse eum: *Isaac, inquit, amabat Esau, eo quòd de venationibus illius vesceretur.* Et infra. cap. 27. *Isaac dixit filio suo. Esau: Sume arma tua, pharetram, & arcum, & egredere foras, cùmque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum.* Vir nempe sanctus Isaac non esset delectatus venationibus Esau, nec ad eas suo imperio impulisset eum, si exercitium venandi malum esset. Legimus præterea Leuit. 17. *Si quis venatione, atque aucupio ceperit feram, vel auem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem eius, & operiat illum terra.* Sed ad hoc ostendendum illud sanè accommodatum magis est testimonium ex psalmo 131. *Viduam eius benedicens benedicam.* Vbi pro illo vocabulo (viduam) Hebraicè, & Græcè est, venationem: & vt à quibusdam peritè obseruatum est, interdum Scriptura vocabulum venationis pro victu, & cibatu hominis vniuersè ponit. Quanta verò in laude, atque honore apud veteres fuerit studium, & exercitatio venandi, argumentum esse potest, inuentionem artis venatoriæ fuisse ab Æthnicis attributam Apollini, & Dianæ. Quapropter mos erat venatoribus, vt si quando feram, insignem cepissent, partem eius, siue caput, siue pedem clauo affigerent alicui arbori eius Syluæ: vbi capta erat, ob honorem Dianæ. Xenophon etiam magnas aliquot venatoriæ exercitationis vtilitates disertissimè commemorat: Verùm duas præcipuè ad tuendam, firmandamque valetudinem, corpûsque aduersus graues labores roborandum, durandumque: & ad bellicam artem. Est enim venatoria exercitatio, quasi bellorum, præliorumque gymnastica.

- 61 Quod si de venatione ita sentiendum est, quanto magis de agricultura in sacris iuxta profanisque litteris mirificè laudata? *Non oderis, ait sapiens Ecclesiastici 7. laboriosa opera, & rusticationem creatam ab altissimo.* Quã obrem non indignum esse duxit Saluator noster, Agricola Deum assimulare: *Pater meus, inquit, agricola est.* Et Aristoteles libro primo Oeconomicorum agriculturam dixit, omnium artium esse iustissimam; vt quæ citra cuiusquam iniuriam, & ingenti cum vtilitate omnium exerceatur. Non enim, inquit, ab hominibus, aut volentibus, vt cauponaria, & aliæ mercenariæ artes, aut ab inuitis, vt ars bellica commodum suum, & lucrum quærat: & est earum rerum, quæ sunt secundum naturam, secundum enim naturam est, educatio omnium à matre, quare etiam hominibus est à terra. Non igitur quia Esau fuit homo improbus, ideo studium venandi, & agri colendi in quo ille versatus est, crimini, aut vitio verti debet; non enim ob hæc ille fuit improbus, quanquã quia ille improbus fuit, & figura hominũ improborũ; hinc fit, vt per allegoriã, studiũ, & exercitium vitæ eius, accipiatur tanquam typus quidam & imago eius vitæ, quam agunt ij, qui cupiditatibus rerum terrenarum, vitis que sunt dediti.

Comm. in Gen. Tom. 4.

f

Nec studium nec exercitium venandi, per se malum esse, nec ob id fuisse culpabilem Esau.

Locus Leuitici c. 17. Locus psalmi. 131.

Quanta in laude, atque honore apud Æthnicos fuerit olim venatoria ars.

Xenophon.

Quam honestum, & laudabile sit studiũ Agricultura. Eccles. 7. Locus Ioa. cap. 15. Aristoteles.

Versu. 28.

Iacob vir simplex, habitabat in tabernaculis. Isaac amabat Esau, eo quòd de venationibus eius vesceretur : Et Rebecca diligebat Iacob.

Quid in scriptura significet simplex.

Caetanum.

Pro voce illa (*simplex*) Hebræa vox *tham* Latine significat perfectum, ducta scilicet à verbo *thamam*, quod sonat perficere, finire, complere. Hoc sequutus Caietanus, Dictionem, inquit, Hebræa hîc interpretatam *simplex* multi interpretantur, *Per-*

fectus; pro certo affirmâtes, Hebraicam dictionem à plenitudine deduci, & ad perfectionem, seu plenitudinem animi referri. Alij significari etiâ putant ea voce innocentem: Et id oportere intelligi, vbicumque Latinus interpret ponit vocem *simplex*. Ad hanc quippe significationem dictum est supra Genes. 20. Abimelech cum ob Saram ablatam Abraham argueretur, excusantem factum suum dixisse, id se fecisse in simplicitate cordis,

Genes. 20.

Iob. 1.

Locus Matthæi 10.

id est, non animo nocendi cuiquam, sed ducendi eam uxorem. Iob item laudatur, vt simplex, & rectus, & Saluator noster apud Matthæum capite x. præcepit discipulis suis, vt essent simplices tanquam columbæ, & prudentes sicut serpentes: id autem est, vt nemini nocerent, neminemque etiam à quo læsi essent, malo ipsi aliquo afficerent; Sic enim ea verba interpretati sunt Græci expositores, eamque interpretationem confirmat auctoritas Sancti Pauli scribentis ad Romanos decimo sexto, *Volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo*: nimirum, vt nescirent mali quidquam, cuiquam hominum facere: quod autem ipsis, aliisve bonum foret, prudenter, & prouiderent, & facerent. Ad hanc intelligentiam spectat quod scribit sanctus Hieronymus in caput x. Matthæi: Vt per prudentiam (ait Hieronymus) deuant insidias: per simplicitatem, non faciant malum. Serpentis astutia ponitur in exemplum, quia toto corpore occultat caput, & illud in quo vita est protegit. Ita, & nos toto periculo corporis nostri, caput nostrum, qui Christus est, custodiamus. Simplicitas columbarum ex Spiritus Sancti specie demonstratur, vnde dicit Apostolus,

Locus Pauli ad Rom.

S. Hieronymus.

1. ad Cor. 14.

Osea. 7.

Malitiâ paruuli estote. Idem explanans illa verba Oseæ capite septimo, *Factus est Ephraim, quasi columba seducta non habens cor*, ita scribit: Præcepit Dominus in Euangelio, vt essemus simplices, quasi columbæ, & astuti quasi serpentes: nimirum, vt nec alijs nocere velimus, nec ab alijs patiamur insidias: sed simplicitate, & prudentia exhibeamus hominem temperatum, quia prudentia, absque bonitate, malitia est: & simplicitas absque ratione, stultitia nominatur.

Sed quid est quod subditur, *Iacob habitasse in tabernaculis*? Secundum Caietanum hanc habet sententiam; Esau studuisse agriculturæ, & venationi: Iacob autem domesticis officijs, & culturæ animi sui vacasse. At secundum Hebræos, vti referunt Lyranus, & Thostatus, nomine tabernaculorum significantur Scholarum loca, quæ frequentabat Iacob addiscens

Caetanum.

Hebræi.

cens sapientiam, & Dei timorem. Et vnum quidem tabernaculum erat ipsius Melchisedec, qui erat sapiens, & sacerdos Dei excelsi: alterum tabernaculum, erat ipsius Heber, qui erat propheta, & de rebus diuinis auditores suos docebat. Et verò, cum ista Hebræorum expositione satis concordat Paraphrasis Chaldaica, quæ ita vertit hunc locum: *Iacob erat vir integer, minister domus doctrinæ*, quod sic exponunt: Iacob frequentasse scholas doctorum eius temporis, & diuinæ legi percipiendæ, pietatiquæ studuisse. Scholam enim, Hebræi vocare solent Domum doctrinæ.

Genes. 14.

- 64 Sanctus Gregorius hanc historiam de diuersitate ingeniorum, morum, & studiorum Esau, & Iacob conuertens in tropologiam, pulchrè docet, Esau figuram fuisse improborum hominum, & amatorum mundi, qui neglecta sui animi cura, cultuque, toti cupiditatibus, & curis rerum terrenarum addicti, mancipitati, affixique sunt: Iacob verò typum gessisse Sanctorum hominum, qui extra se posita, nihil ad se pertinere putantes, procurando animorum suorum cultui, Deique obsequio, & seruitio, ac celestium bonorum contemplationi penitus dediti, ac deuoti sunt. Verba Gregorij in libro quinto Moralium huiusmodi sunt: Qui rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora disponunt, cum sollicitè ad interiora refugiant; cum nequaquam foris perturbationum strepitus diligunt, sed apud semetipsos intus, in tranquillitatis sinu requiescunt. Prauæ namque mentes temporalium rerum tumultus in semetipsis versare non cessant, etiam cum vacant. In cogitatione enim seruant quasi depicta, quæ amant, & quamuis nihil exterius faciant, apud semetipsos tamen sub pondere inquietæ quietis laborant. Quibus si earum rerum administratio præbeatur, semetipsos funditus deserunt, & fugitiua bona temporalia per intentionis cursum, continuis cogitationum passibus sequuntur. Piæ autem mentes, hæc nec cum desunt, quærunt, & grauiter, etiam cum absunt, ferunt; quia per exteriorum curam, à seipsis exire pertimescunt. Quod bene illa duorum fratrum vita præfiguratum est, de quibus scriptum est; *Factus est Esau vir gnavus venationis, & homo agricola: Iacob autem vir simplex, habitabat in tabernaculis*. Vel sicut in alia translatione legitur *habitabat domi*. Quid enim aliud per venationem Esau, nisi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fusi, carnem sequuntur? qui etiam agricola fuisse scribitur, quia amatores huius sæculi, tanto magis exteriora colunt, quanto interiora sua inculta derelinquunt. Iacob autem vir simplex, in tabernaculis, vel in domo habitare perhibetur; quia omnes qui in curas exteriores spargi refugiant, simplices in cogitatione sua, atque in conscientia suæ habitatione consistunt. In tabernaculis enim, siue domi habitare, est se intra mentis secreta restringere, nec exterius per desideria dissipare: ne, dum ad multa foris inhiant, à semetipsis, alienati cogitationibus, recedant. Hæc S. Gregorius.

S. Gregorij allegorica, & perutilis super hoc loco disputatio.

- 65 Sed cur Rebecca diligebat Iacob? Dictum est Isaac dilexisse filium suum Esau, verum non simpliciter, sed quia de venationibus eius vescabatur: Nō enim persona Esau erat amabilis, nec aliud in eo dignū amore

De amore Isaac erga Esau, & Rebecca erga Iacob.

patris erat, præter cibum venatione eius comparatum; quæ profectò amandi causa, admodum exilis, & levis erat. At Rebecca præcipuè, & absolute dicitur amasse Iacob, quia simpliciter ille, & absolute amabilis erat. Nimirum, multa, & præclara erant in Iacob, quæ Rebeccam ad eius amorem allicerent, atque incenderent: primò, quietum, & lenem, mitèque ingenium; tum animus simplex, & sincerus, modestusque, & ad omnium virtutum studia propensissimus; deinde morum singularis integritas, & suauitas; ad hæc summa erga parètes reuerentia, & pietas aduersus Deum eximia. Et quia Iacob domi morabatur, continua matris cum eo consuetudo, quæ perëfficax amoris esse solet conciliatrix, conciliatrixque autrix, & conseruatricis. His adde, Rebeccam, Dei oraculo edoctam nouisse, Iacob præpositum iri Esau, & huius progeniem illius posteritati seruituram. Ad hanc ipsam sententiam Rupertus libro vij. Comment. in Genesim capite sexto ita scribit: Ecce iam in studijs horum fratrum tanta memoratur diuersitas, quantum Cain, & Abel studia fuere dissimilia, Nam & Iacob similiter vt Abel, simplex, & (vt sequentia declarabunt) pastor fuit ouiu: Esau autem, sicut Cain, homo agricola, & quòd sequentia docebunt, inuidendo fratri licet non actu, voluntate tamen fuerit fratricida. Dixit enim (vt infra legitur Genes. vigesimo septimo, *venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum*). Ergo ne talem filium pater sanctus amare debuerat, aut obliuisci, vel parui pendere poterat, quòd illi fratrem minorem cœleste iudicium prætulerat? Sed notandum, quia differt vtriusque dilectionis enunciatio. Absolute namque Scriptura dicit *Rebecca diligebat Iacob*, cum adiunctione verò tantum dicit, *Isaac amabat Esau*, protinus adiungens: *Eo quòd de venatione eius vesceretur*. Ergo idem est, ac si hoc solum diceretur. Isaac libenter de venationibus Esau vesceretur: nec hinc sequitur, vt eius moribus quoque delectaretur: Sicut de Iacob necessariò dicendum est, quem absolute Rebecca diligebat: nemo enim, nisi propter virtutem, absolute, & simpliciter amabilis, & diligendus est. Hactenus ex Ruperto.

Hoc exemplo Iacob, & Esau, qui parentibus eisdem, vnoque satù, atq; 66 vno partu procreati, diuersissimis tamen fuere ingenijs, studijs, moribus, casibus, euentisq; vtuntur Patres, quicumque scriptis disputationibus pugnarunt in Genethliacos, vanissimas eorum prædictiones ex natalijs hominum astris deductas redarguendo. Et vt de multis, vnus duntaxat Augustini breuem hinc memorem sententiam in libro v. de Ciuitate Dei, cap. 4. sic ille scribit, Nati sunt duo Gemini antiqua patrum memoria, Iacob, & Esau, vt de insignibus tantum loquar, sic alter post alterum, vt posterior plantam prioris teneret. Tanta in eorum vita fuit, moribùsq; diuersitas, tanta in actibus disparilitas, tanta in parentum amore dissimilitudo, vt etiam inimicos eos inter se faceret ipsa distantia. Vnus duxit mercenariam seruitutem, alius non seruiuit. Vnus à matre diligebatur, alter non diligebatur; vnus honorem, qui magnus apud eos habebatur, amisit, alter adeptus est. Quid de vxoribus, quid de filijs, quid de rebus alijs complurimis, quanta diuersitas? Sic Augustinus. Verum ad hoc,

Rupertus.

Genes. 4.

Breuis dispositio in Genethliacos.

B. Augustinus

ad hoc, ex geminorum ortu petittum argumentum, ita respondere solent Genethliaci: Interstitium illud temporis, quo medio, Geminorum ortus interuallantur, etsi mortalibus angustissimum videtur, in cœlo tamen, ob ingentem eius vastitatem, & rapidissimam vertiginem, magnam habere distantiam & notabilem facere varietatem: atque hinc varietatem illam existere, quæ in geminorum vitæ, & moribus plerumque cersitur. Iuxta hoc est, quod Quintilianus dixit in Geminis languentibus: Quantum putas interfuisse temporis, dum primum vteri pondus egeritur: dum parum per exonerata vitalia, altero rursus homine laxantur? breue fortasse, exiguumque videatur mortalium oculis: sed si mente perspicere velis orbis huius vastitatem, scies multum esse, quod inter duas transcurrit animas. Hoc ipsum Nigidius Figulus tali exemplo monstrabat, rotam, quâ incitatissimè contortam, cum bis eodem loco signaret atramento, vel percutere, summa celeritate conatus esset, cessante postmodum rotæ circumactione, haud parua reperta est inter duas illas partes rotæ ab eo signatas, vel percussas distantia.

*Genethliaco-
rū responsum.*

Quintilian.

*Nigidius Fi-
gulus.*

- 67 Sed hoc, inquit Augustinus, figmentum Figuli, fragilius est quàm ipsa sunt vasa, quæ rota finguntur. Si enim tam breui temporis momento mutantur omnia, & tam breui variatur ratio constellationis sub qua quisque nascitur, quis de nato infante possit certi quidquam prædicere, cum illud temporis punctum in quo est natus, ita vti est, nemini possit esse cognitum? Itaque, licet magna in homines esset astrorum vis, & potestas, quid ea tamen in singulorum hominum ortu, efficrent, incomperum nobis esset: Siquidem aspectus Cœli, & positus astrorum, qui est in tempore, quo quisque nascitur, certò nequit deprehendi, quòd incitatissimus astrorum motus tarditatem nostræ considerationis, & obseruationis transuolet. Festiuè item, simul & acutè istud responsum Genethliacorum confutauit B. Gregorius homilia x. super Euangelia. si propterea, inquit, Iacob, & Esau non censentur nati sub eadem constellatione, quòd non simul nati sunt, sed vnus post alterum, ob eandem profectò causam iudicandum esset, nullum hominem sub eadem constellatione totum nasci, quia non totus simul ex vtero procedit: erunt igitur tot hominis fata, quot membra corporis. Iacob enim proximè natus est post Esau, manu plantam eius tenens; perinde quasi (quemadmodum dixit August. libro 2. de Genesi ad litteram cap. 27.) vnus infans instar duorum, vel duplo longior nasceretur.

*Refellitur Ge-
nethliacorum
responsum.*

S. Gregorius.

Coxit autem Iacob pulmentum: ad quem cum venisset Esau de agro lassus, ait: Da mihi de coctione hac rufa, quia oppidò lassus sum: quâ ob causam vocatū est nomen eius Edō.

*VERS. 29.
30.*

68

Vnde quæso frugalitatem victus priscorum illorum hominū. In domo Isaac, ilicet opulentissima, atque omnium rerum copiosissima, filius eius Iacob pro lauto, & delicato cibo pulmentū lētis parauerat. Hanc victus parcimoniam valde etiam

*Simplicitas vi-
ctus priscorū
poribus valde
cultis, & lau-
data.*

astuti ingenij, & ferocis, ac sæui animi : ad quæ vitia propensum fuisse Esau, scriptura varijs locis non obscure indicat.

Sedenim illud: *Et vocatum est nomen eius Esau*, fert hanc quæstionem: 54

*Cur vocatus
sit Esau.*

Cur tale nomen ei fuerit inditum. Origenes homilia 12. scribit sic vocatum esse (vt censent qui vocabula Hebræa interpretantur) vel à rubore, quasi rubrum; vel à terra, quasi terrenum; vel, vt alijs visum est, à factura.

Hieronymus.

B. Hieronymus in libro de Interpretatione nominum Hebræorum interpretatur nomen Esau vel rubrum, vel aceruū lapidum, vel vanū siue frustra, vel facturam. Adiciā Caietani expositionē : Aiunt, inquit, dictū esse Esau, eo quodd natus sit quasi perfectus homo : pilositas enim, perfectæ ætatis signū erat, quatenus erat effectus adulti hominis. Non est absimile

Caietanus.

Oleaster.

quod hoc loco annotauit Oleaster: Sonat, ait, vox Esau factū siue facturā eius; sed qualiter alludat ad rem, ignoratur : nisi dicamus, eum sic vocari, quodd quasi factus & adultus homo, sit ex vtero matris egressus; ferē; secū pilos, qui in alijs pueris successū tēporis nascuntur & crescunt. Sic isti : Et hāc ego probabiliorē iudico eius nominis significationē atq; interpretationem. Sed miror cur Scriptura nō dixerit: *Et ideo vocatum est nomen eius Esau*, cū tale nomē aptē respōderet modo generationis eius: quemadmodū paulō infra, in hoc ipso capite dixit tam de Iacob, quā de ipso Esau.

*Tria nomina,
Esau, Edom,
Seir.*

Ceterū sciat Lector, tribus nominibus hunc filium Isaac & Rebecca 55

appellari solitum in Scriptura. Vocatur enim Esau, de quo nomine iam dictum est. Nominatur præterea Edom, ab edulio rufō lentis, pro quo vendidit primogenita sua, vt paulō infra in hoc ipso capite traditur; & inde tractum est nomen gentis Idumæorum, & regionis Idumææ: ac demum appellatus est Seir; id autem significat pilosum, quodd natus sit, in pellis modum pilosus; ex quo datum est nomen regioni, quam ipse insedit ac tenuit, vt diceretur mons Seir. Ergo quod infra cap. 36. scriptum est; Esau digressū à fratre suo Iacob, habitasse in monte Seir; & multo magis quod proditum est supra cap. 14. in tempore Abraham, Horrhæos, qui habitabāt montem Seir, bello victos & expulsos esse à quatuor regibus Asiæ; haud dubiè dictum id fuit per Anticipationem. Ponam hāc verba Hieronymi ex Commentariis eius in primum caput Abdiæ, quibus cōfirmatur quod diximus. In libro Geneleos (ait Hieronymus) manifestè legitur, Esau appellatum fuisse Edom; quia propter rufum lenticulæ cibum, primogenita vendiderit: Edom enim interpretatur rufus. In eodē volumine scribitur, hunc eundem vocatum esse Seir, id est, pilosum, quia hispidus erat, & non habebat læuitatem Iacob. Vnus ergo atque idē tribus nominibus appellatur, Esau, Edom, Seir. Posseditque eam regionē, quæ nunc Gebalena dicitur, & in finibus est Eleutheropolis, vbi antea habitauerant Horrhæi, qui interpretantur Liberi: vnde & ipsa vrbs, postea sortita vocabulum est. Nunc Idumæa viculus est, à conditore sic imposito nomine; cuius Latīna quoque & Græca meminir historia. Hactenus ex Hieronymo. Rupertus libro 7. Commentariorum in Genesim cap. 5. ait Esau vocatum fuisse à rubedine: verū dubio procul, lapsus est, confundēs nomen Edom, quod rubrum significat, cum nomine Esau.

Proti

Protinus alter egrediens plantam fratris tenebat manu: & idcirco appellauit eum Iacob. Sexagenarius erat Isaac cum nati sunt ei paruuli.

25. 26.

56

INDICATUR his verbis, naturalis modus in nascendo, & ex matris utero egrediendi: primum enim caput exit, postremi pedes. Ritu naturæ (ait Plinius libro 7.) capite hominem nasci, mos est, pedibus efferri. Et hoc ille mutuatus ex Aristotele est, cuius illa sunt in libro 7. de Historia animalium verba: Secundum naturam, hominis partus fit in caput. Procedere autem in pedes, (quemadmodum ferunt Neronem esse natum) contra naturam est: ex quo difficillimus & ægerimus fit partus, ob id sic natis, Agripparum nomine vocatis. Scitum profectò est, quod M. Varro tradidit; confixos esse infantes in utero matris, capite infimo nixos, sursum pedibus elatis: non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nam pedes hominis cruraque, referunt arboris ramos; caput, stirpem atque caudicem. Quando igitur contra naturam fortè conuertuntur in pedes, brachijs plerumque diductis retineri solent; ægriusque tunc mulieres enituntur. Huius periculi deprecandi gratia, aræ statutz erant Romæ duabus Carmetibus, quarum altera Postuerta nominata est, Prosa altera, à recti & peruersi partus & potestate & nomine. Sic ex Varrone.

Plinius.
Aristot.

Apud Celsū
lib. 16. c. 16.

57

Sed expendamus etymologiam nominis Iacob. Et idcirco, inquit Scriptura, appellauit eum Iacob. Significat vox Hebræa, Iacob, Supplantatorem: Supplantare verò duobus modis accipitur in Scriptura, propriè, & & metaphoricè. Propriè, supplantare significat, plantam tenere alicuius impediendo ne quid agat, aut ne aliò procedat; & sic appellatus est Iacob; quia tenebat plantam Esau, quasi obstitans ne prior egrederetur ex utero. Altero modo sumitur metaphoricè: significat enim supplantare, idem quod decipere, sumpta metaphora ab his qui simul in stadio currunt; cum vnus alteri pedem vel iniicit, vel supponit, ad casum impellens eum, ne præcurrat, & vincat. Hac significatione positum est in illa Chrysippi, quæ memorat & laudat Cicero, sententia: Qui stadium, aiebat Chrysippus, currit, eniti debet & contendere quàm maximè possit, ut vincat: supplantare autem eum quicum certat, aut manu depellere, nullo modo debet. Esau in hanc significationem detorsit nomen Iacob, videlicet in eius calumniam & odium, cum dixit Gen. 27. Iuste vocatum est nomen eius Iacob: Supplantauit enim me, in altera vice: Primogenita mea tulit: & nunc secundo surripuit benedictionem meam. Sed profectò nomen Iacob, non secundum posteriorem hanc significationem, quæ est metaphorica, & in malam partem deflexa, sed ex priori illa, quæ est propria, originè habuit. Oleaster de nomine Iacob ad hunc modum scribit: Nomen Iacob ductum est à verbo (Iachab) quod Hebræi significare dicunt supplantare: sed melius dicerent, se propriam ignorare significationem: dicunt enim significare, seducere, supplantare, fraudare, astutè agere, & retardare: cum reuera signifi-

Quid significet nomen Iacob.

Chrysippus
apud Cicero-
nem lib. 3. C. 5.
fior.

Oleaster.

significet propriè, aut tortuosum esse, aut à tergo insequi, siue vt subsequatur, siue vt seducat, siue vt retineat aut retardet. Sic ille. Verùm quod paulò superiùs dictum est, verius dictu est.

*Quid illa re-
sentio planta
Esau signifi-
cabat.*

Sed quid obsecro portendebar illa retentio plantæ Esau egrediētis ex vtero? nimirum significabat collisionem infantium in vtero, factam esse ob principatum natiuitatis occupandum, illis quidem ignorantibus, sed ita volente & agente Deo. Iacob igitur tenebat plantam Esau, quasi occupare volens egressum ex vtero, & ius primogenituræ: tanquam audisset illud Dei oraculum matri suæ redditum: *Maiores seruet minori*: & sciret Dei decreto & voluntate deberi sibi ius primogenituræ.

Caetanov. Sequitur illud: *Sexagenarius erat Isaac cum nati sunt ei paruuli.* quæ verba exponens Caietanus, hunc in modum scribit: Hinc planè apparet, Abraham tunc vixisse, vtpote centum sexaginta tantum annorum: & post natiuitatem Iacob & Esau, annis vixisse quindecim. Ex quo manifestum fit, argumenta ex ordine narrandi ducta ad probandum ordinem rerum gestarum, carere solido fundamento. Nam priùs narrata est mors Abraham, & benedictio diuina super Isaac post mortem patris sui Abraham, & posterius narrata est natiuitas Esau, & Iacob, quæ tamen quindecim annis mortem Abraham antecessit. Et hanc regulam habeto prudens Lector semper ante oculos, ne super infirmo fundamento ædifices. Hæc Caietanus. Sedenim regula, & documentum Caietani, eget ea moderatione, quam supra nos tradidimus numero primo, cum hac ipsa de re dissereremus.

VERS. 27.

Quibus adultis factus est Esau vir gnarus venandi,
& homo agricola.

Quidem non memini me legere in sacris litteris, quemquam de sanctis & in scriptura laudatis viris fuisse venatorem; vt, nonnullos fuisse agricolas, multosque pastorem vitam egisse, plurifariam in sacris historiis proditum est. Quinetiam vocabulum venatoris & venandi ferè malam in partem in scripturis vsurpari solet. Nam Genes. 10. Nemrod, homo superbus, crudelis, atque impius dicitur fuisse robustus venator: & scriptum est in Psalmo 90. *Ipse liberauit me de laqueo venantium.* Et Psalm. 123. *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Et apud Micheam cap. 7. *Omnes in sanguine insidiantur: vir fratrem suum ad mortem venatur.* B. item Gregorius, Esau, qui venationi & agriculturæ deditus fuit, præfigurasse ait vitam hominum improborum, & amatorum huius mundi. Sic enim scribit in libro 5. Moralium: Scriptura ait, factum esse Esau virum gnarum venandi, & agricolam: Quid autem per venationem Esau, nisi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus suis, carnem sequuntur? Qui etiam agricola esse scribitur, quia amatores huius

Venator, & venari, sepius in malam partem vsurpat Scriptura.

Michea. 7. S. Gregor.

huius seculi, tantò magis exteriora colunt, quanto magis interiora sua inculta derelinquunt.

- 60 Atenim studium, & exercitium venandi non esse malum, nec ob id culpabilem fuisse Esau, ex ipsa Scriptura colligi potest, quæ hoc loco ait, Isaac valde fuisse delectatum venationibus Esau, atque ob eam causam præcipuè dilexisse eum: *Isaac, inquit, amabat Esau, eo quòd de venationibus illius vesceretur.* Et infra cap. 27. *Isaac dixit filio suo Esau: Sume arma tua, pharetram, & arcum, & egredere foras, cùmque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum.* Vir nempe sanctus Isaac non esset delectatus venationibus Esau, nec ad eas suo imperio impulisset eum, si exercitium venandi malum esset. Legimus præterea Leuit. 17. *Si quis venatione, atque aucupio ceperit feram, vel auem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem eius, & operiat illum terra.* Sed ad hoc ostendendum illud sanè accommodatum magis est testimonium ex psalmo 131. *Viduam eius benedicens benedicam.* Vbi pro illo vocabulo (viduam) Hebraicè, & Græcè est, venationem: & vt à quibusdam peritè obseruatum est, interdum Scriptura vocabulum venationis pro victu, & cibatu hominis vniuersè ponit. Quanta verò in laude, atque honore apud veteres fuerit studium, & exercitatio venandi, argumentum esse potest, inuentionem artis venatoriæ fuisse ab Æthnicis attributam Apollini, & Dianæ. Quapropter mos erat venatoribus, vt si quando feram, insignem cepissent, partem eius, siue caput, siue pedem, clauo affigerent alicui arbori eius Syluæ: vbi capta erat, ob honorem Dianæ. Xenophon etiam magnas aliquot venatoriæ exercitationis vtilitates differtissimè commemorat: Verùm duas præcipuè ad tuendam, firmandamque valetudinem, corpusque aduersus graues labores roborandum, durandumque: & ad bellicam artem. Est enim venatoria exercitatio, quasi bellorum, præliorumque progymnasma.

Nec studium nec exercitiū venandi, per se malum esse, nec ob id fuisse culpabilem Esau.

Locus Leuitici c. 17. Locum psalmi. 131.

Quanta in laude, atque honore apud Æthnicos fuerit olim venatoria ars.

Xenophon.

- 61 Quod si de venatione ita sentiendum est, quanto magis de agricultura in sacris iuxta profanisque litteris mirificè laudata? *Non oderis, ait sapiens Ecclesiastici 7. laboriosa opera, & rusticationem creatam ab altissimo.* Quà obrem non indignum esse duxit Saluator noster, Agricola Deum assimulare: *Pater meus, inquit, agricola est.* Et Aristoteles libro primo Oeconomicorum agriculturam dixit, omnium artium esse iustissimam; vt quæ citra cuiusquam iniuriam, & ingenti cum vtilitate omnium exerceatur. Non enim, inquit, ab hominibus, aut volentibus, vt cauponaria, & aliæ mercenariæ artes, aut ab inuitis, vt ars bellica commodum suum, & lucrum quærit: & est earum rerum, quæ sunt secundum naturam: secundum enim naturam est, educatio omnium à matre, quare etiam hominibus est à terra. Non igitur quia Esau fuit homo improbus, ideo studium venandi, & agri colendi in quo ille versatus est, crimini, aut vitio verti debet; non enim ob hæc ille fuit improbus, quanquā quia ille improbus fuit, & figura hominū improborū; hinc fit, vt per allegoriā, studiū, & exercitium vitæ eius, accipiatut tanquam typus quidam & imago eius vitæ, quam agunt ij, qui cupiditatibus rerum terrenarum, vitiis que sunt dediti.

Quàm honestum, & laudabile sit studiū Agricultura. Eccles. 7. Locum Isa. cap. 15. Aristoteles.

Versu. 28.

Iacob vir simplex, habitabat in tabernaculis. Isaac amabat Esau, eo quod de venationibus eius vesceretur : Et Rebecca diligebat Iacob.

Quid in scriptura significet simplex.

Caetanuss.

Perfectum, ducta scilicet à verbo *ihamam*, quod sonat perficere, finire, complere. Hoc sequutus Caietanus, Dictionem, inquit, Hebræa hîc interpretatam *simplex* multi interpretantur, *Perfectum*; pro certo affirmâtes, Hebraicam dictionem à plenitudine deduci, & ad perfectionem, seu plenitudinem animi referri. Alij significari etiâ putant ea voce innocentem: Et id oportere intelligi, vbicumque Latinus interpres ponit vocem *simplex*. Ad hanc quippe significationem dictum est supra Genes. 20. Abimelech cum ob Saram ablatam Abrahæ argueretur, excusantem factum suum dixisse, id se fecisse in simplicitate cordis, id est, non animo nocendi cuiquam, sed ducendi eam uxorem. Iob item laudatur, vt simplex, & rectus, & Saluator noster apud Matthæum capite x. præcepit discipulis suis, vt essent simplices tanquam columbæ, & prudentes sicut serpentes: id autem est, vt nemini nocerent, neminemque etiam à quo læsi essent, malo ipsi aliquo afficerent; Sic enim ea verba interpretati sunt Græci expositores, eamque interpretationem confirmat auctoritas Sancti Pauli scribentis ad Romanos decimo sexto, *Volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo*: nimirum, vt nescirent mali quidquam, cuiquam hominum facere: quod autem ipsis, aliisve bonum foret, prudenter, & prouiderent, & facerent. Ad hanc intelligentiam spectat quod scribit sanctus Hieronymus in caput x. Matthæi: Vt per prudentiam (ait Hieronymus) deuitent insidias: per simplicitatem, non faciant malum. Serpentis astutia ponitur in exemplum, quia toto corpore occultat caput, & illud in quo vita est protegit. Ita, & nos toto periculo corporis nostri, caput nostrum, qui Christus est, custodiamus. Simplicitas columbarum ex Spiritus Sancti specie demonstratur, vnde dicit Apostolus, 1. ad Cor. 14. *Malitiâ paruuli estote*. Idem explanans illa verba Osee capite septimo, *Factus est Ephraim, quasi columba seducta non habens cor*, ita scribit: Præcepit Dominus in Euangelio, vt essemus simplices, quasi columbæ, & astuti quasi serpentes: nimirum, vt nec alijs nocere velimus, nec ab alijs patiamur insidias: sed simplicitate, & prudentia exhibeamus hominem temperatum, quia prudentia, absque bonitate, malitia est: & simplicitas absque ratione, stultitia nominatur.

Sed quid est quod subditur, *Iacob habitasse in tabernaculis*? Secundum Caietanum hanc habet sententiam; Esau studuisse agriculturæ, & venationi: Iacob autem domesticis officijs, & culturæ animi sui vacasse. At secundum Hebræos, vt referunt Lyranus, & Thostatus, nomine tabernaculorum significantur Scholarum loca, quæ frequentabat Iacob addiscens

cens sapientiam, & Dei timorem. Et vnum quidem tabernaculum erat ipsius Melchisedec, qui erat sapiens, & sacerdos Dei excelsi: alterum tabernaculum, erat ipsius Heber, qui erat propheta, & de rebus diuinis auditor suos docebat. Et verò, cum ista Hebræorum expositione satis concordat Paraphrasis Chaldaica, quæ ita vertit hunc locum: *Iacob erat vir integer, minister domus doctrinae*, quod sic exponunt: Iacob frequentasse scholas doctorum eius temporis, & diuinæ legi percipiendæ, pietatiquæ studuisse. Scholam enim, Hebræi vocare solent Domum doctrinæ.

Genes. 14.

- 64 Sanctus Gregorius hanc historiam de diuersitate ingeniorum, morum, & studiorum Esau, & Iacob conuertens in tropologiam, pulchrè docet, Esau figuram fuisse improborum hominum, & amatorum mundi, qui neglecta sui animi cura, cultuque, toti cupiditatibus, & curis rerum terrenarum addicti, mancipitati, affixique sunt: Iacob verò typum gessisse Sanctorum hominum, qui extra se posita, nihil ad se pertinere putantes, procurando animorum suorum cultui, Deique obsequio, & seruitio, ac cœlestium bonorum contemplationi penitus dediti, ac deuoti sunt. Verba Gregorij in libro quinto Moralium huiusmodi sunt: Qui rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora disponunt, cum sollicitè ad interiora refugiunt; cum nequaquam foris perturbationum strepitus diligunt, sed apud semetipsos intus, in tranquillitatis sinu requiescunt. Prauæ namque mentes temporalium rerum tumultus in semetipsis versare non cessant, etiam cum vacant. In cogitatione enim seruant quasi depicta, quæ amant, & quamuis nihil exterius faciant, apud semetipsos tamen sub pondere inquietæ quietis laborant. Quibus si earum rerum administratio præbeatur, semetipsos funditus deserunt, & fugitiua bona temporalia per intentionis cursum, continuis cogitationum passibus sequuntur. Piæ autem mentes, hæc nec cum defunt, quærunt, & grauiter, etiam cum absunt, ferunt; quia per exteriorum curam, à seipsis exire pertimescunt. Quod bene illa duorum fratrum vita præfiguratum est, de quibus scriptum est; *Factus est Esau vir gnarus venandi, & homo agricola: Iacob autem vir simplex, habitabat in tabernaculis*. Vel sicut in alia translatione legitur *habitabat domi*. Quid enim aliud per venationem Esau, nisi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fusi, carnem sequuntur? qui etiam agricola fuisse scribitur, quia amatores huius sæculi, tanto magis exteriora colunt, quanto interiora sua inculta derelinquunt. Iacob autem vir simplex, in tabernaculis, vel in domo habitare perhibetur; quia omnes qui in curas exteriores spargi refugiunt, simplices in cogitatione sua, atque in conscientia suæ habitatione consistunt. In tabernaculis enim, siue domi habitare, est se intra mentis secreta restringere, nec exterius per desideria dissipare: ne, dum ad multa foris inhiant, à semetipsis, alienati cogitationibus, recedant. Hæc S. Gregorius.

S. Gregorij allegorica, & perutilis super hoc loco disputatio.

- 65 Sed cur Rebecca diligebat Iacob? Dictum est Isaac dilexisse filium suum Esau, verum non simpliciter, sed quia de venationibus eius vescabatur: Nō enim persona Esau erat amabilis, nec aliud in eo dignū amore

De amore Isaac erga Esau, & Rebecca erga Iacob.

patris erat, præter cibum venatione eius comparatum; quæ profectò amandi causa. admodum exilis, & levis erat. At Rebecca præcipuè, & absolute dicitur amasse Jacob, quia simpliciter ille, & absolute amabilis erat. Nimirum, multa, & præclara erant in Jacob, quæ Rebeccam ad eius amorem allicerent, atque incenderent: primò, quietum, & lenem, mitèque ingenium; tum animus simplex, & sincerus, modestusque, & ad omnium virtutum studia propensissimus; deinde morum singularis integritas, & suauitas; ad hæc summa erga parètes reuerentia, & pietas aduersus Deum eximia. Et quia Jacob domi morabatur, continua matris cum eo consuetudo, quæ perefficax amoris esse solet conciliatrix, conciliatque autrix, & conseruatrix. His adde, Rebeccam, Dei oraculo edoctam nouisse, Jacob præpositum iri Esau, & huius progeniem illius posteritati seruituram. Ad hanc ipsam sententiam Rupertus libro vij. Comment. in Genesim capite sexto ita scribit: Ecce iam in studijs horum fratrum tanta memoratur diuersitas, quantum Cain, & Abel studia fuere dissimilia, Nam & Jacob similiter vt Abel, simplex, & (vt sequentia declarabunt) pastor fuit ouiu: Esau autem, sicut Cain, homo agricola, & quòd sequentia docebunt, inuidendo fratri licet non actu, voluntate tamen fuerit fratricida. Dixit enim (vt infra legitur Genes. vigesimo septimo, *venient dies luctus patris mei, & occidam Jacob fratrem meum*). Ergone talem filium pater sanctus amare debuerat, aut obliuisci, vel parui pendere poterat, quòd illi fratrem minorem cœleste iudicium prætulerat? Sed notandum, quia differt vtriusque dilectionis enunciatio. Absolute namque Scriptura dicit *Rebecca diligebat Jacob*, cum adiunctione verò tantum dicit, *Isaac amabat Esau*, protinus adiungens: *Eo quòd de venatione eius vesceretur*. Ergo idem est, ac si hoc solum diceretur. Isaac libenter de venationibus Esau vesceretur: nec hinc sequitur, vt eius moribus quoque delectaretur: Sicut de Jacob necessàriò dicendum est, quem absolute Rebecca diligebat: nemo enim, nisi propter virtutem, absolute, & simpliciter amabilis, & diligendus est. Hactenus ex Ruperto.

Brevis disputatio in Genethliacos.

B. Augustinus

Hoc exemplo Jacob, & Esau, qui parentibus eisdem, vnòque satù, atq; 66 vno partu procreati, diuersissimis tamen fuere ingenijs, studijs, moribus, casibus, euentisque vtuntur Patres, quicumque scriptis disputationibus pugnarunt in Genethliacos, vanissimas eorum prædictiones ex natalitijs hominum astris deductas redarguendo. Et vt de multis, vnus duntaxat Augustini breuem hîc memorem sententiam in libro v. de Ciuitate Dei, cap. 4. sic ille scribit, Nati sunt duo Gemini antiqua patrum memoria, Jacob, & Esau, vt de insignibus tantùm loquar, sic alter post alterum, vt posterior plantam prioris teneret. Tanta in eorum vita fuit, moribusque diuersitas, tanta in actibus disparilitas, tanta in parentum amore dissimilitudo, vt etiam inimicos eos inter se faceret ipsa distantia. Vnus duxit mercenariam seruitutem, alius non seruiuit. Vnus à matre diligebatur, alter non diligebatur; vnus honorem, qui magnus apud eos habebatur, amisit, alter adeptus est. Quid de vxoribus, quid de filijs, quid de rebus alijs complurimis, quanta diuersitas? Sic Augustinus. Verum ad hoc,

ad hoc, ex geminorum ortu petittum argumentum, ita respondere solent Genethliaci: Interstitium illud temporis, quo medio, Geminorum ortus interuallantur, etsi mortalibus angustissimum videtur, in cœlo tamen, ob ingentem eius vastitatem, & rapidissimam vertiginem, magnam habere distantiam & notabilem facere varietatem: atque hinc varietatem illam existere, quæ in geminorum vitæ, & moribus plerumque cersatur. Iuxta hoc est, quod Quintilianus dixit in Geminis languentibus: Quantum putas interfuisse temporis, dum primum vteri pondus egeritur: dum parum per exonerata vitalia, altero rursus homine laxantur? breue fortasse, exiguumque videatur mortalium oculis: sed si mente perspicere velis orbis huius vastitatem, scies multum esse, quod inter duas transcurrit animas. Hoc ipsum Nigidius Figulus tali exemplo demonstrabat, rotam, quæ incitatissime contortam, cum bis eodem loco signaret atramento, vel percutere, summa celeritate conatus esset, cessante postmodum rotæ circumactione, haud parua reperta est inter duas illas partes rotæ ab eo signatas, vel percussas distantia.

*Genethliacorum
responsum.*

Quintilian.

*Nigidium Fi-
gulum.*

*Refellitur Ge-
nethliacorum
responsum.*

S. Gregorian.

- 67 Sed hoc, inquit Augustinus, figmentum Figuli, fragilius est quàm ipsa sunt vasa, quæ rota finguntur. Si enim tam breui temporis momento mutantur omnia, & tam breui variatur ratio constellationis sub qua quisque nascitur, quis de nato infante possit certi quidquam prædicere, cum illud temporis punctum in quo est natus, ita vti est, nemini possit esse cognitum? Itaque, licet magna in homines esset astrorum vis, & potestas, quid ea tamen in singulorum hominum ortu, efficerent, incomperum nobis esset: Siquidem aspectus Cæli, & positus astrorum, qui est in tempore, quo quisque nascitur, certò nequit deprehendi, quòd incitatissimus astrorum motus tarditatem nostræ considerationis, & obseruationis transuolet. Festiuè item, simul & acutè istud responsum Genethliacorum confutauit B. Gregorius homilia x. super Euangelia. si propterea, inquit, Iacob, & Esau non censentur nati sub eadem constellatione, quòd non simul nati sunt, sed vnus post alterum, ob eandem profectò causam iudicandum esset, nullum hominem sub eadem constellatione totum nasci, quia non totus simul ex vtero procedit: erunt igitur tot hominis fata, quot membra corporis. Iacob enim proximè natus est post Esau, manu plantam eius tenens; perinde quasi (quemadmodum dixit August. libro 2. de Genesi ad litteram cap. 27.) vnus infans instar duorum, vel duplo longior nasceretur.

Coxit autem Iacob pulmentum: ad quem cum venisset Esau de agro lassus, ait: Da mihi de coctione hac rufa, quia oppidò lassus sum: quæ ob causam vocatū est nomen eius Edò.

*VERS. 29.
30.*

68

DE quæso frugalitatem victus priscorum illorum hominū. In domo Isaac, ilicet opulentissima, atque omnium rerum copiosissima, filius eius Iacob pro lauto, & delicato cibo pulmentū lētis parauerat. Hanc victus parcimoniam valde etiam

*Simplicitas vi-
ctus priscis re-
poribus valde
cultis, & lau-
data.*

*Aelianus de
re historia
lib. 3.*

placuisse Ethnicis, magnaque in laude, & honore fuisse testatur Ælianus, simplicitatem victus priscarum, & nobilium quarundam gentium commemorans. Arcades, inquit, glandibus vesci consueverant: Argiui pomis, quæ Appia dicuntur: Athenienses ficibus: Tirynthij Syluestribus pyris: Indi arundinibus: Carmani palmis: milio Mæotæ, & Sauromatæ: terebintho, & nastursio Persæ. Celebrata olim fuit sententia illa

*Euripides apud
Athenienses
lib. 4. & Gellius
lib. 6. ca. 16.*

Euripidis, parcimoniam cibi commendantis, & detestantis luxuriosam, & prodigam hominum intemperantiam: Fruges, & aquæ potum, naturalem esse homini, maximèque salubrem cibum, & victum: cuius nusquam desit copia, nec vnquam satietas capiat: Luxum verò, aliorum ciborum venari artificia. Quam sententiam Chrysippus Stoicus, non vt Poëtæ, sed vt scenici philosophi frequenter, & magna cum laude vsurpabat, affirmans, tanquam edendi quasdam illecebras, & irritationes repertas esse, non ob vsum vitæ necessarium, sed per luxum animi, parata, atque facilia fastidientis, propter improbam satietatis lasciuiam.

*Lentis Aegyptiacæ,
apud
veteres com-
mendatio.*

S. Augustinus

Pulmentum, quod Iacob coxerat, fuisse lentis paulò infra dicitur: & fuisse creditur lentis Aegyptiacæ; cuius maximus in Ægypto, atque optimus erat prouentus, quæ tum propter copiam, tum quòd ab externis gentibus, ob præcipuam eius commendationem expetebatur, exportabatur abundanter cum in alias terras, tum maximè in vicinam Chananitidem. Hoc significans Augustinus super Psalmum 46. ad hunc modum scribit: Prior natus est Esau, & posterior natus est Iacob. Sed qui posterius natus est, prælatus est prius nato, qui per gulam perdidit primogenita sua. Desiderauit enim lenticulam, & dixit ei frater eius: Si vis vt dem tibi, da mihi primogenita tua. Ille plus amauit, quod corporaliter concupierat, quàm quod spiritaliter, prius nascendo, meruerat, & deposuit primogenita sua, vt manducaret lenticulam: Lenticulam autem inuenimus cibum esse Aegyptiorum: nam ibi abundat in Ægypto, vnde magnificatur lenticula Alexandrina, & venit vsque ad terras nostras, quasi hic non nascatur Lenticula. Ergo desiderando Esau cibum Aegyptium, perdidit primatū. Sic & populus Iudæorum, de quo dictum est: *Versi sunt corde in Aegyptum*; Lenticulam desiderauerat, & primatum perdiderat. Sic Augustinus.

Athenienses.

Sed quod ait de Lenticula Alexandrina, id explicatiùs dicitur apud Athenienses lib. 4. Scribit enim in vrbe Alexandria cibo è Lenticula parato statim à teneris vnguiculis pueros nutrir; totamque eam ciuitatem eo legumine refertam, videlicet plurifariam apertis tabernis, in quibus ea Lenticula venalis erat. Gellius libro decimo septimo, capite octauo. Loquens de Tauro Philosopho, qui Athenis cœna plerumque auditores suos excipiebat, Eius cœnæ, inquit Gellius, fundus, & fundamentum omne erat in olla vna lentis Aegyptiacæ, & cucurbitæ inibi minutim cæsæ. Talis erat nobilissimi tunc Philosophi cœna. Narrat Athenæus sapradicto loco, decretum fuisse Stoicorum, Sapientem omnia rectè facere, atque adeo prudenter condire Lenticulam: quinetiam Zenoninum esse dicebant, bene lenticulam coquere: tanquam aliter coqui non nossent lenticula, quàm ex Zenonis præcepto, qui 12. coriandri partem iniici mādauit.

Zenonis lenticula.

Se

Sequitur : *Da mihi de collatione hac rufa*. Hebraicè est ad verbum : *Ciba me*, vel, *Fac me comedere de rufo, rufo isto*. Verbum (Laat) significare dicitur, largè cibare, vel more ferino, magnis & crassis bolis comedere. Tam ergo illa geminatione, quàm proprietate huius verbi expressa est summa gulæ intemperantia, & flagrantissima cupiditas edendi. Quoniam autem Esau speciem illius pulmenti ignorabat, ex conspicuo eius colore rufo, quem faciebat vel natura ipsius lentis, vel condimentum aliquod, vel aliarum rerum admistio, vocavit Rufam. Hinc postea ille appellatus est Edom, id est, Rufus, nimirum ob intemperantissimam eius cibi cupiditatem; pro quo etiam primogenita sua vendidit: sed à quo, & quando id nominis acceperit dubium est. Non erat sanè pulmentum illud commune domus & familiæ Isaac: sed in proprium vsum Iacob paratum: alioqui aliunde potuisset eum cibum habere. Fortasse iucundi odoris fragrantia, index optimi saporis, tantum eius cibi desiderium in Esau excitauit atque inflammavit. Sed profectò potuisset alio cibo, cuius ei copia in domo patris deesse non poterat, famem pellere. Dicens porrò: *En morior*, ostendit ingenium gulosi hominis, & luxurioso cibatu vtentis: quicquid enim concupiscit, ira flagranter expetit, vt nisi protinus habeat, moriturum sese dicat.

OCTAVA DISPUTATIO.

An Iacob peccauerit inducendo Esau ad vendendum sibi ius Primogenitura, cui adiunctum erat sacerdotium; praesertim tam vili pretio.

Super illis verbis,

Cui dixit Iacob: Vende mihi primogenita tua.

VERS. 32.

71 IDETVR Iacob, inducendo Esau ad vendendum sibi Primogenituram pro edulio lentis, peccasse tripliciter. Etenim videtur peccasse inhumanitate, atque crudelitate, nolens, nisi tanta promissa mercede, cibum dare fratri suo petenti, ac ingenti lassitudine, cruciabilique fame affecto, cui sanè gratis dare, atque adeo offerre vltro debuerat. Deinde iniquum videtur fuisse, tam vili pretio, quale est lentis edulium, fecisse sibi vendi tantum bonum, quantum Primogenituræ ius, id temporis, continebat; abutendo scilicet fratris sui indigentia ac necessitate. Nec verò mundus videtur fuisse Iacob à peccato Simonix: siquidè ius Primogenituræ, in eo tēpore, adiunctum habebat sacerdotium; quamobrem, nisi cum crimine Simonix, venale non erat. Neque Esau sponte volūtatis suæ ad id vendendum paratus

Tres rationes ob quas videtur Iacob peccasse.

paratus erat, quemadmodum de usurarijs dici solet, sed lassitudinis & famis quasi necessitate quadam ad id compulsus est à Iacob, non aliter indigentiae ac necessitati ipsius satisfacere volente.

Caietani explicatio proposita quaestio.

Pleni, & propemodum absoluri, super hunc locum Genesis, commentarij vicem implere potest, quod super 2. 2. B. Thomae scriptum reliquit 72
Caietanus. Namque inibi & subtiliter propositae disputationis difficultatem ostendit, atque eam satis enucleatè declarat & dissolvit. Verba S. Thomae quae tractat Caietanus, ex artic. 4. quaest. 100. huiusmodi sunt: Ius Primogeniturae debebatur Iacob ex diuina electione, secundum illud Malachiae 1. *Iacob dilexi: Esau autem odio habui.* Et ideo Esau peccauit primogenita vendendo: Iacob verò non peccauit emendo, quia intelligitur suam vexationem redemisse. Hæc S. Thomas. Super hisce verbis acutè doctèque disputans Caietanus, ita scribit: Inexcusabilis videtur Iacob: tum quia inhumanitatis est, negare fratri lasso, pulmentum paratum: tum quia induxit Esau ad peccandum, ut venderet sibi Primogenituram; ad quod ex se paratus non erat Esau: tum quia Esau non vexauit Iacob in iure Primogeniturae, sed naturali iure illud possidebat pacificè, tanquam prior natus; quare non habet hic locum redemptio vexationis, quippe quae praesupponit vexatorem. Nec sufficit dicere, ius Primogeniturae debitum fuisse Iacob ex diuina electione: non enim ob hoc licitum erat, inducere fratrem ad peccandum, quia non sunt facienda mala, ut eueniant bona, ad Rom. 3. nec Esau tenebatur renuntiare iuri quod in Primogenitura habebat, cum nihil ei de voluntate ac decreto Dei compertum esset. Sed ad hoc dicendum est, quia Deus reuelauerat Rebeckae, quod maior filius eius seruiturus esset minori; nec dubitandum est quin ipsa declarauerit hoc Iacob, ut quem vnice diligebat; ex eo sequitur, ut Iacob, certus ius Primogeniturae ex diuina electione sibi deberi, id ab Esau, tanquam ab occupatore iuris sui, quoquomodo posset, redimere voluerit, praesertim autem in eo tempore, quo poterat commodè uti iniquitate illius, ad sui iuris consecutionem. Vnde licet Esau peccauerit, sicut manifestè docet Paulus ad Hebraeos 12. Iacob tamen excusatur: primò quidem ab inhumanitate, tū quia Esau non necessitatis, sed delectationis causa mouebatur: Tum quia prudentis est, negare aliquid occupatori iuris sui, quando sperat per huiusmodi negationem, se quod suum est recuperare posse. Secundò excusatur ab inductione ad peccatum, non minus quàm offerens pecuniam occupatori sibi beneficij ecclesiastici. Non enim est hoc inducere ad peccatum, sed alij non solum parato ad peccandum, verum etiam actu peccanti, detinendo scilicet quod suum non est, offerre redemptionem secundū veritatem, quamuis secundum modum loquendi, & secundum intentionem alterius videatur esse aliud. Vnde dicens Iacob: *Vende mihi primogenita tua*, reuera hunc sensum facit: Da mihi primogenita quae verè sunt mea: & quia non vis gratis dare, offero prandium abs te tantopere expectitum. Et secundum hunc sensum intelliguntur omnes redemptiones vexationum. Non ergo Iacob induxit Esau, ad peccandum, qui reuera occupator erat Primogeniturae, & ob id erat vexator, & tenebatur renun-

ciare

ciare, quia tenebatur obedire diuinæ ordinationi: sed ipse Esau occasionem peccandi accepit ex verbis Iacob. Nec obstat si dicatur, Esau inscium diuinæ ordinationis, bona fide tenuisse Primogenituram, quoniam etiam si sciisset Esau diuinam ordinationem, non propterea cessisset, sed nihilominus retinere eam voluisset. Siquidem cognita post ordinatione patris, & Dei, cum Iacob præripuit ei benedictionem patris, dixit: *Venient dies Ius patris mei, & interficiam Iacob, Genes. 27.* Licuit ergo redimere vexationem suam ab ignorante; & quidem tantò magis, quantò minus peccandi occasionem accipit ignorans se possidere alienum, quàm sciens. Hactenus ex Caietano.

- 73 Ex hac disputatione Caietani satis apparet, nec peccasse Iacob, simulque quemadmodum primæ obiectioni earum trium quas in principio huius disputationis posuimus respondendum sit. Obijciebatur enim inhumaniter crudeliterque Iacob egisse cum fratre suo Esau, quòd ei multum lasso esurienti que, nisi antè promissa venditione Primogenituræ, cibum dare noluerit. Respondetur enim, sciuisse Iacob, illam cibi petitionem Esau, non ex necessitate, aut magna indigentia prouenisse, sed ex immòdica cupiditate, nimixque gulæ intemperantia. Potuisset enim lassitudinem & famem aliter tollere, quàm per esum illius pulmenti, quare prudenter eam occasionem atque opportunitatem Iacob arripuit, vt quod suum erat, sibi que Dei voluntate delatum fuerat, obtineret. Si enim Esau tunc in extrema fuisset necessitate, nec eam aliter propulsare, nisi per illud pulmentum lentis potuisset, haud dubiè non peccasset in eo quod egit, aut certè non tam grauiter; sed grauissimè peccasset Iacob. Atqui grauissimum fuisse peccatum Esau, testificatur B. Paulus, appellans eum profanum, quòd ob escam vendiderit primogenita.

Diluantur tres, supra posita obiectiones.

Ad Heb. 12.

- 74 Altera obiectio illic posita, hæc erat; videri peccasse Iacob, quòd fecerit sibi tam vili pretio vendi ius Primogenituræ. Tradunt Hebræi (vt memorant hoc loco Lyranus & Thostatus) non fuisse pulmentum illud lentis, datum Esau tãquam iustum pretium venditionis primogenituræ; illud enim principale pretium, fuisse magnum aliud quoddam pretium, quantum scilicet competens erat tanti boni venditioni: sed pulmentum illud lenticulæ, fuisse datum per modum cuiusdam humanæ consuetudinis. In translatione enim rei cuiuspiam magni pretij, is qui eam emit, ultra pretium, præbet vrbauitatis cuiusdam gratia, vinum vel prandium vendenti. Sed cõtra hanc Hebræorũ traditionem facit sententia B. Pauli ad Hebr. cap. 12 affirmantis, Esau propter vnã escã vendidisse suã primogenita. Quauis verba hæc Pauli sic interpretari quispiã posset, illud (propter) nõ significare causã principalem venditionis, totumque pretiũ, sed tantummodo motiũ quoddã, vt loqui in scholis solemus, quo Esau adductus est vt pro tali pretio venderet primogenita: vel significare rationem, sine qua non vendidisset; fames enim, vel vt verius dicam, gulæ intemperantia fecit, vt qui nullo pretio Primogeniturã vendidisset, tunc venderet constituto aliquo pretio. Verum istam Hebræorum opinionis defensionem excludit historia huius loci, quæ nullum aliud pretium nominat, præter edulium len-

Traditio Hebræorum quòd Iacob præter edulium lentis aliud magnũ pretium dederit Esau pro venditione Primogenituræ, sed id refellitur. Lyranus. Thostatus.

tis, quo venditio Primogenituræ inter illos pacta sit. Id ipsum conuincit supradicta Pauli verba: Si enim magno alio pretio vendidisset primogenita Esau, non dixisset Paulus præcisè & absolutè, vendidisse eum Primogenituram propter vnam escam. Quocirca vera eius obiectionis solutio, hæc est. Sciebat Iacob ius Primogenituræ suum esse, nec legitimum illius esse possessore Esau; & idcirco poterat sine pretio vlllo eam accipere. Illud ergo non obtulit vt verum pretium, cum vera nec emptio nec venditio esset: sed quò traheret Esau ad id dandum sibi, nō aliter daturum. Nec sanè Iacob voluit emere; quippe cum emptio sit alienæ rei, & ab alio iusto eius rei possessore ac domino. Abusus itaque est Iacob verbo vendendi, propter ignorantiam & malitiam Esau: ignorantiam dico, quia nesciebat Primogenituram, Dei decreto translatam esse ad Iacob: malitiam verò, quia licet sciuisset, non tamen ei cessisset.

Lippomanus.

Restat tertia obiectio, quomodo Iacob emerit, & vendi fecerit sibi ius 75 Primogenituræ, cui eo tempore annexum erat Sacerdotium; qua ex parte quiddam erat spirituale, atque ob eam causam nequaquam venale. Sed huius obiectionis communis fermè omnium est illa solutio: Esau peccasse vendendo, quia quod suum esse putabat, nec esse quadamtenus spirituale ignorare poterat, victus cupiditate gulæ, vendidit: At Iacob non voluit emere, quia suum id esse sciebat: sed voluit redimere suam vexationē, quomodo poterat acquirens, & recipiens ab Esau, qui tunc id occupabat, & tenebat. Hanc peruulgatam, & communem solutionem bene Lippomanus explicuit in catena super hunc ipsum locum Genesis. Primogenituræ, inquit, de qua hîc agitur, fuit successio patris in principatu, atque honore eius, ita vt ceteri fratres assurgerent ei, & ministrarēt, sicut filij patri. Accipiebat item Primogenitus, ex omnibus bonis paternis, duas portiones. Præterea in solennitatibus, & cōuiujs publicis, solitus erat benedicere iunioribus, & Deo victimas, ac sacrificia offerre. Quocirca Primogenitura aliquid spirituale includebat, maximè verò Sacerdotium, & auctoritatem benedicendi. Quomodo ergo Iacob petijt sibi talem primogenituram vendi, cum hoc esse Simoniacum videatur? Respondetur, Iacob, docente matre, cognouisse ius Primogenituræ, Dei volūtate, & decreto, sibi esse delatum, vnde suam intelligitur vexationem redemisse, reuocando prudenter ad se, quod sibi ex gratia Dei competeat, licet tum ab Esau occuparetur. Dicunt etiam nonnulli sicut ius Patronatus, partim est spirituale, & partim temporale; propter quod per se quidem vendi non potest. sed potest tamen cum fundo vendito transferri in alium: ita ius primogenituræ cum redditibus, aliisque bonis temporalibus ad se pertinentibus, transferri poterat per venditionem. Sic Lippomanus.

Brevis disputatio, an primogeniti omnes essent Sacerdotes.

Genes. 4.

Verumenimverò, istud ipsum, quod ab omnibus fermè receptum, & 76 usurpatum est, ius Primogenituræ, in illo tempore, coniunctum fuisse cum sacerdotio, ita vt primogeniti solùm sacerdotali dignitate, ac munere fungerentur, posset in dubium vocari. Si quidem legimus, Abel, qui erat secundus natus filius Adam, non solùm sacrificasse, verùm etiam sacrificasse coram fratre suo primogenito Cain, idque sacrificium, à Deo fuisse cœlesti

lesti signo approbatur. Caietanus certè obscurum sibi, dubiùmque esse id non dissimulauit, ita scribens hoc loco, An primogenitura esset non venalis, eo quòd sacerdotium haberet annexum, sacra scriptura non tradit: immo Rubenitæ aduersus Moysen non pro sacerdotio, sed pro principatu, tanquam debito primogenito, contendebant, vt patet ex capite xvj. Numerorum. Et nisi Iacob, ob reuelationem factam matri diuinitus excusetur à prouocatione fratris ad huiusmodi peccatum vendendi, excuset ipsū, qui nouit: ego enim aliter excusare nescio. Sic Caietanus. At Oleaster non dubitanter id negauit super hunc ipsum locum ita scribens: Sacerdotium putarem non fuisse ante legem Moysi debitum primogenito. Post legem tamen primogeniti illud requirebant, quasi sibi iure debitum. Patet etiam de Eleazar, qui patri suo Aaron successit in sacerdotium, cum esset primogenitus eius filius. Et quanquam ante legem multi asserunt hoc fuisse obseruatum in populo Dei, mihi tamen non liquet, quicquid fuerit apud Gentiles. Cum videam Abel, non secus, quàm Cain, sacrificasse Deo. Neque filij Ruben vnquam (quod ego sciam) de sacerdotio contenderūt. Sed enim post sacerdotij Moysi institutionem, cum filius esset hæres in patris dignitate, credibile est, Primogenitum, etiam Sacerdotium hæreditasse. Sic Oleaster.

Caietanus.

Numeri.

Oleaster.

77 Ex aduerso tamen est communis doctorum sententia, aientium, ante legem Moysi, & post diluuium, omnes primogenitos fuisse simul sacerdotes. Huius sententiæ prima origo, ac præcipuum fundamentum, est antiqua, ac percelebris Hebræorum traditio, quam Hieronymus hisce verbis commemorat in Epistola cxxvj. quam scripsit ad Euagrium: Tradunt Hebræi, quod vsque ad sacerdotium Aaron, omnes primogeniti, ex stirpe Noë, cuius series, & ordo describitur in scriptura, fuerint sacerdotes, & Deo victimas immolarint: & hæc esse primogenita, quæ Esau vendiderit fratri suo Iacob. Ex hisce verbis Hieronymi elicitur solutio illius obiectionis supra positæ de Abel, qui sacrificauit coram fratre suo primogenito: si quidem, quòd sacerdotium fuerit proprium primogeniti, id fuisse institutum post diluuium in posteris Noë docet sanctus Hieronymus. Idem in traditionibus Hebraicis in Genesim super caput xxvij. In eandem sententiam scribens: Traditum est, inquit, ab Hebræis, primogenitos esse sanctos officio Sacerdotum, & habuisse vestimentum Sacerdotale, quo induti, Deo victimas offerebant, antequam Aaron in sacerdotem eligeretur. Hæc Hieronymus, quem penè omnes post secuti sunt Doctores. Neque B. Augustinus non id significauit super psalmum quadragesimum sextum, scribens, Esau cupiditate gulæ spirituales, quam nascendo acceperat dignitatem vendidisse: sed quæ, obsecro, erat spiritualis dignitas Esau nascendo accepta, nisi primogenitura coniuncta cum sacerdotio, sine quo dici spiritualis nullo modo posset?

Hebræorum traditio ex S. Hieronymo.

78 Hæc porro sententia communis potest confirmari dupliciter. Ac primo quidem Exodi 19. sic est scriptū, Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificantur. Sed qui erant tunc illi Sacerdotes, cum nondum esset institutum Sacerdotium legale? non alij sanè, nisi primogeniti, &

Locus Exodi.

principes singularum tribuum ; quos paulò infra in **xxiiii.** capite eiusdem libri proditum est, obtulisse victimas & sacrificasse Deo. Atque hunc locum explanans Caietanus, abiecta dubitatione, quam præ se tulerat in libro Genesis, ut diximus, sine cunctatione discessit in hanc communem sententiam. Similis, inquit, protestatio fit ad Sacerdotes, qui illo in tempore erant primogeniti: ne Sacerdotes putarent se exemptos contestationi quæ fiebat populo. Et facta est specialiter mentio sacerdotum, eo, quòd ipsi, *utpote sacrificantes Deo*, essent propinqui Deo, & hinc occasionem fiduciæ ascendendi in montem, assumere poterāt. Hæc Caietanus. Oleaster quoque eundem locum Exodi tractans, transit ad hanc sententiam communem; sic enim scribit: sed cum nondum essent sacerdotes instituti à Deo; dubium est, qui fuerint illi sacerdotes. Hebræi dicunt esse primogenitos filiorum Israël, qui tunc sacerdotio fungebantur. Dicitio Hebræa (Cohen) non modo sacerdotem significat, sed etiam principem; quare posset ibi loco sacerdotum, verti principes. Sed quia proximè additur, *qui appropinquant Domino* videtur sermo esse de sacerdotibus. Legimus infra cap. 24. pueros principum populi Israël, obtulisse Domino holocausta & sacrificia pacifica. Vnde videtur acceptanda illa Hebræorum traditio. Hactenus bene Oleaster. Verùm extemplò resiliens ex hac opinione, subdit: Mihi tamen ista traditio non plenè satisfacit: & idèò crediderim, iam tum fuisse sacerdotes institutos, licet Scriptura id postea commemoret. Manifestè enim conuincitur, Scripturam sæpius non seruare ordinem rerum gestarum, ut infra cap. 24. ostendemus. Sic Oleaster. At enim, ante datam legem Mosis, fuisse tunc Aaronicum sacerdotium constitutum, nec verum est, nec verisimile, sed contra omnium Hebræorum iura, Christianorumque Doctorum sententiam, contra sacram Scripturam, & contra ipsam rationem; quod quidem, si id nunc ageretur, multis & firmis rationibus probare possem.

Locus Pauli
ad Hebr. cap.
12.

Altera ratio probandi hanc communem sententiam, ducta est ex verbis **79** B Pauli. Sic enim ille scribit in cap. 12. epistolæ ad Hebræos: *Ne quis sit fornicator, aut profanus, ut Esau, qui propter unam escam vendidit primogenita sua.* Illud (fornicator) non pertinet ad Esau; non enim talis flagitij arguit eum Scriptura: sed refertur ad id quod paulò antè dixerat Paulus, sanctimoniam esse colendā, *Sine qua nemo videbit Deum.* Illud verò (profanus) propriè spectat ad Esau. Sed cur is appellatur profanus; nempe, quia vendidit primogenituram, quadam ex parte sacram & spiritualem, cui videlicet adiunctum erat sacerdotium. Si enim Primogenitura, res fuisset omnino corporalis, & secularis, propter eius venditionem, non debuisset appellari profanus, sed vel prodigus, vel intemperans, vel insipiens. Sanè vox ipsa, profanus, cum in persona quapiam dicitur, significat hominem non initiatum sacris, remotum à sacris, expertem sacrorum, & irreligiosum. Cuius vocis antitheta, sunt, sanctum, sacrum, & Religiosum. Et hoc animaduertere est in sacra Scriptura. Etenim Leuit. 10. sic legitur: *Vi habentis scientiam discernendi inter sanctum & profanum.* Et cap. 19. *Si quis post biguum comederit ex ea, profanus erit; & impietatis reus: portabitque iniquita-*

Quid in Scriptura significet, Profanus, & profanare.

Locus Leuit.
10. & 29.

tem suam, quia sanctum Domini polluit. Et apud Ezechielem capite vigesimo secundo, Sacerdotes eius contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea; inter sanctum & profanum non habuerunt distantiam. Ac demum in primo lib. Regum cap. 21. Achimelech pontifex petenti Dauidi panes in cibum suum, & sociorum, respondit: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum. Pro illa voce (laicos) Hebræa vox (Chol) ibi posita significat profanum, & sic alibi vertitur à Latino interprete, ut ex supradictis scripturæ locis manifestum est. Quocirca sicut apud Latinos profanum & sacrum, siue sanctum, sunt antitheta, & opposita: ita Chol & Chados apud Hebræos. Verbum item Profanandi significat in scriptura rem sacram polluerè, vel humanos aut mundanos in usum conuètere: unde legitur Nehemiæ 13. profanare diem sabbati: & Psalmo 88. profanare testamentum Dei, & sanctuarium, & iustitias Dei. Apparet igitur, propterea dictum esse à B. Paulo Esau profanum, quod is rem sacram & spiritualem, id est, Sacerdotium Primogenituræ adiunctum, quasi rem quampiam omnino corporalem & secularem, irreligiosè atque impiè vendiderit.

- 80 Miror igitur cur Græci expositores in illo Pauli loco, vocem Græcam *βιβλος*, pro qua ibi est Latine, profanus, verterint Gastrimargum, id est, ventri gulæque deditum; nam Gastrimargiam definit Cassinus initio libri quinti, Gulæ concupiscentiam: Nusquam enim ea vox tali significato usurpata reperitur, sed apud Græcos idem significat, atque vox, *profanus*, apud Latinos. Suidas quippe *βιβλος* interpretatur τὸν ἀμυγρὸν, καὶ μαργόν, id est, sacris non initiatum, & impurum. A quo prope abest Chrysostomus, interpretans intemperantem, mundanum, & spiritualia repellentem. Et quamvis eo loco B. Thomas, profanum, exponat gulosum, haud dubiè respiciens non ad venditionem Primogenituræ, sed ad causam propter quam Esau vendidit Primogenituram: attamen in Commentario eius loci Pauli, sententiam hanc communem de sacerdotio cum Primogenitura coniuncto, apertis verbis confirmat, ita scribens: Ius primogeniti habebat duplicem portionem, & ante sacerdotium Aaron habebat honorem sacerdotalem: Vnde in hoc commisit Esau Simoniam: Iacob tamen non peccauit Simoniacè, illud emendo; quia per Spiritum sanctum intellexit illud sibi deberi: & ideo non emit, sed quod sibi debebatur, ab iniusto possessore redemit. Similiter Caietanus eundem Pauli locum exponens: Fuit, inquit, illa venditio Primogenituræ Esau profana; eo quod Primogenituræ ius sacrum erat: Siquidem primogeniti erant sacerdotes ante legem Moysi.

Animaduersione in expositores Græcos: super voce Græca βιβλος. Cassianus, Suidas. Chrysost. in ho. 12. Epistola ad Hebræa.

Caietanus.

NONA DISPUTATIO.

De peccato Esau; quale, quantum, & quotuplex fuerit admissum in illa venditione Primogenituræ.

Super illis verbis,

VERS. 34.

Et sic accepto panis & lentis edulio, comedit, & bibit,
& abiit, paruipendens quòd primoge-
nita vendidisset.

N T E omnia constituendum est, non peccasse Esau tenen-
do ius primogenituræ, & non vltro illud tradendo Iacob, 81
cui nempe Dei voluntate ac decreto delatum fuerat. Ete-
nim bona fide illud possedisse Esau, tribus constat argu-
mentis. Primum enim, sciebat, sibi, vt prius genito, naturali
iure, dignitatem & honorem primogenituræ deberi. Deinde, videbat se,
vt primogenitum, cum ab alijs omnibus, tum præcipuè à patre suo Isaac,
cuius erat id declarare, haberi & honorari. Quid quod, ei non liquebat
de reuelatione Dei facta Rebecca, & de iure primogenituræ per Dei
sententiam & decretum à se in Iacob translato?

*Quinque vel
sex peccata
Esau in vendi-
tione primo-
genitorum ad-
missa, & pri-
mum Gula
peccatum.*

*S. Gregorius
de sex modis
peccandi per
intemperanti-
am Gula.*

Quodnam igitur fuit peccatum Esau? Non vnum sanè, nec vnus mo- 82
di, nec leue; sed multiplex, pluriforme, multoque grauissimum. Ac pro-
prium quidem & principale peccatum eius, fuit intemperantia gulæ: hac
enim tentatus & victus, vendidit primogenituram, quam alioqui nullo
modo vendidisset. Atque hoc manifestum & certum facit illa Pauli sen-
tentia; *Sicut profanus Esau, qui propter vnā escā, vendidit primogenita
sua.* S. Gregorius in lib. 30. Moral. recenset quinque modos peccandi se-
cundum gulam: primò anticipando tempus comedendi, vt de Ionatha
legitur 1. Reg. 14. Secundò, delicatiorem quàm necesse est, cibum con-
cupiscendo: vt de Hebræis carnem in deserto concupiscentibus proditum
est Num. 11. Tertiò, delicatiorem ciborum cocturam, & conditurā
expetendo, vt traditur de filijs Heli, 1. Reg. 2. Quartò, ob nimiam copiam
ciborum, & saturitatem ventris, vt de Sodomitis scribit Ezech. cap. 16.
Quintò, ob ardentissimam edendi cupiditatem, vt hoc loco Moses nar-
rat de Esau. His addi fortasse posset sextus modus peccandi secundum gu-
lā, comedendi scilicet, quæ graui præcepto, & sub graui pœna interdicta
sunt, vt Adā, & Eva de ligno scientiæ, boni, & mali, sicut narratur Gen. 3.

Verba S. Gregorij hæc sunt: Sciendū est, quia quinque modis nos gulæ 83
vitium tentat. Aliquando enim indigentiae temporā præuenit: aliquando
cibos lautiores quærit: aliquando, quæ sumēda sunt, præparari accuratius
expetit: interdum in ipsa quantitate cibi sumendi, mensuram moderatæ
refe

refectionis excedit. Nonnumquam verò & abiectius est quod desiderat: & tamen ipso actu immensi desiderij deterius peccat. Mortis quippe sententiâ, patris ore, Ionathas meruit; quia in gustu mellis, præscriptû edendi rēpus anteuertit. Et ex Ægypto populus eductus, in eremo occubuit, quia despecto manna, cibos carniū petijt, quos lautiores putauit. Et culpa filiorum Heli fuit, quòd noluerunt, antiquo more, coctas carnes de sacrificio accipere, sed crudas, vt accuratiùs coctas ederent. Et cum ad Hierusalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia: apertè ostenditur, quod iccirco salutem perdidit, quia superbiæ vitio mensuram moderatæ refectionis excessit. Et primogenitorum gloriam Esau amisit quia magno actu desiderij, vilem cibum lenticulæ concupiuit, quam dum primogenitis prætulit, quo in illum appetitu anhelaret, indicauit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Vnde, & lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, & abiectiores non sine reatu Cōscientiæ degustamus. Esau primatû ob lenticulam perdidit; & Helias in eremo, virtutem spiritus, carnes edēdo seruauit. Quare Diabolus sciēs non cibû sed cibi concupiscentiâ esse causâ dānationis, & primû sibi hominē, non carne, sed pomo, subdidit, & secundum nō carne, sed pane tentauit. Hinc fit, vt plerûque Adâ culpa cōmittatur, etiâ cum abiecta, & vilia sumuntur. Neque enim Adâ solus, vt à vetito, se pomo contineret, præceptû prohibitionis accepit; siquidē cum alimēta quædam salutis nostræ Deus contraria indicat, ab ijs nos quasi per sententiam prohibitionis vetat. Et dum concupiscentes, noxiâ attingimus, quid aliud quàm vetita degustamus? Sunt itaque sumenda, quæ naturæ necessitas quærit, & non quæ edendi libido suggerit. Hæc B. Gregorius.

3. Reg. 19.

Genes. 3.
Matth. 3.

Genes. 2.

84 Alterum peccatum Esau fuit vecordia, & vilitas animi, tantum bonum primogenituræ, tam paruo, vilique pretio videntis. Tertium peccatum, fuit Simoniz: vendidit enim rem sacram, id est, sacerdotium eo tempore annexum Primogenituræ. Quartum peccatum, fuit ingratitudinis; hanc enim in isto facto Esau, agnoscit, & exaggerat Chrysostomus homilia 50. in Genesim. Vendidit Esau propter cibum, ait Chrysostomus, dignitatem naturâ sibi datam, & ideo ingratus fuit, atque indignus ea. Hoc autem totum factum est, vt illius demonstraretur ingratitudo, & Dei oraculum adimpleretur. Hæc igitur nos audientes, discamus, numquam negligere dona à Deo nobis data, neque perdere magna, propter parua, & vilia. Hæc Chrysostomus. Quintum fuit, peccatum obstinationis in malo, atque impœnitentiæ: non enim tantum peccauit ex perturbatione animi dum flagrans libidine gulæ propter vnâ escam, vendidit primogenita: sed postea, iam expleta fame, exsaturatâque cupiditate, nihilominus permansit in peccato, nec resipuit. Idque, secundum Caietanum, satis indicauit Moses dicens, illum cibo, & potu satiatum abiisse, paruipendentem venditionem primogenitorum. Nec erraret fortasse quispiâ si diceret, eum perfidiæ quoque, ac periurij crimine peccasse. Iccirco enim paruipendit, quod pollicitus, & interposito iureiurando pactus cum Iacob fuerat, quia non habebat in

Secundum peccatum stultitia, & vilitas animi.

Tertium peccatum Simoniz.

Chrysostom.
Quartum peccatum, ingratitudo.

Caietanum.

Sextum peccatum, perfidia, & periurium.

in animo id seruire: & quia putabat patrem suum, tale eius promissum irritum casumque facturum: & sperabat numquam se fratri suo cessurum iure primogenituræ. Et idcirco dicitur, eum abiisse, paruipendentem quod primogenita vendidisset.

Esaü duodecim in rebus præfigurasse impiorum, ac reprobos hominum ingenia, mores, studia facta, exitus denique, & fines.

Cæterum quia Patres tradunt, Esaü gessisse typum impiorum hominum, ac reprobos, cursim captumque declarandum est, quibus in rebus Esaü reprobos homines præfigurauerit. Licet autem huiuscemodi res ad duodecim ferme capita redigere. Ac primò quidem Esaü secundum legem naturæ, prior fuit, & apud homines præstabiliior, atque honorabiliior: contra verò Iacob, talis fuit non apud homines, sed apud Deum. Sic plerumque, Malos videas excellere naturalibus donis ingenij, memoriæ, prudentiæ, nobilitatis, sanitatis, roboris, pulchritudinis, & ab hominibus præcipuè coli, & honorari: coram Deo autem inglorios, & ignobiles, & abiectos esse: *Homo enim videt ea quæ apparent, Deus autem intuetur cor.* Secundò de Esaü, & posteritate eius dictum est: *Maior seruiet minori.* Ita reprobi videntur dominari bonis, sed profectò seruiunt illis: tum in hac vita, quia illorum dominatio deseruit promouendæ Sanctorum in terris virtuti, & amplificandæ in cælis felicitati: tum maximè post hanc vitam; tunc enim, ut scriptum est Sapientiæ 3. *Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis.* Tunc etiam complebitur quod promissit Deus Sanctis (referente B. Ioanne Apocalypsis 2.) *Qui vicerit, & custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, &c.* Tertiò, collisio, & concertatio Esaü cum Iacob intra vterum matris, significabat malos Christianos, siue in hoc mundo, siue in Ecclesia, siue in religiosis congregationibus, commoturos pugnas, & bella, & persecutiones contra bonos, & perfectos Dei seruos. Quartò; Prior egressus est ex utero Esaü; sed eius egredientis calcaneum, proximè subsequens Iacob, apprehensum tenebat. Ad eundem modum, Reprobos priora sunt læta, & prospera, & in speciem expetenda: at extrema, & nouissima, sunt luctuosa, & funesta, & plena sempiternæ infelicitatis, & miseræ. Victoria igitur, & præstantia Electorum super Reprobos: apparet in calcaneo, id est, in nouissimis eorum. Quocirca Dauid psalmo 72. cum super impiorum prosperitate multa disputasset, illud denique adiunxit, *Existimabam ut cognoscerem, hoc labor est ante me. Donec intrem in Sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum.* Et sæpe diuina scriptura suadet, ne commoueamur prosperitate impiorum cernentes præsentem eorum felicitatem: sed spectemus, æstimemusque eorum vltima, & nouissima. De quo nos etiam suo exemplo monet Dauid, dicens Psalmo 36. *Vidi impium super exaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani, & transiui, & ecce non erat; quasi inueni eum, & non est inueniens locus eius.* Quintò, Esaü totus erat pilosus, & hispidus: quod quidem denotabat asperos eius mores, ferocem animum, versutum, & astutum ingenium & libidinosum affectum: tales sunt ferme impij, & reprobi. Sextò, Erat Esaü venator, & agricola: & hac re præsignabantur studia, & curæ eorum, qui amatores sunt temporalium bonorum, & toto pectore incumbunt ad consecrandam, & com-

1. Reg. 6.

Locus ex ca.
3. Sap.

& comparandam mundanam felicitatem. Hoc autem pulcherrima disputatione S. Gregorius declaravit; quam nos paulò supra numero 60. commemorauimus. Septimò pro vna esca lenticulæ vendidit magnum Primogenituræ bonum: ad eundem modum Reprobi, ius adoptionis filiorum Dei, & spem vitæ æternæ, commutant cum amore & voluptate breuissimorum, & vilissimorum bonorum: quorum sanè commutatio, stultior, & stolidior est multò, quàm illa Diomedis & Glauci armorum commutatio, apud veteres celebratissima. Octauò. Esau tatum damnum, quòd vendita primogeniturâ fecerat, parui pendit: Sic Reprobi amissionem diuinæ gratiæ, & cœlestis gloriæ pro nihilo ducunt. Nonò. Esau uxores ducens mulieres Chananæas, vehementer parentes suos offendit, ut scriptum est in fine capitis xxvj. Ita prorsus mali Christiani, ardentissimo amore copulati bonis, terrenis, & Deum grauiter offendent, sanctam Ecclesiam valdè contristant. Decimò. Sensit denique Esau mala, & damna sua, & ingemuit, & fleuit, & pœnituit: Sed irrita, & cassa pœnitentia. In libro etiam Sapientiæ describitur sera, & infructuosa pœnitentia, quam in nouissimo agunt Impij non ex dolore culpæ, & amore Dei, sed ex damno perditionis æternæ susceptam. Vndecimò; Esau perpetuò oderat Iacob, & vitæ eius insidiabatur. Similiter Dominus dixit discipulis suis: *Mundus* *Ioan. 3.* *vos odit: Si de mundo fuissetis, mundus quod sum erat, diligeret: quia verò de mūdo non estis, propterea odit vos mundus.* Duodecimò. Isaac diligebat Esau, non simpliciter, sed secundum quid, quia de eius venatione vescabatur, quæ satis leuis erat diligendi causa: at Rebecca præcisè, & simpliciter, & absolute diligebat Iacob: cum enim esset vir innocens, & sanctus, vsquequaque amabilis, & diligendus erat. Mali quoque homines, non sunt diligendi, nisi secundum quid; quòd propter eorum nonnulla opera, & artificia, & inuenta corporalia, sepe profunt, & vtiliter deseruiunt Societati humanæ; at electi, & Sancti, ut magni sunt, & honorati coram Deo, ita simpliciter amandi sunt, & honorandi. Considera quid per Malachiam dixerit Deus: *Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* *Malach. 1.*

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN GENESIS

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

ARGVMENTVM.

*De profectione Isaac ob famem , ex terra Chanaan in Vrbem Geraram,
ad Regem Abimelech: de prosperitate item eius dum ibi peregrina-
retur: simulque vexatione quam passus est à Philistinis: denique de
fœdere inter ipsum & Abimelech: & de coniugio Esau.*

- 1 R T A autem fame super terram, post eam
sterilitatē quæ acciderat in diebus Abra-
2 ham, abiit Isaac ad Abimelech regem Pa-
læstinorum in Gerara. Apparuitque ei
Dominus, & ait: Ne descendas in Ægy-
3 ptum, sed quiesce in terra quam dixero
tibi. Et peregrinare in ea, erôque tecum,
& benedicam tibi: tibi enim & semini tuo dabo vniuersas re-
giones has, complens iuramentum quod sponendi Abraham
4 patri tuo. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli: dabô-
que posteris tuis vniuersas regiones has: & benedicentur in se-
5 mine tuo omnes gentes terræ, eo quòd obedierit Abraham
voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & ceremo-
nias legésque seruauerit. Mansit itaque Isaac in Geraris. Qui
cum interrogaretur à viris loci illius super vxore sua, respōdit:
soror

soror mea est: timuerat enim confiteri quòd sibi esset sociata 6 7
 coniugio, reputans ne fortè interficerent eum propter illius
 pulcritudinem. Cùmque pertrāsissent dies plurimi, & ibidem 8
 moraretur, prospiciens Abimelech Rex Palæstinorum per fe-
 nestram, vidit eum iocantem cum Rebecca vxore sua. Et ac- 9
 cersito eo, ait: Perspicuum est quòd vxor tua sit: cur mentitus es
 eam sororem tuam esse? Respondit: Timui ne morerer propter
 eā. Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis? potuit coi- 10
 re quispiam de populo cum vxore tua, & induxeras super nos
 grande peccatum. Præcepitque omni populo, dicens: Qui te- 11
 tigerit hominis huius vxorē, morte morietur. Seuit autē Isaac 12
 in terra illa, & inuenit in ipso anno centuplum: benedixitque
 ei Dominus. Et locupletatus est homo, & ibat proficiens atque 13
 succrescens, donec magnus vehementer effectus est; habuit 14
 quoque possessiones ouium & armentorum, & familiæ pluri-
 mum. Ob hoc inuidentes ei Palæstini, omnes puteos quos 15
 foderant serui patris illius Abraham, illo tempore obstruxe-
 runt, implentes humo: in tantum, vt ipse Abimelech diceret 16
 ad Isaac: Reccede à nobis; quoniam potentior nobis factus es 17
 valdè. Et ille discedens, vt veniret ad torrentem Geraræ, habi- 18
 tarētque ibi, rursus fodit alios Puteos, quos foderant serui
 patris sui Abraham, & quos, ille mortuo, olim obstruxe-
 rant Philistijm: appellauitque eos eisdem nominibus qui- 19
 bus ante pater vocauerat. Foderuntque in Torrente, & re- 20
 pererunt aquam viuam. Sed & ibi iurgium fuit pastorum Ge-
 raræ aduersus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua.
 quamobrem nomen putei ex eo, quod acciderat, vocauit
 Calumniam: Foderunt autem & aliū: & pro illo quoque rixati 21
 sunt, appellauitque eū, Inimicitias. Profectus inde, fodit alium 22
 puteū, pro quo non cōtenderunt: itaque vocauit nomen eius
 Latitudo, dicēs: Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit crescere
 super terram. Ascendit autem ex illo loco in Bersabee, vbi ap- 23 24
 paruit ei Dominus in ipsa nocte, dicens, Ego sum Deus Abra-
 ham patris tui, noli timere, quia ego tecum sum: benedicam
 tibi, & multiplicabo semen tuum propter seruum meū Abra-
 ham. Itaque edificauit ibi altare: & inuocato nomine Domini, 25
 extendit tabernaculum: præcepitque seruis suis vt foderēt pu-
 teū. Ad quem locum cum venissent de Geraris Abimelech & 26
 h 2

- Ochozath amicus illius, & Phicol dux militum, locutus est eis
 27 Isaac: Quid venistis ad me hominem quem odistis & expulsi-
 28 stis à vobis? Qui responderunt, Vidimus tecum esse Dominū,
 29 & idcirco nos diximus: Sit iuramentum inter nos, & incamus
 fœdus, vt non facias nobis quicquam mali, sicut & nos nihil
 tuorum attigimus, nec fecimus quod te læderet: sed cum pace
 dimisimus auctum benedictione Domini. Fecit ergo eis con-
 30. 31 uiuium, & post cibum & potum, surgentes manè, iurauerunt
 32 sibi mutuò: dimisitque eos Isaac pacificè in locum suum. Ecce
 autem venerant in ipso die serui Isaac annuntiantes ei de pu-
 33 tco, quem foderant, atque dicentes, Inuenimus aquam: vnde
 appellauit eum Abundantiam: & nomen Vrbi impositum est
 34. 35 Bersabee, vsque in præsentem diem. Esau verò quadragenari-
 us duxit vxores, Iudith filiam Beeri Hethæi, & Basemath
 filiam Elon eiusdem loci: quæ ambæ offenderunt animum
 Isaac & Rebeccæ.

P R Æ F A T I O.

S. August.

N quod narratur hoc vigesimo sexto capite, factum sit post
 ea quæ memorata sunt capite præcedenti vigesimo quinto;
 an verò factum sit antea, & hic narretur per recapitulatio-
 nem, disputat B. Augustinus in questione 75. in Genesim.
 Et primò docet, non repugnare, quo minus historia huius capitis, secun-
 dum ordinem tēporis, subsecuta sit antecedentis capitis historiam. Verum
 denique concludit, quæ traduntur in hoc capite, non in suo loco narrari;
 quippe cum multo ante gesta sint: sed ea propter commoditatem narra-
 tionis Mosaica, esse postposita, & in hoc loco per recapitulationē, vt dixi,
 commemorari. Verba ipsa quæ ad rem faciunt B. Augustini, hæc
 sunt: Quaritur, hoc quod narratur de profectione Isaac ad regem
 Abimelech, quando sit factum: utrum postquam Esau vendidit
 primogenita sua, quem ordinem habet narratio Moysi: an, vt fieri so-
 let, per recapitulationem narrator ad ea reuersus sit, cum processus
 de filiis Isaac ad eum locum peruenisset, qui de lenticula & venditio-
 ne primogeniturae commemoratur. Mouet autem difficultatem,
 quia hoc loco nominatur Abimelech ille ipse qui Saram concupierat.
 Geneſ.

Genes. 20. nec solum ille, sed etiam paronymus eius & princeps militia, ydem illic atq; hic commemorantur. Ex quo dubitari posset, utrum illi tanto tempore viuere potuerint: Etenim, cum ille Saram accepit, nondum erat natus Isaac, sed promissus. Ponamus igitur antequam nasceretur Isaac, id esse factum: Isaac porro genuit Iacob & Esau, natus annos sexaginta: cum autem Esau vendidit primogenita, iam erat iuuenis, nec minor anno vigesimo; sicut Abimelech cum accepit Saram, vigesimum annum excedebat: quare ab eo tempore usque ad hanc profectionem Isaac ad ipsum, exactis octoginta annis, centum annorum, ut minimum, erat nunc Abimelech; quorum, atque etiam multo amplius, illius temporis hominum atas capax erat. Quod igitur attinet ad rationem temporis, nulla necessitate cogimur dicere, profectionem Isaac ad Abimelech, non esse hic suo loco, sed per recapitulationem, expositam. Verumtamen, quia Isaac diuturno tempore fuisse illic dicitur apud Abimelech, & puteos fodisse, & de his contendisse cum Philistaeis, & valde ditatum esse pecunia; mirum, nisi recapitulando ista commemorantur: qua ideo fuerant pratermissa, ut primum de filiis eius, usque ad illum locum de venditione primogenitura, narratio perueniret. Haecenus ex Augustino.

² *At enim verò, fundamentum opinionis Augustini videtur infirmum, & probabilior contraria sententia. Sumit ille pro certo, regem Abimelech hic nominatum, fuisse illum ipsum qui nominatur Gen. 20. Quod non solum Remigius & Thostatus, & alij negarunt, sed ratio ipsa dissuadere videtur. Cum enim accidit quod narratur hoc capite, Isaac propè centenarius erat: sub finem enim capitis huius adiungitur, Esau, cum iam esset quadragenarius, duxisse uxores Chananaeas: quod si fuisset idem Abimelech, ille Abraha, & hic Isaac, cum ille tunc iam grandaeuus esset rex, habens nempe uxores, sequeretur regnasse eum plus centum annos; quod non esset admodum credibile, testante Scriptura: Ecclesiastici 10. Omnis potentatus vita brevis. Adijce quod si fuisset idem Abimelech, acrius expostulasset cum Isaac, qui dixerat ei Rebeccam esse sororem suam; commemorans nempe iam se antea simili dissimulationis artificio delusum & deceptum fuisse à patre eius Abraham. Nec moueat quemquam similitudo nominis Abimelech: ut enim testatur S. Hieronymus, tale nomen erat in eo tempore, commune regum Palestine: quemadmodum nomen Pharaonis regum Aegypti; & post Alexandrum Magnum, nomen Ptolemai, & nomen Caesaris & Augusti commune erat Romanorum Imperatorum.*

An fuerit idem Rex Abimelech, qui nominatur hoc loco, & qui supra Gen. 20. memoratus est. Remigius. Thostatus.

S. Hier. N. 9. Commentariorum in Ezechiel.

Nulla igitur ratio vetat credere, historiam huius capitis in loco esse narratam, & non per recapitulationem. Non sum nescius Iosephum lib. 1. Antiquitatum significare, fuisse eundem regem Abimelech, nihilominus tamen contraria sententia videtur probabilior.

VERS. I. Orta fame super terram, post eam sterilitatem quæ acciderat in diebus Abrahæ; abiit Isaac ad Abimelech regem Palæstinorum in Gerara.

CUM dicitur fuisse fames super terram, intelligendum est de terra Chanaan, quam vniuersam fames ob frumenti penuriam inuaserat. Itaque, Geraris quoque, & in regione Palæstinorum fames erat; non enim illuc Isaac iuit, quod ibi copia esset frumenti, ut inibi maneret; sed ut illac transiret in Ægyptum; vel iussus est à Deo ibi commorari, quo illustrior fieret benignitas Dei erga ipsum: quem in tanta sterilitate, non modò sustentauerit, sed etiam frumenti abundantissimum, multoque ditissimum fecerit. Rupertus & Caietanus putant, Isaac primò non cogitasse ire Gerara, sed solum in Ægyptum: visione tamen Dei præceptoque monitum, illuc iuisse. Itaque quod prius narratur de profectioe eius in urbem Gerara, id factum est post visionem Dei posterius memoratam: & Moses prius scripsit quod factum est; posterius autem, ratione cur id factum esset, exposuit.

Fames porro quæ fuisse dicitur in diebus Abrahæ, videtur ea fuisse, quæ contigit, cum primùm venit Abraham Chananitidem, annos natus septuaginta quinque, ut traditur Gen. 12. ex quo tempore usque ad hanc secundam famem, anni amplius centum transierunt. In hoc enim tempore, Isaac fuisse videtur annorum, non minus nonaginta; siquidem iam sexagenarius genuerat Iacob & Esau; & istis iam adultis, & Esau in veneratione & agricultura exercitato, & post venditionem primogenituræ, quo tempore Esau proculdubio minor trigésimo anno non erat; post hæc, inquam, accidit quod in principio huius capitis narratur de fame: à septuagesimo autem quinto anno Abrahæ, usque ad nonagesimum Isaac, qui centenarius iam patre natus est, numerantur anni centum quindecim. Quanquam potest dici, famem hinc memoratam fuisse recentiore ea fame, quæ memoratur Genes. 12. eam dico famem, ob quam Abraham, licet id Moses expressè non scribat, profectus est Gerara in terram Palæstinorum, ut supra dictum est Genes. 20. & nos ibi in tertio Tomo indicauimus, numero primo. Neque enim Abraham, nisi magna urgente necessitate, famis compelle, demigrasset ad Philistæos: à quibus videlicet timens vitæ suæ, coactus est dissimulato coniugio, Saram appellare sororem. Sed ubi erat Isaac tunc, & ex quo loco profectus est Gerara? Aut erat in vrbe Bersabea; aut in locis vicinis, iuxta puteum Videntis & Viuentis: Sic enim paulò supra capite 25. scriptum est: *Post obitum Abrahæ, benedixit Deus Isaac filio eius, qui habitabat iuxta puteum Videntis & Viuentis.*

Rupertus.
Caietanus.

Genes. 21.

mentis. Erat autem Isaac, cum mortuus est Abraham, septuagintaquinque annorum; cum autem nunc profectus est Gerara, erat sicut diximus, annorum circiter nonaginta: habitauerat igitur illic per quindecim annos: immo plures; nam cum accepit Rebeccam coniugem, (erat autem tunc quadragenarius) dicitur Genes. 24. ambulasse tunc per viam quæ ducit ad puteum nomine Videntis & Viuentis, habitabat enim in terra australi.

5 Verum quærat aliquis, cur ob famem, Ægyptum potius quàm alias regiones petere voluerit Isaac. Id sanè fecit ille, tum ob vicinitatem, tum ob maximam eius terræ fertilitatem: sic fecerat pater eius Abraham, sic fecit post ipsum filius eius Iacob. Causam tantæ fertilitatis Ægypti fert Nilus, annua exundatione terram Ægypti latissimè irrigans; quæ alioqui, ob solis ardorem, nimium arefcens solueretur in puluerem: nec solum irrigans, sed oblimans etiam atque fœcundans; eo quippe limo pinguescit & fœcundatur terra. Quocirca fertilitas ibi perfræquens est; & rara sterilitas; cuius tamen sterilitatis causæ sunt tam nimius, quàm exiguus Nili effluxus. Auctus verò eius fluminis, per puteos, mensuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum, est cubitorum sexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo. Hæ ferendi tempora absument solo madente: illæ non dant, sitiente: vtrumque reputat Prouincia. In duodecim cubitis famem sentit; in tredecim, etiamnum esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt: quindecim saturitatem: sexdecim delicias. Sed cur Isaac iturus in Ægyptum, transire voluit urbem Gerara? Quia ex terra Chanaan in Ægyptum, vel contrà, ex Ægypto in terra Chanaan breuius & commodius est iter per terram Philisthinorum, cuius metropolis erat vrbs Gerara; vt colligitur ex illis verbis Moysis, quæ sunt in capite 13. Exodi: *Cum emisisset Pharaon populum, non eos duxit Dominus per viam terræ Philistym, quæ vicina est: reputans ne forte pœniteret eum, si vidisset aduersum se bella consurgere, & reuerteretur in Ægyptum.*

De fertilitate, & nonnquam sterilitate Ægypti causis.

Pli. lib. 5. ca. 9.

Apparuit ei Dominus, & ait: Ne descendas in Ægyptum, sed VERS. 2.
quiesce in terra quam dixero tibi: & peregrinare in ea, eròque tecum, & benedicam tibi.

6 **H**ÆC est prima Dei apparitio & visio facta Isaac. Sed qualis ea fuerit, & quemadmodum facta, in somnòne an in vigilia, per Angelumne sub forma humana, an in spiritu per ecstasim, quia Moses non indicat, incertum est. Caietanus existimat, quod expressè dictum non sit, factam in somno, intellegi debere factam esse in vigilia. Sed cur Deus noluit Isaac ire in Ægyptum, quò tamen ire voluit antea patrem eius Abraham, & postea filium eius Iacob? Audi Theodoretum in quæstione 76. in Genesim: Per omnia Deus demonstrat sapientiam ac prouidentiam suam. Etenim permisit Abraham

Cur noluerit Deus Isaac ire in Ægyptum, quò tamen iuerat Abraham. Theodoret.

cx

ex Chananæa propter famem ire in Ægyptum; non quòd eum illic non posset alere, sed vt Ægyptijs ostenderet viri pietatem & religionē, còsque prouocaret ad imitandam eius virtutem. Filium autem eius illuc ire prohibuit, eique rerum necessariorum copiam in terra sterili suppeditauit; demonstrans utique, quòd hæc patri largiri potuisset, quæ filio abundè præbuit. Cum enim omnes eius regionis incolæ in summa inopia, & rerum necessariorum penuria versarentur, & terra nihil produceret; multiplicem ille fructum accepit. Hæc Theodoretus. Hebræi, referente Thostato, aiunt, idcirco non debuisse Isaac egredi Terram promissionis, quòd esset ipse consecratus Deo, cum eum pater, iussu Dei, immolare voluit. Quasi verò Terra promissionis, tunc sanctior esset quàm Ægyptus, aut aliæ regiones; cum eius incolæ, propter immanitatem scelerum, inde sint à Deo exterminati, vt scriptum est Leuit. 18. Nazaræi quoque consecrati erant Deo, non idcirco tamen prohibebantur exire Terram promissionis; vt manifestum est legenti, quæ de eorum consecratione & officio traduntur Numerorum 6. Quinetiam Iacob seipsum dicauit & consecrauit Deo, vt patet infrà Genes. 28. nec ea re tamen prohibitus est egressu ex Terra Chanaan.

Hebræorū
discula opinio.
Genes. 22.

Nota varios
modos promi-
dentia Dei,
circa eius ser-
uos.

Poterat igitur Deus facere cum Isaac, quod fecerat ante centum annos cum Abraham, permittendo ire eum in Ægyptum, & inibi seruando eum; quemadmodum potuisset tunc facere cum Abraham, quod nunc fecit cum Isaac, retinendo eum in Terra Chanaan, & vbi fame ceteri premebantur, ibi copiam frumenti & bonorum omnium abundantiam ei suppeditare. Voluit igitur Deus in istis duobus Patriarchis ostendere varios modos & rationes prouidentia suæ, quibus mirabiliter vtitur in seruis suis variè liberandis, tuendis, magnificandis, & ad prædestinatam ipsis æternam felicitatem perducendis. Sequitur: *Quiesce in terra quam monstrauero tibi.* Hæc fuit terra Philistinorum, cuius metropolis erat vrbs Gerara: quam terram Deus non statim à primo nominatim ostendit Isaac; sed postquam ille accinxerat se ad iter, aut etiam tacito Dei ductu iam iter ceperat; quo nimirum magis fidem eius & obedientiam probaret: itidem namque fecerat cum Abraham, quando eum de Chaldæa euocauit, dicens: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi.*

Genes 12.

V E R S. 4. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli: dabóque posteris tuis vniuersas regiones has: & benedicentur in semine tuo omnes gentes: eo quòd obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & cæremonias legésque seruauerit.

INC apparet, tres illas nobiles promissiones, quas Deus Abraham dederat, vnam de multiplicando & magnificando eius semine instar stellarum; alteram de tradenda ei possessione Terræ Chanaan;

Chanaan; tertiam de Messia ex eius stirpe generando, in quo benedicenda erant omnes gentes; fuisse ei datas ob singularia & eximia eius vnus merita. Sed quæ fuere ista merita? Quatuor præcipua. Primum fuit excellentis obedientiæ, qua iubenti Deo relinquere ipsum patriam, & cognatos, & ire in terram longinquam atque ignotam, promptissimo & alacri animo paruit, vt patet in exordio capitis xij. Genesis. Alterum meritum fuit excellentis fidei qua Deo promittenti (quod humana ratione videri poterat impossibile) innumerabilem posteritatis multiplicationem, nulla cunctatione, nullaque dubitatione credidit: quam fidem magnificans Moses Genes. i 5. ait: *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Tertium meritum fuit egregiæ pietatis & religionis erga Deum: non enim ipse solum piè, ac religiosè Deum coluit, sed itidem docuit, & instituit suos ad cultum & amorem Dei: càmque institutionem & formam pietatis, etiam ad posteros transmisit: de eo quippe dixit Deus Genes. decimo octauo. *Scio quòd præceptum sit filiis, & domui suæ post se, vt custodiant viam Domini, & faciant iudicium, & iustitiam: vt adducat Dominus propter Abraham omnia, quæ locutus est ad eum.* Quartum meritum fuit illius obedientiæ, omnibus sæculis admirandæ, atque prædicandæ: cùm, iussu Dei paratus fuit etiam proprium filium vnigenitum immolare. Quod eius factum adeo Deus approbavit, & vsque eo gratum, & acceptum habuit, vt diceret illi, *Per memetipsum iuravi, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti primogenito tuo propter me: multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli: & possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.*

Quatuor Abrahamerita, ob quæ Deus tam ampla & magnificè promissis dedit ei atque semini eius.

Genes. 18.

Genes. 22.

9 Cæterum expendamus illa verba: *Eo quòd obedieris Abraham voci meæ.* Ex his verbis argumentatur S. Augustinus lib. i 6. de Ciuitate Dei, capite trigesimo sexto, fuisse proculdubio maiora, & potiora fidei, & obedientiæ Abrahæ merita, quàm Isaac; quod Deus apertis verbis dicat se benedicturum Isaac, & præstiturum quæcumque promiserat propter obedientiam Abrahæ; idemque dictum fuit supra Genes. i 8. Attamen Thomas Anglicus putat ex hoc loco non concludi euidenter, quod ait S. Augustinus: Sed illud tantum, promissa illa Dei data Abrahæ, fuisse præstada eius posteris, propter illius solius merita. Quantum igitur ad alia, fieri potuit, vt alicuius posterorum eius, aut maiora, aut certè paria essent merita. Quinimo visum esse ait quibusdam, tres illos Patriarchas, Abraham, & Isaac, & Iacob, omnibus benè pensatis, fuisse virtutum præstantiâ, meritòque pares; tanquam assumptos, & propositos à Deo in speculum, & exemplar perfectæ probitatis, & Sanctimonix secundum diuersas virtutes; Abraham secundum fidem, & obedientiam; Isaac secundum puritatem animi atque innocentiam; Iacob secundum patientiâ, & constantiâ. Nec tamen est negandum, fuisse in Abraham singularem quandam eminentiâ meritum secundum originale, vt ita dicam, primitatem, quòd Abraham, tanquam primus, & parens, tum sequentium Patriarcharum, tum populi Hebræi, quædam meruit sequentibus, non autem contrâ.

Comm. in Gen. Tom. 4.

i

An maiora fuerint merita Abrahæ, quàm Isaac. Thomas Anglicus.

Obserua excellentiam
litorum in Fū
datoribus, &
Patriarchis re
ligioforum Or
dinum, & Cō
gregationum.
Gen. 49 & 31.

Quin etiam fermè Sancti, qui primi fuère in aliquo gradu, & ordine, & quasi parentes aliorum, habent causalem quandam rationem; secundum quam merita eorum, etiam in sequentes redundarunt. Et idcirco Iacob infra Genes. 49. dixit filio suo Ioseph: *Benedictiones patris tui confortatae sunt benedictionibus patrum eius.* Et Genes. 31. dixit ad Laban: *Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac affuisset mihi, forsitan modo nudum me dimisisses.* Est præterea huius rei ratio hæc: quia Sancti, dum in terris viuunt, nondum viam suæ peregrinationis, & profectum in virtutibus compleuerunt, & necdum mutabilitatem arbitrij exuerunt, nec peruenerunt ad statum immobilis securitatis, propterea expedit eis vt semper in timore versentur, & de se demissè sentiant, minora de se, de alijs autem in maiora existimantes: & idcirco solet Deus præcedentium Patrum merita commendare, & præferre.

Caietanus. Circa illud: *Et custodierit præcepta mea & mandata mea, & caeremonias legesque seruauerit.* Adnotauit Caietanus secundum lectionem hebraicam sic esse: *Et custodierit custodiam meam, præcepta mea, statuta mea, & doctrinas meas.* Ab obseruatione, inquit Caietanus, quatuor diuinarum, rerum commendatur Abraham. Prima res, est custodia diuina, hoc est, circumscriptio, atque vigilantia diuinæ curæ circa ea, quæ ipsi sunt placita. Huic vsque adeo studuit Abraham morem gerere, vt non pepercerit carissimo filio suo Isaac. Secunda res comprehendit omnia præcepta moralia. Tertia verò continet omnia statuta caeremoniarum, quarum Circumcisio erat præcipua. Quarta demum complectitur documenta omnia Fidei, Spei, & Charitatis reuelata. Sic Caietanus. Ex hoc loco Hebræi probare voluerunt, Abraham seruasse præcepta omnia, quæ postea per legem Moysi præscripta Populo Hebræo fuerunt. Sed falsum est: nam neq; Sabbatum obseruauit; nec ritum edendi Agni Paschalis, nec sexcenta alia quæ erant in lege Moysi; vt fusè docet super hunc locum Thostatus.

Hebraorū falsa opinio.

Vers. 7. Qui cum interrogaretur à viris loci illius super vxore sua; respondit: Soror mea est: timuerat enim confiteri quòd sibi esset sociata coniugio, reputans ne forè interficerent eum propter illius pulchritudinem.

IDENTER Isaac vsus est huiuscemodi dissimulationis artificio ob imminens vitæ periculum: nimirum patris sui Abraham incitatus, & confirmatus exemplo est: qui simili periculo similem obtenderat dissimulationem, prospero admodum successu. Nec dicens Isaac Rebeccam esse sororem suam, mendacium dixit: non enim negauit esse vxorem, sed tacuit: & quæ cognata sibi erat, sororem, more suæ gentis, verè appellauit. Etenim Bathuel pater Rebecæ, consobrinus erat Isaac: siquidem Abraham pater Isaac, & Nachor pater Bathuelis, erant germani fratres, & filij Thare. Vide caput xj. & xxij. Genesis. Hue spectat quod B. Augustinus in Faustum scripsit libro xxij. cap.

cap. xlvj. his verbis: Mirabili sanè impudentia Faustus Isaac quoque filium Abrahæ criminatus est; quòd Rebeccam, quæ vxor erat, sororem finxerit. Genus enim Rebeccæ nō est tacitum, & eam per notissimam propinquitatem, sororem eius fuisse manifestum est. Vt autem taceret esse vxorem, quid mirum, aut quid prauum, si imitatus est Patrem; cum eius eadem iustitia defendatur, qua pater eius de simili obiectu inculpatus inuentus est: Quæ igitur pro Abraham, quod ad hanc rem attinet, aduersus criminantem Faustum supra diximus, eadem etiam pro Isaac filio eius valent. Hæc Augustinus. An verò peccauerit Isaac tali dissimulatione obijciens Rebeccam in discrimen perdendæ pudicitia, & occasione in adulterium delabendi Philistæis præbens, quo periculum ipse mortis declinaret; nihil attinet in hoc loco disputare; cum in simili factò Abrahæ, disputatum id à nobis copiose fuerit in tertio Tomo super caput xij. Genesis, in Quinta disputatione, Numero 102.

Quæ cognatio fuerit inter Rebeccā & Isaac. S. Augustinus.

Prospiciens Abimelech rex Palæstinorum, per fenestram vidit eum iocantem cum Rebecca vxore sua. Et accersito eo, VERS. 8.9. ait: Perspicuum est, quòd vxor tua sit: cur mentitus es, eam sororem tuam esse?

12 **E**ANDEM vocem Hebræam quam Latinus interpres vertit hic (iocantem) idem supra Genes. 21. interpretatus est ludentem, cum Sarâ dixit vidisse Ismahelem ludentem cum Isaac. De cuius vocis multiuigi significatione, disceptationem Burgenfis, & Thostati cum Lyrano, nos pertractauimus in tertio Tomo, super caput xxj. Genesis Numer. 9. Putant quidam, honestè significari eo vocabulo copulam carnalem. Sed nō sit verisimile, Isaac prudentissimum, & sanctissimum virum, tam in propatulo, & tam incautè rem habuisse cum vxore, vt id per fenestram prospicere, vt Scriptura inquit, posset Rex Abimelech. Credibilis igitur est, eo vocabulo significatos esse tales iocos, & blanditias, in amplexando, & osculando, quales inter coniuges agitari turpe non est: extra coniugium verò, nefas est. Atque hoc sanè luculentum est testimonium castitatis & sanctimonie Isaac: de quo ita benè existimabat Abimelech, vt talia eum nisi cum legitima vxore, minimè facturum pro certo haberet.

Quis fuerit ille iocus Isaac cum Rebecca.

13 B. Augustinus eo, quem proximè memorauimus, loco, omnem ab eo ioco Isaac cum Rebecca, lasciuie suspicionem, non solùm veram, iustamque criminationem & reprehensionem defendens, hunc in modum scribit: Non sine figuræ Sacramento accipiendum est, quòd rex alienigena Rebeccam viri sui coniugem tunc esse cognouit, quando eum cum illa ludentem vidit: quod nō cognouisset, nisi cum coniuge ille sic luderet, quo modo cum ea quæ coniux non esset, ludere non deceret. Quod cum sancti coniuges faciunt, non inaniter faciunt, sed prudenter: descendunt enim quodammodo ad fœminei sexus infirmitatem, vt aliquid blanda hilarita-

B. Augustinus iocos Isaac cū vxore, ab omni vindicat suspicionem lasciuie.

tē vel dicant, vel faciant; non enervantes, sed temperantes virilem rigorem: quod tamen ei, quæ vxor non est, qui dixerit, aut fecerit, turpe est. Nec quisquam durus homo, & sine affectu, id ipsum pro crimine obijciat sancto viro, quod cum coniuge sua luserit. Tales enim homines inhumani, si aliquem grauem virum, ludicrum aliquid garrientem cum pueris etiam paruulis viderint, quo eorum lacteum sensum affabili & nutritoria facilitate permulceat; tanquam delirantem reprehendunt: oblitī vnde creuerint ipsi, aut ingrati, quod creuerint, Hæc Augustinus.

Sed extremam hanc sententiam Augustini, quod graues in primis viri nonnunquam relaxandi, recreandique animi gratia, ad ludicros etiam cum puerulis lusus & iocos descendant, maximè ornant & illustrāt exempla clarissimorum Principum, quæ super ista re commemorat Ælianus libro 12. de Varia Historia, ad hunc modum scribens: Herculem ferunt, post illa nobilissima certamina, celeberrimosque labores, puerilibus ludis se recreasse: Ludebat enim cum puerulis. Quod & apud Euripidem Hercules ipse significat, cum ait: *Ludo, vicissitudines laborum amans*. hoc autem dixit, puerum complectens. Socrates quoque aliquando deprehensus est ab Alcibiade, ludere cum Lamprocle adhuc infante. Agesilaus etiam, tantus imperator in arundine equitabat cum filio puero: & ad ridentem conuersus; nunc, inquit, tace, cum verò & ipse fueris pater, tunc huiusmodi verbis apud patres vteris. Architas etiam Tarentinus, magnus nempe philosophus, & administrator Reipublicæ, cum multos haberet seruos, ludebat cum eorum liberis, quibus inter conuiuia præcipuè oblectabatur. Sic Ælianus. Nec prætereundum est quod in isto genere fecisse duo clarissima Romani Senatus lumina, Lælium & Scipionem, memorat apud Ciceronem lib. 2. de Oratore, Crassus his verbis: Sæpe ex socero meo audiui, cum is diceret socerum suum Lælium semper ferè cum Scipione solitum rusticiari, eosque incredibiliter repuerascere solitos, cum rus ex vrbe, tanquam ex vinculis euolauissent. Non audeo dicere de talibus viris: sed tamen solet narrare Scæuola, Conchas eos & vmbilicos ad Caietam & ad Lucrinum legere consueisse, & ad omnem animi remissionem ludumque descendere.

Sed quodnam in illa collusione Isaac cum Rebecca latet mysterium? 15

Allegoria super lusu Isaac cum Rebecca.
S. August.

Ad Philipp. 2.

Ioan. 1.

Thomas Anglicus.

Audi B. Augustinum: Quid sibi velit in Sacramento Christi & Ecclesiæ, quod sanctus Patriarcha cum coniuge sua luserit; cōiugiūque illud inde sit cognitum: videt profectò quisquis, ne aliquid errando in Ecclesiā peccet. secretū viri eius in scripturis sanctis diligenter intuetur. Inuenit enim maiestatem suam, qua in forma Dei æqualis est Patri, paulisper absconditū in forma serui, vt eius capax esse humana infirmitas posset, eoque modo se coniugi suæ congruenter aptaret. Quid enim absurdum, immò quid non conuenienter futurorum prænuntiationi accommodatum est, si propheta Dei carnale aliquid luserit, vt eum caperet affectus vxoris; cum ipsum Verbum Dei caro factum sit, vt habitaret in nobis? Hæc Augustinus. Addam ad hæc, quæ in eandem ferè sententiam scripsit. Thomas Anglicus, significatur, inquit, per iocum Isaac cum Rebecca, quasi ludus quidam

quidam studiōsi animi cum Sapientia tanquam cum sponſa ſua; de quo ludo ſcriptum eſt Eccleſiaſtici trigeſimo ſecundo. *Pracurre prior in domum tuam, & illic auocare, & lude, & age conceptiones tuas.* Vel ſignificatur ludus Filij Dei, qui eſt Sapientia Patris, de quo dicitur Prouerbiorum 8. quòd erant ludens in orbe terrarum, & quòd erant delicix eius eſſe cum filijs hominum.

Seuit Iſaac in terra illa, & inuenit in ipſo anno centuplum, benedixitque ei Dominus.

VERS. 12.

16

ISAAC Dei præceptis obtemperans, promiſſiſque confidens, nec ſolicitus famis qua vehementer vrgebatur; nec periculorum metuens, quæ in terra Philiftinorum timeri poterant; manet in ea regione, id temporis, ſteriliſſima; ceteriſque deſperantibus, certa ipſe plenus ſpe, ſementem facit: & Deo, cuius eſt terra & plenitudo etus, mirabiliter prouentum multiplicante, vberriſſimam, & quaſi pleno copix cornu effuſam, & vt Scriptura narrat, centuplam meſſem inuenit: condignam nimirum ſux fidei & obedientix mercedem, atque ingens miraculum indigenis, ſimulque mox inſecutæ inuidix atque inſectationis eorum ſeminarium. Veriſſimum igitur eſt illud Dauidis pſalmo 33. *Timeſte Dominum omnes ſancti eius, quoniam nihil deeſt timentibus eum. Diuites eguerunt & eſurierunt: requirentes autem Dominum, non minuentur omni bono.* Conſidera, inquit, Chryſoſtomus homil. 52. in Ge-neſim, Dei ſapientiam, quemadmodum oſtendat ſe conditorem eſſe naturæ, & quæ difficiliſſima ſunt hominibus, facilia poſſe facere: & qui ab initio, terræ virtutem dedit procreandi fruges: idem poſſit quouis tempore efficere, vt illa centuplices reddat pro ijs quæ ſata ſunt, manipulos, tantæque in affluentia conſtituit iuſtum Iſaac, vt nullius indigeret, quine-tiam abundaret bonis, quorum alij penuria & egeſtate premebantur, vt inde omnes intelligerent, quanta Dei gratia luſtus ille foueretur. Omni-potens enim & Sapiens Deus ita benefacit ſuis, vt etiam adhuc ij qui in Gentilium errore verſantur, potentiam ipſius & prouidentiam agnoſcere ac demirari cogantur. Hoc poſtea & in Ægypto fecit: illis enim graues pœnas irrogabat, Iſraëlitas vero illæſos conſeruabat. Diſcebant itaque Ægyptij nõ ſolùm per indignationem Dei, qua ipſi puniebantur, præpo-tentis Dei virtutem: ſed etiam per miſericordiam, quam Hebræis mira-biliter indulgebat. Hæc Chryſoſtomus.

Pſalm. 23.

B. Chryſoſt.

Gen. x.

17

Ac ne quis tantam Iſaac opulentiam & proſperitatem, vel fato, vel hu-manæ arti & induſtriæ ferret acceptam; poſtquam dictum eſt, ſeuiffe Iſaac, & inueniſſe centuplum, continuò adiungitur: *Et benedixit ei Dominus.* Quo ſignificatur, tantam eius viri bonorum abūdantiam, ex beni-gnitate Dei eſſe proſectam. Illa namq; particula (&) vt alibi ſæpè in Scri-ptura, ſic etiā hîc, vim habet cauſalis cōiunctionis, *quoniā vel quia;* vt oſtēdimus in tertio Tomo, ſuper cap. 14. numero 49. Vt ſic hic ſenſus: Iſaac,

Prouerb. 10.

eius quod seuerat, inuenit centuplum, quia Deus ei benedixit. Etenim vt Sapiens ait: *Benedictio Domini diuites facit*, & Dauid de homine iusto canit psalmo 111. *Gloria & diuitia in domo eius*. & de ipso Deo scriptum est Prouerbiorum 3. *Longitudo dierum in dextera eius; & in sinistra illius diuitia & gloria*. Rectè igitur B. Augustinus tractans hunc locum in quæstione

B. Augustin.

76. in Genesim, ita scribit: Quamquam centupla messis Isaac in tempore famis, spiritale aliquid significat: attamen etiam secundum id quod ita contigit, vtile habet documentum. Idcirco enim præmissum est: *Benedixit ei Dominus*, vt sana fide intelligamus, etiam ista temporalia bona, nec dari posse, nec sperari debere, etiam cum ab infirmioribus appetuntur, nisi ab vno Deo: vt qui in minimis fidelis est, etiam in magnis fidelis sit; & qui in Mammona iniquo fidelis est, etiam verum accipere mereatur, sicut Dominus in Euangelio loquitur. Talia etiam de Abraham dicta sunt, quod ei bona multa, munere Dei, prouenerint. Vnde non parum ædificat sanam fidem, piè intelligentibus, ista narratio, etiam si de istis rebus allegorica significatio nulla posset exculpi. Sic Augustinus.

Verum quid sit illud: *Inuenit centuplum in ipso anno*, excutiamus. Inuenisse eum centuplum, variè potest exponi: primò, inuenit centuplo plus, quàm seminauerat; id est, pro vno modio sementis, centum modios messis: vel centuplo plus inuenit, quàm alij eius terræ indigenæ: vel centuplo plus quàm solebat ea terra reddere: vel centuplo vberiore messem, quàm ipse expectabat. Sed prima expositio, vt simplicior, ita probabilior est. Illud *In ipso anno*, significat in vno & eodem illo anno quo seuerat, & in quo anno magna erat vbique sterilitas, centuplum collegisse. Ne quis putet, centuplam illam messem, non vnius sed multorum fuisse annorum: & illustrius sit diuinæ benignitatis miraculum, in tanta eius regionis sterilitate, tantam sancto viro Isaac fertilitatem & abundantiam contigisse. Septuaginta Interpretes habent hoc loco, inuenisse Isaac centuplum hordei; cum tamen non solum lectio Latina, sed Hebraica scriptura, & Paraphrasis Chaldaica præcisè habeat *centuplum*: & intelligi debeat vel de tritico, quod frugum tenet principatum; vel vniuersè de prouentu omnium frugum. B. Hieronymus lectionem hanc Septuaginta minimè approbans in traditionibus Hebraicis super hunc locum Genesim, cum memorasset hunc locum secundum Septuaginta, subdit hæc: Licet in aliena terra seminauerit Isaac; tamen non puto quod tanta ei fertilitas hordei fuerit. Vnde melius puto esse quod habetur in Hebræo, & Aquila quoque transtulit: *Et inuenit in illo anno centuplum æstimatum*. Licet enim eisdem litteris Hebraicè scribatur æstimatio, & hordeum: tamen æstimationes, Searim leguntur, hordea verò, Seorim. Tacens autem Scriptura genus frugum quod centuplicauerit, videtur mihi cunctarum in illo virtutum ostendisse multiplicationem. Deinde sequitur: *Et benedixit ei Dominus, & magnus factus est vir, &c.* Felicitas autem multiplicati hordei, ignoro, si quem possit facere gloriosum. Hæc Hieronymus.

Lectio Græca
huius loci ex-
penditur.

Hieronym.

Huius porrò centuplæ messis, quæ cōtigat sancto Isaac, similem postea 19

in

in alijs quibusdam terris vbertatem prouenisse, tum Herodotus, tum etiam Plinius, memoriae commendarunt. Nec id sanè mirabilitatem eleuat eius, quod accidit Isaac. Aliud est enim, campos in toto terrarum orbe celebratissimæ fertilitatis, tulisse fructum centesimum, aut etiam amplio- rem, in tempore maximæ vbertatis: & aliud est, sanctum virum Isaac, peregrinantem in terra, id temporis sterilissima, omnibûsque indigenis sterilitate ac fame laborantibus; vnum ipsum ex omnibus, centuplam messem habuisse. Luber hîc ponere quod Herodotus & Plinius prodiderunt. Ille libro quarto ita scribit: Bonum solum & illud est, quod Euhe- sperita colunt. Nam quoties id eximiam fert vbertatem, centuplum red- dit: at illud Cynipum circiter trecenta. Plinius ad hunc modum scribit libro 18. cap. 10. Tritico nihil est fertilius; hoc ei natura tribuit, quoniam eo maximè alat hominem: vtpote cum è modio; si sit aptum solum, quale in Byzacio Africæ campo, centeni quinquegeni modij reddantur. Misit ex eo loco diuo Augusto procurator eius, ex vno grano (vix credibile di- ctu) quadringenta, paucis minus, germina; extantque de ea re epistolæ. Misit & Neroni similiter trecentas quadraginta stipulas ex vno grano. Cum centesimo quidem, & Leontini Siciliæ campi fundunt, aliæque, & tota Bœtica, & in primis Ægyptus. Hæc Plinius. Quod autem Hebraica lectio habet in hoc loco, Isaac centuplum æstimatum inuenisse; potest exponi dupliciter: vel quòd non esset exploratè certum, an messis illa præcisè esset centupla; sed quòd iudicio omnium tanta æstimaretur; vel quòd Isaac centuplo plus messis collegerit, quàm æstimabat se colle- cturum.

*Comparatio
vbertatis hu-
ius, cum vber-
tate aliarum
terrarum.*

Herodot.

Plinius.

Et locupletatus est homo, & ibat proficiens atque succe-
scens: donec magnus vehementer effectus est; habuitque
possessiones ouium, & armentorum, & familiæ plurimum.

VERS. 13.
& 14.

20

ADMIRANDVM fortasse cuiusdam accidet, quomodo Isaac in tanta diuitiarum affluentia, quanta describitur in hoc loco, sanctissimus vir fuerit, Deoque carissimus, & nunc beatissi- mus in regno cœlorum prædicetur; cum diuina Scriptura a- pertè dicat Ecclesiastici 10. *Si fueris diues, non eris immunis à peccato.* Et in capite 31. eiusdem libri: *Beatus vir, qui post aurum non abiit, nec spera- uit in pecunia thesauris: quis est hic, & laudabimus eum?* & Dominus no- ster Matth. 19. dixit, facilius esse camelum introire foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum, & alio in loco diuitias appellat fal- laces, quæ suffocant verbum Dei. Sed isti admirationi, vel dubitationi sa- risfacit S. Hieronymus in libro primo aduersus Pelagianos, scribens his verbis: Nec mihi Abraham, & ceteros quos in veteri Testamento diuites legimus, in exemplum proponas, qui diuites ingressi sunt regnum cœlo- rum, cum ipsis diuitiis ad bona videntes opera, diuites esse desierint; immò cum non sibi, sed aliis diuites fuerint, & dispensatores magis Dei, quàm diui

S. Hierony.

diuites appellandi sint. Sic Hieronymus. Ergo quia perdifficile est facere id, quod præcepit Dauid Psalmo 62. *Diuitia si affluant, nolite cor apponere.* Id autem est, diuitiis affluentem, non his delectari & capi, nec immodeste, & iniquè abuti, sed ad pietatis virtutumque officia perficienda conferre: idcirco Scriptura, iuxta vulgarem consuetudinem, quod difficillimum & rarissimum est, appellandi impossibile, perinde loquitur de homine diuite, quasi nullus diues bonus, aut saluus esse posset. Verùm huic rei copiosum fecimus tractatum in tertio Tomo, super caput Genesis 13. in prima Disputatione.

Festinata opulentia, nec inculcata, nec diuturna, nec non inuidiosa & odiosa esse solet.

Plutarchus in Sylla.

Menander.

Sed perpendendum est, Moysen narrare, non repente ac subito, Isaac esse ditatum, sed paulatim, & quasi per gradus quosdam, & processu temporis. Nec enim aliud certius est diuitiarum iniuste partarum signum, quàm si præpropere sit, ac nimis festinata earum copia: præsertim autem si inquilinum & peregrinum in alieno solo, præter ceteros, breui contingat locupletari. Syllæ suam iactanti felicitatem, scitè quidam dixisse fertur: Quomodo tu vir bonus esse potes, qui tantas possideas opes; cum à patre tuo nihil tibi sit relictum? Et ille Menandri versus meritò laudatur:

Nunquam vir iustus, diues euasit citò.

Cui consonum est illud Prouerbiorum 28. *Qui festinat ditescere, non erit innocens.* Nimirum repentina opulentia, nec à crimine vacat, nec diuturnitatem habet, & inuidiosa atque odiosa est apud homines. Itaque longo vsu, exemplisque multorum exploratum est, id quod Salomon dixit Prouerbiorum 13. *Substantia festinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.* Cuius per simile est illud Menandri,

Idem.

Neminem subito fieri optimum.

Locus ex cap. Prou. 3.

Ne festina ditescere, ne citò pauper fias.

Nec verò id tantùm euenit in diuitiis, sed etiam in moribus atque in studio virtutum. Nemo enim repente fit optimus: sed per gradus ascenditur ad culmen virtutis. Sunt initia, sunt processus & auctus, est denique perfectionis meta. De homine iusto scribens Salomon: *Iustorum, inquit, semita quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectum diem.* Et de Samuele propheta 1. Regum 2. scriptum est: *Puer Samuel proficiebat, atque crescebat, & placebat tam Deo quàm hominibus.* Et B. Paulus ad Philippen. 2. scribit, se priora obliuiscens, extendere se ad anteriora. Quinetiam Saluator noster, cum ab initio perfectissimus esset tam gratia, quàm sapientia, attamen sese ad captum nostræ intelligentiæ, & modum humanæ conditionis temperans, & aptans, Lucæ 2. dicitur pariter cum ætate profecisse gratia & sapientia: videlicet, quòd maioris in dies, pro ætatis incremento, virtutis & sapientiæ specimen & signa ederet. Atque huius rei perillustrem figuram habes, non solum in eo, quod scriptum est de profectu Isaac in diuitiis; verùm etiam in eo quod proditum est de Dauid 1. Regum 3. *Facta, inquit Scriptura, longa concertatio inter domum Dauid & inter domum Saulis: Dauid ibat proficiens, & semper seipso robustior: domus autem Saul decrescens quotidie.*

Ori

23 Origenes in homilia 12. in Genesim, quod in hoc loco scriptum est, inuenisse Isaac centuplā messem hordei (sic enim, vt diximus, habet translatio LXX. Interpretum, quam ille sequitur) allegoricē tractans, egregiā super ea re habet disputationem, quam ego non esse hīc, silentio prater-eundam iudicaui. Scribit autem ille ad hunc modum: Quid est quod Isaac hordeum seminauit, & non frumentum? & benedictus est in messe hordei: & valdē magnificatus est? Apparet igitur nondum eum fuisse magnum, sed postquam seminauit hordeum, & collegit centuplum, esse factum valdē magnum. Hordeum iumentorum maximē cibus est, aut seruum rusticorum: est enim species asperior, & quā velut acuminibus quibusdam se contingentes stimulat. Isaac sermonem siue verbum Dei significat: quod verbum, in lege vetere hordeum seminauit, & in Euangelio triticum. Hunc quippe cibum perfectioribus & spiritualibus, illum imperfectioribus quasi animalibus parauit: quia scriptum est Psalmo 35. *Hominēs & iumenta saluabis Domine*. Isaac, id est, sermo legis, hordeum seminat, & tamen in ipso hordeo inuenit centesimum fructum: inuenimus namque etiam in lege vetere Martyres, quorum est centesimus fructus. Quin etiam in Euangelio reperimus, & hordeum dari, & triticum; nam perfectiora quāque Apostolis loquebatur Dominus, turbis autem plebeia, & communia. Vis scire, etiam ipsius hordei cibos in Euangelio exhiberi incipientibus? Scriptum est in Euangelio, Dominum nostrum secundo pauisse turbas: sed illos quos primò pauit, id est incipientes, hordeaceis panibus pauit: postea verò, cum iam profecissent in verbo & doctrina, triticeos eis panes exhibuit. Addit Moses, Deum benedixisse Isaac, & magnum valdē esse factum. Paruus erat Isaac, id est sermo Dei ante legem, & in ipsa lege, sed processu temporis, magnus factus deinde est in Prophetis. Creuit etiam per Prophetas Dei notitiā, & rerum diuinarum doctrina. Cū verò peruenerit ad hoc vsque, vt velamen legis abijciatur; tunc erit sermo Dei magnus valdē. Cū enim cœperit littera legis velut palea hordei eius secerni, & apparuerit quod Lex spiritalis est (quod per doctrinam Euangelicam est patefactum) tunc Isaac magnificabitur, id est, sermo Dei maiorem in modum excrescet, & exuberabit: Considera quia Dominus in Euangelio paucos panes fregit, & multa hominum millia refecit, & multi reliquiarum cophini superfluerunt. Donec integri erāt panes, nemo saturatus est, nemo refectus; nec ipsi panes multiplicati sunt. Considera tu, quemadmodum, & nos in Ecclesia, paucos panes frangimus: de scripturis diuinis paucos sermones tractamus, & multa hominum millia saturantur: sed nisi fracti fuerint isti panes, & in partes comminuti, hoc est, nisi minutatim littera sit discussa & fracta; intimus eius sensus qui salutaris & viuificus est, ad omnes peruenire non potest. Cum autem singula quęque discutimus, tunc quidem turbę quantum possunt, accipiunt, & implentur: quod autem non possunt, & caput earum transcendens, superest; id colligi, & recondi, & ad perfectiorum mentium pastum conferuari debet. Hactenus ex Origene.

Pulchra disputatione allegorica Origenis.

*Matt. 14.
Matt. 15.*

1. Cor. 2.

VERS. 15. Ob hoc inuidentes ei Palæstini, omnes puteos quos foderant ferui patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo.

Magnum In-
uidia malum.

EMPER prosperitatis pedissequa est inuidia, magis aliorum bonis dolens; quam proprijs suis malis. Rectè igitur Poëta ille dixit: 24

Horatius lib.
1. ep. 2.

Inuidus alterius macrescit rebus opimis.

Sunt quidem malefici, qui acriter & malignè quempiam intiendo, fascinant eum ac lædunt: at inuidi prosperitatem alienam liuido animo intuentes, fascinantur ipsi, & vrūtur animo, & cruciantur, atque tabescūt. Ouidius libro 2. Metamorphoseos eleganti fictione Poëtica, quale sit inuidiæ domicilium, quo vulnus malignitatis eius aperiret, scitissimè declarauit his versibus:

Ouidij pulcher-
rime Inuidia
descriptio.

*Protinus Inuidia nigro squallentia tabo
Tecta petit. Domus est imis in vallibus huius
Abdita, sole carens, non ulli peruia vento:
Tristis, & ignaui plenissima frigoris, & qua
Igne vacet semper, caligine semper abundet.*

Et post hæc, paucis interpositis, qualis Inuidiæ sit forma & habitus, quale item eius ingenium, morésque, aprissimis quasi lineamentis & coloribus graphice depingens, subdit:

*Pallor in ore sedet, macièsque in corpore toto:
Nusquam recta acies: linent rubigine dentes.
Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visu fecere dolores:
Nec fruitur somno, vigilantibus excuta curis.
Sed videt ingratos; intabescitque videndo
Successus hominum; carpitque, & carpitur una,
Suppliciumque suum est.*

Cùm inuidia porro sociatum semper copulatumque odium est & ma- 25
lignitas, & malitia, & obcæcatio, & insectatio, & voluntas quoquomodo nocendi, etiam plusquam possit: hoc autem in eo quod moliti sunt Philisthæi aduersus Isaac, perspicuè licet cernere: puteos enim, quos in eorum terra Abraham foderat, post eius mortem, inuidentes prosperitati Isaac, vt ei nocerent, penitus obstruxerunt. Atqui vsus & commoditates illorum puteorum, non ad solius familiam Isaac, verùm etiam ad ipsorum quoque Philistinorum emolumenta pertinebant. Sed nimirum inuidia cæca est; & aliorum inuidens bonis, sua non videt mala: & dummodo, quibus inuidet, quoquomodo incommodare atque obesse queat, sua ipsius incommoda nihil pensi habet; magisque aliorum incommodis delectatur, quam proprijs dolet malis & calamitatibus. Quemadmodum verò Palæstini obstruendis illis puteis, nocere Isaac voluerint, satis liquet. Etenim aquarum copia, vt agriculturam & rem pecuariam, atque omnes propemodum humanæ vitæ partes tuetur & continet: sic earum penuria vehementer affligit

Quàm sit cæ-
ca Inuidia.

affligit & perdit. Præsertim autem in Palæstina, ob terræ ariditatem, aquarumque penuriam, vsus puteorum carissimus & pretiosissimus habebatur. Itaque quod in vniuersum dixit Plinius libro 3 1. cap. 1. Omnes terræ vires, omniâque bona, aquarum esse beneficij; id potissimum in terram Palæstinæ dici potest.

Plinins

26. Subdit Moses, ipsum regem Abimelech dixisse ad Isaac: *Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde*. Non est profectò credibile, quòd iste Rex dixit, Isaac fuisse potentior, tam ipso Rege, quàm omni gente Philistinorum: sed Rex ille dissimulando, supra verum exaggerauit potentiam Isaac, timorem eius obtendens suæ, suorumque, qua in eum ardebât inuidiæ & odio, & iustam esse causam demonstrare volens, cur eum iuberent inde abscedere. Tres autem Abimelecho & Philistinis fuisse causas abigendi Isaac, cogitare possumus. Vna fuit causa, Inuidia: nam præ Inuidia, præsentis Isaac prosperitatem, æquis neque oculis, neque animis aspicere poterant: quare, vt animi morfu & cruciatu, ob eius prosperitatem, leuarentur, iusserunt eum ab ipsis recedere. Altera causa fuit huic proxima, natura scilicet & vis inuidiæ; quæ semper maiora æstimat bona eorum, quibus inuidet, quàm sua. Quamobrem Ouidius quodam loco, talia Inuidorum hæc verba memorat:

Tres cause cum
Palestini abi-
gerent Isaac.

Fertilior seges est alienis semper in aruis:

Vicinique pecus, grandius uber habet.

Ouid. lib. 1. de
Arte.

Tertia causa esse potuit, verus timor potentiæ Isaac: non quòd solus ille Palæstinis formidandus esset; sed quòd timere poterant, ne si bellum aduersus ipsos aliunde ingrueret, Isaac vir prædiues ac præpotens, coniunctus hostibus, magnum eis malum daret. Simile quippiam de Hebræis timuisse Ægyptios, legimus in capite primo Exodi: *Surrexit interea rex nouus super Ægyptum* (ait Scriptura) *qui ignorabat Ioseph: & ait ad populum suum: Ecce populus filiorum Israël multus & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur; & si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatique nobis, egredietur de terra.*

27. Ponam hîc luculentum huius loci commentarium B. Chrysostomi ex homilia 52. in Genesim. Considera, inquit, quanta illorum hominum fuerit malitia, qui aquas iusto viro inuiderunt: neque Rex in tanta potestate constitutus, inuidiam eorum coërcere potuit: immò & ipse dixit: *Recede à nobis, quia potentior nobis factus es*. Magna profectò malivolentia, Cuius gratia iustum abigis? num aliqua in re tibi nocuit, aut iniuriam vllam fecit? Verùm ita se habet inuidia, nihil cum ratione operatur. Sed oportebat eos diligere potius & laudare eum, quem tanta Dei gratia prosperatum & munitum videbant; vt honore in illum collato, etiam ipsi diuinum sibi fauorem conciliarent. Sedenim inuidia non potest benignè aliorum videre felicitatem: quin proximi felicitatem, suam ducit infelicitatem: bonisque proximi magis, quàm proprijs malis inrabescit. Ecce tibi Rex, sub cuius potestate erat tota illa ciuitas & regio, homini peregrino ac vago, & huc illuc subinde migranti inuidens, dicit: *Recede à nobis, quia potentior factus es nobis*. Et verò

Chrysost.

potentior erat, supernum præsidium habens in omnibus, dexterâque Dei munitus. Sed quò iustum abigis? ignoras, quòd quocumque illum ire coëgeris, semper erit in ijs quæ Domini sui sunt? non te docuit experientia, quòd Dei manus est, quæ diuitem & potentem faciat iustum? Quare igitur abigendo eum, erga Dominum ingratus atque impius es? neque tuam inuidiam tanta viri mansuetudo reprimere ac domare potest? Nescis quòd licet in abditissimam solitudinem eum fugaueris, habebit tamen ibi potentem dominum, qui non solùm eum iuuare, sed multo clariorem facere possit? nihil enim fortius, quàm frui superno præsidio: sicut contrà, nihil est infirmius quàm Dei auxilio destitui. Hæc Chrysostomus.

versu. 18. Et ille discedens, vt veniret ad torrentem Geraræ, habitatæque ibi, rursus fodit alios puteos, quos foderant serui patris sui Abraham, & quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philistini: appellauitque eos iisdem nominibus, quibus antè pater vocauerat.

NARRAT Moyses, quater fodisse puteos Isaac in terra Philistinorum, iuxta urbem Geraram. Primò puteos olim factos à seruis patris sui Abraham, sed postea obstructos à Philistinis, refodit, ac repurgauit, atque refecit; iisdemque nominibus, quæ olim habuerant, appellauit. Tum fodit puteum in torrente Geraræ, & reperit aquam viuam. Sed quia pro eo puteo iurgati sunt Philistini cum seruis suis, vocauit eum, Calumniam, vel, vt alij interpretantur, litigium, siue Iurgium. Septuaginta verterunt (Iniustitiam) & inde, dimisso puteo, discessit. Deinde fodit alium puteum: & pro eo similiter iurgium & rixa fuit: & iccirco vocauit eum (Inimicitias.) Cedens itaque Isaac Palæstinorum inuidiæ atque insectationi, abiit aliò, & nouum fodit puteum: super quo cum nulla esset facta altercatio & rixa, nominauit eum (Latitudinem) dicens: *Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit crescere super terram.*

Sed cur Isaac, primo, veteres patris sui puteos refodere, ac reficere maluit, quàm novos efficere? Quatuor scilicet ob causas. Iam enim experimento Abraham compertum erat, esse in locis eorum puteorum venam aquæ erumpentis: quod alibi exploratum non erat: certam itaque spem inueniendæ ibi aquæ, præposuit incertæ reperiendi aliubi. Deinde, facilius erat iam factos puteos repurgare ac renouare, quàm moliri novos. In illis enim terra semel iam fossa, & fracta, & mollita, facilis effossu atque egestu erat: operosius autem & laboriosius futurum erat, terram integrâ & solidam, & duram, altè, ad figuram & vsum putei perfodere. Adhæc, cum illi putei fuissent patris sui Abraham, hereditario vtique iure ad se pertinebant: nec vllam poterant Palæstini, eos sibi vendicandi probabilem causam prætexere: & ideo, quo magis id constaret, iisdem nomi

nominibus vocare eos voluit, quibus à patre suo fuerant appellati. Ac de-
 mum id fecit Isaac, vt memoriam patris sui, paternorumq; operum inibi
 renouaret, & perennem, quoad eius fieri posset, conseruaret, suique iuris
 testatam, manifestamque rationem repræsentaret.

30 Huius historiae de puteis Isaac allegoricum tractatum fecit Origenes
 in Homilia 13. in Genesim, perquam eruditum & disertum, ac pium.
 Labet igitur ex eo loco præcipuam disputationis eius partem huc trans-
 positam, lectori cum voluptate legendam, fruendamque præbere. Pu-
 teos quos foderant pueri Abraham (ait Origenes) Philistini repleuerunt
 terrâ: sed eos primum purgare aggressus est Isaac. Intuere nostrum Isaac,
 qui pro nobis oblatus est hostia, & venit in vallem Geraræ, quam inter-
 pretari licet sepem siue maceriam: vt medium scilicet parietem destrue-
 ret, & maceriam auferret, id est, peccatum, quod inter nos separat &
 Deum, & cœlestes Virtutes; vt faceret vtraque vnum, & ouem quæ
 errauerat, humeris suis reportaret ad montes, & reduceret ad alias no-
 naginta nouem, quæ non errauerant. Hic ergo noster Isaac cum in
 hunc mundum venisset, primò illos puteos refodere & purgare vo-
 luit, quos foderant pueri patris sui, puteos dico Legis, & Prophetarum.
 Puer patris sui fuerat Moyses, qui foderat puteum Legis. Pueri patris sui
 fuerant Dauid, & Salomon, & Prophetæ, qui libros scripserunt veteris
 Testamenti, quos terrena & sordida repleuerat intelligentia Iudæorum.
 Hi nempe terrenam & carnalem intelligentiam tantum in lege ponebât,
 & spiritalem ac mysticam claudebant, vt neque ipsi biberent, neque alios
 bibere permitterent. Audi Dominum nostrum dicentem in Euangelio
 Lucæ ca. 11. *Ua vobis Scriba & Pharisei hypocrita: quoniam tulistis clauem
 scientia, & neque ipsi introistis, neque intrare volentes permistis.* Nimirum
 isti sunt qui legem tantum secundum litteram & carnaliter docent, & a-
 quam sancti Spiritus maculant & conspurcant: qui puteos ad hoc habet,
 non vt aquâ proferant, sed vt eos terrâ impleant. Hos igitur puteos cum
 vellet purgare noster Isaac, & ostendere quia lex spiritalis est, & quod
 quæcumque lex & Prophetæ dixerant, de ipso fuerant dicta; rixati sunt
 cum eo. Quare discessit ab eis: & dixit eis: *Ecce relinquetur vobis domus
 vestra deserta, & auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fru-
 ctum.* Foderunt porrò nouos puteos pueri Isaac: pueros appello quatuor
 Euangelistas, & Sanctos Apostolos, qui omnes Noui Testamenti puteos
 foderunt. Sed & pro his altercantur illi, qui terrena sapiunt, quique nec
 noua condi patiuntur, nec purgari vetera. Euangelicis scriptis contradi-
 cunt, Apostolicis quoque doctrinis aduersantur: & quoniam in omnibus
 contradicunt, & litigant & repugnant, dicitur ad eos Actorum cap. 13.
Quoniam indignos vos fecistis gratia Dei, ex hoc iam ad Gentes ibimus. Post-
 hæc ergo fodit Isaac tertium puteum, & appellauit nomen illius (Latitu-
 do) dicens: *Quia nunc dilatauit nos Dominus, & auxit nos super terram.*
 Verè enim dilatatus est noster Isaac, & auctum est per omnem terram
 nomen eius: postquam reuelauit nobis Trinitatis mysterium, & publici-
 tus toto mundo prædicari voluit. Nimirum antea notus in Iudæa tantum

*Origenis di-
 sputatio alle-
 gorica super
 puteis factis
 ab Isaac.*

*Eph. 2.
 Eja. 59*

Luc. 15.

Rom. 7.

Mat. 23

erat Deus ; & tantum in Israël magnum erat nomen eius : at post id temporis , in omnem terram exiuit sonus eius , & vsque in fines omnis terræ peruenit doctrina eius. Euntes enim pueri huius Isaac per vniuersum terrarum orbem , vbique foderunt puteos , & aquam viuam ostenderunt omnibus , baptizantes eos in nomine Patris , & Filij , & Spiritus sancti ; declarantes quia *Domini est terra , & plenitudo eius , orbis terrarum , & vniuersi qui habitant in eo.* Hactenus ex Origine.

VERS. 19.

Foderuntque in torrente, & reppererunt aquam
viuam.

PUTO suprà dictum est, Isaac venisse ad torrentem Geraræ, 31
& ibi habitasse. In illo igitur ipso torrente, serui Isaac foderunt

S. Hieron.

hunc puteum. Verum utroque in loco pro voce, Torrente, Septuaginta habet, Vallem: quam lectionem non satis approbat Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis, super hunc locum Genesis. Nam cum memorasset lectionem huius loci, secundum Septuaginta, quæ hæc est: *Et abiit inde Isaac, & venit in vallē Gerararum, & habitauit ibi*, Subdit: Pro Valle, Torrentem habet Hebræica lectio. Neque

Psal. 109.

enim Isaac, postquam magnificatus est, in valle habitare poterat, habitauit autem in torrente, de quo scriptum est: *De torrente in via bibit*. De quo etiam Elias tempore famis bibit, 3. Regum cap. 17. Sed quia Elias

Ioan. 18.

non erat perfectus ut Christus; ideo ei torrens ille aruit. Dominus vero noster etiam in torrente traditus est, dedicans regenerationem nostram, & Baptismi Sacramentum. *Et foderunt pueri Isaac in valle Gerararum, & inuenerunt ibi puteum aquæ viuæ.* Etiam hîc pro Valle, in Hebræo

Lippomanus
in Cistena in
Genesis, super
hunc locum.

Torrens, scriptum est, numquam enim in Valle inuenitur puteus aquæ viuæ. Hæc Sanctus Hieronymus. Sed enim Lippomanus patrociniū lectionis Septuaginta Interpretum suscipiens, vox, inquit, Hebræa, Nahal, hîc posita, tam Torrentem significat, quàm Vallem: vnde utroque modo Interpretes verterunt: Chaldæus enim habet, in Torrente, ut Latina translatio: Septuaginta verò habent, in Valle. Vocatur autem Torrens, aqua ex inundatione imbrium, vel resolutione niuium decurrens, nec iugiter fluens. Ideoque in Torrente puteos effodere potuerunt. Et reppererunt aquam viuam, hoc est, subter è terra scaturientem, & salientem, quæ instar rerum viuentium se mouere videtur. Dominus itaque, ne frustrà esset conatus seruorum Isaac, prouidit illis aquas viuas, iuges & salubres in Torrente, iuxta quem illi, vnâ cum pecoribus suis vivebant.

Thostatus super
hunc locum
Genesis.

At enim quærat fortasse quispiam, quorsum illi puteum foderint in Torrente, qui aquas habebat: aut quemadmodum in alueo Torrentis, 32
aquas vehentis, puteum fodere potuerint. Respondet Thostatus: Torrens, inquit, est aqua collecta ex pluuiis, vel ex niuib. resolutis, & fluit ferè tantum ad certum quoddam tempus, hoc est, in hyeme, non autem

in

in æstate, quo tempore, siccato torrente, commodè potuerunt fodere puteum. Vel fortasse, torrens ille ex parvis fontibus originem habens, non poterat omni tempore aquas suas extrà deriuare. Quapropter istum puteum fecerunt serui Isaac, vt quotiescumque plueret, cadens aqua, & per torrentem fluens, in ipsum puteum reciperetur atque colligeretur. Vel fortassis, puteus iste non est factus in ipso alueo torrentis, sed iuxta eum: ita vt torrentis aqua facilè, decliui lapsu, in puteum deduci & defluere posset. Nam quia exigua erat aqua torrentis, nec in suo alueo potandis pecoribus sufficiens: propterea in vicinum puteum deriuabatur, vt ibi collecta, atque impleto puteo, sufficeret potui hominum & pecorù. Non igitur videntur serui Isaac fodisse puteum, vt in eo reperirèt aquam viuam, sed vt in eum aquam torrentis deriuarent atque colligerent. Quare inuentio aquæ viuæ, fuit præter expectationem eorum, atque hoc etiam iucundior & carior fuit, & pro magno Dei beneficio accepta. Aquâ porrò viuam appellat in hoc loco Moses, vel magnum quoddam caput fontis, exuberantiâque maiorem aquæ, quàm solet esse putealis aqua. Vel dicitur aqua viuâ, quælibet vena aquæ, siue putealis siue fontanæ, ea ratione vt distinguitur ab aqua mortua, id est, ab ea, quæ non habet in eo loco principium suæ originis, sed vel ex imbribus ibi collecta est, vel aliud illuc confluit, nec motum & cursum habet, vt sunt palustres & stagnantes aquæ.

- 33 Tentemus nos etiam, atque enitamur (ait Origenes homilia 12. in Genesim) fodere nobis ipsi puteum, & aquam viuam reperire in torrente sacrarum Scripturarum, vt cùm sacros libros sumplerimus ad legendum & meditandum, conemur etiam nos proprio studio & diligentia, bonum aliquem intellectum proferre, & vtilia documenta quasi exsculpere, secundum ea quæ in Ecclesia didicimus: vt nos etiam de fonte ingenij & studij, & laboris nostri possimus aquam bibere sapientiæ. Est intra nos aqua viuâ, sunt venæ perennes, sunt rigua fluentia, rationabiles sensus: si modò non sint terra & ruderibus, & cæno oppleta. Satagamus igitur fodere terram nostram, & purgare sordes, id est, ingenij nostri amouere desidiâ, & torporem cordis excutere. Audi quid dicit Scriptura: *Punge oculum, & profer lacrymam: punge cor, & profer sensum*. Purgemus & nos ingenium, & mentem, & cor nostrum vitiorum errorumque sordibus, vt puram veræ ac salutaris doctrinæ aquam viuam de nostris puteis haurire & bibere possimus. Si enim verbum Dei dignè, atque vt oportet, in nobis acceperimus, & studiosè ac diligenter excoluerimus, fiet illud in nobis fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam.

Sic Origenes.

Origenis Allegorica expositio.

Ecc. 22.

Sed

VERS. 20.

Sed & ibi iurgium fuit pastorum Geraræ aduersus pastores Isaac, dicentium, Nostra est aqua. Quamobrem nomen putei ex eo quod acciderat, vocauit Calumniam.

Origenis Allegoria.

34
Hæc verba enarrans allegoricè Origenes homilia 13. in Genesim: Non solum, inquit, Iudæi atque Hæretici litigant, & rixantur nobiscum in sacrarum litterarum tractatu & intelligentia: verum Gentiles etiam secularis litteraturæ ac sapientiæ professores, Ecclesiasticis Doctoribus, super doctrina diuinarum & humanarum rerum eruditè, disertèque disputantibus obstrepunt & obtrectant, & acriter aduersantur. Nostra sunt, inquit, ista quæ dicitis: nostræ artis ista est eruditio: nostra est dialectica, qua subtiliter & acutè differitis, nostra est philosophia, qua sapienter & vtiliter disputatis; nostra est eloquentia, qua copiosè & ornatè dicitis; nostri sunt fontes istarum disciplinarum; nostra est aqua ista. Et mouent nobis lites, velut Philistini aduersus Isaac, dicentes, In nostro solo fodistis puteos, & indidem aquam hausistis: & videbuntur sibi meritò ista vindicare, quasi propriæ eorū terræ sint. Verum ad ista nos respondemus: habet omnis terra aquas; sed qui Philistinus est, & terrena sapit, nescit vbique terrarum inuenire æquā: nescit in omni anima inuenire rationabilè sensum ad imaginè Dei: nescit fidè, pietatè, & religionem posse in omnibus inueniri. Quid prodest tibi eruditionem habere, & nescire, vtiliter ea vti, & habere sermonè, & nescire, vti expedit, loqui? Opus istud proprium est puerorum Isaac, qui in omni terra fodiunt puteos, & reperiunt aquam viam, id est, omni animæ verbum Dei loquuntur, & fructum inueniunt. Denique, vis hoc perspicuè videre? Vnus puer Isaac quantos puteos in terra alienigenarum fodit? Vide Paulum Apostolum, qui ab Hierusalem, in circuitu vsque ad Illyricum, repleuit omnem terram Euangelio Christi. Sed vix credibile dictu, quantas iste puer Isaac, per singulos puteos, persecutiones Philistinorum passus sit, quas ipsemet copiosè quodam in loco memorat. Ad hanc fermè sententiam Origenes & hæc & quædam alia; sed minùs memorabilia, breuitatis studio, hîc omiſſa.

Roma. 15.

2. Cor. 11.

Lippoman.

35
Ceterum expendamus nomen, quod imposuit illi puteo Isaac, vocans eum Calumniam, ex eo quod super eo acciderat. Verbum (Hessach) ait Lippomanus, cum puncto sibòlet scriptum, significat calumniari, vim inferre, per violentiam vel fraudem aliquid obtinere, aut extorquere. At verò scriptum cum puncto Sibòlet, significat iurgari: quo modo Hebraicè scribitur in hoc loco; idque poscere videtur ipsa verborum Moſis sententia; ait enim, ex iurgio quod inter pastores Geraræ, & seruos Isaac acciderat, nomen illi puteo fuisse inditum. Latinus inſerpres altero modo scriptum legiſſe videtur, & ideo vertit Calumniam, alij interpretantur litigium. Septuaginta verterunt, Iniustitiam, quia iniquè atque iniuste egerunt illi cum Isaac. Oleaster sic vertit hunc locum: Vocauit nomen putei, Occupationem, vel Detentionem, quam leſtionem explanans: Sic, inquit, appellatus est puteus, quia eum Philistini occupaerunt, &

runt, & detinuerunt, sibi asserentes. Est porrò admodum incerta significatio verbi (Hassach) quod occupare vel detinere vertimus. Rabbi David in libro Radicum, ponit discrimē inter verbum (Hassach) & (Gazàl) quoniam (Hassach) est nolle reddere, aut restituere rem proximi sui, quæ peruenit ad manus cuiuspiam, vel per depositum, vel per mutuum, vel per obligationē, ut est merces mercenariorum, quam quis retinet, cum reddere illis deberet. Sed (Gazàl) est rapere, & per vim auferre. Rabbi verò Abraham in Commentarijs suis super caput vj. Leuitici dicit (Gazàl) esse palam per vim auferre ac rapere. S. Hieronymus ferè solet vertere Calumniari. Mihi probatur magis sententia Rabbi Davidis, & id verbi significare mihi propriè videtur, aut detinere, aut opprimere. Atque huius meæ coniecturæ adiumentum est locus ille apud Isayam cap. liij. Et Assur pro nihilo (Hassachò) id est, detinuit eum, vel occupauit, vel oppressit. Pro quo Latina lectio habet: *Et absque causa calumniatus est eum.* Sed ego rem hanc non planè definitio: quia nondum habeo eam penitus exploratam & compertam. Sic Oleaster.

Rabbi David:

Rab. Abraham:

36 B. Gregorius in libro 31. Moraliū tractans verba illa, quæ sunt in 39. capite Iob: *Terram (equus) ungula fodit*. Historiam hanc Moysi de fossione puteorum Isaac, ad pulcherrimam, & perfectioris viuēdi disciplinæ amatoribus atque sectatoribus apprimè vtilem, tropologicam intelligentiam & disputationem traducens, hunc in modum scribit: Sancti viri quamuis intento mentis oculo supernis inuigilent, quamuis cuncta quæ in imo præterfluunt pede rigidi contemptus calcent: ex corruptione tamen terrenæ carnis, cui adhuc alligati sunt, plerūque cogitationum puluerem in corde patiuntur. Cūque foris persuadent alijs appetere cœlestia, semetipsos semper intrinsecus subtili inquisitione discutiunt; ne qua immorante in se diu infima cogitatione polluantur. Equus ergo iste ungula terram fodit, cū prædicator quisque forti inquisitione terrenas in se cogitationes discutit. Vnde benè & Isaac apud alienam gētem puteos fodisse describitur. Quo videlicet exemplo discimus, ut in hac peregrinationis ærumna positi cogitationum nostrarum profunda penetremus: & quovsq; nobis veræ intelligentiæ aqua respondeat, nequaquam nostræ inquisitionis manus ab effodienda cordis terra torpescat. Quos tamen puteos Philistini insidiantes terra replent; quia immundi spiritus, cum nos studiosè cor nostrum fodere conspiciunt, congestas in illud tentationum cogitationes ingerunt. Vnde semper mens euacuanda est, incessantèrque fodienda: ne si indiscussa relinquitur, vsque ad tumorem peruersorum operū, cogitationum super nos terra cumuletur. Hinc ad Ezechielem dicitur: *Fili hominis fode parietem.* Id est, cordis duritiam crebris perscrutationum ictibus rumpe. Hinc ad Isaiam Dominus dicit: *Ingrederi in petram, abscondere, fossa humo, à facie timoris Domini, & à gloria maiestatis eius.* Petram quippè ingredimur, cum cordis nostri duritiem penetramus. Et à facie timoris Domini fossa humo abscondimur, si terrenas cogitationes egerentes, ab ira districti Iudicis, in humilitate nostræ mentis celamur: quo enim plus terra fodiendo egeritur, eo pauimentum semper inferiùs demonstratur.

B. Gregorij
pulcherrima
disputatio
Tropologica,
super fossione
puteorū Isaac.

Ezechiel. 2.

Isaia. 2.

Comm. in Gen. Tom. 4.

1

Vnde & nos quanto studiosius terrenas cogitationes à nobis eijcimus, tantò humilior perfugium, vbi abscondamur, inuenimus. Hinc etiam populo Israëlítico per Moysen iubetur à Domino, vt cum egreditur ad requisita naturæ, mittat paxillum in baltheo, & fossa humo, abscondat quæ egesta fuerint. Naturæ enim corruptibilis pondere grauati, à mentis vtero quædam cogitationum superflua, quasi mentis grauamina erumpunt. Sed portare paxillum sub baltheo debemus, vt videlicet ad reprehendendos nosmetipsos semper accincti acutum circa nos stimulum compunctionis habeamus: qui incessanter terram mentis nostræ pœnitentiæ dolore confodiat, & hoc, quod à nobis fœtidum erumpit abscondat. Ventrìs quippè egestio, fossa humo per paxillum tegitur; cum mentis nostræ superfluitas, subtili redargutione discussa ante Dei oculos per compunctionis suæ stimulum celatur. Hactenus ex B. Gregorio.

VERS. 24. Ascendit Isaac ex illo loco in Bersabee, vbi apparuit ei Dominus in ipsa nocte dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum sum: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter seruum meum Abraham.

DESCEDENS Isaac, ex vrbe Gerara, & terra Philistinorum, 37 abiit ad Urbem Bersabee: quæ, quia situ loco erat altiori quàm vrbs Gerara, idcirco ascendisse illuc dicitur Isaac. De ista vrbe; quæ lectorem scire conuenit, diximus in Tertio Tomo super cap. xx. Genesis Numero 23. *Vbi apparuit ei Dominus in ipsa nocte.* Vt expulsum Isaac à Rege, & à Philistinis iniuriosè vexatum, & putris suis spoliatum, Deus solaretur, ac recrearet; apparuit ei, & amplissima promissa patri eius Abrahæ data, renouando, & confirmando, nimium quàm lætum, fidentem, & alacrem facit; simulque eum paternæ virtutis commemoratione, atque exemplo ad eandem virtutem imitandam inflammant. Est autem hæc visio, & Apparitio Dei, secunda, quæ facta est Isaac: nec præter hanc, aliam vllam expressam legimus, ei contigisse. Illud: *in ipsa nocte*, significat ea ipsa nocte, qua venit ille ad urbem Bersabee, hæc ei visionem accidisse. Sed vigilante illi an dormienti? Thostatus, & Caietanus, dormienti putant contigisse: Lippomanus autem, vigilianti, & per Angelum: sed vtrumque incertum est. Nam cum vtroque modo fieri potuerit, & vtro modo sit factum, Moses tacuerit, diuinare prorsus est, alterutrum horum definire: neque enim, quia noctu facta est non potuit fieri vigilante Isaac.

Thostatus.
Caietanus.
Lippoman.

Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere. Ego sum (inquit Chrysostomus homilia 52. in Genesim) qui patrem tuum glorificauit: & cum 38 peregrinus esset, illustriorem omnibus indigenis feci: ego illi semper adfui,

fui, & in omnibus curam eius gessi. Ne te perturbet, quod à Rege Abimelech sis expulsus, & à Philistinis iniuria sis affectus. Multa talia, & Pater tuus pertulit, & inde gloriosior, me iuuante, factus est. Noli terreri, ego tecum sum: iccirco fieri hæc permitto, vt & tuam virtutem declarem, & manifestam mentis illorum prauitatem. Ego tecum sum, & ideo inuictus eris, & infestantibus eris tu potentior, & inuadentibus fortior: & tantam curam tui habebō, vt inuidiosus illis futurus sis. Considera misericordiam Dei: etenim se Deum dicens esse Abrahæ, ostendit quantum sibi vendicauerit illum, & proprium fecerit sibi. Nam cum Dominus sit omnium, conditor, vnus tamen hominis se Deum appellat, non concludendo, & abbreviando cum Patriarchæ appellatione suum dominium, sed peculiarem, & maximam in illum beneuolentiam suam demonstrando, quasi dicat, Ita eum mihi feci proprium, vt apud me tantum vnus ipse valeat, quantum alij omnes. sic Chrysostomus.

Cur Deus omnium, dictus sit propria Deus Abrahæ

Sed hoc ipsum paulò enucleatius dicamus, & declarem. Qui est communiter omnium Deus, ob generalem omnium creationem, conseruationem, ac gubernationem, is propriè, ac singulariter dictus est Deus Abrahæ, tum ob peculiarem, & admirabilem Dei curam, & beneuolentiam in eo tuendo, regendoque, atque amplissimis bonis cumulando: tum etià ob singularem, & eximiam Abrahæ fidem, & obedientiam, pietatēque, qua vnus ille Deum vnice coluit. Ob hanc quoque causam, Deus appellatus est peculiariter Deus Hebræorum, sicut ipse dixit Exodi decimo nono. *Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum: eritis mihi in peculium, de cunctis populis: mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta*: & in capite quarto Deuteronomij dixit Moyses Hebræis. *Hæc est vestra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens, & intelligens, gens magna. Nec est alia Natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantés sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic inclita, vt habeat ceremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?* Et hinc sumptum est illud Dauidis psalmo 147. *Qui annuntiat verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israël. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.*

Deuter. 4.

Psal. 147.

39 Apud Ethnicos, variz gentes, varios ex hominibus sibi Deos fecerunt, variòque ritu, & cæremoniis eiusmodi factitios coluerunt deos. Ad eos verò fictitiæ diuinitati consecrandos adducti sunt, partim admiratione virtutum, quas in illis cernebant: partim meritorum, & beneficiorum magnitudine, partim repertarum ab illis artium commoditatibus. Virtutes autem eorum perinfignes dico, aut corporis, vt inusitatam proceritatem, pulchritudinem, robur: aut animi, vt exuberantem sapientiam, fortitudinem, iustitiam, & beneficentiam. Quanquam, nec vera in illis virtus fuit, & ea, qualis erat, nec paucis, aut paruis mixta, & inquinata vitijs fuit. Super hac re copiosè disputat

De variarū gentium, varijs, & proprijs Dijs.

in 1. lib: Lactantius, affirmans deos esse factos ex hominibus, aut virtutis gratia, vt Herculem: aut munerum, vt Cererem, ac Liberum; aut artium repertarum, vt Æsculapium, & Mineruam. Quod autem ob prædictas causas variarum gentium varij fuerint quasi proprij Dij, multis cõstat exemplis. Etenim Belus Assyriorum, & Chaldeorum proprius habebatur Deus: Isis Ægyptiorum: Baal Sidoniorum, & Tyriorum. Minerua Atheniensiu: Iuno Samiorum: Vulcanus Lemniorum: Latinorum Faunus: Sabinorum Sancus: Quirinus Romanorum.

Ceterum diligenter, & attentè consideranda sunt illa verba: *Noli timere, quia ego tecum sum.* Pro quibus paraphrasis Chaldaica huiusmodi reddit sententiam: *Noli timere, quia adiumento tibi erit verbum meum.* Magna profectò hæc diuinæ protectionis assistentiæ gratia est. Quam breuibus describens David in psalmo 31. ex persona Dei sic ait: *Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris, firmabo super te oculos meos.* Hanc sibi gratiam contigisse, idem propheta lætabundus prædicat psalmo 15. *Proindebam, inquit, Dominum, in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. Propterea letatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper, & caro mea requiescet in spe.* & psalmo 22. *Etiamsi ambulauero in medio*

Quæta sit gratia diuinæ protectionis, & assistentiæ.

Iob. 17.

Quatuor modi protectionis diuinæ.

umbra mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Hac nempe fretus diuinæ protectionis gratia, fidenter dixit Iob: *Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.* Et Paulus ad Romanos 8. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Huius porro diuinæ assistentiæ, & protectionis quadruplex virtus, & modus est: Etenim fit, aut illuminando nos, vt pericula & mala ingruentia prospicientes, ea præcaueamus. Aut malorum occasiones amolendo, & à nobis amouendo, ne in ea labamur; Aut coërcendo, & compescendo Diabolum, ne vel per occultas insidias nos circumueniat, vel per graues, ac vehementes tentationes nos prosternat: aut demum in ipsis tentationibus, siue diabolicis, siue humanis, quas accidere nobis permittit, tantum impertiendo animi robur, & constantiam, vt non solum non succumbamus tentationibus; sed illis superatis, ingentem capiamus ex ipsis tentationibus virtutis auctum, & vberimum cœlestis gloriæ meritum comparemus. Quam autem Deo pro huius protectionis suæ gratia, obligati sint, quibus ea est data, exultans David, declarauit illis verbis, psalmo 17. *Diligam te Domine fortitudo mea: Dominus firmamentum meum, & liberator meus, Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eum. Protector meus, & cornu salutis mea, & susceptor meus.* Animaduertere est, hanc protectionis, & assistentiæ suæ gratiam promississe Deum tribus istis Patriarchis, Abraham, Isaac, & Iacob: Vt propter hanc quoque causam propriè, ac singulariter illorum Deus appellatus sit. De Abraham habes Genes. 15. *Noli timere Abraham, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* De Isaac hoc loco: *Noli timere quia ego tecum sum.* De Iacob Genes. 28. *Ero custos tuus, quocumque perrexeris.*

Ad

Ad quem locum cum venissent de Geraris Abimelech, & Ochozath amicus illius, & Phicol, dux militum, locutus est eis Isaac, Quid venistis ad me hominem, quem odistis, & expulistis à vobis? Qui responderunt, vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos dicimus: Sit iuramentum inter nos, vt non facias nobis quicquam mali, &c.

VERS. 26.
vsq; ad 30.

41 **P**ENITVERAT iam Regem Abimelech, & Satrapas eius iniuriæ, qua affecerant immerentem Isaac: simulque metuebant iustam contra se iram Dei, quem adesse illi viro, & vehementer fauere, clarissimè cernebant. Quamobrem supplices ad illum adierunt, amicitiam eius expetentes, scdusque cum eo inire percipientes. Nempe magna est vis conscientie, etiam nullo accusatore, ac iudice, suorum quemque scelerum acriter accusantis, rigidèq; condemnatis. Magna item, & insuperabilis est potentia virtutis: quæ opugnari quidem, & infestari potest, sed expugnari, atque opprimi nō potest. Est quoque improbis hominibus valdè formidabilis diuina protectio iustorum hominum. Rectè igitur Chrysostomus homil. 52. in Genesim. Vide, inquit, quemadmodum isti semetipsos, impellente conscientia, reprehendere festinant, cum nullus ad id cogeret, aut crimina illis obijceret. Sed ita se habet iniustitia: quotidie conscientiam mordet; & silente eo qui offensus est, pœnam & rationem exigi à se putant, qui iniustitiam operati sunt: quotidie arguantur, & sibimetipsis quasi præscribunt, & prænuntiant suorum flagitiorum supplicia: semper sibi adesse iudicem, & præsto esse vindicem, & ultorem cogitant.

Quia vis cōscientie, ac vltimæ.

Chrysostomus

42 Et Ochozat amicus eius. Sic etiam vertit Pagninus: sic legunt etiam Hebræorum nonnulli, sed B. Hieronymus in traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc ipsum locum, vocem (Ochozat) sumit non vt nomen proprium hominis, sed vt nomen significans collegium, vel comitatum amicorū. In Hebræo, inquit, legitur venisse Ochozat, & collegium amicorum eius: vt non tam hominem significet, quàm amicorum turbam, quæ Regem illuc comitata sit. Atque hanc interpretationem Hieronymi secuti sunt Rupertus, Lyranus, Thostatus & Vatablus, eandem habet paraphrasis Chaldaica. Lippomanus ait dictionem Hebraicā, quæ in hoc loco est (Mereehu) significare *amicum eius*, vt habet Latina translatio; addita nimirum littera (Men) dictioni (Rea) quæ amicum, vel socium significat. Septuaginta verterunt *Abuzat pronubus eius*, quæ lectio nullam cum Hebraica sententia affinitatem habet. Isidorus, & Latinus interpres Originis legunt *Gener eius*. Interpres Chrysostomi vertit, *Præfatus Gynecæi*.

S. Hieronymus.

43 Quid venistis ad me, hominem quem odistis, & expulistis à vobis? O miram lenitatem, & mansuetudinem Isaac! à quibus tam inhumaniter tractatus, tam iniuste læsus, & vexatus fuerat, nihil de illis queritur, nihil

expostulat cum illis, nec illorum humilitate, ac metu factus est insolentior, & arrogantior, nec fiducia diuinarum promissionum, nec Dei præsidio, virtutēque confusus, aduersus illos insurrexit: sed perpetuam præ se ferens mansuetudinem, magna cum lenitate verborum dixit eis, *quare venistis ad me?* Itaque mitior etiam patre suo Abraham visus est; hic enim (vt scriptum est Genes. 21.) eiusdem gentis, atque eiusdem nominis 34 Regem increpauit, propter puteum aquæ quem vi abstulerant serui eius. At Isaac de tot puteis suis partim obstructis, partim ablatis verbum fecit nullum. Iam ergo tanto ante seruasse videtur sanctissima illa Pauli documenta, & præcepta. *Nulli malum pro malo reddentes, non vosmetipsos defendētes. Noli vinci à malo, sed vince in bono malū. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Videlicet ex Sanctorum virorum moribus, & factis, duplex hæc præcipuè virtus exsplendescit: mala sibi data patienter ferre, nec pro malis malum, sed bonum potius reddere. Faciles illi sunt ad ignoscendum, prompti ad eorum, qui læserunt excusationem, & satisfactionem accipiendam; propensi ad amoris reconciliationem; illud Saluatoris nostri documentum cordi, & memoriæ perpetuò habentes, *Dimittite, & dimittimini: date, & dabitur vobis:* Namque illud:

Ad Rom. 12.

Luc. 6.

Vir. 1. Aeneid.

--- manet alta mente repositum,
Iudicium Paridis,

Menander.

Origenes.

Et mortalium offensas immortalī odio, atque inexorabili venia conditas animo tenere, non seruorum Dei, non Christiani hominis, non hominis, sed Diaboli est. Merito itaque illud Menandri celebratur dictum: *Mortalis cum sis, immortales inimicitias ne geras.*

Origenes in homilia 14. in Genesim historiā hanc Regis Abimelech partim dissidentis cum Isaac, & partim concordantis, & trium istorum hominum Abimelech, Ochozath, & Phicol accessum ad Isaac, pacem ab eo, & amicitiam postulantium, per allegoricam expositionem pulchrè applicat ad sapientiam Gentilium, & tripartitam philosophiam, Naturalem, Moralem, rationalem siue diuinam. Hæc enim à verbo Dei, & sacra doctrina, per Isaac figurata, in quibusdam dogmatibus discrepat, sed in nonnullis etiam cum ea consentit. Hæc à primo vehementer obstitit, atque obnixè aduersata est prædicationi verbi Dei, & doctrinæ euangelicæ, 35 vbiq; terrarum eam insectans & conans vndique extrudere. Sed vbi vidit, suis ipsam insectationibus inclarescere magis, ac vigere; suorumque cladibus, viuidiorem, & alacriorem, ac numerosiorem euadere; tum etiam permota tot tantorumque miraculorum effectione, obstupescens item heroicis Christianorum hominum virtutes, & facta: persuasa denique est, & veram, & salutarem, & diuinam, & de cælo missam esse Christianorum disciplinam, & idcirco sibi eam esse amplectendam, & vt certissimam verè sentiendā, ac bene viuendi magistrā, & ad beatā vitam ducem, perpetuò sequendam. Itaque completum in istis sapientibus fuit illud Zachariæ vaticinium cap. 8. *In diebus illis apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium simbriam viri Iudæi, dicentes, Ibimus vobiscum:*

Locus Zachariae
capite 8.

vobiscum : audiuimus enim quoniam Deus vobiscum est. Decem homines vocauit, id est, multos, ex more Scripturæ, quæ numero denario, interdum perfectionem, sæpe multitudinem denotat. Viros Iudæos appellat primos illos prædicatores Euangelij, & doctores Gentium, & fundatores Ecclesiarum tales enim fuere Apostoli, & plerique ex discipulis eorum. Apprehendere fimbriam, id est, extremam vestis partem, puerorū est (inquit Cyrillus super eum locum) qui patres suos sequuntur, & eorum fimbrias apprehēdūt ne cadāt: ita Gentiles adhærebāt Apostolis, & prædicatoribus Euangelij, & ab eis duci se, ac regi sinebant, ne caderent, putabāt enim casuros se, si vel minimū ab eorū præceptis, & monitis recessissēt.

Cyrrillus,
Alexandri.

45 Sed ponamus hīc verba ipsa Origenis, varia, & iucunda eruditione aspersa. Rex Abimelech (ait Origenes) personā tenet Philosophorum, & sapientium huius seculi, qui per eruditionē philosophiæ, multa etiā secundum veritatem comprehendebant. Isaac autē verbi Dei quod ex lege est, tenet figuram. Hic igitur Abimelech, neque in dissensione semper est cū Isaac, neq; in pace; Philosophia enim, neq; in omnibus diuinæ legi, & doctrinæ contraria est, neque in omnibus consona. Etenim multi Philosophorum, vnū esse Deū, qui cuncta creauit, docuerūt; & in hoc consentiūt legi Dei. Aliquot præterea tradiderunt, per Verbū Dei omnia esse facta, & omnia regi, ac moderari: in quo nō solum legi Dei, sed etiā Euangelio consentanea dixerunt. Moralis verò philosophia, & physica, penē omnia, quæ nostra sunt, sentiunt, & tradunt. Dissident tamen à nobis, cū dicūt materiam esse coæternā Deo: cū negant curare Deū mortalia, sed prouidentiam eius supra lunaris globi spatia cohiberi. Cū sempiternum faciunt hunc mundū, & nullo fine claudendū: Ac demū, cū vitas omniū nascentium, ex stellarū cursibus, viribūque pendere affirmant. Et idcirco Abimelech, secundū hanc figurā, aliquando in pace esse cū Isaac, aliquando dissidere describitur. Nec illud otiosum est, aut mysterio vacat, quod vnā cum Abimelech dicitur, venisse alios duos Ochozach generū eius, & Phicol ducē exercitus eius: interpretatur autē Ochozat (*tenēs*) Phicol autē *Os omnium*: ipse verò Abimelech *Pater meus Rex*. Qui tres gerunt imaginē totius Philosophiæ, quæ tripartita apud Gentiles celebratur, Rationalis, Naturalis, & Moralis. Rationalis est, quæ Deū omniū patrē, ac regē cōfiteretur, vt Abimelech. Naturalis est, quæ fixa est, & tenet omnia, velut naturæ ipsius viribus nitens, quam proficitur Ochozat, qui dicitur *tenens*. Moralis est, quæ omniū sermone celebratur, & ad omnes pertinet, & pro communi similitudine præceptorum in ore omnium versatur: hāc designat Phicol, qui *Os omnium* interpretatur. Hi ergo tres huiusmodi doctrinis instituti, veniunt ad legem Dei, & dicunt: *Vidimus quia est Deus tecum. Fiat conuentio inter nos, & inter te, & constituamus tecum pactum, ne facias nobis mala.* Ascendens enim ad legē Dei necessariō dicit, *Iuravi, & statui custodire mandata tua.* Sed quid petunt isti? *Ne facias*, inquiunt, *nobis mala.* Remissionē vtique peccatorum per hæc verba poscere videntur; quasi significātes illud, *Non secundū peccata nostra facias nobis, neq; secundū iniquitates nostras retribuas nobis, sed secundū misericordiā tuā saluos nos fac.*

Origenis per
pulchra dispo
satio allegori
ca.

Ioan. 1.

Psa. 118.

Psa. 102.

Possunt

Matth. 2.

Possunt etiam isti tres figuram prætulisse illorum trium Magorum, qui Dominum Iesum natum in Bethlehem venerunt adoratum, ex Orientis partibus profecti, & paternis libris, atque institutis Maiorum suorum eruditi, dicentes: Vidimus natum Regem, & vidimus quia Deus est cum ipso, & venimus adorare eum, pacemque cum eo perpetuam habere cupimus. Hactenus ex Origene. Pro illo: *Sit iuramentum inter nos*, septuaginta verterunt: *Sit execratio inter nos*, & sic ex Hebræo vertendum esse arbitrabatur Oleaster. Quam lectionem exponens S. August. quæst. 77. in Genesim. Execratio, inquit, hoc loco est iuratio, quæ maledictis obstringit, quæ accidunt ei, qui peieraverit.

Oleaster.
S. Augustinus

Vocabulū pa-
cis in Scriptu-
ra quā va-
rias habeat si-
gnificationes.

Psal. 118.

Esa. 48.

Ad Gal. 5.

Luc. 2.

Ioan. 14.

Luc. 2.

2. Reg. 17

Matth. 10. &

Luc. 10.

Oleaster.

Circa illud, quod subditur, *Cum pacem dimisimus te auctum benedictione Domini*. Obseruandum est, vocē Hebræam [Scialom] quæ Latine redditur [Pax] multo amplioris, & multiformis apud Hebræos esse significatus, quā apud Latinos nomen pacis. Significat enim Hebræis [Scialom] sanitatem, & animi corporisque salutem, integritatem, securitatem, gaudiū, & lætitiā, tranquillitatem animi, prosperos rerum successus, votorum complementum, rerumque desideratarum adeptionem. Verum eius vocis notio, & vis, appositis hoc loco exemplis ē Scriptura depromptis, erit apertior, atque illustrior. Hinc sunt illa: *Pax multa diligentibus legem tuā*. *Non est pax impijs. Fructus iustitiæ pax: pax hominibus bonæ voluntatis: pacem relinquo vobis, pacē meā do vobis*. Sanè significatur in istis sententiis nomine pacis, tranquillitas, salus, gaudium, securitas, & prosperitas tam corporalis, quā spiritualis. Illa quoque frequentantur in sacris litteris: Dimitti in pace: Ire, vel colligi in pace, ad patres suos recipi in pace spiritum suum: In pace dormire, ac requiescere, quorum hæc est sententia: Læto & tranquillo animo, & votorum suorum compotem factum emori. Legimus item in scriptura: *Vade in pace*. id autem est: Esto animo tranquillo, & læto, ecce quod optabas, iam adeptus es; haud indubiè adipisceris. Et illa: *Estne pax puero Absalom?* Id est: Estne Absalom saluus? Et Pax tibi, vel vobis, idem apud Hebræos significat, quod Latinis, Aue, vel Salve, & sanus sis, & saluus; & felix: idēque valet, Pax huic domui. Loqui porro alicui pacem, est, beneuolē, & amicē ad eum loqui, & verbis suis illum facere securum, & tranquillum. Ambulare in pace cum Deo, est placere illi, atque ei recto, & sincero animo seruire. Iam verò illud tam crebrum in Epistolis Apostolicis: *Gratia, & pax* significat gratiam sanctificantem, & quæ ex ea accidunt homini bona, quietem dico conscientia, fiduciam, securitatem quandam, & gaudium, & iucunditatem spirituales. Hoc igitur in loco, *Dimisimus te in pace*, Significat, saluum te, atque illæsum, & planē indemnem, & quietum dimisimus. Oleaster putat, Hebræam vocem [Scialom] significare integritatem potius, quā pacem: & idcirco sic interpretatur hunc locum: Dimisimus te integrum, ac sine vlla rerum tuarum diminutione, & iactura.

Fecit

Fecit ergo eis conuiuium : & post cibum & potum surgentes
manè,iurauerunt sibi mutuò,dimisitque eos Isaac
pacificè in locum suum. VERS. 30.

47 ONVIVALIS Societas, & i cunditas, maximè idonea, & accommodata semper visa est ignoscentiæ, ac munificentiæ, & institutioni amicitiarum, aut, si quæ fortè essent diremptæ redintegrationi, veritatis etiam declarationi, & simplicitatis animorum, sinceritatisque demonstrationi. Meritò igitur laudata est Iulij Cæsaris clementia, qui Catullo poetæ, cuius maledicentissimis versibus perpetua sibi esse imposita stigmata non dissimulauerat, satisfaciendi, statim ignouit: & quo fidem depositæ simultatis, recôciliatique animi maiorem faceret, eodem die ipsum cœnæ adhibuit. Contrà verò crimini datum est Alexandro, quòd Philotam coniurationis suspicionem à se amolientem, deprecantemque, benignè audierit, sibi que satisfactum ab eo esse simulauerit, dexteramque, reconciliatæ pignus gratiæ obtulerit, quin etiam ad epulas ipsum inuitauerit, & familiariter tractauerit, ingenti scilicet perfidiosæ dissimulationis crimine. Nempe quem iam neci destinauerat, & mox daturus erat, inopinantè atque incautum opprimere voluit; hostili dissimulatione, conuiuij gratiam & religionem polluens atque corrumpens. Nequissimi etiam, sæuissimique mortalium Caligulæ Imperatoris execranda fuit in conuiuijs voluptas; non minùs hominum sanguine, cædibúsque, quàm cibo potúque gaudentis, & satiari cupientis. Non sic noster Isaac: sed ex animo, regis Abimelech satisfactionem accepit; & citra vllam disceptationem, aut ex postulationem, iniurias omnes, quibus affectus fuerat, magna facilitate & clementia remisit: & quò clarius & certius ostenderet nihil apud se residere veteris offensæ, Regem ipsum & Satrapas eius familiari excepit conuiuiu; quasi veteris simultatis in perpetuum oblitteratæ testimonium; ipsosque pacificè ac benignè dimisit.

Inclemens & atrox factum Alexandri Magni.

Caligula Imperatoris plena crudelitas voluptas.

48 Sed perpendamus in illis verbis : *Fecit illis conuiuium*, significationem & vim huius nominis *conuiuium*, tam in lingua Latina, quàm in Græca & Hebraica. Apud Ciceronem in libro De Senectute Cato ille Censorius epularem amicorum cœuentum & coitionem, aptiori & honestiori vocabulo probat esse à Romanis, quàm à Græcis appellatam : Bene, inquit, maiores nostri accubationē epulārē amicorū, quia vitæ cōiūctionē haberet conuiuiū nominarunt, melius quàm Græci, qui hoc idē tū cōpotationē tū, concœnationē vocant; vt, quod in eo genere minimum est, id maximè probare videantur. Et ipse Cicero in quadam Epistola ad Papirium Pærum libro nono Epistolarum : Extra iocum, inquit, moneo te, vt cum viris bonis, iucundis, amantibus tui viuas. Nihil est aptius vitæ, nihil ad beatè viuendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero, sed ad communitatem vitæ, atque victus, remissionemque animorum; quæ maximè

Melius Latinos conuiuium nominasse, quàm Compotationē Græcos.

Cicero.

Comm. in Gen. Tom. 4.

m

sermone afficitur familiari, qui est in conuiujs dulcissimus: vt sapientiùs Nostri quàm Græci: illi aut computationes aut concœnationes: Nos conuiuia, quòd tum maximè simul uiuitur. Hæc Cicero.

Cur tam Græci quam Hebræi epulare in conuietum, à potando appellauerint.
Oleaster.

At enim, sicut Græca lingua, ita quoque sacra lingua Hebræa, epulæ 48
rè congressum à bibendo vocat; dicitur enim Hebraicè [Mistè] id est, potatio, vel quemadmodum ficta voce interpretatur Oleaster [Bibale] Nempe datum ei tale nomen est, tum ex eo quid præcipuè sit in conuiujs, maiorique iucunditate atque hilaritate, tum quod finis conuiujs esse videtur, vt per iucundam remissionem hilaretur, ac recreetur animus: id autem maximè præstat largior vini potatio. Etenim de mira vini virtute lætificandi animum, multa & illustria sunt Scripturæ testimonia: vt Psalm. 103. *Vinum latificat cor hominis.* Et Ecclesiastici 31. *Vinum adiucunditatem creatum est.* Et ibidem: *Exultatio anima & corporis, vinum.* Et Prouerbiorum 30. *Date siceram mœrentibus, & vinum iis qui amaro sunt animo: bibant & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordantur amplius.* Et Hippocrates in Libello de Flatibus, si tamen ille, auctor eius libri est, Ebrij, inquit, fiunt præsentium malorum obliuiosi, ac futurorum bonorum fœcunda spe beantur. Nec prætermittendum est, quòd ad hanc sententiam scripsit Seneca libro primo de Tranquillitate vitæ. Interdum, inquit, magnum dant vigorem conuietibus, & liberalior potio; nonnunquam & vsque ad ebrietatem veniendum, non vt mergat nos, sed vt deprimat curas. Eluit enim curas, & ab imo animum mouet, & vt morbis quibusdam, ita tristitiæ medetur. Libèrque non ob licentiam linguæ dictus est inuentor vini, sed quia liberat seruitio curarum animum, & asserit, vegetatque, & audaciorem in omnes conatus facit. Sed vt libertatis, ita vini salubris moderatio est, & Solonem, & Arcesilaum indulgisse vino credunt. Cato etiam vino laxabat animum, curis publicis fatigatum. Sed nec sæpe faciendum est, ne animus malam consuetudinem ducat; & aliquando tamen in exultationem, liberratèque extrahendus, tristisque sobrietas remouenda paulisper. Sic Seneca. Quænam porro ex largiori lautiorique vini nonnunquam in conuiujs potu, animis hominum corporibusque vtilitates accidunt, luculentam ex sententia Platonis, disputationem habet Gellius libro decimo quinto, capite secundo. Apparet igitur non sine causa, & idonea ratione Hebræos & Græcos epularem conuietum ex potando potissimum appellasse.

Hippocrates.

Seneca.

Cur inuentor vini dictus ab Ethnicis Liber.

Plato.
A. Gellius.

VERS. 31.

Et post cibum & potum surgentes manè, iura-
uerunt sibi mutuò.

De multiplici opportunitate accommodatae temporis matutini.

R eo conuiuium illud vespere, aut nocte factum fuerat, & insequenti mane pactum iureiurando initum & firmatum 49
est: vtrumque profectò tempestiuè, & aprissimo tempore. Etenim agitandis conuiujs vespertinum, aut nocturnum tempus;

pus; capiendis verò consiliis, & grauibz negotijs tractandis & exequendis maturinum est conuenientissimum. Itaque quod vulgo dicunt: *De sero conuiuium, de mane consilium* minimè vulgarem habet sententiam; quippe cum veritate, simulque cum ratione ipsa congruentem. Tempus namque matutinum grauissimis rebus humanis iuxta diuinisq; ritè meditandis & administrandis accommodatissimum est. Quis enim nescit hoc temporis peropportunum esse Orationi, & Meditationi rerum cœlestium? Idcirco Dauid Psalmo quinto: *Ad te orabo Domine, & manè exaudies vocem meam.* & Psalmo sexagesimo secundo: *Memor fui tui super stratum meum: in matutinis meditabor in te.* Et Psalmo octuagesimo septimo, *Manè oratio mea praueniet te.* Est item hoc tempus exercendæ iustitiæ, ac vindictæ malorum conueniens; idque se Dauid obseruasse testatur Psalmo centesimo illis verbis: *In matutino interficiebam omnes peccatores terra ut disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* In hoc ipso tempore plerumque fit diuina uisitatio & consolatio hominum, sicut dixit Iob: *Visitas eum diluculo,* iuxta quod est illud Dauidis: *Auditam fac mihi manè misericordiam tuam.* &c. *Ad vespèrum demorabitur fletus, & ad matutinum letitia.* In hoc autem tempore præcipuè verbum Dei à Prophetis prædicari solitum legimus in libris Prophetarum: in quibus scriptum est, Deum per suos Prophetas diluculo surrexisse ad docendum, præmonendum, corripiendum, & grauissimis comminationibus, deterrendum à sceleribus suis populum Hebræum. At verò inter epulas & pocula, cum nec animus sui potens est, nec prudentis vilius cogitationis capax, de grauissimis rebus consulta & decreta facere, barbarum prorsus & belluinum est, quòdque tristes plerumque ac funestos habeat exitus. Talem fuisse Persarum morem, in veteribus historijs traditum est: quibus impendio magis placuisse, & certiora esse visa consilia, quæ ipsi agitaucrunt temulenti, quàm quæ cœperant sobrij, vix crederet quisquam, nisi cum alij, tum grauis auctor in primis Strabo in libro xv. prodidisset.

Iob. 7.
Psal. 142.
Psal. 29.

Barbarus mos
Persarum.
Strabo.

50 Origenes persequens superiorem illam suam Allegoriam (quam nos supra enarrauimus) de Philosophis ad Verbi Dei ac diuinæ legis capessendam disciplinam venientibus; super isto conuiuium cum citasset hunc locum: *Et fecit illis conuiuium magnum Isaac, & manducauerunt, & biberunt,* ad hunc modum philosophatur: Certum est, quia qui ministrat verbum, sapientibus & insipientibus debitor est: quoniam igitur nunc conuiuium exhibetur sapientibus, idcirco dicitur, non paruum, sed magnum conuiuium esse factum. Et tu, si non sis adhuc paruulus, & lacte indigens, sed exercitatos deferas sensus, & eruditione plurima præmissa, ad intelligentiam verbi Dei capacior venias; fiet etiam tibi conuiuium magnum. Non tibi olera, languidorum parabitur cibus, nec lacte nutrieris, quo paruuli nutriuntur; sed faciet tibi minister verbi conuiuium magnum: loquetur tibi sapientiam, quæ inter perfectos profertur: sapientiam Dei in mysterio absconditam aperiet tibi, quam nemo principum huius sæculi cognouit.

Allegoria Origenis, super conuiuium Isaac.

Hebr. 5.

1. Cor. 2.

Coloss. 2. Reuelabit se tibi Christus, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt absconditi. Faciet igitur tibi conuiuium magnum, & ipse tecum epulabitur: si tamen non te inuenerit talem, vt dicat tibi quod Paulus dixit Corinthiis, primæ Corinthiorum 3. *Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus; tanquã parulis in Christo, lac vobis potu dedi. Ergo qui eruditos, & doctrinis exercitos sensus ad verbũ Dei audiendũ deferũt, bonãque mente, sanãque fide accedũt; istis fit magnũ conuiuium; cum istis epullatur Isaac: & non solũ epulatur, sed & surgens cum iuramento, eis pacem de futuris promittit. Vtinam & nos dignetur Deus magno illo conuiuio, quod apparasse dicitur Sapientia, Prouerbiorum cap. 8. Sapientia, inquit, iugulauit hostias suas, miscuit in cratere vinum suum, & misit seruos suos, qui omnes quotquot inuenerint, perducant ad conuiuium suum. Tantum est vt nos ingressi conuiuium sapientiæ, non rursus deposita semel insipientiæ atque impietatis indumenta resumamus: nec peccatis, quibus abluti & mundati sumus, iterum nos inquinemus ac fœdemus; sed in simplicitate & puritate cordis, recipiamus verbum Dei, quali fœcundissimum bonorum omnium semen, & diuinæ sapientiæ documentis & præceptis fidem & obsequium adhibeamus. Hactenus ex Origene.*

Locus Prouerbiorum cap. 8.

VERS. 32.
33.

Ecce autem venerunt in ipso die serui Isaac, annunciantes ei de puteo quem foderant, atque dicentes: Inuenimus aquã. Vnde appellauit eum Abundantiam: & nomen vrbi impositum est, Bersabee, vsque in præsentem diem.

P A V L O suprà in hoc ipso capite scriptum est, Isaac, vbi ascendit Bersabee, mandasse seruis suis, vt foderent puteum. Huius igitur fossionis putei, lætum successum venire serui illi nuntiatus Isaac, dicentes: *Inuenimus aquam.* Aquam intellige, abundantem, & quæ largissimum, ad satietatem vsque, hominibus pectoribusque potum præbere posset: idcirco enim appellauit Isaac eum puteum, Abundantiam, vel, vt Sanctus legit Hieronymus, saturitatem. Hoc autem tam lætum nuncium inuentæ aquæ incidit in eum ipsum diem, quo Abimelech & Isaac de mutua beneuolentia, fide, atque innocentia, iureiurando inuicem pacti sunt: & hoc significatur illis verbis: *Ecce venerunt in ipso die serui Isaac, &c.* Veruntamen hæc Moysi verba tres excitant quæstionculas. Prima quæstio est, An hic puteus sit idem, atque is quem Abraham in eisdem illis locis foderat; & de quo sibi per vim à Philistæis erepto exposculauit cum rege Abimelec. Sic enim supra legimus Genes. 21. *Et increpuit Abraham Abimelech propter puteum Aqua: quem vi abstulerant serui eius.* Caietanus & Thostatus censent, fuisse eundẽ ipsũ puteũ, quia omnia quæ tam hinc, quàm illic dicuntur, in vnum & eundẽ illũ puteũ probe competunt. Quorum tamen opinationi videtur illud contrarium, quodd

S. Hieron.

Tres quæstionculæ.

*Caietanus.
Thostatus.*

quòd illic appellatur Puteus iuramenti; hîc autem nominatur Puteus abundantîæ, vel saturitatis. Sed hoc non magni negotij est expedire: nihil enim prohibet eâdem rem diuersis appellare nominibus, ob diuersa quæ circa eam acciderunt. Illic propter iusiurâdum inter Abimelech & Abraham ibi factum, dictus est Puteus iuramenti: hîc autem, propter copiam inuentæ aquæ, appellatus est Puteus abundantîæ, vel saturitatis. Neque illud obstat, quòd iam ille Puteus erat factus, serui autem Isaac videntur fodisse nouum puteum: repetendum enim memoria est, quod paulò superius in hoc capite dixit Moses; Philistæos post mortem Abraham, obstruxisse puteos olim factos à seruis Abraham. Vnum ergo quempiam de istis puteis refoderunt serui Isaac, & ingentem aquæ scaturiginem inueniunt.

- 52 Altera quæstio est, An quæ in hoc loco nominatur Bersabee, & quæ Genesis cap. 21. nomine eodem appellatur, sit idem locus. Non enim videtur esse idem, quia hîc nominatur vrbs, illic, verò, tantum vocatur locus, & non vrbs. Sed hoc, leue ac nihili est; nomen enim loci, adeò latè patet, vt etiam vrbes significatione sua comprehendat. Illud fortius est: cum iam id nominis ante centum annos, imposuisset ei loco Abraham: quorsum Isaac, si fuisset eadem vrbs, iterum nomen idem ei diceretur hoc loco imposuisse? Soluit hoc Thostatus, dicens, non esse inusitatum, sapius eidem rei nomen idem imponere diuersis temporibus, & ob diuersa eius rei accidentia: quemadmodum Patriarchæ Iacob diuinitus impositum est idem nomen Israel bis; semel, cum luctatus est cum Angelo, Genes. cap. 32. iterum autem, cum rediens ex Mesopotamia, venit in locum Bethel, Genes. 35. Quanquam nec hic dicitur Isaac imposuisse istud nomen, nec illic Abraham. Sed vtrobique dicitur, fuisse tale nomen impositum ob ea quæ ibi acciderant vtrique Patriarchæ. De huius vrbs appellatione, situ, & sorte, siue tribu diximus in tertio Tomo super caput 21. Numero 23. In exordio capitis 29. libri Iosue hæc vrbs dupliciter vocatur, & Bersabee, & Sabee, & vtrumque nomen iunctim ponitur. Esse autem duo illa nomina eiusdem vrbs, peruincit summa tredecim vrbum ibi facta: si enim duæ fuissent vrbes, non tredecim, sed quatuordecim numerari necesse esset; & in primo Paralipomenon capite 4. alterum istorum nominum, vt superuacaneum, omittitur. Propterea verò illic duo esse scripta nomina eiusdem vrbs existimat Rabbi Isaias, vt in memoriam celebris illius putei rediremus, apud quem fœdus percussit Abraham cum Abimelech: quæ res & vrbi, & Puteo nomen dedit: vocatus enim est Bersabee, id est, Puteus iuramenti, vel Puteus septem, agnorum videlicet, quos Abimelecho selectos dedit Abraham, vt dictum est Genes. 21.

Secunda quæst.

Thostatus.

Rabbi Isaias.

- 53 Tertiam quæstionem mouet Latina lectio huius loci, quæ sic habet: *Tert. quæstio. Unde appellauit eum, Abundantiam.* Siquidem quæ in hoc loco est Hebræa vox [Sciungha] non significat Abundantiam, vel vt legit Sanctus Hieronymus, Saturitatem, sed iusiurâdum. Et qui se fideliter ex Hebræo interpretari putant, ita vertunt & exponunt: aut certè verbum ipsum He-

Caietanus.

bræum retinent, vt Pagninus & Chaldaica interpretatio. Caietanus tribus argumentis probans ita legi debere, sic ait: *Quod legitur: Vocauit eum Abundantiam*, iuxta Hebræum habetur: *Vocauit ipsum Iuramentum*. Hoc enim nomen quadrat, tū Hebraicę dictioni; tumeuentui, qui illo die fuit, id est, Iuramento factō inter Abimelech & Isaac; tum etiam suprà dictis; quia Isaac nominauit puteos restauratos, iisdem nominibus, quibus nominati fuerant à patre suo Abraham. Constat enim ex capite 21. Genesim, Abraham puteum quem ibi habebat, nominasse puteum iuramenti. Sic Caietanus. Sed Beatus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum, primò, quasi obiter & obliquè carpit lectionem huius loci, quæ est apud Septuaginta Interpretes, qui locū hunc ita reddiderunt: *Venerunt pueri Isaac dicentes, Non inuenimus aquam: & vocauit nomen eius Iuramentum*. Deinde translationem suam defendens, rationem exponit, cur verterit Saturitatem. Sunt autem hæc Hieronymi verba: Nescio quomodo in Septuaginta Interpretibus habeatur, pueros Isaac nunciasse ei se non inuenisse aquam, & ideo vocatum esse puteum illum, Iuramentum. Quæ enim etymologia est, propterea vocari Iuramentum, quòd aquam non inuenissent? E contrario in Hebræo, cui interpretationi Aquila consentit & Symmachus, hoc significatur, quòd inuenerint aquam, & propterea appellatus sit puteus ipse Saturitas, & vocata Ciuitas, Bersabea, hoc est, Puteus Saturitatis. Licet enim suprà Gen. 21. ex vocabulo Iuramenti, siue ex septenario ouium numero, quod [Sabe] dicitur, asseruimus [Ber-Sabe] appellatum: tamen nunc ex eo quòd aqua inuenta est, Isaac, ad nomen Ciuitatis, quæ ita priùs vocabatur, alludens, declinauit paululum litteram, & pro stridulo Hebræorum [Sin] à quo [Scabe] incipitur, Græcum sigma, id est, Hebræum [Samech] posuit. Alioquin & iuxta allegoriæ legem post tantos puteos in fine virtutum, nequaquam congruit, vt Isaac aquam non repererit. Hæc Hieronymus. Lectionem huius loci, secundum Septuaginta Interpretes, quā Hieronymus proximè dictis verbis reprehendit, vide quemadmodum defendat August. quæst. 79. in Genesim.

Lippomanus
in Catena in
Genesim.

Lippomanus paulò subtiliùs enucleatiùsque super hac ipsa re differēs, 54
Norandum, inquit, [Scebaa] siue [Sciungha] cum puncto [Sibòlet] significare septem, & quando est generis masculini, tunc scribitur cum [He] in fine; cum autem est generis fœminini, sine [He] scribitur. Dictio etiam [Sceungha] siue [Sciungha] à verbo [Sauang] quod est, iurare, descendens, significat Iuramentum, sed quia eisdem litteris radicalibus scribuntur, accipitur [Sciùgha] pro [Sceungha] hoc est, septē, pro, Iuramento. Dictio verò [Sauangh] siue [Souoangh] cum puncto Scibòlet, à verbo [Subaa] quod est saturare & replere, descendit, & significat saturitatem, vel abundantiam. Verum quia in præsentī loco [Sceungha] scriptum est, idcirco pleriq; reddiderunt: *Et vocauit eum Iuramentum*, & sic verterunt Septuaginta. Videtur autem Beatus Hieronymus legisse Sabaa cum puncto [Scibòlet] & ideo Abundantiam vel Saturitatem reddidisse. Quoniam igitur vno & eodem die, & iuramentum factum est inter Palæstinos, & Isaac;

Iſaac ; & nunciatum eſt de puteo aquam habente , ideo urbi nomen im-
poſitum eſt, Berſabee, vtrumque ſcilicet, vno eo nomine complectens, &
puteum, & iuſurandum. ſic Lippomanus. Lippomani ſententia non diſ-
plicet : præſertim cùm Hebræi quoque magiſtri hoc loco ſcribant, hanc
vocem, quibus punctis nunc legitur, ſignificare ſeptē, ſed eſſe [Sceuāgh]
ſeptem pro [Sceungha] iuſurandum: cum alioquin litteræ conſonantes
& radicales quæ appellantur, vtrobiq; ſint eadē. Quinetiam addi
potēſt, quod plerique Rabbini docent, verbum [niſuāgh] iurare, & no-
men [Sceuunga] iuſurandum, à voce [Sciuaugh] id eſt, ſeptem, eſſe dedu-
ctam, quod iuſurandum non niſi ſeptem, hoc eſt, multis, grauibꝫſque
cauſis & teſtibus adhibendum ſit. Atque hinc etiam vocem [Sauāgh] id
eſt, ſaturitatem ſeu abundantiam, nonnulli deriuatam volunt; quòd,
ſeptem, ſit numerus multitudinis, & pro multis indefinitè vſurpetur. At
S. Hieronymus ſecutus videtur id, quo hac in re magis præcipuum, ac
probabile videbatur, hoc eſt puteum, propter aquæ copiam inuentam, ita
potiſſimum nuncupatum; quanquam nihil impedit, quo minus Iſaac ad
iuſurandum quoque, aliqua ratione reſpexerit.

Eſau verò quadragenarius duxit vxores duas, Iudith filiam VERS. 34.

Beerī Hethæi ; & Baſemath filiam Elon eiufdem loci : quæ 35.

ambæ offenderunt animum Iſaac , & Rebeccæ.

55

UPERIORIBVS ſermo hīc continuandus eſt (ait Rupertus libro 7. Commentariorum in Geſim cap. 12.) vbi di-
ctum eſt : *Et abiit paruipendens quod primogenita vendidiſſet.*

Rupertus.

Et ecce etiam hīc degeneratio Eſau iam ſupplantati, & adhuc
ſupplantandi denotatur, qui magis ac magis declinando, minori fratri
locum fecit, vt magis ac magis immēſus teneret plantam eiꝫ. Nam
quemadmodum antea, propter eſcam, primogenita ſua vendiderat, ita &
nunc per concupiſcentias ſuas, ducens vxores alienigenas, animam Iſaac,
& Rebeccæ offendit, quia benedictionem ſeminis Abraham contempſit.
Si enim ſecundū illam benedictionem filios generare optaſſet, ne-
quanquam duxiſſet vxores de filiabus eorum, quos & pater ſuus impro-
baſſet, & auus Abraham vitandos iudicaſſet, & propter quos matrem ſua
Rebeccam vitæ ſuæ tæderet. At ille & horum iudicium contempſit, nec
Dei promiſſiones curauit; ſcilicet affinitate hominum habitatorum
eiꝫ terræ honoratum, & inclytum ſe poſſe fieri credens, magis quàm
ope, vel gratia Dei. Vnde, & nomina cognationis eximia præſens ſcriptu-
ra non omiſit: nam Iudith interpretatur *Laudans*: Beerī *Putei mei*: Baſe-
math *in nominibus*: Elon, *Roborem ſine quercu*. Iſtis igitur nominibus ma-
niſeſtè coargui videtur, quod laudari, & ſine Deo ditari, & nomina-
tus eſſe, & in terra roborari appetens, peccatorum ſe affinitatibus
immer

Geſ. 25.

immerferit, super quos merito irruat formido, & pavor, secundum nomen Hebei, quod significat *fortitudinem, & pauorem*. Qui ergo intus à gratia Dei excidit, merito foris quoque reprobatus est, & benedictione priuatus, quod protinus sequens proximè narratio declarabit. Hæc Rupertus. Caietanus tamen putat, Esau duxisse illas vxores, non planè renitente ac repugnante Isaac, sed (quamuis id ei displiceret) conniunte, atque indulgente filij cupiditati. Huius rei signum esse nò obscurum existimat, quòd post tale coniugium eum dilexerit, & venationibus eius delectatus sit, ac denique benedicere ei voluerit quasi primogenito filio.

Caietanus.

S. Chrysostom.

Sanctus Chrysostomus homilia 53. in Genesim ait signanter declaratam hinc ætatem Esau, cum dicitur fuisse eum quadraginta annorù, quo intelligeretur fuisse tunc Isaac in profundissima senectute, nempe centesimum iam annum agentem, siquidem sexagenarius erat cum genuit Esau, & Iacob, vt suprà dictum est Genes. cap. 25. deinde ne mirum videretur quòd mox narrat Moses initio sequentis capitis, caligasse Isaac præ senio. Sedenim neutrum hoc Chrysostomi dictum probabile videtur. Etenim cum Isaac vixerit centum octoginta annos, vt dicitur Genes. 35. e rat tunc centenarius, paulò plus diuidium ætatis suæ transgressus: non igitur erat in profundissima senectute; sicut nunc, quia vita hominis ferè determinatur septuaginta annis, qui agit quinquagesimum annum, is verè dici non potest deuenisse in profundissimam senectutem: Putat præterea Chrysostomus, post illud coniugium Esau, statim contigisse, quod narratur subsequenti capite vigesimo septimo, quod longè secus est: nam post coniugium Esau annis triginta septem, accidit, quod sequenti capite memoratur; eratque tum Esau septuaginta septem annorù, Isaac verò centum triginta septem; quod nos certissimis rationibus addicemus, vbi ventum erit ad eum locum.

Lapsus Thostatus circa tempus mortis Sem filij Noe.

Thostatus arbitratur, hoc ipso anno quadagesimo Esau, & centesimo Isaac mortuum esse Sem filium. Noe, quem Hebræi censent fuisse alio nomine appellatum Melchisedech, sacerdotem Dei altissimi, de quo scriptum suprà est, Genes. 14. At enim manifestè Thostatus in ratione temporum falsus est, non opinor, per incitiam Chronologiæ, sed per quandam incuriam, atque incogitantiam, quæ, vel doctissimis viris interdum obrepit. Mors enim Patriarchæ Sem, non in quadagesimum annum Esau, vel centesimum Isaac incurrit, sed in illius quinquagesimū, huius verò centesimum decimum. Si quidem Sem biennio post Diluuium genuit Arphaxad, & post eius ortum, vixit quingentis annis, id est, quingentis duobus post Diluuium, vt traditur Genes. 11. At verò à Diluuiio, vsq; ad centesimum annum Isaac, siue quadagesimum Esau, numerantur anni duntaxat quadringenti nonaginta duo: quorum annorum ratio ita subducitur: à Diluuiio vsque ad ortum Abraham anni ducenti nonaginta duo, Genes. 11. hinc vsque ad ortum Isaac, centum anni: Abraham enim centenarius erat, cum genuit Isaac, Ge. 21. hinc vsque ad quadagesimum annum Esau, qui est idem, atque centesimus annus ætatis Isaac, anni fluxerunt centum: ex his omnibus conficitur, quam dixi, summa annorum qua

quadringentorum nonaginta duorum post Diluuium. Atqui Sem mortuus est quingentesimo secundo anno post Diluuium. Genes. i i.

58 *Quæ amba offenderunt animum Isaac, & Rebecca.* Hebræa sonant ad verbum eas fuisse amaras, vel exacerbantes spiritum Isaac, & Rebeccæ, vel, vt habent Septuaginta, cum illis contendentes, & altercantes. His porro verbis notatur earum mulierum aduersus Isaac, & Rebeccâ irreuerentia, petulantia, procacitas, & contumacia. Videtur itaque offensio Isaac, & Rebeccæ accidisse, ob impietatem, quod more illius gentis, deditæ essent Idololatriæ. Cerrè hoc expressit Thargus Hierosolymitanus his verbis: Et fuerunt rebelles, & inflato animo, colentes Idola, nec recipientes doctrinam, neque ab Isaac, neque à Rebecca. Enimuerò lex ipsa naturalis iubet, & recta ratio docet, probûsque gētium mos, & vsus monet, virum & vxorem ita focrus, & foci reuerentes, obseruantēsq; atque obsequentes esse oportere, vt parentum suorum. Hoc securus Aristoteles sub finem libri secundi Oeconomicorum, de ea re sic præcipit: studeant primò vir & vxor curam omnem parentibus exhibere: vir quidem vxoris parentibus non minus quàm proprijs, vxor autem, viri. Idque comprobat auctoritate Homeri, inducentis Helenam ingenti reuerentia & verecundia alloquentem socrum suum Priamum huiuscemodi verbis:

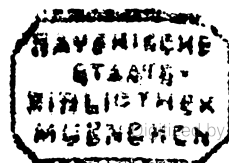
*O metuende mihi semper, semperque tremende
Care socer.*

*Thargus Hierosolymitanus
Reuerentiam
vxo-ri, & viri
erga socrum,
& socri quā-
tam esse oportet.
Aristoteles.*

Homerus.

Egregia Ruperti disputatio, omnem huius Capitis historiam pulcherrimo tractatu allegorico explicantis.

59 **T**RIPARTITA est huius capitis historia, quàm Rupertus Abbas lib. 7. Commen. in Genes. c. 8. commodissimè aptauit ad tria tempora, siue tres legis Euangelicæ, atque Ecclesiæ Christianæ status. Prima pars huius historiæ narrat, Isaac ex terra Chanaan, ob famem, transmigrasse ad Regem Abimelech in terram Philistinorum: & metu mortis, ob pulchritudinem vxoris dissimulasse cōiugium Rebeccæ, appellando eam sororem suam; cūmq; in ea terra seminasset, centuplum messuisse, maioremque in modum esse locupletatum. Hoc Rupertus applicat ad translationem Euangelicæ prædicationis à Iudæis eam auersantibus, atque repellentibus ad Gentes, incredibili multitudine, ingentique gaudio eam accipientibus: apud quas mirabiliter vbique terrarum, ac gentium, Ecclesia Christi propagata est. In altera historiæ huius parte memoratur inuidia, & infectatio Philistinorum aduersus Isaac, ob eius opulentiam, & prosperitatem, tū expellendo eum ex terra sua, tum puteos eius partim obstruendo, partimque per iurgia, & vim auferendo. Quare præclarè Rupertus docet, præfigurata esse ingenia, mores, studia, & conatus Hæreticorum, quoquo modo infectantium, & vexantium, & profligare conantium Catholicos. Tertia pars huius historiæ commemorat, Regem & Principes Philistinorum, partim ductos Comm. in Gen. Tom. 4.

pœnitentia inhumanitatis, & crudelitatis, qua vñ fuerant aduersus Isaac virum innocentem: partim metu perculsos opulentia, ac potentia Isaac, sed maxime diuini præsidij, & gratia, qua protegi eum, & muniti cernebant, vltro adiisse ad ipsum, eiùque amicitiam expetisse, & fœdus cum eo sancire voluisse. Hoc porro pulcherrime accommodat Rupertus ad extremum sanctæ Ecclesiæ, atque adeo ipsius Mundi statum. Tunc enim, etiã Iudæi ad Christum conuertentur, & vnà cum gentibus, vni Christo seruiant, fiētque vnum omnium Ouile, vnūque Pastor. Atque hæc est ferme totius disputationis Ruperti sententia.

In primam partem historia allegoria super transmigratione Isaac ex Chanaan ad Philistinios.

Prædicatores Euangelij tanquam Canes Domini.

Ceterum, quoniam ipsa Ruperti verba, mirificæ cuiusdam pietatis, & 90
spiritualis dulcedinis, & varietatis doctrinæ, tam sacræ, quàm Ecclesiasticæ referta sunt, visum nobis est, ea distinctè in hoc loco iuxta tres illas, quas diximus historiæ partes commemorare: Rupertus igitur ad hunc modum disputat. *Orta fame, post eā sterilitatem, qua acciderat in diebus Abrahæ, abiit Isaac ad Abimelech regem Palestinorum in Gerara.* Postquam Esau vendidit primogenita, id est, Iudaicus populus abiiciens à se Christum, cœlesti se hereditate priuauit, orta est Christo, & Apostolis fames inter Iudæos; illam dico famem, de qua prophetatum erat psalmo 58. *Conuertentur ad vesperam, & famem patientur, ut canes circuibunt civitatem: ipsi verò dispergentur ad manducandum.* Etenim egregij illi canes, Apostolos dico, aliosque Euangelij prædicatores, de quibus prædictum fuerat psalmo 67. *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso;* non inueniebant copiam escarum apud inimicos Christi Iudæos, ex quibus & ipsi secundum carnem erant: paucos enim ex ipsis manducare, id est conuertere, & sibi incorporare poterant. Quocirca Petro esurienti, quia de Iudaismo parum comederat, ostensum, atque præceptum est, vt Gentes apprehenderet, & manducaret, vt dicitur Actuum 10. Ex eo igitur tempore, qui famem patiebantur, dispersi sunt ad manducandum, & conquerentes, ac dolentes quòd non essent saturati in Iudæa, dicebant Iudæis Act. 13. *Vobis quidem primum loqui verbum Dei oportebat: sed quia repulistis illud, & indignos vos iudicastis æterna vita, ecce conuertimur ad Gentes.* Abijt igitur Isaac in Gerara ad Regē Abimelech in terram Philistinorum, abiit Christum inquam ad gentes, ascendens super equos suos, prædicatores scilicet suos, de quibus vtrique scriptum est Habacuc 3. *Qui ascendit super equos suos, & quadrigæ, tuæ saluatio.* Et peregrinari cœpit in Gerara, id est, in Gentibus, quas antea nesciebat. Erat autē Gerara metropolis Philistinorū, quòd interpretatur [ruentiū] significatque Romā, siue Romanorū Imperiū, caput quondā pereuntiū. Nomen verò Abimelech, exponitur [Pater meus Rex] vel [Patris mei regnum] quo significatur multitudo Gentium in Christum credentiū: non quòd antea tales essent, sed quia post acceptam Christi fidem & legem, tales fuerint, vt rectè tali nomine appellari possent. *Interrogatus à viris loci illius super uxore sua, dixit, Soror mea est: timuerat enim profiteri quòd sibi esset sociata coniugio, reputans ne interficerent eum propter pulchritudinem illius.* Sic planè vrgente persecutione, fideles timebant palàm euangelicam celebrare gratiam: & in latibulis se continentes, tractabant, vt poterāt religionem Christi

Ad Hebr. 11.

Christianam, egentes, angustiiati, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, in cauernis terræ. Sed, & illuc vsque perscrutatus est illos, quia eis dignus non erat mundus. Vnde sequitur: *Cum pertransissent dies plurimi, prospiciens Abimelech per fenestram, vidit eum iocantem cum Rebecca uxore sua.* Baptizantes namque clam in cryptis, & Cœmeteriis Martyrum, & cetera celebrantes, vt poterant fidei sacramenta, quæ pro ioco erant Sapientibus mundi, quorum sapientiam Deus stultam fecit, persæpe deprehenderunt eos, & ad publicum auditorium pertraxerunt. Tandem & ipsi terre principes iugum Christi susceperunt; & eius, quam prius impugnabant, euangelicæ fidei, & Christianæ religionis defensores esse cœperunt: & idcirco protinus subditur: *Præcepitque populo dicens: Qui tetigerit hominis huius uxorem, morte moriatur.* Nempè primus omnium Constantinus lege edixit, quid pateretur quisquis Christianis esset molestus. Atque ex eo tempore, tam gladio Principum, quàm verbo Sacerdotum, Christiana religio defensoratur. *Sequitur autem Isaac in terra illa, & inuenit in anno illo centuplum, &c.* Serere, pacati & quieti temporis est, vix enim, aut nunquam tempore belli, terra bene culta feritur, præsertim verò ita, vt semen in messe centuplicetur. Ergo per saturationem Isaac, cuius centupla messe locupletatus est, proficiens, & succrescens, & valde magnificatus, illa rectè intelligitur magnificentia nominis Christi, qua in pace Ecclesiæ, nomē eius dilatatum, & multiplicatum est semine verbi Dei, cum sacerdotali auctoritate, concurrente potestate imperiali: scilicet, vt liceret operariis Euangelicis exire ad seminandum, & non liceret aduersariis Christi, latissimum totius orbis, erroribus suis vindicare, agrum.

1. ad Cor. 1.

61 Sequitur altera pars historiæ de inuidia, & insectatione, ac vexatione, quam Isaac passus est à Philistinis: super quo ita differit Rupertus: *Ob hoc inuidentes ei Philistini, omnes puteos, quos foderant serui patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo: in tantum, vt ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.* Postquam magnificentia Nominis Christi Romanum etiam cœpit Imperium, & Idola contempra sunt; Inuidia suborta est Hæreticorum: per quos Diabolus, quia non poterat vi persecutionis extirpare Euangelium, veritatem corrumpere conatus est scripturarum. Bene igitur, postquam magnus factus est Isaac, Philistini inuidentes, puteos patris illius obstruxerunt, implentes humo. Nam putei, quos foderunt serui Patris Christi, Dei, omnes Scripturæ sanctæ sunt, quas cōdiderunt Moyses, & Prophetæ, & Apostoli, serui Dei. Hos puteos scripturarum Hæretici ita nonnunquam obturarunt, quantum in ipsis fuit, vt non facile inueniri posset ab omnibus, vbinam esset doctrina veritatis. In tantum verò aucta est inuidia Hæreticorum vis, vt Regum quoq; & Imperatorum corda obtineret, eorumq; gladius vtens, penè atrocius quàm Gentilium furor, in Christianos defœuisset. Porro quod dicit Abimelech: *Quia potentior nobis factus es,* etiā iuxta hunc intellectum allegoricum veram habet sententiā. Etenim terreno Imperio potentius factum est in Gentibus cœleste Imperium: in tantum vt ferros Principes, & barbaras nationes, quas Imperatorum gladius nō attingit,

Allegoria super altera parte historia de Philistinis vexantibus Isaac, id est Hæreticis Catholicos

B. Leo ser. 1. in
Nati. Apost.
Petri, & Pau-
li.

In omni tem-
pore cōtra no-
uas emergētes
Hæreses, Chri-
stus excitauit
monos Docto-
res, & propu-
gnatores catho-
lica doctrina.

Sacerdotum lingua liget : & latius Romanæ Ecclesiæ Pontifices , quàm Romani Imperij dominantur Cæsares. Quamuis enim (vt dixit Beatus Leo) multis aucta victorijs Roma, ius Imperij sui terra marique protulerit ; minus tamen est , quòd illi bellicus labor subdidit , quàm quod pax Christiana subiecit. *Et ille discedens, vt veniret ad torrentem Gerara, &c.* Ab Hæreticis discedit Christus: nihil enim illi cum Deo, nihil cum Christo, nihil cum Spiritu Sancto operantur: sed totum , quicquid illorum est, Diaboli est, & Diabolo relinquitur. Venit autem Christus ad torrentem, id est ad veros tractatores Scripturarum proficiscitur, ad eos; qui de cælo imbrem expectant, quem & accipientes, in magnum excrescunt sapientiæ torrentem. *Rursus fodit alios puteos, quos foderant serui patris Isaac, & quos illo mortuo, olim obstruxerant Philistini.* Semper enim cum noua quæcumque hæresis exurgit, præstò etiam Christus adest, & de suis aliquos præparat, scientia, & sermone ornatos, qui stare valeant aduersus loquaces Hæreticos, & pura veritate Scripturarum, sitientes potare paruulos. *Appellauitque eos eisdem nominibus, quibus pater eius ante appellauerat.* Id est, eadem veritate, eodemque Spiritu veritatis fecit eos intelligere Scripturas, quo Spiritu auctores illarum, quos Deus Pater ante aduentum Christi filij sui præmiserat, & quos ipsi Filio dederat, scripserunt eas. *Foderuntque in torrente, & repperunt aquam viuam. Sed & ibi iurgium fuit pastorum Gerara aduersus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua.* Quos foderant puteos serui Abraham, illos Philistini replentes obturauerunt: quos autem foderunt serui Isaac, non quidem illi obturauerunt eos, sed pro illis iurgati sunt, & contenderunt. Sic profectò Hæretici sacras Scripturas, quæ magna ex parte ante aduentum Christi conscriptæ sunt, terrenis sensibus suis obturauerunt: quæ autem post passionem & resurrectionem Christi Sacramenta viuæ aquæ, id est, charismata Spiritus Sancti data sunt, non quidem obstruxerunt, sed pro illis contēderunt dicentes: *Nostra est aqua:* Quod est dicere, nostra Sacramenta, vera sunt Sacramenta: nos quod damus, Sanctum est, vitale, & viuificum est: Apud nos solos Ecclesia est. Hoc dicentes, mentiuntur Hæretici: non enim in angulo vno terræ, vel in parte cuiusquam Hæresiarchæ conclusa, vel coangustata, sed in omnes gentes diffusa credi debet Ecclesia, iuxta id quod Filio suo promisit Deus Pater, loquens per Prophetam Psalmo secundo, *Postula a me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Sunt autem putei tres, quos serui huius Isaac foderunt. Namque inter alia, tria sunt Spiritus Sancti charismata, Baptismus scilicet, & impositio manuum, & Renouatio cunctorum in generali resurrectione mortuorum: sicut & David in typum Christi & Ecclesiæ ter vnctus est Rex. Et pro duobus quidem puteis altercatio fuit inter pastores Isaac, & Philistinos; pro tertio verò puteo non est facta contentio: quia licet de Baptismo, & de Impositione manuum rixentur nunc Hæretici cum Catholicis: vbi tamen vniuersali regeneratione, immutatio hominum facta erit, rixari non poterunt, contendere non audebunt. *Itaque vocauit nomen eius Latitudo, dicens: Nunc dila-
tavit me Dominus, & fecit crescere super terram.* Denique inter calumnias,

& ini

& inimicitias dilaturatur nomen Christi, & ipsis aduerfantibus clarescit magis, & propagatur Ecclesia eius, & Dei gloria super omnem terram magnificatur.

62 Restat tertia, & postrema historiæ huius pars de ascensu Isaac in urbē Bersabee, & Dei apparitione in eo loco facta; & item de fœdere, & iureiurando inter Isaac, & Regem Abimelech factō, & de conuiuio quod Regi præbuit Isaac. Quam historiā Rupertus, allegoricam disputationem suam pertexens, & ad extremum perducens, ita pertractat: *Ascendit Isaac ex illo loco in Bersabee: ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, ego sum Deus Abraham patris tui, &c.* Futurum hoc est in fine seculi, ut sopitis cūctis iurgijs, tam Iudæorum, quàm Hæreticorum, ascendat, & altare suum ædificet Christus, ubi nunc non est, & fodiat puteum abundantiae, seu saturitatis reliquiis Israël, ut bibant aquam viuam Scripturarum: simulque Iudæi, & Gentiles cum Christo fœdus inibunt. *Fecit ergo eis conuiuium. Et post cibum, & potum surgentes manē, inrauerunt sibi mutuo: dimisitque eos Isaac in domum suam pacifice.* Cūm fœdus inierint nouissimum, faciet illis conuiuium Christus in regno Patris sui, & vnumquemque dimittet in locum suum, id est, retribuet unicuique secundum opus & meritum proprium, locūque; & mansionem in cœlis, cuiusque meritis condignam assignabit; *in domo enim Patris eius, mansiones multa sunt.* Ecce autem *venērunt in ipso die serui Isaac dicentes: Inuenimus aquam: unde appellauit eum Abundantiam: & nomen urbi impositum est Bersabee usque in præsentem diē.* Finis omnium quæ de Isaac sunt, gratulatio est dicentium: *Inuenimus aquam.* & rectè. Nam in ipso die quo complebuntur omnia, quæ de Christo sunt, laus, & gratiarum actio personabit, dicentium: Per te Christe, inuenimus fontem aquæ viuæ salientis in vitam æternam. Ciuitas ergo aquarum viuientium, id est, electorum omnium beata societas, puteus saturitatis, siue abundantiae vocatur, completo videlicet quod ei Dauid imprecatus est dicens: *Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis:* & aliō loco: *Inebriabuntur ab ubertate domus tue, & torrente voluptatis tue potabis eos. Apud te est fons vita.* Et allegorica quidem super historiā huius Capitis Ruperti disputatio hætenus procedit.

Hunc ego tractatum allegoricū Ruperti, propterea maximè probo, & commemorare hîc volui, quod in eo leges ritè allegorizandi sacram Scripturam exactè seruentur omnes. Non enim allegorizantur verba, ut non pauci faciunt, sed res gestæ, unde solū ducitur & conficitur allegoria. Nec ex vniuersitate alicuius historiæ, vna tantū pars eius in allegoriam trahitur, sed omnes historiæ partes, continenter, seruata consequentia, & conuenientia, ad figurandas res in nouo Testamento gerendas, commodissimè aprantur. Et fundamentum allegoriæ est, non vulgaris, aut leuis, sed egregia, & nobilis in veteri testamento historia: Id verò ad quod figurandum applicatur, res est in nouo testamento, apprimè memorabilis, & plenam dignitatis, atque vtilitatis doctrinam continens.

Allegoria super tertia, & vltima parte huius historie de futura in fine mundi In daorū, de Gētiū conuersione ad fidē, & cultum, & obsequium Christi.

Ioan. 14.

Ioan. 4.

Psal. 121.

Psal. 15.

Qualis debet esse ratio bene & cōdignè allegorizandi.

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA SVPER

CAPVT VIGESIMVMSEPTIMVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

*Iacob per habitus, verborúmque simulationem, paternam benedictio-
nem occupauit, atque obtinuit.*

1 **S**EN VIT autem Isaac, & caligauerunt o-
culi eius, & videre non poterat: voca-
uitque Esau filium suum maiorem, &
2 dixit ei: Fili mi? Qui respondit: Adsum.
Cui Pater: vides, inquit, quòd senuerim,
3 & ignorem diem mortis meæ. Sume ar-
ma tua, pharetram, & arcum, & egredere
4 foràs: cùmque venatu aliquid apprehenderis, Fac mihi inde
pulmentum sicut velle me nosti, & affer, vt comedam, & be-
5 nedicat tibi anima mea antequam moriar: Quod cùm audif-
set Rebecca, & ille abiisset in agrum, vt iussionem Patris im-
6 pleret, dixit filio suo Iacob: Audiui patrem tuum loquentem
7 cum Esau fratre tuo, & dicentem ei: Affer mihi de venatione
tua, & fac cibos, vt comedam, & benedicam tibi coram Do-
8 mino antequam moriar. Nunc ergo fili mi, acquiesce consiliis
meis:

meis : & pergens ad gregem affer mihi duos hœdos optimos, 9
 vt faciam ex eis escas patri tuo ; quibus libenter vescitur: quas 10
 cùm intuleris, & comederit, benedicat tibi priusquam moria- 11
 tur. Cui ille respondit: Nosti quòd Esau frater meus homo pi- 12
 losus sit, & ego læuis ; Si attrectauerit me pater meus, & sen- 13
 ferit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducam su- 14
 per me maledictionem pro benedictione. Ad quem mater : In 14
 me sit, ait, ista maledictio, fili mi : tantùm audi vocem meam, 15
 & pergens, affer quæ dixi, Abiit, & attulit, deditque matri. Pa- 16
 rauit illa cibos, sicut velle nouerat patrem illius. Et vestibus 15
 Esau valdè bonis, quas apud se habebat domi, induit eum: pel- 16
 liculâsq; hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda pro- 17
 texit. Deditque pulmentum, & panes, quos coxerat, tradidit. 17
 Quibus illatis dixit: Pater mi ? At ille respondit: Audio: Quis 18 19
 es tu fili mi ? Dixitq; Iacob, ego sum primogenitus tuus Esau:
 feci sicut præcepisti mihi : Surge, sede, & comede de venatio- 20
 ne mea, vt benedicat mihi anima tua. Rursúmque Isaac ad fi- 21
 lium suum : quomodo, inquit, tam citò inuenire potuisti, fili 22
 mi? Qui respondit: Voluntas Dei fuit, vt citò occurreret quod 23
 volebâ, Dixitq; Isaac: Accede huc, vt tanquã te fili mi, & pro- 24
 bẽ vtrum tu sis filius meus Esau, an non. Accessit ille ad Patrẽ, 25
 & palpatu eo, dixit Isaac: Vox quidẽ vox Iacob est: Sed ma-
 nus, manus sunt Esau. Et non cognouit eum, quia pilosæ ma-
 nus similitudinem maioris expresserant. Benedicens ergo illi, 24 25
 ait: Tu es filius meus Esau? Respondit, ego sum. At ille: Affer
 mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi, vt benedicat ti-
 bi anima mea. Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei etiam
 vinum, quo hauſto, dixit ad eum: Accede ad me, & da mihi 26
 osculum, fili mi. Accessit, & osculatus est eum. Statimque vt 27
 sensit vestimentorũ illius fragrantiam, benedicens illi, ait, Ec- 28
 ce odor filij mei, sicut odor agri pleni: cui benedixit Domi- 29
 nus. Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abun-
 dantiã frumẽti, & vini. Et seruiãt tibi populi, & adorẽt te tribus:
 esto dominus fratrum tuorum; & incuruẽtur ante te filij ma-
 tris tuæ, qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui bene- 30
 dixerit tibi, benedictionibus repleatur. Vix Isaac sermonem 31
 impleuerat: & egresso Iacob foras, venit Esau, coctosque de
 venatione cibos, intulit patri, dicens: Surge pater mi, & co-
 mede

- mede de venatione filij tui: vt benedicat mihi anima tua.
- 32 Dixitque illi Isaac: Quis es tu? Qui respondit: ego sum filius
 33 tuus primogenitus Esau. Expauit Isaac stupore vehementi: &
 vltra quàm credi potest, admirans ait: Quis igitur ille est, qui
 dudum captam venationem attulit mihi, & comedi ex omni-
 34 bus priùs quàm tu venires? benedixitq; ei, & erit benedictus. Au-
 35 ditis Esau sermonibus patris, irrugiit clamore magno, & cõster
 36 natus, ait: Benedic etiã & mihi, pater mi. Qui ait: Venit germa-
 nus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuã. At ille
 subiunxit: Iustè vocatum est nomem eius Iacob: supplan-
 tauit enim me en altera vice: primogenita mea ante tulit, &
 nunc secūdò surripuit benedictionem meam. Rursúmque ad
 patrem: Numquid non reseruasti, ait, & mihi benedictio-
 37 nem? Respondit Isaac; Dominum tuum illum constitui, &
 omnes fratres eius seruituri illius subiugauit, frumento, & vi-
 38 no stabiliui eum, & tibi post hæc fili mi, vltra quid faciam? Cui
 Esau, Non vnã, inquit, tantùm benedictionem habes, pater?
 39 mihi quoque obsecro vt benedicas. Cùmque eiulatu magno
 40 fleret, motus Isaac, dixit ad eum: In pinguedine terræ, & in ro-
 re cœli desuper erit benedictio tua. Viues in gladio, & fratri
 tuo seruias: tempùsque veniet, cùm excutias, & soluas iugum
 41 eius de ceruicibus tuis. Oderat ergo semper Esau Iacob, pro
 benedictione qua benedixerat ei Pater; dixitque in corde suo:
 Veniẽt dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meũ.
 42 Nunciata sunt hæc Rebeccæ: quæ mittens & vocans Iacob
 filium suum, dixit ad eum: Ecce Esau frater tuus minatur vt
 43 occidat te. Nunc ergo fili mi, audi vocem meam, & confurgẽs
 44 fuge ad Laban fratrem meum in Haran: habitabisque cum
 45 eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui. & cesset in-
 dignatio eius, obliuiscatúrque eorum quæ fecisti in eum: po-
 stea mittam, & adducam te inde huc. cur vtroque orbabor fi-
 46 lio in vno die? Dixitque Rebecca ad Isaac: Tædet me vitæ
 meæ propter filias Heth: Si acceperit Iacob vxorem de stirpe
 huius terræ, nolo viuere.

PRÆ

P R Æ F A T I O.

VO tempore contigerunt, quæ in hoc vigesimo septimo capite narrantur, in eo tempore agebat Isaac ætatis annum centesimum trigesimum septimum, Iacob verò & Esau septuagesimum septimum. Ex quo apparet, inter coniugium Esau iam quadragenarij, memoratum in extremo capite precedenti, & inter ea quæ traduntur hoc capite, intercessisse non minus quàm triginta septem annorum spatium temporis: tunc enim fuisse diximus Isaac centum annorum; nunc autem erat centum triginta septem. Mirum igitur videri potest, tanti temporis interstitium, planè tacitum à Mose præteritum fuisse. Quod autem Iacob fuerit id temporis annorum septuaginta septem, & quod est necessariò consequens, Isaac centum triginta septem, ex ipsa Scriptura historia ratiocinari ad hunc modum licet. Iacob paulo post acceptam benedictionem missus est in Mesopotamiam: statim namque Esau acerbissimè dolens, atque iniquissimo animo ferens præreptam sibi benedictionem patris, cæpit cogitare de necando Iacob: cuius mali evitandi causa, Rebecca persuasit Isaac, ut mitteret Iacob in Mesopotamiam. Iam verò cum Iacob eò profectus est, annorum erat septuaginta septem. Nam post quatuordecim annos servitutis, quam ibi pro vxoribus serviuit socero suo Laban, genuit filium Ioseph, ut scriptum est Genes. 30. cum autem genuit Ioseph, erat ipse unius & nonaginta annorum. Hoc nempe manifestum fit ex eo, quod Iacob ingressus est Aegyptum post septem annos ubertatis, & duos famis, ut scribit Moses Genes. cap. 45. Erat porrò in eo tempore Ioseph, annorum triginta nouem, ut colligitur, comparando historiã capitis 41. cum historia capitis 45. Fuisse autè id tēporis Iacob centum triginta annorum, ipsemet dixit regi Pharaoni, cum primum ad eius conspectum & colloquium admissus est Gen. 47. Si igitur de centum triginta annis Iacob, detrahas triginta nouem annos ætatis Ioseph, reliqui erunt, unus & nonaginta ipsius Iacob, in qua ætate procreauit ille filium suum Ioseph. Atqui genuit eum post quatuordecim annos, quam venerat in Mesopotamiam, & quibus seruierat Laban pro vxoribus: Ergo cum Iacob post acceptam benedictionem Isaac, missus ab eo est in Mesopotamiam, agebat septuagesimum septimum annum, & Isaac centesimū trigesimū septimū; nam hic sexagenarius illū genuerat.

Atque hoc nos probandum ad præsens suscepimus. Apud Eusebium libro nono de Preparatione Euangelica, capite ultimo, Alexander perantiquus historicus tradit, fuisse tunc Iacob septuaginta quinque annorum, Isaac verò centum & triginta septem. In qua sanè pugnantiâ loquitur, nã si erat Isaac centũtriginta septem annorũ, necesse est fuisse tũc Iacob septuaginta septẽ, cũ is genitus sit à patre sexagenario, vt dicitur Gen. 25.

VERS. I.

Senuit autem Isaac, & caligauerunt oculi eius, & videre non poterat.

SIMILE est illud de Heli Pontifice in primo libro Regũ cap. 3. *Heli iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre.* Non solum autem in senectute, oculorum aciem, sed alios quoque præcipuos hominis sensus deficere, testatur de se in lib. 2. Regum cap. 19. Berzellai, hæc verba loquens ad regem Dauidẽ: *Octogenarius sum hodie, numquid vigent sensus mei ad discernendum suauẽ & amarum? aut delectare potest seruum tuum cibus aut potus? vel audire possum ultra vocem cantorum, atque cantatricum? quare seruus tuus sit oneri domino meo regi?* Rectè igitur Poëta quidam dixit:

Horatius in arte Poëtica.

Multa senem circumueniunt incommoda.

Plin lib. 7. cap. 50.

Sed quæ sunt ista senectutis incommoda? Plinium audi: Non reputantur infantie anni, qui sensu carent: nõ senectæ, in pœnam viuaces. Hebescent enim sensus, membra torpent, præmoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta deficiunt. Salomon quoque in libro, qui inscribitur Ecclesiastes capite 1 & 2. Sexdecim incommoda, & mala senectutis (vt ex verbis eius elicit Caietanus) pulcherrimis significationibus allegoricis rectè significas. De quibus, vnum illud est ad caliginem oculorum Isaac pertinens: *Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tue, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas; Non mihi placent.* Id est, ante senectutem. *Antequam tenebrescat sol, & luna, & stella.* Senes enim caligantibus iam oculis, astra & lumina clarè non queunt cernere. *Et tenebrescant videntes per foramina,* sic appellat oculos, seu vim videndi, quæ per organum oculi, quasi per fenestram prospectat extrinsecus obiectas res aspectabiles, qui præ senio tenebrescent, id est, cæcitate, vel ex toto, vel maxima ex parte obducuntur.

Sexdecim incommoda senectutis.
Locus Ecclesiast. 12.
Caietanus.

Exemplum vinnacissima ac vegetissima senectutis.
B. Hieron. de Paulo Concordiens.

Ergo paucissimis senum contingit, quod in extremo libro Deuteronomij proditum est de Mose, illis verbis: *Moses centum & viginti annorum erat quando mortuus est: Non caligauit oculus eius, nec dentes eius moti sunt.* Per paucorum item senum est, quod B. Hieronym. de Paulo Concordiens scripsum reliquit epist. 21. Qui, cùm iam centenarius esset, sola canitie ac prudentia senex erat, cetera iuuenis. Labet elegantissima verba Hieronymi hîc apponere. Ecce iam, inquit, centenũ ætatis suæ circulus voluitur. & oculi puro lumine vigent: pedes imprimũ certa vestigia: auditus penetrabilis: dentes candidi: vox sonora: corpus solidum & succi plenum: canicum

cum rubore discrepant, & vires cum ætate dissentiunt. Non memoriæ tenacitatem, vt in plerisque cernimus, antiquior senectû dissoluit: non calidi acumen ingenij, frigidus sanguis obtundit: non contractam rugis faciem, arata frons exasperat: non denique tremula manus, per curuos ceræ trames errantem stylum ducit. Futuræ nobis resurrectionis virorem, in te Deus ostendit, vt peccati sciamus esse, quòd ceteri adhuc viuentes præmoriuntur in carne: iustitiæ, quòd tu adolescentiam in aliena ætate mentiris. Sic Hieronymus. Scitè itaque Plinius: Ergo, inquit, pro miraculo, & id solitarium reperitur exemplum, Xenophilum Musicum, centum & quinque annis vixisse sine vlllo corporis incommodo.

Plinius in loco supr. citato. Xenophilus Musicus.

Vocauitque Isaac Esau filium suum maiorem: & dixit ei:
Vides quòd senuerim & ignorem diem mortis meæ.

VERS. 2.

4 L I V D: *Et ignorem diem mortis meæ*, hoc significat: Cùm tam graui & affecta sim ætate (annos scilicet centum triginta septem natus) non potest mihi mors esse longinqua; & ideo quotidie, atque in singulas horas eam expecto. Hæc est profectò vera, & salutaris philosophia; perpetua nempe mortis meditatio; vt rectè Plato, Philosophiam definiens, dixerit esse meditationem mortis. Sed enim si mortem in omni ætate meditari, & ad eam se comparare cõuenit, quanto magis in senectute? Præclara sanè, meritòque celebrata est illa Catonis sententiâ: Sed hoc meditatam ab adolescentia debet esse, mortem vt negligamus: sine qua meditatione, tràquillo esse animo nemo potest. Moriendû enim certè est, & id, incertû, an eo ipso die. Mortem igitur omnibus horis impendentem, timens; quì poterit animo consistere? Sic ille. At enim Isaac, falsus opinione sua est: nã qui mortè sibi vicinâ & instãtem putabat, vltra id temporis, tres & quadraginta annos vitam produxit.

Perfecta philosophia cõmentatio, est assidue mortis meditatio.

Apud Ciceronem in libro de senectute.

Sume arma tua, pharetram & arcum, & egredere foras: cumque venatu aliquid apprehenderis, &c.

VERS. 3.

5 A R I A esse venationum gênera, modòsque, vno venationis nomine comprehensos, disputat Plato in libro 7. de Legibus. Est enim venatio animalium, vel aquatilium, vel volucrum, vel terrestrium: & fit, vel hamis, vel retibus, vel laqueis, vel visco, vel canibus, vel propriis etiam viribus, & armis. Reiectis autem alijs omnibus venandi modis, optimam esse venandi rationem, Plato arbitrat, quæ fit equis, canibus, corporibus suis, viribûsque, per quam fera capiuntur, cursibus, vulneribus, retibus, suis etiam propriis manibus. Talis enim exercitatio firmandæ valetudini, viribûsque plurimum conducit; nec parum confert ad res militares, tum roborando & durando corpus ad labores bellicos, tum erudiendo, instruendòque animum ad solertiam & prudentiam militarem. Talem porrò fuisse

Ex varijs modis & generibus venationû & quid eorû sit optimum, auctore Platone.

venationem Esau, dubitare non sinunt verba illa Isaac: *Sume arma tua, pharetram & arcum, & egredere foras.*

VERS. 4. Cūque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum, sicut velle me nosti, & affer mihi vt edam: & benedicat tibi anima mea, antequam moriar.

VENATITIAS ac viuidx senectutis argumentum est, tantopere 6 venatitias & ferinas carnes in cibum appetere, eoque cibatu non solum iucundè, sed etiam salubriter vesci. Tales enim carnes; vt multi succi, & copiosi ac solidi sunt alimèti; ita, vt probè concoquantur, & ad bene nutricandum proficiant, valido indigent stomacho. Ergo Isaac, etsi infirma erat acie oculorum, robustissimo tamen, atque optimo fuisse stomacho (qui est officina vitæ) necesse est: vt non adeo mirandum sit, eum post hæc in tres & quadraginta annos ætatem protulisse. Nec intemperantiæ fuit tales cibos appetisse, sed prudens consilium, delicatioribus & iucundioribus cibis, labantem iam, deficientemque senio vitam, fulcire ac sustentare.

Et affer mihi vt comedam, & benedicat tibi anima mea antequam moriar. 7 Illud, *benedicat tibi anima mea*, Hebraismus est, hoc significans: Vt tibi ex animo fausta & prospera imprecer. Vel ponitur anima pro ipso met homine, vt sæpe; quasi dicat: Vt ego tibi benedicam. Monui aliàs, vocabulum animæ, variè vsurpari in sacris litteris, & pro vita, & pro desiderio, & pro persona, & propriè pro anima rationali, vt eo in loco: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Pro isto, *Vt benedicat tibi anima mea*, paulo infra Rebecca loquens filio suo Iacob, refert Isaac dixisse Esau: *Vt benedicam tibi coram Domino, antequam moriar*, quod habet hæc sententiam: Vt benedicam tibi, annuente & fauente Domino; & ab illo deprecem omnia tibi fausta & prospera dari. Locutio Hebraica est: *coram Domino*, tam in bonis rebus, quàm in malis vsurpata. In malis, vt Genes. 7. *Corrupta est terra coram Deo.* Et cap. 13. *Homines Sodomitæ pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis.* In bonis & quæ Deo placent, vt hoc loco; & cum dicuntur Sancti ambulare coram Deo vel esse perfecti coram Deo.

Cur Isaac benedicturus filio suo Esau, requisit ab eo prius cibatum ex venatione. 8 Sed cur Isaac, antequam benediceret filio suo Esau, requisit ab eo tale obsequium & officium venatitias carnes præbendi sibi? Lyranus indicat fuisse eo tempore positum in more, vt primogenitus, recepturus benedictionem à patre, prius obsequium aliquod, & officium ei præstaret; atque ei ministraret in mensa. Vnde hoc acceperit Lyranus, haud equidem scio. Sanctus Augustinus in quæstione septuagesima nona in Genesim, nullam reperit causam & rationem eius rei litteralem: sed nihilominus tamen putat, ea re mysterium quodpiam adumbratum & significatum esse: quale autem istud mysterium sit, ipse, vel studio breuitatis, vel quia tunc ei non occurrebat, nequaquam indicauit. Hæc sunt ex eo loco Augustini verba: Quoniam tantus Patriarcha Isaac, antequam moriatur, querit à filio suo venationem & escam, qualem amat, pro magno beneficio;

& pro

& promittit benedictionem; nullo modo vacare arbitramur significatione prophetica: maxime quoniam festinat vxor eius, vt illam benedictionem minor filius accipiat, quem ipsa diligebat. Nec solum hoc, sed etiam cetera in eadem narratione, multum mouent, ad maiora intelligenda, vel requirenda. Sic Augustinus. Ceterum B. Gregorius mysterium, de quo dixit Augustinus, breuiter in homil. 6. in Ezechielem aperuit hisce verbis: Quid est quod Isaac de maioris filij sui venatione vesci concupiscit? Nisi quod omnipotens Deus Iudaici populi bona operatione pasci desiderabat? Sed illo tardante, minorem Rebecca supposuit: quia dum Iudaicus populus bona opera foris quaerit, Gentilem populum mater Gratia instruxit, vt omnipotenti Patri cibum boni operis offerret, benedictionemque maioris fratris acciperet. Hæc Gregorius.

S. Gregor.

- 9 Thomas Anglicus duas eius rei minime aspernandas rationes affert: quas ego propriis eius verbis commemorabo. Prima, inquit, ratio est, vt Esau meritorie ad suscipiendam paternam benedictionem disponderetur per opus prouidæ obedientiæ, obsequiosæ ac filialis dilectionis, & reuerentiæ in sanctum patrem suum. Secunda ratio est, quia sicut Isaac non humanitus, sed diuinitus mouebatur ad benedictionem de futuris secundum illud Apostoli dictum ad Hebræos 11. *Fide, & de futuris benedixit Isaac*: ita credendum est, quod etiam ad prædicta diuinitus moueretur, & in figuram rerum spiritualium & futurarum id filio suo præceperit. Vnde illa omnia erant figuralia & sacramentalia. Sic ille. Sunt qui putent ea re præsignificatum fuisse, licitum fore, ac iustum, & laudabile in Ecclesia Christi, vt qui spiritualia mysteria & munera traderent discipulis, vicissim ab illis acciperent carnalia obsequia & officia: quod spectat illud Pauli ad Galat. 6. *Communicet is, qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis*. Et 1. ad Corinthios 9. *Si nos, inquit, spiritualia vobis seminamus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus*. Super qua re breuiter & præclare disserit Augustinus, explanans Psalmum octuagesimum, super illis verbis: *Accipite psalmum, & date tympanum*. Vtrumque, inquit, dicitur, & accipite & date. Sed quid est Accipite psalmum, & date tympanum. Dicit quodam loco Paulus, reprehendens & dolens, quod nemo illi communicasset in ratione dati & accepti: quid est in ratione dati & accepti? illud nempe quod alio loco ipsemet exposuit aperte: *Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?* Et tympanum quidem fit ex corio, & ad carnem pertinet; psalmus verò ad spiritum pertinet. Psalmus, inquam, spiritualis est, tympanum verò carnale. Ergo vos, ô plebs Dei, accipite psalmum, & date tympanum: accipite spiritualia, & date carnalia. Si auidi estis in spiritualibus accipiendis, deuoti estote in carnalibus erogandis. Accipite psalmum, & date tympanum: accipite voces nostras, & reddite manus vestras. Sic Augustinus.

Thomas Anglicus.

S. Augustinus

Ad Philip. 4.

Pro spiritualibus bonis acceptis reddi debere temporalia.

Ruperti dispositio allegorica in Prælatos Ecclesiasticos parum syncere beneficia & dignitates Ecclesiasticas dispensantes.

Rupertus hunc locum allegoricè tractans, ait, isto facto Isaac, præfiguratos esse Prælatos & Pontifices Ecclesiæ, nequaquam synceros & integros: qui carnali sensu & iudicio ducti, & humanis obsequiis ac muneribus deliniti, benedictiones & dignitates Ecclesiasticas nonnunquam

personis minis idoneis & dignis tribuunt, posthabitis melioribus. Verba Ruperti hæc sunt: Isaac requirens cibatum ex venatione, vt benediceret Esau filio suo, secundum carnem quidem maiori, at secundum virtutem, & coram Deo, longè inferiori quàm Iacob: Personam gessisse videtur eorum, qui propter commoda vel obsequia fauorabiliter aliquos ordinare & promouere contendunt. Cum enim dicit: *Sume arma tua, pharetram & arcum, & egredere foras, cumque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum.* Et deinde subiungit: *Vt benedicat tibi anima mea antequam moriar.* Nonne videtur manifestè commodum pro benedictione flagitare? Nec tamen in hoc, derogatur sancto illi viro: sed magis placet id, quod in illo prouisor futurorum Spiritus sanctus ad ædificationem nostram operatus est. Igitur præsentē loco, Isaac personam gerit Prælati & Pontificis: Rebecca Ecclesiæ, quæ Pontifici subiecta est: duo filij, Iacob & Esau, illos repræsentant, qui in domo Ecclesiæ contrariis moribus & diuerso fine ad sanctum propositum erudiendi proponuntur. Et quidem Pontifex, commissæ sibi Ecclesiæ tanquam vir coniugi, vel tanquam caput corpori præest. Verumtamen ordinandorum electio, non penes ipsum solum est, sed, quantum ad repræsentationem, etiam penes Ecclesiam est. - Illo nempe in curis plurimis senescente, & interdum curarum exteriorum puluere oculis eius caligantibus; ipsa Ecclesia filios suos clariùs & expeditiùs videt, nouit actus, intuetur propositum, considerat profectum vel defectum singulorum. Cum ergo audierit, quòd Pontifex suus, cuiuspiam maligni delinixus obsequiis, eum promouere, & meliori præferre voluerit; exemplo Rebeckæ debet vti, quæ & viri sui placitum non reprehendit; & tamen egit prouidè, ne pater maiorem, venationibus eius delectatus, præferrèt minori: memor vtrique dictum fuisse sibi à Deo, maiorem seruiturum minori. Itaque nequaquam Iacob damnabili furto surripuit benedictionem, sed potius ordine seruato iustitiæ, dignus accessit, & voluntate Dei, & eius electione, quæ fuerit conscia meriti. Hactenus ex Ruperto.

Genes. 25:

VERS. 5.6. Quod cum audisset Rebecca, & ille abiisset in agrum, vt iustionem patris impleret, dixit filio suo Iacob: Audiui patrem tuum loquentem cum Esau fratre tuo, & dicentem ei: Affer mihi de venatione tua; & fac cibos vt comedam, & benedicam tibi coram Domino antequam moriar.

ROFECTIO Esau ad venandum, vt patris iussa perficeret, & aliquanti temporis absentia eius, magnam dedit Rebecca & Iacob opportunitatem & commoditatem struendi, ornamdique piam fraudem, dolumque minimè malum peragendi, ad occupandam & præripiendam benedictionem paternam. Est porro

rò animaduertendum, vtiliter esse factum; vt amor Isaac & Rebeccæ duos in filios esset partitus, nec totus vtriusque parentis affectus in vnum modò congestus. Isaac diligebat Esau tanquam maiorem: Rebecca diligebat Iacob vt meliorem: nec vterque vnum tantummodò diligebat, altero contempto. Sic enim domestica pax, & quies, & concordia probè seruat: sin aliter fiat, exardescit continuò filij non dilecti aduersus dilectum inuidia, odium, dissidia familiæ, confusio domus & ruina; quinetiam vitæ insidiæ, & necis machinatio. Fidem huic rei certam facit, quod infrà legimus, Genes. 37. accidisse Ioseph, ob inuidiam fratrum suorum, propterea quòd is à patre plus omnibus diligeretur. Et Esau, vbi vidit fratrem dignitate atque imperio prælatum sibi, & benedictionem paternam ab eo præreptam; æstuare odio, ac furere cœpit aduersus Iacob, atque ei mortem machinari.

- 12 Perpulchra igitur & perquàm salutaris est Ambrosij, in filijs ex æquo diligendis & tractandis, illa parentum admonitio & exhortatio. Cauendum, inquit, ne parentes iniquum inter filios habeant iudicium, vt alterum diligendum putent, alterum posthabendum. Hinc enim excitantur odia fraterna, & de pecuniæ vilis incrementoq, facinus parricidale componitur. Eadem foueat prolem mensura pietatis. Esto, vt aliquid sibi amplius circa blandiorem, aut similiorem filium rapiat affectus: par tamen circa omnes esse debet forma iustitiæ. Plus confertur dilecto, cui fratrum amor quæritur; plus autem adimitur ei, qui prælationis iniustæ oneratur inuidia. Accipe bonum certamen inter parentes, exemplo Isaac & Rebeccæ. Mater deferat affectum, pater iudicium. Mater circa iuniorem tenera pietate propendeat; pater circa seniore, naturæ honorificentiam seruet. Hic magis honoret, hæc plus diligit: dum singuli singulos foueant, non in vnum vterque conspirent, & defraudent alterum. Fiat æquitas inter diuersa certamina; & disparibus studiis, par vtrique filio, parentum amor & gratia conferatur: compenset alter, quod alter imminuit. Sic pro affectu Isaac Patriarcha, & sancta Rebecca certabant; vt neutrum inferiorem facerent, sed vtrumque æqualem. Vicit tamen ille, qui præferebatur oraculo: vicit impigritia tarditatem, mansuetudo duritiam. Dum alter venatu aspero prædam quærit agrestem, hic mitium cibos morum, hic domesticam gratiam, hic teneræ mansuetudinis, atque pietatis dulces patri epulas ministrans, benedictionem eius occupauit. Hactenus ex Ambrosio.

Ambr. li. 2. de Iacob & vita beata, cap. 2. Egregia Ambrosij monita & documenta in diligendis, tractandisque filijs, valde ob seruanda parentibus.

Nunc

VERS. 8. Nunc ergo, fili mi, acquiesce consiliis meis, & pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, vt faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur; quas cùm intuleris, & comederit, benedicat tibi priusquàm moriatur.

R o illo, *Acquiesce consiliis meis*, Hebraica, Græca, & Chal-¹³
daica verba maiorem habent emphasim: hoc enim sonant, obedi voci meæ in eo quod præcipio tibi. Etenim præceptū talis matris, & quam valdè Iacob reuerebatur grauius proculdubio, & efficacius erat ad permouendum Iacob, quàm simplex, & nudum cōsiliū. Ergo quod habet Latina lectio: *Acquiesce consiliis meis*, denotat cōsiliū simul cum mandato, & præcepto materno coniunctū. Sed cur iussit duos afferri hœdos? vnus enim satis, supérque fuisset cibati senui. Verùm, quia nolebat ei apponere totum & integrū hœdū, sed aliquid ex eo tātū, quod tenerius, & delicatius erat, & palato Isaac iucū dius; idcirco ex duobus hœdis erat id deligēdū & decerpēdū: vel fortasse
Rupertus. voluit variis modis coctos, variēq; conditos viro apparare. Rupertus historiam hanc in libro VII. Commentariorum suorum in Genesim cap. 15. ad huiusmodi allegoriam non inscitè accomodat ita scribens: Senuit verus Isaac, videlicet Dei Filius, & caligauerunt oculi eius, quando vetustate, & senio nostræ naturæ indutus, morte quoque corporea fuit obscuratus. In ipsa caligine senectutis dixit primogenito suo Esau: *Sume arma tua, cūque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum*: etenim & in vita sua, & in morte priorem populum ad pœnitentiam per semetipsum inuitabat, & per Apostolos suos post gloriam suæ resurrectionis: vt in ipsum credendo, eum sibi cibum offerret, de quo ipse dixerat (Ioan. 4.) *Meus cibus est, vt faciam voluntatem Patris mei*. At maior ille populus tardauit, & vsque nunc vagatur foris. Interim Rebecca, id est, mater Gratia, cuius affectus, ab humano affectu patris huius, in alium filium declinauerat, iuniorem filium, id est, populum Gentium subintrare suasit, ad præoccupandum hæreditatem benedictionis, non tamen vacuum, sed cum duobus hœdis: verabat enim lex diuina Exod. 23. hominem apparere vacuum in conspectu Dei sui. Et quidem vnus sufficere poterat hœdus ad escum Isaac, cū vix quisquam, vel vnum integrum hœdum comedere valeat: sed & hoc in figura contingit; quia oportet eum, qui accedit ad gratiam benedictionis Christi, professionem habere noui pariter, ac veteris Testamenti, & talis confessio cibus est Christi filij Dei. Sic Rupertus. Appositè porrò & circumspectè diuina Scriptura in hac narratione illud posuit: *Vt faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur*: & paulò infra; *Parauit illa cibos sicut velle nouerat patrem illum*: Non enim satis est delicatum, & optimum esse cibum, nisi accommodatè ad gustatum eius, cui apponendus est, & coctus & conditus sit. Festiuè enim quidam poëta dixit, solam artem non esse satis coquo; sed potissimū seruire eum debere palato domini, atque eius quasi gustum, & palatum habere ipsum
opor

Martialis.

oportere. In hoc etiam Rebeccæ factò cernitur eius mulieris industria, & sagax cura viri, & officiosa erga eum pietas. De duobus illis hoedis, aliam Hyppoliti martyris allegoriam Lector apud sanctum Hieronymum reperiet in Epistola cxxv. ad Damasum, in responsione ad Tertiam questionem.

Cui ille respondit, Nosti quòd Esau frater meus homo pilosus sit, & ego læuis. Si ergo attrectauerit me pater meus, & ferit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducat super me maledictionem pro benedictione. Ad quem mater: In me sit, ait, ista maledictio, fili mi.

VERS. 11.

12. 13.

14

AVTE admodum, & prudenter Iacob: temerè noluit se ipsum in discrimen committere: nec minùs erga patrem pium se ac reuerentem declarauit, tantopere veritus patrem. Nouerat enim offensam, & indignationem, atque maledictionem patris, valdè formidandam & horrendam esse debere filijs; exemplo Cham, qui patrem suum Noë, præ temulentia, nudato corpore iacentem, fratribus suis deridendum ostendit: quamobrem acri paternæ maledictionis, quasi telo, non modò caput eius, sed tota eius posteritas percussa est. Enimuerò in sacris litteris, non solùm maleficia, iniuriæ, contumeliæ, sed etiam contumacia, & inobedientia, & irreuerentia aduersus parentes, tanquam res quædam Deo vehementer execrata, & graui animaduersione vindicanda proponitur. Lege caput 21. Exodi, & Leuitici 20. & Deuteronomij. 27. Prouerbiorum 20. 28. & 30. Ecclesiastici 3. Nec solùm in diuinis litteris, & in populo Dei, sed etiam apud Ethnicos grauissimum ducebatur crimen, filiorum aduersus parentes impietas & irreuerentia: & parentum contra tales filios imprecationes & maledictiones, terribiles habebantur, nec inefficaces, aut inanes fore existimabantur. Labet hîc adscribere præclaram ea de re sententiã & orationem Platonis, quam multis ille verbis pertractat libro xj. de legibus. Parentes negligere (ait Plato) nec Deus, nec homo mentis compos vnquam probauerit. Oedipus à filijs suis contemptus, ea filijs imprecatus est, quæ exaudita, affectaque à Dijs, apud omnes feruntur. Amyntora quoque Phoenici filio iratum, illi maledixisse ferunt. Hyppolito Theseum, plurimòsque alios alijs. Quibus exemplis pernotuit, preces parentum aduersus filios, à Dijs exaudiri. Nihil enim imprecatione parentum perniciosius filijs accidere potest. Nemo verò cum pater aut mater ab eo contemnitur, tunc solum putet eorum preces à Deo exaudiri: Sed non minus etiam cum honorantur; atque idcirco cum lætiores bona liberis à Deo petunt, exaudiri eos similiter existimare debemus. Omnes igitur, nisi fuerint insani, vereri & colere debent parentum orationes; non ignorâtes, multis sæpe eas profuisse aut nocuisse. Hæc Plato. Memorabile præterea est huius rei exemplum, cuius B. Augustinus non solùm narrator & scriptor, sed etiam spectator

Quam graue, ac desestabile crimen sit filiorum in parentes, iniuria contumelia, etiam contumacia, atque irreuerentia. Genes. 9.

Præclara Platonis doctrina.

Comm. in Gen. Tom. 4.

P

*August. me-
morabilis hi-
storia.*

fuit. Sic autem in libro xxvij. de Ciuitate Dei cap. viij. scribit Augustinus: Vnum est, quod apud nos factum, tam clarum fuit atque illustre miraculum, vt nullum putem esse Hipponensem, qui hoc vel non viderit, vel didicerit: nullum qui obliuisci vlla ratione potuerit. Decem quidam fratres fuerunt, quorum septem sunt mares, tres fœminæ, de Cæsaræa Cappadociæ, suorum ciuium non ignobiles: qui maledicto matris, recenti patris eorum obitu, destitutæ, quæ iniuriam sibi ab eis factam acerbissimè tulit: tali pœna sunt diuinitus coërciti, vt horribiliter omnes quaterentur tremore membrorum. In qua fœdissima specie, oculos suorum ciuium non ferentes, quaua versum cuique ire visum est, toto pene vagabantur orbe Romano. Ex his etiam ad nos venerunt duo, frater & soror, Paulus & Palladia, multis alijs locis, miseria diffamante, iam cogniti. Venerunt autem ante Pascha fermè dies quindecim Ecclesiam quotidie, & in ea memoriâ gloriosissimi Stephani frequentabant, orâtes, vt iam sibi placaretur Deus, & salutem pristinam redderet. Post hæc narrat Augustinus quemadmodum per misericordiam Dei, & inuocatam ab ipsis B. Stephani intercessionem, prorsus liberati, & sanati fuerint. Sic Augustinus.

*Quanta sin-
ceritas, & in-
nocentia Ia-
cob.
S. August.*

Sed redeo ad Iacob: quem narrans Moyses, magnopere esse veritum ne 15
forte simulando fratrem suum Esau, patrem videretur illudere voluisse; satis indicauit verum esse, quod supra scriptum de eo fuerat Genes. 25. Iacob fuisse virum simplicem, id est, sine fūco, & fallacijs; & nescium lædendi, aut fallendi, quemquam. Quod expendens Sanctus Augustinus libro decimo sexto de Ciuitate Dei, capite trigesimo septimo ita scribit: Dolus Iacob, ne putaretur fraudulentus dolus, sed in eo potius magnæ cuiuspiam rei mysterium quæreretur, superius prædixit Scriptura: *Erat Esau homo sciens venari, & agrestis; Iacob autem homo simplex, habitans domum.* Hoc nostri quidam interpreti sunt, sine dolo. Siue autem sine dolo, siue simplex, siue potius, sine fictione dicatur, quod est græcè ἀπλῶς; quis est in præripienda benedictione patris dolus, hominis sine dolo? quis est dolus simplicis? quæ fictio non mentientis, nisi profundum mysterium veritatis? Sic Augustinus. Rectè item Caietanus: Hinc, inquit, clarè apparet bona intentio Iacob, exequendi præceptum maternum, sultum diuina reuelatione facta olim matri de ipso præponendo fratri suo Esau. Itaque non animo fallendi patrem, sed animo assequendi diuinum promissum, manifestat se attentaturum, quod mater iubebat. Sed vereri se tamen ait, ne patri appareat tanquam illusor: quamquam enim animus aberat illudendi, factum tamen ipsum, suapte natura videbatur fallax.

Proverborum

*S. Basiliius du-
plicem facit
speciẽ, & ra-
tionem Inno-
centia.*

Sanctus Basiliius de istiusmodi simplicitate, & innocentia Iacob obiter 16
loquens, in expositione illorū verborū Salomonis: *Vt de innocentibus prou-
dentiā.* Sic enim ipse legit, quod nos legimus: *Vt detur paruulis astutia*, dupli-
cè facit innocentia specie: Altera est, inquit, à peccatis alienatio, mēte ac
proposito per longam bonorum exercitationem acquisita, ac malitiæ ra-
dice penitus extirpata, quæ est præstantissima virtus, maximūque ho-
minis bonum. Altero modo innocentia dicitur, ignoratio mali, &
inexpe

inexperientia, siue ob ætatem, vt in infantia, & prima pueritia; siue quòd alicuius artis, & vitæ rationem minimè callentes, fraudes in ea prouidere, & cauere non sunt edocti. Sic pueruli dolos, & astutias, & superbiam minimè norunt. Sic etiam qui in agris versantur, à rebus agendis remoti, mercatorum fallacias, opificum fraudes, & iudiciorum, ac fori varias cautiones, captionésque ignorant. Huiuscemodi autem appellare solemus innocentes: non quia ex proposito, & electione à malo abstineant: sed quòd mali experientiam, & habitum nondum contraxerint. Innocens autem propriè talis est, qualis erat Dauid dicens Psálmo 28. *Ego in innocentia ingressus sum*, omnem scilicet iam ille ex animo suo iniquitatem, per assiduam virtutum exercitationem fugauerat. Talem porro innocentiam, ostendit morum simplicitas, & candor: qualis profecto erat Iacob, minimè fictus, & habitans domum, vt ait Scriptura Genes. 25. hoc est, naturæ vtens simplicitate, nihil ex arte simulatum, fucatúmve retinés, nullámque in verbis, & factis, simulationis, & deceptionis vmbram præse ferens. Hæc Basilius. Iam verò illud, quòd dixit Rebecca, *Super me sit ista maledictio*, modus quidam loquendi est, etiam in alijs linguis vsurpatus, satisque vulgaris. Reddit autem talem hanc sententiam: Noli timere, fili, patris maledictionem, sed expecta potiùs faustam, & quantam maximam optare posses, benedictionem, ac talem, qualem ego percuperem mihi contingere. Id autem idcirco tam fidenter, & indubitanter dixit Rebecca, quòd ob Dei oraculum sibi olim datum, persuasa, & certa erat, omnino ita futurum, vt ipsa promittebat. Vide Theodoretum in quæstione 78. in Genesim.

Et vestibus Esau valdè bonis, quas apud se habebat domi, induit eum, pelliculáque hædorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit.

VERS. 15.

17

LIA littera, inquit Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum, sic habet: *Et sumpsit Rebecca vestimenta Esau filij sui maioris, quæ erant desiderabilia, apud se domi.* Et in hoc loco tradunt Hebræi, primogenitos, sacerdotum officio esse functos; & habuisse vestimentum Sacerdotale, quo induti, Deo victimas offerebant, antequam Aaron in Sacerdotium eligeretur. Sic Hieronymus. Vox Hebræa [Hamudoth] significat concupiscibiles, siue desiderabiles, vel pretiosas: Chaldæus interpretatus est [mundas] lxx. Interpretes [pulchras] Latinus interpres omnia ista complectens, dixit: [valdè bonas] siue igitur vestes illæ pretiosæ, sacerdotales fuerint, siue ornamenta propria primogenitorum, & insignia principatus inter fratres, ipsa certè materfamilias, pro more eius temporis, & gentis apud se custodiebat.

S. Hieronymus

Non abs re fuerit, illius simulati habitus Iacob, quatuor celebres adscribere in hoc loco expositiones allegoricas à quatuor sanctissimis, & doctissi-

Quadruplex
allegorica ex-
positio.

Hyppolitus
martyr.

mis Patribus traditas. Prima expositio est Hyppoliti martyris, quam refert Sanctus Hieronymus in epistola cxxv. ad Damasum. Rebecca, inquit, plena Spiritu sancto, quæ futura nouerat in Christo, ea meditabatur antea in filio suo Iacob. Vnde dixit ei: *Vade ad gregem, & affer mihi duos hædos optimos*, præfigurans carneum Saluatoris aduentum, in quo eos maximè liberaret, qui peccatis tenerentur obnoxij: siquidem in omnibus Scripturis hædi pro peccatoribus accipiuntur. Quòd autem duos iubetur afferre, duorum populorum significatur assumptio: quòd verò teneros, & bonos; dociles, & innocentes animæ significantur. Vestes Esau, fides, & scripturæ sunt Hebræorum, quibus Gentilium indutus est populus. Pelles, quæ brachijs eius circumdatae sunt, peccata sunt vtriusque plebis, quæ Christus in extensione manuum cruci secum pariter affixit. Altera expositio est Ambrosij lib. 2. de Iacob, & Vita beata cap. 2. Iacob, inquit, stolam accepit Esau, quia senili præstabat sapientia. Ideo iunior frater seniore fratrem exiit, quia fidei emicuit dignitate. Hanc stolam, Ecclesiæ typo, Rebecca protulit, & dedit filio iuniori, stolam scilicet veteris Testamenti, stolam propheticam, & sacerdotalem. Hæc stola data est populo Christiano, qui uti amictu sciret accepto, quoniam populus Iudæorum, eam sine vñ habebat, & proprios nesciebat ornatus. Iacebat hæc stola in vmbra, abiecta atque neglecta. Obscurabatur enim tenebrosa impietatis caligine, nec in augusto corde populi Iudaici, latius poterat explicari. Induit eam Christianus populus, & refulsit, illuminauitque eam suæ fidei claritate, & piorum luce factorum.

S. August.

Tertia expositio est B. Augustini in libro cōtra Mendacium cap. x. qui ait, Iacob amictum vestibus Esau, & pellibus hædinis, præfigurasse Saluatorem nostrum, quasi indutum peccatis, & maledictis hominum, quæ assumpsit, ut ea destrueret, ac prorsus deleteret per mortem suam: ac seipse tanquam hostiam viuam in ara crucis immolans, Deum Patrem nostris offensum sceleribus placauit, ac propitiavit nobis, & ab eo benedictionem, id est, scelerum veniam, & cœlestium bonorum promissionem deprecatus est. Hanc igitur ob causam dictus est Christus Dominus factus in similitudinem carnis peccati, & quasi peccatum, & maledictum pro nobis. Audi Paulum ad Romanos 8. *Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus mittens Filium suum in similitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleteretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum Spiritum.*

Galat. 3.

Audi eundem Paulum in Epistola ad Galatas capite tertio, ad eandem sententiam, ita scribentem: *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum (quia scriptum est, Maledictus omnis qui pendet in ligno) ut in gentibus benedictio Abraha fieret in Christo Iesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.* Atque hoc ipsum multis ante Paulum sæculis, fore prænuñciauerat Isaias capite lii. illis verbis: *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super eum, & lino re eius sanati sumus: omnes nos, quasi oves errauimus, unusquisque in viam suam decli*

Isai. 52.

decli

declinavit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Atque hæc est allegorica interpretatio B. Augustini, sed adiunctis Scripturæ testimoniis, latius à nobis explicata. Augustini namque verba, hæc sunt: Iacob hædinis pellibus membra contexit. Si causam proximam requiramus, mentitum putabimus; hoc enim fecit, ut putaretur esse, qui non erat. Si autem hoc factum, ad illud, propter quod significandum reuera factum est, referatur; per hædinas pelles, peccata; per eum verò, qui eis se operuit, ille significatus est, qui non sua, sed aliena peccata portauit. Quarta expositio est B. Gregorij in sexta Homilia super Ezechielem: Quid est, ait Gregorius, quòd Iacob manus, & brachia, & collum hædinis pellibus texit nisi quòd hædus pro peccato sumi consuevit? Et Gentilis populus, carnis quidem in se peccata mactauit, & coopertum se peccatis carnalibus confiteri non erubuit. Quid autem est, quòd Iacob vestimentis induitur fratris maioris, nisi quòd sacræ Scripturæ præceptis, quæ maiori populo per legem data fuerant, iunior populus in bona operatione vestitus est? Et eis minor in domo utitur, quæ maior foras exiens, intrus reliquit: quia Gentilis populus præcepta illa tenet in mente, quæ Iudaicus populus habere non potuit, dum solam in eis litteram attendit.

S. Gregor.

PRIMA DISPUTATIO.

An peccauerit Iacob, cum indutus vestibus Esau, & collo, ac manibus, tectus hædinis pelliculis, ut pilositatem Esau representaret, simulauit apud patrem se esse Esau.

20

VIDETUR peccasse Iacob. Primò, quia sicut simulatio in verbis, cum is, qui loquitur, aliud verbis significat, quàm ipse sentit, est peccatum mendacij: ita in factis, cum per exteriorem habitum, vel actionem, vel signum aliquod exterius, denotatur aliud quàm interius est in animo facientis, appellatur peccatum simulationis, ut docet S. Thomas 2. 2. Quæstione 111. art. 1. quæ est de simulatione. Huius autem generis fuisse illam simulationem Iacob, res ipsa ipsa loquitur. Deinde, propterea magnum est hypocritarum crimen, & meritò eos vituperamus, & execramur, quòd dissimulant id quod sunt, & quod non sunt, simulant: sicut Iacob dissimulabat se esse Iacob, & simulabat se esse Esau, ut sic ei benedictionem paternam præriperet. Ad hæc, inducere alios in fraudem & errorem, peccatū est: hoc autem fecit Iacob, per quem deceptus Isaac, fraudauit maiorem filium benedictione sua. Postremò omnis fraus alijs præsertim noxia, peccatum est: tali autem fraude esse vsum Iacob, testis est ipsemet Isaac, dicens filio suo Esau, *Venit germanus tuus fraudulentus, & accepit benedictionem meam.*

Quatuor argumenta quibus probari videtur peccasse Iacob.

S. Thomas.

non erat.

11

*Æliani lepida
historia.*

*Archidamus
Lacedæmonio-
rum rex.*

*Iacob in simu-
latione habi-
tasse Esau nihil
peccasse, com-
munis Patrū,
& Theologo-
rum sententia.*

*S. Augustinus
S. Gregorius.*

B. Hieronym.

4. Reg. 10.

1. Reg. 21.

Apud Eθνicos quoque, hoc genus simulationis, fuisse admodum vi-
tuperabile, ac probrosum, & in turpis mendacij loco habitum, existimare
licet ex ijs, quæ memorat Ælianus in extremo libro de varia histo-
ria, hisce verbis: Senex quidam Cæus, Lacedæmonem profectus est, &
cū vanus admodum, & superbus esset, propter senectutem erubescer-
bat, & idcirco conabatur canos tinctura occultare. Progressus itaque ad
Lacedæmonios, tali ostenso capite, exposuit ea quorum causa venerat.
Tunc Archidamus Lacedæmoniorum rex, Quidnam veri, inquit, dictu-
rus est hic, qui non solum in animo, sed in capite etiam mendacium circū-
feret? Illius itaque hominis dicta reiecit, ingenium eius, morēque ex ijs
quæ cernebantur redarguens.

At enim contraria est patrum & Theologorum sententia, qui factum 22
illud Iacob à peccato vindicant. Ac de Augustino quidem nihil attinet
dicere; Is enim quæstione 74. in Genesim, & libro 16. de Civitate Dei
cap. 37. sed præcipuè in libro contra mendacium cap. 10. pugnaciter, à
sancto Iacob omnem mendacij, & fraudis, ac malæ simulationis culpam,
& reprehensionem defendit, & docet isto facto Iacob, non modò nihil
esse peccati admissum, sed magnum etiam significatum mysterium, ad
quod significandum, principaliter illud factum Iacob relatum est, Augu-
stini verba, quia paulò superiùs commemorauimus, idcirco referre nunc
prætermittimus. Idem sensit Sanctus Gregorius homilia 6. in Ezechielē,
cuius hæc sunt verba: Et ipsa, quæ paruuli iuxta litteram intelligunt, do-
cti viri per spiritalem intelligentiam, in altum ducunt. Quis namque par-
uulorum, & simplicium, in facto Esau & Iacob, quòd alter ad venationem
mittitur, ut benedicatur; alter verò per suppositionem matris à patre be-
nedicitur, nisi iuxta sacræ lectionis historiam pascitur? In qua videlicet
historia, si ad intellectum paulò subtiliùs adstringatur, videtur quòd Ia-
cob primogeniti benedictionem non per fraudem surripuit, sed ut sibi
debitam accepit, quam, concedente fratre, data lentis mercede emerat.

At verò si quis aliùs sentiens, utrorumque facta velit per allegoriæ arca-
na discutere, protinus ab historia ad mysterium surgit. Beatum quoque
Hieronymum idem super hac re sensisse, ac dictum fuisse nemo quis-
piam, opinor, dubitabit, qui legerit disputationem eius super reprehen-
sione B. Petri Apostoli facta à Paulo, quam tractat ipse in Commentariis
suis super caput secundum Epistolæ ad Galatas. Arbitratur enim, simula-
tam fuisse illam reprehensionem, id est, in speciem tantum factam, & ad
eruditionem aliorum, non autem ex animo, & veritate profectam. Huius-
modi autem simulationes, non esse vituperabiles, sed bonas & laudabiles
confirmat aliquot Scripturæ exemplis, ita scribens: Vitalem esse simula-
tionem, & assumendam in tempore, Iehu regis Israël nos docet exem-
plum: qui cū non potuisset interficere sacerdotes Baal, nisi finxisset
velle se Idolum illud colere, dixit: *Congrega mihi omnes sacerdotes Baal;*
fenim Achab seruauit Baal in paucis, ego seruiam in multis. David quoque
mutauit faciem suam coram rege Achis, simulans amentiam & insa-
niam, ut vitæ discrimen effugeret. Nec mirum, quamuis iustos ho-
mines,

mines, tamen aliqua simulare pro tempore, ob suam & aliorum salutem; cum & ipse Dominus noster, non habens peccatum, nec carnem peccati; simulationem peccatricis carnis assumpserit; ut condemnans in carne peccatum, nos in se faceret iustitiam Dei. Sic Hieronymus.

- 23 Eiusdem sententiæ adstipulatorem probatorémque habemus sanctum Chrysostomum: qui Homilia 53. in Genesim, & verba, & facta *S. Chrysostom.* Iacob, quæ hîc narrantur, extra culpam omnem ponit; affirmans, ea optimo animo, mentéque, & incitante ac dirigente Deo, contigisse. Idem Homilia 6. in Epistolam Pauli ad Collossenses, explanans illa verba Pauli: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem deceptionem.* *Ad Col. 2.* Est, inquit, & bona quædam deceptio, qua decepti sunt multi: quæ *Bonam esse, & vtilém nō nullam deceptiōnem.* non est deceptio vocanda. De hac dixit Hieremias capite vigesimo: *Decepsisti me Domine, & deceptus sum.* Nam istud non debet vocari deceptio: alioqui & Iacob patrem suum decepsisset: Verum non erat deceptio, sed dispensatio. Sub finem verò primi libri de Sacerdotio, copiosam super ea re texit disputationem; & inter alia scribit hæc, nonnullos esse simulatores & deceptores, quos prudentes rerum æstimatores, non modò non culpent & acculent, sed approbent etiam ac laudent. Tam lucrosa enim interdum & fructuosa esse solet opportuna, & recto animi iudicio facta simulatio & fraus, ut permulti pœnas etiam sæpenuerò luerint, hoc ipso, quòd rem fraude non egissent. Cùmque hoc exemplis Imperatorum & medicorum fuisse demonstrasset, subdit hæc: Fraudis igitur (dummodò non fraudulentò animo fiat) magna vis est: quam ipsam ego ne fraudem *Genes. 22.* quidem nominandam putauerim, verum œconomiam quandam potius ac sapientiam; artémque, qua possis è mediis, atque imperiis desperatarum rerum angustis, correctis, emendatisque animi vitiis euadere. Nam si res ipsas per se nudas, & ab auctorum consilio & proposito separatas expendere libuerit, nemini sanè non licebit, vel *Exod. 12.* Abraham ipsum parricidij accusare, vel nepotem eius Iacob doli & fraudis, qui ius sibi primogenitorum usurpauit: vel abnepotem eius Mosè maleficij & furti; qui opes Ægyptiorum Hebræis attribuit. Cùm tamen eos viros non solum culpa liberemus, sed etiam vel eo maximè nomine admiremur. Ergo verè illusoris, deceptorisque nomine dignus fuerit, quisquis iniquo animo, & studio nocendi simulationem & fraudem contexit: alioqui sæpenuerò profuit decepsisse; & per hanc artem sæpenuerò in maximis periculis salutis multorum subuentum est. Qui autem recto semper calle ingreditur, de eo nunquam despectens; sæpe fit, ut ei cui non aliquam fraudem struxerit, plurimorum malorum atque incommodorum auctor sit. Hæc Chrysostomus. In cuius ego verbis, non perpendo ad præsens sententiam eius, nec an ea sit usquequaque vera, necne, ad iudicium reuoco, sed illud attendo & approbo, quod apertè suffragatur huic opinioni, quæ simulationem Iacob, culpæ facit expertem.

Ad

Ad eandem comprobendam sententiam, multa doctè Thostatus dis- 24
putat, vir sanè, non solum ob scriptorum multitudinem, verum etiam ob
subtilitatem fecunditatèque ingenij, & iudicij grauitatem, & multiu-
gis doctrinæ præstantiam, antiquis illis, magnisque patribus, & doctori-
bus meritò annumerandus. Is autem in quæstione octaua super hoc ca-
put 27. Genesis, simulationem istam Iacob, de qua nunc differimus, cul-
pa omni fuisse vacuam, ad hunc modum ostendit: Fraus potest conside-
rari dupliciter; vel respectu eius cui fit fraus, si damnum ei aliquid in-
fertur, & iuri eius subtrahitur aliquid: aut respectu eius qui fraude vti-
tur, quia aliter facit, & ostendit, quàm in re ipsa est, & quàm ipse sentit.
Priori modo, non est vocanda fraus, sed prudens solertia, & industria qua
usus est Iacob, occupans benedictionem paternam, sibi, vt vero primoge-
nito conuenientem, & debitam; & extorquens, quomodo potuit, ius suum
de manu iniusti possessoris. Nec posteriori modo fraus illa culpabilis fuit,
nam etsi significare verbis aliud quàm est in re, & quàm loquens sentit,
semper est peccatum mendacij, non itidem tamen res se habet in simula-
tione, quæ adhibetur non in verbis, sed in factis. Est enim quædam fraus
& simulatio, ex diuina inspiratione & reuelatione profecta: quemadmo-
dum Hebræi inspirante, & mandante Deo, quasi commodato acceperunt
ab Ægyptiis multas pecunias, & vasa argentea, & aurea, & vestes pretio-
sas, cum eas ipsi auferre secum vellent, & abstulerint. Talis fuit fraus, &
simulatio Iacob, nempe diuinæ inspirationis: quia Rebecca, à Spiritu san-
cto mota, id suasisit Iacob, & ad id faciendum eum impulit. Ergo licet Iac-
ob dicendo se esse Esau, peccauit venialiter, induendo tamen sibi vestes
Esau, & pelliculas hœdinas, repræsentando eius pilositatem, nullum ad-
misit peccatum, neque enim ea re cuiquam verè nocuit, atque ea ratio-
ne, quod suum erat, consequi voluit. Non enim putandum est, nocuisse
eum fratri suo Esau: quia nihil ei, quod proprium eius esset, abstulit, sed
cuius ille non erat verus, & iustus possessor, id sibi vindicauit. Sic Tho-
status.

Cæterum, quia variè admodum adhiberi potest simulatio, quæ fit per 25
exteriora facta, & signa, nonnunquam fit sine culpa, sæpe autem cum vi-
tio, & culpa; prius indicare conuenit istiusmodi simulationum varietatē.
Scotus in Tertio Sententiarum, Distinctione 38. Vbi de mendacio, & si-
mulatione disputat, quinque facit species simulationum; & alias esse ait in
rebus per se bonis & malis, alias verò in rebus indifferentibus. Prima spe-
cies est, simulare bonum quod quis non habet, & per externa quædam
signa ostendere, & persuadere velle, se bonum illud habere: sicut hypo-
critæ per crebras & longas genuflexiones & preces simulant ma-
gnam deuotionem animi, & sanctimoniam; cum tamen earum virtutum
sint prorsus expertes. Et hæc simulatio peccatum est, quod vocatur hypo-
chrisis, siue id fiat animo fallendi alios, siue magnum aliquod commodum
vel honorem sibi comparandi. Secunda species est, dissimulare mala siue
vitia, quæ quis habet, per externa signa demonstrando, se illa vitia omni-
no auersari & abominari: vt si quis maximè voluptuarius & libidinosus,
cùm

Scotus facit
quinque spe-
cies simulatio-
num;

cum audit aliquid impudicè dici aut fieri, verbis & gestibus ostendat, se huiusmodi vitia perhorrescere, & ab illis esse alienissimum. Hoc etiam peccatum est, & pertinet ad hypocrisin. Tertia species est, dissimulare vitia sua, non quidem per externa signa demonstrando se ab illis esse alienum & aversum: sed celando tantum ea vitia, & externa signa, quibus ea produntur, nulla dando; sicut vulgo dici solet, Si non castè, saltem cautè. Et hoc non est culpabile; quin etiam, si qua est in malo laus, est laudabile: est enim vituperabile, publicare atque euulgare flagitia sua, de quo reprehenduntur quodam loco Hebræi in scriptura Isaïæ cap. 3. *Peccati sum, inquit, sicut Sodoma per ad: cauerunt, nec absconderunt.* Et si enim malum est, mente & animo malum esse; exhibere tamen signa externa suorum vitiorum, est addere malum malo. Sunt præterea duæ aliæ species simulationis, quæ versantur in rebus indifferentibus. Quarta itaque species simulationis est, cum quis facit aliquid, quod natura sua videtur esse signum alterius; sicut sudare, est signum lassitudinis & fatigationis, vel alicuius resolutionis corporalis, & id simulat qui facit, cum non sit tamen ita in re. Et hoc per se, aut non est malum, aut non est graue malum; nisi accedat circumstantia quæpiam id aggrauans. Immo talia signa non sunt necessaria, cum possint ex alijs causis provenire: quemadmodum quidam ioculatores exercent in suis corporibus motus aliquos, significantes affectiones quasdam naturales humani corporis, quæ tamen in eis non sunt, nec præcesserunt. Quinta species simulationis est, si fiant aliqua exterius, quæ per se quidem non sunt certa signa alicuius rei; qui tamen ea facit, scit à spectantibus, vel circumstantibus, accipi ea signa eius rei: sicut ore spumare, & sinere saliuam defluere per barbam, non est proprium, & certum signum insanæ mentis; potest tamen id à circumstantibus, pro tali signo accipi. Tali autem simulatione uti, præsertim autem magni cuiuspiam mali euitandi gratia, aut boni comparandi, nullum est peccatum: hac enim ratione David inculpate coram rege Achis, & Satrapis eius, ut scriptum est 1. Regum 21. insaniam simulauit, ut discrimen vitæ, in quo se versari cernebat, effugeret. Hactenus ex disputatione Scoti. Qui licet de hac simulatione Iacob, nihil signanter, & nominatim dixerit, tamen videtur, si de ea dixisset, ad quartam, vel quintam speciem simulationis fuisse eam relaturus.

- 26 Nobis, & ad intelligendum apertius, & ad enodandum quæstionem propositam expeditius videtur, si quadripartitam faciamus simulationis rationem modumque. Est quædam simulatio noxiæ deceptionis ad fallendum alios perniciosè, vel ad quidpiam improbè: ac iniquè consequendum: hoc genus simulatores sunt hypocritæ, atque improbi opifices, & mercatores. Est item nonnulla simulatio, in loco, & tempore vtiliter vsurpata, quæ iuuandi, aut se, aut alios, vel admonendi, vel instruendi, vel etiam corripiendi causa adhibetur. Hac ratione David simulauit insaniam apud Regem Achis, in summo vitæ discrimine constitutus. Sic etiam non raro prudentes medici, grauiter ægrotantibus, salubresque curationes recusantibus, vtili simulatione deceptis, & quæ volunt, præbent medicamenta, & restituant sanitatem. Ad eundem modum magistri, quo melius pertinen-

Comm. in Gen. Tom. 4.

q

Auctoris sententia, & de quadruplici specie simulationis, & frandis.

Locus ex 1. Reg. 21.

sent solertiam, & intelligentiam discipulorum, Sophisticas & captiosas rationes proponunt, tum vt eas, vbi resectæ illis ac euolutæ fuerint, exploratè noscant; tum vt earum laqueis se irretiri in futurum caueant. Hoc etiam modo Ioseph Patriarcha iussit pecunias poni in saccis fratrum suorum, & scyphum suum in sacco Benjamin Genes. 42. & 44. Simulatè postea furti eos arguens: vt tali metu, & afflictione animi, leuiter eos corripere, adducens in recordationem, & pœnitentiam nefarii sceleris in se admissi: quod adeo ita euenit. Nam cum in illa vexatione essent, dicebant inter se verba illa, quæ refert Moyses Genes. 42. *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, videntes angustias animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audiuimus: idcirco venit super nos tribulatio.* Et Ruben ait, *Nunquid non dixi vobis, Nolite peccare in puerum, & non audistis me? En sanguis eius exquiritur.* Est tertium genus simulationis ex diuino instinctu & monitu profectum, quo vsi sunt Hebræi spoliantes Ægyptios, & Iosue contra hostes, simulando metum, & fugam, vt eos in præparatas insidias deduceret, vt legitur Iosue 8. Ad quartam speciem simulationis pertinent artificiosæ, & callidæ simulationes, ac dissimulationes, per quas dans operam rei licitæ, opportunè ingens quodpiam malum auertere, ac superare curat, aut magnum quodpiam bonum ad se pertinens, nec aliter adipisci, faciliè consequi, & obtinere. Huius generis sunt bellicæ simulationes contra hostes in bello iusto, quæ vocantur stratagemata militaria, quale fuit illud Iosue paulò ante memoratum. Horum quatuor generum simulationis, & fraudis, primum est improbum, & damnandum, tertium etiam laudandum, cetera sine peccato, in tempore, & loco vsurpari possunt; de quorum vtili & laudabili vsu disputat copiosè S. Chrysostomus sub finem primi libri de sacerdotio, & ad quodlibet istorum trium posteriorum generum simulatio illa Iacob referri potest.

Sedenim posset quispiam obijcere, simile esse mentiri factis, vt verbis, 27 sed mentiri verbis, quocumque modo, semper est peccatum; ergo mentiri factis, id est, per facta significare aliud, quàm reuera est, & quàm sentit is qui facit, semper erit cum peccato coniunctum. Respondeo disparem esse rationem verborum, atque factorum: licet enim facta adhibeantur etiam vt signa interioris sensus, & voluntatis, ad id tamen verba per se ex natura sua, atque eo ipso, quo verba sunt, instituta fuerunt: facta verò non nisi secundariò tantum, & per accidens. Deinde verba sunt conceptuum animi signa distinctè, determinatè, ac propriè; facta verò confusè, & indefinitè. Quamobrem mendacium in verbis nunquam potest esse licitum, simulatio autem per acta, & signa quædam externa, quæ alij accepturi sunt in alium, & diuersum finem, quàm intendatur à nobis, & ad quem significandum, nec per se, nec secundum intentionem nostram illa ordinantur, talis inquam simulatio potest fieri licita, si nec malo fiat animo, nec alijs damnum adferat, nec scandalum pariat. Est enim simulatio per facta, sicut vsus vocis, vel orationis ambiguae, quæ non eodem sensu accipitur ab audiente, atque à loquente: talis autem locutio, per se non est mala, imo & à Domino nostro, & à Sanctis viris non rarò vsurpata.

Si quis

Si quis porro simulans facto aliquid, quod non ita est, intenderet illud significare, & ab alijs intelligi, haud dubie peccaret. Iacob porro per simulationem assumpti habitus Esau, noluit significare se esse Esau secundum carnem, sed quantum ad ius primogenituræ; naturaliter quidem debitum Esau, sed secundum Electionem diuinam sibi: simulque significare voluit diuinum mysterium ea re figuratum, & superius expositum. Ergo simulationem illam Iacob fuisse inculpabilem, cum & bonis rationibus, & grauissimis Patrum, ac Theologorum auctoritatibus, exemplisque in diuina Scriptura traditis, satis comprobatum sit, equidem ad eandem quoque sententiam libenter accesserim.

Quibus illatis, dixit: Pater mihi ille respondit, Audio, quis es tu fili mi? Dixitque Iacob, ego sum primogenitus tuus Esau: feci sicut præcepisti mihi. Surge, sede, & comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima tua. Vers. 8. 19

28

ERDIFFICILEM, ac perarduam, & multorum Patrum, ac Theologorum dissidentium inter se disputationibus nobilitatam, hæc verba quætionem habent: An Iacob ista verba dicens, verè mentitus sit, & peccauerit, saltem venialiter. Videntur enim tria in istis verbis manifesta contineri mendacia. Primum mendacium est, cum ait: *Ego sum Esau*. Non enim erat Esau, sed Iacob. Alterum mendacium fuit, cum dixit: *Feci sicut præcepisti mihi*; nihil enim ei tunc Isaac de afferendo sibi cibo præceperat, sed id præceperat Esau, vt dicitur in exordio huius capituli. Tertium mendacium fuit, cum dixit: *Comede de venatione mea*, neque enim eos cibos parauerat ex animalibus venatione captis, sed ex duobus hædis de grege domestico sumptis. Ex aduerso autem pugnat magnorum Patrum, & nobilium Doctorum auctoritatis, sic interpretantium ista verba Iacob, vt nullum in ijs mendacium esse probent. Ego super hac quætionem quatuor disputationes tractabo, quò liquidius, discussis omnibus vnde quaque exorientibus difficultatibus, veritas pernotescat.

SECUNDA DISPUTATIO.

An excusabilis, aut tolerabilis sit eorum sententia, qui dixerunt, Iacob verè in istis verbis esse mentitum, non tamen villo modo peccasse.

Vt sic opinantur, duplex eorum est opinio. Vna est opinio peruetus, & percelebris: cuius, inter Ecclesiasticos viros, auctor habetur Origenes. hic sensit, mentitum esse Iacob, nec mentiendo tamen peccasse: quia est quoddam mendacij genus, minimè improbum, quin etiam bonum, & laudabile, quod magni cuiuspiam boni acquirendi, vel propulsandi mali causa, in loco, & tempore dicitur. Tale autem fuisse ait mendacium Iacob, & item mendacium illius admirabilis fœminæ Iudith. Sed quia Platonem huius dogmatis auctore, doctoremque secutus est Origenes, primò, quid Plato super ea re præceperit, prædocendum est. Cum sub finem libri secundi de Republica, Plato egregiè probasset, omne mendacium esse Deo inutile, atque indecens, nec villo modo ferendos esse, qui dicunt mentiri Deum aliquando, & mali cuiuspiam esse auctorem: postea non longè post initium libri tertij de Republica, de mendacijs hominum verba faciens, ita scribit; Si rectè paulò ante dicebamus, Deo inutile esse mendacium omne, hominibus tamen nonnunquam est vtile, & quasi pro medicamento: quare publicis medicis concedendum est, priuatis autem hominibus minimè attingendum. Itaque Rempublicam administrantibus, præcipuè, si quibus alijs mentiri licet, vel hostium, vel ciuium causa, ad comunem Ciuitatis vtilitatem: reliquis autem à mendacio abstinendum est. Sed aduersus Principes, & publicos Rectores priuatim mentiri, maius peccatum est, quàm egrotum mentiri suo medico, in his, quæ ad morbum suum pertinent, vel discipulum ludi magistro, vel qui sunt in naui, gubernatori nauis. Hæc Plato.

*Iudith. 10.
Platonis opinio de mendacio.*

Licet omne mendacium sit Deo indecens ac inutile, nō tamē similiter homini secundum Platonē.

Eusebius. Eusebius in libro xij. de Præparatione euangelica cap. xxj. licet de hoc Platonis loco nominatim verba non faciat, confessus tamen Platonem legum latoribus, & Principibus concedere, vt interdum falsa dicant vtilitatis causa: eam Platonis sententiam interpretatur ipse de ijs mendacijs, quæ secundum propriam verborum significationem ab audientibus accepta, falsum sensum generant, sed perutilem tamen auditoribus. Qui tamen ea dicunt, cum Sapientes viri sint, secundum altiore, ac penitiorē intellectum ex ijsdem verbis figuratè sumptis expressum, veram sententiam, quàm ipsi spectant, cum loquuntur, animo comprehensam habent. Eusebij verba sunt hæc: Non existimat Plato alienum esse à gravitate legislatoris, si nonnunquam falsum quippiam, quod vtile tamen esse queat, dicat: maximè si quod falsò dicitur, audientes ita trahat, vt non vi, sed sponte iustitiam velint amplecti: solidum quidem bonum est veritas, sed non ita facilè, plerumque persuadet. Innumerabilia verba

Verba huiusmodi sunt in Scriptura, ut puta, cū pœnitere Deum aut dormire, aut irasci, aut furere, aliūve perturbationibus affici scribitur: quæ licet aliū interpretata, non procul à veritate sint, verba tamen ipsa, vel terrendo, vel permulcendo, non parum profunt ijs, qui altiore peruestigare sensum nequeunt. Sic Eusebius.

31 Sed venio ad Origenem, qui ut dixi supradictam Platonis sententiam secutus est. Eius opinionem de mendacio nonnunquam vtili, & laudabili, cognoscere licet ex ijs, quæ scripta reliquit ille in lib. 6. Stromatum. Ponā Origenis verba, uti refert ea S. Hieronymus in libro primo Apologiæ aduersus Ruffinum. Sic scribit Hieronymus: Indignantur, quod Origenistas scripserim inter se Orgiis mendaciorum fœderari. Nominaui librum Origenis, in quo hoc scriptum legerim, id est, sextum Stromatum, in quo Platonis sententiæ nostrum dogma componit. Posthæc, subdit Hieronymus verba Platonis, quæ paulò suprā memorauimus. Deinde, subiungit hæc Origenis verba: Et nos igitur illius præcepti memores: *Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo*, non debemus dicere, Quis est proximus meus? sed considerare quomodo Philosophus (Plato) cautè dixerit: Deo indecens, & inutile esse mendacium, hominibus interdum vtile: & quod ne per dispensationem quidem putandus sit Deus aliquando mentiri. Si quando enim commodum audientis exegerit, verbis loquitur ambiguus, & per ænigmata, quæ vult, profert; ut & veritatis apud eum dignitas conseruetur, & quod noxium esse poterat, si nudum proferatur in vulgus, quodam tectum velamine proferatur. Homo autem, cui necessitas incumbit mentiendi, diligenter attendat, ut sic vtatur interdū mendacio, quemadmodum vtitur condimento ac medicamento; seruando nempe mensuram; ne excedat terminos, quibus vta est Iudith contra Holofernem, & vicit eum prudenti simulatione verborum. Imitetur Esther, quæ Artaxerxis sententiam, diu tacita veritate correxit: sed in primis Patriarcham Iacob, quem legimus Benedictionem patris artifice impetrasse mendacio. Ex quo perspicuum est, quod nisi ita mentiti fuerimus, ut magnum nobis ex hoc aliquod quærat bonum, iudicandi sumus quasi inimici eius, qui ait: *Ego sum veritas*. Hactenus ex Origene. Quæ cum commemorasset Hieronymus, subiicit deinde: Hæc Origenes scripsit: negare non possumus: & scripsit in ijs libris quos ad perfectos, & ad discipulos suos loquebatur: docetque magistris mentiendum, discipulos autem non debere mentiri. Qui ergo bene mentitur, & absque vlla verecundia, quicquid in buccam venerit, confingit in fratres; magistrum se optimum probat. Hæc Hieronymus.

Ephes. 4.

Sententia Origenis de Mendacio nonnquam licito.

Iudith. 11.

Ioan. 14.

32 Huic sententiæ Origenis adhæsisse Cassianum, disputatio eius de Mendacio, in collatione xvij. ex persona Ioseph Abbatis fusè tractata, perspicue demonstrat. Nam in capite xvij. sic ait: Taliter de mendacio sentiendum, atque ita eo vtendum est, quasi ei natura insit hellebori. Quod si imminente exitiali morbo sumptum fuerit, sit salubre: cæterum absq; summi discriminis necessitate perceptum, præsentis exitij est. Et in frā cap. 25. Quis, inquit, enumerare sufficiat, omnes propemodum Patriarchas;

Cassiani opinio de Mendacio.

Sanctòsque innumerabiles alios pro vitæ tutamine, alios pro desiderio benedictionis, alios pro misericordia, alios pro alicuius occultatione mysterij, alios pro zelo Dei, alios pro veritatis examinatione, patrocinium (ut ita dixerim) assumpsisse mendacij? Idem, cum dixisset capite xj. in omnibus causis, non processum operis, sed voluntatem operantis esse inuendam, nec quid quis egerit, sed quo voto egerit, inquirendum: nam & nō nullos pro his factis, ex quibus magna bona deinde orta sunt, fuisse damnatos; & contrā, quosdam per reprehensibiles actus, ad summam peruenisse iustitiam; hæc igitur cum dixisset, mox subdit in sequenti capite: Quid criminosis dolo atque mendacio, etiam in extraneum, ne dicam in germanum fratrem commissio? Et tamen, non modo nullam pro his damnationem, aut reprehensionem Iacob Patriarcha contraxit, verum etiam perpetua benedictionis hæreditate ditatus est. Nec immerito: benedictionem enim primogenito destinatam, non ex præsentis lucri avaritia, sed ex fide sanctificationis perpetuæ concupiuit. Ideoque iustissimus iudex, excusabilem, immo laudabilem talis mendacij censuit præsumptorem; quia sine eo ad benedictionem primitiuorum non poterat peruenire. Nec debuit in crimen vocari, quod desiderio benedictionis exortum est. Alioquin non modò Iacob iniquus in fratrem, sed etiam circumuentor in patrem, & sacrilegus extitisset; si habens aliam viam, quæ ad benedictionis illius gratiam perueniret, hanc, quæ fratri damnosa esset ac noxia, expetere maluisset. Videris ergo apud Deum non processum operis sed destinationem mentis inquire? Hæc Cassianus. Qui editis in Cassianum obseruationibus conati sunt (cum id fieri commodè potuit) nonnullas eius sententias ab errore, vel prorsus vindicare, vel excusare quadamtenus; hanc disputationem eius de Mendacio ad Origenis pertinere opinionem, ingenuè, apertèque confessi sunt.

*Chrysostomi
sententia de
mendacio Iacob.*

Nec ab ista opinione remouendus videtur S. Chrysostomus (quem ut ³³ magistrum discipulus secutus est Cassianus.) Is enim Homilia quinquagesima tertia in Genesim scribit, verba ista Iacob, si per se, nudaq;, & solitaria considerentur, haud dubiè mendacium continere ac fraudem, nec noxa vacare. At si spectetur animus, consilium, sensus, & propositum Iacob; & quod Deus verbis iuxta, factisque eius mirè cooperabatur, omnia ritè dirigens & prosperans, dilucebit, nulli culpæ ac reprehensioni mendacium eius fuisse obnoxium. Ponam hîc verba Chrysostomi, cum dixisset, Deum verbis & factis Iacob esse cooperatum: atque idcirco prosperum fuisse eorum, & qualem ipse optabat, exitum; subdit hæc: Quid igitur? cooperatus est Deus mendacio? Dilecte, ne tantum perpendas id quod fit, sed attende etiam scopum facientis: & quòd id non factum sit temporalis commodi vel avaritiæ causa, sed quia patris benedictionem sibi comparare studuit. Alioqui, si quæ facta sunt, ea simpliciter examinare velis; vide, ne & Abraham parricidam, & Phinees homicidam fuisse iudices. Non igitur considera, quòd mendacia fuerint, quæ dicebantur à Iacob: sed illud cogita, quòd volens Deus prædictionem impleri, omnia, ut sic fierent, dispensauit. Et ut scias, quòd Deus omnia facilia reddebat, etiam

etiam quæ difficulta erant; vide quomodo sanctus Isaac non potuit sub-
lere fraudem, sed persuasus verbis Iacob, cum edulium comedisset ab eo
allatū, benedictionibus eum renumeravit. Nec prius à venatione reuer-
sus est Esau, quàm omnia fuerint peracta: ut planè intelligatur, illa esse
gesta Dei voluntate. Hactenus ex Chrysostomo.

34 At enim non satis est, finem agentis quidpiam, esse bonum, vtratio
eius bona censeatur, nisi etiam quod agitur, ex genere suo bonum sit; bo-
num enim, ut apud Theologos & Philosophos perulgarum est, & à B.
Dionysio traditum, ex integra causa constat, omnibūque requisitis cir-
cumstantiis; quarum vna quælibet si desit, verè bonum esse non potest,
Exempli causa, furari, quo des eleemosynam indigenti; vel ut à summo
corporis aut animæ periculo quæpiā liberes, nec bonū nec peccato caret.
Illa igitur verba Iacob, si per se mendaciū continent, bona mens & in-
tèrio eius, nō valet excusare à peccato. Ac licet Deus cooperaretur Iacob
& cum moueret ac regeret, quantum ad voluntatē adipiscendi benedi-
ctionem patris, & quantum ad eius rei effectum, vtrumque enim bonum
erat, & placitum Deo, quin etiam ab eo prædestinatum: non tamen coo-
peratus est ipsi Iacob quantum ad modum perueniendi eò, quò intende-
batur, videlicet per mendacium, fallacibus verbis decipiendo patrem.
Quare necessum videtur, Chrysostomum, vel concedere Iacob mentien-
do peccasse, vel si hoc non concederet (ut planè ostendit) sequendo su-
pradictam Platonis & Origenis opinionem, fateri, mendacium aliquod
dici posse sine peccato. Atque ita de quodam mendacij genere nequaquā
improbo, nec reprehendendo, ut ipsi putabant, sed utili ac laudabili, ab
antiquis & magnis auctoribus traditum est.

*Chrysostomus
sententia ex-
cussus.*

35 Verū istam opinionem confutare, haud operosum fuerit. Nāque
mendacium omne, qualecumque id sit, dummodo verè mendacium sit,
malum est ac fugiendum, nullāque ob causam, nullōque in loco ac tē-
pore esse vtendum, ita secundum sacram Scripturam, & rectam rationem
manifestum est, ut id non animaduertisse doctissimos viros, permirum
videri possit. Multifariā in diuinis litteris legimus, omne menda-
cium vituperari, atque interdici, sic enim est Ephes. 4. *Propter quod de-
ponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo.* Et
primæ Ioannis 2. *Omne mendacium non est ex veritate.* Id est, ex Deo, sed
ex Diabolo, qui ab initio mendax est, & pater mendacij. & cum menda-
cium loquitur, ex proprijs loquitur. Iob, qui erat vir simplex, & rectus, &
timens Deum, ab omni genere mendacij abhorrebat: quapropter de seip-
so dixit capite 27. *Donec supererit halitus in me, & spiritus Dei in naribus
meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur men-
daciū.* Et cap. 24. *Quis me potest arguere esse mentium, & ponere ante
Deum verba mea?* Theonem Abbatem, in veteribus Sanctorum Patrum
memorijs reperimus, nunquam esse mentium, cum innumerabiliū Mo-
nachorum curam & regimem haberet. Hoc autem perfectæ virtutis est,
testante B. Iacobo cap. 3. *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.*
Quocirca David Psal. 118. orat Deū dicēs: *Nō auferas de ore meo verbum.*

*Omne menda-
cium esse ma-
lum tripliciter
probat. Ioan. 2.*

*Theon Abbas
nunquam in
vita sua men-
tium est.*

verita

veritatis usquequaque. Et Salomon Prouerb. 30. *Verbum mendacij longè fac à me.* Dictum enim ab ipso fuerat Prouer. 12. *Abominatio est Domino, labia mendacia.* Et Psalmo 5. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem: & perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Meritò igitur B. Ioannes in Apocalypsi capite 14. Inter præcipuas laudes illorum centum quadraginta quatuor mille Virginum, cum laude Virginitatis coniungit laudem non mētiendi. *Virgines, inquit, sunt, & in ore eorum non est inuentum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei.* Hisce igitur Scripturæ sententiis & testimoniis persuasus ac permotus Innocentius Tertius, asseueranter dixit, in Scriptura prohiberi mendacium, etiam pro seruanda alterius vita dictum. Siquidem in Titulo de Vfuris cap. 4. super eo, reprehendens nonnullos, eo fine exercentes vsuras, vt inde captiuos redimere possent, sic ait: Cū vsurarum crimen, vtriusque Testamenti pagina detestetur, super eo dispensationem aliquam posse fieri non videmus. Etenim cū Scriptura facta prohibeat, etiam pro alterius vita mentiri: multo magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captiui, vsurarum crimine inuoluatur. Sic ille.

Locus Apocalypsis cap. 14.

Innocentius Tertius.

Ratio qua probatur omne mendacium per se malum esse.
B Dionys.

Aristotel.

B. Augustin.
Cur facultas loquendi data sit homini, & ad quem finē & vsum instituta sint verba.

Id præterea concluditur euidenti ratione; & probatur, mendacium per se, atque hoc ipso quod mendacium est, & malum, & fugiendum esse, nec peccato carere posse. Quod est secundum se malum ex genere, id nullo modo potest fieri bonum & licitum: quò enim aliquid bonum sit, requiritur vt ad id omnia rectè concurrant. Bonum enim ex integra causa est, malum verò ex singulis defectibus, vt Dionysius dicit cap. 4. de Diuinis nominibus. Mendacium autem, est malum ex genere, quia est actus per se inordinatus, & peruersus, & ordini naturæ Deique contrarius. Cū enim voces naturaliter sint signa eorum quæ sunt in intellectu, cōtra naturæ ordinem est, vt aliquis voce significet id, quod non habet in mente, immò cuius contrarium habet in animo. Vnde & Aristoteles in 4. Ethicorum ait, omne mendacium esse per se prauum & fugiendum. Omne igitur mendacium est peccatum, sicut etiam Augustinus asserit in libro contra Mendacium. Mendacium itaque secundum intrinsecam rationem continet naturalem quandam obliquitatem & deformitatem, & peruertit ordinem naturæ ac Dei. Verba enim data sunt homini, & in eū finem instituta, vt per ea, quod ipse inclusum & occultum habet in animo, aperiat & declararet aliis: non enim alia est via, qua possit animus & voluntas vnus hominis, nisi per verba notificari aliis hominibus: sine quibus, vnus homo non est aliis hominibus intelligibilis. In mendacio autem, verba significant contrarium eius, quod est in animo. Si magnam habet deformitatem discrepantia, & vt ita loquar incongruentia membrorum humani corporis inter se, vel cum toto corpore: quanto insignior deformitas existimari debet, cum lingua, principale ac maximè necessarium hominis membrum, discrepat ab animo, & oratio contraria est rationi?

Obruitur etiam atque opprimitur ista sententia, auctoritate eorum, qui contrà sentiunt. Et Platoni quidem opponimus, haud multo minorē,

ne

ne dicam maiorem philosophum, Aristotelem: qui omne genus mendacij, quale fuerit, vituperans in libro 4. Ethicorum, cap. 7. memorabilem illam pronuntiauit sententiam: *Mendacium, per se improbum est: & vituperabile: Verum autem, probum ac laudabile.* Et libro primo Elenchorum: *Est, inquit, in unoquoque opus sapientis, non mentiri de quibus nouit, & mentientes alios manifestare.* Refert Ælianus libro 12. de Varia Historia, Pythagoram dicere solitum, duo hæc præclara data esse hominibus à Deo, vera dicere, & beneficia in alios conferre: hæc enim, & maximè propria esse Dei, & propter hæc simillimum Dei hominem fieri. Inter Theologos autem, princeps, & quasi dux eorum, qui acerrimis disputationibus, in istos mendacij probatores ac defensores pugnarunt, fuit B. Augustinus: cuius torus ille, qui contra Mendacium inscriptus est liber, grauissimis ad id probandum sententiis, argumentisque validissimis confertus est, cuius illa est inter alias, celebrata sententia: Quisquis esse aliquod genus mendacij putauerit, quod peccatum non sit; decipiet seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitretur aliorum.

Aristotel.

Ælianus.

Pythagora egregia sententia.

S. August.

38 Sed non est silentio prætereunda super hac ipsa re B. Gregorij disputatio: est quippe memorabilis, & obseruanda. Is enim libro 18. Moralium explanans illa verba Iob capitis 27. *Donec superest halitus in me, & Spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium;* graui admodum, & peracri oratione mendaciū omne confutat, omnes eius excusationes defensionésque discutiens. Scribit autem ad hunc modum, Quod dixit Iob prius iniquitatem, id postmodum repetens, mendacium dicit. Nam & omne mendacium iniquitas est, & omnis iniquitas mendaciū: quia profectò ab æquitate discrepat, quicquid à veritate discordat. Sed inter hoc quod ait, loqui, & postmodum subdit meditari, magna distàtia est. Nonnunquam enim peius est meditari mendacium, quàm loqui: Loqui enim plerumque præcipationis est: meditari verò, studiosæ prauitatis: magna siquidem culpæ distantia est, si præcipatione aliquis, vel studio mentiatur. Sed vir Sanctus, ut perfectæ adhereret veritati, nec studio perhibet se, nec præcipatione mentiri. Summoperè enim cauendū est omne mendaciū: quāuis nōnunquam sit aliquod mendacij genus, leuioris culpæ, ut si quis vitam aliis præstando mentiatur. Sed quia scriptum est, Sapientiæ 1. *Os quod mentitur occidit animam.* Et Psal. 5. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium:* hoc quoque mendacij genus, perfecti viri magnoperè fugiunt, ut ne vita quidem cuiuslibet, per eorum fallaciam defendatur; ne suæ animæ noceant, dum præstare vitam carni nuntiantur alienæ. Quamquam hoc ipsum peccati genus, facillimè credimus relaxari. Nam si quælibet culpa, sequenti solet pia operatione purgari: quanto magis hæc facillimè abstergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur? Hæc ibi Gregorius.

B. Greg. memorabilis sententia.

Mendacium officiosum leuem habes culpam, & facilem veniam.

39 Posthæc subdit Greg. quod attentè, consideratèque legèdum & perpendendum est. Disputans enim in eos, qui exemplo Ægyptiarū obstericum abutebuntur ad excusandum, defendendūque mendacium officiosum, sic ait: Nonnulli de obstericū fallacia conantur asserere hoc mendacij genus

Animaduersio in dictum Gregorij de mendacio obstericum.

*Locus Exodi
cap. 1. Vide
etiam infra,
numero 41.*

non esse peccatum: maximè quòd illis mentientibus scriptum est, quia Dominus ædificauit illis domos. In qua magis recòpensatione cognoscitur, quid mendacij culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces quæ in æterna vita potuit eis retribui, pro admissa culpa mēdacij, in terrenam est recompensationem declinata: vt in vita sua, quam mentiendo tueri voluerunt, ea quæ fecerunt bona reciperent: & vltèrius quod expectarent, mercedis suæ præmium non haberent. Nam si subtiliter perpendatur, amore vitæ præsentis mentitæ sunt: parcendo quippe conatæ sunt infantium vitam tegere: mentiendo suam. Sic eo loci Gregorius.

Significat igitur Gregorius illud obstetricum mendacium obstitisse, ne pro officio illo pietatis earum erga Hebræos, & pro reuerētia timoris Dei, mercedē æternā acciperēt, sed solum temporalem. Hoc autē verū non videtur. Aut enim putauit Greg. officiū illud pietatis obstetricum, & reuerentiā timoris Dei non fuisse meritoriā vitæ æternæ ob mendaciū ab ipsis dictum; sed hoc non est credibile: mendacium quippe illud, non paruo tempore post illud officium pietatis subsecutum est: non igitur prohibere potuit, tantò ante præcedentis boni actus meritum & præmium. Aut putauit Gregorius, per illud officium pietatis & timoris Dei meruisse obstetrices vitam æternam; sed ob subsequens postea mendacium, perdidisse meritum illud mercedis æternæ, & pro ea solum temporalem mercedem accepisse. Ad hoc dici nullo modo potest. Meritum nempe æternæ vitæ non perditur, nisi ob peccatum mortale, sicut nec gratia nec charitas: mendacium autem obstetricum, cum fuerit officiosum, suæ nimirum & aliorum tuendæ vitæ gratia dictum, fuit tantummodò veniale & leue peccatum, vt ipsemet Gregorius, in isto ipso loco, paulò antè dixerat.

*Cur Deus
olim pro be-
nefactis mer-
cede æterna
dignis, tantū
promittebat
bona tempo-
ralia.*

Cur igitur, dicit aliquis, pro illo charitatis & pietatis obstetricum officio, non aliud legimus datum eis præmium, nisi temporale, ædificationem scilicet domorum, id est, amplificationem rei familiaris, & propagationem posteritatis? Videtur enim hoc præcipuè in illam opinionem induxisse B. Gregorium. Verum isti obiectioni responderi posset dupliciter: aut enim bonus ille actus obstetricum non processit ex tali gratia Dei & charitate, qualis necessaria est ad efficiendum actum meritorium vitæ æternæ, sed tantum boni cuiuspiam temporalis. Aut fuit actus ille, meritorius vitæ æternæ, simulque boni eius temporalis, quod illis retributum est. Præmium verò æternæ vitæ, propterea tacuit Scriptura, quia occultum est mortalibus, idèq; inefficax ad permouendos homines carnales. Hanc enim ob causam in veteri Testamento, etiam viris sanctissimis, & pro factis ac meritis præstantissimis, promittebat Deus & reddebat bona temporalia, tacitis æternis, quæ sine dubio illi principaliter promeriti fuerant. Videre hoc est in Abraham Genes. 22; cui Deus pro excellentissimo eius facto circa immolationem proprii filij. repromisit bona temporalia, nullum de bonis æternis verbum faciens; idèmq; animaduerti potest in Dei promissione data Phinees pro singulari eius zelo, vt legitur Numerorum 25. Nimirum expressa regni cœlestis, & æternæ vitæ promissio, propria est Noui testamenti: & Euangelij Christi, vt ait Sanctus Hierony

Hieronymus in epistola quam scripsit ad Dardanum.

41 Cæterum, videamus quemadmodum Sanctus Thomas in Secunda Secundæ Quæstione 110. Art. ultimo, ad quartum dictum illud Gregorij, ne falsum videretur, in bonam partem accipere & interpretari conatus sit. Sic autem scribit: Mendacium obstetricum potest dupliciter considerari: vno modo, quantum ad effectum beneuolentiæ in Iudæos, & quantum ad reuerentiam diuini timoris; & sic debebatur ei remuneratio æterna. Altero modo considerari potest, quantum ad exteriorem actum mēdacij: quo actu æternam quidem remunerationem mereri non potuerunt, sed fortè aliquā remunerationem temporalem; cuius meritò non repugnabat deformitas illa mēdacij, sicut repugnabat merito remunerationis æternæ. Et sic intelligenda sunt verba Gregorij, non autem quòd per illud mendacium mererentur amittere remunerationem æternam, quam iam ex præcedenti affectu meruerant. Sic B. Thomas. Verùm quod ait S. Thomas (vt piè S. Gregorium exponat) obstetrices per exteriorē illum actum mendacij, fortasse meruisse remunerationem aliquam temporalem, haud scio an sit improbable: videtur certè dissonum sacrę historię, nec rationi consentaneum, & cum Gregorij sententia verbisque dissentiens, quinetiam discrepans ab ipsius S. Thomę doctrina, quam paulò ante tradiderat. Si enim per mendacium meruerunt obstetrices remunerationem temporalem, non aliam sanè meruisse putandum est, nisi eam, quam fuisse eis datam memorat Scriptura; quia nimirum Deus ædificauit illis domos: sed hanc non meruisse illas per mendacium, sed per officium pietatis præstitum Hebræis, & ob reuerentiam timoris Dei legimus Exodi 1. Sic enim ibi scriptum est: *Timuerunt obstetrices Deum, & non fecerunt iuxta præceptum regis Aegypti, sed conseruabant mares. Bene ergo fecit Deus obstetricibus: & quia timuerunt Deum, ædificauit eis domos.* Ratione quoque manifestata concluditur, non posse mendacium esse meritorium vilius boni apud Deum. Nempe, mendacium est actus intrinsecè malus moraliter, & semper est peccatum, vt suprà ostensum est: & est vetitum à Deo in Scriptura, & displicet Deo, atque ipsum offendit: non igitur potest esse meritorium alicuius boni apud Deum. Cùmque mendacium sit peccatum, & omni peccato debita sit pœna: quomodo, quod per se est meritorium pœnæ apud Deum, poterit simul esse meritorium boni apud eundem? Neque sanctus Gregorius dixit, obstetrices per mendacium meruisse remunerationem illam temporalem, sed per officium pietatis præstitum Hebræis: per quod tamen potuissent promereri mercedem æternam, nisi adiuncto mendacio officium illud suum contaminassent. Et ipsemet Sanctus Thomas in Articulo præcedenti eiusdem Quæstionis, in responsione ad secundum, docuerat hoc ipsum quod nos probare volumus; hoc enim modo ait: Obstetrices non sunt remuneratæ pro mendacio, sed pro timore Dei, & beneuolentia, ex qua processit mendacium. Vnde signanter dixit Exodi capite primo. *Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit illis domos.* Mendacium verò postea sequens non fuit meritorium. Hæc Beatus Thomas.

Vide S. Tho. 2.
2 q. 110. art. 3
ad 2. vbi ex
propria lo-
quitur sen-
tentia.

An mendaciū
officij boni pos-
sit esse meri-
torium boni
cuiuspiam tem-
poralis apud
Deum.

Sed benè habet, quòd Sanctus Doctor non dixit illud affirmatè, sed dubitanter, adiecta illa particula (fortasse) nec tam ex suo sensu id ait, quàm vt ostenderet (tanta erat in Sanctos Patres reuerentia & pietate) quemadmodum illud Gregorij dictum piè posset exponi.

*Magister
Sentent.*

*Pestilens Da-
rij Hystaspis,
regis Persa-
rù, de Men-
dacio senten-
tia.*

Sed reuertor ad Auctores, qui mendacium omne per se malum, & fu- 42
giendum esse censuerunt. Nominavi Sanctum Augustinum & Grego-
rium: eadem fuit omnium fermè posteriorum Scriptorum sententia. Vni-
uersa item cohors Theologorù Scholasticorum, huic sententiæ subscripsit,
vt videre licet apud Magistrum Sententiarum in Tertio, Distinctione 38.
Ergo istam opinionem tam manifestis Scripturæ testimonijs, tam graui-
bus Philosophorum & Theologorum auctoritatibus, & tam firmis ratio-
nibus confutatam, nullum esse, aut fore vnquam puto, qui animum indu-
cat probare, aut defendendam suscipere. Quare non solum falsa, verum
etiam perniciosa, & pestilens fuit oratio illa, & sententia Darij Hystaspis,
qui postea rex Persarum fuit, quam memorat Herodotus libro tertio:
cuius Darij, in consultatione habita cum alijs Sattapis de interimendis
Magis, qui Persicum inuaserant Imperium, hæc fuere verba: Vbi expedit
mendacium dicere, dicatur. Nam idem optamus, & qui mendacium di-
cimus, & qui veritatem. Quippe, qui mentiuntur, tunc mentiuntur, cum
tali mendacio lucri quippiam facturi sunt: & qui verum dicunt, ideò di-
cunt, vt verum dicendo, aliquod lucrum consequantur. Et alius huc, alius
illuc magis propensus est, atque ita non idem facitendo, idem tamen ob-
tinemus. Quòd si nihil lucri faciendum esset, æquè verax foret mendax,
& mendax esset verax. Sic ille.

TERTIA DISPUTATIO.

*An probanda sit eorum opinio, qui concedunt Iacob esse mentitum, sed
negant peccasse: quia fecit id ex reuelatione, & consilio Dei.*

EXPLICATA est opinio eorum, qui dixerunt Iacob men- 43
titum esse sine peccato, quia mendacium eius fuit officio-
sum, quod putant illi esse inculpabile. Sequitur altera opi-
nio eorum, qui confessi sunt, mentitum esse Iacob, propter
ea tamen aiunt non peccasse, quòd ad illud mendacium di-
cendum, adductus est Dei reuelatione, sibi per matrem manifestata, &
interiori suauis ac familiari consilio Spiritus Sancti: quamobrem men-
dacium eius à peccato excusandum est. Thostatus super hunc locum
Genesis, refert istam opinionem, non tanquam opinionem vel dictum
aliquorum, sed tãquam id quod fortasse à quopiam existimari & dici pos-
set. Verum istiusmodi sententiam non displicuisse Innocentio Tertio, ex
verbis eius non temerè existimari potest. Sic enim scribit in Titulo De
Diuortijs, capite Gaudemus. Nulli vnquam licuit simul plures vxores
habere;

Thostatus.

*Innocentius
Tertius.*

habere; nisi cui fuit diuina reuelatione concessum: quæ, mos quandoque, & interdum fas censetur. Per quam reuelationem, sicut Iacob à mendacio, Israëlita à furto, & Samson ab homicidio, sic & Patriarchæ, qui plures leguntur simul habuisse vxores, ab adulterio excusantur. In eadem sententia fuit Gabriel Biel in Tertio Distinct. 38. Nam quæstionem hanc de mendacio Iacob soluit duplici responso. Primò enim fatetur, mentitum esse & peccasse; nec esse necessarium excusare ipsum vel alios Patriarchas à peccato veniali, à quo ne ipsos quidem Apostolos, multò illis perfectiores, excusamus. Subiungit deinde alterum responsum, quod exponit hisce verbis. Secundò dicitur, si falsum illi dixerunt, non oportere concedere, in illo falso dicto peccasse eos. Poterant enim sic dicere ex familiari consilio Spiritus sancti; sicut de Iacob dicit Augustinus: Quod Iacob matre fecit auctore, vt falleret patrem, si diligenter attendatur, non est mendacium, sed mysterium. Intendebat enim Iacob matri obedire, quæ per Spiritum sanctum nouerat mysterium, & ideo propter familiare consilium Spiritus sancti quod mater acceperat, à peccato excusatur. Non quin verba Iacob fuerint verba falsa, & prolata cum intentione fallendi patrem; sed quia non illa dixit inordinatè & iniustè, sed adductus consilio familiari Spiritus sancti, per quod excusabatur à peccato. Hæc Gabriel. Idem tradit Petrus Aliacensis in primo Sententiarum sub finem quæstionis duodecimæ: Multa sunt, inquit, in antiquo Testamento, vt de Iacob & Rebecca, qui familiari consilio Spiritus Sancti excusantur à mendacio; & tamen per illud deceperunt Isaac, vt patet Genes. 27. & multa similia exempla possent induci ad ostendendum quòd Deus per bonos aliquando decipiat alios.

Exod. 12.
Iudic. 16.

Gabriel Biel.

B. Aug. lib. 1.
cont. Mendacium cap. 10.

Petrus Aliacensis.

44 Sed istam ego sententiam nec probaui vnquam, & sæpe miratus sum, eam nonnullis nec indoctis, & sanè Catholicis scriptoribus visam esse probabilem. Principio, mendacium, est actus intrinsecè malus moraliter, & per se peccatum est, displicens Deo, & nonnullam eius offensam habens; ergo non potest id à Deo vel præcipi, vel suaderi; nec instinctu & incitatu eius fieri potest. Deinde, quod quis mandat & præcipit fieri, aut etiam vehementer suadet, & auctor est vt fiat; id facere ipse dicitur: Si igitur Deus suaderet, vel præciperet mendacium dicere, auctor ipse mendacij esset, & perinde esset, quasi ipsemet mendacium diceret. Quemadmodum autem quia Deus est prima & infinita bonitas, repugnat vt malum ipse faciat, vel faciendi mali sit auctor; ita, qui est prima & infinita veritas, repugnat vt vel mentiatur ipse, vel aliis causa & auctor sit mentiendi. Prætereà, si ex instinctu, vel mandato, vel suasu Dei posset quis mentiri, dubium profectò & incertum esse posset, an per Prophetas, & Apostolos, & Euangelistas mendacia aliqua essent dicta, vel litteris tradita; quamuis quod illi dixerunt, & scripserunt, id afflatu & inspiratu Dei dixisse & scripsisse eos credamus. Hoc autem si admitteretur, haud dubiè fides & veritas sacrarum scripturarum prorsus concideret ac periret. Ad hæc (vt propriè, quod attingit rem præsentem, vrgeam) Deus non reuelauerat, nec Iacob, nec Rebecca, nec suaserat vt mendacium illud diceretur: sed

Deus nec auctor, nec præceptor, nec suaser mendacij esse potest.

tantum reuelauerat Rebecca, ius & dignitatem primogenituræ translatum iri ab Esau ad Iacob: ipsumque primogenituræ honoribus & muneribus potiturum. Nec Rebecca suasit illud Iacob, exponens ei mandatum aliquod Dei, sed suum tantum consilium & iudicium commendauit: certamque spem ostendit prosperi euentus futuri. verba Rebecca ad Iacob fuere huiusmodi. *Nunc ergo, fili mi, acquiesce consilijs meis* (vel vt Hebræa sonant) *præceptis meis*. Vides Rebeccam, ad impellendum Iacob, non diuinum proponere mandatum, sed proprium consilium suum? Et cum Iacob vereretur, ne pater, simulatione illa relecta, irasceret, ac malediceret sibi; ad eum metum adimendum, non dixit Rebecca, Deum reuelasse & præcepisse, sed tantum respondit: *In me sit ista maledictio: tantum audi vocem meam, & pergens ad gregem, affer qua dixi*. Postremo, si Iacob certus fuisset de reuelatione & mandato Dei super ea re, non ita cunctabundus, & timidus, atque incertus futuri euentus fuisset, vt ipse ostendit, ad hunc modum respondens matri: *Nosti quod Esau homo pilosus sit: & ego lauis: si attrectauerit me pater meus: & senserit; timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducat super me maledictionem pro benedictione*. Sed pergamus ad alia.

Q V A R T A D I S P U T A T I O .

An probabilis sit eorum sententia, qui dixerunt, Iacob mentitum esse: & peccasse venialiter.

SUPERIORIBVS duabus disputationibus conclusum est, si Iacob verè mentitus est, excusari & purgari non posse à peccato; siquidem omne mendacium, qualecunque sit, cum peccato esse coniunctum. Deinceps absolute disputandum est, an verè mentitus sit, & an peccauerit, saltem venialiter. Est igitur opinio nec paucorum, nec ignobilium Doctorum, Iacob dicendo illa verba: *Ego sum Esau primogenitus tuus, &c.* dixisse mendacium officiosum, & idcirco accusari non posse à peccato veniali. Ad hanc sententiam valdè propensi sunt & Scotus in Tertio Sententiarum, Distinctione 38. & Lyranus super hunc ipsum locum Genesis. Nam etsi non negat, verba illa Iacob posse aliquo modo sic exponi, vt non contineant mendacium; affirmant tamen, non oportere nos in excusando illo mendacio esse anxios & scrupulosos. Nam quamuis Iacob fuerit vir sanctissimus, non fuit tamen sanctior Apostolis, quos à peccato veniali excusare non est necesse. Thostatus autem pro ista opinione multa disputat super hunc locum Genes. quæst. 4. Adrianus idem tradit in Quodlibeto primo, in responsione ad tertium principale argumentum. Ad eandem se opinionem applicat Lippomanus Catena in Genesim, super hunc locum. Ac ne longus sim, eidem sententiæ adhæsit Caietanus, qui exponens illa verba Iacob: *Ego sum Esau primogenitus tuus*, hæc scribit: si dixisset: *Ego sum primogenitus tuus*, & non addidisset illud *Esau*, excusaretur, qui emerat pri-

mogeni

Scotus.
Lyranus.

Adrianus.

Caietan.
Lippom.

mogenituram: sed dicendo, *Ego sum Esau*, inexcusabilis videtur à mendacio officioso. Et paulò infrà declarans illa verba Isaac: *Tu es filius meus Esau?* Sic ait. Iuxta Hebræum legitur: *Tu ipse filius meus Esau?* nihil dicens de primogenitura, sciens quòd Iacob emisset illam: ex industria siquidem interrogationem restrinxit ad personam Esau. Quocirca respondens Iacob, *Ego sum*, inexcusabilis fuit à mendacio officioso. Intentio igitur Iacob, bona fuit; sed locutio, mala moraliter fuit. Hactenus ex Caietano.

46 Confirmari autem potest hæc sententia multis & firmis admodum rationibus. Prima ratio: mentiri, est ita loqui, vt aliud verbis significetur, quàm sentit is qui loquitur, volens sic audientem fallere: tale autem fuit illud dictum Iacob: *Ego sum Esau*: nam nec ipse erat Esau, & hoc ipse sciebat; sed id patrem suum credere & sentire volebat. Secunda ratio. Illa verba Iacob nullo modo possunt à mendacio purgari: *Feci sicut præcepisti mihi*, nihil enim tunc Isaac præceperat ipsi Iacob de cibo sibi afferendo: sed id soli Esau præceperat. Et item illud eiusdem dictum mendax fuit: *Surge & comede de venatione mea*: non enim Iacob eas carnes, quas offerebat Isaac, parauerat ex animalibus venatione captis, sed ex grege domestico sumptis. Tertia ratio. Satis apparet ex hac narratione Moïsis, id maxime verbis & factis curasse, atque egisse Iacob, vt persuaderet patri suo Isaac, se esse Esau, cui velle eum benedicere audierat ex matre: hoc autem & falsum erat, & contra ipsius Iacob mentem sensumque. Quarta ratio. Hæc narratio Moïsis, eorum quæ dixit & fecit Iacob, non est figurata & parabolica, sed historica, non secus ac superiorum, & sequentium capitum huius libri narrationes: In historica porro narratione & oratione, verba, quibus ea constat, propriè & prout in vulgari sermone, communique vsu loquendi vsurpantur, accipienda sunt. Sic autem accepta verba Iacob, falsum significare, ac mendacium continere, in confesso est apud omnes. Nam & ipse Augustinus in libro contra Mendacium id fatetur, & quicumque excusare Iacob à mendacio conantur: non enim aliter excusant, nisi dicentes, eum non propriè, sed figuratè locutum esse; nec verba eius secundum propriam eorum & vsitatam significationem esse interpretanda, sed secundum mysticam; magnum enim in illis latere mysterium, opertè significatum à Iacob. Quinta ratio. Quærentibus sensum litteralem sacræ Scripturæ, non est à propria significatione vocum (præsertim autem in historicis narrationibus) recedendum: nisi fortè necessitas cogat, relicto sensu litterali, peruestigare mysticum, & locutionem figuratam esse arbitrari: At in hoc loco nulla est talis necessitas: non enim necesse est à mendacio officioso, id est, à peccato veniali excusare Iacob. Quamquam enim fuerit is Patriarcha magnus & Propheta, & de numero eorum, quorum Deus in Testamento veteri, tum dicta, tum facta proposita esse voluit in exemplum posteris: verumtamen Iacob nec sapientia, nec gratia, nec sanctimonia præstantior fuit Apostolis; quos tamen, etiam post acceptum Spiritum sanctum, nunquam peccasse, sentire nequa

B. Aug. c. 10.

nequaquam necessarium est. Etenim communis Theologorum est opinio, nixa B. Augustini auctoritate, simulationem illam qua vsus est B. Petrus Antiochiæ cum Iudæis & Gentilibus, non omnino caruisse peccato; quippè cum de ea Paulus eum reprehendit, & ipse scriptum reliquerit ad Galatas 2. fuisse eum reprehensibilem.

Denique nullum Sanctorum omnium, qui vel in veteri, vel in Nouo 47 Testamento fuerit, præter sanctam & Deiparam Virginem, ab omni prorsus peccato mundum fuisse: sententia fuit & decretum Patrum in Concilio Tridentino, in Decreto de Iustificatione cap. xj. quorum hæc sunt verba: In hac mortali vita quantumvis sancti & iusti, in leuia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadunt; nec propterea tamen desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est, & humilis, & verax: *Dimitte nobis debita nostra*. Et in Canone 23. eiusdem Sessionis, anathema dicitur in eos, qui dicunt posse iustos in tota vita, peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio, quemadmodum de Beata Virgine tenet Ecclesia. Hoc porro sumpsisse videntur Patres, ex Beato Augustino, qui capite trigesimosexto eius libri, quem de Natura & Gratia scripsit contra Pelagianos, sic ait: Excepta sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus cum de peccatis agitur, habere volo quæstionem: si omnes Sanctos & Sanctas, cum hic viuerent, congregare possemus, & interrogare, vtrum essent sine peccato: quantalibet essent sanctitatis excellentia, vna voce clamarent; *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est*. Sic Augustinus. Neque verò quia Scriptura nec hic, nec alibi arguit mendacij Iacob, propterea concludi potest, ipsum non esse mentitum. Sæpenumero enim Scriptura, simplici narratione commemorat hominum peccata, sine vlla eorum reprehensione, vt mendacia Iudith, & obstetricum, & Dauidis apud Achimelech i. Regum 21. & regis Iehu 4. Reg. cap. 10.

Conciliū Tridentinum.

Præter B. Virginem, nullus Sanctorū per totam vitam ab omni peccato venialis mundus fuit. Matth. 6. S. August.

1. Ioh. 1.

Iudith 19. Exod. 1.

An mendaciū Iacob fuerit perniciosum Esau, & iniuriosum Isaac.

Verumtamen posset illud huic sententiæ opponi: Si Iacob verè mentitus est, videtur mendacium eius fuisse graue peccatum, nempe perniciosum fratri eius Esau, qui per illiusmodi simulationem eius, paterna benedictione, simulque primogenituræ bono priuatus est. Fuit item iniuriosum patri eius Isaac; quippe qui fraudulenter ab eo deceptus, non benedixit ei, cui maximè volebat benedicere. Sed non ita res habet. Nam tus primogenituræ iam Dei sententia fuerat adiudicatum & attributum Iacob, quocirca erat ipse verus ac legitimus primogenitus Isaac: Esau verò primogenituræ dignitatem, vt alienum quid, non verus ipse dominus & possessor obtinebat. Quare primogenituræ bonis spoliatus, nihil perdidit Esau quod suum esset, nullòque rerum suarum damno affectus est. Isaac porro nulla est, facto illo Iacob, iniuria affectus: nam neque Iacob id egit vt patri faceret iniuriam; neque pater ipse, vbi rescivit quod erat factum, vllam se accepisse iniuriam significauit. Immo verò. Dei voluntate & consilio id factum esse agnoscens, datam à se benedictionem Iacob, ratam & validam esse voluit, dicens: *Benedixi ei, & eris benedictus*.

Hanc

Hanc ego sententiam, non solum probabilem esse censeo, verum etiam cum sacra historia (quod attinet ad litteralem sensum narrationis Mosaicæ, quæ traditur hoc loco) maximè congruentem. Atque eam ipse toto pectus assensu complecterer, nisi me, quasi manu, retraheret plurimorum, maximorumque Doctorum reuerentia; qui pro defensione ac purgatione Iacob à mendacio, pugnarunt acerrimè. Hos autem, tam multos, & tam graues Auctores, non vidisse, aut etiam non pensasse argumenta, quibus in hac Disputatione probatum est, mentitum esse Iacob, vix est dictu credibile. Quare subijt animum meum existimare, non sine Diuino afflatu, tot tantisque viros, ad vindicandum Iacob à mendacio, & tanto studio conspirasse omnes, tantoque opere incubuisse. Hanc igitur communem Theologorum sententiam persequenti mihi, faciundum esse duxi, vt doceam, quemadmodum verba illa Iacob, secundum litteralem sensum, commodè sic exponi queant, vt nihil mendacij continere videantur: & vt contrarias huic sententiæ rationes supra expolitas, dissoluam.

QVINTA DISPVATIO.

Declaratur & defenditur communis Theologorum sententia, quæ in supradictis verbis, excusat & purgat Iacob ab omni mendacio.

49

TRACTANS B. Augustinus verba illa Iacob, ab omni eum mendacij peccato vindicat. Disputans enim super ea re in quæstione 74. in Genesim, & in libro decimo sexto de Ciuitate Dei, cap. 37. subtiliter autem, copiosèque in libro contra Mendacium, cap. 10. non negat, si verba Iacob propriè accipiuntur, habere mendacium: sed ait, orationem illam Iacob, esse figuratam, & ad signandum aliud, quàm per propriam verborum significationem denoteretur, esse vsurpatam. Tales porro locutiones figuratæ, perquam crebræ sunt in sacris litteris: nec solum in oratione prophetica, sed in narrationibus historicis: quinetiam secundum proprietatem & elegantiam linguæ Hebrææ, frequentes admodum erant, familiarèsque Hebræis in vulgari & quotidiano sermone. Et quod magis mirum est, hyperbolicæ locutiones, & antiphrases, cum contrarium intelligitur eius quod dicitur, vsitatæ sunt in sacris litteris: ponitur enim nonnunquam benedicere pro maledicere, vt videre est Iob cap. 1. & 2. & 3. Regum 21. Quodnam autem mysterium illis verbis Iacob significatum esse putet Augustinus, hisce verbis exponit: Cum Iacob dixit patri suo: *Ego sum Esau primogenitus tuus*, si referatur id ad duos illos fratres geminos, mendacium videbitur. Si autem ad illud referatur, propter quod significandum ista gesta, dictaque litteris conscripta sunt; ille est hic intelligendus in corpore suo, quod est eius Ecclesia, qui de hac re loquens, ait: *Cum videritis Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei; vos autem expelliforàs. Et venient ab Oriente & Occidente, Aquilone & Austro, & accumbent in regno Dei, & ecce sunt nouissimi qui erant primi, & sunt primi qui nouissimi* Luc. 13.

Comm. in Gen. Tom. 4.

Sic enim quodammodo minor frater maioris primatum abstulit, atque in se transtulit fratris. Cum igitur tam vera, tamque significantur veraciter, quid hîc debet putari factum dictumve mendaciter? Hæc Augustinus.

Verumenimvero non est proclive creditu, istum quem dicit Augustinus, fuisse à Jacob, illa verba loquente, primò ac principaliter intentum verborum suorum sensum: cum sit is longè remotus ab eo quod tunc ille tam factis quàm verbis intendebat, persuadere nimirum Patri, se primogenitum esse, cui danda erat eius benedictio. Planior igitur & commodior illorum verborum Iacob interpretatio hæc est: *Ego sum Esau*, non quidem quantum ad substantiam & personam, sed quantum ad ius & dignitatem primogenituræ: quæ secundum naturæ ius debita erat Esau, verum secundum electionem Dei translata fuit in Iacob. Similiter Dominus Matthæi 11. & 17. dixit Ioannem Baptistam esse Eliam, non secundum personam, sed quia venit in spiritu & virtute Eliæ, ut prædixerat Gabriel.

Lucæ. 1. Non equidem inficior, motum esse diuinitus Iacob, & quasi spiritu prophetico afflatum, ut tali locutione mystica vteretur: & ita figuraretur, ac significaretur fore, ut iunior populus Gentilium substitueretur in locum prioris populi Iudæorum, & benedictionem diuinam huic promissam, ille occuparet & obtineret.

Theodoretus. Non est dissimile quod tradit Theodoretus quæstione 80. in Genesim, 51
An Iacob in- ita scribens: An non est visus Iacob mentiri, cum dixit: *Ego sum Esau primo-*
sto titulo in- *genitus tuus?* Minimè verò. Emerat enim ille priuilegia primogenituræ ab
reque habere Esau. Verè igitur se ipsum appellabat primogenitum. Sic Theodoretus.
deberet primo Eandem rationem excusandi Iacob à mendacio tangit S. Gregorius Ho-
genituræ Esau milia vj. in Ezechielem. Sedenim, si ius primogenituræ, in illo tempore
quia illa eme- erat quodammodo spirituale, propter annexum ei sacerdotium, necesse
rus ab illo. profectò est, emptionem eius, prorsus inualidam, & nullam fuisse, non igi-
Genes. 25. tur ratione illius emptionis, & venditionis, poterat Iacob verè dicere se
 esse primogenitum. Sed vera ratio fuit quam supra exposuimus, quod
 Dei sententia, & decreto primogenitura fuerat ab Esau translata ad Iacob,
 idque à Rebecca, cui talis Dei sententia reuelata fuerat, patefactum est
 Iacob.

Theodoretus. Idem post Augustinum sensit Theodoretus quæstione 80. in Gene- 52
B. Gregor. sim, cuius verba paulò supra commemorata sunt. In eadem sententia fuisse
 Beatum Gregorium, illa eius verba in libro decimo septimo Moraliù,
 ubi loquitur de mendacio officioso, perspicuè declarant. Licet in Testa-
 mento veteri (ait Gregorius) nonnulla possunt talia mendacia reperiri,
 penè nunquam ramen hoc vel tale genus mendacij à perfectis viris ad-
Genes. 25. missum, studiosus ibi lector inueniet. Et in homilia vj. in Ezechielem: Iac-
 cob primogeniti benedictionem, inquit, non per fraudem surripuit, sed
Isidorus. ut sibi debitam accepit, quàm concedente fratre, data lentis mercede eme-
Beda. rat. Idem tradunt super hunc locum Genesim Isidorus, Beda, & Rupertus.
Rupertus. Et Innocentius Tertius hoc ipsum confirmat in Titulo de Diuortijs, cap.
Innocent. 3. Gaudeamus, & Gratianus xxij. Quæst. 11. cap. Quæritur, & item Alexan-
Gratianus, & der Halensis 2. parte, Quæstione 139. Membro 6. & S. Thomas 2. 2.
Scholasticus. quæst.

quæst. 110. art. 3. ac demum Magister Sententiarum in Tertio, dist. 38. & inibi omnes fermè Scholastici. Sed qui vberius, & distinctius, atque enucleatius quæstionem hanc explicauerit, quàm Thomas Anglicus, legi adhuc neminem. Fuit hic ordinis Prædicatorum, & ante ducentos propè annos inter ætatis suæ Theologos in primis clarus, & nec paucis, nec aspernandis in Scripturam Commentarijs memorabilis scriptor, legique, ac laudari dignus; præstanti, namque est ingenio, & sano, grauique iudicio, multamque Theologiæ doctrinam, breuitate, ac methodo Scholastica tractatam, Commentarijs suis, plurifariam immiscet. Quamquam scripta, propter nominis similitudinem Thomæ Doctoris Anglici, cum Thomæ Doctore Angelico, vulgò adscribuntur B. Thomæ.

*Magister. Sct.
De Thomæ
Anglico.
Iudicium An
ctoris.*

53 Hic igitur auctor super hunc locum Genesis, quæstionem, qua de nunc differimus, ponit, & soluit hisce verbis. Quod Iacob dixit patri suo: *Ego sum Esau*, non fuit mendacium, sed quasi dolus quidam simplicis, & fictio non mentientis, velatum continens profundum mysterium veritatis. Sicut enim Christus non est mentitus, cum dixit Matth. xi. de Ioanne Baptista: *Ipse est Elias, qui venturus est*, vbi Eliæ nomen non accipitur pro persona, sed pro conformi officio & virtute: ita & Iacob verè dixit, se esse Esau, nõ secùdum, personā sed ob prærogatiuā iuris & dignitatis primogenituræ, sibi diuinitus traditæ, & iam prius sacramentali emptione promeritæ. Verum est tamen, quod si istud non esset factum inspiratione prophetica, & auctoritate diuina, non solum excusari non poterat à duplicitate mendosa; sed nec ab impietate iniuriosa & perfidiosa in proprium fratrem, nec à sacrilegio in Deum; quia in Dei Sacramentis, scienter immiscere aliquid falsi, est sacrilegium & profanum. Donatio autem & acceptio eiusmodi benedictionis, erat quiddam sacrum: aliās enim, quilibet pater potuisset suis filijs benedictionem æqualis virtutis & vtilitatis conferre: & superstitiosum fuisset credere, quòd propter benedictionem paternam, solum humanitus factam, obtineret quis in posterum bona temporalia, vel æterna. Sed quia nonnulli illusores Scripturæ, dicere solent, Doctores nostros excusare à mendacio & peccato quos volunt, & quos item volunt, accusare: attendant isti & intelligant, non ex nostro sensu, sed ex verissimo sensu ipsius Scripturæ prædictam excusationem Iacob expromptam esse. Etenim Iacob nihil hîc dixisse aut fecisse fallaciter & mendaciter, liquidò apparet ex multis. Primò ex eo quòd pater eius, vbi postmodum veritatem facti deprehendit, non ei, vt timeri poterat, est iratus atque indignatus, nec datam ei benedictionem rescidit, sed magis etiam confirmauit, vel potius à Deo profectam & firmatam esse ostendit, dicens: *Benedixique ei, & erit benedictus*. Deinde, quia ab initio vsque conceptionis illorum fratrum, prælagium diuinitus factum est, dato responso Dei Rebeccæ, quòd minor frater, Dei sententia, prælatus esset maiori. Præterea quia prædictum fuit Genesis 25. Iacob fuisse virum simplicem, & quietum, id est, sine fūco, & fallacijs, & prorsus innocentem. Ad hæc, quia statim post hoc factum Iacob, Scriptura narrat, Deum multifariam apparuisse Iacob, & amplissimis ei datis promissio-

*Cur doctores
tanto conati
sint opere, pur
gare ac vindic
care Iacob à
mendacio.*

nibus, singularem, atque eximium suum erga illum amorem, ac curam declarasse. Adijce, quod hi tres Patriarchæ, Abraham, Isaac, & Iacob, in tantum per omnem fermè Scripturam prædicantur, & magnificentur, ut Deus Exodi 3. glorietur se in æternum vocari Dominum Abraham, Isaac, & Iacob. Moyses quoque cum Deum, vehementer eum obtestans, & adiurans, flectere vult ad clementiam & misericordiam, singulariter eum

Exodi 32. adiurare solet per istos Patriarchas, dicens: *Recordare Abraham, & Isaac, & Iacob servorum tuorum, quibus iurasti, &c.* Similiter in Isaia, & ceteris Prophetis, crebras, & miras istorum laudes reperies. Et in Psal. 114. de istis dicitur: *Non reliquit (Deus) nocere hominem eis, & corripuit pro eis Reges, & nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Et sicut hîc vocantur Christi Dei, & prophetæ Dei; ita Dominus noster loquens de Electis in cœlestem gloriam recipiendis, istos tres facere videtur, quasi principes in regno Cœlorum, dicens Matth. 8. & Lucæ 13. *Multi venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno Cœlorum.* Quid igitur mirum est, si tales, tantòsque viros, & tantoperè commédatos in Scriptura, studeat Doctores quâdo id cômmodè fieri possit, in factis & dictis eorû, ab omni mēdacio, & peccato excusare eos? Hactenus ex Thoma Anglico.

Solutio obiectionum Caietani, Thostati, & aliorum contra hanc communē Doctōrū sententiā.

Restat ut Caietani, & Thostati, aliorumque aduersus hanc sententiam obiectiones diluamus. Prima est obiectio Caietani, ad hunc modum argumentantis: Si dixisset Iacob; *Ego sum primogenitus tuus*, posset id bonam in partem accipi, & excusari à mendacio, quod primogenituram eius iam emerat, vel quod ea sibi fuerat à Deo assignata. Sed quia dixit: *Ego sum Esau*, quod nomen est personæ, non autem dignitatis, aut officij; videtur id à mendacio prorsus inexcusabile. Nam quamvis hic, nomini Esau adiunxerit nomen primogeniti: attamen paulò post interrogatus ab Isaac præcisè, an esset Esau, ipse respondit præcisè: *Ego sum Esau*, nihil addens de primogenito: quod sine mendacio, dici nullo modo potuit. Sic Caietanus.

Consuetudo Scripturæ.

Verum huic obiectioni, ita respondendum est: Visitatum esse in Scriptura, ut vnus homo, appelleretur alterius hominis nomine significatè personam eius, propter similitudinem alicuius proprietatis, vel dignitatis, vel muneris. Legimus enim Matth. xj. dixisse Dominum de Ioanne Baptista, *Ipse est Elias*, significare volètem, ipsum venisse in Spiritu, & virtute Eliæ, ut parentibus eius prædixerat Gabriel Archangelus. Et apud Ezechielem cap. 37. Deus consolans Iudæos in captiuitatem abductos, & amplissima bona per Messiam illis præstanda, commemorans, ait tunc eorum pastorem, ac Regem futurum Dauidem: sine dubio, Dauidis nomine denotans Messiam: nam Dauid ante multa secula mortuus fuerat, nec postea vnquam reuocatus est ad vitam. Ergo illud dictum Iacob: *Ego sum Esau*, dupliciter exponi potest. Primò sic; *Ego sum Esau*, non quantum ad personam, sed quantum ad ius, & prærogatiuam & dignitatem primogenituræ; quam tu pater existimas pertinere ad Esau: sed ea mihi destinata à Deo, & assignata est. Potest item sic intelligi: nomen *Esau* Latine significat facturâ, ut suprà disputauimus super capite vigesimo quinto, numero 55.

Iacob

Luc. 1.

Iocms Math. xxi. & Ezechielin 37.

Iacob sine mēdacio de se dixisse Ego sum Esau dupliciter ostēditur.

Iacob igitur dicens illa verba: *Ego sum Esau*, hunc animo tenebar eorum verborum sensum atque intellectum; Ego sum factura tua, id est, proles & soboles tua, & primogenitus tuus à Deo institutus.

56 Altera est obiectio Thostati. Cùm vnus homo, per figuratam locutionem appellatur nomine alterius hominis (inquit Thostatus) solet notum esse apud audientes, de consilio & intentione loquentis: quòd non velit significare identitatem personæ, aut substantiæ, sed insignem quampiam similitudinem eorum hominum secundùm aliquam proprietatem, aut virtutem, aut munus. Hoc patet in exemplo paulò superiùs adducto de Ioanne Baptista & Elia: notum enim erat discipulis, cùm Dominus dixit Ioannem Baptistam esse Eliam, non loqui eum de identitate eorum secundùm personā. At Isaac audiens loquentem secum dicere, se esse Esau, planè intellexit de persona Esau: & hoc ab eo intelligi volebat, & tum verbis, tum factis, procurabat Iacob: quòd tamen falsum erat, apertumque mendacium. Hæc Thostatus. Sedenim rationem eius dissolvere, nō est operosum. Vsitatum namque est in Scriptura, vnam rem vocari nomine alterius rei, omnino aliud intelligētibus qui audiebant, quàm quod sentiebat loquens. Cuius rei, duo mihi nunc suppetit exempla memorare: Alterum est eius quod dixit Dominus Iudæis, vt refert Ioannes in Euangelio cap. 2. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. Iudæi de templo, quod erat Hierosolymis dictum esse putarunt, atque ea de re postea Dominum accuserunt apud Principes Sacerdotum. At Dominus id dicebat de corpore suo quod post triduum mortis suscitandum erat ad vitam. Alterum exemplum est apud Tobiam capite 5. Angelus Raphael sub specie mercenarij, interrogatus à Tobia de genere, & parentibus, respondit: *Ego sum Azarias, Anania magni filius*. Et Tobias quidē id accepit de insigni quadam persona inter Iudæos sic nominata: Raphael figuratè id dixit, significat enim Azarias, Adiutorem Dei; Ananias verò, gratiam Dei: omnes autem Angeli sunt administri & adiutores Dei, & filij gratiæ, per quam scilicet habent adoptionem filiorum Dei. Audi quid, istum locum breuiter explanans, dicat Lyranus. Ista, inquit, loquens Angelus, verum dixit, quia oratio eius non propria fuit, sed figurata, & mysticæ: Azarias enim interpretatur, Adiutor Dei: Angeli verò sunt adiutores Dei, quia per eorum ministerium electi diriguntur & deducuntur ad salutem æternam: Nam si Paulus 1. ad Corinthios 3. & se, & alios prædicatores Euangelij non dubitauit appellare adiutores Dei, quanto id veriùs dici poterit in Angelos? Ananias verò exponitur gratia Dei, cuius filij sunt Angeli eo modo quo dicuntur filij gloriæ, quæ non est aliud nisi gratia consummata. Non tamen sic intellexit Tobias: sed quòd ille esset filius cuiusdam personæ de filiis Israel, quæ tali nomine vocaretur. Nec in hoc Angelus decepit Tobiam, quia sic ille meliùs habuit intentum suum, vt scilicet filius suus bonum haberet ductorem, quàm si ille fuisset homo aliquis de genere, quamuis nobilissimo & clarissimo. Tantum Lyranus.

Thostati obiectio, & solutio eius.

Locus Io. c. 2.

Matt. 27.

Locus Tobia cap. 5.

Lyranus.

57 Tertia obiectio est: quamuis istud, *Ego sum Esau* possit exponi satis

An illa verba
Jacob, feci si-
cut præcepi-
sti mihi. Et
illa: comede
de venatio-
ne mea, pur-
gari à menda-
cio, queant.
Caietanus.

commode, ita vt dictum est: non videntur tamen purgari à mendacio posse illa eiusdem Iacob verba: *Feci sicut præcepiſti mihi, & Comede de venatione mea*. Nihil enim Isaac præceperat filio suo Iacob de ferendis sibi cibis ex venatione, neque cibos illos ex venatione, sed ex domestico grege comparauerat. Neque videtur in istis verbis patere locus aliquis figuratæ expositioni, quemadmodum in superioribus. Sed isti obiectioni, vti occursum sit à quibusdam, dicamus. Caietanus super hunc locum Genesim illa verba Iacob, *Feci sicut præcepiſti mihi*, sic exponit: Sicut præcepiſti primogenito tuo, is autem sum ego: namque duplex intentio Isaac spectanda, est in illo eius præcepto, vna primaria, & altera secundaria. Primaria intentio fuit, præcipere illud primogenito suo: volebat enim supremam, & solemnem benedictionem dare primogenito suo ante mortem suam. Secundaria autem intentio erat præcipere illud Esau, quia eum putabat esse primogenitum suum. Iacob igitur spectans primariam intentionem patris sui Isaac, non autem secundariã, quod ille præceperat primogenito suo, id sibi qui verus eius primogenitus erat, præceptum fuisse dixit. Ad eundem ferme modum istam obiectionem diluit Thomas Anglicus. Ad alterum illud eiusdem Iacob dictum, *Comede de venatione mea*, reperi apud Lippomanum in catena super Genesim, & super hunc locum, Glossæ cuiusdam Græcæ tale hoc responsum: venationem, Iacob metaphoricè appellasse pulmentum, quod offerebat patri suo, quòd per eum cibum paternam benedictionem primogenito conuenientem ac debitam venari ipse, ac sibi asserere satagebat. Verùm haud scio, an ista responsa nequaquam expletura sint lectoris animum. Ego non dissimulabo sensum animi mei, nam vt nō inficior dictum illud Iacob, *Ego sum Esau*, in quo vno, ad verum intellectum interpretando, purgandòque à mendacio, Doctores laborarunt, satis commodè in verum sensum redigi posse, ita fateor, duo alia eiusdem Iacob dicta: *Feci sicut præcepiſti mihi, & Comede de venatione mea*, perdifficiliter ad veritatis sententiam accommodari posse.

Thomas An-
glicus.
Lippoman.

Cæterum (vt hoc quasi pro clausula huius disputationis cursim attingam) monendus mihi lector est, multa olim à defensoribus mendacij, ad eius patrocinium, & defensionem proferri solita de sacris litteris exempla: verùm ad ea omnia promptissimum est, facillimùmque responsum, adhibitis quinque documentis, tanquam certis quibusdam ad iudicandum, regulis.

Quinque Re-
gula cognosce-
di, & iudican-
di, qua sint in
scriptura pro
mendacium ha-
benda, qua mi-
nimè.

Prima Regula. Aliud est dissimulare veritatem, & aliud est mentiri, hoc nunquam licet, illud sæpe licitum est, ac laudabile: ad hunc modum Abraham dissimulabat Saram esse vxorem suam, appellans eam sororem: Et Dauid dissimulauit integritatem, & sanitatem mentis, motu corporis, gestuque, aliisque rebus simulans insaniam coram Rege Achis. Secunda Regula. Aliud est mentiri, & aliud figuratè loqui. Sunt enim quædam locutiones in sacris litteris, quæ si accipiuntur secundum proprietatem verborum, falsæ sunt, figuratè autem acceptæ, veram sententiam continent, hoc genus sunt locutiones hyperbolicæ, vti est illud, semen Abrahæ instar pulueris

Ge. 12. & 20.

pulueris terræ multiplicatum iri : tales sunt etiam antiphrases, cùm eius quod dicitur, contrarium intelligi debet, vt benedicere Deo, vel Regi, pro maledicere. Tertia Regula. Quædam ita dicuntur, vt non secundum propriam verborum significationem intelligi debeant, sed secundum arcanum quendam, ac mysticum sensum. Sic Angelus Raphael dixit se esse Azariam, filium Ananiæ; & Iacob dixit se esse Esau. Quarta regula. Equiuocè, & ambigüe loqui, non est mentiri, quamuis sciat qui loquitur, aliud ex verbis suis intellecturos audientes quam ipse velit significare. Sic Dominus dixit Io. 2. *Soluite templum hoc & in tribus diebus excitabo illud.* Quinta Regula. Non quia Scriptura laudat insignes aliquos viros, aut fœminas, propterea eorum omnia dicta, & facta, quæ commemorantur, similiter approbari, & commendari debere putandum est. Sicut viros etiam sanctissimos, & laudatissimos non putamus excusari oportere ab omni peccato veniali : ita neque omnia eorum dicta ab omni mendacio, etiam leuissimo purgare necesse est. Huius generis mendacia sunt Saræ Genesis 18. Obstericum Ægyptiarum, Exodi 1. Dauidis coram Pontifice Abimelech 1. Reg. 21. Iudith. in libro eius, capite decimo, & vndecimo: quamuis nonnulli hæc ritè interpretari & excusare, æqui bonique consulant.

1. Reg. 21.
Genes. 13.
Iob 1. & 2.
& 3. Reg. 21.

Dixitque Isaac : Accede ad me, vt tangam te fili mi, & probem vtrum tu sis filius meus Esau, an non. Accessit ille ad Patrem; & palpato eo, dixit Isaac : Vox quidem vox Iacob est : Sed manus, manus sunt Esau.

VERS. 21.
& 22.

58

DUPLICEM hæc verba quæstionem ingerunt. Quæritur enim primò cur tam sollicitus, & anxius fuit Isaac in percunctando, & explorando, an is qui secum loquebatur, esset Esau. Quater enim de ea re quæsiuit : primò cùm dixit Versu 18.

Cur Iacob ita sollicitus, & anxius volebat explorare an ille esset Esau.

Quis es tu fili mi? Deinde versu 20. *Quomodo tam citò inuenire potuisti fili mi?* Præterea versu 21. dixit Isaac. *Accede ad me, vt tangam te, & probem vtrum tu sis filius meus Esau, an non,* ac demum Versu 24. *Tu es filius meus Esau?* Respondeo, idcirco sagagentem, & sollicitum fuisse Isaac cognoscendi, vtrum ille esset Esau, quòd omninò vellet supremam benedictionem suam tribuere Esau : sciebat enim ipsum esse priorem natu, ideòque primogenitum; quapropter ei, cùm alia primogenitorum prærogatiua iure deberi, tum maximè postremam, ac solennem benedictionem paternam, dari solitam primogenitis ante mortem parentum. Ad eandem sententiam ita scribit Theodoretus Quæstione 77. Volebat Isaac secundum legem naturæ, benedictionem suam dare Esau, vt pote primogenito suo : primogenitorum autem prærogatiua erat, & primam & duplicem portionem bonorum accipere. Auxit præterea paterni amoris occasionem, quòd Esau perofficiosus esset in patrem, venationibus quippe suis cibum comparabat expetitur valdè, iucundumque patri suo.

Theodoretus.

Obse

Obsequium porrò, etiam crudelissimos quosque mitigare, ac deuincire potest, nedum patrem humanissimum. Et verò legimus etiam diuinum Apostolum copiosis benedictionibus remunerasse eos, qui sibi obsequiū præstitissent. Sic Theodoretus. Atque hæc vna fuit causa sollicitudinis, & anxietatis Isaac in percunctando, & explorando an ille esset Esau. Altera causa fuit, quòd nonnulla ei suspicio, & dubitatio acciderat, ne fortè ille non esset Esau, tum ob vocem, quæ non Esau, sed Iacob videbatur; tum ob tam celerem, & præproperum ex venatione reditum: & quia iam inaudierat de primogenitis olim ab Esau venditis ipsi Iacob. Quapropter non sine suspitione, ac dubitatione erat alicuius fallaciæ ac fraudis.

*Cur Isaac ta-
ctus maximè
iudicio explo-
rare voluit an
ille esset Esau.*

Alterà quæstio ex supradictis verbis existens, huiusmodi est: Cur Isaac 59 vt exploraret vtrum ille esset Esau, sensus, potissimum tactus adhibere voluit iudicium, ratus ita se certiolem fidem eius quod scire auebat, capere posse. Respondeo, causam eius rei fuisse hanc: deficiebatur Isaac sensu visus; nec multum pollebat auditu; nam etsi vox loquentis secum, videbatur sibi esse Iacob, quia tamen non id liquidò cognitum habebat, non putauit esse Iacob. Visus itaque est sensu tactus, qui secundum visum, primas tenet in certitudine noscendi. Vnde antiquum prouerbiū extitit: Oculis manibùsque aliquid tenere, pro eo quod est, Non suspitionibus, aut coniecturis, sed certissimè compertum, ac notum habere. Quocirca B. Ioannes, vt ostenderet se, & alios Apostolos certissimam habere cognitionem eorum, quæ prædicabant de Christo, ita scripsit in exordio primæ suæ Epistolæ: *Quod audiimus, quod vidimus oculis nostris, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vite, hoc annuntiamus vobis.* Et apud eundem Ioānem cap. 20. Euangelicæ historiæ, Thomas asseueranter negauit, crediturum se, Dominum resurrexisse, nisi videret figuram clauorum in manibus eius, & item digitum suum in locum clauorum, & manum in latus eius inferret.

*Locus I.
Ioannis cap. I.*

*Arist. lib. 2. de
an. Text. 94.*

Aristoteles tradit sensum omnium, qui sunt in homine exactissimum & certissimum esse tactum. Eius verba sunt hæc: Sensum tactus habet homo certissimum: in alijs quippe sensibus superatur à multis animalibus: Secundum autem tactum, multo quàm cetera excellentius percipit, vnde prudentissimum animalium est. Cuius rei signum est in genere hominum, secundum sensorium hoc, non autem secundum alia sensoria, iudicari homines ingeniosos esse aut non ingeniosos: duri enim carne, inepti mente; molles autem carne, bene apti censentur. Sic Aristoteles. Cuius sententia vera est, si contentio fiat de præstantia inter sensus hominis respectu aliorum animalium, non autem respectu visus:

*Arist. in prin-
cipio Metaph.*

cui scilicet, ipsemet inter sensus omnes principatum certitudinis in cognoscendo tribuerat: Visus, inquit, omnium sensuum maximè facit nos res cognoscere, multasque differentias manifestat.

SEXTA

SEXTA DISPUTATIO.

Cur Deus Sanctum Isaac, ita decipi passus sit, ut is non cui volebat, sed cui non volebat, Benedictionem suam tribueret.

Super illis verbis,

Et non cognouit eum, quia pilosæ manus, similitudinem maioris expresserant.

60 **I**N e apparet, quàm idoneè Rebecca, & quàm accommodatè ad decipiendum senem Isaac, adornauerit filium suum Iacob, ut pilositatem Esau, per hædorum pelliculas manibus eius appositas, repræsentaret. Simul, & illud intelligitur, fuisse Isaac aliquantisper animo dubio, & ambiguo, num qui secum loquebatur, esset Esau: tum ob vocem eius quæ non Esau: sed Iacob videbatur: tum ob tam festinum ex venatione reditum: videbatur enim incredibile, potuisse tam breui tempore, Esau in agros & syluas ire, & inibi venando animalia capere, & domum redire, & tam bene coctum, conditumque cibum ipsi afferre. Verumtamen, quatuor res denique omnem ex animo Isaac suspicionem fallaciæ ac fraudis sustulerunt. Primò quidem persuasit ei, illum esse Esau, tam constans asseueratio eius, qui secum loquebatur, sæpius affirmantis se esse Esau: deinde pilositas manuum, quæ propria erat Esau: ad hæc fragrantia odoris vestimentorum, talia enim vestimenta in domo Isaac alius non habebat nisi Esau. His adde, quòd Isaac benè nouerat ingenium, & animum filij sui Iacob: sciebat enim simplicem esse, ac sincerum, & ab omni fallendi artificio alienissimum: quare nihil tale sibi ab eo metuebat, quale factum ab eo est. Putauit item Isaac, se præceptum illud de adferendo sibi ex venatione cibo; dedisse soli Esau, alio nemine audiente. Et quanquam vox, quæ videbatur Iacob, nonnihil ei dubitationis ingerebat, existimauit tamen mutatam tunc aliquantulum fuisse vocem Esau, vel ex aliqua corporis affectione: vel quòd Esau consulto vocem suam submitteret, & extenuaret, partim ob reuerentiam paternæ auctoritatis, partim ob deuotionem percipiendæ benedictionis. Et fortasse vox Esau crassior, atque rigidior, & ferocior erat, vox autem Iacob tenuior, & mollior, atque suauior.

61 Sed existit hoc loco non leuis quæstio: Cur Deus sit passus ita decipi sanctum virum Isaac, & (ut mox ostensum fuit) diuino prophetiæ spiritu præditum, ut is non cui volebat, sed cui non volebat, per errorem, benediceret? Hanc quæstionem Damasus Papa proposuit S. Hieronimo. Is enim in Epistola quam scripsit ad Hieronymum, quæ est numero 124. tres quæstiones posuit Hieronymo, quarum tertia fuit hæc, cur Isaac, vir iustus, & Deo carus, non illi cui voluit, sed cui noluit, deceptus errore, benedixit? Ad quam Hieronymus quæstionem in epistola proximè se-

Cur Deus sit passus decipi Isaac circa benedictionem Iacob. Damasus Papa. S. Hieronym.

Comm. in Gen. Tom. 4.

Zach. 4.
Daniel 9.

quenti, quæ est 125. ita responderet: Ad istud, inquit, distincta responsio est, nullum hominem, excepto eo, qui ob nostram salutem, carnem est dignatus assumere, plenam habuisse scientiam, & certissimam veritatem: nam ut Paulus ait: *Nunc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*: Plura sunt, quàm ut exemplis debeamus docere, sanctos viros, ea tantùm sciuisse, quæ reuelata eis à Deo sunt, ignorasse verò quæ reuelata eis non fuerunt. Et ad singulas visiones, Zachariam atque Danielem videmus interrogare Angelum, & suppliciter deprecari, ut sibi exponeret illa quæ viderant. Vnde non mirum est, etiam Isaac, in suam maximè utilitatem, nesciuisse quid faceret; cum magis eo tempore erraret, quo filium sanguinariæ deditum voluptati, & cum qui postea fratrem, si posset, occideret, prætermisso illo, qui innocenter habitaret domi, vellet efferte, & suam magis voluntatem facere, quàm Dei. Ego puto diuinæ dispensationis fuisse, ut oculis cæcaretur Isaac: & cum ipsi diceret: *Vox quidem, vox Iacob est; manus autem, manus sunt Esau*, tamen non intelligeret minorem esse filium, qui ad benedictionem fratris præceptor adstiterat. Hæc S. Hieronymus. Cuius responsi, in summa, hæc est sententia: Non soli Isaac contigisse, sed compluribus aliis sanctissimis viris, ut multa ignorarent, & nonnunquam opinionis errore fallerentur: Errorem verò Isaac, fuisse illi vtilem, & domui eius: quod autem ille animo destinauerat, indignum, exitiosumque fuisset, si ex sententia eius successisset.

S. Gregor.

B. Gregorius duplicem eius quæstionis solutionem tangit, vnam propriam & litteralem; alteram verò allegoricam. Prior solutio, quæ est literalis, nec est absimilis eius quam tradidit S. Hieronymus, ducta est ex variis modis, quibus à Deo spiritus Prophetarum tangitur & afficitur; vel circa præterita tantùm, vel circa præsentia, vel circa futura, vel circa ista omnia, vel plura. Verba Gregorij hæc sunt: Aliquando prophetiæ spiritus animum prophetantis ex futuro tangit, ex præsentem autem non tangit: sicut apertè libri Geneseos historia testatur, cum Isaac filium suum Esau ad venandum misit, cui minorem filium Rebecca ad benedicendum supposuit; qui hædinis pellibus indutus, paterno palpatui corpus fratrum finxit. Cui ille minori filio tanquam maiori benedictionem dedit, quæque ei essent longè futura, nunciauit: sed quis esset qui coram se assisteret, scire non potuit. Prophetiæ ergo spiritus, ex futuro animum Isaac prophetantis tetigit, sed ex præsentem non tetigit, quando caligantibus oculis pater, & ventura prædicebat, & præsentem filium nesciebat. Sic Gregorius. Alteram eiusdem rei rationem, sed allegoricam & mysticam reddit idem Auctor Homilia vj. in Ezechielé: Quid est, inquit Gregorius, quòd Isaac eundem filium nescit, quem benedicit? Nisi illud quod Dominus de populo Gétili dixit: *Populus quem non cognoui, seruiuit mihi*? Quid item est, quòd præsentem filium non agnoscit, & tamen quæ in futuro ei ventura erant, videt? Nisi quòd Omnipotens Deus, cum per Prophetas suos prædicaret, Gentilitati gratiam prærogandam, eam & in præsentem per gratiam non vidit. quia tunc in errore dereliquit: & tamen quia eam quædoque collecturus erat, per benedictionis gratiæ præuidit. Hactenus Gregorius.

Psal. 17.

Cæterum

63 Ceterum exoritur altera questio: Cur Deus isto modo, id est, per talem in verbis factisque simulationem, voluit Iacob peruenire ad benedictionem paternam, & Primogenituræ confirmationem: ac non potius antepatefecit voluntatem & sententiam suam Isaac, ut is sciens volensque, sine fuco & fallaciis benedictionem suam impartiret Iacob; ipsūque Dei iudicio & decreto constitutum esse primogenitum declararet? Tres huiusce rei afferri possunt rationes. Prima ratio ducitur ex multiplici ac multiformi ratione, & via Diuinæ providentiæ, in perducendo ad exitum atque effectum, quæcumque fieri omnino statuit. Cum igitur sint variorum admodum viæ & modi Diuinæ providentiæ in dirigendis & perficiendis rebus, nunc hac, aliàs illa vel alia pro libertate suæ voluntatis, & impenetrabili sapientiæ suæ ratione, via, & modo utitur. Altera ratio est, ne si Esau vidisset, se à patre suo sciente & volente fuisse priuatum benedictione, aut intellexisset id voluntate & sententia Dei factum esse, ut erat homo feroci & superbo ingenio, & animo parum pio; vehementius acerbaretur & incitaretur aduersus parentem & Deum, vtriusque magnū animo concipiens odium, quod se tanto bono spoliassent. Tertiam rationem Chrysostomus Homilia 53. in Genesim, & Theodoretus quæst. 79. in Genesim, hanc exponunt: Ut ita notior atque illustrior existeret singularis, eximiæque Dei erga Iacob cura & providentia: simulque fieret manifestum, quod Deus fieri voluit, quodque factum iri prædixit, id, quominus ad effectum perueniri, nulla ratione impediri posse: sicut ipsemet Deus per Esaiam declarauit, cap. 46. *Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.* Et per Dauidem Psalm. 113. *Deus noster in celo, omnia quæcumque voluit, fecit.* Ponam hinc verba Theodoreti: Quare Deus non reuelauit ipsi Isaac voluntatem suam circa Iacob? Ut nota fieret providentia Dei erga Iacob. Nam cum Isaac modis omnibus conaretur benedicere Esau, gratia tamen Dei, contrā quā putabat Isaac, benedictionem transtulit in Iacob. Quod denique etiam intellexit ipse Isaac. Nam cum Iacob illi cibum offerret, sæpius interrogauit, essetne ipse primogenitus suus Esau: nec id solum, sed insuper manibus suis palpauit corpus eius. Sed mox, post datam ei benedictionem, ingressu Esau, obstupuit maiorem in modum Isaac, ob id quod factum erat: nihil tamen est indignatus, quasi esset à filio deceptus: sed intentionem Diuinam agnouit, & quam dederat benedictionem, confirmauit. Hæc Theodoretus.

Cur voluit Deus vt Iacob per deceptionē patris, Benedictionē eius obtineret.

Chrysost. Theodoretus.

Statimque ut sensit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait, Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni: cui benedixit Dominus. *Versu 27.*

64

N T E alia obseruet Lector hoc loco, quā sit antiquus mos, quem hodiēque cernimus permanere, personas dignitate quāpiam præcellentes & primarias, preciosas gerere vestes, optimisque odoribus fragranter. Apud Homerum legitur

Homerus.

Locus Can-
ticorum c. 4.
Rupert. c. 15.
& 17.

LUC. 15.

Calypso vestibus induisse Vlysem fragrantibus; ille appellat ea vestimenta *ἰνδύας*, qualia nimirum gestare solebant sacrificantes Diis, id est, preciosas, & bene olentes, nam *ἰνύα*, quod est sacrificio, dictum videtur quasi *ἰνυμένη*, quod significat euaporare, adolere & suffire. Nec ab hoc videtur remotum, quod legitur Canticorum 4. *Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris*. Rupertus libro vij. Commentariorum in Genesin, vestimenta ista Iacob tam bono fragrantia odore, secundum intelligentiam allegoricam sic interpretatur: Has vestes, pater familias in Euangelio nominibus suis expressit, reuerso ad se filio qui perierat, & inuentus fuit: mortuus fuerat, & reuixit: Cito, inquit, *profer te stolam primam, & induite eum, & date annulum in manum eius, & calceamentum in pedibus eius*. Prædicta igitur vestimenta, scilicet stola prima, quam habemus in lauacro Baptismi; & calceamenta pedum, quæ sunt antiquorum exempla Sanctorum, annulus quoque, id est, fidei signaculum, ceteræque virtutes, siue orationes, poenitentium, optimi & suauissimi odoris sunt apud Deum: talibus enim, plurimum delectatus Deus, amplissimam benedictionem suam, id est, celestium donorum suorum abundantiam largitur.

Documentum
bene obser-
uandum.
S. Hieronym.

Sequitur illud: *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus*. Rustica hæc ac pastoralis similitudo fragrantia vestimentorum Iacob cum odore agri, bellè congruebat cum instituto ac ratione vitæ quam agebat Isaac; cuius omnis penè res familiaris atque opulencia erat in gregebis & armentis, & in frumento, & vino, atque oleo: videlicet tales similitudines reperire est frequentes in Bucolicis apud Virgiliū & Theocritum, necnon & in Canticis Canticorum. Solent profectò tum sacrum externi scriptores, earum rerum similitudinibus, exemplisque crebro ac libenter uti, in quibus rebus eorum maxima in parte, ars & vita versatur. Audi B. Hieronymum, ad istam sententiam, super illis verbis prophetæ Amos cap. 1. *Dominus de Sion rugiet*, ita scribentem. Naturale est, ut omnes artifices, suæ artis loquantur exemplis; & vnusquisque, in quo studio triuit ætatem, illius similitudines & exempla proferat. Exempli gratia, qui nauta est, & gubernator nauis, tristitiam suam comparat tempestati; damnum suum vocat naufragium; inimicos suos, ventos contrarios appellat. Contra verò prosperitatem & lætitiā, secundos nominat ventos, & auram placidam, tranquillāque maria, & æquora, campis similia. E regione, miles, quicquid dixerit, scutum, gladium, loricam, galeam, lanceam, arcum, sagittam, mortem, vulnera, & victoriam sonat. Sec cur hæc diximus? ut scilicet ostendamus, etiam Amos prophetam, qui pastor de pastoralibus fuit, non in locis cultis, nec inter arbores & vineas, aut inter sylvas & prata virentia; sed in lata eremi vastitate, in qua versatur leonum feritas, & intesectio pecorum, artis suæ vsum esse sermonibus: ut vocem Domini terribilem atque metuendam, rugitum leonum & fremitum nominaret. Sic Hieronymus.

Oleaster.

Verum paulò attentius supradicta Isaac verba perpendamus. Pro illo: *Ecce odor filij mei*, Hebraicè est, *Vide odorem filij mei, tanquam odorem agri*. Consuetum enim Hebræis est, imperatio illo [Vide] uti pro adverbio demon

demonstrandi [ecce:] quanquam Oleaster dicit positum esse [vide] pro, Olfac; ex more scilicet linguæ Hebrææ, sæpe vni sensui tribuentis, quæ sunt alterius sensus. Chaldaica interpretatio, & Septuaginta Interpretes habent, vt nos: quod autem in quibusdam libris additum legitur [pleni] quod non est in Hebræo, vbi præcisè est, *sicut odor agri*, sciat Lector sumptum esse ex trāslatione Septuaginta Interpretum. Thargum Hierosolymitanum hunc locum paraphrasticis ita transtulit: *Sicut odor incensi ex optimis aromatibus, quæ tandem offeruntur in monte, ubi erit domus sanctuarij: siue templum: cui benedixit qui vixit in æternum.* Ergo illorum verborum Isaac, hæc est sententia: Ecce, fragrantiam sentio filij mei, similem ei quam exhalare solet fertilis ager, odoriferus floribus, & suaue olentibus fructibus plenus, cui Dominus benedixit, magnam vtique fœcunditatem vberemque terra nascentium prouentuum præstando. Tribus porrò de rebus Scripturæ solet laudare agrum: De suauitate odoris, vt hoc loco: De plenitudine & copia, sicut in præsentia dicitur, agri pleni cui benedixit Dominus: talis autem plenitudo tribus in rebus est, in abundantia frumenti, vini & olei, de quibus dicitur Psalmo quinto: *A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati sunt:* ac demum à pulchritudine, sicut Dominus dixit Psal. 49. *Pulchritudo agri mecum est*, cuius pulchritudinis luculentissimum est testimonium, quod perhibuit Dominus Matth. 6. de pulchritudine, ac naturali ornatu liliorum agri, affirmans, ne ipsum quidem Salomonem omni splendore ac gloria sua æquare eam potuisse.

67 Sed quæri possit hoc loco, quisnam sit odor ille agri, tantopere commendatus ab Isaac. Thostatus super hunc locum Genesis ait, odorem agri pleni, non per se delectabilem ac iucundum esse, sed tantum per accidens: quia plenitudo eius ob abundantiam frumenti, vini, & olei, est homini, super omnem suauitatem odoris, iucunda & delectabilis. Non secus atque multum esurienti, bonæ carnes, ac bene assæ, odorem exhalant iucundissimum; non propter se, sed propter cibum ab eo vehementer expetitur. Alioquin, nec frumenta, nec vineæ, nec oleæ, præcipua agri bona, iucundum per se ac suauem odorem reddunt. Verum Thostatus falsus opinione sua est; non enim solum per accidens, vt ipse putauit, sed etiam per se iucundissimus est odor agri. Huius porrò iucunditatis duplex causa est; vna in ijs quæ terra nascuntur; altera in ipsamet terra. Ager enim afflat suauissimos odores propter multa odoriferarum genera herbarum, propter innumerabilem suaue olentium florum varietatem; ac demum propter inenarrabilem odorum iucunditatem, ex piris, pomis, plurimarumque arborum fructibus manantem. Nec terra modo nascentia talem spirant odore, sed ipsamet terra, si naturaliter bene affecta sit, si bene proficissa, mollis, nec madida, nec sitiens, postque vomerem nitescens. Cui rei vt testimonium reddam lectori, credibile, fidemque faciens, testem hoc loco producam Plinium, cuius in libro 17. cap. 5. hæc sunt verba: Cicero, lux doctrinarum altera, Meliora, inquit, vnguenta sunt, quæ terram, quàm quæ crocum sapiunt: hoc enim maluit dixisse, quàm redolent. Ita est profectò: illa erit optima terra, quæ vnguenta sapiet. Quod si admonendi su-

An odor agri pleni sit per se laudabilis.

Thostatus refellitur.

Terra per se ipsa quando suauissimè oleat. Plinius.

mus. qualis sit terre odor ille qui quæritur, contingit sæpè etiam quiescenti ea sub occasum solis; in quo loco arcus cœlestis deiecerit capita sua: & cum à siccitate continua, immaduit imbre. Tunc emittit illum suum halitum diuinum, ex sole conceptum, cui comparari suauitas nulla possit. Is esse odor, in commota debet; repertusque neminem faller, ac de terra odor optimè indicabit. Talis ferè est in noualibus, cæsa vetere sylua, quæ consensu laudatur. Sic Plinius. Sunt qui putent, cum Isaac laudauit odorem agri pleni, significare voluisse tempus anni vernum; quo scilicet tempore, suauissimis odoribus fragrat ager ob florum prouentum. Audi Plinium libro 16. Pariunt arbores, cum florent. Arborum flos, est pleni veris indicium, & anni renascentis: flos, gaudium est arborum. Tunc se nouas aliasque quàm sunt, ostendunt: tunc variis colorum picturis in certamen vsque luxuriant; tunc liliorum eximius candor, paulatim sese laxat, effigie calathi, resupinis per ambitum labris: & campos longè, latèque violaria reddunt purpureos ac suaue olentes.

Plinius.

Pulcherrima
Gregorij allegorica
expositio.

Luc. 17.
Matth. 13.

B. Greg. istum agrum odoriferum, per allegoricam intelligentiam comparat Ecclesie, quæ secundum varios hominum ordines, variâque gratiarum genera, variis etiam modis spiritualem redolet suauitatem. Et quia oratio Gregorij, non solum pietatis plena est, sed etiam spiritualis cuiusdam eloquentiæ, lubet eam hoc loco apponere. Sic autem scribit ille Homilia 6. in Ezechielem: Dominus in Euangelio dixit agrum esse hunc mundum. Quoniam igitur Gentilis populus ad Fidem perductus, per electos suos in vniuerso mundo virtutibus redolet, rectè dicitur, *Odor filij mei, sicut odor agri pleni*. Aliter namque olet flos vuarum: quia magna est vis & doctrina prædicatorum, qui inebriant mentes audientium. Aliter olet flos oliuæ: quia suaue est opus misericordiarum. Aliter olet flos rosarum: mira namque est fragrantia, quæ redolet ex cruore Martyrum. Aliter flos lilij: quia candida vita carnis, est de incorruptione virginitatis. Aliter olet flos violæ: quia magna est virtus humilium, qui ex desiderio loca ima tenentes, se per humilitatem à terra in altum non subleuant, & cœlestis regni purpuram in mente seruant. Aliter redolet spica, cum ad maturitatem perducitur: quia bonorum operum perfectio, ad satietatem eorum qui iustitiam esuriunt, præparatur. Quia ergo Gentilis populus in electis suis vbique per mundum sparsus, magnis virtutibus & benefactis, omnes qui intelligunt, odore bonæ operationis replet; idcirco rectè dicitur: *Odor filij mei, sicut odor agri pleni*. Sed quia virtutes illas non ex seipso habet, sed ex Deo, propterea illud adiungitur: *Cui benedixit Dominus*. Sic Gregorius.

S. Ambrosius.

Nec dissimilis admodum est, nec relinquenda in præteritis altera huius loci expositio similiter allegorica, quam disertè tractat S. Ambrosius lib. 2. de Iacob. & vita beata, cap. 1. scribit autem ad hunc modum: Pulchrè, & verè de Iacob dictum est: *Ecce odor filij mei: tanquam odor agri pleni*. Erat enim Iacob perfectus in omni flore virtutum, & sacræ benedictionis, atque cœlestis beatitudinis redolebat gratiam. Ipse enim ager est, quem benedixit Dominus; non ager terrenus, qui sæpe horridus est syluis, aut fragosus torrentibus, aut palustris pigrioribus aquis, aut ieiunius frumen-

tis; aut

tis, aut inutilis vitibus, aut infœcunda glarea laxofus, aut hiulcus & aridus siccitate, aut nimium aquis madidus, aut sentibus incultus. At ager hic, est is, de quo dixit Dominus: *Et species agri mecum est.* In hoc agro vna illa reperitur, quæ expressa sanguinem fudit, & mundum diluit. In hoc agro est ficus illa, sub qua Sancti requiescunt, spiritalis gratiæ suauitate recreati. In hoc agro est oliua illa fructifera, dominicæ fluens pacis vnguento. In hoc agro florent malogranata, quæ plurimos fructus vno fidei munimine regunt, & quodam fouent charitatis amplexu. Hos igitur fructus redolebat Iacob, qui Deum per pericula sequebatur, & tutum se eius vbique deductione credebat. Nam licet dulcis & suauis odor sit agri, quia est odor naturæ; tamen in sancto Patriarcha virtutum spirabat gratia. Quàm contuens erat parcimonia, qui cibum sibi paratum non expetiuit, sed petenti fratri sine dilatione concessit; à quo primatum benedictionis accepit? Quàm pius erga parentes, vt præferri germano seniori, materno affectu mereretur, & paternæ benedictionis munere sacraretur? Quàm religiosus, vt fratrem recusaret lædere? Quàm verecundus, vt patrem timeret fallere? Quàm reuerens parentum, & honorificus, vt matri quod iubebat, non posset negare? Sic Ambrosius.

Psal. 49.

Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini. Et seruiant tibi populi, & adorent te tribus: esto dominus fratrum tuorum; & incuruentur ante te filij matris tuæ: qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.

VERSUS 28
vsque ad
30.

70

HÆc verba continent benedictionem amplissimam, quam Isaac diuino Spiritu afflatus, contulit in Iacob, tanquam in suum primogenitum; quanquam ipse opinionis errore, putauit illum esse Esau. Ac licet forma huius benedictionis modum habeat optantis & precantis; reuera tamen vim habet propheticam denunciantis quod futurum est. Sic itaque intelligenda & interpretanda est: *Det tibi*, id est, Dabit. *Seruiant tibi, & adorent te*, id est, seruient & adorabunt. *Esto dominus*, id est, eris dominus. *Incuruentur ante te*, id est, incuruabuntur. *Sit ille maledictus*, id est, erit ille maledictus. *Benedictionibus repleatur*, id est, replebitur. Ad hunc item modum imprecationes malorum æternorum, multifariam in Scriptura positas interpretari conuenit. Cuiusmodi sunt illa: *Conuertantur in infernum*, id est, conuertentur. Et, *Deleantur de libro viuentium*, & cum iustis non scribantur, id est, delebuntur, & non scribentur. Iosephus primo libro Antiquitatum, benedictionem hanc Isaac enarrans, non parum à sacra historia, & narratione Mosis recessit: variat namque tum formulam Benedictionis, tum sacrorum verborum sententiam. Sunt autem hæc Iosephi verba: Postquam iam cœnatus fuerat Isaac, ad Deum precibus inuocandum se conuertit: Domine, inquit, omnium sæculorum, & con

Psal. 9.
Psal. 68.
Iosephus parum
fideliter re-
fert, quod in
sacra historia
traditur.

& conditor rerum omnium: Tu patri meo maxima bona pollicitus, etiam mihi præsentem felicitatem es largitus: meis quoque posteris propitium te fore, & maioribus beneficiis eos cumulaturo promissisti. Hic tuus fauor perpetuus sit precor, nè me propter hanc debilitatem despicias, quæ facit, vt magis etiam ope tua egeam. Serua puerum hunc propitius, & ab omni calamitate illæsum custodi: da ei vitam felicem, & possessionem bonorum, quæ in tua sunt potestate: fac eum formidabilem inimicis, & apud amicos gratiosum. Sic ille Deum inuocabat, putans se Esau bene precari. Hactenus ex Iosepho.

Quatuor bonorum genera, per benedictionem Isaac promissa Iacob & posteris eius.

Hæc porrò benedictio Isaac denotat quatuor maxima, id temporis, & opatissima bona: Primum spectat ad opulentiam, & copiam terrenorum bonorum, quæ beneficio cæli, terræque bonitate, atque vbertate proueniunt. Alterum continet imperium in gentes & populos, summumque honorem, ac venerationem ab illis exhibendam. Tertium comprehendit præstantiam domesticæ cuiusdam dominationis, & dignitatis super alios fratres; qui primogenitum fratrem, non secus ac parentem aut dominum reuerituri, atque honoraturi erant. Quartum bonum pertinet ad prosperitatem, & gloriam Iacob; quæ tanta futura esse dicitur, vt eius amicis, fautoribus, & adiutoribus prosperè omnia successura essent: contra verò, eius inuidis, insectatoribus atque inimicis, calamitosè, atque infelicitè futurum. Hæc verò quatuor bona promissa Iacob, intelligendum est, præstantia fuisse partim eius posteris tantum, non autem ipsi, vt secundum & tertium: non enim Iacob adoratus est à fratre suo Esau, sed contra potius eum ipse adorauit Genes. 33. nec Iacob fuit dominus populorum & gentium, sed id completum est in posteris eius, maximè verò regnante Dauide, ac Salomone. Primum autem, & quartum bonum, communiter Iacob, & posteris eius contigit. Audi quid in hanc sententiam scribat Thomas Anglicus, hunc locum pertractans. Et hæc quidem promissa secundum corticem veteris Testamenti, vmbratiler in populo Israël impleta fuerunt. Quod si aliquando contrarium legimus in sacra Scriptura, Hebræos nonnunquam talibus bonis non modò caruisse, verum etiam grauissimis malis, ac calamitatibus afflictos & obtritos esse; sciendum est, id accidisse propter eorum peccata, præcipuè ob contemptum iustitiæ, ac legis diuinæ, & alienationem à veri Dei cultu, ac religione. Id præterea contigit, vt ea ratione pernotesceret, in talibus promissis, principaliter spiritalem intelligentiam esse requirendam: & istiusmodi promissa referenda esse ad bona spiritalia, & cœlestia, quæ principaliter & propriè respiciunt Regem Christum, secundariò autem & participatiuè Ecclesiam Electorum. Semper itaque, ac simpliciter istiusmodi promissa, secundum spiritalem intelligentiam, in regno Christi, & in Ecclesia Electorum completa sunt, secundum autem historicum sensum, prout significant terrenam prosperitatem, ad tempus, & prout expediebat, in veteri Testamento impleta sunt. Sic ille.

Cur Isaac solius roris meminerit, tacet imbres, nives, & ventos, & calorem cælestem.

Det tibi Deus de rore cæli. Cur inter bona & commoda quæ de cælo 72 in terras defluunt, solius roris meminerit Isaac, nihil dicens de pluuiâ, de vento, niue & calore Solis, merito quæri hoc loco potest. Præsertim verò, cum

cum imber & nix ad fecunditatem vbertatemque terræ præcipue commendentur in Scriptura. Sic enim per Esaïam capite 55. loquitur Deus. *Quæmadmodum descendit imber & nix de cælo, & illuc ultra non reuertitur, sed inebriat terram & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen ferenti, & panem comedenti: sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo; non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quacumque volui, & prosperabitur in his ad quæ misi illud.* Et in vigesimo octauo capite Deuteronomij ita scriptum est: *Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cælum, ut tribuat pluuiam terræ suæ in tempore suo, & benedicat cunctis operibus manuum tuarum.* Huic quæstioni sic est respondendum; solius rosis mentionem esse factam tres ob causas. Ros enim leniter è cælo cadens, nunquam suo lapsu lædit ea quæ de terra nascuntur, sicut non rarò imbres, & nimio impetu ruentes venti, nimiaque copia niuis, & præter modum ardens Solis calor. Deinde, ros molliter affusus terræ nascentibus, & illis tanquam incubans, temperatissimo frigore, & humore, fouet ea & fecundat. Sed illa est potissima causa, quod in Palæstina, maximè verò in Iudæa, non ferè cadunt imbres, nisi bis per annum. Primùm mense Octobri, qui dicitur imber temporaneus, iactis iam in terram seminibus maximè utilis: pluit deinde Mense Maio, vel Aprili, quæ dicitur pluuiæ ferotina, plurimùm valens ad maturandos fructus. Ros igitur, quoniam in eam terram à mense Maio ad Octobrem plurimùm non cadit imber, vtilissimus est, & optatissimus. Præstat enim vicem pluuiæ non sinens germina, assiduo æstu arefcere, & interire, sed refrigerans ea, & augens, & ad suam quodque perfectionem adducens.

Non nisi duobus anni temporibus ferè in Palæstina pluit.

73 *De pinguedine terræ.* Pinguè terram appellans, significat terram natura bene affectam, & comparatam ad fecunditatem, atque vbertatem: cui terræ, contraria est macra, perarida, & puluere fatiscens, qualis porrò esse terra debeat, quæ promittat vbertatem, & præstet, hisce notis ex Catone descripsit Plinius libro xvij. cap. v. Cato breuiter, atque ex suo more, terræ vitia, & virtutes determinat. Terram, inquit, cariosam caue: nè ve plauistro, nè ve pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari, vt penè vestigijs quoque interdicat? Cogitemus ligni cariem, & inueniemus illa, quæ in tantum abominatur, terræ vitia, arida, fistulosæ, scabra, senescentis, exesæ, & pumicosæ. Plus dixit vna significatione, quàm possit vlla copia sermonis enarrari, est autem quædam, non ætate, sed interpretatione verborum, anus terra: & ideo infœcunda ad omnia, atque imbecilla. Idem optimam terram, appellat teneram, quæ vocetur etiam puella. Inrelligendum autem est, dictam mira significatione teneram: & quicquid optari debet, in eo vocabulo inueniri. Illa enim temperatæ vbertatis est, illa mollis, facilisque culturæ, nec madida, nec sitiens: illa post vomerem nitescens, & quam recentem exquirunt improbe alites vomerem comitantes, coruque aratoris vestigia ipsa rodentes. Illa suauissimi est odoris, nonnunquam emittens quasi diuinum quendam halitum, cui comparari suauitas nulla possit. Hactenus ex Catone, vel Plinio. Sicut igitur Cato appellans teneram terram, eo nomine omnes

Signabona, ac fecunda terra ex Catone, & Plinio.

Comm. in Gen. Tom. 4.

v

eius virtutes, & bona significare voluit, ita quoque sanctus Isaac, vocans pinguem terram.

Sequitur, *Abundantiam frumenti, & vini*. Pro (vino) Hebraicè est mu-⁷⁴stum, vt significetur, non vinum exotericum, & aliundè aduectum, sed vinum ibi natum, & quasi indigena. Nonnulli codices, præter frumentum, & vinum, habent, oleum; sed id nec Hebræi, nec Chaldaici, nec Græci codices habent, nec Latini emendatiores. Sub nomine autem frumenti, & vini, quæ sunt principes humani victus partes, significantur cætera, vt oleum, mel, māna, & quæ ex herbis, & olcribus, fruticibus, arboribus, & animalibus suppeditantur humanæ vitæ commoda: ista enim ex rore cæli, & pinguedine terræ proueniūt. Est porro mira societas terræ, ac cæli ad procreationem eorum, quæ in terris nascuntur: ad id enim vtriusque virtute, ac benignitate opus est. Quocirca Dominus Leuit. 26. Violatoribus legis sue minatur daturum se cælum ferreum & terram æneam: ea re significans, summam sterilitatem, & penuriam omnium terra nascentium. Est igitur quasi coniugium quoddam inter cælum, & terram: idque Poëtas, & philosophos non latuit, qui cælum vocauerunt Iouem, Terram verò Iunonem, quòd terra cœlestibus fœcundata & grauidata seminibus, varia frugum, aliarumque rerum genera pariat. Sic enim Beatus Augustinus libro quarto de Ciuitate Dei, capite decimo interpretatur illos Virgilij versus.

*Mira societas
& quasi cōin-
gium quoddā
cæli, ac terræ
vnde procrea-
tio omnium
terra nascenti-
um.
Locus Lewi-
tici cap. 26.
S. Augustinus
Virgilius.*

*Tunc Pater omnipotens, fœcundis imbribus Aether
Coniugis in gremium latè descendit.*

Atque hæc quidem dicta sunt de historica interpretatione, & litterali⁷⁵ intelligentia illorum verborum. *Det tibi Deus de rore cæli, & pinguedine terra.* Eorundem porro verborum allegoricam expositionem breuiter tradit B. Gregorius hunc in modum scribens Homilia vj. in Ezechielem: Quoniam inter Electos alij in contemplationem surgunt, alij verò per actiue vitæ solummodò opera pinguescunt: rectè in benedictione illa Isaac dicitur: *Det tibi Dominus de rore cæli, & de pinguedine terra*: Ros etenim desuper, & subtiliter cadit: & nos toties de rore cæli accipimus, quoties per infusionem contemplationis intimè de supernis aliquid tenuiter videmus. Cùm verò bona opera etiam per corpus agimus, de terræ pinguedine ditamur. Sic Gregorius. Memoranda item est Theodoretì eorundem verborum allegorica similiter interpretatio. Nam quæstione 81. in Genesim docens, quod istis verbis dictum est Iacob. *De rore cæli, & pinguedine terra.* Id potissimum pertinere ad Saluatorem nostrum, quem Iacob multis rebus mirificè præfigurauit, & cuius secundum carnem etiam pater fuit: Ros itaque cæli, diuinitatem Christi præsignat: pinguedo autem terræ, Humanitatem eius de terrena substantia nostra acceptam. Etenim Beatus Dauid Psalmo 71. hæc prænuntians, inquit: *Descender sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* Sicut enim ros inuisibiliter quidem descendit, deorsum autem consistens manifestò apparet: Sic Deus cum sit inuisibilis, per carnem visus est super terram; & cum hominibus conuersatus est. Frumentum autem, & vinum, ænigmata sunt diu-
nerum

*B. Greg. &
Theodoretì al-
legorica. expo-
sitio.*

Theodoretus.

Barnab. 3.

norum myſteriorum. Ergo promiſſum iſtud roris cœleſtis, & pinguedinis terræ, ſymbolica ſignificatione promiſſionem continet Domini noſtri, qui verus Deus, veruſque homo, & ex ſemine Iacob generatus ſecundum carnem, ſalutem attulit mundo. Vt ſecundum hanc intelligentiam, illud: *Det tibi Deus de rore cœli, & pinguedine terræ*, hoc ſignificet: Dabit tibi Deus Filium. Deum ſimul, & hominem & totius mundi Saluatorem. Et hanc quidem interpretationē valdè adiuuat quod mox ſubditur: *Serviant tibi populi, & adorent te tribus*, namque hoc cumulatiſſimè, & abſolutiſſimè in Chriſto factum eſt, vt prædictum de eo fuerat pſalmo. 2. & 71. & apud Daniele cap. 2. & 7.

76 Non prætermittam obiter commonere lectorem, ex iſtis verbis Iſaac, voluiſſe Tertullianum fidem aſtruere, firmarèque illius opinionis ſuæ de Regno Chriſti, per annos mille in terris, maxima Sanctorum omnium felicitate futuro. Quæ fuit quondam multorum, & apprimè nobilium Auditorum ſententia, & poſtea, cum eſt ab Eccleſia reiecta, hæreſis chiliaſtarum, quos Latine ad verbum Millenarios dicas licet, appellata eſt. Memorabo hîc, ad eam ſententiam, nonnulla Tertulliani verba, ex libro eius tertio contra Marcionem. Quid tibi videtur, ait Tertullianus, cum Abraham ſemen, poſt primam promiſſionem, quæ in multitudinem arenæ repro-mittitur, ad inſtar quoque ſtellarum deſtinatur? nōne & terrenæ, & cœleſtis diſpoſitionis auſpicia ſunt? Cur Iſaac item benedicens filium Iacob ait: *Det tibi Deus de rore cœli, & de opimitate terræ*, nonne vtriuſque indulgentiæ exempla ſunt? Si quidem & iuſtum eſt, & condignum Deo, illic quoque exultare ſervulos eius, ubi ſunt, & ipſius nomine afflicti. Sic Tertullianus. Verum cōtra iſtam opinionem cum alij copioſè, tum nos etiam non inaccuratè, nec ieiunè diſſeruiſſus ſub finem libri octauo Commentariorum noſtrorum in Daniele.

Tertulliani de terreno Chriſti & Sanctorum regno ex hoc loco argumentatio.

Genef. 35.

77 *Serviant tibi populi, & adorent te tribus.* Et hoc, & reliquum benedictionis Iſaac, ad præſtantiam dominationis, & dignitatis, & proſperitatis, non tam in ipſo, quàm in poſteris eius pertinens, tranſlatio, ſive paraphraſis Hieroſolymitana, quam vocant Thargum, expreſſius, & diſtinctius ſic interpretatur, Servient coram te omnes populi: omnes ſcilicet filij Eſau. Et ſubijcientur tibi omnia regna: nimirum omnes filij Iſmaëlis. Eſto Dominus, & princeps ſuper omnes filios Cæturæ. Præuenient, & petent pacem tuam omnes filij Laban fratris matris tuæ. Qui maledixerit tibi, erit maledictus, vt Balaam filius Beor. Et qui benedixerit tibi, erit benedictus, vt Moſes propheta Legiſlator Iſraëlis. Sic ibi. Quanquam autem Balaam, cum ductus eſt ad maledicendum Hebræis, pro maledictione, egregiam dedit illis benedictionem: iſ tamen poſtea dāns conſilium Madiſanitis, per formoſas mulieres decipiendi Hebræos, & ad idololatriam alliciendi; non incommodè poteſt intelligi, tali cum ratione maledixiſſe Hebræis. Verum quiſpiam fortasſe hic ſcire cuperet, cur promittantur Iacob, quæ non ipſi, ſed poſteris eius præſtāda erant. Sciāt igitur iſ, conſuetudinem eſſe diuinæ ſcripturæ, promittere aliquibus magna quædam bona, quæ non ipſis, ſed multo poſt tempore alijs præſtāda ſint:

Conſuetudo Scripturæ in dandis promiſſionibus.

promittuntur autem illis, quod sint illi tanquam caput, & principium, & radix eorum, in quibus ea promissa sunt complenda. Dantur itaque illis promissa, ad ostendendum dignitatem eorum, declarandumque meritum: quippe talia dari posteris suis, egregijs ipsi virtutibus, & factis promeruerunt. Facit præterea id ad consolationem eorum mirificè gaudentium, talia promissa posteris suis aliquando esse præstanda. Huius ferè generis fuere promissa data tribus istis Patriarchis, & quæ Iacob vicinus morti filijs suis ventura prædixit. Videat lector, quæ super ista re disseruimus in Tomo 3. Commentariorum nostrorum in Genesim super caput xij. numero 44. & 45.

*Allegoria in
benedictione
Isaac.*

S. August.

Cæterum totius benedictionis huius, qua Isaac benedixit Iacob, allegoricam, & perbreuem explanationem huiuscemodi tradit Augustinus 78
lib. xvj. de Ciuitate Dei, cap. xxxvij. Benedictio Iacob, ait Augustinus, benedictio Christi est in omnibus gentibus. Hoc fit, hoc agitur. Lex, & prophetia est in Isaac: etiam per os Iudæorum Christus ab illa benedicitur, velut à nesciente; quia ipsa nascitur. Odore nominis Christi, sicut ager, mundus impletur. Eius est benedictio de rore cœli, hoc est, de verborum pluuiâ diuinorum: & de vbertate terræ, hoc est de congregatione populorum. Eius est, multitudo frumenti & vini, hoc est, multitudo quam colligit frumentum & vinum in sacramento corporis, & sanguinis eius. Ei seruiunt gentes, ipsum adorant Principes. Ipse est Dominus fratris sui, quia populus eius, dominatur Iudæis. Ipsum adorant filij patris eius, hoc est, filij Abrahæ secundum fidem; quia & ipse filius est Abrahæ secundum carnem. Ipsum qui maledixerit, maledictus, & qui benedixerit, benedictus est. Christus etiam ex ore Iudæorum, quamuis errantium, sed tamen legem, Prophetasque cantantium, benedicitur; id est veraciter dicitur; licet alius benedici putetur, qui ab illis errantibus expectatur. Hæc Augustinus, qui omnem benedictionem Isaac refert ad Christum.

*Rupertus.
Ephes 1
& Col. 1.*

Paulò ampliorem; nec minùs eruditam, atque obseruandam eiusdem 79
generis interpretationem Rupertus in libro vij. Commentariorum in Genesim cap. xvij. talem ponit, vt priorem Benedictionis partem exponat de Congregatione fidelium, quod est corpus Christi; posteriorem autem partem de Christo qui est caput Ecclesiæ. Scribit verò Rupertus hoc modo: Est rationali creaturæ ros cœli, non aliud, nisi gratia Spiritus sancti, quæ peccata remittit: pinguedo autem terræ, vel abundantia frumenti & vini, est adaptio sensus ad intelligenda quæ latent in Scripturis mysteria regni Dei. Illic enim latet granum frumenti, quod cadens in terram mortuum fuit, & multum fructum attulit: Est vinum, quod lætificat cor hominis: & oleum in quo facies hilarescit. Erga ista dicens Isaac, prophetat simul, & optat illud, quod nunc factum est, & fit vsque in finem seculi, videlicet, quod seminis Abrahæ per fidem, tanquam vnus est ager, latitudo totius mundi, gemino fœcundatus munere Spiritus sancti: altero, quod est in remissione peccatorum, quo vero cœli rore innouetur facies hominis: altero, quod est diuersarum distributio gratiarum, eiusdem

Ioan. 12.

Psal. 103.

eiufdem Spiritus Sancti, quo difcimus in omnibus, vt in nulla gratia nihil nobis defuit, ficut ait Apoftolus. His dictis quali de toto corpore, deinceps ad caput verba conuertit, fubiungens: *Et feruiant tibi populi, & adorent te tribus, &c.* Quis enim eft ille, cui feruiunt populi, & quem adorant tribus, nifi caput feminis Abraham Chriftus Dominus, non tantum homo, fed Deus & homo, vnus Iefus Chriftus? Coram illo incuruantur omnes filij matris eius, id eft, omnes ciues fupernæ Hierufalem, quæ eft mater omnium noſtrum. Et iurè incuruantur: Nam licet ipſi etiam ſint fratres, & filij Dei, verum per adoptionem tantum, ipſe verò ſecundum naturam; & quæ homo frater eſt, quæ Deus, fratrum adorantium, & feruientium eſt Dominus. Nec in Chriſtum non bellè quadrat: *Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus; & qui benedixerit tibi, benedictionibus impleatur.* Maledicte Chriſto, qui Chriſtum blaſphemat, eius vel doctrinam, vel facta obſcurens, & calumnians, ſicut venenata lingua Scribarum, & Phariſæorum dicentium: *Demonium habes: in Beelzebub eiſcit demonia.* E contrario benedicte Chriſto, qui confitetur & laudat Chriſtum, corde, & lingua dicens: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Dicit autem Apoftolus, quod nemo loquens in Spiritu Dei dicit anathema Iefu: Et quod nemo dicit, Dominus Iefus, niſi in Spiritu Sancto. Igitur qui Chriſto maledicte, Spiritu ſancto caret, quod eſt verè maledictum eſſe; & qui benedicte illi, in Spiritu ſancto loquitur, quod eſt verè benedictum eſſe. Spiritus quippe Sanctus vera eſt, & ſola benedictio Dei: ideo rectè dictum eſt: *Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus; & qui benedixerit tibi, benedictionibus impleatur.* Hactenus ex Ruperto.

1. ad Cor. 1.

Ad Gala. 4.

Ioan. 8 & 10.
Matth. 12.
Infr. 21. & 23
1. Cor. 12.

Expauit Iſaac ſtupore vehementi: & vltra quàm credi poteſt admirans ait: *Quis igitur ille eſt, qui dudum captam venerationem attulit mihi, & comedi ex omnibus prius quàm tu venires? benedixique ei, & erit benedictus.*

VERS. 33.

80

ECVNDVM Græcam verſionem huius loci cenſet Beatus Auguſtinus, tunc Iſaac paſſum eſſe ecſtaſim, & mente diuinitus illuſtrata, cognouiſſe Dei voluntate illa eſſe acta, & ab eo prælatum eſſe Iacob Eſau, designatumque primogenitum, atque hæredem ſuarum promiſſionum. Verba S. Auguſtini in tractando quæſtionem octogefimam in Genefim, hæc ſunt: quod habent Latini codices: *Expauit Iſaac pauore magno valdè*, Græci habent *ἰζην δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ μεγάλου σφόδρα*. Vbi tanta commutatio intelligitur, vt quædam mentis alienatio ſequeretur, ipſa enim propriè dicitur Ecſtaſis. Et quia ſolet Ecſtaſis in magnarum rerum reuelationibus fieri, in hac intelligendum eſt factam eſſe ſpiritualem admonitionem vt confirmaret benedictionem ſuam filio minori, cui potius irascendum fuerat, quod feſelliſſet Patrem. Sic ibi Auguſtinus. Idem lib. 16. de Ciuitate Dei cap. 37. Ecce, inquit, benedictionem promiſſam repetenti maiori filio, expaueſcit Iſaac, & alium pro

Ecſtaſis Iſaac.

Auguſtin.

alio se benedixisse cognoscit. Miratur, & quisnam ille sit, percunctatur, nec tamen se deceptum esse conqueritur: immò confestim reuelato sibi intus in corde magno sacramento, deuitat indignationem, & confirmans benedictionem: *Benedixi eum, & sic benedictus.* Quis non hîc potius maledictionem expectaret irati, si hæc non superna inspiratione, sed terreno more gererentur? O res gestas in terra, sed cœlitus! per homines, sed diuinitus! Sic Augustinus. Memoratu quoque dignus est Commentarius huius loci, qui est apud Caietanum, ita super hoc loco scribentem. Pro illo: *Expauit Isaac stupore vehementi*, iuxta Hebræum est, *Tremuit Isaac tremitu magno valde*, non erat sanè ratio timendi, aut tremendi, sed admirandi potius, & irascendi secundum causas naturales, & humanas. Quocirca pavor iste, ac tremor tam magnus ac repentinus, fuit diuinitus. Et quoniam quæ exterius fiunt à Deo, signa sunt internorum, sicut tremor est motus compositus ex motibus diuersis, tum elemēti grauis, tum ipsius animæ: ita animus Isaac mixtus erat ex affectu proprio erga Esau, aduersus Iacob, & ex motione diuina in fauorem Iacob, quæ tādē præualuit. Diuina nāque reuelatio, non qualiscunque, sed cum huiusmodi pugna in animo Isaac describitur, inchoando ab ipsa contrarietate motuum in corpore, & in animo Isaac. Et hæc est tertia reuelatio diuina facta Isaac. Sic Caietanus. Quoniam autem supradiximus ex sententia Augustini, Isaac fuisse abstractum à sensibus, & in Ecclasi cognouisse mysterium quod antea ignorauerat, hîc lectorem obiter monemus, Philonem egregiam disputationem scripsisse de quadruplici Ecclasis modo, ac ratione in diuinis litteris celebrata: Eius verba hîc non adscripsimus, quòd ea posuerimus in 3. Tomo nostrorum Comment. in Genesim super caput 15. numero marginali 66. Pro illo verbo, *Expauit*, Hebraicè est (harad) quod Oleaster propriè significare putat commoueri, sollicitum, & anxium, & conturbatum esse: quare hîc verti potuisse: Commotus est Isaac commotione vehementi. Sed reuera significat etiam pauere, ac vehementer admirari. Vehementer itaque obstupuit Isaac, subitò cognoscens voluntatem, sententiam Dei super Iacob, cui contradicere, nec debuit, nec voluit. Simulque animaduertit, honorem primogenituræ, multis rebus fuisse præsignatum: ac præmonstratum, minori filio fuisse deferendum. Hoc enim præsignauit colluctatio Iacob, & Esau intra vterum maternum: hoc retentio plantæ Esau egredientis ex vtero: hoc venditio primogenituræ, iureiurando firmata, hoc demum, supremæ ac solemnīs, ante mortem *Ibidem.* primogenitis dari solitæ benedictionis per Iacob occupatio.

VERS. 34.

Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam.

Caietanum.

CAIETANVS ex his verbis argumentatur, peccasse venialiter Iacob, cum dixit mendacium illud officiosum, *Ego sum Esau*: illud enim, vocat nunc Isaac, aduentum Iacob ad se fraudulentum. Verùm non ita res habet: nos enim suprà in Disputa

Disputatione huius capitis prima exposuimus varia simulationū, & fraudū genera, & ostendimus esse aliquot sine vitio, quò retulimus, quod Iacob egit cū patre suo. Thomas Anglicus interpretatur, Iacob adiisse fraudulenter patrem suum, non quantum ad rei veritatem, sed quantum ad exteriorem modum exequendi eam, simulando nomen Esau, & pilositate eius. Vel fraudulenter, inquit, dictum est pro cautè, solerter, callidè, ac prudenter. Thostatus ideo ait Iacob dici fraudulenter egisse cum Isaac, quia ita se gessit tum verbis, tum factis, ut pater deciperetur, non agnoscens ipsum esse Iacob, sed putans esse Esau, idque sine peccato fieri potuit, ut suprà ostensum est.

Thomas Anglicus.

Thostatus.

- 82 Hoc loco altercatur Paulus Burgensis cum Lyrano super voce Hebræa, quam Latinus interpres in hoc loco vertit, fraudulenter. Sic autem scribit Lyranus: Hebræi pro (fraudulenter) interpretantur, prouidenter, quia dictio Hebraica, quæ est ibi, est æquiuoca: aliquando enim accipitur pro dolo, & aliquando pro prudentia, seu bona cautela, & sic debet hic accipi. Iam enim cognouerat Isaac diuina voluntate, & ordinatione Iacob recepisse benedictionē, & ideo eius factū non poterat imputari fraudi, si propriè, atque in malam partē ea vox accipitur. Sic Lyranus. At Burgensis ei contradicens, negat vocem Hebræam esse æquiuocam ad fraudem, & cautelam, sed propriè significare dolum, & fraudem prout in malum accipitur. Non tamen inficiatur ea voce per abusum significari cautelam, & solertiam, sicut apud sanctum Palum 2. Corinth. 12. *Cum essem astutus, dolo vos cepi*: Et sic ait sumi hoc loco. Vel fortasse, inquit, volens Isaac excusare se apud Esau, vocauit Iacob fraudulentum secundum propriam eius vocis significationem. Sed hoc extremum Burgensis dictum bene confutatur vltimis Lyrani verbis proximè positis.

Lyranus.
Altercatio inter Lyranum, & Paulum Burgensem.

Burgensis.

Mihi placet Lippomani sententia, quam proprijs eius verbis hīc adscribam: Dictio, inquit (rama) inter cætera significat interdum decipere unde (mirma) descendit, dolum & fraudem significans. Rectè igitur Latine redditum est, fraudulenter, & à septuaginta, cum dolo. Sed distinguere oportet triplicem fraudem, vnam eruditionis, qua Ioseph scyphum suū poni iussit in sacco Beniamin: alteram inspirationis diuinæ, qua filij Israel mutuati sunt ab Ægyptijs vasa aurea, ac tali Iacob vsus est cum patre suo Isaac: tertiam noxiæ deceptionis, qua Propheta Bethel decepit virum Dei de Iuda, ut secum comederet, & hæc vitiosa est, non autem priores duæ. Simulatio item quadruplex est: vna prouidentia, & cautela, qua vsus Iosue, simulauit fugam: altera doctrinæ, sic Christus coram duobus discipulis finxit se longius ire: tertia significationis, de qua est hīc sermo: quarta duplicitaris, & calliditatis, secundum quam sæpe Angelus Satanæ transfiguratur se in Agelum lucis, & hæc censetur culpabilis & damnabilis. Hæc Lippomanus.

Lippoman. in catena.

Genes. 44.

Exod. 12.

3. Reg. 19.

Iosue 8.

Luc. 24.

2. ad Cor. 11.

- 83 Septuaginta Interpretes pro illo (fraudulenter) habent *μετὰ δόλου*, id est, cum dolo. Videtur autem vox doli plerumque dici cum vitio in Scriptura ut est illud: *Non est in spiritu eius dolum*, & illud: *Rationabile, & sine dolo lac concipiscite*. Et item illud: *Verè Israelita in quo dolum non est*. Id ipsum

Anvexdokus
sæpe in vni
ponatur.
Psalm 38.
1. Pet. 2.

patet

Ioann. 1.
B. Aug.

Psal. 11.

Terentius in
Eunuch.

Ulpianus.

Gellius.

Virum benedi-
ctio, quæ Isaac
dedit Iacob,
per errorem
personæ, putâs
esse Esau, cen-
seri debere
valida.

patet ex descriptione doli, quam B. Augustinus in tractatu 7. in Ioannem tradit his verbis: Dolus est, cum aliud agitur, & aliud fingitur. Dolus fraus est, & simulatio est. Cum aliquis aliud tegit in corde, & aliud loquitur, dolus est, & tanquam duo corda habet, vnum quasi sinum cordis habet, vbi videt veritatem, & alterum sinum, vbi concipit mendacium. Et vt no-ueritis hunc esse dolum, dicuntur in Psalmis: *Labia dolosa*. Quid est *Labia dolosa*? sequitur: *In corde, & corde locuti sunt mala*. Quid est, *in corde, & corde*, nisi duplici corde? Sic Augustinus. Ergo secundum Augustinianam doli & fraudis descriptionem, vocabulum doli & fraudis in vitio ponendum est. Atenim licet nunc ferè dolus in malam partem accipiatur pro fraude, seu machinatione ad fallendum quempiam, veteres tamen etiam in bonam partem accipiebant pro solertia, & calliditate, præsertim aduersus hostes, aut latrones. Quocirca cum sumere in malum volebant dolum, non præcisè dicebant dolum, sed cum adiunctione, malum dolum, quia esset bonus etiam dolus. Tale illud Comicum:

Iam tum suspicio, dolo malo hæc fieri omnia.

In libro quarto Digestorum, Titulo tertio de Dolo malo, tale memoratur edictum Prætoris: *Quæ dolo malo facta esse dicuntur, si de his rebus alia actio non erit, & iusta causa esse videbitur, iudicium dabo*. Super quibus verbis Ulpianus sic ait, Non fuit contentus Prætor dolum dicere, sed adiecit malum: quoniam Veteres etiam bonum dolum dicebant, & pro solertia hoc nomen accipiebant, maximè si aduersus hostem, latronemve quis machinaretur. Idem ipsum à Gellio reperimus obseruatum, & proditum lib. 12. cap. 9. Scribit enim, huiusmodi vocabula, tempestas, valetudo, facinus, dolus gratia, industria, periculum, venenum, contagiū, quinetiam honos, fuisse apud Veteres ancipiti significatione, & utroque versus, in bonum æquè, ac in malum dici solita. Ex his apparet, quòd Septuaginta Interpretes dixerunt, Iacob venisse ad Isaac cum dolo, & per dolum paternam benedictionem præripuisse fratri; interpretandum esse de bono dolo. Conueniens porro fuit, vt Isaac diceret ista de Iacob, quo declararet ipsi Esau, se nec volentem, nec scientem benedixisse Iacob, sed per errorem, ex simulatione Iacob natum; vt sic agnosceret Esau, non fuisse patris animum erga se mutatum, nec Isaac villo simulationis artificio usum, voluisse benedicere potius Iacob, quàm sibi.

Verùm existit hoc loco non leuis, nec silentio inuoluenda quæstio, An 84 benedictio, quam Isaac dedit Iacob, priusquam Dei voluntatem & sententiam sciuit, rata & valida fuerit. Nam cum ea fuerit contra intentionem & voluntatem Isaac, volentis eam dare Esau, & per errorem personæ, tribuentis eam Iacob; non videretur fuisse valida: talis enim error personæ, solet humanos contractus, maximè verò Matrimonij, irritos & inuálidos facere. Respondendum est, posito, Iacob fuisse Dei voluntate ac decreto verum primogenitum Isaac, licet id tunc latuerit Isaac; fuisse planè validam benedictionem hanc ei à patre datam; quinetiam fuisse secundum intentionem, ipsius Isaac. Etenim primaria intentione voluit

voluit Isaac benedicere primogenito suo, quia ei debebatur benedictio: secundaria autem voluit benedicere Esau, quod eum putaret verum esse primogenitum suum. Ergo Isaac principaliter intendit, & voluit benedicere primogenito suo sibi tunc adstanti, presentique; & illi collata benedictio, erat secundum intentionem & voluntatem eius, & idcirco erat valida. Sed is qui tunc erat præsens ipsi Isaac, & qui erat primogenitus eius, fuit Iacob: ergo dara ei benedictio, fuit secundum primariam intentionem Iacob, ob idque rara & valida cenferi debuit. Quare cum Isaac reficiuit diuinitus, primogenitum suum esse Iacob, declarauit benedictionem eius esse validam, dicens, *Benedixi ei, & erit benedictus.*

SEPTIMA DISPUTATIO.

Eur tantopere Isaac recusauerit benedicere Esau: & hic tantopere benedictionem illius expetierit.

Super illis verbis,

Dominum tuum illum constitui, & omnes fratres eius serui- VERS. 37.
tuti illius subiugauit: frumento, & vino stabiliui eum; & tibi
post hæc fili mi, ultra quid faciam? Cui Esau: Num vnam,
53 inquit, tantum benedictionem habes, pater? mihi quoque
obsecro, vt benedicas.

Pvs diuinæ prædestinationis, & gubernationis, siue spiritualis, siue temporalis, soli Deo competentis; vti est, hominum alios destinare seruitio aliorum, alijs dominatum & imperium tribuere, & copiam honorum temporalium largiri; Isaac sibi assumit, tanquam vicem Dei gerens, vel potius Dei nomine ista denuntians. Illud autem: *Num vnam tantum benedictionem habes, pater?* dupliciter intelligi potest; vel, Num tibi ius & potestas non est, istam benedictionem dare pluribus? quasi dicat, Quid prohibet, quam dedisti benedictionem Iacob, etiam mihi dare? Et cum hoc intellectu congruit quod adiecit Esau: *Mihi quoque obsecro, vt benedicas.* Vel potest etiam hoc modo intelligi: Numquid vnum tantum habes genus benedictionis? Esto, dederis istam benedictionem Iacob; an mihi aliam quampiam dare non potes? Et pro hac interpretatione facit quod supra dixerat Esau: *Nunquid non reseruasti & mihi benedictionem?* Et quod ei respondit Isaac: *Dominum tuum illum constitui, & omnes fratres eius seruituti illius subiugauit; frumento, & vino stabiliui eum; & tibi post hæc, fili mi, ultra quid faciam?* Tradit Philo non tam cordi fuisse Esau paternam benedictionem ob spirituales eius virtutes; quam ne frater eius Iacob sibi præferretur, & opulentior, atque honoratior esset: inuidus enim erat, & ideo præ inuidia exclamauit: *Benedic etiam mihi pater.*

Comm. in Gen. Tom. 4.

x

*Cur Isaac non
poterat bene-
dicere duobus
filijs suis, Iacob
& Esau; cum
Iacob benedi-
xerit 12. filijs
suis.*

Verùm offerunt se hoc loco tres quæstiones, cursim exsoluendæ. Prima 86
quæstio; Cur Isaac, post benedictionem quam dederat Iacob, non poterat
item benedicere Esau, ut non sine causa dixerit ei Esau, *Nunquid non re-
seruasti etiam mihi benedictionem?* Et rursus, *Num unam tantum benedictio-
nem habes pater?* Illud quoque auget difficultatem: Iacob enim benedixit
duobus filijs Ioseph, Ephraim dico & Manassem, ut legitur Genes. 48. Im-
mò duodecim filijs suis Iacob distinctè ac sigillatim benedixit, propriam
cuique eorum benedictionem impertiens: sic enim scriptum est Genes.
49. *Hac locutus est eis pater suus, benedixitque singulis benedictionibus pro-
priis.* Sed huic quæstioni sic respondendum est: Solemnis illa benedictio
patrum dabatur ijs tantum filijs qui futuri erant hæredes & participes ea-
rum promissionum quæ datæ fuerant Abraham & semini eius, & qui futuri
erant de populo Dei. Quapropter Abraham è domo sua eiecit Ismaëlem,
dicente Sara: *Non eris hæres filius ancilla cum filio libera:* testantèque Deo,
In Isaac vocabitur tibi semen, Genes. 21. & ante mortem suam segregauit
omnes filios suos ab Isaac, vnum ipsum declarans hæredem suum. Simili-
ter Isaac, ubi diuinitus illustrata mente rescivit, solum Iacob hæredem fo-
re diuinarum promissionum, & dignitatem Primogenituræ ab Esau trās-
latam in Iacob: ipsum porrò Esau ac posteros eius segregatum iri à popu-
lo Dei; benedictionem à se priùs (licet inscien-ter) datam Iacob, compro-
bavit: nec ullis Esau precibus & lacrymis adduci potuit, ut talem benedi-
ctionem conferret in ipsum. At verò filij omnes Iacob, & filij Ioseph, E-
phraim & Manasse, eorūque posteri, patres futuri erant populi Dei: ex
illis enim exortæ sunt duodecim tribus, ex quibus vniuersus populus He-
bræus constabat: & idcirco omnes illi futuri erant participes diuinarum
promissionum pertinentium ad semen Abraham: ut mirum videri non de-
beat, communicatam esse cum illis omnibus benedictionem Iacob, idem
que dicendum est de filijs Ioseph. Quanquam in benedictionibus filio-
rum Iacob, animaduertere est notabilem differētiam benedictionis Iudæ,
atque aliorum filiorum: illa enim talis fuit, qualis dari solebat primogeni-
tis, quantum ad principatum & imperium, honorémque ac dignitatem:
super omnia verò, quia de stirpe eius generandus prædicitur Messias.

*An Abraham
benedixit
filio suo Isaac.*

Altera quæstio: Cur Isaac talem benedictionem non expetiit à patre 87
suo Abraham, & ab eo accepit: cum videamus tam studiosè fuisse eam ex-
petitam, & tam sollicitè atque anxie quæsitam à Iacob & Esau? Respon-
deo, non quia in sacris litteris non est proditum, Abraham talem bene-
dictionem dedisse filio suo Isaac, propterea factum esse id negari debet:
multa enim illorum patrum facta, dictaque, litterarum monumentis con-
signata non sunt. Verùm concedamus, talem benedictionem, Abraham
non dedisse filio suo Isaac, rationem eius rei satis idoneam & probabilem
hanc possumus reddere: Deus non semel, tum ante conceptum Isaac, tum
post eius generationem declarauerat, filiorum omnium Abraham solùm
Isaac hæredem futurum suarum promissionum: solamque progeniem
Isaac, censendam esse semen Abraham, ad quod promissiones diuinæ per-
tinerent: ad hoc igitur declarandum superuacanea erat illa benedictio
pater

paterna. Quid quodd eiusmodi benedictionis cumulatissimè vicem expleuit tam eiectione Ismaëlis ex domo Abrahæ, quàm separatio aliorum omnium filiorum Abrahæ à contubernio & societate Isaac? vt narratur Genes. 21. & 25.

88 Tertia quæstio: Cur talis benedictio paterna tantoperè expeteretur à filiis, & tam anxie procuraretur: & an cuiuslibet patris similiter efficax esset benedictio? Quoniam multis exemplis, longoque vsu obseruatum fuerat, benedictionem pariter atque maledictionem patris plurimum valere in vtramque partem: & quia per talem benedictionem declarabatur, & quodammodo constituebatur, in qua persona, & in cuius semine diuinas promissiones, quæ datæ fuerant Abrahæ, compleri deberent; ob hanc perfectò causam, meritò talis benedictio maiorem in modum filiis cordi, & curæ erat. Talis porrò benedictio non in quolibet patre certam habebat efficaciam: sed in magnis illis Patriarchis, & Prophetis viris, vt in Noë, Genes. capite nono in Isaac, Genes. capite vigesimo septimo, in Iacob, Genes. capite quadragesimo octauo, & 49. in Moysè Deuteronomij cap. vltimo. Adjiciam hoc loco ad explicationem primæ quæstionis, Rupertij auctoritatem & sententiam. Is septimo libro Commentariorum in Genesim, capite octauo ad hunc modum scribit: Hic iam prætereundum non est, cur vnam tantum benedictionem habuerit Isaac: sic enim Esau eiulando dixit: *Num vnam tantum benedictionem habes pater? mihi quoque obsecro benedicas.* Querendum igitur, cur vnam tantum benedictionem habuerit. Ac primò dicimus, non multa esse semina, sed vnum esse semen, quod est Christus: in quo secundum promissionem datam Abrahæ, benedicendæ erant omnes gentes. Quam verò, præter illud semen benedictum, habere poterat Isaac benedictionem? Erant autem duo fratres, & ex illis duo populi contra alterutrum diuidendi; iuxta veritatem dicentis: *Due gentes sunt in utero tuo, & duo populi de utero tuo diuisentur.* Quomodo igitur illis diuisis communicari poterat vnum semen, quod est Christus? ille quippe vnus est, & non in diuisione, sed in vnitate est. Oportebat igitur alterum alteri præferri: & prælatus est, quem Deus commendauit, non quem caro & sanguis commendare voluit. secundum naturale ius primogeniti.

Cur tanti fieret benedictio paterna, & an cuiuslibet patris benedictio aequalem vim haberet.

Rupertus.

Ad Gal. 3.

Gen. 25.

Cumque eiulatu magno fleret, motus Isaac, dixit ad eum:
In pinguedine terræ, & in rore cæli desuper
erit benedictio tua.

VERS. 39.

89 **E**IULATVS, est planctus ex ingenti tristitia, & dolore proueniens: & propter magnitudinem, acerbitatēque doloris, in altam vocem, sonumve foras erumpens. Verum de eiulatu nihil habent Hebræa, sed hoc tantum: *Cumque leuans vocem fleret.* Sed videtur tantus eiulatus fuisse admodum indecens & turpis Esau, tum propter dignitatem eius, tum etiam propter ætatem. Erat enim tunc Esau vir magnæ auctoritatis, utpote secundum suum

Varro. de ling. Lat.

partem Isaac, omnium maximè honoratus. Erat item graui iam ætate, non minor vtrique septuagesimo septimo anno. Sedenim priuatio, & amissio tanti boni, quanti æstimabatur eo tempore, & paterna benedictio, & dignitas primogenituræ, mirum videri non debet, si ea vberes ex oculis Esau lacrymas excutere, & ex imo pectore profunda trahere suspiria, & crebra lamenta, atque eiulatus extundere potuit. Sequitur, *Motus Isaac*. Hoc nec est in Hebræo, nec in alijs translationibus: Verùm quò expressiùs redderetur sententia, additum est à nostro interprete. Sed quatenus Isaac precibus & lacrymis Esau motus est? Non sanè vt benedictionem datam Iacob antiquaret, ac rescinderet: neque vt eam communicaret etiam cum Esau; id enim fieri non poterat. Siquidem illa propria erat primogeniti, qui vnus tantùm erat: & per illam benedictionem Iacob constitutus erat dominus Esau: si autem eandem tribuisset Esau, factus esset dominus fratris sui Iacob: fuisset igitur idem, & seruus & dominus fratris sui Iacob. Hactenus itaque motus est Isaac lacrymis Esau, vt paruam & exilem quandam benedictionem ei largiretur. 90

In pinguedine terra, & rore cæli de super eris benedictio tua. Pro illo benedictio tua, Hebraicè est *habitatio tua*. Istorum autem verborum hic est sensus: Possidebis terram bonam, & fertilem earum rerum quæ ad degendam commodè vitam conducunt, simulque bonitate terræ, ac cæli benignitate frueris. Nec tamen hîc adiecit id quod supra posuerat in benedictione Iacob, *Abundantiam frumenti & vini*. Licet enim bona fuerit regio Idum æorum, qui posterius fuerunt Esau; non tamen nec amœnitate, nec vbertate cum terra Hebræorum comparanda fuit, quippe quæ ob eam causam Terra lacte ac melle fluens appellata sit. Considerare est in hoc loco, terrenorum bonorum copiam communiter bonis & malis dari à Deo: ipse enim oriri facit solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Nemo igitur de istiusmodi bonis, quorù improbi abundantiores esse solent, quàm probi, nimium lætetur, aut gloriatur. Ergo quæ ad commoda bonorum temporalium pertinebant, non sunt denegata Esau: quæ autem ad honorem & dignitatem, quæ ad dominationem & Sacerdotium, & ad progeniem ipsius Messia, ea cum Esau nullo modo communicata sunt. Math. 5.

OCTAVA DISPUTATIO.

De dissonantia quæ videtur esse inter hunc locum Genesis, & sententiam quandam Beati Pauli, super benedictione Esau.

ARRAT hoc loco Moses, lacrymis Esau permotù Isaac, benedixisse illi: At cōtraria videtur esse Beati Pauli sententia in capite xij. Epistolæ, quæ est ad Hebræos, affirmantis, Esau, tametì lacrymis petentem benedictionem, non tamen eam

eam impetrasse. Verba Pauli sunt hæc: *Ne quis sit fornicator, siue profanus ut Esau, qui propter unam escam vendidit primitiua sua: scitote enim quoniã & postea cupiens hereditare benedictionem, reprobatus est: non enim inuenit pœnitentia locum, quanquam cum lacrymis inquisisset eam.* Hæc Paulus. In cuius verbis duplex est difficultas: vna, quòd Paulus negat Esau obtinuisse benedictionem à Patre: quam tamen accepisse eum, apertè tradit Moyses hoc loco. Altera est difficultas, quòd Paulus ait, eum etiam cum lacrymis non inuenisse pœnitentiæ locum; At Isaac lacrymis eius permotus, licèt aliquandiu recusasset ei benedicere, denique tamen benedixit. Quòd si Paulus loquitur de pœnitentia suorum peccatorum, videtur eius sententia Nouatiani hæresim adiuuare; quasi peccatum quodpiam sit in hac vita, vt sic loquar, impœnitibile atque irremissibile; contra id quod disertis verbis pronuntiauit Dominus per Ezechielem, capite 18. & 33.

Locus Pauli ad Heb 12 fuisse tractatus.

92 Beatus Thomas explanans locum illum Pauli, non tangit priorem difficultatem: sic enim ait: Narrat historia libri Genesis cap. 27. postquam Isaac benedixerat Iacob, venisse Esau, & petiisse benedictionem, quam tamen non obtinuit; licèt pater per ignorantiam ac errorem benedixisset Iacob. Namque in illo stupore quem habuit, factus in ecstasi, doctus est à Spiritu sancto, vt non retractaret quod iam fecerat: vnde dixit: *Benedixi ei, & erit benedictus.* Et sic Esau consilio Spiritus sancti reprobatus fuit. Quod attinet ad posteriorem difficultatem, S. Thomas dictum Pauli interpretatur de pœnitentia siue de venia & remissione suorum peccatorum: quam iccirco Esau non inuenit, quia eius pœnitentia non synccera, sed fucata fuit: neque ex dolore culpæ, sed ex inuidia fratris, & accepti à se damni æstimatione profecta. Sic autem scribit Sanctus Thomas: Quomodo Paulus dicit, Esau non inuenisse pœnitentiæ locum, tamen cum lacrymis eam requisisset: cum dicatur Ezech. 18. *Quacumque hora ingemuerit peccator,* &c. Dicendum est: Quandiu præsens vita agitur, posse agi semper veram pœnitentiam. Interdum tamen aliquis pœnitent nō propter amorem iustitiæ, sed propter timorem pœnæ vel damni temporalis, & sic pœnituit Esau, non quia vendiderat primogenita, sed quia perdiderat: vnde non dolebat de peccato venditionis, sed de damno perdicionis. Quocirca pœnitentia eius non fuit accepta, quia non erat vera. Isto enim modo etiam damnati pœnitent in inferno, vt dicitur Sapientie quinto, non quia peccauerunt, sed quia exclusi sunt. Hactenus ex Beato Thoma.

S. Thomas.

93 Theodoretus in explanando locum illum Pauli, tacita priori difficultate, posteriori responder similiter ac S. Thomas: Cuius responsum non est aliud, nisi Commentarius ipse Chrysostomi, succinctè tamen ac restrictè commemoratus. Declarans enim illud Pauli: *Non inuenit pœnitentia locum, cum lacrymis quesuisset eam.* Nouatiani, ait Theodoretus, sua esse arma existimant, hæc Pauli verba: verum illi suis ipsorum telis confodiuntur: Esau namque non fleuit agens pœnitentiam, sed fratris felicitati inuidens: quod etiam accidit Cain. *Concidit enim,* inquit Scriptura, Genes. 4.

Theodoretus.

Hebr. 12.

Genes. 4.

facies eius: Sed non ideo quia malè obtulerat, sed quia fratrem viderat
Heb. 12. diuina honoratum sententia. Atque id etiam diuinus Paulus significauit,
 dicens: *Non inuenis pœnitentia locum*, pro eo quod est, Non inuenit viam
 veræ pœnitentiæ; lugens nempe ob ea quæ improbè egerat. Verùm ille
 non fleuit peccatum, sed prosperum Iacob successum: idque testatur illa
 eius verba: *Venient dies luctus patris mei, ut occidam fratrem meum Iacob.*
 Hæc Theodoretus.

Caletanus. Caietanus primam quæstionem soluēs, duas facit benedictiones Isaac;
 vnam magnam & principalem; & hanc Esau non potuit ab Isaac conse-
 qui: alteram, paruam & tenuem, quam Esau impetrauit à patre suo Isaac.
Thostatus. Paulum autem dicit non de benedictione parua loqui, sed de illa magna
 & principali. Et idem tradit Thostatus super hunc locum Genesis. Alter-
 ram quæstionem enodans Caietanus, ait, Paulum in eo loco non agere
 de pœnitentia Esau respectu suorum peccatorum simpliciter: sed res-
 pectu solùm amissæ Benedictionis, & iuris atque honoris primogenituræ.
 Verba Caietani sic se habent: Quod dicitur Esau non inuenisse locum
 pœnitentiæ, ad literam verum est, intelligendo eum non inuenisse pœni-
 tentiam ab homine Isaac patre suo: ab ipso enim cum lacrymis non im-
 petrauit benedictionem primogeniti: quamuis impetrauerit benedictio-
 nem minorem. Simile quid accidit pœnitentibus post perditam virgini-
 tatem, aut aliquod simile donum: nunquam enim inueniunt locum pœ-
 nitentiæ apud Deum, quoad priorem dignitatem, sicut nec Esau quoad
 primogenituram. Et hæc dicuntur, ut caueat quisque ne cadat: quoniam
 incerta est futura pœnitentia, & multo incertior fructus eius. Sic Cai-
 etanus.

Mihi opinio Caietani maior ex parte probatur: sed ea paulò explica- 94
 tius declaranda, firmitusque comprobanda est. Per partes igitur sententiã
 & verba Pauli perpendamus. *Postea cupiens hereditare benedictionem*:
 Nónne vides Paulum apertè loqui, non de qualibet benedictione, sed de
 hæreditaria, id est, de illa principali & solemni, quæ coniuncta erat cum
 hæreditario iure paternarum facultatum, & cum dignitate primogenitu-
 ræ? Huiusmodi autem benedictionem Isaac dedit Iacob, nec talem dare
 voluit Esau; quanquam flagrantissimè eam concupiuit, & instantissimè
 petijt. *Reprobatus est*. Non loquitur Paulus de reprobatione Esau respectu
 vitæ æternæ, sed respectu benedictionis quam petebat: & est sensus, in
 sua postulatione reprobatus & reiectus est. *Non inuenis pœnitentia locum*.
 Vox illa *pœnitentia* non refertur hîc ad Esau, nec ad veniam & remissio-
 nem peccatorum eius: sed referri debet ad Isaac; & est sensus: Neque
 precibus, neque lacrymis suis potuit Esau adducere patrem suum Isaac
 ad pœnitentiam eius quod fecerat: ut scilicet pœnitens benedictionis da-
 tæ Iacob, etiam si per ignorantiam & errorem data fuerat, eam rescinde-
 ret ac mutaret, & conferret in Esau. Hoc enim loco, vox *pœnitentia*, signi-
 ficat mutationem facti vel dispositionis, cum id quod vel factum, vel de-
 signatum est, mutatur. Sic Paulus ad Romanos cap. 11. dixit, dona Dei
 esse sine pœnitentia, vel, ut ad verbum sonant Græca, impœnitibilia, &
 super

*Quid denotes
 vox pœniten-
 tia.*

super quibus Deus non mutat sententiam suam. Et apud Hieremiam cap. 26. ait Dominus Hieremiæ: *Noli subtrahere ab illis verbum, si forte audiat, & conuertantur à via sua mala, & pœniteat me mali, quod cogito facere eis,* id est, mutem, & prohibeam, & auertam mala, quæ minatus sum illis.

Locus Hieremia cap. 26.

Eandem significationem habet illud Genes. 6. Pœnituit eum, quod fecisset hominem, id est, voluit interimere, ac delere hominem à se conditum. Super quibus verbis disputans Theodoretus Quæstione 50. in Genesim: Quomodo, inquit, pœnitentia cadit in Deum, qui sua præscientia regit vniuersa? Sed pœnitentia Dei nihil est aliud nisi mutatio dispensationis eius. *Pœnit me,* inquit ipse, 1. Reg. cap. 15. quod *constituerim Saul regem.* Pro eo, quod est, statui illum deponere, & alterum Regem creare. Et: *Pœnit me fecisse hominem,* hoc est, decreui perdere hominum genus. Hæc Theodoretus. Nam quem verè, & propriè pœnitet eius quod egit, is profectò si posset, mutaret quod egit, & infectum redderet. Sed quia id non potest, mutat animum, mutat consilium, & propositum. Quod enim priùs ardenter amauerat, postea odit, & detestatur. Mutat amorem in odium, & delectationem in dolorem. Mutat item consilium & propositum: nam quod priùs deliberauerat facere, id postea firmissimè statuit apud se, nunquam in posterum facere. Liquet igitur, in vocabulo *pœnitentia* notionem esse ac significationem mutationis. Ergo, non inuenit Esau locum pœnitentiæ apud Isaac; id est, nulla ratione potuit efficere vt Isaac mutaret quod egerat circa benedictionem Iacob. Quare super ista re fuit Isaac impœnitens, id est, inflexibilis, atque immutabilis.

Theodoretus.

Viues in gladio, & fratri tuo seruiēs.

VERS. 40.

96 **L** I V D viues in gladio denotat non solum personam Esau, sed multo magis posteros eius, gentem dico Idumæorum perpetuò accinctos fore gladijs, & arma versantes, & bellicosos, scilicet uos, sanguinarios, bellicis turbis, ac tumultibus, rapinisque, ac cædibus gaudentes. Tales porrò fuisse Idumæos, satis ad cognoscendum furit vel vnus Iosephi testimonium. Is enim lib. 4. de bello Iudaico narrat, in tempore obsidionis Hierosolymitanæ Zelotas in auxilium suum accersisse Idumæos; gentem, inquit Iosephus, turbulentam, & mutationibus rerum studentem, atque gaudentem; & quæ vel paruis supplicantium adulationibus, & blandimentis arma moueret, & in aciem tanquam ad festum pergeret. Et paulò post: Idumæi, ait, nulli parcebant, cum sint naturâ suâ crudelissimi ad occidendum: atque indifferenter tam supplicantes sibi, quàm repugnantes; etiam communem sanguinem, & communis templi reuerentiam commemorantes, gladijs transuerberabant, ædes diripiebant, obuios quoslibet occidebant; contemptaque plebe, Sacerdotes vestigabant, captosque statim occidebant. In tantum præterea impietatis processerunt, vt occisos abiicerent insepultos, cum tamen tanta semper Iudeis sepulturæ cura fuerit, vt etiam

Idumæorū ingenia, & mores.

Iosephus.

Deut. 21.

cruce

cruce damnatos, ante solis occasum tollendi, & sepeliendi præceptum diuinum habuerint. Sic Iosephus. Ex quo liquet, posteros Esau fuisse armigeros, & feroces, & sanguinarios, ut bene in illos, sub persona Esau parentis eius gentis, prædictum sit ab Isaac, *Vives in gladio.*

Et fratri tuo seruias. Seruire alijs, naturaliter durum, asperum, & odiosum est. Verum seruitus Esau dupliciter mitigatur ab Isaac, tum quod non erat seruiturus Esau alienigenis, aut barbaris, aut inimicis: sed fratri, & consanguineis suis: tum quod futura non erat ea seruitus perpetua, sed aliquando excutienda, eratque posteris Esau, non libertas modò, sed etiam regnum comparandum. Nec istud vaticinium Isaac completum est in duobus illis fratribus Iacob & Esau, sed in eorum posteris. Regnante enim Dauide, Idumæi subiecti sunt Imperio Hebræorum. Sic enim scriptum est libro 2. Regum cap. 8. *Posuit in Idumæa custodes, statuenteque presidium: & facta est vniuersa Idumæa seruiens David.* Hoc itaque vaticinium Isaac de subiectione Idumæorum sub imperium Hebræorum completum est, 70. annis, & eo amplius, postquam ab eo enunciatur fuerat. Ac licet pro magno malo duceret Esau, posteros suos seruituros esse posteris Iacob, fuisset tamen ipsis, si eo uti, ut par erat, voluissent, bonum & utile. Improbos namque & insipientes, prudentum ac bonorum imperio teneri & regi, magno illis bono est. Audiat lector elegantem super ea re Philonis sententiam. Disputans enim omnes probos esse liberos, improbos autem seruos, cum ad id quandam memorasset Zenonis sententiam, subiungit: Ista Zenonis sententia, tanquæ è fonte hausta videtur ex Iudæorum legibus. In his quippe narratur de duobus fratribus, altero frugi, altero luxu perditò: quod còmunis amborum pater miseratus eum qui à virtute descuerat, precatus ei est, ut fratri suo seruiret; seruitutem (quæ videtur malum maximum) arbitratus rem esse insipienti utilissimam; ne si suo relinqueretur arbitrio, in omnem prolaberetur licentiam. At verò sub imperio melioris viuens, per eius curam, emendatis moribus, in melius etiam ipse proficeret. Hæc Philo in eo libro quem prænotauit: *Quod omnis probus liber.* Et in libro, quem scripsit *de nobilitate*, in eandem sententiam hæc addit: Ex Isaac nati sunt gemelli, diuersis admodum corporibus, atque animis. Minor utriusque parentis beneuolentiam demerebat obsequiis, laudatus ob id Dei testimonio: maior, ventri & libidini addictus, iure primogeniti cessit minori. Sed mox cessisse pœnitens, fratri molitus est necem: amarus etiam, atque odiosus parentibus: quocirca illi vota pro minore fecere amplissima, quæ Deus rata esse voluit: Alterum verò filium miserati, hoc affecere beneficio, ut fratri eum subijcerent; rati fore perutile, si homo nequam, suæ potestati & arbitrio minimè relinqueretur. Qui si eam seruitutem libenter tulisset, potuisset mereri secunda virtutis præmia. Sed quia iugum excussit contumax, sibi & posteris suis magnam lucratus est ignominiam. Sic Philo.

Hanc Philonis sententiam æmulatus Ambrosius, disertius eam, & luculentius tractasse mihi quidem visus est. Verum eius rei arbitrium & iudicium permitto lectori, utriusque orationem inter se componentem, atque

com

Locus 2.
Reg. 8.

Philonis sententia, Improbis melius esse ut seruiant bonis, quam ut dominantur.

comparanti. Sic autem scribit Ambrosius libro secundo de Iacob, & Vita Beata, capite tertio: Esau, ut benediceretur à patre, cogendo elicuit, & impetrauit: Sed eam tamen benedictionem accepit, quæ cum superiore congrueret, & conueniret, ut seruiret fratri suo. Etenim qui imperare non poterat, & alterum regere, seruire debebat, ut à prudentiore regeretur. Neque enim fuit sancti Patriarchæ, ut filium suum degeneri conditioni seruitutis addiceret, sed ut bonus pater, cum duos haberet filios, vnum intemperantem; sobrium & prudentem alterum, utrique consuluit. Intemperanti præfecit sobrium, & prudenti insipientem statuit obedire, quia insipiens non potest voluntarius esse virtutis discipulus, nec perseverare in studio, quoniam stultus sicut luna mutatur. Meritoque ei libertatem proprii negavit arbitrij, ne velut naus in fluctibus sine gubernatore fluitaret, sed subdidit eum fratri, sicut scriptum est; Seruit imprudens prudenti; ut sic regentis imperio suum melioraret affectum; & idè ait: *Super gladium tuum viues, & seruias fratri tuo.* Domina enim est pietas crudelitatis; & mansuetudo duris moribus præstat. Seruit omnis, qui auctoritatem puræ non habet conscientiæ: Seruit quicumque vel metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel trahitur cupiditatibus, vel indignatione exasperatur, vel mœrore deicitur. Seruilis enim est omnis passio, siquidem Dominus dixit Ioan. cap. 8. *Qui facit peccatum, seruus est peccati.* Et quod peius est, multorum seruus est, qui subiectus est vitiis, & ita se multis dominis addixit, ut seruitio ei exire vix liceat. Haftenus ex Ambrosio.

S. Ambros.

Eccles. 27.

99 Ad hunc locum spectat illa Basilij egregia disputatio in libro de Spiritu Sancto, capite vigesimo disertè ab eo tractata. Apud homines, inquit, nullus est naturâ seruus. Aut enim, qui viribus pressi sunt, sub iugum seruitutis missi sunt, ut in bello capti, aut ob paupertatem in seruitutem reducti sunt, velut ægyptij ob famem seruitio Pharaonis obstricti sunt. Aut iuxta sapientiam quandam, & arcanam dispensationem, qui inter filios deterrimi sunt, parentum voce; & sententia, sapientioribus & melioribus in seruitutem addicti sunt: id autem non in supplicium, sed in beneficium potius duxerit æquus rerum æstimator. Nam qui ob sensus inopiam non habet in sese id quod natura imperat, huic expedit in alterius esse potestate; ut dum potentioris prudentiâ gubernatur, similis sit curru qui aurigam recepit, aut naui quæ nauclerum habet clauo assidentem.

Basilius.

Hanc ob causam Iacob dominus fratris sui Esau ex benedictione patris factus est, ut stultus à sapiente, vel inuitus beneficio afficeretur, quippe non habens proprium creatorem, videlicet mentem: Et Chanaam seruituti adiudicatus est fratrum suorum, quoniam indocilis erat ad virtutem, & patrem habebat Cham hominem insipientem.

Genes. 9.

Sic Basilius.

Comm. in Gen. Tom. 4.

7

VERS. 40

Tempusque veniet, cum excutias, & soluas iugum eius de cervicibus tuis.

Idumai quā-
dā perman-
serint sub iu-
go Iudæorum,
& quoties.

D V M Æ I, qui fuere posterī Esau, regnante Dauide subiecti sunt imperio Hebræorum, ut suprà dictum est: & in ea seruitute permanserunt annis plus centum quinquaginta, vsque ad Ioram regem Iudæ, filium regis Iosaphat. In huius enim principatu recesserunt Idumæi ab imperio Iudæorum, & proprium sibi regem constituerunt, sicut scriptum est in libro quarto Regum cap. octauo. *In diebus eius (Regis Ioram) recessit Edom, ne esset sub Iuda: & constituit sibi regem.* Ea porro seruitute soluti, tunc Idumæi permanserunt liberi vsque ad Hircanum Simonis filium, ex Asmonæorum familia, Iudæorum Pontificum simul; regemque, à quo Idumæi non solum rursus Iudæis subiugati sunt, sed insuper religionem Iudaicam, cæremoniasque accipere coacti sunt, ut narrat Iosephus libro decimo tertio Antiquitatum, ita scribens: Hircanus, etiam Idumæarum vrbes cepit Adora, & Marissam: edixitque, ut circumcideretur, nisi mallerent à propriis pelli sedibus. At illi amore patriæ admiserunt circumcisionem, & reliquam, iuxta Iudaicos ritus, viuendi formulam: atque ex eo tempore primum inter Iudæos censeri coepti sunt. Sic Iosephus. Ex eo autem tempore, quo defecerunt à dominatu Regis Ioram, vsque ad principatū Hircani, cum imperio Iudæorum iterum subditi sunt, anni fluxerunt amplius octingenti: Siquidem Iosephus initium principatus Hyrcani statuit in Olympiade centesima sexagesima secunda.

Idumai quā-
do iterum, &
à quo subiecti
sunt Iudæis.
Iosephus.
Hircanus Pō-
tiffex, & Rex
Iudæorum.

Quādo Idū-
mai, & quan-
dā dominati
sunt Iudæis.

Pro illo, *Excultas*, siue, ut habent septuaginta, *cum deposueris*, verbum ¹⁰¹ Hæbræum, quod est in hoc loco, interpretantur quidam *dominari*, ut sit sensus, Tempusque veniet cum dominaberis. Talis porro dominatio potest dupliciter accipi, vel absolutè, ut significetur, Idumæos non solum seruitute Iudæorum liberatum iri, sed habituros insuper proprium regnum, propriosque Reges. Quod ita contigisse, perspicuum est ex illis verbis Scripturæ in quarto Regum, capite octauo: *Recessit Edom ne esset sub Iuda, & constituit sibi Regem.* Potest etiam intelligi, Idumæos fuisse aliquando dominaturos Iudæis, sub quorum ipsi fuerant dominatione. Id verò factum est, cum Herodes regnauit in Iudæa: fuit enim ille patre Antipatro Idumæo genitus: nec ipse modò, verum etiam posterī eius, Iudæis dominati sunt vsque ad excidium Hierosolymitanum, Tito Imperatore factum, per annos, scilicet centum quinquaginta. Nimirum Herodes Romanorum auctoritate factus est Rex Iudæorum in Olympiade centesima octogesima quarta, ut tradit Iosephus libro decimo quarto antiquitatum. Excidium autem Hierosolymitanum competit in Olympiadem ducentessimam duodecimam. Videat lector quæ super hisce rebus scripta reliquit Iosephus, tum libro primo de Bello Iudaico, tum initio libri xiiij. Antiquitatum.

Oderat

Oderat ergo semper Esau Iacob pro benedictione qua benedixerat ei Pater : dixitque in corde suo : Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.

VERS. 41.

102

Cum tibi immodicum ambitionis studium, & execranda fames avaritię, omnia rumpit, quavis fortissima, naturalis amoris vincula. Esau ob sibi præreptam benedictionem paternam, fraternum amorem conuertit in hostile odium fratris sui Iacob, usque ad firmum propositum, & deliberatam occidendi eius voluntatem, procedens. Ac ne putares fuisse repentinum, & breue odium, dixit Scriptura: *Oderat semper*, ut continuum, atque obfirmatum odium intelligeres. Quamquam illud aduerbium *semper* nec Hebręi codices habent, nec Gręci, sed quid est illud *dixit in corde suo*? Non sanè aliud, nisi, Apud se statuit, animo suo agitauit, & deliberauit; non id foras proferens, sed tacitum, & corde cęlatum continens, ne patrem videlicet offenderet, vel optatam rei peragendę occasionem perderet. Diodorus, ut fertur Ca-

Diodorus.

103

Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Sensus est: Veniet tempus mortis patris mei, & eo mortuo interficiam fratrem meum. Mortem Parrisfamiliās consequitur luctus filiorum, & cognatorum. Itaque per id quod sequitur, significauit quod antecedit. Voluit autem Esau occidere Iacob, vel ut ita vlceretur iniuriam, & damnum sibi ab eo factum; vel sperans fortasse, eo interfecto, rediturum ad se ius primogeniturę, & inualidam fore benedictionem paternam in eum collatam. Sed cur non est ausus occidere Iacob, viuentē patre? nimirum, patrem à quo eximiè dilectus & honoratus fuerat, non sustinuit, nimio dolore ob filij necem, opprimere, & obruere, simulque perhorruit maledictionem eius. Matrem verò suam Rebeccam nihil videtur curasse, paratus post mortem patris, etiam viuentē matre, necem fratri asserre: nam neque eam multum amabat, quod ea semper fratrem sibi prætulisset, & auctor fuisset occupandi benedictionem paternam; & offensam eius, ac maledictionem paruipendebat: Quamquam vtriusque parentis maledictionem perhorrescendam, Scriptura docet Ecclesiastici tercio: Vbi de maledictione matris, sic est: *Benedictio patris firmabit domus filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta.*

Verſu 42.
vſque ad
46.

Nunciata ſunt hæc Rebecca; quæ mittens, & vocans Iacob filium ſuum, dixit ad eum: Ecce Eſau frater tuus minatur vt occidat te. Nunc ergo fili mi, audi vocem meam, & conſurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haram: habitabiſque cum eo dies paucos, donec requieſcat furor fratris tui: & ceſſet indignatio eius, obliuiſcatúrque eorum quæ feciſti in eum: poſtea mittam, & adducam te inde huc. cur vtroque orbabor filio in vno die? Dixitque Rebecca ad Iſaac: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth: Si acceperit Iacob vxorem de ſtirpe huius terræ, nolo viuere.

B. Auguſt.

VOMODO reſciuit Rebecca quod Eſau tantum dixerat in 104
corde ſuo? S. Auguſt. in quæſt. 81. in Geneſim, ait fuiſſe id per diuinam reuelationem patefactum, & cognitum Rebecca. Verum iſtud minimè cōgruere videtur cum narratione ipſius Scripturæ, quæ non ait, fuiſſe verba, vel cogitata, & conſilia Eſau reuelata Rebecca, ſed nunciata. Illud igitur verius dictu fuerit, licet Eſau conſilium occidendi fratrem, à primo tacitum & occultum tenuerit, poſtea tamen vel ex occasione alicuius nouæ indignationis & offenſæ; vel per imprudentiam, atque incogitantiam id aperuit, præſertim ſermocinâdo cum fidis ſibi, & intimis hominibus: & iſta via permanauit ad aures & notitiam Rebecca. *Habitabis cum eo dies paucos.* Hebraicè eſt (*dies vnus*); id eſt dies aliquot, ſiue paucos; quam phraſim, hodièq; habet ſermo Hiſpanus. Nam quia vnum in numeris minimum eſt, Hebræi *vnus dies*, vocant breuiſſimum, & minimum tempus. Et Rebecca quidem ita cogitabat, verum ſecus euenit: habitauit enim Iacob in Meſopotamia per annos viginti.

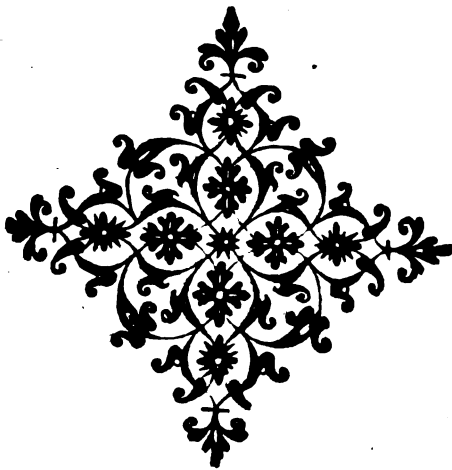
Donec requieſcat furor fratris tui, & ceſſet indignatio eius, obliuiſcatúrque 105
eorum quæ feciſti in eum. Hinc apparet, quanta in Iacob ira, & odio inflammatus fuerit Eſau. Simul & illud liquet ad extinguentiam, vel certè ad mitigandam iram valere plurimum, tum abſentiam eius qui læſit, tum longinquitatem temporis: dies enim, vt de mœrore ac dolore, ita de ira multum minuit ac deterit. Ariſtoteles libr. 4. Ethicorum duplex facit genus iratorum hominum, alios enim dicit eſſe procliues ad ſuſpiciendam, & deponendam iram; & vt facilè irritabiles, ita citò eſſe placabiles, quos vocat ἀπροχόλους, id eſt ſummæ & incenſæ bilis; alteros autem vocat πρροχόλους, id eſt amaræ bilis homines, implacabiles, atque iræ pertinaces, nec niſi ſumpta vltione acquieſcentes: atque in hoc poſteriori iracentium genere fuiſſe Eſau, ſupradicta Scripturæ verba non obſcurè indicant. Verba Ariſtotelis, ſi ea noſſe auet lector, huiuſcemodi ſunt: Iracundi ſunt irritabiles, celeritèrque irāſcuntur: Sed iidem ſunt placabiles, irāſcendique finem citò faciunt, quod quidem in illis optimum eſt. quod illis propterea contingit, quia iram non comprimunt, neque cohibent, ſed ſtatim iniuriam acceptam, ſi quidem poſſunt, referunt: iccirco vocant eos ἀπροχόλους
quafi

Ariſtoteles
duo facit Ira-
torum homi-
num genera.

quasi dicas summoperè biliosos, & iracundia exardescences, vnde nomen
natum est. At qui sunt amari, quos *πικρόχολοι* nominant; propemodum
sunt implacabiles, diuque in iracundia perseverant. Iram enim compri-
munt, quæ tum quiescit cùm iniuriam vlti fuerint. Vltio enim iram sedat,
doloris loco voluptatem asserens. Sed si non possint vlcisci, quasi graui
quodam onere premuntur, intra se iram concoquentes. Ad iram verò in
se ipso conquendam longo tempore opus est. Sic Aristoteles.

106 *Postea mittam, & adducam te inde huc.* An hoc fecerit Rebecca, non est
proditum in sacris litteris. Hebræi tradunt, Rebeccam misisse nutricem
suam Deborah, quæ secum venerat ex Mesopotamia, accersendi Iacob
gratiâ: quam fuisse in comitatu Iacob cùm redijt ex Mesopotamia in Pa-
læstinam, patet ex historia, quæ narratur infra capite trigésimo quinto.
Cur utroque orbabor filio in uno die? Vnde hoc sequitur? An quia si Esau
adoriretur occidere Iacob, & hic se fortiter defenderet, fieri poterat vt
mutuis vterque vulneribus conciderent? An quia Esau, occiso fra-
tre, & parentum indignationem, ac maledictionem timens,
longè à conspectu, & societate parentum aufugeret, &
sic eo Rebecca orbaretur? An quia si Esau fratrem
occidisset, eum Rebecca, pro filio non erat
habitura, sed maledictis & diris eum
deuoueret, & pro mor-
tuo haberet?

y 3

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA

IN CAPVT
VIGESIMVM OCTAVVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob profectus in Mesopotamiam, habet in itinere admirabilem cuiusdam scala visionem, Deiq; amplissima sibi dantis promissa. Quapropter locum illum consecrat, vouetq; Deo suorum bonorum decimas.

- 1** **O**CAVIT itaque Isaac Iacob, & benedixit eum, præcepitque ei, dicens: Noli accipere cōiugem de genere Chanaam: sed vade & proficiscere in Mesopotamiam Syriæ, ac dōmum Bathuel, patris matris tuæ, & accipe inde tibi vxorem de filiabus Laban auunculi tui. Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atq; multiplicet, vt sis in turbas populorum. Et det tibi benedictiones Abraham, & femini tuo post te: vt possideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus est auo tuo. Cūmq; dimisisset eum Isaac, profectus venit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris suæ. Videns autem Esau, quod benedixisset pater suus Iacob, & misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, vt inde vxorē duceret; & quod post benedictionem præcepisset ei, dicens, Nō accipies vxorem de filiabus

filiabus Chanaam : quòdque obediens Iacob parentibus suis
 7
 issset in Syriam : probans quoque quòd non libenter aspiceret
 8
 filias Chanaam pater suus: iuit ad Ismaëlem, & duxit vxorem,
 9
 absq; ijs quas prius habebat, Maheleth filiam Ismaël filij Abra-
 ham , sororem Nabaioth. Igitur egressus Iacob de Bersabee,
 10
 pergebat Haran: Cùmque venisset ad quendam locum, & vellet
 11
 in eo requiescere post Solis occubitum, tulit de lapidibus, qui
 iacebant, & supponens capiti suo, dormiuit in eodem loco. Vi-
 12
 ditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen il-
 lius tangens cælum : Angelos quoque Dei ascendentes & def-
 cendentes per eam: & Dominum innixum scalæ, dicentem si-
 bi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac:
 13
 Terram, in qua dormis, tibi dabo & semini tuo. Erítque semen
 14
 tuum quasi pulvis terræ: dilataberis ad Occidentem, & Orien-
 tem & Septentrionem, & Meridiem: & Benedicentur in te, &
 in semine tuo cunctæ tribus terræ. Et ero custos tuus quocun-
 15
 que perrexeris : & reducam te in terram hanc : nec dimittam,
 nisi compleuero vniuersa quæ dixi. Cùmque euigilasset Iacob
 16
 de somno, ait : Verè Dominus est in loco isto, & ego nescie-
 bam. Pauénque, Quàm terribilis est, inquit, locus iste! non est
 17
 hic aliud, nisi domus Dei, & porta cœli. Surgens ergo Iacob
 18
 manè, tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, & erexit in
 titulum, fundens oleum desuper. Appellauitque nomen vrbs
 19
 Bethel, que prius Luza vocabatur. Vouit etiam votum, dicens:
 20
 Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ego
 ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimen-
 tum ad induendum, reuersusque fuero prosperè ad domum
 21
 patris mei: erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem
 22
 erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctorumque quæ
 dederis mihi, decimas offeram tibi.

P R Æ F A T I O.

*P*VD Eusebium libro nono de preparatione Euangelica, Eusebius.
 capite ultimo, Alexander Historicus tradit, Iacob esse à
 patre suo missum in Mesopotamiam, cùm is ageret atatis
 annum quintum & septuagesimum, patre eius annos na-
 to cen-

Tempus
mortis Iſ-
maëlis.

to centum triginta septem. Sedenim aperta in paucis istius scriptoris verbis est discrepantia & repugnantia. Cum enim Isaac sexagenarius genuerit Iacob & Esau, ut dictum est Genes. 25. necesse profecto est, in anno etatis Isaac centesimo trigesimo septimo, fuisse Iacob non septuagintaquinque, ut ille auctor ait, sed septuaginta septem annorum. Hac igitur etate Iacob, relicta paterna domo, & urbe Bersabee, cepit iter in Mesopotamiam: & hoc nos supra, in exordio Capitis vigesimi septimi evidenti argumentatione conclusimus.

Hinc porro efficitur, ante istam profectionem Iacob, annis quatuordecim, mortuum fuisse Ismaëlem fratrem Isaac. Ismaël quippe annis quatuordecim fuit prior natu quam Isaac, ut ex capite decimosexto & vigesimo primo Genesis manifestum est. Vixit autem centum triginta septem annis, ut scriptum est Genes. 25. Ergo, si erat Isaac annorum centum triginta septem, cum misit Iacob in Mesopotamiam; id quatuordecim annis post mortem Ismaëlis evenisse necesse est. Quod igitur in hoc capite, & versu nono scriptum est, Esau iuisse ad Ismaëlem, & uxorem duxisse eius filiam, non de persona Ismaëlis intelligendum est, utpote aliquot iam annis vita defuncti, sed de Ismaëlis familia & gente.

Rupertus.

Quo autem animo Esau acceperit uxorem filiam Ismaëlis, an ut gratificaretur parentibus suis valde offensis ob uxores eius Chananæas, ut supra dictum est sub finem Capitis vigesimi sexti, & in hoc ipso loco capitis vigesimi octavi: an potius quo vehementius irritaret & offenderet parentes, tanquam malè de se meritos, ablata nimirum sibi dignitate primogenitura, denegatâque Benedictione, in dubio & incerto reliquit Rupertus: illud tantum affirmans, quocunque id animo egerit, malè cum atque insipienter egisse. Scribit autem Rupertus ad hunc modum; Aut velut insipiens, aut tanquam verè stultus fecit hoc Esau. Nam si tadium matris, aut offensionem paterni animi lenire voluit, insipientia fuit facere id consultis parentibus, quos iam in alijs uxoribus offenderat, ad servilia nempe declinando tabernacula, & cum eiectis è domo Abraha, exhereditatisque, ob idque patri suo infensus, coniugij societatem contrahere. Sin autem, quod verius est, quia parentibus quoque propter Iacob iratus erat, id fecit, quò amplius eos offenderet, proculdubio stultus fuit. Sed verisimilius est, fecisse id Esau cupientem gratificari parentibus, ex gente tam consanguinea ipsis, uxorem accipiendo, ut ex ipsa Scriptura narratione non obscure significatur.

S. August.

Præmonendus & prädocendus hoc loco est Lector, id quod citè adnotavit Augustinus libro 16. de Civitate Dei cap. 38. quemadmodum cum
supra

suprà Gen. 21. Deus Abrahæ dixit: In Isaac vocabitur tibi semen, Ceteri omnes filij Abrahæ, tam ex Agar, quàm ex Cetura exclusi sunt participatione diuinarum promissionum, quæ data sunt Abrahæ ac semini eius: ita cum Isaac misit Iacob in Mesopotamiam, dixitque ei (ut traditur in hoc capite) Det tibi Deus benedictiones Abrahæ, & semini tuo post te, ut possideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus est auo tuo: Segregatum est semen Isaac per Esau, à participatione diuinarum promissionum, quarum solum semen Isaac per Iacob futurum erat particeps. Verba Sæcti Augustini hæc sunt: Hic iam intelligimus segregatum semen Iacob ab alio semine Isaac, quod factum est per Esau. Quando enim dictum est Abrahæ: In Isaac vocabitur tibi semen, pertinens utique semen ad ciuitatem Dei, separatum est inde aliud semen Abrahæ, quod erat in ancilla filio, & quod futurum erat in filijs Cetura. Sed adhuc erat ambiguum de duobus Geminis filijs Isaac, ad utrumque, an ad unum eorum tantum, illa benedictio pertineret: & si ad unum, quisnam esset illorum. Hoc autem nunc declaratum est, cum prophetice Isaac benedixit Iacob, & dixit ei, Et eris in congregatione gentium: & Det tibi Deus benedictionem patris tui. Sic Augustinus.

PRIMA DISPUTATIO.

An locus, in quo Iacob vidit scalam pertingentem usque ad cælum, fuerit mons Moria, in quo fabricatum postea est templum Hierosolymitanum.

Super illis verbis,

Cumque venisset ad quendam locum, & veller in eo requiescere post Solis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant; & supponens capiti suo, dormiuit in eodem loco. VERS. II.

4

VITORVM est sententia, eum locum, in quo Iacob habuit Visionem huius scalæ, & Dei secum loquentis, fuisse montem Moria, vbi Abraham voluit immolare Deo filium suum Isaac; & vbi multa post secula ædificatum est tēplum à Salomone, ut traditur 2. Paralipomenon cap. 3. Arbitratur enim isti, quod Iacob post illam visionem dixit, Dominum esse in loco illo, & ibi esse Domum Dei, & portam cæli; & quod vbi statuerat ipse lapidem in titulum & monumentum suæ visionis, vocatū iri domum Dei; hæc inquam verba manifestam continere prophetiam Hierosolymitani templi ædificandī aliquando in eo loco. Sed qui sunt isti opinionis

Gen. 24.

Comm. in Gen. Tom. 4.

z

Hebraei, Lyranus, Caietanus, Lippomanus, aliique complures: idemque habet Historia Scholastica.
S. August.

probatores & sectatores: Hoc scilicet autumant Hebræi: Hebræos secuti sunt Lyranus, Caietanus, Lippomanus, aliique complures: idemque habet Historia Scholastica super librum Genesis capite. 73. Quinetiam Beatus Augustinus hoc ipsum innuere videtur Quæst. 83. in Genesim: nam cum memorasset illa verba, *Dominus est in loco isto, & non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli*, subiungit ipse: Hæc verba ad prophetiam pertinere, quia ibi futurum erat tabernaculum, quod constituit Dominus in hominibus in primo populo suo. Portam autem cæli sic intelligere debemus, tanquā inde fiat aditus credentibus ad capeffendum regnum cælorum. Et paulò infra, Quæstione 85. Quod Iacob, inquit Augustinus, voto promissit decimas domui Dei futuræ in loco illo, propheta est domus Dei ibi olim futuræ, & ideo appellauit locum illum, Domum Dei. Hæc Augustinus.

Verum, istam opinionem multis rationibus Thostatus super cap. 12. & 518. Genesis arguit, & conuincit falsitatis, & ante illum Borchardus. Nos

Prima Ratio.

aliquot, grauiores scilicet, firmioresque rationes breuibus exponemus. Iacob profectus est ex vrbe Bersabee, vt hîc dicitur, in Mesopotamiam, quæ quidem Orientalis est, multumque Septentrionalis comparatione Palæstinæ: Hierusalem autem, magis est occidentalis, quàm Bersabee. Iacobo igitur ex Bersabee, quæ magis orientalis est, quàm Hierusalem, eunti in Mesopotamiam, valdè remotum & deuium fuisset, transire urbem Hierusalem, multum nempe declinando à recto itinere. At verò transire urbem Bethel, quæ erat magis Orientalis quàm Bersabee, conueniens erat itioni in Mesopotamiam. Cuius rei non leue argumentum est, quòd Abraham veniens ex Mesopotamia in Chananitidem, primò venit in urbem Sichê, & Hai & Bethel. Deinde, locum, in quo Iacob habuit illam visionem, i-

Secunda ratio

psemet appellauit Bethel, cum prius diceretur Leuza, quæ quidem vrbs erat iuxta Sichem, & Hai, & prope celebres illos montes Garizim & Hebal: hæc autem loca satis multum distabant ab vrbe Hierusalem. Eusebius certè, siue Beatus Hieronymus in libro de locis Hebraicis ait, Bethel duodecim milliariibus distare Hierosolymis. Adhæc, si locus ille fuisset, vt aiunt, mons Moria, non sanè dixisset Iacob: *Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam*. Siquidem Iacob ignorare non potuit, montem Moria multis de causis fuisse Deo sacratum. Illic enim Abraham iussu Dei, sacrificare voluit filium suum Isaac. Illic Dèus ei apparens immolationem prohibuit Isaac, & pro eo sacrificandum exhibuit arietem. Illic magnifica data sunt Abraham promissa, sanctissimo Dei iureiurando firmata: ac demum illum locum appellauerat Abraham, *Dominus videt*, & inde postea manauit illud prouerbium super eo loco: *In monte Dominus videbit*, vt scriptum est Genes. 22.

Tertia ratio.

Genes. 22.

Illud quoque magnam huic sententiæ fidem adstruit, quod legitur in libro 3. Regum cap. 12. Ieroboam, primum regem Israël post diuisionem regni Salomonis factam sub eius filio Roboam, posuisse in Bethel Vitulum aureum, vt in eius cultu detineret populum, ne cupido eum incesse-

Quarta ratio
Locus lib. 3.
Regum cap. 12

ret eundi ad templum Hierosolymitanum, vbi regnabat Roboam. Ex quo apparet, locum Bethel, longè diuersum ac diffitum fuisse à monte Moria, & vrbe

& vrbe Hierusalem. Verba Scripturæ in eo loco hæc sunt: *Dixit Ieroboam in corde suo, Nunc reuerteretur regnum ad domum David, si ascenderis populus iste ut faciat sacrificia in Domo Domini in Hierusalem, & conuerteretur cor populi huius ad dominum suum Roboam regem Iuda, & interficiet me, & reuerteretur ad eum. Et excogitato consilio, fecit duos Vitulos aureos, & dixit eis, Nolite ultra ascendere in Hierusalem. Ecce dii tui Israël, qui te eduxerunt de Terra Aegypti. Posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan. Propter hoc tam impium regis Hieroboam factum, locus Bethel, antea religiosissimus & sanctissimus, factus est postea infamis, & probrosus, atque abominandus: nec amplius Bethel, quod significat Domum Dei, sed Bethanen, quod sonat Domum Idoli, nominatus est, ut tradit B. Hieronymus in libro de locis Hebraicis in voce Bethel.*

7 Præterea in isto loco, qui visione Iacob nobilitatus est, vrbs fuit, cui nomen erat Luza; quem locum Iacob, ob admirandam visionem, quæ in eo loco sibi contigerat, appellauit Bethel. At urbem istam Bethel, quæ dicta fuerat Luza, diuersam fuisse ab Vrbe Hierusalem, manifestissimum est ex eo, quod in lib. Iudicū cap. 1. traditur hisce verbis: *Iebusæum habitatorē Hierusalem non deleuerunt filij Benjamin: habitauitque Iebusæus cum filiis Benjamin in Hierusalem usque in presentem diem. Domus quoque Ioseph, ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis. Nā cum obsiderent urbem, qua prius Luza vocabatur, viderunt hominē egredientē de ciuitate, dixeruntque ad eum: Ostēda nobis introitum ciuitatis; & faciemus tecum misericordiā. Qui cum ostendisset eis, percusserunt urbem in ore gladij, hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt. Qui dimissus abiit in terram Hethin, & adificauit ibi ciuitatem, vocauitque eam Luza, qua ita appellatur usque in presentem diem.*

Quinta ratio

8 Ex istis verbis scripturæ alia ratio conficitur ad id quod probare volumus, cōfirmandū. Dicitur enim istic, Bethel captā & possessam esse à filiis Ioseph, idēque traditur in lib. Iosue c. 16. At Hierusalē pertinuisse primò ad tribū Benjamin, postea verò ad tribū Iuda, perspicuū est ex cap. 18. Iosue, vbi Hierusalem numeratur inter ciuitates, quæ ceciderunt in sortem Benjamin: pertinuisse autem Montē Moria & Hierusalem ad tribum Iuda, patet ex illis verbis Psalmi 77. *Repulit tabernaculū Ioseph, & tribū Ephraim non elegit: sed elegit tribum Iuda, montē Sion quem dilexit.* Idemque patet ex vltimis verbis cap. 15. Iosue. Et locum illum partim fuisse fortis Benjamin, partim Iuda, significatur Iosue 18. Si quis autem nobis contradicat, propterea quòd in eodē capite, & in eodē Catalogo ciuitatū tribus Benjamin memoretur etiam Bethel; & B. Hieronymus in libro de locis Hebraicis dicat, Bethel cecidisse in sortem Benjamin: hoc sanè non eleuat robur & vim rationis nostræ. Nam vt sit verum, quod tradunt duo Hebræorū Rabbini, Kimhi & Ifaias, duas fuisse vrbes Bethel; quarum vna fuit in sorte filiorum Ioseph, altera in sorte filiorum Benjamin: vtrāque certè diuersam fuisse ab vrbe Hierusalem, confiteri necesse est. Ac de illa quidem extra controuersiam est: de hac verò Beniamitica, etiā dubitari non potest: cum in Catalogo urbium Benjamin, primò memoretur Bethel, deinde post aliquot alias vrbes memoratas, recensetur Hierusalem.

Sexta ratio.

Obiectio, cuiusque solutio.

Hierony.

Septima ratio.

His accedit, nusquam vel in diuina Scriptura, vel apud Auctores probatos, qui de locis Palæstinæ ac Terræ sanctæ diligenter scripserunt, reperiri, urbem Hierusalem fuisse aliquo tempore nominatam Bethel, saltem tanquam vno & proprio nomine: hoc autem dico, quia prout Bethel significat domum Dei, conueniebat id nomen in Hierusalem ob templū Dei quod in ea vrbe erat, in quo solo totius orbis terrarum loco, cultus Dei, secundum legales cæremonias agi & celebrari poterat. Lubet hoc loco, ad eiusdem rei confirmationem adscribere sententiam Borchardi, qui ante annos trecentos vixit: cuius auctoritas, cum agitur de locis sanctis Palæstinæ, haud paruipendenda est. Adijt enim ipse regionem illam, omniāque eius loca pedibus suis obire, oculisque spectare, & contemplari voluit: atque in his læpius perlustrandis, & curiosè obseruandis totum decennium consumpsit. Nec sua contentus priuata vtilitate, laborem hūc suum ac diligentiam, in commune studiosorum sacræ Scripturæ bonum conferens, librum, breuem quidem, sed perutilem, edidit, qui *Descriptio Terra sancta* prænotatus est. Borchardus igitur in prima Parte huius libri, & capite septimo, numero 37. scribens de vrbe Bethel, sic ait: Ex Hai, ad leucam vnam ferè contra Aquilonem, paululum tamen declinando, est Bethel ciuitas, quæ prius Luza vocata est, in tribu Benjamin. In hoc loco Iacob, cum proficisceretur in Mesopotamiā, fugiens Esau fratrem suum, lapidem capiti supponens obdormiuit; viditque in somnis scalam, & Angelos ascendentes ac descendentes: & erexit lapidem in titulum, appellauitque nomen loci illius Bethel, id est, Domus Dei. Errant igitur, qui putant, hanc Bethel fuisse Hierusalem: cum eo tempore Melchisedech regnaret in Hierusalem; essetque tunc vrbs illa gloriosa. Si autem Bethel fuisset Hierusalem, non vtique Iacob dormiuisset foris in agro, sed diuersatus fuisset apud Melchisedech, aui sui Abraham amicissimum. Præterea, adhuc hodie in hac vrbe Bethel, ostenditur lapis erectus à Iacob in titulum; & sepulchrum Debboræ nutricis Rebeccæ subtus in valle, de quo scriptum est infra Genes. 35. Hæc autem monumenta, constat non esse in vrbe Hierusalem. Auctores porrò istius opinionis non aliud habent fundamentum, nisi certos quosdam versus qui vulgo feruntur, & nullius sum auctoritatis Sunt autem versus huiusmodi:

Solyma, Luza, Bethel, Hierusalem, Iebus, Helia:

Vrbs sacra Hierusalem dicitur atque Salem.

Cæterum à sic opinantibus, libenter equidem doceri vellem, in quo loco veteris, aut Noui Testamenti legerint, Hierusalem aliquando dictā fuisse Luza, vel Bethel; nisi fortè velint, templum Hierosolymitanum appellari Bethel; quia eo nomine significatur Domus

Dei. Sed hoc est laborare in æquiouoco; ad hanc enim sententiam, omnis Ecclesia dici posset Bethel. Hactenus ex

I Borchardo.

SECUN

SECUNDA DISPUTATIO.

*Cur Iacob, & in comitatus, & pedes atque inops missus sit
in Mesopotamiam.*

Super illis verbis,

Cumq; venisset ad quendam locum, & vellet in eo requiescere post Solis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant, & supponens capiti suo, dormiuit in eodem loco. VERS. II.

I RANDVM fortasse cuiusdam accidat, Sæctum virum Iacob, opulentissimi patris filium, & ad ducendum vxorem missum ab eo in longinquam regionem, non esse missum cum numerofo famulorum seruitio, honoratõeque amicorum comitatu, atque ingenti copia, tum rerum itineri commodè faciendo conducentium, tum etiam pretiosorum munerum, ad Laban socerum, aliõsque cognatos sibi demerendos. Æstimet lector, quanta cum opulentia, & magnificentia, seruus Abraham, eundem in locum missus sit, vt inde vxorem duceret ad Isaac. Sic enim supra Gen. 24. scriptum est, *Tulit (seruus Abrahæ) decem camelos de grege domini sui, & abiit, ex omnibus bonis eius portans secum, profectusque perrexit in Mesopotamiam.* Verum enim verò, tantæ solitudinis, & paupertatis Iacob, rationes aliquot satis idoneas, & probabiles tradunt Doctores. Theodoretus quæstione in Genesim. 82. refert hoc ad illustriore Diuinæ prouidentie erga Iacob declarationem, ita scribens: Cur Iacob tantas benedictiones adeptus, fratrem fugit, & solus, rebûque necessariis carens, abiit peregrè? Sed nimirum id factum est, quò manifestius diuina prouidentia declararetur in rebus quæ videntur aduersæ: Nam quibus omnia prosperè succedunt, non satis intelligunt quantis bonis fruuntur. Hac de causa Iacob aufugit, & solus est peregrinatus, vt locupletissimus postea rediens, & ipse experiretur quanta sit prouidentia Dei hominum; & alios doceret hanc Dei curam & prouidentiam. Sic Theodoretus.

Theodoretus.

II Præterea voluit Deus id fieri, quo sancti Iacob in Deum fides, & pietas & fiducia vehementius excitaretur, & augesceret, atque illustrior apud omnes existeret, vt qui humanis opibus, præfidiisque omnibus orbatus, ex diuinarum modò promissionum expectatione, ac diuinæ munificentie fiducia totus penderet. Et vt ille postea ex pauperrimo factus opulentissimus, maximas Deo gratias perpetuò ageret, cuius solius benignitate, ex tanta rerum omnium inopia, in tantas bonorum copias euasisset. Id porro ille gratissimo animo agnouit, & prædicauit. Rediens nempe in Chananitidem ex Mesopotamia his verbis precatus est Deum, vt legimus Genesim 32. *Deus patris mei Abraham, & patris mei Isaac; Domine, qui dixisti mihi: Reuertere in terram tuam, & in locum natiuitatis tue, & benefaciã*

tibi: minor sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua quã expleuisti seruo tuo. in baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior.

S. Aug. S. Augustinus aliam quandam huius rei, sed allegoricam ratione exposuit. Ait enim sanctum Iacob missum in Mesopotamiam ad ducendam uxorem, præfigurasse filium Dei, qui descendit in terras, ut Ecclesiam sibi desponsaret in fide, ac misericordia. Humilitas igitur & paupertas Iacob euntis in Mesopotamiã, nec aliud secum ferentis nisi baculum, typum gessit humilitatis, & paupertatis Domini nostri, & sanctissimæ crucis eius. Verba S. Augustini in sermone de tempore 79. huiusmodi sunt: Beatus Isaac, quando filium suum mittebat in Mesopotamiam, Dei Patris typum præferebat. Iacob verò Christum Dominum præfigurabat. Isaac neglectis mulieribus regionis quam ipse incolebat, misit filium suum Iacob ad regionem longinquam, ut ibi uxorem acciperet, quia Deus Pater missurus erat

Astor. 13. Vnigenitum suum, qui repudiata synagoga, de gentibus sibi Ecclesiã sociaret. Hoc tunc in veritate completum est, quando Iudæis Apostoli dixerunt: *Vobis quidem primum oportebat loqui verbum Dei, sed quia vos indignos iudicatis æterna vite, ecce conuertimur ad Gentes.* De Beato Iacob non legimus, quod cum equis aut aut camelis abiret: sed hoc tantum legimus, quod baculum in manu portauerit. Sic enim ipse dum supplicaret Domino, dixit; *Minor sum omnibus miserationibus tuis, cum baculo meo transiui Iordanem istum, & ecce cum duabus turmis regredior.* Iacob ergo ad accipiendam uxorem, exhibuit baculum: & Christus ad redimendam Ecclesiam, detulit crucis lignum. Sic Augustinus. Similiter Rupertus allegoricè tractans hunc locum in libro septimo Commentariorum in Genesim, capite 21. ait, paupertatem istam, rerumque omnium inopiam sancti patriarchæ Iacob, fuisse propositam, tanquam exemplum olim æmulandum prædicatoribus euangelicis, missis in vniuersum mundum, ut ex cunctis gentibus, quasi spõsam euocarent, & adduceret ad Christi Ecclesiam. Enimverò cum Dominus noster mitteret Apostolos, & Discipulos ad prædicandum, in primis commendauit eis, ac præcepit studium atque obser-

Thomas Anglicus.

uantiam humilitatis & paupertatis. Thomas Anglicus super hunc locum Genesis duas reddit rationes cur Iacob ab omnibus humanis adiumentis & præfidiis imparatus, atque inops iuerit in Mesopotamiam. Sic enim scribit, Si quærat quispiam, quomodo Iacob filius tanti patris familiars, qui, ut suprà legitur, plurimos seruos, multasque diuitias habebat, ibat ita solus, & ita pauper, ut non haberet ne stratum quidẽ ceruical in quo de nocte dormiret: Potest dici primò, Iacob voluisse iter suum esse fratri suo Esau occultum, quod melius consilia eius, & insidias, conatusque nocendi sibi falleret, ac declinaret. Potest etiam dici, sanctos illos Patriarchas, licet diuitiis abundaret, & seruis, modico tamen, vilique victu, atque humili corporis cultu esse vsos. Vnde & Esau agricola erat, ac fessus de agro rediens, simplicem cibum Iacob expetiuit, videlicet non aliud tunc pulmetum domui suæ paratum inueniens. Rebecca quoque, etsi multas haberet puellas, & seruas, cum hydia tamen scapulis imposita haustum aquam ibat. Nimirum prisci & sancti

Genes. 25.

sancti illi viri nolebant filios suos molliter educari, nec delicatè, nec luxuriosè nutriri, sed eos formabant, durabantque ad labores. Ad hanc sententiam spectat, quod scribit Chrysostomus homil. 54. in Genesim, hæc ipsa verba, super quibus nunc disputamus, pertractans. Vide, inquit, præstabilem vitæ philosophiam. Considera quemadmodum antiqui illi patres iter faciebant. Iacob, vir domi educatus, longè peregrinaturus, neque iumentis, neque seruis, neque viatico vñus est: sed iam tunc Apostolicum morem imitatus, iter fecit: & cùm occumberet Sol, ibi dormiuit, vbi eum nox comprehendit, super lapide caput reclinans: quoniam igitur bene moratam animam habebat, & virilem spiritum ab omni luxu, vanitatèque liberum, idcirco admirabilem visionem illam meruit. Iustorum itaque conuersatio & vita, totius Philosophiæ continet doctrinam: hic iuuenis, domi educatus, nunquam antea peregrinatus, neque graue quippiam aut durum expertus; longum iter, solus, & pauper, omnibùsque humanis subsidiis ac solatiis destitutus, arripuit. Hæc Chrysostomus.

S. Chrysostom.

13 Philo, cuius allegoricos in sacris litteris & doctrinis tractatus, & disputationes, propter ingenij acumen, & abundantiam, grauitatèque, atque copiam sententiarum, & multi iugis eruditionis varietatem, miramque orationis amplitudinem, Patres, tam Græci, quàm Latini vehementer admirati, æmulatique sunt; hic inquam Philo in libro de somniis, hoc exemplo Iacob, tam vili, & paupere victu, cultuque vñtis, acriter inuehitur in homines molles, delicatos, atque effœminatos, qui omnem in deliciis ætatem agunt, à studio sapientiæ ac virtutis alienissimi. Contrà verò magnopere cohortatur amatores virtutis & sapientiæ, ad laboriosam & duram, & ab omni fastu, luxuque remotam vitæ rationem amplectendam, & colendam: quæ Philonis disputatio hisce verbis ab eo tractatur: Miranda, inquit, sunt hæc de Iacob in sacris libris tradita, non solùm propter allegoriam & physiologiam, sed etiam propter simplicem narrationem: continent enim perillustre laboris & patientiæ exemplum. Non enim decet virtutis sectatorem vita delicata, nec imitatio istorum hominum, qui vocantur beati: sunt autem reuera miserrimi, quorum tota vita, vt scire in sacris libris scriptum est, quasi somnus quidam, & somnium est. Hi postquam totum diem in tribunalibus, in curiis, in theatris, & vbique molesti fuèri aliis, reuersi domum suam destruunt infelices. Non loquor de domestico ædificio, sed de animæ cognata domo, hoc est corpore, quod immodicis deliciis aliis super alias ingestis obruunt: Et mero multo rigant, donec ratio mersa pereat, & affectus qui sub ventre nascuntur ex saturnitate, in effrenem rabiem conciti, quicquid obuiam fit corripiant ad sedandù libidinis furentis ardorã. Noctu verò dormituri, super auratas spondas, pictòsq; tapetes decumbunt molliter more mulierum, quibus natura victum delicatum permisit, & ideo corpus etiã earum mollius fecit opifex. Talium hominum nullus sacro verbo familiaris est, amatorve sobrietatis, honestatis, & pudoris. Cùmque ad continentiam, & frugalitatem, ac patientiam, ceu ad crepidines quasdam, iactati vitæ

Philo in allegorici celebratissimus.

Qualis vita ratio debeat amatorem, sectatoremque virtutis ac vera sapientia.

oro

procellis animam tantum non mergentibus, in stationem tutissimam se recipiunt, contēptores pecuniæ, voluptatis, gloriæ, atque etiam cibi, & potus, nisi quantum ad arcendam famem, sitimque opus est: parati propter virtutem perferre sitim, æstus, frigora, labores, & pericula quælibet: quos victus non pudet simplicissimi; immò luxum vestium ut ignominiosum fugiunt. Hicce viris, pro cubili pretioso, est solum herbidum; pro stragulis, congestæ frondes, & folia; pro puluino, saxum aliquod, aut tumulus paulò accliuor. Horum victum delicati homines durum & asperum vocant: honestatis autem sectatores existimant iucundissimum & peroptandum: conuenit enim viris, qui reuera viri sunt, id est, virtutis cultoribus. Vide quemadmodum Iacob nutritus regiis facultatibus, athleta virtutis inducitur, humi cubans; & saxo, pro puluino capiti supposito vtens: nec aliud deprecans à Deo, quàm panem, & vestem, naturæ scilicet diuitias; vtpotè cui nunquam fastus, & luxus, & mollities vitæ placuisset. Hic igitur vir exemplar verum & perfectum est animæ in virtutibus exercitæ, imitandum vtiq; iis, qui ad perfectæ virtutis & sapientiæ perceptionem contendunt. Hactenus ex Philone.

B. Gregorij al-
legorica expo-
sicio huius hi-
storia de Ia-
cob.

Beatus Gregorius hanc historiam Iacob in itinere dormientis humi, 14
capite super lapidem posito, & in quiete admirabilem illam visionem habentis, ad allegoriam, more suo, traducens, docet, electum quoddam esse genus hominum, qui ab exteriorum rerum negotiis, curisque, ac studiis, quàmmaximè possunt, remoti, in diuinarum rerum contemplatione, quasi dulci quodum somno capti, conquiescunt. Tractans enim Gregorius libro quarto Moraliū verba illa Iob quæ sunt in capite 4. *Quando soles sopor occupare homines: Quisquis, inquit, ea quæ mundi sunt, agere appetit, quasi vigilat: quisquis verò internam quietem quærens, huiusmodi strepitum fugit, velut obdormiscit.* Deinde ostendit somnum tribus modis dici in Scriptura. Primò enim vsurpatur pro morte carnis, sicut apud Paulū 1. ad Thessalonicenses quarto; *Nola vos ignorare, fratres, de dormitiis.* & Dominus apud Ioannem capite 11. *Lazarus amicus noster dormit.* Ponitur etiam pro torpore negligentie, quemadmodum Paulus dixit ad Romanos decimo tertio, *Hora est iam nos de somno surgere.* Ac demum sumitur pro quiete mentis, & vitæ, calcatis iam carnis desideriis, quò spectat illud Sponsæ Canticorum quinto: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Nimirum sancta mens, quo se magis à strepitu temporalis concupiscentiæ retrahit, eo veriùs interna cognoscit: & tanto alacrius ad intima vigilat, quanto magis se ab exteriorum inquietudine occultat. Quod bene per Iacob in itinere dormientem figuratur: qui ad caput lapidem posuit, & obdormiuit; & sic à terra scalam cœlo inhærentem, & innixum scalam Deum, ascendentes quoque & descendentes Angelos vidit. In itinere quippe dormire, est in hoc præsentis vitæ transitu à rerum temporalium amore quiescere: in itinere dormire, est in dierum labentium cursu, ab aspectu visibilium mentis oculos claudere, quos primis hominibus seductor aperuit. Culpæ quippe oculos concupiscentia aperuit, quos innocentia clausos tenebat. Angelos verò ascendentes & descendentes

cerne

Nomen somni
tribus modis
in Scriptura
sumi.

Genes. 3.

cernere, est ciues supernæ patriæ contemplari, vel quanto amore auctori suo se ipsos transcendendo inhæreant, vel quanta compassione charitatis nostris infirmitatibus condescendant. Et norandum est valdè, quòd Iacob dormiens Angelos vidit, qui caput in lapide posuit: quia nimirum ille ab exterioribus operibus cessans, interna penetrat; qui intenta mente, quæ principale est hominis, imitationem sui Redemptoris obseruat. Caput quippe in lapide ponere, est mente Christo inhærere. Qui enim à præsentis vitæ actione remoti sunt, sed ad superna nullo amore rapiuntur, dormire possunt; sed videre Angelos nequaquam possunt, quia caput in lapide tenere contemnunt. Sunt namque nonnulli, qui mundi actiones fugiunt, sed nullis virtutibus exercentur. Hi nimirum, torpore, non studio dormiunt, & idcirco interna non conspiciunt, quia caput non in lapide sed in terra posuerunt. Quibus plerumque contingit vt quanto securius ab externis actionibus cessant, tanto latius immundæ in se cogitationis strepitum per otium congerant. Hæc Beatus Gregorius.

Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum: Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes, & Dominum innixum.

VERS. II.

Scalæ, dicentem sibi, &c.

15

Ad historiam huius loci propriè ac signatè spectat quod de Beato Iacob dicitur in libro Sapientiæ, capite decimo, his verbis: *Hæc (sapientia) profugum iræ fratris iustum deduxit: per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam Sanctorum, honestauit illum in laboribus, & compleuit labores illius. In fraude circumuenientium illum, & adfuit illi, & honestum fecit illum. Custodiuit illum ab inimicis, & à seculis iustauit illum, & certamen fortè dedit illi, vt vinceret, & sciret quoniam omnium potentior est sapientia.* Appellat Iacob profugum iræ fratris, quia discessit ex domo paterna, vt fratris sui Esau, sibi vehementer irati, declinaret insidias. Deduxit autem eum per vias rectas, id est, per vias bonas & securas, & perducentes ad prosperum finem; in quibus ille ambulans, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinaret, id est, neque in rebus secûdis, neque in aduersis ab æquo, & recto aberraret, & nusquam offenderet, nullisque aut corporis, aut animi malis vinceretur. Et hoc Deus illi promiserat, cum dixit ei, vt legitur in hoc loco; & *ero custos tuus quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc; nec dimittam: nisi compleuero vniuersa quæ dixi.* Quomodo autem Deus ostenderit Iacob regnum Dei, liquidò notum est ex visione, quæ narratur hoc loco: vidit enim scalam à terra vsque ad cœlum pertingentem: vidit ascendentes per eam, & descendentes Angelos, vidit etiam Dominum desuper innixum scalæ: Hæc autem significationem faciebant regni Dei tam cœlestis quàm terrestres, & significabant quemadmodum ipse regnet, prouidentiam & curam gerens omnium, & Angelorum opéra & ministerio vtens. Butat

Explicatur
diligenter lo-
cus sapientiæ
cap 10. perti-
nens ad histo-
riam Iacob hu-
ius loci Gen.

Comm. in Gen. Tom. 4.

aa

Lyranus habuisse tunc Iacob reuelationem de statu regni cœlestis, & patriæ, ac felicitatis æternæ. Quapropter dixit ipse, *non est aliud nisi Domus Dei, & porta cœli*. Sunt qui putent, ideo dici Deum ostendisse ei regnum Dei, quia tunc reuelauit ei, fuisse ipsum à se electum & prædestinatum ad vitam æternam, quo scilicet deinceps fortior, & constantior, & alacrior esset ad perferenda quantalibet mala, Deoque fideliter, & feruenter, perseuerantèrque seruiendum. *Dedit illi scientiam Sanctorum*. Græcè est *γινῶσκον ἁγίων* id est cognitionem Sanctorum. Et illud *Sanctorum* potest accipi, vel tanquam in masculino genere, vel neutro positum. Priori modo, ut plerique accipiunt, denotat visionem Sanctorum Angelorum, per illam scalam ascendentium, & descendentium: ex quo intellexit Iacob, quale Angelorum esset ministerium inter Deum, & homines. Posteriori autem modo acceptum, significat à Deo Iacob doctum esse, quæ res ad sanctitatem & animi sui, & cultus diuini pertinerent: tale fuit, erigere lapidem in titulum, & desuper oleo ungere, vota Deo facere, & decimas bonorum suorum Deo promittere, locumque in quo visionem illam habuerat, dicare, ac sacrare diuino cultui.

Honestare pro locupletari, & ditare, poni nõ semel à Latino Interprete.

Sed quid est, quod subiungitur, *Honestauit illum in laboribus, & comple- 1 6*
uit labores illius? Frequenter in hoc libro Latinus interpres vertit, honestare, & honestum facere, quod Græcè est, locupletare, vel ditare, & diuitem facere. Nam hic pro, *honestauit*, est Græcè *ἐπαύριον*, id est locupletauit: & paulò infra pro *honestum fecit illi*, est Græcè *ἐπαύριον*, id est ditauit. Quamtopere autem Iacob ditatus fuerit in Mesopotamia (maximis licet suis laboribus) liquet ex illis verbis Genes. 30. *Ditatusque est homo ultra modum, & habuit greges multos, ancillas, & seruos, camelos, & asinos*. Pro, *Compleuit labores illius*, Græca sonant *multiplicauit*, quo significatur, Deum labores Iacob in pascendibus gregibus Laban, multiplici admodum fœtu ouium compensasse, ut narratur Genesis 30. Sequitur: *in fraude circumuenientium illum adfuit illi*. Hoc spectat ad fraudes Laban, & filiorum eius: qui ob auaritiã sæpiùs debita mercede fraudabant labores Iacob: & ut taceam cetera, decem vicibus mutarunt eius mercedem, ut ipse attestatus est Genes. 31. Licet pro fraude Græcè sit *πλουνδία*, id est, auaritia, bene tamen, & ad sententiam veritatis appositè Latinus Interpres vertit fraudem: ex auaritia namque prodibant fraudes, quas illi struebant; Iacob, & mala, quibus eum opprimere callidè conabantur. Eòdem spectant quæ sequuntur: *Custodiuit illum ab inimicis, & a seductoribus tutauit illum*. Sic enim appellat Laban, & filios eius. Quanquam hoc etiam referri potest ad Esau, & Chanaan, & Pherezæos, quos vehementer timebat post cædem Sichimitarum: Sic enim dixit filiis suis illius cædis auctoribus. *Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananais, & Pherezæis habitatoribus huius terra. Nos paucissimos, illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea*. Genes. 34. Verùm adfuit illi Deus, qui gentes illas magno percussas pauore, ne sanctum Iacob lædere, aut inuadere auderent, cohibuit. Sic enim legimus Genes. 35. *Cumque profecti essent, terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes*.

Restat

Restat illud, *Et certamē forte dedit illi, ut vinceret*: Græcè est ἵπποβύτων ἀντὶς, significat autem verbum ἵπποβύτων proponere, & instituere certamen, vñā cum eius præmio: vt sit sensus, Et si varijs Iacob certaminibus exercitatus est, amplissima tamen ex eorum victoria retulit præmia. Secundum nostrā lectionem, quidam ista verba referunt ad luctam, qua Iacob cum Angelo certauit, vt narrat Moses Genesis cap. trigésimo secundo; in eo enim certamine videtur quodammodo præualuisse, & vicisse Iacob. dixit enim ei Angelus: *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis?* Sed præstat in vniuersum interpretari de varijs certaminibus laborum & periculorum, in quibus illum Deus exercuit, ad eum finem, vt præualens ac vincens, potentior, & clarior, atque gloriosior existeret. Verum quæ pertinebant ad interpretationem illius loci libri Sapientiæ, qui propriè spectabat ad visionem Iacob, quæ hîc narratur, & à nobis deinceps fusiùs explicanda est, hæcenus cursim dicta sint.

TERTIA DISPUTATIO.

Quæ fuerit propria, & primaria significatio eius scalæ quam in somno vidit Iacob.

Super illis verbis,

Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen eius tangens cælum. &c.

VERS. 12.

18 TRA controuerſiam est, Scalam illam fuisse Symbolum, & signum magnæ cuiuspiam rei, cuius significandæ gratia, potissimum dormiēti Iacob visum illius scalæ oblatum est. Sed quia multiplex admodum esse potuit, & à Doctoribus multiformis tradita est illius visionis significatio; Quæritur, quænam maximè propria, & primaria illius scalæ significatio fuerit. Hanc ego puto fuisse declarationem prouidentiae, ac curæ, quam gerit Deus, tum in commune omnium rerum tam cœlestium, quàm terrestrium; tum quam singulariter, ac propriè gerebat ipsius Iacob, vt clarè ostendunt ea verba, quæ Deus in illa visione dixit ad Iacob, & in hoc loco, à Mose commemorantur. Primùm igitur demonstremus, quemadmodum illa scala symbolum fuerit vniuersalis rerum omnium prouidentiae diuinæ: tum ostendamus, quomodo istiusmodi visum singulariter ac propriè pertineat ad Iacob, & ad ipsum aptari & accommodari queat.

Scala illa pertingens à terra vsque in cælum; est diuina prouidentia: hac enim Deus omnia, tam cœlestia, quàm terrestria gubernat, atque moderatur: Sicut Ecclesia constitetur in quadam oratione dicens:

*Quomodo
Scala illa fi-
gura fuerit
diuina prouidentia.*

Omnipotens sempiternè Deus, qui cœlestia simul, & terrena moderaris. Illa namque vehementer execranda impiorum oratio est, quam refert Iob cap. 12. *Quid enim, inquiunt, nouit Deus? quasi per caliginem iudicat. Nubes, latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat.* Contrà verò præstantissimæ pietatis, certissimæque veritatis plena est illa Dauidis sententia in Psalmo 112. *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo, & in terra?* Et quod scriptum est in libro Sapientiæ cap. 14. *Tua Pater prouidentia, ab initio gubernat.* Et cap. 12. *Non est alius Deus, quàm tu, cui cura est de omnibus.* Doctissimus Philosophus, simulque Poëta Boëtius, cuius poëma ex intima philosophia promptum est, in libro v. de Consolatione philosophica, Metro 3. quod Homerus dixit de Sole. *πάντ' ἰφορᾷ· καὶ πάντ' ἰπαύει.* Id est, omnia videt, & omnia audit; ostendit, nec in Solem verè dici, & in Deum verissimè conuenire. Audiat lector pulcherrimos eius versus,

Boëtius.

*Huic ex alto cuncta iuenti
Nulla terra mōte resistunt.
Non nox atris nubibus obstat;
Vno mentis cernit in ictu
Quæ sint, quæ fuerint, veniantque:
Quem quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.*

Iouis catena
secundum Ho-
merum.

Idem Auctor, Scalam istam diuinæ prouidentiae, mirificè atque graphicè descripsit in libro 3. Metro 9. cuius super ea re elegantissimos, & doctissimos versus qui legerit, suauissima complebitur omni voluptate. Sicut autem hoc loco per scalam significatur Dei prouidentia; sic eandem significauit Homerus per catenam quandam auream ab Ioue de cœlo demissam in terras, omnia comprehendentem, atque constringentem, & ad ipsum Iouem retrahentem: sicut videre est apud Homerum Iliados 9.

Variis gradi-
bus scala signi-
ficari varios
modos prou-
identiae pro i-
psarum rerum
varietate.

Varij gradus istius scalæ, quorum alij sunt inferiores, alij superiores, fi-
gurant multiplices vias, & multiformes rationes, variósque modos, quibus
res à se conditas Deus regit, & gubernat, pro varietate scilicet ipsarum re-
rum, vel ratione carentium, vel ratione & intelligentia, & libero arbitrio
præstantium. Et res quidem expertes rationis gubernat Deus, & ad suum
quemque finem dirigit, per formas, & qualitates à principio eis ingenera-
tas, & per naturales propensiones; & irracionales quosdam instinctus qui
ramen instar rationis, & cuiusdam prudentiae in illis sunt. At verò animal
hoc rationis & intelligentiæ particeps, proprio arbitrio, & volūtate pollēs,
capaxque religionis, virtutis, sapientiæ, ac felicitatis, quod hominem ap-
pellamus, non vno modo, sed multifariā gubernat; primò per leges tã na-
turales, quàm scriptas siue diuinas, siue humanas; tũ per prosperitatē rerũ,
& aduersitatē, atque vtriusque temperamentum: deinde vel præmiorum
spe, & expectatione alliciens, & incitans, vel suppliciorum metu deterrēs,
ac reuocans; adhæc, per internas inspirationes, externaq; monita, & docu-
menta, & exempla tam honorum hominum, quàm malorum, necnon
& per

& per miracula, atque prodigia. Hęc porrò Dei erga homines prouidētia, comprehendit quatuor hominum genera, id autem est vniuersum genus hominum; & eos, qui viatores appellantur, qui vitam adhuc in terris agūt, & iam præsenti vita defunctos, atque hos, vel damnatos æternis Inferni suppliciis, vel qui temporariis cruciatibus expiandi in Purgatorio detinentur, vel in cœlis beato & immortalī æuo perfruentes.

²¹ Duo ligna, quæ sunt latera scalæ, & quibus vtrimque inserti, atque infixi tenentur gradus, sunt duæ virtutes, siue proprietates diuinæ prouidētiæ, fortitudo & suauitas. Fortitudo quidem, ac potentia diuinę prouidētiæ, prorsus insuperabilis & indeclinabilis est: omnia comprehendit, nihilque patitur extra Regnum suum esse, aut vim suam effugere. Non potest frustrari effectū, non impediri, non tardari, nusquam deflekti, nec villo modo falli. Verissimum enim est, quod Ecclesia in quadam oratione dicit: Deus, cuius prouidentia in sui dispositione non fallitur: Et meritò quidem. Nam si cuncta prospicit Deus (vt Boëtius argumentatur lib. 5. de Consolatione philosophica, Prosa 3. neque falli villo modo potest, euenire necesse est, quod prouidentia futurum esse præuiderit. Si enim res, aliorum, quàm prouisæ sunt, detorqueri valent, non iam erit futuri firma præscientia, sed opinio potius incerta, quod ego de Deo credere nefas iudico. Sic Boëtius.

Latera scale significant diuinā prouidentiam fortitudinem, simulque suauitatem.

Boëtius.

At enim huic sententiæ ita posset occurri: Si omnia sunt Dei Sapientissimi, potentissimi, atque optimi subiecta prouidentię, vnde tot in rebus vitia, defectus, peccata, & mala, tum in rebus naturalibus, tum maxime in humanis? Hoc enim, inquit Boëtius initio libri quarti de Consolatione philosophica, vel maximæ est admirationis hominum, & querimonię causā; quod cum rerum omnium bonus rector existat, vel esse omnino mala possint, vel impunita prætereant. Etenim imperante, florētēque nequitia, virtus non solum præmiis caret, verum etiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur, & in locum facinorum supplicia luit. Quæ fieri in regno Scientis omnia, Potentis omnia, sed bona tantummodò volētis Dei, nemo satis potest nec admirari, nec conqueri. Verum huiusmodi obiectionem benè, breuiterque soluit Sanctus Thomas Prima Parte, Questio. 22. articulo 2. ad hunc modum scribens: Corruptiones & defectus qui sunt in rebus, dicuntur esse contra naturam particularem, sunt tamen secundum intentionem naturæ vniuersalis, in quantum scilicet defectus vnius cedit in bonum alterius, vel etiam totius vniuersi: Si quidem corruptio vnius, est generatio alterius, per quam species conseruantur. Cum igitur Deus sit vniuersalis prouisor totius entis, ad ipsius prouidentiam pertinet, vt permittat nonnullos defectus esse in quibusdam rebus particularibus, ne bonum vniuersi perfectum impediatur. Si enim omnia mala impedirentur, multa bona deessent vniuerso: non enim esset vita Leonis, si non esset occisio aliquorum animalium, nec esset patientia Martyrum, si non esset persecutio Tyrannorum. Vnde dicit Augustinus in Enchiridion, capite vndecimo; Deus Omnipotens nullo modo sineret malum aliquod esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens, & bo-

Obiectio, & An mala, quæ cernuntur in rebus, coherere queat cum perfectissima Dei prouidentia.

Boëtius.

Solutio obiectionis. Egregia doctrina S. Tho.

B. Augustin.

Praclara Boëtij sententia.

Idem Boët.

nus, vt benefaceret etiam de malo. Haftenus ex Beato Thoma. Hoc ipsum legere est apud Boëtium libro quarto, Prosa sexta, paucis verbis, sed appositissimis, & significantissimis expressum. Hæc autem sunt eius verba: Sola est diuina vis, cui mala quoque bona sint; cùm eis competenter vtendo, alicuius boni effectum elicit. Ordo enim quidam cuncta complectitur, vt quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem, licet in alium, tamen in ordinem relabatur: ne quid in regno prouidentiae liceat temeritati. Sic ille. Ea porro, quæ videntur, & dicuntur fortuita, nobis quidem fortuita sunt non Deo; cuius nimirum prouidentiae legibus tenentur ductuque, ac ratione eius gubernantur. Scitè igitur Boëtius lib. 5. Metæpo primo.

*Et quæ permissis fluitare videtur habentis
Fors, patitur frenos, ipsaque lege meat.*

Altera virtus, siue proprietas diuinæ prouidentiae, est inenarrabilis quædam eius suauitas, non minor vtique, quàm ea est, de qua iam diximus, eisdem Prouidentiae fortitudo: vtramque enim pariter in diuina prouidentia contineri, atque indissolubili societate per omnia pertinere ac permeare, scriptum est in libro Sapientiae: Nam in septimo capite dicitur Spiritus diuinæ Sapientiae (eadem autem est prouidentia) Sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, mobilis, certus, suavis, humanus, benignus, stabilis, securus, omnem habens virtutem, omniâque prospiciens; & in se permanens, omnia tamen innouans: denique attingens à fine, vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter. Sic enim diuina prouidentia se rebus accommodat, vt nulli vim afferat, nihil contra cuiusquam rei naturam faciat: sed ita res omnes, & singulas moueat, ac regat, vt poscit cuiusque rei natura: tantâque id agit suauitate, vt vix sentiat, & ob eam causam non pauci fuerint, qui nullam esse dixerint prouidentiam. Audiat Lector pulcherrimam Beati Dionysij super ista diuinæ prouidentiae admirabili suauitate sententiam: In omnibus, inquit, quæ subsistunt, diuina prouidentia est, nihilque non Dei prouidentia agitur. Quinetiam ijs, qui fiunt mali, benignè prouidentia vtitur ad illorum, siue aliorum communem, siue priuatam vtilitatem. Ideoque absurdam multorum rationem non admitimus, qui aiunt oportuisse prouidentiam inuitos etiam nos ad virtutem ducere: atqui non est prouidentiae diuinæ, violare naturam. Sed est cuiusque naturæ conseruatric, eis, quæ per se mouentur, & libero aguntur arbitrio, conuenienter prouidens, omnibûsque, & singulis propriè, vt omnium, singulorumque natura capit, pro modo cuiusque, prouidentissimas bonitates impartiens. Hæc Beatus Dionysius.

Praclara B. Dionysij de prouidentia Dei sententia, in libro de diuinis nominibus. c. 4. parte 4.

Administratores diuina prouidentia esse Angelos.

Administratores huius diuinæ prouidentiae, sunt beati spiritus Angelici: quos iccirco Paulus ad Hebræos 1. Administratorios vocat spiritus, missos in ministerium, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Ex Iob capite nono dixit, eos portare orbem: *Dem, inquit, cuius ira nemo resistere potest, & sub quo curuantur, qui portant orbem.* Daniel capite quarto appellat Vigiles, id autem est, perpetuò intentos exequendis

dis Dei iussis, iniunctisque sibi ministeriis diuinæ prouidentiae obeundis: Idémque capite decimo, vocat eos Principes Regnorum, & Prouinciarum. Sanè Dauid psalmo 102. paucis verbis eleganter exposuit ministerium angelicum circa Dei prouidentiam. Nam primò prouidentiam Dei significans, ait: *Deus in cælo parauit sedem suam, & Regnum ipsius dominabitur.* Tum indicat, qui sint, & quales huius prouidentiae ministri; dicens: *Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute facientes verbum illius, ad audiendum vocem sermonum eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius, qui faciunt voluntatem eius.* Inducuntur autem in hac visione Angeli ascendentes & descendentes, quia in hoc maxime versatur ministerium angelicum. Ascendunt enim, referentes ad Deum preces, & vota, & necessitates mortalium; descendunt verò deferentes à Deo ad homines, diuina consilia, & arcana eis reuelanda, & item dona & auxilia cœlestia eis præstanda, ac demum operatos, lætosque petitionum & votorum effectus. Huius angelici ascensus & descensus, multa extant in Sacris litteris documenta, cum alibi, tum in Apocalypsi, sed illud valdè luculentum, & in hoc loco memorandum est, quod in libro Tobiae capite duodecimo de Angelo Raphaelè proditum est. Vis nosse eius Angeli ascensum ad Deum? Audi quid ipse dicat Tobiae: *Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, ego obtuli orationem tuam Domino. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.* Vis descensum eiusdem Angeli cognoscere? attende quid ipse post ista verba proxima dicat. *Et nunc misit me Dominus, ut curarem te, & Saram uxorem filij tui à Daemonio liberarem. Ego sum Raphael Angelus, vnus ex septem, qui astamus ante Dominum.* Ergo descendunt Angeli, cum à Cœlo veniunt in terras mandata Dei perferentes inibi peragenda, ascendunt autem, vel eo, quo dixi, modo, vel cum iam confectis mandatis diuinis in Cœlos reuolant, ad Deum reuertentes. Quare Raphael expedito negotio, cuius perficiendi gratia missus à Deo fuerat ad Tobiam, dixit: *Tempus est ergo, ut reuertar ad eum, qui me misit: vos autem benedicite Deum, & memorate omnia mirabilia eius, & cum hac dixisset, ab aspectu eorum ablatu est, & ultra eum videre non poterunt.*

*Quid ascensus,
& descensus
Angelorum per
scalam.*

*Locus Tobiae
cap. 12.*

- 24 Sanctus Thomas secunda secundæ Quæstione 181. Articulo vltimo ad 2. ascensum istum, & descensum Angelorum, interpretatur munera & functiones vitæ angelicæ, tam actiuæ, quàm contemplatiuæ, hoc modo scribens: De ijs quæ pertinent ad dispensationem ministeriorum Dei, vnus Angelus docet alium purgando, illuminando, & perficiendo. Et secundum hoc, habent Angeli de vita actiua, quandiu mundus durat, eo quòd administrationi inferioris creaturæ intendunt. Id autem significatum est per illam visionem Iacob. Vidit enim Angelos in scala ascendentes, quod pertinet ad contemplationem: & descendentes, quod pertinet ad actionem. Verùm Angeli, ut ait Gregorius libro secundo Moralium, non sic à diuina visione foràs exeunt, ut internæ contem

S. Thomas.

S. Gregorius.

contemplationis gaudiis priuentur. Quo fit, vt in eis non separetur vita actiua à contemplatiua, sicut in nobis separatur; qui per opera vitæ actiue impedimur à contemplatione. Sic B. Thomas qui mutuatus id videtur ex B. Gregorio: cuius in eandem sententiam in lib. 5. Moralium hæc sunt verba: Angelos ascendentes & descendentes cernere, est ciues supernæ patriæ contemplari: vel quanto amore auctori suo semetipfos transcendendo, inhæreāt; vel quanta compassione caritatis, infirmitatibus nostris condescendant. Sic ille.

*Dominus in
columine scalæ,
innixus ei
quid significaret.*

Quod autem Iacob vidit Deum in fastigio scalæ innixum ei, siue vt ²⁵ Hebræa sonant, stantem super eam; id significabat, Deum esse primum principium, atque vltimum finem totius prouidentię; ab ipso mitti Angelos cum mandatis peragendis in terra, atque his peractis, ad ipsum reuerti. Visus est in fastigio Scalæ prospiciēs inde inferiora, quia licet Deus excelsissimus sit, & in cœlis habitare dicatur, omnia tamen, quamuis minima, & abditissima, atque occultissima sint, clarissimè cernit. Neque verò De⁹, ascendere aut descendere, aut aliquo quopiā motu visus est moueri, sed innixus scalę, stans atque immotus. Quo significatum est, Deum, cum sit ipse per se immobilis, atque immutabilis, nec apud eum sit trāsmutatio vlla, aut vicissitudinis obumbratio; omnia tamen per suam potentiam, atque efficacitatem prouidentię mouere, atque omnium esse auctorem mutationum. Quo fit, vt in libro Sapientiæ, capite septimo, diuina sapientia dicatur esse mobilior omnibus mobilibus, quantum videlicet ad potentię suæ & gubernationis effectus: & ideo mox subditur: *Attingit autem ubique propter suam munditiā.* Nam quod ipsa per se immobilis, cuncta moueat, & regat, declaratur ibi verbis illis: *Et cum sit una, omnia potest: & in se permanens, omnia innoat.* Cū quibus pulchrè consonant versus illi Boetiani in libro tertio, Prosa nona.

Iacob 1.

Locus lib. Sapientia. ca. 7.

Boetiani.

*O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum, Cœlique Sator: qui tempus ab æuo
Ire iubes; stabilisque manens, da cuncta moueri.*

Si quis porrò de me quærat, an prouidentia mundi à solo Deo pendeat, an etiam ab Angelis, aliisve rebus: Ego breuibus isti quæstioni satisfacerem, hac distinctione adhibita. Aut nomine prouidentię, intelligitur præordinatio rerum omnium, & directio ad fines suos, & item præfinitio mediorum, quibus ad suum quæque res finem perducenda est. Aut intelligitur nomine Prouidentię, executio istius ordinationis, cū talis præordinatio, & præfinitio explicatur, atque deducitur in actū & vsum, quæ solet propriè vocari gubernatio. Priori modo sumpta prouidentia, indubiè tota pendet à Deo, qui vt solus res omnes ab initio cōdidit, ita sapiēter eas sol⁹ ordinauit, proprios singulis fines præfigēs, propriāq; ad eos fines consequendos media præfiniens. Sic autem intelligi oportet quod dixit Iob cap. 34. *Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbē, quē fabricatus est?* Quasi dicat, nullus alius præest rectioni mundi, nisi solus is, qui eū condidit. Per se quippe mundū regit (ait Grego

Ad prouidentia mundi à solo Deo proueniat, an etiā alijs ex rebus

Locus Iob cap. 34.

Gregorius lib. 24. *Moralium*, ista verba exponens) quem per se condidit: nec eget alienis adiutorijs ad regendum, qui non eguit ad faciendum. Solus igitur præsens est in regimine, qui solus auctor fuit in creatione.

B. Greg.

- 27 Sin autem posteriori modo nomen prouidentiae accipiat, non dubium est, quin diuina prouidentia per alias res medias ad executionem, & operum absolutionem veniat, id est, per causas secundas, vel naturales, vel Angelicas, vel humanas. Hunc certè ordinem cernimus in executione diuinæ prouidentiae: inferiora enim corpora reguntur per superiora, hæc verò per substantias spirituales: idque fit non propter defectum diuinæ virtutis, sed ob diuinæ bonitatis potius abundantiam, vt etiam cum rebus à se creatis, dignitatem efficientiæ, atque, vt ita loquar, causalitatis communicet. Ex his apparet, falsam & impiam fuisse sententiam, quam memorat Gregorius Nissenus libro octauo de prouidentia, cap. tertio, Platoniorum, triplicem distinguunt Prouidentiam: quarum prima erat summi Dei, primò ac principaliter prouidentis spiritualibus & cœlestibus substantiis, consequenter autem toti mundo, sed solùm tamen, quantum ad genera, & species, & causas vniuersales. Secunda prouidentia erat, qua prouidetur rebus singularibus, generalibus, & corruptibilibus, intra orbem Lunæ positis, quam assignabant, Diis secundis, qui mouent orbis cœlestes. Tertia erat Prouidentia rerum humanarum, cui præficiabant Dæmones, quos aiebant esse medios inter Deum & homines: super quo disputat copiosè Augustinus initio libri noni de Ciuitate Dei. Et ante eum Apuleius in libro, quem scripsit de Deo Socratis.

Falsa Platoniorum de prouidentia mundi opinio. Nissenus.

Augustinus. Apuleius.

- 28 Sequitur altera pars huius Disputationis breuibz expedienda: Quomodo visio illius scalæ pertinuerit ad declarandam singularem prouidentiam, & curam, quam Deus gerebat patriarchæ Iacob, id est ad magnam eius viri, tunc vehementer anxij & afflicti, consolationem & confirmationem. Quatuor verò potissimum res animum sancti viri Iacob, id temporis, valdè sollicitum, & tristem, & anxium habebant. Ac prima tristitiæ causa, fuit discessus à charissimis parentibus, sub quorum paterna disciplina, & cura septem & septuaginta annos quietissimè, ac iucundissimè vixerat, vtrum autem eos aliquando postea reuisurus esset, incertum habebat. Sed contra hoc, dixit ei Deus, *Ego ero custos tuus quocumque perrexeris: Et non dimittam te, nisi compleuero vniuersa, quæ dixi.* Quasi polliceretur ei se beneuolentia singulari, curaque, parentum vicem præstaturum. Deinde tristem faciebat eum itio in Mesopotamiam, longinquam terram videlicet, & ad gentem ignotam: præsertim autem, derelicta terra Chanaam, quam ille multum diligebat; non eo tantùm, quòd in ea terra natus, educatusque, ac tot annos commoratus esset, sed eo maximè, quòd eius terræ possessionem Deus auo suo Abrahæ, atque eius posteris promiserat, nec sciebat vtrum ad eam rediturus esset aliquando. Verùm contra hoc voluit, quod dixit ei Deus, *Terram in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo*, Et paulò post: *Reducam te in terram hanc.* Tertia causa mœroris & angoris, erat solitudo eius, quòd omnium, & cognatorum, & amicorum societate, consuetudinèque orbatus erat, nec quem-

Quomodo visio ista proprie ad eruditionem & consolationem, & confirmationem Iacob pertinuerit.

quam habebat, cuius vel consilio regi, vel opera iuuari, vel præsidio defendi, vel solatio recreari posset. Ad hunc verò mœrorem, metumque animo eius eripiendum pertinuit visio Angelorum ascendentium, & descendentium per scalam, à Deo scilicet ad ipsum, & ab ipso ad Deum qua visione significabatur ea, quam habent Angeli hominum, & quam propriè habituri erant ipsius Iacob, custodia, protectio, & defensio. Quod illustrari potest altera visione, quæ accidit ministro Elisæi Prophætæ, ut narratur quarto Regum, capite sexto. Nam cum ille videns Ciuitatem in qua erat, validissimo exercitu hostili circumdatam, maiorem in modum perterritus fuisset, Deus illi, ad preces Elisæi, aperiens oculos, ostendit totum montem plenum equorum, & curruum igneorum in circuitu Elisæi, ut meritò tunc ei dixerit Elisæus, *Noli timere, plures enim nobiscum sunt quam cum illis.* Quarta res, quæ mentem animumque Iacob afflictabat, erat huiusmodi: videbat se pauperrimum, atque omnium rerum inopem, nec habere suum, vel tantulum terræ, ubi pedem poneret: ire porro ad gentem, cui quòd esset ignotus nihilque speciosum & splendidum ferret, futurum se putabat obscurum & ignobilem, ideòque vilem & contemptum. At Deus istam ei adimens opinionem, & timorem, dixit ei: *Dilataberis ad Orientem & Occidentem, & Septentrionem & Meridiem, & benedicentur in te, & in semine tuo omnes tribus terræ.*

Cernis, opinor, ex ijs, quæ breuiter dicta sunt Lector, visionem illius 29 scalæ, non solum pertinuisse ad declarandam prouidentiam Dei in vniuersum, sed etiam propriè eam, quam singulariter Deus ipsius Iacob habebat, & in posterum habiturus erat. Possunt hæc confirmari auctoritate Theodoretì id ipsum affirmantis in Quæstione 82. in Genesim. Nam cum docuisset, iccirco Iacob profugum, & solitarium atque inopem digressum à parentibus, iuisse in Mesopotamiam, ut clariùs Dei prouidentia erga ipsum agnosceretur, subiungit hæc: *Quam quidem prouidentiam, apparitione sua confestim Deus declarauit. Ostendit enim ei scalam ad cælum vsque pertingentem, & sanctos Angelos ascendentes & descendentes. Ipse verò Dominus sursum consistens, confirmabat eum, & metum expellebat. Horum autem vnumquodque poterat securum reddere Patriarcham. Docetur enim, nihil negligenter & sine cura ab omnium*

Deo administrari: sed ipsum omnia dispensare sanctorum Angelorum vtentem ministerio: ipsos enim Angelos dixit

B. Paulus administratorios esse Spiritus, in ministerium missos propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.

Theodor.

ad Hebr. r.

QUARTA

QVARTA DISPVTATIO.

De varijs eiusdem scale interpretationibus allegoricis.

29 **P**ROPRIA & primaria, & quam vocant litteralem, expositio illius scalæ, superiore Disputatione satis copiosè tractata est. Deinceps disputandum est de mysticis eiusdem scalæ interpretationibus partim allegoricis, partim tropologicis. Allegoria super ista scala duplex traditur: harum vna pertinet ad Christum Dominum; altera ad Ecclesiam eius. Itaque scala illa fuit figura generationis Filij Dei secundum carnem, quam, descripta eius genealogia, duo Evangelistæ Matthæus & Lucas tradiderunt: ille, descendendo ab Abraham usque ad Ioseph & Mariam; hic autem ab his ascendendo usque ad Adam & Deum. Multigena igitur Christi profapia, similitudine illius scalæ præsignata est. Gradus scalæ, fuerunt omnes illæ generationes, & personæ, quæ in genealogia Christi memorantur, per quas scilicet Christus, secundum rectam lineam descendit ex Abraham. Latera scalæ, quibus eius nititur stabilitas, & quibus inserti, fixique tenentur gradus, sunt Dei misericordia, & veritas, siue fides: nam duabus hisce rebus maxime nititur diuina promissio venturi Messiae. Etenim magna Dei fuit misericordia ac benignitas, tanto seruum suum Abraham honore dignari voluisse, ut ex eius semine, Filium suum hominem generatum iri promitteret. At veritatis & fidei ac iustitiæ diuinæ finit, promissum hoc suum constanter tueri atque inuiolatum seruare, & in tempore præstare. Quare licet complures earum personarum, quæ in genealogia Christi recensentur, ob insignem earum improbitatem atque impietatem indignissimæ essent, ut ex ipsis Christus progigneretur: attamen veritas diuinæ promissionis præualuit, nec istorum hominum scelera Dei promissa mutare aut exinanire potuerunt. Manserunt igitur gradus, licet per se essent pessimi, quia lateribus scalæ firmissimè infixi erant. Inferior porro scalæ pars hærebat in terra, suprema verò contingebat cælum. Hoc significabat duas Christi naturas, diuinam & humanam. Vel præfigurabat duas in Christo partes, inferiorem, secundum quam in terris versabatur mortalis, & passibilis, & quasi viator; & superiorem partem, secundum quam erat beatus in cælis, & comprehensor. Deus scalæ innixus fastigio, quid aliud significabat, nisi Diuinitatem unitam Humanitati, & quod Paulus dixit, *Caput Christi Deus*. Angeli ascendentes per scalam ad Deum, erant ij, qui ferebant ad Deum ardentissima desideria, & deuotissimas preces Patriarcharum & Prophetarum, aliorumque Sanctorum hominum super aduentu Messiae in terras. Cuiusmodi fuere illa: *Utinam disrumperes calos, & descenderes. & , Rorate cali desuper, & nubes pluunt iustum; aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Et illud Iacob, *Salutare tuum expectabo, Domine*: necnon & illud Moyse, *obsecro, Domine, mitte quem misurus es.* Descendebant verò Angeli, deferentes ad sanctos homines

Prima Allegoria illius scalæ pertinet ad Incarnationem Christi.
Matth. 1.
Luc. 3.

1 Corinth. 11.

Isai. 64.
Supra 45.
Genes. 49.
Exod. 4.

Genes. 49.

Dan. 9.

Allegoria
S. August.

Act. 13.

Genes. 32.

1. Cor. 2.

Ephes. 5.

1. Tim. 6.

Ioan. 1.

diuina oracula de tempore aduentus Messia; quale est illud, *Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est.* Et celeberrimum illud Danielis vaticinium de septuaginta hebdomadibus, & item de loco natiuitatis eius, de qualitate matris eius, de genere doctrinæ quam prædicaturus erat, de admirandis eius operibus & miraculis; ac demum de atrocissima eius morte: quibus de rebus multa diuinitus Isaia reuelata sunt, & ab eo scriptis prodita. Omnino Angeli mysteriorum ad Christum pertinentium, tam in veteri, quàm in nouo Testamento, & Nuntij, & Procuratores, & Administri fuerunt.

Sanctus Augustinus visionem istius scalæ interpretatur allegoricè de Christi non solum Incarnatione, Generatione, vt in superiore expositione, verumetiam de paupere ac humili eius in terris vita, & conuersatione; præcipuè autem de morte in cruce pro nobis ab eo suscepta & appetita. In sermone igitur 79. de Tempore, istiusmodi Allegoriam ad hunc modum tractat: Isaac filium suum mittens in Mesopotamiam, Dei Patris typum præfigurauit: Iacob autem illuc missus, præsignauit Christum Dominum. Isaac neglectis mulieribus regionis quam incolebat ipse, misit filium suum Iacob in terram longinquam, vt inde sibi vxorem acciperet: quia Deus Pater missurus erat in hunc mundum Filium suum, qui repudiata Synagoga, de Gentibus sibi Ecclesiam sociaret. Quod tunc verè completum est, cum Iudæis dixere Apostoli: *Vobis primum oportebat loqui verbum Dei: sed quia vos indignos indicastis aterna vita: ecce conuertimur ad Gentes.* Non legimus Iacob iuisse in Mesopotamiam cum equis & camelis, sed baculum duntaxat manu portasse: *Cum baculo meo*, inquit ipse, *transiui Iordanem istum, & ecce cum duabus turmis regredior.* Iacob igitur ad accipiendam vxorem exhibuit baculum; & Christus ad redimendam Ecclesiam, detulit Crucis lignum. Iacob vidit Dominum in cacumen scalæ incumbentem. Quid est, in scalam incumbere, nisi in ligno Crucis peccare? Sed quare id factum est in itinere, prius quàm Iacob vxorem acciperet? quia verus Iacob Dominus noster, prius in scala, id est, in Cruce occubuit, & postea sibi Ecclesiam sociauit, dans ei in præsentem arram sanguinis sui, daturus dotem postmodum sui regni. Angeli ascendentes ad cælum, & descendentes in terras, præfigurabant sanctos Prædicatores, qui cum alta & diuina mysteria tractant, quæ non à quibuscumque, sed à perfectis solum intelliguntur, ascendere dicuntur ad Deum: audi Paulum: *Sapientiam*, inquit, *loquimur inter perfectos: sapientiam verò non huius sæculi, sed arcanam & absconditam, quam prædestinauit Deus ante sæcula in gloriam nostram.* Cum autem prædicatores ea docent, quæ pertinent ad corrigendos mores, & ab omni populo intelligi possunt, tunc descendunt in terram; vt cum Paulus dicebat: *Fugite fornicationem. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Radix omnium malorum est cupiditas.* Ioannes quoque in exordio sui Euangelij altissimè ascendit, dicens: *In principio erat verbum: & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil.* Sed idem nihilominus profundissimè descendit, cum subiunxit: *Et verbum caro factum*

Etum est: & habitauit in nobis. Hoc itaque ordine & ascenditur & descenditur, cum & perfectis cibis solidus tribuitur; & doctrinæ lac, etiam imperfectis, tanquam infantibus, non negatur. Hactenus ex Augustino.

1. ad Cor. 3.

Tertullianus extremo libro tertio aduersus Marcionem, interpretatur per illam Scalam Iacob præmonstratum esse iter ad cœlum, quo alij perueniant, & vnde alij decedant. Cum autem Iacob euigilans dixit: *Vere non est hic aliud nisi Domus Dei, & Porta cali*: planissimè Dominum nostrum prænunciavit. Ipse est enim templum Dei, in quo non solum plenitudo omnium gratiarum, sed etiam plenitudo ipsius diuinitatis corporaliter inhabitauit. Ipse est porta cœli, sicut ipse dixit: *Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur; & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet.*

Tertull. Allegoria.

Coloss. 2.

31 Altera huius visionis Allegoria refertur ad Ecclesiam Christi: quam scitè admodum, & appositè tractat Caietanus, in Commentario huius loci, ad hunc modum scribens: Quoniam similitudines corporales Dei & Angelorum, & scala monstrata Iacob, sunt figuræ rerum spiritualium: ideo ad litteram visio ista præfigurauit Ecclesiam Dei, hoc est, Congregationem iustorum hominum in vna fide, spe, & charitate Dei: hæc enim viua Domus Dei est, quæ incœpit ab Abel iusto. Ad hanc solida stat scala vsque ad cœlum, hoc est via gradatim per ordinata merita & officia gratiæque pertendens ad cœlum. Et in ea continuè Angeli ascendunt à nobis, referendo nostra in Deum; & descendunt ad nos, adferendo diuina nobis. Et quamuis simpliciter prior sit descensus Angelorum ad homines, quàm ascensus eorum ab hominibus: in scala tamen à terra in cœlum erecta, prior est ascensus in terra, quàm descensus à cœlo. Etenim quamuis Angeli prius ad custodiam hominum venerint, quàm nostra retulerint ad Deum: inchoata tamen iam ecclesia, prius nostra referuntur ad Deum, quàm deferantur diuina ad ipsam congregationem iustorum. Intelligendum enim est, merita Ecclesiæ prouocare Angelos ad descendendum: & Angeli qui prius quàm scala fieret, descendebant sine scala ad constituendam Ecclesiam; post eam iam constructam, præueniunt ascendendo per scalam, eos qui descendunt per eandem scalam: ideo enim prius nominantur in hoc loco ascendentes Angeli per scalam, quàm descendentes per eam. Nam etsi ascendentes prius descenderant, non enim nati fuerant in terris, sed venerant de cœlo, non tamen descenderant per scalam. Hęc Ecclesia, est verè Domus Dei: in hac sola via est ducens ad portam cœlorum: extra hanc nulli patet accessus ad cœlestem patriam: in hac supremus

Allegoria illius scala speculans ad Ecclesiam bene à Caietano explicatur. Genes. 4.

Deus & Creator omnium præsidet, & iudicia sua exercet, & bona malâque pro cuiusque meritis retribuit. Hæc Caietanus. Cui non assentior, istiusmodi expositionem esse litteralem; est enim mystica, & allegorica; litteralis verò ea est, quàm nos in superiore disputatione tradidimus.

* * *

bb 3

QVINTA DISPVTATIO.

De tropologica illius scalæ interpretatione, quæ ad disciplinam vitæ, ad normam Euangelicæ perfectionis agenda spectat.

Is 1 o illius scalæ, secundum intelligentiam tropologicam, 32
pulchrè accommodatur ad Christianam disciplinam & vitam; eam maximè, quæ ad normam Euangelicæ perfectionis conformatur & dirigitur, quam vocare solemus disciplinam & vitam religiosam. Scala igitur hærens in terra, & vsque ad cælum erecta, est Christianæ vitæ ratio, & disciplina rectissima & sublimissima. Sancti namque homines, licet corpore versentur in terris, conuersatio tamen eorum in cælis est. Sunt quidem in mundo, sed non sunt ex mundo: ambulant in terris, & cum hominibus etiam mundanis conuersantur, sed contemptis mundanis bonis, quærunt quæ sursum sunt, & quæ sursum sunt sapiunt. Et sicut ascensus per illam vsque adeo sublimem & arduam scalam fuisse laboriosissimus: ita profectò vita Christiana, & Religiosa, laboris & asperitatis plena est. Et ad hoc ipsum significandum, bellè quadrat similitudo istius scalæ: quæ præter vulgatum, notumque omnibus significatum, etiam (si credimus Suidæ) significat instrumentum. Scala, inquit ille, est instrumentum quoddam torquendi, quorum torquentur corpora, qui supplicio afficiuntur. Hoc apertè indicant illa Aristophanis verba:

*Modis omnibus de illo questionem habe,
Scala impone, suspende, loris cade:
Deglube, torque, acetum naribus infunde,
Lateres impone.*

*Lateres scala,
quæ.*

Duo lateres scalæ, sunt in Christiana disciplina, & vita; Fides, & Opera: aut verbum Dei, & Sacramenta: siue illa duo præcipua philosophiæ moralis capita. *Sustine, & abstine*, quæ duo verba, si quis cordi habeat (vt solitum dicere Epicætetum, refert Gellius lib. 17. cap. 19.) eaq; sibi imperando atq; obseruando curet; is erit plerumq; impecabilis, vitamq; viuet tranquillissimam. Sunt enim duo validissima firmamenta, & præsidia humani animi, aduersus plurima & grauissima vitia, malæque, quorum foecundissimi parentes sunt Intolerantia, & Incontinentia. Gradus porrò scalæ, si quis dixerit esse varias gratiarum, & virtutum species, quarum cultu & exercitatione ascensus fit ad culmen vsq; perfectionis, haud ille quidem à vero aberrauerit. Nisi quis fortè malit intelligere, tres illos celebres gradus studentium virtuti, ac Deo seruientium; vnum Incipientium; alterum Proficientium; tertium Perfectorum. Enimuerò, ad istiusmodi gradus mysticos, per quos ascenditur ad Deum, non ineptè referri potest quod cecinit Dauid in Psalm. 83. *Beatus vir, cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum, in loco quem posuit. Etenim benedictionem dabit Legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus eorum in Sion.*

*Gradus scala
qui sint.*

Angelorum per scalam ascensus & descensus, denotabat duplicem 33
Sanctorum

*Duplex San-
ctorum in ter-
ris vita.*

Sanctorum hominum vitam in terris : vnam, quæ vocatur Contemplati-
ua, per quam mente ascenditur ad Deum: alteram, quæ dicitur Actiua, per
quam descenditur ad erudiendum, consolandum, corrigendum, iuuan-
dumque homines. Vel descensus Angelorum significat, eorum, qui ma-
gnos in studio perfectionis fecerant processus, horribilem casum, lapsum-
que in grauissima peccata, & ad terrenas cupiditates, & voluptates tur-
pem regressum. Contrà verò, ascensus è terra vsque ad verticem scalæ, in-
dicat admirabilem quorundam hominum ex vitiis ad virtutes conuersio-
nem: qui, cum terrenis cupiditatibus, ac vitiis penitus immergi ac infixi es-
sent, inde tamen per Dei gratiam non solum emergerunt, sed etiam in fa-
stigium vsque perfectæ atq; absolutæ virtutis euaserunt: quod B. Magda-
lenæ, aliorumque plurimorum clarissimis exemplis confirmari posset.
Non est autem visus in illa scala Angelus quisquam aut residere, aut sub-
sistere: omnes enim vel ascendebant, vel descendebant: quod sanè symbo-
lum magnæ cuiuspiam, & admodum obseruandæ rei fuit. Etenim qui
versantur in studio ac professione Euangelicæ perfectionis, nisi ascendant,
continuo descendere eos necesse est: nam qui non proficiunt, necessario
deficiunt: medius enim status inter perfectum & defectum nullus est.
Cum enim homo Religiosus debeat esse perfectus, id est, perpetuo cur-
rere ad consequendam perfectionem, & in ea acquirenda in dies magis ac
magis proficere: Si à tali cursu & profectu cessat, deflectat necesse est à
statu, & instituto, professionēque Religionis. Deus porro in vertice scalæ
intistens, vel innixus, significabat, se in viris maxime perfectis, & qui ad
culmen perfectionis ascenderint, habitare, requiescere, & (vt ita loquar)
deliciari, atque illis perfectè vniri.

- 34 Cæterum hæc à nobis concisè ac ieiunè dicta, latiùs & luculentiùs, ap-
positis Sanctorum Patrum testimonijs & sententijs, exponenda sunt. S. Bernardus in Sermone de verbis illis Euangelij: *Ecce nos reliquimus*
omnia, (qui alio nomine inferibitur: Declamationes B. Bernardi) istam
scalam, ait, esse disciplinam religiosam cuiusque Ordinis Religiosorum
hominum, probati in Ecclesia. Quisque enim habet certam, & propriam
disciplinam à fundatore eius Ordinis præscriptam: quam obseruando, qui
in eo Ordine seruiunt Deo, tanquam per scalam ascendunt ad perfectio-
nem, & in cœlestem patriam. Hanc dicit fuisse scalam, per quam B. Bene-
dictus, post mortem, visus est quasi per viam quandam rectam, pretiosis
stratam palliis, & innumeris corruscantem lampadibus, ab eius cella in
cœlum vsq; tendentem, ascendere ad cœlestem patriam. Et ijs qui istud
videbant, dixit quidam venerando vultu & habitu vir: Hæc est via, qua di-
lectus Domini Benedictus cœlum ascendit. Duo latera huius scalæ, dicit
esse præcipua disciplinæ Religiosæ firmamenta, Asperitatem vitæ, & Hu-
militatem mentis. Illa cōtinet iuge-studium & exercitium mortificatio-
nis corporalis, per ieiunia, vigiliis, verberationes, aliàsque afflictiones cor-
poris. Hæc autem contemptum & fugam habet humanæ laudis, honoris,
& gloriæ; è contrario autē studium & amorē rerum vilium, atq; abiecta-
rum nec modò contèptum habet seculi, sed etiā sui. Vbi si (ait Bernard.)

*S. Bernard.
Matth. 19.*

Lateræ scala.

stabi

stabilieris & firmaueris in corde tuo, asperitatem corporalis abstinentiæ & laboris amplecti; simulque omni vilitate, & extremitate esse contentum; habes bona scælæ latera; securus iam inferre gradus exercitij spirituales, vt totum, quod mundo & carni subtrahis, studio pietatis impendas: & oblitus quæ retrò sunt, extentusque in anteriora, ascensiones in corde tuo disponens, de virtute proficias in virtutem, vt videre Deum deorum in Sion merearis.

Philip. 3.
Psalm. 83.

*Semper in via
Des progre-
diendum esse
vterius: nam
non progredi,
est regredi.
Bernard.*

Locus Psalm.
118.

Merito autem spiritualis disciplina ascensui per gradus scælæ comparatur. Nam vt illic alios super alios gradus conscendere oportet, nec vsquam insistere, quoad perueniatur ad culmen scælæ: sic in disciplina capefcenda perfectionis, semper ad vltiora currendum, & magis in dies proficere conandum est. Audi egregiam Bernardi sententiam ex epistola eius 253. ad Abbatem Garinum Alphensem: Nunquam vir iustus (verba sunt hæc Bernardi) arbitratur se comprehendisse: nunquam dicit, Satis est, sed semper esurit, sitisque iustitiam: ita vt si semper viueret, semper, quantum in te est, iustitior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur. Non enim ad annum, vel ad tempus instar mercenarij, sed in æternum diuino se mancipat famulatui. Audi verbum iusti: *In æternum non obliuiscar iustificationes tuas.* Itaq; indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionē, perfectio reputatur: Quod si studere perfectioni, & velle semper proficere, est perfectum esse; profectò nolle proficere, deficere est. Vbi ergo sunt, qui dicere solēt, Sufficit nobis, nolumus esse meliores quàm patres nostri. O Monache, non vis proficere? Non, inquit. Vis ergo deficere? Nequaquam, ait. Quid ergo? Manere, inquit, volo, in eo, quod perueni: nec peior fieri volo, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod esse non potest. Vidit enim scalam Iacob, & in scala Angelos, vbi nullus residens, nullusve subsistens apparuit: sed vel ascendere vel descendere videbantur: quo palam daretur intelligi, inter perfectum, & defectum, in hoc statu mortalis vitæ, nihil medium inueniri, sed vt ipsum corpus nostrum continuè aut crescere constet, aut decrescere; sic necesse sit, & Spiritū aut proficere semper, aut deficere. Hactenus ex Sācto Bernard.

*Pulchra dispu-
tatio allegori-
ca S. Basilij,
super illa sca-
la quam vidit
Iacob.*

Psalm. 33.

Horatij

Dignissimum quoq; memoratu, cognitūq; videtur, quod super ista ipsa 35
scala disputat D. Basilius, scalam istam à terra vsque in cælum porrectam, referens ad sublimen & arduū ascensum, ad perfectę, consummatęq; virtutis perceptionem. In qua scala inchoandus est ascensus à primo gradu terræ proximo, vt primus ascensus, sit recessus à terra, quia primus in disciplina virtutis gradus, est declinare à vitijs. Deinde fit gradus, & ascensus ad sublimiora, & difficiliora. Si enim suprema virtutis proponerentur prima, cum ea inexercitatis admodum difficilia & aspera videantur, multorum animi à studio virtutis absterrentur. Sapientissimū est igitur & saluber-
rimum illud diuinæ Scripturæ documentum: *Declina à malo, & fac bonum.* Cum quo satis concordat illud Poëtæ:

*Virtus est vitium fugere & sapientia prima,
Stultitia caruisse.*

Basilius igitur explanans primum Psalmum, super eo quod diximus, ad 36
hunc

hunc modum scribit : *Declina à malo*; inquit Scriptura, & *fac bonum*, sapienter profectò, & artificiosè adducens nos ad virtutem, declinationem mali principium fecit bonorum. Si enim statim perfecta tibi præciperet, piger esses ad conatum: nunc verò ad faciliora te assuefacit, vt postmodù ad sublimiora & difficiliora audentior fias. Equidem non dubitanter dixerim, studium pietatis assimilari scalæ illi, quam vidit Iacob: cuius infima humi erant, & vicina terræ; superna verò, ad cælum vsque porrecta. Opus igitur est, vt qui virtutis ingredi viam cupiunt, primis gradibus vestigia admoueant, deinde insequentes & altiores inscendant, donec ad summū fastigium paulatim, quantum humanæ fragilitati datum fuerit, euadant. Quemadmodum itaque primus per scalam ascensus, est recessus à terra; sic in diuino negotio primus est profectus à malis recessus. Hæc Basilii.

Primus gradus scala spiritualis.

Recessuntur decem gradus scale spiritualis, per quos ascenditur ad culmen vitæ spiritualis.

Matt. 19.
Secundus gradus.
Philipp. 3.
Psalm. 44

Tertius gradus.
Philipp. 3.

Quartus gradus.

Matt. 8.
Quintus gradus.

Luca Locus cap. 14.

S. Basilii.

37 Primus igitur & infimus scalæ spiritualis gradus, siue primus per eam ascensus, est abscessus à terra; id autem est, renuntiatio terrenarum, & secularium rerum, cum proposito sequendi Christum. Idque primò fecere Apostoli: Vnde fidenter dixerunt Christo: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*. Secundus gradus, & ascensus est, præter externarum istiusmodi rerum secularium renuntiationem, earum etiam amorem, & memoriam ex animo nostro abijcere, vt fecit Paulus, quæ retrò sunt, obliuiscens. Et sub nomine Sponsæ, cuiuslibet perfectæ virtutis amatori dicitur: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui*. Tertius gradus est, non solum ista bona terrena iam relicta obliuisci, verum etiam ceu stercore, & detrimenta contemnere, auerari, & odisse, quemadmodum Beatus Paulus testatur, quæ sibi antea fuerant lucra, postquam ad Christum conuersus est, ea se tanquam stercore & detrimenta æstimasse. Quartus gradus est, non solum externarum rerum, sed etiam amicorum, & cognatorum, atque adeo ipsorum parentum, & filiorum amorè exuere; quinetiam si seruitus Christi, & studium disciplinæ perfectioris postulet istiusmodi personas odisse: id enim est quod Dominus per similitudinem significauit, cum dixit: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te*. Quintus gradus, & supremus renuntiationis est, non solum alias res, vel personas, sed etiam animam suam propter Christum odisse. Hic enim est terminus perfectissimæ Renuntiationis, si quis amore Christi, studioque perfectionis vitæ spiritualis cōsequendæ, præsentem vitam nihil curet, mortem horis omnibus qualemcumque paratus accipere. Si quis venit ad me (ait Dominus Luc. 14.) & nō odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Audiat Lector in hanc sententiam pulcherrimā Basilij verba, in Regulis fusiùs disputatis, ad Interrogationem octauam respondentis. Cum enim proximè dicta Domini nostri verba commemorasset, subdit: Perfecta igitur renuntiatio in eo consistit, si quis id affectus fuerit, vt ne de vita quidem sua quicquam affectus sit omnino, etiam si habeat mortis responsum, ita vt nihil sibi confidat. Eiuscemodi autem renuntiatio initium sumit à derelictione rerum externarum, vt

Comm. in Gen. Tom. 4.

c c

possessionum, humanæ gloriæ, consuetudinis vitæ superioris, & ad res in-
 utiles affectionis. Cuius renunciationis exemplum nobis præbuerunt San-
 cti Apostoli Iacobus, & Ioannes, relicto patre Zebedæo, & de quo tota
 illorum victus ratio pendebat, nauigio. Matthæus quoque statim ut à Do-
 mino vocatus est, relicto telonio secutus est eum. Quæ in re non lucra
 modò reliquit, sed pericula etiam contempsit, quæ ipsi, totique eius fami-
 liæ, à ciuitatis magistratibus imminebant, quòd redemptorum à se vecti-
 galium rationes, tam repente discedens, non confectas reliquisset. Beato
 Paulo totus mundus crucifixus erat, ipsèque vicissim mundo: & quæ
 prius ei fuerant lucra & ornamenta, postea, tanquam foedissima ster-
 cora, & magna sibi detrimenta, propter Christum æstimauit. Est igitur
 renuntiatio, vinculorum crassæ huius ac temporariæ conuersationis ab-
 solutio, quæ nos, dum emancipat, & eripit anxijis & humanam vitam co-
 mitantibus negocijs, & curis, promptiores facit, magisque idoneos ineun-
 dæ viæ, quæ ad Dei contemplationem rectè perducit. Est item Renun-
 ciatio, cordis ab humano viuendi ritu, ad cœlestem conuersationem trans-
 latio, ut illud Pauli verè dici queat: *Conuersatio nostra in cælis est.* Sic Ba-
 silius.

Consensus supradictis quinque gradibus, qui ad perfectam rerum
 omnium renunciationem pertinent, reliqui sunt alij quinque gradus con-
 scendendi, in quorum ultimo, qui decimus numero est, Dominum inni-
 xum fastigio scalæ reperiemus. Sextus igitur gradus est abnegatio sui: Se-
 ptimus verò, quotidiana crucis gestatio, id est perpetua sui mortificatio:
 Vtriusque ascensum gradus Dominus præcepit ei qui perfectus esse vel-
 let, dicens, *Abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie.* Abnegatio
 sui præcipue ad propriam voluntatem, & iudicium pertinet, ut non suam
 faciat voluntatem, sed eius quem in via, & vita spiritali, inagistrum &
 ducem suscepit: huic enim se regendum omnino, & quocumque velit,
 ducendum permittat necesse est, nec sua nitatur prudentia, sed à rectoris
 sui iudicio, & sententia totus pendeat. Iugis verò, & perpetua mortificatio
 potissimum versatus in reprimendis frænandisque sensibus, & in frangē-
 dis, ac perdomandis cupiditatibus, & in laborum, ac periculorum, & quo-
 rumlibet malorum, quæ acciderint perpeffione, Huius laudatissimæ, & ad
 consequendam perfectionem necessariæ mortificationis, clarissimum te-
 stimonium & laudem Ecclesia perhibet Beato Lucæ Euangelistæ, dicens,
 eum crucis mortificationem iugiter in corpore suo pro diuini nominis
 honore portasse. Post venditionem omnium suarum rerum, & abnega-
 tionem sui, & continuam mortificationem, extremo loco præcepit Do-
 minus: *Et sequatur me;* Est autem Christum sequi, nihil aliud nisi pro
 virili eius virtutes imitari. Verùm duas potissimum virtutes suas Domi-
 nus imitandas nobis proposuit, quæ ad duos istius scalæ gradus, id est, o-
 ctauum, & nonum pertinent. Prior virtus est humilitas, cuius indiuidua
 comes est mansuetudo, quam nobis commendans Dominus, dixit: *Disci-
 te à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Posterior, est perfecta charitas pro-
 ximi. *Mandatum, inquit, dedi vobis, ut diligatis inuicem, sicut dilexi vos.*

Triplex

Triplex porrò charitatis Christi perfectio nobis imitanda est. Non enim ille ad tempus dilexit, sed perseveranter usque in finem, testante hoc Ioāne: *Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Nec ille dilexit lingua tantum, & verbo, sed opere, & veritate, ita ut etiam mortem ultro pro nobis oppetierit. *Ego, inquit, animam meam pono pro ouibus meis: Et. Maiorem hac dilectionem, nemo habet, ut animam suam ponat pro amicis suis.* Nec modò amauit amicos, verum etiam inimicos, pro ijs orans Patrem, dum in cruce penderet, à quibus crucifixus erat. Restat decimus, & supremæ scalæ gradus, in quo Dominus esse visus est, figurans utique perfectam animæ cum Deo unionem, ut tota penitusque ei adhæreat, & quasi vnus fiat spiritus: & verè illud Pauli usurpare possit: *Vino ego, iam non ego, vivit vero in me Christus.* Nam qui tales sunt, auctore Beato Dionysio, non tam humanitus agunt ipsi se, quàm aguntur à Deo. Atque hæc dicta sint de Tropologica totius scalæ intelligentia, cuius gradus placuit nobis ad numerum denarium redigere, quod is numerus tum vniuersitatem, tum perfectionem in diuina Scriptura denotare solet.

*Io. m. 15.
Triplex charitatis Christi perfectio imitanda nobis.
Ioan. 10.
Infra 10.
Luc. 23
Decimus gradus.
Gal. 2.
B. Dionys.
Cnr decē gradus assignati sint scalæ spirituali.*

SEXTA DISPUTATIO.

Exponuntur, & perpenduntur tres eiusdem Scalæ interpretationes, quæ traduntur à Philone.

38

PHILON in libro de somnijs enarrans visionem diuinitus oblatam Iacob, & de scala, quam ille vidit, accuratè differens, tres eius scalæ interpretationes tradit, quas commemorare in hoc loco, nec instituto nostro alienum, nec iniucundum fore lectori, visum nobis est. Prima interpretatio ad hunc modum ab eo tractatur. Scala, inquit, in hoc mundo, aër figuratè intelligitur, cuius basis, terra; caput, cælum est. Nam à Lunari orbe usque ad superficiem terræ, per totum id interstitium aer extenditur. Hoc est animarum corpore carentium domicilium; mundi namque opifici omnes eius partes implere animalibus placuit. Etenim animalia terrestria terris attribuit, aquis indidit aquatilia, & cælis sidera: quæ non solum animalia dicuntur, sed & mentes purissimæ. Necessum igitur est, in alia item parte mundi, videlicet aëre, propria esse creata, & locata animalia. Nec mirum, si ea non patèr sensibus, cum & animus noster inuisibilis sit. Quid enim absurdius, quàm in aqua esse animalia, non esse autè in aere, cum & aquatilia ipsa animentur aëre? Animalibus enim imaginatione, & motu utentibus, aër est quasi anima, ut contra rationem sit, elementum, quo animantur cetera, carere ipsum animabus. Enimverò, non solum aër habet animas, sed instar populosæ ciuitatis, incorruptibiles habet animas, stellis numero pares. Harum quædà descendunt, illigandæ corporibus mortalibus, nimirum quæ viciniore sunt terris, & amatiores corporum; alia sursum ascendant,

Philo.

Hic platonizat Philo.

segregata à corporibus post certos à natura præfinitos terminos. Ex his porro, aliæ desiderio tactæ huius vitæ rursum ad corpora recurrunt: aliæ vanitatem pertæsa præsentis vitæ, corpus, ceu sepulchrum aut carcerem fugiunt, & sublimem ætherem petentes pennis leuibus, totum ibi æuum exigunt. Sunt aliæ quædam purissimæ, atque omnium optimæ, quæ altius, diuiniúsque sapiunt: & aspernatæ ista terrestria, & humilia, ministræ sunt Omnipotentis Dei, tanquam magni Regis videlicet aures, & oculi videntes, audientésque omnia. Has Philosophi Genios vocant; Angelos, sacra litteræ, vocabulo sanè aptissimo: sunt enim internuntia, Patris mandata perferentes ad filios, & ad illum vicissim preces & vota filiorum. Quapropter inducuntur ascendere, & descendere: non quod indicibus opus Deo sit, qui antè scit omnia, etiam antequam fiant: sed quia conducit nobis mortalibus tales habere mediatores & arbitros, quò magis rerum omnium effectoris & præsidis Dei potentiam & maiestatem reuerentemur.

Exodi 19. hanc enim quidam vehementer reueriti, dixerunt Moysi: *Loquere tu nobis, & non loquatur nobis Deus, ne forte moriamur.* Pulchrè autem scala infima sui parte inhærens terræ, figurat aërem: exhalationes enim è terra expirata, attenuantur in aërem, ut terra quasi radix, cælum verò quasi caput sit aëris. Nec defunt qui dicant, lunam non esse globum puri ætheris, ut cetera sydera, sed mixtum ex æthere & aëre, & apparentem in ea maculam, quam vocant nonnulli faciem, nihil aliud esse, nisi admixtum aërem, qui suaprè natura niger vsque in cælum tendit. Cum autè dicitur innixus scalæ Deus, nemo intelligat Deum laborare ut eam molem stabiliat: illud potius cogitet his verbis significari, Deum esse robur, firmitatémque rerum omnium, & quibuscunque rebus assignare stabilitatem perpetuam: tantisper enim dum ab illo sustentantur, inconcussa manent, atque integræ, atque hæc est illa mundi scala, quam in præfenti figura intelligimus. Hæc Philo: cuius hæc interpretatio, tota ex Platonis dogmate, & doctrina concinnata dupliciter falsa est: tum quæ facit animos nostros ab initio ante corpora esse creatos; tum quæ censet, eos sæpius corpora humana ingredi, & egredi, nec eos esse tanquam formas proprias corporum, & naturali quodam vinculo eis copularos: sed tanquam habitatores, in corpus, ut in carcerem intrusos atque inclusos. Vtrumque porro non solum diuinarum litterarum doctrinæ, sed etiam rectæ philosophiæ ac rationi aduersatur.

Origenes super illa scala
Iacob philo
nat.
S. Hieronimus

Origenes, idem Platonis dogma secutus, in idem atque Philo sca- 39
lam illam in quiete ostensam Iacob interpretatur. Cuius rei grauem in primis testem laudare possum Beatum Hieronymum: cuius in Epistola 161. aduersus errores Ioannis Hierosolymitani scripta ad Pammachiū, hæc sunt verba: Docet Origenes per scalam Iacob paulatim rationabiles creaturas ad vltimum gradum, id est ad carnem, & sanguinem descendere, nec fieri posse, ut de centenario numero, subito quis ad vnum numerum præcipitetur, nisi per singulos numeros, quasi per scalæ gradus, ad vltimum vsque perueniat: & tot mutare corpora, quot de cælo ad terrā mutauerit mansiones. Hæc sunt strophæ vestra, atque præstigiæ, quibus

nos

nos Pelusiotas, & iumenta, & animales homines dicitis, quia non recipimus ea quæ spiritus sunt: vos Hierosolymitæ etiam Angelos deridetis. Pertrahuntur in medium vestra mysteria, & de Gentilium fabulis dogma contextum, Christianis auribus publicatur. Hoc quod vos miramini, olim in Platone contempsimus; contempsimus autem, quia Christi stultitiam recepimus: Recepimus Christi stultitiam, quia fatuum Dei sapientius est hominibus. Si fuit anima antequam Adam in paradiso formaretur, in quolibet statu, & ordine: & vixit, & egit aliquid (neque enim possumus naturam incorporealem, & æternam, in modum glirium immobilem, torpentemque sentire) necesse est ut aliqua causa præcesserit, cur quæ prius sine corpore fuit, postea circumdata sit corpore. Si autem animæ est naturale, esse sine corpore, ergo contra naturam est, esse in corpore. Si contra naturam est, esse in corpore; ergo resurrectio corporis contra naturam erit. Sed non fiet resurrectio contra naturam; ergo iuxta sententiam vestram, quod contra naturam est, resurgens, animam non habebit. Sic Hieronymus ex Origene contra Origenem. Ex eius namque sententia validè concludit; aut nullam fore corporum resurrectionem, aut si resurgent corpora, resurrectura prorsus inanimata, quorum alterum manifestè contrarium est diuinæ scripturæ, alterum etiam philosophicæ rationi. Nam quid obsecro à ratione magis remotum esse potest, quàm dicere, generationem hominis esse contra naturam, interitum autem eius, id est, separationem animæ à corpore, secundum naturam esse, & quod his consequens est, mortem ipsam naturaliter esse homini optabilem, & iucundam ei accidere? cui opinioni non ratio tantum, sed omnes quoque sensus aduersantur. Verum alteram Philonis expositionem illius scalæ commemoramus.

*1. ad Cor 1.
Quid absurdi
sequatur ex
hac opinione.*

40 Si scalam illam, inquit Philo, quæramus in homine, reperiemus esse animam: cuius basis est penè corporea, & tanquam terrea, sensus videlicet: caput verò est quiddam coeleste, mentem dico purissimam. Per hanc sursum deorsumque feruntur perpetuò diuinæ intelligentiæ. Ascendunt enim, trahentes eam secum ad rerum supernarum contemplationem, amoremque; diuelleretque à rerum mortalium cupiditatibus, & mira, & iucunda ei coelestium rerum, quasi spectacula ostendentes. Descendunt item propter caritatem, ut occurrant misero generi nostro, & animam quasi à fluxuine raptram, fauore suo seruent incolumem. Et purgatissimas quidem mentes solus Deus insensibiliter, atque insensibiliter dignatur inuiscere: Sic ut legimus diuino dictum oraculo: *Inambulabo in vobis, & ero Deus vester*. Eas verò, quæ adhuc lauantur, nondum penitus absterfis sordibus ex corpore contractis, interuifunt Angeli, & exhilarant aspectu honestissimo. Da igitur operam, ô anima, ut fias Dei domus Sacrosancta, ut ex debili fias robusta, potens ex impotente, ex imprudente prudens, sapiens è stulta. Quid si suammet ipsius vitam meditator in somnis vidit Scalæ similem? Est enim naturaliter inæqualis res meditatio, nunc proficiens in altitudinem; nunc deficiens in contrarium: & tanquam navis, nunc secundis, nunc aduersis ventis nauigans. Alternis enim diebus, ut

*Secunda expositio
scilicet Scala secundum Phil.*

Leuit. 26.

quidam ait, mutatur vita exercentium se in virtutis stadio, modò viuens & vigilans; modò dormiens, & quasi mortua. At verò qui consummatæ virtutis & sapientiæ compotes sunt, cœlestem regionem habitandam sortiti sunt, docti petere semper altiora: mali verò inferorum specus infimos tenent. At meditatores inter extremos medijs, usque deque per Scalam feruntur: aut meliore fato subducti, aut reiecti contrario. Donec huius contentionis, & digladiationis præses Deus, parti potiori addicat præmium, in totum profligata deteriore. Et hæc est secunda Philonis interpretatio. In qua vocabulum meditatoris significat hominem, nec improbum, nec tamen optimum: sed eum qui in studio, & exercitatione virtutis cum labore versatur, pugnans acriter cum pristinis vitiis, & contra insitas atque inueteratas cupiditates.

*Tertia scala
interpretatio.
Philonis.*

Tertia eiusdem scalæ interpretatio, prioribus aliquanto probabilior, hisce verbis à Philone traditur. Est & alterius cuiusdam rei similitudo hæc scala, non prætereunda silentio. Res humanæ naturalem habent quādam scalæ imaginem, propter cursum inæquabilem atque inconstantem. Vna enim dies (vt ait ille) alios de summo fastigio in imum deijcit, alios ex imo tollit in altum, nihilque in eodem statu apud nos perpetuò manet, sed cuncta varijs, & omnifarijs mutantur vicissitudinibus. Quoties enim visum est, ex plebeis principes effici, & plebeios ex principibus, pauperes è diuitibus, è pauperibus locupletissimos, honoratos ex vilissimis & contemptissimis; ex clarissimis & nobilissimis, obscuros & despiciatissimos? Hæc est via rerum humanarum accliujs pariter decliujsque, & incertis obnoxia casibus, quorum inæquabilitatem, ipsum tempus veritatis amicissimum, non obscuris argumentis ostendit. Somnium porrò denuntiabat innixum vertici scalæ Principem Angelorum Deum. Credendum est enim, sicut in curru aurigam, aut in naui gubernatorem; ita rebus omnibus superstare eum: Qui est, corporibus, animabus, animantibus, mentibus humanis, Angelis, cunctis demum, quæ terra, vel aëre, vel cœlo continentur, naturis tum visibilibus, tum inuisibilibus: totum enim ille mundum à se pendentem regit. Sic Philo. Philonianæ huius interpretationis, non est absimile quod legitur apud Ælianum libro secundo de varia historia de Pittaco Mytilenensi, qui scalam fecit Imaginem, & figuram fortunæ. Pittacus apud Mytilenem, ait Ælianus, scalam in templis extruxit, ad vsu quidem nullum idoneam, tantum vt donarij loco esset, latenter ea re multiplicem fortunæ vicissitudinem significans, quæ facit alios quidem felices ascendere, contra autem descendere alios infelices, quin etiam in vnum atque eundem vtrumque conferens.

*Pittacum enim
rei scalam fi-
ceris symboli-
cè.*

Cumque

Cumque euigilasset Iacob de somno, ait: Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam. VERS. 16.

42 **S**ICUT Deus vbique est secundum potentiam, & scientiam & essentiam suam, vt ex diuina Scriptura docent Theologi: ita vbique à nobis spiritu & veritate adorandus & orandus: nec vllus ad id non idoneus, & opportunus locus est. Etenim in medio mari Moyses Deum exorauit, Iob in sterquilinio, Ezechias rex in lectulo, Hieremias in luto, Ionas in ceto, Daniel in lacu Leonum, tres pueri in fornace ignis, latro in cruce, Petrus & Paulus in carcere. Iccirco B. Paulus: *Volo, inquit, viros orare in omni loco, leuantes puras manus*. Et Dauid in Psalmo. 102. *In omni loco dominationis eius, benedic anima mea Domino*. Nihilominus tamen in certis quibusdam locis potius quàm in alijs dicitur esse, aut fuisse Deus: non quidem noua scientiæ aut potentiæ suæ præsentia: sed noua quadam declaratione singularis gratiæ & virtutis suæ. Vnde Moysen, & Iosue Deus iussit deponere calceamenta sua, propter sanctitatem terræ, in qua Deus illis mirabiliter apparuerat: vtrique enim dictum est à Deo: *Solue calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas sanctus est*. Hanc etiam ob causam, certa quædam, & ab humanis negocijs separata loca dicari voluit Deus publico sui nominis cultui: ad quæ nimirum fideles conuenirent ad orandum Deum, ad verbum Dei audiendum, ad percipienda sacra mysteria, ad diuinæ benignitatis exoptanda, petendæque, & accipienda beneficia. Audi B. Augustinum in epistola 137. ita scribentem: Vbique quidem Deus est, nec vlllo continetur, aut clauditur loco, qui condidit omnia: oportetque eum à veris adoratoribus, spiritu & veritate adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet, & coronet. Verùm tamen ad ista, quæ visibiliter hominibus nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari quare in quibusdam locis miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi B. Felicis Nolani corpus conditum est, & cetera quæ subdit ibi Augustinus. Duo eius rei perillustria & memorabilia exempla in veteri Testamento reperire est, vnum de columna nubis, & ignis; & de propitiatorio, vbi Deus mirabiliter præsentiam suam declarabat, crebra edendo miracula, & ad consulta respondendo: alterum de Piscina illa Hierosolymitana, in cuius aquas ab Angelo commotas & agitatas, qui primus ægrotorum descendisset, à quouis morbo curabatur. Similiter igitur Iacob ex admirabili viso, quod in eo loco sibi oblatum fuerat, & ex diuina præsentia ibi demonstrata intellexit eum locum singulari quadam religione ac sanctitate factum esse venerabilem.

43 B. Gregorius verba ista Iacob ad mystagogiam transferens, docet, eos qui in obedientiæ subiectione, humilibusq; seruitijs, & laudabilibus pietatis, ac misericordiæ ministerijs vtiliter versari & exercitati sunt, si quando incitante, iuvanteque Deo ad statum ascendant contemplationis Dei, & cœlestium rerum, tanto eos plerumque diuinæ cognitionis lumine illu

Ioan. 4.
Exod. 15.
Iob 1. 2.
Esa. 38.
Ierem. 38.
Ioann. 2.
Dan. 6. & 14.
Dan. 3.
Luc. 23.
1. Timoth. 2.
Cur certa quædam loca propriè Deo sacra sint.
Exod. 3.
Iosue 5.

S. Augustinus

Ioann. 4.

Exod. 13.
Et inde passim
Ioann. 5.

Egregia B. Greg. sententia.

illustrari, tantòque diuinæ suauitatis gustu affici, vt tunc verè Deum nosse, & gustasse, & antea ignorasse eum sibi videantur, & vsurpare queant verba ista Iacob: *Verè Deus est in loco isto, & ego nesciebam*. Sed audiamus ipsum Gregorium, sua illa spiritali eloquētia egregiè super ista re disputantem. In libro enim secundo suæ Expositionis in primum librum Regum enarrans verba illa: *Porro Samuel necdum sciebat Dominum, neque reuelatus ei fuerat sermo Domini*, quæ sunt in 3. cap. eius libri, hunc in modum scribit: Quod de Samuele hîc dicitur, id conuenienter in conuersatione fidelium accipitur. Etenim plerique sub aliena institutione bene proficiunt, & nouitatis suæ tempore omnipotenti Deo ministeria sedulo persolunt, qui tamen puritate contemplationis ad internæ pulchritudinis eius speciem non pertingunt. Verùm si subiectionis suæ merito donū diuinæ contemplationis accipiant, experientiâ internæ visionis intelligūt, quia sic nondum sciebant, cui ministrabant. Quod bene Iacob ad accipiendam coniugem proficiscens, designauit; qui post laborem itineris, per soporem quietis, Dominum vidit, sed à somno vigilans; ait, *Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam*. Neque esse illic Deum antea dubitare poterat, qui esse eum vbique sentiebat: sed quia tunc eum perfectiùs didicit, ignorasse se illum antea perhibuit: quia priùs eum familiaritèr nō agnouit. Via porro qua ad coniugem pergitur, intentio deuotæ obedientiæ est, qua fecunditas internæ charitatis obtineri desideratur. Iacob itaque dormit in via, cum fidelis subiectus, & maligni spiritus supplantator per laborem obedientiæ ad quietem internæ visionis admittitur. Qui profectò tunc Dominum agnouisse fatebitur: quia dum eam, ad quam nouiter est assumptus, internæ lucis miratur speciem, quantum antea nescierit, experientia reuelatæ pulchritudinis agnoscit. Fide namque velut fama Deum cognoscimus: amore autem contemplationis is qui fama innotuit, velut ex ostensione præsentia nobis reuelatur.

Differētia cognitionis Dei, per fidē à cognitione eiusdem per donū contemplationis

VERS. 17. Pauēnsque, Quàm terribilis est, inquit, locus este non est hîc aliud nisi domus Dei, & porta cœli.

TRIA in illo loco accidisse Patriarchæ Iacob tradidit Caietan⁴⁴us: dormienti quidem, visionem Dei, & locutionem: vigilanti verò, tum illius visionis reuelationem atque intelligentiam, tum animi quendam internum pauorem ac terrorem. Reuelationem & intelligentiam illius visionis habuisse Iacob indicant illa eius verba: *Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam*, &, *Non est hîc aliud nisi domus Dei, & porta cœli*. Pauorem animi eius ac terrorem clarè ostendit Scriptura, narrans de eo, *Quàm terribilis est, inquit, locus iste!* Terribilem nominauit locum, ex terrore quo se inibi perculsum sensit. Sed quid timuit Iacob? Timuit videlicet diuinum Iudicium, quemadmodum cum primum venimus in conspectum & præsentiam maximi cuiuspiam, & sapientissimi Principis, vehementer timemus, ne quid sibi displicens in nobis videat. Sic etiam Iacob timuit, considerando seipsum, cum

cum respectu ad præsentiam Dei, & frequentiam Angelorum, metuens ne sua sibi peccata & defectus imputaretur. Appellat autem locum illum, Domum Dei, quòd in illa parte cœlorum videret Deum ad illam terræ partem spectantem: nec ea appellatione demonstratur locus terræ, nec locus cœli, sed vniuersus ille situs à terra, super quam stabat scala, vsque ad illam cœli partem, in qua apparuerat Deus super scalam. Verè item agnouit esse ibi portam cœli, ex eo quòd scala ad portam cœlorum pertingebat, ex qua egrediebantur Angeli descendentes, & quam ingrediebantur ascendentes. Et ad litteram, visio ista fuit figura, & quasi prophetia Templi Dei in eo loco postea ædificandi, Nam vt ex primo libro Paralipomenon capit. 22. & ex secundo libro cap. 3. clarè habetur, Bethel est mons Moria, in quo ædificatum est templum à Salomone, & vbi positus fuit Isaac super altare immolandus Deo. Hactenus ex Caietano, cuius extrema sententia, falsa est: Bethel enim distantem, diuersumque fuisse locum à monte Moria, suprà ostendimus in prima disputatione super hoc capite vigesimo octauo, nec vsquam in tota scriptura legitur Bethel fuisse montem Moria: nec potest id clarè, vt ait Caietanus, ex ipsa Scriptura colligi.

45. Sed cur Iacob dixit, locum illum esse terribilem, ac non potius visum illud, quod habuerat Dei & Angelorum, dixit terribile? Verum Iacob, dicens terribilem esse locum illum, intelligi voluit, causam eius terroris fuisse id quod viderat ipse in eo loco. Ergo terribilem locum interpretamur, locum maximè religiosum, & ingenti cum animi submissione, & reuerentia, ac tremore colendum, propter Dei & Angelorum præsentiam admirabiliter ibi ostensam. Alteram eiusdem rei causam, sed planè allegoricam, affert Rupertus libro septimo Commentariorum in Genesim cap. xxij. Notandum, inquit Rupertus, quòd Iacob, non ipsum Dominum, sed locum expauescit, & terribilem esse dicit. Sed quidnam pavoris, & terroris per se locus ille poterat habere? An quia Dominum in eo loco viderat in quiete? Nempe, & in alijs locis tam ipsi, quàm patri, & auo eius, idem Deus apparuerat. Ergo non dubium, quin hoc, per spiritum prophetiæ dilataro corde, præuiderit quidnam illo somnio significaretur, & augustiores alium, sanctioremque locum, cuius ille erat figura, pertimuerit. Talis autem locus, Ecclesia Dei est; vnde psalmo sexagesimo septimo, dictum est: *Deus, qui inhabitare facit vnus moris in domo.* Ecclesiam igitur Dei futuram, & in ea terribilia Dei opera (quam ob causam dixit Apostolus ad Ephes. cap. 3. per Ecclesiam innotuisse Principatibus, & Potestatibus in cœlestibus multiformem Dei sapientiam) Iacob vehementer miratus expauit, sicut expauerat prophetiæ: nihilominus spiritu Habacuc, quando dixit: *Domine audini auditum tuum, & timui: considerani opera tua, & expaui.* Quorum videlicet operum summa hæc est, Per humanitatem Christi apertam esse portam cœli, & cœlestia iuncta esse terrenis: quod significauit etiam Iacob dicens: *Non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cœli.* Sic Rupertus.

Rupertus.

- Non est dissimile quod Sanctus Bernardus dixit in sermone sexto de 46
S. Bernardus. anniuersario die dedicationis Ecclesiæ: vbi, quod Iacob de illo loco dixit: *Vere Dominus est in loco isto, & Quam terribilis est locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli.* Docet id multo iustius, multoque congruentius in sacra Christianorum templa dici posse. Immo verò quod ibi manifestatum fuit Iacob, propter quod ille tantopere veneratus est illum locum, præfigurauit ea quæ in templis Christianorum peragenda erāt. Verba Bernardi sunt huiusmodi: Vnus homo erat Iacob, & dormiens vidit ascendentes Angelos, & descendentes. Parum est hoc, etiam Dominum Angelorum adesse testatur est, dicens: *Vere Dominus est in loco isto, & ego nesciebam.* Miratur enim gratiam, & magnitudinem dignationis expauescit. Quanto terribilior est locus hic noster, quanto euidentius, certiusque Dominus est in hoc loco, vbi nimirum non modò duo aut tres, sed tam multi in ipsius congregati nomine perseverant? Terribilis planè locus est, dignus omni reuerentia, quem fideles viri inhabitant, quem Angeli sancti frequentant, quem sua quoque præsentia Dominus ipse dignatur. Quomodo enim tantus Patriarcha nescire poterat quòd non esset locus, vbi non esset Deus? Sed fortè aliud esse miratus est, vbi ait: *Vere Dominus est in loco isto.* Ibi verè est, & verè Dominus est, vbi in eius nomine Angeli simul, & homines congregantur. Licet enim in omni loco sit, qui nullo
- Matth. 6.* clauditur loco: signanter tamen dicimus: *Pater noster qui es in cælis.* Quod aliter illic, & proprio quodam modo præsentem se exhibeat: non quidè ipse diuersus, sed diuersa distinguens. Est igitur in omni loco, omnia vniuersaliter continens, omniæque disponens: Sed longè tamen aliter, atque aliter. Apud homines malos est præstans, atque dissimulans: apud electos
- Matth. 5.* homines est operans, & seruans: apud superos est pascens, & cubans: apud inferos, est arguens, & damnans. Facit quidem solem suum oriri super malos: sed vbi malorum interim dissimulatio est, quodammodo veritas non est. Itaque, si dicere licet, apud impios est in dissimulatione; apud Iustos, in veritate; apud Angelos, in felicitate; apud inferos in feritate sua. Durum sonat vobis, quòd feritatem dixerim? ego verò, & iram vereor, &
- Psa. 6. & 37.* & furem. Audite Prophetam, *Domine ne in furore tuo arguas me.* Verè inquit, *Dominus est in loco isto.* Vbi enim pluit super iustos, & iniusto; Pater est misericordiarum, expectans homines ad pœnitentiam. Vbi damnat obstinatos, iudex est, & horrendum est incidere in manus Dei viuientis. Vbi cubat, sponus est: & beata anima, quam introduxerit in cubiculum suum.
- Verè profectò Dominus in hoc loco est, si tamen seruiamus ei in spiritu, & veritate. Non enim verè Dominus erat apud eos, quibus dicebar: *Quid vocatis me, Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* Testantur sacræ
- Luc. 6.* litteræ, in paradiso fuisse olim positum primum Adam vt operaretur, & custodiret illum: ita secundus Adam versatur in Ecclesia Sanctorum, in congregatione suorum, in horto deliciarum (si quidem deliciæ ipsius sunt esse cum filijs hominum) Denique est in loco isto, vt operetur, & custodiat. *Nisi enim Dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui adifi-*
- Genes. 2.*
Proverb. 8.
Psal. 126.

adificanti eam, & Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam. Porro Angelos ascendentes & descendentes, esse in loco isto patriarchalis ipsa visio manifestat. Ascendentes, vt videant faciem Patris: descendentes, vt prouideant nobis. Quid ergo nos? eum quanta reuerentia in loco isto versari debemus, vbi Deus est operans, & seruans ascendentes? atque descendentes? Nimirum pœnitētes, & expectantes esse nos conuenit: ad hoc enim venimus, in hoc positi sumus. Hæc sunt, quæ exiguntur à nobis, præteritorum pœnitudo peccatorum, & futurorum expectatio præmiorum. Hactenus ex Bernardo.

Matth. 18.

Surgens Iacob manè, tulit lapidem, quē supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper. VERS. 18.

47 **P**RO voce titulum Hebræa vox *Mazebba* inter alia statuam significat, à verbo *lazab*, quod est stare: quemadmodum etiam Latini statuam denominarunt à stādo. Verum Hebræa *il la* vox, non statuam modò significat, sed, & titulum, & columinam, & aliud quodlibet signum, & monumentum alicuius rei. Hoc tamen loco erat simplex lapis, prius iacens in terra, postmodum à Iacob secundum longitudinem erectus, & ad similitudinem quandam altaris compositus, & ad sacrificandi vsum accommodatus. Nec fuisse vnum tantummodò lapidem necesse est existimare; fortasse enim plures fuerūt; & singularis numerus, vt sæpè fit, positus est pro plurali. Aut si vnus duntaxat fuit principalis lapis, quo vltus est Iacob in dormiendo vice puluini, postea tamen sunt alij adiuncti ad eum, vt similitudo quædam redderetur altaris, & commoditas præberetur administrando cultui diuino. Oleaster.
Oleaster, cum pro titulo, vertisset statuam, in suis notationibus dicit, vocem Hebræam propriè significare eleuationem: nam verbum *nazā*, vnde ea vox descendit, eleuare significat. Neque intelligas, inquit, ex eo lapide fecisse Iacob idolum, ac sculptile, sed simplicem lapidem, qui oblongus erat, eleuasse tanquam signum diuinæ visionis, quam ibi habuerat, & amplissimæ promissionis datæ sibi à Deo. Sic ille.

48 Sequitur; *Fundens oleum desuper*. Non intelligas fustum esse oleum super totum lapidem, sed super solam eius partem supremam: nam Græcè est, *Super summitatem eius*, Hebraicè autem: *Super caput eius*. Oleum autem illud aut secum tulerat ex domo paterna Iacob, cibatus, vel vnctionis gratiā, aut manè ingressus urbem, ibi emerat. Bene monet S. Augustinus, non fuisse superstitiosum vngere oleo lapidem: quasi ritu idololatrarum adorare voluerit Iacob, & diuino cultu honorare illum lapidē. Sic enim scribit lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 38. Hoc quod Iacob fecit, ad prophetiam pertinet: neque enim more Idololatriæ lapidem perfudit oleo, quasi faciens eum Deum, neque enim adorauit eum lapidem, neque ei sacrificauit, sed quoniam Christi nomen, à chrismate est, id est ab vnctione, profectò figuratum est hinc aliquid, quod ad magnum pertinet

S. Augustinus

Theodore.

Vide antiquā
feminarum
Christianarū
pietatem.

Sacramentum. Sic August. Theodoretus ait, hoc exemplo Iacob oleo vngentis lapidem, commonitas atque commotas sui temporis fideles atque religiosas foeminas, sacrorum locorum ianuas, & cancellos vngere oleo consueuiffe. Sic autem ille scribit 83. Quæstione in Genesim: Iacob cum erexisset lapidem, quē capiti supposuerat, perfudit eum oleo. Quod etiam nunc fieri solet à permultis vxoribus fidelium, qui Domino crediderunt. Nam consueuerunt in templis diuinis oleo vngere adytōrū cancellos, & Sanctorum Martyrum thecas, ad demonstrandam animi pietatem; atqui non respuit etiam minimabenignissimus Dominus, gratam habens operis intentionem. Sic ille.

SEPTIMA DISPUTATIO.

Super eo, quod fecit Iacob erigendo lapidem in Titulum.

Locus Lenni-
tic. c. 26.

Vide infran-
mer. 44.

V ERITVR anteq̃ fecerit Iacob lapidem erigendo in 49
titulum: videtur enim id fuisse superstitionum: nam vt tale,
damnatum est lege Moisaica, & à Deo vetitum. Sic enim
scriptum est Leuit. 26. *Ego Dominus Deus vestre. Non facie-
tis vobis idolum, & sculptile, nec titulos erigetis, nec insigne la-*

*pidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum: ego enim sum Dominus Deus
vester.* Sed hūc nodum exsoluere haud magni fuerit negocij. Quo tamen
planior & probabilior sit huius quæstionis explicatio & solutio, prædo-
cendus est lector, vocabulum Tituli quatuor modis vsurpatum in sacris
litteris inueniri. Nonnunquam significat, quam Græci vocant *ἱερὸν*
Latinè appellamus Inscriptionem, quæ rebus superponitur, vt primò sta-
tim aspectu, quid res illa sit, notescat omnibus. Ad hanc significationem
pertinet, quod sacri Euangelistæ tradiderunt de titulo crucis Domini,
quem Pilatus Hebraicis, Græcis, & Latinis litteris inscriptum superposuit
Cruci, vt causa mortis Domini omnibus exposita & aperta esset. Nec
raro id nomen significat etiam marmoreas columnas, pyramides, & for-
nices, nominibus & elogijs præstantium virorum inscriptas, ad conseruā-
dam rerum ab illis præclarè gestarum memoriam. Huc spectat quod in
libro 2. Regū capite decimo octauo scriptum est his verbis: *Absalon
erexerat sibi, cum adhuc vinceret, titulum, qui est in valle Regis. Dixerat enim,
non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei. Vocauitque titulum
nominis sui. Et appellatur manus Absalon, usque ad hanc diem.* Hoc ipsum
enarrans Iosephus libro septimo Antiquitat. hunc in modum scribit: *Ab-
salon erexerat sibi columnam marmoream cum inscriptione, duobus
stadijs ab vrbe Hierusalem distitam, quem appellari voluit, manum Ab-
salonis, dicens: Etiam si liberos suos perire contingeret, in eo tamen monu-
mento nomen suum perpetuū mansurum.*

Locus 2.

Reg. c. 18.

Quatuor si-
gnificationes
vocis Titu-
lus.

Iosephus.

Tertia eius vocis significatio comprehendit statuam, imaginem, & qua-
lecunque simulacrum, ob venerationem, cultūque alicuius positu; &
hoc modo accipitur Leuit. 26. cum dicitur (sicut proximè antè memoratū
est)

est) *Non erigatis vobis titulos.* Postremò nomen tituli denotat, siue lignum, siue lapidem, siue aliam quamlibet rem, etiam rudem, & sine vlla artis politura, positam, vt alicuius rei præteritæ quoddam signû & monumentum sit: talis fuit titulus, quem hoc loco legimus fecisse Iacob, lapidem enim, quem supposuerat capiti ad dormiendum, postea euigilans, erexit in titulum, id est, in signum mirificæ illius visionis, & promissionis Dei, quâ in eo loco habuerat: Hæc enim sunt verba Iacob: *Erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste in titulum.* Ex quo liquet titulum illum non fuisse statuum, aut pyramidem, aut columnam, aut quippiam aliud affabrè & artificiosè factum, sed naturalem, nudumque lapidem, priùs humi iacentem, postea erectum in sublime, ad perpetuam recordationem, & commemorationem eorum quæ in eo loco Patriarchæ Iacob contigerunt.

50 Obiectionem porro productam ex Leuitico, vbi erectio titulorum, & positio lapidum grauissimis Dei verbis prohibetur, dupliciter possumus diluere. Etenim factum illud Iacob, aliquot seculis antecessit promulgationem legis Mosaicæ: nulla verò lex in præteritum quicquam valet, sed vim tantum habet in futurum. Verum illud est dictum probabilius, legem istam, si verba eius consideratè perpendantur, non esse illi facto Iacob contrariam. Ibi enim prohibetur erectio insignis lapidis; vocat autem insignem lapidem, egregiè dolatum, & pulchrè effigiatum, & ad representandam alicuius similitudinem, polita arte figuratum: talis enim non erat lapis, quem erexit Iacob, sed planè informis, & rudis, & omnino inartificatus. Illud præterea in eo loco Leuitici adiunctum est: *Vt adoretis eum.* Vnde liquet eam tantum prohiberi erectionem tituli, & lapidis, quæ sit adorandi eius causâ: Sicut Idololatræ, istiusmodi rebus quasi diuini numinis quippiam habentibus, honorem, & adorationem, & qualis Deo conuenit, cultum adhibebant. Iacob autem erexit lapidem in titulum, nò vt eum adoraret, sed vt quasi monumentum statueret eorum quæ sibi eo loco diuinitus manifestata & promissa fuerant. Nam rudes lapides constituere tanquam signum eorum quæ gesta sunt, vñtatum fuit in populo Dei, quin etiam nonnunquam à Deo imperatum. Vnum ad præsens huius rei ex 4. cap. lib. Iosue proferam exemplum. Narratur ibi iussu Dei, duodecim prægrâdes & perduros lapides de medio Iordanis alueo sublato, ad perpetuam miraculi in transmissione Iordanis facti memoriam, apud posteros custodiendam, positos esse in Galgalis, vbi primùm Iosue traiecit Iordane castra metatus est. Transponam inde hunc in locum, diuinæ Scripturæ verba quæ ad eius rei commemorationem spectant: *Duodecim lapides (ait Scriptura) quos de Iordanis alueo sumpserant, posuit Iosue in Galgalis, & dixit ad filios Israel: Quando interrogauerint filij vestri cras patres suos; Quid sibi volunt lapides isti? docebitis eos, atque diceris: Per Exod. 14. arentem alueum transmisit Israel Iordanem istum, siccante Domino aquas eius in conspectu nostro, donec transiret is: sicut fecerat prius in mari rubro, quod siccauit donec transiremus: ut discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, & ut vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.*

OCTAVA DISPUTATIO.

An rectè fecerit Iacob, oleo lapidem unguendo; & cur id fecerit.

IDEU factum illud Iacob olere Paganorum superstitionem. Eorum namq; magna putabatur religio, & pietas, §¹ lapides, ligna, specus, & arbores, ungere, ornare, coronare. Apuleius initio primi libri Floridorum, multigenas istiusmodi superstitiones, vt pios & religiosos ritus cursim mem-

Apuleius.

morans, ita scribit: Neque istius religiosam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut spelunca floribus inumbrata, aut Quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata, vel colliculus sepimine consecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel cespes libamine humigatus, vel lapis unguine delibutus. Sic ille. Arnobius item de se ipso, cum adhuc Paganismi teneretur erroribus implicatus, hæc in primo libro aduersus Gentes scribit: Si quando conspexeram lubricatum lapidem, & ex oliuæ unguine irrigatum, tamquam inesset vis præsens, adulabar, affabar, & beneficia poscebam, nihil sentiente de trunco. Nec solum stulta illa, & cæca Gentilitas pulchrè effigiatos lapides, atq; in hominum, vel animalium similitudinem politrè figuratos ungebat & colebat: verum etiam impolitos & planè rudes, & quales ipsa procreat natura, eos præsertim qui erant in agris, & quorum ad terminandos agros vsus erat, vt indicant verba illa Siculi Flacci de conditionibus agrorum, cum terminos, inquit, disponerent, ipsos quidem lapides in solidam terram collocabant; proximè ea loca, quibus, fossis factis, defixuri eos erant, & unguento, & velaminibus, & coronis eos ornabant. Ex quo palam est, quousque vanissima illorum hominum progressa sit superstitio; vt qui quodlibet in via oblatum, sacratum aliquo modo venerarentur, siue ara, siue lapis, siue stipex esset.

Siculus Flacc.

Vnctionem lapidis factam à Iacob, non fuisse superstitionem.

Sed redeo ad vnctionem lapidis factam à Iacob. Hæc sanè, tantum ab-
est vt ab Idololatriis fuerit accepta, vt potius existimari possit, superstition-
§² las Paganorum vnctiones, aliosque non paucos ritus, ex hoc facto Iacob, similibusque alijs priscorum Patrum, in sincera, atque adeo impia quadam æmulatione, esse deriuatos. Enimuero, à Iustino Philosopho & Martyre, Clemente Alexandrino, Origene, Eusebio, & compluribus alijs obseruatum, & proditum est, falsam, vanamq; Idololatrarum superstitionem, multis in rebus, veram, ac pie religionis fuisse æmulam. Vesanus enim diuinitatis affectator Diabolus, quæ à sanctissimis viris in colendo & honorando vero Deo, magna pietate, magnaq; cum laude acta cernebat, ea sibi quoque exhiberi voluit ab ijs, quos impijs erroribus à se deceptos (sui cultores fecerat. Inscitum porro est (ne dicam stolidum, quia similes Idololatrarum vnctiones, improbe atque impie, & execrabiles sunt) ex eo velle argumetari, quæ vnctione vsus est Iacob, eam quoque malam & damnandam fuisse, Nempe in similibus factis, nimium quantum interest, quo sine, cuius auctoritate, ac præscripto, quæ item ratione, modòq; fiant. Quod fecit Iacob, id afflatu

afflatu & instinctu Dei, aut etiam fortasse Maiorum suorum exemplo, documentoque fecit. Nec ille vncto à se lapidi diuinum cultum, honorémq; adhibuit: nec lapidi vota fecit, sed Deo: nec in eo lapide numinis quidpià diuini esse putauit, sed monumentum esse voluit eorū, quæ sibi eo loco cōrigerāt, & in posterū dicauit eū lapidē cultui diuino, inibi post felicem ex Mesopotamia reditum à se peragendo, videlicet hoc fecisse eum legimus
53 infrà. Genes. 35.

Triū porrò memorabiliū rerū, quæ postea tū in Synagoga tum etiā in Christi Ecclesia religiosè admodum vsurpatæ ac celebratæ sunt, primus Iacob in hoc loco simul exemplū dedit, simul & documentum. Ac prima quidem res fuit, vngendo lapides & altaria consecrare ea diuino cultui: altera fuit, nuncupare vota Deo: tertia fuit decimas bonorum suorum, & has quidē votiuas offerre Deo. Audiat lector obseruantē imprimis, & diligenter, rituum & cæremoniarum, & consuetudinum Ecclesiasticarum Scriptorem Rabanum. Is libr. 1. de institut. Cleric. cap. 45. Altare, inquit, post asperisionem aquæ, chrismate vngitur ad imitationem Patriarchæ Iacob, qui post visionem illam terribilem erexit lapidem in titulum, fundēs oleum desuper, vocāsq; eum locnm, Domum Dei. Et S. Cyprianus scribens de vnctione Chrismatis; Oleo, inquit, antiquitus Sacerdotes sacra-
bantur, & Reges: & ipsi altariū lapides delibuti, spiritalē intelligi volebāt sacris mysteriis inesse pinguedinē. In Ecclesia quidem duplicis olei sacri vsus est: quorum alterum est principale, maximēque sacrum, ex oleo & balsamo confectum, quo vngi solent, qui Baptismi, & confirmationis, & sacrorum ordinum sacramenta suscipiunt. Alterum est, simplex oleum, ab Episcopo tamen consecratū, cuius, ad Catechumenos, ante Baptismū;
54 & ad Energumēnos, necnon etiam ad infirmos vngendos est vsus.

Sed cur tam frequens, & varius in sacris rebus est olei vsus, fuitq; olim in veteri Testamento? Respondeo, ob multas, & per insignes olei proprietates & virtutes factum est, vt ipsum vsitaretur in Ecclesia, tamquā eximium quoddam symbolum cœlestium, & spiritalium virtutum, atque gratiarum. Sed quæ sunt istæ proprietates, & virtutes olei? Cursim eas per censēbo. Prima est illuminandi, qua videlicet pabulum, & alimentum lucis, est oleum. Secūda est condiendi cibos, & ad sanitatem vtiliter, & iucundè ad gustatum. Tertia, supernatandi aliis liquoribus. Quarta, fouendi vulnera, dolorēsque mitigandi: apud Lucam enim cap. 10. ei, quē latrones grauissimis plagis impositis semiuivum relinquerant, Samaritanus ille obligauit vulnera, oleum infundens, & vinum. Quinta, exhilarādi faciem, laisāque, & languida membra recreandi, ac reficiendi. Inde illud est in psalmo 103. *Vt exhilaret faciem in oleo.* Sexta, leuandi labores, minuendique molestias: quod spectat illud Isaia. 10. *Computrescet iugum a facie olei.* Septima, vegetandi, roborandique corpus, & habile reddendi ad luctandi certamen, vt in athletic fieri solebat. Octaua, molliendi, & impinguandi, vnde Dauid psalmo 22. *Impinguasti in oleo caput meum.* Ex quo, propter mollitiem & pinguedinem, solet oleum denotare misericordiam.

Rabanus.

S. Cyprianus.

Duplex oleū
sacrum in Ec-
clesia.

Locus Luc. c. 8

An

NONA DISPUTATIO.

An Bethel, & Luza fuerint due Vrbes loco sitúque disclusa; An verò una & eadem fuerit vrbs.

Super illis verbis,

Appellauit nomen vrbis Bethel, quæ priùs Luza vocabatur.

VERS. 19.

PER TE Moses hisce verbis ostendit, eandam urbem fuisse Bethel, & Luzam, sed diuersis nominibus in diuersis temporibus appellatam: liquet id etiam ex illis verbis capitis decimi octauis libri Iosue: *Pertransiens iuxta Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel*, & libro Iudicum capite primo:

Domus quoque Ioseph, inquit Scriptura, ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis: Nam cum obsiderent urbem, quæ priùs Luza vocabatur, &c. Ex aduerso autem fuisse diuersas vrbes, & interstitio loci diuisas perspicuè traditur in libro Iosue, capite decimo sexto, illis verbis: *Cecidit fors filiorum Ioseph ab Iordane contra Hierico, & aquas eius ab Oriente: Solitudo, quæ ascendit de Hierico ad montem Bethel, & egreditur de Bethel Luzam.* Si ex loco Bethel egressio fiebat in locum, & urbem Luzam, ergo Bethel & Luza diuersa erant loca, distinctæque vrbes. Lyranus, Lyranique adstipulator Thostatus super caput 16. Iosue; aiunt, fuisse antiquitus duas vrbes Bethel, & Luzam: sed quia erant paruæ admodum, & propinquæ, postea ex duabus una est facta, sed adeo erant principales vnus vrbs partes, vt retinerent priora nomina, quibus vocabantur, priusquam in vnâ urbem essent coniunctæ. Itaque, si quis ex vna parte transiret ad alteram, dicebatur transire de Bethel Luzam, vel contra. Quod Lyranus declarat exemplo ciuitatis Parisiorum, quæ solet propriè vocari ea tantum, quæ est intra pontes fluminis Sequanæ; quæ autem extra pontes sunt, extra ciuitatem esse dicuntur; vt qui inde abeant aliò, ciuitate egredi, ac decedere dicantur; qui autem illuc veniunt aliunde, ire ad ciuitatem. Idem profectò manifestissimum est in nostra vrbe Roma, cuius quæ cis Tiberim est pars, propriè appellatur Roma; Trans-Tiberina verò minimè, & qui hinc, transito Tiberi, eunt, Romam ire dicuntur. Similiter accidit Bethel, & Luza: & iccirco nonnunquam appellantur vt diuersa loca, sicut Iosue 16. interdum verò tanquam vnus locus, sicut Iosue 18. & Genes. 28. Hæc Lyranus, & Thostatus. Verùm ista eorum opinio mihi suspecta est falsitatis. Etenim sumunt isti quasi certum, Bethel & Luzam fuisse antiquitus diuersas vrbes, & postea vnâ in urbem coaluisse: at cum neque id vsquam diuina Scriptura tradat, aut etiam significet, neque ipsi, vel ratione aliqua, vel auctoritate cuiusquam probent, satis apparet, proprium fuisse Lyrani commentum.

Lyranus, &
Thostatus.

Duo

56 Duo Hebræorum, in primis nobiles, Rabbini, Isaias, & Chimbi, arbitrantur fuisse duas vrbes. nominatas Bethel; vnam quidem in tribu Ephraim, de qua fit mentio initio Capitis decimi sexti Iosue, ijs verbis, quæ paulò ante commemorata sunt: alteram verò fuisse in tribu Benjamin, vt patet ex cap. 18. Iosue; & hanc fuisse eam, quæ priùs dicta est Luza, postea verò nomen Bethelis à Iacob accepit. Videtur etiam S. Hieronymus in hac fuisse sententia: quippe cum in libro de locis Hebraicis (quanquam eius libri non tam ille fuit auctor, quàm interpres, & corrector simul etiam amplificator) scriptum reliquerit, urbem Bethel, quæ priùs Luza vocabatur, cecidisse in sortem filiorum Benjamin. Atenim id planè falsum est, scripturæque contrarium; quæ Luzam, postea dictam Bethel, ponit extra terminos sortis Benjamin. Siquidem in capite 18. Iosue manifestè ponitur extra sortem Benjamin, proxima tamen termino eius sortis versus meridiem, cum dicitur: *Pertransiens iuxta Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel.* Et apud Oseam capite quinto, id ipsum significatur metaphoricè: dicitur enim Bethel esse post tergum Benjamin. Oseæ verba sunt hæc: *Plulate in Bethauen: post tergum tuum Benjamin.* Cur Bethel Propheta vocauerit Bethauen, paulò infra causam indicabimus. Dixit autem Bethel, siue Bethauen esse post tergum Benjamin, quia est iuxta terminum sortis Benjamin meridionalem: vbi enim tribus finitur Benjamin (ait Hieronymus, illum Oseæ locum exponens) non procul inde, in tribu Ephraim vrbs Bethel condita est. Ex quo intelligitur, B. Hieronymum, qui priùs dixerat in libro de locis Hebraicis, Bethel cecidisse in sortem Benjamin, id postea correxisse in Commentariis suis in Oseam, quos haud paruo tempore post librum de locis Hebraicis, ab eo conscriptos esse, non obscurè significat ipsemet in extremo libro de Scriptoribus Ecclesiasticis.

R.R. Isaias & Chimbi faciunt duas vrbes Bethel.

S. Hieronymus.

Hieronymus.

S. Hieronymus. mutauit priorem sententiã suã de tribu in qua erat vrbs Bethel. Opinio Andree Masij de Bethel excusatur.

57 Andreas Masius, in caput xvj. Iosue, super versu eius capitis secundo, censet vnicam fuisse Bethel: eamque modò diuersam à Luza, modò eandem dici. Nam cum reuera locus ille, in quo diuina illa visio scalæ, & per eam ascendentium, & descendentium Angelorum contigit Patriarchæ Iacob, paululùm abesset primùm ab oppido Luza, posteris temporibus, adeo est celebratus quadam religionis opinione, vt Luzæ vrbs propinquè nomen diluerit, atque obscurauerit. Itaque cum Bethelis nomen minimè adhuc peruagatum esset, dixit Iacob iam vicinus morti, id est, annis circiter septuaginta, postquam visionem illam habuerat, dixit, inquam, Deum sibi apparuisse in Luza: *Deus Omnipotens* (inquit Iacob Genes. 48) *apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaam, Benedixitque mihi, & dixit, &c.* Quinquam Genes. 35. legamus, Deum nominasse Bethel, tacito nomine antiquo Luzæ. Sic enim ibi scribit Moyses; *Interea locutus est Deus ad Iacob: Surge, & ascende Bethel, & habita ibi, facque altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugisti Esau fratrem tuum.* Quod autem dixit Iacob, sibi visum illud obtigisse in Luza, non sic est accipiendum, quasi contigerit intra ipsam urbem, cum ex narratione Mosis, quæ est in capite 28. libri Genesis certissimum sit, non in oppido, sed in agro, dormienti Iacob Deum apparuisse, sed quia ager ille erat proprius Luzæ vrbiq; ipsi

Comin. in Gen. Tom. 4. ce

proximus, quod ibi factum est, in vrbe accidisse dicitur. Præter hanc verò Luzam, fuisse alteram eiusdem nominis ciuitatem apud Hethæos, manifestum est ex primo capite libri Iudicum. Scriptum enim illic est, eum hominem, qui filijs Israël prodidit urbem Luzam, abiisse postea in terram Hethin, & ædificasse ibi ciuitatem: quam eodem nomine appellauit Luzam. Apparet igitur ex ijs quæ dicta sunt, Massum negare duas fuisse vrbes Bethel; quod tamen videtur, neminem qui legerit attentè, consideratèque caput decimum octauum libri Iosue, posse inficiari. Primò enim Bethel, quæ priùs dicta est Luza, nominatur ibi tanquam extra terminos fortis Benjamin posita: deinde verò paulò infra, cum describitur catalogus vrbiũ fortis Benjamin, inter eas vrbes numeratur Bethel.

Opinio quorundã, Bethel primò fuisse in tribu Ephraim, postea fortis Benjamin attributam esse.

Legi apud quosdam, Bethel fuisse primũ fortis Ephraim; verũ po-⁵⁸ stea, cum esset vicinissima Beniamitis, forti eorũ esse attributam: quemadmodum contingit vrbi Hierusalem, qui primo fuit fortis Benjamin, postea transijt ad ditionẽ, & possessionem Iudæ. De causa porro & modo translationis Bethel ex sorte Ephraim ad Beniamin, nullum apud istos verbum reperire est; vt id propiũs figmento, quàm vero existimari possit. Verũ enim verò, siue vna, siue duplex fuerit Bethel, nihil prorsus id refert ad enodandam initio positam difficultatem. Conuenit enim inter omnes, Bethel, quæ fuit in sorte Ephraim, fuisse eam, quæ memoratur Genes. 28. & quæ priùs Luza vocabatur, & deinde nomen Bethelis induit. Quomodo igitur, si ista Bethel erat eadem vrbs atque Luza, in libro Iosue initio capitis 16. ponantur Luza & Bethel, tanquam diuersa & dissita loca deinceps inquirendum est.

Auctoris sententia.

Equidem nihil in præsens habeo dicere super ista quæstione, quod mihi⁵⁹ planè expleat animum, aut quod docto lectori omnino satisfacturum esse confidam. Verũ ne nihil dicam, quod nunc succurrit, huiusmodi est. Vocabulo Bethelis duas res in Scriptura denotari arbitror: primò quidem eum locum, in quo Iacob memorandum illud visum habuit: nimirum ei loco maximè Bethelis nomen attribuendum esse, conuincunt verba, quæ de eo loco dixit Iacob: *Verè Dominus est in loco isto, & quàm terribilis est locus iste! non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli.* Et sic accipitur nomen Bethelis infra in Exordio capitis 35. Talis autem locus, non erat intra urbem Luzam, sed extra, non procul tamen. Denotatur etiam non rarò vocabulo Bethelis, vrbs vicina, quæ prius vocabatur Luza: & ex visione Iacob, quæ prope eam urbem contrigerat, nomen ipsa Bethelis acceperat: dicitur enim Genes. 28. *Appellauitque nomen vrbs, Bethel: quæ prius Luza vocabatur.* Quo fit, vt sæpenumero in Scriptura cum nominatur Luza, continuò adiungatur, *Ipsa est Bethel*, vel cognomento Bethel, vt videre est Genes. 28. & 35. Iosue 18. & Iudic. 1. His expositis atq; constitutis, haud magni fuerit negotij positam supra quæstionem expedire. Etenim nonnunquam nomen Bethel sumitur propriè, pro eo tantum loco, vbi venerabile illud visum habuit Iacob: Et erat is locus ab vrbe Luza diuersus & distans, non longè tamen. Atq; ita vsurpatum est nomen Bethel Iosue 16. vbi sic est: *Solitudo qua ascendis de Iericho ad montem Bethel, & egre*

Locus Iosue cap. 16.

& egreditur de Luza. Si egressus erat ex Bethel in Luzam; ergo Bethel & Luza inibi nominantur vt loca diuersa, & inter se distincta. Sedenim plerumq; ponitur Bethel pro ipsa vrbe Luza: cui scilicet locus ille Iacob propriè appellatus Bethel nomen suum commodauit, tum ob vicinitatem, tum ob illius visionis Iacob admirabilitatem. Non enim insolens est, magnas & celebres ciuitates nomen capere ex vicinis locis, re quapiam maxima insignitis, atque nobilitatis.

60 Vrbs porrò Bethel, dicta est posterioribus temporibus Bethauen: Sic enim appellatur ab Osea cap. quarto, illis verbis: *Nolite ingredi in Galgala: & ne ascenderitis in Bethauen*, & cap. quinto. *Ululate in Bethauen*, post tergum tuum Benjamin, & capite decimo. *Vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samaria*. In tribus istis locis, Bethauen esse positum pro Bethel, oratio ipsa, & sententia Prophetæ demonstrat, & docet Hieronymus enarrans ea Prophetæ loca. Nomen autem Bethauen, compositum est ex Beth quod significat *domum*, & Auen, quod Theodotion vertit *iniquitatem*: Symmachus autem, & Aquila transtulerunt *inutile*, siue *nihilum*, id est, *Idolum*: Sic enim vocari solet in Scriptura. Nam & Paulus 1. ad Cor. 8. *Scimus*, inquit, *quòd Idolum nihil est in mundo*. Septuaginta interpretes pro Bethauen, id est, *Domo iniquitatis*, vel *nihili*, verterunt *domum On*, quod quantum ad sententiam, in idem recidit: namque *On*, significat iniquitatem, & dolorem, quem iniquitas parere solet. Sed quando, & quam ob causam Bethel appellata fuit Bethauen? Id habuit originem ex eo quod fertur in lib. 3. Regum cap. 12. fecisse Ieroboam, primum Regem Israël post discessionem decem tribuum à tribu Iuda. *Fecit enim duos Vitulos aureos, posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan: & dixit populo, Nolite ultra ascendere in Hierusalem: Ecce dñi tui Israel, qui te eduxerunt de terra Egypti: & factum est verbum hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandum Vitulum, constituitque diem solemnem in mense octauo, quindecima die mensis, in similitudinem solemnitatis qua celebratur in Iuda. Et ascendis adorare quod fecerat in Bethel, vt immolaret vitulis, quos fabricatus fuerat*. Quoniam igitur in Bethel execrabilis idololatria celebrabatur à populo; iccirco Prophetæ partim ad irrisiōnem, partim ad execrationem, Bethel vocauerunt Bethauen: significantes, indignum esse eum locum deinceps vocari Bethel, id est *Domum Dei*; sed appellari oportere Bethauē, id est *Domum iniquitatis*, aut *nihili*, propter Idolum ibi positum. Vide S. Hieronymum in libro de locis Hebraicis, & super Oseam cap. 4. 5. & 10. vbi Oseas Bethel vocat Bethauen, vt supra ostendimus. Ceterum ne quispiam fortè putet, nomen Bethauen soli Bethel, ob quam dixi causam, esse positū sciendum est; fuisse id proprium nomē certi cuiusdam loci distincti à Bethel, non longè tamen ab ea distantis, & prope quingentos annos fuisse antiquius regno Ieroboā, & Idololatria decē tribuū in Bethel.

Cur Bethel dicta sit Bethauen.

S. Hieronym.

Fuisse Bethauen distinctum locum à Bethel, annis ferè quingentis ante regnum Ieroboam, liquidd cernitur ex verbis illis, quæ sunt in libro Iosue cap. 7. *Cum i, mitteret Iosue de Hiericho viros contra Hai, quæ est iuxta Bethauē, vel ad Orientale plagā apud Bethel*. Istud autē factū est haud multo

Bethauen fuisse locum diuersum, sed prope distantem à Bethel.

post quadrasimum annum egressionis Hebræorum ex Ægypto, & paulo post euerfionem vrbs Hierico: ex quo tempore vsque ad regnum Ieroboam, non minùs quadringentis octoginta annis effluxit temporis. Verùm circa Bethauen, vt erat locus distinctus à Bethel duę res sunt incertę. Obscurum enim est, an fuerit tantum solitudo, & desertum; an verò etiam fuerit vrbs aliqua, isto nomine appellata, quę nomen adiacenti solitudini dederit, vel contrà nomen ipsa ab ea solitudine acceperit. Sanè in libro Iosue cap. 18. vocatur solitudo Bethauen; alibi tantum præcisè vocatur Bethauen, vt Iosue 7. & in primo Regum 13. 14. nec vsquam nominatur vrbs Bethauen. Cur item locus iste dictus fuerit Bethauen, quod sonat *Domū iniquitatis*; An eo, quòd in ea solitudine latrocinia, vel cędes hominum fieri solerēt, aut cultus alicuius Idoli celebrari, mihi quidē non liquet.

DECIMA DISPUTATIO.

Super voto quod fecit Iacob,

Et narratur à Mose illis verbis:

VERSV 20 Vouit etiam votum dicens, Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum: reuersusque fuero prosperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei: cunctorumque, quę dederis mihi, decimas offeram tibi.

Prima dubitatio.

X istis verbis quatuor exoriuntur dubitationes. Prima dubitatio hæc est: Iacob vouet habiturum se Dominum pro Deo, si is dederit sibi victum & vestitum, & prosperum in patriam reditum; Ergo si hæc non daret Deus, non erat eum habiturus pro Deo. Talis porrò mens, consilium, sensus, propositum animi, & deliberatio, erant planè impia. Deus namque omnino colendus est, siue det; siue non det bona temporalia. Ob hanc enim causam impensè laudatur responsum illud datum Regi Nabuchodonosor à tribus illis socijs Danielis. Sic enim legimus Daniel. 3. dixisse eos: *Ecce Deus noster, quem colimus, potest, eripere nos de camino ignis ardentis; & de manibus tuis, o Rex, liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi Rex, quia Deos tuos non colimus, & statuam, quam erexisti non adoramus.*

Theodoretus.

Cuius responfi sanctitatem, simulque prudentiam animaduertens Theodoretus, Quasi, ait, istis verbis significare vellent, nos pro mercede aliqua Deo nostro non seruimus, sed eius amore, rebus omnibus cultum ipsius præferimus, quare ne ab his quidem malis temerè liberari petimus: sed ipsi omnem nostri gubernationem & prouidentiam committimus. Et quoniam

quoniam eius, quod futurum est, ignari sumus, gubernatori nostro, quocumque ei liberit, nauem dirigendam committimus: pro certo enim habemus, posse illum nos è tuis manibus eripere. Vtrum verò id facere velit, ignoramus. Sed cùm sapiens sit, ei rerum nostrarum moderationem committimus, quamlibet iudicij eius sententiam, vt meliorem, nobisq̃ue vtiliorem libenter accepturi. Sic Theodoretus. Sedenim huic dubitationi nihil relinqueretur loci, si germana voti Iacob sententia probè intelligatur. Non vouit Iacob, si Deus suppeditaret sibi victum & vestitum, cum se pro vero Deo habiturum; eiusmodi namque votum non impium modò fuisset, sed planè stolidum, vecordiazq̃ue & amentiaz plenum. Vouit igitur, si Deus lagiretur quaz postulabat, se speciali quodam cultu veneraturum Deum. Non itaque vouit generalem cultum Dei, quem ei exhibere naturali lege adstrictus erat, sed certum quendam & singularem cultum duabus in rebus positum, quas mox ipse subdidit; nimirum quòd eum locum, in quo diuinam visionem habuerat, dicaret & sacraret diuino cultui, quem ipse inibi, post reditum ex Mesopotamia, agitaret & celebrare veller; perinde quasi locus ille esset Domus Dei, id est templum diuino cultui consecratum. Et hoc significauit Iacob: nam cum diceret: *Erit mihi Dominus in Deum*, id ipsum exponens subdit: *Et lapis iste: quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei*. Altera pars specialis illius cultus, quem vouerat Iacob, fuit promissio decimarum de omnibus quaz possideret. nam præterea subiunxit; *Cunctorumque, quæ dederis mihi: decimas offeram tibi*.

62 Secunda dubitatio, huiusmodi est. Videtur imprudens fuisse illud votum Iacob. Vouentur enim ea, quaz liberum est nobis facere & non facere: talia enim sunt quaz in promissiones cadunt, & vota. At colere Deum, obligatus erat Iacob tum lege naturali, secundùm quam Deus vt omnium creator, & Dominus, & infinitè perfectus, ab omnibus est colendus, & super omnia amandus: tum etiam lege, ac pacto Circumcisionis; in cuius susceptione, diuini cultus professio & obligatio continebatur, vt suprà Genes. 17. fusè declaratum est. Verùm solutio antecedentis dubitationis, etiam bellè quadrat ad explicationem huius. Non enim Iacob vouit in genere, velle se Deum colere; sed in speciali, velle colere eum hoc, vel illo ritu, & ceremonia, ad quod faciendum nulla erat lege obligatus. Responderi præterea illud potest nihil prohibere ad obseruantiam eiusdem rei pluribus vinculis quempiam obligari, vt ad colendum Deum, lege naturali, & lege circumcisionis, & nouo aliquo voto. Sic Dauid ad obseruantiam mandatorum Dei, præter obligationem, quam habebat ex lege Moysis, obligauit etiam se iureiurâdo, sicut ipse testatur Psalmo 118. *Iuravi, & statui custodire iudicia iustitia tue*. Vtramque hanc solutionem breuissimis verbis comprehensam à nobis significantiùs, & expressiùs tradit Caietanus, ita scribens super hunc locum Genesis: *Quæstio hic mouetur de materia huius voti Iacob, quaz videtur incongrua, si quidem materia voti debet esse bonum supererogationis, ad quod scilicet vouens aliàs non teneretur. Iacob autem vouit se habiturum Deum pro Deo, ad quod ille tenebatur sine suo voto. Verùm soluitur quæstio dupl-*

Secunda dubitatio.

Caietanus.

*Consuetudo
sacra Scri-
ptura.*

citer: primò, habere Deum pro Deo, non debet intelligi vt verba sonant-
solitaria, sed vt mox ipse declarauit. Sæpè enim Scriptura ita loquitur, vt
quæ explicanda sint singillatim, priùs proponat in vno tanquam confusè,
& mox illud per partes explicet. Sic in præsentia illud: *Erit mihi pro Deo*,
statim exponitur per duas res subiunctas: quarum altera est, quòd lapis
ille erat futurus ei Domus Dei, instar scilicet templi, in quo diuinum cul-
tum celebrare volebat: altera verò est, quòd decimas omnium suorum
bonorum offerret Deo. Est porrò manifestum vtrumque horum fuisse su-
pererogationis bonum. Ceterùm etiam seruato verborum rigore potest
quæstio ad hunc modum solui: Non esse inconueniens, materiam voti es-
se bonum, ad quod quispiam alio nomine tenebatur; vt ex duplici vinculo
ad idem teneatur; vinculo scilicet præcepti diuini, siue naturalis iuris, &
item vinculo proprii voti. Sic Caietanus.

*Tertio dubi-
tatio.*

Tertia dubitatio est. Cùm paulò ante Deus promississet Iacob, nulla re⁶³
defuturum se illi, dicens: *Ero custos tuus quocumque perrexeris, & reducam te
in terram hanc*: Quomodo postea Iacob, quasi dubius, & incertus de diui-
næ promissionis euentu, atque effectu vouit dicens: *Si fuerit Dominus me-
cum, & custodierit me in via, per quam ambulo: reuersusque fuero prosperè in
domum patris mei, &c.* Respondeo vereri potuisse Iacob, vt illa Dei pro-
missio esset conditionalis, nimirum sibi data sub ea conditione, si perma-
neret ad extremum in ipsius Dei cultu & obsequio, & se ab omnibus vi-
tiis abstinere: de quo cùm certus ipse non esset, votum illud fecit.

*Quarta du-
bitatio.*

*Cuinam da-
ret Iacob de-
cimas.
Genes. 14.*

Quarta dubitatio, cùm decimæ offerri solerent sacerdotibus, etiam an-⁶⁴
te legem Moïsi; Abraham enim decimas dedit pōtifici Melchisedec: quæ-
ritur, cuinam eo tempore Iacob decimas suorum bonorum dederit. Nam
quod nonnulli dixerunt, dedisse eas Melchisedec, sicut dederat ei auus
eius Abraham; id profectò (vt alia omittam) obseruata ratione tempo-
rum, non est verisimile: tunc enim vixisse Melchisedec ægrè admodum
crediderim. Si quidem Iacob implere cœpit votum hoc, post reditū suum
ex Mesopotamia: erat autem eo tempore annorum propè centum. Atqui
si ab eo tempore quo Abraham dedit decimas Melchisedec, vsque ad cen-
tesimum annum Iacob, intermedios annos computes, non pauciores cen-
tum octoginta reperies. Et Melchisedec quidē, tunc erat iam grandæuus,
vtpotè celeberrimus in tota ea regione pontifex Dei altissimi. Non est au-
tem credibile, Melchisedec ad ducentos annos regum & pontificatum
administrasse. Illa est igitur verior istius dubitationis solutio, Iacob voti-
uas decimas persoluisse non sacerdotibus, sed ipsi Deo, hoc est, impendisse,
atque insumpsisse eas in vsum & exercitium diuini cultus ab ipsomet
celebrandi, præsertim autem in sacrificiis, quorum quædam omnino con-
sumebantur, & comburebantur, vt holocausta, aliorum verò pars com-
burebatur, pars ab offerentibus comedebatur. Rectè igitur Caietanus
hanc dubitationem diluens dixit: Si quæras, inquit, cui sacerdoti dandæ
erant istæ decimæ, Respondeo, nulli: sed in hōnorem Dei fuisse offeren-
das Deo iuxta ritum tunc solitum: & quod erat cōsuetum comburi, com-
burebatur sacrificando, reliquum autem comedebatur, non tanquam ci-
bus

*Caietanus
partim lau-
datur, partim
refellitur.*

bus profanus, sed ut quid Deo oblatum: sicut mos erat offerentes ad sacrificandum, participes esse sacrificiorum & libaminum. Hæc Caietanus. Sed illud non laudo, quod nomine decimarum intelligi debere putat, non decimas propriè dictas, sed aliquotam bonorum partem decentem illam quidem, & quam didicerat ab auo suo Abraham, & patre Isaac solitam offeri Deo. Idem dixit supra in cap. 14. Genes. de decimis oblatis Regi Melchisedec à patriarcha Abraham: quam opinionem nos in tertio Tomo super caput 14 Genes. in Disputatione sexta, & numero marginali septuagesimo quinto confutauimus.

65 Verum si propius inspiciamus, & penitus scrutemur votum Iacob, optationem & petitionem eius, frugalissimam & modestissimam fuisse reperiemus. Quid enim aliud exoptauit, & petijt à Deo, nisi tantum sufficientem degendæ, tuendæque vitæ cibatum, & vestitum? *Si dederit mihi, inquit, panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum.* Nomine autem panis & aquæ significari solet in Scriptura, omnis cibus & potus, sed frugalis admodum & parcus; quemadmodum docet B. Hieronymus exponens illa verba Isaïæ cap. 3. *Auferet à Hierusalem, & à Iuda validum, & fortem; omne robur panis, & omne robur aquæ.* Idipsum etiam significare volens B. Gregorius, dixit per panem significari aliquando subsidium præsentis vitæ. In libro namque 23. Moralium explanans illa verba Iob cap. 33. *Abominabilis ei sit in vita sua panis.* In sacra Scriptura, inquit, panis aliquando dicitur ipsemet Dominus, aliquando spiritualis gratia, aliquando diuinæ doctrinæ eruditio, aliquando Hæreticorum prædicatio, aliquando iucunditas humanæ delectationis, aliquando subsidium præsentis vitæ, sicut Iacob ad Laban proficiscens, ait, *Domine Deus si dederis mihi panem ad manducandum, & vestem ad induendum.* Nec modò votum illud Iacob, modestissimi animi eius clarissimum fuit argumentum: verum etiam Apostolicum habuit documentum, quod tot post secula B. Paulus Euangelicæ doctrinæ, & virtutis sectatoribus tradidit, ita scribens ad Timotheum: *Est questus magnus pietas cum sufficientia: nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in temptationem, & in laqueum diaboli, & in desideria multa, & inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.* Vel ex hoc igitur verbo Iacob elucet, quanta fuerit animi eius modestia, quâ nulla diuitiarum cupiditas, cum tam modico & tenui victu contentus, sic vitam omnem agere paratus esset.

S Hieronym.

Quot modis
sumatur in
Scriptura no-
men panis ex
sententia B.
Gregor.

Locus Pauli
1. Tim. 6.

66 Duo sunt in mari nauigantibus vtrique maximè infesta, & periculosa loca, olim præcipuè à veteribus celebrata, Scylla, & Charybdis; inter quæ nauigantibus summa erat opus prouisione & cautione, ne dum alterum vitare cuperent, inciderent in alterum: de quibus locis Circe præmonuit Vlysses, ut est apud Virgilium dicens:

*Dextrum Scylla latet, laeuum implacata Charybdis.
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vasto
Sorbet.*

Virgilius.

Similia

Locus Pro-
uerbiorum
cap. 30.

Similia istorum in rebus humanis, sunt affluentia diuitiarum, & extrema inopia, atque egestatis miseria: vtrumque enim acerrimum est mortali-
bus ad flagitia & scelera incitamentum. Quocirca vtrumque istorum
vehementer deprecatus est Salomon Prouerbiorum 30. ita supplicans
Deo: *Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo ne-
cessaria, ne fortè satiatus, illiciar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus?
aut egestate compulsus, peierem nomen Dei mei.* Media igitur vitæ humanæ
conditio, & facultatum mediocritas, optanda maximè est hominibus:
multa quippe arcet flagitia, vitamque facit, & frugalem, & quietam, &
iocundam. Neque hoc non etiam à Poëtis cognitum, & laudatum est:
Cuiusdam enim versus illi prædicantur:

Horatius lib.
2. od.

*Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret inuidenda
Sobrius aula.*

Iuuenal.
Satyr. 14.

Et alius, quasi ad mensuram huius voti patriarchæ Jacob demetiens suf-
ficientem homini censum, sic ait:

*Mensura tamen qua
Sufficiat census, si quis me consulat, edam.
In quantum sitis, atque fames, & frigora poscunt.*

Hesiodus.

Illud celebre, sed obscurum dictum Hesiodi:

Dimidium plus toto.

Plato.

Sic Plato interpretatur libro 3. de legibus, vt eo mediocritatem, quam
diximus, commendari dicat. Cum totum, inquit, accipere noxium est, di-
midium autem, moderatum & conducibile.

Aristoteles.

Quinetiam censuit Aristoteles lib. 4. Politicorum cap. 11. nimia ci-
uium vel opulencia, vel egestate statum perturbari ciuitatis, & publicum
bonum corrumpi: facultatum verò mediocritate, ciuium probitatem, &
modestiam, quietem item, & concordiam faciliùs, & diutius comparari,
atque conseruari. Neque enim, inquit, ditissimi, nec pauperrimi sunt ad
ciuilem societatem idonei. Alteri enim nimis superbi, alteri nimis deiecti
fiunt: alteri contemnunt: alteri inuident: alteri imperant vt Domini: alteri
parent vt serui: Ciuitas autem ex paribus, & similibus constare debet,
quod mediocribus accidit. Itaque plurimùm ciuitas ex mediocribus con-
sistens, conseruatur: eaque optima est, & à seditionibus abhorret. Sic ille.

Egregium di-
ctum.

Verum igitur, scitumque arbitror Verbum illud, quod apud veteres
in primis ferebatur, & celebrabatur: *Cui parum non est satis, ei nihil est satis:*
vel vt alij referunt: *Cui, quod satis est, non est satis, ei nihil est satis.* Error itaq;
& furor est, quo minus egeas, plus semper habere velle: & metu
egestatis sine termino, ac modo studere opulentia, cum potius con-
tra eueniat, contraque faciendum sit. Verum enim profectò est, quod
obseruato rerum vsu sapientes viri tradiderunt (vt de sententia Phauorini
Philosophi refert Gellius lib. 9. cap. 8.) multis egere, qui multa habeat:
magnamq; indigentiam nasci, non ex inopia magna, sed ex magna copia:
multa enim desiderari, ad multa quæ habeas, tuèda. Quisquis igitur multa
habens

A. Gellius.

habens, cauere atque prospicere velit, nequid egeat néve quid desit, iactura ei opus est, non quæstus: & minus habendum est, ut minus desit.

68 Ad hanc disputationem, & ad hunc locum pertinet quod super isto voto Iacob scitè Rupertus lib. 7. Commentariorum in Genesim capite 25. *Rupertus.* scripsit. Hoc ego hîc apponam, quasi clausulam Commentariorum meorum in caput hoc vigesimum octauum. Exponens Rupertus verba illa Iacob: *Si dederit mihi panem ad edendum, & vestimentum ad induendum.* Hoc, inquit, tanquam pauper, & ut verè Dei mendicus dixit. Nec mirum, cum, & Rex maximus, & fortissimus Dauid in psalmis, egenum se, ac pauperem, & mendicum professus sit. *Ego (inquit) medicus sum, & pauper.* Et rursus: *Quoniam inops, & pauper sum ego.* Bonum ergo ex partibus exemplum nobis filijs prouisum est, ut quantumcumque diuites simus, dicamus tamen mendici omnes ante fores supernæ gratiæ: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Nec verò solum panem spiritualis alimonix, sed panem quoque vitalem à Patre omnium flagitemus, ut illum quoque ex dono eius fateamur nobis esse, qui solus potuit, & dignatus est creare, non minùs Regi in solio fulgenti, quàm viduæ ad molam sedenti, necessarium panis alimentum. Triplicem itaque, ut veri pauperes precemur panem à Patre, sub vno nomine: panem scilicet vitæ æternæ, de quo dicit Dominus: *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Et panem intelligentiæ, de quo dictum est, *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Ac demum panem vitalem confirmantem cor hominis, quem solus ipse producit de rore cœli, & de pinguedine terræ. Sic Rupertus.

*Psal. 39.
Psal. 85.*

Matth. 6.

*Triplex panis
petens à Deo.
Ioan. 6.
Matth. 4.
Deut. 8.*

Ceterum quid est, secundum spirituales intelligentiam bonorum suorum decimas offerre Deo? Denarius numerus, symbolum est vniuersalitatis, & perfectionis: Ergo decimas offerre bonorum suorum, est perfectionem omnium bonorum suorum deferre Deo: id autem duabus in rebus, duplicique in officio faciendo positum est. Primò quidem ut agnoscamus, bonorum omnium largitorem esse Deum, nos esse mendicos, & quorumcumque egemus, ab illo esse expetenda, & postulanda: de eo namque cecinit Dauid: *Omnia à te expectant ut des illis escam in tempore. Aperis tu manum tuam, & imple omne animal benedictione.* Deinde bonorum, quæ possidemus perfectio, constat bono eorum usu, quem debemus offerre

Psal. 103.

Deo: ut partem bonorum nostrorum conferamus in ministerium, & usum diuini cultus, partem in subsidium egentium, partem ad virtutum muthera, functionesque expeditius, & perfectius obeundas: hæc qui sincerè, ac piè fecerit, is profectò decimas bonorum suorum Deo acceptissimas offeret.

Comm. in Gen. Tom. 4.

ff

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA

IN CAPVT

VIGESIMVM NONVM

GENESIS.

ARGVMENTVM.

Peruenit Iacob in Mesopotamiam, & exceptus domo à Laban, duas eius filias, seruitute quatuordecim annorum, sibi uxores comparauit.

- R** O F E C T V S ergo Iacob, venit in tēram orientalem. Et vidit puteum in agro, tres quoque greges ouium recubantes iuxta eum: nam ex illo adaquabātur pecora, & os eius lapide claudebatur. Mōsque erat, vt cunctis ouibus congregatis, deuoluerēt lapidem: & refectis gregibus, rursum super os putei ponerent. Dixitque ad pastores, Fratres, vnde estis? Qui responderunt, de Haran. Quos interrogans, Numquid, ait, nostis Laban filium Nachor? Dixerunt: Nouimus. Sanus ne est? inquit; valet, inquiunt: & ecce Rachel filia eius venit cum grege suo. Dixitque Iacob; Adhuc multū dici superest, nec est tempus vt reducantur ad caulas greges: date ante potum ouibus, & sic eas ad pastum reducite. Qui responderunt: Non possumus donec omnia pecora congregentur, & amoueamus lapidē de ore putei, vt adaquemus greges. Adhuc

Adhuc loquebantur,& ecce Rachel veniebat cum ouibus pa- 9
 tris sui:nam gregem ipsa pascebat:Quam cum vidisset Iacob, 10
 & sciret consobrinam suam, ouesque Laban auunculi sui : a-
 mouit lapidem : quo puteus claudebatur : & adaquato grege, 11
 osculatus est eam, & eleuata voce fleuit , & indicauit ei quòd 12
 frater esset patris sui,& filius Rebeccæ:at illa festinans nūcia-
 uit patri suo.Qui cū audisset venisse Iacob filiū sororis suæ, 13
 cucurrit obuiam ei:cōplexusque eum,& in oscula ruēs , duxit 14
 in domum suam.Auditis autem causis itineris, respondit : Os
 meum es,& caro mea. Et postquam impleri sunt dies mensis
 vnus,dixit ei:Nū quia frater meus es, gratis seruiēs mihi? dic 15
 quid mercedis accipies.Habebat verò duas filias:nomen ma- 16
 ioris.Lia,minor verò appellabatur Rachel.Sed Lia lippis erat 17
 oculis.Rachel decora facie,& venusto aspectu. Quā diligens 18
 Iacob,ait : Seruiā tibi pro Rachel filia tua minore, septē annis. 19
 Respōdit Labā:Melius est vt tibi eā dē,quā alteri viro,mane 20
 apud me.Seruiuit ergo Iacob pro Rachel septē annis : & vide-
 bantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Dixitque ad 21
 Labā:Da mihi vxorē meā:quia iātempus impletum est,vt in- 22
 grediar ad illā.Qui vocatis multis amicorū turbis ad cōuiuiū, 23
 fecit nuptias.Et vespere Liam filiā suā introduxit ad eum,dans 24
 ancillam filiæ,Zelfā nomine.Ad quā cum ex more Iacob fuisset
 ingressus,facto mane vidit Liam : & dixit ad focerū suum: 25
 Quid est quod facere voluisti? nonne pro Rachel seruiui tibi? 26
 quare imposuisti mihi?Respondit Laban:Non est in loco no-
 stro consuetudinis,vt minores ante tradamus ad nuptias.Im- 27
 plemente hebdomadam dierum huius copulæ, & hāc quoque dabo
 tibi pro opere quo seruiturus es mihi septem annis alijs. Ac- 28
 quieuit placito:& hebdomada trāfacta,Rachel duxit vxorem 29-30
 cui pater seruā Balam tradiderat.Tandēque potitus opratis
 nuptijs,amorē sequentis priori prætulit,seruiens apud eū septē 31
 annis alijs.Videns autē Dominus quòd despiceret Liam , ape-
 ruit vuluā eius sorore sterili permanēte. Quę cōceptū genuit 32
 filiū,vocauitq; nomen eius,Ruben,dicens:Vidit Dominus hu- 33
 militatem meam , nunc amabit me vir meus. Rursūque
 concepit,& peperit filium,& ait : Quoniam audiuit me Do-
 minus haberi contemptui,dedit etiam istum mihi,vocauitq; 34
 nomen eius Simeon.Concepitque tertio,& genuit aliū filium,

dixitque, Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus: eo quod pepererim ei tres filios:& idcirco appellauit nomē eius, Leui. Quartò concepit,& peperit filium,& ait:Modò confitebor Domino,& ob hoc vocauit eū Iudam:cessauitque parere.

PRIMA DISPUTATIO.

An Iacob honestè ac decorè fecerit, in publico Rachelem osculando, nunquam à se visam antea, cui & ipse ptanè ignotus erat.

Super illis verbis,

VERS. II. Et ad aquato grege osculatus est eam:& eleuata voce fleuit:& indicauit ei, quod frater esset patris sui.

ON videtur Iacob satis prudenter ac decenter fecisse, osculando in publico Rachelem puellam formosissimam, quam nunquam antea viderat. Nam osculari, etiam notissimam mulierem (præter concessa inter coniuges, & parentes, ac liberos oscula) pudendum, & turpe ducitur. Duplici-

B. August. ter igitur videtur reprehendendus Iacob, & quod osculatus sit puellam, & quod ignotam. sed vtrumque diluit breuiter Augustinus in quæstione 87. in Genesim. Consuetudinis, inquit, fuit, maximè in simplicitate Antiquorum, vt propinqui propinquos oscularentur: Et hoc fit etiam hodie multis in locis. Sed hoc quæri potest, quomodo ab incognito Rachel osculum acceperit? Ergo intelligendum est, aut illum, qui eam à pastoribus audierit, quænam illa esset, fidèter in eius, tanquā consobrinæ suæ, osculum irruisse: aut postea Scripturam narrasse per recapitulationem quod primò factū erat: vt priùs Iacob indicauerit ei quismam ipse esset. & post expositam cognationem, dedisse ei osculum. Sic ex Augustino. Est igitur hîc obseruanda figura orationis, quàm vocant Hysterologiam, id est, præposteram rerum narrationem, cùm posterius gesta, priùs commemorantur. Plurima eius rei sunt in libris prophetis, nec pauca etiam in Historicis exempla. Quod autem Scriptura Iacobi fletum & oscula narrat, id Iosephus in primò libro Antiquitatum, vbi hanc refert historiam, non attribuit Iacob, sed Racheli. Sic enim scribit: At Rachel memor eorum, quæ de Rebecca ex patre audierat, sciensque parentes desiderare aliquid de ea cognoscere, præ amore patris, lacrymabunda ruit in collum Iacobi, complexoque eo, Optatissimam, inquit, & maximam voluptatem afferens patri cum tota familia, qui nunquam matris tuæ obliuiscitur, crebrâ illius mentionem faciens: quare tale nuntium cum quantauis felicitate nō cōmutaret. Sic Iosephus. Apparet tum ex hoc, tum ex alijs per multis, quorū partem

Iosephus non fideliter memorat sacras historias.

partem supra indicauimus; partim in posterum, vbi cumq; res feret, aperiemus; Iosephum in sacris historijs commemorandis parum fuisse aut diligentem, aut fidelē, nec rarō tam in historia quā in Chronologia esse lapsum; quapropter cautē admodum, & circumspēctē legendus est, ne falsus ipse, lectores itidem fallat.

2 Sed redeo ad osculum Iacob. Ac ne quis fortē miretur (castissimum) & sanctissimum virum Iacob osculari pulcherrimam virginem tunc primū sibi visam, non erubuisse, sciat is, tum in sacris litteris, tum in profanis, sex osculorum genera quondam vsurpata, & vsitata reperiri. Primum genus osculi erat impudicum, libidinofum, turpe, ac probrosum, ac pereffica peccandi illecebra. Huius generis erant oscula meretricia, quæ tanquam pestem, mortēque fugienda præcepit Salomon Prouerbiorum 7. hisce verbis; *Et ecce occurrit illi mulier ornata meretricio, garrula, & vaga, quiescens impatiens, & preparata ad capiendas animas, apprehensumque deosculatur iuuenem, & procaci vultu blanditur. Irresinit eum multis sermonibus, & blanditijs labiorum pertraxit illum.* Ad huius sententiæ Salomonis imitationem & similitudinem, videtur illa scripsisse Theocritus: Consurget, inquit, in oscula, noli consentire. Mala sunt hæc oscula: *Labra veneno tota tument, atque ipsa malum sunt labra venenum.* Alterum genus osculi castum erat, atque honestum, ex naturali quodam benevolentia motu & affectu natum: præcipuē verō inter valdē propinquos, & cognatos vsurpari solitū. Sic osculatus est Isaac filium suum Iacob, vt suprà dictum est Genes. 27. & ad hoc genus pertinet osculum, quod Iacob dedit Racheli consobrine suæ; vt in hoc loco scriptum est. Tertium erat genus osculi, quod pro humanitatis & vrbauitatis officio dabatur. Erat autem vsus eius maximē in obuiorum amicorum vel notorum hominum salutationibus, vel in accipiendis hospitio, aut conuiuio hominibus. Hic mos Romæ adeo percrebuerat, vt oscula passim frequentarentur, adusque intolerandam molestiam, atque tedium: quam ob causam ea Tiberius Cæsar publico edicto, vt refert Suetonius, prohibuit. Sed præualuit tamē inueteratus mos: molestissimum namque atque odiosissimum morem hunc osculandi passim obuios quosque insectatur Martialis illis versibus:

Effugere non est, Basse, basiatores;

Hinc stant, morantur, persequuntur, occurrunt,

Et hinc, & illinc, vsquequaque, quacumque.

Fuisse hoc genus, tempore Saluatoris nostri maximē vsitatum apud Iudæos, perspicuē ostendunt verba Domini, quæ sunt apud Lucam capite septimo, insimulantis Phariseum prætermissi solitæ humanitatis officij, quodd sibi domum eius ingressio, & ad conuiuium inuitato, non dedisset osculum.

3 Quartum genus osculi pertinebat ad Romanas fœminas, quas propinqui & cognati, cum sibi obuios salutarerent, tentamenti gratiā, osculabantur: vt explorarent videlicet an vinū bibissent: id enim tunc perquā fœdum ac probrosum, nec inultum erat. Audi Plinium libro. 14. cap. 14. Non licebat, inquit, vinum fœminis Romæ bibere. Inuenimus inter

Sex osculorum genera in sacris litteris traditio.

Locum Salomonis prou. ca. 7.

Theocritus.

Suetonius.

Martialis.

Locum Luca cap. 7.

Plinius.

exempla, Egnatij Mecennij vxorem, quodd vinum bibisset è dolio, interfectam fuisse à marito, eumque cædis à Romulo absolutum. Cato idcirco propinquos foeminis osculum dare scripsit, vt scirent an temetum oleret: hoc tunc vino nomen erat: vnde & temulentia appellata. Sic Plinius. Ad eandem sententiam, quæ prodidit Gell. lib. 10. ca. 23. legi possunt: Quintum genus osculi erat fraudulentum, specie amoris & pacis, odium celas, & perniciem, atque exitium afferens. Tale fuit osculum Iudæ, cui dixit Dominus, *Iuda, osculo Filium hominis tradis*? Tale quoque fuit osculum, quo Ioab incautum faciens Amasiam, interfecit eum, vt narratur in 2. lib. Reg. cap. 20. De tali osculo scriptum est Prouerb. 27. *Meliora sunt vulnera diligenter, quam fraudulenta oscula odientis.*

Sextum atque vltimum genus osculi sacrum erat & sanctum apud Christianos primæuæ Ecclesiæ, non solum castè, sed etiam sanctissimè usurparum: de quo nempe Sanctus Paulus ad Romans 16. & 2. & ad Corinthios 13. scribens: *Salutate inquit, inuicem, in osculo sancto.* Huiusmodi osculi præcipuus erat vsus in Christianorum conuentibus ad orandum, & ad percipiendam sacram Eucharistiam: finitis namque precibus, & ante perceptionem Eucharistiæ, mutuo se osculo consalutabant, dicentes alter alteri, Pax tecum. Huius consuetudinis rationem videat lector apud Iustinum Martyrem in oratione ad Antoniũ Imperatorem, & apud Origenem in cap. 16. Epistola ad Romanos, & in cap. 13. secundæ ad Corinthios, super illa verba Pauli: *Salutate inuicem in osculo sancto.* Et apud Cyrillum Hierosolymitanum, Catechesi quinta. Mos porrò, & modus osculandi erat, non solum os & labia suauari, sed caput etiam, & genas, & frõtem, & oculos & manus, maximè verò dexteram, quinetiam pedes. Varias autem partes osculabantur pro variorum animi affectuum significatione, id est, vt indicia facerent, vel teneri & flagrantis amoris; vel obseruantia ac reuerentia; vel cuiusdam ciuilitatis, atque vrbauitatis; vel petitionis, aut gratiarum actionis; vel supplicationis pro commiseratione, aut venia.

Cæterum dicamus quemadmodum historiam huius loci tractans allegoricè Sanctus Augustinus, pulchrè accommodauerit eam ad Christum, & Ecclesiam. Sic autem ille super ea re disputans in sermone octogesimo de Tempore scriptum reliquit: Sæpe dixi, beatum Iacob typum gessisse Saluatoris nostri. Sicut enim iuit Iacob in regionem longinquã, vt coniugem acciperet; ita Christus venturus erat in mundum, vt iungeretur Ecclesiæ. Abijt Iacob in Mesopotamiam, & cum venisset ad quendam puteum, vidit Rachelem venientem cum ouibus patris sui, & cum cognouisset esse consobrinam suam, aduato eius grege, oscularus est eam. Non fuit profectò sine causa, quod tres magni Patriarchæ vxores iuxta puteos, aut fontes inuenerunt: nam & Rebecca, quæ iungenda erat Isaac, iuxta puteum inuenta est: Ita Rachel, quæ futura erat vxor Iacob: necnon etiam Sephora, quæ matrimonio iuncta est Moyse. Sine dubio igitur aliqua in hoc Sacramenta debemus agnoscere. Quoniam igitur tres isti Patriarchæ typum Domini nostri prætulērunt, ad fontes, vel

A. Gellius.

Luc. 22.

Locus Pauli
ad Ro. 16. &
2. ad Cor. 13.

Iusti. Martyr.
Origenes.

Cyriil. Hiero.
Quas partes
corporis oscu-
lari mos fue-
rit, & cur.

Allegoria hu-
ius loci secun-
dum Augst.

Genes. 24.
Exod. 2.

vel puteos vxores inuenerunt, quia Christus ad aquam Baptismi inuenturus erat Ecclesiam. Et Iacob veniens ad puteum, prius gregem Rachelis adauauit, & deinde osculatus est eam: Similiter etiam, nisi prius per aquam Baptismi, Christianus populus à peccatis omnibus abluatur, osculum à Christo accipere, id est, pacem eius habere non meretur. Poterat quidem Iacob prius oscurari Rachelem, quàm porare gregem eius: sed id factum non est, vt locus daretur mysterio: oportebat enim prius à peccatis ablui per Baptismum Ecclesiam, & deinde pacem, & amicitiam, & quasi coniugium quoddam spirituale cum Deo inire. Hactenus ex Augustino.

6 Circa illa verba: *Vidit puteum in agro, & tres ouium greges accubantes iuxta eum.* Annotanda est præclara quædam interpretatio allegorica ex B. item Augustino super psalmo 99. deprompta, quæ ad tres greges quorum hic fit mentio commodè aptari potest. sed antè doceamus, quid ille puteus significet. Puteus ille præfigurauit gratiam, & doctrinam Christi, unde hauritur aqua salutaris, & vitalis ad abluendas sordes animæ, ad refrigerandum ardorem concupiscentiæ, ad sæcundandam sterilitatem humani cordis; deinde ad explendam sitim æternæ veritatis, & vitæ. De tali aqua dixit Christus Ioan. 4. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Et apud Isaiam cap. 12. Verè dictum est. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Tres porro greges accubantes iuxta puteum, præsignabant tria genera hominum in Ecclesia Christi viuentium, & disciplinam eius profitentium; quos parabolica oratione complexus est Christus Dominus verbis illis quæ refert Matt. cap. 24. *Tunc duo erunt in agro, vnus assumetur, & vnus relinquetur. Duo erunt molentes in mola: vna assumetur, & altera relinquetur. Tunc duo erunt in lecto, vnus assumetur, & vnus relinquetur.* Hæc Domini verba pertractans Augustinus in Expositione Psalmi 99. ita scribit: *Qui sunt isti duo in agro? Nimirum hoc est quod dixit Apostolus, Ego plantavi, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.* Et idem, *Dei agricultura estis.* Duo igitur in agro, sunt clerici, & Rectores animarum, qui plebem Christi quali agrum, docendo, & rigando percolunt. Ex istis vnus assumetur, bene fungens munere suo, alter tanquam malus, relinquetur, & reijcietur; Sunt enim in ordine Clericorum, & boni, & mali. Duæ, quæ sunt in molendino, plebes significant. Sed cur in molendino? quia deuinctæ in seculo, circuitu rerum temporalium voluuntur, & quasi ad molam continentur. Ex istis autem vnus assumitur, ad æternam nêpe salutem, qui permanet in obseruantia diuinæ legis, & opera misericordiæ perseueranter exercet, diligens non solum amicos, sed etiam inimicos, & in diligendo Deo, ac proximo perseuerans vsque in finem. At, qui contra fecerit, relinquetur, & abijcietur. Sunt etiam in populo Dei, quietem amantes, nihil pati volentes, fugientes turbas, & in securitate, ac tranquillitate viuere cupientes. Isti tanquam in lecto recumbunt, & sine vlla sollicitudine requiescere volunt: & quia istud, & benefici potest, & malè.

Idem August.

Tria genera hominum in Ecclesia Christi.

S. Augustinus 2. ad Cor. 3. Ibidem.

& malè, etiam in isto genere hominum reperire est nonnullos bonos, & complures malos Nemo vos fallat, fratres, inquit Augustinus. Scitote omnem professionem in Ecclesia habere fictos. Non dixi, omnem hominè in Ecclesia esse fictum; sed omnem professionem habere fictas aliquas personas. Ad hanc fermè sententiam Augustinus. Hi sunt igitur tres ouiu greges iuxta puteum accubantes, quos Christus viuifica suæ doctrinæ aqua potat, ac reficit: vt verè illud Dauidis possint dicere: *Super aquam refectionis educaui me, animam meam conuertit.*

Psal. 22.

Sed quispiam fortasse de nobis quæreret, cur in ea, quam suprâ memorauimus, Domini sententia, quod de mola dictum est, propriè attributū sit mulieribus; sic enim dictum est, *Dua erunt molentes in mola, una assumetur, & altera relinquetur*, cum tamen quod dictum est de agro, & lecto, nō ad mulieres, sed ad viros tantū relatum sit. Sed sciendum est morem fuisse veteribus, ancillas, & seruas, atque harum vilissimas, huic labori, & operi molendi addicere: id autem tum ex sacris, tum ex profanis litteris intelligi potest: In Exodo enim c. 11. sic est: *Moriatur omne primogenitum in terra Aegyptiorum, à primogenito Pharaonis qui sedet in solio eius, usque ad primogenitum ancilla quæ est ad molam.* Et Isaias cap. 47. prænuncians Babylonij venturas illis calamitates, loquitur de ea gente quasi cum muliere quadam; & inter alia dicit, *Descende, sede in puluere filia Babylon, quia non ultra vocaberis mollis, & tenera. Tolle molam, & mole farinam; denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, denuda crura, &c.* Homerus quoq; in Odyss. canit Alcinoū Regem Phæacū quinquaginta seruas habuisse, quæ aulico famulitio farinam molebant. Et in eodem opere de Vlyssæ ait, fuisse in ædibus eius duodecim famulas, quæ continuo frumenta mole-

More antiquo vilissima mulieris opus molendi frumēta faciebant.

Locus Exod. cap. 11.

Auditis autem causis itineris, respondit, Os meum es,
& caro mea.

CAVSÆ suscepti à Iacob illius itineris in Mesopotamiam, & fuerunt duæ; vna, vehementiùs, atque instantiùs vrgens profectionem, fuit declinatio iræ, atque insidiarum Esau, molientis necem Iacob propter benedictionem paternam sibi præreptam. Altera causa fuit, vt non ex pessima gente Chananæorum, quam parentes Iacob maximè oderant, sed ex cognatione sua, & familia matris suæ vxorem acciperet. Narrauit item Iacob, quemadmodum ipse, Dei voluntate, ac sententia prælatus fuerit fratri suo Esau, & primogenituræ ius, cum omnibus eius bonis obtinuerit. Fecit hæc narratio Iacob, ne Laban miraretur tantam eius paupertatem, & solitudinem, & quod filius tam opulenti patris, pauper, & incomitatus, & pedibus tam longum, & laboriosum iter fecisset, vt non ob eam rem vilis, & contemnendus videretur: quin imo per magni eum faceret, futurum nempè bonorum Isaac heredem.

Circa illud: *Os meum, & caro mea.* Sciendum est hanc esse phrasim peculiarem Hebrææ linguæ, à qua non longè diuersus est Latinorum sermo, qui

qui cognatos, & propinquos vocant consanguineos, quasi eiusdem carnis & sanguinis. Et sicut Hebræi dicunt, *Os meum & caro mea*: Sic Virgilius dixit: Sanguis meus: facit enim lib. 6. *Æneidos* Anchisem hortantem Iulium Cæsarem nepotem suum, vt à cæde ciuili abstineat, dicens: *Proiece tela manu, sanguis meus.*

- 8 Adam vbi vidit ex se formatam Euam, dixit, *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Et Abimelech, vt traditur libro Iudicum cap. 9. persuadere volens Sichimitis vt ipsum crearent regem, *Considerate*, inquit, *quod os vestrum, & caro vestra sum.* Et in secundo libro Regum cap. 5. *venērunt*, inquit, *universe tribus Israel ad Dauid in Hebron, dicentes, ecce nos os tuum, & caro tua sumus.* Similis est altera quædam, secundum linguam Hebræam, locutio, communicare carni, & sanguini, pro eo, quod est hominē esse. Sic enim legimus apud Paulum ad Hebræos 2. *Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit eiusdem.* Id est quia quos redemptum & seruatum venerat, hi erant homines; idcirco Filius Dei eiusdem naturæ humanæ particeps esse voluit. Apud Marthæū quoque cap. 16. Dominus dixit Petro: *Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in celis est.* Id est, Istud quod de me tanta fide confessus es, non didicisti ab homine vllō, nec humano ingenio, aut ratione comprehendisti, sed per solam reuelationem perfectum tibi est.

Explicatio
trium locutio
num hebraea
lingua.
Genes. 2.

Locus Pauli
ad Hebr. 21.

Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie
& venusto aspectu.

VERS. 7.

- 9 EBRAICE pro Lippis, est, teneris oculis, vel, vt vult Oleaster, mollibus, siquidem verbum *achach*, mollire significat. Nec diuersa est interpretatio Ixx. Interpretum, qui pro lippis, siue teneris reddiderūt *infirmis oculis*. Caietanus sic exponit: Erat, inquit, in Lia indigesta materia oculorum, nec reducta ad naturalem soliditatem. Thostatus hunc in modum interpretatur: Ex teneritudine, ac debilitate oculorum Liæ, fluebat assidue crassus humor ex oculis, ita vt videretur Lippa; & similis lacrymāti. Sunt, qui putēt significari hoc loco Liā fuisse lusciosam, quod genus homines, nō nisi oculis proxima, ac penē cōtigua vident, & qui limis, & transuersis, & qui penē clausis oculis aspiciūt: quod in quouis homine deforme est, in muliere verò turpe admodum & fœdum. Hoc autem propterea dictum est de Lia, vt ea re intelligeretur causa cur Iacob non Liam, quæ maior natu erat, sed Rachelem dilexerit, atque uxorem sibi optauerit: nimirum causa fuit deformitas Liæ, & pulchritudo Rachelis. At enim Chaldaeus paraphrastes, quos Hebræa Scriptura vocauit teneros oculos, interpretatus est formosos, & venustos: quòd interdum vsurpari solet tenerum pro delicato, & eleganti, & venusto, cuius lectionis hæc fuerit sententia: Liam sola oculorum venustate fuisse commendabilem, & amabilem: Rachelem autem vsquequaque pulchram fuisse, & amabilem: dicitur enim fuisse decora facie, quod pertinet ad pul-

Oleaster.

Caietanus.

Thostatus.

Pharaphrasis
Chaldaica.

Comm. in Gen. Tom. 4.

gg

Duplex genus
lippitudinis au-
ctore Celso.

chritudinem oris, & vultus, & item venusto aspectu, quod spectat ad pulchram totius corporis compositionem, decentemque omnium membrorum inter se proportionem. Verum nos consideremus Latinam versionem. Lippitudo, est crassus humor pituitæ, nonnunquam putridus, & marcidus, assidue profluens ex oculis. Quamquam Cornelius Celso libro 6. duo faciat lippitudinis genera, vnum lippitudinis humidæ, de quo modo dictum est: alterum, lippitudinis aridæ, quam Græci *ερεοφθαλμία* vocant. Sic enim scribit; Est etiam genus aridæ lippitudinis, *ερεοφθαλμία* Græci appellant: neque tument, neque fluunt oculi; sed rubent tantum, & cum dolore quodam grauescunt, & noctu præ gravi pituita inarescunt: quantoque minor generis huius imperus, tanto finis minus expeditus est. Sic ille.

Explicatio pul-
cherrima loci
Leuitici c. 21.
secundum
Gregorium.

In Leuitico capite secundo duo memorantur oculorum vitia, Lippitudo, & albugo: prohibetur enim sacerdos ascendere ad ministerium altaris, si maculosus fuerit: inter maculas verò complures, numerantur hæ duæ: *Si fuerit*, inquit, *Lippus, si albuginem habuerit*: quem locum eruditissimè, ac disertissimè tractans S. Gregorius in Prima Parte Pastoralis curæ cap. xi. super lippitudine, & albugine, secundum tropologicam intelligentiam, hoc modo disputat: Lippus est, cuius ingenium ad cognitionem veritatis emicat, sed id tamen per opera carnalia obscuratur. In lippis quippe oculis pupilla sanæ sunt: sed humore defluente, infirmatæ palpebræ crassescunt: & quia infusione crebra atteruntur, etiam acies pupillæ vitiantur. Similiter nonnulli sunt, quorum sensum operatio carnalis vitæ fau-
ciat, qui profecto videre subtiliter per ingenium rectè poterant, sed vñ prauorum actuum caligant. Lippus itaque est, cuius sensum natura exau-
cuit, sed conuersationis prauitas confundit: cui bene per Angelum dicitur: *Collyrio inunge oculos tuos, ut videas*. Hoc tunc bene fit, cum ad cognoscendâ veri luminis claritatem, per mendicamen bonæ operationis, intellectus nostri aciem adiuuamus. Albuginem porro habet in oculo, qui lucē veritatis propterea videre non sinitur, quia arrogantia sapientiæ, seu iustitiæ suæ cæcatur. Pupilla namque oculi nigra bene videt: quia videlicet sensus humanæ cogitationis si stultum se, ac peccatorem agnoscat, cognitionem intimæ claritatis apprehendit. Si autem candorem sibi

Locus Apoca-
lypsis c. 3.

Ad Ro. 2.

seipsum excludit: & eo claritatem veri luminis non penetrat, quo se apud se per arrogantiam
• exaltat. Sicut de quibusdam dictum est:

Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Sic Gregorius.

SECVN

SECUNDA DISPUTATIO.

Cur Iacob septennem exhibuerit seruitutem pro uxore.

Super illis verbis,

Seruiam tibi pro Rachel filia tua minore septem annis.

VERS. II.

11

PROMITTIT in hoc loco Iacob se pro uxore seruiturum septem annis, & infra cap. xxx. & xxxi. testatur se pro duabus vxoribus, annis quatuordecim seruisse Laban socero suo. Et apud Oseam cap. xij. Sic est: *Seruiuit Israel in uxore, & in uxore seruiuit.* Est autem Hebraismus, hunc habens sensum: Primò seruiuit pro Rachel septem annis, & postea totidem seruiuit pro Lia. Sed cum solemne fuerit in omni tempore, & apud omnes fermè gentes, vt dotem vxor daret marito: cur in isto matrimonio Iacob cum filiabus Laban, nullum sit verbum de dote, quam vxores attulerint Iacob: immò nullam ei dotem esse allatam, paulò infra ostenderetur? Contra verò Iacob longissima, & grauissima seruitute, quæ quantamlibet dotem præpoderabat, istud sibi coniugium comparauit. Verum enimuerò scire cōuenit, antiqui fuisse moris apud gentes illas Mesopotamiæ, Palestinæ, aliàsque orientales, quin etiam postea apud Græcos, & Romanos; vt in contrahendis matrimonijs, sicut vxor dotem afferebat marito, ita vicissim maritus pecunias, & munera (quasi dotem quandam) futuræ vxori, vel eius parentibus daret: & per hæc quasi se inuicem maritus & vxor coëmerēt, ita vt maritus quodammodo esset vxoris, & vxor itidem mariti. Quod si vir pecunias, & munera non haberet, operam suam locabat quasi seruiendo aliquandiu parentibus vxoris, quemadmodum fecisse Iacob, narrat in hoc loco Moyses. Quæ porrò Maritus dabat, ea nonnunquā in Scriptura appellantur Sponsalia: sic vocantur in primò libro Regum cap. 18. *Dixit Saul seruis suis; Sic loquimini ad Dauid, Non habet Rex sponsalia necesse, nisi tantum centum præputia Philistinorum, vt fiat ultio de inimicis regis.* Quæ verba enarrans Iosephus libro sexto Antiquitatum: Dicite, inquit, me nihil curare pecunias, aut dona quæ sponsæ offerat: & Dauid 2. Regum, c. 3. *Redde mihi uxorem meam Michol, quam despondi mihi centum præputijs.* Interdum verò quæ maritus offerebat munera, nomine dotis appellantur. Sic enim vocantur Genes. 34. vbi Sichem dixit hæc verba ad filios Iacob: *Inueniam gratiam coram vobis, & quacumque statueritis, dabo vobis: augete dotem, & munera postulate, & libenter tribuā quod petieritis: tñm date mihi puellā hāc in vxorē.*

Mos antiquus in matrimonio, vt vir, & mulier se inuicem emerent.

Locus 1.
Reg. 18.
Iosephus.

12

Maritus igitur & vxor se inuicem quasi emebant, vtrinque data dote, vel quod eius vicem impleret: & tale matrimonium apud Romanos dicebatur per coëmptionem. Nam cū tres apud illos modi essent contrahendi matrimoniij, vnus per vsum, alter per confarreationem, tertius per

coemptionem, de quo nunc agitur, hic ultimus frequentissimus erat, si-
múlque celeberrimus, per quem mulier & vir, alter in alterius, & bono-
rum, & sacrorum communionem transibat. De quo quicquid scire curio-
sus Lector velle posset, scripsit eruditè, copiosèque Brissonus in eo libro,
quem inscripsit, de ritu nuptiarum. Ad hanc proculdubio consuetudinè
spectat, quod Oseas dicit capite tertio de muliere, quam iussus fuerat à
Deo vxorem ducere, *Et fodi*, inquit, *eam mihi quindecim argenteis, & coro*
hordei, & dimidio cori. Nam verbum Hebræum quod ibi redditur *fodi*, si-
gnificationem habet emendi; vt super eum locum obseruatè, scitèque ad-
notauit noster Ribera, Et ad id probandum appositè vsus est loco illo Ge-
nesis capite 50. vbi referuntur hæc verba Iacob: *In sepulchro, quod fodi mihi*
in terra Chanaan, sepelies me, dixit *fodi* pro *emi*: quo verbo apertè vsus est In-
terpres Iosue capite ultimo, in illis verbis, *Ossa Ioseph sepelierunt in Sichem,*
in parte agri, quam emerat Iacob de filiis Hemor. Iuxta consuetudinem hæc
in carnali matrimonio vsurpari solitam, qua vir datis pecunijs, & mune-
ribus dicebatur vxorem quodammodo emere; est id quoque, quod in
spirituali matrimonio dici legimus in sacris litteris. Ad hanc nempe sen-
tentiam dixit apud Oseam capite secundo Deus. *Desponsabo te mihi in ius-*
titia, & in misericordia, & fide. Quasi veller hisce donis eam sibi sponfam
emere. Et Paulus A&torum 20. dixit Christum Ecclesiam sibi acquisiuisse
sanguine suo: quasi diceret, Ecclesiam sibi Christus sponfam emit, & com-
parauit maxima dote, pretio scilicet sanguinis sui.

Cæterum super eo, quod dictum est de dote, ac muneribus, quæ in cõ-
trahendo matrimonio vir, & mulier inuicem asferre solebant, non esti-
gnõardum fuisse antiquitus variam, pro varijs Gentium institutis, & legi-
bus consuetudinem. Plutarchus narrat in Vita Solonis, & Lycurgi, duos
istos nobilissimos Legumlatores salubriter consulentes, ne Sponsæ ma-
gno coniugia inirent, viris dotes ab vxoribus dari, legibus vetuisse. Cor-
nelius Tacitus in eo libro quem de moribus Germanorum scripsit, vetus
fuisse institutum eorum, ait, vt viri dotes vxoribus dare cogerentur, qui-
bus non datis, nihil confociatum aut confederatum sponsalia haberent.
Eundem morem fuisse Cantabris memorat Strabo libro tertio: apud eos
namque nisi à viro dos esset sponsæ soluta, nulli matrimonij fœdus esse
ducebatur. Narrat idem auctor libro xv. apud Indos, pari boum viros qua
si mercari vxores: & cum in plures illi diuiderentur ordines, vnus tribus
viros diuersæ tribus vxorem sumere non licebat. Apud Massilienses (sic
proditum est à Strabone lib. 4.) vltra centum aureos, dotem nulli dare fas
erat. Cretensibus mos fuit, vt dimidia pars bonorù, quæ fratri cõtinebat
(sic est apud Strabonè libro 10.) Sorori, dotis nomine, daretur. Apud ve-
teres illos Gallos (sicut à Cæsare scriptum est libro 6.) Quantà pecuniam
vir ab vxore accipiebat dotis nomine, tantam ipse de suo conferre debe-
bat: vt quod inde redundaret cum fructibus alterutri coniugum supersti-
ti accederet. Egyptij vsque adeo auersabantur dotes muliebres (sic enim
in veteribus eorù memorijs, & monumentis reperimus) vt qui dotes ab
vxore acciperent, eos velut mancipia, vxori addicerent. Brissonus
in lib.

Varia quondã
consuetudo
Gætium circa
dotes matri-
moniales.
Germanorum
mos.

Cantabri.

Indi.

Massilien.

Cretenses.

Galli.

Ægyptij.

in lib. de ritu nuptiarum moris fuisse Saxonibus, ait, vxores suas à parentibus emere trecentis solidis. Sed redeo ad Iacob.

14 Quoniam igitur Iacob ex more illius gentis, pecunias, & munera pro Rachele, quam vxorem ducere cupiebat, patri eius Laban dare debebat; ipse autem pauper erat, atque istiusmodi rerum prorsus inops, eorum vice, ac nomine, septennem ipsi Laban seruitutem obtulit. Verumtamen Laban dupliciter iniquè grauauit, fraudauitq; sanctum virum Iacob: tum quòd, finitis quatuordecim annis seruitutis pro cōiugio duarum filiarum eius, seruire insuper eum sibi sex alios annos, quodammodo coegit: tum quòd filiabus suis, nihil, dotis nomine dedit, quo scilicet onera matrimonij leuius tolerari, ac ferri possent: sed eas indotatas, & quasi nudas dedit genero: immo tāquam seruas vendidit Iacob pro seruitio eius. Quam ob causam illæ de patre suo amarissimè sunt conquestæ, dicentes ea verba, quæ refert Moyses infra cap. 31. *Responderunt, inquit, Rachel, & Lia. Nunquid habemus residui quidquam in facultatibus, & hereditate domus patris nostri? nonne quasi alienas reputauit nos: & vendidit, comeditque pretium nostrum?* Sedenim non est in præteritis relinquendum in hoc loco, quod Iacob septem annorum seruitute obstrinxerit se pro futuro coniugio Rachelis, tanto tempore optatissimas eius nuptias expectans, manifestum est, magnūque singularis eius viri continentię argumentum; præsertim cum assiduè eius aspectu frueretur, & in eodem habitarent domicilio. Verū omnem in eo libidinis titillationem, tres maximè res, aut prorsus arcebāt, aut planè cōprimebant: sanctissimus Dei timor penitus in animo eius à pueritia vsq; infixus; tū multus, & assiduus labor, atq; occupatio in exercitio artis pastoralis, ac demū vitæ frugalitas, victūsq; parcimonia.

Dupliciter Labā iniquè grauauit, & fraudauit ipsum Iacob.

Singularis cōtinētia Iacob.

Sed quæri posset hoc loco, vtrum Iacob initio illorum septem annorum, contraxerit matrimonium cum Rachel in præsens, ita vt iam ex eo tempore legitima eius vxor esset: an tantummodo in futurum, vt tunc facta sit solum promissio, & pactum ineundi post illud septennium matrimonij, in modum videlicet spōsalium. Breuiter isti quæstioni respondendum est: matrimonium illud esse contractum per verba de præsentis initio illius septennis seruitij Iacob, & fuisse iam tunc ratum, & ex illo tempore Rachel fuisse veram, & legitimam vxorem Iacob. Hoc patet ex verbis illis Iacob, quæ hic paulò infra memorantur: expleto namque illo septennio, dixit ad Laban: *Da mihi vxorem meam: quia iam tempus impletum est, vt ingrediar ad illam.* Ex quo palam est, Rachelem ante finem septennij, fuisse vxorem legitimam Iacob: nec Iacob expectasse finem septennij, vt matrimonium conficeret, sed vt id consummaret per copulā carnalem. Atenim quia ex pacto inter Laban & Iacob facto, suspensā fuit consummatio eius matrimonij secundum carnalem copulam, vsque in finem septennij, inde factum est, vt toto eo tempore Rachel maneret in potestate patris, non autem mariti; & quòd Iacob non posset eam cognoscere, quia ipse sibi, data fide, xalem vsum matrimonij ad tempus illud interdixerat. Quod si tūc fortè Iacob cognouisset Rachelem, haud dubiè peccasset: quia perfidiosè egisset frangens fidem, qua se obstrinxerat: Si

Quando cōfictum fueris matrimonium inter Iacob & Rachel.

tamen tunc filios genuisset, fuissent illi sine dubio legitimi, tanquam ex legitima matre, & legitima vxore progeniti. Sed cur istud fecit Laban, nolens ante completum septennium filiam dare in potestatem Iacob? nimis callidè istud fecit, optimèque consuluit rebus suis, ratus fore, ut Iacob fidelius, & ardentius seruiret sibi in expectatione, & desiderio potiundæ vxoris, quàm si à primo, amorum suorum potitus esset.

Allegoria Ruperti.

Restat allegorica huius loci, & breuis, minimèque contemnenda Ruperti expositio, quam lib. 7. Comment. in Genes. cap. 29. his verbis tradit. 16
Proprium fuit Patriarchæ Iacob, quod in suscepta peregrinatione producenda vxore, semetipsum tradens spontaneo seruitio, subditus fuit: neque enim hoc de aliquo ceterorum legimus alicubi. Sicut & patris eius Isaac proprium fuit, quod à patre suo Abraham ductus est ad immolandum: & filij eius Ioseph, quod à fratribus suis venditus, venditoribus suis in fame subuenit, proprium fuit. In quibus omnibus manifestè singuli istorum, quia sterilibus erant matribus, Dei dono geniti, propriam prætulere similitudinem nascituri de Virgine Filij Dei. Verùm omisiss ad præsens aliis, quæramus quænam fuerit seruitus, qua Christus pro Rachele, id est, Synagoga seruiuit? nempe illa, de qua dixit Apostolus: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo: Sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.* Annon seruire mundo fuit, pœnitentiam agere, immo, & pœnitentiæ baptismo baptizari propter peccata mundi, ut iuxta Michæam cap. 7. ea proijceret in profundum maris: tandè que in crucem ascendendo seruilia portaret onera sæculi, id est, super se tolleret peccata mundi, quibus erat grauatus? Huius seruitutis merces esse debuit Rachel, id est, Synagoga: illà namque propter Patres valdè amabat Christus, & propter illam ad seruitutem se venisse testatus est, cum dixit: *Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel.* Sedenim Laban pro Rachele subintroduxit Liam: quia videlicet subsistente Synagoga, Ecclesia Gentium de toto mundo quasi nesciens, ad Christi thalamum introiuit: dum populus quem non cognouerat, ut dicitur psalmo 17. & Gens, quæ secundum Isa.

capite 55. nomen eius non inuocauerat, ad seruitium eius, & ad delicias amoris eius,

id est, ad Spiritus sancti gratiam

properauit. Sic

Rupertus.

TERZIA

TERTIA DISPUTATIO.

Vtrum amor, quo Iacob tantopere dilexit Rachelem, fuerit inordinatus, atque immoderatus, & culpabilis.

Super illis verbis,

Et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.

TERTIA videntur arguere improbitatis amorem illum Iacob. Primò, quia Rachelem tantopere dilexit propter pulchritudinem: & ob eam maximè videtur voluisse habere eam uxorem. Sic enim scriptum est, *Rachel erat decora facie, & venusto aspectu: quam diligens Iacob, ait, & c.* Deinde, illud declarat exuperantiã amoris, quòd vir honestus, & nobilis seruire voluerit septem annis, ut habere uxorem illam posset, idque temporis perexiguum illi videbatur: Tantus scilicet erat amoris ardor. Sic enim loquentem eum facit Scriptura, *Serviam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis, & videbuntur illi pauci dies præ amoris magnitudine.* Ac demum illud facere videtur culpabilem amorem Iacob, quòd ob solam pulchritudinem Rachelem, ei longè postposuit Liam, quæ maior natu erat: atque eam despexit præ Rachelis amore. Quod non sine culpa fecisse Iacob, indicat Scriptura, cum ait: *Videns Dominus quòd despiceret Liam, aperuit vulvam eius, sorore sterili permanente.* Atque hæc sunt, quæ super præsentis disputatione difficultatem afferunt.

- 17 Verum antea declarandum est, quomodo, si Iacob ardentissimè diligebat Rachelem, pauci videbantur ei dies, quibus coniugium eius differre-
batur, cum ratio doceat contrarium, & comprobet experientia, quineriã dictum illud Salomonis Prouerb. 13. celeberrimum sit: *Spes, quæ differtur affligit animam.* Nimirum amanti omnis mora longa est. Et ille apud Virgilium amator dicebat;

Quomodo septem annis videbantur Iacob dies pauci, cum vehemens amor sit impatientis mora.

Si mihi non hæc lux, toto iam longior anno est.

Terentianus Phædria fortis videbatur sibi, & quasi magnam virtutem prædicabat, quòd totum triduum amoribus suis carere posset.

Tandem ego, inquit, non illa caream.

Si sit opus, vel totum triduum?

Quem deridens seruus eius Parmeno,

Huius uniuersum triduum? Vide quid agas.

S. Augustinus quæstione octogesima octaua in Genesim breuissimè ponit, & soluit hanc quæstionem. Quærendum, inquit, quomodo dictum sit, quod videbantur ei dies pauci præ amoris magnitudine, cum porius quantumlibet breue tempus, longum videri soleat amantibus. Dictum est igitur ita, propter laborem seruitutis, quem facilem, & leuem amor faciebat. Hæc Augustinus. Paucos ergo dies interpretatur Augustinus labo-

S. Augustinus

tamen tunc filios genuisset, fuissent illi sine dubio legitimi, tanquam ex legitima matre, & legitima vxore progeniti. Sed cur istud fecit Laban, nolens ante completum septennium filiam dare in potestatem Iacob? mirum callidè istud fecit, optimèque consuluit rebus suis, ratus fore, vt Iacob fidelius, & ardentius seruiret sibi in expectatione, & desiderio potiundæ vxoris, quàm si à primo, amorum suorum potitus esset.

*Allegoria Ru-
perti.*

Restat allegorica huius loci, & breuis, minimèque contemnenda Ru- 16
perti expositio, quam lib. 7. Comment. in Genes. cap. 29. his verbis tradit.

*Genes. 22.
Infra 37.*

Proprium fuit Patriarchæ Iacob, quod in suscepta peregrinatione pro-
ducenda vxore, semetipsum tradens spontaneo seruitio, subditus fuit: ne-
que enim hoc de aliquo ceterorum legimus alicubi. Sicut & patris eius
Isaac proprium fuit, quod à patre suo Abraham ductus est ad immolan-
dum: & filij eius Ioseph, quod à fratribus suis venditus, venditoribus suis
in fame subuenit, proprium fuit. In quibus omnibus manifestè singuli
istorum, quia sterilibus erant matribus, Dei dono geniti, propriam præ-
tulere similitudinem nascituri de Virgine Filij Dei. Verùm omiſſis ad

*Locus Ad
Ph. 2.*

præſens aliis, quæramus quænam fuerit seruitus, qua Christus pro Ra-
chele, id est, Synagoga seruiuit: nempe illa, de qua dixit Apostolus: *Qui
cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo: Sed
semeipsum exinaniuit formam serui accipiens.* Annon seruire mundo fuit,

Ioh. 1.

pœnitentiam agere, immo, & pœnitentiæ baptismo baptizari propter
peccata mundi, vt iuxta Michæam cap. 7. ea proijceret in profundum
maris: tandèmq; in crucem ascendendo seruilia portaret onera sæculi,

Mat. 15.

id est, super se tolleret peccata mundi, quibus erat grauatus? Huius serui-
tutis merces esse debuit Rachel, id est, Synagoga: illà namque propter
Patres valdè amabat Christus, & propter illam ad seruitutem se venisse

testatus est, cum dixit: *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Is-
rael.* Sedenim Laban pro Rachele subintroduxit Liam: quia videlicet
subsistente Synagoga, Ecclesia Gentium de toto mundo quasi nesciens,

ad Christi thalamum introiuit: dum populus quem non cognoue-
rat, vt dicitur psalmo 17. & Gens, quæ secundùm Isa.

capite 55. nomen eius non inuocauerat, ad ser-
uitium eius, & ad delicias amoris eius,

id est, ad Spiritus sancti gratiam

properauit. Sic

Rupertus.

TERZIA

TERTIA DISPUTATIO.

Utrum amor, quo Iacob tantopere dilexit Rachelem, fuerit inordinatus, atque immoderatus, & culpabilis.

Super illis verbis,

Et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.

RIA videntur arguere improbitatis amorem illum Iacob. Primò, quia Rachelem tantopere dilexit propter pulchritudinem: & ob eam maximè videtur voluisse habere eam vxorem. Sic enim scriptum est, *Rachel erat decora facie, & venusto aspectu: quam diligens Iacob, ait, & c.* Deinde, illud declarat exuperantiã amoris, quòd vir honestus, & nobilis seruire voluerit septem annis, vt habere vxorem illam posset, idque temporis perexiguum illi videbatur: Tantus scilicet erat amoris ardor. Sic enim loquentem eum facit Scriptura, *Seruiam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis, & videbuntur illi pauci dies præ amoris magnitudine.* Ac demum illud facere videtur culpabilem amorem Iacob, quòd ob solam pulchritudinem Rachelem, ei longè postposuit Liam, quæ maior natu erat: atque eam despexit præ Rachelis amore. Quod non sine culpa fecisse Iacob, indicat Scriptura, cum ait: *Videns Dominus quòd despiceret Liam, aperuit vuluam eius, sorore sterili permanente.* Atque hæc sunt, quæ super præfenti disputatione difficultatem afferunt.

17 Verùm antea declarandum est, quomodo, si Iacob ardentissimè diligebat Rachelem, pauci videbantur ei dies, quibus coniugium eius differrebat, cum ratio doceat contrarium, & comprobet experientia, quinetiã dictum illud Salomonis Prouerb. 13. celeberrimum sit: *Spes, qua differtur affligit animam.* Nimirum amanti omnis mora longa est. Et ille apud Virgilium amator dicebat;

Quomodo septem anni videbantur Iacob dies pauci, cum vehemens amor sit impatiens mora.

Si mihi non hæc lux, toto iam longior anno est.

Terentianus Phædria fortis videbatur sibi, & quasi magnam virtutem prædicabat, quòd totum triduum amoribus suis carere possit.

Tandem ego, inquit, non illa caream.

Si sit opus, vel totum triduum?

Quem deridens seruus eius Parmeno,

Huius universum triduum? Vide quid agas.

S. Augustinus quæstione octogesima octaua in Genesim breuissimè ponit, & soluit hanc quæstionem. Quærendum, inquit, quomodo dictum sit, quod videbantur ei dies pauci præ amoris magnitudine, cum potius quantumlibet breue tempus, longum videri soleat amantibus. Dictum est igitur ita, propter laborem seruitutis, quem facilem, & leuem amor faciebat. Hæc Augustinus. Paucos ergo dies interpretatur Augustinus labo

S. Augustinus

Thomas Anglicus.

Expeditor solito quest.

labores illorum septem annorum, qui pauci, & parui, & leues visi sunt Iacob. Thomas Anglicus ait: Si amor Iacob fuisset libidinosus, non fuissent visi pauci dies, sed plurimi, eo quod talis amor, est impatiens moræ, nec rationem attendit: quamvis post factum, multus labor pro amara iam toleratus, videatur paruus etiam libidinoso amoris. Sic ille. At enim omnis siue probus, siue improbus sit amor, dummodò intentus, vehemens, & ardens sit, impatiens est moræ. Quare expeditiùs fuerit ita soluere quæstionem; Tempus illud septenne seruitutis Iacob, dupliciter potest considerari; vel secundum iudicium, vel secundum affectum amoris: secundum iudicium videbantur Iacob pauci dies. Siquidem reputanti secum præstantiam rei amatæ, septenne illud seruitium videbatur exiguum pretium, quo tantum illud bonum compararetur. Itaque si Laban viginti annos seruitutis postulasset, ne tam grauem quidem, & diuinā, atque iniquam conditionem reculasset Iacob. At verò secundum affectum, id est ardore amoris, & flagrantissimum desiderium cupito bono potiundi, non pauci, sed plurimi videbantur dies. Enimverò vehementer quidpiam desideranti, velocitas ipsa tarda est. Si loqui lubet more Scholastico, breuiter expedies quæstionem, si dicas, appetitiuè paucos visos esse Iacob dies: affectiue verò, plurimos.

Thomas Anglicus.

Hugo S. Victor.

B. Augustinus.

Sed principalem quæstionem illam suprà positam enodamus: An fuerit culpabilis amor, quo Iacob dilexit Rachelem propter eius pulchritudinem. Thomas Anglicus tribus modis purgat à vitio amorem illum Iacob: Aliud est, inquit, propter se, & principaliter in pulchritudinem alicuius corporalem ferri tanquam mouentem ad impudicas voluptates, & ad virilem animū eneruandū: & hoc, malum & culpabile est. Aliud verò est in pulchritudinem alicuius personæ ferri, vt ea moueat ad honestam societatem, & amicitiam habendam cum ea. Et hoc, malum non est; Videmus enim eum, qui multos filios habet, vel amicos vel socios, moueri ad diligendum vnum eorum præ alijs, propter decorem corporis, aut hilaritatem, aut festiuitatem. Et Hugo de S. Victore in quodam suo libro scripsit: Quemadmodum idem ferculum placet magis in patina munda, & eleganti, quàm contra: Sic etiam æqualis caritas, & virtus plus nobis placeat, & vehementius nos ad sui amorem allicit, si fuerit in persona, quæ habeat suauem vocem, venustos gestus, lepidum sermonem, quàm in persona rusticana, & agresti. Deinde, sciendum est, esse quædam genera rerum, in quibus exercendis necessarium est esse nonnihil voluptatis, qua fiant delectabiles; sine qua, vix possent ad effectum, & finem suum perducì. Vnde Augustinus in libro Confessionum ait, In actu comedendi opus esse aliquā iucunditate gustus: nam sine ea, neque corpus reficeretur, nec cibis gustari, aut deglutiri posset, nisi ad modum medicamenti, quod cum horrore sumitur. Idem vsu venit in exercitio discendi: nisi enim, quæ audiuntur, & leguntur, & discuntur, delectabilia fuerint, aut nemo eis studebit, aut in eorum studio diu non permanebit. Est autem de istiusmodi rerum genere, ac numero actus coniugalis generatus proles. Quocirca adiunctas istiusmodi actibus iucunditates, non prorsus auer-

auerfari, & damnari, sed moderari secundum rationem oportet; quod in his vitiosum est, detestando; nec eas propter se, sed vt molestia operis leuamenta, & quasi condimenta quædam ciborum expetenda. Illud præterea non est ignorandum, egregios virtute, ac perfectos viros in circumstantijs quibuldam suorum operum interdum debilitari, ac deficere, etiam respectu eorum operû, quæ alioquin perfectè admodum exercent. Exempli causa: Sunt aliqui iustitiæ, ac veritatis præferendi Zelatores: qui tamen ex nimio zelo nonnunquam impetu potius quodam, quàm iudicio feruntur ad reprehendenda, & castiganda vitia, & in ea re modum excedunt. Sunt etiam Sancti quidam viri multum liberales erga pauperes, & hospitales; qui tamen nonnunquam, vel in ipso dono, vel in lætitia, & hilaritate accipiendi, tractandique hospites, modum transgrediuntur. Huiusmodi porrò excessus, siue defectus, partim propter ipsius operis perfectionem, & aliarum circumstantiarum excellentem bonitatem, excusantur: partim processu temporis, & continuo incremento virtutis expurgantur, & expiantur: partim verò per alias perfectiones ceterarum virtutum, & operum, quodammodo compensantur. Ergo iuxta tres modos præditos, amor Iacob erga Rachelem æstimari, & excusari debet. Hactenus ex Thoma Anglico.

- 19 Equidem breuissimè quæstionem istam sic expedirem: Velle vxorem ducere propter pulchritudinem, quò scilicet in pulchra vxore voluptuosius libidinari, & oblectari quis possit, flagitiosum est. Etenim primarius finis ineundi matrimonij, est prolis generatio: Secundarius, euitatio fornicationis. At, spectato, & sibi proposito eo, quem diximus, matrimonij fine, hanc fœminam vxorem velle ducere, potiùs quàm illam, quòd hæc pulchra sit, & amabilis, illa minimè, extra vitium, & culpam est. Amat enim pulchritudo non per se, neque vt ad improbas ducens voluptates: sed quòd vir habens pulchram vxorem, libèrius cum ea viuat, & tranquillior, ac iucundior cum ea societatem, & consuetudinem habeat: & vt pulchra vxore contentus, ad alias mulieres animum non adijciat; non alienum torum appetat. Et hanc rationem secutum esse Iacob, non obscurè indicat historia huius loci. Cum enim duæ essent sorores, quarum coniugia inire posset, Lia, & Rachel; & hæc decora esset facie, & venusto aspectu, illa verò ob fœdam oculorum lippitudinem, inelegans, atque inamabilis; Rachelem magis dilexit, & vxorem præoptauit, quàm Liam. Intelligendum porrò est, pulchritudinem, bonum quoddam esse naturæ, & in bonis naturalibus, & corporalibus permagnum, & peramabile. Nimirum, de tribus bonis humani corporis, sanitate, robore, pulchritudine, hæc ceteris amabilior est, hominûque demerendi beneuolentiam, & gratiam efficacior. Plato vocauit eam principatum naturæ: Carneades, regnum sine custodibus: Cuius simile illud Socratis fertur, appellantis Tyrannidem non diurnam. Aristoteles pulchritudinem potior omnibus epistolis in commendando esse dicebat. Et interrogatus cur tam libenter pulchros videamus, & cum his loquamur; respondit, cæci esse hominis talem interrogationem. Ergo in amanda pulchritudine

Auctoris sententia.

Quale bonū pulchritudo Plato. Carneades Socrates. Aristoteles.

Comm. in Gen. Tom. 4.

h h

non est peccatum, sed in modo tantum amoris, si ea nimirum, præter modum ametur; si quærat respectu cuiuspiam mali; si fuerit cum alterius contemptu, & iniuria. Scitum enim est quod scribit Aristoteles lib. 7. Ethic. cap. 4. Quasdam esse res, quarum amor bonus, & laudandus est, sed amoris exuperantia obnoxia est vitio. Quemadmodum Niobe nimio filiorum amore excessit usque in contemptum Deorum: & quidam, cui nomen Satyrus, patris amore furebat, & insaniebat: his enim duobus exemplis in eo loco, utitur Aristoteles.

VERSUS 22 Qui vocatis multis amicorum turbis ad conuiuium, fecit nuptias.

Thostatus.

LEET de substantia matrimonij, inquit Thostatus, non sit celebritas nuptialis, magna tamen in ea est honestas, & decencia, & ingens Reipublicæ utilitas, tum quod matrimonialis contractus testator, & firmior existat; tum quod filij cognoscantur legitimi, & liquidò discernantur ab illegitimis: quam etiam ob causam Ecclesia iubet matrimonia publicè denunciari facienda, & publicè fieri. Sed perpendamus verba. Nec est Hebraicè, nec Chaldaicè illud; *Fecit nuptias*, id enim Latinus Interpretes ex lxx. Interpretibus mutuatus est. Sic autem Hebraicè legitur hic locus: *Congregauit Laban omnes homines loci, & fecit conuiuium.* sed enim interpretes Latinus illud: *Omnes homines loci.* quod etiam habent lxx. Interpretes, commodè interpretatus est illis verbis, *Vocatis multis amicorum turbis*: non enim omnes simpliciter Laban vocauit ad conuiuium, sed cognatos, amicos, & familiariter notos; ut locutio Græca & Hebraica hoc loco sapiat hyperbolem. Quoniam verò conuiuium illud erat nuptiale, atque eius finis erat tradere publicè nuptiam filiam in potestatem viri: rectè additum est Græcè ac Latine illud. *Et fecit nuptias*, Nimirum in principio septennis seruitutis Iacob, confectum est matrimonium inter Iacob & Rachelem, quantum ad substantiam; & ex eo tempore, ratum fuit matrimonium, & Rachel vera eius vxor, & exacto septennio, perfectum est matrimonium quantum ad consummationem eius per copulam carnalem. Hoc enim petijt Iacob à socero suo Laban, finito septennio seruitutis dicens: *Da mihi uxorem meam: quia iam tempus impletum est, ut ingrediar ad illam.* Pro Latina voce (nuptias) Græcè est vocabulum *γάμος*, quæ vox teste Iulio Polluce, & nuptias significat, & conuiuium. *Γάμος*, inquit (quod Latine dicimus nuptias) non solum vocatur vnio & congressus viri, ac mulieris, sed etiam conuiuium ipsum ea voce appellatur ab Homero.

Iulius Pollux.

Coniugalis
nuptiarum celebritas, quam
fuerit antiquitus solennis.

Nuptias porro coniugali lætitiæ celebrari sollicitas non modò apud Ethnicos, ut ex multis eorum historijs notum est; verum etiam apud Iudæos, satis liquet ex historia Euangelica, ut de nuptijs factis in Cana Galilææ Ioan. 2. Idque patet ex duabus parabolis Domini nostri, quarum alteram refert Matthæus capite 22. alteram Lucas cap. 14. Idemque cernere est in veteri Testamento pluribus locis, velut in libro Iudicum cap. 14. Et in libro

libro Tobiae cap. 9. Nec solum in nuptijs agitabantur conuiuia, sed ludi adhibebantur, & ioci, & sales, ac saltationes, & cantus, variique; musicorum instrumentorum soni, etiam in antiquissimis illis temporibus: Homerus quippe nuptias filiae Menelai describens: Et hi quidem, ait, epulabantur in magna domo vicini, atque socij illustres Menelai: inter eos autem canebat diuinus cantor pulsans citharam: duo autem saltatores in ipsis cantum incipientes, colluctabantur per medios. Et alio loco: Duas, inquit, ciuitates fecit, hominum mortalium pulchras, & in hac quidem nuptiae erant, & conuiuia. Pueri autem saltatores colluctabantur, in his tibiae lyraeque vocem habebant, &c.

*Homerus.
Odyss. 4.*

Ilid. 6.

- 22 Solebant nonnunquam nuptialia conuiuia usque in luxum prope immoderatum excedere: quod vnius exemplo Alexandri Magni manifestum fieri potest. Ponam verba Aeliani ex libro eius octauo de Varia Historia, quibus nuptias celebratas ab Alexandro post victum Darium Regem Persarum, in hunc modum enarrat: Cum Alexander Darium superasset, suas, & amicorum nuptias celebrauit. Erant, qui uxores ducebant, nonaginta, totidemque thalami. Eratque locus ubi viri conuiuabantur, lectis centum ornatus, & argenteus tripes in vno quoque positus; in Alexandri vero, aureus: omnesque mensae stratae purpura, & pictis stragulis barbarico more, & pretioso textis. Ad conuiuium quoque adhibuit suos hospites, quos e regione voluit accumbere. In aula conuiuabantur copiae pedestres, navales, equites, legati, & peregrini Graeci. Tubae signo accumbebant, eodemque, sed vario, finem esse significabatur. Quinque integros dies, propter nuptias, sacris operam dedit. Interfuerunt etiam cantores, actoresque multi Comaediarum, & Tragediarum: Indici quoque praestigiatores, qui in ea arte ceteris eo tempore praestabant, dicuntur affuisse. Sic Aelianus.

*Alexandri
Magni nuptiale conuiuium ex Aeliano.*

- 23 Sed enim Plato, ut e nuptijs luxum penitus tolleretur, & conuiuij nuptialis sumptus minueret, moderatus est numerum conuiuarum. Sic enim in libro quinto suarum legum de conuiuijs nuptialibus praecipit, Amicos quidem, & amicas non plures quinque, ex utraque parte conuocare liceat; Consanguineorum vero, & domesticorum, itidem tot ex utraque parte accersere. Sumptus vero, quam cuiusque fortuna, maior non erit. Ebrietatem porro arcendam esse a nuptijs, praesertim vero a Sponsio, & sponsa, quos maxime in nuptijs sobrios esse decet, his verbis docet in eodem libro: Bibere usque ad ebrietatem, neque usquam fas est, nisi in festis

Quemadmodum Plato sumptus minuerit nuptialium conuiuiorum.

Dei, qui vinum dedit: & id maxime alienum est a nuptiis: in quibus potissimum esse prudentes decet Sponsum, & sponsam, ut qui iam vitae non paruam incipiant mutationem, simulque ut foetus quam maxime a prudentibus nascatur. Haec Plato.

hh 2

non est peccatum, sed in modo tantum amoris, si ea nimirum, præter modum ametur; si quærat respectu cuiuspiam mali; si fuerit cum alterius contemptu, & iniuria. Scitum enim est quod scribit Aristoteles lib. 7. Ethic. cap. 4. Quasdam esse res. quarum amor bonus, & laudandus est, sed amoris exuperantia obnoxia est vitio. Quemadmodum Niobe nimio filiorum amore excessit usque in contemptum Deorum: & quidam, cui nomen Satyrus, patris amore furebat, & insaniebat: his enim duobus exemplis in eo loco, vitur Aristoteles.

VERSUS 22 Qui vocatis multis amicorum turbis ad conuiuium, fecit nuptias.

Thostatus.

ICET de substantia matrimonij, inquit Thostatus, non sit celebritas nuptialis, magna tamen in ea est honestas, & decencia, & ingens Reipublicæ utilitas, tum quod matrimonialis contractus testatior, & firmior existat; tum quod filij cognoscantur legitimi, & liquidò discernantur ab illegitimis: quam etiam ob causam Ecclesia iubet matrimonia publicè denunciari facienda, & publicè fieri. Sed perpendamus verba. Nec est: Hebraicè, nec Chaldaicè illud; *Fecit nuptias*, id enim Latinus, Interpretes ex lxx. Interpretibus mutuatus est. Sic autem Hebraicè legitur hic locus: *Congregauit Laban omnes homines loci, & fecit conuiuium.* sed enim interpretes Latinus illud: *Omnes homines loci.* quod etiam habent lxx. Interpretes, commodè interpretatus est illis verbis, *Vocatis multis amicorum turbis*: non enim omnes simpliciter Laban vocauit ad conuiuium, sed cognatos, amicos, & familiariter notos; vt locutio Græca & Hebraica hoc loco sapiat hyperbolem. Quoniam verò conuiuium illud erat nuptiale, atque eius finis erat tradere publicè nuptiam filiam in potestatem viri: rectè additum est Græcè ac Latine illud. *Et fecit nuptias*, Nimirum in principio septennis seruitutis Iacob, confectum est matrimonium inter Iacob & Rachelem, quantum ad substantiam; & ex eo tempore, ratum fuit matrimonium, & Rachel vera eius vxor, & exacto septennio, perfectum est matrimonium quantum ad consummationem eius per copulam carnalem. Hoc enim petijt Iacob à socero suo Laban, finito septennio seruitutis dicens: *Da mihi uxorem meam: quia iam tempus impletum est, vt ingrediar ad illam.* Pro Latina voce (nuptias) Græcè est vocabulum *γάμος*, quæ vox teste Iulio Polluce, & nuptias significat, & conuiuium. *Γάμος*, inquit (quod Latine dicimus nuptias) non solum vocatur vnio & congressus viri, ac mulieris, sed etiam conuiuium ipsum ea voce appellatur ab Homero.

Iulius Pollux.

Coniugalis
nuptiarum celebritas, quam
fuerit antiquitus solennis.

Nuptias porro coniugali lætitiæ celebrari sollicitas non modò apud Ethnicos, vt ex multis eorum historijs notum est; verum etiam apud Iudæos, satis liquet ex historia Euangelica, vt de nuptijs factis in Cana Galilææ Ioan. 2. Idque patet ex duabus parabolis Domini nostri, quarum alteram refert Matthæus capite 22. alteram Lucas cap. 14. Idemq; cernere est in veteri Testamento pluribus locis, velut in libro Iudicum cap. 14. Et in libro

libro Tobie cap. 9. Nec solum in nuptijs agitabantur conuiuia, sed ludi adhibebantur, & ioci, & sales, ac saltationes, & cantus, variq; musicorum instrumentorum soni, etiam in antiquissimis illis temporibus: Homerus quippe nuptias filie Menelai describens: Et hi quidem, ait, epulabantur in magna domo vicini, atq; socij illustres Menelai: inter eos autem canebat diuinus cantor pulsans citharam: duo autem saltatores in ipsis cantum incipientes, colluctabantur per medios. Et alio loco: Duas, inquit, ciuitates fecit hominum mortalium pulchras, & in hac quidem nuptie erant, & conuiuia. Pueri autem saltatores colluctabantur, in his tibiæ lyræque vocem habebant, &c.

*Homerus.
Odyss. 4.*

Iliad. 6.

22 Solebant nonnunquam nuptialia conuiuia vsque in luxum prope im-
mensum excedere: quod vnius exemplo Alexandri Magni manifestum fieri potest. Ponam verba Æliani ex libro eius octauo de Varia Historia, quibus nuptias celebratas ab Alexandro post victum Darium Regem Persarum, in hunc modum enarrat: Cum Alexander Darium superasset, suas, & amicorum nuptias celebrauit. Erant, qui vxores ducebant, nonaginta, totidemque thalami. Eratque locus vbi viri conuiuabantur, lectis centum ornatus, & argenteus tripes in vno quoque positus; in Alexandri verò, aureus: omnesque mensæ strætæ purpura, & pictis stragulis barbarico more, & pretioso textis. Ad conuiuium quoque adhibuit suos hospites, quos è regione voluit accumbere. In aula conuiuabantur copie pedestres, navales, equites, legati, & peregrini Græci. Tubæ signo accumbebant, eodemque, sed vario, finem esse significabatur. Quinque integros dies, propter nuptias, sacris operam dedit. Interfuerunt etiam cantores, actoresque multi Comædiarum, & Tragædiarum: Indici quoque præstigiatores, qui in ea arte ceteris eo tempore præstabant, dicuntur affuisse. Sic Ælianus.

*Alexandri
Magni nuptiale conuiuium ex Æliano.*

23 Sed enim Plato, ut è nuptijs luxum penitus tolleretur, & conuiuij nuptialis sumptus minueret, moderatus est numerum conuiuiarum. Sic enim in libro quinto suarum legum de conuiuijs nuptialibus præcipit, Amicos quidem, & amicas non plures quinque, ex vtraque parte conuocare liceat; Consanguineorum verò, & domesticorum, itidem tot ex vtraque parte accersere. Sumptus verò, quàm cuiusque fortuna, maior non erit. Ebrietatem porro arcendam esse à nuptijs, præsertim verò à Sponsò, & sponsa, quos maximè in nuptijs sobrios esse decet, his verbis docet in eodem libro: Bibere vsque ad ebrietatem, neque vsquam fas est, nisi in festis

Quemadmodum Plato sumptus minuerit nuptialium conuiuiorum.

Dei, qui vinum dedit: & id maximè alienum est à nuptiis: in quibus potissimum esse prudentes decet Sponsum, & sponsam, ut qui iam vitæ non paruam incipiant mutationem, simulq; ut fœtus quàm maximè à prudentibus nascatur. Hæc Plato.

hh 2

QVARTA DISPVATIO.

De fraude, quam Laban fecit genero suo Iacob, Liliam introducens ad eum pro Rachele.

Super illis verbis.

VERSV 23

Et vesperi Liam filiam suam introduxit ad eum: dans ancillam filix, Zelpham nomine.

Cur vespere sponsa ducebatur in domum viri. Prima questio.

N huius disputationis tractatu tres quaestiones explicandæ 23 sunt. Quarum prima, hæc est: Cur vespere sponsa ducebatur ad virum eius? Responsum in promptu est: nimirum sic antiquitus in more fuit: quapropter etiam apud Græcos, & Romanos, sponsa sub noctem accensis, & prælucentibus facibus, ducebatur in domum viri. Quinque porrò faces è spina alba confectæ à pueris patrimis, & matrimis præferiebantur, quas vocabant nuptiales, siue geniales tædas. Huius verò consuetudinis duplicem fuisse rationem conicere possumus; alteram, quia nuptiale conuiuium sub noctem fiebat, & in longum protrahabatur: post, deinde sponsa in ædes viri ducebatur. Id quoque institutum, & obseruatum reor, pudoris & verecundix causa, qui quasi pro integumento sunt nocturnæ tenebræ. Tunc enim sponsa tradedatur in potestatem mariti, mox ab eo virginitatis flore priuanda. Namque ob hanc etiam pudoris causam, moris fuit, vt ne sponsa pedibus suis viri domum ingrederetur, sed manibus aliorum sublata, illuc inferretur: vt ea re significaretur, auctore Plutarcho in Romanis quaestionibus, eam inuitam illuc ire, vbi esset virginitatem amissura. Quinetiam eiusdem pudoris gratia, velata facie tunc incedebant; vnde scilicet nuptiarum nomen ductum est, ab obnubendo, id est tegendo, & velando. Sed fuit præterea Laban propria, vt id faceret causa; quò facilius, quem ipsi Iacob struebat dolum, supponendo ei pro Rachele Liam, in tenebris nocturnis exequeretur.

Plutarchus.

Secunda questio.

Altera quaestio est, quomodo Lia sustinuit ingredi à Iacob, cuius sciebat se non esse vxorem, & cuius illicito congressu flagitiosè amissura erat 24 virginitatem, mulieris nempe optimam, & præstantissimam dotem? Respondeo, Liam esse id facere ausam, tum patris non solum cõsilio, & monitu, sed etiam mandato, præceptoque impulsam: patris autem voluntati omnino esse obsequendum putauit. Confidit præterea fore, vt se postmodum in vxorem Iacob acciperet, siue casum eius, & conditionem miserratus, ne videlicet ab eo repudiata, maneret in posterum innupta, & ludibrio, atq; infamix obnoxia. Ad id præterea vehementer incitata est desiderio prolem ex Iacob suscipiendi, vtpotè quem videbat esse insignem virum, honoratum ab omnibus, Deiq; gratia præditum, ob idque prosperè omnia agentem: cuiusq; posteritati amplissima data esse à Deo promissa, sæpius inaudierat. Verumtamen Lia, sine dubio grauiter peccauit, voluntariè

rarie stuprum passa, & quantum in ipsa fuit, etiam Iacob inducens ad committendum adulterium, & probabili admodum periculo perpetuæ in posterum infamiae seipsam committens,

- 25 Tertia quaestio. Quot modis, & quam grauitur peccauit Laban, pro Rachele fraudulenter supponens Liam. Peccauit ille primum perfidia crimine; quia contra datam fidem, in tempore, pacto constituto, non dedit Rachelem uxorem Iacob, sed Liam, de qua nullum inter eos pactum, & conuentum fuerat. Deinde, Laban quodammodo coëgit ipsum Iacob facere matrimonium cum Lia, quod ipse non quaesierat, nec optauerat: compulitque, sibi eum alios septem annos seruire. Præterea, Laban facti sui causam mendaciter attribuit consuetudini illius terræ; cum vera causa fuisset, ut Lia coniugium obtruderet Iacob, & quo diutius eum in seruitio suo detineret. Ad hæc, quantum in ipso fuit, induxit Iacob ad stuprum, deflorandam subiiciens ei virginem, quæ non erat uxor eius: immò ad adulterium, quia Iacob erat iam coniugio Rachelis adstrictus; quin etiam induxit ad incestum: siquidem Lia, cum soror esset Rachelis, veræ uxoris Iacob, in primo affinitatis gradu attingebat ipsum Iacob. His quoque accessit crimen pellicatus: Lia quippe, extra coniugium mixta cum Iacob marito Rachelis, fiebat eius pellex. Postremo, in maximum dedecoris, & infamiae discrimen obiecit Laban eo facto filiam suam Liliam. Nam si Iacob noluisse eam ducere uxorem, ut iure poterat nolle, mansisset Lia probro, & infamis, per flagitiosum stuprum, atque incestum amissa virginitate, nec amplius fuisset idonea, ut honesto alicui viro posset nubere. Sed cur Laban dedit Lia ancillam, nomine Zelpham? In obsequium videlicet eius, & famulitium, & ut quæ futura erat domus, ac familiae Iacob domina, haberet ancillas, quarum ministerio multa faceret, quæ per se ipsam facere indecens fuisset. Dedit præterea in solatium, ut si forte in longinquas regiones, ignorasque gentes à marito ducta fuisset, haberet inibi de ciuibus, & domesticis suis antiquis, quicum fidenter, ac familiariter, & iucundè confabulari posset. Factum istud Laban, etiam nunc imitandum esset: conduceret enim multum, quo pauperulae virgines, in familiam locupletum, & nobilium foeminarum receptæ, honestius alerentur, bonisque artibus ex usu postea futuris, probè instituerentur.

*Tertia quaestio.
Quam graue fuerit & multisforme peccatum Labi.*

Cur Laban dederit ancillam filiam suam Lia.

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis,

Ad quam cum ex more Iacob fuisset ingressus, facto manè vidit Liā: & dixit ad socerum suum, Quid est hoc quod facere voluisti? nōne pro Rachele seruiui tibi? quare imposuisti mihi? Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores antea tradantur ad nuptias. Imple hebdomadam dierum huius copulæ: Et hanc quoque dabo tibi pro opere, quo seruiturus es mihi septem annis alijs.

*VERS. 25.
26. 27.*

h h 3

*Prima quest.**Iosephus.*

Æ c verba tres ferunt quæstiones. Primò quæritur, quí fieri potuerit vt Jacob per totam illam noctem non ex tactu, non ex voce cognouerit Liam, & à Rachele discreuerit, præsertim tot iam annos in earum domo versatus. Iosephus libro primo Antiquitatum, causam ignorantie Jacob refert, tum ad nocturnas tenebras, tum ad ebrietatem, quod in cõiuio nuptiali, multo, largius solito bibisset. Sed cum alium eius rei, commodiorémque inuenire exitum possumus, quid attinet sanctissimo viro temulentie crimen impingere? Ergo ne Liam, de facie cogosceret Jacob, causa fuit in tenebris nocturnis, & quòd ad ipsum velata facie, vt moris erat, deducta esset, & in cubiculum, & cubile collocata. Quod autem Lia ex voce, & nomine non fuerit à Jacob cognita, id perpetuo Liæ silentio factum est, quod virginali pudori, ac verecundia Jacob tribuebat: sed Lia id facere à patre, docta, & iussa fuerat. Atq; hic error, castissimi, & pudentissimi animi eius magnum est argumentum: Quippe qui tantum spectando solidum coniugij fructum, generationem prolis, non blanditijs vsus, est; cum Lia, meretricijs, nec lasciuos adhibuit tactus, nec amatorios miscuit sermones; quòd alij facere solent, quo vehementius libidinem inflamment, ampliorique perfundantur voluptate. Hæc Jacob penitus abhorrens, eo, solum animo, eoque modo coniugalem copulam exercuit, vt generationi filiorum conducere possè existimabat.

Secunda quest.

Altera quæstio; An excusatio Laban ex consuetudine illius regionis petita, fuerit probabilis. Erat quidem illa consuetudo satis bona, & probabilis, hodieque, quoad fieri possit, obseruanda; verum ea, quod fecit Laban, nequaquam excusare, ne dum honestare, potuit: si quidem Laban non vt oportuit, sed flagitiosè, atque iniquè tali consuetudine vsus est. Nulla quippe consuetudo contra ius naturale, vel primum induci, vel iam inducta seruari debet, tamen antiquissima sit, diutissimeque vigerit. Immo verò consuetudo contraria legi naturali, tanto peior est, quanto antiquior, & diuturnior: sicut & ipsum peccatum, quod verustate, & diuturnitate non eleuatur, nec minuitur, sed augefcit etiam magis, atque ingrauescit. Fornicari porro, & adulterari, manifestè aduersantur legi naturali, cum ea sint in præceptis Decalogi nominatim interdicta. Nulla igitur consuetudine licet hæc facere, vel ad ea facienda quempiam inducere. Consuetudo erat, filias natu maiores tradere nuptum, antè minores: verum illæ prius desponsabantur, & apertè tradebantur marito: vt autem marito non volenti, nec scienti latenter, ac fraudulenter iungerentur, nullis antè præmissis coniugij pactis, nullisque sponsalibus, nec in nuptu vrinque postulato consensu, id sanè nulla ferebat consuetudo. Quid multa? fallacia, & fraus Laban, ex eo apparuit euidenter, quòd Jacob ignarus illius consuetudinis, expetijt coniugium Rachelis minoris filie Laban: neq; tunc dixit ei Laban, obstare ei rei consuetudinem, sed protinus petenti Jacob assensus, confecit matrimonium. Postea verò per fraudem Liam pro Rachele supposuit ei, de cuius matrimonio nullum antea pactum, nullumque verbum factum fuerat.

Tertia

Tertia quest.

Tertia quæstio, quid significare voluerit Laban illis verbis, *Imple hebdomadam dierum: & hanc quoque, dabo tibi.* Quidam putant eorū verborum hanc esse sententiam: Exple alterum septenarium annorum, seruiendo mihi, & postea tradam tibi Rachelem in matrimonium. Verū hanc interpretationem meritis abiecerunt Hieronymus in traditionibus in Genesim super hunc locum, & Augustinus quæst. 89. in Genesim. Enimvero narratio ipsa Moysi, quæ est in hoc loco, trifariam, & aperte istam opinionem refellit. Et tenet dicit: *Imple hebdomadam dierum*, non autem annorum: quare septem dies, non autem septem anni expectandi erant. Iacob, dum ei traderetur Rachel. deinde Laban dixit: *Et hanc dabo tibi pro opere, quo seruiturus es mihi alijs septem annis.* Non dixit dabo tibi eam; postquam seruietis mihi septem alios annos: quare Rachel tradita est Iacob, ante septem annos seruitutis. Idem præterea liquet ex illis verbis: *Tandemque potius opacis nuptijs, amorem sequentis priori prætulit, seruans apud eum septem annis alijs.* Prius igitur Iacob potius est nuptiis Rachelis, & postea seruiuit septem annis. Nimis enim, inquit Augustinus, durum & valde iniquum fuisset, ut fallaciter deceptum Iacob, vellet adhuc Laban differre septem alios annos, & tunc ei dare Rachelem, quam primò tradere debuisset. Est igitur eorum verborum hæc sententia, *Imple hanc Septiduanam nuptiarum celebritatem pro Lia, qua finita, dabo tibi uxorem Rachelem, sub promissione alterius Septennij, quo mihi pro ea seruiturus es.* Similiter exponit Hieronymus ita scribens: Postquam Liam Iacob fraude deceptus, pro Rachele uxorem acceperat, dicitur ei à socero Laban, ut septem dies pro nuptijs prioris sororis expleat, & sic accipiat Rachelem, pro qua iterum septem annis alijs seruiturus sit. Non igitur, ut quidam malè existimant, post septem annos alios, Iacob uxorem accepit Rachelem, sed post septem dies nuptiarum prioris vxoris: nam sequitur, *Et ingressus est ad Rachel, & dilexit Rachel magis, quam Liam, & seruiuit ei septem annis alijs.* Sic Hieronymus.

*S. Hieronymus.
S. August.*

26. Adnotauit Sanctus Augustinus, quæstione 89. in Genesim, durasse in eo tempore, & apud illas gentes septem diebus celebritatem nuptialem. Nam præter hunc locum Genesim, id etiam perspicue indicat locus ille, qui est in libro Iudicum cap. decimo quarto. Vbi sic est: *Descendit pater eius ad mulierem, & fecit filio suo Samson conuiuium, sic enim iuuenes facere consueverant. Cum ergo ciues loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta, qui essent cum eo. Quibus locutus est Samson: Proponam vobis problema, quod si solveritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta Sindones, & triginta tunicas &c.* Apud Græcos, tres dies nuptiales celebrabantur; vnus pridie nuptiarum, alter postridie, tertius erat dies, in quo sponsus in soceri domo à sponsa accipiebatur. Hi dies à Iulio Polluce sic appellantur Græcè; *προνύμφια, ἐπινύμφια, ἀπινύμφια.* Apud Romanos verò postridie nuptiarum, apud nouum maritum cœnabatur, quod illi appellabant, *Repotia*, quia pridiana potatio, quasi reficeretur.

August.

Quot dies antiquitus duraret celebritas nuptiarum. Locus libri Iudicum c. 14.

Iulius Pollux.

SEXTA

*Prima quæst.**Iosephus.*

Hæc verba tres ferunt quæstiones. Primò quæritur, quâ fieri potuerit ut Iacob per totam illam noctem non ex tactu, non ex voce cognouerit Liam, & à Rachele discreuerit, præsertim tot iam annos in earum domo versatus. Iosephus libro primo Antiquitatum, causam ignorantie Iacob refert, tum ad nocturnas tenebras, tum ad ebrietatem, quod in cõniuiu nuptiali, multo largius solito bibisset. Sed cum alium eius rei, commodiorémque inuenire exitum possimus, quid attinet sanctissimo viro temulentie crimen impingere? Ergo ne Liam de facie cognosceret Iacob, causa fuit in tenebris nocturnis, & quòd ad ipsum velata facie, ut moris erat, deducta esset, & in cubiculum, & cubile collocata. Quod autem Lia ex voce, & nomine non fuerit à Iacob cognita, id perpetuo Liæ silentio factum est, quod virginali pudori, ac verecundie Iacob tribuebat: sed Lia id facere à patre docta, & iussa fuerat. Atq; hic error, castissimi, & pudentissimi animi eius magnum est argumentum: Quippe qui tantum spectando solidum coniugij fructum, generationem prolis, non blanditijs usus est: cum Lia meretricijs, nec lasciuos adhibuit tactus, nec amatorios miscuit sermones, quòd alij facere solent, quo vehementius libidinem inflamment, ampliorique perfundantur voluptate. Hæc Iacob penitus abhorrens, eo, solum animo, eoque modo coniugalem copulam exercuit, ut generationi filiorum conducere posset existimabat.

*Singularis castitatis Iacob.**Secunda quæst.*

Altera quæstio; An excusatio Laban ex consuetudine illius regionis petita, fuerit probabilis. Erat quidem illa consuetudo satis bona, & probabilis, hodieque, quoad fieri possit, obseruanda; verum ea, quod fecit Laban, nequaquam excusare, ne dum honestare, potuit: si quidem Laban non ut oportuit, sed flagitiosè, atque iniquè tali consuetudine usus est. Nulla quippe consuetudo contra ius naturale, vel primum induci, vel iam induta seruari debet, tametsi antiquissima sit, diutissimeque viguerit. Immo verò consuetudo contraria legi naturali, tanto peior est, quanto antiquior, & diuturnior: sicut & ipsum peccatum, quod verustate, & diuturnitate non eleuatur, nec minuitur, sed augetur etiam magis, atque ingrauescit. Fornicari porro, & adulterari, manifestè aduersantur legi naturali, cum ea sint in præceptis Decalogi nominatim interdicta. Nulla igitur consuetudine licet hæc facere, vel ad ea faciendâ quempiam inducere. Consuetudo erat, filias natu maiores tradere nuptum, antè minores: verum illæ prius desponsabantur, & apertè tradebantur marito: ut autem marito non volenti, nec scienti latenter, ac fraudulenter iungerentur, nullis antè præmissis coniugij pactis, nullisque sponsalibus, nec mutuo utrinque postulato consensu, id sanè nulla ferebat consuetudo. Quid multa? fallacia, & fraus Laban, ex eo apparuit euidenter, quòd Iacob ignarus illius consuetudinis, expetijt coniugium Rachelis minoris filie Laban: neq; tunc dixit ei Laban, ob stare ei rei consuetudinem, sed protinus petenti Iacob assensus, confecit matrimonium. Postea verò per fraudem Liam pro Rachele supposuit ei, de cuius matrimonio nullum antea pactum, nullumque verbum factum fuerat.

27

Tertia

Tertia quest.

Tertia quæstio, quid significare voluerit Laban illis verbis, *Imple hebdomadam dierum: & hanc quoque dabo tibi.* Quidam putant eorum verborum hanc esse sententiam: Exple alterum septenarium annorum, seruiendo mihi, & postea tradam tibi Rachelem in matrimonium. Verum hanc interpretationem merito abiecerunt Hieronymus in traditionibus in Genesim super hunc locum, & Augustinus quæst. 89. in Genesim. Enimvero narratio ipsa Moysi, quæ est in hoc loco, trifariam, & aperte istam opinionem refellit. Etenim dicit: *Imple hebdomadam dierum*, non autem annorum: quare septem dies; non autem septem anni expectandi erant Iacob, dum ei traderetur Rachel. deinde Laban dixit: *Et hanc dabo tibi pro opere, quo seruisturus es mihi alijs septem annis.* Non dixit dabo tibi eam; postquam seruie eis mihi septem alios annos: quare Rachel tradita est Iacob, ante septem annos seruitutis. Idem præterea liquet ex illis verbis: *Tandemque potitus operas nuptijs, amore sequentis prioris prætulit, seruieus apud eum septem annis alijs.* Prius igitur Iacob potitus est nuptiis Rachelis, & postea seruiuit septem annis. Nimis enim, inquit Augustinus, durum & valde iniquum fuisset, ut fallaciter deceptum Iacob, vellet adhuc Laban differre septem alios annos, & tunc ei dare Rachelem, quam primo tradere debuisset. Est igitur eorum verborum hæc sententia, Imple hanc Septiduanam nuptiarum celebritatem pro Lia, qua finita, dabo tibi uxorem Rachelem, sub promissione alterius Septennij, quo mihi pro ea seruiturus es. Similiter exponit Hieronymus ita scribens: Postquam Liam Iacob fraude deceptus, pro Rachele uxorem acceperat, dicitur ei à focero Laban, ut septem dies pro nuptijs prioris sororis expleat, & sic accipiat Rachelem, pro qua iterum septem annis alijs seruiturus sit. Non igitur, ut quidam male existimant, post septem annos alios, Iacob uxorem accepit Rachelem, sed post septem dies nuptiarum prioris uxoris: nam sequitur, *Et ingressus est ad Rachel, & dilexit Rachel magis, quam Liam, & seruiuit ei septem annis alijs.* Sic Hieronymus.

S. Hieronymus.
S. August.

26. Adnotauit Sanctus Augustinus, quæstione 89. in Genesim, durasse in eo tempore, & apud illas gentes septem diebus celebritatem nuprialem. Nam præter hunc locum Genesim, id etiam perspicue indicat locus ille, qui est in libro Iudicum cap. decimo quarto. Vbi sic est: *Descendit pater eius ad mulierem, & fecit filio suo Samson conuiuium, sic enim iuuenes facere consueverant. Cum ergo ciues loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta, qui essent cum eo. Quibus locutus est Samson: Proponam vobis problema, quod si solveritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta Sindones, & triginta tunicas &c.* Apud Græcos, tres dies nuptiales celebrabantur; vnus pridie nuptiarum, alter postridie, tertius erat dies, in quo sponsus in loceri domo à sponsa accipiebatur. Hi dies à Iulio Polluce sic appellantur Græcè, *προνύμφας, μεσυνύμφας, & επανύμφας.* Apud Romanos verò postridie nuptiarum, apud nouum maritum cœnabatur, quod illi appellabant, *Reporia*, quia pridiana potatio, quasi reficeretur.

August.

Quot dies antiquitus duraret celebritas nuptiarum. Locus libri Iudicum c. 14.

Iulius Pollux.

SEXTA

SEXTA DISPUTATIO.

An Tetragamia Iacob fuerit licita, & honesta.

ARRAT in hoc loco Scriptura, Iacob quatuor duxisse simulque habuisse vxores: duas sorores, Liam, & Rachelem; 30
duas item earum ancillas, Zelpham, & Balam. Hæc historia duas habet quæstiones: Vnam, An talis polygamia fuerit eo tempore licita: Alteram, An id fuerit indicium, Iacob fuisse libidinosum, & salacem. Priori quæstioni sic est respondendum: Nullo modo esse dubitandum, fuisse eo tempore licitam polygamiam: hæc nempe viri sanctissimi, & præter cæteros in Scriptura laudati, Abraham, Iacob, Moyses, & Dauid vsi sunt. Licitam porro fuisse in tempore legis Mosaicæ, tum exemplis multorum constat, tum ex libri Deuteronomij cap. vigesimo primo, non obscurè colligitur. Accedit Beati Hieronymi auctoritas in epistola octogesima tertia, quæ scripta est ad Oceanum, ad hunc modum aientis: Sciebat Paulus, lege concessum, & exemplo Patriarcharum familiare fuisse populo Hebræo nouerat, in multis vxoribus liberos spargere: ipsiſque sacerdotibus, huius licentiæ patebat arbitrium.

S. Hieronym.

S. August.

B. Augustinus libro 22. contra Faustum capite 47. respondens Fausto 31
Manichæo, Polygamiam, pro magno crimine sancto Patriarchæ Iacob, impudentissimis verbis obiectanti, hunc in modum scribit, Quando mos erat, crimen non erat: & nunc propterea crimen est, quia mos non est. Alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta. Quæ cum ita sint, quid tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis vxoribus obiicitur sancto viro Iacob? Si naturam consulas, non lasciuiendi, sed gignendi causa illis mulieribus utebatur. Si morem, illo tempore, atque in illis terris hoc factitabatur, Si præceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc verò cur crimen est si quis hoc faciat; nisi quia & moribus, & legibus non licet? Quæ duo quisquis contempserit, etiamsi tantummodo causa generandi vti possit pluribus sæminis; peccat tamen, & ipsam violat humanam societatem, cui necessaria est procreatio liberorum. Sic Augustinus. Idem libro tertio de Doctrina Christiana capite duodecimo, sic ait: Sufficiendæ prolis causa, erat vxorum plurium simul vni viro habendarum inculpabilis consuetudo. In huiusmodi autem vxoribus quicquid illorum temporum sancti viri non libidinosè faciebant, quamuis ea facerent, quæ hoc tempore nisi per libidinem fieri non possunt, non culpatur Scriptura. Sicut enim talaris, & manicatas tunicas habere, apud Romanos veteres flagitiū erat: nunc autem honesto loco natis, non eas habere, flagitiosum est; sic animaduertendum est, in cetero quoque vsu rerū abesse oportere libidinē, quæ non solum ipsa corū inter quos viuit cōsuetudine nequiter abutatur, sed etiā sæpe fines eius transgressa, fœditatem suam, quæ intra claustra solemnium morum latitabat, flagi-

Id. August.

flagitiosissima eruptione manifestat. Hæc Augustinus. Verùm quod ille quasi obiter dixit de tunicis manicatis, id apertius enarrans Gellius libro septimo, capite duodecimo, Tunicis, inquit, vti virum prolixis ultra brachia, & vsque in primores manus, ac propè in digitos, Romæ, atque omni in Latio indecorum fuit. Solis namque fœminis vestem longè, latèque diffusam, non indecoram existimauerunt, sed vlnas, cruræque aduersus oculos protegenda. Viri autem Romani, primò quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt, postea substrictas, & breues tunicas citra humerum delineantes habuerunt: quod genus Græci dicunt, *ἐκπιδας*. Hæc Gellius.

32 Si quis porrò ex me quæreret, an concubitus carnalis cum multis vxoribus per se ac citra vllam dispensationem, dici debeat contra naturam; huic ego sic responderem. Tribus modis dici potest concubitus carnalis esse contra naturam: primò dicitur contra naturam, quia est contra principalem finem naturæ in concubitu carnali; is autem est generatio prolis. Atque hac ratione concubitus viri cum viro, est omnino contra naturam, & sic appellat eum Scriptura in libro Iudicum cap. 19. Cum enim fenex quidam reuocare veller Gabaonitas ab eiusmodi scelere patrando cū hospite suo, dixit eis: *Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestram libidinem complectis: tantum obsecro ne scelus hoc contra naturam operemini in virum.* Altero modo carnalis concubitus dicitur contra naturam, quia est contra rectum ordinem naturæ, secundum quem in concubitu carnali debet intendi generatio prolis, non autem delectatio, quæ actum illum consequitur, vel comitatur. Exempli gratia, qui cum meretrice fornicatur, licet possit eo modo generare prolem, id tamen ille nequaquam intendit, sed voluptatem solum, & delectationem. Atque hi duo modi concubitus carnalis ita sunt contra naturam, vt sint indispensabiles, nec liciti esse possint. Tertio modo dicitur concubitus, vel coniunctio viri cum fœmina esse contra naturam, quia est contra conuenientissimum modum, & perfectissimam rationem naturæ in concubitu patrimoniali viri cum fœmina: is autem modus est, vt vnus vir sit vnius vxoris. Namque hoc modo Deus ab initio instituit matrimonium, vni Adam vnicam tantum fœminam Euam dans in matrimonium: cum tamen maxime tunc necessaria videretur polygamia, propagandi humani generis gratia. Et hic modus, dispensabilis est: eam verò dispensationem primùm factam esse post diluuium Noë pro eius posteris, ostendimus in Tertiò Tomo super caput decimo sexto, numero 17.

An Polygamia sit contra naturam.

Locus libri Iudicij c. 19.

Genes. 2.

33 Altera quæstio, An ista polygamia Iacob, arguat hominem voluptuarium, & libidinosum? Minimè, etenim Iacob vnā duntaxat Rachelem ducere voluit vxorem: atque ea vna contentus fuisset. Liam autem duxit, tum miseratione, ac pietate adductus, ne cui per ignorantiam abstulerat virginitatem, nisi eam duceret vxorem, in perpetuo dedecore, atque infamia relinqueret: tum id fecit necessitate quodam modo coactus, propter importunitatem videlicet, & perfidiam Laban: non aliter vtique optatam, pactamque Rachelem accepturus ab eo, nisi coniugem acciperet.

Secunda Quæstio.

Comm. in Gen. Tom. 4.

ii

Liam. Ancillas porrò non sponte voluntatis suæ, sed vxorem inductu atque impulsu sibi iunxit matrimonio. Sic enim de Rachele initio capitis trigefimi scriptum est: *Cernens Rachel quòd infœcunda esset, inuidit sorori suæ, & ait marito suo, Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus respondit Iacob, Num pro Deo ego sum, qui priuaui te fructu ventris tui? At illa. Habeo,* inquit, *famulam Balam: ingredere ad illam, ut pariat super genua mea, & habeam ex illa filios, deditque Balam in coniugium, &c.* Similiter fecit Lia tradens Iacob, ut ancillam suam nomine Zelpham, acciperet coniugem. Sic enim eodem in capite paulò infra scribit Moyses: *Sentiens Lia, quòd parere desisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit.* Sed cur voluit Deus vxores habere Iacob duas sorores? Nimirù quòd populus Dei ex vno Iacob totus propagandus, propter maternæ originis coniunctionem, arctissimo inuicem vinculo necessitudinis deuinctus, mutuo amoris & concordix affectu vehementiùs contineretur.

Verùm superiorem nostram purgationem Iacob ab intemperantia libidinis ob vxorum multitudinem, Theodoretì auctoritate confirmare possumus: qui super hac ipsa re disputans in quæstione 84. in Genesim, his verbis scribit: multi sibi prætexunt occasionem lasciuix, quòd quatuor vxores Iacob habuit: verùm vniuscuiusque facti scopus præcipuè spectandus est: sic enim iudicantes, reperiemus Iacob solam sibi Rachelem desponsasse, & præter animi voluntatem Liam attigisse. Mox igitur, ut dolum sensit, ægrè tulit, & cum socero questus est. Balæ, verò permixtus est non voluptatis gratiâ, sed ut coniugem placaret. Nam cum Rachel angeretur, quòd liberis careret, stolidèque diceret: Da mihi liberos, alioquin moriar: piè obiurgans eam Iacob, docuit quisnam esset naturæ creator, & quòd nuptiæ non darent liberos, sed qui nuptijs legem posuit Deus: dixit enim ad illam: *Numquid ego sum tibi pro Deo, qui te fructu ventris tui priuaui?* Verumtamen volens eam placare, postulationi annuit: petierat enim, ut ancillæ suæ iungeretur, ut puerum inde natum vocaret suum. Idem, & in altera ancilla, cui nomen Zelpha, contigit. Cum enim Lia parere desisset, rogauit eum, ut in agrum illum semen suum immitteret: quod quidem nullam libidinem denotat, sed xiri mansuetudinem vxoribus suis gratificari cupientis. Ad hæc, illud aduertendum est, tunc temporis non datam fuisse vllam legem, quæ multiplices nuptias prohiberet: & quòd felicissimi tunc existimabantur, qui multorum liberorum patres erant.

Nam pro maximo bono Deus sapius Abrahæ promissit multiplicationem seminis, ut Genes. 13. 15. 17. 22. idemque promissum

dedit Isaac Genes. 26. & Iacob Genes. vigesimo

octauo. Nihil autem tale illis promississet, nisi

copiosam sobolem, quàm maximum,

bonum esse existimasset. Ha-

tenus ex Theo-

doreto.

SEPTIMA DISPUTATIO.

An quemadmodum vnus viri coniugium cum pluribus feminis licitum aliquando fuit, & honestum: Ita vicissim vnus femina coniugium cum multis viris fuerit vlllo tempore licitum, aut esse possit.

35

UNQVAM tale coniugium fuit licitum. Principio, id repugnat dignitati sexus virilis, vir enim vt ait Paulus 1. ad Corinth. xi. caput est mulieris: at esse plura capita prima, & principalia vnus, & eiusdem, pluraque vnus rationis principia eiusdem rei, & prima, & proxima, & æquè perfecta non fert rerum natura. Deinde, pax, & tranquillitas, bonaque dispositio æconomica gubernationis nulla esse posset: quot enim capita, tot sententia: quisque autem eorum virorum, quod sibi visum, & liberum esset, manderet vxori, & idem fieri vellet, nec alter cederet alteri. Sæpe item eueniret, vt plures eodem tempore debitum peterent ab vxore, quibus illa simul satisfacere non posset, vnde contentiones, & altercationes inter ipsos. Præterea, id planè contrarium est fini, quem natura intendit in matrimonio, generationem dico prolis. Nam mixtio inuicem, & confusio diuersorum virilium seminum in eadem muliebri vulua, planè corrumpit virtutem seminis prolifera, vt animaduertere est in meretricibus. Quare mulier pluribus nubens viris, non id faceret propter generationem prolis, sed quo maiorem caperet voluptatem, vel quæstum faceret: id autem crimen est, aut lasciuia, aut auaritia. Ad hæc, si qui fortè ex huiusmodi matrimonio filij gignerentur, istorum incertus haberetur pater: quocirca præstantia nobilitatis paternæ, quæ ad filios deriuatur, planè tolleretur, nec ius hæreditarium constaret: hæreditas enim nisi filiis certò cognitis, non obuenit. Quin etiam periret patrum erga filios, & vicissim filiorum erga patres naturalis illa paterni, & filialis amoris flagrantia, & dulcedo. Quid quòd amor, & fides, & omnium consiliorum, curarumque, & officiorum communicatio, quæ inter virum, & vxorè esse debet, & vbi est, ingentè affert vtilitatè, & solatiū, atque voluptatè, nulla esset in tali coniugio? His accedit, quòd vnus vir, sciens vxorem amari, & carnaliter cognosci ab alio viro, non solum eam non valdè amaret, sed fastidiret, abhorreret, auersaretur, tanquàm ab alio compressam, scèdatamque; immò cum ea familiariter conuersari noller; vt taceam frequentem inter viros zelum, quòd vxor plus vnum virum, quàm alium diligere, atque honorare putaretur. Octaua, & postrema ratio est Sacramentalis: Matrimonium enim, sacramentum magnum esse inter Christum, & Ecclesiam, interpretatus est Apostolus Paulus ad Ephesios, capite quinto. Est igitur carnale matrimonium, sed licitum, & honestum, figura spiritualis matrimonij inter Christum, & Ecclesiam: atqui Ecclesiæ vnicus sponsus est Christus,

Probatnr octo rationibus vnus femina cō iugium cū pluribus viris nunquā fuisse licitum.

nec plures esse possunt. Alij Sancti quantauis sanctimoniz præstantia fuerint, non sunt Ecclesiæ sponsi, sed sponsi eius amici. Audi eum, quo inter natos mulierum maior nemo surrexit; *Qui habet*, inquit, *sponsam, Sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi, hoc ergo gaudium meum impletum est.* Potuissimus hæc, illustribus auctorum, tum sacrorum, atque Ecclesiasticorum, tum Ethnicorum sententijs exornare: sed non id agimus, vt rein extra præsentem diuinæ Scripturæ locum positam, subtiliter, eruditèque pertractemus. Quare prudenti Lectori, quod in præsens breuiter, ac velut in transcurso attigimus, satis erit.

Huius de coniugio Iacob cum duabus sororibus Lia, & Rachele, historiz duplicem allegoriam tradunt Patres. B. Augustinus sermone de Tempore 80. & Rupertus libro septimo Commentariorum in Genesim cap. 29. & 30. Allegoriam istius coniugij referunt ad duos populos, Iudæi cum, & Gentilem. Sed Augustinus Liam, populi Iudaici figuram facit, Rachelem Gentilis. Contra Rupertus Liam, Gentilis, Rachelem Iudaici populi typum fuisse ostendit. At B. Gregorius libro sexto Mortalium super illis verbis Iob cap. 5. *Ingrediens in sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo.* Et item homilia 14. in Ezechielem, Matrimonium Iacob cum Lia, & Rachele, interpretatur allegoricè de vita contemplatiua, & actiua, hanc interpretationem deinde Rupertus libro 7. Commentariorum in Genesim cap. 31. egregiè tractauit, nihil eorum quæ tradita fuerunt à Gregorio (quod quidem obseruatu, memoratūque dignum esset) omittens, & insuper non pauca de suo addens: Rupertii verba in eam sententiam, huiusmodi sunt: Viro Ecclesiastico ad perfectionem tendenti sciendum est, duas esse vias, actiuam atque contemplatiuam, quas & gentiles philosophi adulterantes, alteram practicam, & alteram theoricam dixerunt: & per actiuam ordinatè procedendo, perueniri posse ad contemplatiuam, certissimo historia hæc Iacob exemplo est. Iacob enim de terra sua egressus, ad puteum venit; & illic Rachelem pulchra facie, venustoque aspectu videns, statim eius amore incensus est. Similiter quoties quisque supplantator vitiorum, & Christum sequi cupiens, diuinæ Scripturæ studijs incumbit, inde contemplatiuæ vitæ pulchritudinem delectabilem esse comperiens, protinus in eius amplexus irruere gestit. Optimam quidem ille partem eligere vult, sedere nimirum ad pedes Domini, & iugiter audire verbum illius, iuxta consilium dicentis, *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus:* psal. 45. Sed altera prior esse debet, quæ sollicita est, & turbatur erga plurima, & in misericordiæ operibus exercetur, in quibus eruditum, atque exercitatum, tandem ad contemplatiuam posse progredi, & hunc esse legitimum viuendi ordinem, Propheta quoque testatur dicens: *Bonum erit homini, cum portauerit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & leuabit se supra se.* Et apud Iob scriptum est, *Ingredieris in abundantia in sepulchrum.* Id est, cum ditatus fueris actiuæ vitæ redivis, tunc demum non defecturus quiescere poteris intra

con

contemplationis latibulum. Hæc vita per Liam, (quod nomen interpretatur, laboriosa) fœcundam quidem, sed minùs videntem, rectè figuratur: nam quasi lippis oculis, minùs contemplatur spiritualia, dum sollicita est, & turbatur erga plurima. Rachel porrò pulchra quidem, sed sterilis, vitam contemplatiuam designat, quæ dum vni, quod necessarium est, intēdit, venusto aspectu plus videt, sed sancto vtens orio, quasi minùs parit. Igitur dum repentē quis omīssis gradibus, festinando ad arcem contemplationis, Rachelem præripere contendit, bene nonnunquam cum illo agitur, si prius Lia teneatur nuptijs, videlicet protractus foràs ad actiones laboriosas frequentis ministerij, qui si contra quid mussitat, vel querulo gestu strideat, dicit ei sancta Scriptura: *Non est in loco nostro consuetudinis, vt minores ante tradantur ad nuptias*: Id est: Non ita se habet ordo, vt ad contemplatiuam vitam, quæ minus operando, minor est, ante vsum, & exercitium actiuæ quisquam profiliat: Imple hebdomadam dierum huius copulæ, & hanc quoque poteris obtinere. Nam sicut sex diebus cuncta Deus operatus est, & in septimo die requieuit: sic prius oportet quæque in lex commemoratis apud Matthæum cap. 25. misericordiæ operibus exerceri, vt tunc demum iure in vita contemplatiua sabbatizare possit. Et notandum, quia videns Deus quòd Iacob Liam despiceret, non in eo misertus est eius, vt de lippa venustam aspectu faceret; sed in eo, vt sorore eius sterili permanente, vuluam ipsius aperiret. Semper enim actiua vita minùs videt, & lippis perseuerat oculis, & est talis, qualem Paulus mulierem in Ecclesia docere non permittit: Saluabitur autem, inquit, per filiorum generationem, id est, per operum misericordiæ administrationē.

Luc. 10.

Genes. 1.

1. Cor. 2. 14.
& 1. Tim. 3.

Ergo vita eorum, qui in solis actibus remanserunt, & nunquam ad contemplatiuæ vitæ gratiam profecerunt, iustificabitur per bonorum operum executionem. Hactenus ex Ruperto. Verumetiam S. Augustinus copiosè hanc ipsam allegoriam pertractat lib. 22. contra Faust. cap. 52. & aliquot sequentibus.

* * *

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Generatio aliorum septem filiorum Iacob ; nouúmque pactum de seruiendo alijs sex annis ipsi Laban mirabili mercede, sed mirabiliore euentu.

1 **C**ERNENS autem Rachel quòd infœcun-
 2 da esset , inuidit sorori suæ, & ait marito
 3 suo : Da mihi liberos , alioquin moriar.
 4 Cui iratus respondit Iacob : Nū pro Deo
 5 ego sum, qui priuauit te fructu vëtris tui?
 6 At illa : Habeo, inquit, famulā Balam : in-
 7 gredere ad illam , vt pariat super genua
 8 mea, & habeam ex illa filios. Deditque illi Balam in coniugiū:
 9 quæ, ingresso ad se viro concepit , & peperit filium. Dixitque
 10 Rachel, iudicauit mihi Dominus, & exaudiuit vocem meam,
 11 dans mihi filium: & idcirco appellauit nomen eius, Dan. Rur-
 12 sūmque Balā concipiens peperit alterum, pro quo ait Rachel,
 13 Comparauit me Dominus cum sorore mea, & inualui. Voca-
 uitque eum , Nephthali. Sentiens Lia quòd parere desisset,
 Zelpham ancillam suam marito tradidit. Qua post cō-
 ceptum edente filium, dixit. Feliciter: & idcirco vocauit nomē
 eius, Gad. Peperit quoque Zelpha alterum. Dixitq; Lia : Hoc
 pro

pro beatitudine mea: Beatā quippe me dicēt mulieres: propterea appellauit eum, Aser. Egressus autē Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit mandragoras, quas matri Liæ detulit. Dixitque Rachel: da mihi partem de mandragoris filij tui. Illa respondit: Parūne tibi videtur quod præriperis maritum mihi, nisi etiam mandragoras filij mei tuleris? Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filij tui. Redeuntque ad vesperam Iacob de agro, egressa est in occursum eius Lia; & ad me, inquit, intrabis, quia mercede conduxisti te pro mandragoris filij mei. Dormiuitque cum ea nocte illa. Et exaudivit Deus preces eius: concepitque, & peperit filium quintum, & ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo, appellauitque nomen eius Issachar. Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium, & ait: Dotauit me Deus dote bona: etiam hac vice mecum erit maritus meus, eo quod genuerim ei sex filios: & idcirco appellauit nomen eius Zabulō. Postquam peperit filiam, nomine Dinam. Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vuluā eius. Quæ concepit, & peperit filium, dicens: Abstulit Deus opprobrium meū. Et vocauit nomen eius, Ioseph, dicens: Addat mihi Dominus filium alterum. Nato autem, Ioseph dixit Iacob socero suo: Dimitte me vt reuertar in patriam, & ad terram meam. Da mihi vxores, & liberos meos, pro quibus seruiui tibi, vt abeam; tu nosti seruitutem qua seruiui tibi. Ait illi Laban, Inueniam gratiam in conspectu tuo: experimento didici quia benedixit mihi Deus propter te: constitue mercedem tuam quam dem tibi. At ille respondit: Tu nosti quomodo seruiuerim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua. Modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc diues effectus es: benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Iustum est igitur, vt aliquando prouideam domui meæ. Dixitque Laban, Quid tibi dabo? At ille ait: Nihil volo: sed si feceris, quod postulo, iterum pascam, & custodiam pecora tua. Gyra omnes greges tuos, & separa cunctas oves varias, & sparso vellere: & quodcumque furuum, & maculosum, variūque fuerit, tam in ouibus, quā in capris, erit merces mea. Respondebitque mihi cras iustitia mea; quando placiti tempus aduenerit coram te: & omnia, quæ non fuerint varia, & maculosa, & furua, tam in

34 in ouibus,quàm in capris, furti me arguent. Dixitque Laban:
 35 Gratum habeo quod petis. Et separauit in die illa capras, & o-
 ues, & hircos, & arietes varios, atque maculosos: cunctum au-
 tem gregem vnicolore, id est albi, & nigri velleris, tradidit in
 36 manu filiorum suorum. Et posuit spatium itineris triū dierum
 37 inter se, & generum, qui pascebat reliquos greges eius. Tollēs
 ergo Iacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex pla-
 tanis, ex parte decorticauit eas: detractisq; corticibus, in his,
 quæ spoliata fuerant, candor apparuit: illa verò, quæ integra
 fuerant viridia permanserunt: atq; in hunc modum color effe-
 38 ctus est varius. Posuitq; eas in canalibus, vbi effundebatur a-
 qua: vt cum venissent greges ad bibendum, ante oculos habe-
 39 rent virgas, & in aspectu earum conciperēt. Factumq; est vt in
 ipso calore coitus, oues intuerentur virgas, & parerent macu-
 40 losa, & varia, & diuerso colore respersa. Diuisitq; gregē Iacob,
 & posuit virgas in canalibus ante oculos arietum: erāt autem
 alba, & nigra quæque, Laban: cetera verò, Iacob, separatis in-
 41 ter se gregibus. Igitur quando primo tempore ascondebantur
 oues, ponebat Iacob virgas in canalibus aquarum ante oculos
 arietum, & ouium, vt in earum contemplatione conciperent:
 quando verò ferotina admissura erat, & conceptus extremus,
 42 non ponebat eas. Factaq; sunt ea, quæ erant ferotina, Laban: &
 43 quæ primi temporis, Iacob. Ditarusq; est homo vltra modū, &
 habuit greges multos, ancillas, & seruos, camelos, & asinos.

VERS. I. Cernens autem Rachel quòd infœcunda esset, inuidit sorori
 suæ, & ait marito suo; Da mihi liberos, ali oquin moriar.

NON doluit Racheli, sororem suam Liam esse fœcundam, &
 tam numerosæ prolis parentem: verum se esse sterilem, cum
 soror tot iam filiorum mater esset, id verò perdoluit: hoc au-
 tem, zelo, quàm inuidiæ, similis est. Nam si propriè loqua-
 mur, Inuidia est aliorum bonis, & prosperitate trīstari, dolere, atque ani-
 mo cruciari: quod non fuit in Rachele; non enim dicitur inuidisse soro-
 ri, quòd esset illa fœcunda, sed quòd ipsa infœcunda esset. Zelus porro
 tribus modis dicitur: Est enim dolor, aut quòd improbis, & impijs pro-
 sperè sit; aut quòd viris optimis improspere, ac misere: aut quod æquè di-
 gnis non similiter bona contingant. Certè B. Augustinus libro 22. contra
 Faustum cap. 54. citans hæc verba Genesis pro verbo *inuidit*, refert, *Ze-
 lauit*: ita memorans hunc locum: *Et zelaui Rachel sororem suam.*

*Triplex Zeli
 ratio.*

S. Augustinus

Da

Da mihi liberos, alioquin moriar. Impotentia desiderij liberorum, fecit hæc verba insipienter admodum, stultèque loqui Rachelem. Quanquam Hebræorum quidam honestam faciunt petitionem istam Rachelis, *Da mihi liberos.* Ad hanc sententiam interpretantes: Quando tu apud Deum tam gratus es, ut postularis & optaris tuis nihil ille abnuat; deprecare mihi à Deo liberos, quemadmodum pater tuus precibus impetrauit conceptum Rebecæ matri tuæ. Verùm istam expositionem proximè sequens responsum Iacob dupliciter excludit: dicit enim Scriptura, iratum, & indignatum fuisse Iacob Racheli, propter istam petitionem: at cum illa esset valdè honesta, & iusta, irascēdi nulla profectò erat ratio. Et illud, quod dixit Iacob: *Num pro Deo ego sum, qui priuauit te fructu ventris tui?* planè ineptum, atque inconueniens fuisset petitioni Rachelis, secundum istam interpretationem. Cæterum error ipsius Rachelis ignoscibilis est; nihil enim in coniugio antiquius & optabilius est generatione liberorū, non solum propter perpetuitatem naturæ humanæ, quæ per huiusmodi propagationem filiorum conseruatur: sed etiam quòd parentes à liberis non solum vitæ alimenta, sed etiam solatio, & honoris, & gloriæ ornamenta expectant. Itaque coniugium imperfectum videtur, si desint liberi; non secus atque arbor sine fructibus.

Ad hanc sententiam facit, quod Aristoteles tradit primo libro Oeconomicorum cap. 2. his verbis. Nō essendi causā solum, verum etiam bene essendi, mas & fœmina naturæ ope coniunguntur: filiosque procreant, non solum ut id naturæ tributum ferant, verum etiam ut commoda inde suscipiant. Etenim valentes ipsi, imbecilles filios labore suo tuentur, & alunt; mox ipsi ob senium imbecilles facti, à filiis iam valentibus eadem reportant. Et simul natura per hunc circuitum adimplet æternitatem, quando secundum numerum non potest, saltem secundum speciem. Sic enim diuinā prouidentia, mulieris & viri ad societatem ordinata est natura: tendunt enim eorum omnia in eiusedem vtilitatem, licet contraria naturæ eorum videatur conditio: alterum enim robustum fecit natura, alterum imbecillum; ut hoc ex timore, cautius; illud ob fortitudinem, pugnacius esset. Et alterum comparat foris, alterum comparata domi conseruat. Ad operum verò effectiōnem, alterum sedulitatem intra limen præstat, ad externam euagationem non idoneum; alterum verò ad sedulitatem domesticam minimè aptum, ad motus verò, externasque actiones valentius. Circa prolem autem, generatio quidem propria est, vtilitas verò communis: alterius enim nutrire est, alterius erudire. Sic Aristoteles.

Aristotel.

3 Sed redeo ad Rachelem, cuius animum tres maximè res vesana promodum liberorum cupidine inflammant. Primò quidem inuidia fœcunditatis Liæ sororis suæ, quod non tacet Scriptura dicens: *Cernens Rachel quòd infœcunda esset, inuidit sorori suæ.* Tum quòd scire nulla re mulierem viro amabiliorem effici, quàm numerosam pulchramque prolem generando. Ad hæc, quòd audisset, soboli, ac posteritati Iacob, amplissima esse à Deo & magnificentissima promissa bona. Illud *alioquin moriar*, vel, ut est in Hebræo, *quòd si non morior*, dupliciter exponitur: Vel ita: si mihi

Comm. in Gen. Tom. 4.

kk

non dederis filios, præ tristitia vitam pertæsa moriar. Vel sic : Si nullos suscepero liberos, nomen meum, meique memoria penitus emoriatur, atque obliterabitur. Sed prior sententia, vt simplicior, & planior, ita est probabilior.

VERS. 2.

Cui iratus respondit Iacob, Num pro Deo sum ego, qui priuauit te fructu ventris tui?

BONVS & sapiens maritus vxorem docet vnde prolem optare, & petere debeat; à Deo scilicet, qui naturæ omnis est creator, & prout ei libitum fuerit, in cōtrarias partes commutator. Videtur Iacob agnouisse, sterilitatem Rachelis fuisse à Deo loco pœnæ irrogatam, quòd Rachel superba ob pulchritudinem, & quòd flagrantissimè diligeretur à marito, aspernaretur Liam: nec solum ipsa, sed etiam Iacob quodammodo eam despicceret. Id enim paulò supra non dissimulauit scriptura, cum dixit: *Videns autem Dominus quòd despicceret Liā, aperuit vuluam eius sorore sterili permāente.* Ceterum duplex causa sterilitatis esse solet: frequens enim causa sterilitatis siue in viro, siue in fœmina, ex natura est: non rarò tamen ex singulari consilio, & volūtate Dei, vel in malum, & pœnam hominis; vel in bonum, & gratiam. Varias causas naturales tam muliebris, quàm virilis sterilitatis in libro 2. de generatione animalium cap. 2. paucis verbis exposuit Aristot. Nam à primo ortu, inquit, naturæ locis, ad coitum commodis, oblæsis, steriles, & mulieres & viri redduntur: vt alteræ non pubescant, alteri non barbescant, sed spadonum similes sint. Alijs in processu ætatis idem accidit affectus, propter corporis nutritionem pleniorē: mulieribus enim pinguioribus factis, virisque corpore valdè obesis, excrementum seminale in corpus absumitur: itaque fit vt illis menstrua desint, his genitura. Aut id accidit ex morbo; cum à viris semen humidum, & frigidum emittitur; mulieribus verò purgationes vitiantur, & copia morbosorum excrementorū adest; quæ vitia partim curabilia sunt, partim incurabilia. sed maximè steriles tūc perseuerant, cum primo à natura ortu, tales fuerunt: gignuntur enim & mulieres viragines, & viri fœminales: alteris menstrua desunt, alteris semen exile frigidūque est. Hactenus ex Aristotele.

Altera causa sterilitatis non est naturalis, sed diuina: nonnunquam enim Deus præter ordinem naturæ steriles fecit mulieres, & contrà de sterilibus fœcundas. Cuius rei non pauca, nec obscura sunt in sacris litteris exempla. Sara dicit se conclusam fuisse à Deo, ne pareret, Genes. cap. 16. Omnium item mulierum domus regis Abimelec dicitur Genesis cap. 20. Deus conclusisse vuluas, ne parerent. Et hoc loco fidenter Iacob dixit, Deum priuasse Rachelem fructu ventris sui. De Anna quoque Samuelis matre scriptum est 1. Regum cap. 1. *Deus autem concluserat vuluam eius.* Contra verò sterilibus mirabiliter dedit fœcunditatem, vt Saræ, Annæ, Elisabethæ matri Ioannis Baptistæ, & Racheli, de qua in hoc loco paulò

Causa naturalis sterilitatis secundum Aristotelem.

paulò infra sic est: *Recordatus Dominus Rachelis, exaudivit eam; & aperuit vulvam eius.* Meritò igitur David cecinit: *Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum letantem.* Domum dicit, more Hebraico, pro ampla & opulenta familia, & numerosa clarâque posteritate. Non est silentio inuoluendum quod legi apud Paraphrasten Hierosolymitanum super hoc caput ita scribentem: Quatuor clauis positæ sunt in manu Domini vniuersi mundi, quas non tradidit Dominus nec Angelis, nec Seraphino: Clavis scilicet pluuiæ: clavis cibationis: Clavis sepulchrorum: Et clavis sterilitatis. De clauis pluuiæ, ita dicit Scriptura Deuteronomij capite vigesimo octauo: *Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cælum, ut tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore suo.* De clauis cibationis habes in psalmo 144. *Aperis tu manum tuam, & imple omne animal benedictione.* De clauis sepulchrorum dixit Deus apud Ezechielem capite trigesimo septimo; *Ecce ego aperiam tumulos vestros; & educam vos de sepulchris vestris.* De clauis sterilitatis habes in hoc capite: *Recordatus Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvam eius.* Sic ille. Significare autem voluit iste auctor his verbis, quatuor potissimum res in manu & potestate Dei esse, pluuiam cœlestem, Alimoniam, Mortuorum resurrectionem, & Procreationem liberorum.

Psalm. 112.

Quatuor clauis iulius Dei

Plato.

Romanorum Gentilium superstitio.

Plutarch.

6 Omnino Ethnici, quoque agnouerunt fœcunditatem, & liberorum generationem, vt singulare Dei munus, ei maximè acceptum ferri oportere. Audi Platonem in Symposio, Ex viri, inquit, & vxoris congressu partus existit: atque res hæc diuina est; & quamuis in mortali semper animante fiat; tamen & prægnatio, & genitura ab immortalibus est. Romani etiam certos quosdam Deos coluerunt, tanquam nuptiarum feliciter contrahendarum præsidēs, tanquam gerendæ proles opitulatores, & iam genitæ quasi altores, tutoresque ac seruatorēs. Sedenim illa fuit perdidicula Romanarum mulierum superstitio, quam narrat Plutarchus in Cæsare, in festis Lupercalibus, quæ in Februario mense à nobilibus iuuenibus nudis agebantur, vsurpari solita. Plutarchi verba super ea re huiusmodi sunt: Multi ex nobilibus, & claris iuuenibus, nudi per urbem discursant, & scuticis hirsutis obuios per ludum, & risum cædunt. Quinetiam multæ in primis claræ mulieres data opera illis obuiam eunt, & seipsas plagis tanquam in schola offerunt, manus his præbentes: persuasæ eas plagas prægnantibus, ad faciliorem partum, sterilibus verò, ad fœcunditatem proficere. Hæc Plutarchus.

Dedit illi Balam in coniugium; *Versu quinto. Et paulò infra versu nono, Zelpham ancillam, marito tradidit.*

7 **I**N c euidenter apparet, vxores illas Iacob non libidine lasciuisse, sed proles sola cupiditate, atque eâ flagrantissima arte: sed alioqui nunquam in communionem maritalis amoris, & totum in ancillas adsciuissent. Quemadmodum porrò supra ostendimus, coniugium duarum sororum, fuisse figuram populi Iudæi, & Gentilis, & item vitæ actiue, & contemplatiue: ita coniugium duarum ancillarum quodnam habuerit mysterium,

In cōiugio Iacob cum duabus ancillis, quidnam lateat mysterij.

- cuiusque typum gesseris, disputat Augustinus libro 22. contra *Faustum* sub finem capitis 54. & per totum caput 55. Sed hoc ipsum enucleatius & luculentius tractauit *Rupertus* libro 7. *Comentariorū in Genesim cap. 39.* ad hunc modum scribens: Aures nimium pudicas præsens lectio diuerberat; nimium fatigantur audiendo æmulationes quatuor mulierum de vno viro concertantium. Sed habeant cum simplicitate sua prudentiā, scientque totum, quicquid est dictum, factumque, redolere magnum liberorum desiderium, atque earum exemplo, tanto instantius properent animæ prudentes, spirituale de Christo viro suo, semen concipere, & parere, quantā illas auditate virum suum inuicem præripere, quantoque audiunt gaudio filios suos in partu suscipere. Nam Christi, vnus viri, sunt coniuges liberæ, sunt & concubinæ ancillæ. *Sexaginta*, inquit, *sunt regine, & octoginta sunt concubina.* Quæcumque est regina siue libera, vel amore ingemiscit, & parturit, uti Paulus cum dicebat: *Filioli mei, quos iterū parturio donec formetur Christus in vobis.* Sed non eo contenta sit; sed tāta huius beati seminis multiplicandi auditate flagret, ut ancillas quoque huic viro permittat, & dicat: *Quid enim? dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur? & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.* Fieri namque potest, quia sæpe iam factum est, ut quem ancilla, vel concubina concepit, eum super genua liberæ pariat: id est, ut qui per prædicationem inuidentis, diuinum audiuit verbum, confiteatur, & teneat in catholica matre Ecclesia, veræ & vnica perfectionem fidei, & ita nihil differat à legitimis filiis in acceptione paternæ hæreditatis. Sicut etiā quando Deus ~~terram~~ promissionis sorte diuisit filiis Israël, Gad, & Aser, & Dan, & Nephthali, nihil, vel minùs, vel tardius acceperūt, propterea quòd essent concubinarū, vel ancillarū filij. Ergo in huiusmodi asperitate exterioris paleæ talis historiæ, simpliciū sensus offēditur; sed interiore grano perfectiores, quorum est solidus cibus, non parum delectantur. Hactenus ex *Ruperto*.
- Sed perpēdenda sunt verba illa, quæ dixit Rachel viro suo Iacob, cum ei dedit in matrimonium famulam suam Balam. *Habeo*, inquit, *famulam Balam, ingredi ad illam, ut pariat super genua mea, & habeam ex illa filios.* Quid est, *ut pariat super genua meā?* Hebraica phrasī est, & alibi, nec semel vsurpata. Continet autem hanc sententiam, Ut pariat filios, quos possum ego adoptionis lege quasi meos super genua mea collocare; & illis (ut facere matres solent) cum voluptate arridere, alludere & blandiri. Ad hūc morem respexit Iob, cū dixit cap. 3. *Quare non in vulua mortuus sum, egressus ex utero non statim perii? quare exceptus genibus? cur lactatus vberibus?* Sed ille illustrior Isaiæ locus capite 66. *Hæc dicit Dominus: Quia ego declinabo super eam quasi fluxum pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quam sugētis: ad vbera portabimini, & super genua blandientur vobis quomodo si cui mater blandiatur, sic ego consolabor vos.* Nec *Homerus* huiusmodi phrasī non est vsus *Iliados* 2. illis versibus:

*Qui Diis insensus gerit immortalibus arma,
Non penes hunc genibus nati super usque sedebunt.
Blandiri assueti.*

PRIMA

PRIMA DISPUTATIO.

De natura, & virtute Mandragora.

Super illis verbis,

Egressus autem Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit mandragoras: quas matri Liæ detulit. Dixitq; Rachel, VERS. 14.
Da mihi de mandragoris filij tui.

ERAT tunc Ruben admodum puer: nempe minor sexto anno. Etenim Lia intra posterius septennium seruitutis Iacob, peperit sex filios, & vnam filiam, Genes. 30. post allatas verò sibi mandragoras à Ruben, genuit tres liberos: Issachar, & Zabulon, & filiam nomine Dinam: quocirca Ruben id temporis, summum, quinquennis esse poterat. Puerulus igitur, tum pulchritudine coloris, tum suauitate odoris mandragoræ permotus videtur, vt eam ferret matri. Messis porrò triticea fit in Palæstina sub finem veris, & interdum non longè à tempore Paschæ, vt colligi potest ex lib. Iosue cap. 3. & 5. Verùm de Mandragora, & longa, & litigiosa est disputatio, quænam eius natura sit, quæ virtus, & effectus, vt satis idonea causa reddi possit, cur ea fuerit à Rachele tantoperè expetita. Sanè à diuersis Auctoribus tam variè, atque etiam contrariè de ea proditum est, vt vix certum quippiam, & quod exploratè perceptum sit, tradi posse videatur. Enarrabo itaque primum quæ ab Auctoribus Ethnicis, & Hebræis, tum à Christianis, tam vetustioribus, quàm recentioribus tradita sunt. Postremò sensum quoque animi mei & iudicium, quale quale in re incerta esse potest, paucis indicabo.

- 9 Xenophon in symposio non obscurè significat virtutem Mandragoræ soporiferam, cum ait: Re vera vinum, rigans animas, ipsas tristitias, quæ admodum Mandragora hominem, soporat. Dioscorides libro 4. cap. 61. de Mandragora in hunc modum scribit: Mandragoram aliqui Antimolum, alij Circæam vocant, quoniam videatur ad amatoria cōducere. Duo eius genera: nigrum, quæ fœmina existimatur, angustioribus folijs, & minoribus quàm lactucæ, virosis & graueolentibus in terra sparsis. Mala gerit sorbis similia, pallida & odorata; in quibus semen veluti pyrorum. Radicibus inhæret benè magnis; binis, ternisve inter se conuolutis, extrinsecus nigris, intus albis, crasso cortice vestitis: caulem non fert. Alterum genus Mandragoræ candidum, qui mas dicitur: cuius folia magna, alba, lata, læuia, vt betæ: mala, quàm sunt fœminæ, duplo maiora: colore in croceum inclinante, iucundo, cum quadam grauitate olentia: quorum esu opiliones aliquantum soporantur. Radix similis fœminæ, sed maior, & candidior, similiterque caulem non habens. Posthæc, Dioscorides multiplicem in medicamentis Mandragoræ vsum exponēs, satis indicat, omnia

Xenophon.

Dioscorides.

*Descriptio
Mandragora.*

*Virtutes & effectus
Mandragora.*

prouenire ex virtute eius frigorigera, & soporifera. Addit præterea eius poma soporem afferre, tum olfactu, tum esu, & nimio odore percussos obmutescere, seménque pomorum purgare vuluas: appositumque cum sulphure ignem nõ experto, rubra foeminarum profluvia sistere. Est quoque Mandragora, cui nomen Morion, in opacis iuxta specus nascens: quæ mollis est, ac candida, paulò maior palmò, pollicémque adæquans crassitudine. Tradunt eam in pane, offa, vel obfõnio, drachmæ pondere deuoratam, vsum rationis intercipere. Etenim qui edit, continuo obdormiscit, eo ferè habitu, quo erat comedens, sensus inops, ternis, quaternisve ex quo sumpta est, horis. Hac medici vtuntur, cum scindendi, vrendique necessitas est, vt sensum stupefaciant. Ad hanc fermè sententiam Dioscorides. De virtute autem sanandi sterilitatem, iuuandiq; fœcunditatem, aut conciliandi amorem, siue ad libidinem incitandi, nullum ab eo, ex proprio sensu, verbum fit.

Plinius. Plinius lib. 25. cap. 13. eadem Dioscoridi scribit de Mandragora, quã-¹⁰ tum ad magnitudinem, figuram, colorem, & varietatem eius. Hoc Plinius non solum eo loco fecit, sed alijs compluribus, simillima tradens Dioscoridi. Vt propterea quidam suspicati sint, malta Plinium ex Dioscoride, ta-

*An Plinius u
pserit ex Dio-
scoride.*

*Marfilus Ca-
gnatus insi-
gnis medicus.*

cito eius nomine mutuatum, sparsim inseruisse scriptis suis. Sed id esse falsum, arguit ratio temporum, qua constat, non paucis annis Dioscoridẽ posteriorem fuisse Plinio, vt subtiliter, eruditẽque super ea re disputans, egregiè probat libro 2. Variarum obseruationum, cap. 28. Marfilus Cagnatus amicus meus, & familiaris, pernobilis medicus, & insigni tam Philosophiæ, quàm aliarum disciplinarum simul, & linguæ Græcæ cognitione præstans. Cæterum de virtute, atque effectu Mandragoræ pauca hæc tradit Plinius: Odor eius grauis, sed radicis, & mali grauior, folia seruantur in muris efficacius; aliàs recentium succus, pestis est: Sic quoque noxiæ vires, granedinem afferunt etiam olfactu: quanquam mala in aliquibus terris mandantur, nimio tamen odore obmutescunt ignari; potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro viribus bibentium. Bibitur & contra serpentes, & ante sectiones, punctiõesque, ne sentiantur. Ob hæc, satis est, aliquibus somnum odore quæsisse. Hæc Plinius. De tol-

Galenus.

lenda verò sterilitate, & concilianda fœcunditate, nihil. Galenus libro 7. Simplicium Medicamentorum, Mandragoræ vires paucis hisce verbis describit: Mandragora vincentem habet facultatem refrigeratorem; adeo vt tertij sit ordinis refrigerantium. Verumtamen, & caliditatis cuiusdam particeps est, & humiditatis in pomis: Proinde soporem conciliandi vim ea habent: radicis cortex, cum sit valentissimus, non tantum refrigerat, verum etiam exsiccat: reliquum quod intus est, imbecillum existit. Sic

Auicenna.

Galenus. Auicenna vnum hoc scribit de Mandragora (quam Arabicè vocant Iabro) habere vim purgandi matricem muliebrem, qua quidem re videtur posse mulieribus conducere ad concepum. Sed veniamus ad

Epiphanius.

Nostros. S. Epiphanius in Philologo cap. 4. vbi agit de Elephanto, hæc tradit:¹¹ Fœmina herbam, quæ Mandragora dicitur, quærit; quam vbi gustauit, cocundi

coëundi cupiditate accensa, ad marémque properans, illam offert ipsi. Mas verò, vt comedit, ardet eiusdem libidine, ac fœminæ miscetur. Iam verò cùm instat pariendi tempus, fœmina lacum ingreditur, & aquâ per- tentat, qua mamillas vsque pertingente, parit: Si enim in terra fœtum ederet, nequaquam eleuari posset, cùm membrorum compagibus careat. Sic Epiphanius. B. Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 56. hæc scribit de Mandragora: Scio quosdam opinari pomum Mandragoræ acceptum in escam sterilibus fœminis fœcunditatem afferre: & idcirco putant tan- toperè institisse Rachelem sumere id à Ruben filio Liæ, cupiditate vide- licet pariendi: quod ego quoque arbitrarer, si tunc Rachel concepisset. Nunc verò, cum post Liæ duos alios ab illa nocte partus, Dominus eam prole donauerit, nihil est cur de Mádragora tale aliquid suspicemur, quale in nulla fœmina experti sumus. Dicâ ego quid sentiâ: dicent hinc inde me liores, doctiorésque. Cum enim hæc mala ipse vidissem, & propter istum ipsum sacrae lectionis locum id mihi obtigisse gratularer, rara enim res est; naturam eorum diligenter, quantum potui, perscrutatus sum. Nec id feci aliqua à communi sensu remotiore scientia, quæ docet virtutes radi- cum, & potestates herbarum; sed quantum mihi, & cuilibet homini, re- nunciabat visus, & olfactus, & gustus. Proinde rem comperi pulchram, & suaueolentem, sapore autem insipido. Quocirca cur eam mulier illa tan- toperè concupierit, ignorare me fateor; nisi fortè propter pomi raritatem, & odoris iucunditatem. Sic Augustinus.

S. Augustinus

2 Suidas dixit, Mandragoræ fructum, somnum, vel obliuionem efficere, Rhodiginus lib. 7. Lectionum antiquarum ca. 3. sic ait: Ridendos censeo, qui à Philosopho vitandos putant poëtas: id præcipiendum fuerat po- tius, vt in poëmate philosopharemur. Nam quemadmodum Mandrago- ram, tradunt rerum periti, vitibus adnatam, transmittere in illas po- testatem somnificam; vt vinum ex illis bibentes, facilius, & procli- uius in soporem delabantur; Mandragoram enim potu hauritam insequi- tur *Κάπνος*, Paulo auctore, & cataphorica affectio præualida (id est, grauis, & profundus somnus) ita, & poëticis commentis permixta philosophia, tum lenem, tum gratam amabilemque efficit disciplinam poëticam. Sic ille.

Suidas,
Rhodiginus.

3 Matthiolus, qui luculentissimos in Diosc. scripsit Commentarios, su- pradiçtam de Mandragora sententiam Dioscoridis, super eo ipso loco, explanans, ad hunc modum scribit: Vtrumque genus Mandragoræ, fre- quens nascitur in Apuleia, monte Gargano: vnde radicum cortices, & poma, Herbarij ad nos conuehant. Habentur, & in viridariis, speculati gratiâ. nôsq; vidimus Romæ, Neapoli, Venetijs, vtramque Mandragoram in hortis, & vasis fictilibus satâ. Radices porrò Mandragoræ humanâ effi- giem repræsentare, vt vulgò creditur, fabulosum est. Nam quas sub figura hominis circulatorum circumferunt, & medicari sterilitati nugantur, factę ab ipsismet sunt, ex arundinum, Brioniarum, aliarumq; plantarum radicibus, quod nos Romæ cùm essemus, manifesto experimēto comperimus. Nec tamen sine ratione putamus, Mandragoram dictam esse à Pythagora Anthro

Matthiolus.

Cur Pythagoras
mandragoram
vocat vocauerit
Anthropomorphon.

Anthropomorphon, quòd humanam reddat formā: siquidem omnes fer-
mè radices Mandragoræ à medio ad imum bifurcatæ proueniunt, ita vt
crura hominum habere videantur. Quare si bene effodiantur, cum fru-
ctum gerunt, qui pomi instar super folia terræ procumbentia, breui pen-
diculo appensus, parum à radice distat, hominis cui brachia desint, effi-
giem quadamtenus repræsentant. Hactenus ex Matthiolo.

Oleaster.

Oleaster, explanans hunc locum Genesis, cum probasset vocem He- 14
bræam *Dudaim* continere significationem mammæ, aut eius quod simi-
litudinem mammæ habet, aut cum ea conuenientiam aliquam, aut rela-
tionem ad eam; cum inquam, hoc probasset, subiungit: Sunt etiam, inquit,
in Scriptura duæ coniecturæ ad venandam propriam eius nominis signi-
ficationem. Vna est coniectura, rem esse odoriferam, quia Cantic. capite.
septimo scriptum est *Dudaim*, id est Mandragoram, *dedisse odorem*. Altera
coniectura est, eam rem nasci solitam in agris, tempore messis triticeæ, vt
dicitur hoc loco. Significat igitur *Dudaim* rem, in qua tria hæc simul in-
ueniuntur, scilicet figura mammæ, & odor suavis, & quòd tempore triti-
cæ messis inueniatur. Reperio autem genus quoddam albi lilij, in quo
prædicta tria concurrunt. Etenim radix eius quasi capæ est, similitudinē
habens mammæ: flos est albus optimum odorem emittens: & ad finem
Aprilis, aut in Maio facilè in agris inuenitur. Quare arbitror, *Dudaim*
significare hoc genus lilij albi, non autem Mandragoram. Si tamen Man-
dragoris delectaris, quod non prohibemus, scito teste Dioscoride, tria esse
in mandragoris, primò poma inter folia sita: tum folia ipsa: ad hæc, radices
vel binas, vel ternas mutuis inuicem complexibus conuolutas, nec puero
dissimiles. Tradunt Medici eam habere vim ciendi menstrua, & mulie-
brem vuluam ad conceptum mirificè accommodandi. Sed miratur Abē
Efra, quomodo talem virtutem habere queat, cum sit frigidissimæ quali-
tatis. Rabbi David duo eius genera agnouit; candidum, qui mas; & nigrū,
qui fœmina existimatur; & ferre mala, auellandarum nucum magnitudine;
vim eius esse somniferam, tam in potu, quàm in olfactu. Sed non video,
inquit Oleaster, qualiter textui hoc possit accommodari. Sic Oleaster. Eadē
sententiam secutus Franciscus Georgius in primo Tomo suorum Pro-
blematum, problemate 215. carpit Sanctū Hieronymum, quòd vocem
Hebræam *Dudaim*, & hîc, & Canticorum capite septimo verterit man-
dragoram, nam nec mandragora odorifera est, sicut de *Dudaim* dicitur
Cant. 7. Et cum sit frigidissima, contraria est fœcunditati: præterea non
fuiſſet tantopere expetita à Rachele incredibiliter cupida prolis. Sic
ille. Hanc sententiam referens libro quinto Bibliothecæ Sanctæ in An-
notatione 109. Sixtus Senensis, nullum contra eam verbum fecit;
quod nonnullis fortasse suspensionem mouebit, istiusmodi opinionem ne-
quaquam ei displicuisse. Atque hæc de Mandragora apud Auctores tam
antiquos, quàm recentiores (quos ego adhuc viderim) scripta reperi.

Auctoris sen-
tentia de Mā-
dragora.

Sed quænam est nostra sententia? nam hoc, opinor, à nobis Lector ex-
pectat. Nos, quo breuius, & apertius dicantur, quæ dicere volumus, sen-
tentiā nostram in quinque Propositiones digessimus, atque distinximus.

P R I M A

PRIMA PROPOSITIO: Vox Hebraica *Dudain* non significat lili-um, ut visum est Oleastro, & Francisco Georgio: sed mandragoram significat, ut habent omnes Græci, & Latini codices: cum enim ea vox nusquam alibi reperiatur nisi hoc in loco, & Canticorum septimo. cum dicitur: *Mandragora dederunt odorem suum*, utrobique septuaginta interpretes verterunt mandragoram: Erant autem illi Hebrææ linguæ doctissimi, & nomina herbarum, arborum, & animalium terræ suæ, in sacris Biblijs commemorata, haud sanè paulò meliùs nouerāt, quàm Oleaster, & Georgius. Similiter etiam S. Hieronymus intellexit vocem *Dudain* vir peritissimus Hebraicè, & in ea regione permultos annos vsque ad mortem versatus, omniāque diligenter contemplatus, & ignota sibi, vel ambigua, ex Hebræorum eruditissimis curiosè sciscitatus. Sed nobis opponunt isti, Mandragoram non esse odoratam: quod tamen de *Dudain* scriptum est Canticorum septimo. At nos contrā istis opponimus auctoritatem B. Augustini: qui ut supra dictum est, visu, olfactu, gustūque naturam mandragoræ periclitatus, affirmat eam suaueolentem esse: & fieri potest ut in terris calidioribus, qualis est Mauritania, & Palæstina, & Mesopotamia, maioris, & melioris sint odoris. Nec dicere necesse est, mandragoram fuisse tantopere expetitam à Rachele, quòd ea vim haberet fecundandi mulierem; sed ut Augustinus ait, vel ob raritatem plantæ, vel ob pulchritudinem, vel odoris iucunditatem.

Locus Cantic. 7.

- 16 SECUNDA PROPOSITIO. Nonnulla quæ vulgò feruntur de Mandragora, sunt fabulosis simillima. Tale est illud, effigiem virilis & fœminei sexus in mādtagoris expressam cerni: hoc autem Matthiolum, ut supradictum est, manifesto experimento falsum esse comperit. Nec illud à falso remotum est, mandragoram habere vim amatoriam; & ideo vocatam Circæam. Tale namq; hoc est, qualia de Circe à poetis conficta sunt. Dioscorides id memorat, sed ex aliorum sensu, non suo. Et natura mandragoræ summè frigida, & virtus eius valdè soporifera, isti opinioni planè contraria est. Nec admodum quempiam moueat Epiphanijs auctoritas id tradentis in Philologo: nimirum is non tam in eo libro diligens & curiosus fuit veritatis historiæ earum rerum, quas inibi memorat, quàm eas res interpretandi appositè, pièque secundum intelligentiam allegoricam, & tropologicam. Quare proprietates animalium, & plantarum vulgo creditas, & consilio, & proposito suo accommodatas, libenter assumpsit.

Quæ dicantur de Mandragora.

Animaduersio in Philologum Epiphanijs.

- 17 TERTIA PROPOSITIO. Mandragora per se non opitulatur mulieribus aduersum sterilitatem, ut vulgò creditur. Augustinus nempe ait, id nullius mulieris experimento compertum esse. Neque id à Dioscoride, vel Plinio, vel Galeno, vel vlllo probato auctore traditur. Enimuerò id esse falsum, conuincitur exemplo Rachelis: hæc enim post esum mandragoræ, vel alium quempiam eius vsum, non est fecundata, sed mansit postea sterilis tres circiter annos: siquidem postea genuit Lia successiuè duos filios, & vnā filiam, ut in hoc capite narrat Scriptura versu 17. vsque ad 21. Concepit quidem postea Rachel, & peperit; verum non mandragoræ virtute, sed singulari benignitate, & munere Dei, quod Scriptura non ta-

Mandragoræ per se non conducere mulierum fecunditati. S. August.

Comm. in Gen. Tom. 4.

cuit: versu enim 22. sic ait: *Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudiuit eam, & aperuit vuluam eius.* Quid? quod cum Mandragora summè frigida sit, sterilitatis potius, quàm fœcunditatis causa esset; quare mulieribus ad concipiendum aduersatrix erit magis, quàm auxiliatrix?

*Quomodo
Mandragora
possit peracci-
dens conduce-
re fœcunditati.*

*Leuinus
Lemnius.*

QVARTA PROPOSITIO. Per accidens, vt vocant, Mandragora¹⁸ potest conducere mulieribus, & proficere ad conceptum. Tradit enim Dioscorides, idémque confirmat Auicenna, vt suprà expositum est, mandragoram sistere nimium menstrui muliebris profluuium, & item purgare matricem: quibus rebus confert ad fœcunditatem, cui prædicta aduersantur. Adhæc, cum mandragora sit frigidissima, potest mulieribus prodesse, quæ ob nimij caloris vteri intemperiem concipere non possunt, per eum autem mitigato & temperato eiusmodi calore, habiles fient concipiendo. Placet enim mihi, quod super ea re scripsit Leuinus Lemnius in eo libro quem inscripsit de Herbis in diuina Scriptura memoratis in capite secundo eius libri: An mandragora, inquit, vim fœtificandi mulieribus conferat, atque vtero retinendi seminis efficaciam conciliet, in dubium vocari posset. Cum enim soporifero effectû prædita sit, & sit impensè frigida, ea qualitas ad id præstandum prorsus inefficax videtur. Hoc tamen ita dilui posset; vt in frigidis, & humidis regionibus, atque in vteris muliebribus valdè humidis, & frigidis, tale quiddam perficere nequeat: sed in torridis, æstuantibusque terris, & in valdè calidis, aridisque vteris. Quapropter in Africa, Hispania, Iudæa, Mauritania, Numidia, & Ægypto, in quibus regionibus fermè mulieres adustos & arentes habent vteros, & item squalidos, ac strigosos; non incommòdè hoc pomum adhiberi posse crediderim, & valere ad fœcunditatem. Si quidem eius esu corpus muliebri ad temperiem reduceretur, & vterus retinendi seminis vim acciperet, ne id in fumos, ac fuliginem euanesceret, vt in calido, atq; æstuantî vtero fieri assolet, in quo vtriusque semina magis coalescunt, atque vniuntur. Sic ille.

*Vera natura
proprietas, &
virtus, & ef-
fecta Man-
dragora.*

QVINTA PROPOSITIO. Vera mandragoræ natura, vel potius¹⁹ naturæ proprietas est, esse perfrigidam, & vt Galenus dixit, in tertio ordine refrigerantium. Germana item eius virtus est, esse somniferam, & soporiferam: quin etiam immodico eius vel esu, vel odoratu stuporem, obliuionem, priuationem sensus, amentiam, & interdum etiam mortem accidere, ex verbis Plinij, & Dioscoridis suprà memoratis, manifestum est. Adscribam hîc quod de se narrat Lemnius: Cum æstiuus, inquit, mensibus in Musæo nostro amabile, ac speciosum mandragoræ pomum per imprudentiam collocassem, adeo somnolentus factus sum, vt soporem ægrè possem excutere; quamuis obnixè obluçtarer somnolentiæ, eamque conarer eijcere. Et cum rationem tanti veterani non possem inire; tandem, cum quaqua- uersum circumtulissem oculos, obtulit se à tergo pomum mandragoræ, quo inde transposito in alium locum, factus sum alacrior, depulso torpore, omni que oscitantia penitus discussa. Sic ille. Verissimile porrò est, talem fuisse mandragoram in Mesopotamia, & Palestina, qualem in Mauritania vidit S. Augustinus visu pulchram, odore suauem, gustatu inspidam
sub

sub finem veris prouenietem in agris : namque hoc ipsum significari videtur in Canticis cap.7.illis verbis: *Mandragora dederunt odorem.*

Ait Rachel , Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filij tui. Redeuntque ad Vesperam Iacob de agro, egressa est in occursum Lia;& ait: Ad me intrabis:quia mercede conduxisti te,pro mandragoris filij mei.Dormiuitque cum ea nocte illa,& exaudiuit Deus preces eius,concepitque,& peperit filium quintum.

VERSUS 15
16. & 17.

20

A T I S apparet ex hoc loco,nec Iacob mixtum esse pluribus vxoribus , nec vxores tantoperè appetiisse concubitus eius, improbæ libidinis intemperantiâ , sed honesta flagrantique prolis cupiditate. Cui rei manifestum hoc loco perhibet scriptura testimonium , quæ sæpius dicit exaudisse Deum istarum mulierum preces,& vota, & vulvas earum aperuisse, & optatam dedisse prolem. Et mulieres ipsæ vbi prolem ediderunt , gratulabundæ Deo gratias agebant; & nomen filio imponebant, quod esset diuini muneris testimonium. Iacob item,vt omnibus, & singulis vxoribus satisfaceret,tolleretque de medio altercationes,& iurgia mulierum, certa singulis præfiniebat tempora, in quibus eis operam daret : quod manifesto est indicio, cum non dominante libidine, sed regente, ac moderante ratione, coniugalia munera ordinasse,tractasseque. Rectè igitur B. Augustinus ex hoc loco refutat calumnias, & criminationes impias Fausti Manichæi indignissimè loquentis de Iacob , & eius vxoribus. Audi eius verba ex capite 48. libr. 22. aduersus Faustum : Quid ego de viris loquar , quibus excellentissimum testimonium diuina Scriptura perhibetur : cum ipsas fœminas satis eluceat, nihil aliud in concubitu appetiisse , quàm filios: quippe se nequaquam parere viderunt, famulas suas dederunt viro suo, vt illas facerent matres carne , & ipsæ fierent voluntate. Nam quod mendacissima criminatione Faustus obiecit, habuisse inter se, veluti quatuor scorta certamen, quænam eum ad concubitus raperet : vbi hoc legerit, nescio: nulla enim ancillarum virum Iacob ab altera rapuit, nulla de illius concubitu cum altera litigauit:ideo magis ordo erat, quia libido non erat:& tanto firmitus seruabantur coniugalis potestatis iura, quanto castius vitabatur carnalis cupiditatis iniuria. Quod enim & ab vxore conducitur, vbi vera nostra manifestatur assertio : quid enim opus erat vt eum altera conduceret, nisi quia ordo alterius erat, vt ad eam maritus intraret?neque enim ad aliam vnquam accessisset,nisi eum conduxisset;sed utiq; iustis ad eam vicibus accedebat, de qua tot filios procreauerat. Verùm tunc Rachel noctem habebat in ordine,vt maneret cum viro:tunc penes eam potestas illa erat,de qua Paulus dixit:*Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.*

S. August.

1. Cor. 7.

seruus fuisset, nōne per totam diem in voluptatem illius noctis æstua-
set, qua erat cubiturus cum vxore pulchriore, sibi que cariori? Cum ergo
iam die peracto in eius iret amplexus, quomodo inde auerteretur, si talis
fuisset, qualem Manichæi opinantur? nōne placito mulierum contem-
pto, intraret potius ad speciosam suam, cui noctem illam non solum con-
iugis more, verum etiam ordinis iure debebat? Itaque vir temperantissi-
mus, tam viriliter fœminis utebatur, vt delectationi carnali non subiiceretur,
sed dominaretur. Nam maritus iustus, & prouidus pater, cum vxores
suas prolis curam gerere videret, & ipse nihil aliud de concubitu quære-
ret, earum voluntati obtemperandum iudicauit, quæ sibi sigillatim filios
optabant; intelligens sibi nihil minui, cui ambæ pariebant: tanquam dice-
ret, Vobis inter vos, vt vultis, cedite, atque concedite, quænam vestrum
fiat mater: ego quid contendam, quando, siue hinc, siue inde nascenti, non
erit alius pater? Hanc profectò modestiam, & concupiscentiæ coercitio-
nem, & in commixtione corporum coniugaliū, solam posteritatis hu-
manæ appetitionem, vt erat acutus Faustus, in illis litteris, & intelligeret,
& laudaret, nisi eius ingenium detestabili secta deprauatum, & quid re-
prehenderet, quæreret; & nuptialis conuentionis honestatem, qua mares
& fœminæ liberorum procreandorum causa copulantur, crimen maxi-
mum deputaret. Sic Augustinus.

*Quomodo
Iacob facile,
ac plenè satis-
facere potue-
rit quatuor
vxoribus.*

Cæterum scire fortasse quispiam cuperet, quemadmodum vnus Iacob, ²¹
quatuor vxoribus, iis que cupidissimis gignendi prolem, in reddendo illis
debito, sufficere, ac satisfacere potuerit. Sed duas causas afferre possum,
cur Iacob vxoribus suis plenè satisfacere potuerit: & vna causa erat in Ia-
cob, altera in vxoribus eius. Erat sanè Iacob valentissimus, & potētissimus
ad satisfaciendum vxoribus, & ad generandum numerosam prolem, ob
quatuor causas: primò, quia erat firmissimo, & optimo corporis tempera-
mento, abundans calore naturali, optimòq; semine. Deinde, ob perfectam
prioris ætatis continentiam: ab ortu enim suo, vsque ad coniugium conti-
nentissimus fuit: erat enim vir sanctissimus, & virtutis amantissimus. At
qui à pueritia libidinatur assidue, enerues, imbecilli, & infœcundi effi-
ciuntur. Ad hæc, quia erat ætate valdè integra, & matura & idonea ad ge-
nerandum: cum primùm enim vxorem attigit, quartum, & octogesimum
agebat annum; quæ ætas in comparatione totius ætatis eius, quæ fuit an-
norum centum quadraginta septem, integra erat, maximè que idonea ad
functiones coniugales, vt esset hoc tempore virilis ætas quadraginta an-
norum. Postremò, propter sobrietatem, & temperantiam in victu, & potu,
& assiduam corporis agitationem in exercitio pastoralis. Altera causa erat
in vxoribus; quæ cum essent mulieres admodum honestæ, ac pudicæ, non
appetebant viri concubitus, exsaturandæ libidinis, sed progignendæ pro-
lis gratiâ: alioqui non tradidissent in matrimonium viro famulas, suas,
quo videlicet ipsæ frequentius, & diutiùs cum viro esse possent.

Verum enim uero fuisse inter vxores Iacob ordinem quandam dignita- ²²
tis, vt aliæ aliis præponerentur, & priores, atq; potiores apud virum partes
haberent, & verisimile est, & hac ratione persuaderi potest. Rachelem
& Liam

*Inter vxores
Iacob, alias*

*preponi alijs.
in coniugij
functionibus
oportuisse.*

& Liam priori loco fuisse apud Iacob, quàm Balam & Zelpham, credibile facit, tum earum conditio, quòd illæ liberæ, & dominæ essent, hæ servæ, & illarum ancillæ: tum quòd hæ, nisi illarum voluntate, immò rogatu & impulsu, non fuissent in matrimonium à Iacob assumptæ. Inter Liā porrò & Rachelem aliqua fuit differentia dignitatis. Cum enim Rachelē Iacob primò, & solùm voluerit habere vxorem, & pro illa sola pactus fuerit seruitutem septēnemj; nec Liam acceperit, nisi deceptus, & quasi coactus, vt Rachelem habere posset; quis dubitet, Rachelem priore potiorēque fuisse loco apud Iacob? Sedenim vt Iacob omnes altercationum & iurgiorum occasiones inter mulieres ob petendum à viro debitum, prorsus de medio tolleret, certa præsternuit tempora, in quibus ad singulas accederet, distinctas singulis noctes assignans: nam dies extra domum agebat in pascendo greges vsque ad vesperam. Hoc planè cernitur in eo, quod ita scriptum est hoc capite, Versu 16. *Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filij tui; redeuntque ad vesperam Iacob de agro, egressa est in occursum eius Lia, & ait, Ad me intrabis, quia mercede conduxisti te pro mandragoris filij mei, dormiuitque cum ea nocte illa.* Quāquam credibile dictu est, plus temporis tribuisse Iacob principalibus vxoribus, quàm ancillis; & plus fortasse Racheli, quàm Liæ, ob rationes superius tactas.

Nato autem Ioseph, dixit Iacob socero suo; Dimitte me,
vt reuertar ad patriam meam, & terram meam.

VERSUS 25

23 NE manifestum sit, Ioseph natum esse decimoquarto anno, quàm venerat Iacob in Mesopotamiam, & in domum Laban: nam vbi eò venit, post vnum mensem, pactus est cum Laban septennae seruitium pro Rachele: quo finito, data est ei per fraudem Lia, & necesse fuit alterum septennium pro Rachele seruire. Intra secundum hoc septennium genuit Iacob vndecim filios, & vnam filiam. ex Lia genuit hos, & hoc ordine, Ruben, Simeon, Levi, Iuda, Issachar, Zabulon, & Dinam. Ex Rachele genuit Ioseph: ex Bala ancilla Rachelis, Dan & Nephthalia: ex Zelpha Liæ ancilla, Gad, & Aser. Sed ordo istorum filiorum Iacob, secundum tempus cuiusq; eorum ortus, hic est: Ruben, Simeon, Levi, Iuda, Dan, Nephthalim, Gad, Aser, Issachar, Zabulon, Dina, Ioseph; Benjamin autem, qui nouissimus omnium liberorum Iacob fuit, non in Mesopotamia, sed in terra Chanaam, post reditum ex Mesopotamia natus est. Quoniam igitur nato Ioseph, continuò egit Iacob cum socero suo Laban de reditu suo in patriam; inde palam est, Ioseph esse natum sub finem decimi quarti anni, postquam Iacob venit in Mesopotamiam, in quo finiabatur pacta quatuordecim annorum seruitus Iacob cum Laban: neque enim iusta fuisset postulatio Iacob, si ante finem secundi septennij abire voluisset.

Genes. 35.

24 Ortus porrò Ioseph competens in decimum quartum annum post aduentum Iacob in Mesopotamiam, rationem annorum vitæ Iacob, multifariam notificat: & est quasi clauis quædam Chronologiæ rerum ad Iacob

*Tempus ortus
Ioseph bene
cognitū; quasi
clausus quādā
est, ad totius
fermē chro-
nologię Iacob
notitiā ape-
riendam.*

pertinentium. Nam Ioseph natus est decimo quarto anno, quā venerat Iacob in Mesopotamiam; cū autem Iacob fuerit centum triginta annorum, Ioseph tunc nonum, & trigessimū annum agente, vt patet ex cap. 41. 45. 47. Genes; necesse est, in ortu Ioseph fuisse Iacob vnius, & nonaginta annorum. Hinc etiam liquet, quādo Iacob venit in Mesopotamiam, id est quatuordecim annis ante ortum Ioseph, fuisse eum septuaginta septem annorum. Et quia septem annis post, cœpit filios generare, fuit Iacob, cū primū vxorem cognouit, & filios generare cœpit, annorum octoginta quatuor, septem nimirum annis ante natum Ioseph. Quando autem ex Mesopotamia discedens, redijt in terram Chanaan, id est, sex annis ab ortu Ioseph, erat Iacob septem & nonaginta annorum. Quo tempore autem Ioseph, annum decimum sextum agens, venditus est à fratribus suis, fuisse in eo tempore Iacob septem & centum annorum necesse est. Ecce tibi, quā multa concludantur ad Chronologiam Iacob pertinentia, ex tempore ortus Ioseph signato, & constituto in decimo quarto anno post aduentum eius in Mesopotamiam. Si porro verum esset, quod prodidit Alexander historicus apud Eusebium lib. 9. cap. 3. Rachelem vixisse cum Iacob tribus, & viginti annis, inde posset probari, Iacob fuisse septem, & centum annorum, cum ei natus est Benjamin, & hunc fuisse annis sexdecim minorem Iosepho, & quod hinc consequens est, in eo ipso anno fuisse ortum, quo Ioseph à fratribus venditus est.

Eusebius.

VERS. 27 Ait illi Laban, Inueniam gratiam in conspectu tuo: experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te; constitue mercedem tuam, quam dem tibi.

*Quanta in
gratia sit vir
bonus apud
Deum.*

CONSIDERET Lector quanti sit vir bonus, & Sanctus apud Deum: cuius videlicet respectu, sæpe Deus etiam improbos, atque impios homines secundat, & prosperat. Non erat ignarus Laban, quantopere res sua familiari, fideli, seduloque seruitio Iacob amplificata fuisset: idcirco obnixè cupiens retinere eum diutius apud se, dixit, *Experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te.* Ergo bonorum hominum societas, & conuietus, sæpenumero, etiam malis, & sceleratis, magno bono, & præsidio est. Non erat Laban vsquequaque bonus, & erat insincerus Dei cultor: ob domesticam tamen consuetudinem Iacob, & contractam cum eo necessitudinem, maiorem in modum locupletatus à Deo fuerat. Simile est, quod infra Genes. 39. scriptum est, Benedixisse Deum domui Ægyptij propter Ioseph. Prudentis igitur Patris familiās fuerit, in deligendis famulis, aut conuietoribus, & contubernaliis, quoad eius fieri possit, exploratæ probitatis, & pietatis homines eligere, per quos Deus res, & negotia sua secundet, & prosperet. Verissimum enim est, quod Cyrus dixit apud Xenophontem libro 2. Fieri non posse, vt domus illa bene administretur, quæ improbis seruis utatur. Videtur autem in sententia huius loci desiderari aliquid, quo sit perfecta

Bonum documentum.

*Cyri apud
Xenophontem
obseruanda
sententia.*

fecta: hoc nimirum: *Mane apud me* : Vt sit hæc integra lectio : Inueniam gratiam in conspectu tuo: mane apud me; experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te. Quod si non subauditur illud, *Mane apud me*; Legenda sunt per parenthesim illa: (experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te) vt ordo lectionis sit: *Inueniam gratiam in conspectu tuo: constitue mercedem quam dem tibi: experimento enim didici, quia benedixerit mihi Deus propter te.* Atque hoc, quod diximus, euidentius cernitur in lectione Hebraica, quæ sic habet: *Si inueni gratiam in oculis tuis &c.* Hic enim necessariò, vel supplendum est illud, *Mane apud me*, vel vt diximus, intermedia, legenda sunt per parenthesim.

- 26 Cæterum Græca lectio huius loci, obscuritatem habet: talem enim reddit sententiam, *Si inueni gratiam coram te, auguratus sum utique; benedixit enim me Deus in tuo ingressu.* Augustinus in locutionibus in Genesim, huiusmodi citat ex Græco, lectionem huius loci, *Si inueni gratiam ante te, auguratus essem: benedixit enim me, Deus in introitu tuo.* Et subdit: Non videtur, inquit, consequens quod hic dicendum fuit: *Si inuenissem gratiam ante te, auguratus essem.* Non autem dicitur: *Si inueni.* Ordo autem est: *Si inueni gratiam ante te, permiste me augurari.* Sic enim dixit: *auguratus essem*, quasi diceret, o si auguratus essem, id est, ad bonum augurium te in domo mea haberem. Hæc Augustinus, Græcæ igitur lectionis hic est sensus; Si tibi charus sum, & quod cupio, abs te impetrauero: auguratus utique sum, id est, habeo id optimi augurij, & auspicii loco, vel putabo me optimo augurio recepisse te in domum, & familiam meam, vel, auguratus sum fore me fortunatum, si tu diutius apud me fueris meaque res administraueris. Sed vnde istam lectionem habuerunt septuaginta? ex verbo nimirum Hebræo ambiguo, multarumque significationum. Etenim verbum Hebræum *Nahas* variè à septuaginta, & à S. Hieronymo vertitur: alicubi enim, *Experiri*, & vsu percipere significat, alicubi autem augurari: hinc ergo factum est, vt quod Hebraicè est in hoc loco *Nihasti*, Hieronymus verterit, *experimento didici*. Septuaginta *auguratus sum*. Sed probabilior em esse Latinam translationem, constat etiam testimonio doctissimorum Hebræorum. Si quidem Aben Esra interpretans verbum Hebræum, *Nihasti*, inquit, hoc est, quasi tentavi, & probavi. Origenes annotauit, verbum illud, *auguratus sum*, esse verbum profanum, & à fidelibus Dei cultoribus alienum. *Non est*, inquit Scriptura, *augurium in Iacob*: Sed Laban, quia erat Gentilis, dixit *auguratus sum*, quasi alienus ab instituto Iacob. Explicatiùs hoc ipsum Theodoretus Quæst. 86. in Genesim; exponens enim illud quod dixit Lia Versu 10. nato sibi ex ancilla filio Gad, *Feliciter*, pro quo Græcè est *cum fortuna*, vel *cum bona fortuna*, hoc inquam, exponens Theodoretus, sic ait: In Scriptura, piorum hominum diuinæ institutiones, Spiritus sunt eloquia: Reliqua autem verba, historico more proferuntur. Non solum igitur sermo ipse spectandus est, sed etiam quæ loquitur persona: porrò verbum *fortuna* non est verbum Iacob, sed vxoris eius Lia, quæ in impietatibus fuerat à parētibus educata, & parum in diuinis instituta. Sic & pater eius dixit: *Auguratum sum*, cum diuina lex prohi

S. August.

Aben Esra.

Origenes.
Num. 23.

Theodore.

Deut. 18.

Exod. 5.

S. August.

prohibeat augurijs vt:nemo igitur putet,tales sermones esse diuinæ Scripturæ. Moses enim vt qui scriberet historiam,verba impiorum inseruit, sicut Pharaonis blasphemiam dicentis : *Non noui Dominum.* Qui non est sermo diuini Spiritus , sed Regis impijssimi. Sic Theodoretus. Similia super verbo *fortuna* reperiet Lector apud S. Augustinum quæst. 91. in Genesin.

VERSUS 30

Benedixit tibi Dominus ad introitum meum.

R o illo *ad introitum meum* Hebraicè est *ad pedem meum*, vel, vt vertit Pagninus, *ad ingressum pedis mei*, quomodo etiam vertunt Septuaginta. Est autem Hebraismus, significans ad ingressum meum, vel, ad præsentiam meam, siue aduentum meum. Bene igitur Hieronymus Hebraismum cōuertit in consuetam Latinis locutionem: ex isto Hebraismo prouerbum manauit, non modò vsitatum apud Africanos, sed etiam à Latinis vsurpatum; *Homo boni pedis*, cum de felici alicuius aduentu loquimur. Et item, *secundo pede venire*, id est propitium esse, fauentemque. Afri tempore B. Augustini, talem hominem appellabant Namphanionem, id est, hominem boni pedis. Extat inter Epistolas Augustini Epistola 43. cuiusdam Maximi Mileuitani, hominis Ethnicæ, & nobilis Grammatici, indignantis Christianis, quòd quendam archimartyrem Namphanionem, omnibus dijs gentium anteferrent. Deridet autem in primis nomen illud Namphanionis. Cui respondens Augustinus Epist. 44. miratur, cur Maximus homo Afer Punica nomina deridiculo haberet. Nam si vocabulum, inquit, interpretetetur, non aliud certè significat, nisi hominem boni pedis, id autem est, cuius aduentus sit faustus, & felix; sicut etiam dicere solemus, *secundo pede introisse*, cuius introitum prosperitas aliqua consecuta sit. Euander cum Herculi sacra faceret, inuitat eum, vt ad ea secundo pede venire velit.

Virg. lib. 8. &
10. *Æneidos.*

Et nos, & tua dexter adi pede sacra, secundo,

Et alio loco magnam Deorum matrem inuocans : vt Phrygibus propitiata adesse vellet, secundo pede id fieri postulat;

Phrygibusque adsis pede diua secundo.

Ruperti Al-
legoria.

Non est prætereunda, quam super his verbis pulchrè tractat Rupertus, allegoria. Quid, inquit, habebat hic mundus, antequam Christus veniret? Quid, nisi modicum legalis scientiæ, quam & pauci nouerant, modicumque carnalium ceremoniarum, quarum ritu umbratice perpauci vnum Deum verumque colebant. At nunc diues (potest Christus iure mundo dicere) effectus es, benedixitque tibi Deus ad introitum meum. Verè diues effectus est mundus vniuersus, præclara vnus veri Dei notitia: benedixitque Deus ad introitum Christi Filij sui, omni benedictione spiritali, qua & primò illis omnia peccata condonauit (licet plerique retrorsum abeant, & conuertantur post Satanam) & deinde multiplicia dona contulit Spiritus sancti. Sic Rupertus libr. 7. Commentariorum in Genes. capite 37.

Iustum

Iustum est igitur, aliquando provideam domui meæ.

VERS. 30.

28 **H**EBRAICE est, *Et nunc quando faciam ego etiā pro domo mea?* Hebraismus est, Domum ponere pro familia, progenie, posteritate: Sic populus. Hebræus dicitur domus Iacob, psalmo 113. *In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro.* Et Iſaias cap. 7. *Audite domus David,* significans posteros David: Similiter etiam loquuntur Latini: nam Virgilius Aslaraci domum, appellavit posteros eius Troianos, vnde oriundi erant Romani. Aristoteles in Oeconomicis, nomine domus comprehendit homines eius habitatores, & possessionem eorum. Et Xenophon in Oeconomicis, *Quid tandem, inquit, vobis videtur esse domus? nunquid sola habitatio? annon etiam quæcumque quis extra domum acquisiuit, & omnia nomine domus censenda erant? nam etiam si non sint in ciuitate, quæ dominus habet, quæcumque tamen possidet, ea vocantur domus eius.* Significat igitur Iacob, sui officij esse provide domui suæ, id est, familiæ, quæ constabat quatuor vxoribus & vndecim liberis: eratque ipse iā grandævus, iam nonaginta annos transgressus: Cuius intererat, tot filijs non solum in præsens, sed etiam in futurum consulere. Horum verborum allegoriam talem exponit Rupertus libro septimo Commentariorum in Genesim cap. 37. *Quænam, inquit, est domus Christi, nisi illa domestica eius familia, quæ altari deseruit, & de sacramentis spiritualibus rationales plebium greges pascit? hic est ordo Apostolicus, sacerdotalisque, ac Leviticus qui prius gratis seruiuit, annuncians Euangelium regni Dei, non solum gratis, sed etiam periculosè, recipiendo scilicet mala pro bonis: donec Lia pariter & Rachel Christo coniungerentur, id est, vtriusque, actiue scilicet, & contemplatiue vitæ varietates, per orbem terrarum in ordinibus suis multiplicarentur. Tandem ad ipsum Laban, id est, ad ipsos mundi Reges, Imperatores, cæterosque Principes, ac summos hominum abundantia gratiæ peruenit. Iustum igitur fuit Christum, aliquando provide domui suæ, id est, de Regum palatijs, de Principum prædijs, & thesauris suas Ecclesias ditare, vt esset, vnde haberet sufficientiam in vsu necessarios altari seruientium: in vsu pauperum, ac peregrinorum: in restorationes Ecclesiarum, vel cœmeteriorum.*

Quid nomine Domus significetur in Scripturis Et apud Aristoteli & Xenophoni.

Rupertii Allegoria.

Gyra omnes greges tuos, & separa cunctas oves varias, & spar- VERS. 31.
so vellere, & quodcumque furuum & maculosum, varium-
que fuerit, tam in ouibus, quàm in capris, erit merces mea.

29 **Q**UÆ ab hoc loco ad finem vsque capitis huius sequuntur, multifariam habent perobscuram sententiam, nec facile explicatum, tam in scriptura Hebraica, quàm in translatione Græca & Latina. Verùm enarratio huius loci posita in Traditione Comm. in Gen. Tom. 4.

m m

ditionibus Hebraicis in Genesim à B. Hieronymo, satis boni Commentarij vicem præstare Lectori potest. Ad hunc autem modum scribit Hieronymus: Multum apud Septuaginta Interpretes confusus est sensus, & vsque in præsentem diem nullum potui inuenire Nostorum, qui ad liquidum, quid in hoc loco diceretur, exponeret. Hæc autem videtur esse sententia: Vis, inquit Iacob, me seruire tibi etiam alios septē annos? fac quod postulo. Separa omnes discolors & varias, tam oues, quàm capras, & trade in manus filiorum tuorum: rursumque ex vtroque grege alba & nigra pecora, id est, vnus coloris da mihi. Si quid ex albis & nigris, quæ vnus coloris sunt, varium natum fuerit, meum erit: si quid verò vnus coloris, tuum. Rem non difficilem postulo; tecum facit natura pecorum, vt alba ex albis, & nigra nascantur ex nigris; mecum erit iustitia mea, dum Deus humilitatem meam respicit & laborem. optionem datam Laban libenter arripuit; & triū dierū iter inter Iacob & filios suos separauit, ne quis ex vicinitate pecoris nasceretur dolus. Iacob porro nouam stopham commentus est, & contra naturā albi & nigri pecoris, naturali arte pugnavit. Tres enim virgas, populeas, amygdalinas, & mali granati (quanquam Septuaginta, Strycinas, & nucinas, & plataninas habeant) ex parte decorticatas, varium virgarum fecit colorem: vt vbicumque in virga corticem reliquisset, antiquus permaneret viridis color; vbi verò tolleretur corticem, color candidus panderetur. Obseruabat ergo Iacob, quo tempore ascendebantur pecora, & post calorem diei ad potandum auida pergebant, & in eo tempore discolors virgas ponebat in canalibus: & admissis arietibus & hircis, in ipsa potandi auditate, oues & capras faciebat ascendere: vt ex duplici desiderio, dum & auidè bibunt, & ascenduntur à maribus, tales fœtus conciperent, quales vmbras arietum & hircorum desuper ascendentium, in aquarum speculo contemplabantur: ex virgis enim in canalibus positis, varius erat etiam imaginum color. Postquam autem nati fuerant hœdi & agni varij & discolors, ex albis & vnus coloris gregibus; separabat illos Iacob, & procul esse faciebat à pristino grege. Si qui autem nascebantur vnus coloris, id est, albi sine nigri, tradebat in manus filiorum Laban. Sic Hieronymus. Ergo pacti inter Iacob & Laban, & ite artis & industriæ, qua vsus esse dicitur Iacob, vt breuiter & summatim dicatur, hæc est sententia: Proposuit Iacob conditionem hanc focero suo Laban, vt mercedis loco acciperet è grege, quem pasturus erat, partus omnes versicolors, & varios. Laban accepta libenter conditione, separauit à grege quicquid erat varium, & diuersi coloris, tradens curæ filiorum suorum: vnicolore autem gregem, reliquit Iacob pascendum. Hoc artificij vsus est Iacob, vt è grege vnicolore sibi tradito, versicoloria nascerentur. Nam virgas partim detracto cortice, partim integras, ac proinde partim albas, partim virides, & subnigras, ouibus potatum venientibus in canalibus proposuit, vt diuersum virgarum colorem oculis haurientes, diuersos itidem fœtus conciperent, ac parerent. Quod etiam euenit, & præter opinionem Laban, mirandum in modum ditatus est Iacob.

Sed quod S. Hieronymus in superioribus verbis dixit, promississe Iacob serui

seruiturum se Labā alios septem annos, vnde acceperit, equidem nescio. Nam verba Iacob ad Laban, quæ hoc loco refert Scriptura, huiusmodi fuerunt: *Si feceris quod postulo, iterum pascam, & custodiam pecora tua.* Non dixit Iacob, pascam septem annos: sed pascam iterum. Verum, quia Iacob prius bis custodierat gregem Laban, & vtroque tempore, septē annis pro duabus vxoribus; Idcirco S. Hieronymus illud (Iterum) interpretatus est, septem annos. Sed videtur ista interpretatio pugnare cum ipso euentu, ac veritate historię. Siquidē infra Gen. 31. apertis verbis dicitur, extremam hanc seruitutem Iacob, non fuisse nisi sex annorum. Hæc sunt enim verba Iacob ex postulantis cum Laban: *Per viginti annos seruiui tibi, quatuordecim pro pliabus, & sex pro gregibus tuis.* Sed responderet Hieronymus, tale quidem fuisse primum pactum inter Iacob & Laban, vt ipse dixit: sed Iacob, compulsus iniquitate Laban, per summum nefas & iniustitiā, sæpenumero commutantis pactam mercedem; tum etiam filiorum eius aduersum se malevolentia, inuidia, & malignitate incitatum. noluisse finire septennium; sed expleto anno sexto discessisse. Atenim facit cōtra hoc, quod Laban vbi fugientem Iacob consecutus est, inter ea, quorum accusauit eum, de non expleto septennio seruituris, vt conuentum inter ipsos fuerat, verbum fecit nullum; quod in primis tamen exprobrasset ei, si id fuisset in pacto. Verum missa hæc faciamus, & perpendamus verba Scripturæ, quæ supra proposuimus ad explicandum.

31 S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim, talem ex Hebræo citat huius loci lectionē: *Trāsibo in vniuerso pecore tuo hodie: separa inde omne pecus variū & discolor: & omne pecus vnius coloris in agnis, & variū & discolor in capris, erit merces mea.* Sed proculdubio illud: *Omne pecus vnius coloris in agnis*, mēda nō caret cū pugnet cū ipsa sententia, & sit cōtra pactū, quod Iacob inire voluit cum Laban. Quare pro illo: *Vnius coloris*, legi potius deberet *Varij coloris*. Pagninus, ad Hebraicæ lectionis sententiam, sic est hunc locum interpretatus: *Transibo per omnes pecudes tuas hodie, remouendo inde omne pecus punctis paruis respersum; & aspersum maculis latis, & respersum punctis in capris, erit merces mea.* Græca translatio, sic ad verbum habet hoc loco: *Transiant omnes oues tuae hodie, & separa inde omnem ouem fuscā in agnis: & omne subalbum & sparsum in capris, erit mihi merces.* Miror cur solum in translatione Græca mentio facta sit caprarum versicolorum? quasi hæc tantum, & non item oues, pertinuerint ad mercedem Iacob, & ad pactum quod fecit cum Laban, cum hoc manifestē contrarium sit narrationi Scripturæ, tam iuxta lectionem Latinam, quàm Hebraicam & Chaldaicam.

32 Cæterum quò planior sit & apestior sententia, per partes verba hæc pertractemus. *Separā cūctas oues.* Hic nomine ouium, intelligere oportet tam fœminas, quàm mares, id est, etiam arietes, vt ex subsequenti narratione manifestum est. Nimirum, eadem causa est, quin etiam maior, vt color paternus sit in prole, quàm maternus: siquidem paternum semen principalis est in generatione prolis, & vis actiua quæ format fœtum, & fingit ad omnem figuram vel colorem, in semen virile deriuatur

potius,quàm in muliebre,quòd vicem gerit materiæ magis quàm agentis,& mobilis potiùs quàm mouentis.

Quatuor autem ponuntur hîc nomina diuerforum colorum gregis,vi-
delicet,esse varias,& sparso vellere,& maculatas,& furuas siue fuluas Va-
riæ oues dicuntur,quæ habebant quasi virgulas quasdam albi coloris vel
nigri,ita vt totum fermè corpus circumdarent,& quasi cingerent.Dicû-
tur sparso vellere,id est,pleno vellere maculis paruis diuerforum colorû;
& hoc differt à vario;quòd varium habet diuersitatem colorum,vt dixi-
mus,in modum lineæ per transuersum circumdantis;sparso autem vellere
est,quod multifariam paruis quasi maculis notatum est.Quanquam apud
Hieremiam cap.xiii.varium ponitur pro multigenis coloribus, quasi ma-
culis varijs distinctum,in illis verbis:*Si mutare potest Aethiops pellem suâ,
aut pardus varietates suas; & vos poteritis benefacere,cum didiceritis malè.*

Furuum color. Varietates enim pardi,sunt diuersa genera colorum, quasi paruis maculis
similia.Furuum idem est ac nigrum,nam furuæ hostiæ dicebantur Ethni-
cis Romanis,quæ erant nigri coloris:quod genus hostiæ Dîjs inferis gra-
tissimæ putabantur.Sed quia furuum ponitur pro eo,quod est distinctum
à perfectè albo,vel nigro;necessè est intelligere nomine furui,non per-
fectè nigrum:non enim tantùm voluit Iacob separari à grege, & tradi in
potestatem Laban pecora varij coloris.sed etiam quæ non erant tota per-
fectè vel alba,vel nigra.Alij Codices habent fuluum, & sic legit Thosta-
Fuluus color. rus.Fuluus autem color, vt est apud Gellium libro 2. cap. 26. videtur de
Thostatus. rufo atque viridi mixtus,in alijs plus viridis in alijs plus rufi habere. Sic
Gellius. Poëta verborum diligentissimus,fuluam aquilam dicit; & laspidem ful-
uum,& fuluos galeros, & aurum.& arenam,& leonem,& æs,fulua. Se-
ptuaginta fuscum dixerunt,quod est subnigrum,

In Hebræo sunt tres voces,*Nachod,Talu,& Hum.* *Nichud*, punctum, 33
siue stigma, siue paruam maculam diuersi coloris significat: Vnde *Na-
chod* dicitur animal album;habens veluti paruas maculas nigri coloris:vel
contra animal nigrum habens quasi maculas, & velut puncta quædam
alba.*Talu*, dicitur animal maculosum, sed quod maculas habet latas, &
tanquam frustra quædam diuersi coloris.*Hum*, poni solet pro fuluo,& ru-
fo,& fusco,interdum etiam pro nigro:descendit enim ab *Hom*, quod ca-
lorem significat,quia calor,& nigrum & rufum, & nigrum declinans
ad rufum,solet facere. Paulò aliter Oleaster; Dicunt, inquit, tam He-
bræi,quàm Nostri,*Nachod*,significare punctatum,& maculis paruis res-
persum;*Talu* verò,magnis maculis notatum. Sed si radices istarum vo-
cum spectes,deprehendes oppositum esse: *Nachod* enim,significat ma-
culosum;siue paruis,siue magnis maculis:*Talu* verò,punctatum, seu par-
uis punctis respersum.Et hoc probat ipse ex multis Scripturæ locis.Potest
etiam,inquit,*Nachod*,significare cinctum, seu cingulo maculæ circum-
datum.Ergo sensus huius loci,tam secundum Latinam,quàm Hebraicam
lectionem,hic est:Separa à cuncto grege pecora varijs coloribus,vel tan-
quam punctis,& paruis maculis notata, vel tanquam latis maculis & fru-
stis distincta,siue circumdata,& item subnigra,& subrufa: & hæc omnia
trade

Trade pascenda tuis filiis, & seruis: mihi autem solum relinque, quæ fuerint tota perfectè vel alba, vel nigra. Ex his porro, quæ nascentur similiter alba vel nigra, tua erunt; quæ verò diuersi coloris, mihi erunt loco mercedis.

- 34 Diodorus præceptor S. Chrysostomi, adnotauit (vt citatur in Catena) in Mesopotamia candidas ones & nigras capras, potissimum exquiri, & magni fieri cōsueuisse: in Palæstina verò versicolores: quare quod cōtigit Iacob, Deo operante factum est in emolumentum eius, qui mox rediturus erat in Palæstinam. Verum, dicet aliquis, cur hîc ouium tantum, & caprarum fiat mentio, quasi hæc tantum pasceret & custodiret Iacob, non autem boues, equos, & camelos nominet: cum tamen hæc Iacob habuisset, in extremis verbis huius capitis proditum sit. Verum Iacob non accepit pascenda & custodienda à Laban, nisi supradicta animalia, oues dico, & arietes, capras & hircos: cetera verò animalia, quæ habuisse dicitur Iacob, non à Laban accepit; sed ipse sibi comparauit. Nam venditis animalibus, quæ sibi ex pacto, mercedis loco incredibili copia obuenerant, emit boues, asinos & camelos: quæ postmodum eius industria, sed potissimum Dei benignitate, mirandum in modum propagata sunt.

Respondebitque mihi cras iustitia mea, quando placiti tempus aduenerit coram te: & omnia, quæ non fuerint varia, & maculosa, & fulua, tam in ouibus, quàm in capris, furti me arguent. VERS. 33.

- 35 **R**o illo: *Respondebit mihi iustitia mea*, Græcè est; *Exaudiet me iustitia mea*. Id est, exaudiri me faciet apud Deum; sic interpretante Augustino in Locutionibus in Genes. Pro verbo, *respondere*, Hebraicè est verbum *ana*, quod & respondere significat, & testificari, siue testimoniū perhibere. Est igitur sēsus: Tuis ipse oculis videbis euidenter, cum tempus mercedis meæ venerit, quàm copiosè Deus remuneraturus sit iustitiā meā; id est, quia sincero animo, bonāq; fide, magnāq; cura, & diligentia seruīā tibi. Vel iustitia Iacob non est referenda ad copiosam mercedem, quæ ei ventura erat; sed ad innocentiam, & integritatem eius: quod licet durissimā conditionem fecisset cum Laban; attamen nihil in grege suo reperiendum esset, quod non ex pacto ad ipsum pertineret. Huc enim spectat quod ipse dixit: *Si quid repereris in animalibus, quæ ad me pertinent, non diuersi coloris, vt inter nos conuentum est, furti me argue, & ego furti pœna subiacebo*. S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim, sic enarrat hunc locum: Tecum facit natura pecorum, vt alba ex albis, & nigra nascantur ex nigris, mecū erit iustitia mea; dum Deus humilitatem ineam respicit, & laborem.

- 36 Sed singularim expendamus verba: *Respondebit mihi*. Nonnunquā in Scriptura verbum, *Respondeo*, idem significat, atque reddo quod meritū & debitum est, siue præmium sit, siue pœna. Et idcirco dicitur, iniquitas alicuius respondere ei, cum Deus irrogat pœnam iniquitati eius debitam. *Respondere pro eo quod est, Reddere cuiuspiam pro meritis.*

Ad hanc sententiam legitur Isaia 59. *Multiplicata sunt iniquitates nostrae coram te, & peccata nostra responderunt nobis.* Et apud Hier. ca. 14. *Si iniquitates nostrae responderint nobis.* Itaq; responsio iniquitatis vel peccati, est irrogatio poenae debitae peccato: responsio autem iustitiae, est Dei fauor, & benignitas remunerantis iustitiam, ut meritum eius est. Videtur porro significatio istiusmodi esse metaphorica, & sumpta ab agricolis; quibus terra perinde ut curata, & culta, & seminata ab illis fuerit, ita respondet vel benignitate, vel malignitate fructuū. Huius significationis exemplum

Virgilium. habes apud Virgilium 1. Georg.

Illa seges demum votis respondet auari

Agricola, bis qua solem, bis frigora sensit,

Sequitur vox illa *cras*. In Scriptura sunt hae tres voces, *heri, hodie, cras*, peculiarem habentes significationem. Nam *heri* significat omne tempus praeteritum, *hodie* tempus praesens, & nonnunquam ipsam aeternitatem; *cras* tempus omne futurum designat. Vnde illud Pauli ad Heb. 13. *Iesus Christus heri, & hodie, ipse & in saecula.* Vult ergo Iacob dicere, non solum fuisse se iustum per quatuordecim annos quibus antea seruierat Laban; sed etiam post initum pactum, iustitiam suam qua seruiturus illi erat, fore etiam ipsi conspicuam. *Quando placiti tempus aduenerit*: Placitum vocat, pactum, & conuentum inter se & Laban, cuius placiti exequendi tempus erat in tempore generationis nouorum foetuū ex ouibus, vel capris. Tunc enim adueniebat Laban, & quae ex albis, vel ex nigris orta erant alba & nigra, sibi sumebat: quae verò non ex toto erant, vel alba, vel nigra, ea mercedis loco, relinquebat genero suo Iacob.

Quomodo Iacob cetera iustitiam suam praedicauerit suam iustitiam.

Mirabitur fortasse quispiam, quomodo Iacob cum fuerit vir sanctissimus, praedicet suam iustitiam. *Iustus enim*, ut inquit sapiens, *accusator est sui*: non est autem laudator. Sedenim aliud est praecise, & absolute commemorare ac praedicare iustitiam suam, & hoc nec faciunt Sancti viri, nec fecit Iacob: aliud est memorare iustitiam suam quantum ad aliquid, vel quantum ad crimina sibi obiecta, purgando se ab illis, vel quantum ad aliquid à se factum, demonstrando non maligne, nec inique, sed sincere & recte factum esse. Idem sapius fecisse Dauidem multis in psalmis testatum est.

S. Hieronymus.

Audiat Lector S. Hieronymum in Epistola 135. quam scripsit ad Suniā, & Fretelam: Nam commemorans illa verba Dauidis ex psalmo 7. *Iudica me Domine secundum iustitiam meam*, subdit haec: nec videatur cuiquam temerarium, quod iudicari se postulet secundum iustitiam suam; cum, & sequens versiculus hoc ipsum confirmet: *Et secundum innocentiam meam super me.* Et psalm. 16. hoc sit exordium: *Exaudi Domine iustitiam meam*: & in 17. similiter dicat: *Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum reddet mihi*: Et psalmo 85. *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.* Iacob quoque loquitur in Genesi: *Et exaudiet me cras iustitia mea.* Sic Hieronymus. Iacob igitur praedicat iustitiam suam, non quā putaret se absolute iustum coram Deo, sed quā fideliter, ac sincere, atque innocenter seruiturus erat Laban.

An

SECUNDA DISPUTATIO.

An laudari possit iustitia Iacob in eo quod egit cum Laban.

Super verbis illis iam expositis,

Respondet mihi cras iustitia mea.

38

ON videtur iuste egisse Iacob cum Laban: immò verò multum ei per fraudem nocuisse. Nā cum accepisset à Laban pascendum gregē vnicolorē, illē artificio suo fecit, 'vt ex eo non vnicolores fœtus, sicut natura ipsa ferebat, nascerentur, sed versicolores; magno scilicet cum detrimento fœceri sui Laban. Rupertus lib. 7. Commentar. in Genes. cap. 38. ponit hanc ipsam quæstionem, tractans illa verba: *Respondetque mihi cras iustitia mea*; ita scribens: Hic iam quæritur; vtrum verè in eo, quod egit Iacob, iustitia sua ei responderit. Quid enim ille egit? nōne stropham nouam commentatus est? & contra naturam albi & nigri pecoris, naturali arte pugnavit? & cū memorasset Rupertus, quod egit Iacob circa virgas positas in canalibus ante conspectum ouium, subdit; Hoc ergo quæritur, vtrum rectè à Iacob in tali factō iustitiæ suæ responsum speratur, in quo dolus, vel impostura manifestè conuincitur. Posthæc, solutionem quæstionis tradit proximè sequenti capite, hisce verbis: Ad hæc dicimus, ante hanc stropham iā dudum Iacob causam iustitiæ suæ habuisse contra Laban: ac si tempus sibi idoneum coram illo, cum legitima defensione datum esset, substantiam Laban iure tollere debuisse. Ille namque vnā postulanti filiam in coniugium, & pro vna seruitium suscipienti, alteram quoque homini peregrino, & aduenæ imposuit, illam videlicet cuius nuptias, quia despicabilis erat, difficiles sibi fore sciebat. Nec enim sine magna dote quis illam strenuus vir acciperet, quam facies, quæ multum valeret in huiusmodi, nequaquam expetibilem faciebat. Si igitur, Iacob oportunitatem habuisset, potuisset vtiq; vocare in ius Laban, quod filias suas alendas ipsi absque dote vlla imposuerat: insuper & pro ea quam non expetitam sibi obtruserat, seruitium septem annorum extorserat. At ille peregrinus erat, & aduena, idcirco violentum & potentiorē indigenam in ius vocare non poterat. Arte igitur necessariò pro filia contra patrem vsus est, vt ad filiam cui competeabant, bona patris aliqua deuenirent. Et in hoc verè iustitia eius respondit ipsi. Sic Rupertus. Significat igitur Rupertus causam, cur Iacob iuste potuerit ex bonis Laban, per artem, & industriam suam, magnum capere emolumentum, fuisse potissimum, quod contra ius, & morem gentium, maximè verò illius regionis, filias dederat Iacob in matrimonium sine vlla dote, & fermè nudas.

Rupertus

Nos

Auctoris sen-
tentia.

Nos Ruperto assentientes, quantum ad sententiæ eius veritatem, paulò enucleatius eam ipsam sententiam declarabimus, subiectis tribus Propositionibus. 39

PRIMA PROPOSITIO. Factum illud Iacob, si per se ipsum consideretur, videtur fuisse fraudulentum, & iniquum, magno nempe coniunctum cum dāno soceri sui Laban. Nā si Iacob sua illa industria & arte, citra cuiusquā iniuriā & dānum sibi profuisset, bona sua amplificans, fuisset illa eius industria & honesta & laudabilis. At ea fuit cum ingenti detrimento Laban. Siquidem greges vnicolores, secundum naturam, & nisi oppositū fuisset impedimentum, vnicolores quoque fœtus procreassent; albi nimirum albos, & nigri nigros, & hoc erat lucrum Laban: id autem lucrū Iacob auertit ab eo; & in seipsum conuertit. Itaque priuauit Laban certo lucro futuro, & ex damno illius emolumentum sibi comparauit: quod esse contra ius & fas, nemo negabit.

Triplex iniustitia Laban contra Iacob.

SECUNDA PROPOSITIO. Laban triplici usus est iniustitia contra 40
Iacob, non dans ei quod debitū ei erat. Prima iniustitia fuit, cum per dolum substituit ei Liā pro Rachele: & eā vxorem ducere quodāmodo coëgit, nullā pro ea tribuens dotē; quā tamen, quia inelegans erat, nemo quicquā vir honestus sine magna dote accepisset: immò verò, quod fuit iniquius, pro eius coniugio septē annos seruitutis ab eo exegit. Secunda iniustitia fuit, quod filias in matrimonium dedit, nullā eis dotem assignans, contra ius & consuetudinem gentium, maxime verò illius regionis, sed quasi seruas vendidit eas Iacob pro seruitute, quā illi seruierat. Tertia iniustitia fuit, quod pactā ei mercedē decies iniquissimè commutauit. Has igitur ob causas, Deus bona Laban transtulit in vxores & filios Iacob. Sed hoc perspicuū magis fiet appositis verbis Iacob, & vxorū eius, quæ paulò infra ca. 31. commemorantur. Verba Iacob ad vxores suas hæc sunt versu 7. *Nostis ipsa, quod totis viribus seruierim patri vestro: Sed, & pater vester circumuenit me, & mutauit mercedem meam decem vicibus, & tamen non dimisit eum Deus, ut noceret mihi. Si quando dixit; Varia erunt mercedes tue; pariabant omnes oues varios fœtus. Quando verò è contrario ait: Alba quæque accipies pro mercede, omnes greges alba pepererunt, tulitque Deus substantiam patris vestri, & dedit mihi. Quærimonia porro, vxorū Iacob de patre suo Laban narratur illis verbis Versu 14. Responderuntque Rachel, & Lia: Nūquid habemus residui quicquam in facultatibus, & hereditate domus patris nostri? Nonne quasi alienas reputauit nos? & vendidit, comeditque pretium nostrum? Sed Deus tulit opes patris nostri, & tradidit nobis, & filiis nostris. Unde omnia, quæ precepit tibi Deus, fac.*

TERTIA PROPOSITIO. Potest quispiā duplici nomine, siue, ut loquimur in scholis, titulo, iustè accipere sibi bona, quæ sunt in potestate 41
alterius hominis, etiā incio eo; & nolente ipso: Primò quidem, si ea bona iure ad ipsum pertineant, nec alia ratione possit ab eo recipere, nisi, vel occultè, vel per artē aliquā, & industriā: ut si debitam sibi mercedē, aut creditā à se pecuniā illi, aliāve bona eius fidei commissa nolit reddere eo tempore quo deberet, vel quamuis alterius bona ad alterum nullo iure pertineant,

neat, tamē si Deus iubeat ea cuiquā auferri, & dari alteri, cū ipse dōminus sit omnium, iustissima est eiusmodi bonorum acquisitio & possessio; Cuius rei exemplum illustre Lector habet in terra Chanaan, quā Deus abstulit Chananais indigenis, & antiquis eius possessoribus, deditque Hebræis. Prioris autem iuris exemplum extat in libro Exodi, ubi narratur, Hebræos abstulisse secum Ægyptiorum bona, quæ commodato ab ipsis acceperant; Deo id iubente fieri, propter iniustitiam Ægyptiorum, qui pro diuturnis & magnis laboribus, quos Hebræi seruiendo ipsis pertrulerant, non solum meritam debitamque illis mercedem non reddiderunt; sed insuper inhumaniter & crudeliter eos longo tempore vexauerunt. Idcirco scriptum est de Hebræis in libro Sapientiæ cap. 10. *Reddidit iustis mercedem laborum suorum*: quasi diceret, Cū Deus bonis Ægyptiorum locupletauit Hebræos, non aliena eis dedit, sed propria, quæ videlicet seruiendo meruerant. Iacob autem utroque nomine bona Laban in suum emolumentum conuertit; tum iussu Dei, tum iure suo, nimirū pro dotibus vxorē, & pro seruitio suo, cuius mercede sepius eū fraudauerat.

Exod. 12.

Locus libri
Sapientia cap.
10.

Et separauit in die illa capras, & oues, & hircos, & arietes varios, atque maculosos: cunctum autem gregem unicolorem, id est, albi, & nigri coloris, tradidit in manu filiorum suorum.

VERS. 35.

42

Ic locus quantum ad illa verba : *Cunctum autem gregem unicolorem tradidit in manu filiorum suorum*: obscurissimum habet intellectum, & vix vllum capit idoneum, ac probabilem explicatum: videtur enim lectio Latina huius loci, lectioni tam Hebraicæ, quàm Græcæ non modò diuersa, sed aduersa. Hebraicè ad verbum sic est, vt vertit Pagninus: *Et remouere fecit in illa die hircos maculis resperfos in locis ubi colligari solent, & omnes capras punctis resperfas, & maculis asperfas, & omne in quo erat cador, & omne rufum in pecudibus, & dedit in manu filiorum suorum*. Græca lectio hanc cōtinet sententiā: *Et separauit in die illa hircos sparsos & subalbos, & omnes oues sparsas, & subalbas, & omne quod erat fuscū in agnis, & omne quod erat albū in eis: & dedit in manu filiorum suorum*. Dupliciter igitur Latina huius loci lectio differt à Græca, & Hebraica: tum quòd illa duplex genus gregis distinguit, vnum versicoloris, alterum unicoloris: hæc verò vnum tantum genus versicoloris gregis commemorant: tum quòd illa duas facit distinctas sententias in hac periodo: vnā ab igitio periodi, vsque ad illud : *Cunctum autem gregem unicolorem*: alteram ab his verbis, vsque ad finem periodi: hæc verò totam periodum habent sub vno contextu orationis, & sub vna sententia. Videtur præterea hæc verba falsam continere sententiam: nam in pacto inter Iacob & Laban expressum fuerat, vt discolor grex remoueretur à cura Iacob, datus curæ Laban: unicolor autem relinqueretur Iacob: hinc autem contrarium dicitur. Hanc igitur ob causam, & in tota historia huius facti

Disceptatio sua
per Latina lectionem
huius loci.

Comm. in Gen. Tom. 4.

nn

Iacob, præfertim autem hoc loco, non pauci auctores Catholici, & eum-
 primis graues Theologi Latinam translationem huius loci, & mutilam, &
 confusam, atque adeo mendosam improbant. Caietanus super illa verba:
Gyra omnes greges tuos, &c. Versu 32. ad hunc modum scribit; Scito prudēs
 Lector, quod vniuersa hæc pars textus, vsque ad finem capituli, apud La-
 tinum interpretem paraphrasis est potius quam textus, & propterea non
 miteris, si alia pacta in hoc textu nostro legas, & non illa, quæ solitus est le-
 gere. Antiquus enim interpres nescitur quo Spiritu hæc ita summauerit.
 Sic Caietanus. Sed plura ad istam sententiam leguntur apud Lyrano. Is
 enim super hoc ipso loco, de quo nunc disputatur, ita scribit: Videtur
 quod dicitur hîc, contradicere ei, quod paulò supra dictum est, scilicet
 quod variæ pecudes pertinerent ad curam filiorum Laban, vnicolores au-
 tem relinquerentur curæ Iacob. Doctores nostri vt difficultatem expedi-
 rent, dupliciter exposuerunt hunc locum. Dicunt primò nomine filiorū
 Laban, intelligi debere hoc loco filios Iacob, qui erant nepotes Laban: nā
 sicut auus in Scriptura dici solet pater nepotis, sic contrā, nepos filius aui.
 Ergo quod dicitur vnicolorem gregem traditum esse in manu filiorum
 Laban, idem significat ac si diceretur, traditum fuisse in manus filiorum
 Iacob. Sed istam expositionem repellit ætas filiorum Iacob; quorum na-
 tu maximus Ruben, minor erat, id temporis, septimo anno. Siquidem pa-
 ctum illud inter Iacob & Laban, narratio Scripturæ demonstrat esse fa-
 ctum statim post ortum Ioseph, qui natus est septimo anno postquam Ia-
 cob vxores cognouit, & filios generare cœpit. Cum igitur Ruben nondū
 esset septennis, & alij minores essent, in qua ætate pascendo, & custodiē-
 do gregi nequaquam erant idonei, non est credibile dictū, Laban custo-
 diam gregum tradidisse in manum illorum puerorum. Quocirca Docto-
 res altero modo exponunt hunc locum, dicentes intelligi quidem id de-
 bere de filiis Laban, sed dictum hoc fuisse per anticipationem: non enim
 hoc loco locutum esse Moſen de prima separatione gregum, facta statim
 post pactum; sed de secunda, quæ deinde post virgarum positionem in ca-
 nalibus, & post generationem fœtuum fiebat. In qua diuersicolores re-
 linquebantur Iacob: vnicolores autem accipiebantur à Laban, & curæ fi-
 liorum suorum tradebantur. Verùm tamen expositio hæc videtur mul-
 rum extorta: & hac posita, nihilominus Latina lectio discrepat à littera He-
 braica. Namque vbi nos habemus; *Cunctum autem gregem vnicolorem*: in
 Hebræo sic est: *Omne quod habebat album in se ipso, & omne rufum in arie-
 ribus*: Quod sic exponunt Hebræi, & omne quod habebat maculam al-
 bam quantumcumque minimam, & omne quod habebat partem quam-
 piam rufam, quantumcumque minimam: licet totum residuum, vnus ef-
 set coloris. Discrepat item Latina lectio ab Hebraica in punctuatione, quia
 facit principium versus distinctum à præcedenti ibi, *Cunctum autem gregē
 vnicolorem*: in Hebræo autem totum continetur sub vno contextu oratio-
 nis, & sub vno versu, & sub vna sententia ab initio vsque ad finem. Hæte-
 nus ex Lyrano. Idem sensit, & scribit Thostatus, ad vnum omnia mutua-
 tus ex Lyrano.

M ihi

43 Mibi placet secunda expositio, quamvis eam Lyranus ut duram & extortam rejiciat: meliorem quidem certe huius difficultatis exsoluendæ modum, reperire adhuc non potui. Censeo igitur in hoc loco Moysen loqui de secunda diuisione gregum, & pecudum, non autem de prima, quod melius intelligitur, si Lector aduertat duplicem factam esse diuisionem gregum à Laban; prior diuisione gregum, & pecudum facta est, statim post initum pactum inter Iacob & Laban: in qua diuisione diuersicolores pecudes segregatæ sunt ab unicoloribus, & ille remotæ sunt à cura Iacob, & traditæ in manus filiorum Laban: Hæ verò relictæ sunt curæ Iacob. Posterior diuisione pecudum fiebat eo tempore, quo pecudes unicolores, quas pascebat Iacob, generauerant foetus suos. Tunc enim Laban veniebat ad greges Iacob, & despiciens generatos agnos, vel hœdos, quicumque erant unicolores, eos sibi ex pacto sumebat, & aggregabat ad alias pecudes quas pascebant filij eius: qui autem versicolores erant, eos relinquebat Iacob, tanquam laboris eius mercedem. Secundum hanc igitur expositionem facilis est huius loci explicatio: sic enim commodè exponitur; *Et separauit in die illa, non in ea, qua factum, sed in eo tempore, quo separatio fieri debebat, post generationem ouium, & caprarum: Capras, & oues, & hircos, & arietes varios, atque maculosos. Ista separauit, & dedit Iacob, quod ex pacto ad mercedem eius pertinerent: Cunctum autem gregem unicolorem tradidit in manu filiorum suorum.* Si quidem ex gregibus unicoloribus relictis curæ Iacob, quæcumque similiter vnus coloris nascebantur, ea pertinebant ex pacto ad Laban, & idcirco ad greges, quos pascebant filij eius adiungebantur. Et quamvis huiusmodi separatio facta sit post virgarum positionem in canalibus, hîc tamen ante narrata est per anticipationem, figuram utique frequentem in Scriptura, quæ perturbato huius narrationis ordine, magnam fecit obscuritatem. Hæc itaque est nostra sententia. Equidem spero alios maiori & ingenio & doctrina, maioriq; cura, & animi contentione, ad huius difficultatis explicationem incumbentes, commodiorem aliquam, & probabiliorẽ solutionem reperturos: nam damnare, quod illi faciunt, Latinam lectionem huius loci, quam omnes Latini codices cõcordissimè habent, etiã, qui nouissimè iussu Sixti V. Pontificis Maximi diligenter emendati in publicum prodierunt, nefas esse duco.

Tollens ergo Iacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticauit eas: detractisque corticibus in his quæ spoliatae fuerat, candor apparuit: illa verò, quæ integra fuerant viridia permanserunt: atque in hunc modum color effectus est varius. Posuitque eas in canalibus ubi effundebatur aqua: ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent. Factumque est ut in ipso calore coitus, oues intuerentur virgas, & parerent maculosa, & varia, & diuerso colore respersa.

VERS. 37-
38. 39.

AT IN Æ lectioni huius loci, quam memorauimus, diuersa 44
 nonnullis in rebus est Græca & Hebraica: id manifestum erit
 Lectori, si utramque lectionem hic adscriptam, consideran-
 dam ei proponamus. Hebraica lectio, ut eam Latine Pagni-
 nus expressit, sic habet: *Et tulit sibi Iacob virgam populeam viridē: & amygdalinam, & castaneam. Et decorticauit in eis cortices albos, denudans candorē, qui erat in virgis: Et statuit virgas, quas decorticauit in canalibus, in potorijs aquarū, ad qua veniebant pecudes, ē regione pecudū, & coirent, dū venirent ad bibendum. Et coibant pecudes ad virgarum aspectum, & pariebant pecudes maculis resperfas in locis, ubi colligari solent, & pūctis resperfas: & maculis latis resperfas.* Pagninus, igitur pro virgis plataninis, vertit castaneas. Græca lectio hæc reddit sententiā: *Sūpsit sibi Iacob virgā styracinā viridē, & nucinā, & platanic & decorticauit eas, decorticationes albas: & detrahēs viride, apparebat in virgis albū: quod decorticauerat, variū, & appositit virgas, quas decorticauerat, in alueis canaliū aquæ, ut cum venissent oues bibere in cōspectu virgarū, veniētibz ipsis ad bibendū, conciperent oues in virgas, & pariebāt oues sub albas, & varias, & cineritias sparsas.* Apparet ex hac lectione pro virgis populeis, & amygdalinis, quas posuit Latinus interpres, septuaginta vertisse styracinas, & nucas, nec mira videri debet hæc nominum arborum diuersitas, quia, ut doctissimi linguæ Hebrææ obseruauerunt, Hebræa vocabula arborum, & animalium, quam propriè speciem eorum denotent ignotum est Hebræis. Et ideo alij alias species arborum ponunt. Nec est incredibile, ex illis omnibus generibus, fuisse virgas, quas elegit Iacob, & posuit in canalibus.

S. Hieron.

Sed excutiamus, & expendamus lectionem Latinam. S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum: pro virgis plataninis legit virgas mali granati, & nominat tres tantum virgas, sed ibi nomen virgæ, non vnam numero virgam, sed speciem virgæ significat: complures enim erant ex vna quaque specie virgæ. Declarat item qua arte, & obseruatione vsus sit Iacob, cum ponebat virgas in canalibus. Obseruabat, inquit, Iacob quo tempore ascendebantur pecora, & post calorē diei, ad potandum auida pergebant: & in eo tēpore discolores virgas ponebat ipse in canalibus, & admissis arietibus, & hircis, in ipsa potandi auiditate oues & capras faciebat ascendendi, ut ex duplici desiderio dum auidē bibunt, & ascenduntur à maribus, tales foetus conciperent, quales umbras arietū, & hircorum desuper ascendentium, in aquarum speculo contemplabantur: ex virgis enim in canalibus positis, varius erat etiam imaginum color. Sic ille. Videtur autem his verbis significare Hieronymus, pecudes generasse diuersicolores foetus, non ob aspectum virgarum multicolorum: sed ob aspectum imaginum arietum, & hircorum, quæ imagines in aqua, quasi virgarum varijs coloribus & ipsæ coloratæ, repræsentabantur ouibus & capris.

Hoc porro quemadmodum fieret, subtiliter, & enucleatè declarat Thostatus. Status ad hūc modum scribens: Ponebat Iacob virgas in canalibus potius 46
 quàm in alijs locis, quia inarestunt potius, quàm alio tempore ascende-
 bant

bant fœminas in canalibus bibentes. Vel potiùs id fiebat, quia conceptio fœtuum versicolorum efficiebatur propter apprehensionem & imaginationem quam habebant fœminæ de formis marium à quibus ascendebatur. Et quia forma marium ascendentium fœminas, non poterat ab illis apprehendi per radium directum, cùm essent illis à tergo, apprehendi oportebat per radium reflexum: Reflexio autem non fit, nisi in corpore aliquo speculari, qualis est aqua. Ponebantur igitur virgæ in canalibus immediatè sub aqua, ita vt clarè videri possent earum colores: & species visibilis maris ascendentis fœminam inibi bibentem, multiplicabatur directè vsque ad aquam; & deinde fiebat reflexio eiusdem formæ maris ad oculos fœminæ, & quia fœmina recipiebat simul speciem arietis reflexam, & speciem virgarum multicolorum directam, vtrumque faciebat quasi eandem visionem, quia species visibiles arietum recipiebantur super loca virgarum. Quoniam igitur tam color virgarum, quàm imagines arietum simul repræsentabantur visui fœminæ, idcirco figurabat illa apud se formam maris variati, vel maculosi ex candido, & viridi. Sed quia color viridis non conuenit pilis, vel carnibus pecorum, loco viridis coloris pingebatur in fœtibus subniger, siue fuluus. Sic Thostatus.

TERTIA DISPUTATIO.

An quod fecit Iacob, vt ad virgarum multicolorum obtutum pecudes generarent versicolores fœtus, id fuerit miraculum diuinæ omnipotentia, an effectus, & opus naturæ.

47

ANCTVS Chrysostomus homilia 57. ait, id transcendisse vim, & ordinem naturæ, & idcirco assignat miraculo. Sic enim scribit: Hæc faciens iustus, non à se ipso mouebatur, sed inspiranti menti eius superna gratia. Non enim iuxta naturæ ordinem erat quod fiebat, sed valdè admirandum, & naturæ modum transcendens. Totum autem hoc factum est, vt iustus re ipsa compertam haberet Dei erga se prouidentiam: & Laban liquidò cerneret, quantam Dei gratiam haberet Iacob. Hæc Chrysostomus. Iuxta Chrysostomi opinionem est, quod scribit Theodoretus super hunc locum. Nam cùm posuisset hanc quæstionem, quæ est numero 88. Cui virgas decorticatas bibentibus ouibus opposuit Iacob? Ad eam sic respondet: virgas decorticatas obiecit ouibus Iacob, non illis confidens, sed opè diuinam expectans: vnde factum est, vt audierit Angelum, sibi dicentem: *Vide oculis tuis hircos, & arietes ascendentes super oues, & capras: Vidi quæ fecit tibi Laban.* Cùm enim animalia fusca, & varia filijs Laban commissa essent, & illorum greges, trium dierum itinere distarent; Deus, qui certat pro iniuriarum passis, ostendit Iacob variegatos hircos, & arietes oecuntes cum femellis: vt perspicuū fieret per experientiam, quanta

Theodoretus.

Dei prouidentia fruuntur, qui Deo omnium auctori confidunt. Sic Theodoretus.

*Factum illud
Iacob ex cau-
sis naturali-
bus existere
potuisse.*

Plinius.

Galenus.

S. Hieronymus.

Quintilianus

Hippocras.

S. Augustinus

*Apis bos mu-
men Aegyp-
tiornum.*

Verumtamen contraria opinio censetur probabilior. Intentissimum enim obtutum in aliquam rem, cum vehementi eius rei imaginatione, in ipso ardore coeuntium, & in articulo conceptionis, valere plurimum ad variè colorandum & afficiendum conceptum, ad similitudinem nempe illius rei, quæ tunc visa & cogitata fuerit, multis auctoritatibus, certisque constat experimentis. Plinius libr. 7. cap. 12. super ea re in hunc modum scribit: Similitudinum in mente reputatio est, in qua creduntur multa fortuita pollere. Visus, auditus, memoria, haustæque imagines sub ipso conceptu: Cogitatio etiam vtriuslibet animum subito transuolans effingere similitudinem, aut miscere existimatur. Ideoque plures in homine, quàm in ceteris animantibus differentia, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenij varietas multiformes notas imprimit; cum ceteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singulisque in suo cuique genere. Hæc Plinius. Galenus in libro, quem scripsit de Theriaca ad Pisonem, narrat mulierem quandam intuitu pulcherrimæ picturæ pulchrum infantem ex deformi marito concepisse: Visu, inquit, opinor, naturæ imaginem transmittente. Verum luculenta est super hac ipsa re, & à posterioribus expositoribus celebrata Beati Hieronymi oratio in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum: Nec mirum, inquit ille, hanc in conceptu foeminarum esse naturam, ut quales perspexerint, siue mente cogitauerint in extremo voluptatis æstu, in quo concipiunt, talem sobolem procreent: cum hoc ipsum etiam in equarum gregibus apud Hispanos fieri dicatur. Quintilianus certe in ea controuersia, in qua accusabatur matrona, quod Æthiopem peperisset, pro defensione illius argumentatur, hanc conceptus esse naturam, quâ dudum diximus. Et scriptum reperitur in libris Hippocratis, fuisse foeminam quandam suspicione adulterij puniendam, quod pulcherrimum infantem peperisset vtrique parenti generique dissimilem: nisi memoratus Medicus soluisset quæstionem, admonens ut quærerent, si fortè talis pictura fuisset in eius mulieris cubilo: qua inuenta, mulier à supplicio, & suspicione liberata est.

Similia Hieronymus vel potius eadem tradit Augustinus in Quæstione 93. in Genesim, ita scribens. Facto Iacob multa dicuntur similiter fieri in animalium foetibus: Sed & mulieri cuidam traditur simile quid accidisse, sicut in libris antiquissimi & peritissimi Medici Hippocratis reperitur: illa enim suspicione adulterij fuerat punienda, quod puerum pulcherrimum peperisset, vtrique parenti, generique dissimilem, nisi memoratus medicus soluisset quæstionem, illis admonitis quærere ne fortè aliqua talis pictura esset in cubiculo: qua inuenta, mulier à suspicione liberata est. Sic Augustinus. Animaduertit, opinor, lector, hæc ad verbum ex Hieronymo Augustinum esse mutuatum. Idem Aug. lib. 18. de Ciuitate Dei ca. 5. simile quid eius, quod fecit Iacob in ouibus, & capris, scribit dolose fecisse Dæmonem in Apiboue, quem pro diuino numine colebant Ægyptij.

Ægyptij. Augustini verba hæc sunt: Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Ægyptus in honorem Serapidis, delicijs affluentibus colebat, quoniam cum sine sarcophago viuum venerabatur, Apis, non Serapis vocabatur. Quo boue mortuo, quoniam quærebatur, & reperiabatur vitulus coloris eiusdem, hoc est, albis quibusdam maculis similiter insignitus, mirum quiddam, & diuinitus sibi procuratum esse credebant. Non enim magnum erat dæmonibus ad eos decipiendos, phantasiâ talis tauri, quam sola cerneret, ostentare vaccæ concipienti, atque prægnanti: vnde libido matris attraheret, quod in eius fœtu iam corporaliter appareret: Sicut Iacob de virgis variatis, vt oues, & capræ variæ nascerentur, effecit. Quod enim homines coloribus & corporibus varijs; hoc Dæmones figuris fictis facillimè possunt animalibus concipientibus exhibere. Sic Augustin.

50 His præterea sunt adijcienda quæ in eandem sententiam scripta reliquit Isidorus sub finem primi capitis lib. 12. Etymologiarum, siue Originum. Sic autem ille scribit: Iacob contra naturam, similitudines colorum procurauit, nam oues illius tales fœtus concipiebant, quales umbras arietum desuper ascenduntium, in aquarum speculo contemplabantur. Denique, & hoc ipsum in equarum grege fieri dicitur, vt generosos obijciat equos visibus concipientium, quo similes eorum concipere & creare possint. Nam & columbarum dilectores ponunt pulcherrimas columbas, iisdem locis, quibus illæ versantur, quo videlicet rapiente visu, similes generent. Inde est, quod quidam grauidas mulieres vetant intueri turpissimos animalium vultus, vt cenocephalos, & simias, ne visibus occurrentes, similes fœtus parere faciant. hanc enim fœminarum dicunt esse naturam, vt quales perspexerint, siue mente cogitauerint, in extremo voluptatis æstu, dum concipiunt, talem sobolem procreent. Etenim anima in vlu venereo formas extrinsecas intus transmittit, eorumque satiata typis, rapit species eorum in propriam qualitatem. Sic Isidorus.

Isidorus.

51 Memorabile in primis est, quod legi, exemplum cuiusdam fœminæ. Hæc longè absente marito, quatuor filios genuit ex adultero, legitimi viri dissimillimos, quam ob causam ille adulterinos reputans, pro filijs suis minimè habebat. Eadem postea marito item absente, adulterino concubitu filium generauit, non adulteri, sed legitimi mariti simillimum. Cuius similitudinis causa fuerat, quod in singulos dies mariti aduentum expectans, diu multumque super eo cogitauerat, valdè anxia, & vehementer metuens, ne inopinato illius aduentu oppressa, deprehenderetur in flagitio. Ex quo factum est, vt imaginem & similitudinem viri, quam tantopere animo & cogitatione versauerat, perfectè imprimeret fœtui. Maritus porro similitudinis ratione deceptus, hunc solum filium, qui tamen etiam adulterinus erat, tanquam genuinum, & verum, pro suo habuit: ceteris tanquam solis adulterinis, reiectis & abdicatis. Extant super ea re lepidissimi versus Thomæ Mori, viri tum alijs rebus inclyti, tum maximè ob martyrij gloriam, omnibus seculis prædicandi: quos versus, vt tanti viri memoriam renouarem atque honorarem, hæc libuit adscribere:

Memorabile exemplum.

Quos

Thoma Mori
Martyr. vers.

*Quos ante coniux quatuor
Natos, Sabine, protulit
Multum, ecce, dissimiles tui,
Tuos nec ipse deputas.
Sed quem tibi puellulum,
Enixa iam nuperrimè est,
Solum tibi simillimum,
Pro quatuor complecteris:
Adulterinos quatuor
Vocas, repellis, abdicas.
Atqui graues tradunt sophi
Quodcumque matres interim
Imaginantur fortiter
Dum liberis datur opera,
Eius latenter, & notas
Certas, & indelebiles,
Modòque inexplicabili,
In semen ipsum congeri.*

*Quibus receptis intimè,
Simulque concrefcentibus,
A mente matris instam
Natus refert imaginem.
Quum tot abesses millibus,
Dum gignit uxor quatuor,
Quod esset admodum tui
Secura, dissimiles parit.
Sed unus omnium hic puer
Tui refert imaginem;
Quod mater hunc dum concipit,
Sollicita de te plurimum,
Te tota cogitauerat;
Dum perimescit anxia,
Ne tu, Sabine, incommodus,
Velutque Lupus in fabulam
Superuenires interim.*

Hinc satis apparet, ex prolis dissimilitudine, aut similitudine, argumen-
tari falsum esse; aut verum parentem, infirmam esse, ac leuem, minimèq;
probabilem argumentationem.

*Quod factum
est in pecudi-
bus. Iacob ex
aspectu virga-
rum, id fuisse
simpliciter na-
turale, secun-
dum quid au-
tem minimè.*

Sed reuertamur ad quæstionem suprà positam. Quæsitum est, an illud
factum Iacob fuerit naturæ opus, an supra naturam, & miraculum Diui-
næ omnipotentie. Nos arbitramur, quod in animalibus illis factum est ex
virgarum aspectu, id factum esse naturaliter, & ex causis naturalibus; ad
id enim perficiendum, sufficiens in natura vis, & potestas erat; ut ex me-
moratis paulò suprà auctoritatibus, experimentisq; manifestum est. Quà-
quam non temerè credi potest, illud non esse perfectum sine interuentu,
& opera Angeli, qui non solum docuit Iacob arcanam illius rei peragen-
dæ artem; verum etiam effecit, ut pecudes Iacob, in supremo coitus ardo-
re, & in tempore concipiendi, virgarum coloribus exterius intentissimè aspi-
cerent, eisdemque interiori phantasia vehementer imaginarentur, ad id
eas incitando, & applicando. Nimirum quod egit Iacob didicisse id ex An-
gelo, non obscurè significatur infrà Genes. 31. versu 12. ubi narratur ap-
paritio Angeli, & sermo eius cum Iacob super ista ipsa re. Nam quamuis
apparitio ista memoretur post factum illud virgarum, & partum anima-
lium, existimandum tamen est, ante id accidisse, & id narrari per recapitu-
lationem; alioqui & inutilis, & inanis, & nullius rei fuisset illa apparitio.
Ergo factum illud Iacob simpliciter naturale fuit, quodammodo autem
non fuit naturale. Ad eundem modum, Salomonem per scientiam rerum
naturalium sibi diuinitus traditam, mira efficere potuisse, atque adeo per-
fecisse, non est dubitandum, præsertim autem cum eius rei testem habea-
mus Iosephum libro octauo Iudaicarum antiquitatum. Similiter iuuenis
ille Tobias, admirabilem virtutem piscis, quem in Tigri ceperat, Ange-
lo Raphaële docente cognouit. Sic enim Tobias dixit Raphaël, ut legitur
capi

Iosephus.

capite septimo eius libri: Cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus demoniorum, fel autem eius valet ad vngendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur. Quanquam nonnullis visum est, istiusmodi virtutem non fuisse naturalem pisci. Verum super ea re disputatum à nobis est copiosè in libro quarto Commentariorum nostrorum. In Daniele, in expositione Cantici trium puerorum, super illis verbis: *Benedicite cate, & omnia quæ mouentur in aquis, Domino.*

QVARTA DISPVATIO.

Quæ sit physica ratio, & causa cur pecudes in obtutu virgarum multicolorum concipientes, genuerint fœtus similes virgarum coloribus.

53

UPER isto facto Iacob dubitandi ratio duplex est: Legimus enim in veterum scriptis, pecudes quarundam aquarum potu mutasse ipsas colorem, & item fœtibus suis certum quendam colorem impressisse. Id quippe ab Aristotele lib. 3. de historia animalium cap. 12. hisce verbis proditum est: Sunt aquæ multis in locis, quas cum oves biberint, moxque inierint, nigros generant agnos: vt in terra Assyritide agri Chalchidi Thraciæ facit amnis, quem ob nimiam frigiditatem Psychrum vocât: & in Antandria duo sunt fluij, quorum alter cādorem, alter nigritiem pecoribus facit. Scamander etiam amnis flauas reddere oves creditur; quamobrem Xanthum pro Scamandro nuncupatum ab Homero autumant. Sic Aristoteles. Solinus Varronem laudat auctorem, à quo traditum sit, in littore maris Rubri esse fontem, quem si oves biberint, mutent vellerum qualitatem; & antea candidas, post haustum fuluo nigrescere colore. Hoc igitur ex veteribus monumentis notum est: sed quod pecudes in concipiendo, ob aspectum variorum colorum, fœtum quoque coloratint ad similitudinem eorum, id profectò, extra sacram Scripturam, in nulla veterum extat memoria. Deinde, quid habet commune facultas videndi, siue imaginandi, cum facultate generandi, & cum virtute formatrice corporis, quæ est in semine? nam & diuersarum animarum facultates sunt, illæ enim sentientis animæ, hæ verò alentis: & longè sunt diuersæ locis, illæ in capite sedem habent, hæ autem in genitalibus membris.

*Aristoteles.
Aquarū potu
mutari colorē
pecudum.*

Varro.

54

Emimvero persuasum lectori certumque esse debet, permagnam esse conuenientiam, & coniunctionem, atque consensum inter facultatem imaginatricem, & generatricem: ita vt altera mota, continuò alteram quoque moueri manifestū sit. Etenim si genitalia redundant semine; phantasia quoque libidinosis, & obscœnis scatet imaginibus. Et vicissim si phantasia obscœnarum rerum imagines concipiat, versetque, protinus etiam genitalia turgent, & irritantur ad libidinem.

Illud præterea multis, & certis experimentis in omni ætate exploratum,

Comm. in Gen. Tom. 4.

oo

& compertum est, habere animam ad demutandum, & variè afficiendum corpus, sæpe quidem propriū, interdum verò etiam alienum, permagnam vim atque potestatem; idque vel per vehementem alicuius rei imaginationem, vel ob affectum aliquem potentissimum, & violētā quampiam animi perturbationem. Marsilius Ficinus in libro 13. de Platonica Theologia cap. 1. nonnulla eius rei memorat exempla, quæ hīc breuiter adscripra nosse, non iniucundum erit Lectori. Phantasiam, inquit ille, quatuor sequuntur affectus, Amor, Gaudium, Metus, Dolor, hi omnes si fuerint vehementissimi, subito corpus proprium omnino; interdum verò etiam alienum afficiunt. Quantos ardores, vel cupiditas vindictæ accendit in corde, vel libido voluptatis in iecore? Immo ex immoderato amore, & mirā pulsus commotio ac variatio existit, & animi atque corporis ægritudo. Erasistratus nobilis medicus agnouit Antiochum filium Seleuci Regis Asiæ, amore Stratonicæ noueræ suæ captum esse, quod ad eius ingressum, & aspectum, illico vultus ægrotātis, mirandum in modum commutaretur. Cupido quoque nocendi aliis per frequentem ac malignum intuitum, quā perniciosè pueros, aliōsque teneriores fascinauerit, multis experimentis testatum est. Prægnantis quoque mulieris auiditas, & vehemens imaginatio, tenerum fœtū consignat, atque inficit rei cogitatæ nota. Quā varios filiis suis gestus, figuræque, & colores, & quā sibi dissimiles imprimunt parentes, propter vehemētē rerum diuersarum in ipso coitu imaginationem? Ingens, & inopinata lætitia interitum nonnullis attulit. Philippides Comædiarum poëta haud ignobilis, cum in certamine poëtarum præter spem vicisset, & lætissimè gauderet, inter illud gaudium repente mortuus est. Præterea in Romanis annalibus scriptum est, quā tempestate Apud Cannas exercitus Romanus cæsus est, anum matrem nuncio de morte filio allato luctu atque mœrore affectam esse. Sed is nuncius non verus fuit: atque is adolescens non diu post ex ea pugna in urbem redijt: anus repentè filio viso, copia atque turba, & quasi ruina incidentis inopinati gaudiij oppressa exanimataque est. Molestia item ex tetro & fœdo aliquo spectaculo, interdum inficit gustum, & prouocat nauseam solo aspectu. Quid misericordia, quæ dolor quidam est ex alieno dolore? nōne miserantis corpus ita nonnunquam malè afficit, vt miseri, & miserandi alterius corpus affectum viderit? Multi sanguinis humani aspectu, spiritu deficiente labuntur. Quid metus? nōne altis è fenestris in terram despicientes caligamus præ formidine, & contremiscimus; & nonnunquam etiam tuimus/pallent repentè timentes: trépida illis cor; affectæ stant comæ: vox faucibus hæret: deficit interdum vita, vel morbi diuersi sequuntur. Nonnunquam verò morbos quosdam curat metus, & singultum, & quartanam febrem. Hactenus ex Marsilio.

*Erasistrati
solertia.*

*A. Gellius lib.
3. cap. 15.*

S. August.

Eodem spectare videtur, quod à B. Augustino traditum est libro decimo quarto, capite vigesimo tertio de Ciuitate Dei, de quodam, qui quandocumque ei placebat, ad imitatas quasi lamentantis cuiuslibet hominis voces, ita se auferebat à sensibus, & iacebat simillimus mortuo, vt non solam vellicantes, atque pungentes non sentiret, sed aliquando etiam igne

igne vreretur admoto, sine vlllo doloris sensu, nisi post modum ex vulnere. Hunc porrò non obnitendo, sed non sentiendo, non mouisse corpus suum, eo probabatur, quòd rāquam in defuncto, nullus inueniebatur anhelitus: hominum tamen voces si clariùs loquerentur, tanquam de longinquo inaudisse se, postea referebat. Sic Augustinus. Verisimile autem est, illum hominem per vehementem imaginationem, seipsum abstraxisse à sensu rerum præsentium.

56 Sed quemadmodū, & quatenus, anima possit corpus proprium immutare, docet S. Thomas in tertia parte Quæst. 13. art. 3. hūc in modum scribens: Imaginatiōi, si fuerit fortis, naturaliter obedit corpus, quantum ad aliqua; puta quantum ad casum de trabe in alto posita, quia imaginatio nata est, esse principium motus localis, vt dicitur 3. de Anima. Similiter etiam quantum ad alterationem, quæ est secundū calorem, ac frigus, & alia consequentia: eo quòd ex imaginatione consequēter natæ sunt subsequi animæ passiones, secundū quas mouetur cor, & sic per commotionem spirituum totū corpus alteratur. Aliæ verò dispositiones corporales, quæ non habent naturalem ordinem ad imaginationem, non transmutantur ab imaginatione, quantumcumque sit fortis, putā figura manus, vel pedis, vel aliquid simile. Hæc S. Thomas. Et huc pertinet quod dixit Dominus in Euangelio: *Quis vestrum cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum unum?*

Quatenus, & in quibus imaginatio vehemens possit commutare corpus.
S. Thomas.

Matth. 6.

57 Cæterum aperienda ratio, & causa est, ex qua fiat, vt qualis fuerit in ardore coitus, & sub ipso conceptu vehemens imaginatio generantium, talis fingatur in vtero fœtus. Thostatus super hoc caput, in tractatu quæstionis decimæ, rationem huius rei huiusmodi affert. Anima, quæ corpori iuncta est, principium est omnium actuum compositi: Et est principium quoddam superius, dirigens corpus secundū suam naturam. Siquidem, vt ait Philosophus in libro secundo de anima, vnitur anima corpori tanquam forma, & vt finis, atque vt motor. Prout autem est motor corporis, mouet, & dirigit ipsum, assimilando id naturæ suæ quantum potest. Et habet se ad illud, sicut artifex ad opus artificiatum: sicut enim artifex per formam exemplaris, quod mente conceptum gerit, imprimit similitudinem eius in rem fabricatam: ita sensitiua anima imaginem sensibilem, quam concepit in ipso vltimo æstu, & ardore libidinis, & sub ipso conceptu, imprimit fœtui. Non quòd tunc actualiter talis forma semini imprimatur: color namque, vel crispitudo capillorum, quæ interdum fœtibus contingunt, propterea quòd matres, dum concipiunt, tales formas intento obtutu contemplantur, non possunt immediatè formari in semine, quod talium colorum, & capillorum non est capax: sed anima ipsa quæ principium est decidendi, atque infundendi in semen virtutem quandam formatiuam fœtus, est quoque principium decidendi virtutem quandam in semen, secundū quam in fœtu iam formato talis color, talisve capilli procreantur. Nam vt scribit Augustinus 3. de Trinitate; sæpenuerò adhibentur extrinsecus quædam causæ, quæ etsi non sint naturales, tamen secundū naturam adhibentur; vt ea quæ in secretis naturæ sinu abdita

Thostatus. Ratio, & causa cur vehemens imaginatio generantis, fœtum imaginem rei similem faciat.
Aristotel.

S. August.

Cap. 11.

continentur, erumpant, & foràs cernantur, explicando *mensuras*, & *numeros suos*, & *pondera*, quæ in occulto acceperunt ab eo, qui omnia in pondere, numero, & *mensura* disposuit. Hæc *Thostatus*.

Franciscus
Vallesius.

Afferre eiusdem rei duas rationes philosophicas minimè aspernabiles 58

Franciscus Vallesius vir in ætate nostra, Medicinæ scientiâ, vñque, & ingenij operibus clarissimus, & Philippi Secundi Regis Catholici, complures annos Archiatros. Is capite vñdecimo eius libri, quem de sacra Philosophia conscripsit, priorem rationem eius rei ad hunc modum contexit, & exponit: Imaginari, non est animæ neque corporis, sed cōiuncti: sicut odisse, amare, reminisci, vt tradit Aristoteles in primo libro de Anima. Deinde animal sentiens, vel imaginans quippiam, fit eius simile, quod imaginatur, & cognoscit, immò fit quasi illud ipsum, quia cognoscens recipit in se speciem, & similitudinem rei cognitæ: Quamobrem dixit Aristoteles, Animam esse quodammodo omnia, quòd omnia cognoscat. Ergo vehementer aliquid imaginans in concipiendo, & generando, fit eius rei simile, & quodammodo illud ipsum: ex quo efficitur, quod intendimus: nam generans facit sibi simile, hoc enim est generale; & quod actus imaginatur aliquid, est ei simile: ergo quod simul gignit, & vehementer aliquid imaginatur, gignit simile sui, non solum secundum naturam, sed etiam secundum id quod imaginatur actus: non enim animal generat sibi simile secundum id, quod fuit, aut erit, sed secundum id quod actum est.

Mira vis
genitalis
seminis.

Posteriorem verò eius rei causam Auctor ille his verbis exponit: Semen 59

habet à generante diuinam quandam vim fingendi omnia membra, & faciendi tale, quale est ipsum generans, non modò secundum proprietates específicas, verùm etiam nonnunquam secundum indiuiduales. Est enim semen potentiâ totum animal; & quia ex omnibus corporis partibus deciditur, omnes quoque partes corporis similiter vt illa erant, efficiendi potestatem habet. Talis porrò seminis potestas, data est à generante, non ratione corporis, sed ratione animæ: si quidem facere ac mouere, ad formam spectat; pati, & moueri, ad materiam, vt ait Aristot. in libris de Generatione & corruptione. Consentaneum igitur est, vt ea potius ex generante deferat semen, & conferat in foetum, quem format, quæ generanti insunt secundum animam, quàm quæ illi insunt secundum corpus, eaque potius in corpus rei generandæ trāsferat, quàm in animam: quocirca in corpore geniti, fiet corporaliter quod in generante quodammodo erat spiritaliter: Atque hinc fiet, vt animal album in ipso actu generandi, vehementer imaginans nigrum quippiam, generet nigrum, potius quàm album.

Quando
maximè
imago
generantis,
sæctum
afficiat, &
cur id raro
contingat.

Hoc autem tunc potissimum continget, cum tam mari, quàm foeminæ, in ipso actu generandi, vehemens eiusdem rei imaginatio simul acciderit: quod non obscurè indicauit Scriptura Genes. 30. dicens Iacob posuisse virgas ante oculos arietum, & ouium, vt in earum contemplatione conciperent. Et hoc valdè congruit cum opinione Medicorum arbitrantium tam marem quàm foeminam, & vim efficientem & materiam conferre ad generationem prolis. Cur autem tam rara sint exempla eius quod fecit Iacob, duplex videtur esse causa. Altera, quòd vtrumque parentem in eius-

dem rei imaginatione, dum sunt in actu generandi, vehementer hærere, nonnisi fortuitò, & rarò, vel diuina quadam ratione accidit. Altera causa est, quòd hoc in animalibus mutis potius quàm in hominibus aptum est fieri; animalia verò non possunt imaginationes suas, quas id temporis habent, indicare nobis. Hactenus ex Vallesio.

Igitur quando primo tempore ascendebatur oues, ponebat VERSUS 14
 Iacob virgas in canalibus aquarum, ante oculos arietum, & ouium, vt in earum contemplatione conciperent; quando verò ferotina admissura erat, & conceptus extremus, non ponebat eas.

60 **L**ATINA lectio huius loci duas fœturas pecudum his verbis denotat: priorem vocans primi temporis; posteriorem appellans ferotinam admissuram. Nec quârum ad sententiam, quidquam differt lectio Hebraica, & Chaldaica. Græca autem lectio non solum ab illis diuersa est, sed valdè imperfectam & mutilam, neque subsistentem continet sententiam. Sic enim ad verbum habet: *Factum est autem in tempore, quo concipiebant oues in utero accipientes, posuit Iacob virgas coram ouibus in canalibus, vt ipsa conciperent secundum virgas, cum verò peperissent oues; non ponebat.* De qua lectione audiat lector iudicium S. Hieronymi, is enim cùm lectionem huius loci ex Hebræo memorasset, subdit: Hoc in lxx. interpretibus non habetur, sed pro ferotinis & temporaneis, aliud nescio quid, quod ad sensum non pertinet, transulerunt.

S. Hieronym.

61 Sed quid per temporaneum siue primitium conceptum ouium, quid item per ferotinum intelligere oportet? Vallesius loco paulò suprâ commemorato, interpretatur conceptum, qui fit tempore dici matutino, & qui fit vespertino: disputans illum esse fœcundiorē & meliorem, hunc deteriore. Huius autem rei duplicem affert causam, vnâ ex ratione victus animalium ductam, alteram ex natura ipsius temporis. Congressus enim maris, & fœminæ matutinus, fit post somnum, & ante cibum: manè autem concoctius est, & cerebrum, in quo præcipuè viger imaginatio, purius est à vaporibus cibi, & vegetum ad functiones sensuum. Si quidem somnus concoctionem cibi maximè adiuuat, & cerebri vapores consumit: vigorēque præstat animali ad functiones eius proprias, quæ sunt sentire, & mouere. Quamobrem semen ob meliorem concoctionem erit fœcundius: & imaginandi vis, ob recentem spirituum ex somno refectionem, purgationēque cerebri à vaporibus, ex ventre, multis & crassis ascendentibus, & grauantibus caput, efficacior erit ad imaginandum. In tempore autem vespertino prorsus contrâ res se habet. Ex natura ipsius temporis idem patet. Etenim tempus dici matutinum, respondet tempori verno anni: meridianum æstiuo: vespertinum autumnali: nocturnum hyberno. Sicut ergo corpora salubriora sunt & valentiora, & ad generandum validiora in Vere, quàm in autumno; ita generatio

Quis dicatur
 primi tempo-
 ris conceptus
 ouium, quis
 item Seroti-
 nus.
 Franciscus
 Vallesius.

melius succedit matutino tempore inita, quam vespertino. Sic ille. Cuius, ut vera sit sententia, non congruit tamen cum historia huius loci, in qua perspicue indicantur duo anni tempora, in quibus pecora concipiebant, & pariebant: erant enim in illa regione, ut sunt in compluribus aliis, pecudes bis in anno foetiferae.

*S. Hieronymus.
in traditionibus
Hebraicis
in Genes.*

Communis igitur tam Hebraeorum, quam Christianorum expositio- 62
rum sententia est, per temporaneam admissuram, siue conceptum, significari eum, qui fit verno tempore; tunc enim pecora robustiora sunt, & viridiora, & generandi cupidiora: ex quo fit, & numerosior, & melior foetura. Optima igitur verborum Scripturae huius loci expositio est, quam tradidit S. Hieronymus hisce verbis: Quod autem hoc loco dicit Scriptura, hoc est: Iacob prudens & callidus, iustitiam, & aequitatem, etiam in noua arte seruabat: Si enim omnes agnos & haedos varios pecora procreassent, fuisset aliqua suspicio doli, & aperte huic rei Laban inuidus contra isset. Ergo ita omnia temperauit, ut & ipse fructum sui laboris acciperet, & Laban non penitus spoliaretur. Si quando enim oues, & caprae primo tempore ascendebantur, quia melior vernus est foetus, ante ipsas ponebat virgas, ut varia soboles nasceretur, quaecumque autem oues, & caprae sero quarebant mare, ante earum oculos non ponebat virgas, ut vnus coloris pecora nascerentur. Et quicquid primum nascebatur, suum erat, quia discolor, & varium erat; quicquid postea, quod vnus esset tam in nigro, quam in albo coloris pecus, ad Laban pertinebat. Sic Hieronymus.

*Allegoria huius
historiae
ex S. Gregorio.*

Pulcherrimam huius historiae allegoriam aperit, & explicat S. Grego- 63
rius in libro 21. Moralium in ipsa Praefatione eius libri: Quid est, inquit, virgas virides amygdalinas, & ex platanis ante gregum oculos ponere, nisi per Scripturae sacrae seriem, antiquorum patrum vitas, atque sententias in exemplum populis praebere? quae quia iuxta rationis examen rectae sunt, virgae nominantur, virgis autem ex parte cortex à Iacob subtrahitur, ut intimus candor appareat: & ex parte cortex seruatur, ut in viriditate permaneant; variusque virgarum color efficitur, partim subtracto cortice, & partim eo retento. Ante oculos enim considerationis nostrae praecedentium patrum sententiae, quasi virgae variae ponuntur, in quibus dum plerumque intellectum litterae fugimus, quasi corticem subtrahimus: & dum plerumque intellectum litterae sequimur, quasi corticem reseruamus. Dumque ab ipsis cortex litterae subducitur, interior allegoriae candor demonstratur: & dum cortex relinquitur, exterioris intelligentiae virentia exempla monstrantur. Bene autem Iacob virgas in aquae canalibus posuit, quia & Redemptor noster in libris eas sacrae scientiae, quibus nos intrinsecus infundimur, fixit. Has virgas aspicientes arietes, cum ouibus coeunt, quia rationales nostri Spiritus cum in Patrum vitis, & doctrinis contemplandis defixi sunt, singulis quibusque actionibus permiscuntur, ut tales foetus operum procreent, qualia exempla praecedentium in vocibus praepceptorum vident, & diuersum colorem proles boni operis habeant, quia & nonnunquam subtracto litterae cortice, acutiùs interna considerat; & seruato nonnunquam historiae tegmine, bene sese in exterioribus

bus format. Nam quia diuinæ sententiæ aliquando interiùs rimandæ sunt, aliquando exteriùs obseruandæ, propterea dictum est per Salomonem Prou. 30. *Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem.* Vbera quippe fortiter premimus, cum verba sacri eloquij subtili intellectu pensamus: qua pressione, dum lac quærimus, butyrum inuenimus; quia dum nutriri vel tenui intellectu quærimus, vbertate internæ pinguedinis vngimur. Hoc tamen nec nimie, nec semper agendum est: ne dum lac quærimus ab vberibus, sanguis sequatur. Plerique enim, dum verba sacri eloquij plusquam debent, decorticant, in carnalem intellectum cadunt. Sanguinem quippe elicit, qui vehementer mungit; quia carnale efficitur, quod ex nimia spiritus discussione sentitur. Sic Gregorius. Cuius paulò supra hæc verba saluberrimum est documentum, omnibus, qui tractant sacras litteras obseruatu utilissimum; Intellectus, inquit, sacri eloquij inter textum, & mysterium, tanta est libratione pensandus, vt moderata vtriusque partis lance, neque hunc nimie discussionis pondus deprimat, neque rursus torpor incuriæ vacuum relinquat. Multæ quippe sacri eloquij sententiæ tanta allegoriarum conceptione sunt grauidæ, vt quisquis eas ad solam tenere historiam nititur, earum notitia per suam incuriam priuetur.

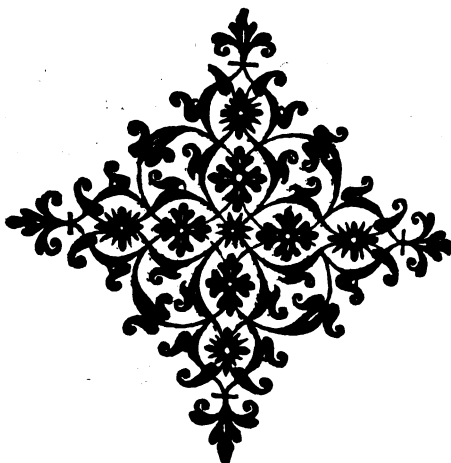
Locus Pro-
uerbiorum ca.
30.

Vtile docu-
mentum B.
Gregor.

Nonnullæ verò ita exterioribus præceptis inserviunt, vt

si quis ea subtilius penetrare conetur, intus quidem nihil inueniat; quin etiam hoc sibi quod foris loquuntur, abscondat.

Hactenus ex Gregorio.

BENEDICTI

PERERII COM-

MENTARIA

IN CAPVT

TRIGESIMVM PRIMVM

GENESIS.

*Reuersio Iacob ex Mesopotamia in Chananitidem cum
vniuersa familia sua; & pactum inter
ipsum, & Laban.*

1 **P**OST QUAM autem audiuit verba filio-
rum Laban dicentium: Tulit Iacob omnia,
2 quæ fuerunt patris nostri, & de illius fa-
cultate ditatus, factus est inclytus: ani-
maduertit quoque faciem Laban, quod
non esset erga se sicut heri, & nudius ter-
tius, maximè dicente sibi Domino, Re-
3 uertere in terram patrum tuorum, & ad generationem
tuam, eròque tecum. Misit, & vocauit Rachel, & Liam in
4 agrum, vbi pascebat greges; dixitque eis: Video faciem
5 patris vestri quod non sit erga me sicut heri, & nudius ter-
6 tius: Deus autem patris mei fuit mecum. Et ipsæ nostis quod to-
7 tis viribus meis seruierim patri vestro. Sed & pater vester cir-
cumuenit me, & mutauit mercedem meam decem vicibus:
8 & tamen non dimisit eum deus vt noceret mihi. Si quādo dixit:
Varie erunt mercedes tuæ: pariebāt omnes oues varios fortus.
quando

quando verò è contrario ait : Alba quæquæ accipies pro mer-
cede: omnes greges alba pepererunt. Tulitque Deus substan- 9
tiam patris vestri, & dedit mihi. Postquã enim conceptus ouium 10
tempus aduenerat, leuaui oculos meos, & vidi in somnis ascen-
dentes mares super fœminas, varios, & maculosos, & diuerso-
rum colorum. Dixitque Angelus Dei ad me in somnis: Iacob; 11
& ego respondi: Adsum. Qui ait: Leua oculos tuos, & vide vni- 12
uersos masculos ascendentes super fœminas, varios, maculosos
atque resperfos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban. Ego 13
sum Deus Bethel, vbi vnxiſti lapidem, & votum vouiſti mihi.
Nunc ergo surge, & egredere de terra hac, reuertens in terram
natiuitatis tuæ. Responderuntque Rachel & Lia: Nunquid ha- 14
bemus residui quicquam in facultatibus, & hæreditate domus
patris nostri? Nonne quasi alienas reputauit nos, & vendidit, 15
comeditque pretium nostrum? Sed Deus tulit opes patris no- 16
stri, & eas tradidit nobis, ac filijs nostris: vnde omnia, quæ præ-
cepit tibi Deus, fac. Surrexit itaque Iacob, & impositis liberis, 17
ac coniugibus suis super camelos, abiit. Tulitque omnem sub-
stantiam suam, & greges, & quicquid in Mesopotamia acqui- 18
ſierat, pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan. Eo 19
tempore ierat Laban ad tondendas oues, & Rachel furata est
Idola patris sui, Noluítque Iacob cõfiteri focero suo quòd fu- 20
geret. Cũque abiſſet tam ipſe, quàm omnia quæ iuris sui e- 21
rant, & amne transmiſſo pergeret contra montem Galaad, nũ-
ciatum est Laban die tertio quòd fugeret Iacob. Qui aſſum- 22
ptis fratribus suis, perſecutus est eum diebus septem: Et com- 23
prehendit eum in Monte Galaad. Viditque in somnis dicen- 24
tem sibi Deum; Caue ne quidquam asperè loquaris contra Ia-
cob. Iamque Iacob extenderat in eodem Monte tabernaculũ: 25
cũque ille conſecutus fuiſſet eum cum fratribus suis, in Mõ-
te Galaad fixit tentorium. Et dixit ad Iacob: Quare ita egisti, 26
vt clam me abigeres filias meas quasi captiuas gladio? Cur ig- 27
norante me fugere voluiſti, nec indicare mihi, vt proſequerer
tecum gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis; Non es paſ- 28
ſus, vt oſcularer filios meos, & filias: ſtultè operatus es: Et nunc 29
quidem valet manus mea reddere tibi malum: Sed Deus pa-
tris vestri heri dixit mihi; Caue ne loquaris contra Iacob
quidquam durius. Eſto, ad tuos ire cupiebas, & deſiderio erat 30

- 31 tibi domus patris tui: cur furatus es Deos meos? Respondit Iacob? Quòd inscio te profectus sum, timui ne violenter aufer-
 32 res filias tuas. Quod autē furti me arguis: apud quēcūque inue-
 neris deos tuos, necetur coram fratribus nostris: scrutare, quic
 33 quid tuorum apud me inueneris, & aufer: hæc dicens, ignora-
 34 bat quòd Rachel furata esset Idola. Ingressus itaque Labā ra-
 bernaculum Iacob & Liæ, & vtriusque famulæ, non inuenit.
 Cūmq; intrasset tentorium Rachelis, illa festinans, abscon-
 dit idola subter stramenta cameli, & sedit desuper, scrutanti-
 35 que omne tentorium, & nihil inuenienti, ait: Ne irascatur do-
 minus meus quòd coram te assurgere nequeo: quia iuxta con-
 36 suetudinem fœminarum nunc accidit mihi. Sic delusa solici-
 tudo quærētis est. Tum enīq; Iacob cū iurgio ait: Quā ob cul-
 pā meā, & ob quod peccatū meū sic exaristi post me, & scru-
 ratus es omnē supellectilē meā: Quid inuenisti de cuncta sub-
 37 stantia domus tuæ: pone hīc corā fratribus meis, & fratribus
 38 tuis, & iudicēt inter me, & te. Idcirco viginti annis fui tecū; O-
 39 ues tuæ, & capræ steriles non fuerunt, arietes gregis tui nō co-
 40 medi: nec captū à bestia ostendi tibi, ego dānū omne reddebā:
 41 quidquid furto peribat, à me exigebas: die, noctūque æstu vre-
 bar, & gelu, fugiebātque somnus ab oculis meis, sicque per vi-
 ginti annos in domo tua seruiui tibi, quatuordecim pro filia-
 bus, & sex pro gregibus tuis: immutasti quoque mercedē meā
 42 decem vicibus. Nisi Deus patris mei Abrahā, & timor Isaac
 affuisset mihi, forsitan modò nudū me dimisisses: afflictionem
 meā, & laborem manū mearū respexit Deus, & arguit te heri.
 43 Respondit ei Laban: Filia meæ, & filij, & greges tui, & omnia,
 quæ cernis, mea sunt; quid possum facere filiis, & nepotibus
 44 meis? Veni ergo, & incamus fœdus: vt sit in testimonium in-
 45 ter me & te. Tulit itaque Iacob lapidem, & crexit illum in ti-
 46 tulum, dixitque fratribus suis: Afferte lapides. Qui congregan-
 47 tes fecerunt tumulum, comederuntque super eum: quem vo-
 cauit Laban Tumulum testis, & Iacob Aceruum testimonij;
 48 vterque iuxta proprietatem linguæ suæ. Dixitque Laban: Tu-
 mulus iste erit testis inter me & te hodie, & idcirco appellatū
 49 est nomen eius Galaad, id est, Tumulus testis. Intueatur, & iu-
 dicet Dominus inter nos, quando recefferimus à nobis, si affli-
 50 xeris filias meas, & si introduxeris alias vxores super eas: nullus
 sermo

sermonis nostri testis est absque Deo, qui præsens respicit. Dixitque rursus ad Iacob: En tumulus hic, & lapis quem erexi inter me & te, testis erit: tumulus, inquam, iste, & lapis sint in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te, aut tu praterieris malum mihi cogitans. Deus Abraham, & Deus Nachor iudicet inter nos, Deus patris eorum. Iurauit ergo Iacob per timorem patris sui Isaac: immolatisque victimis in monte, vocauit fratres suos ut ederent panem. Qui cum comedissent, manserunt ibi. Laban verò de nocte confurgens, osculatus est filios & filias suas, & benedixit illis: reuersusque est in locum suum.

Mutauit mercedem meam decem vicibus.

VERS. 7.

I

L L V D, *decem vicibus*, tribus modis exponitur. Caietanus putat esse dictum hyperbolicè: non enim toties esse mutatam mercedem Iacob; sed quia non semel, sed aliquoties vulgari loquendi more dixit per hyperbolem, decies mutatam esse. Atenim cum nihil absurdi sit fuisse mutatam decies, nec id repugnet narrationi huius loci, immò quàm maximè congruat; alienum videtur, posthabita propria verborum significatione, ad hyperbolicam, sine causâ, confugere. Alij putant, positum esse numerum definitum pro indefinito, ut fit sæpe in Scriptura, & positum esse, decies, pro sæpissimè; siue fuerit decies, siue sæpius. Sic dixit Deus, ut scriptum est Numeror. 14. *Tentauerunt me iam per decem vices*: Et Iob capite decimo nono. *En, inquit, decies confundis me*. Sedenim Hieronymus, & Augustinus, & hos secuti complures alij, propriè accipiunt illud, *decem vicibus*, ita ut verba sonant. Aiunt enim, in illis sex annis, quibus Iacob pro mercede curauit gregem Laban, decies factam ei mercedis immutationem à Laban. Audi Hieronymum in Traditionibus Hebraicis super hunc locum ita scribentem: Per singulos fœtus semper Laban conditionem mutabat. Si videbat varium nasci pecus, post fœtum dicebat: Volo ut in futurum mihi varia nascantur. Rursus cum videlisset vnus coloris nasci pecora (Iacob quippe, hoc audito, virgas in canalibus non ponebat) dicebat, ut futuros fœtus vnus coloris sibi pecora procrearent. Quid plura? vsque ad decem vices semper à Laban pecoris sui, siue Iacob, mutata conditio est: Et quodcumque sibi proposuerat ut nasceretur, in colorem contrarium vertebatur. Ne cui autem in sex annis, decem pariendi vices incredibiles videantur, legat Virgilium, à quo dicitur; *Bis grauida pecudes*. Natura autem Italicarum ouium, & Mesopotamiæ vna esse traditur. Hactenus ex Hieronymo. Facit etiam ab hac interpretatione lectio huius loci secundum lxx. Interpretes, de qua deinceps est dicendum.

Caietanus.

Locus numer.
14. & Iob. 19.

S. Hieron.

Virg. lib. 3.
Georgic.

2 Pro illo, *decem vicibus*, lxx. Interpretes nimium quantum diuersa inter-

pretatione posuerunt, *decem agnis*: quam lectionem S. Hieronymus quasi mirabundus: Septuaginta, inquit, interpretes, pro *decem vicibus*, ut est in libro Hebræo, posuerunt *decem agnis*: nescio qua opinione ducti; cum verbum Hebraicum *Monim*, numerum magis quàm agnos sonet, & hic sensus ex consequentibus magis probetur. Sic Hieronymus. Aquila vertit *decem numero*: Symmachus, *decies numero*. Sed S. Augustinus in questione 95. in Genesim lectionem hanc septuaginta interpretum ad rectâ, & probabilem sententiam exponit. Audiat Lector eius verba: Decem agnos, vel decem agnas, pro decem temporibus posuerunt, quibus oues, quas Iacob pascēbat, per sexennium pepererunt: bis quippe pariebāt in anno. Cōtē erat autē ut primo anno, quo inter se pacti sunt, & ad pascendas oues accessit Iacob, semel parerēt in fine anni; quia cum accessit, iā semel pepererant. Reuerſusque sexto anno, id est, ultimo, cū semel peperissent, exorta necessitate profectionis, prius recederēt, quàm iterū parerent: ac per hoc cū primus annus, atq; vltimus, duos tantum omnium partus sub illo haberēt; medij verò quatuor anni; binos, fiūt omnes decē. Nec mirū quòd hæc decem tempora nomine agnorum appellarunt, qui iisdem temporibus; nascebantur veluti si quispiam dicat per tot vindemias, aut per tot messes, quibus numerus intelligatur annorum. Vnde quidam dixit,

S. Auguſt.
Virg. Eclor.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Per aristas videlicet, messes: per messes, annos significans. Pecudū autē illius regionis fecunditas, sicut Italorum, tanta fertur, ut bis in anno pariant. Tantum est quod ex Augustino memorandū in hoc loco duximus.

P R I M A D I S P U T A T I O .

Super furto Idolorum Laban, factō à Rachele,

Et super illis verbis.

VERSUS 19

Et Rachel furata est Idola patris sui.

Primaquestio
Quid significet vox
Teraphim.

Hæc verba tres habent quæstiones: quarum prior est super Hebræa voce *Teraphim*, quam Latinus Interpres, & hoc loco, & alibi, vertit *Idola*, ut in libro Iudicum capit. 17. & 18. In primo autē lib. Reg. 19. vertit statuā in cap. 3. Osee retinuit Hebræum ipsum nomen *Teraphim* præcisè, cū in libro Iudicum, quibus dixi locis, posuerit vocem *Teraphim*, subiecta eius interpretatione Latina per vocem *Idola*. Significat autem *Teraphim*, imagines, siue simulacra, siue figuras qualescumque, & qualiumcumque rerum, sed plurimum, vel hominum, vel deorum, quæ *Idola* vocantur: imagines dico, & figuras, vel per picturam, vel sculpturam, vel texturam expressas. Huius interpretationis probatorem,

& am

& auctorem habeo S. Hieronymum, qui in Epist. 113. scripta ad Marcel-
lam super voce *Teraphim* disserit hisce verbis: Scito *Theraphim* ab Aquila
μαρφόμοις interpretari, quæ nos figuras, siue figurationes possumus dicere.
Nam 1. Reg. 19. ubi dicitur Saul misisse nuncios, ut caperent Dauidem,
lxx. sic verterunt: *Et venerunt nuntij, & ecce cenotaphia in lecto*, pro cenota-
phiis, in Hebræo est *teraphim* significans pulvinum de caprarum pelle con-
sutum, qui intonsis pilis caput inuoluti in lectulo hominis mentiretur.
Apud Oseam capite 3. sic est secundum Septuaginta: *Diebus multis sede-
bunt filij Israel, sine Rege, & Principe, sine sacrificio, sine altari, & sine sacra-
dotio, & manifestationibus*: pro *sacerdotio, & manifestationibus*, in He-
bræo est, sine ephod, & sine *teraphim*, sicut Theodotion, & Symmachus
verterunt. Ex quo intelligimus, in Ephod iuxta septuaginta, qui sensum
magis quam verba interpretati sunt, sacerdotium interpretari: in *tera-
phim* verò, quæ figuras, vel figurationes dicimus; varia opera, quæ *tera-
phim* vocantur, intelligi. Nam & in Exodo, ceterisque locis ubi describun-
tur vestes plumaria arte contextæ, opus Cherubim; id est, varium, atque
depictum, dicitur esse factum: ita tamen, ut vox Cherubim, litteram *van*
non habeat; quia ubicumque cum hac littera scribitur, animalia potius
quam opera significat. Iuxta igitur hunc sensum, & in libro Iudicum cap.
17. Micha cum veste sacerdotali, cetera quoque, quæ ad sacerdotalia per-
tinent ornamenta, per *Teraphim* fecisse monstratur. Hæc S. Hieronymus.
Quod autem simulacrum illud Davidis in lecto positum à Michol, quod
ibi dicitur Hebraicè *teraphim*, septuaginta interpretes appellauerint Ce-
notaphium, scitè factum ab illis puto. Est enim Cenotaphium, inane
quoddam simulacrum, representans sepultum hominem; aut imposi-
tum tumulo, ut sepeliatur, cum tamen ibi corpus hominis mortui nul-
lum sit.

Cenotaphium.

4 Cæterum videamus quidnam Hebræi, & de nostratibus qui vocantur
Hebræizantes, super ista voce *Theraphim*, commentati sint. Aben Esra,
quem secutus est Arias Montanus in Commentarijs suis in librum Iudi-
cum super caput decimum septimum æius libri, arbitratur, voce *Tera-
phim* significari Imagines, cæli astrorumque certa obseruatione confe-
ctas, & ritu sacratas ad augurandi & diuinandi abusum. Iuxta sententiam
hanc est, quod tradidit Rabbi Chimhi in libro Radicum, *Teraphim* esse
imagines, per quas futura prænoscebantur: consulentibus enim ipsas,
Diaboli arte, responsa reddebantur. Hanc vocis eius interpretationem ma-
ximè probans Oleaster, huiusmodi facit notam super hoc loco: Non ve-
nit, inquit, inter Hebræorum doctores, quid significet dictio *Teraphim*,
quam Idola vertimus: hoc tamen certi de ista voce habemus, quod signi-
ficet Imagines hominum, quæ loquebantur. Nam Ezechielis 21. dicitur,
Regem Babylonis consuluisse *Teraphim*: quo significatur fuisse imagi-
nes, quæ consulentibus responderent. Et Zachariæ cap. 10. scriptum est:
Quia Teraphim locuta sunt mendacium. Thostatus hoc loco narrat, quemad-
modum istiusmodi simulacra per artem Astronomicam, & Necromanti-
cam conficerentur idonea ad reddenda responsa. Sic enim ait: Erant quæ-

*Aben Esra.
Arias Monta-
nus.*

Rab. Chimhi.

Oleaster.

Thostatus.

dam capita ex metallo in quodā certo tempore, & sub certis siderū aspectibus, & coniunctionibus planetarū facta; vt inde virtus è cœlo deriuaretur in illud caput, fieretque potens respondendi consulentibus, & interrogantibus ipsū: idque fiebat partim per Astrologiam, & partim per Necromantiam. Fecit huiusmodi caput Albertus Magnus de Ordine Prædicatorum, quod discipulus eius S. Thomas quadam die confregit. Dicunt etiam Hebræi, fieri consueuisse *Teraphim*, accipiendo caput alicuius pueri primogeniti, & sacrificati in honorem Dæmonis; & istud caput abscissum sale, & aromatibus condiebatur, vt à putredine illæsum diu perduraret: & super linguam eius lamina aurea ponebatur, Dæmonis cuiusdam nomine insignita, & sic dabat responsa consulentibus, & interrogantibus. Sed de veritate, & ratione istorum latè disseruimus super cap. 21. libri Num. Hactenus ex Thostato.

Albertus Magnus, & S. Thomas.

Hebræi.

Auctoris sententia.

Licet igitur negari non possit vocabulo *Teraphim* sæpe significari Idola Gentium, per quæ non rarò Diabolus dabat responsa; non tamen id perpetuū est in Scriptura: nā in 1. Reg. ca. 19. Simulacrū illud Davidis in lecto positum à Michol, appellatur ibi *Teraphim*; nec tamen per illud Dæmon dabat responsa: non enim tale simulacrū domi suæ habuisset David; immò verò raptim fuisse tunc illud factum, historia ipsa loquitur. Illud certum est, *Teraphim* quæ furata est Rachel patri suo, fuisse Deorum simulacra: de istis enim paulò infrā loquens Laban, queribundus dixit Iacob: *Cur furatus es Deos meos?* Cui respondens Iacob, *Apud quemcumque*, inquit, *inuenieris deos tuos, necetur coram fratribus nostris.*

Secunda quaestio.

Cur furata sit Rachel Idola patri sui. Aben Esra. Thostatus.

Altera quaestio est, quo animo, & consilio, & quam ob causam Rachel abstulerit Idola patri. Quinq; causas eius rei afferre possumus. Prima causa; Ne pater Idola illa inspiciendo, vel consulendo, per quod iter Iacob abiisset, cognoscere posset. Et hæc placet Aben Esra, nec displicet Thostato. Cum primū enim nunciatum est Labano, fugisse Iacob, protinus iuit consultū Idola sua, de itinere quod ceperat Iacob; sed ea non inuenit: ex quo putauit, surrepta sibi fuisse à Iacob, vt ipse dixit super ea re cum eo expostulās. Altera causa fuisse dicitur, vt si pater eos insequeretur, & forte comprehenderet, ad eius Deos confugientes, irā ipsius deprecarentur. Hanc rationem tradit Iosephus lib. 1. Antiquitarū ita scribens: sigilla verò Deorum suorum ferebat Rachel, non quòd Deos coleret, quorum contemptū à marito didicerat, sed vt si fortè pater fugientes assequeretur, haberet, quò confugeret, veniam impetratura. Sic Iosephus. Tertia causa à multis hæc traditur, vt ita Rachel patrem deduceret ab idololatria; & hoc placet Rabbi Salomoni. Huius etiā sententiæ sunt Basilii, Nazianzenus, & Theodoretus. Basilii super initio libri Prouerbiorū disputans, vocabulum astutiæ non semper malam in partem accipi, sed esse, & malam, & bonam astutiam, inter alia sic ait: Bona fuit astutia Hebræorum, quando Ægyptios decipiebant: tunc enim mercedem accipiebant ciuitatum à se conditarū, & sibi ipsis materiam suppeditabant ad construendū tabernaculū. Laudabilis fuit astutia obstetricū Ægyptiarū conseruantium masculos Hebræorū. Pulchra fuit astutia Rebecæ, cū magnam illam benedictionem

Iosephus.

Rabbi Salomon.

Basilii.

Nazianzenus.

Theodoretus.

Exod. 1.

Etiam filio minori acquireret: præclara fuit astutia Raab, & Rachelis: illius quidem exploratores saluos præstantis; huius verò, patrem decipiendo, ab idololatria illū liberātis. Sic Basilius. Nazianzenus in Oratione de Sancto Paschate: Si quæpiam, inquit, Rachel es anima patriarchalis, & magna, patris tui cū inueneris Idola, surripi, non ut conserues, sed ut deleas. Sic ille. Accedit etiam huic sententiæ Lyranus, idēque sentit Theodoretus, cuius verba paulò infra memorabimus.

6. Quarta causa hæc fuisse traditur, quòd Rachel quoque studiosa esset Idololatriæ, ut quæ à puellari ætate, per educationem, & institutionē paternam, culturæ Idolorum assueuisset. Hæc est sententia B. Chrysostomi, & Ruperti, & Caietani, atque Oleastri. Verba Chrysostomi in homil. 57. in Genes. hæc sunt: Non sine causa dictum est, nobisque propositum, furatam esse Rachel idola patris sui: Sed ut sciamus, mulieres illas adhuc paternam habentes consuetudinem, Idolorum cultui addictas fuisse. Animaduerte enim quantum in hoc studium impenderint, cum nihil aliud patri auferre voluerint, nisi Idola eius: id verò faciebant ignorante viro, neque enim ille fieri id permisisset. Hæc Chrysostomus. Rupertus autem lib. 7. Commentariorum in Genes. cap. 42. hunc in modum scribit: Hoc loco primū Scripturæ auctoritas, idolorum nomen, vel cultū commemorat, & repræsentat. Porro Rachel, quæ Idola furata est, liquet, quia perfectæ fidei nondum erat: sed antequam obiret, opportunè admodum dictum est à Iacob, domesticis suis: *Abijcite deos alienos, qui in medio vestri sunt, & mundamini, & mutate vestimenta vestra. Dederunt ergo ei: at illè infodit eos subter teretibinthus. Nec multo post inibi scriptum est: Mortua est Rachel, & sepulta est in via, qua ducit Ephratam: hæc est Bethlehem.* Non igitur paruo bono suo Rachel virum fidelem sortita & secuta est, cuius nimirum fide saluata est: Sanctificata est quippe mulier infidelis per virum fidelem. Quocirca rectè, ac rationabiliter dictū à Paulo est 1. ad Corinth. 7. *Si quis frater habet uxorem infidelem, & hæc consentis habitare cum ea, non dimittas eam. & si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentis habitare cum ea, non dimittas virum. Vnde enim scis mulier, si virum saluum facias? aut unde scis vir, si mulierem saluam facias?* Hæc Rupertus.

*S. Chrysostom.
Rupertus.
Caietanus.
Oleaster.*

7. Ad extremum nonnulli arbitrantur, Rachelem abstulisse Idola patri suo, quòd ea constarent ex pretiosa materia, vel auri, vel argenti, vel alia quapiam; tum pro mercede, qua maritum suum Iacob fraudauerat: tum pro dote libi, & sorori suæ debita, qua ipsas priuauerat, tradens ferè nudas marito, & quasi seruas vendens, sicut indicat earum super ista re querimonis, quam ip hoc capite versu 15. exposuit Moyses. Ex his porro quinque; causis mihi quidem postrema hæc præter ceteras probatur. ut planior, & historici congruentior. Ex quo item apparet, illud non fuisse furtū: improprie autem hoc loco sic appellari, non ad veritatem, sed ad externam speciem & opinionē hominū. Solet enim Scriptura aliquid appellare tale, non quòd tale sit, sed quod tale vulgo putetur & appelletur. Exempli causa, post longam disceptationem vtrò citroque habitam inter Iob, & amicos eius, denique Scriptura sic ait: *Omiserunt autem tres viri isti respondere*

*Scriptura nō.
nunquam ali-
quid esse dicit
tale, non quia
tale sit, sed
quia videatur,
& putetur
tale.*

respondere Iob, eo quòd iustus sibi videretur. Super quibus verbis B. Gregorius differēs: Hoc, inquit, quod de Iob dicitur, quòd iustus sibi videtur, sacræ huius scriptor historiarum ad amicorum illorum iudicium retulit, non autem beatum Iob de elationis tumore reprobavit.

*An Rachel co-
luerit idola.
Theodoretus.*

Tertia quæstio, an illud Rachelis furtum Idolorum, arguat fuisse Ra-
chelem id temporis cultricem Idololatriæ: Præter Iosephum, & Basilium,
& Nazianzenum id negantes, quorum verba paulò suprà commemorata
sunt; Theodoretus quæstione 89. in Genesim, diserta, & valida argumen-
tatione probat, Rachelem non fuisse cultricem Idolorum. Ad hunc autem
modum scribit: Quidam dixerunt Rachelem furripuisse Idola, quòd &
ipsa Idololatriæ studio teneretur. Ego verò contra sentio, propterea patri
abstulisse Idola, quòd sic vellet patrem ab impio Dæmonum cultu libe-
rare: pietatem namque eius mulieris satis docuit Scriptura dicens Genes.
13. *Recordatus est Deus Rachelis, & exaudivit eam, & aperuit eius vulnam.*
Cum enim audisset à Iacob: *Nunquid ego tibi sum pro Deo, qui te privavi
fructu ventris?* Vehementiores Deo preces obtulit, & adepta est quod po-
scebat. Quinetiam post partum, suam in Deum pietatem demonstravit:
nato enim filio Ioseph, dixit: *Abstulit à me Deus opprobrium, & vocavit no-
men eius Ioseph, dicens; Addat mihi Deus alterum filium.* Quomodo igitur
talis mulier in Deum affectu prædita, Idolis, quæ non sunt dii, inservire
potuisset? Verùm arbitror & aliud per hæc significari: Iacob typum Dei
creatoris omnium gerebat: nam. duos populos Deus habuit: senio-
rem quidem, habentem super cor velamen: iuniorem verò, decore fidei
exornatum. Ita Iacob, duas vxores habebat, Liam videlicet, quæ ocu-
lis erat infirmis: Et Rachelem specie pulchram, & visu valde formo-
sam: & senio-rem liberis abundantem: iuniorem verò sterilem. Ex Gen-
tibus quippe congregata Ecclesia, sterilis antea fuerat: sed postea, liberis
maximè fecundata est, sicut prædixit Isaias 54. *Lasare sterilis, quæ non pa-
ris: erumpe & clama, quæ non parturis, quoniam plures erunt filij deserte, quam
cuius, quæ virum habet.* Quoniam igitur Ecclesia, quæ credidit Deo Salva-
tori, primitivum Idololatriæ errorem radicitus extirpavit: Rachel typum
eius gerens, furata est Idola patris; vt in eo quoque veritatem adum-
braret. Hactenus ex Theodoro. Cuius opinionem esse veram, non
obscurum dat indicium, id quod Rachelem fecisse Idolis quæ abstule-
rat, narrat Moyses in hoc capite, versu trigésimo quarto: *Cumque, inquit,
intraisset Laban tentorium Rachel, illa festinans, abscondit Idola subter fra-
menta cameli, & sedit desuper.* At si Rachel Idola illa, vt Deos suos, co-
luisset, non ita indecenter, neque irreuerenter, neque abiectione ea tra-
ctasset.

*Chrysostom.
Rupertus.
Caietanus.
Oleaster.*

Verùm contraria est sententia Chrysostomi, & Ruperti, causam illius
furti assignantem studio Idololatriæ, quod erat in Rachele; verba illo-
rum paulò superius posuimus. Idem sentit Caietanus, cuius verba paulò
infra exponemus. Oleaster item hoc loco, verisimile id esse sic argumen-
tatur. Fuisse Idola in domo Iacob, etià post digressum à Laban, & disces-
sum ex Mesopotamia, Scriptura ipsa indicat infra, Genesim 35. vbi Iacob
admo

admonens domum suam, dicit: *Abijcite deos alienos qui sunt in medio vestri: & mundate vos, & mutate vestimenta vestra; & dederunt ipsi Iacob omnes deos alienos qui erant in manu sua, & in aures qua erant in auribus suis: & abscondit ea sub ier quercum, qua erat apud Sichem.* Non est autem credibile foeminas, & seruos, alióque comites Iacob Idolis assuetos, tam facile omnia reliquisse, cultumque deorum suorum sic esse oblitos, ut non secum Idololatriæ aliquod vestigiũ deferret; præsertim si Teraphim, id est, idola illa, futura prædicebant, quæ sciendi omnes sumus audissimi. Sic Olcafter.

9 Sed mihi prior sententia probabilior videtur. Nam quod obijcitur de idolis postea repertis in domo Iacob, non est necesse id referre ad Rachelem, sed ad seruos alios, qui erant in domo Iacob, nec fortasse idola habuerunt colendi gratiã, sed propter materiæ præstantiã. Et verisimile est, idola illa non fuisse allata ex Mesopotamia, sed in receti direptione, ac cæde Sichimitarum fuisse cum cætera præda eis ablata. Verum Iacob, vel cognito, aliquos de suis domesticis ea Idola colere, vel cauens ne quispiam suorum in eorum cultum delaberetur, abiecit ea ex domo sua, & sub terra penitus defodit. Quanquam autem, ut dixi, sententiam hanc propiorem vero esse iudicem, non tamen prorsus improbo, neque damno posteriore opinionem. Immo verò non satis iustam, nec satis æquam cæle animaduersionem Catharini in Caietanum, impedio acerbius, quam res merebatur, notationem quandam Caietani, super hoc loco exagitantis atque reprehendentis. Ascribam hinc primò verba Caietani, tum censuram Catharini. Verba Caietani, interpretantis illud: *Furata est Rachel idola patris sui,* huiusmodi sunt: Hinc apparet, partim D E V M verum, partim Idola coluisse Laban, domumque eius: traditione siquidem aui sui Nachor colebat verum D E V M: exemplo autem Gentium, inter quas viuebat, simul etiam colebat Idola. Hinc quoque prudens Lector habes, quòd disparitas cultus, non est ex naturali iure impediens coniugium: ex hoc enim quod Iacob vir fidelis & iustus coniugium iniuit cum idololatri, & quòd vxor eius in hoc loco idololatra scribitur, discimus connubia fidelium cum infidelibus fieri, non esse aduersus ius naturale. Iacob enim vir iustus non duxit vxorem contra ius naturæ. Hæc Caietanus.

*Disceptatio
Catharini cum
Caietano, An
Rachel fuerit
infidelis, &
An coniugium
inter fidelem
& infidelem
sit vetitum iure
naturali.
Caietan.
Censura Catharini.*

10 Audi nunc Catharini censuram. Sic enim scribit libro 5. Annotationum in Caietanum: Inter dispares cultu non esse illicitum naturali iure matrimonium asserit Caietanus. Quod ut impium dogma notaui, cum Apostolus id naturali ratione prohibeat, scribens 2. Corinth. 6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio CHRISTI ad Belial? aut quæ pars fidei cum infidele?* Deinde confirmat id Catharinus testimonio Ambrosij, & ipsiusmet Caietani super eo loco Pauli: posthæc subdit Catharinus: Rachelem porro fuisse idololatram, quàm ineffaciter colligit Caietanus, ex eo quòd surripuerit idola patris sui Laban! Nam Hebræa vox *Teraphim*, non semper falsos deos, significat, sed quælibet simulacra; ut notat Hebræi: & credibilius est, Rachel ea patri abstulisse, non quòd ea coleret ipsa, sed ut colendi ea, occasione patri adimeret. Deniq; non

Comment. in Gen. Tom. 4.

q q

solum fidelem, sed piam sceminam fuisse Rachelem, satis indicat historia capitis 30. Genesis, narrans eam & ante partum, & post partum, Deum esse precatam, cuiusque preces fuisse à Deo exauditas. Hæc Catharinus. Sed enim licet probabilius sit, ut nos supra docuimus, Rachelem non fuisse cultricem Idolorum; contraria tamen opinio, non ita est improbabilis, ut facit eam Catharinus. Nam & auctoritas Chrysostomi ac Ruperti potest eam probabilem facere; & ratio, quam attulit Oleaster, non est planè aspernabilis.

*Coniugiantur
fideles & infideles
in sacris
litteris prodita.*

Quod autem Catharinus impium esse arbitratur dicere, Coniugium inter fidelem & infidelem non esse illicitum & prohibitum iure naturali; si præcisè & absolutè intelligat, vehementer fallitur. Talia quippe coniugia non pauca in sacris litteris memorantur à viris sanctis facta. Ioseph uxorem duxit Aseneth filiam Phutipharis Sacerdotis Æliopoleos. Genes. 41. Moyses accepit Sephoram uxorem, filiam Sacerdotis Madian, Exodi. 2. Samson Dalidam Philisthæam, Iudic. 14. Dauid Maacham filiam regis Gessur. 2. Reg. 3. Salomon filiam Pharaonis. 3. Reg. 11. Denique Esther nupsit Assuero. Isti autem viri cum essent sanctissimi, talia matrimonia, si quidem essent contra ius naturæ, nullo modo iniuissent. Præterea, tale matrimonium esse prohibitum iure naturali, dupliciter potest intelligi: vno modo, ut etiam secluso omni iure positivo, & tatummodo secundum ius naturale, si tale matrimonium fiat, esset irritum ac nullum. Sed hoc perspicuè falsum est. Sic enim si duorum coniugum infidelium alter conuerteretur ad Fidem, matrimonium dirimeretur, nec posset fidelis manere, quasi cum coniuge, cum infideli muliere: quod est tamen contra consiliū B. Pauli, suadentis coniugi fideli, ne deserat coniugem infidelem, si tamen velit cum eo citra calumniam Dei, quem ipse colit, manere. Sin autem Catharinus intelligit, tale coniugium esse contra ius naturæ, quia sit inconueniens & indecens, & irrationabile, & periculosum, & idcirco mortali peccato, quæ tale est obnoxium, id libenter ego confiteor, & assentior ipsi: & ad hoc ostendendū, & persuadendum pertinent verba illa Pauli, quæ ipse citauit. Id tamen non prohibet, quin remoto iure positivo, & stando tantum in iure naturali, posset tale matrimonium fieri, non modò licitè & honestè, sed etiam salubriter ac laudabiliter: tum nimirum, si vir fidelis contrahat cum infideli, securus omnino, sibi nihil ex eius societate & contubernio, mali, quantum ad religionem & mores, euenturum: immò permagnam spem habens, per tale coniugium infidelem mulierem ad Christi fidem conuersum iri. Verum de hac inter Catharinum & Cætanum altercatione, quod hæcenus dictum est, satis Lectori sit.

B. Gregorij allegorica huius historia expositio.

Restat ut scitam huius historiae allegoricam expositionem à B. Gregorio traditam hoc loco adscribamus. Sic autem ait libro 30. Moralium super illa verba Iob 39. *Clamorem exactoris non audit.* Potest, inquit, per Laban mundus intelligi: qui cum furore persequitur Iacob, quia Electos quosque, qui Redemptoris nostri membra sunt, persequendo opprimere conatur. Iacob, filiam Laban abstulit, quia Christus Ecclesiam ex Gentilitate congregauit; & de domo paterna eam abstrahens, dicit ei per Prophetam:

Psalm. 44.

phetam: *Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui.* Quid verò per Idola quæ tulit Rachel, nisi auaritia designatur, teste Paulo: *Et auaritia, quæ est idolorum seruitus?* Laban non inuenit Idola apud Iacob, quia ostensis mundi thesauris, Diabolus in Redemptore nostro vestigia concupiscentiæ terrenæ non reperit. Per Rachel enim, quæ ouis interpretatur, Ecclesia figuratur: sedere autem, est humilitatem pœnitentiæ appetere, sicut scriptum est Psalmo 126. *Surgite, postquam sederitis, qui manducatis pacem doloris.* Rachel ergo Idola sedendo operuit; quia Ecclesia Christum sequens, terrenæ concupiscentiæ vitia pœnitendo rexit. Quò spectat illud Psalmi 31. *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Nos igitur Rachel illa signauit; tunc enim Idola sedendo premimus, quando culpas auaritiæ pœnitendo damnamus. Nec solet auaritia euenire his, qui in via Domini viriliter currunt; quibus dicitur, Psalmo 30. *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum.* Sed ijs maximè, qui effœminato gressu gradientes, per blandimenta seculi resoluuntur. Quod significauit Rachel, cum sedens super Idola, dixit patri suo scrutanti: *Iuxta consuetudinem fœminarum nunc accidit mihi.* Sic Gregorius.

Apud quemcunque inueneris Deos tuos, necetur coram fratribus nostris.

VERS. 32.

13 **C**UM Iacob non haberet tunc alios in comitatu suo, nisi uxores, & filios, & seruos; quæritur, quòsnam hîc appellet fratres suos? Communis sententia est, quæ nititur auctoritate B Hieronymi, in hoc loco nomen fratrum esse positum pro cognatis, etiam arctissima necessitudine, qualis est inter auum & nepotē, & inter Patrem & Filium, inuicem iunctis. Ergo filij Iacob, qui erant nepotes Laban, vocantur hîc fratres vtriusque. Ad eundem modum, quod supra dictum est Genes. 25. Ilmaëlem mortuum esse coram fratribus suis, de filiis & nepotibus eius interpretatur Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim super eum locum. Idem porrò Hieronymus in eo libro, quem scribit in Heluidium, tradit, fratres dici in Scriptura quatuor modis, Naturâ, Gente, Affectu, Cognatione. Naturâ, vt Iacob & Esau; Gente, vt omnes Iudæi inter se; Affectu, vel spirituali, vt omnes inter se Christiani, vel naturali, vt omnes inter se homines, cum eandem habeant omnes naturam, eundemque Patrem, & Creatorem Deum. Denique cognatione; quacunque enim sanguinis coniunctione sint inter se copulati, appellantur fratres; exempli causâ, auunculus, & filius fratris, vocantur fratres, vt Abraham & Lot, Genes. cap. decimo tertio. Iacob, & Laban Genes. cap. 29. Quinetiam pater, & filius, auus, & nepos appellantur fratres. quod probat Hieronymus tum ex hoc loco Genes. cap. trigésimo primo, tum ex illo Genes. cap. vigésimo quinto. Atque hæc est & Beati Hieronymi, & communis expositorum sententia. Quam ego vt non improbo, ita probabiliorem censeo Thostati opinionem. Qui nomine fratrum interpretatur cognatos Laban quos ipse duxerat secum ad

*Hieronymus.
Nomen fratris
quatuor modis
usurpatur in
Scriptura.*

insequendum, & capiendum Iacob, isti enim, quia erant cognati Laban, erant item affines Iacob, & ex consuetudine illarum gentium dicebantur fratres. Omnino illud quod dixit Iacob: *Apud quemcunque inueneris Deos tuos, necetur coram fratribus nostris*. Significat voluisse Iacob, ut illi fratres essent arbitri & iudices, cum potestate inquirendi & cognoscendi, & damnandi quemcunque deprehendissent eius furti reum. Hoc autem minimè cōpetit in filios Iacob, tum quòd essent paræ ætatis; maximus enim eorum natu Rubē, nondū erat transgressus decimum tertiu annū, tum quòd omnes, qui erant in familia Iacob, suspecti habebātur eius furti, & apud eos inquirendum, & scrutandum erat. Quapropter filij Iacob, tum propter ætatem, tum propter hanc, quam dixi, causam, minimè idonei fuissent, qui eius controuersæ arbitri, & iudices constituerentur.

Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac affuisset mihi, forsitan modò nudum me dimisisses.

Versu 41.

Quinque ex-
positiones,
quæ fuerit
iste timor
Isaac.

Genes. 22.

IN FRA quoque in hoc ipso capite Versu quinquagesimo ter-¹⁴ tio dicitur Iacob iurasse per timorem patris sui Isaac. Quæritur itaque hoc loco, quis fuerit ille timor Isaac, qui affuit ipsi Iacob, & per quem Iacob, tanquam per quid sanctum, & diuinum iurauit. Quinque sunt huius rei expositiones. Prima est expositio quorundam Hebræorum, referentium id ad timorem illum maximum, quem eo tempore habuit Isaac, cum ligatus à patre suo Abraham, & impositus super altare. vidit supra se districtum gladiū, quo iugulandus erat. Verum hoc sic refellitur: ille timor non fuit arbitrarius, & voluntarius; sed planè naturalis, & ideo minimè laudabilis, sicut nec vituperabilis: timor verò Isaac, per quem iurauit Iacob, & quem dixit affuisse sibi, erat quid laudabilissimum, Deoque gratissimum. Secunda expositio: significari timorem, & pietatem, qua ipse Iacob colebat & venerabatur patrem suum Isaac: insigni enim pietate eum colebat. D E V S autem benefacere solet filiis gratis, & pijs erga parentes; talēque se aduersus eos exhibere, quales filij sunt erga parentes. Quod autem iurauit per timorem Isaac, significat iurasse per ipsum Isaac, quem ipse timebat, timore scilicet, ut vocant, reuerentiali, & filiali. Similiter vulgo solent homines iurare, vel per vitam patris sui, vel per vitam Regis, vel alius cuiuspiā personæ, quam ipsi vnice amant, & honorant. Non est mala hæc expositio, sed aliæ, quas subijciam, sunt aptiores, & meliores.

Tertia expositio, significari timorem, id est, eximiam reuerentiam & pietatem, qua Isaac colebat, & venerabatur D E V M. Nam etsi omne genus virtutibus excellebat Isaac, inter omnes tamē religio, & pietas aduersus Deum, elucebat maximè, atque eminebat. Quanquam Hebræi, cur tantis aliis virtutibus Isaac, solus eius timor, & pietas erga D E V M cōmemorata sit, hanc reddunt rationem, quòd Isaac adhuc viueret, & quoad viuuit quisque mortalium, quia peccare potest, viuere eum in timore necesse est. Celebratur enim dictum illud Sapientum Hebræorum: Sanctus,

Sanctus, & benedictus Deus non tribuit nomen suum iustis adhuc viuē-
tibus. Quo significare voluerunt, Deum appellari, mortuorum Deum
veriùs, quàm viuorum. Quarta expositio est Aben Esræ, est etiam Caie-
tani, qui significari putant, merito timoris Isaac, id est pietatis, & deuotio-
nis, qua ille pro filio suo Iacob assidue supplicabat Deo, fuisse Iacob ser-
uatum, cum ab alijs calamitatibus malisque, tum à fallacijs omnibus, &
fraudibus, atque calumnijs soceri sui Laban, & insuper omnia ei, etiam
supra votum, prosperè contigisse. Atque hæc melior prioribus est inter-
pretatio.

Aben Esra.
Caetanum.

15 Quinta, quæ omnium videtur optima interpretatio, huiusmodi est:
Timor Isaac, significat ipsum Deum. Solet enim Scriptura Deum appel-
lare timorem, & terrorem, quod maximè timendus sit, summèque terri-
bilis, non solum propter omnipotentiam & iustitiam, atque ineuitabilem
scelerum vindictam, quarum rerum pauore plerique mortalium ad co-
lendum Deum impelluntur: Verùm maximè propter infinitam eius ma-
iestatem, quæ reuerentiam, & venerationem exigit. quantam humanus a-
nimus maximam capere potest, immò verò infinitis partibus maiorem.
Quod autem dicatur Deus timor, clarissimum habes apud Isaiam locum
in cap. 8. vbi sic est: *Sanctificate Dominum Deum Israel, ipse est pauper vester, ipse
terror vester*. Ceterum in huiusmodi locutione monendus Lector est, mo-
rem esse Scripturæ, Deum dicere esse hoc, vel illud, non quia propriè sit
talis, sed quia talis est, vel effectiue, vel obiectiue (lubet enim ad præsens
loqui more Scholastico) Effectiue dicitur Deus esse aliquid, quod sit ef-
ficiens eius rei: hoc modo in Psalmis frequenter dixit Dauid, Deum esse
suam lucem, salutem, & fortitudinem, quod esset illuminans ipsum, & sal-
uum, & fortem faciens. Obiectiue autem Deus dicitur esse aliquid, quod
in ipso Deo, vel circa ipsum Deum, illud versetur; quo significatu dixit
Dauid: Dominus spes mea, patientia mea, expectatio mea, quod ipse spe-
raret in Deo, ipsumque expectaret, & stineret, propter ipsum custodiens
vias duras, vt ipse dixit. Ad hunc quoque modum dictus est hoc loco Deus
timor Isaac, quod Isaac Deum eximio, ac singulari timore, pleno videlicet
reuerentiæ, ac pietatis vnice coleret, ac veneraretur.

Auctoris ex-
positio cur
Deus dicatur
timor, & ter-
ror.

Observandum
modum loquen-
di scriptura.

Psal. 116.

Cumque abiisset, & amne transmissio pergeret contra montem
Galaad; nunciatum est Laban die tertio, quod fugeret Ia-
cob. Qui assumptis fratribus suis, persecutus est eum die-
bus septem, & comprehendit eum in monte Galaad.

VERS. 22.
23.

61 V15 fuit ille amnis, hic propriè innominatus, quem Iacob ex
Mesopotamia iter faciens in Palæstinam traiecit? Haud du-
biè fuit Euphrates: hic enim venientibus ex Mesopotamia in
Palæstinam, necessariò traiciendus est. Euphrates porrò so-
let in Scriptura, ad denotandam eius præstantiam, dupliciter appellari,

Euphrates.

vel fluius magnus, vt Gen. 15. Et Iosue 1. vel præcisè, & sine vlla adiunctione, Fluius, vt hoc loco & Exod. 23. & Iosue 24. Vnde illud (trans Flumen) satis frequens in Scriptura, idem significans, atq; trans Euphratem, vnde scilicet parens gēris Hebrææ Abraham vocatu & iussu Dei venit in Palæstinam. Tali verò laude dignatus est Euphrates, quòd tribus nomini bus sit fluminum nobilissimus: primò quia est maximus omnium Asiæ fluminum: quinetiam omniū terræ fluminū, quæ id temporis nota erant Iudæis, post Nilum, maximus habebatur. Deinde quia erat vnus de quatuor fluijs ex Paradiso emanātibus. Denique quòd fuerat à Deo designatus, & constitutus quasi terminus amplissimæ ditionis, & imperij quod promiserat Deus Hebræis, sic enim dixerat Abrahæ Genes. 15. *Semini tuo dabo terram hæc, à fluuio Egypti, vsque ad fluxum magnum Euphratem.*

Genes. 2.

Consideratio
mons Galaad.

S. Hieronym.

Ceterum verba illa: *Et comprehendit eum in monte Galaad*: requirere videntur à nobis, vt de monte hoc in sacris litteris percelebri, & qui primum in Scriptura hoc loco memoratur, pauca dicamus: & ante alia quid de eo prodiderit. S. Hieronymus in libro de locis Hebraicis. Hoc autem modo ille scribit; Galaad mons, ad quē septimo die perfectionis è Charis, Iacob profugus venit, est ad tergum Phœnices & Arabiæ collibus Libani copulatus: extenditurque per desertum vsque ad eum locū, vbi trās Iordanem habitauit olim rex Sehon Amorrhæorum. Cecidit hic mons in sortem filiorum Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manasse. Sed & Hieremias loquitur cap. 22. *Galaad tu mihi initium Libani*; à quo monte, & ciuitas in eo condita, sortita est vocabulum, quam accepit de Amorrhæorum manu Galaad filius Machir, filij Manasse; Numerorum 26. Hæc Hieronymus.

Situs, & longi-
tudo & initium
atque finis
Galaad.
Ptolomæus.

At enim uerò ab ijs, qui post Hieronymum, de isto monte distinctiūs, 18 & vbertius scripserunt, hæc fermè prodita sunt: Mons Galaad, qui à Ptolomæo vocatur Hippius, montium Libani, qui trans Iordanem sunt, altissimus est: & quinquaginta circiter milliaria longus: Ab Austro iuxta ciuitatem Iacer, rupesque Arnon initium sumit: & versus Septentrionem, per duo regna, Amorrhæorum scilicet & Basan: ad Orientem verò per deserta loca, diuersis cacuminibus vsque ab Libano montem porrigitur, & in diuersis locis diuersa sortitur nomina. Namque à rupibus Arnon vsque ad ciuitatem Cedar, vocatur Galaad, qua parte cæteris fertilior, & altior est, vt hîc ob loci eminentiam, reliquarum partium caput esse videatur. Deinde verò, quo vsque Bostam, siue Phialam fontem protenditur, Seir vocatur. Hinc porro Trachonitidem regionem circumiens, Hermon appellatus est, & è regione Cæsareæ Philippi vsque Damascus excurrens, Libano monti iungitur: quam ob causam Hieremias ipsum vocauit caput Libani. Antecedit hic mons fertilitate, & vbertate alios omnes, qui ultra Iordanem sunt montes: est enim arborū, aromatum, & graminis feracissimus. Abundat pinis vbertim resinam sudantibus, quæ quidem optima, & laudatissima olim habebatur, vel teste ipso Hieremia cap. 8. & 46. *Numquid resina, inquit, non est in Galaad, aut medicus non est ibi?*

Altitudo, &
fertilitas.

quare

quare igitur non est obducta cicatrix filie populi mei? & alio loco: Ascende in Galaad, & tolle resinam, virgo filia Aegypti: frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi. Est enim resina humor ex arboribus, præsertim verò pinis distillans, cuius medicamine vulnera curantur.

19 Sed quæ fuerit causa cur isti monti positum fuerit nomen Galaad, narratur in hoc capite versu 48. Iacob enim fœdus percussurus cum socero suo Laban, strui iussit acervum, siue tumulum lapidum, super quo epulantes fœdus inuicem inierunt; & inde acervum illum appellarunt acervum testimonij: sed uterque secundum proprietatem linguæ suæ. Nam Laban Syriacè vocavit legar Sahaduta, Iacob verò Hebræa lingua nominavit Galhed, siue Galaad, utroque autem vocabulo tam Syro, quàm Hebræo idem significatur, nempe acervus testimonij, quod ille acervus lapidum futurus esset in posterum percussi fœderis inter eos monumentum, ac velut testimonium. Ex eo verò factum est, ut etiam mons ipse, in quo id gestum erat, simili etiam nomine appellaretur: nec solum mons, sed etiam ciuitas in eo condita, & regio ei adiacens.

Origo, & causa nominis.

20 Monendus hoc loco est lector, quod scriptum est versu 47. *Uterque iuxta proprietatem lingue sue*, id non esse neque in Hebraicis, neque in Græcis codicibus, sed adiectum esse à Latino Interprete, quo distinctior, & dilucidior esset sententia. Quemadmodum contrà Latinus Interpres non habet, quod est in libris Græcis, & Hebraicis, in nostra enim translatione vnum duntaxat nomen legitur fuisse impositum: id autem fuit, Galaad, quod significat, ut diximus, acervum testimonij. At Hebraicè, & item Græcè duo nomina leguntur fuisse imposita, vnum quidem, illud quod dixi, Galaad, alterum verò Mispha, quod propriè significat speculam; vel, ut septuaginta verterunt, visionem. Nam quia dixerat Laban: *Intueatur, & iudicet Dominus inter nos*, siue ut ad verbum sonant, Hebræa: *Speculetur Dominus inter me, & te*, inde appellatus est locus specula, siue visio. Lectio igitur eius loci Hebraica huiusmodi est: *Et dixit Laban: Cumulus iste sit testis inter me, & te hodie*, idcirco vocavit nomen eius Galhed, & Mispha: quia dixit: *Speculetur Dominus inter me, & te*. Græca verò eiusdem loci lectio huiusmodi reddit sententiam: *Propterea vocatum est nomen, Acervus testatur, & visio quam dixit, Respiciat Deus inter me, & te*, quæ lectio perplexum habuit S. Augustinum in quæst. 98. in Genesim, ambigentem de qua visione id esset intelligendum: sed tandem refert ad visionem Dei, quam habuit Laban in itinere, cum insequeretur Iacob, in qua visione Deus cum deterruit à malefaciendo, malequè loquendo ipsi Iacob.

Diversitas lectionis Latina, Græca, & Hebraica.

BENE

BENEDICTI

PERERII COM-

MENTARIA

IN CAPVT

TRIGESIMVM SECVNDVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob pertimescens fratrem suum Esau, placandi eius, conciliandique sibi gratiâ, legationem ad eum mittit, & duplici Angelorum visione confirmatur, & nouum ei nomen imponitur Israël.

1 IACOB quoque abiit itinere quo cœpe-
2 rat: fueruntque ei obuiam Angeli Dei.
3 Quos cùm vidisset, ait: Castra Dei sunt
hæc: & appellauit nomen loci illius Ma-
hanaim, id est, Castra. Misit autem, & nū-
cios ante se ad Esau fratrem suum in ter-
ram Seir, in regionem Edom, præcepitq;
4 eis dicens: Sic loquimini Domino meo Esau: Hæc dicit frater
tuus Iacob: Apud Laban peregrinatus sum, & fui vsque in
5 præsentem diem: Habeo boues, & asinos, & oues, & seruos,
& ancillas: mittôque nunc legationem ad dominum meum,
6 vt inueniam gratiam in conspectu tuo: Reuersique sunt nun-
cij ad Iacob dicentes: Venimus ad Esau fratrem tuum, & ec-
7 ce properat tibi in occursum cum quadringentis viris. Timuit
Iacob valdè, & perterritus diuisit populum, qui secum erat,
greges

greges quoque & oves, & boues, & camelos in duas turmas,
 dicens: Si venerit Esau ad vnam turmam, & percusserit eam,
 alia turma, quæ reliqua est, saluabitur, Dixitque Iacob; Deus
 patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac: Domine qui di-
 xisti mihi: Reuertere in terram tuam, & in locum natiuitatis
 tuæ, & benefaciam tibi: minor sum cunctis miserationibus
 tuis, & veritate tua quam expleuisti seruo tuo. In baculo meo
 transiui Iordanem istum: Et nunc cum duabus turmis regre-
 dior. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valdè eum timeo:
 ne fortè veniens, percutiat matrem cum filijs. Tu locutus es
 quòd benefaceres mihi, & dilatares semē meum sicut arenam
 maris, quæ præ multitudine numerari non potest. Cūmq; dor-
 misset ibi nocte illa, separauit de his quæ habebat munera
 Esau fratri suo, capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas,
 & arietes viginti, camelos fœtas cum pullis sui triginta, vaccas
 quadraginta, tauros viginti, asinas viginti, & pullos earum de-
 cem. Et misit per manum seruorum suorum singulos scorsum
 greges, dixitq; pueris suis: Antecedite me, & sit spatium inter
 gregem, & gregem. Et præcepit priori, dicens: Si obuium ha-
 bueris fratrem meum Esau: & interrogauerit te: cuius es? aut,
 quo vadis? aut cuius sunt ista, quæ sequeris? respondebis: serui
 tui Iacob; munera misit domino meo Esau: ipse quoq; post nos
 venit. Similiter dedit mandata secūdo, & tertio, & cunctis, qui
 sequebātur greges, dicens: Iisdē verbis loquimini ad Esau cum
 inueneritis eum. Et addetis, Ipse quoque seruus tuus Iacob iter
 nostrū sequitur: dixit enim; placabo illū muneribus, quæ præ-
 cedunt, & postea videbo illum, forsità propitiabitur mihi. Præ-
 cesserunt itaq; munera ante eum, ipse verò mansit nocte illa in
 castris. Cūmq; maturè surrexisset, tulit duas vxores suas & to-
 tidem famulas cum vndecim filiis, & trāsiuit vadum Iaboch.
 Traductisq; omnibus quæ ad se pertinebant, mansit solus: &
 ecce vir luctabatur cum eo vsq; manè. Qui cū videret quòd
 eum superare non posset, tetigit neruū fœmoris eius, & statim
 emarcuit. Dixitq; ad eum: Dimitte me, iam enim ascendit au-
 rora. Respondit; non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ait er-
 go: Quod nomē est tibi? Respōdit: Iacob. At ille: Nequaquam,
 inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam
 si contra Deū fortis fuisti, quanto magis contra homines præ-

- 29 ualebis? Interrogauit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit, cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. Vocauitq; Iacob nomen loci illius Phanuel, dicēs;
- 30 Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Ortusq; est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel: ipse verò claudicabat pede. Quam ob causam non comedunt nertuum filij Israel, qui emarcuit in femore Iacob, vsq; in præsentem diē, eo quod tetigerit neruū fœmoris eius, & obstupuerit.

VERS. I.

Iacob autem abiit in itinere, quod cœperat: fueruntque ei obuiam Angeli Dei. Quos cum vidisset, ait; Castra Dei sunt hæc: & appellauit nomē loci illius, Mahanaim, id est Castra

Hæc est tertia visio diuina, quæ cōtigit Iacob. Nam prima visio fuit admiranda illius scalæ, Genes. 28. altera fuit, cum Angelus in somno demonstraui ei arietes ascendētes super oues, ad conspectum diuersicolorum virgarum, Genes. 31. Tertia verò hæc visio, qualisnam fuerit, & quemadmodum facta, vtrum sub specie visibili, an tantum per visionem imaginariam: & vtrum in vigilia an in somno, incertum est. Mihi quidem Caietani non displicet coniectura, ad hunc modum super his verbis scribentis: Tertia hæc est visio diuina Iacob: Verum de ea nihil scriptura dicit qualis fuerit, an in vigilia, an in somno, & vtrum in Ecstasi, an vtendo corporali visione. Librando tamen verba Hebraica, apparet non fuisse visionem corporalem, sed internam; sic enim Hebraicè legitur; *Et occurrerunt in eo Angeli Elobim*, dicendo, *In eo*, occursum significat internum. Ambiguum tamen restat, an id accidit vigilando, an dormiendo: sed quia nulla hætenus narrata est visio Iacob nisi in somnis, suspicor hanc quoque fuisse in somno. In cuius signum, nulla intercessit locutio Angelica; sed sola apparitio per modum occurrentium cum intelligentia Iacob, quod erant castra Dei. Hæc Caietanus. Hebræi, quia vox *Mahanaim*, est numeri dualis, putant fuisse bina castra Angelorum, vna anteriora, occurrentia Iacob ingredienti Palæstinam, & erant Angeli custodes, & præsides illius regionis, qui læti, & quasi gratulabundi excipiebant eum, parati ad eius custodiam, & defensionem. Altera erant Castra Angelorum, qui ex Mesopotamia deduxerunt eum in eum vsque locum. Hanc autem visionem obiecit Deus Iacob, vt omni eum timore, & angore liberaret, intelligentem sibi diuina custodia & tutela protecto, nihil esse à quodam metuendum.

Locus psa. 33.

Ad hanc historiam spectasse videtur Dauid, cum dixit in Psalmo 33. *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos*. Pro illo *Immittet*, Hebræum verbum propriè significat, *castrametabitur*: nec verbum Græcum, quod inibi est, ab ea significatione remotum est. Similis quodammodo visio accidit Helisæo, vt narratur quarto Regum 6. cum ostendit

ostendit puero ministro suo ingentem multitudinem igneorum equorum. & curruum in defensionem ipsius. Fuit igitur exercitus ille Angelorum quasi equestris; hic autem tanquam pedestris. Et in Psalmo nonagesimo in vniuersum de protectione virorum iustorum quam habet Deus singularem, atque eximiam, scriptum est: *Quoniam Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus vijs tuis, &c.* Atque hæc, quæ de Angelorum custodia, & tutela diximus, mirandum in modum viros iustos recreant, & confirmant, non dubitantes, quamuis virgeantur & premantur grauissimis malis & calamitatibus, quarum nullum, ratione humana, & consilio, videant exitum, certum sibi ramen affore diuinum auxilium; in memoria, & in pectore perpetuo illud habentes, *Plures sunt pro nobis, quam contra nos.*

2 Non est silentio prætereunda interpretatio huius loci, quæ est apud Rupertum, scita profectò, & luculenta. Sic enim scribit ille libro octauo

Rupertus.

Commentariorum in Genesim cap. secundo & tertio, Locum hunc pertractans: Ad singularem & insignem B. Iacob laudem & gloriam pertinet, quòd non dicantur Angeli apparuisse ei, quod & multis accidit, sed dicatur quòd Angeli Dei fuerunt ei obuiam: id enim sonat quasi quoddam insigne victoris & emeriti viri, cui pro gloria triumphi, pompa cælestis obuiam procedens, festina exceptione lætum obsequium præbuerit. Et rectè talem habuit occursum, qui sub obedientia patris sui peregrè militauerat, in fide certauerat, in ipse victoriæ perfecerat, in caritate dilatata eius anima, profundissimas beneficiis diuinis gratias agebat, dicens: *Minor sum cunctis miserationibus tuis, &c.* Peracta igitur patris sui obedientia, reuertenti ad patrem occurrerunt sancti Angeli: vt sciamus quia post obedientiæ laborem, cuique fideli datur supernis ipsum reuelationibus visitari, & cælestium spirituum crebra visione, in hac etiam vita remunerari. Sic Dominus etiam ipse noster postquam tentationes Diaboli vicerat, exceptus est victor ab Angelis ministrantibus ei. Sic pro modulo suo electi, quanto superiores hominibus fiunt, tanto propinquiore Deo effecti, Angelorum præsidio, & solatio, atque etiam ministerio fruuntur: non enim Paulus dubitauit dicere, *Omnes esse administratorios Spiritus in ministerium missos, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis.* Nec vacat mysterio, quòd locus ipse vbi visitatio ista angelica facta est, castra sunt appellata. Siquidè & ipsa Ecclesia in qua sunt electi, & in qua, & per quam tales visitationes angelicæ fiunt, terribilis dicitur, vt castrorum acies ordinata. Sic Rupertus.

Matth. 4.

Hebr. 1.

Cantiq. 6.

3 Nec illud non est hic adnotandum obiter, quod doctissimus inter Hebræos Rabbini Moyse Ægyptius, de ministerio Angelorum apud homines obseruare prodidit: Scias, inquit Hebræa voce (sicut etiam græca) Angelum significare nuncium. Non solum autem hominum, sed etiam motus animalium irrationalium dicit Scriptura agi, & regi per manus Angelorum: cum illi videlicet motus fuerint præparati per substantiam aliquam spiritualem, quæ dedit eiusmodi animalibus potentiam, vt sic mouerentur, sicut dixit Daniel: *Misit dominus Angelum suum, & conclusit ora Leonum, & non me contaminauerunt.* Motus etiam asinæ Balaam, fuerunt omnes

Rabbi Moyse Ægyptius.

Dan. 6. & 14.

Num. 22.
Psal. 103.
Exod. 23.
Vetus senten-
tia Patrum,
quod suum
quaq; Gens
Angelum ha-
beat præsidi-
vnde sit du-
cta.

S. Hieronym.

per manū Angeli: Elementa quoq; vltima vocātur Angeli, sicut dixit Da-uid: *Qui facit Angelos suos: spiritus; & ministros suos ignem vrentem.* Angelum quoque Scriptura appellat Prophetam, vt cū dicit: *Misit Angelum suum, & eduxit nos de Aegypto:* Angelum enim interpretantur Moſem. Sic ille. Vetus porrò omnium fermè patrum ſententia, cuiq; genti præſectum eſſe à Deo Angelum aliquem, proprium eius Gentis cuſtodem, ac præſidem, videtur, præter Scripturam Danielis cap. 10. deriuata ex Cantico Moſis in Deuteron. vbi ſecundū translationem lxx. ſic eſt: *Quando dſuidebat Altiffimus gentes, quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei.* pro quo legitur Hebraicè: *iuxta numerum filiorum Iſrael.* Et apud Daniele cap. vij. legimus de quatuor ventis cœli, qui pugnabant in mari magno, quos ventos, ſuper eo loco S. Hieronymus interpretatur quatuor Angelicas poteſtates, quibus principalia regna commiſſa fuerant, ſui quaque regni ſingularem, ac præcipuam gerente curam. Et in Apocalypſi non ſemel legitur de ſeptem ſpiritibus à Deo miſſis in terram, ad miniſteria diuinæ prouidentię potiſſimum curanda, & adminiſtranda.

VERS. 10

Minor ſum cunctis miſerationibus tuis, & virtute tua
quam expleuiſti ſeruo tuo.

S. Hieronym.

ANCTVS Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Gene-4 ſim ſic legit hunc locum: *Minor ſum omni miſericordia tua, & omni veritate tua, quam feciſti pro ſeruo tuo:* Et ſubdit: Pro eo, quod nos poſuimus, *Minor ſum:* aliud nſcio quid quod ſenſum turbet, in Græcis, & Latinis codicibus continetur. Videtur iſtis verbis Hieronymus innuere id, quod Græcè hoc loco ſic legitur: *Sufficiat mihi ab omni iuſtitia, & ab omni veritate, quam feciſti puero tuo.* Cuius lectionis hæc eſt ſententia: Satis mihi ſupérque eſſe deberet, quòd me tot tantíſque ad hanc vſque diem beneficiis proſecutus es. Hebraicè autem locus hic ad verbum reddit ſenſum hunc: *Minor ſum præ omnibus miſericordijs tuis, & præ omni veritate tua, quam feciſti ſeruo tuo.* Vt ſit ſenſus; Miſericordiæ tuæ, & veritates tuæ, longè præcellunt merita mea. Per miſericordias, intelligit gratuita eius dona, & beneficia: per veritates, denotat promiſſa Dei data ſibi, iam magna in parte impleta. Aduertendum autem eſt, Hebræis non eſſe vſum comparatiui, ſed eius loco vti eos præpoſitione, à, vel ab, adiuncta nomini poſitiuo, quæ præpoſitio Latinè conuerti debet in præpoſitionem præ, vel ſuper: non enim Hebraicè diceretur, Melior ſum te, ſed, Bonus ſum à te, id eſt, præ te. Quare illud, *Bonum eſt conſidere in Domino, quàm conſidere in homine.* Hebraiſmus eſt, pro: Melius eſt conſidere in Deo, quàm in homine. Sic etiam intelligitur illud Euangelicum de Publicano, & Phariſæo, *Diſceſſit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo,* id eſt, præ illo, vel, magis quàm ille. Sic hoc loco: *Paruus ſum à miſericordijs tuis,* id eſt, præ miſericordijs tuis, & vt bene vertit noſter interpres: *Minor ſum miſericordijs tuis:* Quafi dicat, Nullo modo ego mereor tantam miſericordiam

Obſervatio de
vſu compara-
tini apud
Hebræos.
Pſalm. 117.
Luc. 18.

diam tuam erga me. Hebræum autem vocabulum *Hafed* non tantum misericordiam, quæ compassionem animi sonat, sed plerunque beneficia, & gratuita dona gratiarum, quæ largitur Deus hominibus, significare solet. Eximia verò est animi gratitudo, quam istis verbis declarauit Iacob, agnoscere indignum se diuinis beneficiis, & immerentem: neque enim accipiendis beneficiis est idoneus, qui non est gratus acceptis. Et illud sanè documentum Caietani verum, & obseruatu dignum est: Veræ, inquit, humilitatis theologicæ professio est, quòd homo soleat reddere se ipsum minorem, quàm exigunt diuina beneficia: sumus enim impares diuinis beneficiis; & ipsam imparitatem nos ipsi efficiamus, tum minùs præparando, & disponendo nos ad suscipienda Dei beneficia, tum minùs gratè respondendo iam acceptis.

Caietanus.

In baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior.

VERSUS 10

V I D E in hac oratione Iacob gratissimi erga Deum animi excellentem virtutem. Memorat ille priorem paupertatem suam, simulque præsentem opulentiam, quo mirabiliorem videlicet, & prædicabiliorem ostendat ex vtriusque inter se comparatione Dei erga se beneficentiam. Dicens igitur Iacob, se in baculo suo transisse Iordanem, significare voluit, se iter ex Chananitide in Mesopotamiam fecisse sine villo cultu, paratùque rerum ac familiæ, sine vestibulo, sine seruitio aliquo, & comitatu, sed solitarium, rerumque omnium inopem, sibi; baculum suum fuisse pro comite, ac vehiculo. Vocat porro duas turmas, cum quibus regreditur, vnam quidem gregum, alteram verò armentorum, vel vnam animalium, alteram verò seruorum, & ancillarum.

Cæterum illud: *In baculo*, non est in præteritis reliquendum: illa enim præpositio in varias admodum habet in sacris litteris significationes, accuratè animaduertendas lectori, ne in lectione Scripturæ, earum ignarus passim hærea. Equidè videor mihi assidua lectione sacrarum litterarum duodecim eius præpositionis vsurpationes obseruasse. Primò, *in*, sæpe ponitur pro, cum, & significat instrumentum, quo aliquid fit, vt cum dicitur: Percutere in gladio, vel in ore gladij; & illud in Cantico Zachariæ: *Seruiamus ei in sanctitate, & iustitia*. Sic, & hoc loco dixit Iacob: *In baculo meo*, pro, cum baculo meo. Secundò *in*, pro, per, vt psalmo 62. *Laudabuntur omnes, qui iurant in eo*, id est, per eum; & in Psalmo 88. *Iuravi in sancto meo*, id est, per sanctum meum. Tertiò, *in*, pro, per, denotando tamen potestatem & opem, vt Psalmo 17. *In te eripiar, à tentatione; & in Deo meo transgrediar murum*, id est per te, & tua potentia adiutus; Et apud Paulum: *Omnia possum in eo, qui me confortat*: Et Actorum 17. *In ipso vivimus, mouemur, & sumus*. Quartò *in*, pro, vt, vel ad, vt Psalmo 135. *Fecit solem in potestatem dici, & lunam in potestatem noctis*. Id est, vt ille præfesset dici, & hæc nocti: & illum fecit ad illuminandum diem; hanc verò ad discutiendas noctis tenebras. Quintò, *in* pro, Propter, vel pro, vt psalmo 30.

12. Varia significationes præpositionis in.

Luc. 1.

Philip. 4.

discutiendas noctis tenebras. Quintò, *in*, pro; Propter, vel pro, vt Psal. 30. *In iustitia tua libera me*, id est, propter iustitiam tuam: Vox autem Hebræa, quæ ibi Latinè redditur, iustitia, significat bonitatem, & benignitatem, & misericordiam. Et apud Oseâ cap. 5. *Ruent in iniquitate sua*, id est, propter iniquitatem suam. Et apud eundem cap. 21. dicitur Iacob seruissè in vxore, & in vxore, id est, seruissè pro duabus vxoribus. Sextò, *in*, pro, contra, in Psal. 43. *In nomine tuo spernemus insurgentes in nobis*, id est, contra nos. Septimò, esse in aliquid, vel in aliquem, pro esse illud, vel loco, & vicè illius, vt Psal. 30. *Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij*, id est, Deus protector, & tanquam domus refugij: Et 2. Reg. cap. 7. *Ego ero illi in patrem, & ille erit mihi in filium*. Octauò, *in*, pro, inter, vt Ioan. 1. *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*, pro, inter nos. Nonò, *in*, pro apud, vt 1. Petr. 5. *Pascite qui in vobis est gregem Dei*, pro, apud vos, vel curæ vestræ commissum. Decimò, pro, ex; Michæ 5. *Qui edificat Sion in sanguinibus*. Id est, ex sanguinibus, hoc autem est, ex rapinis pauperum, vnde sequitur eorum mors, præ paupertate, & miseria. Vnde decimò pro coram, vel ante: *In nomine Iesu omne genu flectatur*, id est, Ante vel coram: Duodecimò, *in*, pro, sub: vt Psalm. 90. *Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei celi commorabitur*, Id est, sub adiutorio, sub protectione.

Philip. 2.

VERS. 11. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valdè eum timeo, ne fortè veniens percutiat matrem cum filiis.

Cur Iacob
tantoperè ti-
muerit fratrem
suum Esau.

IRATV profectò, quæsitúq; dignum videri potest, cur Iacob tanto fratrem suum Esau opere metueret, cùm certissimam diuinæ custodiæ, ac protectionis sui promissionem accepisset. Etenim ante viginti annos ex Chananitide in Mesopotamiam eunti, visus per quietem Deus dixerat Genesim vigesimo octauo: *Ero custos tuus quocunque perrexeris: nec dimittam te, nisi compleuero vniuersa qua dixi tibi*. Quinetiam ipsemet Deus iusserat abire eum ex Mesopotamia, & regredi in terram Chanaam, fretumque diuino præsidio nihil timere. Immo verò proxima ante eum ipsum diem nocte viderat Angelorum castra, quia ad custodiam & defensionem eius præstò erant.

3. August.

Sanctus Augustinus ait, Iacob non omnipo timuisse, verum illud modò esse veritum, ne sine magna suorum clade non posset manus fratris effugere. Sciebat enim ferociam animi eius, læuumque, & ad cædes hominum propensum ingenium, nec ignorabat eum sibi esse insensissimum, ob paternam benedictionem præreptam, ablatamque primogenituræ dignitatem. Quæ Augustini sententia satis congruere videtur cum verbis Scripturæ, quæ sunt hoc loco. *Erue me, inquit Iacob, de manu Esau: quia valdè eum timeo, ne fortè veniens percutiat matrem cum filiis*. Augustini verba ex quæst. 102. in Genesim, hæc sunt; Quæri potest, quomodo Iacob fidem habuerit promissis Dei, dicens. *Si venerit ad castra prima: & excideris ea, erunt secunda in salutem*. Sed fieri potuit, vt Esau euerteret castra eius

eius, & tamen Deus post illam afflictionem adesset, & liberaret eum, & quæ promissit, impleret. Et admonendi sumus hoc exemplo, ut quamvis credamus in Deum, faciamus tamen quæ facienda sunt ab hominibus in præsidium salutis, ne prætermittentes ea, Deum tentare videamur. Denique post hæc verba, Iacob loquitur ea, quibus se fidem & spem habere promissus Dei apertè demonstrat. Quare satis hinc, & humana viri infirmitas, & fides pietatis apparet. Sic Augustinus.

7 Lyranus super hunc ipsum locum, quæstionem hanc dupliciter dissolvit. Ac primò ait, causam timoris fuisse Iacob, quòd iter facturus esset per montem Seir, & regionem quam habitabat, & obrinebat Esau, ubi nulla difficultate circumveniri ab eo, atque omnibus bonis, vitæque ipsa spoliari poterat; præsertim cum putaret, eum acceptam iniuriâ, alta mente repositam tenere, sibi quæ necem, quoquo modo posset machinaturum. Ob hanc igitur causam ingenti metu, ut homo, correptus est; licet fuisset & diuinis oraculis, & Angelicis visitationibus confirmatus. Sic Lyranus. Verùm quod ait Lyranus, Iacob transiturum fuisse tunc terram Esau, proculdubio falsum est: siquidè Iacob ex Mesopotamia venienti in Chananiidem, valdè alienum, & remotum, & devium erat iter per Idumæam: præsertim verò cum iam ipse tunc transgressus montem Galaad, & appropinquans Iordani, intrasset terram Chanaam, extra quam est Idumæa. Altera Lyrani solutio eiusdem quæstionis, huiusmodi est: Quia Iacob per viginti annos versatus fuerat in domo Laban & filiorum eius, hominum nempe improborum, & Idola colentium; timuisse eum, ne quam ipse peccatorum labem ex tam diuturna cum talibus hominibus domestica consuetudine contraxisset, & in Dei offensam aliquam incurrisset; quam ob causam indignum se fecisset diuinæ promissionis effectu: non enim ignorabat multas Dei promissiones esse conditionales, nec nisi servata conditione, qua datæ sunt efficaces. Sedenim nec Iacob de diuinis promissis, sine vlla prorsus conditione, sed absolutè, præcisèque sibi datis, dubitare poterat; nec vereri debebat, ne fortè esset in gratia Dei: cum talem metum, tot Angelorum ad ipsius custodiam, & defensionem venientium occursum proximè ante factus, penitus ex animo eius eximere debuisset.

8 Verius igitur dictu fuerit, Causam timendi Iacob fuisse; quòd audisset, Esau, quem sibi putabat inimicissimum, venire ad se cum quadringentis equitibus. Quamvis Esau placato, & benevolò animo tunc venisse ad Iacob, manifestum fecit indicium, id quod egit Esau erga Iacob. Namq; amplexatus est eum, stringensq; collum, & osculatus eum fleuit, voluissetq; eum ipse comitari, aut partem sui equitatus ad eius comitatum, & custodiam ei relinquere. Venit porrò Esau cum tanto equitatu in occursum Iacob ad ostendendam potentiam suam, simulq; honorandum ipsum. Sed redeamus ad timorem Iacob. Qui etsi secundum rationem superiorem, diuinis oraculis & promissis eruditam & confirmatam sciret nihil sibi esse metuendum; attamen secundum partem inferiorem, & humani sensus, ac iudicii infirmitatem, obiecta specie tanti periculi, non

non solum ingruentis, sed propemodum praesentis; naturalis cuiusdam pauoris motu, ictuque quatiebatur, ac feriebatur. Tales quippe motus timoris naturalis sunt non solum vehementes ac violenti, verum saepe rapidi & inconsulti, atque ipsius rationis imperium praeruentes, iudiciumque ad breue tempus, quasi cohibentes. Mox tamen ubi se animus collegit, quid in tali specie terroris insit veri, acutè dispiciens, timorem omnem penitus discutit, vigorèque animi, & constantiam retinet.

Epicteti praeclara sententia quatenus sapientis timor accidere queat.

Sed quia Stoicorum decretum est, Sapienti, etsi certa ratione comper- 9
tum sit, nihil sibi esse timendum, posse tamen citra ullam eius culpam, timorem accidere; Et Epictetus, probatissimus & nobilissimus in disciplina Stoica philosophus, in quinto libro suarum Dissertationum, quatenus, & quemadmodum cadat in sapientem timor, egregiè disputauit, non abire fuerit, summam eius disputationis cum sacra doctrina mirificè congruentis, strictim in hoc loco apponere. Visiones, inquit ille, animi, quas phantasias philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentis ad animum rei pellitur, non voluntatis sunt, neque arbitrij, sed vi quadam sua inferunt sese hominibus. Probationes autem, & iudicia, quibus eadem visa noscuntur, & diiudicantur, voluntaria sunt, fiuntque hominum arbitratu. Propterea cum sonus aliquis formidabilis aut ex caelo, aut ex ruina, aut repentinus nescio cuius periculi nuncius, vel quid aliud eiusmodi factum est, sapientis quoque animum paulisper moueri & contrahi; atque ipsius os & vultum pallescere necessum est; non opinione alicuius mali praecipua, sed quibusdam moribus rapidis & inconsultis officium mentis atque rationis praeruentibus. Mox tamen sapiens ille, visa isthac animi sui, terrifica non approbat, sed abiicit, & respuit, nec ei metuendum esse in his quicquam videtur. Atque hoc inter sapientis, & insipientis animum differt, quod insipiens, qualia sibi esse primo animi sui pulsu visa sunt, saeva nimirum & aspera, talia verè esse putat, & tanquam si verè metuenda sint, sua quoque assensione approbat. Sapiens autem, cum breuiter & strictim colore, atque vultu motus est, mox sese reuocans, nequaquam eis cedit, sed statum, vigorèque sententiae suae retinet: Visa esse iudicans minimè metuenda, sed fronte falsa, & formidine inani ter-
rantia, Sic Epictetus.

VERSUS 23

Transiit Iacob vadum Iaboch, traductisque omnibus
quae ad se pertinebant, mansit solus: & ecce vir
luctabatur cum eo usque manè.

*Fluuus, vel
torrens Ia-
boch.*

AB OCH, fluuius erat paruus, ex sinistris Galaaditidis monti- 10
bus profluens, & in Iordanem influens: Qui & torrens in
Scriptura vocatur, quod statis anni temporibus, aduentitiis
aquis in modum torrentis exuberet, ac nisi reperto vado, pe-
dibus transiri nequeat. Quocirca hic dicitur Iaboch transiisse vadum eius.
Iaboch (ait Hieronymus libro de locis Hebraicis) fluuius est, quo trans-
misso, luctatus est Iacob aduersus eum qui sibi apparuerat: vocatusque
est

S. Hieronymus,

est Israël. Fluit autem inter Philadelphiam, & Gerasam, in quarto milliaro eius, & ultra procedens Iordani fluuio commiscetur.

Verum historiam huius luctæ Angelicæ cum Iacob, scito, & breui commentario totam enarrat Theodoretus. Nam cum posuisset hanc quæstionem, quæ est inter quæstiones eius in Genesim nonagesima prima: *Quæ obrem Angelus luctatus sit cum Iacob, quæstioni hunc in modum respondit. Voluit illum fiducia roborare, qui fratrem timebat: quam etiam ob causam victoriam illi concessit, dicens: Si fortis fuisti cum Deo, quanto magis aduersus homines eris? Verum ne superbirer, quod sibi Deum superasse videretur, attactu scæmoris, se volentem esse victum indicauit, solo enim tactu ei torporem induxit. At enim Iacob sentiens virtutem eius qui sibi apparuerat, postulauit ab eo benedictionem, quam ille dedit, simulque nomen eius mutauit ex Iacob in Israël, dicens: Quia præualuisti contra Deum, etiam contra homines potens eris. Cum verò expergefactus esset, scæmur remansit stupidum, & claudicabat, ne putaret id quod viderat, esse nudam imaginationem, sed exactius nosset mysterij veritatem. Sciscitanti autem Iacob nomen ipsius, non solum non indicauit, sed etiam obiurgauit eum, tanquam excedentem naturæ metas. Quid enim, quæris, ait, nomen meum cum hoc sit admirabile? Notandum etiam est, quod eundem & hominem, & Deum vocauit Scriptura dicens; Præualuisti contra Deum: Et item Iacob: Vidi Deum facie ad faciem. Per hæc autem omnia docemur, quod etiam hoc loco vnigenitus Dei Filius, idemque verus Deus, apparuit ipsi Iacobi. Hactenus ex Theodoro.*

Theodore.

PRIMA DISPUTATIO.

An qui luctatus est cum Iacob, fuerit Angelus, an Filius Dei.

QUERVANDA porro sunt extrema istius Commentarij Theodoreti verba, quibus ait, eum, qui sub specie humana luctatus est cum Iacob, fuisse Filium Dei. Nimirum in hac opinione secutus est Theodoretus complures veterum Patrum, qui censuerunt, diuinas visiones, & apparitiones factas in veteri Testamento Patriarchis, & Prophetis, in quibus dicitur vel Deus, vel etiam Angelus apparuisse hominibus, fuisse apparitiones Dei, sed propriè non Patris (is enim nunquam hominibus apparuit in veteri Testamento) sed fuisse Filij Dei. Quocirca eum qui apparuit Mosi in flamma ignis, de medio rubi, licet Scriptura secundum lectionem Græcam, appellet Angelum, Theodoretus tamen dupliciter argumentatur fuisse Filium Dei, & non Angelum propriè dictum: Tum quia ipsemet dicit se esse Deum Abraham, & Isaac, & Iacob: tum quod declaras nomen suum, ait: *Ego sum, qui sum*: ista verò conuenire in Angelum, nullo modo queunt. Nec mirum appellari Filium Dei Angelum, cum Isaias capite nono secundum translationem septuaginta, aperte vocet eum magni consilij Angelum:

Comm. in Gen. Tom. 4.

ff

Theodore.

An qui apparuerunt Sacerdotibus in veteri Testamento, fuerint Angeli, an Filius Dei.

Exod. 3.

En Malachias capite tertio, nominet eum Angelum Testamento à Iudæis desideratum. Nempe quia Filius à Deo Parte missus est in mundum; ut enuntiaret hominibus voluntatē, & consilia, & decreta Patris; sicut ipse dixit Ioā. 17. *Omnia quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis*; idcirco nomē Angeli, in eum optimē congruit. Et Theodoretū quidem super ista re disputatio paucis verbis à nobis comprehensa, huiusmodi est.

Sedenim cupiet fortasse lector nosse, quinam veterum, & nobiliorū ¹²

Iustinus Martyr. Auctorum istius sententiæ probatores & sectatores fuerint. Sciat igitur in ista sententiā fuisse Iustinum Martyrem, ut disputat ipse in eo sermone, quē habitū à se cū Tryphone Iudæo mandauit ipse litteris; isti quoque

Tertullian.

Hilarius

Ambrosius

Chrysostomus,

Augustin.

opinionem accessit Tertullianus libro secundo contra Marcionem, & in libro contra Praxeam, & Hilarius libro quarto & duodecimo de Trinitate, Ambrosius item libro primo de Fide, capite quinto, necnon & Chrysostomus super caput septimum Actorum Apostolicorum. Augustinus porro anceps super ista re, ac dubius fuisse videtur. Disputans enim in utramque partem, nihil certi statuit ac docerit, ut apud eum videtur in libro secundo de Trinitate, capite. xij. & fusiū in tractatu illorum verborum: Ego sum qui sum, qui ponitur in Sexto Tomo Operum eius, quē si quis forte neget esse Augustini, scriptoris certē prudentis, & docti esse, inficias non ibit.

Exod. 3.

Auctoris contraria sententia.

A T ego contrariam sententiam censeo probabiliorē esse. Nā quod ¹³ ab istis Auctoribus proditum est, Deum Patrem nunquam in veteri Testamento per visionem vllam, siue imaginariā, siue sensibilem apparuisse hominibus, videtur id manifestariæ fallitatis argui posse auctoritate Danielis: is enim capite septimo narrat apparuisse sibi in visione Antiquum dierum sedentem in throno, quem circumstabant millia millium ministrantium, & decies centena millia assistentium ei, & postea quasi Filium hominis in nubibus cœli venientem vique ad Antiquum dierum peruenisse, & accepisse ab eo regnum æternum, & potestatem super omnē terram, & ut ei seruiant omnes gentes: Palam est, in hac visione Antiquum illum dierum, representasse Deum Patrem, & illum Filium hominis, fuisse Christum, qui per passionem suam meruit exaltari super omnia, atque omnium rerum dominatum, & imperium accipere. Nimirū quod in ista visione patefactum est Danieli, id ipsum multis antē seculis prophético spiritu afflatus præcinerat Dauid, in psalmo secundo: *Filius meus es tu, ego hodie genui te: Postula à me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ: Et in Psalmo 109. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.*

Quod autem in apparitionibus quæ Patriarchis, & Moysi, & Prophetis ¹⁴

Eum, qui illustratus est cū Iacob fuisse Angelum, non autem Filium Dei.

factæ narrantur in Scriptura, is qui tunc illis apparuit, immediate, & secūdum personam propriam non fuit Filius Dei, sed Angelus quispiam, possum multis, & firmis rationibus probare. Verūm ne longior sim, eligā aliquot apertiores, & firmiores. Principio, eum, qui luctatus est cū Iacob fuisse Angelum, apertē nos docet Oseas capite duodecimo ita loquens

de Iacob

de Iacob. *In utero supplantavit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est cum Angelo, & inuoluit ad Angelum, & confortatus est, fleuit, & rogauit eum, in Bethel inuenit eum, & ibi locutus est nobiscum.* Ecce tibi luctatorem illum appellat Oseas simpliciter, & præcisè Angelum, quomodo nunc quam repetitè est in sacris litteris appellari Filium Dei: Nam ubi vocatur Angelus, ibi semper adiungitur aliquid, quo significetur non vocari eum Angelum quantum ad personam, sed quantum ad similitudinem quandam muneris angelici; & ideo dicitur, *Magni consilij Angelus, & Angelus Testamenti.* Idem dici potest de eo, qui apparuit in rubo. & in flamma ignis Mosi: istum enim Beatus Stephanus Actorum 7. præcisè, & simpliciter appellat Angelum. Ac licet in Latina translatione præcisè, & simpliciter appelletur in illo Exodi loco, Dominus, Hebraica tamen Scriptura, & Paraphrasis Chaldaica, & Græca translatio, Angelum nominat. Et verò utroque nomine appellari potuit: quantum enim ad personam, Angelus erat; quantum autem ad representationem & auctoritatem, Deus erat: Angelus enim vocem illam, & verba formabat, sed verba illa non Angelum, sed eum à quo missus fuerat, Deum significabant. Dicant itaque breuiter, & aperte more Scholastico: Personaliter erat Angelus, repræsentatiuè; auctoritatiuèque erat Deus.

*Isaï 9.
Malac. 3.
Qui apparuit
in rubo Moysi,
non Deus,
sed Angelus
propriè fuit.*

- 15 Audi egregiam super ista re Sancti Gregorij sententiam in Præfatione sua super librum Iob, ad hunc modum scribentis: Angelus, inquit, qui Moyse apparuisse describitur modò Angelus, modò Dominus memoratur. Angelus videlicet propter hoc, quòd exterius loquendo seruiebat: Dominus autem dicitur, quia interioris præsidens loquendi efficaciam ministrabat. Cum ergo loquens exterius ab interiori regitur, & per obsequium Angelus, & per inspirationem Dominus nominatur. Hinc David ait Psalmio septuagesimo septimo: *Attendite popule meus legem meam:* Atqui nec lex illa, nec populus erat Dauidis, sed Dei: attamen personam eius ex quo loquebatur, assumens, ipsius auctoritate loquitur, cuius inspiratione replebatur. Hoc fieri quotidie cernimus in Ecclesia. Nam stans in medio populi lector clamat: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob.* Et, quòd Deus ipse sit, verè professò non dicit, nec tamen per hoc quod dicit, veritatis regulam deserit, quia cui ministerium lectione exhibet, eius dominium voce prætendit. Sic Gregorius.

S. Gregor.

- 16 Si qua porro in Apparitione, is qui apparuit, existimari deberet Dei Filius, id maximè putandum esset de eo, qui apparuit in monte Sina, & dedit legem Hebræis: fuit enim apparitio illa omnium nobilissima, & celebratissima, & non vno loco Scriptura dicit descendisse Deum in montem Sina, & dedisse legem. Immo verò ille ipse qui apparuit, aperte Deum se appellat, & sui amorem super omnia, & cultum, & obsequium, & suæ legis obseruantiam ab Hebræis deposcit. Non fuisse tamen Deum, qui apparuit immediatè Mosi, & per quem lex illa data est, manifestum facit verba S. Pauli, & B. Stephani. Ille quippe in cap. 7. epistolæ ad Galatas scribit, legem illam per Angelos fuisse ordinatam. Hic autem Actorum 7.

*Exod. 19. &
20.
Qui apparuit
in monte Sina
fuit Angelus.*

dixit, Indatos legem accepisse per dispositionem Angelorum. Signanter verò dictum est pluratiuo numero, per Angelos datam esse legem, id est, per vnum quempiam de numero Angelorum; ne si numero singulari dictum esset, per Angelum, supradictæ opinionis assertores id de Filio Dei, qui nonnunquam appellari solet Angelus, interpretarentur. Sed lubet ad huius rei confirmationem adscribere in hoc loco, verba B. Hieronymi explanantis locum illum Pauli ad Galatas: Sic autem ille scribit, Quod ait Paulus, legem fuisse ordinatam per Angelos, hoc vult intelligi, quod in omni veteti Testamento, vbi Angelus primùm visus refertur; & postea quasi Deus loquens inducitur, Angelum quidem verè fuisse vnum de ministris plurimis Dei, eum qui visus sit, sed in illo mediatorem locutū esse, qui dixerit; *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob.* Nec mirum si Deus loquatur in Angelis, cum etiam per Angelos, quæ in hominibus sunt, loquatur Deus in Prophetis, dicente Zacharia: *Et ait Angelus, qui loquebatur in me;* ac deinceps inferente: *Hac dicit Dominus Omnipotens,* Sic Hieronymus. Ad hoc, si Deus immediatè apparuisset in visionibus & Reuelationibus prophetis, cum primis fuisset conueniens immediatè factam esse Deo Deiparæ semper Virgini Mariæ reuelationem Incarnationis Filij Dei, propter summam videlicet tum reuelati mysterij, tum personæ cui reuelabatur dignitatem; atqui reuelationem illam factam esse per Gabrielem Archangelum, loquitur apertè Historia Euangelica, cuius rei exemplo, & argumento confirmat S. Dionysius Arcopagita sententiam hanc nostram, vt mox dicturi sumus.

Postremò generalis illa sententia Beati Dionysij iam pridem recepta, 17 & probata Scholasticis Theologis, videtur item probanda esse omnibus. Affirmat ille, omnes diuinas visiones, apparitiones, & reuelationes ante Christi aduentum, siue in Lege, siue ante Legem factas, qualescūque fuerint, & qualiumcumque rerum, & quibuscumque personis contigerint, eas non esse à Deo immediatè profectas, sed operâ, & ministerio Angelorum peractas. Verba Dionysij in capite quarto eius libri, qui est de cœlesti hierarchia, ita se habent: Idcirco, & præ omnibus, Angelicum cognomen meruerunt cœlestes Spiritus, quod cum in eos primò diuinæ claritatis fulgor emanet, ipsi postmodum in nos enunciationes illas sublimiores superne traiciant. Sic enim & Lex, vt Scriptura diuina testatur, per Angelos nobis indulta est; Inclytòsque illos Patres nostros, qui ante Legem, quique fuerunt post Legem, Angeli ad Deum subuexere, siue quid agendum esset, admonentes, & ab errore sacilego, vitæque profana ad reuerentiam veritatis iter traduentes, suo sacra quævis insinurata; seu cœlestium Sacramentorum occultas visiones, siue diuinas aliquas prædictiones docendo pandentes. Et nonnullis interpositis subdit: Huiusmodi verò diuinas visiones celebrarim illi Patres nostri, ministerio cœlestium virtutum ediscebant, opponit autè sibi Dionysius, quod Lex nō semel in Scriptura dicatur data esse à Deo. An inquit, non ipsam quibonè Legis sanctionem vt ex Deo Moysi traditam Scripturæ sacra traditio loquitur? At id quidē nos verius instituit, diuinæ illam fuisse, sacrationisque Legis effigiem, Ex quo

Notabilis sententia, & doctrina S. Dionysij Arcopagita.

Affor. 7.
Ad Gal. 9.

Ex quo, & illud sapientissima Theologia videtur inuenire, quòd scilicet idcirco illa Lex per Angelos ad nos quoque manauerit, ut id sanctissimæ, ac diuinæ Legis institutione caueretur, priora sequentibus iter ad Deum sternere. Hactenus ex Dionysio.

18 Restat ut duas suprapositas Theodoretæ rationes huic sententiæ contrarias, breuissime dicamus. Obijcit ille, eum qui luctatus est cum Iacob, vocari Deum: dixit enim ille: *Si fortis contra Deum fuisset, quanto magis contra homines?* Quineziam interroganti Iacob de nomine ipsius, respondit: *Quid quæris nomen meum, quod est admirabile?* Verum difficultas huius objectionis, per ea quæ docuimus, penitus discussa est. Nam qui apparuit, etsi secundum personam erat Angelus, tamen Dei maiestatem, & auctoritatem repræsentabat: quocirca mirandum non est, eum vocari Deum, & nomen eius dici admirabile. Quanquam verba illa, *quod est admirabile*: licet in multis exemplaribus Latinis, & in vetustioribus Græcis legantur, ea tamen nec Hebræica scriptura, nec Paraphrasis Chaldaica, nec Græca translatio correctæ nuper, & Romæ edita, nec Latina Biblia iussu Sixti V. emendata, & publicata, habent in eo loco. Altera ratio Theodoretæ fuit, quod Iacob flagrantissime concupiuit, & flagitauit benedictionem eius, qui sibi apparuit, eaq; accepta, lætabundus, & gloriabundus dicebat, *Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Nec talem ille benedictionem ab Angelo postulasset, cum tam dare proprium sit Dei: nempe de quo cecinit Dauid; *Gratiam, & gloriam dabit Dominus*: Sed leuis est ista ratio: benedicere enim, non tantum Dei est, sed & Angeli, & hominis; diuerso tamen modo. Idem certè Iacob infra cap. 48. benedicens filiis Ioseph, precatus est illis primum benedictionem Dei, tum etiam Angeli. Ita enim locutus est: *Deum qui pascit me ab adolescentia mea, & Angelum, qui eripuit me de cunctis malis, benedicat pueris istis*: Nec solum ab Angelo benedictio optari & peti potest, sed etiam gratia, & pax; non tanquam ab auctore, & largitore eius, sed tanquam à gratiosissimo apud Deum deprecatore, & procuratore, & administro.

19 Audiat, quæso, Lector, pensetque verba B. Ioannis, quæ sunt in 1. ca. Apocalypsis: magnâ enim opinionem nostræ fidem adiungunt. Sic ille ait: *Gratia vobis, & pax ab eo, Qui est, & Qui erat, & Qui venturus est, & à septem Spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt.* Ecce Ioannes, non solum benedictionem, sed etiam quod est maximè diuinum Dei donum, gratiam, & pacem à septem Spiritibus dari optat, & precatur. Non tunc fuit, Victorinum, Primasium, Bedam, aliosque complures interpretatos esse ista verba de Spiritu Sancto, ea ratione, ut est septiformis gratiæ largitor: Septem enim dona Spiritus Sancti Isaias capite vndecimo appellat Spiritus: *Requiescet inquit, super eum Spiritus sapientia, & intellectus, &c.* Volunt igitur sensum istorum verborum esse istiusmodi, Gratia vobis, & pax sit à Spiritu Sancto, cuius sunt septem Spiritus, id est, septem dona; ut persona Spiritus sancti per septiformem eius effectum in Scriptura celebratum, denotata sit hoc loco. Sed enim hæc res istam expositionem faciunt improbabilem. Durum enim est, atque inusitatum in sacris litteris, ut gratia di-

Solutio ratio-
nis.
Theodoretæ

*Quinam sint
septem spiritus
stantes in con-
spectu Dei.*

*Aretas.
Lyranus.
Andreas Ca-
sariensis.*

catur prouenire à septem donis Spiritus sancti, gratia quippe gratum fa-
ciens, cum sit quasi fundamentum istorum donorum, ea præcepit ordine
naturæ. Deinde illud: *Qui in conspectu throni eius sunt*, non potest aptè cō-
petere, nisi in personam quampiam, eamque ministrantem, & interueni-
tem Deo: quare nec Spiritui sancto, nec septem donis eius verè potest at-
tribui. Verior igitur sententia est, septē Spiritus dici, multitudinem ipsam
& vniuersitatem Angelorum, ex consuetudine Scripture, tali numero si-
gnificantis non rarò, vel vniuersitatē aliquarū rerū, vel magnam quam-
piam multitudinem. Quamquam satis probabile est quod tradunt Aretas,
& Lyranus, & ante ipsos Andreas Casariensis Archiepiscopus, veterum
fuisse Patrum sententiam, & in primis B. Irenæi, septem esse principales
Angelos, qui primarij sint inter cæteros diuinæ prouidentia super guber-
natione Mundi, vel Ecclesiæ, ministri: Quos haud dubiè significauit Ra-
phaël, cum dixit se esse vnum de septem Spiritibus, qui sunt ante conspe-
ctū Dei, ut legitur Tobia 12. Et in ipso libro Apocalypsis, non semel no-
minantur septem Spiritus, & Angeli missi à Deo in omnem terram, & in-
ducuntur vel rebus cauentes, vel habentes phialas plenas iræ Dei. Sed re-
uertamur ad historiam luctæ Angelicæ cum Iacob.

SECUNDA DISPUTATIO.

*Qualis fuerit lucta illa Angelica cum Iacob, corporalisne an spiritalis:
& utrum cum bono Angelo, an cum Diabolo.*

Super illis verbis,

VERS. 24. Ecce vir luctabatur cum eo vsq; manè; qui cum videret quòd
25. eum superare non posset, &c.

B S C R V M, est, quæ ex occasione, quòve modo lucta illa in-
ter Angelū & Iacob inita & incepta fuerit. Quapropter Cai-
ranus exponens hunc locum: In specie, inquit, viri, apparuit
Angelus, assumpto corpore & figura humana: fuitque ista ap-
paritio quarta earum, quæ factæ sunt Iacob, & fuit sensibilis, vigilante la-
cobe, & corporeis vtente sensibus, ut quæ in ea, & gesta, & dicta sunt, aper-
te demonstrant. Qualiter autem & qua ratione præuia fuerit inita hæc
lucta, Scriptura non memorat: vtrumne Angelus prius ad luctandum
prouocauerit Iacob, an ex improviso apparens, nō verbis sed factis ipsius
corpus inuadens, atque complectens prouocauerit ad luctandum.

*De certamine
luctæ, atque in
eo ac vbi are-
na Nili.*

Inter varia certamina ad exercitationē corporū antiquitus in diuersis
locis apud varias gentes instituta, peruectus & percelebre fuit certamē²⁰
luctæ, de quo Argiui, Græciæ principes, atq; egregij bellatores, valdè lau-
dati sunt. Mos autem erant luctantiū, ut corpora puluere siue arēna con-
spargerent; certè locū in quo luctabantur, arēnā sternebant, quo scilicet si

con

cingeret eos cadere, aut in terrā prouolui, mollior esset casus, minisque
noxius: In cuius rei vsum præcipue commendabatur arena Nili, utpotè
tequissima. Suetonius in Nerone scribit; Cum publica fame Vrbis vehe-
menter affligeretur. Alexandrinam nauem, Niloticam arenam luctatori-
bus aulicis aduexisse; cum quonnes eam, tanquam frumento onustam au-
ditissime expectarent. Nec istius luctatorij pulueris, in hac lucta Iacob, nou-
est laetenter data significatio. Nam verbum Hebræum *Abach*, quod Lati-
nè redditum est *luctari*, quidam putant significare puluerem; quia lu-
ctantes pedibus multum puluerem excire soleant, ut ad verbum sic expo-
ni locus hic possit: Et vir aiperius esse eo est puluere, vel more Latino, de-
scendit cum eo in arenam: & ad hoc quidem probandum, adducunt locū,
illum Deuteronomij cap. 28. *Dabit Dominus pluiam terræ tuæ, puluerem,*
Hebræicè Abach. Verum Oleaster cum istis dederit, contendens nomen
Abach, in Scriptura significare potius exhalationem, siue nebulam tenuē,
quàm puluerem: & ipsum verbum significare primò, ac propriè idem quod
exhalare, & flatum emittere; consequenter autem etiam luctari, ab euen-
tu scilicet lucta, quod qui luctantur, propter multum laborem corporis,
& anxietatem animi, frequenter multumque anhelant, & flatum exhalēt.
Hoc autem ille productis aliquot scripturæ testimonijs confirmare niti-
tur, nec tamen negat, non aptè positum, esse à Latino interprete verbum
luctandi; sed quod ratio significationis verbi Hebræi, non ducatur à pul-
uere, sed ab anhelitu, siue exhalatione luctantium.

Suetonius.

Oleaster.

21. Ceterum exiit quæstio. An lucta illa fuerit corporalis & externa, an
interna & spiritalis, tanquam Iacob visus sibi sit luctari cum aliquo; &
an luctatus sit cum Angelo bono, an verò cum malo & cacadæmone, ad-
uersus quem ei opem & auxilium tulerit bonus Angelus, ut nonnullis
grauissimis Ecclesiæ doctoribus visum est. B. certè Hieronymus, huius vi-
detur opinionis fuisse, si quis attendat animum ad ea quæ scribit in Cō-
mentarijs suis in Epistolam ad Ephesios, explanans verba illa Pauli, quæ
sunt in cap. 6. eius Epistolæ: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, &*
sanguinem, sed aduersus Principes, & potestates, &c. Sic enim ait: Dicat qui-
piam: Hoc quod ait Paulus de lucta aduersus inuisibiles hostes, ideo di-
ci, ut doceamur, ne ea quidem, quæ nobis ministrari vitia putamus ex car-
ne, carnis esse vel sanguinis, sed à quibusdam spiritalibus nequitijs sug-
geri. Sunt enim quidam Dæmones amoribus & amatorijs canticis ser-
uientes, quos significauit Hoseas, capite 4. dicens: *Spiritu fornicationis*
seducti sunt. Nam & barbara quædam nomina eorum esse dicuntur, ut se-
pe confessi, sunt hi, quos verè vulgus maleficos vocat; & incantationes, &
colores varij, & diuersa vel metallorum genera, vel ciborum, ad quæ in-
uocari assidere Dæmones, & infelices animas capere memorantur. Alij
verò iras, & furores & bella cōmouere; alij præesse inimicitijs, & inter ho-
mines odia concitare. Quoniā igitur Paulus docere nos vult, non ex natu-
ra corporū, neque ex materia carnis & sanguinis hæc vitiorū genera pro-
creari, sed ex instinctu Dæmonum, propterea dixit: *Non est nobis collu-*
ctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principatus, & Potestates.

An illa lucta
fuerit corpo-
ralis & cum
Angelo bono
necne.
S. Hieronym

Notæ tres.

Ideo

Idco autem nunc eorum, qui magicis artibus seruiunt, in medium exten-
pla protulimus; ut retundamus eorum opinionem, qui putant omnia vi-
tia esse carnis & sanguinis, & nullam habere Demones potestatem, ut nos
incitent ad peccata. Talem luctationem & Iacob Patriarchæ putamus
fuisse, quando remansit solus, & luctabatur cum eo homo, adiuuans eū,
& corroborans aduersus alium, nimio sudore dimicantem. Et simul vide,
& corrobtorans aduersus alium, nimio sudore dimicantem. Et simul vide,
ne fortè ridiculi sint, qui arbitrantur in ritum luctantiū, tota nocte Iacob
esse luctatum. Quid enim grande, si, ut illi aiunt, luctans, aut superauerit,
aut victus sit? Sed iuxta rationabilem, & conuenientem tanto Patriarchæ
luctam, talem illi colluctationem fuisse credendum est, qualem hi habēt,
qui possunt dicere: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem,*
&c. Sic Hieronymus.

Origenes.

Hæc proculdubio sententia ex 3. lib. Periarchoi Origenis deprompta
est, ubi sic ille scribit: Angelus luctatus dicitur cum Iacob: quod nos non
ita intelligimus; quasi luctatus fuerit Angelus contra Iacob, sed quod is,
qui ei salutis causā adērat, atque ei nomen Iſrael imponebat, ille idem cū
ipso luctatus, id est, cū in iragone & in certamine adiunxit eum, cū sine
dubio alius quidam esset aduersus quem Iacob dimicaret; denique Pau-
lus non dixit, nobis esse luctantem cum Principatibus, & Potestatibus, sed
aduersus Principatus, & Potestates. Unde, etsi Iacob luctatus est, sine du-
bio aduersus aliquam harum virtutum luctatus est, quas humano generi,
& Sanctis præcipuè aduersari, & mouere certamina Paulus affirmat. Sic
Origenes. Procopius Gazæus in Commentario huius loci refert, accepisse
se ex docto quodam viro, proditum esse à nonnullis, cū Iacob cer-
tasse Diabolum in specie Esau, constanti vincere eum. Cæterū à Iacobo
fuisse Angelum auxiliarem, & idcirco Diabolum præualere non potuisse:
ne autem Iacob putaret suis viribus à se profligatum aduersarium, sed
boni Angeli, tactus est ei nervus, & claudicatio subsecuta. Sic ille. Hanc
ipsam opinionem Lyranus assignat Hebræis.

Procopius Ga-
zæus.

Lyranus.

Auctoris sen-
tentia.

At enim uerò luctam illam, & fuisse corporalem, & cum bono Ange-
lo actam, præter communem Patrum tam Græcorum, quàm Latinorum
expositorum sententiam, historia ipsa, quæ narratur hoc loco, perspicuè
ostendit. Nempe peracta est lucta vigilante Iacob, & vteute sensibus ex-
ternis, & inter luctandū adeo violentè percussus ei nervus fœmoris est,
ut is obtorpuerit, & emarcuerit, ob idque Iacob claudicare coactus est.
Quinetiam id ipsum demonstrat continuatio luctæ per totam noctē vsq;
ad auroram, & laudata est Iacob fortitudo, dicente Angelo: *Si fortis fuisti*
contra Deum, quanto magis contra homines? & ex eo inditū ei nomen Iſrae-
lis. Hoc præterea confirmat Hoseas cap. 12. hanc ipsam historiam com-
mentorans, & de Iacob dicens: *Inualuit ad Angelum, & in fortitudine sua*
directus est cum Angelo: & confortatus est, fleuit, & rogauit eum. Quæ omnia
corporalem, & sensibilem actionem aperte declarant. Quod autem Iac-
ob non cū Dæmone, sed cū bono Angelo luctatus sit, manifestū ex mul-
tis fit, quæ in hac ipsa historia dicuntur: veluti quod dictus est fuisse for-
tis contra Deū: ergo contendebat cum Deo, siue Angelo, sub specie viri.

Dein

Deinde quia is, quicum luctabatur, volens discedere ab eo, dixit : *Dimitte me*: at Iacob renitens, & retinere eum volens, dicebat: *Non dimittam te nisi benedixeris mihi*: à bono autem Angelo, non à malo benedictionem petebat. Id quoque liquet ex ipso nomine Israël, quod accepit Iacob ab eo, quicum luctabatur. Denique in hanc sententiam conueniunt, & conspiciunt omnes expositores.

24 Ceterum Thomas Anglicus super hoc loco, putat non fuisse illam veram luctam, quasi se inuicem Angelus & Iacob sint complexi, & inuicem constringendo atque coagitando in terram prosternere conarentur : sed fuisse in modum violentæ cuiusdam tractionis & retentionis, Iacobo videlicet Angelum abire volentem trahere ad se, & retinere conante, vt diutius eius aspectu, & colloquio frueretur, & ab eo benedictionem quam optabat, consequi posset. Talis videtur fuisse lucta inter Moysen, & Deum, quasi Moyses Deum constringeret ad deponendam iram aduersus Hebræorum populum, eique parcendum. Nam quasi Moyses constrictum tenebat Deum, dixit Deus, *Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos*. Moyses verò contrà, tanquam obnitens Deo, dicebat : *Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum?* & cetera, quæ leguntur in capite trigésimo secundo Exodi. Verba porro Thomæ ex Commentarijs eius super hunc locum, hæc sunt : Non puto quòd Iacob eo modo luctaretur cum Angelo, quo solent communiter luctantes : sed potius quòd Angelus, siue Deus in specie hominis ei apprensus, precibus, & attractiuis manibus, atque amplexibus tenebatur à Iacob. Cumq; ille fingeret se omnino velle discedere, tunc eum vehementius & firmitus Iacob retinebat, & ad se retrahebat, quasi nitens ipsum apud se retinere, quousque preces, quas pro conseruatione sui & suorum, & liberatione à manibus Esau, ipsi offerebat, exaudiret. Ex hoc sonant verba, quæ Deus subdidit, dicens : *Dimitte me* : & quòd dixit Iacob ; *Non dimittam te nisi benedixeris mihi*. Sic Thomas.

Thomas Anglicus refellitur.

25 Cui videtur etiam Rupertus suffragari. Ponam hoc loco eius verba, ex quibus manifestum erit consimilem eius de illa lucta fuisse opinionem; simulque palam erit cuiusnam rei luctam illam fuisse figuram, & prælagium. Rupertus arbitretur. Sic autem ille scribit libro octauo Commentariorum in Genesim cap. 6. Famosa lucta, & totius ore Ecclesiæ per orbem vniuersum celebrata, qua homo cum Deo luctatus est, & tam diu tenuit; donec à victo benediceretur ille qui vicis, & accepta benedictione, victor claudicare cœpit. Res, cuius hoc prælagium est, ab exitu Hebræorum ex Ægypto, vsque ad incarnationem, & Passionem Christi protracta est: Tà longa colluctatio fuit fortissimi victoris Iacob, & Dei victi, qui tamen fortissimus prædicatur spiritui vniuersæ carnis. Sed primò sciendum est, luctam fuisse eiusmodi, vt Deus abire contenderet ab Iacob, & Iacob certaret abeunte eum Dominum retinere : Sic enim ille discedere volens, ait : *Dimitte me, iam enim ascendit aurora*. Sed renitens Iacob, & retinere eum contendens : *Non dimittam te*, inquit, *nisi benedixeris mihi*. Igitur Iacob cum Deo luctatur, & victor benedictionem extorquet, quasi inuito, & nolenti videlicet sic futurum erat, vt comminaretur Deus recessurum

Rupertum.

Num. 16.

se à femine eius, propter peccata eius gentis rebellis, & incredulæ, quod vbi primum locutus est, dicens Exod. 32. *Cerno quod populus iste dura cervicis sit, dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciámque te in gentem magnam.* Moyse magnitudine periculi percitus, & quodammodo brachijs illum, more luctantium, ac tñius stringens, & tâquam dicens: Non dimittam te, nisi peperceris populo isti: *Cui, inquit, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum?* Et cætera, quæ ibi leguntur. Tunc igitur in conflatione & adoratione vituli vehemens colluctatio inchoata est. Ex eo namque tempore Deus ab Iacob discedere conatus est; & quoties peccaverunt Hebræi seruiendo Dijs alienis, toties iratus Dominus, & auersus ab illis, quasi luctando se excussit, ut dimissus abiret. Sed nihilominus perseveravit omni tempore fortitudo Iacob: nunquã enim defuerunt fideles in illo populo, qui Deum placarent, & abire volentem retinerent. Itaque cum solum se esse putaret Elias relictum veri Dei cultorem, dicens: *Domine altaria tua destruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus sum ego solus, & querunt animam meam:* dixit ei Dominus: *Reliqui mihi septem millia virorum in Israel, quorum genua non sunt curuata ante Baal.* Longo igitur luctamine detentus est Deus in illo populo, nec ante dimissus, donec benediceret Iacob, id est, compleret promissionem eius seminis, in quo benedicendæ erant omnes gentes: tunc enim Deus reuera benedixit Iacob, quando de semine eius Christus carnem assumpsit, tunc antiquam maledictionem soluit, & vtramque benedictionem, id est, gratiam Spiritus sancti per suam passionem effudit. Sic Rupertus.

Sed profectò, non videtur negari posse, quin illa verè ac propriè fuerit lucta: hoc enim significat Latinum verbum *luctari*, quod hic simpliciter ponitur: & Græcum *παλιν*, & Hebræum, *ab hac*, de quo supra dictum est, necnon quod verterunt Aquila, & Symmachus, qui pro *luctabatur* posuerunt *ικαλίσ*, id est versabat se, & iactabat cum illo: Sic enim luctantes facere solent: atque hunc in modum interpretati sunt Hebræi, Græci que, & Latini expositores; ut à tam probabili, acceptaq; interpretatione, sensuque temerè recedendū non sit. Fletus autem, & preces Iacob, quas memorat Hoseas ca. 12. contentiosam aliquanti temporis corporalem luctam subsequutæ sunt: nempe postquam Iacob aduertit augustius quiddā homine, & cœlestē referēs virtutē in eo esse, quicū luctabatur. Quoniã autem ex ea lucta Iacob consecutus est benedictionē Dei, & tantam fortitudinem, ut sine dubitatione speraret præualiturum se omnibus aduersariis suis; idcirco dixit Hoseas, Iacob fuisse directum Angelo, id est prosperè ipsi luctam cum Angelo successisse. Etenim verbum dirigendi ponitur sæpe in Scriptura pro eo, quod est, quò quisque intendit, eò directò tendere, ac feliciter peruenire, & prosperos, & à se optatos habere successus. Ut Psalmo 5. *Dirige in conspectu tuo viam meam:* id est, Fac ut via mea prosperum exitum habeat, & Psal. 100. *Qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum,* id est, loquentibus iniqua non benè erit apud me, nec in domo mea. Et Prouerb. 28. *Qui abscondit*
scelera

Verbum dirigendi.
quid significet
in scriptura.

scelera sua, non dirigitur. Sed luculentissimum huius rei exemplum in hoc ipso libro, capite 39. extat, vbi de Ioseph ita scriptum est: Fuit Dominus cum Ioseph, & erat in cunctis prosperè agens: habitauique in domo Domini sui, qui optimè nouerat Dominum esse cum eo, omnia quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius: Et paulò infra, Fuit Dominus cum Ioseph, & dedit ei gratiā in conspectu principis carceris, & Dominus erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.

*Explicantur
varij loci scri-
pturæ.*

TERTIA DISPUTATIO.

Quomodo intelligendum sit, Angelum non potuisse luctando superare Iacob; & de neruo Iacob, qui tactus ab Angelo emarcuit.

Super illis verbis,

VERS. 25.

Qui cùm videret, quòd eum superare non posset, tetigit neruum fœmoris eius, & statim emarcuit.

27 **S**UPER istis verbis duæ quæstiones tractandæ sunt; quarum prior est huiusmodi: Cùm minimus omnium Angelorum nimio valentior & potentior sit, quàm quivis hominum, quæri dignum est, quid factum sit, vt Angelus luctans cum Iacob, superare eum non potuerit. Tres huius quæstionis exsoluendæ rationes apud Auctores reperio, Ac primò quidem, Thomas Anglicus, & Thostatus aiunt, faciliè Angelum potuisse superare Iacob, sed noluisse; quinetiam simulasse se superare eum non posse. Itaque secundùm istos, non fuit vera in Angelo impotentia superandi Iacob, sed simulata; & volùtas cedendi ei in illa lucta, vt per hoc audacior fieret Iacob ad reluctandù & fidetior, atq; animosior factus, nec fratris sui Esau, nec cuiusquam hominù iras, odia, minas, insidias, virèsq; pertimesceret. Verba Thomæ sunt hæc: Cùm videret quòd eum superare non posset, id est, non veller bono modo; & loquitur, sicut cùm dicimus: Deus non potest seipsum denegare suis amicis. Dixit autem non posse superare, pro, non posse à manibus illius diuelli. Thostatus autem ita scribit: Angelus fingeat se nō posse superare Iacob, qui tamen faciliè potuisset eum vel breuissimo tempore redigere in puluerem. Verùm tamen talem se ostendebat Angelus, quo magis animus, & audacia cresceret Iacob, tanquam potenti resistere Angelo Dei. Hæc Thostatus. At enim ista expositio manifestè discrepat à sacra historia, quæ hoc loco nartatur, si quis attendat verba Scripturæ secundùm eum sensum, quem illa planissimè reddunt. Non enim, ait Scriptura, quod Angelus non volebat superare, sed quod

*Refellitur
Thomas, &
Thostatus.*

non poterat superare. aliud autem est non velle, & aliud non posse: nec ista duo vspiam in Scriptura pro eodem sumi, potest ostēdi. Deinde si fuit simulatio rei, & non veritas; ergo levis, & futilis, & ridicula fuit laudatio Angeli, prædicantis fortitudinem Iacob, & dicentis: *Si fortis fuisti contra Deum, quanto magis contra homines præualebis?* Ergo splendidum illud nomen Israël ab Angelo inditum Iacob, significans Fortem cum Deo, inane fuisset, ac nihili. Dicam verbo, quæ in hac historia, & acta, & dicta simpliciter memoratur; Ea non vera, non solida, non sincera fuissent, sed adûbrata, & simulata, & ficta; quod sanè respuit animus credere, ac sentire.

Hebrai. Altera dissoluendæ huius quæstionis ratio ab Hebræis, vt refert Tho- 28
status, traditur, aientibus ideo Angelum nō potuisse superare Iacob, quia Deus maiorem vim, & robur tribuit Iacob ad reluctandum, & repugnandum Angelo, quàm erat vis, & potestas Angeli ad eum prosternendum & superandum. Si autem illud obijcias, hominem ex corpore mortali concretum, non esse capacem maioris virtutis, quàm sit virtus Angeli: Respondebunt, Deum simul auxisse capacitatem Iacob, simulque tantæ virtutis incrementum dedisse: Non displicet mihi hac interpretatio.

Caietanus. Tertiam rationem profligandæ huius quæstionis à Caietano traditam, 29
proprijs eius verbis hîc exponam. Sed quæstione non caret (inquit Caietanus) quo pacto verificetur, quòd Angelus non potuit vincere Iacob luctando. Solutio est, quòd Angelus vtitur potentia sua non ex necessitate, sed secundum arbitrium, & præscriptum, præcipuè diuinæ voluntatis; & quod dispositione diuina decretum, factumque est, vt Angelus assumeret corpus in tanta mensura virium, quòd non posset, secundum eam luctando superare vires Iacob: & sic verificatur quod Angelus experimento vidit, quòd non potuit superare Iacob luctando. Sic Caiet. Ad huius rei confirmationem valet quod legitur Ge. 19. Angelum dixisse Loth: *Festina: & saluare ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.* Cur non poterat Angelus facere quicquam? prohibitus videlicet à Deo fuerat, non antè, gentem & regionem illam euertere, quàm ex illo exitio seruatus esset Loth. Posset etiam dici, Deum hæcenus concurrisse cum virtute Angeli ad luctandum cum Iacob, vt eum vehementer quidem in illa lucta iactare & fatigare posset; non autem vt superare eum posset.

Secunda quæ- *Secunda quæ- & statim emarcuit.* Iste est neruus, ait Thostatus, inter duas fœmoris cau- 30
stio de neruo- tates latens in parte superiori, vbi crura terminantur, multaque carne cru-
fœmoris Iacob- rum operta sunt: atque inibi duo sunt ossa se inuicem cōnectentia, & vnū
quem percussit- est concauum, alterum autem conuexum: caputque vnus rotundum in-
Angelus. tra concauitatem alterius recipitur, atque ei connectitur: in quibus ossi-
Thostatus. bus tota corporis moles innititur. Et quia os alligari ossi non potest, tum sint dura, nisi medio aliquo vinculo, & retinaculo, enascitur inter ea, de cartilaginosa vtriusque substantia, quidam neruus, vtrumque os connectens, & continens: qui quoniam est in concauitate vnus illorum ossium, est inuisibilis, nec apparet nisi in dilaniato, & dilacerato animali. Hæc Thostatus.

Sed

Sedenim propter obscuritatem vocis Hebrææ (Caph) quam noster interpretis vertit (neruū fœmoris) varias hic locus capit expositiones. Septuaginta transtulerunt, *latitudinem fœmoris*, itémque Paraphraſtes Chaldeus. Oleaſter reddit, *curuiſatem fœmoris*: Eſt enim, inquit, locus, vbi genua curuatur ad ſimilitudinem volæ manus: Et ideo Vatabili noua tranſlatio habet hoc loco: *Volam fœmoris eius*. Nec ſanè diſcrepat Caietanus ita ſcribēs: Iuxta Hebræū habetur: *Tetigit in femine coxa eius*. Hebraica dictio, quam interpretati ſumus Femen, non ſignificat neruū, aut latitudinem, propriè loquendo: Si quidem eſt illa eadem vox, quæ ſignificat plantam pedis, & plantam manus, & ſimiliter plantam coxæ, ſi vſus admitteret plantæ nomen in coxa. Hanc enim coxæ partem ſupremam ex parte interiori, hoc eſt, è regione alterius coxæ, Angelus tetigit tactu violento. Sic Caietanus. Rabbi Kimhi in Radicibus ſuis, ſcribens ſuper hunc locum Genetiſis, ad verbum ſic habet: Os illud, in quod os fœmoris ingreditur, *Caph* vocatur, eo quòd recuruatum eſt. Alij verò ſentiunt ſic vocari, eo quòd caro, quæ eſt circa os corylæ ſuperioris formam habeat manus recuruatæ. Sic ille. Nec diſſimile eſt quod alij dicunt, Hebræa voce *Caph* ſignificari offiſ concauitatem, in qua abſconditur, & innititur illa pars feminis, quod Iſchion Græciſ dicitur, & etiā caput illud fœmoris, quod in ipſum Iſchion inferitur. Videtur igitur Angelus violento quodam ictu percuſſiſſe inter luſtandum, in Iacob locū illum fœmoris ex parte interiori¹, vbi ſupremū cruris iungitur cum imo feminis: quo factum eſt vt & offa illa, de quibus paulo ante dictum eſt, luxata ſint, & muſculus, atque neruus motum localem miniſtrans, reſolurus, atque debilitatus ſit, atque inde claudicandi neceſſitas extiterit.

Caietanus.

Rabbi Kimhi.

31 Sed cur ita percuſſit Angelus neruum Iacob? Ne videlicet (vt Theodoretus ait) videns Iacob ſe fortiter reſiſtenti, & quodammodo præualere Angelo, ſibi de ſuo robore nimium placens, & præſidens, ſuperbiret; ſed agnoſceret victoriam ſuam, & fortitudinem, Deo acceptam ferri oportere: ſenſit enim manifeſtè, facile potuiſſe ab eo, quicum luſtabatur, non modò vinci ſe, ſed etiam occidi, niſi Deo aliter viſum, & placitū fuiſſet. Thoſtatus aliam addit rationem. Percuſſit, inquit, Angelus neruum Iacob, vt ei maiorem faceret animum, & audaciam, quòd quamuis violentè percuſſus, & grauiter dolens, non ceſſiſſet aduerſario, ſed nihilominus in luſtando fortiter perſeueraret. Vel id fecit, oſtendens, ſe quia non poſſet eum ſuperare, velle iſta ratione ex manibus eius auelli, & ab eo diſcedere. Sic enim in luſta facere ſolent impotentes ſuperare aduerſarium: conantur enim quomodocumque eum lædere, vt illum à ſe repellere, & diuellere poſſint. Thomas Anglicus huiusmodi rationem affert: Hoc inquit, fecit Deus, vt efficaciam ſuæ virtutis, per quam facillimè poteſt omnibus præualere, ſenſibiliter experiretur Iacob, etiam tunc cum Deo præualere videbatur. Deinde, id factum eſt, vt viſionis illius memoria vehementius animo eius infigeretur, & poſtea in poſteriorum eius notitia, & memoria perduraret: ne putari à quopiam poſſet, non fuiſſe verā illam luſtam, ſed inanem quampiam viſionem, & fallacem imaginationem ipſius

Cur Angelus percuſſerit neruum Iacob. Theodoretus.

Thoſtatus.

Thom. Anglic.

Iacob. Factum est id præterea in figuram, & mysterium. Nimirum carnalis concupiscentia hominis, quæ viget in fœmore, si diuina virtute tangatur, protinus torpescit, & languescit. Er item quoddam caro Iudæorū, & carnalis sensus Legis, & litteræ, per luctam, seu pugnam Christi cum eis, erat resoluendus & exsiccandus: ex quo claudicare cœpit Iudaismus, quia vna eius pars iuit sursum ad Christum, & est benedicta ab eo, altera verò iuit deorsum, & ideo est ab humore gratiæ exsiccata. Quapropter veri filij Israel non comedunt neruum carnalis litteræ, & intelligentiæ, quæ occidit. Sic ille.

Et statim emarcuit. Paulo infra verit, *obstupuit.* Septuaginta verterunt, *Obtorpuit.* Oleaster, *extendit se:* Nam verbum Hebræum *Iachac* propriè significare ait, idem quod extendere se, & recedere à loco suo: licet enim interdum significet suspendere, ideo est, quod suspensi extendantur penduli. Plerique vertunt: *Mota est,* scilicet loco suo, Latine diceretur, luxata est. Hebraicè (inquit Caietanus) pro illo *emarcuit*, sic est: *Fuit motum femur coxæ eius*, proculdubio à dispositione sua naturali, & quia motus localis insinuat; soluta illa pars à naturali vinculo loci sui intelligitur. Ista igitur marcedo, vel torpor, vel stupor nervi accipiendus est, non quantum ad substantiam, sed quantum ad naturalem eius dispositionem, & quantum ad virtutem mouendi localiter. Nec tamen iste defectus, & vitium claudicationis perpetuum fuit in Iacob, aut etiam diuturnum, sed breui sublatum est. Immo secundum Thostatū, die proximè sequenti iam erat sanatus Iacob: sic enim scribit: Iacob post solis ortum sanatus est ab illa claudicatione: siquidem illa ipsa die occurrit fratri suo Esau: nec tamen tunc claudicabat, sed rectè ambulabat, alioqui, ob vitium illud, & fœditatem claudicationis, irrisui & contemptui esse potuisset fratri suo: & ille occasionem habuisset interrogandi, vnde talis claudicatio ei contigisset, cum tamen indignus esset, vt ei mysterium visionis, & luctæ, quam habuit Iacob cum Angelo, reuelaretur.

Caietanus

Quidam claudicatio illa Iacob durauerit secundum Thostatū.

QUARTA DISPUTATIO.

De allegorico, & tropologico illius luctæ Iacob cum Angelo tractatu, & intellectu.

Philo.

HILo in libro de præmijs, & pœnis, allegoricè tractat quadamtenus historiā istius luctæ, disputans, duo non exigua bona tunc adeptum esse Iacob: quorū vnum fuit magnificum illud nomen Israelis tunc ei inditum, id est, supremus gradus contemplationis & cognitionis Dei: Israel quippe Dei visionem denotat. Alterum fuit, quantum ad res humanas & terrenas, torpor quidam, & contractio, atque claudicatio, & tanquam impedimentum, quo ab istiusmodi rerū consecratione retardabatur: & quoniam diserta est, & erudita disputatio Philonis, placet hic eam, circumcisis qui

sis quibusdam apponere. Facit autem Philo, & distinguit tres gradus hominum cognoscentium, & colentium Deum, infimum, medium, & supremum, ita scribens: Sunt quidam, inquit, qui esse diuinum numen, aut negant, aut ambigunt. Alij secuti Maiorum suorum ritus, & instituta potius quàm certam rationem aliquam, talem Deum cogitant, qualem didicerunt à suis educatoribus, atque ita se egregiè pios existimant, si superstitionem pro pietate amplectantur. Quòd si qui adiuti scientiâ, valuerūt imaginari rectorem, atque conditorem huius vniuersitatis, ab inferis, vt aiunt, promouerunt ad supera. Ingressi enim hunc mundum, veluti pulchrè constitutam Rempublicam, & conspicati eorum quæ in eo sunt admirabilem varietatem, pulchritudinem, potentiam, & ordinem, tracti admiratione, cœperunt cogitare tam bene ornatas, ordinatâq; res non moueri temerè: vnde necessariò colligebant, eas ab aliquo Mundi opifice regi. magnâ prouidentîâ. Nimirum lex naturæ iubet, opificem, sui operis curam gerere. Cæterum isti diuiniore ceteris, vt dixi, ab inferis progressi sunt ad supera, quasi per quasdam cœlestes scalas, rationibus probabilibus tendentes ad ipsum opificem. Quòd si qui absque vlllo externo auxilio potuerunt ad hoc spectaculū euadere; hi profectò inter sanctos, verèque pios Dei cultores referendi sunt. Inter hos fuit, qui Chaldaicè nominatus est Israel: quæ vox interpretatur, Videntis Deum, non sanè qualis Deus est, id enim impossibile est, sed quia eū esse à nullo didicit vel terrestriū, vel mortaliū, vel immortaliū, sed ab ipso solo attractus, nec tamen dignato aperire suam essentiam. Id verò quemadmodū contigerit, operæ pretiū fuerit contemplari per quandam similitudinem. Solem hunc visibile, num alia te, quàm solo ipso adiuti cernimus? quid stellas? annon sola stellarū ope aspicimus? denique lucis aspectū nōne ipsi luci debemus? Ad eūdem sanè modū etiam Deus per se ipsum illustrat sui notitiam cooperante nemine, quòd ea res excedat vires omniū. Sedenim coniectores isti, qui per creaturas peruenire contendunt ad Creatoris cognitionem; perinde faciunt, ac si cognito binario, scrutentur naturam vnitatis: cū contra potius ab vnitata procedere debuissent ad considerationem binarij. Eximij autem. Dei cultores, & contemplatores, Deū, adiuti Deo, quærun, & lumen ope luminis. Atque hoc præstantissimū Dei cognitionis genus, quasi maximū virtutis præmiū adeptus est Iacob, & ad illustrē eius rei significationem, mutato nomine, appellatus est Israel. Sed & aliud accepit Iacob, apud non intelligentes, ominosum quidem dictū; Si tamen rectè intelligatur, optimū maximēq; experendū: id nominatur figuratè in Scriptura torpor: tactus enim in latitudine fœmoris, obstupuit, & claudicabar. Népe arrogantia & superbia per latitudinem significatur, dum se anima diffundit, & dilatat. Per torporem verò significatur fastus, & tumentis animi, ac magnificè de se sentientis contractio. Nihil autem vtilius, quàm effusos impetus, & animosas contentiones, torpore quodam retundere, vt immodicum affectuum robur debilitatum, latius præbeat spatium potiori partri animi. Hactenus ex Philone.

Tres genera homini: cognoscentiū Deum, vel triplex ratio cognoscendi Deum.

Pulchra similitudo.

Sanctus

Sanctus Augustinus historiam istius luctæ, per allegoricam interpretationem conuertit ad Christum, & gentem Iudaicam; vt Angelus ille præfigurauerit Christum; Iacob autem, populum Iudaicum. Hic enim luctatus est cū Christo peruiacaciter ei repugnando, & hostiliter eum insectando. Visus est autem præualere ei, quia mortem ei attulit: veruntamen neruus Iacob percussus est, & factus est ipse claudicans, quia post passionem Christi, per Apostolorum prædicationem tacta & commota gens Hebraica; partim eius iustificata est credens in Christum; partim reprobata, obstinato animo in sua infidelitate perseverans: sicut Patriarchæ Iacob alter pes sanus erat, alter verò claudicans. Et illa quidem pars Hebrææ gentis electa & sanata, quæ ad Christum conuersa est, benedictionem accepit ab ipso Christo, quem antea oderat, & usque ad necem insectata fuerat. Augustini verba ex lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 39. hæc sunt: Iacob nomen Israel accepit ab Angelo qui fuit cum eo in itinere de Mesopotamia redeunte luctatus: quæ res typum Christi euidentissimè gessit. Nam quòd ei præualuit Iacob, utique volenti, vt mysterium figuraret, significat passionem Christi, vbi visi sunt ei præualere Iudæi, & tamen benedictionem ab eodem Angelo, quem superauerat, impetrauit: ac sic huius nominis impositio, benedictio fuit. Interpretatur enim Israel, videns Deum, quod erit in fine præmiū omnium Sanctorum. Tetigit porro Angelus ipsi Iacob, velut præuolenti, latitudinem femoris, eumque isto modo claudum reddidit. Erat itaque vnus, atque idem Iacob, & benedictus & claudus. Nimirum benedictus in his, qui in Christo ex eodem populo crediderunt: claudus verò in his, qui in sua infidelitate manserunt. Femoris quippe latitudo, generis, siue posteritatis est multitudo: plures quippe sunt in ea stirpe, de quibus propheticè dictum est: *Et claudicauerunt a semine suis*. Sic ibi Aug.

Psal. 17.

Veruntamen distinctius, expressiusque super eadem re idem disseruit 35
sermone 80. de Tempore: Iacob, inquit, in prima colluctatione cum Angelo Iudæorum populum figurabat: Angelus autem, qui cum illo luctabatur, typum Saluatoris nostri præferebat. Luctatus est populus Iudaicus cum Christo, & quodammodo vicit; quia non destitit eum persequi, donec morti tradidit. Et quia non totus populus Iudæorum fidem Christi repudiavit, sed non parua eius multitudo in eum credidit; ideo in eius rei figuram, Angelus tetigit fæmur Iacob, & claudicare cœpit: pes enim ille in quo claudicabat, Iudæos non credentes in Christum significabat: alter verò pes, qui sanus remanserat, figurabat eos qui Christi fidem receperant. Denique diligenter attendendum est, quòd Iacob in illa colluctatione & vincebat, & tamen benedictionem victor à victo petebat, dicens: *Non dimittam te nisi benedixeris mihi*. Iacob enim vincens, Iudæos persecutores, & occisores Christi futuros præmonstrabat, idem petens benedictionem ab Angelo, Iudæos qui Christum adoraturi, & veneraturi erant, eiusque cœlestibus donis cumulandi, ostendebat. Denique dixit Angelus ei: *Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis?* Hoc tunc impletum est, quando populus Iudæorum Christum Dominum crucifixit: *Dimitte me*, inquit Angelus, *iam enim ascendis aurora*: hoc iam resurre

resurrectionem Domini figurauit, quem constat ante auroram resurrexisse à mortuis. Nec illud non pertinet ad eandem allegoriam, quod idem Iacob dixit: *In baculo meo transiui Iordanem, & ecce cum duabus turmis regredior.* Sic profectò est; Baculo crucis Christus apprehendit mundum, & cum duabus turmis, id est, cum duobus populis, Iudaico & Gentili, ad patrem rediit cum triumpho. Hactenus ex Augustino.

36 S. Gregorius eandem historiam secundum Tropologicam intelligentiam tractans, docet quòd in exercitio vitæ contemplatiuæ, per diuinas

S. Gregor.

uisiones, & visiones, quanto Spiritus humanus magis extollitur, & vegetatur, ac roboratur, tanto magis caro deprimitur atq; debilitatur; idque fit, cum propter vehementem Spiritus à carnis societate abstractionem. *Spiritus enim promptus est, caro autem infirma*, tum ad custodiendam humilitatem animi, arcendamque mentis elationem. Nam & Paulus de se dixit: *Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis mee.* &c. Cumque, ut ea molestia liberaretur, obnixè rogasset Deum, tale responsum ab eo accepit: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.* Ponam hinc verba Gregorij ex libro eius 4. Moralium super illis verbis Iob. cap. 3. *Ibi cessauerunt impij à tumultu, & ibi requieuerunt fessi robore.* Humana mens (inquit Gregorius) dum occultæ locutionis diuina aspiratione tangitur, à statu suæ fortitudinis infirmata, ipso quo absorbetur desiderio liquatur: & inde se apud semetipsam fessam inuenit, unde ultra se esse conspicit fortitudinem quam concendit. Hinc Propheta Daniel cap. 8 cum visionem Dei se conspexisse diceret, adiungit: *Elangui, & agrotavi per dies plurimos:* quia cum ad virtutem Dei mens adstringitur, à propria fortitudine caro laxatur. Hinc Iacob, qui Angelum tenuit, vno mox pede claudicauit: quia qui vero Dei amore sublimia respicit, is iam in hoc mûdo duplicibus incedere desiderijs nescit. Vno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur: Cui necesse est, ut alter pes marcescat, quia mētis virtute crescente, necesse est ut carnis fortitudo torpescat. Sic Gregor.

Matth. 26.
In exercitio
vita contem-
platina, quan-
to magis spi-
ritus eleua-
tur, & vege-
tatur, tanto
magis caro
deprimitur
& debilita-
tur.

2. Cor. 12.

37 Nec est prætermittenda altera eiusdem Gregorij in alio loco, & ad historiam huius luctæ pertinēs tropologica disputatio. Disputat enim in decima quarta homilia super Ezechielem, viros sanctos eximie deditos studio contemplationis, in ipso exercitio contemplationis magnam sentire vicissitudinem, & velut quandam luctam, & concertationem experiri. Interdum enim vigore spiritus, & singularis cuiusdā diuini luminis, & gratiæ participatione præualere, ac seiplos superare videntur, id est, transcendere cuncta visibilia, & temporalia ad quendam usque velut prospectum æternitatis euecti. Sæpe verò aliàs infirmitate carnis grauati, ac deficientes, quasi succumbentes in lucta, deprimuntur, & prosternuntur ad ima. Scribit autem Greg. eo quem dixi loco, ad hunc modum: Est in contemplatiua vita magna quædam lucta, & contentio; cum sese mens ad cœlestia erigit, cum in rebus spiritualibus animus extenditur, cum transgreditur omne quod corporaliter videretur, cum sese angustat, ut dilaret. Et aliquando quidem vincit, & reluctantes tenebras suæ cæcitaris exuperat, unde ex incircumscripto lumine quiddam furtim, & tenuiter attingat.

Mirabilis vi-
cissitudo pro-
ficiendi &
deficiendi, qua
sensitur in
exercitio con-
templationis.

Comm. in Gen. Tom. 4.

vv

Sed tamen ad semetipsam protinus mens quasi reuerberata reuertitur, atque ab ea luce, ad quam respiciendo transijt, ad suæ cæcitatæ tenebras suspirando atque lamentando redit.

Hoc bene sacra historia designat, cum Iacob luctatum esse cum Angelo narrat. Reuertens enim Iacob ad proprios parentes, in via Angelum inuenit, cum quo per luctam magnum certamē habuit: is autem, qui luctando certat, aliquando se aduersario suo superiorem, aliquando inferiorem inuenit. Iacob porro & Angeli lucta, cuiuslibet perfecti viri, & in contemplatione versantis exercitium denotat. Cuius quippe anima, dum contemplari Deum nititur, tanquam in certamine quodam posita, modò quasi exuperat, quia intelligendo, & sentiendo de diuino lumine aliquid degustat: modò succumbit, quia & degustando iterum deficit. Quasi ergo vincitur Angelus quando intellectu intimo apprehenditur Deus. Sed notandum, quòd idem victus Angelus neruum fœmoris Iacob tetigit, & marcescere statim fecit; & ex eo tempore Iacob altero claudicauit pede, Videlicet Omnipotens Deus, cum iam per desiderium & intellectum cognoscitur, omnem in nobis voluptatem carnis arefacit: & qui prius, quasi duobus pedibus nitentes, & Deum videbamur quærere, & mundum tenere; post agnitionem suauitatis diuinæ, vnus in nobis pes sanus remanet, & alter claudicat: quia necesse est, vt quisque debilitato amore mundi, conualescat ad amorem Dei. Si ergo tenemus Angelum, vno tantum claudicamus pede: quia dum crescit in nobis fortitudo amoris intimi, pariter infirmatur fortitudo carnis. Omnis quippe, qui vno pede claudicat, illo solùm pede nititur, quem sanum habet: similiter & is, cui iam desiderium terrenum arefactum fuit, in solo pede amoris Dei tota virtute se sustinet, & in ipso stat; quia pedem amoris seculi, quem ponere in terra consueuerat, iam à terra suspensum portat. Et nos ergo, si ad parentes proprios, id est, ad spirituales patres nostro tendimus, teneamus in via Angelum, vt suauitate intimè apprehendamus Deum. Contemplatiua namq; vita, amabilis valdè dulcedo est, quæ super semetipsam animam rapit, cœlestia aperit, terrena omnia contemptui esse debere ostendit, spiritalia mentis oculis patefacit, corporalia abscondit. Vnde bene sancta Ecclesia Cantic. 4. dicit: *Ego dormio, & cor meum vigilat*. Vigilanti enim corde dormit, qui per hoc, quod interius contemplando proficit, ab inquieto foris opere quiescit. Atque hæc sunt melliflui Gregorij verba dulcissima.

Contemplationis dulcedo, & efficacia.

VERS. 26.
27.

Dixit ad eum, Dimitte me, iam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Et interrogauit eum Iacob, Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit quid quæris nomen meum, quod est mirabile? Et benedixit ei in eodem loco.

Iosephus.

ISTORIAM huius loci breuiter enarrans Iosephus primo Antiquitatum: Cum transisset, inquit, torrentem Iaboch, & relictus ab agmine mansisset Iacob solitarius, incidit in spectrum, prior ipse

38

ipse ab eo laceffitus, & erat in lucta superior. Exclamat illud, Maſte virtute, qui non quemuis aduerſarium, ſed Angelum Dei viceris: idque eſſe illi prænunciat magnæ felicitatis præſagium: genus namque eius nullo tempore defuturum, neque vllis viribus hominum oppreſſum iri. Iuſſitque illum poſt id temporis vocari Iſraelem, quod Hebræis, Angelo reluctantem ſignificat. Hæc ſunt prædicta Iacobo id ipſum roganti. Cùm enim ſenſiſſet Angelum eſſe Dei, precatus eſt: vt ex eo fatum ſuum cognoscere ſibi liceret. His dictis ſpectrum illud evanuit. Iacob autem lætus auditis, impoſuit ei loco nomen Phammel; id ſignificat Dei faciem. Sed quia latum neruum inter luſtandum læſit, & ipſe poſt eo cibo abſtinuit, & nobis eo cibo propter ipſum veſci non licet. Hæc Iosephus. In cuius breui narratione nonnulla ſunt aduertenda. Primò Angelum viſum Iacob, vocat ſpectrum, Græcè dicitur Phantaſma, vel Idolum, quòd Angelus videretur eſſe id, quod non erat, videbatur enim eſſe corporeus, & naturæ humanæ compos, cùm ſecus eſſet. Deinde nomen Iſraëlis interpretatur, Reluctantem Angelo. Adhæc benedictionem, quam Iacob petiit ab Angelo, appellat Fatum, dicens Iacob precatum eſſe, vt ſibi fatum ſuum aperirer, Fatum appellans, diuinam diſpoſitionem eorum, quæ ventura erant Iacobo; præſertim circa fratrem ſuum Eſau, cuius ille tunc aduentum valdè formidabat. Prætera dicit Iacobum cognouiſſe eum, cum quo luſtabatur, Angelum fuiſſe Dei: & idcirco preces ei adhibuiſſe, & futuros euentus, & caſus ſuos ab eo ſcire voluiſſe. Illud autem videtur ſacræ hiſtoriæ minimè conſonum, quod ſignificat Iacobum, ſibi ipſi inter luſtandum læſiſſe neruum fœmoris, quod tamen factum eſſe ab Angelo perſpicuè tradit Scriptura. Ad extremum ſignificat, etiam vſque ad ſua tempora, illicitum fuiſſe Iudæis tali neruo fœmoris veſci.

36 Sed quid illud eſt, *Iam enim aſcendit aurora*? Meritò enim quaeritur, cur Angelus tam ſollicitus fuerit diſcedendi ante auroram. Ridiculum eſt, quod nugantur hoc loco Hebræi: aiunt enim, propterea voluiſſe Angelum diſcedere ante auroram, quòd illud tempus ſit, in quo Angeli conſueuerint cantare diuinas laudes, iuxta illud quod dictum eſt à Deo ipſi Iob cap. 38. *Ubi eras cùm me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei*? Tanquam Angelus diceret: Sine, vt hinc diſcedens, poſſim in tempore choris Angelorum manè laudantium Deum, intereſſe. Quasi verò habeant Angeli certa diei tempora, & alia canendi laudes Dei, aliæque ab eo cantu vacandiar: ſi non, qui ſemper vident faciem Dei, etiam dum ſunt in terris, & iniuncta ſibi à Deo munia exequuntur apud homines, in perpetua Dei laudatione verſentur; & vt ſcriptum eſt in Apocalypſi cap. 4. nullam requiem habentes, id eſt, ſine vlla ceſſatione, aut intermiſſione triſagium illud canant Deo: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*. Hic perfectò cœleſtis eſt ille dulciſſimus concentus, in quem verè dici queat, quod apud Iob 38. ſcriptum eſt: *Concentum cœli quis dormire faciet*? Gloſſa interlinearis ſit exponit hunc locum: *Dixit Angelus: Dimitte me, quia iam aſcendit aurora*. Quasi diceret; Iam tibi tempus eſt ab inuiſibilibus & diuinis, ad corporalia & humana negocia tractanda, deſcendēdi: tanquam

Hebræorum
commentum.

Gloſſa inter-
linearis.

Locus Psal.
103.

Oleaster.

Thomas Ang-
licus.

nocturnum tempus vsque ad exorientem Solem conueniens sit contemplationi rerum diuinarum, & spiritualium rerum tractationi: diurnum vero, temporalium negotiorum functionibus & officiis, quæ proximo, vel ex obligatione, vel ex caritate præstanda sunt. Conuenienter sanè iis, quæ cecinit Dauid Psalm. 103. *Ortus est Sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperam;* Oleaster putat, idcirco Angelum discedere voluisse ante ortum Solis, ne quantum ad effigiem cognosceretur: nolunt enim Angeli vulgo sui videndi, aut alloquendi copiam facere, nec familiarius cognosci, sed raro admodum & parcè: quam etiam ob causam sciscitanti Iacob nomen suum indicare noluit. Præcipuè autem nolebat Angelus videri ab aliis, qui illucescente die venturi erant ad Iacob: huiusmodi enim mysteria non sunt publicanda, & inuulganda; sed idoneis tantum, dignisq; secretò tradenda. Thomas verò Anglicus hanc reddit rationem: Loquitur, inquit, Angelus more alicuius domini, grauis & honorati viri, qui erubescit videri ab aliis, agere quæ parum condigna sunt, vti erat Iuſta. Vel loquitur ad similitudinem alicuius, qui festinat ire aliò; & causam citò discedendi, ostendit festinationem suam. Et quia iste modus loquendi, humanitatem quandam, & affabilitatem, atque familiaritatem sapit, idcirco Deus cum eximiis, & intimis amicis suis tali solet nonnunquam vti locutione, quo penetrabilius, & familiarius, & suauius in eorum se corda insinuet, atque ingerat.

Thostatus.

Quod autem dixit Angelus Iacob querenti nomen eius: *Cur quæris nomen meum?* Thostatus sic interpretatur: Voluit Angelus docere Iacob, non (vt fit in hominibus) ita esse Angelorum propria nomina, per quæ alij ab aliis cognoscantur. Nam cum Angeli se inuicem secundum substantiam distinctè, ac propriè cognoscant, non indigent significatione nominum quorum tunc est vsus, cum circa rem quampiam accidere dubitatio, vel æquiucatio potest. Sunt autem Angelis imposita nomina non secundum naturas ipsorum, sed secundum ministeria, & officia. Et quia contingit, eundem Angelum in diuersis temporibus diuersa exequi officia, possunt ei similiter diuersa nomina imponi: cum igitur quispiam nouerit tale nomen Angeli, & ista noticia nec fixa sit; nec stabilis mutabitur in aliud, & non cognoscetur. Quod autem in multis libris sequitur: *Quod est mirabile,* cum nec legatur, nec reperiatur in Græcis, nec Latinis libris emendationibus, licet Theodoretus id legat in Quæstione 91. in Genesim, non est ex ipso textu huius scripturæ, sed ex cap. decimo tertio tertio libri Iudicum vbi hoc legitur, transpositum est in hunc locum.

Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Senſerat vtique Iacob, in eo, cum quo luctabatur, esse quid maius homine, ac diuinum, vel ex aliis rebus eius, quæ hinc non memorantur, vel ex notabili percussione nerui fœmoris sui, qua non modò corpus eius vehementer commotum est, sed animus etiam fuit mirabiliter affectus: vel interiori quodam sensu, & instinctu sibi diuinitus indito, atq; illustratione mentis cognouit eum esse Angelum Dei. Benedictionem porro istam Angeli hinc tantum dicitur petiisse Iacob.

Vcrùm

Verum quàm ardentè eam concupierit, quàm obnixè, & instanter flagitauerit, & quàm piè ac religiosè pro ea supplicauerit, multis & precibus fulis, & lacrymis; reticuit hoc loco Moyses, sed enarrauit Hoseas propheta cap. 12. ita scribens de Iacob: *In utero supplantauit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est cum Angelo, & inualuit aduersus Angelum, & cõfortatus est: stetit, & rogauit eum.* S. Hilarius lib. 5. de Trinitate, arbitratur cognouisse Iacob, eum, qui luctabatur, fuisse Filium Dei, eumq; pro salute hominum aliquando factum iri hominem, & humiliandum, atq; infirmandum per passionem, & mortem. Sic enim scribit: Adesto nunc mecum fidei tuæ spiritu, aduersus venenata infidelitatis sibila, Sancte Patriarcha Iacob, qui in lucta hominis inualescens, benedici te ab eo fortiter deprecaris. Quid istud est, quodd imbecillum oras, quodd ab infirmo benedictionem expetis? hunc cuius benedictionem rogas, amplexu tuo validior elidis. A gestis corporis tui, mentis tuæ opus dissidet: aliud profectò agis, quàm sentis. Tenes in lucta tua hominem infirmum: Sed hic tibi homo, Deus verus est, non ex nuncupatione, sed ex natura: non enim adoptiuus benedictionibus benedici te postulas, Patriarcha, sed veris. Cum homine luctaris, sed Deum facie ad faciem te vidisse testaris, non hoc oculis tui corporis ceruis, quod visu fidei tuæ sentis. Infirmus secundum te homo est, sed anima tua secundum visum Deum saluata est. Iacob in lucta es; post fidem postulatæ benedictionis, Israel es. Subditur tibi secundum carnem homo ad mysterium passionis in carne, Deum in carnis infirmitate non nescis, ad sacramentum benedictionis in Spiritu. Nec aspectus impedit quin fides maneat; nec infirmitas auocat quin benedictio postuletur; nec homo efficit qui quin homo est, Deus sit. Nec qui Deus est, non Deus verus est, quia non potest non Deus verus esse, qui Deus est, & ita benedixit, Sic Hilarius.

S. Hilarius
putauit An-
gelum fuisse
Filium Dei.

Vocauitque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens, Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Ortusque est ei statim Sol, postquam transgressus est Phanuel: ipse verò claudicabat pede. Quambrem non comedunt neruum filij Israel, quia emarcuit in fœmore Iacob usque in præsentem diem, eo quodd tetigerit neruum fœmoris eius, & ob stupuerit.

VERS. 30.
31. 32.

42

O s fuit illorum veterum, & Sanctorum Patrum, insignem fanè erga Deum pietatem eorum, atq; animigrati eximiam virtutem declarans, vbicumque insigniter aliquid memorabile contigisset ipsis, ei loco, ex tali casu, euentuque nomen imponere, vt perpetuum videlicet apud posteros monumentum esset, tum pietatis ipsorum erga Deum, tum Dei erga ipsos singularis beneuolentiæ, ac munificentiæ; vt & ipsi tali spectaculo, & recordatione, ad colendum Deum, & suam in eo spem omnem collocandam incitarentur. Hoc nèpe

3. Reg. 12.

Strabo.

*Quomodo
intelligendum
sit quod dixit
Iacob se vi-
disse Deum
facie ad fa-
ciem.*

*Quid sit in
Scriptura vi-
dere, vel loqui
facie ad faciē.*

*Locus Deut.
cap. 5.*

secutus Iacob, ei loco ubi ab Angelo, cum quo luctatus fuerat, faustum Israël's nomen, & optatam benedictionem acceperat, indidit nomen Phanuelis: Quo in loco postea eiusdem nominis est ædificata ciuitas: quæ Gedeonis exercitui (vt legitur Iudicum 8. panes denegasset, parata victoria, Gedeon turrim Phanuel subuerit, habitatoresque occidit, sed eam multis post seculis Ieroboam ædificijs reparauit. Ista ciuitas posterioribus temporibus ex vocabulo Hebræo ab Iacob indito, appellabatur, Facies Dei: meminit Strabo lib 16: in descriptione urbium Phœnicia, cuiusdam loci, qui suo etiam tempore appellabatur Facies Dei: Sic enim scribit: Tripoli coniuncta est ea quæ Dei facies appellatur, in qua Libanus mons desinit. Inter hæc est locus quidam nomine Trieris. Hi duo montes sunt, qui eum faciunt, qui concavus Angulus dicitur, quasi inter sese pares Libanus, & Antilibanus paulò ultra mare incipientes: Libanus ultra Tripolitanum mare circa Dei Faciem: Antilibanus ultra mare Sidoniu, desinunt. Hæc Strabo.

Sed quomodo verè dicere potuit Iacob illud: *Vidi Dominum facie ad* ⁴³ *faciem*: cum Deus ipse dixerit Moysi Exodi 33. *Fatium meam videre non poteris, non enim videbit me homo, & uiuet*: Et sanè quem viderat Iacob, non erat Deus, sed Angelus Dei, vt supra dictum est. ac ne ipsum quidem Angelum propriè viderat, sed tantum corpus ab eo acceptum, & in similitudinem hominis figuratum, quod nihil profectò pertinebat ad naturam Angeli. Hanc quæstionem S. Thomas prima parte Quæst. xij. art. 11. ad prim. ita soluit: Secundum Dionysium, inquit, in 4. capite de Cœlesti Hierarchia dicitur aliquis in Scriptura Deum videre, in quantum formata sunt, & obiecta illi aliquæ figuræ, vel sensibiles, vel imaginariæ secundum aliquam similitudinem. Diuinum aliquod representantes. Quod ergo dicit Iacob: *Vidi Deum facie ad faciem*, referendum est non ad ipsam diuinam Essentiam, sed ad figuram in qua representabatur Deus. Et hoc ipsum ad quandam prophetiæ eminentiam pertinet, vt videatur persona Dei loquentis, vel Deus ipse loquens, licet per imaginariam visionem, vt infra patebit, cum de gradibus prophetiæ loquemur, secunda secundæ Quæst. clxxiiij. Vel hoc dicit Iacob ad designandam quandam eminentiam intelligibilem contemplationis supra communem statum. Sic Sanctus Thomas. Verum sciat lector, phrasim esse linguæ Hebrææ peculiarem, & frequentem in Scriptura, videre aliquem facie ad faciem, pro, videre præsentem, & clarè, ac distinctè; non per obscuras imagines, aut similitudines: similiter loqui cum aliquo facie ad faciem, est præsentis vocem & verba distinctè & expressè audire, licet nulla eius figura, & forma videatur. Nam Deuteronomij 5. dicitur Deus esse in monte Sina locutus Hebræis facie ad faciem, nec tamen illi tunc vllam speciem eius aut figuram viderunt, vt ait Moyses Deuter. 4. Sed quia clarè & expressè audierunt vocem, & verba Dei loquentis, idcirco dicuntur audisse loquentem Deum facie ad faciem. Similem habet sententiam, & intellectum, Loqui ore ad os cum aliquo, quomodo dicitur Numerorum 12. Locutus Deus cum Moysi: *Ore, inquit, ad os loquor ei; & palam, & non per enigmata, & figuras Dominum videt*. Similiter negociari cum aliquo facie ad faciem, vel ore ad os, est

os, est agere non cum absente per litteras, vel nuncios, vel procuratores, sed immediatè cum præsentì. B. Paulus primæ ad Corinth. 13. Visionem Dei facie ad faciem, vocauit claram diuinæ Essentiæ ac beatificam visionem, nimirum Dei sicut est; opponens eam obscuræ visioni, seu cognitioni, quam per fidem habemus in hac vita. *Videmus, inquit, nunc per speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem:* Iacob igitur quia viderat Angelum sub aspectabili specie, ac figura hominis, ipsumque familiariter secum loquentem audierat, dixit se vidisse eum facie ad faciem.

Locus Paus
1. Cor. 13.

44 Sequitur, *Et salua facta est anima mea.* Dupliciter hoc exponi potest: Primò quidem vt sic hic sensus: Vidi Dominum, nec tamen mortuus sum, sed saluus, & incolumis euasi. Vetus enim, & communis erat illorum hominum opinio, netnini mortalium visionem Dei, citra mortem eius contingere. Dixit enim Deus Moyli: *Faciem meam videre non poteris; non enim videbit me homo, & uiuet.* Quocirca de Gedeone in libro Iudicum cap. 6. ita scriptum est: *Videns Gedeon quòd esset Angelus Domini, ait, Heu mi Domine Deus, quia vidit Angelum Domini facie ad faciem. Dixitque ei Dominus, Pax tecum, ne timeas, non morieris.* Et in eodem libro cap. 13. de Manue patre Samsonis sic est proditum: *Statim intellexit Manue Angelum Domini esse, & dixit ad uxorem suam, Morte moriemur, quia vidimus Dominum.* Et in Deuteronomio cap. 5. traditur, Hebræos dixisse Mosi: *Vocem Domini audiuius de medio ignis, & probauimus hodie: quòd loquente Deo cum homine, vixerit homo. Cur ergo moriemur? Si enim audierimus ultra vocem Domini Dei nostri, moriemur. Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei uiuentis, qui de medio ignis loquitur, sicut nos audiuius, & possit viuere?* Altero modo: illud, *Salua facta est anima mea:* licet interpretari ad hunc modum: *Vidi Dominum, & salua facta est anima mea,* id est, vehemèter recreatus, & confirmatus sum, tam præclarum, & prosperum Israël's nomen accipiens, & optata eius benedictione affectus: vel liberatus sum omni solitudine, ac timore, quo aduentum fratris mei Esau formidabam. Itaque quod hîc dicitur: *Salua facta est anima mea,* idem esse videtur, quod dixit Hoseas cap. 12. de Iacob. *Et confortatus est.*

45 Restat illud: *Ob quam causam, non comedunt neruum filij Israel, qui emarcuit in fœnore Iacob.* Non negatur (ait Caietanus) esus cuiuslibet nerui, sed nerui duntaxat illius, qui est in femine coxæ: cuius nerui in coxa Iacob abstractio, hoc est, motio ex naturalis loci dispositione, causa ei fuit claudicandi. Hinc porrò clarè apparet, quòd quemadmodum non quamcunq; coxæ partem, sed illam quæ femem dicitur, ita cum etiam ipsum femem distinguatur in plures partes, carnem scilicet, neruum, venas, & ossa, non quamcunque feminis partem, sed neruum feminis violento tactu læsit Angelus, remouendo eum à naturali vinculo loci sui. Vbi clarè vides, quòd nullus est sermo de membro generationis, sicut putarunt quidam Hebræi, vocabulo nerui interpretantes membrum generationis, nimium profectò inscitè ac stupidè: non enim ob læsionem talis membri, necesse fuisset pedibus claudicare Iacob. Hinc quoque liquet, falsum esse quod scripsit Rupertus. lib. 8. Commentariorum in Genes. cap. 7. Iudæos

Caietanus.
Inde oritur ab
sensu nerui qua-
lis fuerit.

Rupertus.

nullum

nullum neruum comedere, propter illum vnum fœmoris neruum, qui caput, & quoddam principium est omnium corporis neruorum, cum signatè, & apertè Scriptura de neruo tantum fœmoris id tradat. Nec verò istiusmodi ab esu nerui abstinencia, fuit Hebræis lege aliqua, aut præcepto, vel ex voto, sed religione & reuerentia quadam vltro suscepta primum, vt credibile dictum est, ab ipso Iacob, tum a posteris eius, propterea nempè quòd talis neruus fuisset in Iacob percussus ab Angelo: & vt tali obseruantia, & memoriam illius luctæ, & noui nominis Israël impositionis, & benedictionis Angelicæ perpetuò custodirent: eam verò obseruantiam ad suam vsque ætatem perdurasse Iosephus significat, affirmans talem cibum apud Hebræos haberi pro illicito, vt suprà dictum est.

Iosephus.

QVINTA DISPVTATIO.

De germana & propria significatione nominis Israel, quod Patriarcha Iacob impositum est ab Angelo.

Super illis verbis,

VERSUS 28 Ait ergo, Quod nomen est tibi? respondit; Iacob. At ille Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel, quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis?

S. Hieronymus.

VPER vera interpretatione nominis Israël disputat Sæctus ⁴⁶ Hieronymus in Traditionibus Hebraicis super hunc locum Genesis, cuius disputationis, è re fuerit, vt hoc loco per partes sententiam ponamus, simul, & quamque partem separatim excutiamus. Primo loco refert Hieronymus interpretationem nominis Israël traditam à Iosepho: Iosephus, ait Hieronymus in primo Antiquitatum, Israël ideo appellatum putat, quòd aduersus Angelum steterit; quod ego diligenter excutiens, in Hebræo penitus inuenire non potui. Sic Hieronymus. Verba Iosephi sunt hæc: Iussitq; eum (Angelus scilicet ipsum Iacob) post id temporis vocari Israël, quod Hebræis, Reluctantem Angelo significat. Hæc Iosephus. Equidem nescio, cur interpretatio Iosephi displicuerit Hieronymo; cum eadem ipsa sit ei, quam tradidit Angelus, quid enim aliud est, validè reluctatum esse Angelo, quod ait Iosephus, nisi quod dixit Angelus, fortem fuisse cum Deo siue cum Angelo?

Secundo loco aperit Hieronymus, quam putet ipse veram esse nominis Israel interpretationem, docens, ea voce significari, *Princeps cum Deo*. Ecquid me necesse est, ait Hieronymus, opiniones quærere singulorum, cum etymologiâ nominis exponat ipse, qui posuit, *Non vocabitur, inquit, nomen tuum Iacob; sed Israel erit nomen tuum.* quod autem sequitur: *quia*

inua-

inualluisti cum Deo, & cum hominibus inualebis: Sic interpretatus est Aquila: *ἐν ἡμέταις μετὰ Θεοῦ*. Symmachus autē: *ἐν ἡμέταις ἰσχύϊ Θεοῦ*. lxx. verò & Theodotion *ἐν ἰσχυροῦς μετὰ Θεοῦ*. *Sarish* enim, quod ab Israël vocabulo deriuatur, principem sonat. Sensus itaq; est, non vocabitur nomen tuum Iacob, hoc est, supplantator; sed vocabitur nomen tuum Israël, hoc est princeps cū Deo: quomodo eqim Princeps ego sum, sic & tu, qui mecum luctari potuisti, princeps vocaberis. Si autē mecum, qui Deus sum, siue Angelus (quoniam plerique variè interpretantur) pugnare potuisti, quanto magis cum hominibus, hoc est, cum Esau, quem formidare non debes? Sic ibi Hieronymus. Verū ipse paulò pōst ait, significari, eo nomine idē quod, Rectus Dei, siue Rectissimus Dei, & hoc idem scribit in Commentarijs suis in Esaia super caput 44. Propriè, inquit, iuxta Hebræos, & literarum fidem, Israël rectus interpretatur: vir autem videns Deum, vt multi exponunt, non in elementis, sed in sono vocis est. Vnde & liber Geneseos appellatur liber *וְיִשְׂרָאֵל*: id est, rectorum, siue iustorum, Abraham nimirū, & Isaac, & Iacob. Et in c. xij. Hoseæ super illis verbis: *Et in fortitudine sua directus est cum Angelo*: Quia, inquit, directus est cū Angelo, ideo *וְיִשְׂרָאֵל*, hoc est, dirigentis, vel directi nomen accepit. Et in primum caput Malachia: Israël, inquit, interpretatur vir; siue mens cernens Deum; siue, vt ego melius puto, rectissimus Dei. Hactenus ex Hieronymo.

S. Hieronymi opinio de interpretatione vocis Israël varia.

48 Atenim Pagnino, vt prior Hieronymi interpretatio perplacet, quòd Israël sit idem, atque Princeps cum Deo: ita posterior, quòd sit idem, atque rectus, siue rectissimus Dei, minimè placet. Sic enim ille scribit in libro de Interpretatione nominum Hebraicorum, Israël, secundum D. Hieronymum in libro Hebraicarum quæstionum, interpretatur, Princeps cum Deo. Et cū posuisset verba Hieronymi, quæ paulo suprā sunt à nobis commemorata, subdit: Hæc ad verbum D. Hieronymus. Dicitur ergo Israël à *Sara*, cum puncto in sinistro cornu ipsius, *sin*, quod est principatum habere. Vnde Gen. 32. dicitur: *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel, quia Sarish, id est, princeps fuisti cum Deo, vel Angelo*. Et Hoseæ 12. de Iacob dicitur, Sarah cum Angelo, id est, Princeps fuit cum Angelo. Vnde subditur, *vaisar elmalach*, id est, & inualuit ad Angelum, sicut ibi vertit Hieronymus. Idem tamen ipse super caput 44. Esaia ait, Israël significare rectum Dei: Et ita, *sin*, habet punctum in dextro cornu, & dicitur à *iacar*, quod est, rectus, vt psalmo 7. (qui saluos facit ire, id est, rectos corde.) Ego autem tenendum cenſeo, quod ipse dicit in libro Hebraicarum quæstionum, motus auctoritate libri Geneseos, capite 32. & Hoseæ 12. Israël namque scribitur vbique cum puncto in sinistro cornu. Sic Pagninus.

Pagninus.

49 Ego assentior Pagnino. Nam licet vox Israel pro varietate Scripturæ eius accommodari possit ad significandum rectum, vel rectissimum Dei, istiusmodi tamen significatio nullum hîc locum habet. Quid enim, appellari Rectum Dei, conuenit cum eo quod est fortiter luctatum esse cū Deo, atque ob eam causam vocatum esse Israel: quid item appellatio ista congruit cum vocis Israelis interpretatione, quam tradidit Angelus, *quia*, Comment. in Gen. Tom. 4.

Auſtoris indicium.

Hebraus do-
ctor Caietani.

inquit, *si fortis fuisti contra Deum, quanto magis contra homines praualebis?* Immo & illud, quod priore loco dixit Hieronymus, si probari debet, ad hoc ipsum adaptandū videtur, vt reddat hunc sensum; Animosè, ac generosè restitisti, & quodam modo præualuisti Deo. Germana igitur, & propria nominis *Israel* interpretatio ea profectò est, quam habet in hoc loco Latina trāslatio: *fortem esse cum Deo*: præsertim verò cum ad eundem modum eam vocē interpretati sint hoc loco lxx. Interpretes, & Symmachus, & Theodotion. Hebræus ille, qui doctòr Caietano, & dictator fuit eorū, quæ passim ille in suis Commentarijs hebraizat, de vocis *Israel* etymologia ita loquitur: Pro eo quòd Latina translatio habet: *Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines praualebis?* in Hebræo sic est: *quia dominatus es cum Elobim, & cum hominibus, potuisti*: his verbis ratio nominis *Israel* redditur à dominatione, & posse, Vbi scito, quòd *Israel* est dictio cōposita ex *Isra*, quod est dominari, & *E L*, quod est Deus, & ex vtraque dictione conflatū nomen significat, Dominabitur Deus. Et ex hoc quod tu dominatus es luctando cum Angelo; præualere enim, species quædam dominationis est, & quia etiam certando cum hominibus, videlicet cū Laban & consanguineis potuisti, siue præualuisti, ideo *Israel* appellaberis: hoc est, Deus dominabitur: ad significandū, quòd quia Deus pugnat pro te aduersus omnes, ideo tu præualebis. Sic ille. Sed enim vox *Israel* nō significat dominantem Deum, sed dominantem Deo, vel cum Deo, secundum primam expositionem B. Hieronymi. Nā quia in luctando ex æquo luctatus est cum Deo, siue Angelo: immò & quadamtenus visus est præualere, idcirco dictus est, Princeps vel Dominator cum Deo.

Tertio loco S. Hieronymus improbat opinionem eorum qui vocem *Israel* interpretantur, *vir*, siue *Mens videns Deum*, Illud, inquit, quod in libro nominum Hebraicorum interpretatur *Israel*, *vir*, siue *Mens videns Deum*, & omnium penè sermone detritum est, non tam verè, quàm violenter mihi interpretatum videtur. Hic enim *Israel* per has litteras scribitur, *Iod, sin, res, aleph, lamed*, quod interpretatur Princeps Dei, siue directus Dei. Vir autem videns Deum, his litteris scribitur, vt vir ex tribus litteris scribatur, *aleph, iod, sin*, vt dicatur *Is*: videns verò ex tribus item litteris *rese, aleph, & he*. Et dicatur *rahe*; denique *E L*, id est Deum, ex duabus *aleph, & Lamed*. Quamuis igitur grandis auctoritatis sint, & eloquentiæ, & ipsorum vmbra nos opprimat, qui *Israel*, virum, siue Mentem Deum videntem transtulerunt; nos magis Scripturæ & Angeli, vel Dei, qui ipsū *Israel* vocauit, auctoritate ducimur, quàm cuiuslibet eloquentiæ secularis. Hæc Hieronymus Auctores porro quos innominatim significat Hieronymus, sunt complures, veterum, atque in primis nobilium Scriptorum: horum princeps est Philo, qui sic interpretatur nomen *Israel* in libro *de Temulentia*, & in libro *De congressu quærendæ eruditionis gratia*, & in libro, qui inscribitur, *Quisnam sit rerum diuinarum heres*, & in libro *de Premijs, & pœnis*. Eandem tradidit etymologiam Origenes homilia 2. in lib. Numerorum & in Prologo in Cantica Canticorum, & Basilus super primum caput Isaïæ; Nazianzenus oratione secunda de Theologia; Chryso

Auctores, qui
interpretati
sunt *Israel*,
vir videns
Deum, sunt
Philo,

Origenes,
Basilus,
Nazianze.

Chrysostomus homilia 58. in Genesim & 14. in Ioannem, Augustinus lib. 16. de Cinit. Dei cap. 39. Gregorius lib. 3. Expositionis in caput vij. libri 1. Reg. & libro 4. in cap. ix. eiusdem libri. Quinetiam Hieronymus ipse cōmunem videlicet ac permulgatam sequens opinionem, eandē ponit interpretationē super cap. xij. Hoseæ super illis verbis: *fugit Iacob*: & in cap. 3. Ioelis. & in libro de interpretatione nominū Hebraicorū super librum Exodi. Quanquā ibi lectorem mittit ad librum suum Hebraicarū quæstionum, quē tunc moliebatur, ut indicat ipse in Præfatione eiusdē libri.

*Chryso.
Augustinus
Gregorius &
ipsemet.
Hieronym.*

51 Iuxta istam Hieronymi sententiam, est adnotamentū quoddā Eugubini in sua Recognitione veteris Testamenti ad Hebraicam veritatē super hunc locum Genesis: Patet hoc loco, inquit ille, verum esse quod ait Hieronymus, quosdam argutē magis, quam verē interpretari voluisse nomen *Israelis*, *virum* siue *mentem videntem Deum*: quam esse falsam interpretationem, manifestum est ex litteris Hebraicis: nam Hebraicē *Sara*: dominari sonat, à quo *Sar*, princeps ac dominator dicitur, idem verbum in futuro profertur *Isra*, huic futuro adiungitur *EL*, id est Deus, atque inde nomen *Israel* conflatur, quod sonat dominator Dei, vel princeps cum Deo, quemadmodum ipse Angelus hoc loco appellauit Iacob. Quare qui putarunt *Israel* significare virum videntem Deum, decepti sunt vo cum similitudine. Nā cum *Isra*, sit futurum à *Sara*, ut vidimus, & ut ipse litteræ indicant, arbitrari sunt isti eam vocem è duobus esse conflata, scilicet ex *raa*, quod est vidit, & *Is*, quod est vir: quod certē commentū est. Fallitur quoque Nicolaus de Lyra, qui nomen *Israelis* asserit posse interpretari directum cum Deo: siquidem *Ishar*, hoc est, rectus, scribitur per *sin* crassum: at *Israel* per *sin* exile: eo quod ducitur à *Sara*. Sic Eugubinus.

Eugubinus.

52 Sed tres hoc loco existunt quæstiunculæ, quarum prima est hæc: Non videtur Angelus optatis, & postulatis Iacob satisfacisse. Nimirum ille optauerat, & petierat ab Angelo benedictionem eius, ipse autem non benedixit ei, sed nouum ei nomen *Israelis* imposuit, nihil pertinens ad optatam benedictionem: siquidem nomen *Israelis*, quod significat Fortem esse cum Deo, non aliquod ei bonum contulit, aut promisit, sed bonum, & virtutem fortitudinis quæ fuerat in Iacob, declarauit. Ad hoc sic respondet Thomas Anglicus; Impositio eius nominis, fuit benedictio commendans, & confirmans donum gratiæ prioris datum, & sic animū Iacob amplius lætificans, & confirmans; & hoc amplius, inuictum fore Iacob, semperque victorem non modò respectu fratris sui Eſau, quē tūc magnoperē timebat, sed omnium etiam aduersariorum, impositio illius nominis promittebat. Atque in hoc ipso includitur collatio efficaciz, & promissio auxiliij contra omnes hostes, perinde quasi dixisset ei Angelus: Ne paucas Iacob, sed esto securus, quippe qui tuis violētis precibus apud Deū, quamquam renitentē, obtinuisti, ut aduersus hostes tuos sis insuperabilis, & victor. Posset etiam dici, Angelum, post impositionē nominis *Israel*, separatim, ac propriē benedixisse ei: nam de Angelo subdit Scriptura: *Et benedixit ei in eodem loco*: Sic Thomas. Istā porrò benedictionē

Quæstio, quānam fuerit benedictio, quam Angelus dedit Iacob.

Thomas Anglicus.

Gaietanus. exponens Caietanus, Qualis, inquit, fuerit ista benedictio, non est scriptum: dubium tamen non est sub ista benedictione comprehendi confortationem Iacob, & excussionē ex eius animo, timoris fratris sui Esau. Vnde & Hoseas ca. 12. ait, *Inualuit ad Angelum, & confortatus est.* Quamquam istud, *Confortatus est*, non ad effectum benedictionis Angelicę referendum videtur, sed ad magnitudinem fortitudinis Iacob luctantis cum Angelo, quo visus est quodammodo valentior & fortior fuisse.

Altera quæstio est, an impositio nominis Israël fuerit hoc loco facta; 53 an tantummodò prænunciatum & promissum sit, fore ut ei postea tale nomen imponeretur: sicut videtur post cædem Sichimitarum, & aduentum Iacob in locum Bethel fuisse istud nomen impositum Iacob: sic enim legimus infra Genes. 35. *Venit Iacob Luzam cognomento Bethel, & apparuit ei Deus iterum, postquam reuersus est de Mesopotamia, & benedixit ei dicens, Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel erit nomen tuum, & appellauit eum Israel.* Tertia quæstio est, quomodo verum fuerit quod dictum est Iacob, ipsum non ultra vocatum iri Iacob, sed Israël: cum post id temporis, & per omnem vitam eius, non alio fermè nomine, quam Iacob sit appellatus, & post mortem ipsius per omnes ferè libros veteris, & noui Testamenti, frequentius nomine Iacob, quam Israël appellatur.

Verum duas posteriores istas quæstiones opportunius, & commodius tractaturi sumus infra, cum ad expositionem cap. 35. ventum erit: earum igitur quæstionum tractatum, explicatumq; illic à nobis, si Deo placuerit, lector expectet.

.

BENEDICTI

PERERII COM- MENTARIA

IN CAPVT

TRIGESIMVM TERTIVM

GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob multiplici demissione corporis, & verborum, fratrem suum Esau honorans, non modo placatum eum; sed beneuolum, & perhumanum expertus est: à quo digressus, iuxta Salem urbem Sichimorum habitauit.

LEVANS autem Iacob oculos suos, vidit 1.
venientem Esau, & cum eo quadringen-
tos viros: diuisitque filios Lia & Rachel, 2
ambarumque famularum: & posuit vtram-
que ancillam, & liberos earum in princi-
pio: Lia verò, & filios eius in secundo lo-
co: Rachel autē, & Ioseph nouissimos. Et 3
ipse progrediens adorauit pronus in terram septies, donec ap-
propinquaret frater eius. Currens itaque Esau obuiam fratri 4
suo amplexatus est eum, stringensque collum eius, & osculans
flevit. Leuatísque oculis vidit mulieres, & paruulos earum, & ait: 5
Quid sibi volunt isti? & si ad te pertinent? Respondit; Paruuli
sunt, quos donauit mihi Deus seruo tuo. Et appropinquantes 6
ancillæ, & filij earum, incuruati sunt. Accessit quoque Lia cū 7
pueris suis: & cū similiter adorassent, extremi Ioseph, & Ra-

xx 3

- 8 chel adorauerunt. Dixitq; Esau: Quænam sunt istæ turmæ,
 quas obuiam habui? Respondit: Vt inuenirem gratiam coram
 9 domino meo. At ille ait: Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi.
 10 Dixitq; Iacob: Noli ita, obsecro: sed si inueni gratiã in oculis
 tuis, accipe munusculum de manibus meis: Sic enim vidi faciẽ
 11 tuam, quasi viderim vultum Dei. Esto mihi propitius, & susci-
 pe benedictionem, quã attuli tibi, & quã donauit mihi Deus
 12 tribuens omnia. Vix fratre cõpellente, suscipiens, ait: Gradia-
 13 mur simul, erõq; socius itineris tui. Dixitq; Iacob, Nosti domi-
 ne mi, quod paruulos habeam teneros, & oues, & boues fortas
 mecum: quas si plus, in ambulando fecero laborare, morien-
 14 tur vna die cuncti greges. Præcedat dominus meus ante seruũ
 suũ: & ego sequar paulatim vestigia eius, sicut videro paruulos
 meos posse, donec veniam ad dominum meũ in Seir. Respon-
 15 dit Esau: Oro te, vt de populo, qui mecum est, saltem socij re-
 maneant vitę tuæ. Non est, inquit, necesse: hoc vno tantũ in-
 16 digeo, vt inueniam gratiam in conspectu tuo, domine mi. Re-
 uersus est itaq; in illo die Esau itinere quo venerat in Seir. Et
 17 Iacob venit in Socoth: vbi ædificata domo, & fixis tentorijs
 18 appellauit nomen loci illius Socoth, id est, tabernacula. Tran-
 siuitq; in Salem vrbẽ Sichimorum, quæ est in terra Chanaan,
 postquã reuersus est de Mesopotamia Syriæ, & habitauit iux-
 19 ta oppidũ. Emittitque partem agri in qua fixerat tabernacula, à
 20 filijs Hemor patris Sichem centum agnis. Et erecto ibi altari,
 inuocauit super illud fortissimũ Deum Israel.

P R Æ F A T I O.

Quibus re-
 bus & pla-
 tur irati, &
 leni conc-
 liantur.

ISTORIA huius capituli planè docet nos exẽplo Iacob, 1
artem & rationem placandi, atque adeo demerendi & cõ-
ciliandi animos hominum, tametsi alieni nobis, aut etiam
irati atque insens fuerint. Hæc ars & ratio his maximè re-
bus continetur, Demissione animi per verba externõsque corporis motus
declarata: Affabilitate item, & comitate atque dulcedine quadam ser-
monis: Demorstrando præterea quanti faciamus eorum erga nos beneuo-
lentiam, & gratiam: Denique multis atque amplis muneribus largien-
dis. Talibus profecto rebus etiã agrestes & barbari, & feri homines de-
mulcentur, alliciuntur, capiuntur, vinciuntur. Hæc autem omnia exacẽ
Iacob

Iacob & cumulatè perfecisse ostendit Moses in hoc capite: Principio ait, legatos misisse Iacob ad fratrem suum Esau, qui de suo eum aduētū certiore faceret: Misit, inquit Genes. 32. nuncios ante se ad Esau: præcepitque eis dicens, Sic loquimini domino meo Esau, &c. Deinde varia præmisit ad eum munera, nam paulò post supradicta verba subdit Moses: Separauit, Iacob, de his, quæ habebat, munera fratri suo, capras ducentas, & arietes viginti, camelos fœtas cū pullis suis triginta, vaccas quadraginta, & tauros viginti, asinas viginti, & pullos earum decē; & misit per manum seruorum suorum singulos seorsim greges. Ad hæc obuiam procedens fratri, septies, antequam ad eum perueniret, pronus in terram adorauit: Et ipse Iacob progrediens, adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius. Magni præterea eum cum reuerentia allocutus est, semper se nominans eius seruum, atque ipsum appellans dominum suum. Postremò, quanti faceret, quantoq; opere beneuolentiam & gratiam eius sibi optaret, satis declarauit illis verbis: Si inueni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis: Sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei. Esto mihi propitius, & accipe benedictionem, quam attuli tibi. Et infra, hoc vno tantum indigeo, vt inueniā gratiam in conspectu tuo domine mi. Hac porro arte, atque hisce rebus, Iacob adeo fratris animum demitigauit, molliuit, permulsit, & ex veteri odio in amorem conuertit vt de ipso Esau Scriptura dixerit Gen. 33. Currēs Esau obuiam fratri suo, amplexatus est eum, stringēsq; collū eius, & osculans fleuit. Partem quoque sui equitatus, quinetiam seipsum comitem, & socium itineris Iacob obtulit.

Et ipse progrediens, adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius. V E R S. 3.

LAtinū verbū adorandi, ferè non est in vsu neq; apud Theologos, neq; in vulgari Christianorū sermone, nisi in veri, soliūque Dei cultu. At verbū Hebræū, *Sabah*, significat in Scriptura, reuereri, & honorare cū declinatione aliqua corporis personam quampiam dignitate aut potestate excellentem, siue diuinam, siue Angelicam, siue humanā. Verū ea de re plenius disseruimus in 3. Tomo Comment. nostrorum in Gen. super cap. 18. Gen. Num. 7. & super ca. 23. Nu. 25. Istiusmodi porro adorationē per externa signa corporis & verborum exhibitā quinque modis fieri solitam legimus. Primò fieri solebat corpore prono, & prostrato ad terrā: Sic Nathā Propheta dicitur 3. Reg. c. 1. *Venit ad Regē Dauid, & adorauit pronus in terram:* atq; itidem Iacob dicitur

Quinque modis exterioris adorationis.

dicatur hoc loco honorasse, & adorasse fratrem suum Esau. Alter modus adorationis fiebat per incuruationem corporis, declinando scilicet caput cum modica corporis demissione. Tertius modus fiebat per genuflexionem, de qua Dominus per Isaiam 45. inquit, *Mihi curuabitur omne genu,* & 3. Regum 19. Dixit Eliæ Deus, reliquisse sibi septem millia virorum qui non curuauerunt genua sua ante Baal: & Paulus ad Philippenfes 2. scripsit, Christum ita exaltatum fuisse à Deo, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum. Quartus modus adorandi fiebat olim, eo, qui adorabat quempiam, propriam dexteram ad os suum referente, & osculante coram illo, quem adorabat: de qua consuetudine sic Plinius scribit libro 26. cap. 2. In adorando, dexteram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus; quod in læuum fecisse, Galliæ religiosius credunt. Ad quem modum haud dubiè spectans Iob capite trigésimo primo dixit de se: *Si vidi Solem cum fulgeret; & Lunam incendente clarè; & latatum est,* siue ut eo loco sonant Hebræa, & Græca, *lactatum*, id est, deceptum, in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. Quia

Plinius.

Locus Iob ca.
31. & libr. 3.
Reg. cap. 19.

S. Hieronymus.

(inquit Hieronymus in primo libro Apologiæ aduersus Rufinum) qui adorant, solent deosculari manum, & capita submittere; quod se Beatus Iob elementis, & idolis fecisse negat. Quocirca & in psalmo 2. pro illo: *Apprehendite disciplinam: Hebræa sonant osculamini filium,* id est, adorate. Et in tercio Regū cap. 19. cum dixisset Deus relicta sibi esse septem millia virorum, qui non curuauerant genua sua ante Baal, post hæc proximè subiungit, *Et omne os quod non adorauerit eum, osculans manum.* Quintus & postremus modus, cum adoratione quadam supplicandi fiebat, attingendo genua, & mentum apprehendendo: quem morem repræsentauit Homerus inducens Thetidem Achillis matrem, adorabundam supplicasse Ioui; læuâ genū attingendo, dextrâque mentū apprehendendo. Meminit & huius moris Plinius lib. 11. cap. 45. Hominis genibus quædā, inquit, religio inest obseruatione gentium. hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc, ut aras adorant: fortasse, quia inest his vitalitas: namque in ipsa genu utriusque commissura, dextrâ, læuâque à priori parte, gemina quædam buccarum inanitas inest; quâ perfossa, ceu iugulo, spiritus fugit. Inest & alijs partibus quædam religio, sicut dextra osculis auersa appetitur, in fide porrigitur. Antiquis Græciæ, in supplicando mentum attingere mos erat.

Homerus.

Plinius.

VERS. IO.

Sic vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei.

An Iacob adu-
latus sit fratri
suo Esau.

IDE TUR Iacob ista verba dicens, non solum mentitus, verum etiam effusus in adulationem, tanto viro planè indigna. S. August. disputans super istis verbis in Quæst. 105. in Genesim, conatur vindicare Iacob à peccato adulationis. Sic autem ipse locū hunc legit: *Sic vidi faciem tuam, quemadmodum videt aliquis faciem Dei.* Summa eius disputationis, & sententiæ, huiusmodi videtur: No-

men

men Dei in hoc loco non sumi propriè pro vero Deo, sed more Gètium, pro ijs quos tanquã Deos, siue cœlestes, siue terrestres colebant, & quorum beneuolentiã, & gratiam summoperè ambiebant. Talia sunt verba *S. August.* Augustini: Quid sibi vult quod Iacob dixit fratri suo: *Vidi faciem tuam, quemadmodum cum videt aliquis faciem Dei?* Vtrum pauentis, & perturbati animi verba vsq; in adulationem proruperunt? An secundum aliquè intellectum sine peccato dicta accipi possunt? fortasse enim, quia dicti sunt & Gentium dij, quæ sunt Dæmonia, non præiudicatur ex his verbis honori Dei, non enim dixit, *Quemadmodum si viderem faciem Dei, sed quemadmodum cum videt aliquis faciem Dei.* Ipse enim *aliquis*, quem significare possit, incertum est, atque ita fortasse temperata sunt verba, vt & ipse Elau sibi delatum tantum honorem gratè acciperet; & qui hæc etiam aliter intelligere possunt, eum, à quo dicta sunt, nullo crimine impietatis argueret. Quod (etsi benigno animo dicta hæc verba fraterna sunt) quoniam & post bonam susceptionem metus ipse transierat; potuit sic dici, *Quemadmodum & Moyles Pharaonis Deus dictus est, secundum id quod dicit Paulus 1. ad Corinth. 8. Etsi sunt qui dicuntur dij, siue in cælo, siue in terra; sunt enim dij multi, & domini multi:* maximè quia sine articulo hîc positum est in Græco nomen Dei: quo articulo euidentissimè solet veri & vnius Dei fieri significatio, non enim dicit *περὶ τοῦ θεοῦ*, sed *περὶ τοῦ θεοῦ*. Facile hoc intelligunt, quã distantia dicatur, qui Græcum eloquium audire atque intelligere solent. Sic Augustinus.

Exoh. i.

4 Thostatus ait, ista verba esse dicta per modum adulationis cuiusdam licitæ. Nam quia Iacob valdè timebat Elau, vt eum placaret, dicit se ita gauisum esse aspectu eius, quasi vidisset Angelum Dei. Vel potest intelligi, id dixisse Iacob ex animo, ac sincerè: Verum enim erat, cùm Iacob vehementer paueret aduentum Elau, postea expertus eius beneuolentiam, & humanitatem, perinde lætatum esse, ac si aspectu Angeli ex hilaratus, & confirmatus fuisset. Non enim tantum liberatus est metu mortis, quam valdè formidabat, sed etiam perhumaniter, ac peramanter acceptus est ab Elau, præter omnem eius expectationè. Hactenus ex Thostato. Sedenim mihi breuis, expedita, planaque responsio hæc esse videtur; locutionem esse hyperbolicam, & in communi sermone, & in sacris litteris. Significatur enim abundantia, & exuperantia quædam gaudij ac lætitiæ, vt sit hîc sensus, Maiorem in modum lætatus sum aspectu tuo, maximòque affectus sum gaudio.

Thostatus.

Præcedat quæso dominus meus ante seruum suum, & ego sequar paulatim vestigia eius sicut videro paruulos meos posse, donec veniam ad dominum meum in Seir. VERS. 14.

5 **Q**UÆRITVR an ista verba dicens Iacob, mentitus sit: nam nec postea iussit Iacob in terram Seir, subsequens historia huius libri ostendit: ac ne tum quidem cùm ista dixit, cogitasse, & voluisse illuc ire, simillimum vero est. Nimirum magnæ

Quæstio an Iacob hoc loco mentitus sit.

Comm. in Gen. Tom. 4.

y y

imprudentiæ ac temeritatis, fluxæ atque instabilis fratris beneuolentiæ, ac fidei, qui diu antea, multumque infensus ei fuerat, suam suorumque salutem credere. Ex aduerso autem, quemadmodum supra cap. 27. Iacob à mendacio vindicatus est, cum eius tamen verba multo apertius mendacium, quàm quæ sunt in hoc loco, viderentur continere, ita videtur etiam nunc à mendacio excusari eum oportere. B. Augustinus ait in Quæstione 106. in Genesim, Iacob cum ista dixit, cogitasse ire in terram Seir ad fratrem suum Esau, sed postea mutasse sententiam. Sic enim scribit: Quæritur, vtrum mendaciter promiserit Iacob fratri suo quod venturus esset ad eum in Seir: hoc enim sicut Scriptura deinde narrat, non fecit: sed eò perrexerat ex itinere, quod dirigebat ad suos. An fortè veraci animo promiserat, sed aliud postea cogitando delegit? Sic Augustinus.

S. Augst.

Thostatus.

Thostatus duas eiusdè quæstionis affert solutiones: quarum vnâ, sub quorundam nomine memorat, sed eadem est, atque ea quam tradit Augustinus. Ad alteram solutionem videtur ipse propensior, quod Iacob mentitus fuerit: sed quia mendacium fuit officiosum, fuisse veniale ac leue peccatû, à quo peccati genere non est necesse Patriarchas excusare, cum ne ipsos quidem Apostolos vindicemus. Hæc autem sunt verba Thostati: De Iacob fortè melius dicetur, ipsum nunquam intendisse, & voluisse ire in terram Seir ad fratrem suum Esau, ne tum quidem cû id promissit. Quare mentitus est: fuit tamen mendacium officiosum, quod non est negandum fuisse in Patriarchis. Quidam tamen aiunt, Iacob cum ista verba dixit, non esse mentitum, quia tunc intendebat ire, sed postea meliori consilio capto, quod sibi talem profectionem periculosam fore prospexit, mutasse sententiam: Falsum itaque dixit, sed non est mentitus. Et asserunt exemplum de B. Paulo, qui promissit se iturum in Hispaniam, vt scribit ipse ad Romanos 15. postea tamen non iuit, Deo propositum eius, & voluntatem impediente. Ego istam opinionem, quantum ad Iacob non improbo; quantum verò ad Paulum, quod non iuerit in Hispaniam, falsam puto. Nam licet id asserat Gratianus, vt patet in decretis xxij. Quæst. 2. cap. Beatus. Maiores tamen nostri Chronographi, & Historici, oppositum tenent, quibus magis quàm Gratiano credendum est. Hoc enim tradit Isidorus, & Lucas Tudensis in Chronicis & Ioannes Ægidij Zamorensis in libro de laudibus Hispaniæ. Sic Thostatus.

Apostolum
Paulum iuisse
in Hispaniam
tradiderunt
Hippolytus.
Athanasius.

Cyrius

Epiphanius

Chrysostomus

Hieronymus

Theodoretus

Gregorius

Sophronius

Verum enim uerò, quod sentit Thostatus de itione B. Pauli in Hispaniam, & verum est, & potuisset ab ipso plurimum multo, & nobiliorum Scriptorum auctoritate confirmari: hoc nempe scriptis prodiderunt, Hippolytus in libro de Septuaginta duobus Discipulis: Athanasius ad Dracontium: Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi xvij. Epiphanius in Hæresi 27. Chrysostomus hom. 77. in Matthæum, & de laudibus Pauli homil. 7. & in Præfatione in Epistolam Pauli ad Hebræos S. Hieronymus in ca. xj. Isaia: & in caput 5. Amos, & in epist. 28. Theodoretus in cap. ultimo Epist. 2. ad Timotheum, Et in psalmum 116. & in caput primæ epistolæ ad Philipenses. Sophronius præterea Episcopus Hierosolymitanus in sermone de die Natiuitatis Apostolorum Petri, & Pauli: & S. Gregorius lib.

3. Mora

3. Moralium cap. 22. vt omittam Isidorum, Bedam, Metaphrastem, & omnia Martyrologia. quanquam istis contraria sensisse videntur duo summi Pontifices, Gelasius, vt refertur in decretis xxij. Quæst. 2. cap. Beatus. Gelasium sequitur S. Thomas in cap. 15. epist. ad Romanos, & Innocentius primus ad Decentium. Sed istorum Pontificum verba, quam ad sententiam interpretanda sint, ne tot, tantorumque patrum auctoritati videantur aduersari prudenter, & scitè docet illustrissimus Baronius, hoc ipso anno, quo hæc scribimus, ad Cardinalatus dignitatem, maiore suo merito quam gaudio, sublatus.

*Gelasii.
Innocent.
Cardinalis
Baronius 1.
Tomo Anna-
lym in anno
Dominici. &
in Notationi-
bus in Marty-
rol die 22.
Martij.
VERSUS 18.*

Transiuit Iacob in Salem, vrbem Sichimorum, quæ
est in terra Chanaan.

7 **Q**UONIAM vox *Salem* potest esse nomen proprium vrbis, cuius nimirum vrbis regem fuisse Melchisedec, supra Gen. 14. scriptum est: potest etiam esse nomen appellatiuum, significans pacem, vel integritatem, atque incolumitatem: idcirco dupliciter potest hic locus exponi: primò vt significetur venisse Iacob in vrbem, quæ appellabatur Salem, quæ erat in terra Sichimorum; & hoc modo tam Latinus Interpres, quam lxx, Interpretes locum hunc intellexerunt, & verterunt. potest etiam accipi vox *Salein*, prout significat integrum, saluum, incolumem, ita vt reddat hanc sententiam, Iacob saluus, & incolumis, ac nullo sui, suorumque; accepto detrimento, venit ad vrbem Sichem. Atque hoc intellectu interpretatus est locum hunc Paraphrastes Chaldaus, & Pagninus; & quicumque in hac nostra ætate nominantur Hebraizantes, sic vertendum esse censuerunt, quorum sententiam paulò infra exponam. Neque hoc fugit B. Hieronymum, in Hebraicis quippe Traditionibus super hunc ipsum locum Genesis, scribit in hunc modum: Quæstio oboritur quomodo Salem appelletur Sichem ciuitas, cum Hierusalem, in qua regnavit Melchisedec, Salé antè sit dicta. Aut igitur vnus vtraque vrbis nominis est, quod etiam de pluribus Iudææ locis possumus inuenire, vt idem vrbis & loci nomen in alia atque alia tribu sit: aut certè istam Salem, quæ nunc pro Sichem nominatur, dicitur hîc interpretari consummatam, atque perfectam, & illam, quæ postea Hierusalem dicta est, pacificam nostro sermone transferri: vtrumque enim accentu paululum declinato hoc verbum sonat. Tradunt Hebræi quòd claudicantis forinur Iacob ibi conualuerit, & sanatum sit, propterea eandè ciuitatem, curati atque perfecti vocabulum consecutam. Sic Hieronymus. Verùm germanam eius sententiam, quam prodidit ipse, cum super ista vrbe Salem seriò, ac pressè disseruit, infra ostendemus.

*Quæstio An
Salem hoc lo-
co sit nomen
proprium vrbis.*

S. Hieron.

8 Hebræi, atque huius sæculi Hebraizantes, negant vocem Salé hoc loco esse nomen proprium vrbis, sed arbitratur esse nomen appellatiuum, significans saluum, incolumè, perfectum: & ideo sic vertendū fuisse: Veni

Caietanus. *Iacob saluus, siue integer in Sichem.* Audi Caietanum hoc loco: Ambiguitas, inquit, vndique confurgit, tum ex æquiuocatione vocis Salem, quæ interdum est nomē proprium vrbs, & interdum est nomen appellatiuū, significans integrum, siue cōpletum: tum ex defectu præpositionis, cū nulla sit hoc loco antecedens vocem Salem, vel ciuitatem. Subiuncta tamen mansio Iacob ante ciuitatem, testatur quòd Salem hoc loco est nomen appellatiuum, significans integrum. Narratur enim, quòd cum mansisset Iacob in Socoth aliquandiu, nempè secundum Hebræos, per annū & dimidium, venit inde incolumis quoad coxam, propter quam claudicabat, & quantum ad omnem familiam & substantiā suam: venit, inquit, in vrbe Sichem, quæ est in terra Chanaan: Nam Socoth nō est in terra Chanaan, sed vltra Iordanem, versus montē Galaad. sic Caietanus. Nec dissimilia horum scribit Oleaster super hoc loco Genesis: Sic enim legit hunc locum, *Venit Iacob integer in ciuitatem Sichem.* Et subdit, Significatur istis verbis, venisse eum cum omnibus, quæ sua erant, & sine alicuius rei defectu. Vox autem, Salem, non significat pacificum esse, vt multi tam ex nostris, quàm ex Hebræis arbitrantur, sed integrum esse, & cui nihil desit. Quare quod nostri interpretantur: *Est ne pax?* tu verte: *Est ne integritas?* & sic alias similes locutiones: ad quod probandum valet hic locus, vbi Salem non significat pacem, sed integritatem. Scio quosdā voluisse vocem Salem hīc esse nomen proprium vrbs, de qua dictū est suprā Gen. 14. Sed istorum ego sententiā non approbo. Hæc Oleaster.

Thostatus. Thostatus, quāuis opinionis istorum nō esset inficius, vt quam ipse hoc loco indicauit, assentiri tamen maluit B. Hieronymo, qui nomen Salem hoc loco pro nomine proprio vrbs posuit. Scribit autē ille ad hunc modum: Quidam ex nostris Doctōribus volunt, istam vrbe Salem, esse eā, quæ Ioan. 3. vocatur Salim, in qua Ioannes baptizabat in Iordane, vt scriptum est Ioan. 3. At ista Salem, vel est vrbs Sichem, vel iuxta eam: quare distat à Iordane. Nec potest dici istam Salem esse eam, quæ dicta est Hierusalem. Siquidem hæc erat ad partem Occidentalem terræ promissionis, illa verò ad partem Orientale: & inter istas erat distantia triginta mille passuū. Putant autē Hebræi istud nomen Salem, nō esse hīc proprium nomen ciuitatis, sed esse nomen cōmune significans Pacē; vt sit hæc sententia: *Venit Iacob in pace Sichem,* id est nullo, in itinere, affectus detrimento. Verū quāuis hoc non sit improbabile, potiùs tamen credendum est B. Hieronymo quàm Iudæis, quippe qui totam illam regionē, omniāque loca eius, quæ in sacris libris memorantur, adhibitis Hebræorum peritissimis, peragrauit, atque obseruauit diligētissimē, vt scriptum ipse reliquit in Prologo librorū Paralipomenon. Mihi quidē videtur ista ciuitas Salē, esse eadem ipsa, quæ appellata est Sichem, vt illa vrbs fuerit binomia, sicut etiā Bethel dicta est Luza, & Segor appellata est Bala. Hæc Thostatus.

Locus Ioan. Ceterum nomē Salem in hoc loco debere accipi pro nomine proprio vrbs non solum B. Hieronymus indicauit in translatione huius loci Genesis, secutus nimirum lxx. Interpretes, verū etiam, & multo quidem apertius id ostendit in Epist. 126. quam scripsit ad Euagriū, vbi ad hūc modū scribit:

scribit: Salem, non ut Iosephus, & nostri omnes arbitrantur, est Hierusalem, nomen ex Græco, & Hebraico compositum: quod absurdum esse, peregrinæ linguæ mixtura demonstrat. Sed est Salem oppidū, iuxta Scythopolim, quod usque hodie appellatur Salem; & ostenditur ibi palatium Melchisedech, ea magnitudine ruinarum antiqui operis ostendens magnificentiam. De quo Genes. 33. scriptum est, *Transiit Iacob in Salem civitatem regionis Sichem, quæ est in terra Chanaan*, de quo etiam legitur in Evangelio Ioan. 3. *Erat Ioannes baptizans in Aenon, iuxta Salim, quia aqua erat multa ibi*. Nec refert utrum dicatur Salem, vel Salim, cum vocalibus in medio litteris perraro vrantur Hebræi, & pro voluntate lectorum, atque varietate regionum, eadem verba diuersis sonis atque accentibus proferrantur. Sic Hieronymus: Super illis autem verbis, *Quæ est in terra Chanaan*: Sciendum est, terram Chanaan, si propriè accipiat, fuisse tantum eam, quæ erat citra Iordanem ad Orientem, ut patet Num. 34. ubi ponuntur termini terræ promissionis, quæ non transiit Iordanem, ut est in cap. 3. Deuter. Verum amplè terram Chanaan accipiendo, ubicumque videlicet habitabant Chananæi, nonnulla regio trans Iordanem ad Orientem dicebatur terra Chanaan, nimirum illa, quam tenuerunt duo illi Reges, Og, & Seon, qui erant Amorrhæi, ac proinde etiam Chananæi.

Tempore S. Hie non videbantur Hebræi vocalibus litteris. Terram Chanaan dupliciter accipi.

Emittite partem agri, in quo fixerat tabernacula, à filiis Hemor patris Sichem centum agnis. VERS. 19.

P RIMIS Iacob Sanctorum Patriarcharum legitur emisse partem terræ in regione Chanaan, in usum habitationis, & in pastum animalium: Abraham namque, licet emisse agrum cum duplici spelunca dictum sit supra Genes. 23. non tamen ad habitandum, sed in usum sepulturæ. Nec verò quia perexiguum videtur fuisse pretium centum agnorum, existimare conuenit paruum fuisse agrum illum: amplo namque loco indigebat Iacob ob amplitudinem familiæ, & copiam animalium quæ habebat. Sed id temporis, cum terra non multum esset habitata, & frequentata hominibus, multum terræ paruo vendebatur. Illud, à filiis Hemor patris Sichem, dupliciter intelligi potest: Aut enim filij Hemor erant fratres Sichem, sed quia hic erat primogenitus, & princeps ciuitatis, idcirco propriè appellatur Hemor, pater Sichem: & quoniam ager possidebatur ab alijs filiis Hemor, propterea dicitur emptus ab illis: vel filij Hemor, vocatur populus ei subditus, prisco videlicet more, quo reges, principes, & domini, appellabantur patres; subditi autem, & famuli, dicebantur filij. Legimus enim in lib. 4. Reg. cap. 5. seruus Naaman, principis militiæ regis Syriæ, appellasse dominum suum, nomine patris.

Cæterum verba illa, *centum agnis*, litigiosam hoc loco habent quæstionem. Etenim pro voce illa, *agnis*, Hebraicè est *Chesitâ*, quam vocem Hebræi, & Hebraizantes contendunt significare hoc loco, non agnos, sed ge-

Quæst. super voce Hebræa Chesitâ.

Eugubini in-
solentia.

nus quoddā monetæ, ac pecuniæ, & ideo vertendū fuisse centom nūmis, vel denarijs, vel obolis : Sic Caietanus, & alij. Sed nemo quisquam erectiori supercilio, ac seueriori censura Latinam lectionem huius loci improbat ac damnat, quā Eugubinus. Audiatur lector eius verba super hoc loco : Non centum agnis, inquit, sed centum denarijs, aut obolis vertendum fuit. Sed noster Hierony. ex lect. 70. hausit errorem : quæ ut nunc, ita tēpore ipsius corrupta erat : ipsi enim reddiderunt *ימיו*, id est, centum agnis : quanquam puto non sic vertisse Septuaginta, sed *מניו* pro *ימיו*, id est, centum mnis, ponendo mnas pro quolibet numismate, siue pro eo numo, cuius hīc fit mentio. Verū postea, vel incuria librariorū, vel iniuria temporum, pro *מניו* positum esse *ימיו*. Hoc mendum, iam pridem inolitum secutus est Hieronymus, in voce præsertim ambigua. Emendanda igitur nostra editio hoc loco est, ut pro agnis legatur numis. Sic enim interpretandum esse hīc vocabulum Hebræum censent doctores Hebræorum, atque huic sententiæ fidem facit auctoritas B. Stephani, qui Actorum 7. ait, istum agrum esse emptum pretio argenti. Sic Eugubinus.

Rab. Abraham
Rabbi Aben
Efra.
Oleaster.

At enim uerò, & Paraphrasis Chaldaica, & Septuaginta, & Pagninus, ¹³ similiter verterunt, atque Latinus Interpres : & Iob ultimo capite eandem vocem, quæ ibi est, & *unusquisque dedit ei ouem*, significare, ut Latinus vertit, ouem, affirmant Hebræorū doctissimi Rabbi Abraham, & Aben Esra. In extremis verbis libri Iosue eandem vocē transtulit Latinus Interpres, nouellas oues. Sed audi Oleastrum super hoc loco Genesis : Ignota est, inquit, propria significatio nominis *Chesita*. Probat autem Rabbi Achibac significari ea voce numum, quoniam obseruauit ipse Arabes numum vocare *Chesita*. Ex quo cognosce Lector, quemadmodum Iudæi significationes nominum mendicent ab Arabibus. Mihi verò magis probatur, significari ea voce agnam, aut pecudem : nam Iob 42. ubi ponitur ista vox, aptius vertitur per ouem, quā per numum : mox enim subditur, benedixisse Deum nouissimis Iob, magis quā primis, & fuisse ei quatuordecim millia ouium. Quasi oues illæ paucæ datæ Iob ab amicis, propter Dei benedictionem, in tantum creuerint numerum : deinde quia tunc temporis rarus erat numerorum vsus. Concordat etiam Chaldaeus Paraphrastes cum vulgato interprete in hac sententia. Sic Oleaster. Lippomanus in catena ait, Hebræam vocem esse homonymam, & tam pecuniā, quā agnam siue ouem significare, & utrā potius significatione in hoc loco ea vox accipienda sit, ipsorum etiam Hebræorum variare sententias. Sed cōiectare se ait, fuisse genus pecuniæ, quod nomine agnæ, vel ouis appellaretur : sicut apud Babilæenses, denarius vocatur coruus.

Lippoman.

Argumentum porrò, quod putant nonnulli, & in primis Andreas Masius in extrema verba libri Iosue, esse firmissimum ad probandum vocem Hebræam significare hoc loco pecuniā, non agnam vel ouem, quod B. Stephanus Actor. 7. dixerit istum agrum emptum fuisse pretio argenti : hoc, inquam, argumentum leuissimum est, immò nihili : non enim ibi locutus est B. Stephanus de emptione agri facta à Iacob, quæ narratur hoc loco,

lōco, sed de ea, quæ facta est ab Abraham, & commemorata fuit suprà Genes. 23. Id autem liquet, tum quia Stephanus factam esse dicit emptio- nem ab Abraham, non à Jacob: tum quia factam ait in vsum sepulturæ: Ia- cob autem non emit agrum ad vsum sepulturæ, sed ad habitationem, & in vsum prædij, & pascuorum: quam etiam ob causam Ioan. 4. vocatur prædium Iacob. Verùm super isto loco Stephani amplissimè differuimus in Tertio Tomo nostrorum Commentariorum in Genesim super ca. 23.

in disputatione 2. & numero 33. & sequentibus. Sedenim quæstio- nem affert; quod dixit infrà Gen. 48. Iacob filio suo Ioseph, se

istum agrum tulisse de manu Amorrhæi in gladio, & arcu

suo: verba eius sunt hæc: *Do tibi partem unam ex-*

tra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi

in gladio, & arcu meo. Sed istius quæstio-

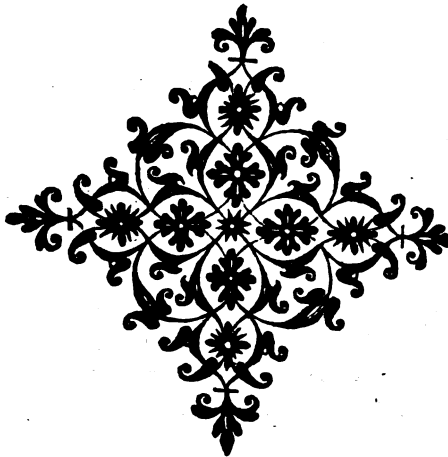
nis tractatum & explicationem

in eum vsque locum

differamus.

* * *

BENE

BENEDICTI

PERERI COM-

MENTARIA

IN CAPVT

TRIGESIMVM QVARTVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Dina filia Iacob, rapta, & vitiata est à Sichem principe Sichimitarum, quam ob causam filij Iacob, Sichimitas dolo circumuentos interfecerunt, urbemque vastarunt.

1 **E**GRESSA est autem Dina filia Liæ, vt vi-
2 deret mulieres regionis illius. Quam cū
vidisset Sichē filius Hemor Heuxi, prin-
3 cept terræ illius, adamauit eam: & rapuit,
& dormiuit cum illa, vi opprimens virgi-
nem. Et conglutinata est anima eius cum
4 ea, tristēmque deliniuit blanditijs. Et per-
5 gens ad Hemor patrem suum. Accipe, inquit, mihi puellam
6 hanc coniugem. Quod cū audisset Iacob, absentibus filijs,
& in pastu pecorum occupatis, siluit donec redirent. Egres-
7 so autem Hemor patre Sichem, vt loqueretur ad Iacob, ec-
ce filij eius veniebant de agro: auditōque quod acciderat, ira-
8 ti sunt valdè, eo quòd fœdam rem operatus esset in Israel, &
violata filiā Iacob, rem illicitam perpetrasset. Locutus est ita-
que Hemor ad eos: Sichē filij mei adhæsit anima filix vestræ:
date

date eam illi vxorem:& iungamus vicissim connubia:filias ve- 9
 stras tradite nobis,& filias nostras accipite. Et habitate nobis- 10
 cum:terra in potestate vestra est,exercete,negotiamini,& pos-
 fidete eam.Sed & Sichem ad patrē, & ad fratres eius ait:Inue- 11 12
 niam gratiam corā vobis:& quæcunq; statueritis,dabo:augete
 dotem,& munera postulate,& libenter tribuā quod petieritis: 13
 tantūm date mihi puellam hanc vxorem.Responderūt filij Ia-
 cob Sichē, & patri eius in dolo, seuiantes obstuprum sororis: 14
 Non possumus facere quod petitis,nec dare sororem nostram
 homini incircūciso:quod illicitum, & nefarium est apud nos.
 Sed in hoc valebimus fœderari, si volueritis esse similes nostri, 15
 & circūcidatur in vobis omne masculini sexus;tunc dabimus, 16
 & accipiemus mutuò filias vestras, ac nostras:& habitabimus
 vobiscū,erimúsq; vnus populus: Si autē circuncidi nolueritis,
 tollemus filiam nostram,& recedemus.Placuit oblatio eorum 17
 Hemor,& Sichē filio eius:nec distulit adolescens, quin statim 18
 quod petebatur,expleret:amabat enim puellam valdè, & ipse 19
 erat inclytus in omni domo patris sui.Ingressiq; portam vrbis, 20
 locuti sunt ad populū:Viri isti pacifici sunt,& volunt habitare 21
 nobiscū:negotientur in terra,vt exerceāt eam,quæ spatiosa, &
 lara cultoribus indiget:filias eorum accipiemus vxores, & no-
 stras illis dabimus.Vnum est, quo differtur tantum bonum:
 Si circuncidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes. 22
 Et substantia eorum, & pecora,& cuncta quæ possident, no- 23
 stra erunt:tantūm in hoc acquiescamus:& habitantes simul,
 vnum efficiemus populum.Assensique sunt omnes, circunci- 24
 sis cunctis maribus. Et ecce die tertio quando grauissimus 25
 vulnere dolor est:arreptis duo filij Iacob, Simeon, & Leui
 fratres Dinæ, gladiis, ingressi sunt urbem confidenter: inter-
 fecitq;que omnibus masculis,Hemor & Sichem, pariter neca- 26
 uerunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam.
 Quibus egressis, irruerunt super occisos cæteri filij Iacob:& 27
 depopulati sunt urbem in vltionem stupri. Oves eorum, & 28
 armenta & asinos, cunctaque vastantes, quæ in domibus, &
 in agris erant,paruulos quoque eorum,& vxores duxerunt ca-
 ptiuas. Quibus patratis audacter, Iacob dixit ad Simeon:Tur- 29 30
 bastis me,& odiosum fecistis me Chananæis & Pherezæis ha-
 bitatoribus terræ huius: nos pauci sumus:illi congregati per-

cutient me, & delebor ego, & domus mea. Responderunt: Nunquid ut scorto abuti debuere sorore nostra?

P R Æ F A T I O.

Disputatio de
tempore quo
accedit raptu
Dina, & ca-
des Sichimi-
tarum.

Alexander
Polyhistor re-
fellit.

QUOD in hoc cap. narratur, id quo tempore acciderit, ante alia declarandū est. Hoc autem manifestū fiet, si ostensum fuerit, cuius ætatis tunc Dina fuerit, & item fratres eius Simeon, & Levi, qui tanquam principes faciendi eadem Sichimitarum hic memorantur: simulque, quanto tempore id euenerit post reuersionem Iacob ex Mesopotamia, & inceptam habitationem eius apud Sichimitas. Alexander Polyhistor, apud Eusebium lib. 9. de preparatione Euangelica cap. ultimo, tria prodidit ad præsentem questionem pertinentia. Primò enim ait, Iacob post reuersionem suam ex Mesopotamia, mansisse apud Hemor principem Sichimitarum, decem annis. Deinde facit Dinam fuisse 10. annorum, & quatuor mēsum cum rapta est, & violata à Sichem. Affirmat præterea, Simeon fuisse tunc unius, & viginti annorum, superque quatuor mensium: Levi autem viginti annorum, & sex mensium. Sed auctor iste, proculdubio falsus est in ætate Dina: idque dupliciter ostendi potest. Tunc enim Dina per ætatem iam nubilis erat, ut quæ à Sichem, in coniugem tantoperè expetita, & flagitata fuerit: ætas autem decem annorum, præsertim in illo tempore, immatura erat, minimèque idonea coniugio. Ad hoc, si raptus Dina contigit post decem annos mansionis apud Hemor, ut iste ait; cum antea mansisset Iacob aliquandiu in eo loco qui dictus est Socoth, & quidem secundum Hebraeos, per annum & dimidium post reuersionem suam ex Mesopotamia; hinc necessario efficeretur, Dinam fuisse natam in Socoth, non autem in Mesopotamia; quod tamen apertissimis verbis tradit Scriptura Genes. 30.

Excusatur opi-
nio Caietani.

Propius verò accessisse videtur Caietanus, cuius sententia, ut eam distinctè exponam, bipartita est. Primum enim ait, Dinam, cum Iacob reuersus est ex Mesopotamia in terram Chanaan, vix fuisse quadriennem. Id verò argumentatur ille ad hunc modum: Iacob mansit in Mesopotamia viginti annis, ut ipse dixit socero suo Laban Genes. 31. Primis septem annis, quibus seruauit pro Rachel, non cognouit uxorem, sed initio secundi septennij cepit cognoscere uxores, & primum genuit ex Lia filios. Demum, statim octauo anno genuisse Ruben, & nono Simeon, & decimo

decimo Levi, & undecimo Iudam: hos enim quatuor continenti serie, ac successione genitos memorat Scriptura Genes. 29. Hinc apparet, Simeonem fuisse genitum duodecimo anno ante discessum Iacob ex Mesopotamia, Levi autem undecimo: Erat igitur Simeon duodecim annorum, & Levi undecim, cum reuersus est Iacob ex Mesopotamia in terram Chanaam. Post genitos porro quatuor predictos filios, Lia desijt parere: idque tempus non fuisse paruum, sed minimum, trium aut quatuor annorum, eo patet, quod Lia putans se non amplius parituram, dedit in coniugium Iacob ancillam suam Zelpham, ut ex ea saltem filios susciperet. Deinde tamen Lia genuit duos alios filios Issachar & Zabulon: & denique post hos, peperisse dicitur Dinam. Dina igitur nata est decimo septimo anno mansionis Iacob in Mesopotamia. Si quidem Iacob octauo anno, quam venerat in Mesopotamiam, cepit generare, & octauo, nono, decimo, & undecimo genuit continenti successione quatuor filios ex Lia; Ruben, Simeon, Levi, Iudam. Deinde non paruo tempore cessauit à pariendo, ita ut putaret se non amplius parituram, quod utique tempus minus quam quatuor vel trium annorum esse non potuit. Post hæc decimo quinto anno genuit Issachar, & decimo sexto Zabulon. Et post hos, decimo septimo anno Dinam. Quocirca expletis viginti annis mansionis Iacob, cum ex Mesopotamia reuersus est in terram Chanaam, Dina vix erat quadriennis. Atque hæc prior est pars sententiæ Caietani.

Posterior eiusdem sententiæ pars, hæc est. Quod narratur in hoc capite de raptu Dinæ, id contigisse multis annis post reditum Iacob ex Mesopotamia, & ut minimum, decem iam exactis. Etenim Dina tunc erat nubilis: quare minor decimo quarto anno esse non potuit: erat autem ferme quadriennis cum venit ex Mesopotamia. Similiter Simeon, & Levi minores vigesimo primo anno esse non poterant: quippe qui fuisse dicantur primarij effectores cædis Sichimitarum; minor verò etas tanto facinori designando, patrandoque satis idonea minimè fuisset: atqui, cum Iacob redijt ex Mesopotamia, Simeonem fuisse duodecim, & Levi undecim annorum supra ostensum est. Decem itaque annis post reditum Iacob ex Mesopotamia euenit quod narratur hoc capite. Verba Caietani si forte cupit ea Lector cognoscere, in Comment. eius super verba illa huius capituli: Et ecce die tertio quâdo grauiissimus vulnerû dolor est, &c. vers. 25. huiusmodi sunt: Confer, prudens Lector, tẽpus natiuitatis Dinæ, & item Simeonis, ac Levi, cum tempore egressus Iacob ex Mesopotamia, & inuenies, Dinam vix quatuor annorum, ad summũ fuisse tũc, Simeonẽ autem, & Levi duodecim annorum. Nam Iacob, ut dixit ipse socero suo, Laban,

viginti annis mansit in Mesopotamia : quorum primis septem nullum genuit filium. Sed esto, quod statim octauo anno genuerit Ruben, nono Simeon, decimo Leni: clarè patet, quod neuter duodecim erat annarum tempore egressus ex Mesopotamia. Dina porro cum post sex filios Lia genita fuerit, & multum tempora intercesserit inter quartum & quintum filium Lia, usque adeo ut ipsa putaret se non amplius parituram: rationabile est, ut ipsa genita fuerit decimo, aut potius undecimo anno à connubio matris, ac per hoc in egressu ex Mesopotamia non erat quadriennis. Multis igitur annis post reditum ex Mesopotamia paractis, accidit quod memoratur in hoc capite. Et adminus videtur, quod anni fluxerint decem: ut & Dina esset tunc nubilis, & Simeon, ac Leni ad bellum dispositi essent. Sic Caietanus.

Auctoris opinio.

Ego sententiam Caietani, quantum ad posteriorem hanc eius partem, 3 non improbo: sed quia ille dicit Dinam, in reditu Iacob ex Mesopotamia in Chananitidem, fuisse trium annorum, id quidem minimè probo. Satis enim liquet ex ordine ac serie narrationis Mosaisca, generationis filiorum Iacob, quæ supra in cap. 30. posita est, Dinam fuisse genitam paulò ante Ioseph, aut certè eodem fermè tempore. nam cum memorasset generationem Dina Moses, mox subdidit, recordatum quoque Deum fuisse Rachelis, & aperuisse vuluam eius, & peperisse filium, quem vocauit Ioseph. Ioseph porro natum esse sex annis ante discessum Iacob ex Mesopotamia, cum sit ex narratione Scripturæ manifestum, extra controuersiam est: quare Dina, cum Iacob discessit ex Mesopotamia, minimum, sex annorum erat. Nam quod argumentatur Caietanus, tempus illud interjectum inter generationem Iudæ, & Issachar, quo tempore cessauit Lia à pariendo, fuisse longum, id est, vel quatuor, vel trium annorum: id creditu neq; necessarium est, nec probabile: satis enim est, fuisse tempus unius anni. Nam quia viderat Lia, se prioribus quatuor annis genuisse continenti successione quatuor filios: cum eo anno nullum filium concepisset, putauit iam se factam effatam, nec amplius parituram. Hanc opinionem

Hebraeorum Traditio.

nostram adiuvat etiam Hebraeorum Traditio, quæ legitur in Maiori eorum Chronologia, quam vocant illi sua lingua, Seder olam Rabba, & Latine redditam, superioribus annis edidit in publicum, suæ Chronologia adiunctam, egregius catholica doctrina, & pietate vir Genebrardus. Tradunt enim Hebraei, omnes filios Iacob, & item filiam eius Dinam, præter unum Benjamin, esse generatos intra secundum septennium seruitutis Iacob, & sex annis ante discessum eius ex Mesopotamia. Quin etiam tradunt, singulos filiorum Iacob septimestri partu ge-

neratos

neratos esse. Sciat præterea Lector, Dinam, quo tempore raptus eius contigit, grandiore natu esse non potuisse decimosexto anno. Suprà enim ostensum est, Dinam esse natam eodem propemodum tempore, quo Ioseph, aut cercè paulo antè: at Ioseph aliquanto tempore post raptum Dina, & eadem Sichimitarum, legitur infra cap. 37. fuisse sexdecim annorum, cum venditus est à fratribus suis. Verisimile igitur est, Dinam, cum est rapta, fuisse quindecim circiter annorum, ut iam matura viro, & idonea coniugio ritè iudicari potuerit. Simeon porrò: qui sex annis natus fuerat ante Dinam, fuit id temporis, vnius, & viginti annorum; Leui autem, viginti. Quare subit animum meum vehementer mirari præferocem istorum animum, qui vix dum adolescentiam egressi, tam atrox facinus, & animo conceperint, & audacissimè exequentes perfecerrint.

Restat ut indicemus, quanto tempore id contigerit post reditum Iacob ex Mesopotamia, & incæptam eius habitationem apud Sichimitas. Verùm id paucis expediri potest. Si Dina fuit sex annorum, cum egressus ex Mesopotamia est Iacob, & quindecim annorū, cum est rapta, & violata: apertè concluditur, fuisse id gestum nomen annis post reditum Iacob ex Mesopotamia. Iacob autem ex Mesopotamia reuersus, primùm mansit in Socoth, postea verò habitauit iuxta Salem urbem Sichimorum, ut dictum est suprà Genes. 33. In Socoth porrò aliquandiu mansisse cum, non obscure significat impositio eius nominis: Certè secundùm Hebræos in supradicta Chronologia, mansit ibi per vnum annum, & dimidium. Reliquum igitur tempus, ex quo habitare cœpit apud Sichimitas, vsque ad raptum Dina, & eadem Sichimitarum, fuisse apparet septem annorum, & sex mensium. Verùm de his satis: & nos aggrediamur ad explanandam historiam huius capitis planè tragicam.

Egressa est autem Dina filia Liæ, ut videret mulieres illius Regionis, &c.

VERS. I.

4

INDICAT Moses his verbis occasione raptus Dina, & cædis Sichimitarum: q̃ Dina egressa paterno domicilio quod extra urbē erat, visum iuit ciuitatē, & mulieres eius regionis, & otiosè, curiosèque versata in publico, multorū patuit oculis, & libidini, ingentisq. mali, quod mox & ipsi cōtigat, & plurimis aliis, satis magnā dedit occasionē. O Dina (inquit Bernardus) quid necesse est ut videas mulieres alienigenas? qua necessitate? qua vtilitate? an sola curiositate? quod si tu otiosè vides, sed nō otiosè videris. Tu curiosè spectas, sed curiosius spectaris. Quis crederet, tūc illam tuam curiosam

Bernardus in
Tract. de Gra-
dibus Humi-
litas, & in
primo gradu
superbia, qui
est eniustas.

in primo

zz 3

*Ecclef. 7.
Iosephus lib.
1. Ant.*

otiositatem, vel otiosam curiositatem fore paulò post non otiosam, sed tibi, tuis, hostibusque tã perniciosam? Sic Bernardus. Muller igitur extra paternam, vel mariti domum in publico vagabunda, & corpore, oculis, animoque errabunda, quantum sibi, & alijs læpenumero accersat, & asciscat mali, vel vnus huius Dinæ liquet exemplo. Salutare igitur est illud sapientis documentum: *Filia tibi sunt, serua corpus illarum, & nò ostendas hilarem faciem tuam ad illas.* Nempè: nulla parentum in custodiendo filiarum corpore, ac pudore, cura, & vigilantia satis magna censi debet. Præsertim verò inter tot Pharaones, Abimelechos, Sichemos, atque inter tot Theseos, Parides, & Iafones, quot in omni tempore & vbiq; terrarum reperiuntur, muliebris pulchritudinis, & pudicitie acerrimos exploratores, insidiatores, raptores, corruptores. Cur autè eo potissimum tempore inceserit Dinam cupido videndi res vrbanas, & mulieres illius regionis, causam aperuit Iosephus, scribens, tunc festã diem, magno illius regionis hominum conuentu, luxúque celebratum fuisse apud Sichimitas. Et cum esset celebritas, inquit Iosephus, apud Sichimitas, Dina vnica Iacobi filia venit in urbem ad visendum cultum mulierum illius regionis: & paulo infra ait, filios Iacob, Sichimitas in die festo, voluptati, & conuiuio deditos, facile opprimere potuisse. Pro eo, quod nos legimus: *Vt videret mulieres illius regionis*, apud Septuaginta Græcè est *καταμαρτυρεῖν*, id est, vt condisceret. Sic enim Latine redditum legit Augustinus quæst. 140. in Genesim. Sed quid voluit Dinã condiscere? Ingenia videlicet & mores, & studia, & instituta, & victum, & habitum, atque cultum illarum mulierum, & quemadmodum se in consuetudinem, & amicitiam earum insinuare, ac penetrare posset.

VERS. 3.

Et conglutinata est anima eius cum ea, tristémque deliniuit blanditijs.

QUIBUS blanditijs exaggerabat ille videlicet flagrantissimũ, erga puellam amorem suum: amor enim efficax illecebra est amoris: simul & ostentabat, & magnificabat suam nobilitatem, opulentiam, & potètiã: promittebat, si sua esset coniux, fore eam instar reginæ, maximo in honore, & gloria, omniumque bonorum affluentia. Denique tantum non aureos mōtes pollicebatur. Talibus nimirum blanditijs puellas sultè credulas, vesani, & fallaciosi amatores permulcère, lactare, & ad suæ libidinis assensum trahere solent. Atque hoc etiam in suis amatorijs documētis posuit poeta ille, malæ artis pessimus magister: tales enim eius feruntur illi versus:

Blanditias molles, aurèsque inuuantia verba

Affer, vt aduentu lata sit illa tuo.

Cæterum sciat Lector pro illo, *deliniuit blanditijs*, sic esse ad verbum Hebraicè, *Locutus est ad cor puella.* Loqui porro ad cor cuiuspiam, est Hebraismus non infrequēs in Scriptura, significans, bladis & dulcibus verbis consolari quempiam, lata ei ac prospera nunciando, & promittèdo, omnem

Loqui ad cor.

Locus Isa. & Osee.

omnēque mœrorem ac metum ei adimendo. Ad hanc nempe sententiam, intelligendum est illud Isaie cap. 40. *Consolamini, consolamini popule meus, dicit Dominus, loquimini ad eam Hierusalem. adest, læta, ac prospera ei nunciando, mœrorem, & dolorem eius in gaudium, & lætitiā conuertite.* Simile illud etiam est apud Hoseam cap. 2. *Lactabo eam, & ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius.* Hebraicè huius lectionis affine est, quod septuaginta Interpretes, prædictum exprimentes Hebraisimum hoc loco posuerunt, Sic enim habent Græcè: *πλάλῃσι κατὰ τὴν διαβολὴν τῆς παρθέλου αὐτῆς*, id autem est: Locutus est secundum sensum virginis ipsi: Sic enim Latine citat hunc locum S. Augustinus quæst. 103. in Genesim. Sensus verò istius lectionis, hic est, Ea locutus puellæ est, quæ delectabilia, & iucunda ei acciderent, animūque eius, atque inimicos sensus permulcerent, & mœrorem, dolorēque ex accepta iniuria, & dedecore penitus abstergerent, & voluntatem puellæ, ad cupiditatem coniugij Sichem vehementer allicerent.

- 6 Tropologicum historię huius tractatum brevem, pulchrūque fecit S. Gregorius in tertia parte pastoralis curæ, & in Admonitione trigesima, hunc in modum scribens: Plerumque hostis callidus, mentē quam peccato supplantat, cū de ruina sua afflictam respicit, securitatis pestiferæ blanditiis seducit. Quod figuratē exprimitur, cū factum Dinæ memoratur. Scriptum quippe est: *Egressa est Dina ut videret mulieres regionis illius: quam cū vidisset Sichem filius Hemor Henai, princeps terre illius, adamavit, & rapuit, & dormiuit cum illa, ut opprimeret virginem, & conglutinata est anima eius cum ea, tristēque blanditiis delinuit.* Dina quippe ut mulieres videat extraneæ regionis, egreditur; quando vnaquęque mens, sua studia negligens, actiones alienas curans extra habitum, atque extra ordinem proprium vagatur. Quam Sichem princeps terræ illius opprimit: quia videlicet inuentam in curis exterioribus diabolus corrumpit. *Et conglutinata est anima eius cum ea:* quia unitam sibi per iniquitatem respicit. Et quia cū mens à culpa resipiscit, ad se ducitur, atque admissū flere conatur, corruptor autem spes, & securitates vacuas ante oculos reuocat, quatenus vtilitatem tristitiæ subtrahat, rectē illic subiungitur: *Tristēque blanditiis delinuit.* Modò enim aliorum facta grauiorā, modò nihil esse quod perpetratum est, modò misericordem Deum loquitur, modò adhuc tempus subsequens ad pœnitentiam pollicetur. Ut dum per hæc, decepta mens ducitur, ab intentione pœnitentiæ suspendatur, quatenus tunc bona nulla percipiat, quam nunc mala non contristant, & tunc plenius obstruatur suppliciiis, quæ nunc etiam gaudet in delictis. Hæc San-

*Tropologica
expositio
Sancti Gregorij.*

Genes. 34.

Aus Gregorius.

* *

Augete

VERS. 12.

Augete dotem, & munera postulate, & libenter tribuam quod petieritis: tantum date mihi puellam hanc uxorem.

SVPRA, cum explanaremus verba illa cap. 29. *Serviam tibi pro Rachele filia tua minore septem annis:* latè disputauimus, moris fuisse apud Antiquos, ut quemadmodum mulier nuptura viro, afferebat ei dotem; ita vicissim ducturus vir uxorem, pro ea quasi dotem quandam, daret parçibus eius pecuniam, vel alia quæpiam bona, si vel aliud non haberet, operam suam, & laborem, & seruitium offerret: Sicut Iacob, qui pauper erat, pro coniugio Rachelis, obtulit patri eius septennem seruitutem, Potest igitur quæri hoc loco, cum dixit Sichem: *Augete dotem*, de vtra dote sit locutus, muliebrine, an virili. Et primò quidè specie, videtur locutus de virili, id est, de eo quod vir, instar dotis, dare solebat parentibus vxoris, quæ propriè appellantur dona, & munera; nonnunquã tamen impropriè vocantur nomine dotis; in primo autem libro Regum cap. 18. nominator sponsalia. Quare, quod hîc proximè subditur, *Et munera postulate*, videtur expositio prioris illius dicti. *Augete dotem*: Veruntamen probabilius fortasse dictu fuerit, si dicamus, Sichem esse locutum de muliebri dote, quam Dina, si voluntate parentum ei nupsisset, afferre ipsi debuisset. Significat igitur Sichem istis verbis, se non modò velle accipere Dinam prorsus indotatam à parentibus, sed insuper velle dotem ei dare, quæ propria ipsius esset, & hanc, quantumlibet ipsi postulassent. Quinetiam præter istam dotem, daturum se munera parentibus, & cognatis eius, ut mos erat tunc facere viros, cum ducerent vxores. Nimirum quia Sichem insigni affecerat iniuria & dedecore tum puellam, tum parentes, & fratres eius, per vim rapiendo, & vitando ingenuam & nobilem virginem; idcirco voluit ista ratione talem iniuriam compensare, damnumque famæ rescire. Certè postea per legem Mosaicam in populo Hebræo institutum & præceptum fuit, ut si quis puellam seduxisset, & pudicitiam eius violasset; daret ei dotem, & uxorem duceret; quòd si pater virginis dare eam nollet vxorem; nihilominus tamen ille dotem puellæ daret; quantum nupturæ virgines accipere consueuerant. Verba Scripturæ super ista re in 22. cap. Exodi hæc sunt: *Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea: dabit eam, & habebit eam uxorem. Si pater virginis dare noluerit: reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere consueuerunt.* Verisimile itaque est, & hoc ipsum ante legem Moysi, fuisse in more & instituto apud illas gentes.

VERS. 13.

Responderunt filij Iacob Sichem & patri eius in dolo, sæuientes ob stuprum sororis.

Dolum quo filij Iacob vsi sunt cum Sichemitis suis

NVGANTVR hoc loco, ut sæpe aliàs. Hebræi. Aiunt enim istum dolum, quo vsi sunt filij Iacob, non fuisse improbum & culpabilem, sed honestum ac laudabilem. Voluerunt illi videlicet ista ratione, Sichemitas per sacramentum Circum

se malum, & culpandum contra opinionem Hebraeorum.

Circumcisionis, ab impia superstitione Idololatriæ, ad vni⁹ veri dei cultum, & religionem traducere. Cur igitur postea Sichimitas interfecit? Quia, inquit, Hemor, & Sichem fregerunt pactum, quod percussus erat cum Hebræis, habentes in animo spoliare Hebræos omnibus suis bonis. Hoc enim affirmatè dixerunt populo Sichimitarum illis verbis, quæ paulò infra memorantur: *Substantia eorum, & pecora, & cuncta que possident nostra erunt*: Tam perfidiosam itaque pacti violationem, vleiscendam esse censuerunt filij Iacob, & occupandum scelus, quod illi iam animo designauerant. Sic Hebræi. Sed nugæ sunt ista, & friuola commenta, quæ Scriptura in hoc ipso loco apertè confutat. Ait enim, filios Iacob pet dolum fecisse pactum cum Sichimitis, *Sauientes*, inquit, *ob stuprum sororis*. Non igitur zelo salutis Sichimitarum, & conuertendi eos ad cultum veri Dei, verba illa dixerunt, sed quòd indignissimum facinus videretur illis, nec sine vlione prætermittendum, quod fecerat Sichem tanto cum dedecore sororis, & totius familie. Quo igitur facilius vlionem exequi posset, dolum istum de necessitate Circumcisionis prius inuicem, communicato consilio, machinati sunt. Non enim putandum est, statim respondisse eos petitioni Sichem: quomodo enim poterat idem ipsum consilium subito venire omnibus in mentem? Sed sumpto aliquanto ad deliberandum tempore, inter se consultantes concorditer in illum dolum consenserunt. Deinde cum Iacob increparet filios suos de cæde Sichimitarum, illi ad excusandū illud facinus non sunt causati violationem pacti, & perfidiam Hemor, ac Sichem; sed iniuriam, & dedecus sororis, qua tanquam scorto abusi fuerant.

Falsum præterea est quod aiunt Hebræi, Hemor & Sichem dixisse populo Sichimitarum, promississe Hebræos, & pactos esse, si fieret illud coniugium, tradituros se bona omnia sua Sichimitis. Namque in his verbis, quæ dixisse eos refert Scriptura, nihil tale est. Hæc enim fuere verba illorum: *Substantia eorum, & pecora, & cuncta que possident, nostra erunt*. Quorum tamen verborum non est is sensus, quem fingunt Hebræi, sed germana eorum sententia hæc est: Hebræorum bona, propter eorum negociationes, & commercia, & commutationes rerum factas cum Sichimitis, communicatum iri cum ipsis, & fore ipsos eorum bonorum participes, & quodammodo compotes, & quod ex diligentia, & industria, & peritia Hebræorum colentium terram illam desertam, & incultam, & fertilem pecoris, & tritici, & vini, rerumque aliarum sua cultura reddentium, plurimum emolumenti peruenturum ad Sichimitas. Quoniam igitur bona Hebræorum magno futura erant bono Sichimitis, idcirco dixerunt illi, bona Hebræorum fore Sichimitarum. Ad hæc, licet illi dixissent istud Sichimitis, nequaquam tamen eis persuassissent. quis enim induceret in animum credere, Hebræos suis se bonis spoliaturos, eaque tradituros Sichimitis pro vnius mulieris coniugio? Quòd si causa interficiendi Sichimitas fuisset violatio illius pacti, filij Iacob duos illos tantum pacti violatores, Sichem, & Hemor, interfecissent. Nam Sichimitas, qui talis in pacti violationem minimè con-

senferant, nulla ratio erat interficere: Explosa igitur ista opinione Hebræorum, proculdubio censendum est, dolum quo filij Iacob locuti sunt Sichimitis, fuisse malum, immò sacrilegum, atque impium: quippe, qui abusi fiat sacramento circumcisionis, ad celandum dolum, scelusque patrandum.

VERS. 14. Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumciso: hoc enim illicitum & nefarium est apud nos.

*Verum ante
legem Moysi,
illicitum esset
Hebræis inire
matrimonium
cum incircum-
cisis.*

*Caietanus.
Genes. 17.*

IDETVR his verbis significari, fuisse interdictum Hebræis 9 cōnubia facere cum hominibus incircumcisis. Id certè putat Caietanus clarè istis verbis ostendi. Exponēs enim hūc locum, ita scribit: Hinc habetur, quòd decreta à deo Abraham circumcisiōne masculorum, decretū simul est, ut fœminæ seminis Abraham non nuberent, nisi circumcisis. Hæc Caietanus. Verum id fortasse posset non temerè in dubium vocari. Principio, supra in cap. 17. Genesis, ubi primùm data est Abraham, & posteris eius Lex Circumcisiōnis, & quæ circa eam obseruanda essent, distinctè & expresse præcepta sunt, nullum de tali prohibitionē verbum ibi factum est. Deinde, isti sententiæ non pauca illorum Patriarcharum exempla videntur esse contraria: quippe qui matrimonia contraxerunt cum gentibus incircumcisis: Immò verò ipsemet Abraham, qui primus legem istam accepit, auctor fuit coniugij filij sui Isaac cum Rebecca, quæ erat de genere incircumcisorum hominum Gen. 24. & Iacob vxores duxit duas filias Laban, hominis incircumcisi: & Iudas vxorem accepit mulierem Chananzam, Gen. 38. & Ioseph mulierem Aegyptiam Gen. 41. & Moses Madianitem atque Aethiopiſſam Exod. 2. & Numerorū 12. Sed enim forsitan quispiam diceret, fuisse tunc in ista re apud Hebræos diuersam rationem fœminarum, atque virorum: fuisse enim illicitum, fœminas Hebræas in matrimonium tradere viris incircumcisis: non similiter autem fuisse illicitum viros Hebræos coniugio iungere sibi filias hominū incircumcisorum: quod solum probatur supradictis exemplis. Verum ego rationem aliquam probabilē istiusmodi diuersitatis adhuc q̃ro.

Illud creditu probabilius posset videri, filios Iacob, non simpliciter locutos esse de ineundo coniugio cum incircūcisis, sed præter hoc, adiunxisse, habitare simul cū illis & fieri vnū populū cū illis. Hæc enim ratione, per mutuā cōiugia sociari, miscerique cū incircūcisis, facilè crediderim fuisse illicitū tūc ab Hebræis habitū, nō ex aliquo diuino præcepto expressè illis tradito, sed ex Traditione Maiorū suorū, quæ vel ex inspiratione diuina, vel etiā ex reuelatione quapiā originē habuerit. Etenim consociatio, & coadunatio hominum in vnum populum, requirit vnitatem legis, & religionis, quæ si diuersa fuerit, malè coalescet populus in vnum corpus, pacificè, & quietè viuens. Hebræi verò, etiam tunc temporis suas habebant peculiare ceremonias & leges, & instituta,

pro

propriisq; ritus à Maioribus suis acceptos, in primis autem Sacramentum Circumcisionis, quo tanquam insigni quodam discernebatur à ceteris gentibus, & in vnum Dei populum coadunabantur. Enimvero de sancto Patriarcha Abraham, dixit Deus Gen. vigesimo sexto filio eius Isaac: *Eo quod Abraham obedieris voci meae, & custodieris precepta, & mandata mea, & caeremonias, legesque seruauerit.* Hæc verò quæ custodiu-
uit Abraham, etiam custodienda tradidit posteris suis: id namque factum eum, prædixit ipsemet Deus, vt legitur Genesis decimo octauo illis verbis: *Scio quia præceptorum sis filiis tuis, & domui suae post te, vt custodias viam Domini, & faciant iudicium, & iustitiam.*

*Hebraos etiã anselegit Mo-
sis, habuisse
proprias quas-
dam leges, &
caeremonias,
ritusque à
Deo traditos,
licet literis, &
scriptis mini-
me signa-
tos.*

10 Verum non sunt silentio prætereunda verba illa huius capituli in ver-
su 17. *Si autem circumcidi nolueritis, tollemus filiam nostram, & recedemus.* Mirum enim valde lectori videri potest, quomodo filij Iacob (quorum hæc sunt verba) appellent hoc loco Dinam filiam suam, cum ea filia es-
set patris eorum Iacob, & germana soror ipsorum; & in hoc ipso Capi-
te non semel nomine sororis appelletur. Quid est igitur illud, *Tollemus
filiam nostram?* Potest id (quatum ad præsens mihi succurrit) tribus mo-
dis exponi. Vel enim illud, *filiam nostram* idem significat, atque filiam
patris nostri, siue vnicam filiam, quæ est in domo, & in familia nostra.
Vel sicut nomen patris & nomen fratris, secundum proprietatem, &
vsum linguæ Hebrææ, latè patet, & ad alios quoque gradus cognatio-
nis applicatur, itidem nomen filij vel filiae, etiam pro fratre, vel sorore,
præsertim si minor ætate sit vsurpatur. Vel denique, nomē *filia* positum
sit hic, pro *puella*, vt sensus sit; *Tollemus puellam nostram.* Vocabulum
enim *filij*, nonnunquam poni pro puerulo, non obscure indicat quod
de Saule scriptum est in primo libro Regum cap. 13. *Filius, inquit, vnius
anni erat Saul, cum regnare cœpisset:* id autem est, vt plerique interpretan-
tur, erat Saul cum regnare cœpit, tanquam puer innocens vnius anni.
Atque hæc sibi Lector habeat, quoad melius aliud repperit.

*Quomodo filij
Iacob sororem
suam Dinam
appellauerint
filiam suam.*

Et ecce die tertia, quando grauissimus vulnerum dolor, &c.

VERS. 25.

11 **I**OSEPHVS in primo libro Antiquitatum infideliter admo-
dum historiam huius loci enarrat: quod fecisse eum non ra-
rò alibi, monui aliàs Lectorem. Id verò fecisse eum existimo,
vel obliuione, & incuriâ tunc legendi sacras literas, vel vt
grauiora suæ gentis scelera, & errata silentio celaret Lectores Ethnicos
suorum Scriptorum: vel vt probabiliora illis, & plausibiliora faceret,
quæ de sua gente narrabat, additis de suo nonnullis. Atque id sanè in hoc
loco videre est. Primò enim Iosephus historiam hanc referens, dissimu-
lat dolum filiorum Iacob, & pactum perfidiosè factum ab illis cum
Hemor, & Sichem, & perfidiosius violatum, nullum verbum faciens de
Circumcisione, quam exegerunt filij Iacob à Sichimitis, vt Dinam
uxorem darent Sichem. Deinde, rationem, qua factum est, vt filij
Iacob, cum pauci essent, tanta felicitate Sichimitarum populum

*Iosephus ar-
guetur infide-
litatis, in re-
ferendo sacras
historias.*

trucidare potuerint, non refert ad recentis Circumcisionis vulnus, & dolorem, quo Sichimitæ præpediti, & quasi vinculis quibusdam confecti, inuadentibus se filijs Iacob repugnare non quierunt, sicut tradit hoc loco sacra Scriptura. At ille rationem eius rei confert in diem quendam festum, quem magno luxu in conuiujs, & delicijs agitabant Sichimitæ, in quo tempore Sichimitas prorsus inopinantes, atque incautos, & insuper vino, somnóque captos, & grauatos, non fuerit difficile à filijs Iacob, & seruis, & socijs eorum armatis, subita irruptione opprimi, atque interfici. Verba Iosephi (vt quod diximus, planius cognoscat Lector) hæc sunt: & cum esset celebritas apud Sichimitas, Dinavnica Iacobi filia venit in urbem, ad visendum cultum mulierum eius regionis: qua visa Sichemus Hemoris regis filius, raptæ stuprum obtulit: Et correptus amore, patrem suum rogauit, vt puellam vxorem habere liceret. Ille morem ei gerens, venit ad Iacobum, rogans, vt filio suo Dinam in matrimonium collocaret. Iacobus verò, qui neque negare poterat propter maiestatem rogantis, neque fas putabat alienigenæ filiam nuptum tradere, deliberandi spatium poposcit. Rex sperans Iacobum assensurum, abiit. Ille verò indicata filijs iniuria sororis, & Hemoris petitione, iussit eos consultare, quid factos opus esset. Maior pars hærebat, incerti quid esset agendum. Simeon verò, & Leui vterinque puellæ fratres, tale consilium inter se capiunt. Obseruato festo die, quo Sichimitæ voluptati, & conuiujs operam dabant, inuasit noctu custodibus, sopitos contrucidant: atque ita facilè vrbe potiti, mares vniuersos interimunt, vnà cum rege, ac filio, solis parentes fœminis. Quo facinore citra consensum patris perpetrato, sororem reducant. Hæc Iosephus. Nimirum Iosephus, filiorum Iacob, id est Principum suæ gentis, in probum dolum, & sacrilegum obtentum, atque abusum Circumcisionis, & perfidiam violati pacti, & ferinā rabiem, atque crudelitatem in tali, ac tanta cæde Sichimitarum, infamare apud Ethnicos noluit.

PRIMA DISPUTATIO.

Quæ sit physica, & propria ratio, & causa, cur ijs qui circumcidebantur, tertio die post factam circumcisionem grauissimus dolor accideret.

Super illis ipsis verbis,

VERS. 15. Et ecce die tertio, quo grauissimus vulnere est dolor.

VO D Sichimitæ tertio die, quàm circumcisi fuerât, grauissimo affecti sint dolore, non id fuit extraordinarium, & aliàs insolitum, quòdque casu aliquo, vel ex singulari quapiam causa ipsis cõtigerit: sed fuisse id solemne atque vñtatum in omnibus, qui circūcidebantur, satis indicant verba

verba illa Scripturæ: *Quando grauiſſimus vulnereſt dolor*; quaſi eo die ſemper circumciſionis vulnus grauius doleret. Atque hoc verum eſſe, præter auctoritatem diuinæ Scripturæ, & quotidiana Hebræorum experimenta, teſtantur etiam auctores Aethnici: in primis verò medicorū princeps Hippocrates id ipſum affirmat, non ſanè propriè ac nominatim de circumciſione, ſed in vniuerſum de omni genere vulnerū, atque vlcereſum. Is enim in libello de fracturis, hunc in modum ſcribit: Tertio, & quarto die omnia vulnera minimè ſunt exagitanda: & vt in ſumma dicam, ſpecilli quoque omnes admotiones vitædæ ſunt, omniæque alia quibus vulnera irritantur. In totum enim, tertius & quartus dies in plerisque vulneribus exacerbationes parit, & quæ in inflammationes & ſordes incitantur, & quæcunque in febres tendunt. Vnde magni admodum momenti, ſi quod aliud, documentum hoc eſt: non enim pertinet ad vlcera tantum, ſed ad alios quoque morbos complures. Sic Hippocrates: qui apertis verbis oſtendit, in omni genere vulnerum, atque vlcereſum, tertio, & quarto die grauioreſ fieri dolores ſolere. Atque eiſ rei cauſam ſignificare viſus eſt illis verbis: (& quæ in inflammationes & ſordes incitantur, & quæcunque in febres tendunt) nam quia inflammationes, & fluxiones, & febres, ſolent tertio & quarto die vulneratiſ partibus ſuperuenire, idcirco dolor tunc maximè ingraueſcit. Etenim prima die, qua quis vulneratus eſt, dolor tantum accidere ſolet ex ipſa carniſ per vulnerationem diuiſione, dum actu vulneratur, aut cum vulnus ipſum manu chirurgi tractatur; poſt curationem verò ſtatim conqueſcit, ceſſante videlicet doloriſ cauſa. Cum enim dolor ſit ſenſuſ rei corripetis, moueat autem ſenſum paſſio nō quæ facta eſt, ſed quæ actu ſit, nō accidit dolor cum ſecta iā pars corporiſ eſt, ſed cū actu ſecatur.

Hippocr.

13 Verum cur nō ante tertium diem, aut poſt eum diem, ſed ipſo potiùs tertio die iſtiusmodi cauſa granioriſ doloriſ aduenire ſoleat, nō declarauit apertè Hippocrates; ſubindicauit tamē viſus eſt extremiſ illiſ verbis, quibus dixit, quod de grauiori dolore vulnerum in tertio, & quarto die dixerat, id non ſolū ad vlcera & vulnera, verū etiam ad complures alioſ morboſ pertinere; quaſi cauſa eiſ rei communis ſit vulneriſ bus & vlcereſibus cum alijs etiam morbiſ, qui pendent ex materia & humorum agitatione, & fluxione. Hæc enim eſt natura humorum, qui cōmoti & exagitati morboſ faciunt; habent enim certiſ & ſtatoſ circuiſuſ ſuoſ, vel quodiſianoſ, vel tertianoſ, vel quartenioſ: eo quōd ſunt in corpore humano parteſ quædam paratæ recipere huiuſmodi fluxioneſ humorum, aliæ verò eaſ mittere. Et præparatio quidam partium ad recipiendum, eſt debilitaſ earum, & dolor mittentium verò partium, eſt copia ſuccorum, aut vitioſa qualitaſ. Vulnerata ergo ſiue vlcerata particula parata eſt recipere; ſiquidem neceſſariò debiliſ eſt, nec doloriſ expereſ: niſi ergo corpus reliquum purgaſſimum eſſe contingat, nihil deerit ad humorum influxuſ. Cum autem naturalis quidam ſit ordo in humorum influxu, influet die ſecundo pituita, ſuccuſ nimirum mitiſ, & moderatuſ, minimèque irritaſ: tertio die, biliſ flaua, ſuccuſ acereſ, mor-

*Cur tertio die
quàm facta
ſunt vulnera,
granior eiſ
ſit dolor.*

dax, & impensè calidus; cum quo, propter dolorem quem infert, & calorē, necessariò concurrit sanguis, paritque febres. Quæ cum mitescere intra diem vnum non possint, sed, cum citissimè, intra viginti quatuor horas; necessariò incidunt in diem sequentē, qui est quartus ab accepto vulnere. Hæc itaque est causa cur vulnere dolores die tertio grauius acerbari solent. Quam etiam ob causam Chirurgi, vt supradictis verbis monuit Hippocrates, non debēt, post primam, siue admotionē labiorū vulneris, siue consuturam, siue vt res exigit, vsque ad quartum diē vulnera irritare, neque aliter tãgere, quàm leuiter; quæ inflammationes arceant admouēdo. Verùm super huiusmodi disputatione, quæ planè medica est, consulat Lector doctissimū artis medicinæ Valefium, ea de re differentē in 13. cap. suæ sacræ Philosophiæ: ex cuius pleniori tractatu, pauca hæc deliberata exponere hoc loco Lectori cognoscenda, & consideranda, nec fore iniucundum ipsi, nec alienū instituto nostro visū est.

Valefius.

SECUNDA DISPUTATIO.

An filij Iacob in tam atroci facienda cade Sichimitarum, peccauerint, necne.

Super illis verbis,

VERS. 26. Arreptis, duo filij Iacob, Simeon & Leui, fratres Dinæ, gladiis, ingressi sunt urbem confidenter: interfectisque omnibus masculis; Hemor & Sichem pariter necauerunt.

IDEVR diuina Scriptura occasionem dedisse tracta- 14
toribus sacrarum litterarum, super ista re vtramque in
partem disputandi; quinetiam contrarias in sententiis dis-
cendendi. Ea quippe quodam in loco eadem istorum Si-
chimitarum improbat, & damnat: in alio autem loco ean-
dem laudat, & vt auctore, & adiutore Deo factam celebrat. Etenim Sâ-
ctus Patriarcha Iacob, cum iam proximus morti, & prophetico afflatus
spiritu, quæ filiis suis atque eorum posteris ventura erant, prænu-
nciaret, eadem istam, præcipuè factam à Simeone, & Leui, nō solum vituperat,
accusat, damnat; verum etiā grauissimis maledictis, & detestationibus
suis defigit. Verba eius infra cap. 49. à Mose perscripta, hæc sunt: *Sime-
on & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia: in consilium eorum non veniat ani-
ma mea. & in cœu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt vi-
rum, & in voluntate sua suffoderunt murum: maledictus furor eorum, quia per-
tinax: & indignatio eorum, quia dura.* Quorum verborum sententiam nos
diligenter explanauimus in eo libro, quem superioribus annis de Be-
nedictionibus Patriarcharum, vnà cum secundo Tomo Commenta-
riorum nostrorū in Gen. edidimus. Iacob igitur Simeonem & Leui, au-
ctores illius cædis dānat iniquitatis, furoris, pertinaciæ, & crudelitatis.

Ex

Ex aduerso autem, admirabilis illa fœmina Iudith magnam in laudem Simeonis cædem illam interpretata est. Sic enim cùm deo supplicaret, de ista cæde locuta est, vt legimus in libro eius capite nono: *Dens patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt fœmur virginis in confusioem: & dedisti mulieres eorum in prædam, & filios illorum in captiuitatem, & omnem prædam in diuisionem seruis tuis qui zelauerunt zelum tuum.* Apertè his verbis tria Iudith dixit, quæ faciūt ad illius facinoris approbationem & commendationem. Primò enim ait, Deū dedisse illis gladium in ultionem patrati sceleris, id est, Deum incitasse eos ad vlciscendum illud scelus, & adiuuasse. Deinde ait, Deum bona Sichimitarū, & mulieres earum tradidisse in prædam & captiuitatem filiis Iacob. Dicit denique eos in facienda illa cæde zelauisse zelum Dei. Ex his videtur rectè concludi, cædem illam iuste factam esse à filiis Iacob.

Locus Iudith
cap. 9.

In verbis supradictis Iacob aduertat Lector, illud, *in defensionem alienigenarum*, dictum esse à Latino interprete, pro, in ultionem & vindictā alienigenarum, id est, Sichimitarum. Solet enim Latinus interpres verbum *defendere*, ponere pro eo, quod est, vlcisci, aut vindicare. Hac significatione legitur extremis verbis capitis primi libri Iudith: *Iurauit* (Nabuchodonosor) *per thronum, & regnum suum, quod defenderet se de omnibus his regionibus*, id est, quod vlcisceretur eas gentes, quæ cum recipere regem, & Dominum noluerāt. Et in cap. 12. epistolæ ad Romanos sic est: *Non nos defendentes carissimi*, id est, vlciscentes, & vindicantes à quibus læsi estis: Pro illo *defendentes*, Græcè est *ἐκδικούντες*, cuius participij nomen *ἐκδικεῖς*, proximè post Latinus Interpres vertit vindictā, illis verbis: *Mihi vindictā, & ego retribuam*, quæ verba ita citat Tertullianus libro 2. contra Marcionem, *Mihi defensam, & ego defendam*. Atque hæc significatio verbi defendere satis videtur cōgruere, cum ea significatione verbi, qua vsos esse veteres, & cum primis elegantes in Latina lingua scriptores, tradit Gellius lib. 9. cap. 1. vsurparunt enim illi verbum, *defendere*, pro eo quod est, Arcere, vel repellere: vt, defendere hostes à mœnibus, & defendere vim & iniuriam ab aliquo, id est, arcere, propulsare. Similiter defendere se ab aliquo, dixit Latinus Interpres, pro, Iniuriam sibi ab aliquo factam vlciscēdo repellere à se. sed redeo ad propositam quæstionem de cæde Sichimitarū: cuius difficultas ex duobus supradictis Scripturæ locis, qui videntur in speciem contrarias super ea cæde sententias cōtinere, satis demonstrata est. Deinceps igitur varias eas de re Auctorum sententias exponamus; nostrum denique iudicium etiam atque sententiam indicemus.

Defendere,
nonnumquā
ponitur pro
vindicare.
Locus Iudith
capite 1 & ad
Roma. cap. 12.

Dent. 32.

Gellius.

15 Auctor historiæ Scholasticæ, & Crathusianus super locum supra memoratū ex lib. Iudith, breuiter præsentem quæstionem ita explicarunt: Tripliciter, inquit, cōsiderari potest cædes Sichimitarū; vel ex parte Dei, & sic proculdubio iusta fuit: decuit enim Deū tā scædum, & turpe flagitium eorum non inultum dimittere. Vel cōsiderari potest ex parte Sichimitarum, quorum vel assensu, vel etiam cooperatione, flagitium

Prima opinio,
Historia Scho-
lasticæ & Cra-
thusianus.

gitium illud admissum est, nec postea de eo poenitentiam egerunt; & idcirco digni tali supplicio fuerunt. Et has quidem duas ob causas, cædes illa laudari potest, & laudata fuit à Iudith. Vel deniq; spectari cædes illa potest ex parte Simeonis, & Leui auctorum eius; & sic planè iniusta fuit; quia cum dolo, & contra datam fidem facta est, qua quidem ratione accusatur, & damnatur à patriarcha Iacob. Sic isti. At enim si quis verba illa Iudith pensiculatè consideret, facilè aduertet istiusmodi respòso minimè propositam difficultatem exhauriri. Iudith namque laudat Simeonem, quòd in ea cæde faciendâ, zelum Dei zelauerit: significat igitur, etiâ ex parte Simeonis, iustâ fuisse cædem illâ, atq; laudandâ.

Secunda opinio.

Caietanus.

Caietanus in Commentarijs suis in Genesim, super illis verbis huius capituli: *Et depopulati sunt urbem in ultionem stupri*: propositam quæstionē attingens; huiusmodi tradit solutionem eius. Aduerte, inquit, quòd tam clades, quàm præda Sichimitarum, potest æstimari, & iudicari dupliciter, vel secundum rem, vel secundum modum. Et quidem si libretur secundum modum dolosum, manifesta est iniustitia modi: qui tamen excusatur à tanto, si non à toto. Si verò libretur secundum rei veritatem, iusta fuit tã cædes, quàm præda: eo quòd ciuitas erat in culpa tanti sceleris: nec in veritate filij Iacob pacem cum eis fecerat, sed fictè, ad hoc vt possent vindictam exercere. Quapropter modus, vt dictum est, fuit iniquus valdè. nam fides etiam hosti seruanda est. Sic Caietanus. Cuius, & illud dictum satis dubium, & incertum est, omnem populum Sichimitarum in culpa fuisse illius stupri. Et item quod ait, filios Iacob non verè, sed fictè, pacem fecisse cum Sichimitis; id enim non minuit peccatum, quin etiam auget propter mendacium, & dolum, & sacrilegium Circumcisionis, illic admixtum.

Tertia opinio.

Thomas Anglicus refert tres opiniones super hac quæstione.

Thomas Anglicus in Commentarijs suis in Genesim tractat super hunc locum eandem ipsam, quæ nunc agitur, quæstionem. Tres refert opiniones, quas omnes satis probabiles ratus (licet in tertiam aliquanto propensior videatur) melioris, ac probabilioris iudiciû, electionemque permittit Lectori. Cuius ego disputationem eruditè variâ, atque omnia propemodum attingentem, quæ in huius tractatum quæstionis aptè competût, adscribam hoc loco breuib; sed proprijs fermè ipsius auctoris verbis comprehensâ. Prima, inquit ille, opinio est, peccasse filios Iacob, sic interficiendo Sichimitas. Primò quidem, ratione immoderatæ iræ, & furoris quo vsi sunt. Secùdò, propter dolum, quo pactum fecerunt cum illis, qui dolus præterquàm quòd in omni pacto & fœdere illicitus & proditorius est, insuper fuit illic sacrilegus, nempe ad eum celandum interposito Circumcisionis Sacramento. Tertiò, quia pœna excessit culpam; non tantùm interficiendo illius stupri reum, sed alios etiam infontes, atque adeo omnem populum: atque in eo tempore, quo maximè erant miserandi, videlicet cum ob recētis circumcisionis vulnus, acriori dolore vrgebâtur. Ad illam verò auctoritatem Iudith, respondetur, non quia Deus adiuuit illos in faciendâ cædem, ex eo sequitur eos non peccasse; quia Deus multis ex causis iuuat temporaliter pec

peccatores. Et zelus ille, quo bene moti fuerāt, propter excessum modi vindicandi, in nimiam crudelitatem vitiatuſ & deprauatuſ eſt.

Altera opinio eſt, eādem illam ſine crimine factam eſſe à filiis Iacob, nec eos vſos eſſe malo dolo, ſed bona cautione, prudentique conſilio. Sichimitæ namque illius patrati facinoris participes fuerant, idēque digni erant ſupplicio. Non enim credibile fit, filios Iacob in vniuerſam plebem propter vnius hominis crimen vſque adeo ira exaſiſſe, & tam atrociter vindicaſſe. Nam quōd Sichem, & Sichimitæ conſenſerunt accipere circumciſionem, potiùs id fecerunt propter carnalem amorem puellæ, & vt gratificarentur Principi, & Domino ſuo, quàm propter amorem diuini cultus, & religionis, & inſuper eo adducti ſunt ſtudio avaritiæ, ſpe nimirum promiſſi eis lucri ex bonis Hebræorum ad ipſos deuoluendis. Adhæc, ſi filij Iacob iſtud dolosè atque impiè feciſſent, fuiſſent vtique apud Deum & homines maxima digni pœna: neque ſufficiens fuiſſet increpatio eorum ob illud factum, qua vſus eſt Iacob dicens, *Turbasti me, & odioſum feciſtiſ me Chananæis, &c.* Præterea hîc dicitur, poſt eādem filios Iacob deprêdatos eſſe bona Sichimitarum, & mulieres earum duxiſſe captiuas, hoc autem iniquiſſimum fuiſſet ſi eādes illæ fuiſſent iniuſtæ, & Iacob iuſſiſſet eā omnia reſtitui, quod tamen feciſſe eum non legitur. Poſtremò infra capite quadrageſimo octauo Iacob iſtum agrum Sichimiticum in hæreditariam poſſeſſionem tradidit filio ſuo Ioleph, quē ait acquiſiuiſſe ſe in arcu, & gladio, ſcilicet per filios ſuos. Iure igitur iuſti belli id factum eſt. Et hæc quidem opinio ducta videtur ex veteri quodā libro apocrypho, cui tituluſ erat Teſtamentum duodecim Patriarcharum, vbi Simeon, & Leui dicūt ſe feciſſe id bono animo, nec de eo ſe accuſant, ſed commendant potiùs. Illā porrò contra Simeon & Leui reprehentionē, & maledictionē Iacob, cenſent fuiſſe prophetiam de Chriſti morte, quā procurarunt imprimis ſacerdotes, qui erant ex tribu Leui: & Scribæ, quorum plurimi erant ex tribu Simeon. Hanc mortē Chriſti prophetico Spiritu præuidens Iacob, ſub nomine Simeonis, & Leui, poſteros eorū, Scribas & ſacerdotes præcipuos eiùs mortis auctores accuſat, & damnat.

Tertia opinio inter duas ſuperiores media eſt, vtramq; tēperans ac moderans. Eſt autem Ricardi, affirmantis filios Iacob primū à Deo motos fuiſſe ad faciendā eam eādem: ſed eos poſtea furioſo quodā impetu zeli ſui vindictę modū exceſſiſſe, Illud ſanè dixerim, ait Ricardus, flagitium illud meritò diſplicuiſſe filiis Iacob, nec propter ſulceptam Circūciſionē placari potuiſſe, vt quæ nō propter Deū, ſed propter Dinam facta fuiſſet. Culpabile tamen in illis fuit, ſeueritatis modum exceſſiſſe, & in vlciſcenda iniuria, æquitatis menſuram non ſeruafſe. Meritò igitur Iacob inconſultam eorū audaciam redarguit, ſeueritatēq; indiſcretam reprehēdit. Nec mirandum, idem opus aliqua ex parte rectum, & ex zelo procedens eſſe, alia verò ex parte eſſe temerarium, inordinatum, atque immoderatū: *Ioan. ix.*

num esse non potuisse, quippe qui impulerit eos ad faciendum dolose pactum, ipsumque violandum sub spe amicitiae, & religionis: Ad hoc responderi posset: quia Deus videbat cor Sichimitarum in eo pacto non esse rectum, sed prauum, & ad carnalem concupiscentiam, & temporale auaritiam conuersum, potius quam ad ipsius Dei cultum, & religionem spectans; siccirco non cessauit mouere cor filiorum Iacob ad zelum vltionis. Quamquam quod id inconsulto, atque inscio patre fecerint, excusari à peccato non potest. Quod si quis dicat, quemadmodum Iudith diuino instinctu iuste potuit simulare, velle se vti matrimonio cum Holoferne, vt sic opportunitatem haberet eum occidendi: Et sicut Hebræi petierunt mutuo ab Ægyptijs, quod non intendebant reddere ipsis; ita fieri potuisse in isto facto filiorum Iacob: Ego isti sententiae, inquit Thomas, non contradico: quamuis non ita mihi clara sit in hoc casu, sicut in illis. Hactenus ex Thoma Anglico, paucis aliquot verbis commutatis, quo plenior, & breuior esset, gratiorque Lectori hæc nostra disputationis eius commemoratio.

Auctoris sententia.

Octo, vel nonne peccata filiorum Iacob circa eadem Sichimitarum.

Tria peccata ante eadem.

Ego non abnuo filios Iacob à primo bonum zelum habuisse: nempe odium stupri sororis, desideriumque vindictæ tanti flagitij, vt qui eius auctores fuerant, meritis lucrent pœnas: dolor item & indignatio ob tam insignem sororis iniuriam, atque infamiam, totiûsque dedecus familiar: hæc, inquam, omnia, non solum non improba, minimèque culpanda fuerunt; verum etiam honesta, rationique & iustitiæ consentanea, meritoque laudanda, sicut laudata sunt à fœmina sancta Iudith. Sed nihilominus tamen sine vlla dubitatione dixerim, filios Iacob, in eo quod egerunt cum Sichimitis, multa peccasse grauissimè. Ac si quis attentè, consideratèque pensitet Mosaicam istius historiarum narrationem, quæ posita est in hoc capite, octo, vel nouem peccata filiorum Iacob fuisse comperiet. Horum tria præcesserunt eadem Sichimitarum: alia tria circa ipsam eadem admissa sunt; tria item alia eadem factam sunt consecuta. Primum eorum peccatum fuit, quod inconsulto, atque inscio patre suo Iacob, proprio iudicio, & auctoritate, eorumque impetu animi, & furioso consilio, ac temerario ausu, facinus illud aggressi sunt. Cum tamen iniuria, ac damnum acceptum, propius, magisque attingeret patrem eorum Iacob, quam ipsos: & paternæ auctoritatis atque officij interesset providere & decernere quid in ea re facto esset opus: ipsosque oporteret ex patris iudicio & sententia, & decreto instituere quæ agenda erant, & regere, & moderari, & exequi. Et hoc quidem minimè dissimulauit Iacob: Siquidem facinus eorum reprehendens, dixit: *In consiliu eorum non veniat anima mea, & in coetu eorum non sit gloria mea*: Quorum verborum hæc est sententia; Absit vt ego, vel auctor, vel approbator, vel etiam conscius fuerim tam atrocis eorum consilij de cæde Sichimitarum: absit item, vt istud eorum facinus ego ad honorem, & gloriam meam pertinuisse existimem, quod prorsus auersor, & detestor. Alterum peccatum eorum, fuit mendacium perniciosissimum, & cum pessimo dolo coniunctum: ea quippe locuti, & pacti sunt cum Sichimitis, quæ non solum ipsi seruare

nole

nolebant, sed illis contraria iam animo designauerant: Volentes eiusmodi fallacibus promissis, & pactis suis Sichimitas deceptos trucidare. Et hoc Scriptura non tacuit, dicens in hoc ipso capite: *Responderunt filij Iacob Sichem; & patri eius in dolo, sciientes ob stuprum sororis*. Dolosè autem pactū facere, etiam cum hoste, factūq; perfidiosè violare in eius perniciem, nefarium apud barbaras etiam gentes semper est habitum. Tertium peccatum fuit tanquam sacrilegium. Sacramento namque Circumcisionis, quo nihil habebant illi religiosius & sanctius inter cæremonias diuini cultus, impiè abusi sunt ad celandum dolum suū, & machinandum exitiū Sichimitis: & quod in salutem hominum comparatum erat, ipsi conuerterunt in exitium.

19 Iam verò circa ipsam eadem Sichimitarum tria eroum fuere peccata.

*Tria peccata
circa eadem.*

Primum fuit peccatum extremæ inhumanitatis, immò ferinæ crudelitatis. Sichimitas enim promissis & pactis eorum circumuentos, atque ipsorum suasu & impulsu accepto Circumcisionis Sacramento, in eorum leges, & religionem traductos; in eo ipso tempore, quo maximè miserandi erant, nempe cum propter recentis circūcisionis vulnus grauissimo cruciarentur dolore; inermes, incautos, inopinantes, & ad resistendū prorsus inuálidos, furiosè inuasert, & occiderunt. Neque hoc in eorum facti accusatione prætermisit Iacob Gen. 49. cum dixit: *In furor suo occiderunt virum*. Et item, *Maledictus furor eorum, quia pertinax; & indignatio eorum, quia dura*. Si fortè autem putetur hoc non fuisse peccatū specie diuersū ab homicidio, certè fuit circūstantia maiore in modū cædis crudelitare exaggerans, & prægrauans. Alterū peccatū, fuit notabilis admodū & culpabilis vindictæ excessus: nimio enim maior pœna fuit, quā de Sichem illi sumpserunt, quā fuerat peccati eius meritū, & culpa.

Quāuis enim Sichem grauissimè peccauerat, per vim rapiendo & vitando virginem ingenuam & nobilem, is tamen postea turpitudinem flagitij multū diluerat, factamque iniuriam multis modis compensauerat. Primum enim voluit puellam à se vitiatam ducere vxorem: quod matrimonium, cum esset ille princeps eius ciuitatis, & gentis, perhonestum & honorificum filiis Iacob videri debebat. Deinde voluit puellam à parentibus accipere indotatam: quin etiam dotem ei daturum se promissit, quantamlibet illi postulassent. Adhæc cum negassent illi, fas esse sibi sororem dare vxorem homini incircumciso; daturum autem se promississent ei, si secundum morem ritūque suum, circumcidi velleret: ille libenter & confestim eam conditionem accepit. Nec solum ipse circumcisus est; verum etiam, ut itidem circumciderentur, persuasit omnibus Sichimitis. Ex hac igitur conditione & pacto à filiis Iacob oblato, & à Sichem accepto & firmato, liquidò cernitur, filios Iacob promississe, non solum condonatuos se Sichem iniuriam ab eo acceptam; sed etiam sororem ei tradituos in coniugem. Quare his rebus inter eos iam transactis, Sichem, aut nullā ampliùs merebatur pœnam, aut certè non talem, tantamque, quanta punitus ab illis est. Quod autè inter filios Iacob & Sichem promissio & pactum intercesserit, quod dixi, apertè narrat Scriptura in hoc

capite: hæc enim sunt verba filiorum Iacob ad Sichem, & Hemor: *In hoc valebimus federari vobiscum, si volueritis esse similes nostri, & circumcidatur in vobis omnis masculini sexus. Tunc dabimus, & accipiemus mutuò filias vestras & nostras: & habitabimus vobiscum, erimusque unus populus.* Placuit oblatio eorum Hemor, & Sichem filio eius: nec distulit adolescens quin statim quod petebatur expleret. Cumque istam conditionem Sichem, & Hemor proposuissent Sichimitis, eam quoque ipsi protinus acceperunt, & impleuerunt. Subdit enim Scriptura: *Assensusque sunt omnes, circumcisis cunctis maribus.* Tertium peccatum fuit, quod filij Iacob non contenti tã atroci cæde Sichem, qui flagitij auctor fuerat, in omnes præterea Sichimitas crudelissima nece sæuierunt, homines quantum ad illud flagitium, planè infantes, & innocentes.

Nã quod dici solet, eos fuisse assensores, & approbatores patrandi eius flagitij, id profectò videtur sine ratione dici. Siquidem nec id Scriptura significat, nec est verisimile. Illud tantùm dicit Scriptura, eos pactum de suscipienda circumcissione sibi proposita, suo omnes assensu approbasse, & fideliter seruassè. Quòd autem ad raptum, & stuprũ Dinæ perficiendũ, operas illi suas contulerint, nec dicit, nec vilo modo significat. Immo verò istud nõ fit credibile. Neq; enim Sichem ad vnã puellam, quæ intra urbem ipsius vagabatur, rapiendam, domũque suã deducendam, opus habuit viribus omnium Sichimitarum: sed ad id efficiendum satis superque famulorum suorum opera & ministerium esse poterat.

Peccata post eadem.

Postremò filij Iacob post immanitatem patrata iam cædis, nondum 20 exsaturata ira, tanto tot hominum exitio, in omnia bona Sichimitarum hostili furore grassati sunt: depopulantes eorum agros, deprædantes cunctos greges, & armenta diruentes mœnia vrbs, vel, vt Iacob dixit Genes. 49. suffodientes murum, diripientes urbem, cunctaque vastantes, quæ in domibus erant, & in agris. His accessit alterum peccatum, quòd tali præda, tantòque excidio non contenti, etiam paruulos, & fœminas subiugantes captiuitati in seruitutem abstraxerunt. Audi Scripturam hæc omnia breuiter enarrantem; *Quibus egressis, irruerunt super occisos ceteri filij Iacob: & depopulati sunt urbem in ultionem stupri, oues eorum, & armenta, & asinas, cunctaque vastantes, quæ in domibus & in agris erant, paruulos quoque eorum, & uxores duxerunt captiuas.* Tertium peccatum fuit, quòd istiusmodi facinore, tanta temeritate, furorẽque patrato, in summum discrimen, & patris sui, suamque vitam, & fortunas omnes, cunctamque familiam præcipitarunt. Si quidem haud dubiè futurum erat, nisi Deus mirabiliter auertisset vt ab illius terræ habitatoribus, finitimisque gentibus Iacob cum filiis omnique familia trucidaretur, ac deleretur. Hoc ipsum benè prospiciens Iacob, cum Simeon, & Leui de tali facinore increparet, dixit verba illa: *Turbastis me, & odiosum me fecistis Chanaanais, & Pherezais habitatoribus terra huius. Nos pauci sumus: illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.*

Egregia Platonis sensetia de modo, & mensura in vinciscendo seruanda.

Plato tale genus vindictæ, quali aduersus Sichimitas vsi sunt filij Iacob, non solum improbat, verum etiam cum derestatione rejicit à sua 21

Republi

Republica. Facit enim li. 5. de Repub. duplex genus belli; alterū propriè dictum bellū, quod geritur cum gentibus prorsus extraneis, & barbaris; qualia erant Græcorum bella cum alijs gentibus quas ipsi vocabant barbaras: alterum verò bellum quod inter eos geritur, qui sunt eiusdem nationis & gentis, vt cū inter se belligerebant Græci, quod negat propriè dici debere bellum, sed potius seditionem. Atque in hoc genere belli, siue potius, vt dixit, seditione, iniquum atque impium esse censet, promiscuè in omnes sœuire: cū sœuire tantum oporteat in eos qui fontes sunt, aut etiam tantum in eos qui præcipui factæ iniuriæ & damni auctores sunt. Depopulari autem agros, omniumq; bona deprædari, subruere moenia, incendere, aut euertere domos, vastare vrbes, & rapinis, cædibus, incendijsque grassari, inhumanum, crudele atque impiū iudicat: latissq; grauissimis legibus in optima Republica, quam informat, vetandū esse affirmat. Ergo Platoni, vindicta quam filij Iacob in Sichimitas exercuerunt, minimè placuisset. Nam etsi prius fuerant Sichimitæ Hebræis extranei & alienigenæ: post factum tamen cum ipsis pactum, & post susceptam circumcisionem iam fuerant cōfœderati cum illis; & in vnum populum, tum habitatione, tū mutuis inuicem matrimonijs contrahendis, rerūq; omnium commercijs, & legum, atque consuetudinū communione congregandi atque cōsociandi. Verba Platonis, in eo quem dixi loco huiusmodi sunt: Videtur mihi, sicut nomina hæc duo sunt, bellum, & seditio: ita duo quædā duabus subesse differentijs. Dico autem duo hæc, aliqd quidē proprium, & cognatum; & aliud alienum, atque extraneū: & inimicitiam quæ inter nos est, seditionem; quæ inter extraneos, bellum vocari. Talia sunt, & quæ Græci inter se, tanquam propinquos genere & cognatione; & quæ cum barbaris, taquam diuersis & extraneis gentibus dimicando gerunt. Itaque contentionem sibi aduersus alios Græcos exortam, tanquā cum suis geri putabunt, seditionemque vocabunt, non bellum. Pia quoq; sententiā, & temperato animo rem agent, non ad seruitutē aut necem respicientes, tanquam qui hostes minimè sint. Non ergo Græciam, cū Græci sint, destruant, neque domos incendunt: neque putabunt in singulis ciuitatibus omnes sibi aduersarios esse, & viros, & mulieres, & pueros: sed paucos admodum inimicos ducent, eos, duntaxat, qui fuerint discordiæ causa. Quamobrem neque regionem vastabunt eorū, neque domos subuertent, sed eatenus decertabunt, quatenus qui discordiæ causam dederunt, in fontibus pœnas soluant. Ponamus itaque legem hanc custodibus vt neque populentur agros, neque igne ædes absumant. Hactenus ex Platone.

Tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam.

VERS. 6.

22

O V V M, & mirum accidit mihi, quod legi apud Rupertum de ista Dina filia Iacob. Ait enim, post tragicū illū & funestū stupri Dinæ, & cædis Sichimitarū casum, eā feminam nupsisse sãcto viro Iob, & ex eo genuisse eos filios, & filias, qui in libro Iob, memorantur; atque hanc ipsam historiam, siue traditionem

bbb 3

*Opinio Rupert
ti, Dinā fuisse
uxorem Iob
excusatur.*

Philonis auctoritate confirmat. Sic enim Rupertus scribit lib. 8. Comm. suorum in Gen. cap. 11. Hanc Dinam, uxorem fuisse Iob. Philo asserit: Ex hanc esse ex qua quatuordecim filios, & sex filias genuerit, septem videlicet filios, & tres filias ante percussione, totidemque filios, ac totidem filias post percussione. Hæc Rupertus.

*Philonis my-
stologica dispu-
tatio super his-
toriam huius
capituli.*

Verum ista Ruperti opinio, siue Traditio, mihi quidem falsitatis admodum suspecta est. Primum, ægrè possum inducere in animum, ut credam, sanctum Iob, virum utique diuitiis, potentiâ, nobilitate, auctoritate, sanctitateque, ac sapientiæ famâ inter omnes illos Orientales præcellentem, & quem alij omnes quasi regem quandam eximiè reuererentur, atque honorarent, ut scriptum est in principio libri eius, & fusiùs in ca. 29. eiusdem libri, talem dico, tantumque virum, uxorem ducere voluisse feminam tam fœdi stupri flagitio contaminatam, & famosam & cuius causâ, tam atrox; & immanis fuerat cædes tot hominum facta. Deinde istam opinionem suam siue aliorum traditionem Rupertus Philonis firmat auctoritate. At si celeberrimi nominis Philonem illum Hebræum intelligat, cuius nunc extant opera, equidem nusquam istud de coniugio Dinæ & Iob in scriptis eius reperi. Nec aliud de ista Dina inuenire potui, nisi quod ipse mytico quodam intellectu, & tractatu de historia huius capituli disputat in extremo libro, quem de migratione Abrahamæ inscripsit: quo in loco hæc sunt eius verba: Viden' ut & quercus procera in Sichem excreuit: per quam subindicatur firmum, solidum, nulla vi flectendum fatigandumve robur, quod viro ad perfectionem tendenti necessarium est ferendis laboribus: ne animæ tribunal, nominatum Dina (vox hæc *iudiciū* interpretatur) in potestatem veniat ærumnosi laboris, insidiatoris prudentiæ. Nam Sichem, qui nomen huic loco dedit, filius est Hemoris, brutæ videlicet naturæ; Hemor enim *asinum* significat, qui deditus impudentiæ, & alumnus temeritatis, iudicium mentis violare sceleratus, & corrumpere ausus est. Verum celeriter prudentiæ familiares & discipuli, Simeon & Leui, munitis prius rebus domesticis, expeditionem fecerunt, & occupatos adhuc voluptuario labore, nec circumcisos ab affectibus, repente oppresserunt. Propter oraculum enim quod vetat meretricem esse inter filios Israel, hi virginem animam eripuerunt, fortiter contempro periculo. Videbatur enim defore ultores violati fœderis. Sed error ille mox euauit: mox enim res ipsa falsam opinionem coarguit. Est profectò seuera scelerum vltrix, & iniuriam patientium auxiliatrix iustitia: quæ frustratur illudentes virtuti: quibus pessumdatis, in virgineam integritatem restituitur quæ videbatur constuprata anima. Videbatur enim; nunquā enim corrupta fuit: nam ubi deest assensio, nec qui patitur, verè patitur, nec qui præter animi sui sententiam lædit alium, reus est patrati facinoris. Hactenus ex Philone. An verò tempora, quibus Dina, & quibus Iob vixere, congruant inter se, ita ut verè synchroni fuerint, diligenter disputabitur paulò infrà, cum ad expositionem 36. capit. ventum erit: atque inibi de genere, atque ætate Beati Iob disputabitur.

BENE

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM QVINTVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob Dei iussu ascendit Bethel: Idola apud domesticos suos reperta defodit subter terebinthum: Moritur ibi, & sepelitur Debhora nutrix Rebecca. Apparet Dominus Iacob, benedicens ei, mutans nomen eius Iacob in nomen Israelis. Rachel moriens parit Benjamin; & sepelitur iuxta Bethlechem. Ruben dormit cum Bala uxore patris sui. Iacob venit Hebron; & ibi moritur Isaac centum octoginta natus annos.

INTEREA locutus est Deus ad Iacob: 1
Surge, & ascende Bethel, & habita ibi,
facque altare Deo qui apparuit tibi quā-
do fugiebas Esau fratrem tuum. Iacob 2
verò cōuocata omni domo sua, ait: Abij-
cite deos alienos qui in medio vestri sūt,
& mundamini, ac mutate vestimenta ve-
stra. Surgite, & ascendamus in Bethel, vt faciamus ibi altare 3
Deo, qui exaudiuit me in die tribulationis meæ, & socius fuit
itineris mei. Dederunt ergo ei omnes deos alienos, quos ha- 4
bebant, & in aures quæ erant in auribus eorum: at ille in-
fodit ea subter terebinthum, quæ est post urbem Sichem.
Cūque profecti essent, terror Dei inuasit, omnes per 5
cir

6 circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. Venit igitur Iacob Luzam, quæ est in terra Chanaan, cognomen-
 7 to Bethel: ipse, & omnis populus cum eo: ædificauitq; ibi alta-
 8 re, & appellauit nomen loci illius, Domus Dei: ibi enim appa-
 9 ruit ei Deus cum fugeret fratrem suum. Eodem tempore mor-
 10 tua est Debbora nutrix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Be-
 11 thel super quercum: vocatumque est nomen loci illius, Quer-
 12 cus fletus. Apparuit autem iterum Deus Iacob postquam re-
 13 uersus est de Mesopotamia Syriæ, benedixitq; ei, dicens. Non
 14 vocaberis ultra Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Et appella-
 15 uit eum Israel, dixitq; ei, Ego Deus omnipotēs; cresce, & mul-
 16 tiplicare: gentes, & populi nationum ex te erunt, Reges de lū-
 17 bis tuis egredientur. Terramq; quam dedi Abraham, & Isaac,
 18 dabo tibi, & semini tuo post te. Et recessit ab eo. Ille verò ere-
 19 xit titulum lapideum in loco, quo locutus fuerat ei Deus: Li-
 20 bans super eum libamina, & effundēs oleum: Vocansq; nomē
 21 loci illius, Bethel. Egressus autem inde, venit verno tēpore ad
 22 terram quæ ducit Ephratam, in qua cum parturiret Rachel,
 23 ob difficultatem partus periclitari cœpit. Dixitq; ei obstetrix:
 24 Noli timere, quia & hunc habebis filium. Egrediente autē ani-
 25 ma præ dolore, & imminente iam morte, vocauit nomen filij
 26 sui Benoni, id est, filius doloris mei: pater verò appellauit Ben-
 27 iamin, id est, filius dextræ. Mortua est ergo Rachel, & sepulta
 28 est in via quæ ducit Ephratam, hæc est Bethleem. Erexitq; Ia-
 29 cob titulum super sepulcrum eius: Hic est titulus monumenti
 Rachel, vsque in præsentem diem. Egressus inde, fixit taberna-
 culum trans Turrem gregis. Cumq; habitaret in illa regione,
 abiit Ruben, dormiuit cū Bala concubina patris sui: quod illū
 minimè latuit. Erant autem filij Iacob duodecim. Filij Liæ: pri-
 mogenitus Ruben, & Simeon, & Leui, & Iudas, & Issachar, &
 Zabulon. Filij Rachel: Ioseph, & Benjamin. Filij Balæ ancillæ
 Rachelis: Dan & Nephthali. Filij Zelphæ ancillæ Liæ: Gad &
 Aser. Hi sunt filij Iacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Sy-
 riæ. Venit etiam ad Isaac patrem suū in Mambre, Ciuitatem
 Arbæe, hæc est Hebron: in qua peregrinatus est Abraham, &
 Isaac. Et compleri sunt dies Isaac, centum octoginta annorū.
 Consumptusq; ætate mortuus est: & appositus est populo suo
 senex, & plenus dierū: & sepelierunt eū Esau, & Iacob filij sui.

P R Æ

P R Æ F A T I O.

I O R V M qua narrantur hoc capite trigesimo quinto, quasi ^{Iosephus.} plenum quoddam argumentum, & instar brevis Commentarij esse possunt, qua scripsit Iosephus lib. 1. Antiquitatū, paraphrastica breuitate hanc ipsam historiam enarrans. Scribit autē ille hunc in modum: Iacobū obstupescit tantā filiorum suorum audacia, atque eorum facinus indignē ferentem, Deus, per quietem ei visus, bono animo esse iussit, & lustrare praecepit domum, & familiam, sacrificiūque, quod olim, post somnium illud proficiscenti sibi in Mesopotamiam oblatum, vouerat, persolvere. Dum igitur lustrat familiam, reperit Labani deos: nesciuerat enim eos furatam esse Rachelē. His apud Sicyma defossis in terra sub quadam quercu, profectus inde, sacrificauit apud urbem Bethel, ubi quondam diuinum somnium viderat, proficiscens in Mesopotamiā. Progressus deinde in agrum Ephra-tanum, Rachelem ex partu mortuam ibi sepelit: solam monumento cognatorum in Hebrone non illatam. Quam cum vehementer lugeret, editum infantem nominauit Benjamin, eo quod doloris causa matri fuisset. Atque hic est filiorum Iacob numerus: mares duodecim, femina una. Ex his, octo legitimi: sex ē Lia, duo ē Rachele: quatuor verō ē pedissequis, ē singulis duo. Inde venit Hebronem in Chananaa sitam, ubi Isaac habitabat: nec diuturnus fuit eorum conuiētus. Non enim multo post reditum Iacob mortuus est Isaac, & sepultus à filijs, iuxta uxorem Rebecam in Hebrone, in monumento parentum suorum: exactis cum virtute annis octoginta quinque supra centum. Vir profectio carus Deo, & magna providentia dignatus ab eo, post Abrahamum patrem ipsius. Haecenus ex Iosepho.

2 Sed in istis Iosephi verbis, quinque sunt animaduersione & corre- ^{Animaduersione in Iosephum.} ctione digna. Principio ait, idola, quae apud suos reperit Iacob, fuisse ea, quae Rachel furata fuerat patri suo Laban, ut dictum est supra Genes. 30. quod non esse vero simile, paulo infra ostendemus. Deinde scribit, Iacob filio suo imposuisse nomen Benjamin, quod causa doloris, & mortis fuisset matri suae: cum Scriptura dicat aperte in hoc ipso capite, appellatum quidem fuisse eum à matre Benoni, id est, filium doloris: à patre verō Iacob, nominatum esse Benjamin, id est, filium dextera: Ex quo apparet, quā confusē, & mendosē Iosephus hanc historiam retulerit. Praeterea, solos filios Iacob ex Lia, & Rachele susceptos, dicit fuisse legiti-

Comm. in Gen. Tom. 4.

ccc

mos, cum perspicuum sit etiam filios ancillarum legitimos fuisse: tum quia matres eorum, legitima fuerunt uxores Iacob: tum quod & ipsi, siue posteri eorum, non secus ac filij siue posteri Rachelis, & Lia, hereditariam possessionem iussu Dei acceperint in terra promissionis. Adhuc, censet Iosephus, Iacobum, ubi ex Mesopotamia redijt ad patrem suum Isaac, paruo tempore fuisse cum eo, mox videlicet subsecuta eius morte: at enim mansisse apud eum per annos tredecim, ostendimus sub finem huius capitis trigessimij quinti. Illud denique apud Iosephum manifestum habet mendam tam in Latinis, quam Græcis eius libris: sed quæ librario, vel typographo videatur assignanda: dicitur enim vixisse Isaac centum octoginta quinque annis. Verum isti summa annorum superest illud, quinque, ut in fine huius ca. 35. traditur: quamquam historia Scholastica in historia libri Gen. ca. 85. istum eundem numerum attribuit Iosepho: fuit autem ille auctor ante annos 450. Atque hisce breuiter in Iosephum disputatis, ad expositionem capitis 35. aggrediamur.

Historia Scholastica.

VERS. I. Interea locutus est Deus ad Iacob, Surge, & ascende Bethel, & habita ibi, facque altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Esau fratrem tuum.

OST horrendam illam cædem Sichimitarum, & agrorum depopulationem, vastationemque regionis, post direptionem & excidium vrbis, puerorumque, ac mulierum captiuitatem, non ignarus erat Iacob, se ac suos factos esse finitimorum populorum implacabili odio, & iræ vehementer obnoxios: forèque prospiciebat, ut illi tam atrox gentis, & vrbis Sichimitarum exitium vlturi, in suam, & suorum necem quamprimùm hostili animo & armata manu ruerent: quibus tamen ipse, longè scilicet viribus impar, propulsare eorū impetum, aut sustinere non posset. Quapropter cum maximo conflictaretur metu & angore animi, instantis periculi magnitudine, cumque humanis omnibus destitueretur præsiidiis, toto animo sibi ad diuinum præsidium opemque confugiendum esse censuit. Nec sanè Deus æquum iudicauit, ut pius & sapiens pater filiorum temeritatis & crudelitatis pœnas lueret, quam illi inconsulto, & prorsus incio patre designauerant: sed contrà potius, ut (quemadmodum Deo dignum, & solenne est) filiorum peccata patris pietati, & sanctimonie condonarentur, & quod ab illis iuuenili furore peccatum fuerat, eximia patris innocentia, & pietate expiaretur. Deus itaque Iacobum iamiam hostium impetum summo animi pauore expectantem, iubet in locum Bethel secedere; ubi nempe olim fratrem suum Esau, fugitabundus, diuinum sibi adfuisse præsidium meminerat. Magnum ergo hîc præiudiciu diuini auxilij Iacob accepit, ut
vbi iam

vbi iam semel diuinam opem expertus fuerat, ibi eandem sibi non defuturam minimè dubitaret.

3 Obseruatè consideranda sunt illa verba: *Fac altare Deo, qui apparuit tibi quando fugiebas Esau*. Videtur enim his verbis non obscurè significari distinctio duarum diuinarum personarum; vnus, quæ nunc apparuit, & locuta est Iacob, iubens eum ire Bethel: alterius verò, cui iubet eum sacrificare, & quæ apparuit illi olim, cum iret in Mesopotamiam. Deus igitur iubet sacrificari alteri personæ, quam tamen simpliciter appellat Deum. Beatus certè Hilarius lib. 4. de Trinitate, ex hoc loco argumentatur Filiū Dei esse verum Deum, quippe cum Deus pater iubeat Iacob sacrificare Deo qui apparuerat sibi; vt enim hoc significaretur, nō dixit Deus qui apparuit Iacob, *Sacrifica mihi*, sed Deo, qui olim apparuit tibi; significans personam quæ & distincta esset, & tamen Deus esset. Hilarij verba, hæc sunt: Deus honorem Deo postulat, & postulat cum alterius significatione personæ, *qui apparuit*, inquit, *tibi cum fugeres Esau*; ne qua personæ eiusdem confusio nasceretur. Deus ergo, & qui loquitur cum Iacob, dicitur Deus, & de quo is loquitur; honoris confessio naturæ nomen non discernit quos significatio subsistentes esse distinguit. Sic Hilarius: idemque ipsum pluribus refert proximè sequenti libro quinto. S. Augustinus & idem tradit quod Hilarius, & monet fortasse istam locutionem esse Hebraismum. Sic enim scribit quæst. 110. in Genesim: Quid est, quod non dixit, *Fac ibi aram mihi*, qui apparui tibi; sed dixit Deus quasi de alio loquens, *Fac ibi aram Deo, qui apparuit tibi*? Vtrum Filius ibi apparuit, & Deus Pater hoc dixit? an hoc in aliquo genere locutionis annumerandum est? Sic Augustinus.

An mysteriū,
Trinitatis si-
gnificatū fuit
hoc loco.
S. Hilarius.

S. August.

4 Sciat porro Lector, locutionem esse peculiarem Hebrææ linguæ, & admodum frequentatam in sacris litteris, inducere personam quampiā, siue diuinam, siue angelicam, siue humanam loquentem de se in tertia persona, quasi de alia quapiam persona loqueretur: verbi gratiā: Dixit Deus illis: *Timete Deum, & mandata eius seruare*: pro eo quod est, *Timete me, & mandata mea seruare*. Proferam vnum, & alterum Scripturæ locū, vt id perspicuè cernat Lector. In libro Numerorum capite duodecimo inducitur Deus sic loquens: *Si quis fuerit inter vos propheta Domini*, id est, propheta meus, *in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus meus Moyses: ore enim ad os loquar ei, & palam, & non per anigmata, ac figuras Dominum videt*. id est, me videt. Similem locutionem reperiet Lector bis in eodem fermè loco usurpatā apud Hieremiā cap. 2. Inducitur enim Deus ita loquens in Iudæos: *Nunquid non istud factū est tibi quia dereliquisti Dominum Deum tuū eo tempore quō ducebat te per viā?* Et paulò post: *Scito, & vide quia malum & amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem eius apud te*. Similiter igitur hoc loco dixit Deus Iacob: *Fac ibi aram Deo, qui apparuit tibi*, id est, mihi, qui apparui tibi. Quanquā cupio Lectorē meminisse eius documentī, valdè profectò obseruandi, quod tradidimus in tertio Tomo Commentariorum nostrorum in Genesim, super cap. 19. numero 42. esse in diuina Scriptura

Locus Num.
cap. 12.

Locus Hiero-
nima cap. 2.

multas locutiones, quæ secundum proprietatem linguæ Hebrææ sint hebraismi, & elegantie orationis, secundum tamen diuinam ordinationem, latere in illis maximarum rerum mysteria: quæ non vulgo paterent, sed illi solum perspicerent, & intelligerent, qui singulariter à Deo illuminati essent, quales fuere in veteri Testamento Sancti Patriarchæ, & Prophetæ. Hæc igitur locutio, de qua diximus, hebraismus est; & nihilominus tamen mystologica est, diuinarum personarum distinctionem illuminatis à Deo viris significans, cum alij tantum per eam, diuinæ substantiæ vnitatem intelligerent.

VERS. 2. Iacob verò conuocata omni domo sua, ait; Abijcite deos alienos, qui in medio vestri sunt: & mundamini ac mutate vestimenta vestra. Surgite, & ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare.

*Quid nobis
agendum in re-
bus aduersis.*

ECC E tibi, quemadmodum exemplo sancti Iacob, cum grauissimis virgemur periculis, imminetia mala propulsanda & auertenda sint. Iacob iussit domesticos suos, Idola quæ penes ipsos erant, abijcere, & seipsos mundare, ac vestimenta mutare, & secum ire Bethel ad sacrificandum Deo. Similiter faciendum nobis est: nempe idola peccatorum, errorumque, ac malarum cupiditatum ex animo penitus abijcienda sunt: munditia item ac sinceritas, non interior solum animi coram Deo, sed exterior quoque in verbis & factis apud homines conseruanda est; Deumque in Spiritu & veritate condignè adorando, & colendo, eius nobis auxilium implorandum est. Sic autem præparatis, & affectis nobis, vel nihil mali accideret; vel, si quid contingat, nihil sanè nocebit, quin etiam magno erit bono, materiam scilicet præbens augendæ virtutis, cœlestisque amplificandi præmij: verumque in nobis ipsis experiemur esse, quod in quadam oratione sua canit Ecclesia, dicēs: Tuere Domine populum tuum, & ab omnibus peccatis clementer emunda: quia ei nulla nocebit aduersitas, si nulla ei dominetur iniquitas. Sed qua ratione cognouit Iacob, Idola esse penes domesticos suos? Rupertus putat, id rescivisse eum per diuinam visionem proximè habitam, Deo ipsum ea de re docente, ac monente. Sic enim scribit libro octauo in Genesim capite duodecimo. Hac eadem visione Iacob tandem perdoceri potuit, esse in domo sua scelus Idololatriæ: nec posse stare se coram inimicis suis, eosque fugare, quandiu domus sua illo contaminata esset scelere. Quemadmodum Deus dixit Iosue capite septimo: *Non poteris, inquit, Israel stare ante hostes suos, eosque fugare: quia pollutus est anathemate: non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum, qui huius sceleris reus est. Dic eis: Sanctificamini in crastinum. hac enim dicit Dominus, Anathema in medio tui est Israel; non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere.*

*Quæ fuerint
Idola qua re-*

Ceterum super istis verbis locus quæstioni est, Quenam fuerint Idola, 6 illa,

illa, quæ Jacob reperit apud domesticos suos? Iosephus lib. 3. Antiquitatum (quæ communis est multorum sententia) scribit fuisse Idola quæ furata Rachel fuerat patri suo Laban, vt suprâ scriptum est Genes. 31. At enim Jacob non apud vnam tantum Rachelem, sed apud alios complures domesticos reperisse Idola satis indicat pluralis numerus, quo vtitur hîc Scriptura: Sic enim dixit Jacob: *Abijcite deos alienos, qui in medio vestri sunt.* Et paulò infrâ: *Dederunt ei omnes deos alienos, quos habebant.* Immo verò, non fit mihi verisimile eo tempore fuisse Idola Labani apud Rachelem: neque enim tanto tempore Rachel ea Idola celare potuisset virum suum Jacob, neque si Jacob rescuiisset, passus esset ea domi suæ, & apud vxores, & filios esse: vir, ytique religiosissimus, & sanctissimus, diuinique cultus obseruandissimus. Ab eo autem tempore, quo Rachel furata est Idola patri suo, vsque ad id temporis, quo Jacob locutus est cum suis de abiiciendis Idolis, anni præterierant non minùs decem; vt tanto tempore fuisse apud Rachelem Idola, Iacobo prorsus inscio, nequaquam credibile sit. Erant igitur Idola illa penes famulos ipsius Jacob; habebat enim numerosissimam familiam, atque ea potissimum Idola fuisse reor, quæ in direptione vrbs repererant apud Sichimitas & cum cetera præda propter magnificentiam & pretiū operis, abstulerant.

perit Iacob apud suos. Iosephum.

7 Sed cur illa vocauit Jacob deos alienos? An quia cum Jacob, & sui verū Deū colerent, alios deos suæ religioni alienos & extraneos vocabant? An potiùs quòd alienigenæ, & gentes extraneæ sanguini Hebræo istiusmodi deos colerent, solaque gens Hebræa veri Dei cultum teneret? An quia, cum reuera essent Dæmones, mentes atque animos hominum à veri Dei cognitione, cultuque abalienabant? An quia simulabant se beneuolos, & beneficos esse homini, cum essent humano generi alienissimi, inimicissimi, & hostes accerrimi? An denique, quia nomen Dei prorsus alienum illis, & nullo modo conueniens erat? Etenim verus Deus est, vt sæpenumero prædicat Scriptura, qui fecit cælum, & terram; isti autem erant huius Dei creaturæ, & inter eas pessimi, abiectissimi, & detestatissimi. Audi Hieremiam cap. 10. *Dominus noster, unus Deus est: ipse est Deus viuens, & rex sempiternus: ab indignatione eius commouebitur terra, & non sustinebunt gentes comminationem eius. Qui facit terram in fortitudine sua, & prudentia suâ extendit cælos. Sic ergo dicetis eis: Dy, qui cælos & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his quæ sub cælo sunt.*

Cur Idola Iacob appellauerit deos alienos.

8 Illis porrò verbis, *Mundamini, & mutate vestimenta vestra*: Iacob duplicem imperauit munditiam: alterâ interiorem ipsius animi ab immunditia idololatriæ, aliorumque omnium flagitiorum: alteram verò exteriorem, quæ in lotionem vel mutationem vestium posita erat, sed priorem illam, nimirum quantum præferat huic posteriori diuina Scriptura, videre est apud Isaiam cap. 1. verbis illis: *Lauamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrum ab oculis meis.* Sed Iudæi potissimum in posteriore munditia toti versabantur, & occupabantur. Deus legē daturus Hebræis in monte Sina, iussit eos sanctificari & lauare vestimenta sua: Sic enim scriptū est Exod. c. 19. *Vade ad populū, & sanctifica illos hodie & cras, lauētq;*

Cur Iacob iussit mutari vestimenta.

vestimenta sua, & sint parati in diem tertium : quæ verba aptè respondent etiam verbis Iacob; nam illud *sanctificari* respondet illi quod dixit Iacob *mundamini* : & illud *lauare vestimenta sua*, respondet ei quod dixit Iacob, *mutate vestimenta vestra*. Sed cur Iacob iussit mutari vestimēta? An quòd essent, tum propter idololatriæ immunditiā, tum propter eādem Sichimitarū polluta? An potius vt mundiori, & decentiori habitu atque cultu corporis, ad ritè sacrificandum Deo, paratiores accederent? An vt tali cæremonia exteriori, singulari quadam religione mentes eorum imbueret, & interio rem aduersus Deum in animis eorum pietatem excitaret?

V E R S. 5.

At ille info dit ea subter terebinthum, quæ est post
vrbem Sichem.

Oleaster.

NOTAT super hoc loco Oleaster, quia doctores Hebræorum ignorant proprias significationes nominum Hebræorū significantium certas arborum species, idcirco cū nomen quodpiam eiusmodi occurrit, videre est diuersas admodum de significatione eius sententias, alijs ad aliam speciem arboris nomen illud referentibus. Hoc igitur loco nomen Hebræum, *Elah*, quidam significare aiunt quercum, alij terebinthum, alij castaneam. Si tamen inspicia- tur radix eius nominis, quæ est, *alah*, quæ significat execrari, siue malum imprecari; existimari non temerè posset, eo nomine significatam esse arborem execrabilem, & funestam, id est talem, quales erant arbores, quæ iuxta Idolorum delubra plurimū plantari solebant: atque ob eam causam Iacob sub tali arbore execranda, illa Idola defodere voluerit. Terebinthus porro est arbor lentæ materiæ, & nigra, lauri folio, oleæ flore, sed puniceo: baccis primū herbaceis, mox rubris; & cū maturuerint, nigricantibus, magnitudine fabæ, resinosis, & sulphureosis, radice valida, & in profundum acta. Est vterque sexus; sed mas, Theophrasto teste, sterilis. præcipua commendatio resinæ, super omnes laudatissimæ, propter odoris atque leuitatis excellentiam. Cuius arboris insignis est in Syria, tum copia, tum proceritas. Vide Plinium lib. 25.

Terebinthi de scriptio.

Theophr.

Caietan.

Thostatus.

Sed quæritur an istiusmodi Idola Iacob defoderit integra, & solida; 10
An prius liquefacta & fusa, vel resoluta & contrita. Rationabile est, ait Caietan, vt accelerans discessum, caruerit Iacob commoditate consumendi simulacra igne; & ideo absconderit ea sub terra, vbi erat quercus. Verū ne materia ærea, vel argentea, vel aurea Idolorum, & ornamentorum, quæ in illis erant, remaneret apud domesticos Iacob, demisit ea sub terra defossa, & abscondita. Sic Caietan. At verò Thostatus contrā sentit: Fecit, inquit, Iacob magnam & profundam fossam, & omnem Idolorum metallicam materiam prius liquefactam, deiecit in illam fossam: quæ penetrauit in profundum per viscera terræ vt inde à nemine posset accipi. Noluit autem argentum & aurum illud transfiguratum in aliam formam, penes se suosque haberi; ne quod semel fuerat dicatum cultui

cultui demonum, aliquando id ad vsus hominum applicaretur. Historia Scholastica in historia libri Genes. cap. 83. tria hunc ad locum pertinentia, minimè probabilia tradit. Primò ait, Idola quæ reperit Iacob, fuisse illa quæ Rachel furata est patri suo: ea verò Rachel propterea tandiu celauit virū suū Iacob, quòd ea condita in terra sub quadam arbore haberet. Subdit deinde, idola quæ defossa sunt à Iacob, multis post sæculis à Dauide fuisse reperta, & in vsum edificandi templi Hierosolymitani collata. Tertio loco putat eandem fuisse arborem, sub qua sepulta fuit Debbora nutrix Rebecæ, vt paulò infrà dicitur; licèt illa vocetur terebinthus à tino interprete, hæc autem quercus. Verùm & priora illa duo futilissima sunt Hebræorum commenta: & hoc tertium refellunt non solum Latina nomina diuersarum arborum, vti sunt terebinthus & quercus; sed etiam Hebræa vocabula, *Elah*, id est, terebinthus, & *alon*, id est quercus, vt probat Oleaster.

Historia Scholastica.

Oleaster.

Cùmque profecti essent, terror Dei peruasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausæ perfecti recedentes. VERS. 5.

IN c aduerte licet (ait quæst. 112. in Genes. Augustinus) B. August.
quemadmodum Deus operetur quod vult in hominum mè-
ritibus. A quo enim terror Dei factus est in illis ciuitatibus, nisi
ab illo, qui sua promissa in Iacob filiūque tuebatur? Et Chry- S. Chrysost.
sostomus homi. 59. in Ge. Vide, inquit, quanta prouidentia, & quàm eui-
dens Dei tutela erat erga Iacob. Nam quia timuerat ille, ne ipse & sui, qui
pauci erant comparatione illarum gentium, ab illis deleterentur, idcirco
Deus admirabili modo eum tutatus est, ingentem animis eorum terrorē
immittens, vt quibus illi formidabiles videbantur, eos ipsi vehementer
formidarent. Etenim quando Deus sua gratia quempiam dignatur; inua-
lidos, fortiores potentibus; & paucos, potentiores plurimis facit: nihilque
beatius est eo, qui supernam gratiam assecutus est. Sic Chrysostomus.
Tali terrore Deus innumerabiles, & robustissimas gentes, quæ terram
promissionis tenebant, ab Hæbræis, duce Iosue, debellari fecit: quemad-
modum ipse in monte Sina promiserat, vt legitur Exodi 19. dicens: *Ter-
rorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quē
ingredieris: cunctosque inimicorum tuorum coram te terga vertam, mis-
tens crabrones prius, qui fugabunt Henaum, & Chananeum, & Hetbaum.* Et
in Deuter. cap. 2. dixit Deus: *Hodie incipiam mittere terrorem, atque for-
midinem tuam in populis, qui habitant sub omni cælo: vt audito nomine
tuo paueant, & in morem parturientium contremiscant, & dolore tenean-
tur.* Hoc ipsum quoque confessa est Raab exploratoribus missis à Iosue,
vt in libro eius scriptum est, cap. 2. *Noni* (dixit illa) *quòd Dominus tra-
diderit vobis terram istam: etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt
omnes habitatores terra. Audiuimus quòd siccauerit Dominus aquas maris
rubri*

rubri ad vestrum introitum, & qua feceritis duobus Amorrhæorum regibus, qui erant trans Iordanem, Seon, & Og, quos interfecistis. Et hac audientes, pertimimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum. Dominus enim Deus vester, ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum.

Exod. 14.

Quam mirabiliter Deus hostes populi sui terrore immisso profligaverit solitus sit.

Sed istiusmodi terroris diuini illustre admodum legimus exemplum, 12 & admirabilem effectum in lib. 2. Paral. cap. 14. Commemorabo id proprijs Scripturæ verbis. *Egressus est, inquit, contra eos, (Iudeos) Zara Ac. biops cum exercitu suo decies centena millia, & curribus trecentis. Porro Asa (rex Iuda) perrexit obviam ei, & instruxit aciem ad bellum, & invocavit Dominum Deum, dicens, Domine, non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxiliaris, an in pluribus: adiuva nos Domine Deus noster: in te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine Deus noster tu es, non praeualeat contra te homo. Exterruit itaque Dominus Aethiopes coram Asa, & Iuda, fugeruntque Aethiopes, & persecutus est eos Asa, & populus qui cum eo erat, & percusserunt civitates omnes per circuitum Gerara: Grandis quippe terror cunctos inuaserat.*

Allegoria huius historiae pulcherrima ex Ruperto.

Non est silentio suppressendus huius historiae brevis, sed pulcherri- 13 mus Ruperti tractatus allegoricus, qui est apud eum lib. 8. Commentar. in Genes. cap. 12. Verba eius sunt huiusmodi: Planè hoc ordine, & his profectibus ascendendum est in Bethel, id est, in domum Dei, quæ non est alia, quàm Ecclesia Christi. Primum est, pristinos abdicare errores, & vnius veri Dei profiteri fidem, quod est auferre deos alienos de medio nostri: deinde baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: quod est mundari: ac deinceps ambulare in novitate vitæ, quod est vestimenta mutare. Et Iacob datas sibi in aures, quæ erant in auribus simulacrorum, infodit subter terebinthum, in aures enim habebant viri, more ceterorum orientalium populorum. quod mollis & effæminati animi erat instrumentum. Significant porro in aures, falsæ doctrinæ phaleras, sermone nitidas, sed sensu veritatis vacuas: cuius nos fabulosa dicacitas, cum essemus gentes, ad simulacra muta, tanquam Sirenarum cantus pertrahebat. Terebinthus autem resinam generans pretiosissimam, lignum crucis, quod virtutis est optimæ, significat, subter quam omnia peccata nostra sepeliuntur, ut eorum ultra nullum vestigium reperiat. Cumque id fecisset Iacob, terror Domini inuasit omnes gentes per circuitum, ut eum insequi non auderent. Non igitur frustra, sed valde vtiliter & necessario suggestum ditinuit fuit beato Iacob ut auferri iuberet de domo sua deos alienos: nam antea ipse timidus, & periculosè necedens adorabat Esau, & domus eius cædibus, ac sanguine turbabatur: nunc autem terrorem Domini inuasit omnes, & non sunt ausi eum persequi recedentem.

Hactenus ex Ruperto.

Eodem

Eodem tempore mortua est Debbora nutrix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Bethel, subter quercum: vocatumq; est nomen loci illius, Quercus fletus.

14 **Q**UOMODO Debbora tunc erat in comitatu Iacob? Hanc dubitationem tangit, & soluit Chrysost. sub finem homiliz 59. in Genesim, ita scribens: Et quo modo, dixerit quispiam, ista Debbora nutrix Rebeccæ fuit, cum Iacob tunc primum venerit è Mesopotamia? Fortè hoc dicendum est, quòd quando à Laban discessit Iacob, hæc simul cum eo venire cupiuerit, ut post longum tempus Rebeccam reuideret: sed priusquam ad illam perueniret, defuncta sit. Hæc scribens Chrysostomus, significare videtur, Debboram, cum ex Mesopotamia profecta est Rebecca in terram Chanaan, remansisse in Mesopotamia: & longissimo post tempore, cum Iacob inde discessit, voluisse eam cum Iacob visum ire Rebeccam: quod tamen verum non est. Debboram enim vnà cum Rebecca ex Mesopotamia venisse in terram Chanaan, apertè Scriptura tradidit supra Gen. 24. Probabilior itaque sententia est Caietani: Si quæras, inquit Caietanus, qualiter Debbora erat cum Iacob, quam nunquam legimus recessisse à Rebecca, cum qua venerat ex Mesopotamia in terram Chanaan: Respondetur, quòd mortua Rebeccâ, cum audisset Debbora, Iacob dilectum filiū Rebeccæ, rediisse ex Mesopotamia cum vxoribus, & habitare in terra Chanaan (multis enim iam annis ibi habitauerat) venit ad eum, cupiens vitam agere potiùs cum mulieribus Mesopotamiæ, vxoribus Iacob, quàm cum Chananiis, vxoribus Esau. Tempus enim mortis Rebeccæ, quamuis non sit scriptum, ex hac tamen absentia Debboræ à domo Isaac insinuat: non enim fas est credere Debboram inde recessisse, viuâ Rebeccâ. Sic Caietanus Hebræi tradunt, Rebeccam misisse Debboram nutricem suam in Mesopotamiâ ad filium suum Iacob, ut inde suo & patris nomine reuocaret ac duceret eum vnà cum familia in terram Chanaan, sicut ipsa promiserat ei, cum mitteret eum in Mesopotamiam. Sic enim suprâ extremis penè verbis capituli vigesimi septimi scriptum est: *Nunc ergo fili mi (dixit Rebecca filio suo Iacob) audi vocem meam, & consurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran, habitabisque cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui, & cesserit indignatio eius, obliuiscaturque eorum, quæ fecisti in eum: postea mitram, & adducam te inde huc.* Debboram porro anum fuisse annosissimâ, cum est mortua, facile est cognoscere ex ipsâ Scriptura. Ab eo namque tempore quo illa venit cum Rebecca in terram Chanaan, vsque ad hoc tempus, quo dicitur esse mortua, præterierunt anni centum viginti septè: tunc autem credibile est non fuisse minorem quinquagesimo anno; quippe quæ nutrix fuerat Rebeccæ, quæ tunc nuptum tradebatur Isaac, nec minor erat vigesimo anno, Isaac verò tunc erat quadraginta annorū, ut dicitur Gen. 25. & sexagenarius genuit ipsum Iacob, ut ibidem traditur. Hoc autem tempore quo Debbora obiit, Iacob fuisse annorum circiter septè & centum suprâ ostensum est: erat itaque Debbora cum excessit, annorum centum, & propè octoginta.

*Chrysosto.
Quomodo fuerit Debbora in comitatu Iacob, & quā fuerit annosa.*

Hebræi.

Comm. in Gen. Tom. 4.

ddd

De nomine he-
brao Mene-
cher, & La-
tino nutriti-
x.
Oleaster.

Plato.
Achilles alu-
nus, & in me-
dicina discipu-
lus Chironis.
S. Hierony.

Quintilia-
nus lib. 1.
Chrysip.

Magna olim
pietas alum-
norum erga
nutrices.
Virg. lib. 7.
Aeneidos.

Ruperti
allegoria.

S E D perpendamus nomen illud *nutricis*, pro quo in Hebræo est *menechet*, de cuius vocis significatione breuiter hoc loco disputas Oleaster, ¹⁵
Omnes, inquit, nostri hic vertunt nutricem, quod non prohibeo: sed di-
ctio Hebræa potest tam collactaneam, quàm nutricem significare. Ver-
bum enim Hebræum propriè significat *sugere*; licet in *hiphil* significet la-
ctare: cuius rei coniectura est magna illud quod legitur Canticorum 8.
Ionech, id est, sugentem vbera matris meæ. In quarto tamen libro Regû
capite vndecimo ista vox Hebræa non potest habere significatione aliam
nisi *nutricis*, cum dicitur, Iosabam filiam Regis Ioram, & sororè Ocho-
ziæ de medio filiorum regis qui interficiebantur, tulisse Ioam filium
Ochoziæ, & nutricem eius de triclinio, & abscondisse eum à facie Atha-
liæ vt non interficeretur. Sic ex Oleastro. Nec sanè Latina vox *nutricis*,
vel *nutricij* significat altricem tantùm, vel altorem infantis: verùm etiam
primum educatorem, atque institutorem: qua significatione Plato libro
tertio de Republica scribit Achillem fuisse nutritum à sapientissimo Chi-
rone; à quo nimirum etiam doctrinâ medicinæ eruditus est. Et S. Hiero-
nymus in epistola quam scripsit ad Lætiam, hortando eam vt filiollâ suam
Paulam mitteret Bethleem, vt ibi Christianam disciplinam meliùs edo-
ceretur, sponder se illi fore nutritium, & magistrum: Ipse, inquit Hierony-
mus, si Paulam miseris, & magistrum, & nutritium spoedeo, gestabo hu-
meris, balbutientia senex verba formabo: multo gloriosior mundi Phi-
losopho (significat Aristotelem) qui non regem Macedonum, Babylo-
nio periturum veneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam regnis
cœlestibus offerendam.

Cæterùm nutricem non idoneam solum ad bonam pueri nutritatio-
nem, verum etiam ad primam eius institutionem, bono ingenio, linguâ,
& moribus esse oportere, rectè præcipit Quintilianus. Ante omnia, Quin-
tilianus inquit, ne sit vitiosus sermo nutricibus, quas si fieri posset, sapien-
tes Chrysippus optauit, certè quantum res pateretur, optimas eligi vo-
luit. Et morum quidem in illis sine dubio prior ratio est, rectè tamen
etiam loquantur. Has enim primùm audiet puer, harum verba effingere
imitando conabitur: & natura ipsa, tenacissimi sumus eorum, quæ rudi-
bus annis percepimus. Sic ille. Ingens porrò apud veteres semper fuit
alumnorum erga nutrices amor, & obseruantia, & pietas, non secus pro-
fectò quàm erga matres. Docere hoc voluit Virgilius exemplo *Æneæ*,
qui ex Troianæ vrbs excidio secum in Italiam duxit fortunę suæ comitè
Caietam, nutriticē suam: eam in Cápáno littore extinctâ magnificè funera-
uit, exstructa etiam vrbe, quæ nomē eius ferret: vt illi eius versus indicat:

*Tu quoque littoribus nostris Aeneïa nutrix,
Aeternam moriens famam Caieta dedisti.*

R U P E R T V S disputans hoc loco cur Moyses mortem & sepulturam ¹⁶
Rebeccæ tacuerit, quæ in domo Isaac erat mater familiâs, & domina; mor-
tem verò & sepulturam Debboræ, quæ nutritrix & ancilla erat, tam accu-
ratè cōmemorauerit: huiusmodi rationē allegoricam tradit lib. 8. Com-
mentariorû in Gen. c. 13. Quid hoc est, inquit Rupertus, quod Debboræ
nutricis

nutricis mors hîc memoriæ commendatur: & Rebecca, cuius illa nutrix fuerat, mors nusquâ legitur? Num dignior existimata est nutrix, quàm alumna? Ergo hîc granum sub palea quærendum est. Népe sicut Rebecca Spiritus sancti gratiam significauit, sic Debbora legem Moysi, & iustam & sanctam præsignauit: quod ex ipso eius vocabulo licet intelligere: *Debbora* namque, *apes* interpretatur. Scimus autem quòd apes & mel in ore dulcissimum, & molestum sub cauda gestat aculeum. Sic planè lex sancta, in facie sua, quæ Iudæis velata est, viuificantem Spiritum continet: in posterioribus autem suis, quæ Paulus obliuiscatur, occidentem habet litteram. Igitur Debboræ quidem, quæ Rebeccam nutriuit, mors inuenitur: quia uidelicet ascendentibus in Bethel, id est, domum Dei, occidens littera legis relinquitur; viuificans autem Spiritus perseuerat, & vbique glorificatur. Debbora sepelitur sub quercum: quia uidelicet in principio surgentis Ecclesiæ, & in primodijs Christianæ religionis, quæ tota spiritualis est, carnalis sensus legis, & cunctæ carnales cæremoniæ sub ligno crucis obruuntur. Quod quia vsque ad hanc diem à Iudæis sine sacerdotio & sine templo sedentibus deploratur, rectè vocatum est nomen loci illius, *Quercus fletus*. Hæc Rupertus.

2. Cor. 3.
Ad Phil. 3.
2. Cor. 3.

Apparuit iterum Deus Iacob postquam reuersus est de Mesopotamia Syriæ: benedixitque ei, dicens: Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel erit nomen tuum: & appellauit eum Israel.

17 **L** I V D *Apparuit iterum*, non significat, istam fuisse secundam apparitionem diuinam factam Iacob, siquidem hæc septima fuit; Etenim primò apparuit ei Deus eunti in Mesopotamiam, in visione illius scalæ, Gen. 28. Secunda apparitio fuit in Mesopotamia cum in somno vidit Angelum demonstrantem sibi secundam generationem suorum pecorum, Gen. 30. Tertia fuit etiam in Mesopotamia, cum Deus iussit eum abire ex Mesopotamia, & redire in terram Chanaan, Gene. 31. Quarta fuit, cum ei iam ingressu Chanaan, & valde formidanti aduentum fratris sui Esau, occurrerunt Angeli tanquam milites armati ad eius defensionem, & idcirco locum illum appellauit *Castra Dei*, Gene. 32. Quinta apparitio fuit sub specie illius viri, qui cum eo luctatus est, vt ibidem memoratur. Sexta fuit, cum post cædem Sichimitarum, vehementer timentem finitimorum populorum hostilem in se vim & impetum, Deus iussit ire Bethel, & ibi sacrificare sibi, vt in exordio huius capituli trigessimus quintus dictum est. Septima fuit, quæ narratur hoc loco. Illud igitur, *Apparuit iterum* referri debet ad proximè antecedentem apparitionem, in qua iussit eum ire Bethel ad sacrificandum sibi, ne uidelicet hæc eadem putaretur esse illi.

18 Benedixitque ei dicens, &c. Benedictio ista, fuit ea ipsa mutatio nominis Iacob in Israel, quam proximè subiungit. Et quia Benedicere Dei, est benefacere, & denotat magnam quâpiam gratiam ei, cui benedixit Deus, donari idcirco mutatio illa nominis significauit fuisse tunc vberiore

ddd 2

gratiam datam Iacob, eumque mutatum fuisse in virum meliorem, & profectum ad præstantioris virtutis statum. Antea enim tanquam vir proficiens in studio virtutum, maxima ex parte versatus, & exercitatus est in vita actiua: nunc autem ampliori virtute, & gratia Dei auctus, ad excellentiorem vitæ contemplatiuæ statum præcipuè deinceps tuendum & colendum promotus est. Cui sententiæ, atque intelligentiæ mirificè respondent & congruunt nomina Iacob, & Israel. Nam, ut ait Thostatus, Iacob interpretatur *luctator*, siue *supplantator*, talis autè est cultor vitæ actiuæ; quæ meritò vocari potest lucta, in qua pugnatur contra concupiscentias carnis, & concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ, & cõtra Dæmonem, mundum, & carnem. Nam quod Iob dixit ca. 7. *Militia est vita hominis super terram*, id potissimum competit in vitâ actiuam. Cum autem quis diu, multumq; in actiua vita exercitatus, quasi pertransitis gradibus peruenit ad culmen vitæ contemplatiuæ, tunc omnis cura, & sollicitudo humani cordis in vno Deo conquiescit: sicut Magdalena quiescit sedebat ad pedes Domini, fruens eius sermonibus, interea multum sollicita & fatigante Marthâ sorore circa frequens ministerium. Tunc felix anima cû sponso suo Christo toto corde lætatur, eius contemplatione fatiata, quem tamen adhuc in ænigmate videt, quia nondum corporis carcere exsoluta est, in quo dum manet, magis sibi amare Deum videtur, quàm cognoscere. Ergo sensus illorum verborum, *Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel erit nomen tuum*, hic est: Antehac principaliter fuisti cultor vitæ actiuæ, & minùs principaliter vitæ cõttemplatiuæ, id quod denotat nomè Iacob, quovsq; adhuc vocatus es; at verò posthac contrà fiet: nam potissimum versaberis in vita contemplatiua: & idcirco tali statui respondens, & congruens nomen habebis. Vocaberis enim Israel, quod est nomen contemplantis Altissimum Deum; & gratiâ præpollentis, & præualentis apud Deum. Sic fermè Thostatus.

PRIMA DISPUTATIO.

Super illis verbis,

Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel erit nomen tuum.

VERS. 9. Quomodo dicatur hîc mutatum fuisse nomen Iacob in Israel, cùm id ante decem fermè annos factum fuerit ab Angelo, qui luctatus est cum Iacob, ut suprâ Gen. 32. proditum est.

*Prima opinio
Oleastri.*

PROPTER hanc difficultatem, ambigit Oleaster, vtrum hæc apparitio diuersa fuerit ab illa, in qua luctatus est Angelus cum Iacob, quòd in ea mutatum fuisse nomen Iacob in Israel, apertis verbis scripserit Moses. Dubium mihi est, inquit Oleaster, an hæc noua sit apparitio, vel potius referatur illa quâ Deus antea illi apparuerat, quando cum eo in arenam descen-

descendit: non enim videtur necessaria noua impositio nominis, cum ea ipsa fuerit antea à Deo facta. Nisi dicamus Deum confirmasse nominis impositionem factam prius ab Angelo. Sic Oleaster. Sed profectò dubitari non potest, hanc apparitionem fuisse diuersam ab illa esse factam. Illa quippe contigit prius quàm Iacob veniret in Socoth, & habitaret iuxta Salem, quibus in locis propè decennium commoratus est, vt suprà ostensum est. Hæc autem apparitio facta est post cædem Sichimitarum, & discessum Iacob ex illa regione: Siquidem discedenti illinc Iacob, & finitimarum gentium in se impetum formidanti, apparuit Deus, & iussit ire Bethel, & ibi sacrificare sibi, vt in exordio huius cap. 35. scriptum est. Hoc autem Dei mandatum confestim executum fuisse Iacob, paulò post narrat Moyses: venisse enim eum Bethel scribit, & ædificasse ibi altare Deo; & mox subdit hanc ipsam apparitionem, de qua nunc agimus. Non itaq; in dubium vocari potest, an hæc apparitio diuersa fuerit ab ea, quæ commemorata fuit suprà Genesis 32.

- 20 Altera est fermè communis sententia, suprà Gen. 32. nomen Israël *Secunda opinio.* reuera non fuisse impositum ipsi Iacob, sed tantummodò prænuntiati, & promissum, nunc verò impositionem eius nominis verè factam esse, priorè promissionem explendo. Huius sententiæ primus, & principalis auctor videtur fuisse B. Hieronymus: cuius in traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum, hæc sunt verba: Dudum nequaquam ei ab Angelo nomen impositum fuit; sed quod imponendum esset à Deo ab ipso prædictum: quod igitur ibi futurum promittebatur, hic docetur expletum. *S. Hieronym.* Sic Hieronymus. Idem sensit Auctor Historiæ Scholasticæ: nam in historia lib. Gen. c. 83. enarrans hunc locum ita scribit: Ecce patet quòd supra nomen Israelis promissit tantum, hic autem imposuit. Et Thomas Anglicus super hunc locum refert istam opinionem, minimè eam improbens. *Historia Schol.* Suprà, inquit, prius promiserat ipsum sic appellandum: hic autem de facto ipsi nomen istud imposuit. Horum adstipulator est Lippomanus in Catena super his ipsis verbis: idque confirmat vel declarat exemplo B. Petri, cui Christus Dominus cum primum venit ad se, dixit: *Th. Anglic.* *Tu es Simon filius Iona: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Quibus verbis non imposuit ei tunc nomen Petri, sed promissit tantum: imposuit autem postea, cum dixit ei, vt refert Matthæus cap. 16. *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Vel potius tunc nomen istud est impositum, cum Christus elegit duodecim Apostolos: de tali namque scribens electione Marcus cap. 3. *Et imposuit, inquit, Simoni nomen Petrus,* eandemque referens electionem Apostolorum Lucas in cap. 6. *Elegit, inquit, duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit, Simonem, quem cognominauit Petrum, &c.* *Lippomanus.*

- 21 Cæterum explicatiùs istam opinionem tractauit Caietanus, tum supra *Caietanus.* super cap. 32. vbi talis impositio nominis Israelis memoratur, tum super hoc loco, in quo eadem impositio nominis traditur. Illic enim Caietanus ad hunc modum scribit: Pro illo. *Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel,* in Hebræo est: *Non vocaberis ultra Iacob, quòd si Israel?* Non hoc loco mu-

tauit Angelus nomen Iacob in Israel, sed postea facta est hæc mutatio in loco qui dicitur Bethel, vt clarè patet infrà capite trigesimo quinto. Sed hoc loco prænunciatur nomen istud imponendum ipsi, non quidem assertiuè, sed cum ambiguitate quadam tanti nominis spes datur, admirationem ingerendo, cum dicitur, *Quod si Israel erit nomen tuum?* Oratio siquidem ambigua est, spem tamen magnam præbet, ex futura negatione nominis Iacob asserta. Sic ibi Caietanus. Super hoc autem loco ita scribit: Pro illo: *Sed Israel erit nomen tuum*, iuxta Hebræum habetur: *Quod si Israel erit nomen tuum?* Isdem verbis vtitur Deus, nunc quibus vsus fuerat antea Angelus luctator, sed alia ratione: quia ille ad inchoandam spem tanti nominis; hinc ad paulatim eleuandam mentem Iacob ad tantum donum accipiendum. Eleuata quippe mente ipsius Iacob ad tantum donum, confertur ei nomen nouum; quod, vt dictum est, sonat, *Dominabitur Deus*. Ex quo intelligere possent omnes, & ipsemet Iacob, significari eo nomine diuinum beneficium in Iacob, & in populo eius, videlicet non humanum, sed diuinum beneficium. Et sic verè impletum legimus: nam quando Deus dominatus est in cordibus eorum, habuerunt etiam humanum dominium à Deo: quando autem abiecerunt à seipsis dominium Dei, perdiderunt etiam dominium humanum: Sicut pluribus verbis dixit Holofermi Dux Ammonitarum Achior, vt scriptum est in libro Iudith. Hactenus ex Caietano.

Iudith cap. 5.

Refellitur secunda opinio.

Et hæc est secunda opinio multis probata. Quam tamen duæ res videntur improbabilem facere. Mutatio enim Iacob in Israel, vtroque in loco isdem omnino verbis exponitur, vt ex modo loquendi non possit elici prius fuisse promissam, posterius autem collatam. Nam ibi dicit Angelus; *Nequaquam appellabitur nomen tuum Iacob, sed Israel*; hinc autem dicitur: *Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel erit nomen tuum*: Vtrobique igitur per verba futuri temporis exposita est noui nominis impositio. Deinde fuisse tunc ab Angelo luctatore verè impositum ei nomen Israel, videtur esse non leue argumentum, quòd ante secundam hanc impositionem iam bis nomine Israelis appellatus fuit Iacob; semel capite trigesimo tertio, illis verbis: *Et erecto ibi altari, inuocauit super ipsum fortissimum Deum Israel*. Et iterum capite trigesimo quarto ibi: *Audiroque quod acciderat, irali sunt valdè, eo quòd fœdam rem operatum esset in Israel*.

Tertia opinio Thostati.

Tertia opinio est Thostati. Hic arbitrat, bis fuisse B. Iacobo impositum nomen Israel; primum suprà cap. 32. deinde hic cap. 35. Verum binam istam impositionem ex diuersa ratione, & ad diuersum quid significandum esse factam. Etenim suprà est appellatus Israel, vt significaretur, eum omnibus suis inimicis præualiturum, forèque insuperabilem. Quocirca cum Angelus dixisset ei: *Non vocaberis Iacob, sed Israel*; proximè rationem istius impositionis adiecit, dicens: *Quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines praualebis?* In hoc autem cap. 35. Idem nomen iterum est impositum ipsi Iacob, sed ob aliam quandam rationem. Nimirum voluit Deus talis nominis impositione, significare, Iacob ex statu

statu imperfectiori, actiuæ scilicet vitæ, promoueri debere, & eleuari per diuinam gratiam ad sublimiorem, & perfectiorem statum vitæ contemplatiuæ, & ideo nomen Iacob, quod significat *Luſtatoſem*, vel *ſupplātoſem*, ob idque denotat vitam actiuam, mutari in nomen *Iſrael*, quod ſignificat *eum qui videt Deum*, vel ſignificat *principem*, ſiue *forteſem cum Deo*, quod haud dubiè vitam contemplatiuam adumbrat. Verba Thoſtati hæc ſunt: Quæritur quo modo dicatur hic Deus mutaffe nomen Iacob in Iſrael, cùm ea mutatio nominis iam antea eſſet facta ab Angelo, qui luſtatus eſt cum Iacob, vt dictum eſt Genef. 32. Reſpondetur, iſtam mutationem nominis Iacob in Iſrael bis fuiſſe factam, ſed ob diuerſas rationes. Tunc enim Angelus fecit illam mutationem, vt oſtenderet Iacob per illam luſtam, multo fortiorem fuiſſe factum quàm fuerat antea: nã antea dicebatur Iacob, quia ſupplantauerat fratrem ſuum in vtero, quod erat paruæ fortitudinis, & dignitatis: Angelus verò appellauit eum Iſrael, quod ſignificat forteſem cum Deo, quæ appellatio longè maiorem proculdubio fortitudinem, & dignitatem ipſius arguebat. Itaque poſt illam luſtã, nomen Iſraelis magis ei conueniebat, quàm nomen Iacob. Hoc autè in loco Deus mutauit illi nomen Iacob in Iſrael, ad ſignificandum ſtatũ perfectum vitæ, ad quem ille tunc euehebatur, nimirum ex imperfecto ſtatu vitæ actiuæ, ad perfectum ſtatum vitæ cõtemplatiuæ: nã illa ſignificatur per Iacob, id eſt, luſtatoſem, vel ſupplantatoſem; hæc autem per Iſrael, id eſt, videntem Deum, quemadmodum in hac vita videri poteſt per contemplationem; vel, Priiicipem cum Deo, quod perfecti contemplatoſes magnæ ſint dignitatis apud Deum, vel forteſem cum Deo, quod fortiter in contemplatione Dei permanentes, nullis ab ea curis rerum temporalium abſtrahipoffint, vel quod ex tali contemplatione fortes euadant ad debellandos hoſtes inuiſibiles, & viſibiles. Et ad hanc fermè rationem Thoſtatus.

- 24 Verùm opinionem hanc Thoſtati dupliciter quis reſutare poſſet. Pri- *Thoſtati opi-
nio reſellitur.*
mum enim nomen Iacob ſecundum propriã eius vocis ſignificationem ſignificat ſupplantatoſem, cultorem autem vitæ actiuæ non ſignificat propriè, ſed tantum metaphoricè. Similiter nomen Iſraelis propriè ſignificat forteſem cum Deo, cultorem verò contemplatiuæ vitæ, non niſi figuratè. Cùm igitur oratio Moſis de mutatione nominis Iacob in Iſrael in hoc loco ſit hiftorica, palàm eſt opinionem Thoſtati (eadem autem videtur etiam fuiſſe Lyrani ſuper hoc loco) qui nomen Iacob, & Iſrael interpretatur vitam actiuam & contemplatiuam, non congruere cum narratione Moſis ſecundum litteralem, & hiftoricum ſenſum, ſed veram tantum eſſe ſecundum myſtologicum ſenſum: quo fit, vt ſecundum iſtam opinionem quæſtio ſuperiùs poſita nequaquã benè ſolui, & explicari queat. Deinde quod Thoſtatus ait, impoſitionem nominis Iſrael bis eſſe factã, ſed ob diuerſas rationes ſuperiùs ab ipſo expoſitas, non videtur Sacræ hiftoriæ conſentaneũ: immò videtur potiùs veritas ſacræ hiftoriæ demonſtrare eandẽ fuiſſe rationẽ & cauſam, & tunc & nunc appellandi Iacob nomine Iſraelis. Tunc enim Deus propterea nomen Iſraelis impoſuit ei,

vt ex

vt ex animo ipsius demeret ingentem metum fratris sui Esau, venientis ad ipsum cum quadringentis equitibus: Et ideo appellauit eum Israel, quod significat fortem cum Deo, dicens, *Si contra Deum in lucta fortis fuisti, quanto magis apud homines praualebis?* Non igitur metuendus tibi est frater tuus Esau. Consimili quoque ratione, & ob eandem causam nunc iterum appellauit eum Isaaclem: erat enim nunc Iacob in magno pauore & angore animi, maiorem in modum formidans finitimorum populorum contra se hostilem impetum propter Sichimitarum eadem à suis factam. Rursus igitur Deus reducit ei in memoriam nomen Israelis ipsi olim impositum; quasi diceret, Noli timere: propterea enim appellari te volui Isaaclem, qui significat fortem cum Deo, vt scires te, meo præsidio lectum & confisum, fortiorem omnibus aduersarijs tuis fore. Ex his aduertit, opinor, lector, eandem fuisse & tunc, & nunc imponendi nominis Israelis rationem, & causam.

Quarta opinio, quæ magis probatur Auctorem.

Quarta opinio, quæ prioribus videtur probabilior, huiusmodi est: impositiorem nominis Israel hoc loco factam, non fuisse nouam, sed prioris, olim factæ renouationem quandam & confirmationem, quo scilicet diuinæ promissionis per nomen Israel significatæ, fides & fiducia certior in animo Iacob firmaretur. Suprà igitur Gen. 32. verè facta est impositio istius nominis, vt contra secundam opinionem paulò suprà disputauimus; nunc autem eiusdem impositionis renouatio & repetitio fit ob eam quam proximè antè causam diximus: ad eundem namque modum cum suprà Genesis vigesimo octauo, Locum, in quo Iacob viderat illam scalam, appellauit Bethel, id est, Domum Dei: eundem ipsum locum nunc, cum in eo sacrificaret Deo, appellauit iterum Domum Dei, id est, Hebraicè Bethel. Non enim inusitatum aut rarum est in Scriptura, easdem promissiones, vel prædictiones, vel res alias semel iam datas, & commemoratas, postea diuersis temporibus tanquam nouas denuò tradere, & commemorare. Exempli gratiâ, promissiones de multiplicando semine, & de possidenda terra Chanaan, primùm datæ sunt Abraham, cum euocatus à Deo est ex terra Chaldæorum, vt suprà legimus Genesis duodecimo. Easdem verò postea iterum atque iterum, perinde quasi nouæ essent, dedit ipsi Abraham, vt patet Genesis 15. & 17. & 22. Easdemque dedit Isaac, & Iacob, quasi etiam nouas. Nec mea tantum est opinio hæc, idem enim sentit B. August. in quæstio. 114. in Genesim, cuius verba in proximè sequenti disputatione commemorabimus. Idem tradit Rupertus libro 8. in Genesim cap. 14. Nam exponens illud, *Et appellauit eum Israel*; sic ait: Vbi votum soluit Iacob, benedictionem percipit, qua & illud quod in somnis viderat, quando votum fecit fugiens Esau, & id quod nouissimè audiuit cum Deo luctatus, repetitione confirmatur: *Non, inquit, vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuum*: Et adiecit Scriptura dicens ex ore suo, *Et appellauit eum Israel*, quo dicto firmissimam vocabuli auctoritatem tenendam expressit, quia profectò mutabilis non est vocatio Dei. Porro quod addidit, *Ego sum Deus omnipotens, Cresce, & multiplicare, &c.* iam antè expositum est: multis enim vocibus idem promissum est,

Mox diuina Scriptura.

Rupertus.

est; unde rectè non iam promissiones, sed propter iterationem frequentem, dicere potius debemus repromissiones Dei. Sic Rupertus. Ad hanc ipsam opinionem propensior est Thomas Anglicus, qui cum secundam opinionem paulò superius enarratam breuiter commemorasset, subdit, vel nomen Israelis sibi antea impositum, nunc plenius confirmauit Deus; fuitque id in signum perfectioris virtutis & amplioris principatus ipsius Iacob, & in signum maioris assistentiæ Dei ad ipsum, atque etiam in signum, quod per supplantationem hostium spiritualium ascenditur ad visionem seu contemplationem Dei, & ad insuperabilem Dei principatum. Sic ille.

Tho. Anglic.

SECUNDA DISPVTATIO.

Cum Iacob post impositionem nominis Israel, & dum vixit, & post mortem, frequentius appellatus sit nomine Iacob, quàm Israelis, quomodo verè dictum est ei, Non vocaberis vltrà Iacob, sed Israel erit nomen tuum:

26

ANc disputationem, suprà super cap. 32. Gen. vbi primum impositio nominis Israel commemoratur, proposuimus; sed eius tamen explicationem hunc in locum distulimus. Exponamus igitur breuiter Auctorum sententias, ac denique quid vero similis videatur nobis, indicemus. Prima est sententia B. Augustini, qui ponit & soluit hanc ipsam quæstionem: veterum solutio eius figurata potius quàm propria; & anagogica magis, quàm historica videtur. Ait enim ista mutatione nominis Iacob in Israel, magnum quoddam mysterium esse significatum. Etenim quia nomen Iacob significans *supplantatorem*, denotat labores & certamina præsentis vitæ; nomen autem *Israel* significans *eum qui videt Deum*, significat cæleste præmium beatæ visionis Dei, quod in præsentī vita promittitur, nec nisi exigua quadam in parte datur; sed planè dandum est post hanc vitam: idcirco huius rei significandæ gratiā, promittitur Iacobo nomen Israel: quo tamen dum vixit, rariùs quàm nomine Iacob, appellatus est. Ponam hic Augustini verba, quæ sunt in li. quæst. eius in Gen. in Tractatu quæst. 114. Scribit autem ad hunc modum: Iterum Deus ei benedicit, & nomen Israelis iterum ei imponit: quæ repetitio confirmat magnum promissum hoc nomine. Nam hoc mirum est, quibus semel dictum est amplius eos non esse vocandos hoc nomine, quo vocabantur, sed nouo nomine quod eis imponebatur, eos non amplius veteri nomine, sed nouo esse appellatos: istum autem Patriarcham, & per vitam suam, & deinceps post vitam suā appellatum esse Iacob, cui tamen non semel Deus dixerat, *Nō iā vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuū*. Nimirum ergo nomē hoc ad illā rectè intelligitur pertinere promissionē, vbi sic videbitur Deus, quo modo nō est antea Patribus visus, vbi nō erit nomē verus; quia nihil remane-

Prima opinio
B. Augustini.

Comm. in Gen. Tom. 4.

c c c

bit vel in ipso corpore vetustatis, & Dei visio suū erit præmiū. Sic Augustinus. Sed, ut dixi, liquidò apparet. hanc opinionem & interpretationem Augustini, non esse propriam, & historicam; sed figuratam, & anagogicā. Quapropter proposita quæstio per istam expositionem minimè soluitur; cum & sermo ipsius Scripturæ in hoc loco sit historicus, & constet sanctum illum Patriarcham post id temporis, quo dictum est ei, *Non ultra vocaberis Iacob, sed Israel*, frequentius nomine Iacob, quàm Israelis esse appellatum.

Secunda opinio Lyrani, & Thostati.

Altera opinio est Lyrani, & Thostati super huius loci expositione; 27 Quoniam illi putarunt per mutationem nominis Iacob in nomen Israel, quæ narratur in hoc capite trigesimo quinto, significatum esse transitum, siue promotionem Iacob ex vitæ actiue studio, & exercitio, ad statum, & cultum vitæ contemplatiue, ut suprā nos ex istorum sententia exposuimus: iccirco nunc isti suæ opinioni videlicet conuenienter & consequenter respondentes propositæ quæstioni; dicunt, eum, qui ex vitæ actiue transit ad contemplatiuam, non omnino vacare ab exercitio vitæ actiue; sed propterea vocari contemplatiuum potius quàm actiuum, quòd principalius sit contemplatiuus, minus autem principaliter sit actiuus. Sicut post factam istam nominis mutationem ex Iacob in Israel, habuit quidem Iacob utrumque nomen, verum principalius nomen Israelis; minus autem principaliter, nomen Iacob. Adscribam hoc loco verba Lyrani, ex quo sumpsit Thostatus quæ in eandem sententiam tradit super illis verbis: *Non vocaberis ultra Iacob*, sic ait, cum postea in eodem capite vocatus sit pluries Iacob, quæritur quomodo illud accipiendum sit? Sed intelligendum est, non vocatum iri ultra nomine Iacob, tanquam nomine principali, non tamen excludi quin vocandus esset postea eo nomine, tanquam secundario. Et huius ratio est, quia ista nominis mutatio facta est ad designandum transitum Iacob ex vitæ actiue ad cōtemplatiuam; quia actiua vita imperfectior est; sed præcedere debet. & disponere hominem ad cōtemplatiuam, iuxta illud Gregorij in Moralibus: Qui contemplationis arcem tenere desiderant, necesse est, ut prius se in actionis campo exercent, & probent: pugnando videlicet contra passiones rationem perturbantes. Sic autem transit homo ad vitam contemplatiuam, quæ perfectior est tali actione, sicut finis respectu eius quod est ad finem. Homo autem, quando ex actiua vita transit prædicto modo ad contemplatiuam, non deserit simpliciter ipsam vitam actiuam; siquidem necesse est ipsum per actiuam vitam exerceri, ne propter cessationem ab actiua rursus insurgant passiones rationem perturbantes. Et ad hoc designandum, Iacob, etiam postquam vocatus est Israel, nihilominus appellatus est etiam Iacob. Hæc Lyranus.

B. Gregor.

Lyranus, & Thostatus refelluntur.

At enim ista opinio tota nititur & sustentatur priore altera opinione 28 istorum Auctorum, quam in Tractatu præcedentis disputationis confutauimus: quòd nimirum mutatio nominis Iacob in Israel, facta hoc loco, primò, & per se significauerit transitum, & promotionem Iacob ex vitæ actiue ad contemplatiuam. Hoc, quia falsum esse, suprā ostendimus; consequens

sequens est hanc quoque opinionem esse falsam. Deinde hæc sententia Lyrani & Thostati nequaquam cohæret cum veritate, minimèque subsistit. Si quidem, ut isti dicunt, qui ex vita actiua transit ad contemplatiuam, licet non desinat vitam actiuam, propterea tamen est, ac dicitur contemplatiuus potius, quàm actiuus, quia frequentior est in cōtemplatione, quàm in actione. At contrà cernere est in illa mutatione nominis Iacob in nomen Israel: postea enim non solum aliquando appellatus est Iacob, quo significabatur (ut placet istis) vita actiua, sed multo frequentius est appellatus Iacob, quàm Israel: cum tamè nomine Israelis, ut isti dicunt, denotaretur vita contemplatiua, ad quã tum transibat & promouebatur Iacob, & quam frequentius & principalius exercere & colere debebat.

- 29 Tertia sententia est Caietani, Varabli, & aliorum. Isti aiunt cum dicitur, *Non vocaberis Iacob, sed Israel*, sic esse accipiendum, ut subaudiatur aduerbium *santum*, hoc scilicet intellectu: Posthac nō vocaberis tantum Iacob, sicut antehac vocatus es, sed etiam cum maiori, laude, & dignitate tua vocaberis Israel, quod est honorificentius nomen. Nō igitur istis verbis declaratur negatio prioris nominis Iacob, sed additio noui & præstantioris Israel. Audi Caietanum: Iuxta Hebræum (inquit) habetur: *Nomen tuum Iacob* subaudi (est) *non vocabitur nomen tuum adhuc Iacob*, subaudi duntaxat) non enim prohibet Deus vocari ipsum Iacob, sed vult adijcere ei diuini nominis insignia. Sic iste.

*Tertia opinio
Caietani Va-
rabli & He-
braeorum.*

Sedenim istam expositionem planè respuunt & excludunt verba ipsius Scripturæ, quibus dicitur: *Non vocaberis ultra Iacob*: illud enim aduerbium, *ultra*, apertè indicat negationem prioris nominis in posterum, & solam noui nominis *Israel*, quod imponebatur, appellationem esse futuram. Si dixisset, Tu vocaberis Iacob: & tu vocaberis Israel, nihil erat quæstionis: non enim istâ locutione tollebatur appellatio prioris nominis Iacob; sed promittebatur, vel prænuntiabatur simul etiam alterius nominis appellatio, sicut Dominus dixit Petro, Ioan. 1. *Tu es Simon filius, Iona, & tu vocaberis Cephas, quod interpretatur, Petrus*: nec tamen postea desijt appellari Simon, quanquam frequentius Petri nomine appellatus est. Mutare porrò aduerbium *ultra* (quo vtitur Scriptura) in aduerbium *santum*, vel duntaxat ab istis auctoribus adhibitum, non est Scripturam exponere, sed expositionem suam quoquomodo probare, & obtudere velle.

- 30 Dicam ego breuiter quod mihi super ista quæstione nec semel, nec incuriosè cogitanti occurrit, & quod cum consuetudine loquendi Scripturæ valde consentiens, atque adeo satis probabile visum est. Solet Scriptura dicere, rem quampiam, vel personam, hoc vel illo nomine vocatum iri, non quòd habitura sit illud nomen, aut tali nomine vulgo appellanda sit; sed quòd verè ac planè habitura sit rem tali nomine significatam: ita ut verè atque conuenienter tali nomine posset vocari. Multa sunt in sacris libris huius rei exempla. Ego vnum & alterum proferam quo res manifesta & certa sit Lectori. Isaias capite septimo dixit: Messiam vocatum iri Emanuelem: *Et vocabitur*, inquit, *nomen eius Emanuel*,

Quarta opinio, qua placeat Auctores. Mos diuina Scriptura paldè obseruandus.

nec tamen legimus, vulgò appellatum esse isto nomine Dominum nostrum. Sed quia habiturus erat perfectè id quod eo nomine significabatur (Emanuel enim interpretatur, Nobiscum Deus) idcirco tale nomen ei conuenientissimum erat. Idem propheta capite octauo ait, loquens de Messia: *Et dixit Dominus ad me, voca nomen eius, Accelera, spolia detrahe, Festina pradari.* & capite nono: *Et vocabitur, inquit, nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis.* Et Hieremias cap. 23. *Et hoc est nomen, inquit, quo vocabunt eum, Dominus iustus noster.* Et apud Zachariam capite sexto. *Ecce vir, Oriens nomen eius.* Ad cōsimilem igitur sententiam & intelligentiam interpretandum est quod hīc dicitur, *Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel eris nomen tuum:* hoc nēpe intellectu: Tanta fortitudinis præstantia donatus & roboratus à Deo es, vt non sit conueniens & decens vocari te deinceps Iacob, id est, supplantatorem fratris, id enim paruam fortitudinem, & dignitatem significat, sed appellari debes Israel, id est, *Princeps*, vel *Fortis cum Deo*; quippe qui virtutem & fortitudinem certandi cum Deo, & quodammodo præualendi habueris. Non eo inficias, Deum voluisse appellari eum deinceps nomine Israelis, sicut reuera appellatus est, sed aio, illud *Non vocaberis ultra Iacob*, quo veram intelligentiam habeat, ad prædictam sententiam & interpretationem referendum esse.

Consuetudo
Scriptura cir-
ca verba fu-
turi temporis.
Franciscus Ri-
bera Societa-
tis Iesu.

Illud præterea lubet hīc monere Lectorem, consuetudinem esse Scri-
pturæ, secundum proprietatem Hebrææ linguæ, verba futuri temporis
æpe usurpare, ita vt significant debitum, siue, vt Latini loquuntur, offi-
cium, & conuenientiam quandam, & decentiam. Huius consuetudinis
animaduersionem, ante me proditam, à nostro Francisco Ribera, viro in
studio sacrarum litterarum peritè versato, hīc apponam, vt ab eo explica-
ta est in primum caput Malachiæ super illis verbis: *Filius honorat patrem.*
Futura, inquit ille, apud Hebræos æpe debitum indicant, & decorum, vt
Genesis vigesimo, *Quæ non debuisti facere, fecisti nobis*, Hebraicè est ad
verbum, *Opera qua non fient, fecisti nobis*. Latinus igitur Interpres pru-
denter Hebraïsmum, more Latino, interpretatus est: quemadmodū etiam
Chaldaus ita vertit: *Opera, qua non erant digna fieri, fecisti mecum:* & in
capite 18. eiusdem libri dixit Abraham Deo: *Non est hoc tuum, qui iudi-
cas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc.* id est, Non æquum est,
nec decens, vt tu facias tale iudicium. Et Malach. 2. *Labia Sacerdotis cu-
stodient scientiam:* id est, Custodire debēt, & Matth. 16. dixit Petrus Chri-
sto Domino: *Absit à te Domine, non eris tibi hoc;* id est, Inconueniens est,
& indecens, & iniquum, vt tu innocens ista patiaris. & Malach. 1. *Filius
honorat patrem*, pro quo Hebraicè est, *Filius honorabit patrem*, quo signifi-
catur, filij esse officium, honorare patrem suum. Similiter igitur accipiē-
dum est & hoc: *Non vocaberis ultra Iacob:* id est, non erit æquum,
nec conueniens, ac decens: si spectetur fortitudo ani-
mitui, vt posthac vocēris Iacob, sed
vt appellēris Israel.

Ille ve

Ille verò erexit titulum lapideum in loco, quo locutus fuerat ei Deus; libans super eum libamina, & effundens oléum, vocansque nomen loci illius Bethel.

VERS. 14.
& 15.

32 **D** I S P U T A T super his verbis Thostatus, An iste locus, quem nunc Iacob nominavit Bethel, sit idé atque locus ille Bethel, de quo proximè ante locutus fuerat; & in quo, ex Dei mandato, edificavit altare deo, quo in loco mortua, & sepulta fuerat Debhora: hic autem locus appellabatur alio nomine Luza: vbi Iacob, cum fugiens fratrem sulum Esau iret in Mesopotamiam, vidit in somno scalam è terra vsque in cælum erectam, vt supra Genes. 28. traditum est. Censet autem Thostatus, licèt dici possit fuisse eundem locum bis eodè vocabulo Bethelis à Iacobo appellatum, propter binam Dei apparitionem inibi factam sibi; priorem quidem cum iret in Mesopotamiam; posteriore autem hoc tempore. Probabilius tamen esse, fuisse diuersa loca; & hunc locum fuisse Hierusalem, qui non solum propter istam apparitionem, verum etiam quòd ibi futurum esset Dei templum, fuisse à Iacob prophetico spiritu appellatum Bethel, id est Domum Dei. Ad hoc autem persuadendum, Thostatus affert duas rationes. Primò enim, inquit, quotiescumque sit mentio supradictæ Bethel, adiungitur alterum eius nomen Luza, quo prius vocabatur, vt patet supra Genes. 28. & in hoc ipso capite paulò superius. Et in libro Iudicum c. 1. & in compluribus aliis locis: nisi fortè cum Moses loquitur de Bethel per anticipationem, narrans historiam Abraham; vt supra Genes. 12. & 13. In hoc autem loco præcisè nominatur Bethel, non adiuncto altero nomine Luza, quod est signum non fuisse istius

*An Bethel
qua hoc loco
nominatur,
fuerit Hieru-
salem.*

4 Bethel, alterum nomen Luzam, & idcirco diuersum esse locum à priori Bethel. Ac mihi quidem videtur, Thostatus inquit, hinc accipi pro Hierusalem: Siquidem ex Bethel venisse Iacob in Bethlehem, & ibi in via sepelisse Rachelem, narrat in hoc loco Moses. Distat porrò Bethlehém ab Hierusalem per duas leucas siue quatuor milliaria: At Bethel de qua supra dictum est, distat ab Hierusalem per decem vel vndecim leucas. Adde quòd Rachel sepulta est in itinere quo venit à Bethel in Bethlehem, vt hinc dicitur: sed non potest intelligi de itinere quo venit à superiori Bethel in Bethlehem; Ergo, &c. quæ pluribus verbis persequitur Thostatus, & apud eum legi possunt.

33 At enim verò probabilius videtur, eundem fuisse locum hinc & supra nominatum Bethel: nec cuius hinc sit mentio, eum fuisse Hierusalem. Hoc sensisse Beatum Augustinum, declarant verba eius in quaestione 116. in Genesim super hunc ipsum locum, quem nunc tractamus. Ponit enim ibi tanquam certum, & manifestum fuisse eundem omnino locum hinc & supra nominatum Bethel: sed in dubium vertit, vtrum erectio tituli lapidei, & libatio, & effusio olei, quæ hinc memorantur, fuerint eadem illa quæ supra Ge. 28. commemorata sunt; an verò diuersa fuerint, & idem bis in eodem loco diuersis temporibus Iacob religiosè peregerit. Sic enim ait

*Refellitur
Thostatus.*

August. Iterumne factum est hoc loco, quod suprà factū fuerat, an iterum cōmemoratum est? Sed utrumlibet horum sit, super lapidē libauit Iacob, non lapidi libauit: non ergo sicut Idololatræ solēt aras ante lapides constituit; & tanquam dijs, libare lapidibus. Sic Augustinus. Idem arbitrat^{ur} Caietan^{us}. nisi quòd eandem quidem fuisse putat regionem loci, sed non eandem partem loci. Ad hunc enim modum scribit super hoc loco Genesis: Paulò superiùs locum altaris appellauit Iacob, *Bethel*, propter antiquam scilicet scalæ angelicæ visionem: nunc autem locum tituli à se erecti appellat *Bethel*. Quocirca *Bethel*, fuit nomen, à Iacob impositum duabus partibus illius loci, loci videlicet altaris, & loci tituli, secundum diuerfas rationes: nam loco altaris, ratione scalæ visæ: loco verò tituli, ratione diuinæ huius apparitionis & locutionis. Sic Caietan^{us}. Ab istis auctoribus facit contextus narrationis Mosaicæ in hoc loco: talis enim est, ut non obscurè significet, postquam Iacob venit Luzam, cognomento *Bethel*, in eo ipso loco contigisse omnia quæ ibi narrantur, usque ad profectiōem eius in Ephratam, siue Bethleem. Nullam enim inter ista significat factam esse à Iacob mutationē loci, cum tamen aliàs eius mutationes loci, & transmigrations, distinctè & apertè, & nominatim in hoc capite exponat. His accedit, quod neque vsp̃a in Scriptura legimus, neque tradidit ullus eorum qui ante Thostatum, vel post de locis Terræ sanctæ accuratè scripserunt, Hierusalem fuisse vllō tempore appellatam nomine *Bethel*.

TERTIA DISPUTATIO.

Super illis verbis,

VERS. 16. Egressus autem inde, venit verno tempore ad terrā, quæ ducit
vsq; ad 21. Ephratam: in qua cum parturiret Rachel, ob difficultatem partus periclitari cœpit, &c.

Hæc verba nonnullas generant quæstiones, strictim à nob^{is} 34
hic tractandas. Harū prima est super illis verbis, *verno tempore*
pro quo est Hebraicè *chibrath*, cuius vocis ambiguitas fecit,
ut variè admodum hic locus exponeretur, & litigiosa esset inter
hebraizantes disceptatio. Pagninus sic vertit: *Erat adhuc quasi milliare*
terra, ad veniendum in terram Ephratb. Translatio noua, quam habet
Vatablus hoc modo: *Cum abessent iugerum agri ab Ephrata;* Chaldaicè sic
ad verbum: *Fuitque quasi stadium terra, veniendi ad Ephratam.* David
Kimhi in libro radicum, tantum itineris ea voce significari putat, quan-
tum à mane usque ad prandij tempus commodè posset confici. Hoc se-
cutus Caietan^{us}, cum memorasset supradicta illa verba Latinæ transla-
tionis: *Egressus inde verno tempore*: iuxta Hebræum, inquit, habetur, *Et*
fuit

fuit adhuc sicut prandium terre ad veniendum in Ephrath. Nihil hîc dicitur de tempore, sed de distantia locali à Bethleem, tanto videlicet spatio terræ, quantum peragi solet, donec prandeatur. A tempore itaque prandij quantitatem interualli mensurauit. Sic Caietanus. Oleaster ita putat vertendum; *Et fuit adhuc multum terræ (id est, viæ) ad veniendum in Ephratâ.* Lectio Græca hoc loco, oppidò quàm diuersa est. Sic enim habet; *Prophetus Iacob de Bethel; fixit tabernaculum suum ultra terrâ Gader. Et factum, dum appropinquaret in Chabratha ad veniendum in Ephrata, peperit Rachel.* &c. Sed illud *ultra turrin Gader* refert S. Hieronymus non vt in hoc loco positum, sed paulò inferiori, vbi etiam ista verba habentur in vulgata, & in Hebræo, nimirum versu 21. Illud autem Chabratha, positum est, pro voce Hebræa, *chibrath*.

Oleaster.

- 35 Cæterum iuuat indicare Lectori quid super hac re disputet B. Hieronymus, quid item Eugubinus, & Lippomanus, atque Oleaster, vt vel hinc appareat liquidò rectam esse hoc loco atque inculpabilem nostram Translationem Latinam. In Traditionibus Hebraicis in Genes. super hoc ipso loco ita scribit Hieronymus: Verbum Hebræum *chibrath*, in consequentibus vbi Iacob loquitur ad Ioseph: *Ego autem cum venirem de Mesopotamia Syriæ, mortua est mater tua Rachel in terra Chanaan, in via Hippodromi, ut venirem Ephrata, nescio quid volentes, Hippodromum septuaginta Interpretes transfulerunt; & statim ibi, vbi in Hebræo dicitur: Et sepeliebant eam in via Ephrata, hoc est Bethleem.* Rursus septuaginta pro Ephrata posuerunt, Hippodromum: cum vtique si Chabratha, Hippodromus est, Ephrata, Hippodromus esse non possit. Aquila autè ita transtulit; Et factum est, *καὶ ὁδὸν τοῦ ὄρους*, id est, in itinere terræ introiens in Ephrata. Sed melius est si transferatur, *In electo terræ tēpore, cū introiret Ephrata.* Porro vernū tempus significat cum in florem cuncta rumpuntur, & anni tempus electum est: vel cum transeuntes per viam, carpunt, & eligunt ex vicinis agris quodcumque ad manus venerit, diuersis floribus inuitati. Sic Hieronymus. Non solum igitur ita vertit Hieronymus, vt habet Latina Translatio, sed ita Latine verti oportere verba Hebraica, demonstrauit exposita ratione.

S. Hieronymus.

- 36 Eugubinus in Recognitione Pentateuchi super hoc loco, atque ipsum secutus etiam ad verbum Lippomanus in Catena, cum prænarrassent varias expositorum interpretationes illius vocabuli Hebræi *Chibrath*, à nobis paulò superiùs commemoratas; subdunt causam tantæ diuersitatis interpretationum, fuisse ambiguitatem vocis *Chibrath*: quæ vel potest accipi tanquam ex duabus vocibus coniuncta, vel tanquam vnius duntaxat vocis rationem habens; quemadmodum apud nos dictio *sustineamus* potest accipi tanquam vna vox à verbo Sustinere, vel tanquam ex tribus vocibus composita, videlicet *sus, tineam, mus*. Similiter *Chibrath*, si coniunctè legatur, significat interuallum siue spatium, puta vel vnum milliare, vel aliud quid simile. Si autem legatur disiunctè, vt littera *Caph* non sit littera substantialis huius dictionis, videlicet *Chi, berath*, significat, circa ver, vel circa viriditatem; cum ager pascuus est, & cibum dat terra, à

Eugubinus & Lippoman.

terra, à verbo *barah* descendens, quod *cibare* significat. Prior opinio quibusdam non valdè placet, quia dicunt non habere simile, vnde *chibrath* significat spatium, nisi forrè ductum à *chabir* quod significat *multum*, vt significetur multum terræ, siue itineris fuisse vsque ad Ephratam. Aben-Esra vtramque lectionem & interpretationem eius vocis & refert & approbat.

Oleaster. Oleaster porrò similiter prænarratis eiusdem vocis Hebrææ variis interpretationibus, ex suo sensu subtexit verba, quæ hîc subieci: Non miror, quod isti in tales inciderint expositiones, cum noluerint significationem radicis eius vocis attendere. Constat autem *Chabar* esse per se radicem, & significare *multum esse*, vt patet Iob 8. & 15. & 31. & 34. & Isaïæ 16. Talis autem significatio optimè quadrat in vocem *Chibrath*, hoc loco positam. Moses enim rationem voluit reddere cur sepulta fuerit Rachel in via, & non potius intra urbem Ephrata: dicit autem ideo factum esse, quoniam adhuc multum erat terræ, id est itineris ad veniendum in Ephrata. Quare sic vertendum fuit; *Et fuit adhuc multum terra ad veniendum in Ephrata.* Et mirum est, istos vertisse milliare: cum neque *Barach* neque *Chebir*, quæ radices eius nominis ab istis ponuntur, vsquam significare videantur, milliare. Sic *Oleaster*. Cuius interpretationem excludere videntur, quæ de loco, & situ sepulcri Rachelis prodidit memoriæ Borcardus in Descriptio ne Terræ Sæctæ in Prima Parte, capite septimo, numero quinquagesimo sexto his verbis: Scias sepulcrum Rachelis non esse in ciuitate Bethleem, sed foris iuxta viam, quæ ducit Hebron ad dexteram, ad iactum vnus arcus extra Bethleem. Non igitur ex loco, vbi sepulta est Rachel, multum terræ, siue itineris supererat, vsque in urbem Ephrata, sicut habet interpretatio Oleastri.

Vicissitudo bonorum & malorum in hac vita mortalibus solennis & utilis est.

Altera quæstio locum habet circa illa verba: *Cum parturiret Rachel*, ob 38
difficultatem parius, periclitari cepit. Verf. 17. Sed ante alia scire conuenit, vel ex hac historia, & exemplo Iacob, sicut etiam omnium temporum, atque omnium gentium frequentissimis experimentis comprobatur est, res mortalium, gaudij & tristitiæ, dolorisque ac voluptatis, & spei ac timoris vtili quadam vicissitudine ac temperamento constare, nullique in hac vita solidum, & sincerum, & perpetuum gaudium contingere, sed tristitia subinde doloré que dilui, atque interrumpi. Ecce, Iacob, duodecimo filio in prouecta senectute auctus, ingenti lætitia & voluptate affectus est: sed mox dilectissimæ vxoris interitu, quasi dirissimo quodam doloris telo percussus est. Scitum igitur illud Euripidis dictum est, meritóque celebratum:

Euripidas in Iphigenia.

Gaudere, atque dolere necesse est.

Mortalis enim es. Sin tu nolis,

Tamen eueniet. Sic diis placitum:

Causa difficultatum & dolorum qua mulieribus in pariendo contingunt.

Sed quæritur, vnde mulieribus in pariendo tanta difficultas, & dolor, 39
& nonnunquam mors etiam accadat, sicut Racheli contigisse narratur in hoc loco. Complures causas eius rei licet afferre. Primò namque id potest accidere ex angustiis vteri, vel eius alia quapiam affectione mala. Deinde potest

id euenire ob grandiore[m] solito fœtus magnitudinem, aut frequentio-
rem, & validiorem eius in vtero agitationem, vel ob aliam eius sinistra[m]
& aduersam affectionem. Adhæc, si partus adueniat mulieri grauidæ,
cùm ea graui aliquo tenetur morbo. Duas præterea causas licet adiun-
gere ex Aristotelis doctrina; vt quarta causa sit, desidiōsa nimis vita
mulieris. Quinta verò, si nimio longiorem in enitendo moram trahat.
Ponam hîc verba Aristotelis ex libro quarto de Generatione Anima-
lium, capite sexto. In ferendo, inquit, vtero, homines cum ceteris ani-
malibus diffident. Cum enim cetera plurimum temporis valeant cor-
pore, cum ferunt vterum: mulieres magna ex parte ægrè degunt. Cuius
rei causa aliqua, vel ad vitam referri potest. Cum enim mulieres vitam
otiosam, & sellulariam quandam degant, pius contrahunt sibi excremē-
ti. Nam quibus gentibus solitum est, vt mulieres suscipiant labores, ijs
nec vterus tam difficulter gestatur, & partus facilis est. Denique qui-
busuis locis, mulieres, quæ laborare consueuerunt, facilius pariunt: La-
bor enim excrementa consumit, quæ in mulieribus otiosis augentur.
Cùmque parturigo laboriosa sit; labor, & exercitatio acta vitæ facit,
vt spiritum possint retinere: in qua re facilitas partus conciliatur. Sed
maximè causa est, quòd cùm ceteris, aut exigua purgatio, aut nulla ma-
nifesta fiat, mulieri plurima euenit. Quæ cum per vteri gestationem de-
fierit, infestat atque perturbat: quippe cùm etiam nō grauidis, nisi pur-
gationes fiant, ægritudines contingant. Paucis verò quibusdam mulie-
ribus euenit, vt prægnantes meliùs corpore valeant: videlicet iis, quarū
in corporibus exigua continentur excrementa, quæ absumi possunt cū
alimento, quod fœtui ministratur. Sic ibi Aristoteles. Et in libro pri-
mo de Animalibus, difficultatem ait pariendi etiam accidere propter
dilationem longiorem. Nam & nunc, inquit, mulieres, si in partu vel
oscitando, vel aliqua huiusmodi causa retrahunt, difficilius pariunt. Et
lib. 7. scribit Plinius oscitationem in enixu, lethalem esse mulieribus.

Aristoteles.

40 Tertia quæstio nascitur ex illis verbis: *Egrediente anima præ dolore, &*
imminente iam morte, vocauit nomen filij sui Ben oni, id est, filius doloris mei:
Pater vero appellauit eum Benjamin, id est, filius dextera. Vers. 18. Quæri-
tur, cur nomen Ben oni, id est, filius doloris mei, adeo displicuerit Ia-
cob, vt id confestim abiecerit, & pro eo posuerit nomen Benjamin,
quod significat filium dexterae? Nimirum ex profanis iuxta sacrisque
historijs cognoscere est, veteribus illis hominibus magno studio, & cu-
ræ fuisse, nomina imponere pulchra, & apta rebus ipsis, & præclarum
quid atque faustum præsignantia, & quasi promittentia, nomina verò
inamœna, & triste quid, vel absurdum significantia, & tanquam infau-
stum quidpiam portendentia, vehementer exhorruisse, & prorsus repu-
diasse. Strabo lib. 13. de Theophrasto scribens: Theophrastus, inquit,
prius appellabatur Tyrannus, quem Aristoteles magister, eius mutato
nomine nominauit Theophrastum: simul prioris nominis absurditate
offensus, simul etiam eius linguæ facundiam significare volens. Triste
igitur & infautum Patriarchæ Iacob visum est nomen Ben oni à matre

Plinius.

*Speciosa no-
mina impone-
re filijs, aliis-
ve rebus cura
fuit Veteri-
bus.*

Strabo.

impositum; ut quod acerbissimum casum coniugis in enixu eius filij extinctæ perpetuò sibi repræsentaret, & idcirco mutauit in nomen Bè-iamin, futuræ habens fortitudinis, & prosperitatis significationem. Nomen enim *dextera*, in sacris litteris significat interdum robur, & prosperitatem, & honorem. Veterum opinio fuit, præsertim apud Romanos, fortunatos eos fore, qui, enecti in partu matris, nati essent: Sic aiunt priorem Africanum esse natum: Sic etiam primus Cæsarum, à cæso matris utero appellatus est.

Oleaster

Quid sit voca-
ri filius dex-
teræ.

De germana porro significatione atque interpretatione istorum nominum *Ben oni*, & *Ben iamin*, præter ea quæ tradit Sæctus Hieronymus in Quæstionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum, Oleaster hæc scribit: Dictio *On* significare videtur fortitudinem, & laborem, quod in labore ostendatur hominis fortitudo, unde ita posset hic verti: Vocauit nomen eius Filium laboris, id est, in cuius partu multum laborasset mater: vel Filium fortitudinis, quod fuisse matre fortior, & qui mortua matre superuixisset. Quare autem pater vocauerit eum Filium dextere, duplex potest assignari ratio. Altera, quod ex eo cognosceretur, adhuc in ipso esse robur, & fortitudinem generandi filios; solet enim robur, dextere vocabulo signari: Secunda, quia pueri ultimo nati, solent esse ferè semper ad dexteram patris sui, quod eos tenerius amare, & maiorem curam eorum habere videantur.

Ruperti alle-
goria.

Rom. 11

Ceterum hanc historiam de morte Rachelis in partu Benjamin, & utroque eius nomine sic allegorizat Rupertus lib. 8. in Genesim capite 15. Quemadmodum supra, inquit, dictum est non carere mysterio, quod mors Debboræ, quæ nutrix Rebecæ fuerat, commemorata sit, tacita ipsius Rebecæ morte: sic & nunc sciendum, non frustra mortem Rachelis inueniri, cum Liæ mors scripta non sit: Quid enim Rachel, nisi primitiuam ex Hebræis; & quid Lia, nisi collectam ex Gentibus signat Ecclesiam? Moritur ergo Rachel, & mors Liæ silentio premitur: quia videlicet Synagoga palam per infidelitatem, à vitæ gratia excidit. Ecclesia verò Gentium viuunt per fidem usque in finem seculi. Et notandum, quod Rachel in partu obiit; nam Synagoga tunc mortua est, quando Christum & eius Apostolos emisit, *Quæ enim assumptio*, inquit Paulus, *nisi vita ex mortuis*? Vnde Rachel egrediente anima eius præ dolore, vocat filium suum Ben oni, id est, filium doloris mei: doluit enim, id est, inuidit; & dolenda sorte inde mortua est, quod ex ipsa, vita assumpta sit. Pater autem vocauit eum Benjamin, id est filium dextere: quia profectò ille est filius, Apostolorum

Ephes. 1.

Chorus, quem confedere fecit cum
Christo ad dexteram suam
in cælestibus.

QUARTA

QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis,

Mortua est Rachel, & sepulta in via, quæ ducit Ephratam, hæc VERS. 19.
 est Bethleem. Erexitque Iacob titulum super sepulcrum eius: & 20.
 hic est titulus monumenti Rachel usque in presentem diem.

42 **E**PHRATA, & Bethleem (ait Hieronymus in Traditio- S. Hieronym.
 nibus Hebraicis in Genesim super hunc locum) vnus vr-
 bis duo sunt vocabula, sub consimili tamen interpreta-
 tione: siquidem Ephrata, interpretatur *frugifera*; Bethleë, Ioannes 6.
domus panis vertitur, propter eum panem, qui de cælo de-
 scendisse se dicit. Idem in libro de locis Hebraicis: Bethleem, inquit,
 ciuitas est Dauid, in sorte tribus Iudæ, in qua Saluator natus est; in sex- Matth. 2.
 to milliario ab Aelia, id est, Hierusalem, contra meridianam plagam, Luc 2.
 iuxta viam quæ ducit Hebron, vbi & sepulcrum Iesse, & Dauid osten-
 ditur, & mille circiter passibus procul est turris Ader, quæ interpreta-
 tur *Turris gregis*, quodam vaticinio pastores Dominicæ nativitatis con- Luc 2.
 scios ante significans. Sed & prope eandem Bethleem, regis quondam
 Iudæ Archelai tumulus ostenditur, qui semitæ ad cellulam nostram &
 via publica diuertentis principium est. Vocabatur autem Bethleem, &
 filius Ephrata, id est, Mariæ, vt in Paralip. libris plenius legimus. Sic eo 1. Paralip. 1.
 loci S. Hieronymus. Et idem paulò infra, Ephrata, inquit, est in tribu cap. 2.
 Iuda, licet plerique malè existiment esse in tribu Benjamin; est autem
 iuxta viam, vbi sepulta est Rachel, quinto milliario ab Hierusalem, in
 eo loco, qui à septuaginta vocatur Hippodromus. Legimus Ephratam
 in Paralipomenon libro, sicut supra dictum est. Sic Hieronymus.

43 Est autem de origine istorum nominum Ephrata & Bethleem quæ- Disputatio
 stio & disceptatio Thostati cum Lyrano. Lyrano enim secutus Rabbi Thostati cum
 Salomonem, ait, urbem istam fuisse appellatam Ephratam ab vxore Lyrano super
 Caleb sic nominata, vt legitur 1. Paralipomenon cap. 2. Fuit autem ille origine nomi-
 Caleb, filius Hefron, qui cum auo suo Iuda, & proauo Iacob patriarcha num Ephrata,
 descendit in Aegyptum, vt habes Genesim quadagesimo sexto. Postea or Bethleem.
 verò istam ciuitatem putat vocatam esse Bethleem, quodd post eam ste-
 rililitatem, quæ contigit in tempore Elimec mariti Noëmi, & tempore
 Ruth, extitit ingens frugum copia; ibique quasi horreum constitutum est
 propter tritici abundantiam; vnde traxit nomen Bethleem, quod signi-
 ficat *domum panis*. Sic isti. Sedenim vtrūque dictum istorum, manifestis,
 vt videtur sibi, argumentis refellit Thostatus. Nā illud nomen Ephrata
 nō potuit imponi ei vrbī, nisi post ingressū Hebræorum in terrā promis-
 sionis: in quam neque Caleb, neque vxor eius Ephrata ingredi potue-
 runt. Hefron quippe pater ipsius Caleb, & focer Ephratæ, descendit cū

Iacob in Aegyptum, ex quo tempore vsque ad egressum Hebræorum ex Aegypto, transferunt quindecim & ducenti anni, vt etiam nos ostendimus in tertio Tomo nostro in cap. 15. Genes. super illis verbis: *Et subyicient eos seruituti, & affligent quadringentis annis.* Ab egressu porro Hebræorum ex Aegypto, vsque ad ingressum eorum in terram promissionis, præterierunt anni quadraginta peregrinationis eorum in deserto. Ergo ab ingressu Helron in Aegyptum, vsque ad introitum Hebræorum in terram promissionis, fluxerunt anni ducenti quinquaginta quinque. Ponamus autem Helron annis viginti post suum in Aegyptum ingressum, genuisse filium suum Caleb: ex quo sequeretur ab ortu Caleb vsque ad ingressum Hebræorum in terram promissionis, transisse annos amplius ducentos triginta. Non igitur iste Caleb, nec vxor eius Ephrata intrare potuerunt Terram promissionis; nemo enim in illa ætate tamdiu vivebat; quare vocabulum *Ephrata*, non est impositum ab vxore ista Caleb. Præterea, istud factum esset aliquandiu post mortem Moysis; cum tamen vtrumque nomen eius loci non semel Moses in hoc libro commemoret. Nec firmum est quorundam responsum, Mosem spiritu prophetico prænoscentem futura ista nomina eius loci, per anticipationem vsurpasse. Non enim oratio hæc, & Scriptura Moysis, prophetica est, sed historica, tradita Hebræis, qui tunc vivebant: quibus ignota prorsus fuissent ista nomina, vtpotè tali spiritu prophetico carentibus.

Atque hoc ipsum argumentum valet contra alterum dictum Lyrani & Rabbi Salomonis, affirmantium, nomē Bethleem positum esse ei loco propter copiam frugum quæ accidit tempore Ruth: si quidem id accidit plus ducentis annis post mortem Moysis, vt hoc loco argumentatur Thostatus. Non igitur tale nomen notum fuit Moysi; aut si notum fuisset, vt ipsi dicunt, per propheticum spiritum, erat certè prorsus ignotum omnibus gentibus eius temporis: præsertim verò Hebræis, quibus hæc scribebat Moses. Concludit igitur Thostatus, tam nomen Ephrata, quàm Bethleem, fuisse antiquius, non solum Moysis, sed etiam Iacobi ætate. Sic ex Thostato. Cuius tamen argumentatio non admodum valida est. Potest enim fieri, vt nomen Bethleem multo post mortem, Moysis tempore impositum sit ei vrbi, eius autem commemoratio, quæ hîc ponitur, non sit à Mose tradita, illa dicunt verba: *Hæc est Bethleem*, & item infra Genes. 48. *Iuxta viam Ephrata, quæ alio nomine appellatur Bethleem*: sed adiuncta sit à sapientibus Synagogæ, qui auctoritate ipsius, & diuino afflatu pleni, libros Moysis concinnarunt, expositis quibusdam quæ propter vetustatem iam erant obsoleta, & in alia nomina iam fuerant commutata, qua de re meminisse Lectorem. In superiore loco prioris libri Paralipomenon, nominatur quidam Salma pater Bethleem, & Caleb nepos prioris Caleb, de quo paulò antè diximus: hic terram promissionis iurauit, & potuit ex nomine auis suæ Ephrata simile nomen imponere vrbi, quæ dicta est Bethleem; istius enim Caleb, etiam in octogenaria ætate, propemodum incredibile robur corporis & vigor animi

animi memoratur in libro Iosue, capite 14.

44 Circa illa verba: *Mortua est ergo Rachel, & sepulta est in via, quæ ducit Ephrata*, aduertat Lector tum ex hoc loco, tum ex altero loco, qui est infra sub finem capitis 49. apertè perspicitur, Rachelem aliquanto tempore obiisse prius quàm Liam. Hinc enim apparet Rachelem esse mortuam priusquam Iacob perueniret in urbem Hebron, quò tendebat ad patrè suum Isaac. At illi dicitur, Liam fuisse sepultam in Hebron cū Abrahā, & Sara, & Rebecca; nempe postquam Iacob venerat iam Hebron, & aliquandiu mās erat apud patrē Isaac. In maiori chronologia Hebræorum traditur Rachelem mortuam esse, ex actis 36. statis suæ annis, cum nupsisset Iacobo, agens 22. annum, & in eius matrimonio mansisset annis quatuordecim. Sed hoc falsum est, mansit enim cum viro suo Iacob in Mesopotamia tredecim annis, quia statim vt transactum est primum septennium seruitutis, data est in potestatem Iacob, Genesis 29. hic autem per annos viginti moratus est in Mesopotamia: à discessu autem ex Mesopotamia vsque ad mortem Rachelis anni nō minùs decem fluxerunt, vt suprà ostensum est: mansit igitur cum viro annis viginti tribus. Quare si, cum nupsit, erat viginti duorum annorum, eam, cū obiit, fuisse annorum ampliùs quadraginta necesse est. Illud itē falsum est, quod in eadem chronologia traditur, Rachelem, & Liam fuisse gemellas eodem partu editas: quippe suprà Gen. 29. apertis verbis dixit Moses Rachelem minorem fuisse natu, Liam verò sororem fuisse maiorem.

Liam aliquāto tempore esse mortuam post obitum Rachelis.

Erratum maioris chronologiae Hebræorum.

45 Quæri etiam potest super eo quod hic dicitur, Iacob erexisse titulum super sepulcrum Rachelis: cur id fecerit Iacob. Sed nimirum declarare voluit ea re Iacob amorem suum, quo Rachelem coniugem flagrantissimè ac perseverantissimè dilexerat: simulque apud posteros memoriam tam caræ vxoris, in perpetuum, quantum in ipso erat, prorogare. Duabus enim rebus, eorum qui mortui sunt, memoriam in futurū prolatæ, & quodammodo immortalem facere possumus: primò magnifica eis condendo sepulcra, aliāve nominis eorum præclara monumenta statuendo. Fuisse autem, Troianis etiam temporibus, apud Ethnicos morem faciendi mortuis sepulcra, sepulcralésque titulos, non obscurè indicat Homerus, cuius sunt illi versus Latinè redditi:

Cur Iacob erexit titulum super sepulcrū Rachelis.

Vt te sepeliant fratres, & sodales

Sepulcro, & titulo: est enim hoc præmium morientium.

Hodièque dicuntur Iudæi simile quid facere in sepulcris suorum, insculpentes ea verba quæ Abigail dixit Dauidi, vt legimus primo Regū cap. 25. *Sit anima tua ligata in fasciculo viuentium apud Dominum Deum tuum.* Verumenimverò mortuorum memoria, & nomen, ac fama perpetuatur maximè ingenij operibus, cum disertissimis scriptis, sempèrque mansuris, vel historijs, vel carminibus, eorum virtutes factæque celebrantur. Sic Achilli & Aenæ quodammodo immortalitatem dedere Homerus & Virgilius. Disputari posset hoc loco, qualis fuerit ille titulus, quem Iacob erexit super sepulcrum Rachelis: verum super ea re disputatum à nobis est suprà, cū explanaremus verba illa capitis 28. *Tulit*

fff. 3

Iacob lapidem, quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper. Borcardus in prima Parte c. 7. numero 56. tradit super sepulcro Rachelis erexisse Iacob pyramidē pulchram nimis: & in eius basi duodecim disposuisse pregrandes lapides, secundum numerū filiorū suorū.

Borcardus.

VERS. 21. Egredius inde Israel, fixit tabernaculum trans Turrem gregis.
22. 23. Cūque habitaret in illa regione, abiit Ruben, & dormiuit cum Bala vxore patris sui: quod illum minimē latuit. Erant autem filij Iacob duodecim, &c.

Vo d hīc dicitur de habitatione Iacob trans turrim gregis, ⁴⁶ & legitur idem Hebraicē, & Chaldaicē; id nō habent in hoc loco Græci codices, sed paulō suprà Versu 16. habent ista verba, alieno nempe loco, sic enim illic ad verbum habent habent libri Græci: *Et profectus de Bethel, fixit tabernacula trans Turrim Gader.* Sed quis locus est iste *Turris gregis*, siue, vt est Hebraicē, *Turris Ader*; Soluit breuibz hanc quæstionem B. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum, ita scribens: Hunc locum Hebræi esse volunt, vbi postea templum ædificatum est: & turrim Ader, turrim gregis significare, hoc est; congregationis, & cœtus: quod & Propheta Michæas testatur dicens: *Et turris gregis nebulosa, filia Sion*: Illōque tempore Iacob trans locum, vbi postea templum ædificatum est, habuisse tentoria. Sed si sequamur ordinem viz, pastorum iuxta Bethleem locus est, vbi vel Angelorum grex in ortu Domini cecinit; vel Iacob pecora sua paut, loco nomen imponēs: vel, quod verius est, futurum iam tunc mysterium monstrabatur. Sic ibi Hieronymus, qui etiam in libro de locis Hebraicis ait, Turrim istam Ader mille passibus procul fuisse ab vrbe Bethleem. Neque verò Hieron. negat templum; vel urbem Hierusalem appellatam quoque fuisse Turrim gregis; cū id perspicuē dixerit Michæas supradictis verbis, quæ Hieronymus citauit, & ad eam sententiam interpretatus est in commentariis suis super Michæam: sed hoc tantū negat Hieronymus, turrem gregis hīc nominatam, fuisse in monte Moria, vbi templum postea ædificatum est; patet enim fuisse prope urbem Bethleem. Ergo nomen Turris Ader, seu gregis, in duobus locis dicebatur; & in eo qui erat prope Bethleē; & in ipso templo, siue vrbe Hierusalem. Templum porrō vocabatur Turris, quōd in modum, & figuram turris ædificatum esset. Dicebatur item, Ader, siue gregis; vel quōd illuc religionis causā, cœtus & congregationes Hebræorū in similitudinē Gregū conueniebant; vel quōd eō ducebantur greges ouium ad immolandum Deo. Verū turris gregis, de qua hīc agitur, erat campus pascuis vberimus, & grandibus oleis refertus: in quo postea, in memoriam Angelici exercitus, qui pastoribus apparuit, quo tempore ortus fuerat Dominus noster in Bethleem, dicitur Helena mater Constantini ædificasse templum sub nomine Sanctorum Angelorum. Sed

Quæstio quis
locus fuerit
Turris Gre-
gis.

Michæa. 4.

Luc. 2.

Luc. 2.

Sed expendamus illa verba, *Abiit Ruben, & dormiuit cum Bala concubina patris sui, quod ipsum minime latuit.* Vers. 12. Post illud: quod ipsum minime latuit: addiderunt de suo lxx. Interpretes: *Et malum visum est in oculis eius, quæ nec Latini, neque Hebræi, neque Chaldaici codices habent.* Non est dubium, quin per illud, *Dormiuit cum Bala*, significetur carnalis concubitus: ad id namque significandum sæpissimè talè phrasim vsurpat Scriptura. Atque ita debere intelligi, dubitare neminem finit, quòd Iacob infrà Gen. 49. ob istud flagitium maledicens filio suo Ruben, dixit, *Effusus es sicut aqua, non crescas: quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius.* Quocirca nugæ sunt, & meræ fabulæ, quod Rabbi Salomon, eiùsque affectatores quidam super hoc loco dixerunt, A Ruben non vitiasse vxorem patris sui, sed lectum eius, quem Iacob trãstulerat in tabernaculum Lię matris Ruben, ex eo loco, Rubẽ indignabundum expulisse: atq; hoc in suam contumeliam accepisse Iacob. Istud porrò genus flagitij dormiendi cum Nouerca, etiam apud Ethnicos, turpissimum, & probrosissimum ducebatur. Audi B. Paulum 1. ad Cor. 5. *Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut vxorem patris sui aliquis habeat, & vos inflati estis, & non magis letum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.* Nec verò non rectè, & cum laude fecisse putatur rex Salomò in Adoniam fratrẽ vindicans, quòd Abisag Sunamitem paterni tori sociam, in vxorem postulauerit.

Locus Pauli 1. ad Corinth. 5.

Et verò modestior multo quàm Ruben fuisse videtur Antiochus, filius Seleuci regis Asiæ, qui Stratonicæ nouercæ suæ insano captus amore, tacitus, vulnus occultum venis alebat, & cæco carpebatur igni, donec ob eam causam in grauissimum morbum incidens, à solertissimo medico Erasistrato causa morbi deprehensa est. Quid ego dicam de Hippolyto? cuius pudicitia, impotentissimæ libidini Phædræ nouercæ suæ assentiri nolentis, summis in tragœdia laudibus celebrata est? Ceterum verisimile est, Iacob, post id temporis, remouisse à thoro suo Balam: & in perpetuum ab eius concubitu abstinuisse: quod etiam multis post seculis fecisse legimus in 2. Regum cap. 20. Dauidem, decem suis concubinis à filio suo Absalon similiter vitiatas atque sœdatis. Erat autem eo tempore Ruben minor vigesimo quarto anno: hoc enim euenit ante venditionem Ioseph, qui tunc fuit sexdecim annorum Genes. 37. Ruben autem, septem tantum annis maior natu erat, quàm Ioseph, vt ex cap. 29. & 30. Genesis colligitur. Mirumque videri potest, Iacob ita dissimulasse illud facinus, vt nec filium, nec vxorem castigauerit.

3. Reg. 2. Antiochus.

Erasistratus

Cuius ætatis fuerit tunc Ruben.

Verum non omnia Iacob dicta, factaque scriptis à Mose prodita sunt. Non tamen impunè tulisse id Ruben, sed grauissimo supplicio, non ipsum modò, sed eius quoque posteros ob id esse punitos, supradicta in eum maledictio Iacob, manifestè demonstrat.

* * *

Hi

VERS. 16.

Hi sunt filij Iacob, qui in Mesopotamia Syriæ.

Cur hic memoretur numerus filiorum Iacob.

VR hoc loco recensuit Moſes numerum filiorum Iacob? 48

An ex occasione flagitij, quod amiſerat Ruben? cuius ſœditatem, atque indignitatem vehemētius exaggerare volēs, oftendit fuiſſe eum primum natu, & principem omnium filiorum Iacob. An, vt placet quibuſdam, vt latenter ſignificaret, poſt illud flagitium Rubem, Iacob abſtinuiſſe ſe à generatione filiorum, & coniugali concubitu? An quòd mox initio ſequentis capitis expoſiturus eſſet ſtirpem ac poſteritatem Eſau, voluit ante, omnem, quæ tunc erat, progeniem Iacob commemorare? Sed cur inter liberos Iacob, nō memoratur filia eius Dina? An id factum ex conſuetudine Scripturæ, quæ in deſcribenda genealogia, non ſœminarum, ſed virorum dūtaxat, mentionem facit? An eam conſulto hic reticuit Moſes, propter ſœditatem & atrocitatem caſus eius apud Sichimitas, cuius in illa fuiſſe non minimam culpam, negari non poterat?

Cur inter liberos Iacob nō ſit nominata Dina.

Quomodo Bēiamin numeratus ſit inter filios Iacob natos in Meſopotamia

*Chryſoſt.
Cyrillus.*

Ceterū illud plus habere videtur dubitationis, cur inter filios Iacob, 49 qui dicuntur ei fuiſſe nati in Meſopotamia, numeretur Bēiamin, quem ex hiſtoria huius capitis conſtat, fuiſſe natum in terra Chanaan, prope ciuitatem Bethleem. Nec ſanè verum eſt, quod Chryſoſtomus homilia lx. in Geneſim dicit, idēque ſentire Cyrillum, fertur in Catena in Geneſim; Benjamin fuiſſe quidem natum in terra Chanaan, ſed eſſe tamen ſatum, & conceptum, in Meſopotamia, eo nimirum tempore, quo Iacob diſceſſum inde adornabat: hoc dico falſum eſſe. Poſt diſceſſum enim Iacob ex Meſopotamia, vſque ad ortum Benjamin, decem circiter annos præteriſſe, ſuprà oſtenſum eſt. Eodem modo iſtam opinionē S. Auguſtinus loco paulo infra citato reſellit. Nos igitur dicamus, in illis verbis: *Hi ſunt filij Iacob, qui nati ſunt ei in Meſopotamia Syriæ*: illud: *Hi ſunt filij Iacob*, referri debere ad omnes eius filios proximè memoratos. Illud verò *qui nati ſunt in Meſopotamia*, referendum eſſe ad omnes, excepto Benjamin, quem non fuiſſe natum in Meſopotamia, Leſtor ignorare non poterat, cum proximè ante dictum eſſet, fuiſſe natū prope Bethleem. Sed illa promptior & planior eſt ſolutio, quæ B. etiam S. Auguſtino maximè probatur in Quæſtione 117. in Geneſim, morem eſſe Scripturæ, quod omnibus præter admodum paucos, conuenit, id ſimpliciter, & generaliter attribuire omnibus; cuius moris, paſſim obuia ſunt legenti ſcripturam exempla.

VERS. 27. Venit autem Iacob ad Iſaac, patrem ſuum in Mambre, ciuitatem Arbee; hæc eſt Hebron, in qua peregrinatus eſt Abraham, & Iſaac. Et completi ſunt dies Iſaac centum octoginta annorum.

Non

50

ON est verisimile, nunc primum Iacob, postquam redierat ex Mesopotamia, visum iuisse patrem suum Isaac, cum decem circiter annos, ex quo regressus fuerat ex Mesopotamia, mansisset in terra Chanaam. Tunc igitur primum venit cum omni familia, stabili commoratione mansurus apud patrem suum. Verum non abs re fuerit, ut hoc loco strictim indicemus totius vitæ Isaac Chronologiam. Isaac natus est, patre eius Abraham cētenario. Genes. 21. Quoniam autem Abraham natus ex anno ducentesimo nonagesimo secundo post diluuium, ut colligitur ex cap. xj. Genes. consequens est, Isaac esse natum post diluuium anno trecentesimo nonagesimo secundo. Et quia diluuium factum est anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo sexto à mundi creatione; hinc apparet Isaac fuisse natum anno, post orbem conditum, bis millesimo, & quadagesimo octauo; excessisse autem anno bis millesimo ducentesimo vigesimo octauo, obiit enim exactis vitæ annis, 180. Isaac porro ductus à patre suo est in montem Moria, ut immolaretur Deo, annos natus, auctore Iosepho, viginti quinque, vel secundum Hebræos in maiori sua Chronologia, triginta septem. Rebeccam duxit vxorem, anno ætatis quadagesimo, & per viginti annos nullam ex ea prolem suscipiens, denique cum sexagenarius esset, Iacob & Esau procreauit: vtrunque proditum est Genes. 25. Natus verò annos centum triginta septem, præter opinionem suam, benedixit filio suo Iacob, & primogenitum constituit, putans esse Esau, ut supra ostendimus circa initium cap. 27. & iuxta idem tempus, misit filium suum in Mesopotamiam. Genes. 28. Ex eo tempore vsque ad obitum ipsius, per annos scilicet tres, & quadraginta, nihil de eo proditum est sacris litteris. Cum mortuus est Isaac, erat Iacob annorum centum viginti; quippe qui sexagenario Isaac natus fuerat, ut dictum est supra Genes. 25. Et quoniam septimum & cētesimum circiter annum agebat, cum post reditum ex Mesopotamia venit ad patrem suum, ut ex supradictis manifestum est; hinc apparet fuisse eum per tredecim annos cum patre suo. Falsum itaque est, quod traditur ab Hebræis in maiori Chronologia, Iacob tunc ministrasse patri suo per viginti duos annos. Illud denique hoc loco aduertat Lector, manifestam hinc esse hystero-logiam, & in historia anticipationem. Siquidem hinc prius narratur mors Isaac; posterius verò infra Gen. 37. memoratur venditio Ioseph, quæ tamen, tredecim annis, excessum Isaac antecessit. Etenim sexdecim annorum erat Ioseph cum est venditus, ut scriptum est Genes. 37. Iacob autem tunc erat septem & centum annorum, nempe genuerat eum, ætatis annum agens vnum & nonagesimum, ut supra ostendimus, cum explanaremus caput 30.

*Exponitur
Chronologia
vitæ Isaac.*

*Genes. 22.
Iose lib 1.
Antiquit.*

At verò cum excessit Isaac, annorum erat
Iacob, ut paulò superius docuimus,
centum viginti.

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA

IN CAPVT

TRIGESIMVM SEXTVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Recensetur progenies, & posteritas Esau.

1 **H**Æ sunt autem generationes Esau, ipse
2 est Edom. Esau accepit vxores de filiabus
3 Chanaam: Ada filiam Elon Hethæi, &
4 Oolibama filiam Auæ filiæ Sebeon He-
5 uæi: Basemath quoq; filiam Ismael soro-
6 rem Nabaioth. Peperit autem Ada Eli-
7 phaz: Basemath genuit Rahuel: Ooliba-
8 ma genuit Iehus, & Ihelon & Core. Hi filij Esau qui nati sunt
9 ei in terra Chanaam. Tulit autem Esau vxores suas & filios &
10 filias, & omnem animam domus suæ, & substantiam, & peco-
11 ra, & cuncta quæ habere poterat in terra Chanaam: & abiit in
12 alteram regionem, recessitq; à fratre suo Iacob. Diuites enim
erant valde, & simul habitare non poterant: nec sustinebat eos
terra peregrinationis eorum præ multitudinem gregum. Habi-
tauitque Esau in monte Seir, ipse est Edom. Hæ autem sunt
generationes Esau patris Edom in monte Seir, & hæc nomina
filiorum eius: Eliphaz filius Adæ vxoris Esau: Rahuel quoque
filius Basemath vxoris eius. Fueruntque Eliphaz filij Theman,
Omar, Sepho, & Gathan, & Zencz. Erat autem Thamna con-
cubina

cubina Eliphaz filij Esau: quæ peperit ei Amalech, hi sunt filij
 Ada vxoris Esau: Filij autem Rahuel, Nahath & Zara, Sam- 13
 ma & Meza. hi filij Basemath vxoris Esau. Isti quoq; erant filij 14
 Oolibama filiz Anæ filiz Sebeon, vxoris Esau, quos genuit ei
 Iehus, & Ihielion, & Core. Hi duces filiorum Esau: Filij Eliphaz 15
 primogeniti Esau, dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux
 Cenez, dux Core, dux Gatham, dux Amalech. hi filij Eli- 16
 phaz in terra Edom, & hi filij Ada. Hi quoque filij Rahuel fi- 17
 lij Esau: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza: hi
 autem duces Rahuel in terra Edom: isti filij Basemath vxoris
 Esau. Hi autē filij Oolibama vxoris Esau: dux Iehus, dux Ihe-
 lon, dux Core. hi duces Oolibama filiz Anæ vxoris Esau. Isti 18
 sunt filij Esau, & hi duces eorum: ipse est Edom. Isti sunt filij 19
 Seir Horrei, habitatores terræ: Lotam, & Sobal, & Sebeon, & 20
 Ana, & Dison, & Eser, & Disan: hi duces Horrei, filij Seir in ter- 21
 ra Edom. Facti sunt autem filij Lotan: Horri, & Heman. Erat 22
 autem soror Lotan, Thamma. Et isti filij Sobal: Aluan, & Ma- 23
 nahat, & Ebal, & Sepho, & Onam. Et hi filij Sebeon: Aia & Ana. 24
 Iste est Ana, qui inuenit aquas calidas in solitudine, cum
 pasceret Asinos Sebeon patris sui. Habuitque filium Dison, & 25
 filiam Oolibama. Et isti filij Dison: Hamdan, & Eseban, & Ie- 26
 thram, & Charan. Hi quoque filij Eser: Balaan, & Zauan, & 27
 Acan. Habuit autem filios Disan: Hus & Aram. Hi duces Hor- 28
 rorum: dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana, dux Di- 29
 son, dux Eser, dux Disan: isti duces Horrorum qui impera- 30
 uerunt in Terra Seir, Reges autem qui regnauerunt in terra 31
 Edom, antequā haberent regē filij Israel, fuerunt hi: Bela filius 32
 Beor, nomēnq; vrbis eius Denaba. Mortuus est autem Bela, & 33
 regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Bosra. Cūmq; mortuus 34
 esset Iobab, regnauit pro eo Hufan de terra Themanorū. Hoc 35
 quoq; mortuo, regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percuf- 36
 sit Madiā in regione Moab: & nomen vrbis eius Auith. Cūmq; 37
 mortuus esset Adad, regnauit pro eo Semla de Masreca. Hoc
 quoque mortuo regnauit pro eo Saul de fluuio Rohoboth.
 Cūmq; & hic obiisset, successit in regnum Balanā filius Acho- 38
 bor. Isto quoque mortuo, regnauit pro eo Adar, nomēnque vr- 39
 bis eius Phau: & appellabatur vxor eius Metabel, filia Matret
 filiz Mezaab. Hæc ergo nomina ducū Esau in cognationibus, 40

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM SEXTVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Recensetur progenies, & posteritas Esau.

1 **H**Æ sunt autem generationes Esau, ipse
2 est Edom. Esau accepit vxores de filiabus
3 Chanaam: Ada filiam Elon Hethæi, &
4 Oolibama filiam Auz filiæ Sebeon He-
5 uxi: Basemath quoq; filiam Ismael sor-
6 rem Nabaioth. Peperit autem Ada Eli-
7 phaz: Basemath genuit Rahuel: Oolibama
8 genuit Iehus, & Ihelon & Core. Hi filij Esau qui nati sunt
9 ei in terra Chanaam. Tulit autem Esau vxores suas & filios &
10 filias, & omnem animam domus suæ, & substantiam, & peco-
11 ra, & cuncta quæ habere poterat in terra Chanaam: & abiit in
12 alteram regionem, recessitq; à fratre suo Iacob. Diuites enim
erant valdè, & simul habitare non poterant: nec sustinebat eos
terra peregrinationis eorum præ multitudine gregum. Habi-
tauitque Esau in monte Seir, ipse est Edom. Hæ autem sunt
generationes Esau patris Edom in monte Seir, & hæc nomina
filiorum eius: Eliphaz filius Adæ vxoris Esau: Rahuel quoque
filius Basemath vxoris eius. Fueruntque Eliphaz filij Theman,
Omar, Sepho, & Gathan, & Zenez. Erat autem Thamna con-
cubina

cubina Eliphaz filij Esau: quæ peperit ei Amalech, hi sunt filij
 Ada vxoris Esau: Filij autem Rahuel, Nahath & Zara, Sam- 13
 ma & Meza. hi filij Basemath vxoris Esau. Isti quoq; erant filij 14
 Oolibama filix Anæ filix Sebeon, vxoris Esau, quos genuit ei
 Iehus, & Ihiclou, & Core. Hi duces filiorum Esau: Filij Eliphaz 15
 primogeniti Esau, dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux
 Cenez, dux Core, dux Garham, dux Amalech. hi filij Eli- 16
 phaz in terra Edom, & hi filij Ada. Hi quoque filij Rahuel fi- 17
 lij Esau: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza: hi
 autem duces Rahuel in terra Edom: isti filij Basemath vxoris
 Esau. Hi autē filij Oolibama vxoris Esau: dux Iehus, dux Ihē-
 lon, dux Core. hi duces Oolibama filix Anæ vxoris Esau. Isti 18
 sunt filij Esau, & hi duces eorum: ipse est Edom. Isti sunt filij 19
 Seir Horrei, habitatores terræ: Lotam, & Sobal, & Sebeon, & 20
 Ana, & Dison, & Eser, & Disan: hi duces Horrei, filij Seir in ter- 21
 ra Edom. Facti sunt autem filij Lotan: Horri, & Heman. Erat 22
 autem soror Lotan, Thamma. Et isti filij Sobal: Aluan, & Ma- 23
 nahat, & Ebal, & Sephos, & Onam. Et hi filij Sebeon: Aia & Ana. 24
 Iste est Ana, qui inuenit aquas calidas in solitudine, cū
 pasceret Asinos Sebeon patris sui. Habuitque filium Dison, & 25
 filiam Oolibama. Et isti filij Dison: Hamdan, & Efeban, & Ie- 26
 thram, & Charan. Hi quoque filij Eser: Balaan, & Zauan, & 27
 Acan. Habuit autem filios Disan: Hus & Aram. Hi duces Hor- 28
 rorum: dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana, dux Di- 29
 son, dux Eser, dux Disan: isti duces Horrorum qui impera- 30
 uerunt in Terra Seir, Reges autem qui regnauerunt in terra 31
 Edom, antequā haberent regē filij Israel, fuerunt hi: Bela filius 32
 Beor, nomēq; vrbis eius Denaba. Mortuus est autem Bela, & 33
 regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Bosra. Cūque mortuus 34
 esset Ioaab, regnauit pro eo Husan de terra Themanorū. Hoc 35
 quoq; mortuo, regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percuf- 36
 sit Madiā in regione Moab: & nomen vrbis eius Auith. Cūq; 37
 mortuus esset Adad, regnauit pro eo Semla de Masreca. Hoc
 quoque mortuo regnauit pro eo Saul de fluuio Rohoboth.
 Cūq; & hic obiisset, successit in regnum Balanā filius Acho- 38
 bor. Isto quoque mortuo, regnauit pro eo Adar, nomēq; vr- 39
 bis eius Phau: & appellabatur vxor eius Metabel, filia Matre
 filix Mezaab. Hæc ergo nomina ducū Esau in cognationibus, 40

- 41 & locis, & vocabulis suis: dux Thamna, dux Alua, dux Ieteth,
 42 dux Oolibama, dux Ela, dux Phinō, dux Cenez, dux Theman,
 43 dux Mabsar, dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom habitantes in terra imperij sui. ipse est Esau pater Idumæorum.

P R Æ F A T I O.

D E S C R I B I T V R hoc capite progenies, & posteritas Esau, amplitudine, ac potētia; regalis etiam dignitatis antiquitate, ac diuturnitate memorabilis: indicatur item regio circa montem Seir, quam & ille, & posteri eius, habitatione, simulq; dominatione tenuerūt: quæ postea ab Esau, cui erat etiam nomen Edom, appellata est Idumæa. Monet Sanctus Augustinus, quæ hīc narrantur de multiplicatione seminis Esau post mortem Isaac, memorari per recapitulationem: ea quippe magna in parte, ante obitum Isaac facta sunt. Augustini verba sunt hac in quaestione 118. in Genesim: Quod post narrationem mortis Isaac, narratur quas uxores Esau acceperit, & quos procreauerit, recapitulatio intelligenda est. Neque enim post mortem Isaac id fieri cæpit, cum iam essent tunc Esau & Iacob centum viginti annorum; quippe cum eos sexagenarius Isaac suscepit, & vixerit annos centum octoginta. Sic Augustinus. Ne verò Lector, aliquot locis hæset in lectione huius capitis, propter magnam nominum, quæ in eo recensentur, varietatem, atque obscuritatem; proponam ei perutile documentum hīc traditum à Caietano: Circa nomina propria (inquit Caietanus) tam mulierum, quàm virorum, quæ in hoc capite recensentur, aduertat prudens Lector, tantam esse varietatem, ut diuinare quodammodo oporteat. Uxores enim Esau alijs nominibus appellantur hīc, quàm fuerant appellatæ superiùs cap. 26. Et similiter parentes earum aliter hīc, at quæ ibi nominantur. Et quoniam personam aliquam constat multis nominibus nominari, & multis modis contigisse apud priscos rationem paternitatis & filiationis, etiam ante legem Moysi; idèò nullius Lectoris mens turbetur, sed accommodet sensum, ut melius ei videbitur: intelligendo scilicet vel de filio naturali, vel de filio legali, vel adoptino; fuisse namque in more atque usu filiationem legalem, etiam ante legem Mosaicam, clarè ostendit historia Thamar, nurus Iudæ infrà cap. 38. memoratæ. Hac Caietanus.

Tulit

Tulit autem Esau vxores suas, & filios, & filias, & omnem substantiam, & cuncta, quæ habere poterat in terra Chanaam: & abiit in alteram regionem, recessitque à fratre suo Iacob. Diuites enim erant valdè, & simul habitare non poterant, nec sustinebat eos terra habitationis eorum præ multitudine gregum. Habitauitq; Esau in monte Seir, ipse est Edom. VERS. 6. 7. & 8.

² **H**ic locus quæstionem habet: videtur enim hîc significari, primum discessisse Esau ex Terra Chanaam in montem Seir, post mortem Isaac, & tunc ibi primum sedem, & domicilium collocasse: At supra Genes. 32. cum Iacob rediit ex Mesopotamia dicitur misisse nuncios, & munera Fratri suo Esau in montem Seir, vbi tunc ille habitabat: Et cap. 33. scriptum est, ex eo loco venisse Esau cum quadringentis equitibus obuiam fratri suo Iacob. Id autem contigit viginti tribus annis ante mortem Isaac. Siquidem tunc Iacob erat nonaginta septem annorum, vt supra dictum est: cum autem mortuus est Isaac, natus erat annos centum viginti. Hanc quæstionem breuiter, sed subobscurè, soluens Caietanus, Complementum, inquit, facti, non initium narratur post mortem Isaac. Multis namque annis, viuente adhuc Isaac, Esau habitauerat in monte Seir, vt testatur occurfus eius ad Iacob: sed completo officio sepulturæ paternæ, tanquam primogenitus, accepit facultates Isaac, & transtulit eas in Seir. Sic Caietanus. Significat itaque Caietanus, Esau, post mortem Isaac, completè & omnino recessisse à Terra Chanaam in montem Seir, non ampliùs illuc rediturum: nam antea licèt habitauerit in monte Seir, veniebat tamen in terram Chanaam visere patrem suum, præsertim autem post reditum Iacob, & cum de graui & periculosa ægrotatione patris audisset. Apertior est, & distinctior, & plenior solutio eiusdem quæstionis, quam tradit Sanctus Augustinus in quæstione 119. in Genesim, hunc in modum scribens: quæstio est, quomodo Scriptura dicat, post mortem Isaac, abscessisse Esau de terra Chanaam, & habitasse in monte Seir; cum veniente de Mesopotamia Iacob, legatur supra iam illic habitasse eum. Proinde quid fieri potuerit, vt Scriptura nec fallere, nec falli credatur, in propriu est cogitare, quòd scilicet Esau post discessum Iacob in Mesopotamiam, noluerit habitare cum parentibus suis: siue ex illa cōmotione, qua dolebat se benedictione paterna fuisse fraudatum: siue quòd videret vxores suas odiosas suis esse parentibus, vel ob aliam quampiam causam; & ita cœperit habitare in monte Seir. Deinde post reditum Iacob ex Mesopotamia, facta inter eos concordia, reuersus est & ipse ad parentes: & cum mortuum parentem simul sepeliissent, quòd eos plurimùm ditatos Terra illa minimè caperet, abscessit rursus in Seir, & ibi propagauit gentem Idumæorum. Sic ibi Augustinus.

³ Dicamus igitur, Esau post discessum Iacob in Mesopotamiam, secessisse in montem Seir; post reditum autem eius, rediisse in terram Chanaam,

& adfuisse morienti patri, & vnà eum fratre suo Iacob curasse paternum funus; factaq; cum eo paternorum bonorum diuisione, vehementer esse locupletatos: cùmque præ multitudine gregum, & armentorum, terra, quam inhabitabant, angusta, & incommoda esset illis propter insufficienciam pascuorũ, simul etiam captum amore prioris habitationis, quæ exercito venandi, cui à pueritia deditus fuerat, opportunior erat; dereliquisse Terram Chanaam fratri Iacob, & priorem in monte Seir habitationem repetiisse. Quod profectò singulari consilio Dei, & providentia factum est, in vtriusque fratris vtilitatem. Si enim Esau mansisset in terra Chanaam, crebræ occasiones extitissent dissentionum, & rixarum inter ipsos, vel inter eorum pastores, ac seruos: quamobrem Esau, tum quòd iracundo esset ingenio, & feroci animo, tum reminiscens iniuriæ olim acceptæ, vehementer irritatus esset, atque vexasset fratrem suum Iacob. Nimirum consimili ex causa, legimus supra Genes. 13. fuisse Abraham, & Loth domicilio, & habitatione inuicem disunctos, & separatos. Fuit præterea id non solùm vtile Iacob, sed in rem quoque posterorum Esau. Etenim si Esau mansisset in terra Chanaam, posteri eius, qui numerosissimè multiplicati sunt, magnam eius terræ partem sibi vendicassent. Quocirca, venientibus postea Hebræis, id est, posteris Iacob ad eam terram possidendam, sicut Deus Abrahæ sæpiùs promiserat, necesse fuisset expellere posteros Esau, quod sine bello, & interitu eius gentis fieri non poterat: nolebat autem Deus posteros Esau, qui semen erant Abrahæ perire, ac deleri. Quapropter dedit eam mætrem Esau, vt posthabita Terra Chanaam, præoptaret habitationem in monte Seir: iuuitque eum, vt Chorræos, antiquos eius regionis habitatores, sedibus illis exterminaret, sicut legitur in Deuteronomio cap. 2.

PRIMA DISPUTATIO.

Vtrum Ana fuerit primus inuentor, & auctor generationis mulorum.

Super illis verbis,

Iste est Ana, qui inuenit aquas calidas in solitudine, cùm pasceret asinas Sebeon fratris sui.

T olim fuit apud veteres, hodièque apud recentiores litigiosa quæstio est in hoc loco, super Hebræa voce (Iemim) quam Latinus interpres vertit aquas calidas, alij maria, siue itagna: Hebræi verò, atque hebraizantes asseueranter dicunt verri debere mulos. Hinc datur nobis occasio disputandi. an primus omnium iste Ana, generationem mulorum adinuenerit, equos admit

admittendo asinis. Ita ut ante id temporis, nullus in omni terrarum orbe mulus unquam fuerit. Verum primo loco de germana illius vocis Hebræe notione differendum est. Hebræorum, ut dixi, atque hebraizantium constans, & concors est opinio, ea voce significari mulos. Et hanc significationem putant Lyranus, & Caietanus aptiorem, & congruentiorem esse sententiæ huius loci, propter verba illa mox adiuncta, *Cum pasceret asinas, patris sui*, quasi ex ea occasione, atque opportunitate, periclitari voluerit commixtionem equi cum asina, si qua fortè proles inde existeret. Tradunt præterea Hebræi, istum Ana fuisse manzer, id est spurium, ex damnato coitu natum, fuisse enim filium fratris sui Sebeonis, qui dormiens cum matre sua hunc genuerat filium, simulque fratrem. Ut igitur ille fuit degener & illegitimus, ita conatus est in natura producere animal præter naturam. Chaldæus, pro mulis posuit *fortes*: idem haud dubiè significans; est enim mulus animal robustissimum.

Hebræi.

Eugubinus in sua Recognitione Pentateuchi, super hunc locum, prorsus abiicit Latinam lectionem, & legi oportere mulos, præfractè contendit: nec dubitat dicere tam Hieronymum, quàm lxx. Interpretes ab Hebraica veritate discordare: neque ullam hinc de aquis calidis mentionem fieri, sed de eo, quod erat mirabilius, de origine scilicet generacionis mulorum. Putet verò Hieronymi tempore, pro (Iemin) quod significat mulos, codices, quibus est usus Hieronymus, habuisse, vel (Maijm) id est, aquas, vel (Iamin) id est, maria. Cur autem verterit (aquis calidas) ex hebræo, ratio nulla reddi potest. Deinde reprehendit Eugubinus lxx. Interpretes, quòd vocem hebræam (Iemin) perinde quasi esset nomen proprium alicuius hominis, ut est Iacob, & Isaac, hinc retinuerunt, ita reddentes hunc locum: *Iste est Ana, qui inuenit Iamin in deserto, quando pascibat iumenta patris sui*. Sic Eugubinus.

Eugubin.

4 At enim longe diuersa est sententia Oleastri, qui se sermonis hebræi, ut qui maximè, studiosum, peritumque profitetur. Audi verba eius in Annotationis eius super hunc locum: Impingunt hinc omnes (ait Oleaster) in vulgatum interpretem, quod pro Iemin, id est mulos, legerit Maijm, id est, aquas, & de suo addiderit *calidas*, & cum attexuisset super hac re S. Hieronymi verba, quæ nos paulo infra memorabimus; Subdit: Ut autem ego etiam, quod de hac re sentio, dicam, arbitror hinc (Iemin) non mulos, ut moderni dicunt, sed maria significare. Moueor ad hoc, quòd radix vocis (Iamin) sit (Iam) quod in confesso est significare, mare. Neque obstat id quod nostri obijciunt, cum significat maria, scribi (Iamin) non (Iemin) nam varia punctatura in nominibus eiusdem radices, non semper variat significationem. Et cum hoc probasset Oleaster productis aliquot Scripturæ locis, adiungit: Facit pro hoc, citata sententiæ Hieronymi. dicentis eisdem litteris scribi maria, quibus etiam hic sermo. Est autem aduertendum, Scripturam hoc loco, inuentionem istius viri, quasi rarum quippiam enarrare. Non est autem rarum inuenire stagna in solitudine: quare eorum, qui interpretati sunt, vel aquas, vel stagna, reiicienda est interpretatio. Interpretari autem mulos, ut plerique, equidem non audeo. Nusquam

Oleaster.

Nusquam enim in Scripturis eo vocabulo significari mulos reperi: & propter paucos Hebræos, qui, ut sæpe testatus sum, coniecturis potius, quàm linguæ peritia ducuntur, non puto nomen istud à propria suæ radicis significatione alienari debere. Existimo igitur, istum Ana inuenisse venam aquæ falsæ, quàm hîc mare Scriptura vocat, sicut quamlibet collectionem aquarum. Etenim rarissimum id est inuentu. Sic itaque vertere hûc locum: *Iste est Ana, qui inuenit maria in deserto*, id est, venas aquæ falsæ. Quod forsitan vsque ad illud tempus, neque visum, neque auditum fuerat; & idcirco memorandum esse, Scriptori visum est. Si autem Scriptura significare voluisset mulorum generationem, non dixisset, inuenisse hunc mulos, sed generationem mulorum. Neq; talem generationem inuentam esse in deserto, potius quàm in alio quouis loco, mirû videri debebat; quod tamen Scriptura indicare hoc loco voluit. Haftenus ex Oleastro.

S. Hieronymus.

Sed videamus quid super hac re S. Hieronymus, quem nihil eorum latuit quæ super hac quæstione variè disputantur, scriptû reliquerit in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hoc loco. Multa, inquit, & varia apud Hebræos de hoc capitulo disputatur: apud Græcos quippe, & nostros super hoc, silentium est. Alij putant (Iamim) maria appellata, iisdem enim litteris scribuntur maria, quibus & nunc hic sermo descriptus est. Et voluit illum, dum pascit asinos patris sui in deserto, aquarum congregationem reperisse, quæ iuxta idioma linguæ Hebrææ, maria nûcupentur; quod scilicet stagnum repperit, cuius rei inuentio in eremo difficilis est. Nonnulli putant aquas calidas, iuxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebrææ contermina est, hoc vocabulo signari. Sunt qui arbitrentur, onagros ab hoc admissos esse ad asinas, & ipsum istiusmodi reperisse concubitus, ut velocissimi ex his asini nascerentur, qui vocantur (Iamim.) Plerique putant, quod equarum greges ab asinis in deserto ipse fecerit primus accendi, ut mulorum inde, noua contra naturam animalia nascerentur. Aquila, & Symmachus hunc locum Ita trãstulerunt; ipse est Anas, qui inuenit *vois laquips*, quæ interpretatio pluralem numerum significat. Septuaginta verò, & Theodotion similiter transtulerunt, dicentes, *vois laquips*, quod indicat numerum singularem. Haftenus ex Hieronymo.

S. Hieronymus.

Hieronymus igitur Latinam lectionem huius loci & commemorauit, 6 simulque originem, ac rationem eius indicauit. Nempe cum obscura esset vocis Hebrææ significatio, & ea vox, Punica linguâ, quæ valde affinis est Hebrææ, significaret aquas calidas: prudenter sanè Latinus Interpres itidem vertit: præsertim verò cum inuentio aquarum calidarum in solitudine rara esset, ac memorabilis videretur. Aquas porrò calidas equidem interpretor thermæ, siue balneales aquas: quarum virtus, quod curandis vulneribus, mitigandis doloribus, sanandisque morbis perefficax & salutaris esse soleat, magno est in pretio, magnæque in celebritate hominum: prorsus ut tale inuentum, & ipsum inuentorem, & locum talium aquarum valdè nobilitet, & celebrem reddat. Nec opinionem Hebræorum de mulis tacuit Hieronymus, quam tamen minimè probabilem esse rectè argumentatus est Oleaster. Laborant sanè vehementer, ac sudant
Hebræi

Hebræi in vestigando notionem vocis Iemim, provt significat mulos: sed planè incassum labor eorum omnis recidit; cū in Scriptura nihil quod eis faueat reperire queant. Crebra est profectò in sacris litteris mulorū mentio: verūm nusquam, ac ne semel quidem, sub isto vocabulo (Iemim:) quod magno est argumento, ista voce (Iemim) non significari mulos.

7 Illud præterea, Hebræorum interpretationem falsam arguit, quòd aiūt ipsi, Anam illum fuisse primum inuentorem generationis mulorum. Nō igitur ante ætatem istius Anæ fuerat vnquam in omni terrarum orbe mulus, per annos scilicet amplius bis mille ducentos. Sedenim id pugnat cum veritate sacræ historię; & repugnat perfectioni ipsius mundi, si tandiu species perfecti animalis ei defuerit. Legimus iussisse Deum, cū orbem conderet Gen. 1. vt terra produceret iumenta, & reptilia, & bestias secundum species suas. Mulus autem censetur inter iumenta; & exceptaq; potestate generandi, par cuius perfectiorum animalium. Nec quia mulus non à sibi simili, sed ex diuersarum specierum commixtione procreatur, negandū est fuisse in prima rerū generatione procreatum, cum etiam animalia quæ putri ex materia gignuntur, tunc fuisse creata affirmet S. Basilius hom. 7. in Gen. Quod si quis pugnet non fuisse tūc procreatum mulū; certè tamdiu in mundo non esse factā eius generationē, nequaquā credibile est. Nā quod dicūt Hebræi, idēmq; tradit Rupertus, generationem muli esse contra naturam, & fuisse diuina lege damnatam; & idcirco non esse factam à Deo, minime verum esse puto. Ponam hic verba Ruperti ex capite vltimo primi libri Commentariorū eius in Genesim: Fiqnt, inquit, quædam animalia ex diuersa naturarū permixtione, tanquā adulterina; vt de equo: & asina, mulus; de hircō & oie nascitur Tityrus, quod hominum instinctu fieri, lex diuina vetat, dicens, vt scriptum est Leuit. 19. *Iumenta tua non facias coire cum alterius generis animalibus.* Hoc primus fecisse fertur Ana, filius Sebeon, filij Esau, qui equarū greges ab asinis fecit primum ascendere, vt mulorum, inde nouā contra naturam animalia nascerentur. Verum tamen & bestię, quæ sub hominum magisterio non sunt, contra naturam, diuersis ex speciebus permiscētur, vt Leo mixtus pardæ, generat Leopardum, & Lupus ceruæ commixtus, procreat Lynces. Tradūt Physici, viperā, nequissimum genus reptiliū, & super omnia serpentini generis astutum, vbi cōeundi cupiditate ardet, murænæ maritimæ copulam quærere: progressāque ad litus, sibilo sua præsentiam significare, nec murēnam deesse, sed venenatæ serpenti, expetitos coniunctionis suæ vsus impetrari. Sic Rupertus.

Anam nō fuisse primum generationis mulorum inuentorem.

S. Basilius.

Rupertus.

8 At ego sine dubitatione dixerim, falsum esse quod isti asunt, generationem muli esse contra naturam. Si enim generatio muli contra naturā est, ergo similiter equi, bouis, Elephantis, & cuiusvis aliorum perfectiorum animalium generatio, contra naturam esset: omnia quippe in generatione muli reperiuntur, quæ arguūt, & faciunt generationem naturalem. Principio, naturale est principium actiuum generationis muli, qui est equus, & principium passiuum eiusdem, quæ est asina, & vtrumque naturalem habet mutæ coniunctionis appetitum. Semen itē equinum, quod

Generatio mulorum esse secundum naturam.

Comm. in Gen. Tom. 4.

h h h

vim habet efficiendi; & semen asininum, quod est tanquam materia; naturalia sunt, & naturalem habent potentiam, ut ex utroque generetur mulus. Deinde, naturalia sunt instrumenta, quæ deferuiunt generationi muli; locus item, utrum dico, & matricem femininam: modus quoque generationis, siue qui fit extrinsecus in ipsa utriusque animalis commixtione: siue qui fit intrinsecus intra feminae utrum. Adhæc, tempus generationis muli secundum naturam definitum est: à conceptu enim usque ad partionem, certum & statum secundum naturam tempus est sicut in aliis animalibus. Talis quoque generatio, vel semper, vel ut plurimum succedit: atque contra naturam sunt, non sic, sed raro eueniunt. Præterea mulus ipse, res quædam est naturalis, habens in se naturam, qualis definitur ab Aristotele. Principium motus in eo, in quo est. Et cum inter perfectas animalium species censi debeat, per se intenta est à natura, ut quæ si deflisset, genus ipsum, & vniuersitas animalium, completa, & perfecta non posset haberi. Nec verò obstat, quod mulus non possit generare sibi simile, cum idem in plantis, & permultis animalibus insit, non enim istud pertinet ad rationem generationis naturalis, ut quod ista cōditione careat, iudicandum sit, nō fieri secundum naturam. Neque huic rationi aduersatur, quod mulus non generetur à sibi simili secundum speciem: cū idem accidat plantis, & aliis animalibus, quæ non ex semine suæ speciei, sed ex putri materia generantur. Ac licet mulus non generetur à principio simili secundum speciem ultimam, generatur tamē à simili secundum genus quoddam proximum innominatum, quod est commune equo, & asino, & secundum quod, mulus assimilatur utrique principio suæ generationis: sicut tradit Aristoteles lib. 7. Metaphysic. textu 28.

Aristoteles.

Locus Lenit.

19. & Dente.

22.

S. Thomas.

Auctoritas porro diuinæ Scripturæ in cap. 19. Leuitici, quam nobis opponunt, nihil officit huic sententiæ: *Iumenta tua* (inquit eo loco Scriptura) *non facies coire cum alterius generis animalibus.* Sed horum verborum germanam interpretationem, & intelligentiam tradit S. Thomas in 1. 2. quæst. 102, art. 6. his verbis: circa coitionem animalium diuersæ speciei, ratio litteralis triplex reddi potest. Vna quidem ad detestationem Idololatriæ Ægyptiorum, qui diuersis commixtionibus plantarum, & animalium utebantur in seruitium planetarum, qui secundum diuersas conjunctiones habent diuersos effectus, & super diuersas species rerum. Altera ratio est, ad excludendum concubitus contra naturam. Tertia ratio est, ad tollendam vniuersaliter occasionem concupiscentiæ: animalia enim diuersarum specierum non facile commiscuntur inuicem, nisi hoc per homines procuretur: in aspectu autem coitus animalium, excitatur homini concupiscentiæ motus: Vnde & in Traditionibus Iudæorum, ut refert Rabbi Moyses, præcipitur ut homines auertant oculos ab animalibus coeuntibus. Figuralis etiam ratio huius præcepti fuit, ne iumenta, id est, populares homines coeant, id est, societatem, & commercium habeant cum alterius generis animalibus, hoc est, cum Iudæis, Paganis & Hæreticis; ne videlicet eorum commercio, & consuetudine, ad eorum quoque vitia, & errores pertrahantur. Hæc S. Thomas.

Rabbi Moyses.

Caieta

Caietanus quoque super eodem Leuitici loco ita scribit: *Perſpicuum eſt iſto Dei præcepto non prohiberi generationem mulorum: tum quia huiusmodi animalium uſus legitur apud Hebræos, ſicut patet 2. Reg. cap. 13. & 18. & 3. Reg. cap. 1. & 18. & 1. Eſdræ cap. 2. & apud Iſaiam cap. 66. tum præcipuè, quia B. Paulus abſurdum reputat 1. ad Cor. 9. quòd Deus legem ſtatuat bobus. Quare hoc præceptum dupliciter intelligi poteſt, vel ſuperſtitioſè, vel parabolicè. Superſtitioſè quidè, ut intelligatur prohiberi imitatio ſuperſtitionum Gentilium, ut quemadmodum in Euangelio dicitur: *Orantes nolite multum loqui, ſicuti Ethnicifaciunt*, ita intelligatur hîc prohiberi commixtio animalium diuerſæ ſpeciei: non abſolutè, ſed more Ethnicorum. Si verò parabolicus eſt ſermo, ſicut & ille: *Non alligabis os boui trituranti*: in promptu eſt ratio huiusmodi parabolæ: prohibetur enim ea ſimilitudine, ut homo abſtineat penitus à nouitatibus præter rationè: mixtio enim animalium, nouum parit animal, & neutrius ſpeciei. Haftenus ex Caietano. Eòdem ſpectat quod Hebræi, tradunt, eundem illum Leuitici locum explanantes. Voluit, inquit, Deus iſto præcepto vetare ne eſſet inter Hebræos perturbatio, ſiue confuſio, ſed vnitas perfectæ, & caritas, & ut non eſſet inter eos mala lingua, ſimultas, & odium. Sicut enim Deus noluit ſpecies animalium ab Hebræis permiſceri, & confundi: ſic nec homines eiſdem fidei vult diuerſum ſentire. Sic illi.*

SECUNDA DISPUTATIO.

An beatus Iob fuerit ex genere ac ſtirpe Eſau.

Super illis ipſis verbis,

Mortuus eſt Bela, & regnauit pro eo Iobab filius
Zaræ de Boſra.

VERS. 33.

10 **P**ERSOLVAM, & præſtabo Lectori hoc loco, quod me promittere memini in tertio tomo meorum Commentariorum in Geneſim, cum extremam ſermè ſententiam capituli xxij. explanarem. Diſputaturus enim ſum de genere, ac ſtirpe B. Iob, de quæ tempore, quo is vixit. S. Hieronymus in Epìſtola 126. quam ſcripſit ad Euagrium, duas ſuper genere Iob reſert opiniones, vnâ quidem Auctorum Eccleſiaſticorum, genus Iob accerſentium ab Eſau: alterâ verò Hebræorum, originè eiſ repetentium à Nachor Syro, fratre ipſius Abrahæ. Vtri autè potiùs opinioni aſſentiretur ipſe, nò indicauit eo loco. Super hoc autè loco Gen. memoràs ſupradicta Scripturæ verba, ſic ait: Hunc Iobab, quidâ ſuſpicatur eſſe Iob, ut in fine voluminis ipſius additum eſt. Contrâ Hebræi aſſerunt, de Nachor cū ſtirpe generatum, ut iam ſuprà dictū eſt. Remittit igitur Hieronymus Lectorè ad id,

Principio, Iob fuiſſe Syrum & de ſtirpe Nachor fratris Abrahæ. S. Hierony.

h h h 2

quod ipse annotauerat in Traditionibus Hebraicis in Genesim super extrema prope verba capitis 22. vbi & plenius super hac re disserit, & affirmatè dicit, quid ipse sentiat. Cum enim memorasset quod ait ibi Moyses, primogenitum Nachor fuisse Huz, & Buz fratrem eius, subdit: de istius Huz stirpe Iob descendit, sicut scriptum est in exordio voluminis eius. *Vir fuit in terra Huz, nomine Iob:* Malè igitur quidam existimant Iob de genere esse Esau: siquidem quod in fine libri ipsius habetur, ipsum fuisse quartum ab Esau, & reliqua quæ ibi continentur, in Hebræis voluminibus non habentur. Frater istius Huz, fuit Buz, quem Septuaginta Bauz transferre maluerunt. Et ex huius genere est Balaam ille diuinus, vt Hebræi tradunt, qui in libro Iob dicitur Eliu: primùm quidem vir sanctus, & Propheta Dei, postea per inobedientiam, & desiderium munerum, dum Israel maledicere cupit, diuino vocabulo nuncupatur: diciturq; in libro Iob: *Et iratus Heliu filius Barachiel Buzites:* De huius videlicet Buz radice descendens, sic Hieronymus. Atque hæc est Hebræorum sententia, vt refert vbique Hieronymus.

Secunda opinio Ra. Salomonis Iob fuisse Chananæum.

Quamquam Rabbi Salomon vt memorat Thostatus super caput 22. Genes. affirmat Iob fuisse Chananæum, & paulò antè quàm Hebræi terram Chanaan ingrederentur, illum esse mortuum. Nam pro eo quod nos legimus Numer. 14. *Et recessit ab ipsi omne presidium,* Hebraicè legitur ad verbum: *Et recessit ab eis umbra:* Interpretatur porro iste Rabbini hanc umbram fuisse Beatum Iob, cuius nempe meritis, quasi quodā presidio, & umbraculo, ab ardore diuinæ iræ ac vindictæ, ne suis ex sedibus pellerentur Chananæi, ad illud vsque tempus fuerant protecti: Sententiam quam dixi Hieronymi, & Hebræorum, secutus est Philippus Presbyter in principio Commentariorum suorum in Iob, quem Gennadius scribit fuisse optimum auditorem B. Hieronymi, & Commentarios in Iob simplici sermone scripsisse. Accessit item huic opinioni Rupertus lib. 6. Commentariorum in Genesim, capite trigésimo quarto, & Historia Scholastica capite quinquagesimo octauo, super librum Genesim, & Lyranus super cap. 22. Genesim. præcipue verò in primum caput Iob, vbi non dubitauit dicere, in huiusmodi quæstione credendum esse potius Hieronymo, & Hebræis, quàm aliis quibuslibet.

Philippus Presbyter.

Gennadius Rupertus. Historia Scholastica. Lyranus.

Tertius opinio Caietani nihil certum esse de genere Iob.

Caietanus in primum caput Iob, incertum esse scribit, vnde Iob genus induxerit, non solum ob varietatem opinionum, sed eo maximè, quod super ea re, nihil ex diuina Scriptura, quod probabile sit, asserri queat. Audi Caietanum, ex qua gente paternum genus duxerit Iob, incertum est: nò solum ea ratione, quod alij ex genere Esau, alij ex genere Nachor fratris Abraham illum generant, sed potissimè, quod nulla coniecturæ ratio, ad genus Iob habendum, suffragatur ex Scriptura sacra. Nec id ex patria eius, quæ vocatur Huz, coniectari potest. Fuisse autè regnum in terra Huz, patet ex xxv. Cap. Hieremiæ. Sita erat Huz in Arabia Petræa in confinio Idumæ, sicut colligitur ex verbis Hieremiæ Threnorum 4. *Gaude, & letare filia Edon, quæ habitas in terra Huz,* hoc est, quæ extendis habitationem tuam, comprehendendo etiam terram Huz. Si quidem apud Hieremiam

cap. 25.

cap. 25. separatim nominantur reges terræ Huz, & Edom. Et quamvis multos homines nomine Huz appellatos in Scriptura legamus, videlicet vnum ex genere Chorræorū, qui habitauerunt in monte Seir ante Esau, vt scriptum est Genes. 36. alterum, qui filius fuit Nachor fratris Abraham, vt dicitur Gen. 22. & multo priorem illis Huz filium Aram, filij Sem, filij Noë, ab hoc tamē ultimo rationabile est nominatam fuisse terrā Huz. Fuit itaque Iob Arabs, ex Arabia Petræa, ad differentiam tam Arabiæ desertæ, quàm Arabiæ Felicis. Hactenus Caietanus.

12 Cæterum communis opinio est, præcipue verò Patrum, & Auctorum Ecclesiasticorum, Iob fuisse de stirpe Esau, & proneporem ipsius: siquidem vt ex hoc cap. 36. colligitur, Esau genuit Rahuelem, hic Zaram, ex hoc natus est Iobab, qui putatur esse Iob. Quod enim in hoc capite dicitur: *Mortuus est Bela, & regnavit pro eo Iobab filius Zara, de Bosra*: idemque iisdem planè verbis, reperitur in priori libro Paralipomenon cap. 1. hoc plerique interpretantur de B. Iob. Et huius quidem sententiæ auctorem laudare possum antiquissimum, Aristæum, qui Iudaicam historiam scripsit, & in ea de Iob hæc prodidit: Iob filius fuit Esau, habitauitque in Idumæa, atque Arabiæ finibus: vir iustitia, & diuitijs præcipuus, tentatusque diuinitus magnis calamitatibus: ad quem consolandum, tres reges amici eius, atque familiares conuenerunt. Hæc Aristæus, referente Eusebio in lib. 9. de Præparatione Euangelica, capite ultimo. Philo Iudæus in libro Quæstionum super Genesim, vt refert Thostatus in primum caput prioris libri Paralipomenon, super illis verbis: *Mortuus est Bela, & regnavit pro eo Iobab filius Zara de Bosra*. Philo, inquam, vt refert Thostatus (nam ego talem eius sententiā in libris, qui nunc extant ipsius, adhuc reperire non quivi) tradit Iob fuisse regem Idumææ, & uxorem accepisse Dinam filiam Iacob. Ex quo licet existimare fuisse Iob, auctore Philone, Idumæum, ac de stirpe Esau. Idem proditum est ab Auctore Commentariorum in Genesim, tam longiorum, quam breuiorum, qui falsò nomen fert Origenis. Et Athanasius in Synopsi in commemoratione librorum sacre Scripturæ, in li. 17. scribit Iob ex posteris fuisse Esau, quintum ab ipso Abraham. Eadem est Chrysostomi sententia, cuius in homilia 2. de Patientia Iob, hæc sunt verba: Scriptura dicit B. Iob fuisse de terra Huz, quæ erat prouincia Esau. Quo discas, quibus ex malitiæ Scholis, quintus veritatis fructus eruperit: nam Scriptura quintum ab Abraham facit ipsum Iob: Abraham quippe genuit Isaac, Isaac Esau, Esau Rahuelem, Rahuel Zaram, Zara Iob: successionem igitur ab Abraham per Esau habuit S. Iob. Sic Chrysostomus.

Quarta opinio, quæ est communis, Iob fuisse de stirpe Esau.

Aristæus, apud Eusebium Casariensem.

Philo.

Origenes. Athanasius.

Chrysost.

13 Consimilia tradit S. Augustinus lib. de Ciuitate Dei, cap. 47. Cuius verba, quod præter id, quo de nunc agitur, egregiam quandam continent sententiam Theologicam, hîc libet adscribere: Homines, inquit, quosdā non terrena, sed cœlesti Societate, ad veros Israelitas, supernæ ciues patriæ pertinentes, etiam in alijs gentibus fuisse, negare non possunt Hebræi. Quia si negant, facillimè conuincuntur de sancto & mirabili viro Iob; qui nec indigena, nec proselitus, id est, advena populi Israël fuit,

S. Augustin.

sed ex gente Idumæa genus ducens ibi ortus, ibidem mortuus est. Qui diuino sic laudatur eloquio, ut quod ad iustitiam, pietatēque attinet, nullus ei homo suorum temporum cœquaretur. Quæ tempora eius, quamuis non inueniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro eius, tertia generatione, fuisse posteriorem, quā Israel. Diuinitus autem fuisse prouisum non dubito, ut ex hoc vno sciremus, etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad spiritualem Hierusalem. Quod nemini concessum fuisse credendum est, nisi cui diuinitus reuelatus est vnus Mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus, qui venturus in carne sic antiquis sanctis prænuntiabatur, quemadmodū nobis venisse nunciatus est: ut vnacadēmq; fides per ipsū omnes in Dei ciuitatē, in domum Dei, in Dei templū prædestinatos perducatur ad Deum. Sic Augustinus. Quod autem dicit Augustinus, in libro Iob haberi, fuisse eum tertium post Israel, siue Iacob, intelligendum est de lib. Iob secundum translationem 70. Interpretum, & Theodotionis; quæ sub finem eius libri, habet id quod citat hoc loco August. quod tamen nec Hebraica scriptura, nec vulgata editio Latina continet.

Theodoretus.

Superiorum Auctorum adstipulator est Theodoretus in quæst. 92. in 14 Genes. Vnde, inquit, Iob originem traxit? Ab Esau. Hoc enim docet, quæ de eo scripta est historia. *Vir erat*, inquit, *in regione Husrīde*. hoc itidem demonstrauit B. Moyses, describens successiones eorū, qui regnauerunt post Esau dicens: *Mortuus est Bala. & regnauit pro eo Iobab, filius Zara de Bosra.*

S. Gregorius.

Quæ omnia consentiunt cum historia. Sic Theodoretus. Et B. Gregorius initio Commentariorum suorum in Iob hoc ipsum pro certo sumit, cuius verba in ea disputatione, quæ hanc proximè sequitur, commemorabimus. Ad supradictos auctores adiungere oportet, quos citauit Hieronymus in Epistola ad Euagrium, quæ est 126. Hippolytum dico, Irenæum, Eusebium Cæsariensem, & Emislenum, Apollinarium item, & Eustathiū. Thostatus etiam id ipsum aliquot rationibus argumentatur super 22. caput Genesis.

Examinatur opinio Hebræorum & S. Hieronimi de Iob, quod fuerit de genere Nachor.

Verū nos consideremus attentè, & diligenter pensitemus vtramque 15 opinionem, tam illam B. Hieronymi, & Hebræorum, quā communem Patrum proximè traditam, & expositam. Ait S. Hieronymus, malè quosdam existimare, Iob esse de genere Esau, cum indicet Scriptura ipsum fuisse de stirpe Nachor. Principio nō fuerunt quidā, id est, nō pauci, nec minuti auctores, qui genus Iob retulerūt ad Esau, paulō enim suprà percensuimus ampliūs duodecim auctores, & antiquitatis, & doctrinæ, & sanctitatis gloriā eximios. Et vbi obsecro, Scriptura indicat fuisse Iob ex stirpe Nachor? In cap. 22. Genesis, inquit Hieronymus, vbi Moyses filiū Nachor primogenitum, appellat Hus: is verò conditor fuit terræ Hus, quæ patria B. Iob nominatur initio libri eius: à Nachor igitur originem duxit Iob. Verū argumentatio hæc, parum firma est. Etenim tres homines diuersis temporibus, nomine Hus appellatos reperimus in Scriptura, primum in ca. 10. Gen. filium Aram, & nepotem ipsius Sem: alterum, istum primogenitū Nachor, Genes. 22. tertium inter Horræos, siue Chorræos,

vt

ut legitur Genesis 36. Nulla igitur ratio est, propter similitudinem nominis Hus, terram Hus, quæ fuit patria Iob, existimare conditam fuisse potius ab Hus filio Nachor, quam à nepote Sem, vel ab illo Chorræo. Immo verò ipsemet S. Hieronymus in suis Traditionibus in Genesim super caput 10. apertè, affirmatèque scripsit, conditorem terræ Hus fuisse illum Hus, nepotem ipsius Sem.

Deinde ait S. Hieronymus, Heliu, vnum de amicis Iob, & cum eo disputantibus, appellatum Buzitem, fuisse progenitum ex eadem stirpe Nachor, ex secundò videlicet filio eius, qui appellatur Buz, Genes. 22. Atqui 70. Interpretes faciunt ipsum ex terra Huz, & Idumæum, cap. 32. Iob. Nec illud non à vero remotum videtur, quod eodem in loco dixit Hieronymus, istum Heliu amicum Iob, fuisse Balam ariolum, qui maledicere voluit populo Hebræo, de quo scriptum est Num. 23. & gladio interèptus est ab Hebræis proximè ante mortem Moysis, ut videre est Numerorum 31. Cùm enim B. Hieronymus super caput 36. Genesis, faciat Eliphaz, alterum de tribus illis amicis Iob, & socium ipsius Heliu, faciat, inquã filiũ Esau, necesse est, ipsum Heliu vixisse priusquã Iacob descenderet in Ægyptum. A descensu porrò Iacob in Ægyptũ, vsque ad egressum Hebræorum ex Ægypto fluxerunt anni ducenti & quindecim, vsq; ad mortem autem Moysis, quam paulum antecessit cædes Balaam, fluxerunt anni ducenti quinquaginta quinque. Ex quo efficitur necessariò, si ille Heliu fuit Balaam ariolus, ipsum vixisse ampliùs ducentos, & quinquaginta quinque annos, quod in eo tempore nulli contigit. Opinio igitur Hebræorũ, quam sequi maluit Beatus Hieronymus, quàm antiquam, & communem Patrum sententiam, nulla probabili, & firma ratione nititur.

S. Hieronym.

4 Altera sententia, quæ est communis Patrum, & veterum Auctorum, nititur, & probatur hisce argumentis. Principio, & in hoc cap. 36. Genes. & in 1. capite prioris libri Paralipomenon, perspicuè traditur, Iob, siue Iobab regnasse in terra Edom, & fuisse tertium ab Esau; dicitur enim fuisse filius Zaræ, Zaram autem genitus esse à Rahuele, filio Esau. Verùm rationem hanc infirmare, & labefactare conati sunt Lyranus, & Oleaster, affirmantes eum, qui Gen. 36. nominatur Iobab, fuisse hominem diuersum à Beato Iob, ut docet vtriusq; nominis Hebraica Scriptura, quæ admodum diuersa est. At Lyranus quidem in primum caput Iob, cū memorasset opinionem facientium Iob ex stirpe Esau, subdit: Sed in hoc videtur magis credendum Hieronymo, & Hebræis, dicentibus descendisse Iob, à Nachor fratre Abrahæ, quia fuerunt illi magis triti in talibus historiis, & genealogiis. Nec motium aliorum valet de similitudine nominis Iob, & Iobab: quia frequenter contingit duos homines valdè diuersos, non modo simili, verùm etiam prorsus eadem appellari nomine. Supponitur etiam falsum, quòd prædicta nomina sint valdè similia, cum secundum Scripturam Hebraicam sint multum dissimilia, hoc enim nomē Iob in Hebræo incipit per Aleph, nomē verò Iobab per Iod. Sic Lyranus.

Examinatur
communis sen-
tentia de Iob
quòd fuerit de
stirpe Esau.

Lyranus.

Simi

Similiter Oleaster super illis verbis huius capituli 36. *Mortuus est Bela, & regnavit pro eo Iobab filius Zara de Bosra*, ita scribit: omnes ferè antiqui sancti arbitrati sunt hunc Iobab fuisse B. Iob, quem putant fuisse regem, ut hic dicitur. Sed non sic esse, ostenditur ex discrimine nominis: nam hic Iobab scribitur cum prima littera Iod, Iob autem prima littera est Aleph. Punctus etiam, seu vocalis Iobab, est cholé, prior autem Iob, est in Hebraico *Elie gadol*. Sic Oleaster. Qui tamen subdit ex sacra Scriptura manifestum esse, Iob fuisse Idumæum, citans locum quendam Hieremię ex 4. cap. lamentationum, qui paulò infrà exponetur. Sedenim ipsemet Oleaster paulo ante confirmaverat, non semper variam nominum scripturam, variam arguere eorum nominum significationem. Præsertim autem, cum fieri potuerit, ut antiquum, & primum nomen fuerit Iobab; quod postea brevioris, simulque dulcioris soni gratia, declinatum, ac demutatum fuerit in Iob.

*Examinatur
scriptura 70.
Interpretum
in fine libri
Iob, testatum
fuisse ipsum de
genere Esau.*

Altera ratio, qua communis hæc firmatur opinio, ducta est ex aucto- 17
ritate translationis 70. Interpretum: quæ in extremo libri Iob addit nonnulla verba, quæ nec in scriptura Hebraica, nec in Latina editione leguntur: illis autem verbis apertè testatum est, eundem fuisse Iob & Iobab; qui fuisse dicitur hoc loco de progenie Esau. Verba illa, sunt huiusmodi: Hic interpretatione redditur ex libro Syriaco, in terra quidem Ausitide habitans, in finibus Idumææ, & Arabiæ: & erat ei nomen Iobab. Cum autem accepisset uxorem Arabissam, generat filium, cui nomen Erumon. Erat autè ipse, ex patre quidè Zara, de filiis Esau filius; matris autè Bosoræ: ita ut ipse sit quintus ab Abraham. Et hi sunt Reges, qui regnaverunt in Edom; cuius regionis etiam ipse dominatus est. Amici autem, qui ad eum venerunt, Eliphaz de filiis Esau, Themanorum Rex: & Baldad tyrannus Sauchæorum: & Sophar rex Minæorum. Sic ibi habet translatio 70. Interpretum. S. Hieronymus non aliter scripturam hanc eludit, nisi dicendo, eam non reperiri in libris Hebraicis. Fuisse tamen eam magnæ auctoritatis apud Antiquos Ecclesiæ Doctores, eo manifestum est, quod eam cum honore citavit Origenes in Epistola ad Africanum: & Athanasius in Synopsi, & Augustinus lib. 18. de Civitate Dei, cap. 47. & Chrysostomus Homilia 2. de Patientia Iob, & Theodoretus quæst. 92. in Genesim. hi omnes (inquam) ut partem S. Scripturæ, & libri Iob, agnoscunt, & citant. Quanquam illud videtur istius Scripturæ fidem eleuare, quod in annorum numero, quos vixisse facit Iob, post depulsionem illius suæ calamitatis, multum discrepet à Scriptura Hebraica & Latina. Ait enim ipsa sub finem libri Iob, postquam illa calamitate liberatus est, vixisse annos centum septuaginta, & omnes annos vitæ eius fuisse ducentos quadraginta: at in libris Hebraicis, & Latinis, in eo ipso loco est, Iob post illam plagam vixisse annos centum quadraginta.

*Athanasius.
August.
Chrysost.
Theodore.*

Tertio ratio, communem sententiam valdè confirmans; hæc est: Ex 18 initio libri Iob apparet, ipsius patriam fuisse Hus, ubi scilicet natus, educatus, & versatus fuit. Erat porro Hus in regione Idumææ, quod adeo perspicue docet Hieremias, ut dubitandum nullo modo sit: in 4. enim ca.

Lamen

Lamentationum sic ait; *Gaude & latare filia Edō, quā habitas in terra Hus: ad te quoque perveniet Calix, inebriaberis, atque mndaberis*: quibus verbis declaratur, Idumæos habitasse terram Hus tanquam regionis suæ partē. Hoc autem magno est argumento, B. Iob, gente Idumæum, & ex proge-
nie Esau fuisse.

Hanc ipsam communem sententiam Thostatus antepōnit opinioni Hebræorum, & B. Hieronymi, genus Iob repetentium à Nachor fratre Abrahæ. Super caput enim vigesimum secundum Genesis hunc in mo-
dum disputat Thostatus. videtur probabilius, Iob fuisse de genere Esau, & fuisse eum, qui dicitur Genesis trigesimo sexto, Iobab, & ponitur se-
cundus rex in terra Edom. Primò, quia initio libri eius dicitur fuisse eū, præ cæteris Orientalibus, potentem & diuitem: Id verò aprè conuenit ei, si dicatur fuisse Rex in Idumæa: nam posteri Nachor in Mesopotamia, nec tantarum facultatum, nec tantæ potentæ fuerunt. Secundò, quia ip-
semet Iob non obscurè indicat se fuisse regali præditum auctoritate ac di-
gnitate, sic de se ipso loquens cap. 29. *Quando procedebam ad portam ciui-
tatis, & in platea parabant cathedram mihi, senes assurgentes stabant, princi-
pes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo. Vocem suam cohibebant
duces, & lingua eorum gutturi suo adhebat.* Et interpositis aliquot verbis, subdit: *Si voluisssem ire ad eos, sedebam primus: cūque sederem, circumstante
exercitu, eram tamen morientium consolator.* Tertiò, amicos Iob, qui cōuene-
runt ad eum consolandum, fuisse reges, scriptum est in lib. Tob. cap. 2. &
traditū ab Aristæo, ut suprà memorauimus, & proditum in Translatione
lxx. Interpretum sub finem libri Iob, ut paulò superiùs dictum est. Cum
igitur illi fuerint reges, & illum non modò amauerint ut amicum, sed ut
auctoritate, & dignitate superiorem coluerint, ac reueriti fuerint, satis ea-
res magnum facit indicium, ipsum quoque Iob fuisse regem.

*Argumenta
Thostati ad
probandum
Iob fuisse de
genere ac stir-
pe Esau.*

Quartò, patria Iob, fuit terra Hus; hæc verò fuisse in regione Idumææ,
paulò antè ostensum est testimonio Hieremiæ. Quintò, tres illi amici Iob
denominati sunt à tribus ciuitatibus, quæ erant in Idumæa: primus nomi-
natur Eliphaz Themanites; alter Baldad Suhites; tertius Sophaz Naama-
thites. De quarum ciuitatum situ, scriptum est in libro diuisionū Terræ
Sanctæ. Certè ciuitatem Themā fuisse in Idumæa, perspicuè dicit Amos
Propheta ca. 1. Sicut etiam Bosram, vnde fuisse dicitur Iob Gen. 36. Sex-
tò, quia sepulcrū B. Iob etiā hoc tempore visitur apud Iordanē in magna
planitie, in confinio Palestinæ & Idumææ, & magno gentium illarū cultu
ac religione celebratur. Septimò, qui faciunt Iob ex stirpe Nachor, infir-
missima ratione ad id opinandum ducti sunt, quia nimirum primogenitus
ipsius Nachor in cap. 22. Gen. appelleretur Hus, & ab hoc argumentantur
conditā fuisse terrā Hus, quæ patria fuit Iob: & Iob genus duxisse à Na-
chor patre istius Hus: at paulò superius demonstratū est, fuisse in regione
Idumæa terrā Hus, & fuisse alios duos isto nomine Hus appellatos, à quo-
rum alterutro origo terræ Hus, aprè duci possit. Hactenus ex Thostato.

19 Huic equidem communi sententiæ, lubenti animo subscripserim Mul-
ta me in eandem sententiam trahunt: in illam Hebræorum præter vnum

Comm. in Gen. Tom. 4.

iii

*Auctor sequi
tur communem
sententiam su-
pra exposita.*

S. hieronymum, prorsus, nihil mouet. Trahit me in primis auctoritas lxx. Interpretum: cum enim essent viri grauissimi, & sapientissimi, quod scripserunt de B. Iob, & libro eius adiungendum censuerunt; id puto eos exploratum & compertum, vel ex Maiorū Traditionibus, vel ex probatis, quæ tunc extabant, scriptis habuisse. Huc etiam impellit me auctoritas diuinæ Scripturæ; non obscure significantis terram hus, quæ patria fuit Iob, pertinuisse ad regionem, & ditionem Esau, quam eius posterī non habitatione solum, sed etiam dominatione tenuerunt. Mouet me plurimum etiam generalis consensus tot tantorumque patrum, qui super ea re non obscure, nec dubitanter, sed apertè, & assueueranter sententiam suam pronuntiauerunt, scriptisque prodiderunt. Ad extremum opinio illa hebræorū, quam sequi voluit S. hieronymus, nihil habet, excepta vnus hieronymi auctoritate, certum ac firmum, debiliq; admodum nititur fundamento, vt suprà ostendimus: & paruam, vel ex sacra Scriptura, vel ex auctoritatibus nobilium Scriptorum, vel ex verisimilibus aliquibus argumentis, aut coniecturis, fidem, aut probabilitatem habet.

TERTIA DISPUTATIO.

De tempore, in quo vixit Iob.

Philo.

I verum esset quod Philo scripsit, vt referūt Rupertus lib. 22 8. Commentariorum in Genesim cap. 11. & Thostatus in primum caput prioris libri Paralipomenon, Dinam filiam Iacob, fuisse vxorem B. Iob; hinc planè sequeretur, Iob fuisse æqualem patriarchæ Iacob. Et iuxta hoc tēpus fuisse

Aristam.

videtur Iob, secundum Aristam, cuius sententiam in superiori disputatione memorauimus: Facit enim Iob filium Esau fratris Iacob, nisi fortè nomine filij significare voluerit vnum aliquem de posteris Esau. Ad hæc

S. Hierony.

autem tempora videtur ætas Iob, secundum B. hieronymum esse referenda. Scripsit enim ipse in suis Traditionibus in Genesim, super caput 36. qui in eo capite nominatur Eliphaz filius Esau, eum fuisse vnū de tribus illis amicis Iob, eo ipso nomine appellatum in libro Iob cap. 2. Hinc autem efficeretur, Iob supparem fuisse Esau, & Iacob.

*Falso putatur
Hieronymus,
& creditur
Beda in Iob.
Seuerus.*

*Sulpitius.
Rab. Salomon.*

Qui librum Iob fuisse aiunt compositum à Mose, quæ est communis 21 sententia, vt ait falsò putatus hieronymus in Commētariis suis in Iob: necesse est istos facere Iob antiquiorem Mose. Seuerus Sulpitius lib. 1. Sacre historię facit Iob synchronon Mosis. Idemque dicere debuit Rabbi Salomon, qui fecit eum Chananæum, & dixit fuisse mortuum, cum hebræi essent in deserto, & peterent Terram Promissionis. Idem quoque dicere oportuit S. hieronymum, si ex suo sensu dixit, quod in Traditionibus hebraicis super caput 22. Genesim scriptum reliquit. Ait enim ibi, Eliu Buzirem, vnum de tribus illis amicis Iob, fuisse Balaam ariolum, de quo scriptum est. Num. 23. quem in eodem lib. Num. 31. constat paulò antè Mosis excessum, fuisse gladio ab hebræis interemptum.

Sanctus

22 **SANCTVS** Gregorius in principio Commentationū suorum in Iob, scribit floruisse eum post datam Hebræis legem, & antequam Hebræi haberent reges; tempore videlicet Iudicum. Id autem videtur Gregorius colligere ex hoc 36. cap. Genesis, vbi numeratur reges, qui fuerunt in terra Edom, priusquam Hebræi haberent reges: inter illos autem reges terræ Edō secundus numeratur Iobab. Qui autem proximè in regimine populi Hebræi antecesserunt reges, eos fuisse constat Iudices. At enim ex eo quod Scriptura significat, Iob fuisse ante reges Hebræorum, non videtur rectè concludi posse, fuisse illum tempore Iudicum, potuit enim esse; vel ante Mosē, vel tempore ipsius Moſis. Sed verba B. Gregorij ex capite primo Præfationis eius in Iob, huiusmodi sunt: Inter multos sæpe quaeritur, quis libri Iob scriptor habeatur. Et alij quidem Mosē, alij vnū quemlibet ex Prophetis scriptorem huius operis fuisse suspicantur. Quia enim in libro Genes. cap. 36. Iobab de stirpe Esau descendisse, & Balā filio Beor in regnum successisse describitur; hunc B. Iob longè ante Moſis tempora extitisse crediderunt: morem profectò sacri eloquij nescientes, quod in superioribus suis partibus solet breuiter longè post secutura perstringere, cum studet ad alia subtilius enuncianda properare. Vnde & illic Iobab, priusquam reges in Israel existerent, fuisse memoratur. Nequaquam ergo extitisse ante legem cognoscitur, qui Israeliticorum Iudicum tempore fuisse signatur. Quod dum quidam minùs cautè considerant, Moſen gestorum illius, quasi longè antepositi, scriptorem putant, vt videlicet is, qui potuit ad eruditionem nostram legis præcepta edere, ipse credatur etiam ex Gentilijs viri historia, virtutis ad nos exempla mandasse. Hæc Gregorius. Sedenim vehementer miror quomodo S. Gregorius ætatem Iob reijciat in tempora Iudicum Hebræi populi, cum Iob fuisse agnoscat eum, qui dicitur in hoc capite Iobab, pronepotem Esau. Ab eo namque tempore vsque ad tempora Iudicum, præterierunt anni ampliùs ducenti quinquaginta.

Expenditur opinio S. Gregorij aientis Iob floruisse tempore Iudicum Hebræi populi.

23 Cæterum nos qui in superiori disputatione, auctoritatem Ixx. Interpretum, & communem sententiam Patrum secuti cōclusimus, Iob fuisse eum, qui nominatur hoc capite Iobab, ex stirpe Esau, & tertium ab ipso; fuit enim filius Zaræ: cuius pater Rahuel, filius fuit Esau: nos, inquā, oportet consequenter, & conuenienter huic opinationi dicere, ætatē Iob incidisse in id tempus, quo Iacob vixit in Aegypto per decem & septē annos: ad id enim tempus, pertinere videtur tertia generatio Esau, in qua continetur Iobab. Ponamus itaque ortum Iob in eo tempore, quo Iacob cum omni familia sua descendit in Aegyptum; ex quo tēpore vsque ad egressum Hebræorum ex Aegypto, duce Moſe iam octogenario, excurrerunt anni ducenti quindecim, vt alio loco à nobis demonstratum est: & quod hinc est consequens, vsque ad ortum ipsius Moſis annū centum triginta quinque. Hinc porrò concludi potest, Iob, peruenisse vsque ad ætatem Moſis, & per octoginta duos annos, Synchronon ei fuisse. Si quidem reperimus, Iob vixisse annos ducentos decem & septem. Etenim Deus post illam insignem calamitatem, reddidit B. Iob omnia quæ prius habuerat,

Auctoris sententia Iob fuisse circa id tēpus, quo Iacob cum omni familia sua descendit in Aegyptum.

etiam duplicata, vt scriptum est sub finem eius libri. Sicut igitur reddidit ei facultates duplicatas, ita credibile est reddidisse etiam annos duplicatos: sed reddidit ei annos cētum quadraginta, vt traditur in fine libri Iob, ergo antea vixerat annos septuaginta, tot enim annos, duplicato numero, continent centum quadraginta. Sed his adijcere insuper oportet annos

*Olympiodorus
Suidas.*

toleratæ calamitatis, quos Olympiodorus & Suidas, aliique faciunt septem annos. Existet igitur tota summa annorum vitæ

Iob anni ducenti decem & septem. Si Iob igitur

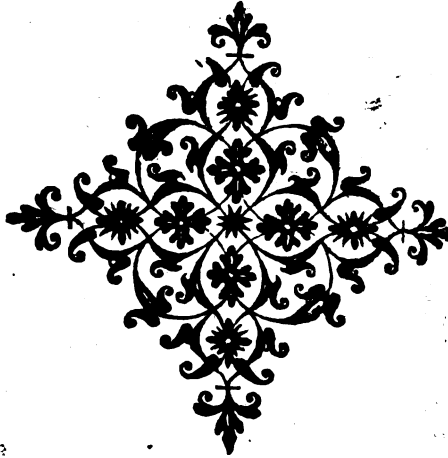
natus est eo anno, quo Iacob descendit in

Ægyptum, vixit octoginta duos

annos post ortum

Mosis.

BENE

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM SEPTIMVM
GENESIS.

Ioseph adolescens sexdecim annorum, prope fuit, ut pro inuidia, & odio occideretur à fratribus suis: verumtamen Iudæ intercessione venditus Madianitis, ductus est in Aegyptum.

ABITAVIT autē Iacob in terra Chanaan, ¹ in qua pater suus peregrinatus est. Et hæc sūt generationes eius: Ioseph cum sedecim esset ² annorum, pascebat gregem cum fratribus suis adhuc puer: & erat cum filijs Balæ, & Zelphæ vxorum patris sui: accusauitque fratres suos apud patrem crimine pessimo. Israel autem dili- ³ gebat Ioseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum: fecitque ei tunicam polymitam. Videntes autem ⁴ fratres eius quod à patre plus cunctis filijs amaretur, ode- rant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui. Ac- ⁵ cidit quoque, vt visum somnium referret fratribus suis: quæ causa, maioris odij seminarium fuit. Dixitque ad eos: ⁶ Audite somnium meum quod vidi. Putabam nos ligare ⁷ manipulos in agro: & quasi consurgere manipulum meum & stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipu- lum meū. Responderunt fratres eius: Nunquid rex noster crisis? ⁸

aut subijciemur ditioni tuæ? Hæc ergo causa somniorum, at-
 9 que sermonum, inuidia & odij fomitem ministravit. Aliud
 quoque vidit somnium, quod narrans fratribus ait: Vidi per
 somnium, quasi Solem, & Lunam, & stellas undecim adorare
 10 me. Quod cum patri suo, & fratribus retulisset, increpauit eum
 pater suus, & dixit: Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti?
 num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te super ter-
 11 ram? Inuidebant ei igitur fratres sui: pater verò rem tacitus
 12 considerabat. Cumque fratres illius in pascendis gregibus pa-
 13 tris morarentur in Sichem, dixit ad eum Israel: Fratres tui
 14 pascunt oves in Sichimis: veni, mittam te ad eos. Quo respon-
 dente, Præsto sum, ait ei: Vade, & vide si cuncta prospera sint
 15 erga fratres tuos, & pecora: & renuncia mihi quid agatur. Mis-
 sus de valle Hebron, venit in Sichem: inuenitque eum vir er-
 16 rantem in agro, & interrogauit quid quæreret. At ille respon-
 17 dit, fratres meos quæro, indica mihi ubi pascant greges. Dixit-
 que ei vir: Recefferunt de loco isto: audiui autem eos dicentes:
 Eamus in Dothain. Perrexit ergo Ioseph post fratres suos, &
 18 inuenit eos in Dothain. Qui cum vidissent eum procul, ante-
 19 quam accederet ad eos cogitauerunt illum occidere, & mutuò
 20 loquebantur: Ecce Somniator venit, venite occidamus eum,
 & mittamus in cisternam veterem: dicemusque; fera pessima
 deuorauit eum: & tunc apparebit quid illi prosint somnia sua.
 21 Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus
 22 eorum, & dicebat: Non interficiatis animam eius, nec effun-
 datis sanguinem. Sed projcete eum in cisternam hæc, quæ est
 in solitudine, manusque vestras seruate innoxias: hoc autem
 dicebat volens eripere eum de manibus eorum, & reddere pa-
 23 tri suo. Confestim igitur ut peruenit ad fratres suos, nudaue-
 24 runt eum tunica talari, & polymita: miseruntque eum in cister-
 25 nam veterem, quæ non habebat aquam. Et sedentes, ut come-
 derent panem, viderunt Ismaëlitas viatores venire de Galaad,
 & camelos eorum portantes aromata, & resinam, & stactem in
 26 Ægyptum. Dixit ergo Iudas fratribus suis: Quid nobis prodest
 si occiderimus fratrem nostrum, & celauerimus sanguinem ipsius?
 27 Melius est ut veniatur Ismaëlitis, & manus nostræ non polluā-
 28 tur, frater enim, & caro nostra est. Acquieuerunt fratres sermo-
 nibus illius, & prætereuntibus Madiānitibus negociatoribus, ex-
 tra hem

trahentes eum de cisterna, vendiderunt eum Ismaëlitis viginti argenteis. Qui duxerunt eum in Ægyptum. Reuersusque Rubē ad cisternam, nō inuenit puerum, & scissis vestibis pergēs ad fratres suos, ait: Puer non comparet, & ego quō ibo? Tulerunt autem tunicam eius, & in sanguine hœdi, quem occiderāt, tinxerunt, mittentes, qui ferrent ad patrem, & dicerent: Hanc inuenimus: vide vtrum tunica filij tui sit, an non. Quam cum agnouisset pater, ait: Tunica filij mei est, fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph. Scissisque vestibis indutus est cilicio, lugēs filium suum multo tempore. Cōgregatis autem cunctis liberis eius, vť lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait: Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perseverante in fletu, Madianitæ venderunt Ioseph in Ægypto Phutipharo Eunuchō Pharaonis, magistro militum.

P R Æ F A T I O.

INC facit initium Moses scribendi: enarrandique historiam Ioseph: quæ per sequentia omnia capita, paucissimis exceptis, vsque in finem huius libri, ab eo pertexitur. Quæ variorumne casuum Ioseph narratione, an multi iugis virtutis eius expositione, an in imperatorum in vtramque partem euentorum commemoratione, iucundior Lectori, ac mirabilior sit, incertum est. Et alij quidem filij Iacob, non tam suis, quàm posterorum suorū factis, atq; euentis nobilitati sunt: Ioseph autē, suis ipse rebus clarus, & predicabilis fuit: ingenio nempe peramabilis; morū probitate, ac virtutum præstantia venerabilis; magnis vtriusque fortuna casibus memorabilis, & humana, & diuina sapientia, in omni æuo admirabilis. Verum inter plurima eius viri, quæ summam laudem merentur & admirationem, quinque potissimum rerum eximiarum fulserunt insignia, castitatis, mansuetudinis, æquabilitatis & constantia animi in rebus aduersis pariter, & secundis; politica item prudentia, ac iustitia in regendis, ac administrandis imperijs; ac demum cælestis sapientia in rebus occultissimis peruidendis, futurisque præuidendis. Verum adhuc illustranda splendidam B. Ambrosij sententiam, & orationem adhibeamus. Librum ille suum, quem scripsit de Ioseph Patriarcha, exorsus est his verbis: Sanctorum vitæ ceteris norma viuendi est. Ideoque digestam plenius accepimus seriem

riem Scripturarum, ut dum Abraham, Isaac, & Iacob, ceterosque iustos, legendo cognoscimus, velut quendam innocentiam tramitem, virtute eorum reformatum, imitantibus vestigijs prosequamur. De quibus mihi cum frequens tractatus fuerit, hodie S. Ioseph historia occurrit: in quo cum plurima fuerint genera virtutum, precipue fulsit insigne castitatis. Instum est igitur, ut cum in Abraham didiceritis impigram fidei deuotionem, in Isaac sincera mentis puritatem, in Iacob singularem animi laborumque patientiam; ex illa generalitate virtutum in ipsas species disciplinarum intendatis animum: Nam licet illa sint diffusiora, tamen ista expressiora sunt: eoque facilius mentem penetrant, quo magis scripta, & determinata sunt. Sit igitur nobis propositus Sanctus Ioseph tanquam speculum castitatis: in eius enim moribus, in eius actibus lucet pudicitia, & quidam splendet castimonia comes, nitor gratiae. Vnde etiam à parentibus plusquam ceteri filij diligebatur; quae tamen res inuidia fuit, quod silentio praeterendum non fuit. hinc enim argumentum totius historiae processit: simul, ut cognoscamus, perfectum virum non moueri dolore ulciscenda iniuria, nec malorum rependere vicem. Vnde, & Dauid ait: Si reddidi retribuuntibus mihi mala. Neque enim Ioseph meritis esset praeferrì ceteris, si aut ledentes lasisset, aut diligentes dilexisset: hoc enim plerique faciunt: sed illud mirabile, si diligas inimicum tuum, quod Saluator docet. Iure ergo mirandus, qui hoc fecit ante Euangelium, ut lasus parceret, appetitus ignosceret, venditus non referret iniuriam, sed gratiam pro contumelia solueret, quod post Euangelium omnes didicimus, & seruare non possumus. Discamus praeterea & Sanctorum inuidiam, ut imitemur patientiam: & cognoscamus, illos non natura praestantioris fuisse, sed observationis; nec vitia nescisse, sed emendasse. Quod si inuidia etiam Sanctos adussit, quanto magis cauendum est ne inflammet peccatores? Sic Ambrosius.

Genes. 15.

Tribus autem de causis solius omnium Iacob filiorum, Ioseph copiose ac diligenter perscripsit historiam Moses. Primo quidem, quod ex hac historia intelligitur, quae ex causa, & quo euentu filij Israel in Aegyptum venerint, tot tantisque miraculis inde liberandi: praedictum enim fuerat Abraham, semen eius oppressum iri in terra non sua. Occasio igitur, ob quam filij Israel deuenerunt in Aegyptum, fuit venditio Ioseph, eiusque exaltatio. Deinde propterea Moses copiose perscexitur est historiam Ioseph, quod ea omne genus virtutum referta sit exemplis: ideoque solus inter fratres suos dignus fuit Ioseph, ut vita eius post exempla Abraham, Isaac, & Iacob, omnibus veri Dei, & verarum, perfectarumque virtutum culto

cultoribus, multum commendaretur, & in exemplum imitandum omnibus proponeretur. Huc adde, quòd Ioseph multis rebus insignem, atq; illustrem Christi typum, & figuram gessit: quocirca eius mores, actus, & virtutes & casus, distinctè & expresse, & accuratè declarare oportuit.

Habituauit autem Iacob in terra Chanaam, in qua pater suus peregrinatus est: Et hæ sunt generationes eius.

VERS. I.

3

VM post hæc verba Moses non describat generationem Iacob, id est, progeniem, & posteritatem, vt de qua Paulo supra Genesis trigesimo quinto, breuiter dixerat, enumerans, & nominans duodecim eius filios; sed proximè subiungat historiam rerum Ioseph, venditionem eius factam à fratribus enarrans: quæritur, quomodo dicat: *Hæ sunt generationes Iacob?* Caietanus ait: Illud, *Istæ*, vel, *Hæ sunt generationes Iacob*: Referendum esse, non ad proximè subsequentiâ, sed ad longè post memoranda de filiis, & nepotibus Iacob, tum Gene. 46. tum deinceps. Pronomen (Hæ) inquit Caietanus, demonstrat longè inferius recensendas generationes. Ita vt duo proponat tractanda: tum gesta, habitante Iacob in terra Chanaam; & huc spectat illud, *Habituauit Iacob in terra Chanaam*: tum generationes descendentes ab eo longè post enarrandas. Sic Caietanus. Sed profectò vis, & propria significatio illius pronominis (Hæ) vel (Istæ) exigit, vt verba illa, *Istæ sunt generationes Iacob*, referri debeant ad proximè subsequentiâ, nec ad longè remota commodè aptari possint. Rupertus huiusmodi quandam interpretationem affert. Non mirum si proponens Moses dicere de generationibus Iacob, vnius duntaxat historiam Ioseph subtexat. Licet enim duodecim fuerint Iacob filij, in vno tamen Ioseph, suam Iacob generationem, id est, paternæ similitudinis transfudit pulchritudinē. Nam sicut pater ipsius Isaac ex sterili Sara, & ipse Iacob ex sterili Rebecca, naturam sterilē fœcundante gratia progenitus, & diuina benedictione donatus, patrum suorum vestigiis incessit: sic Ioseph nihilominus ex Rachele sterili, dono Dei susceptus est, futurus eiusdem benedictionis hæres; & solus ex omnibus filiis, paternorum morum, atque virtutum, perfectus imitator extitit. Quapropter solus etiam filiorum Iacob, dignus fuit, qui filius Israel diceretur, & cuius nomen posteritati commédaretur. Videat Lector Rupertum libro octauo Commentariorum in Genesim, capite decimo octauo. Verùm ista expositio, mystologica potius est, quàm historica, & litteralis. Illa est igitur multo probabilior interpretatio, vocabulo generationis, denotari hoc loco casus, euenta, & quæcunque contigerunt ipsi Iacob, & filiis eius. Non enim post hæc verba subtexit Moses genealogiam stirpis Iacob, sed potius tristitia euenta, & miserabiles casus eius. Similiter acceptum est supra Gene. 6. nomen generationis, vbi dictum est: *Istæ sunt ge-*

Caietanus.

Rupertus.

Gene. 21.
Infra 25.

Comm. in Gen. Tom. 4.

kkk

nerationes Noe. Talem vim significandi habet, & verbum gignendi, siue patiendi in libro Prouerbiorum capite 27. vbi scriptum est: *Ne glorieris de die crastina, quia nescis quid ventura pariat dies:* significatur enim non esse gloriandum ea de re, quæ futura est, cum multa possint intercurrere, quæ euentum, atque effectum eius rei præpediant. Ergo sensus istorum verborum est: Ista sunt (scilicet mox subiungenda) quæ contigerunt Iacob in generationibus suis, id est, in filiis, plurimum verò in Ioseph.

PRIMA DISPUTATIO.

Super ætate Ioseph, in qua is erat, cum est venditus à suis fratribus.

Super illis verbis,

VERS. 2. Ioseph cum sexdecim esset annorum, pascebat gregē cum fratribus suis adhuc puer: & erat cum filiis Balæ, & Zelphæ vxorum patris sui.

VOD Latinus interpres dixit, Ioseph fuisse tunc sexdecim 4 annorum, in libris Hebraicis, Græcis, & Chaldaicis est, fuisse ipsum decem & septem annorum. Verum nihil negocij est, quantum ad veritatem vtriusque sententiæ, ista conciliare inter se. In promptu enim est dicere, Iosephi fuisse tunc decimum sextum ætatis annum iam expletum: fuisse autem decimum septimum tantummodò inchoatum: & Latinum Interpretem voluisse describere ætatem Ioseph ab annis eius iam completis; alios verò ab vltimo eius anno iam inchoato. Nempe frequens est apud Historicos, & Chronographos talis computadi diuersitas: vt alij annos duntaxat exactos percentseant, alij etiam inchoatos tantum. Illud fortasse cuiuspiam videri posset plus habere dubitationis, vel admirationis, vndenam compertum fuerit Latino interpreti, annum decimum septimū, qui signatur Hebraicè, & Græcè, & Chaldaicè, non fuisse completum, sed inchoatum: & cur maluerit hoc loco singulariter, & diuersè ab aliis ætatem Ioseph denotare per annum decimum sextum. Enimuerò subit nonnunquam animum meum existimare, in translatione Latina, quam longo Ecclesiæ vsu, & Tridentini Concilij auctoritate comprobata habemus, quædam occulto instinctu, & afflatu sancti Spiritus esse posita, quorum certam rationem, non faciliè sit humana inuestigatione reperire.

Quæstio super ætate Ioseph.

Cæterum super ætate Ioseph, quæ memoratur hoc loco, quæstio occurrit minimè dissimulanda: Quomodo verum esse potuerit, vt post mortem Isaac (post eam namque hæc narrantur à Mose) esset Ioseph sexdecim annorum. Iacob quippe centum viginti annorum erat in obitu Isaac, ab eo

ab eo namque sexagenario genitus fuerat, vt dictum est Genes. 25. Isaac verò centum octoginta natus annos mortem obiuit. Iacob porro anno ætatis suæ vno & nonagesimo, vt suprâ docuimus, generat filium suum Ioseph, à quo tempore vsque ad centesimum vigesimum annum suæ ætatis, in quem annum incurrit mors Isaac, numerantur anni viginti nouem: tot igitur annorum fuisse Ioseph, cum mortuus est Isaac, necessum est. Nam si tunc fuisset Ioseph sexdecim annorum, cum Iacob intrauit Ægyptum, & reperit Iosephum annorum 39. vt significatur infra Genesis 45. fuisset ipse Iacob tunc annorum centum quadraginta trium: at ipse, regi Ægypti de sua ætate percontanti, respondit, annum se tunc agere centesimum trigessimum, vt scriptum est Gene. 47.

- 6 S. Augustinus in libro *Quæstionum in Genesim* in quæstione 122. *S. August.* fuisse ac subobscurè tractat hanc quæstionem, & soluit. Nam cum multis verbis causam difficultatis exposuisset, subdit: Aut ergo eodem anno decimo septimo, aut etiam aliquantò maior venit Ioseph in Ægyptum, ac per hoc, si post mortem Isaac venit, utrolibet modo permanet quæstio. Si enim decem & septem annorum fuit post mortem Isaac, quo tempore pater eius centum viginti fuit annorum; profectò anno eius trigesimo nono, quando Iacob venit in Ægyptum, centum quadraginta duos annos idein Iacob agere debuit. Fuit autem tunc Iacob centum & triginta annorum, ac per hoc si decem, & septem annorum Ioseph in Ægypto est venditus, ante duodecim annos, quàm moreretur auus eius Isaac, venditus inuenitur. Decem enim & septem annorum esse non potuit, nisi ante duodecim annos mortis Isaac; & in centesimo octauo anno vitæ patris sui Iacob. His enim annis cum adiecerimus viginti duos annos, quibus Ioseph, vsque ad aduentum patris sui, fuit in Ægypto, fient ætatis anni Ioseph triginta nouem, & ipsius Iacob centum triginta; & sic nulla erit quæstio. Sed quoniam Scriptura post mortem Isaac ista narrauit, putatur Ioseph post mortem Isaac, decem & septem annorum fuisse. Quapropter intelligamus de vita Isaac, tanquam multum decrepiti senis, tacuisse Scripturam, cum iam de Iacob, & eius filiis loqueretur: viuo tamen Isaac, decem & septem annorum esse cœpit Ioseph. Hactenus ex Augustino.

- 7 Manifesta igitur est in hoc loco hysteriorologia, id est, præpostera rerum gestarum narratio: post mortem enim Isaac narratur venditio Ioseph, quæ tredecim annis eam præcesserat. Sed enim quærat quispiam cur Moyses interuertere temporis ordinem voluerit? Nimirum dixerat suprâ Moyses sub finem capituli 35. Iacob post suum ex Mesopotamia regressum in terram Chanaam, venisse in urbem Hebron ad patrē suum Isaac: & quia nihil ampliùs scripturus erat de Isaac, voluit concludere historiam eius, narrando mortem, & sepulturā ipsius. Quoniam verò Esau filius erat Isaac, & vnà cum Iacob, patris funus fecerat, & semen erat Abraham, & quadatenus pertinebat ad promissiones Abraham datas à Deo, de multiplicando eius semine: idcirco Moyses voluit cursim indicare progeniem, & posteritatem Esau; vt origo gentis, & principatus Idumæorum, de quibus & ipse

Auctoris solutio quæstionis, & brevis, & aperta.

nerationes Noe. Talem vim significandi habet, & verbum gignendi, siue patiendi in libro Prouerbiorum capite 27. vbi scriptum est: *Ne gloriaris de die crastina, quia nescis quid ventura pariat dies:* significatur enim non esse gloriandum ea de re, quæ futura est, cùm multa possint intercurrere, quæ euentum, atque effectum eius rei præpediant. Ergo sensus istorum verborum est: Ista sunt (scilicet mox subiungenda) quæ contigerunt Iacob in generationibus suis, id est, in filiis, plurimum verò in Ioseph.

PRIMA DISPUTATIO.

Super ætate Ioseph, in qua is erat, cùm est venditus à suis fratribus.

Super illis verbis,

VERS. 2. Ioseph cum sexdecim esset annorum, pascebat gregē cum fratribus suis adhuc puer: & erat cum filiis Balæ, & Zelphæ vxorum patris sui.

QUOD Latinus interpretes dixit, Ioseph fuisse tunc sexdecim 4 annorum, in libris Hebraicis, Græcis, & Chaldaicis est, fuisse ipsum decem & septem annorum. Verùm nihil negotij est, quantum ad veritatem vtriusque sententiæ, ista conciliare inter se. In promptu enim est dicere, Iosephi fuisse tunc decimum sextum ætatis annum iam expletum: fuisse autem decimum septimum tantummodò inchoatum: & Latinum Interpretem voluisse describere ætatem Ioseph ab annis eius iam completis; alios verò ab vltimo eius anno iam inchoato. Nempe frequens est apud Historicos, & Chronographos talis computadi diuersitas: vt alij annos duntaxat exactos percentescant, alij etiam inchoatos tantum. Illud fortasse cuiuspiam videri posset plus habere dubitationis, vel admirationis, vndenam compertum fuerit Latino interpreti, annum decimum septimū, qui signatur Hebraicè, & Græcè, & Chaldaicè, non fuisse completum, sed inchoatum: & cur maluerit hoc loco singulariter, & diuersè ab aliis ætatem Ioseph denotare per annum decimum sextum. Enimuerò subit nonnunquam animum meum existimare, in translatione Latina, quam longo Ecclesiæ vsu, & Tridentini Concilij auctoritate comprobata habemus, quædam occulto instinctu, & afflatu sancti Spiritus esse posita, quorum certam rationem, non facili sit humana inuestigatione reperire.

Quæstio super ætate Ioseph.

Cæterum super ætate Ioseph, quæ memoratur hoc loco, quæstio occurrit minimè dissimulanda: Quomodo verum esse potuerit, vt post mortem Isaac (post eam namque hæc narratur à Mose) esset Ioseph sexdecim annorum. Iacob quippe centum viginti annorum erat in obitu Isaac, ab eo

ab eo namque sexagenario genitus fuerat, ut dictum est Genes. 25. Isaac verò centum octoginta natus annos mortem obiuit. Iacob porrò anno ætatis suæ vno & nonagesimo, ut suprà docuimus, generat filium suum Ioseph, à quo tempore vsque ad centesimum vigesimum annum suæ ætatis, in quem annum incurrit mors Isaac, numerantur anni viginti nouem: tot igitur annorum fuisse Ioseph, cum mortuus est Isaac, necessum est. Nam si tunc fuisset Ioseph sexdecim annorum, cum Iacob intrauit Ægyptum, & reperit Iosephum annorum 39. ut significatur infra Genesis 45. fuisset ipse Iacob tunc annorum centum quadraginta trium: at ipse, regi Ægypti de sua ætate percontanti, respondit, annum se tunc agere centesimum trigessimum, ut scriptum est Gene. 47.

- 6 S. Augustinus in libro *Quæstionum in Genesim* in quæstione 122. *S. August.* fufè ac subobscurè tractat hanc quæstionem, & soluit. Nam cum multis verbis causam difficultatis exposuisset, subdit: Aut ergo eodem anno decimo septimo, aut etiam aliquantò maior venit Ioseph in Ægyptum, ac per hoc, si post mortem Isaac venit, utrolibet inodo permanet quæstio. Si enim decem & septem annorum fuit post mortem Isaac, quo tempore pater eius centum viginti fuit annorum; profectò anno eius trigesimo nono, quando Iacob venit in Ægyptum, centum quadraginta duos annos idem Iacob agere debuit. Fuit autem tunc Iacob centum & triginta annorum, ac per hoc si decem, & septem annorum Iosephi in Ægypto est venditus, ante duodecim annos, quàm moreretur auus eius Isaac, venditus inuenitur. Decem enim & septem annorum esse non potuit, nisi ante duodecim annos mortis Isaac; & in centesimo octauo anno vitæ patris sui Iacob. His enim annis cum adiecerimus viginti duos annos, quibus Ioseph, vsque ad aduentum patris sui, fuit in Ægypto, fient ætatis anni Ioseph triginta nouem, & ipsius Iacob centum triginta; & sic nulla erit quæstio. Sed quoniam Scriptura post mortem Isaac ista narrauit, putatur Ioseph post mortem Isaac, decem & septem annorum fuisse. Quapropter intelligamus de vita Isaac, tanquam multum decrepiti senis, tacuisse Scripturam, cum iam de Iacob, & eius filiis loqueretur: viuo tamen Isaac, decem & septem annorum esse cœpit Ioseph. Hactenus ex Augustino.

- 7 Manifesta igitur est in hoc loco hystorologia, id est, præpostera rerum gestarum narratio: post mortem enim Isaac narratur venditio Ioseph, quæ tredecim annis eam præcesserat. Sed enim quærat quispiam cur Moses interuertere temporis ordinem voluerit? Nimirum dixerat suprà Moses sub finem capituli 35. Iacob post suum ex Mesopotamia regressum in terram Chanaan, venisse in urbem Hebron ad patrem suum Isaac: & quia nihil amplius scripturus erat de Isaac, voluit concludere historiam eius, narrando mortem, & sepulturam ipsius. Quoniam verò Esau filius erat Isaac, & vnà cum Iacob, patris funus fecerat, & semen erat Abraham, & quadatenus pertinebat ad promissiones Abraham datas à Deo, de multiplicando eius semine: idcirco Moses voluit cursim indicare progeniem, & posteritatem Esau; ut origo gentis, & principatus Idumæorum, de quibus & ipse

*Auctori scdm
tio quæstionis,
& brevis, &
aperta.*

postea non semel loquitur, & alibi crebra in libris sacris fit mentio, per-
notesceret. His itaque, tanquam per digressionem, in capite 36. Genesis
expositis, redit Moyses hoc capit. 37. ad institutum narrationis cursum: &
persequitur historiam eorum quæ acciderunt Iacob, postquam venerat
Hebron, incipiendo à venditione Ioseph, quæ, dū Iacob ibi moraretur, fa-
cta est, tredecim annis ante mortē Isaac. Sed cur signatē declarauit Mo-
ses ætatē Ioseph, dicens fuisse eum sexdecim annorū? Chrysostomus hu-
iusmodi reddit rationē. Quam ob causam, inquit, Moyses annorum Ioseph
numerū designauit? vt scias ætatem adolescentiæ, non esse virtutis impedi-
mentum: & quo plenius cognoscas adolescentis erga patrem suū obediē-
tiam, & in fratres suos beneuolentiam; illorum cōtrā, inhumanitatem, &
crudelitatem in ipsum. Neq; enim eos à tanto scelere, quod designarunt
in Ioseph, cohibere potuit beneuolentia. qua ipsos persecutus fuerat, &
teneritudo atq; infirmitas ætatis, quæ debebat eos ad commiserationem
prouocare. Immo verò istis ipsis rebus in eius inuidiam, & odiū, & perdi-
tionem incitati sunt. Hæc Chrysostomus in homil. 61. in Genesim.

Verum, ni fallor, illud probabilius dictū fuerit, idcirco Moysen tam di- 8
ligenter signasse ætatem Ioseph, vt ex eo intelligi posset, quandiu ille ca-
lamitatem, & ærumnam pertulisset, nimirum per annos quatuordecim.
Erat quippe sexdecim annorum, cum est vēditus à fratribus: cum autem
è carcere educatus est, & ad principalem dignitatem, & præfecturā Ægy-
pti euectus, fuisse dicitur infra Genesis quadragésimo primo, annorum
triginta. Omne igitur tempus intermedium quatuordecim annorum, in
seruitute, ærumna, & calamitate transegit. Nec illud aut temerè, aut su-
perfluè additum est à Mose, quòd post signatam ætatem Ioseph sexde-
cim annorum, adiūxit, *adhuc puer*: satis enim significata erat puerilis ætas
eius ante, dicendo, fuisse eum sexdecim annorum. Non, inquit Rupertus
libro octauo Commentariorum in Genesim capite decimo nono: super-
fluit in hoc loco sermo Dei, dicens Ioseph fuisse sexdecim annorum, &
fuisse adhuc puerum, quasi non semper talis ætas esset puerilis: sed voluit
significare citam, & celerem iustitiæ, ac meriti Ioseph perfectionem, quæ
continuo subtexitur: quocirca signatē vtrumque dictum est, & fuisse sex-
decim annorum, & fuisse adhuc puerum. Continuo enim subditur, eum
accusasse fratres suos crimine pessimo. Hoc nempè puer non fecisset, si
non puritatis amorem, zelumque iustitiæ iam tunc haberet: quod qui-
dem in puero, vel adolescente, vt maximè laudandum est, ita rarum est,
mirumque. Sic Rupertus. Equidem reor istud ob eam quoque causam,
fuisse adiunctum à Mose, vt significaret qualis fuerit in pueritia indoles
Ioseph. Non ille pueritiam, & primam adolescentiam, inertē, atque otio-
sam, & vagam transegit: neque iocis, ludis, & delectamentis puerilibus,
aliorum more, deditus fuit: sed duram & laboriosam, & in pastoralis arte
honestā, simulque perutili exercitiā, primam suam ætatem exegit.

Circa illud; *Et erat cum filijs Bala, & Zelpha uxorum patris sui*. Primò 9
notandum est, Balam, & Zelphā, quas suprà vocauerat Scriptura concu-
binas Iacob, hīc apertè & simpliciter vocari vxores eius: vt intelligatur,
fuisse

fuisse legitimas vxores, quanquam non fuerint matres familias, & principales vxores, sicut erāt Lia, & Rachel; & idcirco dictas esse alibi concubinas. Quanquam illud habuerunt istæ supra conditionem concubinarū, quòd earum filij similiter vt filij Rachelis, & Liæ, participes fuerunt hæreditatis terræ promissionis, & suas ipsi quoque tribus condiderunt. Sed cur Moses dixit fuisse Ioseph cum filijs Balæ, & Zelfhæ? Audi Rupertum *Rupertum.* loco proximè citato: Quod Moses ait, Ioseph fuisse cum filijs Balæ, & Zelfhæ, insinuare voluit æmulationem fratrum Ioseph, qui nati erant ex Lia, cum quibus ipse versari non audebat. Illi enim cum essent de libera matre nati, grandiores spiritus gerebant, & Ioseph, filium dilectæ Rachelis, & quam Iacob plusquam matrem ipsorum dilexerat, non ex quo animo aspiciebant: & insuper filios ancillarum despectui habebant, & pro seruis ducebant. Ioseph autem cum & ipse natus esset ex libera matre, & præcipua vxore, non despiciebat eos, quos à patre suo, filiorum loco haberi cernebat. Apparet igitur, & prudentia Ioseph declinantis inuidiam fratrum; & animi modestia, non propter ingenuitatem suam, & præcipuum amorem quo diligebatur à patre auersantis congressum, & consuetudinem filiorum Balæ & Zelfhæ, sed cum illis libenter versantis. Hinc etiam liquet, vnde, aut quomodo vitia fratrum suorum nouerit Ioseph, quæ detulit ad patrem, videlicet quòd versaretur cum illis in pascendo grege.

SECUNDA DISPUTATIO.

Quodnam fuerit pessimum illud crimen, de quo Ioseph apud patrem accusauit fratres suos.

Super illis verbis,

Accusauitq; fratres suos apud patrem crimine pessimo.

VERS. 2.

IO

PRIMAM Iosephi, verba hæc, indolem declarant: vt qui tantopere oderit, nec ferre potuerit vitia fratrum suorum, sed emendationi eorum studens, simulque consulens patris & familiæ suæ famæ, eorum vitia detulerit ad communem patrem: vt is, quasi prudentissimus medicus, efficacem, ac salutarem medicinam faceret. Nec potuit non esse iucundissimum Iacobo tale Iosephi odium & detestatio vitiorum, talis ardor corrigendi fratres, tale studium, & cura paternæ & domesticæ famæ, ac demum tale officium deferendi ad ipsum, quæ in rem, & honorem communem domus suæ videbat esse. Terentianus ille Demea, cū duos haberet filios, Ctesiphontem probum, & frugi adolescētem, & Æschinem, nequam, & perditum hominē: audiens Ctesiphontem iurgio adortum esse Æschinem apud forum, & clarissima voce, & verbis grauissimis dixisse ei, Æschines, hæccine flagitia

In Adelp.

facere te? Hæc te admittere indigna genere nostro? Non tu hoc argentū perdis, sed vitam tuam. Hæc, inquam, audiens Demea, & nimio gaudio lacrumans, saluus sit, inquit, spero: Similis est maiorum suorum. Similiter Iacob contemplanis indolem, & mores, & facta Iosephi etiamnum in prima adolescentia, vehementer gaudebat, sperans eum virtutibus Maiorum suorum Abrahæ & Isaac egregiè responsurum.

*Diversitas le-
ctionis 70.
Interpretum.*

Sed ante alia, lectio huius loci perpendenda est diligenter. Septuagin- 11
ta Interpretes diuersam admodum, & penè contrariam in hoc loco red-
didere sententiam: aiunt enim non Ioseph accusasse fratres suos, sed ipsū
contra esse accusatum à fratribus apud patrem: nam eorum verba, Latine
reddita, huiusmodi sunt: *Detulerunt contra Ioseph, vituperationem malam
ad Israel, patrem suum.* Nec subeat quempiam suspicari non ita vertisse Se-
ptuaginta, sed eorum codices esse corruptos: Expositores quippe Græci,

*Chrysostom.
Theodoretus.
Isidorus Pelu-
siota.
Diodorus.*

hunc locum itidem legerunt, atque interpretati sunt; vt Chrysostomus
homil. 61. in Genesim; & Theodoretus atque Isidorus Pelusiota, & alij,
vt refertur in Catena Græca in Genesim. Quamquam Diodorus non dis-
simulauerit, in Hebræis libris contrariam esse lectionem, ita scribens, A-
quila & Symmachus, & Syra editio pro eo, quod nos legimus *detulerunt*,
habent *detulit*: significantes ipsum Ioseph accusare solitum fratres suos,
quod non se probè, ac modestè gererent. Sic ille. Et eadē Theodoretus est
sententia. Equidem miror, tantam diuersitatem lectionis Græcæ ab He-
braica non animaduertisse S. Hieronymum, aut prætermisisse eam trade-
re in Quæstionibus suis in Genesim: cum in hoc genere obseruationum
& annotationum soleat esse diligentissimus, & accuratissimus. Sed pro-
culdubio lectio nostra Latina omnino consentiens cū Hebraica, & Chal-
daica, & à plerisq; patribus vsurpata, & interpretata, pro vera, & germana,
ac propterea lectione huius loci censenda est. Quamquā lectio Hebraica ad
verbum pro illis verbis, *Crimine pessimo*, habeat (*malam famam*) *Et resulit*,
inquit, *ad patrem malam eorum famam*. Sed quia peccata, quæ creant infamiam,
sunt pessima crimina; idcirco Latinus Interpres, sententiam ipsam
spectans, pro infamia, posuit, crimen pessimum, præsertim cum Hebræi
& comparatiuis & superlatiuis careant. Oleaster obscurum ait esse hunc
locum propter ignorantiam propriæ significationis Hebræi vocabuli,
quod hîc ponitur, *dibbah*, quod aliqui infamiam, seu famam malam; alij
oblocutionem, siue bonam, siue malam significare dicunt. Certum est si-
gnificare rumorem, seu rem, quæ auditur: & ex multis Scripturæ locis
apparet, quod propriè significet oblocutionem, id est, rumorem, vel ser-
monem vulgo iactatum, siue bonum, siue malum.

*Quod fuerit
crimen de quo
Ioseph accu-
savit fratres.
Caietanus.*

Verum existit quæstio, quod genus criminis fuerit, de quo Ioseph ac- 12
cusauerit fratres suos: Nam Moyses speciem criminis tacuit, & tantum si-
gnificauit fuisse crimen infame, ac pessimum. Quocirca Caietanus, Quo-
niam, inquit, non dicit Scriptura, cuius criminis essent infames fratres Io-
seph, sed insinuat huiusmodi infamiam innotuisse Ioseph, ex eo quod co-
mes erat fratrum, ideo ignota remanet species criminis; genus autē eius
scitur, quod erat peccatum infame: & scitur quod non omnes fratres, sed
filij

filij tantum concubinarum delati sunt: propterea enim Moses versatum esse Ioseph inter illos narrauit. Sic Caietanus. Theodoretus in Catena significat, non accusasse Ioseph de vno aliquo certo crimine fratres suos, sed in vniuersum indicasse, eos fuisse moribus improbis, & flagitiosa vita, & immodeste agere. Rupertus auctoritate illustrium virorum confirmat, pessimum illud crimen de quo Ioseph accusauit fratres, fuisse vitium nefandum. Sic enim scribit lib. 8. Comment. in Genes. cap. 18. De quo crimine accusauit Ioseph fratres suos, quia non explicuit Scriptura, vagæ opinionis locus datus est: multa namque sunt vitia, quorum consummatum opus, pessimum est. Aiunt tamen viri illustres, crimen Sodomitici fuisse sceleris. Sic Rupertus. Verum non videtur credibile, Patriarchas illos, & filios Iacob, tanti flagitij turpitudine cõtaminatos, & scãdatos fuisse. Præsertim cum id temporis penè recens memoria esset exitij Sodomitarum in ea ipsa regione in qua illi versabantur: vbi horrenda facies, & aspectus cœlestis vindictæ in illis locis, ingentem illis pauorem incutere potuit: vt quorum facta imitarentur, eorum quoque exitus perhorrescerent.

Theodoretus.

Rupertus.

13 Glossa Interlinearis crimen illud pessimũ tripliciter interpretatur, vel incestum Ruben, qui torum paternum scãdauit, dormiens cum Noueça: vel bestialem concubitus, & commixtionem cum iumentis: vel dissidia, & iurgia & rixas inter fratres suos, filijs Liæ despicientibus, & insectantibus filios ancillarum. Sed priores duas interpretationes refellit Lyranus. Negat enim posse intelligi accusatum fuisse Ruben à Ioseph: non solum quod plurali numero vtens Moses, indicauit non vnum aliquem fratrum, sed aut omnes, aut pleròsque esse accusatos à Ioseph, verum ob id maxime, quod, vt paulò infrà in hoc ipso capite narratur, vnus omnium Ruben opposuit se fratribus volentibus occidere Ioseph, obnixè conatus eripere eum manibus ipsorum, & reddere patri. Hoc autem ille tam studiosè, & sedulò non fecisset, si fuisset à Ioseph accusatus de crimine pessimo apud patrem. Nec verò fas est sentire, Patriarchas illos tam irrationabili & insana libidine fuisse inflammatos, vt cum iumentis miscerentur. Sic Lyranus.

Glossa Interlinearis.

Lyranus.

Atenim Thostatus satis propendet in hanc opinionem, affirmans vitium illud satis esse frequens, & familiare pastoribus, extra vrbes & societatem hominum versantibus, quales erant filij Iacob. Nam cum societate, & congressu mulierum careant, & semper in conspectu, & ad manus habeant omne genus pecora, & iumenta, procliuēs sunt in istud vitium, & cum animalibus commixti & turò, & pro libito vesanam libidinem exsaturant. Audiamus verba Thostati: Non valet, inquit ratio dicentium, tantam turpitudinem non esse tribuendam illis Patriarchis: fuerunt namque illi homines valdè imperfecti, & in iuuenili ætate, admodum flagitiosi. Hoc nempè indicat coitus Ruben cū Bala vxore patris sui, ipso viuente: quantum enim fuisse putamus libidinis eius æstus, quem ab eo flagitio, verecundia patris, & talis patris non retinuerit? Iudas quoque cum nuru suo Thamar, tanquam cum meretrice, quanta libertate coiuuit cuius

Thostatus.

cuius filios Her , & Onam , qui semen fundebant in terram , antequam ad uxorem accederent , ne sulcitarent semen fratri suo , pessimos fuisse , atque ob id esse à Deo interfectos , testatur scriptura Gen. 38. Sed quod scelus comparari potest malitiæ istorum filiorum Iacob , qui fratrem suum Ioseph immerentem , atque innocentem , omni non solum fraternæ caritatis , sed etiam humanitatis sensu prorsus abiecto , crudeliter interficere voluerunt ; & pro magno beneficio duxerunt , condonata ei morte , vendere ipsum extaneis gentibus ? Satis igitur probabiliter dici potest , crimē illud pessimum fratrum Ioseph , fuisse bestialem coitum. Hactenus ex

S. Thomas. Thostato. B. certè Thomas in 22. quæst. 154. art. 12. in responsione ad 4. sequens Glossam interlinearem , crimē illud pessimum fratrum Ioseph , non aliud interpretatur , nisi bestialitatis peccatum , ita scribens : Inter vitia , quæ sunt contra naturam , infimum locum tenet peccatum immunditiæ , quod consistit in sola omissione concubitus ad alterum . Grauiissimum autem est peccatum bestialitatis , quia non seruatur debita species . Vnde super illud Genes. 37. *Accusauit fratres suos crimine pessimo* , dicit Glossa quod cum pecoribus miscebantur . Sic B. Thomas , qui tamen istis verbis , non tam suam tradidit , quàm Glossæ citauit sententiam . Idemque tradit

Hugo S. Vito. Hugo Sancti Victoris.

Ego ex tam multis , & variis interpretationibus , tres ceteris præferendas censéo , Primò quidem illam Theodoretī suprà expositam , & Diodori , qui putarunt , Ioseph non accusasse fratres suos de vno quopiam certo crimine , sed in vniuersum , quod flagitiosam vitam agerent , & impuris , ac fœdis moribus essent , ita vt malè audirent apud alios , atque infames essent . Hoc enim significare videtur lectio Hebraica huius loci , quæ habet , Ioseph malam fratrum suorum famam detulisse ad patrem . Altera itidem interpretatio probabilis est , Ioseph accusasse fratres de intestine odijs , & frequentissimis iurgijs , & amarissimis tixis , quæ erant inter filios Liæ , & filios ancillarum : Tertia quoque interpretatio magnam habet probabilitatem , Ioseph accusasse fratres , quod se vehementer odissent , & grauitè verbis iuxta , factisque insectarentur : nec aliam planè ob causam , nisi quod dissimilis eorum esset , atque eorum vitia sibi displicerent : tum etiam , quod ipse præ illis omnibus diligeretur à patre , quamobrem irreuerenter ipsos , & contumeliosè , & criminosè de patre loqui solitos . Hæc igitur probabilia cogitatu , & dictu videntur , & in quolibet istorum trium quadrat appellatio criminis pessimi , vt patet supradicta pensitanti.

Sed num rectè fecit Ioseph , accusando fratres suos de crimine pessimo 15 apud patrem ? Videtur enim speciem habere mali , accusare fratres suos : si quidem huiusmodi tanquam insignis , denotatur in Apocalypsi capit. 12. malitia Diaboli : scriptum enim ibi est : *Proiectus est accusator fratrum nostrorum , qui accusabat illos , ante conspectum Dei , nocte , ac die* . Deinde non legitur ante denūciationem criminis , Ioseph priuatim , ac secretò admonuisse fratres sui criminis : qui autem non præmissa admonitione crimen aliorum publicat , is , vt ait Augustinus , non corrector est , sed proditor . Corripe ,
ait

ait Augustinus, delinquentem inter te, & ipsum solum, studens correctioni, parcens pudori. Nam si solus nosti, quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es corrector, sed proditor. Fortè enim præ verecundia incipiet defendere peccatum suum; & quem vis correctiorem, facis peiorem. Sic Augustinus. Similiter Hieronymus in caput decimum octauum Matthæi. Corripendus, inquit, est scorsum frater, ne si semel pudorem, & verecundiam amiserit, permaneat in peccato. Multi enim studio boni nominis, & metu infamiae, à flagitiis coërcentur; qui si publicatis suis flagitiis infamatos se videant, quasi rupto, & abiecto freno, toto impetu, & libertate animi ruunt in flagitia. Sanè Thostatus refert opinionem Hebræorum, peccati arguentium & damnantium Ioseph, quod fratres suos de crimine pessimo accusasset.

August. Ser. 16. de verb. Domini. Matth. 18.

Hieronym.

16 Sedenim accusationem illam Ioseph non modo fuisse inculpabilem, verum etiam laudabilem: minimè dubitandum est. Ipsa enim correctio fraterna, actus est caritatis, ac misericordiae, tendens ad emendationem delinquentis, & remotionem peccati, & est spiritualis quædam eleemosyna tanto quidem præstantior, & vtilior, quàm corporalis, ut ægrotantem curare, aut pascere esurientem, quanto grauius, & perniciosius malum est animi peccatum, quàm corporalis morbus, aut fames. Verùm bonitas correctionis fraternæ potest corrumpi dupliciter: vel malo animo, & fine corripientis; vel indebito modo corripienti. Debemus, inquit Augustinus, amando corrivere, non nocendi auiditate, sed studio corrigendi. De neutro autem insimulari potest Ioseph. Quis enim inducat in animum, adolescentem ab omni scelere purum, atque innocentem, cupiditate nocendi fratribus suis, malignè concinnasse accusationem eorum, & ad patrem detulisse? sed præuia, inquires, defuit priuata, & secreta fratrum admonitio. Quî scis defuisse? Non est, inquires, à Mose scriptum. Quasi verò omnia illorum Patriarcharum facta, dictaque, sacrarum litterarum monumentis consignauerit Moses. At præmonitos fuisse fratres à Ioseph, affirmat hoc loco Thostatus, & ante Thostatū B. Thomas idem scriptum reliquit in 2. 2. quæst. 33. artic. 7. in responsione ad secundum hisce verbis: De Ioseph credendum est, quod fratres suos quandoque admonuerit, licet id non sit scriptum. Quanquam non erat necessaria præmonitio fratrum, cum esset crimen eorum publicum, & ob id, illi iam essent infames: de circo enim secundum lectionem Hebraicam huius loci dicitur Ioseph, ¹malam fratrum suorum famam detulisse ad patrem. Nec sanè peccata eorum in vulgus enunciauit, neque ad publicum iudicem detulit, sed ad communem patrem, ut is paterna caritate, & prudentia, & auctoritate eos corripere, simulque corrigeret, sine vilo eorum, vel spirituali, vel corporali detrimento, tempestiuam, & efficacem, & salutarem morbis eorum curandis, sanandisque medicinam adhibens.

Ioseph rectè ac laudabiliter accusauit fratres apud Patrem.

Augustin.

Thostatus. S. Thomas.

17 Equidem reor prudenter omisisse Ioseph priuatam admonitionē fratrum (si tamen eam prætermisit) quòd non dubiè putaret, eam non inutilem modò futuram fratribus, verum etiam perniciosam, quòd illum, vel propter ætatem derisuri, & contempturni essent, vel maiori etiā odio ipsius

Quando & cur. omittenda fraterna correctio aliquorum.

Proverb. 9.
Glossa ordi-
naria.

S. August.

ne tale quid eueniat, veremur, tunc caritatis est omittere correctionē; impudentiæ, atque temeritatis adhibere. Enim verò super illis verbis Salomonis: *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Glossa sic ait, Nō est timendum, ne tibi derisor, cum arguitur, contumelias inferat: sed hoc potius providendum, ne tractus ad odium, inde fiat peior. Valent mirificè ad confirmandam, & illustrandam hanc sententiam illa B. Augustini verba, quæ sunt in cap. 9. libri primi de Ciuitate Dei: Plerunque, inquit, ab iis, qui flagitiose viuunt, docendis, admonendis, aliquando etiam obiurgandis, & corripiendis malè dissimulatur, vel cum laboris piget, vel os eorum verecundamur offendere, vel cum eorum inimicitias deuitemus, ne impediant, & noceant in istis rebus temporalibus, siue quas adipisci adhuc optat nostra cupiditas, siue quas amittere formidat infirmitas. Nam si propterea quisque obiurgandis, & corripiendis malè agentibus parcat, quia opportuniùs tempus inquit, vel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiendos impediant infirmos alios, & premant atque auertant à Eide, non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium caritatis. Sic Augustinus.

TERTIA DISPUTATIO.

An principalis causa diligendi Ioseph præ ceteris filiis, fuerit Iacobo, quòd in senectute genuisset eum.

Super illis verbis,

VERS. 3. Israel autem diligebat Ioseph super omnes filios, eo quòd in senectute genuisset eum.

Tres causa ob
quas Ioseph
erat inuicis
fratribus suis.

P T I M I est historici, veras & proprias eorum, quos nar-
rat, casuum, & euentorum causas euoluere, ac declarare. Id
fecit Moses hoc loco, indicans, quibus ex causis incitati at-
que incensi fuerint fratres Ioseph in eius inuidiam, atque
odium: quin etiam ad voluntatem eius necandi tantopere
incubuerint. Fuere autem tres causæ: prima, quòd ipsos apud patrem accu-
sauerat de crimine pessimo. Altera, quòd plus omnibus diligeretur à pa-
tre: atque in præcipui amoris paterni signum fuisset ab eo singulari qua-
dam, & præstandi veste ornatus. Tertia causa, fuit enarratio somniorum
eius, quibus portendi videbatur, fore ipsum principem, & dominum fra-
trum suorum. Hoc autem exemplo erudiuntur in primis, ac docentur pa-
rentes, vt si quempiam filiorum suorum plus ceteris diligunt, quòd meri-
tò ceteris amabilius sit, celent id, animòque inclusum cohibeant, aut cer-
tè ita moderentur, & temperent, ne ceteros offendant. Etenim plerunque
vnius filij exuperantia amoris, aliorum filiorum contemptus reputatur: &
nimius amor vnius, multorum creat inuidiam, & odium incendit, plúsque
parens

parens nimium ostentando amorem, nocet filio, quàm si eum odisset. Po-
nam hîc disertam super hac re B. Ambrosij breuem disputationem, appri-
mè vtilium parentibus, refertam præceptorum ac documentorum. In li-
bro de Ioseph cap. 2. ita scribit Ambrosius: Instruimur (exemplo scilicet
Iacob, & Ioseph) qualis esse debeat affectus parentum, filiorumque gra-
tia. Amare liberos, dulce; & impensius amare, prædulce est, sed fre-
quenter amor ipse patrius, nisi in moderationem teneat, nocet liberis: si aut
nimia indulgentia dilectum resoluat, aut prælatio vnus, ceteros ab effe-
ctu germanitatis auertat: plus acquiritur filio, cui fratrum amor acquiritur.
Hæc præclarior munificentia patrum; hæc dirior hæreditas liberorum.
Iungat liberos æqualis gratia, quos iunxit æqualis natura. Quid miraris, si
propter fundum, aut donum oriuntur inter fratres iurgia, quando propter
tunicam inter sancti Iacob filios exarsit inuidia? Quid ergo? reprehenden-
dus Iacob, quia vnum cæteris præferebat; sed nec libertatem possu-
mus auferre parentibus, ne eos diligant, quos plus credunt mereri: nec
filiis rescicare debemus studium plus placendi. Certè Iacob illum plus
amabat, in quo maiora virtutum insignia præuidebat: vt non tam filium
pater prætulisse videatur, quàm propheta mysterium: meritisque variam
tunicam fecit ei, quo significaret eum diuersarum virtutum amictu fra-
tribus præferendum. Sic Ambrosius.

- 19 Sed perpendamus illa verba: *Israel diligebat Ioseph super omnes filios suos, eo quòd in senectute genuisset eum.* Erat Iacob vnus, & nonaginta annorum, cum genuit Ioseph. Cum enim intrauit Ægyptum, agebat annum centesimum trigessimum, cum Ioseph eo tempore ageret trigessimum nonum, vt infra dicitur, & suprà non semel à nobis expositum est. Et quia omne tempus vitæ Iacob fuit centum quadraginta septem annorum, hinc liquet vixisse eum quinquaginta sex annis post generatum Ioseph. Quocirca genuit Ioseph in principio suæ senectutis. Nec sanè magna fuit temporis differentia, inter generationem Ioseph, atq; aliorum filiorum: omnes enim filij Iacob (nisi vsus Benjamin) intra idè septennium generati sunt: Ruben quidem initio septennij: Ioseph autem, in fine, alij verò intermediis annis. Aristoteles libro septimo Politicorum, scribit seniorum parentum filios, & corpore, & mente esse imperfectos: ob idque illud maximè tempus ætatis idoneum esse ad generandam prolem, in quo & robur corporis, & vis, ac vigor animi præpollet. Id autem esset definit in plurimis, circa annum quinquagesimum, vt Poëtarum quidam dixerunt, septenario numero ætatem dimetientes. Itaque hanc ætatem annis aliquot supergressi, à dando operam liberis vacare deberent, ne corpore pariter atque animo infirmam & imperfectam prolem generarent. Sic Aristoteles. Cuius opinionem refellit historia sancti Iacob, qui nonagenarius genuit Ioseph, & maior centenarius procreauit Benjamin: quamquam dici potest, nec pauca quædam exempla contraria, veritatem generalium sententiarum & præceptorum euertere, quæ de his sunt, quæ vt plurimum eueniunt: nec priscorum hominum longæuitatem cum posteriorum hominum breuitate vitæ comparandam esse. Enimverò proportionem

An verè dictum sit, Ioseph fuisse nonum in senectute.

Aristoteles.

totius vitæ, quam vixit Iacob, quæ fuit annorum centum quadraginta septem, ætas vnius & nonaginta annorum, in qua Iacob genuit Ioseph, aptè respondet ætati posteriorem hominum, quæ est circa quinquagesimum annum, quorum nempe vita, octoginta circiter annis determinatur. Ætatem porro quinquaginta annorum, valdè commendat Aristoteles, vt diximus, tanquam generationi optimæ prolis maximè idoneam, & accommodatam.

Cæterum perpendenda est causa, quam reddit Scriptura, cur Iacob fu- 20
per omnes filios diligeret Ioseph: *Eo quòd, inquit, in senectute genuisset eum,*
Nam cur, obsecro, in senectute geniti, amabiliore sunt parentibus? In
Caietanus. promptu causa est, inquit Caietanus, quare in senectute genitus, diligitur
magis à parente: quia nimirum diutius est seruaturus esse paternum. Ge-
niti enim in iuuentute, non apprehenduntur, vt longè post vitam patris
victuri: sed in senectute genitus, apprehenditur, vt victurus longo tempo-
re post mortem patris, ac per hoc diu conseruaturus esse paternum. Sed
obiicitur, quòd hac ratione debuisset Iacob magis diligere Benjamin. So-
lutio est, quòd Benjamin eo tempore non erat adultus, sed Infans fortè
trium annorum, si iam natus erat; ac per hoc non erat capax adhuc tantæ
dilectionis, sed velut imperfectum quid habebatur. Ioseph autem iam
adultus erat, & patri obsequentiissimus, habens ætatem communem cum
aliis fratribus adultis: & præter hoc, erat genitus in senectute paterna, no-
Philo. nagesimo scilicet anno patris. Sic Caietanus. Philo in libro de Abraham,
exponens causas, cur Abraham flagrantissimè amaret filium Isaac, inter
præcipuas hanc memorat: Aderat, inquit, & aliud vehemens amoris inci-
tamentum, quod in senectute ei natus fuerat: nam serò natos impotentius
parentes adamât, vel quia diu desideratos, vel quia nullam postea sperant
prolem, natura iam effocta, & ad extremum perducta terminum, vel quòd
maximè gaudent, ac lætantur, se in ipsa senectute robustos esse, ac valen-
Oleaster. tes ad generandum. Oleaster hanc reddit causam: Solent, inquit, senes
amare puerulos, & eorum verbis ac iocis maximè delectari: & quia eos
semper ad manus habent, vt huc, & illuc mittant. Sed istud in omnes filios
competit, cum sunt paruuli, non tantum in eos, qui in senectute patris
geniti sunt.

Atenim compluribus non est visa præcipui amoris Iacob erga Ioseph 21
princeps causa, fuisse, quæ hîc memoratur à Mose, quòd eum in senectute
genuisset, sed alias fuisse grauiore, potiorèsq; causas visum est. Nam quan-
tum ad ætatem Iacob, perexiguum fuit generationis Ioseph, atq; aliorum
fratrum interstitium, horum quippe ortus omnium, vno septennio con-
tensus est. Quòd si illa fuisset, quæ ponitur à Mose, aut sola, aut principa-
lis causa amandi Ioseph, ob eam sanè ipsam plus fuisset diligendus Benia-
min, quem Iacob quindecim annis post Ioseph, procreauerat. Verùm Ia-
cobo, virò nempe graui, & sapienti, ardentiores ad diligendum Ioseph ad-
mouebant faces, eius præstantia ingenij, & suauitas morum, & supra æta-
tem, virtutis studium; quàm respectus, & contemplatio senilis ætatis suæ,
in qua eum genuerat. Cur igitur solâ hanc Moyses causam expressit? Quod
hanc

hanc solam Iacob præ se ferret, atque obtenderet; tacito aliis, potioribus quidem, sed quæ si proderentur, ingentem apud fratres inuidiam excitare possent. Chrysostomum audi in Homilia 61. hoc ipsum quod dixi, enarratè scribentem. Sunt sanè, ait Chrysostomus, amabiliore pueri, qui in senectute generantur, maioremq; patrum benevolentiam assequuntur. Sed ut intelligamus, non hoc solùm fuisse, propter quod Iacob super alios filios eum diligeret, docet nos Scriptura, post Ioseph, fuisse generatũ alium filium Iacob: quare si iuxta naturalem amorẽ, dilectio illa processisset, postremus natu, fuisset utiq; magis dilectus, quàm Ioseph, utpotè verè senectutis filius existens, & tunc natus, quando ad postremã senectutem venerat Iacob. Quid igitur est dicendum? superna quædã gratia fuit, quæ adolescentem amabilem reddebat, & propter animæ virtutem, cunctis præferri faciebat. Ideo autem in Scriptura, causa amoris, posita est ætas senectutis, ut non manifestè augeret odium fratrum; gravis enim hæc affectio est, & cum animum inceslerit, non prius eum relinquit, quàm in extremam inducat absurditatem; & lædens animam ubi nata est, ac residet, omnino aliter eum, cui invidet, efficit, quàm vult, nempe clariorem, nobiliorem, illustriorem reddit. Sic Chrysostomus.

Chrysost.

22 Iosephus causam tanti amoris Iacob erga Ioseph, facit præstantiam virtutis Ioseph; tacita causa, quam ponit Scriptura, quod filius esset senectutis. Sic autem ille scribit libro primo Antiquitatum: Iosephum è Rachele sibi natum, pater tum ob corporis præstantiam, tum ob animi virtutem, (erat enim prudentissimus) præ cæteris liberis amabat; parentis affectus, odium, & inuidiam fratrum in eum procreavit. Philo in eo libro, quem inscripsit de Ioseph, siue de vita viri civilis, demonstrat Ioseph imaginem fuisse optimi, & præclarissimi viri civilis. Scripturus, inquit Philo, sum de vita civili: à qua vnus è Phylarchis nostris (Ioseph) maximè commendatur, qui è tenera ætate in eam incidit. Cœpit enim in hoc genere versari annos natus decem & septem, præfectus curandis gregibus, quæ disciplina, cum civili maiorem in modum conuenit. Ex hoc est, opinor, cur Poëtæ, reges vocant pastores populi. Nam qui summus est in arte pecuaria, facilè bonus rex euadet, pulcherrimo gregi hominum præpositus, apptobata industria in minore negotio. Quemadmodum enim futuro Imperatori, necessaria sunt exercitia venatoria: sic admouendis ad curam Reipublicæ, propriè pastoralis ars congruit, velut præludium quoddam magistratus. Preinde cum Iacob in filio suo Ioseph generosum animum consideraret, & maiorem, quàm pro priuata fortuna, mirabatur, fovebatque, diligens eum præ cæteris filiis, atque eo magis quod proles erat ferotina, qui non exiguus est ad benevolentiam stimulus: & quia delectabatur honestate pueri, accendebat eius ingenium accuratiore tractatione: ne premeretur diutiùs, sed quamprimum elucesceret. Hactenus ex Philone: cuius egregias sententias super hac historia Ioseph, quod sæpe numero commemoraturi sumus, iuuat præmonere hoc loco Lectorem, facere Philonem civilis viri perfectam esse imaginem, sanctum Ioseph; atque omnia, quæ narrantur à Mose de Ioseph, ea pulchre accommodare

Iosephus.

Philo.

Ioseph perfecta imago viri civilis.

ipsum ad ostendendum, qualia esse debeant studia, & instituta, quales item mores atque virtutes eius, qui perfectus vir politicus, siue civilis esse velit.

Rupertus.

Verumenimvero Rupertus, quod Scriptura dicit, propterea Ioseph 23 fuisse maximè dilectum à Patre, quòd in senectute eius fuisset genitus; id non refert ad corporalem senectutem, sed ad senectutem moralem, & spiritualement, qua præditus fuerat Iacob, cum genuit Ioseph. Sic enim ait in libro 8. in Genes. cap. 19. Sed valdè noranda est causa paternæ dilectionis, quam Scriptura commemorat: *Eo quòd in senectute genuisset eum.* Numquid secundum corpus senex erat, quando genuit eum, iuuenis autem, quando ceteri nati sunt? Si quidem præter Benjamin, infra quatuordecim annos (melius dixisset Rupertus, infra septem annos) cunctos genuerat. Restat igitur, senectutem illam hîc significari de qua in libro sapientiae cap. 4. scriptum est: *Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominis: & ætas senectutis, vita immaculata.* In illa itaque veraciter senectute Israel genuit Ioseph, quia propter illam iustitiæ suæ senectutem, habere talem meruit hæredem. Nec enim vir iustus lætatur in multitudine filiorum, si mali sunt, sed in eo tantum agnoscit se patrem, si filium relinquit post se, qui iustitiæ hæreditatem consequatur. Vnde est illud Sapientis, Ecclesiastici 30. *Mortuus est pater illius, & quasi non est mortuus: similem enim sibi reliquit post se. In vita sua vidit, & lætatur est, cum illo in obitu suo non est contristatus.* Dignam ergo ob causam Iacob diligebat Ioseph: & tanquam perfectio, iamque pleno dierum, id est, virtutum, fecit ei tunicam polymitam, id est, virtutum artificis mira varietate distinctam, usque ad talos pertingentem, videlicet ob virtutum multipliciter, & iustitiæ perfectionem. Sic Rupertus.

Paul. Burgensis.

Pro eo quod Latina Lectio habet: *Quòd in senectute genuisset eum*, ad 24 verbum Hebraicè est: *Quòd filius senectutis sibi*: Et est hebraismus, cuius hunc esse vult sensum Paulus Burgenis, quòd esset senili prudentia, & maturitate & modestia, & affectuum sedatione, & morum gravitate; hanc enim fuisse veram, & propriam causam, cur eum tantoperè dilexerit pater, non autem quòd in senili ætate genuisset eum. Vnde translatio Chaldaica habet: *Israel diligebat Ioseph, eo quòd esset filius sapiens sibi*: aperte significans nomine senectutis intelligi oportere senilem sensum, & prudentiam, iuxta illud, *Canis sunt sensus hominis, & senectus venerabilis, vita immaculata*: Neque enim videtur esse causa sufficiens, cur Iacob plus ceteris filiis diligeret Ioseph, quòd genuisset eum in senectute: nam Benjamin multo post Ioseph annis natus, multo etiam seniore patre genitus est; & Issachar, atque Zabulon vno tantum circiter anno nati sunt ante Ioseph, ut ex eap. 13. potèst colligi. Quare causa præcipuæ illius dilectionis potius videtur attribuenda sapientiæ, seu moribus senilibus, qui iam quodammodo videbantur vigere in ipso Ioseph: siquidem licet esset iunior ceteris, iam tamen studebat correctioni fratrum maiorum. Illud igitur: *Quia filius senectutis esset*, idem valet, atque, quòd filius sapiens, & prudens esset. Ex eo autem

autem, quod subditur, *sibi*, intelligitur, virta suorum fratrum Ioseph non publicasse, nec de correctione eorum egisse apud alium quempiam, nisi apud solum patrem, ad quem eorum correctio pertinebat, & ideo soli patri principaliter constat de sapientia ipsius Ioseph. Atque in hunc modum ferme disputat Burgenfis.

25 At ego probabiliorē puto primam interpretationem, superiùs multis auctoritatibus confirmatam. Non equidem nego id quod habet lectio Hebraica quòd *filius senectutis* esset: Fateor esse Hebraismum: sed eius germanum intellectum esse dico, non quem tradit Burgenfis, sed quem expressit Latinus Interpres, non enim aliud est, *filius senectutis*, nisi filius senili patre natus, & in senectute patris genitus: ad hanc enim sententiam solet Scriptura appellare filium senectutis, & filium iuventutis, & virum adolescentiæ appellat vxor eum, qui se adolescentulam in matrimonium acceperat. Nec verum est quod ait Burgenfis, natum esse in senectute patris, non esse causam sufficientem, cur pater tantopere dilexerit Ioseph: supra enim expositum est, istud esse grauem, & vehementem causam diligendi. Quibus adiici possunt breuissima verba Lyrani id ipsum confirmantis: Virtus, inquit, generatiua, in senectute debiliior est: Et ideò tunc solent generari pueri magis defectuosi, & imperfecti. At Ioseph è contrario, erat fratribus suis gratiosior moribus, & corpore: ideòque videbatur hoc procedere ex speciali dono Dei, propter quod erat patri magis amabilis. Sic Lyranus. De Benjamin autem quod obiicitur, ita diluendum est; Benjamin fuisse tunc infantem vnus circiter anni: quamobrem non fuisse capacem talis dilectionis, quali Iacob prosequabatur Ioseph: Nam quod putant quidam, non fuisse tunc genitum Benjamin, manifestè refelluntur à Mose: qui supra cap. 35. scripsit, Benjamin esse natum in ipso itinere, quò ibat Iacob in urbem Hebron ad patrem suum Isaac: & in hoc capite non obscure significat, cum est venditus Ioseph, Iacob cum familia sua habitasse in Hebron. Vendito porrò Ioseph, quem Iacob extinctum putabat, totum amorem suum transfudit in Benjamin, adeò vt illius anima ex anima huius pendere diceretur: sicut dixit Iudas, illis verbis quæ memorauit Moyses infra capite 44. *Si intrauero ad seruum tuum patrem nostrum, & puer defuerit: cum anima illius ex huius anima dependeat, morietur, & deducet famuli tui canos eius cum dolore ad inferos.*

Auctoris sententia.

Lyranus.

Fecitque ei tunicam polymitam.

VERSUS 3

26

IVSMODI vestis signum erat præcipui amoris Iacob erga Ioseph, Pro voce, polymita, septuaginta posuerunt *ποικίλος*, id est, variam, siue variegatam: Aquila interpretatus est, tunicam talem: Symmachus, tunicam manicatam: siue quòd ad talos usque descenderet, & manibus artificis mira esset varietate distincta: siue quòd haberet manicas; Antiqui enim magis utebantur colobiis. Hæc Hieronymus in traditionibus Hebraicis super hunc locum Genesis. Colobium porrò, cuius hîc meminit Hieronymus, Græca

S. Hieronymus. Colobium.

Græca vox est, sed à Latinis etiam vsurpata, significans tunicam sine manicis. Seruius Aeneidos nono ad illud:

Seruius.

Et tunica manicis, & habent redimicula mithe,

Cicero.
Cassianus.

Tunicæ, inquit, vestræ habent manicas, quod etiam Cicero vituperat, dicens, manicatis ac talaribus tunicis, nam colobijs utebantur Antiqui. Cassianus libro primo de habitu Monachorum cap. 5. scribit Monachos Aegypti colobijs lineis fuisse indutos, quæ non omnino manicis carebāt, sed hæc citra cubitum desinebant, cuiusmodi hodie in vestibus sacris dalmaticas, seu tunicellas vīdemus. Anselmus antiquus decretorum collector hæc tanquam ex Eusebio citat: A sancto Siluestro, & Presbyteris eius, Colobiorum vsus sumpsit initium, & Marcus, & Iulius, & Liberius eo ordine sunt vsi. Post hos autem, Colobia in dalmaticas cōmutata sunt: visum est enim melius huic proposito conuenire, quod accuratius magis aspectibus placere valeat. Sic ille. Hæc ego de antiquo vsu colobiorum mutuatus sum ex notationibus in Cassianum doctissimi, & amicissimi viri Petri Ciacconij: cuius dum vixit, solertissimum ingenium, limatissimūque iudicium, & multiugam ac perpolitam eruditionem amaui, & colui, diuturnaque eius consuetudine familiariter iucundēque vsus sum: vt mirum videri non debeat Lectori, si talis viri, & amici, quacumque data occasione, memoriam in scriptis meis recolere, ac nomen celebrare studeam.

Petrus Ciacconius.

Vox *Polymita*, qua vsus est Latinus Interpres, græca est, composita ex ²⁷ *πολὺ* quod est multum, & *μίτρος*, quod significat liciū, quasi ex varijs & versicoloribus licijs cōtexta. Erat igitur vestis variè colorata, & vt placet quibusdam, etiam variè picta & figurata. Plinius lib. 8. c. 48. de huiusmodi vestibus scribens: Colores, inquit, diuersos picturę intexere, Babylon maximè celebrauit, & nomen imposuit. Plurimis verò liciis texere, quæ *polymita* appellant, Alexandria instituit. Phryges quoque, vestes inuenerunt, quæ acu pingebantur, ex auro & coloratis filiis exprimentes hominum, & animalium effigies in vestimento. Vocabātur hæ vestes barbaricæ. Artifices verò dicebātur Barbaricarij, siue Phrygiones. Vnde est illud

Plinius.

Apuleij lib. 7. de asino aureo: In modum Paridis Phrygij pastoris in barbaricis amiculis, humeris defluentibus, pulchrè indusiatus adolescens.

Apuleius.

Oleaster.

Oleaster aperiēs notionem vocis Hebrææ, quam Latinus Interpres Græca voce expressit, dicens *Polymitam*, ita scribit: Dictio Hebraica, *Pas* seu *Pasas*, videtur propriè significare partem, seu particulam: vt patet Psalm. 71. Erit *Pisat bar*, id est particula frumenti in terra. Vnde videtur quòd tunica illa Ioseph fuerit non ex diuersis filis diuersorum colorum, sed ex diuersis particulis diuersicoloribus. Quare vertendum arbitror, Fecit ei tunicam partium, vel particularum. Idem nomen habetur lib. 2. Samuelis, cap. 13. vbi dicitur de Thamar, quòd erat induta talari tunica, & quòd sciderit tunicam *passim*, id est, partium diuersarum. Sic Oleaster. Cui confirmilia scribit in catena in Genesim Lippomanus. Latinus Interpres, quam hic vocauit *polymitam*, paulò infra in hoc ipso cap. appellauit *talarē* simul, & *polymitā*, dicens: *Nudauerūt eā tunica talari, & polymita, &c.*

Lippomanus.

Sed

28 Sed quid ista tunica Ioseph polymita secundum allegoricā intelligentiam significat? Philo, qui facit Ioseph, ut suprà diximus, imaginem perfecti viri ciuilis, multicolorem texturam illius vestis pulchrè accommodat ad multiformem solertiam, & prudentiam, & industriam, quam in viro ciuili, & rectore populorum esse oportet. Sic enim in libro de viro ciuili, seu de Ioseph scribit: Vita ciuilis, quæ graphicè depingitur, & præfiguratur in magno viro illo Ioseph, quod Dei augmentum, siue additamentum significat, appositissimè conuenit huic proposito: est enim rerum naturæ velut auctarium quoddam, ciuilis administratio qua vtuntur populi. Et enim mundus hic, est velut magna ciuitas, vnam Reipublicæ formam, & vnum ius habens. Continentur autem edicto naturæ iussu de agendis, & vetita de non agendis. Ad id ius, alij alias leges, & institutiones adijciunt: cuius varietatis causa, est separatio aliarum gentium ab aliis, non solum Græcorum à Barbaris: sed & Barbarorum à se inuicem, & Græcorum à suæ nationis hominibus. Itaque meritò additamenta naturalis iuris, censentur instituta particularium ciuitatum. Nam leges oppidatim receptæ, sunt appendices rationis rectæ à natura nobis insitæ: sicut & ciuilis vir, auctarium est hominis secundum naturam viuientis. Nec alienum est à proposito, quòd tunica varia vestitus dicitur fuisse Ioseph. Nempè rerum ciuilium administratio, res est multimoda, & varia; multas recipiens mutationes personarum, rerum, causarum, sequestrorum proprietates, locorumque, ac temporum diuersitates. Quemadmodum enim gubernator naui, pro varia ratione ventorum, variè etiam mutat nauigationis subsidia, non vno modo nauem dirigēs: & medicus non ad omnes morbos vtitur remedio, ac ne in vno quidem morbo, si is variet; sed obseruans intentiones, remissiones, repletiones, vacuationes, causarumque mutationes, multa ad salutem variat, nunc hoc, nunc illud experiens: Sic opinor, & Reipublicæ moderator debet esse multiformis, & multiplex, alius in pace, alius in bello, aliter se paucis, aliter multis opponens aduersariis; contra paucos constanter regens, multos verò flectens persuasionibus. Idem vbi periculum publicum postulat, ipse remaget: ministeria verò, quæ labore tantum indigent, permittet aliis. Hactenus ex Philone.

Philonis allegoria super vestem polymita Ioseph.

29 Verum magis pia, & Christiano viro aptior, & vtilior est allegoria, quam super eadem ista veste polymita Ioseph, tractat S. Gregorius in primo libro Moralium, exponens illa verba Iob capitis primi: *Sic faciebat Iob cunctis diebus vite sue.* Vult autem Gregorius, veste illa talari Ioseph (sic enim ille pro polymita legit, secutus interpretationem Aquilæ, quam memorat S. Hieronymus, & alij quidam patres secuti sunt) significatam esse perseverantiam in bene agendo vsque ad extremum vitam, & ad vsque vltimum hominis spiritum. hanc enim esse virtutem, quæ cæteras omnes coronet, & sine qua cæterarum virtutum labores & opera, quamuis præstantissima, nullius gratiæ ac meriti denique sint apud Deū. Gregorij verba huiusmodi sunt: Incassum bonum agitur, si ante vitam terminum deseratur: sicut & frustra velociter currit, qui prius quam ad

Gregorij allegoria super eadem veste Ioseph.

Exod. 16.
& Leuiti. 3.

metam veniat, deficit. Ideo dicitur de reprobis Ecclesiastici 2. *Paupers, qui perdidērunt sustententiam: & veritas dixit Electis suis Luc. 22. Vos estis, qui permanistis mecum in tentationibus meis.* Hinc Ioseph, qui inter fratres usque in finē iustus perseverasse describitur, solus talarē tunicā habuisse perhibetur. Nā quid est talaris tunica, nisi actio consummata? Quasi enim protensa tunica talum corporis operit, cum bona actio ante Dei oculos, usque ad vitæ nos terminū tegit. Hinc est quod per Moysen, caudā hostiæ in altari offerre præcipimur, ut videlicet omne bonum, quoddā incipimus, etiam perseveranti fine compleamus. Bene igitur cœpta, cunctis diebus agenda sunt: ut cum malum pugnando repellitur, ipsa boni victoria, constantiæ manu teneatur. Hæc S. Gregorius.

QVARTA DISPVATIO.

De inuidia fratrum Ioseph, & de inuidis, & detestandis invidorum hominum proprietatibus.

Super illis verbis,

Videntes fratres eius, quoddā à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui.

Fraterna benevolentia & cōcordia, quoddā bonum.

Locus Eccl. 25.

Locus psal. 132.

Leuiti. 2.

RÆCIPVA Ioseph apud Patrem gratia, & præstātia virtutum eius, grauissimam in fratrum eius animis excitauit inuidiam: inuidia odium inflammavit: ex odio, aduersus eū exarsit ira: ira denique ad voluntatem necandi eum, ac deum ad venditionem eius impulit. Nihil profectō est fratrum inter se benevolentia, & concordia, nec parentibus, nec ipsis fratribus, nec vniuersæ familiæ, aut iucundius, aut vtilius: nihil, vel ad sui cōseruationem, vel ad amplificationem rei familiaris, vel ad nominis, & famæ claritatem, ac celebritatem aptius, & valentius. *In tribus placitum est spiritui meo*, ait sapiens ille in libro Ecclesiastici cap. 25. *Quæ sunt probata coram Deo, & hominibus: cōcordia fratrum, & Amor proximorum: & vir & mulier bene sibi consentientes.* Huc spectat luculentissimū illud Davidis præconium fraterni amoris & concordiæ in Psal. 132. *Ecce quā bonum, & quā iucundum habitare fratres in vnum:* id est, inter se amantes & concordēs. Bonum dicit, significans vtile, & ad plurima conducent: iucundū appellauit, quoddā tali societate, & concordia nihil in humana vita optabilius, & dulcius esse videatur. Hanc suauitatem mox declarauit David, cōparatione eius cum pretiosissimo, & suauissimo vnguento, quo inunctus est summus Pontifex Aaron: vtilitatem verō significauit similitudine ro-
ris, vtilissimè fœcundantis terram. Denique vbi talis est fratrum concordia, istuc dixit Deum mittere benedictionem, id est, affluentiā bonorum omnium

omnium in hac vita: postea verò gloriam, & vitam sempiternam. Hanc ob causam Xenophon lib.8. Cyropædiæ, Cyrum regē iam morti proximum, facit cohortari grauissimis verbis filios suos ad mutuū amorem, & cōcordiā, ita scribens: Qui ab vno semine nati sunt, & ab vna matre educati, quique etiam in eadem domo creuerunt, eandēq; matrem, atq; eūdem patrem appellant; quomodo non etiā inter se amantissimi, & familiarissimi, & coniunctissimi fuerint? Nō igitur quæ dij fratribus ad mutuā beneuolentiā, & familiaritatē cōtulerunt: ea vos vnquā vana facere velitis: sed super his alia ædificātes amicitiz opera, insuperabilē facietis amicitia vestrā. Qui enim fratris sollicitus est, simul etiā seipsum curat. Sic ille.

*Cyri oratio
hortātis filios
ad cōcordiā.*

31 At verò ex aduerso, fratrum inter se odia, & contentiones, & insectationes, plūsne molestiæ & acerbitalis, an detrimenti, vel ignominiz habeant, incertum est. Illud certum, acerbitate molestiarum, & dolorū, damniq; magnitudine, necnon & turpitudine dedecoris, atque ignominiz, esse malum hoc, si quod aliud, maximē auerſandum, atque detestandum. Solent porrò inter maximē amicos, & sanguine coniunctos, quæ inardescunt odia, ea asperiora esse & implacabiliora, quàm quæ inter extraneos: omnis enim mutatio, vt docent Phisici, ex contrario fit in contrarium. Atque huius rei Aristoteles in lib.7. Polyticorum capite septimo, nōnullam esse, ait, rationem. Magis, inquit, irritatur animus contra familiares & amicos, quàm contra ignotos, si ab illis contemptum se, aut læsum putet. Quapropter Archilochus rectē, cum amicis inculſaret, ad animum suum loquens, inquit: Nōne tu ab amicis transfixus es lanceis? Et hoc non sine ratione contingit: à quibus enim deberi sibi beneficium existimant, ab eisdem non solū priuari beneficio, sed insuper lædi se censeant. Vnde in prouerbio dicitur: Fratrum contentiones & iræ, sunt acerbissimæ; & qui se nimium amant, hi se nimium odio habent. Sic Aristoteles.

Cur inter fratres, & amicos interdum atrociora quàm inter extraneos odia existant secundum Arist.

32 Sed aggrediamur tractare disputationem hoc loco propositam super vitiosis inuidorum hominum affectionibus, & moribus, & vt vocant, proprietatibus. Hic tractatus non paruam affert utilitatem, tum vt tali morbo affectos, statim agnoscamus, & fugiamus; nōsque talium hominum fieri similes, vehementer caueamus: tum etiam vt illis, ac nobis etiā ipsis, si quando eiusmodi peste correptos esse nos atque corruptos contigerit, efficaciter, ac salutariter mederi possimus. Principio autem comparemus inuidiam cum odio; nam vulgo putantur esse admodum similes, & cognatæ affectiones animi, cum earum tamen sit n. multiplex, magnūque discrimen. Ego carptim hoc loco, & strictim exponam complures differentias inuidiz, atq; odij, de quibus in libro quem scripsit de Inuidia, disserit Plutarchus: vnde liquidò proprietates inuidiorū hominū enotescent. Prima differentia, Improbitas, & malitia hominum, vel simpliciter, vel aduersus nos gignit odium eorū: contrā verò, bonorū abundantia, & insignis prosperitas aliquorum, creat aduersus eos inuidiā. Itaque malum est causa odij: bonum verò inuidiz, illud per se, hoc per accidens, & ob prauam inuidientis affectionem. Et odium quidem semper

*Plutarchus.
Complures differentia inuidia atque odij & proprietates inuidorum quasnordecima Prima differentia.*

*Inuidia simili
est ophthalmia.*

definitur subiecto aliquo certo, & definito malo, in quod incumbit: inuidia autem videtur esse infinitum quippiam, & similis Ophthalmiæ, quæ est vitiosa oculorum affectio: sicut enim hæc omnibus rebus immodicè splendidis, & lucentibus offenditur, ac læditur, sic inuidia omnibus aliorum bonis, secundisque rebus acerbatur, & tabescit.

Secunda differentia.

Germanice.

Imperator.

Mures, oderant

Magi, Aethio

pes, & Ara

bes.

Inter Bruta

esse odia, sed

non inuidiam.

Secunda differentia. Odium concipitur etiam in bruta. Sunt enim, qui feles, cantharides, & serpentes oderunt. Germanicus quidem certe Imperator galli gallinacei, neque vocem, neque aspectum ferre poterat: Mures item Magi Persarum oderant, & interficiebant, & Deo inuisos esse dicebant: quos itidem, & Arabes omnes, atque Aethiopes abominantur. Sunt etiam inter animalia, sua cuique odia, exercēque inimicitias, & atrocita bella, ut inter aquilas & dracones: probabile etiam est leoni exosum esse gallum; & murem elephantum; ob metum scilicet; quod enim timetur, id etiam odiosum est. At inuidia, solius hominis aduersus hominem est. Nam neque homines inuident brutis; nec bruta, aut homini, aut inter se: neque enim de rebus secundis, vel aduersis, nec de bona, aut mala fama quippiam imaginantur, quarum rerum opinione exasperatur inuidia.

Tertia differentia.

Odium potest

esse iustum, Inui

dia nequa-

quam.

Dictum in re-

gem Spartæ

Charilaum.

Tertia differentia. Odium aliorum sæpè iustum est: odisse improbos, & malignos, & bonum, & laudabile est, quinetiam si qui tales non oderunt, dignos esse odio eos ipsos iudicamus. Laudantibus multis Charilaum Spartæ regem, ut benignum, & mansuetum, modestumque regem; collega eius contra, Quomodo, inquit, iste vir bonus esse potest, qui non odit improbos? Rectissime igitur Dauid psalmo 138. *Nonne qui oderunt te, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos.* Itaque multi præ se ferunt, & verbis ostentant odium, quod gerunt tãquam æquum, & laude dignum. At inuidia nūquam iustè suscipitur, nec ut res iusta laudari potest. Quam enim peccat is, cui inuidetur, quod bonis abundet, quod prosperos habeat rerum successus, ut propterea ei iustè debeat inuideri? Quã etiam ob causam nemo fatetur se inuidere aliis, sed quantum potest, inuidiam celat animo, quamuis aliam prætendens affectionem animi, vel metum, vel odium, vel iram: quod est argumentum, inuidiam nunquam esse posse iustam & laudabilem, sicut esse possunt aliquo modo, & odium, & ira, & metus.

Quarta differentia.

Inuidiosum

esse laudari duci

tur. Inuidentē

est, vitio sem

per vertitur.

Themistocles.

Quinta diff.

Accusatoris

Socratis quàm

inuisi, & exosi

fuere Atheniensibus.

Quarta differentia. Quod maior est improbitas, & malitia, eo maius fit odium: contra, tanto magis crescit inuidia, quanto magis crescit vel bonitas, vel prosperitas eius cui inuidetur. Quare inuidiosum esse, ac tale, ut ei inuideatur à multis, laudabile ducitur & gloriosum. Celebratur enim Themistoclis dictum; qui dicebat, se, cum esset adolescens, nullum egregium facinus, & præclarum fecisse, eo quod sibi tunc nemo inuidisset.

Quinta differentia: Extrema malitia, & ad summum perducta, nihil minuit odium, immò extremè augeat: idque manifestum fit exéplo calūniatorum, & accusatorum Socratis, quos post eius necem, populus Atheniensis vsq; adeo inuisos, & exosos habuit, ut nemo illis, neq; ignem accenderet; neq; interrogantibus responderet, neq; in balneo aqua vteretur eadem, sed qua

sed qua lauisent illi, eam quasi pollutam iuberent à ministris effundi: donec illi tam atrocis, & pertinacis odij publici impatientiâ seiplos suspenderent. Prosperitatis verò excessus non auget inuidiam, sed plerumque minuit, ac prorsus extinguit: Vnde solet vulgo dici, aliquem superasse iam inuidiam. Et verò non est credibile, Alexandro Magno, aut Cyro imperij Persarum conditori, postquam elati sunt ad supremam fortunam, inuidisse quemquam. Sed quemadmodum Sol, quorum per verticem transit, in eos diffuso lumine, aut nullam, aut exiguam vmbra facit: ita qui prosperitate elati, supra caput æmulum eminent, splendore suo, eorum offuscant, & obruant inuidiam. Odium verò exuperantiâ potentie, ac felicitatis inimicorum, minime minuitur: vt illam ipsum Alexandrum, cui nemo iam inuidebat, multi oderant, quorum denique petitus insidiis occidit.

Nimius prosperitatis excessus obruit inuidiam.

Pulchra similitudo.

Sexta differentia. Aduersæ res & calamitosas inuidiam tollunt, aut certe diminuunt, odium verò nequaquam perimunt: nam etiam deiectos inimicos, & calamitosos oderunt. Nemo autem inuidet miseris, & calamitosis; quin etiam ad miserandum faciles sunt inuidi. Odium itaque neutram fortunam relinquit, sed vtramlibet infestat: inuidia, vtriusque fortunæ excellentiâ minuitur & languescit.

Sexta differentia.

Septima differentia. Odium, & inimicitia tolluntur, vel vbi fides sit non esse nos, à quibus putamus læsos: vel vbi quos, vt malos oderamus, bonos esse intelligimus: vel denique si quo insigni ab illis beneficio affecti sumus: vltima enim gratia, vt Thucydides inquit, tametsi minor sit, tempestiue tamen inita, potest maius etiam crimen diluere. Horum primum non tollit inuidiam, inuidetur enim ei, à quo nihil iniuriæ, vel detrimenti acceptum est. Opinio item & fides probitatis aliorum non aufert inuidiam eorum, sed auget, cum rerum bonarum, vnde oritur inuidia, optima sit virtus. Nec inuidiam extinguit beneficium, ab eo cui inuidetur, acceptum; quin etiam auget magis & irritat: hoc enim ipsis ægre est, indigere se beneficentia aliorum, aliosque adeo præcellere, vt benefacere sibi possint, itaque inuidet illis; & voluntatem benefaciendi, & facultatem: quorum illa virtuti debetur, hæc felicitati. Præclare igitur Basilus: Inuidia, inquit, malum est intractabile, atque insuperabile. Nam cum beneficentia etiam qui infestissimi sunt, faciat mitiores: inuidum tamen magis irritat, & ad odium inflammat, atque magis beneficijs oneratur, tanto maiori, ex inuidia, premitur dolore, atque luctu. Et quibus deinde beneficijs sunt maximis, non solum beneuolos se in illos, & gratos exhibere non cogitant: sed contra maligni, & inimici magis sunt, & in illos vehemētius asperantur. Quam igitur bestiam immanitate morum non superat inuidia? Quod animal tam agreste, & truculentum est, quod sua feritate non vincat? Canes educatione mansuescunt; Leones obsequio & officio tractabiles fiunt, & obsequibiles; inuidi, ipsis officijs, & beneficijs agrestiores, & inimiciores euadunt.

Septima differentia.

Thucydides.

Inuidus odit benefactorem suum.

Basilus in hominibus de Inuidia.

Octaua differentia. Valdè diuersum est eorum qui oderunt, & eorum qui inuidet propositum, & institutum. Etenim ei, qui odit, animus est,

Octaua differentia.

& propositum, malè, si possit, ei facere quem odit; sic enim odium defini-
ri solet, animi affectio, propositū habens male faciendi, eiūsque occasione
vndecunque captandi. Hoc autem longè remotum est ab inuidia. Multi
enim domesticis suis, & familiaribus inuident propter excellentiorē con-
ditionem, & prosperitatem eorum, quos tamen perire, vel calamitatibus
vehementer conteri nollent: tantum enim molesta ipsis est notabilis eo-
rum prosperitas, & splendor, graue autem incommodū, & perniciem eis
accidere, non desiderant; contenti, velut excelsæ domus eam partem, quæ
lumini officit, deiecisse.

Ex supradictis octo differentiis Inuidiæ, atque Odij, facile est animad-
uertere, & adnotare octo pariter Inuidiæ proprietates; quibus adijcere 33
lubet tres, vel quatuor alias difertè tractatas à Beato Basilio in eo sermo-
ne, siue Disputatione, quam de Inuidia scripsit. Nona igitur sit hæc pro-
prietas Inuidiæ. Vnicum inuidi solatium; & requies est, in summo mæro-
re, & dolore, quo intimis animi sensibus cruciatur & abescit, cui inuidet,
videre eum de gradu felicitatis ruere in calamitatem, & miseriam. Hic
finis inuidiæ est, si miserum ex beato, & infelicem ex fortunato videat.
Tum demum cū eo fœdus iungit, & amicus efficitur, si lacrymantē vi-
deat, aut suos queritantem casus, & lugeat infortunium: libentiùs lugen-
tem miseratur & solatur, quàm gaudenti, & florētī collatetur vel applau-
dat. Diuitias miratur alienas, sed post calamitatem, iam amissas: formam
& robur, sed post morbum laudat, & effert: præsentibus semper rebus, &
salutis inimicus; amissis, & perditis, amicus & misericors. Quid igitur in-
uidia magis peruersum, & perniciosum? quæ est interitus vitæ, pestis na-
turæ, bonis omnibus aduersa, & Deo contraria. Nōne hæc Dæmonem
instigauit ad perdendum primum hominem? Nōne impulit Cain ad
fratricidium? Nōne hæc Saulem incitauit ad insectandum Dauidem,
de se optimè meritum? Nōne Iudæos ad necem Saluatoris Mundi in-
flamauit?

Decima pro-
prietas.

Inuidisse, saps
prodest ijs qui
huius inuidetur.

Gen. 39.

Decima proprietas. Inuidus inuidendo non solum non lædit, sed ple-
rumque clariorem & feliciorē facit eum cui inuidet. Fratres Ioseph, &
inuidebant ei vehementer, & oderant eum. verentes enim illi, somniorū,
quæ narrabat, exitum, seruum fecerunt fratrem, vt ita nunquam eū quasi
dominum adorare deberent. Quod sanè contrā accidit: & diuino confi-
lio, callidum eorum consilium in contrarium est mutatum. Nam per ea,
quibus impediri diuinum propositum existimauerunt, ipsum porius pro-
mouerunt, & ad exitum perduxerunt. Nisi enim venditus fuisset, non ve-
nisset in Ægyptum, nec propter impudicitiam dominæ coniectus esset in
carcerem, nec ibi ministrorum Pharaonis somnia veridicè narrasset: nec
magnum illud somnium Pharaonis, quod eum valdè sollicitum, & anxiū
tenebat, cum admiratione ipsius Pharaonis explicuisset, atque ea ratione,
principatum in vniuersa Ægypto adeptus esset: ac denique à fratribus
suis, propter inopiam rei frumentariæ ad ipsum venientibus, adoratus
esset.

11. Proprietas.

Vndecima proprietas. Inuidus sibi plurimum; cui autem inuidet, nihil
planè

planè nocet. Nihil mortalium animis, ait Basilius, inuidiæ affectu perniciosius contingit, quæ ante omnia ipsi nocet auctori, alijs verò quam minimum. Sicut enim rubigo est ferri quasi venenum: sic inuidia, quos possidet, eos conficit, atque consumit. Et quemadmodum vyperas dicunt, rupro matris ventre nasci, sic & inuidia concipientem se animu rodere, & corrumpere solet. Non enim est aliud inuidia, nisi dolor de proximi prosperitate, faustoque rerum successu, conceptus. Omnia proximi bona, quæ per se gaudij ac lætitiæ materiam præbent, inuidum tristicia, & dolore opprimunt. Ex quo apparet, inuidum esse similem hominis nudi, qui omnibus iaculis atque ictibus petitur. Hoc igitur solum in hoc malo quispiam fortasse laudauerit, quod inuidus, quanto in proximum vehementius incitatur, tanto sibi met maius asciscit incommodum. Quemadmodum enim sagittæ magna vi emissæ, si fortè in durum quodpiam, & repellens corpus incurrerint, in emittentem reflectuntur: sic inuidia tristitiam alijs nequaquam affert, solique officit inuidenti. Scitè igitur ille :

*Quantu inuidia nocet inuidenti,
Basilius.*

*Horat. lib. x.
Epist. 2.*

*Inuidia Siculi non inuenièrè Tyranni
Tormentum maius.*

Quamquam, iuxta vulgarem hominum opinionem, putantur inuidi nonnunquam nocere multum alijs, vel ipso maligno obtutu. Sed, & qui morbo huiusmodi sunt affecti, Basilius inquit, longè peiores venenatis iaculis existimantur, quod illa per plagas virus inferunt, atque ita nocent, & paulatim quod infectum est, depalcuntur: at inuidos, credunt nonnulli, non alijs modò rebus, sed oculis etiam nocere alijs. Vnde & corpora vgeta pubescentium, atque ætate, & forma florentium, & prosperam habitudinem inficiunt atque corrumpunt. Statim enim ex eorum luminibus, perniciæ quadam defluente atque contaminante, videas contracta membra decore, ac pulchritudine flaccescente, arescere, ac languere, & debilitari. Ego horum sententiam dimittam, vt vulgo iactatam, ac per mulieres vetulas longè latèque sparsam, multorumque celebratam sermonibus. Illud dico, Dæmones omnis boni olores, postquam voluntates inuidorum viderunt, sibi esse omnino conformes, illis prorsus ad omnem suam libidinem, atque ita etiam illorum oculis ad instrumentum, ac ministerium propriæ voluntatis abuti.

Vulgaris opinio, inuidos, vel ipso visu, & obitu nocere alijs.

Duodecima proprietas. Inuidus est magnus simulator, & vir duplex animo, aliud in ore promptum habens, aliud mente gerens. Nonne vides, inquit Basilius, quantum malum sit simulatio? Et hæc inuidiæ fructus est. Nam morum & ingenij duplicitas, ex inuidia plerumque hominibus accidit. Qui odium in recessu cordis retinentes, speciem caritatis ore ipso præferunt: similes profectò saxi & scopulis marinis, qui modica operi aqua, magnum & cæcum, non obseruantibus exitium afferunt. Et cum bona proximi animi inuidi vehementer feriant, premit tamen corde dolorem, dissimilem animo vultum, & os induens. Simulat gaudium, & secum tamen tacitè rumpitur. Coram, hilaritatem præfert, intus inuidiæ veneno captus, mœrore tabescit. Morbum interrogatus manifestare, sèque inuidum accusare veretur: morbum in imo cordis sinu abrodentem, atque

*Duodecima proprietas.
Inuidiæ comes, immò effectus est multisformis simulatio.*

atque consumentem viscera, mœstus fouet & alit Itaque talis, nec medicum morbi sui, nec medicinam ad eum sanandum idoneam inuenire potest: licet medicamentorum ad sanandum omne genus morbos tot referri sint libri. Cum igitur ex inuidia nobis, tanquam ex stygia palude, tot atque dimanent mala, credamus Apostolo dicenti: *Ne simus inanis glorie cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes; sed magis boni, & misericordes; donantes inuicem, & honore inuicem praueniētes.*

Ad Gal. 6.

Ad superiores duodecim proprietates inuidiæ, adijciamus item duas alias à B. Gregorio indicatas, & luculenter tractatas. Decima tertia proprie-

*Decima tertia
proprietat.*

*Inuidus pusilli
animus & abie-
ctus est.
S. Gregorius.*

tas. Inuidus, hoc ipso quod inuidus est, pusilli animi est, angusti cordis, & ingenij vilis atque abiecti. Inuidendo namque alijs, ostendit se illis minorem, & inferiorem esse: suamque paruitatem, & paupertatem prodir; quod enim inuidet, nec ipse habet, & habere vehementer concupiscit. Hoc Gregorius in lib. 5. Moralium super illis verbis Iob, capitis 5. *Et paruulum occidit inuidia*, declarat hisce verbis: Inuidere non possumus nisi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergo est, qui liuore occiditur: ipse enim sibi testimonium perhibet, quod eo minor sit, cuius inuidia torquetur. Hinc est quod hostis callidus primo homini inuidendo surrepsit, quoniam amissa beatitudine, minorem se immortalitate illius agnouit. Et Cain ad perpetrandum fratricidium corruit: quia despecto suo sacrificio, prelatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit; & quem meliorem se esse exhorruit; ne utcumque esset, amputauit. Hinc Esau ad per-

Genes. 3.

Infrà 4

Gen. 27.

Suprà 23.

1. Reg. 14.

secutionem fratris exarsit: quia primogenitorum benedictione perdita (quam tamen pro esu lenticulæ ipse vendiderat) minorem se eo esse, quæ nascendo præibat, ingemuit. Hinc fratres Ioseph transeuntibus Ismaëlitis ipsum vendiderunt: quia cognito reuelationis mysterio, ne ipsis fieret ille melior, eius profectibus obuiare conati sunt. Hinc denique Saul, Dauidē, lanceam intorquendo persequitur: quem enim magnis augeri quotidie virtutum successibus sensit, ultra se excrecere expauit. Paruulus itaque est, qui inuidia occiditur; quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret.

*Decima quarta
proprietat.
Inuidia & animi
murmur, & corporis
turbat, sic
dat, affligit.*

Sap. 2.

Decima quarta proprietas. Affectio inuidiæ, talis est, ut ea quasi malis imbuta venenis, non modò animum inuidentis vehementer conturbet, turpificet, & discruciet, sed foras erumpens, corpus etiam insigniter deformet, & turpet, & affligat. Quamuis per omne vitium, quod perpetratur, ait Gregorius, humano cordi antiqui hostis virus infunditur: in hac tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, & ad insprimendam malitiæ pestem mouet. De eo namque scriptum est: *Inuidia Diaboli mors intravit in orbem terrarum.* Nam cum deuictum cor liuoris putredo corruperit ipsa quoque exteriora indicant, quàm grauius animum uesania instigat. Color quippe pallore afficitur: oculi deprimuntur: mens accenditur, & membra frigescent: sit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cumque in latebris cordis crescent absconditur odium, dolore crebro tenebrat conscientiam vulnus inclusum. Nihil lætum de proprijs fuit, quia tabescentem mentem sua pœna sauciat, quam feclicitas

foelicitas torquet aliena: quantoque extranei operis altius fabrica tollitur, tanto fundamentum mentis liuidæ profundius suffoditur: ut quo alij ad meliora ascendunt, eo ipso deterius illa ruat: quia ruinâ videlicet etiam illud destruitur, quod in aliis actibus, perfecto opere surrexisse putabatur. Nam inuidia, cum mentem tabefecerit, cuncta quæ inuenerit bene gesta consumit. Vnde bene per Salomonem dicitur: *Vita carniū, fœditas cordis; putredo ossium, inuidia.* Rectè profectò inuidia dicitur putredo ossiū: quia per liuoris vitium, ante Dei oculos pereunt etiam fortia acta virtutum. Ossa quippe per inuidiam putrescere, est, quædam etiam in actibus virtutum robusta perire. Sic Gregorius.

Prover. 14.

36 Cæterum sanando inuidiæ morbo quodnam idoneum, atque efficax remedium esse possit, ostendamus. Basilius, & Gregorius præsentissimum, atque vnicum esse remedium censent despicientiam bonorum omnium temporalium: ut persuasum sibi quisque habeat, certumque, eiusmodi bona, nec magni pendenda esse, nec valdè expetenda. Id porro facili suum in animum inducet, si reputet secum, quàm sint fluxa, & caduca: quòd plerumque in pessimis hominibus abundantius insint: quòd ad bene viuendum, illis carere potius, quàm abundare conducatur. Nempè difficillimum est, in magna eorum copia tenere se animum, ne vel in superbiam effertur, vel ad voluptates effluat. Contemptio igitur istiusmodi bonorum prorsus arceat inuidiam: quæ ob eorum maximè in aliis exuberantiâ existit. Sapienter enim illud à Salomone dicitur Prouerbiorum 28. *Vir qui festinat dirari, & alius inuidet,* quasi nimia diuitiarum cupiditas pariat inuidiam. Audiat Lector Basilium in eo, quem supra nominavi sermone, de inuidia ita differentem. Quid ergo nobis faciendum, ut hanc pestem animi ab initio euitemus: aut si eâ fortasse capti sumus, à nobis longè repellamus? Primùm quidem, si nihil rerum humanarum magnum aut vehementer expetendum putemus: non potentiam, non gloriam, non diuitias, non corporis nec sanitatem, nec robur, nec pulchritudinem: non enim in rebus fluxis verum bonum constituendum est, sed æternorū bonorum participatio toto studio appetenda, omnique conatu conseruanda est. Itaque nec diues inuidendus est propter diuitias: nec potens ob dignitatis atque honoris culmen, nec fortis ob corporis robur; nec eloquēs ob dicendi facultatem. Instrumenta sunt hæc virtutum rectè vtentibus, non autem veri boni, nedum felicitatis vim habentia. Qui verò ita fuerit animatus, ut nihil vnquam humanum ac temporale admixtur, nihil vehementer concupiscat; huic dominari non poterit inuidia. Siquis verò ita gloriæ flagret cupiditate, ut omnibus excellere cupiat, nec vlli se patiatur cedere, maximam profectò inuidiæ occasionem, causamque præbebit. Sic Basilius.

Remedium inuidia esse contemptum bonorum temporalium.

Basilii in sermone de inuidia.

37 Consimilia Basilio, pleniore tamen oratione, concinit Gregorius sub finem libri quinti Moraliū: ad hunc enim modum scribit: Sed cur hæc dicimus, si non etiā qualiter istud malum curetur, intinemus? Difficile est, ut hoc alteri non inuideat, quod adipisci alter exoptat: quicquid enim temporaliter percipitur, tantò fit minus singulis, quantò diuiditur pluri-

S. Gregor. de remedio inuidia.

bus:& idcirco desiderantis mentem lior ex cruciat, quia hoc, quod appetit, aut funditus alter accipiens adimit, aut à quantitate restringit. Qui ergo lioris peste omnino carere desiderat, illam hæreditatem diligat, quæ cohæredum numerus non angustat: quæ & omnibus vna est, & singulis tora: quæ tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientiũ multitudo dilatur. Imminutio ergo lioris, est effectus surgens internæ dulcedinis: & plena mors eius, est perfectus amor æternitatis. Nam cū mens ab eius rei appetitu retrahitur, quæ accipientium numero partitur, tantò magis proximum diligit, quanto minus ex profectu illius, sua damna pertimescit. Quæ si perfectè in amore cœlestis patriæ rapitur, plenè quoque in proximi dilectione sine vlla inuidia solidatur: quia cū nulla terrena desiderat, nihil est quod eius erga proximum caritati contradicat. Quæ nimirum caritas, quid est aliud, quam inentis oculus? qui si terreni amoris puluere tangitur, ab internæ lucis mox intuitu læsus reuerberatur. Quoniam autem paruulus est, qui terrena diligit, magnus verò, qui æterna concupiscit, potest etiam illud quod dixit Iob: *Paruulum occidit inuidia*, sic non inconuenienter intelligi, quòd huius pestis langore nō moritur, nisi qui adhuc in desiderijs infirmatur. Sic Gregorius.

Basilij documentum.

Locus ex cap. From. 23.

Non est in præsentia inuoluendum silentio prudens & salutare præceptum ac documentum, quod tradit S. Basilii: monet enim fugiendā esse 38
amicitiam & societatem, & conuietum hominum inuidorum: tum ne materiam inflammadæ magis eorum inuidiæ suggeramus illis: tum ne quid nos ex eorum societate detrimenti capiamus. Nimirum habere illud semper cordi, & memoriæ oportet, quod sapienter præcepit Salomon Proverbiorum capite vigesimo tertio. *Ne comedas*, inquit, *cum homine inuido, & ne desideres cibos eius: quoniam in similitudinem arioli & coniectoris existimat quod ignorat. Comede, & bibe, dicet tibi, & mens eius non est tecum. Cibus quos comederas, euomes: & perdes pulchros sermones tuos.* Quem Latinus Interpres appellat hoc loco inuidum, is dicitur ibidem Hebraicè, malus oculo, vel malus oculus; quæ phrasis linguæ Hebrææ, significat malignum oculum & inuidum, qui aliena bona æquis oculis videre non potest: qualis fuit ille, cui dictum est à Domino in illa parabola Euangelica: *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Vidimus suprà Genesis vigesimo sexto, Philistæos inuidentes prosperitati Isaac, plurifariam ei nocere conatos esse. Ob hoc, inquit Scriptura, *inuidentes ei Palestini, omnes puteos, quos foderant serui patris illius, obstruxerunt, implemes humo: & quæ sequuntur ibi.* Sed ponamus hic verba Basilij: Sapiens profectò fuerit, ait Basilii, quicumque cum inuido minimè congredditur, & conuersatur, nec etiam in eadem esse cum eo mensa studet, quòd ex conuietui, reliquæ vitæ cōmercia vitari non faciliè queāt. Quemadmodū enim arentem syluam aut materiam quampiā, nobis curæ est procul ab igne submouere: sic opus est (quoad fieri possit & liceat) inuidorum conuersationes à nostrā amicitia repellere, vt extra venenatas eorum sagittas securiùs agamus. Neque enim possibile est, vt hoc malonon implicemur, si illi familiariter coniuncti fuerimus: quoniam ex sententia Salomonis:

Zelus ho

Zelus hominis ex socio ipsius. Et profecto sic res habet. Non enim Ægyptio inuider Scythæ, sed suæ genti quilibet: & in eadem gente non ignotis, sed familiaribus, & vicinis, & eiusdem artis hominibus, aut alia de causâ coniunctis, & his denique cœuis, cognatis, amicis & fratribus. Et omnino, ut ærugo frumenti est vastatio: sic inuidia, amicitia pestis est. Sic Basilus.

Dixit Ioseph fratribus suis, Audite somnium meum quod vidi. Putabam nos ligare manipulos in agro, & quasi confurgere manipulum meum, & stare vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.

VERS. 17

39

SIMPLEX adolescens, atque innocens Ioseph, nihil dum suspicans mali de fratribus suis, narrauit eis duo, quæ sibi acciderant, somnia, vnum quidem de vndecim manipulis fratrum, adorantibus suum manipulum: alterum verò de vndecim stellis, & item Sole ac Luna ipsum adorantibus. Huius historiæ breuem, & paraphrasticam expositionem habent Philo, & Iosephus, quæ succinctori, ac dilucidi commentarij vicem præstare Lectori potest. Philo sic ait in libro de vita viri ciuilis, siue de Ioseph. Ioseph innocenter simplex, non intelligens domesticas fratrum inimicitias, viso somnio non irritò, id aperuit illis ut amicis. Vidi, inquit, messi me præpositum, & omnes nos in campo, ad colligendas messes præstò fuisse cum falcibus; ibi repente meum manipulum erectum constitisse: vestros autem tanquam ex composito, accurrisse ad eum venerabundos, & reuerenter adorasse. Tum fratres illius, prudentiâ pollentes, & significatum somnij per coniecturas verisimiles vestigare idonei: Putasne, inquiunt, regem te fore nostrum & dominum? id enim ementita visione subindicas. Atq; ita odium illius magis ac magis accendebatur in eorum animis, & in dies augebatur quotidianis occasionibus. Sedenim Ioseph nihil suspicans, alterum illis magis stupendum somnium enarrauit, quod visus sibi esset videre venientem ad se Solem, & Lunam, & stellas vndecim, & ab illis adorari. Hoc pater audiens, demiratus, cum animo suo reputabat, de euentu præsagij sollicitus. Grauitè tamen obiurgauit filium, timens ne quid ille peccaret. Potestne fieri, inquit, ut ego, & mater, & fratres adoremus te? Nam hoc, tuo isto somnio videtur significari: Caue ne istud in mentem tibi vnquam veniat: trade potius obliuioni nefarias visiones istas. Nam sperare, & expectare principatum inter domesticos, res abominanda est, me iudice: nec aliter iudicare puto ceteros, quibus æqualitatis, & cogitationis iura nota sunt. Veritus porrò Iacob, ne fortè præsentibus omnibus filiis, aliquid seditionis inter eos oriretur ex ingrata somniorum memoria, illos ablegat ad pascua, hunc domi retinet ad tempus: non ignarus quòd affectuum, & morborum animi, tempus dicatur medicus, & luctui tollendo, & furori sedando, & timori, discutiendo perefficax: cuncta enim reddit meliora, etiam quæ non faciliè sanantur. Hæc Philo.

Philo.

Ioseph.

Iosephus lib. 1. Antiquitatum commemorans somnium de manipulis, ait, fratres Ioseph audito eo somnio, licet eius significationē satis coniectarent, nihil tamen dixisse. Sic enim scribit: At illi nihil tale Iosepho sunt interpretati, dissimulantes se intelligere: sed taciti precabatur irritum fieri præsagium, ipsumque maiori etiam odio prosequerantur. Verum Deus aduersus eorum inuidiam contendens, alteram visionem Iosepho immisit, priore magis admirabilem. Vidit enim Solem cum Luna, & undecim stellis descendere in terram, & adorare ipsum. Hoc somnium in præsentia fratrum nihil mali de illis suspicatus indicauit patri, rogans ut interpretari dignaretur, quod ei magnæ fuit voluptati. Præsagium enim somnij reputans, & sapienter euentum coniiciens, gaudebat, eo quod ingens filio portendi felicitas videretur: venturum videlicet olim tempus, quando tam à parentibus, quàm à fratribus dignus adoratione haberetur. Intelligebat enim per Solem ac Lunam significari patrem, ac matrem: quod altera augeret omnia, & aleret; alter formam rebus, & vim inderet. Porro stellarum nomine, fratres eius interpretabatur; tum propter numerum; tum quod vim à Sole & Luna habeat stellæ, sicut à parentibus filij. Et pater quidem talem interpretationem non imprudenter attulit. Fratres autem valde contristauit illud præsagium, haud aliter sanè, quàm si alieno cuiuspiam hæc felicitas portenderetur, ac non fratri; cum quo pariter omnibus fortanis frui possent, tam felicitatis, quàm generis socij. Sic Iosephus.

Somnia Ioseph quid præfigurauerint de Christo. Rupertus.

Ac prioris quidem somnij veritas manifesto euentu comprobata est. 41 Fratres enim Ioseph, propter inopiā rei frumentariæ Ægyptum petentes, Iosephum Ægypti principem, & qui summam rei frumentariæ potestatem habebat, supplices, & venerabundi adorauerunt, ut infra ca. 42. & sequentibus capitibus narrat Moyses. De posterioris autem somnij veritate, & euentu, infra dicitur. Ista porro somnia Ioseph, licet duo fuerint, quantum ad diuersitatem temporum, & similitudinum, quæ in utroque somnio figuratæ & ostensæ sunt: attamen quantum ad significationem, vnum fuit somnium: idem nempe significans, exaltationem dico Ioseph supra fratres suos. Itaque de istis duobus somnijs rectè dici potest, quod ipse Ioseph dixit Pharaoni; de duobus item somnijs, quæ ei acciderant, ut legitur infra Genesis 41. *Somnium, inquit Ioseph, regis vnum est: quod auem vidisti secunda, ad eandem rem pertinens somnium, firmitatis indicium est: eo quod fiat sermo Dei, & velocius impletur.* Et prius quidem somnium Ioseph è terra, vel ex agro fuit, posterius verò somnium fuit è cælo, quia videlicet adoranda à fratribus Ioseph felicitas eius, non de terra tantum, sed de cælo; non solum ex hominibus, sed etiam ex Deo; immò primam & maximam ex Deo laudem erat habitura.

Verum quia Ioseph per multis rebus figura Christi fuit, ostendamus somnium illud de manipulis, quidnam de Christo præfigurauerit. Quis est manipulus Christi, præfiguratus isto somnio (ait Rupertus libro octauo in Genesim capite vigesimo secundo) nisi ab ipso met Christo seminata, & ad messē usque perducta, & perducenda fides euangelica? Quid manipuli fratrum, adorantes manipulum Ioseph? Lectiones utique sunt legis &

legis & Prophetarum, quas Iudæi legentes, quasi manipulos colligunt & ligant. Ecce palam omnibus est, & de toto mundi agro spectatur manipulus Christi stans. Et manipuli fratrum eius circumstantes & adorantes, id est, Evangelium, fida messis, & frumentum optimum, solum & vnicum Christi asserens imperium: omnes Legis & Prophetarum lectiones, illi testimoniorum præbent obsequium, debitumque adorationis famulatū. Imitentur ergo fratres invidi manipulos suos, faciāntq; nunc, quod quandoque facturi sunt, eum adorando, cuius manipulum manipuli ipsorum iam adorant. Hæc Rupertus, qui præcedenti capite disputauerat, ista sōnia Ioseph fuisse admodum congruentia, & consona quibusdam parabolis Saluatoris nostri: habent enim somnia nonnihil conuenientia, ac similitudinis cum parabolis. Etenim sicut in somnio, ita & in parabola, dum aliud dicitur, aliud intelligitur: quemadmodum & aliud vmbra est, & aliud corpus, & tamen nonnumquam ex vmbra corpus cognoscitur. Sed nec illud dubium est, quin sicut in Ioseph commemoratio somniorum, ita & in Dominum nostrum expositio parabolarum, maioris odij seminarium fuerit, maiorisque inuidiæ fomitem ministrauerit. Et sicut per ista somnia significata est dignitas & potestas Ioseph supra fratres suos: ita Dominus per parabolas, maxime verò per illam de vinea locata agricolis, quam refert Matthæus 21. capite, præmonstrauit exaltationem suā. Nam quemadmodum eminentiam Ioseph præsignauit manipulus erectus, quē aliorum manipuli circumstantes adorabant: ita Dominus noster excellentiā suā finem parabolæ ostendit, dicens: *Nunquid legistis in Scripturis: Psal. 117. Lapidem quem reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli, à Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris*: Et sicut illi coniicientes quid sibi vellent somnium, vehementius inuidentes ei, interficere eum voluerunt: ita & Iudæi intelligentes intentionem parabolarum Christi, vehementius in eum incitati sunt: quærentesque eum tenere (inquit Euāgelista) timuerunt turbas, quia sicut Prophetam eum habebant: Hactenus ex Ruperto.

- 43 Cæterum quæritur, an Ioseph peccauerit, narrando somnia sua, quæ pertinebant ad gloriam, qua fratres suos antecessurus erat. Sanctus Bernardus in Tractatu de gradibus humilitatis, in explicando primum gradum, respondet, aut non peccasse, aut si peccauit, fuisse leue peccatum, & tot tantisque postea consecutis eius virtutibus ac beneficiis obscuratum, & calamitatibus quas est passus, expiatum. Sic enim scribit: Ioseph, cū præuidisset exaltationem suam, non tamen præsciuit sui venditionem, quamuis propior esset venditio, quàm exaltatio. Non quòd tantum Patriarcham in superbiam crediderim incidisse, sed vt eius exemplo pateat, quòd hi, qui futura præuident per spiritum prophetiæ, etsi non omnia, nō ideo tamen putandi sunt nulla præuidisse: Quod si quis contendat, in eo quòd somnia sua Ioseph, adhuc adolescentulus narrabat, quorum tunc mysteria ignorabat, vanitatem posse notari, ego tamen mysterio magis, siue simplicitati pueri deputandum arbitror, quàm vanitati. Quæ tamen si qua fuit, per ea, quæ passus legitur, potuit expiari. Nonnullis enim quæ-

An Ioseph narrando somnia sua peccauerit per inanem gloriam. S. Bernardus.

dam aliquando de se per reuelationem iucunda monstrantur; quæ etsi humanus animus absque vlla vanitate scire non potest, non minùs tamen ideo euenit quod monstratum est: sic tamen vt illa vanitas, impunita non sit, qua de magnitudine reuelationis, aut promissionis, in se vel leuiter exultauit. Sic Bernardus.

Tho. Anglic.

Placet mihi, quod super hac re tradit Thomas Anglicus, tractans hunc locum. Ait, sicut illa somnia fuerunt Iosepho diuinitus iniecta, sic ad ea narranda fuisse eum diuinitus instinctum atque incitatum: vt tanta Ioseph exaltatio à Deo prædestinata, & perfecta esse intelligeretur, vt quæ multo ante fuisset per huiusmodi somnia mirabiliter præsignata, & prænuntiata. Sùt hæc Thomæ verba: Nunquid malè faciebat Ioseph, talia somnia referendo, quibus portendebatur, ipsum, caput esse debere fratrum suorum, atque etiam parentum? Dicendum, quod sicut eiusmodi somnia fuerunt ei missa à Deo, vt futura ipsius sublimatio plenius in postremum cognosceretur à Deo fuisse præuisa & præordinata: ita ob eandem causam impellebatur ille à Deo ad referendum ea somnia fratribus, & patri suo. Vnde signanter Scriptura subdit: *Pater hoc audiens, rem tacitam considerabat*: tanquam vtique sentiens, magnum quippiam portendi, ac præsignificari. Dato etiam, quod ex quadam pura, & innocenti simplicitate, huiusmodi somnia referret, nequaquam malè faciebat; & id absque vilo peccato fieri poterat.

QVINTA DISPVATIO.

An Rachel mater Ioseph, tunc viueret, cùm is narrauit sua somnia: & quandònam pater, & mater Ioseph eum adorauerint.

Super illis verbis,

VERS. 9 Vidi per somnium, quasi Solem, & Lunam, & stellas vndecim
& 10. adorare me. Quod cùm patri suo, & fratribus retulisset, increpauit eum pater, & dixit: Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti? num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te super terram?

Hæc verba duas ferunt quæstiones ardui explicatus. Prior quæstio est, An tunc Rachel mater Ioseph viueret, cùm is narrauit hoc somniũ: id namque significat similitudo Lunæ, quæ adorabat ipsum; idemque Iacob apertè indicauit illis verbis: *Num ego, & mater tua adorabimus te?* Contra verò iam, id temporis fuisse mortuam Rachelem, perspicuè ostendit similitudo vndecim stellarũ, significans vndecim fratres Ioseph, inter quos numerari Beniamin necesse est: ergo tunc Beniamin vivebat: in cuius tamen enixu, & partione mortuam fuisse Rachelem, suprà Genes. 35. proditum

ditum est. Altera quæstio est hæc : Isto somnio prænotabatur, patrem, & matrem Ioseph adoraturus ipsum : at mater eius nunquam fuit in Ægypto, ubi adorandus erat Ioseph, sed multis annis ante descensum Iacob in Ægyptum, obiit in terra Chanaan. Iacob verò pater Ioseph nusquam legitur adorasse ipsum.

45 Rupertus primò conatus est utramque hanc quæstionem secundùm historicum sensum explicare: sed cùm id non satis ei bene procederet, cõuertit se ad allegoricam interpretationem, quæ pertinet ad Christum. Verba Ruperti capite 22. lib. 8. Commentariorum in Genesim, huiusmodi sunt : Cùm Iacob sciret, matrem Ioseph Rachel iam obiisse, quo modo illam, quæ defuncta fuerat, adorare posse sentiebat? an matrem eius hîc appellat eam quæ supererat, uxorem suâ Liam, quæ cùm esset matertera, id est, quasi altera mater, rectè mater eius appellari potuit? Pater autem eius, nusquam legitur quòd adorauerit eum nisi quando iurante Ioseph, quòd patrem condèret in sepulcro Maiorum Iacob adorauit fastigium virgæ eius. vt habet translatio 70. Interpretû Genesis 47. Quamquam melius Hebraicè est ibi quòd adorauit Iacob Deum, conuersus ad lectuli caput. Ergo pro parte totû ponitur, vt quia omnes fratres eû adorarunt, etiâ vniuersa familia, & pater, qui caput eius erat, adorasse dicatur: vel intelligitur pater adorasse cœlestem gratiam filio donatam, pro filio gratias agendo: quod sine dubio fecisset mater, si adhuc vixisset. Quòd si cuiuspiam littera in hac parte infirma videtur, firmiter sciendû est, quòd iuxta spiritualem sensum, veritas istius somnij omnino est in Christo perfecta. Quis enim pater eius per Solem designatur, nisi anterior populus, de quo est incarnatus? Qui à die resurrectionis eius, in cœlesti regno, pro parte Electorum fulget sicut Sol. Et quæ est Luna, nisi præsens in Ecclesia, quæ mutabilitati subiaceret, & minùs lucet, quandiu peregrinatur in hac vita? Singuli autem Electorû stellæ sunt; secundùm se quidem, imperfecti, quasi in vndenario numero, sed eorû perfectio, est stella duodecima, stella, inquam, perfecta, & matutina, ipse Christus frater illorum. Omnes igitur adorant illum, Sol, & Luna, & stellæ omnes: cuncta cœlestia, vniuersa terrestria, maiora, & minora illum venerantur, & adorant. *Mibi, inquit, curuabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua.* Hæc Rupertus.

Rupertus.

Isa. 45. & Rom. 14.

46 S. Augustinus ingenuè fatetur, nullum se huius quæstionis idoneum reperire exitû, & solutionem secundùm historicum sensum, & ideo putat veritatem istius somnij Ioseph, non ex historia petendam, sed quærendâ, & eruendam ex mysterio. Sic autem scribit Augustinus in Tractatu Quæstionis 123. in Genesim. Nisi in aliquo mysterio dictum hoc accipiat, quomodo potest intelligi de matre Ioseph, quæ iâ erat mortua? Immo nec in Ægypto cum Ioseph sublimaretur, putandum est somniû illud fuisse complerû, quia nec pater eum adorauit, quando ad eum venit in Ægyptum, nec mater eius adorare eum potuit, vt quæ iam olim vita fuisset defuncta. In Christi ergo persona facîle intelligi potest, etiam de mortuis, secundùm illud quod dicit Apostolus : *Quia donauit*

S. Augustinus.

Ad Philip. 2.

ei

ei nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu, omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum. Sic Augustinus.

Lyranus.

Lyranus explanans hunc locum Genesís censet, quo tempore Ioseph ⁴⁷ habuit somnium, iam fuisse eo tempore mortuam Rachelem matrem eius: id autem probat dupliciter. Cum enim Ioseph habuit illud somnium, & cum venditus est à fratribus, habitabat Iacob in vrbe Hebron, vt colligitur ex hoc ipso capite: at Rachel obiit in itinere, cum Iacob iret Hebron ad patrem suum Isaac, vt suprà Genes. 35. scriptum est. Idem patet ex numero vndecim stellarum, quas vidit in somnio Ioseph: qui numerus constare non potest sine Benjamin: viuebat igitur tunc Benjamin; & quod necessario consequens est, mortua iam fuerat eius mater, vt quæ in eius partu extincta sit, vt dictum est Ge. 35. Quomodo igitur Iacob dixit: *Num ego & mater tua adorabimus te?* Respondet Lyranus, ea verba dixisse Iacob, vt irritatos fratrum animos in Ioseph complacaret & dimittigaret. Videlicet ostendere voluit illis verbis, vanum esse somnium, & pro nihilo ducendum; vtpote quod impossibilia & incredibilia contineret. Siquidem impossibile erat, vt mater eius, quæ ià erat mortua, adoratura esset ipsū: quod autem ipse, qui pater erat eius, adoraturus ipsum esset, videbatur incredibile. Sed restat difficultas, quomodo verum fuerit somnium, si Luna, id est, mater Ioseph, non adorauerit ipsum? Respondet Lyranus, matrem non in se adorasse, sed in filio suo Benjamin, qui adorauit ipsum Ioseph. Vel secundum Hebræos, mater Ioseph significatur hoc loco, non Rachel, sed Bala, quæ fuerat ancilla Rachelis: hæc enim, & quia vxor Iacob patris Ioseph, & quia lactauerat & nutrierat ipsum Ioseph, ritè potuit mater eius nominari. Hactenus ex Lyrano. Similiter Lyrano sentit Thostatus: eo tantum dissonans, quod per Lunam negat significari potuisse Rachelem, vtpotè quæ cum iam mortua esset, non posset adorare Ioseph. Nam quod Lyranus dixit, adorasse eam in filio suo Benjamin, friuolum putat Thostatus: Sic enim Benjamin duas personas repræsentasset, & matrem in Luna, & seipsum in stellis, quod est absurdum. Arbitratur igitur Thostatus, per Lunam significari Balam ancillam Rachelis, & vxorem Iacob, quæ lactauerat, & nutriuierat Ioseph: atque hoc duplici nomine non ineptè dici poterat mater Ioseph.

Caictanus.

Caictanus primò exposita difficultate huius quæstionis, soluit eam ad ⁴⁸ hunc ferè modum. Probabilius existimat, tunc vixisse Rachelem, & fuisse tunc grauidam ipso Benjamin: atque ita bene consistere veritatē somnij, quantum ad Lunam, & quantum ad vndecim stellas. Secundo loco ait; Rachelē nunquā adorasse Iosephū: ea quippe non iuit in Ægyptū, sed multo tēpore, priusquā Iacob descenderet in Ægyptum, obiit in terra Chanaan. Tertio loco existimat, si ià tunc natus erat Benjamin, & mortua Rachel, vt multis visū est; per similitudinem Lunæ significatā esse vxorem Iacob, quæ non ineptè vocari poterat mater Ioseph. Verba Caictani sic se habēt super hunc locū Genes. Perplexa, inquit, surgit quæstio, an Rachel mater Ioseph viueret tunc: ex illis enim verbis Iacob: *Num ego, & mater tua adorabimus te?* apparet quod viuebat tunc. Idemque patet, quia Ioseph di & us

dictus est filius senectutis, & dilectus super omnes filios; quo significatur, non fuisse alium minorem ipso, nec fuisse tunc natum Benjamin. Similiter si somnium ipsum spectetur, perplexitas occurrit. Nam Sol, & Luna, & stellæ undecim (hoc est, pater, mater, & undecim fratres) nodum faciunt insolubilem: eo quod in natiuitate Benjamin mortua est mater Rachel. Quo fit, ut si stellæ undecim, ergo non Luna: Et si Luna, ergo non stellæ undecim. Solutio non habetur clara quoad vitam Rachelis tunc: verba tamen litteræ sonant magis, quod Rachel vivebat; quamvis Moses ad terminandum historiam genitorum à Iacob, prænarrauerit natiuitatem Benjamin cum morte Rachelis. Ad nodum autem somnij soluendum, perpendere oportet, quod siue viua, siue mortua fuerit tunc Rachel, nihil refert id ad verificationem somnij: constat enim, nunquam Rachelem veneratam esse Ioseph, ut quæ non descenderit in Ægyptum. Quoad visionem autem somnij possumus suspicari, quod Rachel esset tunc grauida, & sic vidit patrem, & matrem, & fratres undecim adorare se. Si autem tunc Benjamin iam erat natus, & Rachel mortua; per Lunam non Rachel determinatè, sed vxor patris in genere intelligenda videtur. Sic Caietanus. Sedenim Caietanus omisit solutionem secundæ quæstionis: non enim declarauit, quando, & quomodo Luna, & Sol, id est, mater & pater Ioseph, adorauerint ipsum.

49 Oleaster affirmatè dicit, vixisse tunc Rachelem, idque probat iisdem, *Oleaster.* ipsis argumentis, quibus vsus est Caietanus. Deinde disputat quomodo pater & mater Ioseph adorauerint ipsum. Et primò refert opinionem quorundam Hebræorum, aientium verè ac propriè Solem & Lunam adorasse Ioseph, non in persona ipsius, sed in persona Iosue, qui fuit de tribu Ephraim, & ex posteris Ioseph, sicut in libro Iosue scriptum est capite 10. *Iosue 10.* Hoc refellit Oleaster, quod Scriptura dicat Solem & Lunam obedisse voci Iosue, non autem adorasse ipsum. Et verò in illo somnio Sol & Luna non propriè, & pro se ipsis adorauerunt Ioseph, sed ut signa patris & matris Ioseph; quos esse ipsum adoraturòs, illa similitudine significabatur. Verùm quomodo mater Ioseph adorauit ipsum, quæ tantò antè mortua est in terra Chanaan? Putant aliqui (ait Oleaster) intelligi debere Balam vxorem Iacob: sed neque hanc legimus adorasse Ioseph. Pater autem eius potest dici adorasse ipsum, quando per filios suos misit ei, tanquam Principi Ægypti munera, ut legitur Genesis 43. & sic in patre intelligi potest adorasse mater, cum vterque censeatur, eiusdem esse conditionis & rationis quantum ad subiectionem. Vel non est necesse, omnia quæ continentur in illo somnio, sigillatim verificari, sicut nec in parabolis. Vel illud, *adoraret*, cum dicitur: *Vidi solem, & Lunam, & undecim Stellas adorare me*: referri debet tantùm ad id, quod proximè antecedit, nimirùm ad undecim stellas, non autem ad Solem, & Lunam.

Sed ponamus hîc verba Oleastri, prætermisissis tamen iis, quibus probat tunc vixisse Rachelem: Sunt enim prorsus eadem, atque Caietani verba paulò superius commemorata. Multùm, inquit, placet mihi eorum opinio, qui dicunt tunc vixisse Rachelem, cum illa somnia narrauit Ioseph.

Comment. in Gen. Tom. 4.

o o o

Sed alius insurgit nodus difficilioris solutionis, quomodo pater & mater adorauerint Ioseph: nam nec pater legitur adorasse eum, nec mater adorare potuit, quæ mortua est priusquam Iacob descenderet in Ægyptum. Quidam Hebræorum aiunt, verè solem & Lunam adorasse Ioseph, non in propria eius persona, sed in Iosue, qui fuit de tribu Ephraim, & de posteris Ioseph, ut scriptum est in libro Iosue, cap. 10. Verùm quia ibi non dicitur Ioseph & Lunam adorasse Iosue, sed voci eius obedisse, ideo non multum illi solutioni tribuo. Alij dicunt, per matrem non Rachelem intelligi debere, sed uxorem Iacob; præsertim autem Balam Rachelis ancillam, quæ nutrierat Ioseph, velut filium. Sed neque ista Bala legitur adorasse Ioseph. Iacob autem potest dici adorasse Ioseph, quod per filios miserit ei munera, tanquam dominanti in Ægypto, ut legitur infra capite 43. quod quidem signum fuit non solum obseruantie, ac reuerentie, verùm etiam nonnullis subiectionis, & adorationis. Et sic in patre dici posset etiam mater adorasse: quippe quæ reputatur in subiectione, idem cum patre. Aut dici posset, non esse opus, omnia quæ in illo somnio ostendebantur, postea verificari: sed satis esse, si maior pars eorum quæ somniauerat, vera fuerint. Præsertim cum primum somnium de manipulis nihil habuerit ad patrem, vel matrem pertinens, sed tantum ad fratres. Posset etiam dici, vidisse Ioseph Solem, & Lunam, & stellas vndecim; sed non quod omnia ista adorarent ipsum, sed solum stellæ vndecim. Hactenus ex Oleastro.

Auctoris sententia.

Mea sententia (indicabo enim breuiter Lectori meum quoque super ⁵⁰ hac quæstione iudicium) duplex est. Ac primò quidem licet Iosephus primo libro Antiquitatum, & complures Hebræorum, ad quos inclinare videtur etiam Thomas Anglicus, & item Caietanus atque Oleaster, opinantur, cum hæc somnia narrabat Ioseph, vixisse Rachelem matrem eius: ego tamen assentior potius Sancto Augustino, & Ruperto, & Lyrano, atque Thostato, affirmantibus tunc mortuam fuisse Rachelem. Hanc enim opinionem esse probabiliorem, magno est argumento quod tunc Iacob habitabat in vrbe Hebron, vel circa; in hoc namque capite paulo infra dicitur Ioseph à patre missus de valle Hebron ad fratres suos, visitatum eos: Rachelem verò mortuam fuisse, antequam Iacob perueniret ad urbem Hebron, perspicuè ostendit supra Moses capite trigésimo quinto. Quo autem id apertius, & certius sit lectori, cursim exponam iter Iacob ex Mesopotamia vsque in Hebron; notatis locis ad quæ in coitinere venisse Iacob, & in quibus aliquantisper mansisse memoratur in Scriptura. Principio, profectus ex Mesopotamia dicitur Genesis trigésimo primo, venisse in montem Galaad, ibique comprehensus esse à Laban. Hinc venit ad locum nominatum Mahanaim, Genesis trigésimo secundo. Hinc ad torrentem Iaboc, eoque traducto, ad locum dictum Phaniel, Genesis trigésimo secundo. Inde venit Sochor, postea transiit in Salem urbem Sichimorum: ibique habitauit iuxta oppidum, Genesis trigésimo tertio. Inde venit in Bethel. Ex hoc loco egressus venit ad terram, quæ ducit Ephratam, siue Bethleem; & ibi Rachel in enixu Benjamin, egit animam. Egressus inde Iacob fixit tabernaculum trans turrem gre-

gis. Ex quo loco discedens, denique venit ad Isaac patrem suum in Mambræ, ciuitatem Arbe, quæ est Hebron. Hæc autem omnia disertis verbis ita, vt à me commemorata sunt, in trigesimo quinto capite huius libri prodita sunt. Intelligit, opinor, Lector ex hac breui descriptione itineris Iacob ex Mesopotamia in urbem Hebron, Rachelem esse mortuam priusquam Iacob venisset in urbem Hebron: vbi iam habitabat, cum ea, quæ hîc narrantur de somniis Ioseph contigerunt.

Verba porrò illa Iacob, quæ videntur huic sententiæ aduersari: *Num ego, & mater tua adorabimus te?* quibus apertè indicari videtur tunc in viuis fuisse Rachelem: equidem commodè sic exponi & intelligi posse reor vt est traditum à Lyrano, & Thostato. Illa enim verba dixit Iacob, simulans irritum, & contemptum illius somnij Ioseph; & ostendere volens esse vanum, & futile, atque inconsistens: quo scilicet aliorum filiorum aduersus Ioseph excitatum in animis odium & indignationem sedaret, ac minueret. Hæc igitur est illorum verborum sententia: Somnium istud est vanissimum, & pro nihilo ducendum; vt quod rem impossibilem & incredibilem demonstret. Nam quòd ego qui sum pater tuus, sim adoraturus te, quis non videt esse incredibile? Quòd autem mater tua, quæ iam est mortua, sit adoratura te, prorsus est impossibile.

51 Altera sententiæ meæ pars, hæc est; Quæstio secunda, quam proposuimus suprà de adoratione Iosephi à suis adhibenda, facillimum habet exitum, quantum ad fratres eius; nec difficilem, etiam quatum ad patrem. De submissione fratrum Ioseph, coram eo, & adoratione scribit infrà Moses, cap. 42. his verbis: *Cum adorassent eum fratres sui, &c.* Et adiungit Moses, tunc Ioseph recordatum fuisse somniorum suorum: id autem est, tunc cognouisse eum, quod ante ignorauerat, illis somniis significatam esse dignitatis & potestatis suæ super fratres suos excellentiam. Et in cap. 43. Moses narrat, iterum eos pronos in terrâ, & incuruatos adorauisse Ioseph. Quomodo autem pater adorauerit eum, facilè potest expediri; si dicamus tunc adorasse per filios, cum munera misit ei vt principi & domino, & iussit filios nómine suo eum reuerenter & honorificè salutare. Interrogati enim à Iosepho fratres eius de patre ipsorum, an adhuc viueret, ita respóderunt; *Sospes est seruus tuus pater noster, & adhuc viuit; & incuruati adorauerunt eum.* Tota igitur quæstio versatur in matre, quæ non adorauit eum: non sanè Rachel quæ ante venditionem eius iam fuerat mortua: nec Lia, quæ secundùm Hebræos in Maiori Chronologia, obiit eo ipso anno, quo Ioseph est venditus. Alias verò vxores Iacob, Balam, & Zelpham, nusquam legimus adorasse Ioseph. Quod autem quidam dicunt, illud de adoratione Ioseph, referri debere tantum ad vndecim stellas, id est, fratres eius, non autem ad solem & Lunam, id est, ad parêtes eius; eo fit improbabile, quòd ista ratione, superuacue, ac frustra, in somnio offensa esset similitudo Solis, & Lune. Cum enim finis esset, significare futuram adorationem Ioseph, si Sol & Luna, id est, parêtes eius non adorauerunt eum, nihil ipsi pertinebant ad somnium; quod videtur dictu absurdum de somnio diuinitus misso, & ad significandâ præcellentem Ioseph futurâ dignitatē præcipuè institutio.

Quid igitur dicemus? Mihi sanè videtur, planissimam fore illius somnij sententiam, & interpretationem, si dicatur, eo somnio id significatum esse, Ioseph euectum iri ad tantum dignitatis & potestatis fastigium, vt comparatione conditionis & status, in quo erant fratres & parentes eius, ab illis meritò adorabilis & adorandus foret. In tantum enim Rex Ægypti, honore ac potentia extulit Ioseph, vt ipsum honorari & adorari iusserit ab omnibus, etiam principibus Ægyptiorum. Itaque sicut fratres eius, cùm in Ægypto adiissent eum, nescientes esse Ioseph, maxima submissio- ne & reuerentia adorauerunt eum, ita quoque pater eius, si conuenisset eum in Ægypto, ignorans esse filium suum Ioseph, proculdubiò venera- bundus adorasset eum. Idémque dicendum est de matre eius Rachele, si tum vixisset, vel de aliis vxoribus Iacob, quas nonnulli putant nomine ma- tris esse appellatas. Portendebatur igitur eo somnio tanta honoris, & im- perij Ioseph sublimitas futura, vt habito eius respectu & ratione, veneran- dus, & adorandus foret non solùm ab hominibus, qui essent eiùdem con- ditionis, cuius erant fratres, & parentes eius; sed ab aliis etiam longè ho- noratoris & præstantioris conditionis. Verùm pergamus ad alia.

VERS. II.

Pater verò rem tacitus considerabat.

ET S I Iacob, vt placaret filios vehementer in Ioseph incita-
tos, visus est illudere atque aspernari somnium illud Ioseph, ⁵²
vt quod rem quampiam incredibilem atque impossibilem si-
gnificaret: ipse tamen postea tacitus somnium illud animo
reputabat & pensabat. Pro eo quod Latinus interpres vertit *considerabat*,
Græcè & Hebraicè est verbum significans Latinè *observabat*, videlicet,
aut expectans somnij exitum, aut animo disquirens & examinans, an pro
vero & diuino, an potius pro futili & vano, vt pleraque sunt somnia, ha-
bendum esset. Et verò, duplex illud somnium, idem significans, fidem fa-
cere videbatur veritatis & certitudinis: Illustris quoque in posteriori
somnia, Solis & Lunæ, & Stellarum repræsentatio, eximium quidpiam ac
splendidum præmonstrare, non temerè existimari poterat. Considerabat
prætereà Iacob virtutes Ioseph, & prudentiam supra ætatem; quæ opinio-
nem afferebant, illum à Deo electum, destinatumque ad egregia & insi-
gnia munera & facinora: idque Deum multo antè præsignificare voluisse,
ne postea, cùm eueniret quod fuerat præmonstratum, aut fortuito conti-
gisse putaretur; aut humano consilio, & industriæ assignaretur. Repetebat
memoria Iacob somnia quondam sibi diuinitus oblata, quæ fuerant eo-
rum, quæ ventura ipsi erant, certissima indicia; num igitur talia essent
somnia Ioseph, volutabat animo. Enimverò, somnia sicut variis ex rebus,
causisque nascuntur, & homini accidunt: ita variè sunt æstimanda: pluri-
ma enim meritò contemnenda sunt; quædam prudenter obseruanda:
nonnulla, etiam religiosè colenda, & honoranda.

S. Greg. de sex
causis somnio-
rum.

S. Gregorius lib. 8. Moralium, tractans illa verba Iob cap. 7. *Terrebis me* 53
per

*per somnia, & per visiones horrore concuties, sex causas, unde somnia nascantur, enarrat, ad hunc modum scribens: exquirendum est, quot modis tangerent animum imagines somniorum. Aliquando somnia, ventris plenitudine, aliquando inanitate, aliquando illusionem, aliquando cogitatione simul & illusionem, aliquando reuelationem, aliquando cogitatione simul & reuelatione generantur. Sed duo, quæ prima diximus, omnes experimento cognoscimus; subiuncta autem quatuor, in sacra Scriptura paginis inuenimus. Etenim nisi somnia plerumque à Dæmone per illusionem fierent, nequaquam Sapiens dixisset Ecclesiastici 34. *Multos errare fecerunt somnia, & illusiones vana.* Nec scriptum esset Leuitici 19. *Non augurabimini, nec observabitis somnia.* Quibus verbis, cuius sint detestationis, ostenditur, quæ auguriis coniunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul & illusionem procederent, Salomon non dixisset Ecclesiastes 5. *Multas curas sequuntur somnia.* Et nisi quandoque somnia ex mysterio reuelationis oriretur, Ioseph præferendum se fratribus per somnium non vidisset: nec Mariæ sponsum, ut ablato puero in Ægyptum fugeret, per somnium Angelus admonuisset. Rursum nisi aliquando somnia cogitatione simul & reuelatione procederent, nequaquam Daniel visionem Nabuchodonosor edisserens, à radice cogitationis inchoasset, dicens; *Tu rex cogitare cepisti in strato tuo, quid esset futurum post hac, &c.* Ergo cum somnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto & ex quo impulsu veniant, difficilius elucet. Sæpe namque malignus spiritus his, quos amore vitæ præsentis vigilantes intercipit, prospera etiam dormientibus promittit, & quos formidare aduersa considerat, eis hæc durius somnij imaginibus intentat: quatenus indiscretam mentem diuersa qualitate afficiat; eamque aut spe subleuans, aut deprimens, timore confundat. Sæpe quoque sanctorum corda afficere somniis nititur ut ab intentione cogitationis solidæ, ad tempus saltem momentumque deriuetur, quatenus ipsi protinus animum ab illusionis imaginatione discutiant. Sed hostis insidians, quo eos vigilantes minus superat, eo dormientes grauius impugnat. Qui tamen talia malignè agere superna dispensatione benignè permittitur, ne in electorum cordibus, vel ipse à passionis præmio somnus vacet. Hactenus ex Gregorio.*

Matt. 2.

Dan. 2.

- 54 Cum igitur sæpe à Deo mittantur somnia, disquirebat Iacob, an eius generis fuisset somnium, quod filio suo Ioseph contigerat. Et fit mihi credibile, valde inclinasse eum ad existimandum, somnia illa fuisse ex Deo. Nec tamen dixerim, eum spiritu prophetico tunc intellexisse propriam illorum somniorum significationem, futuram dico Ioseph exaltationem. Si enim eam habuisset præcognitam, cum postea ex filiis suis audiuit Ioseph dominari in Ægypto, non tantoperè miratus esset, nec adeo cunctatus esset credere. Sic enim ait scriptura Genes. 45. *Et nunciauerunt ei, dicentes: Ioseph filius tuus uiuit, & ipse dominatur in omni terra Ægypti. Quo audito Iacob, quasi de graui somno euigilans, tamen non credebat eis.* Non item fidem habuisset filiis dicentibus, Ioseph fuisse interfectum. Nam cum misissent ad eum tunicam Ioseph, sanguine tinctam; ille agnoscens eam

dixit: *Tunica filij mei est, fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.* Istorum porro somniorum Ioseph intelligentia, nec ipsi Ioseph, nec alij cuiuspiam hominum, aut tunc, aut post, à Deo patefacta est: sed ipso euentu, rerumque successu cum somniis omnino congruenti, veritas denique eorum somniorum cognita est, atq; comprobata. Id autem primus omnium animaduertit & compertum habuit ipse Ioseph, vt narrat infrà Moses capite 42.

VERS. 18

Qui cùm vidissent eum procul, cogitauerunt illum occidere; & mutuo loquebantur, Ecce somniator venit, occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem: dicemusque, Fera pessima deuorauit eum: & tunc apparebit quid illi profint somnia sua.

PERPENDENDVM est illud: *Ecce somniator venit.* Istiusmodi enim appellatio satis indicat, quàm illi fuerint aduersus Ioseph amaro & inimico, & infesto animo: somniatoris enim appellatio tum probrosa, tum criminosa erat. Sed cùm nomen *somniatoris* denotet frequentiam, & quasi habitum somniandi; Ioseph autem non alia retulisset somnia sua, nisi duo tantum; quomodo appellarunt eum somniatorem? Respondet dupliciter Thomas Anglicus: vel quòd alia quoque somnia, præter illa duo, retulerit fratribus: hæc tamen duo specialiter narrata esse, quòd ea potissimum inuidiam fratrum excitassent, atque incendissent. Vel potest, inquit, illud etiam dici, proprium esse inuidorum hominum, res augere supra verum: mens quippe inuida, etiam parua & pauca exaggerat, & multiplicat. Sic ille.

Thomas Anglicus

Dicemusque, Fera pessima deuorauit eum. Verisimilis hîc erat ad patratum scelus operiendum obtentus. Terra enim Syria, cuius pars est Palæstina, abundat feris, maximè verò vrsis, & leonibus, vt indicat Scriptura 1. Regum 17. & 4. Reg. cap. 2. Et Leuit. 26. pro magno bono promittit Deus ijs qui custodirent eius legem, liberationem terræ eorum à bestiis & feris. *Dabo, inquit, pacem in sinibus vestris: dormietis, & non erit qui exterreat: auferam malas bestias de terra.* Contrà verò pro ingenti malo & calamitate ac supplicio, minatur Deus violatoribus legis suæ, missurum se bestias in terram eorum. *Immittam in vos bestias agri* (ait Dominus) *que consumant vos, & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, diseriaq; fiant via vestra.* Hanc item ob causam tam frequentes sunt in sacris litteris similitudines ex Leonibus ductæ; & cominationes de bestiis in terram & regionem Iudæorum immittendis.

Et tunc apparebit quid ei profint somnia sua. Immo verò, ô amentes & stolidi homines, eo ipso consilio vestro, quo vel occidendo, vel vendendo Ioseph, facere irrita eius somnia conamini, ad præmonstratum illis somniis, & prædestinatum Iosepho principatum, atque dominatum maxime promouebitis, atque perducetis. Sic profectò est, vt dixit Basilius, inter alia inuidorum

Basilius in sermon. de inuidia.

inuidorum supplicia, hoc esse admodum notabile, quod quibus consilio-
rum suorum machinationibus, quoquo modo gloriam obscurare, & im-
pedire prosperitatem conantur eorum quibus invident: his ipsis eam ma-
ximè illustrant atque amplificanc: quin etiam nec volentes, nec scientes,
sunt illis tanquam administri & adiutores comparandæ & consequendæ
eorum felicitatis. Verùm luculentissimè super ea re differuit S. Gregorius
libro sexto Moralium: pertractans enim verba illa Iob, quæ sunt in cap. 5:
Qui comprehendit sapientes in astutia eorum; & consilia prauorum dissipat: ad
hunc modum scribit: Sæpe nonnulli humana sapientia inflati, dum deside-
riis suis diuina iudicia contra se conspiciunt, astutis machinationibus relu-
ctari eis conantur: & quo vim supernæ dispositionis ad votum suum in-
torqueant, callidis cogitationibus insistant, & subtiliora consilia exqui-
runt. Sed inde voluntatem Dei peragunt, vnde hanc immutare contem-
dunt: & Omnipotentis Dei cōsilio, dum resistere nituntur, obsequuntur:
quia sæpe & hoc eius dispositioni aptè militat, quod ei per humanum stu-
dium friuolè refultat. Sapientes ergo Dominus in ipsa eorum astutia con-
prehendit, quando eius consiliis humana facta, etiam tunc congruè ser-
uiunt, cū resistunt. Quod meliùs ostendemus, si pauca in medium re-
rum gestarum exempla proferamus. Ioseph somnia viderat, quòd suo ma-
nipulo fratrum eius se manipuli prosternebant: somnium item viderat,
quòd se Sol, & Luna cum reliquis stellis adorabant. Quæ, quia purè fra-
tribus retulit, eorum corda protinus futuræ dominationis inuidia furor-
que percussit. Cūque hunc ad se venire conspicerent, malitià sæuientes
dixerunt: *Ecce somniator venit, venite occidamus eum, & videamus quid illi
profint somnia sua.* Cūque se domino eius subiici metuunt, somniato-
rem in puteum deponunt, eūque Ismaëlitis transeuntibus vendunt.
Qui in Ægyptum ductus, seruituti subditus, luxuriæ accusatione damna-
tus, merito castitatis adiutus, prophetiæ iudicio ereptus, omni Ægypto
prælatus est: per supernam verò sapientiam prouidus, frumenta conges-
sit; & futuro periculo necessitatis obuiauuit. Cūque Iacob de alimento-
rum præparatione sollicitus filios suos in Ægyptum misisset, hi frumen-
torum dispensationi præpositum Ioseph nescientes, inueniunt: atque vt
mererentur alimenta percipere, eorum dispensatorem compulsi sunt pro-
nis in terram ceruicibus adorare. Pensemus ergo gestæ rei ordinem. Pen-
semus quomodo sapientes in ipsa sua astutia Deus comprehendat: Ideò
venditus ab illis fuerat Ioseph, ne adoraretur: sed ideo est adoratus, quia
venditus. Astu namque aliquid agere ausi sunt, vt Dei consilium muta-
retur; sed diuino iudicio quod declinare conati sunt, renitendo seruierunt:
& inde coacti sunt Dei voluntatem peragere, vnde hanc moliti sunt astu-
tè mutare. Sic, sic diuinum consilium dum deuitatur, impletur. Sic hu-
mana Sapientia dum reluctatur, comprehenditur. Timuerunt fratres Ioseph,
ne super eos ille excresceret: sed hoc quod diuinitus dispositum fue-
rat, cauendo, factum est vt eueniret. Hæc Gregorius.

S. Gregor.

Prosper

Locus Sapien-
tia cap. 2.

Prosper in libro de Promissionibus & Prædictionibus Dei, consilium 58 illud, & collocationem inter se filiorum Iacob, conspirantium in necem fratris sui Ioseph, illustrem fuisse ait figuram conspirationis Iudæorum in Christi Domini necem. Horum enim simile consilium, & sermo memoratur in libro Sapientiæ, capite secundo: *Venite, occidamus iustum, quoniam inscius est nobis. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat: videamus si sermones illius veri sunt, & tentemus, an succedant quæ ventura sunt illi.* Et quæ sequuntur. In illa quoque parabola Euangelica de vinea, Matth. 21. agricolæ de filio Domini vineæ, qui ad ipsos missus fuerat, dixerunt: *Hic est haeres, venite occidamus eum, & nostra erit hereditas.* Huc etiam spectat, quod in figura Saluatoris nostri dixit de se Hieremias cap. vndecimo: *Cogitauerunt consilia, super me dicentes: Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viventium, & nomen eius non memoretur amplius.*

Excusatur sen-
tentia Ambro-
sij, qui vide-
tur excusare
peccatum fra-
trum Ioseph.

Cæterum Sanctus Ambrosius videtur fratres Ioseph à voluntate fratricidij, tantòque, & tam immani scelere purgare velle: Scribit enim fuisse eos insignes viros, & populi Dei patriarchas; & ideo extra fidem esse, tantum eos scelus concepisse animo, & designasse voluisse. Putat igitur, quæ illi aduersus Ioseph & fecerunt & dixerunt, ea non ex proprio sensu ac voluntate dixisse ac fecisse; sed typum gerentes futuræ olim plebis Iudæorū, tanto antè præfigurâtes quod populus Iudaicus in Christū Dominum nostrū impiè dicturus & crudeliter factururus erat. Atenim istiusmodi fratrum excusatio, & purgatio parum probabilis videtur. Nā quod illi, ijs quæ dixerunt & fecerunt in Ioseph, præfigurauerint, nec volentes nec scientes futuram in Christum Dominum Iudæorum sæuitiā; id nec purgat, nec excusat, nec eleuat eorum inhumanitatem, atq; impietatem. Nempe, non eo consilio & animo, ut ista illi præfigurarent, tam impiè & crudeliter fratrem suum Ioseph tractarunt; sed inuidiā & odio obcæcati, & in rabiem efferati. Et quamuis eo animo, & consilio istud fecissent, nihilominus tamen fratricidij criminis rei fuissent.

Proponam hîc Lectori considerata Ambrosij verba: Nunquid & ipsi fratres tam impij erant (Ambrosius inquit) ut fratrem occiderent? Et unde tantorum merita Patriarcharum, ut grex totius plebis, eorum vocabulo designaretur? Quomodo conueniunt pietatis nomina, & sceleris insignia? Sed etiam iusti, typo populi, non animi sui vitio laborabant. Ideo omnis inuidia, & parricidij meditatio per figuram, pietas per affectum. Et interpositis quibusdam, denique subdit: Compensatur ergo in Patriarchis inuidia per gratiam: qui & excusantur à culpa, & reuelationis munere consecrantur. Non enim tam culpabile est dixisse quæ plebis sunt; quàm beatum, vidisse quæ Christi sunt. Subierunt personam peccatoris populi, ut acciperent gratiam Domini Redemptoris, Certè culpam aboleretur grati; gratiam culpa non minuit, & ut cognoscamus omne hoc de damus Iudaico, & de Domino Iesu mysterium esse: *Venite*, inquit, *venite* populo *Ioseph Iſmaelitis*. Hactenus ex Ambrosio.

Audiens

Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, & dicebat: Nō interficiamus animam eius, nec effundamus sanguinem; sed projicere eum in cisternam venterem, quæ est in solitudine, manusq; vestras servate innoxias. Hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, & reddere patri suo.

VERS. 21.

60 **H**UNC locum ita Philo enarrat: Fratres Ioseph procul conspicati eum venientem, mutuò se incitabant ad eum perdendum: tantum enim irarum conceperant, ut in cædem eius, si non omnes, certè plures conspirauerint, volentes eum in barathrū aliquod projicere, ne deprehenderetur facinus. Sunt porrò in illis locis multæ cisternæ admodum profundæ: itaque minimū abfuerunt à fratricidio; quod solus fratrum maximus ægrè dissuasit, iubens abstinere ab inextinguibili scelere, & in vnam quampiam cisternam eum projicerent: de salute nimirum adolescentis cogitans, ut post aliorum discessum, ipse patri eum restitueret incolumem. Quo impetrato, venientem complexus est. Cæteri hostiliter comprehensum spoliant; spoliatum demittunt per funem in profundam foueam. Sic Philo.

Philo.

61 Pro illo, *nitebatur liberare eum*, & Hebraicè, & Chaldaicè, & Græcè est (eripuit, siue liberauit eum.) Id autem sic intelligendum est: Nō quod omnino liberauerit eum, sed quod liberauerit eum nece, quam ei volebant inferre: suadens potius projicere eum in cisternam, quàm interficere. Idque obtinuit: nam cum esset primogenitus, magnæ apud eos auctoritatis & venerationis erat. Ad hanc quoque sententiam, interpretans hunc locum Augustinus in libro Locutionum Genesis, cū citasset verba hæc secundum translationem Septuaginta: *Cum audisset Ruben, liberauit eum de manibus eorum, & dixit, Non feriamus eum in anima.* Subdit ipse, Non ergo liberauit eum, & inde hoc dixit: sed hoc dicendo, liberauit eum. Prius ergo dixit Moyses: *Liberauit eum*: & deinde breui recapitulatione, quomodo eum liberauerit, insinuat. Cum autem additur, *Non feriamus eum in anima*: vocabulo *anima*, vita corporis animati significatur: per efficientem denotando id quod efficitur. Secundum hoc: videri potest etiam illud diabolo dictum esse de Iob: *Animam eius ne tetigeris*, id est: Ne occidas eum: Nam secundum illam significationem, qua natura animæ cōmemoratur, illud à Domino dicitur: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Hactenus verba fuere Augustini.

S. August.

Matt. 10.

Ergo illud, *Non interficiamus animam eius*: Hebraismus est frequentissimus in Scriptura, & vel anima ponitur pro homine, ut sit sensus: Non occidamus eum: vel anima ponitur pro vita, idemq; sensus est: Ne vitā illi eripiamus: id autem est, Ne interficiamus eum. Similem reddunt sententiam, illa quæ crebriò leguntur in sacris litteris: *Querere animam alicuius: Tangere animam: Insidiari animæ: Ferre animam in manibus suis, id est, vitam vivere perpetuo mortis periculo propositam. & obnoxiam.*

Comment. in Gen. Tom. 4.

P P P

Lippomanus ait, Sadducæos qui censebant mortales esse animos hominum, id argumentari solitos ex his verbis, *Ne interficiamus animam eius*: Sed ineptè profectò arque insipienter: Constat enim, phrasim esse, vt diximus Hebraicam, & nomine animæ significare, vel hominem, vel vitā: Eaque phrasi similiter Prophetæ vsi sunt, quos tamen Sadducæi, docere animos hominum esse immortales, non ibant inficias: Immò verò ob hanc causam scriptis eorum fidem non habebant, solos Moſis libros pro sacris colentes. Et vt de Prophetis vnum aliquod proferam exemplum, apud Hieremiam ita legitur cap. 40. *Scito quòd Baalis rex filiorum Ammon misit Ismaelem, filium Nathana percutere animam tuam*. Et paulò infrà: *Ne interficiat animam tuam, & dissipentur omnes Iudæi, qui congregati sunt ad te*. Sane potuissent Sadducæi ex hoc ipso capite libri Gen. cognoscere immortalitatem animæ, per Moſem perspicuè indicatam: facit enim Iacob loqui verba illa: *Descendam ad filium meum lugens in infernum*. Quibus verbis Iacob ostendit, superstitem esse Iosephi animam post mortem, & suam quoque fore.

Quod autem subiunxit Ruben, *Neque fundamus sanguinem, manusque vestras seruate innoxias*: hoc dixit, ad vehementius compescendum eos, & deterrendum à fratricidio; quasi admonens eos diuini iudicij, quo statim post diluuium sententiam mortis in eos pronuntiauerat Deus, quicūque humanum sanguinem fudissent. Dixit enim Noë & filiis eius, vt scriptū est Gene. 9. *Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis, de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicumque fuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo*: Illud: *manus vestras seruate innoxias*: significat nihil esse quod magis inquinet, ac fœdet & exosum reddat hominem apud Deum, quàm crudelitatem in fratres, & humani sanguinis, præsertim autem fraterni effusionem. Propterea apud Isaiam dixit Iudæis: *Cum clamaueritis ad me, non exaudiam vos; manus enim vestre sanguine plena sunt*.

Dissensionem malorum hominum inter se, non parum aliquando prodesse bonis.

Genes. 11. Iudith 9.

Sed illud hoc loco aduertendum est, quantū profuerit Iosepho, vnus Ruben dissensio à ceteris fratribus: Nisi enim vnus ille dissensisset, actū planè fuisset de Ioseph. Apparet igitur, sæpe malorum inter se dissensionem, vtilissimam esse bonis: contrā verò, magnam eorum concordiam esse bonis perniciosam. Quid enim mali non designassent filij Adam, cum turrim illam Babel tanto studio & conatu, tantoque opere molirentur, nisi linguas eorum Deus confudisset, & inuicem distrahi ac segregari coëgisset? Quid mali tyrannus ille Abimelech non fecisset, nisi dissensio exorta esset inter ipsum & Sichimitas? Quanto maiorem Ecclesiæ Dei perniciem attulissent Hæreticorum sectæ, nisi tantopere essent inter se dissectæ ac diuisæ? Quapropter B. Paulus rectè hoc intelligens, quo facilius ex manibus Iudæorum, à quibus captus erat, euaderet; in publico Iudæorum concilio, prudenter curauit dissensionē inter Sadducæos & Phariseos excitare. Sic enim Actorum 23. proditum est: *Sciens Paulus, quòd vnapars esset Sadducæorum, & altera Pharisaorum, exclamauit in concilio:*

Viri fra

Locus Act. c. 23.

Viri fratres, ego Phariseus sum, filius Pharisei, de spe & resurrectione mortuorum ego indicor. Et cum hac dixisset, facta est dissensio inter Phariseos, & Sadduceos, & soluta est multitudo.

63 · Orationem porro suasiorem Ruben ad fratres suos de non interficiendo Ioseph, paucis verbis comprehensam & narratam à Mose, latius exposuit Ioseph primo libro Antiquitatum, crebris, aptisque, & grauibus orans sententiis. In quo nimirum imitari voluit facundissimos Latij, & Græciæ Historicos; qui disertis orationes, multifariam inserendo historiæ, magnam eloquentiæ laudem meruerunt. Et quia non erit iniucundum Lectori, egregiam Iosephi orationem, ut ab eo scripta est, cognoscere; memorabo eam in hoc loco: Sic autem ille scribit. Ruben inter fratres suos natu maximus, videns eos conspirasse in necem Ioseph, conabatur eorum impetum retardare; docens, quantum facinus molirentur, idque quantam ipsis inuidiam & infamiam pariturum esset. Nefas haberi, tam Dei, quàm hominum iudicio, eadem hominis etiam extranei, & ignoti: crimen autem necis fraternæ prorsus immane ac detestandum esse. Necem Ioseph, non ei solum nocere: sed eo sublato, in patrem quoque eam iniuriam & calamitatem redundare; matrémque in perpetuum luctum, & diram orbitatem coniectum iri. Parentes eius respicerent, reputarentque quantam eis calamitatem allatura esset mors filij, tum optimæ indolis, tum natu minimi. Quinetiam Deum reuererentur, spectatorem ac vindicem tam nefarii eorum contra fratrem consilij. Deum, si ab impio consilio desistant, accepturum eorum pœnitentiam, atque resipiscentiam: sin autem tam atrox consilium pergant explere, fieri non posse quin ab eis grauissimas parricidij pœnas exigit. Nihil Dei prouidentiam larere posse, siue in solitudine quid admittatur, siue in ciuitate: Vbicunque enim sunt homines, indubiè credendum ibi adesse Deum. Sed & propriam conscientiam, post tantum scelus admissum, grauem illis fore aduersariam: hanc nunquam recedere: nunquam tacere; siue bona sit, siue talis, qualis futura esset ipsorum, si fratrem interficerent. Addebat, fas non esse germanum fratrem occidere, etiamsi vehementer ab eo peccatum in illos esset; satius esse dare veniam amicis sicubi offenderent. Iosephum verò nihil in eos peccasse; quin tenera eius ætas miserationem potius merebatur, cuius & ipsos tutores ac protectores esse oportebat. Causa porro cædis, scelus eorum vehementius grauabat: quod ob inuidiam futuræ felicitatis ei vitam adimerent: cum ea felicitate, propter fraternam cognationem frui etiam ipsis liceret. Debere ita eos existimare, ipsorum esse, quidquid prosperi Iosepho largiretur Deus. Proinde cogitandum, & grauiorem fore indignationem Dei, si eum, quem ipse omni dignum fortuna iudicasset, interimendo, materiam diuinæ beneficentiæ subtraherent. Hæc Ruben, & his plura commemorans, conabatur abstrahere eos à parricidio. Verum se nihil proficere animaduertens, vidensque eos ad eadem omnino incensos, suadet ut modum saltem necis mitiorem eligeret: Sic enim & ipsos voti sui compotes fore, simulque tam atrocis criminis probum, & infamiam euitari posse.

Oratio Ruben ad fratres pro liberatione Ioseph, vii composita & tradita fuit à Iosepho lib. i. Antiq.

Satius igitur esse temperare à manibus, & proiectum in proximum puteum illic extingui sinerent: vt saltem manus ab effusione fraterni sanguinis mundas seruant. Hæc Ruben; cuius consilium & sententia placuit cæteris, ductumque Ioseph, Ruben fune religatum demisit sensim in puteum; erat enim satis siccus: & postea iuit aliò quæsitum pascua. Hactenus ex Iosepho.

VERS. 23. Confestim igitur vt peruenit ad fratres suos, nudauerunt eum tunica talari, & polymita: miseruntque eum in cisternam veterem, quæ non habebat aquam.

*Ab exordio
vsque mundi
sua cuique
Sanctorum fuit
crux.*

Hic iam incipit crux sanctissimi iuuenis Ioseph. Sua enim cuique Sanctorum, ab exordio vsque mundi, crux, quam ferant, destinata, & comparata est. Suam crucem habuit Abel, suam Noë, Abraham, Isaac, Iacob; suam item, & bene quidem grauem, & asperam habuit innocentissimus Ioseph, inter omnes filios Iacob diris calamitatum percussus ictibus, magnisque tentationibus conflictatus; aliis interim, qui sceleratissimi erant, tranquillè, prosperè; degentibus. Verum ita solet Deus seruos suos tractare: nam quo magis eos vult exaltare, hoc profundius deprimit, ac deijcit: & quibus præstantiora bona largiri constituit, eos pluribus grauioribusque malis & ærumnis vexari & affligi sinit.

*Lyranus.
An Ioseph
duas tunicas,
an unicam tantum
destruxerint.*

Super illis verbis: *Nudauerunt eum tunica talari & polymita*: Hæc scribit Lyranus: in Hebræo sic legitur: *Et exspoliauerunt eum tunica sua, & tunica serica*. Ex quo videtur Ioseph habuisse duplicem tunicam, vnam simplicem, & alteram sericam; & vtrâque illi abstulerunt. Hebræi verò per simplicem tunicam intelligunt camisiam. Sic Lyranus. Verum nec est Hebraicè, quod ait de tunica serica, sed ab Hebræis traditum est: nec potest colligi ex hoc loco habuisse Ioseph duas tunicas, eandem quippe vocem Hebræam, quam paulò suprâ verterat Hieronymus *polymitam*, hinc interpretatus est duplici nomine, vocans talarè, & polymitam: denotans priori vocabulo eius quantitatem, quòd erat proluxa vsq; ad talos: posteriori autè nomine, indicans eius qualitatem, quòd erat multicolor, siue vt interpretati sunt lxx. quòd esset varia. Vnam igitur vestem duntaxat ademerunt Iosepho: nec tamen inficior, pluribus eum vestibus fuisse indutum: nam neque putauerim eum fuisse planè nudum in cisternam demissum: & cum vestem eius polymitam hædi sanguine tinctam miserunt ad patrem, & eum vendiderunt Madianitis, non omnino nudum vendiderunt eum.

*Qualis fuerit
cisterna in
quâ demissus
est Iosephus.
Rab. Salomô.*

Miserunt eum in cisternam veterem quæ non habebat aquam. Erant in illa regione multifariam complures cisternæ; & inter has quædam iam ob vetustatem rimosæ & destructæ, & quæ non possent ampliùs continere aquam: de quibus scilicet Hieremias cap. 2. *Dereliquerunt Dominum fontem aqua viva, & foderunt sibi cisternas: cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Rabbi Salomon tradit, cisternam, in quam missus est Ioseph, fuisse

Fuisse plenam serpentum, & scorpionum: quod non est incredibile dictu, in tali solitudine, & in tali cisterna. Eius, quod in Ioseph à fratribus eius factum est, simile quid multis pòst seculis in Hieremiam prophetam factum est à Iudæis: *Tulerunt, inquit Scriptura, & proiecerunt eum in locum, & submiserunt eum foveis in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum; descenditque Hieremias in cœnum.*

Hierem. 38.

65 Quid porro egerit Ioseph, quidve dixerit fratribus suis, cùm videbat ab illis se truculenter ac furibundè spoliari vestibus, & iri proiectum in cisternam, tacet in hoc loco Moyses: Verùm ex his quæ infra cap. 42. loquentes inducit fratres eius, facile est intelligere, Iosephum tunc multis precibus, multisque lacrymis obsecrasse eos, ne se fratrem suum perditu, irent; & tam misero, & cruciabili exitu, immerentem se atque innocentè deperire vellent. Nam cùm tunc Ioseph, fratres suos, quibus erat ignotus, vehementer opproblasset, atque accusasset, quòd obtentu rei frumentariæ venissent, hostili animo exploratum terram Ægyptum, tunc illi recordati malorum quæ fecerant in Ioseph, & quòd miserandis eius precibus atque lacrymis nihil fuissent commoti, & ad commiserationem eius inflexi, dicebant inter se; *Merito hac patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius dum deprecaretur nos, & non audiuimus, idcirco venit super nos ista tribulatio. E quibus unus Ruben ait: Num quid non dixi vobis: Nolite peccare in puerum, & non audistis me? Et sanguis eius exquiritur.*

Et sedentes vt comederent panem, viderunt Ismaëlitas viato-
res venire de Galaad, & camelos eorum portantes aroma-
ta, & resinam, & stactem in Ægyptum.

VERS. 25.

66 **M**IRUM, potuisse istos fratres Ioseph tam immani patrato scelere, imperturbato animo, & tranquilla mente consistere, nedum iucundè atque hilariter epulari. Verùm sic est, sic profectò est, vbi quis veterator fuerit in peccatis, aut vbi adeo sensum omnem humanitatis exuerit, ferinúmque induerit animu, vt sanguinem humanum, non alienorum modò, sed etiam suorum profundere, pro ludo, iocòque habeat; is quo grauiùs peccat, hoc vehementiùs gaudet, exultat, triumphat. *Latantur* (inquit Salomon) *cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Et alio loco, *Stultus per risum, scelus operatur.* Et alio item loco, *Non dormiunt, nisi cùm malefecerint: & non rapitur somnus ab eis, nisi cùm supplantauerint: comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt.* Magna est crudelitas, innoxii hominem occidere: maior, etiam fratrem innocentem: maxima, ex miserabili fratris cruciatu & interitu delectationem & voluptatem capere. Deiectus in cisternam siccam Ioseph, in horas, mortem per inediam & sitim expectabat: & subinde flebilibus verbis fratru misericordiam & opem implorabat, sed illoru aures per inuidiam obstructæ, eius voces non exaudiebant: quinetiam instructo

Infra 10.
Prouerb. 4.

cōuiuio , inter epulas & pocula læti ac securi , fratris exitium nō curabāt.

Viderunt Ismaelitas viatores venire de Galaad. Non habitabant Ismaelitæ terram Galaad , eam namque tenuerunt Amorrhæi , priusquam Hebræi venirent in Terram promissionis: quam abstulit ei genti Moses , debellatis duobus eius gentis regibus, Og, & Seon, & assignauit tribui Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manassæ, sicut in c. 3. Deut. scriptum est, & Nu. 32. Habitatio autem Ismaelitarum, fuit ab Euila, vsque Sur , quæ respicit Ægyptum, vt scriptum est suprà ca. 25. hæc regio extenditur Orientem versus, & est magis meridiana, quàm terra promissionis. Etenim desertum Sur coniunctum est Mari rubro, ex ea parte , qua Hebræi transierunt Mare Rubrum , cū egredierentur ex Ægypto, sicut legitur Exodi 15. Incipit verò terra Ismaelitarum ab isto deserto Sur , & porrigitur ad Orientem vsque Euila: ita vt desertum Sur fuerit pars Occidentalis , pars verò Orientalis fuerit Euila. Ex quo apparet , terram Ismaelitarum fuisse magis Orientalem, quàm Terram promissionis. Extenditur autem ista regio per longitudinem solitudinum Arabiæ ; & tota ista regio pertinet ad Arabiam: quo fit, vt Saracenos, qui ab Ismaelitis originem & genus duxerunt, appellemus Arabes, & linguam eorum Arabicam. Ergo illi viatores Ismaelitæ veniebant de Galaad portantes aromata, quorum ibi ingēs erat copia, & præcipua bonitas. Iter autem istorum ex Galaad in Ægyptum, erat per Dorthaim, vbi morabantur filij Iacob. Siquidem Dorthaim est aliquo modo cōtra meridiem terræ promissionis. Galaad verò, est ad orientem; Ægyptus verò ad meridiem: & iccirco iter Ismaelitarum ex Galaad in Ægyptum, rectum & conueniens erat per Dorthaim.

Thostatus.

Portantes aromata, & resinam, & stacten in Ægyptum. Pro istis tribus, 68 quidam verterunt Opobalsanum, ceram, & lacrymam myrrhæ. Quidam Hebræi, vt refert in hoc loco Thostatus, dixerūt verba Hebræa significare ceram, & teriacham, & glandes, siue castaneas: quam interpretationem rectè Thostatus confutat. *Portantes aromata;* Putat Oleaster Hebræo vocabulo significari pretiosa quæque. Nā Hebræi dicunt esse à radice *Nachat* quod significat pretiosum vel desiderabile. Legitur enim in 4. libro, Reg c. 20. Ezechiam ostēdisse legatis regis Babylonis , omnē suā domū, *Necho*, id est, rerum pretiosarum & desiderabilium; & subdit, argētum, & aurum, & aromata: vbi frustra adderet, aromata, si *Necho* aromata significaret. Quāquam significata istiusmodi nominū, Hebræis, & nostris ignota sunt, vt in Regulis admonuimus : ideo tam variæ in hoc loco sunt interpretationes, quare ad radices recurrendum puto. Sic Oleaster. Sed illud *Necho* S. Hier. in eo loco li. 4. Reg. vertit *domū aromatum* lxx. verò ipsummet nomen Hebræum retinuerunt. Deinde verò Hieronymus non vertit aromata, sed pigmenta, vel vnguenta. Et fieri potest , vt quod olim, sicut etiam nunc, inter res maximè pretiosas, & desiderabiles haberentur aromata, idcirco nomen eorum interdum sumeretur in vniuersum, pro re desiderabili & pretiosa.

Resina.

Resinam, Hebræa vox *Seri* descendit à *Sarar*, quod est stringere & ligare: 69 & idcirco significat resinam, vt vertit noster interpres, quod sit quali ligamen

gamen quoddam ad colligandas, & conglutinandas fracturas membrorum, & vulnera. Est autem resina humor tenax, ex arboribus defluens, atque in eisdem hærens, stomacho conducens, & sanguinis reiectioni. In primis autem laudabatur quæ à terebintho arbore, terebinthina est appellata. Prequæ erat in Arabia, Iudæa, Syria, & Cypro. Sed resina terræ Galaad percelebris erat, quod ibi copiosissima nasceretur & optima. Eius resinæ meminit Hieron. c. 8. cum ait: *Nūquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare igitur non est obducta cicatrix filia populi mei.* Idem cap. 46. *Ascende in Galaad, & tolle resinam virgo filia Aegypti, frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.* Ex his verbis liquet, Aegyptios resinam potissimum terræ Galaad emere solitos, ut non miretur Lector quod hic dicitur, Ismaëlitas portasse resinam ex Galaad in Aegyptum.

- 70 Sequitur: & *staften*, Hebræa vox *Lot*, inquit Oleaster, à *Lut* ortum habet, quod significat inuoluere & operire, & videtur significare aliquid inuolutum & opertum: quamobrem nonnulli castaneam, vel glandem interpretati sunt, ut Chaldaeus: Alij *staften* esse dicunt, quæ est myrrhæ gutta. Nomen Arabicum *balot* castaneam, aut glandem significat: Nos etiam glandes (bollettas) vocamus. Sic Oleaster. Sed bene refellit istam interpretationem Thostatus in cap. 30. Exodi, ubi describitur significatū istius vocis Hebrææ, quod non potest in glandem, vel castaneam convenire; dicitur enim, quod in pulverem minutissimum contundebatur, & fiebat inde thymiana suavisissimi odoris. Est autem *staften*, teste Dioscoride, pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tulsæ & organo expressæ; à distillando sic dicta, quod Græci *σταφύρα* dicunt, quod à stillatitia duntaxat myrrha fiat, quam Theophrastus opponit factitiæ.

*Staften quid.
Oleaster.*

Dioscorid.

SEXTA DISPUTATIO.

*De venditione Ioseph, ac primò de gente, cui venditus est
à fratribus suis.*

Super illis verbis,

Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum **VERS. 28.**
de cisterna, vendiderunt eum Ismaëlitis, viginti argenteis:
Qui duxerunt eum in Aegyptum.

71

VARIE admodum loquitur Scriptura de ijs hominibus, quibus narrat venditum esse Ioseph. Non est dubium, quin venditus fuerit prætereuntibus tunc viatoribus, & negotiatoribus, ex Galaad portantibus merces in Aegyptum: sed istos fuisse Ismaëlitas dixit Moyses supra versu 25. in his verbis quæ memorauimus in titulo huius disputationis. Fuisse item Ioseph venditum Ismaëlitis, dicitur hic versu 27. & 28. in capite 39. versu primo dici

dicatur emisse Iosephum Phutiphar Eunuchus de manu Ismaëliarū. At in extremo hoc capite, versu 36. scriptū est. Madianitas vendidisse Ioseph Phutiphari Eunuchō; ergo emerant ipsi eum à fratribus eius, non autem Ismaëlita. Videt, opinor, lector, Scripturam variè loqui de hominibus, quibus venditus est Ioseph, & qui vendiderunt eum in Ægypto, eos nūc vocans Ismaëlitas, nunc Madianitas. Constat autem diuersam esse gētem Ismaëliarum, atque Madianitarum; vt quarum diuersæ fuerint regiones, diuersaque generis origo. Nam etsi vtraque gens primam originem acceperit ex Abraham: sed Ismaëlita, per Ismaëlem filium eius ex Agar, quē genuit Octogenarius, Genes. 16. Madianita verò per Madian, filiū eiusdem Abraham, quem genuit ex Cetura, anno ætatis suæ centesimo trigesimo septimo, Genes. 25. Videamus igitur quemadmodum ab aliis Auctoribus fuerit hæc quæstio explicata.

S. August. Sanctus Augustinus in quæstione 124. in Genesim, breuiter extricat 72 difficultatem hanc, ita scribens: Quæritur cur Scriptura Ismaëlitas vocas eos, quibus Ioseph venditus est à fratribus, mox eos appeller Madianitas, cum Ismaël sit de Agar, filius Abraham; Madian verò de Cetura? An, quia *Gen. 25.* Scriptura dixerat Genes. 25. Abraham dedisse munera filiis concubinarum suarum, Agar scilicet, & Ceturæ, & separasse eos ab Isaac filio suo, dimittens eos in terram Orientis; propterea vnam gentem ex vtriusque factam esse intelligere oportet? Sic Augustinus. Vult igitur Augustinus, quia vna gens erat Ismaëliarum, & Madianitarum, promiscuè in Scriptura nunc hoc, nunc illo nomine appellari; quare non esse mirum, si emptores Ioseph, & venditores eiusdem in Ægypto, nunc Ismaëlita, nunc Madianita vocentur.

Auctor Historiæ Scholasticæ.

Auctor Historiæ Scholasticæ super libro Genes. ita soluit eandem quæstionē ca. 87. Eisdem Scriptura vocat Madianitas, & Ismaëlitas. Madian tamen filius Abraham fuit de Cetura, Ismaël verò de Agar; & hos legitur Abraham separasse ab inuicem. Fortè separati prius postea redierunt in vnum, & facti sunt vnus populus, retinentes vtriusque parentis nomē. Vel certè vera est Hebræorum opinio, qui dicunt, Agar & Ceturam vnā, atque eandem fuisse mulierem, & ita fortè nunquam separati fuerunt ab inuicem. Sic ille. Verum dupliciter fallitur. Tum quod ait Madianitas & Ismaëlitas fuisse per Abraham ab inuicem separatos. Cum non istud Scriptura dicat, sed potius separasse utrosque Abraham ab ipso Isaac, & dimisisse eos ad plagam orientalem. Fallitur item, quod probat opinionē Hebræorum, dicentium eandem fuisse mulierem Agar & Ceturam: quā nos esse falsam demonstrauimus in Tercio Tomo super caput 25. nu. 9. Thomas Anglicus hoc loco ait: Quia Ismaël & Madian, eiusdē patris filij fuerunt, idcirco nomen Ismaëliarum interdum tribui Madianitis, & contrā. Vel fortasse, inquit, isti erant Ismaelita ex genere, Madianita verò habitatione, quia scilicet manebant in terra Madianitarum.

Thomas Anglicus.

Caietanus.

Caietanus eandem quæstionē ad hunc modū enodat. Pro eo, inquit, quod Latinus Interpres habet: *Viderunt viatores Ismaelitas*, in Hebræo est, *Et viderunt; & ecce comitatus Ismaelitarum*. Vbi notandū est, nō solos Ismaelitas.

Ismaelitas narrari, sed comitatus Ismaelitarum, erant enim diuersarum nationum mercatores simul incedentes; sed vniuersa societas denominabatur ab Ismaelitis: frequenter enim similia accidunt. Sic ibi Caietanus. Et paulò post super illis verbis: *Prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, vendiderunt eum Ismaelitis.* Moses, inquit, tanquam synonymis utitur in hac negotiatione Madianitis atque Ismaelitis. Narrat enim, Mercatores fuisse Madianitas, & Ioseph veditum fuisse Ismaelitis: quia reuera etiam Madianitæ denominabantur Ismaelitæ à nomine comitatus. Denique super extremis illis verbis huius capituli: *Madianita vendiderunt Ioseph in Aegypto.* Hinc (ait Caietanus) clarè apparet, negotiatores Madianitas, qui erant in societate Ismaelitarum, & Iosephum emisse à fratribus eius; ipsūq; postea vendidisse in Aegypto. Hæc Caietanus, putans emptores & venditores Ioseph, propriè Madianitas fuisse: sed quia illi erant in comitatu, & societate Ismaelitarum, ideo tam emptionem, quam venditionem Ioseph, Moſen attribueret etiam Ismaelitis.

73 Non displicet mihi sententia Caietani. Sed ego propositæ quæstionis solutionem paulò distinctius atque explicatiùs, pleniùsque tradendâ censeo. Mea igitur sententiâ, bipartita est. Primùm aio, Scripturam nominibus istis Madianitarum, & Ismaelitarum, non rarò uti promiscuè & indifferenter ad significandam eandem gentem. Huius rei causam esse reor, duplicem istarum gentium inter se coniunctionem magnam; alteram, generis & stirpis; alteram, regionis & habitationis. Etenim utraque ista gens ex vna generis radice pullulauit, Abraham dico, per cuius duos filios, alterum Ismaelem, & alterum Madian, istæ gentes profeminatæ & progenitæ sunt. Altera coniunctio earum fuit secundum habitationem, utraque enim gens incolebat regionem Arabiæ, & multifariam permixtas habebat sedes & domicilia. Quo factum est, ut Ismaelitæ ac Madianitæ vocarentur Arabes; ex terra videlicet quâ incolebant. Philo sanè, quos hoc loco Moſes Madianitas & Ismaelitas vocat, appellat Arabes: & item Iosephus primo libro Antiquitatum, hanc historiam narrans, nominat Arabes Ismaelitici generis. Arabiam ego interpretor, quæ Hebraicè dicitur Chus, & Arabes, Chusijm. Quæ nomina Septuaginta Interpretes, atq; eos secutus Latinus interpres, ferè interpretati sunt Aethiopiam, & Aethiopes, haud dubiè intelligentes Aethiopiam Orientalem propinquâ Aegypto, non autem Occidentalem longissimè remotam: huius enim duplicis Aethiopiæ auctorem laudant Homerum, & post eum, Herodotum etiam, Strabo, & Plinius. qua de re differuimus nos in secundo Tomo nostro in Genesim lib. 15. nume. 29. Sed posterioribus temporibus, nomen Aethiopiæ & Aethiopum, mutatum est in nomen Arabiæ & Arabum. Vide S. Augustinum in libro Quæstionum super Numeros, quæstione 26. Atque hinc etiam dilucet, cur vxor Moſis, quam fuisse Madianiten ex cap. 2. Exodi manifestum est, in libro Numerorum cap. 12, vocetur Aethiopiſſa, siue Arabiſſa.

Auctoris sententia.

Cur Ismaelita & Madianita, dicti sint Arabes, siue Aethiopes. Philo. Iosephus.

S. August.

Alter pars sententiæ meæ, propius attingens quæstionis propositæ solutionem, huiusmodi est: Arbitror, comitatum illum siue turmā negotia-

Comm. in Gen. Tom. 4.

999

*An Ioseph vē-
pitus sit Is-
maelitis, an
Madianitis,
an utrisque.*

torum siue mercatorum illorum, quibus venditus est Ioseph, fuisse mix-
tam ex Madianitis & Ismaelitis: Verum præcipuè appellatam esse Ismae-
litarum, aut quia illi plures numero essent, aut quòd essent mercium co-
piosiores, atque opulentiores. Nec solum puto Madianitas coniunctos
fuisse cum Ismaelitis in illo comitatu & societate, verum etiam simul cū
illis concurrisse, tum ad emptionem Ioseph, tum ad venditionem eius in
Aegypto: sed ita ut utroque in negotio priores ac potiores partes fuerint
Ismaelitarum. Ad hoc igitur denotandum & significandum, Moses, licet
emptionem & venditionem Ioseph præcipuè attribuat Ismaelitis, utrius-
que tamen etiam Madianitas fecit particeps. Illud quoque in hac narra-
tione Mosi animaduerrere est, viatores illos & negotiatores tūc præter-
euntes, cū fratres Ioseph de eo necando deliberabant, Mosem primò
appellasse Ismaelitas, mox verò Madianitas: quòd ille comitatus utraque
gente constaret, & propter earū gentium coniunctionem, ut paulò antè
dictum est, utrolibet nomine appellari posset. Iudas porrò suasit fratri-
bus suis ut venderent Ioseph Ismaelitis, tum quòd præsentem eum morti eri-
peret, cæteris fratribus ad voluntatem necandi eum obfirmatè incum-
bentibus: tum etiam ratus, clementem ac liberalem ei fore seruitutē apud
Ismaelitas & Madianitas, ut qui essent ei propinqua sanguinis necessitu-
dine coniuncti. Isaac enim auus Iosephi, frater fuerat Ismaelis, & item
Madian, à quibus Madianitarum & Ismaelitarum generatio processerat.
Sed cur non potius Iudas seruauit Iosephum incolumē, & patri restituit?
An quia diffidit id se consequi posse, cæteris fratribus concorditer ad per-
dendum Iosephum obstinatis, & ab eo proposito planè ineuocabilibus?
An quia ipse quoque vrebatur inuidiā Iosephi, & vir ingentis animi, ha-
buit suspecta Ioseph somnia, tanquam præagia futuræ felicitatis? Quo-
circa existimauit, per eiusmodi venditionem, & vitæ Ioseph, & timori
suo pulchrè consultum & cautum fore.

VERS. 28

SEPTIMA DISPUTATIO.

De pretio, quo Ioseph venditus est.

Super illis verbis,

Vendiderunt eum viginti argenteis.

Ambrosij nus & Ambrosius; hic, in libro de Ioseph cap. 3. ille, in sermone de Tem-
Ad G. h. 2. pore 81. Ambrosij verba sic habent: Quis igitur sub figura Ioseph ven-
ditus est

ditus est, nisi ille qui cū in forma Dei esset, non rapinam arbitratu est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit formam serui accipiens? Neque enim nos eum emissemus, nisi vendidissent sui. Malè vendiderūt, peiùs emerunt. Vendiderunt negotiatoribus boni odoris, emerunt à proditoribus. Vendidit eum Iudas; emerunt Ismaelitæ, qui significantur Latina interpretatione, odio habentes Deum suum. Ideo alibi viginti & quinque aureis, alibi triginta inuenimus emprū Ioseph. Non enim omnibus vna æstimatione præualet Christus; sed aliis minùs, aliis ampliùs. Fides ementis, incrementum est mercis. Religiosiori, pretiosior est Deus: peccatori, pretiosior redemptor. Pluris & illi valet, qui plus habet gratiæ. Cui multa donata sunt, pluri valet: quippe cui plus remissum est, plus diligit; sicut de muliere illa peccatrice dixit Christus. Interdum diuersitates pretij, non solū quantitatis habent, sed etiam numeri expressionem: quale est illud: *Patusi hoc venundari denarijs trecentis*: quo numero, non quantitatis, sed significatio crucis videtur expressa. Ita hīc quoque diuersitas, vel viginti, vel triginta aureorum, vel argenteorum habet vel geminatæ, vel triplicatæ perfectionis indicium. Nam viginti quinque aurei, Iubilei, qui est remissionis numerus, significant pretiosissimam portionem. Sic Ambrosius, qui satis indicat variasse codices, & quantum ad numerū pecuniæ, & quantum ad materiam eius, continendo vel argenteos, vel aureos: & vel viginti, vel viginti quinque, vel triginta.

Luc. 7.

Marc. 14.

S. August.

Matt. 26.

Similia scribit Augustinus, vt ea mutuatum esse eum ab Ambrosio, non temerè credi queat. Sic autem scribit: Ioseph, per consilium Iudæ, triginta argenteis distrahitur: & Christus per consilium Iudæ Iscariotis, eodem numero venundatur. Quod autem à diuersis translationibus non æquali pretio Ioseph scribitur venditus; sed alij dixerunt, viginti argenteis, alij triginta; hoc spiritualiter significatur, quòd Christus non æqualiter ab omnibus credendus, aut diligendus esset. Deinde etiam nunc in Ecclesia alij eum plus diligunt, alij minùs. Ei quippè plus valet Christus, qui maiori eum charitate dilexerit. Hæc Augustinus. Mirum autem est, nec satis dispici potest, quid secuti fuerint lxx. Interpretes, qui hoc loco posuerunt, Ioseph esse venditum viginti aureis, cū in Hebræo non sint aurei, sed argentei: valet autem argenteus quatuor drachmas: aureus verò, minimū decem. Cur igitur argenteos mutare voluerint in aureos, & quæ sui sæpe, atque etiam nunc in quærendo sum. Neque hoc tantū loco, verum etiam infra cap. 45. pro trecentis argenteis, vt est Hebraicè, ipsi verterunt trecentos aureos. Hieronymus cerè de hoc reprehendit & damnat translationem Septuaginta, tum in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum; tum super 26. caput Matthæi.

Examinatur
sententia.

Iosephi lib. 1.
Antiquitatū
de pretio quo
venditus est
Ioseph.

76 Sedenim longiùs à veritate lectionis Hebraicæ discessit Iosephus, scribens venditum esse Ioseph viginti minis. Mina Hebraica pendeat sexaginta siclos, vt est apud Ezech. capi. 45. Et quoniam siclus, sicut stater, & argenteus, pendeat quatuor drachmas, vt ostendimus in tertio Tomo nostro in Genesim, super cap. 23. numero 29. hinc apparet, vnam minam Hebraicam valuisse viginti quatuor nummos aureos; & pretium viginti

minarum, quo venditus dicitur Ioseph, fuisse quadringentorum octoginta aureorum: nimio sanè maius, quam est pretium viginti argenteorum, sicut habet Hebraica & Latina lectio; id autem est, octo duntaxat aureorum. Sin autem Iosephus non de mina Hebraica, quæ pendebat ducentas quadraginta drachmas, vel, ut diximus, viginti quatuor aureos, sed de mina vel Attica, vel Romana locutus est, multo minus erit pretium.

Diversitas sententia Plinij, & Celsi quantum ad pondus drachmæ, & minæ.

De mina enim Attica in lib. 21. ca. ultimo, ad hunc modum scribit Plinius, Mina, quam Nostri minam vocant, pendet drachmas Atticas centum. Drachma Attica (ferè enim Attica observatione Medici utuntur) denarii argentei habet pondus. Sic Plinius. Verùm apud Cornelium Celsum lib. 5. cap. 17. & Scribonium Largum, drachmæ argenteæ, quæ Romani denarii sunt septem, unam faciunt unciam. Quare in libra, quæ duodecim uncias constat, octoginta quatuor drachmas numerari necesse est. At verò drachmæ Atticæ, siue medicæ, octo, unam efficiunt unciam, quapropter in libra, drachmæ numerabuntur nonaginta sex. Secundum igitur æstimationem Atticæ minæ traditam à Plinio, Iosephus scribens venditum esse Ioseph viginti minis, si de Attica mina locutus est, significavit venditum esse ducentis aureis nummis; si tamen cuilibet nummo aureo decem tantum drachmæ argenteæ assignentur. Cur igitur Iosephus in pretio venditionis Ioseph tam longè discessit à veritate sacræ historiæ? Sanè vel erratum fuit Scriptoris, qui primus descripsit autographon Iosephi; vel Iosephus, in commendationem tanti Patriarchæ, nimio plus, venditionis eius auxit pretium.

Illud denique persuasum Lectori, certumque sit, sinceram, atque integram, & planè veram lectionem huius loci, eam esse, quam habet Scriptura Hebraica, & nostra editio vulgata Latina: in quibus est, Ioseph esse venditum viginti argenteis, id autem est, octoginta drachmis argenteis, quæ faciunt octo nummos aureos. Putamus autè par fermè fuisse pondus, & pretiū drachmæ argenteæ, atque est Iulij Romani atque Realis Hispanici. Licèt igitur venditio Ioseph, figura fuerit venditionis Christi Domini nostri, dispar tamen utriusque venditionis pretiū fuit, siquidem Christus triginta argenteis venditus est: quæ res nonnullos fefellit, existimantes, quia figura debet congruere cum re figurata, Ioseph quoque venditum esse triginta argenteis, sed reclamatione Scriptura: nec est necesse, quæ in figuram dicuntur, ad amissim omnia competere, & quadrare in rem figuratam.

An ter Iosephus fuerit venditus.

Opinio Hebræorum discutitur.

Thostatus.

Fuit opinio quorundam Hebræorum, quam refert hoc loco Thostatus, 77 ter fuisse venditum Ioseph. Primum à fratribus suis venditum esse aiunt Ismaelitæ: Secundum, venditum esse dicunt ab Ismaelitæ, qui vendiderunt eum Madianitis: Tertiū, venditum esse à Madianitis Phutiphari Enucho. Prima venditio aperte traditur in hoc capite, versu 28. Et itè tertia in versu 36. huius capitis. Secunda autem venditio concluditur necessariò ex prima & tertia venditione. Si enim Madianitæ vendiderunt Ioseph Phutiphari, ergo prius emerunt eū ab Ismaelitæ, quibus nempè primum venditus fuerat à fratribus suis. Sic illi. Verum hanc in opinionem, falsam

falsam vtiq̃ue istos adduxit ignoꝛatio eorum quæ tractauimus in superiore disputatione. Docuimus enim in hac venditione & emptione Ioseph, pro eadem gente accipere Ismaelitas atque Madianitas oportere: eandem quæ sententiam habere, Ismaelitas fuisse emptores & venditores Ioseph, atque ipsos Madianitas. Non igitur ter, sed bis tantum venditus est Ioseph, primum enim à fratribus suis veditus est Ismaelitis siue Madianitis, secundum ab istis venditus est Phutiphari. Et pretium quidem prioris venditionis manifestè traditur in hoc loco fuisse viginti argenteorum, de pretio autem posterioris venditionis, nullum in Scripturâ fit verbum: sed non temerè crediderit quispiam fuisse multo maius. Solent enim isti, reuenditores vulgò dicti, præsertim puerorum, quos Latini Mangones appellant, multo semper carius vendere, quàm emerunt: in isto quippe magonicus quæstus est positus. Et Ioseph ipse, ob eximia corporis & animi bona, virtutesque erat maximè vendibilis, & quantiuis pretij apud æstimatorem certè intelligentem, cupidumque talium mercium emptorem.

78 Iustinus Historicus, siue dicere mauis Trogum Pompeium, cuius ille historiam scitè prudenterque breuiavit, in libro 36. hanc Historiam Ioseph breuiter enarrans, scribit Isaacem decem filiorum prouentu Maioribus suis clariorem fuisse: atque eorum minimum fuisse Ioseph. Cuius excellens ingenium veriti fratres, clam interceptum, peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum, cum magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, breui ipsi regi percharus fuit. Verum in paucis verbis, tria Iustinus peccauit in historia, cuius anima est veritas. Primò dicit decem fuisse filios Iacob; fuerunt autem duodecim præter vnâ fœminam. Ait deinde, Ioseph fuisse minimum natu filiorum Iacob: sed eo non paucis annis posterior natu erat Beniamin. Illud denique nequaquam ferendum, quod ait Ioseph per artes magicas sibi regis beneuolentiam & gratiam comparasse. Tantum enim abfuit Ioseph à studio magicarum artium, quantum Iustinus à vera cognitione rerum Iudaicarum: in quibus eodem illo loco memorandis plurifariam, & turpiter errat.

Iustinus narrans historiam Ioseph, tripliciter errauit.

79 Beatus Chrysostomus Homilia 61. in Genesim consideratè perpendens, atque detestans fratrum Ioseph (qui eum viginti argenteis vendiderunt) auarissimam crudelitatem, crudelissimamque auaritiam, exclamat hisce verbis: O iniquam commutationem! ô damnosum lucrum! ô iniustissimum opus! Eum, qui vobis sanguine coniunctissimus erat, quem pater vester flagrantissimè amabat, qui ad visendum vos venerat, qui vos nec re vlla, nec verbo vnquam offenderat, vendere tentastis, & vendere hominibus barbaris, & in Aegyptum descendentibus? Quæ tanta insania; quis iste tam inauditus lior? Si metu somniorum id fecistis, persuasi omnino euentura eius somnia, quæ fuit dementia vestra tentare impossibilia; & factis vestris bellum suscipere contra Deum, qui ei prædixerat, & præmonstrauerat illa? Quod si eius somnia putastis vana, & dormientium deliria; cur istud fecistis, quod perpetuam vobis inurat maculam, & indeficientem patri vestro luctum afferat? sed ô grauem morbum, imminò mentem sanguinariam! Nam qui se dat peccato, & nefarium opus aggrec-

Chrysostomus

atur, is obruitur à cogitationibus absurdis, neque ante oculos suos proponit sibi diuinum oculū cernentem omnia, nec cernere vnquam quiescentem, aut conuiuentem: neque reueretur naturam suam, neque attendit aut cogitat quidpiam, quod eum ad commiserationem possit inflectere. Hæc ipsa contigisse cernimus fratribus Ioseph: non cogitarunt esse fratrem suum, esse in tenera adolescentiæ ætate, esse patri charissimum, nunquam in terra aliena vixisse, neque conuersatum cum alienigenis: veditum porro ab ipsis in remota regione, & inter barbaros habitaturum. Nihil horum cogitarunt illi: sed omni prorsus abiecta cogitatione honesta, vnum illud duntaxat curarunt, quemadmodum inuidiam suam explerent, & timori suo bene consulerent, & infortunium, quod illis somnijs portendebantur ipsis, quoquomodo auerterent. Et illi quidem mente, animoque fratricidæ erant: qui autem hæc ab eis passus est, omnia fortiter tulit. Custodiebat enim eum manus Domini, & omnia difficilia reddebat ei facilia, & leuia. Quando enim supernam gratiam habemus, etiam inter medios barbaros, & in aliena regione melius & commodius versari possumus, quàm qui domi suæ habitant, & quibus summa cura ministratur à multis. Contrà verò licet domi nostræ versemur commodissimè, & omni commoditate frui videamur, si tamen superno præsidio destituti sumus, infirmi & miseri sumus. Hæc Chrysostomus. Ad cuius extremam orationis sententiam firmandam, atque illustrandam, facit quod scriptum est in lib. Sapientiæ cap. 10. his verbis: *Hæc, Sapientia, venditum iustū, Ioseph, non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum: descenditque cum illo in foveam, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos qui eum deprimebant. Et mendaces ostendit eos, qui macularunt illum; & dedit illi claritatem æternam.*

VERS. 29. Reuersusque Ruben ad cisternam, non inuenit puerum, & scissis vestibus, pergens ad fratres suos, ait: Puer non comparet; & ego quò ibo?

VNC locum sic enarrat Iosephus libro primo Antiquitatum. Ruben (qui suaserat alijs fratribus, vt abstinentes à cæde Ioseph, demitterent eum in cisternam) noctu ad puteum veniens inscijs fratribus, seruare Iosephum voluit, sed eo frustra sæpius inclamato, suspicatus, per suam absentiam, interemptum à fratribus, eos vehementer inculabat: Verùm cognito quid accidisset, lugere desijt. Sic ille. Verba porro, quæ Ruben, non inuento in cisterna Ioseph, atque eum ratus occisum, ad ceteros fratres dixerit, non plura refert Moses, quàm pauca illa quæ in hoc loco scripta reliquit, *Ad fratres suos ait, Puer non comparet: & ego quò ibo?* Sedenim Philo in libro de Ioseph, longiorem illi, & planè patheticam orationem affinxit. Ea verò, vt ipse scribit, fuit huiusmodi: At natu maximus, qui absuerat interim, intro

*Oratio Rubē,
non inuento Ioseph
in cisterna, auctore
Philo.*

introspectit cisternam, nec vidit quem paulo antè ibi reliquerat; quocirca vociferabatur, & furibundus discursabat, scissis præ dolore vestibibus, capillos sibi vellens, & quid accidisset, percontans. Viuitne, inquit, puer, an extinctus est? Si non superest, saltem cadauer ostendite, vt deplorando calamitatem, faciam leuiorem. Solatium erit videre vel mortuum. Cur mortuum quoque odio prosequimur? Certè mortuis nemo inuidet. Quòd si viuit, quòd abiit? apud quos seruator? nam me suspectum non opinor vt etiam de mea fide dubitari debeat. Illis verò falsis venditum, & pretium proferentibus, Bella, inquit, negociatio. Partiamur lucrum, & prædonum, quos malitiâ vincimus, referamus præmium. Egregia verò crudelitatis palma, quæ nobis meritò placet. Illi in alienos conspirant, nos in domesticos, & charissimos. Admissum est probum maximum, insigne dedecus. Maiorum nostrorum probitatis monumenta nusquam non extant: relinquamus & nos inhumanitatis perfidiæq; maculas ineluibiles apud posteros. Volat enim vbique fama, nuncia magnorum facinorum, non sine admiratione laudabilem, & noxiorum vituperatione. Quomodo communis pater hunc casum accipiet? Cui cetera beato feliciq; triste affertis tedium vitæ? Illiusne miseri seruitutem, an nostrâ deflebit sæuitiam? Nostram vicem magis dolebit, sat scio quando leuius malum est pati, quàm inferre iniuriam. Nam alterum subleuatur duobus magnis remedijs, spe, atque miseratione. Alteri autem obnoxius, damnatur publico mortalium iudicio. Sed quid ego hæc clamito? præstat silere, ne mihi quoque aliquid obueniat, quod nō lubet dicere. Exasperati enim estis implacabiliter, & palàm spiratis iracundiam. Et hæc quidem, secundum Philonem, fuit Ruben oratio.

Tulerunt autem tunicam eius, & in sanguine hœdi, quem occiderant, tinxerunt: mittentes, qui ferrent ad patrem, & dicerent: Hanc inuenimus: vide vtrum tunica filij tui sit, an non.

VERS. 31.

80 **S** TULTAM fuisse illam fratrum Ioseph dissimulationem, futileque consilium, quo celare eos voluisse venditionem Ioseph, narrat hoc loco Moyses, ostendit Chrysostomus: Quid, inquit, decipitis vosmetipsos, ô insensati? Nam licet patrem vestrum decipere possitis, non tamen fallitis Iudicem illū qui decipi nequit. Non ignorabit quod fecistis vos in Ioseph, & quod ignorari vultis à patre eius, diuinus ille oculus, qui nūquam dormitat, quem maximè omnium formidare oportebat. Verum ita se habet humana natura; immò sic se habet multorum insipientia, vt hominum timorem, & præsentis vitæ confusionem maximè faciant; mente autem, & cogitatione non representent sibi terribile illud Dei tribunal, & intolerabilem pœnam. Sed hoc vnum curant, quemadmodum effugere possint humanam reprehensionem & animaduersionem: id quod & fratres Ioseph egerunt, cū patrem suum decipere voluerunt. Hæc Chrysostomus.

Chrysost. hom. 61. in Gen.

De

Iosephus. De isto consilio fratrum Ioseph, imponendi patri suo, ad hunc modum scribit Iosephus lib. I. Antiquitatum: Vendito Ioseph, fratres eius consultare cœperunt quomodo patris suspicionem à se alienarent. Placuit tandem, tunicam, qua indutus Ioseph ad eos venerat, quàmque demittendo eum in puteum, detraxerant, laceratam priùs, sanguine hircino inficere, atque ita patri allatam ostendere, ut à feris deuoratum putaret. Quo facto venerunt ad senem non ignarum de infortunio filij. Aiebant autem, Iosephum neque vidisse se, neque scire quid illi accidisset, tunicam tamen illam inuenisse laceram, & cruentam: quam obrem suspicari se belluarum incursum perijisse illum, si tamen eam indutus tunicam domo exisset. Iacobus autem, qui hætenus leuius malum sperauerat, captiuumque aliquod puerum existimabat abductum; opinionem hanc tunc abiecit, euident argumentum necis, tunicam illam ratus. Sic Iosephus.

Iosephi sententia examinatur.

Sed in Iosephi verbis nonnulla sunt obseruanda. Primò ait, tunicam Ioseph tinctam fuisse sanguine hirci: nostra tamen lectio Latina, & Græca, & Translatio, quam sequitur Varablus, atque alia, præter vnum Pagninum, qui similiter vertit pro hædo hircum, habent tinctam fuisse illam tunicam sanguine hædi. Et à Iosepho, & Pagnino facere videtur Hebræa vox *sanghir*, quæ est hoc loco, quæ quidem vox significat hircum, ut videre est Leuitici 4. & alijs quamplurimis locis. Hædus enim Hebræicè dicitur *ghedi*. Sedenim, cum & Sanctus Hieronymus, & Septuaginta, & alij Hebræicè doctissimi interpretati sint hoc loco hædum, scire conuenit, licet *ghedi* hædum tantummodò significet, *sanghir* tamen hircum quidem frequenter, sed nonnunquam etiam hædum significare.

Philo. Deinde Iosephus ait, vestem Ioseph missam ad Iacob, non solum fuisse tinctam sanguine, sed laceratam etiam, & discerptam, idemque tradit Philo. Hoc non dicit Scriptura: sed admodum verisimile est, fratres Ioseph, quo certiorum patri fidem facerent, discerptum & deuoratum à feris esse Ioseph, de industria lacerasse vestem illam. Id quoque significant Hebræa verba: nam pro eo quod Latinè hoc loco legitur: *Fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.* Hebræicè sic est ad verbum: *Bestia mala deuorauit eum. rapiendo raptus est Ioseph: siue, discerpendo discerptus est Ioseph.* Ad hæc, scribit Iosephus, ipsosmet filios Iacob attulisse vestem Ioseph laceratam & cruentatam ad Iacob. At contrariū docet Scriptura illis verbis: *Tinxerunt tunicam eius sanguine hædi, mittentes, qui ferrent ad patrē.*

Extremum denique Ioseph dictum animaduersione dignum est: ait enim ante nuncium filiorum suorum de cæde Ioseph, ipsum Iacob sciuisse magnam quandam calamitatem & infortunium contigisse Ioseph, sed passam eam fuisse seruitutem & captiuitatem, non autem interitum: Visa tamen tunica lacera, & cruenta, mutasse opinionem, certiorum videlicet factum de nece illius. Verum nescio unde id depromserit, aut cognouerit Iosephus: Scriptura quippe nihil istiusmodi aut tradit, aut etiam subindicat. Immodò verò totum illud negotium Iosephi inter solos eius fratres peractum est, ut nulla via, & ratione aliter peruenire ad aures Iacob, nisi per ipsosmet fratres Ioseph poruerit.

Mirum

38 Mirum dictu, sed fidem minimè capiens, mihi quidē visum est, quod super hoc loco tradit Rupertus. Ait, Iacob cognouisse humana ratione & coniectura, mendacium esse quod de necce Ioseph denunciabant sibi filij sui: sed putasse fuisse eum per inuidiā & odium ab illis interfec- tum. Verumtamen id altissima dissimulatione, perpetuóque silentio suppressisse: quòd videret prodere id, & manifestare nullius fore utilitatis; & ingentis periculi & mali causam esse posse. Quid enim iuua- ret tantum scelus exprobrare filiis, quos, vt par erat, tunc punire non poterat? Quinetiam inflammaret potiùs eos ad odium sui, & à se ve- hementer abalienaret. Verba Ruperti, è quibus sententiam eius, quam dixi, cognoscet Lector, huiusmodi sunt: Sed nunquid vel sic tam dili- gentem fallere potuerunt? Nam etsi Sancto illi viro, circa illud nego- cium præter humanam nihil adfuit coniecturam: numquid tamen to- tum eius spiritum, suæ fallaciæ tenebris obuoluerè valuerūt? Ille nam- que dixit eis postea, vt scriptum infra est Genesis quadragesimo quar- to: *Vos scitis quòd duos filios genueris mihi uxor mea, egressus est unus, & dixistis, Bestia deuorauit eum.* Quid est illud, *Et dixistis?* nisi Summisistis eos qui dicerent mihi? Ergo illa fera pessima, illa bestia sæuissima, quæ quantum in se fuerat, deuorauerat Ioseph, qualis esset, non omnino pa- ttem latere poterat. Sed quid ageret? qualiter feram illam constringe- ret? quomodo de ventre bestię illius, quem deuoratum putabat filium, extrahi posse putaret? Tacendi potiùs & dissimulandi, quod conicere poterat, tempus illi erat: ne si notam sibi illam feram, id est, filiorum audacem atque violentam inuidiam, querelis manifestis exagitaret, maiorem in rabiem dentes eius acueret. Itaque in acerbissimo dolore vim sibi faciens, & verba sua moderans, dicebat: *Fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.* Nec hoc dicens, falsius, aut mentitus est. Ta- lis namque filiorum summa in Ioseph sæuitia, feræ ac bestię vocabulo rectissimè æquiocari poterat. Hactenus ex Ruperto.

Verum ista Ruperti opinatio nec vera est, nec verissimilis. Licet enim Iacob sciret Ioseph esse inuisum fratribus suis: nulla tamen erat ratio existimare, odium illud in tam immanem euasurum crudelitatem, vt fratrem suum ipsi trucidarent, & se, communem ipsorum patrem, acer- bissimo luctu, & dolore obruentes, in maximum vitæ discrimen præci- pitarent. Nec sanè decebat patrem, tantæ apud filios auctoritatis atq; reuerentiæ, tam atrox eorum scelus perpetuò dissimulare, & filere: & non aliquando per occasionem, quæ plurifariam ei offerri potuit, ob- iurgare eos, accusare, castigare, & ad pœnitentiam tanti criminis vr- gere. Nec verò periculum erat vllum, ne illi à patre castigati ad odium eius & perniciem incitarentur. Immo verò illi credentes id esse patri patefactum, vt alia multa, per diuinam reuelationem, commoti fuis- sent ac pœnitentiam; ac sese ad pedes patris abiecissent, veniam ab eo suppliciter postulantes, & sui peccati meritum deprecâtes supplicium. Præsertim verò sperantes, non parum iri placatum Iacob, cùm ex ipsis audiret non esse ocisum Ioseph, sed venditum, id enim dolorem, atque

Comment. in Gen. Tom. 4.

xxx

*Nota, & mi-
ra, sed minimè
probabilis opi-
natio Ruperti
li. 8. Coment.
in Genes. cap.
21.*

An Iacob alio
quando re-
prehenderit
filios de eo
quod fecerant
in Ioseph.

indignationem patris, maiorem in modum extenuasset atq; eleuasset.

Sed quærat fortasse quispiam, num Iacob, ubi compertum habuit 84
scelus filiorum suorum in Ioseph, aliquando eos incusauerit, atque ca-
stigauerit. Equidem feror ad opinandum, nunquam id esse factum à Ia-
cob. Nempe fit mihi verisimile, filios Iacob, ubi scelus eorum patefa-
ctum est, ingenti dolore ac pœnitentia captos, summo studio, ac sub-
missione animi, atq; intimi doloris significatione petiisse veniam à pa-
tre. Ipse porro Iacob, reputans secum, ac pensans, quantum in bonum
Deus peccatum filiorum suorum conuertisset, venditionem Ioseph, &
seruitutem, & carcerem videlicet, in summam gloriam, & potentiam
commutando; & per eum, sibi, suæque familiæ, multisque regnis atque
gentibus, salutem afferendo; hoc, inquam, Iacob attentè considerans,
non poterat adiicere animum, ad filios suos seuerè, asperèque castigand-
os: sed totus mente atq; animo intentus, & defixus in contemplatio-
nem, & admirationem, & prædicationem admirabilis consilij, & Sa-
pientiæ Dei, qui ex occasione tanti mali, tantum boni effecisset, à fi-
liorum obiurgatione, ac punitione temperandum sibi iudicauit. Nimi-
rum illud ipsum animo suo volutabat, & de filiis existimabat, quod di-
xisset illis Ioseph infra legimus cap. 45. *Nolite, inquit, pauere, neque vobis
durum esse videatur, quòd vendidistis me in his regionibus: pro salute enim ve-
stra misit me Deus ante vos in Aegyptum. Non vestro consilio, sed Dei volun-
tate huc missus sum.* Et cum post mortem Iacob fratres eius vehemen-
ter timerent, ne tunc Ioseph vlcisci vellet iniurias ab illis acceptas, ille
discusso penitus ex animis eorum metu, sic ipsos affatus est: *Nolite ti-
mere: num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum, sed
Deus conuertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in presentia cernitis, &
saluos faceret multos populos.* Hoc ipsum itaq; perpendens Iacob, facinus
filiorum suorum perpetua obliuione delendum putauit. Quo factum
esse reor, vt cum Iacob in extremo vitæ suæ grauius & asperè Ruben
de incestu, ac Simeonem & Leui de cæde Sichimitarum accusasset,
atque etiam maledictis defixisset: de peccato tamen filiorum suorum
in Ioseph verbum fecerit nullum.

VERS. 33.

Tunica filij mei est, fera pessima comedit eum,
bestia deuorauit Ioseph.

Oratio Iacob
deplorantis in-
teritum Iose-
ph, ex Philo-
ne.

ERBA quæ Iacob dixit, visa tunicâ Ioseph concerpta & 85
cruenta; ideòque haud dubiè ratus, discerptum eum fuisse
à feris, breuissimè narrat hoc loco Moyses: sed ea longiori
oratione Philo commemorat, quæ hîc ascribere, rectum
putauit. Vbi perlatum est ad Iacob, inquit Philo, non quod verum erat,
venditum esse Ioseph: sed commentum illud de absumpto eo à bestiis:
ictus aures nuncio, simulque oculos spectaculo (allata enim fuerat ei
tunica Ioseph lacera, fœdumque in modum cruenta) dolore turbatus,
obmutuit per longum temporis spatium, nec caput quidem valens at-
collere

tollere suppressum tanta calamitate. Tandem repente effusus in lachrymas, velut è fonte vberim prorumpentes, plangebat, pectus & faciem percutiens, & scissis vestibus lamentabundus, talia loquebatur: Non tam mortem tuam, fili mi, doleo, quàm sepulchri iacturam. nam si tibi sepulchrum cõtigisset in terra propria, nec mihi defuisset solatium: officiosè affedissem ægrotanti ante mortem: impendissem morienti extrema oscula: clausissem morientis oculos: mortuum lauissem lachrymis: extulissem magnificè: nihilque de iustis atque etiam magnificis funeribus omissem. Atque etiam si peregrè defunctus esses, dixissem ipsemet mihi, Per solutum est naturæ debitum. Noli tristari, viui habet suas patrias: mortuorum, omnis terra sepulchrum est: brevis æui sunt omnes homines. Nam qui maximè longæuius fuit, quanto tempore vixit ille, si ad æternitatem id conferatur? Vel si omnino moriturus eras per vim & infidias, leuius fuisset extingui manibus hominum, qui mortuū saltem miserati, obruissent terra, & cadauer tūmulassent: Aut, vt essent crudelissimi, quid amplius potuissent, quàm insepultum proiicere? Quem tamen mox viator aliquis præteriens, communis memoraturæ, miseratione tactus humasset. Nunc, vt fertur, immites & carnivoras bestias pavisti & saturasti meis visceribus. Hactenus multos labores inopinatos exantlaui, in huiusmodi miseriis abundè sum exercitus, certo, peregrinando, mercede seruiendo, dura ferendo imperia; & vsque ad vitæ periculum exagitatus, à quibus minimè oportuit. Multa vidi, multa audiui, multa lūm passus graua, quibus ad patiendam eruditus perduravi. Sed nihil præsentī casu intolerabilius, qui totum animi mei robur subuertit, atq; prostrauit. Quis enim luctus potest esse maior, aut miserabilior? Vestis pueri ad patrem perlata est: ex ipso non membrum, non frustum, non vel minimæ reliquæ: totum deuorauerunt bestię: nihil superest, quod sepulchro inferatur. Ac ne vestem quidem recepi, nisi vt ad eius aspectum recrudescat doloris memoria, ne vnquam tantæ calamitatis obliuio mihi possit obrepere. Sic ille sortem suam deplorabat. Hactenus ex Philone.

86 *Tunica filij mei est.* Heu nimium crudeles filij Iacob qui vestem Ioseph detractā, atq; hædino sanguine pollutā, paternis oculis ostentari fecerunt! eo nimirum consilio, vt & à se scelus admissum mendaciter amolirentur, simūlq; vt paterna viscera, tanquam in re præsentī, vehementiùs dolore cõmouerentur. Miserationes enim, & lacrymæ non solum dicendo, verum quædam faciendo, interdum vehementiùs excitantur. Vnde & producere in publicum ipsoimet qui periclitatur, squalidos atque deformes, & insuper liberos eorum ac parentes, in more quondam fuit in grauissimis causis, & iudiciis. Quemadmodum & illud factitabatur ab accusatoribus, ostendere cruentū gladium, extractāq; de vulneribus ossa, & vestes sanguine perfusas, vulnera itē resolvere, & verberata corpora nudare. Quarum rerū maxima erat vis, audientium animos vel ad odiū & indignationē, vel ad commiserationem, & opitulationem inflammandi: Populum Romanum in rabiem & furorem

*Vestis occisi
Cæsaris quā-
topere con-
mouerit Po-
pulum Roma-
num.*

egisse dicitur in occisores Caij Cæsaris, vestis eius prolata in forum, sanguine madens. Sciebant illi interfectum Cæsarem, corpus ipsum lecto impositum adlerat: vestis tamen illa sanguinolenta, ita representauit factæ cædis imaginem, vt non occisus fuisse Cæsar, sed tunc occidî in cōspectu eorum videretur. Audiat Lector Dionem sub finem libri 44. qui extrema verba orationis Antonij, in commiserationem Cæsaris, & odiū occisorum habet, refert huiusmodi: Heu mihi, canos tuos sanguine fœdatos! heu vestem tuam laniatam, quam, vt videtur, in hoc solum acceperas, vt in ea confodereris! Hæc Antonio perorante, populus irritatus primò est: deinde irâ vehementius commotus: tandè ita exarsit, vt percussores Cæsaris quæsitum ad necem irent. Sic Dio. Iulia quoque Cæsaris filia, & Magni Pompeij coniux, visa Pompeij v este aspersa sanguine, rata cælum, subito metu exterrita concidit, partum insuper, doloribus obortis, abegit: & paulò post animam etiam expirauit. Hæc dixi, vt ostenderem, magnam fuisse rationē, cur Iacob, visa Ioseph tunica discerpta, ac cruenta, tanto conflaretur dolore.

*Scissio vestis,
quid apud
Hebræos de-
notaret.*

Scissisq̃ue vestibus, indutus est cilicio. Peruetus cæremonia fuit apud ⁸⁷ Hebræos, dilacraré vestes: quia prisci illi homines animum suum dolore discerpi, ac dilacerari testificabantur. Is autem dolor interdum ex ingenti quapiam calamitate luctūque nascebatur: atque hoc modo legimus in hoc loco Iacob scidisse vestes suas, & infra cap. 44. filios eius: & Leuitici 21. vetatur summus Pontifex, vllum ob priuatum casum suum, & dolorem, scindere vestes: & Iob capite primo nunciata atrocissima calamitate, quæ sibi contigerat, fertur scidisse vestimenta sua. Nonnunquam dolor, cuius index & testis erat scissio vèstium, oriebatur ex magna quapiam indignatione, atque criminis atrocitate: velut si quis impiè, & contumeliosè aduersus Deum, vel loqui, vel facere quippiam ausus esset. Hanc ob causam legimus Numerorum 14. Ioue & Caleb scidisse vestimenta sua, & Matthæi 6. Caiphas dicens Christum blasphemasse, similiter scidit vestimenta sua: & in Actis cap. 14. Paulus & Barnabas, aduersus eos, qui sibi tanquam Diis sacrificare volebāt, scidisse vestimenta sua memorantur. Hunc morem ex Hebræis permanasse ad alias gentes, credibile dictu est. Id certè solenne quondam fuisse apud Persas, quibuscum versati per diu fuerant Hebræi, ostendit Herodotus lib. 3. hunc in modum scribens: Persæ, vt Regem Cambysem vehementer lamentantem conspexere, vniuersi tum vestimenta rescindere, tum effuso ploratu vti.

*Herodotus de
Persis scindē-
tibus suas ve-
stes pradolere.*

*Eugubinus in
Recognitione
Pentateuc.*

Indutus est cilicio: Ponam hîc quoddam Eugubini non aspernandum ⁸⁸ super hoc loco annotamentum: Quid refert, inquit ille, quod Hebraicè legatur, Indutus est sacco, quo etiam modo Chaldaicè legitur, & Græcè, cūm idem vtriusque lectionis sit sensus? Nisi fortè quispiam scrupulosius ista distinguere velit, quòd cilicium ex pilis equinis, aut simili alia materia cōsuatur, saccus verò ex canabo, & eo quod terra nascitur. Sed faciliè hæc confundūtur. Est autem Hebraicè *Sack*, quæ vox in plures alias linguas deriuata est: similiter enim dicitur Græcè, & Latine (addere

etiam poterat Italicè, Hispanicè, Gallicè, Germanicè) Per multa enim vocabula Hebraica in ceteris linguis remanserunt. Quod præsertim in lingua Italica nos obseruauimus: nam vt omitât multa alia, quem, meschinum Itali appellant, videlicet pauperem, & calamitosum; similiter Hebraicè dicitur *meschim*: Alma quoque lingua Punica, dicitur Virgo, sicut etiam Hebraicè, virgo inquam abscondita. Sic Eugubinus.

89 Saccum verò, siue cilicium induere solebant gentes illæ Orientales, quo declararent ingentem animi sui dolorem, susceptum vel ob insignem quampiam calamitatem acceptam, vel ob magnum aliquod scelus ab illis admissum, vt illo tam vili & abiecto habitu testificaretur demissionem & abiectiōem animi sui coram eo, quem placare volebant, & ad sui commiserationē veniāmque impertiendam commouere. Habemus præclara huius consuetudinis exempla duo in tertio lib. Regum, vnum de legatis Benadad Regis Syriæ; alterum de Achab Rege Israel. De illo ita scriptum est in capite vigesimo eius libri. *Benadad fugiens ingressus est ciuitatem, in cubiculum, quod erat intra cubiculum. Dixeruntque ei serui sui, Ecce audiuimus, quod Reges Israel clementes sint: ponemus itaque saccos in lumbis nostris, & funiculos in capitis nostris, & egrediemur ad Regem Israel, forsitan saluabit animas nostras. Accinxerunt saccis lumbos suos, & posuerunt funiculos in capitis suis, veneruntque ad Regem Israel, &c.* De Achab autem in vigesimo primo capite eiusdem libri, hæc prodita sunt: *Cum audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam dicens: Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causâ; non inducam malum indies eius: sed in diebus filij sui inferam domui eius.*

Quanam gentes, & quam ob causam induebantur sacco siue cilicio.

90 *Lugens filium suum multo tempore. Quanto tempore? nimirum per tres & viginti annos. Siquidem cum Ioseph est venditus, erat sexdecim annorum, vt traditur hoc capite: cum autem cognitus est à fratribus in Aegypto, atque id Iacob denunciatum est, erat Ioseph triginta nouem annorum, vt ex capite quadragesimo primo, & quadragesimo quinto colligi potest. Ergo à decimo sexto anno, vsque ad trigessimum nonum Ioseph, (quamdiu nêpe putatus est à patre mortuus) perdurauit luctus Iacob. Sed nunquid tam diuturnus luctus indecens fuit & culpandus? Minimè. Nam & amissio talis filij, qui patri quasi lumen erat oculorū, & baculus senectutis, atque ob eximiam indolem, egregiāmque in ætate prudentiam, præstātesque virtutes, multo ceteris filijs amabilior erat: atrocissimum præterea genus mortis, quo credebatur à feris discerptus, & deuoratus; hæc inquam, meritò ingenti dolore paternum pectus ferire, atque oculos largo & diuturno fletu perfundere debuerunt. Ex naturali etiam corporis temperamento quibusdam accidit, vt promptissimi sint ad lacrymandum, & in lacrymando diu multūque versari queant. Et quanquam dolor est causa lacrymandi; effusio tamen ipsa lacrymarum haud paruum est doloris leuamen. Contrà verò, lacrymarum violenta coercitio & compressio, dolorem ipsam acuit ma-*

Profusio lacrymarum doloris nonnullum est lenamentum.

Ouid. s.
Tristium.

gis atque contendit, & insuper valetudini nocet plurimum: vt per effusionem lacrymarum, dolor ex animo effluere, & quodammodo exhauriri videatur. Non malè igitur poëta ille dixit:

Est aliquid, fatale malum per verba leuare:

Et iterum;

Strangulat inclusus dolor, atque exastuat intus:

Cogitur & vires multiplicare suas.

S. Basilus.

Verùm super hac re Magnus Basilus in Homilia 4. de Gratiarum actione, disertè admodum, eruditèque disputat: cuius partem quandam disputationis, varia & iucunda eruditione aspersam, & ad id, quod nunc agitur, propriè pertinentem, adscribere hoc loco, consentaneum fore instituto nostro, gratùmque Lectori existimaui. Lacrymari contingit (ait Basilus) cùm particulæ cerebri concauæ, euaporationibus ex tristitia collectis differtæ quasi per elices quosdam, canalésve per meatus oculorum, pondus illius collectitij humoris egerunt. Vnde & post rerū tristitiam inexpectatam atque inopinatam delationem mox se in aures insinuant sonitus quidam, & vertiginosæ reuolutiones, tenebrarumque ob oculos effusio: & iccirco caput obuerti videtur vi vaporum, quos sursum versus remittit calor, qui se in imas partes retraxerat. Et quemadmodum nubibus aer densatur in guttarum aspergines, sic & vaporū crassamentum in lacrymas resoluitur: hinc quoque mœrentibus, & in luctu constitutis clam erepens nonnihil lætitiæ & iucunditatis oboritur: per fletum exinanito, eo videlicet, quod degrauabat caput. Huius meæ rationis veritatem comprobant rerum quæ fiunt doctrix experientia. Ipsi enim nouimus, nō paucos calamitatibus deploratis vtique nec curabilibus circumuallati, cùm repressissēt per vim lacrymas, sibi temperasse. Hi porrò in varios & immedicabiles morbos inciderunt, ceu sunt apoplexia & paralyfis. Alij verò in mortem prorsus collapsi sunt: ac si fulcimento quoque debili niterentur, subtritis, & diffractis eorū viribus immodico pondere tristitiæ. Hoc ipsum licet in flamma cernere, quæ introclutione proprii fumi suffocatur, qui cum liberè nō queat egredi, implexam flammam suo ambitu opprimit. Non secus, illi contingere asserunt in ea facultate, quæ in animali dispensat vitales actiones, & moderatur: nimirum intabescere eam, & extinguere vehementiore acrimonia doloris, si nulla ei ad exteriora perspiratio concedatur. Hactenus ex Basilio.

OCTAVA

OCTAVA DISPUTATIO.

An vox hebræa Sceol ; quam Latinus Interpres hoc loco Infernum, & alibi Inferos solet interpretari, semper in Scriptura, ut quidam contendunt, significet fossam vel sepulcrum, nunquam autem locum inferorum.

Super illis verbis,

Descendam ad filium meum lugensin Infernum.

VERS. 35.

Tolim quæsitum est, hodièque inter sacrarum litterarum tractatores quæritur. An vox hebræa *Sceol* semper in Scriptura significet fossam vel sepulcrum: an etiam vsurpetur pro loco inferorū, qui creditur esse in profundissimis terrarum partibus; ubi sunt (varijs tamen disclusi locis) & supplicij damnati æternis, & purgatorij poenis ad tempus expiandi: & ubi ante Christi aduētum. Sanctorum animæ detinebantur. Et primus quidem locus vocatur propriè Infernus: secūsus nominatur Purgatorium: tertius appellatur Limbus.

92 Dux super hac quæstione sunt sententiæ. Vna est Hebræorum, & de Christianis, multorum in hac ætate nostra, maximè verò Hæreticorum affirmantium vocem *sceol* non significare aliud in Scriptura, nisi fossam, siue sepulcrum, & ex hoc falso argumentantium, Dominum nostrum non descendisse ad Infernum. Quam sententiam secutus Eugubinus in sua Recognitione Pentateuchi super hoc loco, illud in *Infernum* exponit fossam & sepulcrum. Nequid (inquit) prauum hoc loco suspicemur de Iacob; quòd ipse vir Deo amicissimus, dicat se descensurum ad inferos. Vbicumque igitur Hieronymus ac Septuaginta *Infernum* interpretati sunt, ibi est Hebraicè *Sceol*, hoc est fossa, siue sepulcrum. Neque enim ea voce significatur locus, ubi sceleratorum animas recipi Antiquitas opinata est. Is enim locus à recentioribus Hebræis *Gehenna* vocatur: quod nomen videntur à nobis accepisse, cum in Veteri Testamēto nusquam inueniatur vox *gehenna*, locum animarū quæ damnatæ sunt æternis supplicijs, significare. Qua de re Rabbi Moses Aegyptius in lib. de Resurrectione hoc modo scribit: Suppliciū, quo scelerati cruciabūtur, asserunt esse gehennam; Quem locum dicunt esse flāmis ardentē, ubi vnā cū corpore sunt cōburēdi impij, nō vno quidē suppliciorū genere, sed adeo varijs & exquisitis, ut longū sit referre. Sic ille. Quare nō propriè *Sceol* significat inferos. Et Aben-esra hoc loco reprehēdit editionem Chaldaicam, quæ vocem *Sceol* vertit in *Gehennam*: citatque varia Scripturarū loca, è quibus cognoscitur *Sceol*, sēper significare sepulcrum, ut est ille apud Isaiā: *Quia nō infernus cōfitebitur tibi*: Et ille apud Iob.

Prior sententia Hebræorū, & Hebraicæ, & Hæreticorum. Eugubinus.

Rab. Mosi.

Rab. Abesra.

Dsa. 38.

capite

capite 26. *Nudus est infernus corā illo.* Vtrobique; enim sine dubio, de fossa vel sepulcro habetur sermo. Hæc diximus, nihili faciētes, quæ de hac re somniauit Nicolaus de Lyra: verè enim figmēta sunt, quæ de Limbo scribit hoc loco. Hæc Eugubinus, valdè profectò imprudenter; nimis audacter, & oppidò quàm imperitè, vt ex ijs, quæ paulò infrà disputaturi sumus, manifestum erit. Somnia verò, & figmenta vocat Lyrani, quæ scribit hoc loco, cū ea veram & catholicam doctrinam contineant. Verba Lyrani super illis verbis: *Descendam ad filium meum lugens in infernum*, sunt huiusmodi: Hebræi exponunt, in foueam vel sepulcrum: Catholici autem meliùs exponunt dicentes, *in infernum*, id est, ad Limbum Sanctorum Patrum, qui locus est superior pars inferni. Sic Lyranus, eadēque est Theologorum sententia.

Caietanus. Ad hanc item Hebræorum opinionem Caietanus mentem suam, & 93 assensum appulit. Hunc enim locum Genesis, quē tractamus, exponens, sic ait, Diētio interpretata *infernum*, fossam, seu sepulcrum sonare dicitur, & hoc quadrat sensui germano. Manifestatur enim quid fuerit, Iacob renuere consolationem, videlicet velle perseverare in luctu vsque ad tempus sepulturæ propriæ: hoc enim significatur dicendo: *Descendam tristis in sepulcrum*, ad filium meum iam defunctum eundo. Sic

Varabius. Caietanus. Varabius exponit etiam sepulcrū, vel fossam, & ait, ista verba continere Hebraismum, cuius hic fit sensus: Mortuo filio meo, non possum ampliùs viuere, sed lugendo ipsum, moriar. Iridem interpretatur

Lippomanus. Lippomanus in Catena: Et istorum verborum talem hunc facit sensum: Hæc res mihi finem vitæ afferet; nec, quoad moriar, finem lugendi faciam. In eadem fuisse opinione Pagninum, declarat eius translatio; locum enim hunc ita vertit: *Descendam ad filium meum lugens in sepulcrum.* Nec ab ea opinione abhoruisse videtur, vir multo illis antiquior

Albinus. Albinus, discipulus Bedæ, & magister Caroli Magni; in Quæstionibus enim suis in Genesim super hoc loco sic ait: An etiam inferni nomine sepulcrum significauit? Quasi diceret, In luctu manebo, donec me terra suscipiat, sicut illum recepit sepulcrum.

Paulus Fagius
Scriptor
prohibitus.

Paulus Fagius, damnatæ memoriæ scriptor (quī Paraphrasim Chal- 94 daicam in Pentateuchum, appositis ad eam nonnullis Annotamentis, interdum parum Catholicis, explicauit) non solum arbitratur vocabulo *Sceol* non aliud significari nisi sepulcrum, verum etiam Hæreticorum nostri temporis ad stipulatore, de Christi ad inferos descensu, indoctè, atque impiè disputat. Exponens igitur illud, *in infernum*, siue, vt legit ipse *in foueam*, subdit: Id autem est in sepulcrum, quasi dicat, Filio meo Iosepho mortuo, non possum ampliùs viuere. Vocatur autem Hebræis sepulcrum *Sceol* à *Sachal* id est, petendo, eo quod semper petat, & nunquam satiatur, iuxta illud Prouerbiorum 30. *Tria sunt, quæ non saturantur*, & inter ea numeratur infernus, vel potius sepulcrum, eo quod non saturatur cadaveribus; & capite vigesimo septimo dicitur Infernus; & perditio nūquam saturari: quibus verbis significatur animæ & corporis dissolutio, & ipsa mors, cui omnes homines obnoxij sunt. Nō igitur

Sceol

Sceol) in hoc loco significat infernum, id est, locum poenarum, & damnatorum: ad hunc enim non descendit Iacob: sed potius ad communem illum statum omnium defunctorum, tam piorum, quam impiorum hominum: idq; multis ex sacræ Scripturæ locis manifestum est. Hinc facile intelligitur articulus ille fidei nostræ, qui est in symbolo, in quo de Christo dicitur: *Descendit ad inferos*: quo sine dubio significatur, Christi mortem non fuisse fictitiā, sed veram; & illum verè fuisse mortuum, & sepultum, communemq; illum defunctorum statum pro nobis peccatoribus degustare voluisse. Christus igitur descendit ad inferos, quia post mortem depositus est in sepulchro, & anima eius non est derelicta in inferno, id est, in sepulchro. Nomen enim animæ significat vitā naturalem, & sensitivam, quæ Hebræis vocatur *Nephech*, qua Christus per mortē priuatus fuit in triduo, quo iacuit corpus eius in sepulchro. Ergo illud: *Non derelinques animam meam in inferno*, quod ex Psal. 15. citauit de Christo Petrus Act. 2. non aliud significat, nisi hoc: Non permittes corpus meū manere in sepulchro priuatum vitā naturali semper; sed vitā illā post triduum restitues mihi. Ad hanc fermè sententiā iste Fagius.

Oleaster, quantum ad significationem vocis *Sceol*, assentitur Fagio, Oleaster. legit enim ipse, non vt nos habemus, *Lugens in infernum* sed, *lugens in sepulchrum*, & vult illud, *in sepulchrum*, esse dictū pro, vsque in sepulchrum: vt sit hic sensus; Lugendo filium meum, descendam ad sepulchrū: vel, Quousque sepeliar, lugebo filium meum. Verū quātum ad interpretationem Articuli Fidei de descensu Christi ad inferos, consistam à Fagio, Oleaster, vt vir Catholicus, non solum dissentit ab illo, sed eum acriter oppugnat. Ostendit enim apertè, interpretationem eius aduersari textui. Nam ipse ait, per descensum ad inferos significari Christum fuisse verè mortuum, & sepultum: in Symbolo autem Apostolico sic est: *Crucifixus, mortuus, & sepultus, Descendit ad inferos*: Aliud igitur est, descendisse ad inferos, & aliud fuisse mortuum, & sepultum: nam si esset idem, cum iam dixisset, *mortuus, & sepultus*, superuacue, absurdèque post adiungeretur: *Descendit ad inferos*. Sic Oleaster. Ad extremum, Hæretici nostri temporis, qui negant animam Christi, post mortem eius, descendisse ad inferos, cum vrgentur à Catholicis sententia illa Davidis: *Non derelinques animam meam in inferno*: Præfractè contendunt, vocem Hebræam *Sceol*, quæ Latinè illic reddita est *Infernus* significare sepulchrum, non autem locum subterraneum animarum. Atque hæc de priori opinione satis dicta sint.

Hæretici nostri temporis.

96 Altera est sententia exploratæ certæq; veritatis, vocem Hebræam *Sceol*, & Latinam ei respondentem *infernus*, & in hoc loco Scripturæ, & alibi sæpenumero significare non fossam vel sepulchrum, sed locum inferorum, & subterranea loca, in quibus sunt animæ post mortem. Hanc sententiam multis & grauib; auctoritatibus & rationibus comprobare volumus. Principio, Septuaginta Interpretes vocem (*Sceol*) & hoc loco, & alibi exprimunt voce græca *ᾗδης*; quæ vox significat locum inferorum, nec apud vllum auctorem Græcum probatum inuenitur

Vera & catholica sententia.

Septuaginta interpret.

Paraphrasis
Chaldaica.

S. Hieronym.

Luc 16.

S. August.

2. Cor. 2.

Glossa Ordina-
ria.

Rupertus.

vsurpata pro sepulchro, quod & à Septuaginta, & ab aliis declaratur voce Græca *τάφος*. Paraphasis etiam Chaldaica vocem Hebram *Sceol*, vertit in Gehennam, quod nomen in sepulchrum nullo modo conuenit. & S. Hieronym. vocem *Sceol* ubiq; reddit *infernus* siue *inferi*: non autem Sepulchrum: erat autem Hieronymus Hebraicè doctissimus: Qui in Epist. 119. quam scripsit ad Dardanum, hunc ipsum locum Genesis citans sic ait: Hæc est, vt diximus, terra viuentium, in qua sanctis viris bona Domini præparantur, quam ante aduentum in Carne Domini Saluatoris, nec Abraham, nec Isaac, nec Iacob, nec Prophetæ, nec alij iusti viri consequi potuerunt. Deniq; & Abraham, licet diuersis locis, cum Lazaro videtur apud Inferos: & Iacob vir iustus dicit: *Lugens & gemens descendam in infernum*: Sanguis Christi, clauis Paradisi est, dicentis ad Latronem: *Hodie mecum eris in Paradiso*. Sic Hieronymus.

S. Augustinus in quæst. 126. in Genesim, tractans hæc ipsa verba Ia-97 cob: *Descendam ad filium meum lugens in infernum*, pro certo ponit, nomen inferni hîc locum inferiorum significare: & suscitât quæstiunculam, Cùm Infernus sit locus pœnarum, quibus inibi puniuntur mali; quomodo sanctissimus vir Iacob dixit se illuc descensurum; & putauit esse illic filium suum Ioseph? Augustini verba sunt hæc: Solet esse magna quæstio, quomodo intelligatur infernus; vtrum illuc mali tantum, an etiam boni descendere soleant. Si autem tantum mali, quomodo Iacob ad filium suum se dicit lugendo velle descendere? Non enim in pœnis Inferni eum esse credidit. An perturbati & dolētis verba ista sunt, mala sua etiam hinc exaggerantis? Sic illo loco Augustinus. Et in libro 12. de Genesi ad litteram, cap. 33. similiter exponit verba illa eiusdem Iacob, quæ sunt in cap. 42. Genesis: *Deducetis canos meos cum dolore ad inferos*. Videtur Iacob (ait Augustinus) timuisse, ne nimia tristitia sic perturbaretur, vt nō ad requiem beatorum iret, sed ad inferos peccatorum. Neque enim paruum animæ malum est tristitia; cum Apostolus cui-dam tam sollicitè timuerit, ne maiore tristitia absorberetur. Sic Augustinus: qui licet tam in hoc loco, quàm in Epistola 99. ambigere videatur, an locus in quo erant post mortem animæ Sanctorum, ante Christi, secundum carnem, aduentum, esset in Inferno, an alibi, & posset vocabulo inferni, vel inferiorum appellari: ipsemet tamen in libro 20. de Ciuit. Dei, cap. 15. affirmat, animas Sanctorum fuisse in inferno, loco tamen longè à tormentis impiorum remoto, hunc in modum scribens: Non absurde credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos tamen fuisse: donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret.

Glossa Ordinaria super hoc loco Genesis, cùm retulisset Augustini 98 verba, adiungit hæc: Credibile est, apud infernū quædam loca secreta, & minùs pœnalia ante passionem Domini fuisse, ad quæ etiā Sancti descendebant: quia nullus paradysum ingredi poterat, donec Christus romphæam igneam amoueret. Rupertus lib. 8. in Genes. cap. 25. sic ait

super

super hoc loco: Quia Iacob mortuum esse putabat filium suum Ioseph, omnes autem mortui, quamquam iusti, ante Christi aduentum descenderant in infernū: idcirco dixit: *Descendam in infernum ad filium meum.* Pro eo ut diceret; Cum vita mea finiam presentem luctum, nec nisi moriendo cessabo lugere filium meum. Historia Scholastica in enarratione libri Genesis cap. 87. super hoc loco: Erat, inquit, tunc in Inferno quidam locus Sanctorum longè remotus à locis pœnalibus: qui ob quietem & separationem ab aliis, sinus vocabatur, sicut dicimus sinum maris. Appellatus præterea est sinus Abraham, quia etiam ibi Abraham fuit in expectatione vsque ad aduentum Christi. Lyrani perspicua est sententia ex his, quæ suprà diximus disputantes in Eugubinum. Exponens enim hunc locum, ait: Per infernum Hebræi exponunt foueam vel sepulchrum: sed melius Catholici interpretantur Limbum Sanctorum Patrum, qui est superior pars inferni. Lyrani secutus est Thostatus, & Thomas Anglicus. Ac ne sim longior, eadem est sententia Theologorum: qui demonstrare volētes ante Christi aduentum, etiam viros sanctissimos post mortem descendisse ad loca inferni, nec patuisse cuiquam ad cœlestem gloriam aditum: id cōfirmant tum aliis Scripturæ locis, tum maximè his verbis Iacob: *Descendam ad filium meum lugens in infernum.*

Historia Sbb
lastic.

Lyrani.

Thostatus.
Thomas An-
glicus.
Theologi.

99 Cæterum firmiorē huic sententiæ, certiorēmq; fidem astruunt complures loci Scripturæ: in quibus liquidò cernitur, vocem Hebræā *Sceol*, & Latinam *infernus*, ei respondentem, positam esse non pro sepulchro, sed pro loco inferorum. Primus locus sit in lib. Num. cap. 16. vbi de interitu Datham & Abiron ita scriptum est: *Dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis, & uniuersa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum: aperti humo, & perierunt de medio multitudinis.* Hoc in loco Latinum nomē Inferni, & Hebræum *Sceol*, tam Epiphanius in Anchorato, quàm Hieronym. in 4. cap. epist. ad Ephes. intellexerunt de loco damnatorum: & sanè fuit vterque percallens Hebrææ linguæ, idque res ipsa loquitur. Nam cum terra dehiscens, & profundissimam faciens voraginem, eos penitus absorbuisset, non potest intelligi, eos descendisse in sepulchrum. Quocirca Pagninus, qui hoc in loco Genesis verterat sepulchrum, non est ausus illi vocem *Sceol*, interpretari sepulchrum, sed vertit, infernum. Et itidem habet Translatio Vatabli. Quin etiam Oleaster ibi fatetur, vocem *Sceol*, interdum significare, infernum, & hanc significationem, ei loco aptiorem, & conuenientiorem esse.

Locus Num.
cap. 16.

Epiphan.
Hieronym.

Alter locus est in Psal. 9. in illis verbis: *Cōuertantur peccatores in infernum.* Quem locū exponēs Genebrardus (cuius anima requiescat in pace: nuper enim de obitu eius allatum est) ita scribit: Hic *Sceola* in *Deras* exponitur *Gehinnon*, id est, Gehēna. Thalmudici dicunt To, He, fini additū esse, ad significandū, quòd non solum ad infernum descendunt, id est, Gehennam, sed etiam ad infimum Inferni gradum. Hæc cōtrā Nouatores, qui *Sceol*, pro sepulchro solent exponere. Sic Genebrardus.

Genebrardus.

Locus Psal. 15

Tertius locus insignis, & percelebris, est in Psal. 15. vbi sunt illa verba: *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Quæ verba dicta esse de Christi resurrectione, testis est Beatus Petrus in Actis Apostolorum, cap. 2. Christi enim Domini post mortem eius, triduo fuit anima apud inferos, & corpus iacuit in sepulchro: sed die tertia ascendente ex inferis anima, & iterum vnita corpori, cui nihil corruptionis acciderat, à mortuis. Christus resurrexit. Hisce verbis Davidis apertè dicitur, animam Christi fuisse in inferno, nec ipsa tamen fuit in sepulchro, sed corpus eius: ergo nomen (inferni) & (Sceol) non potest hîc accipi pro sepulchro, sed pro loco inferorum. Non enim obscurè David verbis illis distinguit animam à corpore, & infernū à sepulchro: nam de illa dicit: *Non derelinques animam meam in inferno*: De corpore autem, quod erat in sepulchro: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Et hoc manifestius fit ex lectione Græca. Nam in Actis Apostolorum cap. 2. verba illa Petri, quæ Latinè ita leguntur: *Quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem*, Græcè sic habet: *Οτι ου καταλίφθη η ψυχη αυτου εις αιδου, ουδε η σαρξ αυτου ειδε διαφθοραν*: Id autè est Latinè, Neq; derelicta est anima eius in inferno, neq; caro ei⁹ vidit corruptionem. Liquet igitur animam significari hoc loco, tanquā rem distinctā à corpore, ipsam videlicet animam rationalem.

Duplex Ha-
reticorum Ca-
uillus refuta-
tur.

Sed audi quæso, & ride satis Hereticorum super hoc loco cavillum. ¹⁰¹
Quidam enim eorum aiunt, cum hîc dicitur: *Non derelinques animam meam in inferno*, nomen animæ positum esse pro vita naturali, & sensitua, qua viuit corpus humanum, & homo ipse, & qua priuatur per mortem. Illorum igitur verborum hanc esse volunt sententiam: (Non derelinques vitam meam in sepulchro) id est, non fines corpus meum perpetuò vita priuatum iacere in sepulchro. Sic isti. Equidem nō inficior, interdum nomen *anima* in Scriptura poni pro vita: sed ita in hoc loco accipi, id ergo pernego: Si enim ita acciperetur, falsam redderet, & absurdam sententiam. Si enim *anima* hîc ponitur pro vita; ergo animam Christi descendisse in infernum, idem erit, atq; vitam eius naturalem, & sensitiuam, quam isti volunt signari vocabulo animæ, descendisse in sepulchrum. Post mortem igitur Christi, vita eius descendit in sepulchrum: sed quid absurdius? Mors enim est priuatio vitæ: quomodo igitur post Christi mortem, vita eius superstes descendit in sepulchrum?

Disceptatio
an in Scriptu-
ra nomē ani-
ma interdum
significet cor-
pus siue cada-
uer.

Verum alij, qui argutiores ostentare se voluerunt, cōmenti sunt, in ¹⁰²
illis verbis: *Non derelinques animam meam in inferno*: Vocabulo animæ, significari corpus, siue cadaver; vt sit sensus: Non derelinques corpus meum in sepulchro. Poni autē animam pro corpore, argumētantur illi ad hunc modū: Certum est, poni nomen hominis pro anima, vt cū dicitur: Homo est intelligēs, mortalis, ad imaginē Dei factus. Sicut etiam manifestum est, poni nomē hominis nonnunquā pro corpore. Vt cū dicitur homo constare quatuor elementis, vel homo sepeliri. Illud itē manifestū, animam sæpe vsurpari pro homine, vt cū dicitur, sepiuaginta animas, quæ fuerant egressæ de femore Iacob, ingressas esse cum eo in Ægyptum.

Aegyptum. Nec dubium est, corpus, vel carnem poni pro homine, vt cum dicitur: *Videbit omnis caro salutare Dei*: Et illud: *Verbum caro factum est*. Ponitur etiam corpus vel caro pro anima, vt Ioelis 2. *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem*, id est, super omnē animam; neque enim caro diuini spiritus capax est. Cum hæc itaque sic habeant, consequens est, vt anima quoque possit pro corpore poni: nec solum possit, verum etiam posita sit in sacris litteris. Nam in Leuitico cap. 21. vbi nos legimus versu primo: *Ne contaminetur Sacerdos in mortibus cinium suorum*. Hebraicè sic est ad verbum: *Super animam non contaminabit se in populis suis*: Et infra versu 11. nos legimus: *Ad omnem mortuum non ingreditur*, pro quo in Hebræo est: *Ad omnem animam mortui non ingreditur*: Quibus in locis manifestum est, nomen animæ positum esse pro corpore siue cadauere: hoc enim tangendo, efficiebatur Sacerdos immundus, & pollutus, secundum legem Moſis.

Luc. 2.
Ioan. 1.

At enim istiusmodi argumentationem facile est dissoluere; & quidem tribus modis. Primò, licet interdum nomen animæ poneretur pro corpore, sic tamen poni hoc loco, nec ipsi probant, nec probari potest: talē quippe significationē supradicta verba Dauidis, & B. Petri prorsus excludūt. In illis enim verbis propriè & apertè distinguitur anima à corpore, siue à carne: Sic enim dixit B. Petrus: *Neque anima eius derelicta est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem*: Vides animam & carnē hoc loco tanquam duas inter se diuerſas res commemorari? Deinde, si anima significaret hic corpus, vel cadauer; ergo nomen inferni non significaret infernum propriè dictum, sed sepulcrū; neque enim corpus Christi descendit ad inferos, sed iacuit in sepulcro. Et isti quidem annuunt hoc: sed renuunt & reclamāt lxx. Interpretes, qui eo loci pro illo, in *Inferno*, habent *ἡδου*. vox autem *ἡδου* nusquam apud bonos auctores inuenitur pro sepulcro, sed pro loco inferorū, vt suprà etiā ostensum est.

Solutio eius
rationis qua
probat animam
poni pro
cadauere.

Iam verò ad locum illum Leuitici, in quo illi se iactant, & exultant, & quasi parta victoria triumphant, doctè respondet Genebrardus in expositi one illorum verborum psalmi xv. *Non derelinques animam meā in inferno*. Duo, inquit, sunt hoc loco insignia Recentiorum errata. Primum est; quod vocem *Sceol* interpretantur sepulcrum, cum propriè significet infernum animarum, vt libro tertio de Trinitate ex Talmudicis, & Rabbinis docui. Secundum erratum est, quod animam poni dicunt pro corpore, & vt impurius loquitur Beza, etiam pro cadauere: allegantes locum quendam ex capite 21. Leuitici. Verum illic Hebræa vox *Nephesh*, id est anima, non ponitur pro corpore, sed per Synecdochen pro homine mortuo: vel potius per metonymiam pro hominis mortui funere sumitur, pro cuius anima fiebat supremum illud officiū: vbi est mysteriū curæ antiquæ viuorū pro mortuorū animabus. Moſes itaque animam appellauit illic officiū supremum, peractū pro mortuo: neque respexit corpus, siue cadauer; non enim eius causā illa parentalia tāsoleniter fuissent peracta. Quid igitur est? *Ob animamne cōtaminaretur Sacerdos*? Hoc nempe, ob mortui hominis funus, & exequias, in quibus

Genebrar.

Locus Lenit.
cap. 21.

pro anima eius parētabatur. Similiter Leuit. 19. versu vigesimo octauo, Hebraicè sic est: *Incisionem ob animam non facietis in carne vestra*. Latinus autem Interpres sic habet: *Super mortuo ne incidatis carnes vestras*, id est, pro mortui anima. Namque istis locis, vt dixi, anima non simpliciter significat mortuum, sed animam mortui, pro qua ista peragebantur. Nimirum, & olim Amorrhæi pro requie animarum se incidebant, putantes id prodesse ipsis: & Romani pro iisdem februebant, & diem animarum celebrabant. Sic *pollutus anima* dicitur Aggæi 2. versu decimo quarto, id est, tactu hominis mortui, cuius funus agebatur. Vnde non reperitur in hac notione nomen animæ, nisi quando agitur de funeribus, & exequijs: quasi illa fierent propriè propter animam, & in fauorē animæ, non autem corporis. Hoc pluribus explicare libuit, vt illuminarem Mosis sententiam, paucis perspectam, & ab illis corruptam, ac nefariè ad sanctissimum Christi corpus translatam: quod proinde, cadauer, ausi sunt, per suum Bezam, nominare, citatis Leuitici locis, nihil cum hoc commercij habentibus. Hactenus ex Genebrardo.

Quartus locus est in psalmo 138. in quo sunt illa verba Davidis. *Si*¹⁰⁴
ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Vbi opponun-
 tur inter se duo loca distantissima tum inter se, tum à superficie terræ
 vbi habitant homines. Vnus locus est distantissimus secundum altitu-
 dinem, quod est cælum; alter locus est disiunctissimus secundum profun-
 ditatem, qui est infernus. Liquet igitur non posse accipi hîc nomen in-
 ferni pro sepulcro, quippe quod parum distat à superficie terræ, & lon-
 gissimè abest à profundissimis terræ locis. Et sic interpretantur hunc
 locum Psalmi, doctissimi Rabbinî Hebræorum Kimhi, & Aben Esra.
 Rab. Kimhi.
 Rab. Aben-
 Esra.
 Matth. 11.
Simile huius est illud Saluatoris nostri dictum in urbem Capharnaum: Et tu Capharnaum nunquid vsque ad cælum exaltaberis? vsque ad infernum descendes.

Quintus locus complectitur duas sententias Salomonis de inferno;¹⁰⁵
 quarum prior traditur Prouerbiorum cap. 15. *Infernus, & perditio coram*
Domino, quanto magis corda filiorum hominum? Cuius sententiæ similis est
 illa Iob cap. 26. *Nudus est infernus coram illo, & nullum est operimentum*
perditioni. Argumentatur Salomon eo loco, Deum nosse corda homi-
 nū, à maiori ad minus; quasi diceret, Maius est multo & difficilius nosse
 locū inferni, atque eos qui in eo sunt; vt, quod ibi sint, quomodo sint,
 quid agant, patianturve. Sed hoc apertissimè nouit Deus (id enim si-
 gnificat illud: *Infernus coram Domino est*: Et illud Iob: *Nudus est infernus*
coram eo.) Ergo multominus ambigendum est, Deum nosse corda filio-
 rum hominum. Hîc non potest intelligi vocabulo *infernî* sepulcrum: nā
 quantæ obsecro difficultatis est nosse sepulcrum, & quod in sepulcro
 conditum est, vt ex eo tantopere commendari deberet cognitio Dei?

Altera sententia eiusdem Salomonis est in cap. 27. vbi sic est: *Infer-*¹⁰⁶
nus nunquam impletur: Et cap. 30. inter ea, quæ sunt insatiabilia, numerat
 infernum. Hoc dictum Salomonis si de sepulcro acciperetur, non est
 verum, immò esset futile, ac ridiculum. Sepulcrum enim facile & citò
 impletur,

impletur, non enim est capax nisi vnius cadaueris, aut paulò plurius, quæ quoad absumpserit, alia nõ potest capere. Ridiculum itaque esset; ad denotandum amplissimam capacitatem, comparare eam sepulcro, cum in promptu esset capacitas & insatiabilitas maris, quod omnia flumina, omnesque aquas recipit, nec tamen redundat, vt initio Ecclesiastes traditum est. At verò in locum inferni, in quem descendunt animæ post mortem, bellissimè quadrat sententia illa Salomonis. Cum enim tot millia animarum ab initio vsque mundi receperit, nec dum tamen capacitas eius impleta est, sed in posterum totidem, atque etiam plures capere potest.

107 Sextus & vltimus locus continet verba illa Iacob quæ nunc tractamus, *Descendam ad filium meum lugens in infernum.* Quorum verborum, vt quæ vera esset, & germana sententia, manifestum lectori certumque faceremus, in hanc super Hebræa voce *Sceol*, & Latina *Infernus*, cum quibusdam malè hebraizantibus, concertationem descendimus. Illorū porrò verborum, recta & plana constructio atque ordinatio, hæc est: Lugens descendam in infernum ad filium meum Ioseph. Et est sensus, Propter hūc acerbissimum filij mei casum, maximo cum luctu moriar: Et ita descendam in locum inferni, in quem descendūt omnes mortui, & vbi est filius meus Ioseph, qui iam mortuus est. Secundum hanc ordinationem verborum Iacob, & sententiam, liquet nomine inferni nõ posse intelligi sepulcrum: nam neque omnes mortui descendunt in sepulcrum; & Iacob putabat Ioseph non fuisse conditum sepulcro, vt quæ dilaceratum à bestiis, & deuoratum credebat. Atque hac ratione nomē inferni hoc loco intellexerunt omnes superiorum temporum, atque etiam huius temporis, præter admodum paucos plus nimio hebraizantes, Catholici tractatores huius loci. Est porrò friuolum & leue argumentum illud, quod quidam opponunt huic interpretationi. Aiunt nomine inferni significari semper locum damnatorum. Quod tamen verum non est: nam etsi super ea re nonnunquam ambigere visus est Augustinus; apertè tamen & affirmatè in libro 20. de Ciuitate Dei capite 15. sequens communem Theologorum sententiam, distinguit apud inferos loca pœnarum, & loca quietis, diuersa inibi faciens receptacula & mansiones bonorum, & malorum. Sedenim animas Sanctorum, & sinum Abrahæ fuisse in locis subterraneis ante Christi aduentum, subtiliter & exactè disputare, non est huius loci, neque instituti nostri.

* * *

NONA

NONA DISPUTATIO.

*De viro Aegypto, qui emit sanctum adolescentem Ioseph;
An is verè fuerit Eunuchus.*

Super illis verbis,

VERS. 36.

Madianitæ vendiderunt Ioseph in Aegypto, Phutiphari
Eunucho Pharaonis, magistro Militum.

VIDERE est in hac historia Ioseph eximium diuinæ pro-¹⁰⁸
uidentiae exemplum; Ioseph enim, principem Aegypti fu-
turum, per ignominiam, ad gloriam; & ad dominationē,
per seruitutem prouexit. Nimirum ea ratione illustrior
existit Dei potentia per contraria perducētis, quod desti-
nauit seruos suos. Idque non parum Iosepho profecturū erat ad æqui-
tatem dominationis: nam quo postea ciuiliori & clementiori animo
imperaret alijs, herili prius subiectus est imperio, & quod postea prin-
ceps acturus erat, id prius seruiendo didicit: suis enim ipse malis, ærum-
nisque variè doctus & exercitus, vsu compertum habuit, quemadmodū
similibus affectos malis tractare deberet. Hanc ob causam elegantissi-
mus Poeta simulque prudentissimus, Didonem Tyro profugā, & alien-
nis in terris nouas condentem fedes, Troianos itidem profugos & er-
rabundos, alloqui facit hisce verbis:

Virg. Aen. 1.

*Me quoque per multos similis fortuna labores,
Iactatam, hac demum voluit consistere terra:
Non ignara mali, miseris succurrere disco.*

Verum supradicta verba Moſis tres ferunt quæſtiones. Harum prima¹⁰⁹
est, Quomodo verum eſſe poſſit quod hic dicitur, Madianitas vēdidit-
ſe Ioseph Phutiphari Aegypto; cū ſuprà dictum ſit in hoc ipſo capit.
Ioseph fuiſſe à Patribus ſuis venditum, non Madianitis, ſed Iſmaelitis.
Et inſrà initio c. 39. ſcriptum ſit, iſtum ipſum Phutipharem emiſſe Io-
ſeph ab Iſmaelitis. Sed iſtam quæſtionem ſuprà copioſè explicuimus in
Diſputatione 6. ſuper hoc c. 37. Altera quæſtio eſt, Quomodo iſte Phu-
tiphar emptor Iosephi, dicatur fuiſſe Eunuchus, ſiue Spado, vt habent
Septuaginta, cū inſrà cap. 39. memoretur iſtius Phutipharis vxor, quæ
Iosephum incitauit ad flagitium. Ego varias Auctorum ſuper hac quæ-
ſtione opiniones, & ſuper voce Eunuchi interpretationes exponam, ac
denique meam quoque Lectori ſententiam indicabo.

*An Phuti-
phar, qui emit
Ioseph, fuerit
Eunuchus.*

*S. Hieronymus
ex traditione
Hebraeorum.*

S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genefim, ſuper hoc
loco, & præſenti quæſtione ita ſcribit: Quæritur quomodo hic, qui di-
citur Eunuchus, poſtea vxorem habere dicatur. Tradūt Hebræi, emp-
tū ab iſto Phutiphare fuiſſe Ioseph ob nimiam pulchritudinem, in turpe
ſcilicet miniſterium: & à dño, virilibus eius arefactis, poſtea electū eſſe
illum

istum, iuxta morem Hierophantum, in pontificatum Heliopoleos : & huius filiam esse Afenech, quam postea Ioseph vxorē accepit, vt traditur infra Gen. 41. Sic Hieronymus. Variabli translatio noua pro *Eunuchō Pharaonis*, habet *Cubiculario Pharaonis*, & verò nomē Eunuchi primò dictū est à custodia cubilis, vt vox ipsa Græca indicat. Pagninus vetuit *Principi Pharaonis*: similiter habet translatio Chaldaica: cuius explanator Egius, Hebraicē, inquit, vocem *Saris*, quam Eunuchum interpretantur, cēsent non semper vulgò dictum Eunuchum; id est, castratū significare, sed aliquando principem, & Præfectum: & hac significatione eam vocem accipi hoc loco. Vnde & Paraphrastes Chaldaus, eā vocem per *Rabba* transulit, quod dominum & principem & magistrum significat.

Egius.

Caietanus putat significari, istum hominem fuisse ministrū Pharaonis: Sic enim scribit hoc loco: Eunuchi nomen æquiucum esse, patet ex eo, quòd istum infra dicitur habuisse vxorem, quæ adamauit Ioseph. Vnde autem huiusmodi æquiucatio acciderit, nescio: perinde tamen dictus est Eunuchus Pharaonis, ac si dictus esset, minister Pharaonis.

Caietanus.

Nec dissimile est quod hoc loco tradit Lyranus. Eunuchus (ait ille) aliquando accipitur pro castrato: aliquando verò pro ministro vel seruo cuius Principis: talis autem vocatur Eunuchus, eo quod debet esse castus. & honestus: & hoc modo accipitur hic: vt infra cap. 40. pincerna regis & pistior, similiter vocatur Eunuchi. Idem sentit Thostatus. Sed is præterea argumentatur, Phutippharem illum, cui venditus est Ioseph, non fuisse verè, & vt vulgò accipitur, Eunuchum: quòd cum tria sint genera Eunuchorum, in nullo eorum generum iste Phutiphar recenferi queat.

Lyranus.

Thostatus.

Eunuchus tripliciter, Thostatus inquit, accipi solet. Est Eunuchus à natuitate impotens, & necessitate castus, quantum ad actum. Alius est à seipso, vel ab aliis castratus. Tertius est, qui voluntariè propter Deum, & regnum cœlorum, quodammodo castrauit se, amputatis omnibus concupiscentiis, & desideriis carnis. Sed nullo istorum modorū Phutiphar erat Eunuchus. Non primio modo, quia talis Eunuchus non potest generare. Phutiphar autem genuit filiam, quam duxit Ioseph vxorem; & ob hanc ipsam causam nec secūdo modo potuit dici Eunuchus. Nec tertio modo fuit Eunuchus, tum quòd iste modus, apud Hebræos potius, & in sacris litteris celebris sit, quàm apud alias gentes: tum quòd ex Traditione Hebræorū, iste Phutiphar libidinosisimus fuerit. Appellatus igitur est Eunuchus, id est, minister, vel seruus regis: generaliter enim ministri omnes Dominorū & Principum, vocari possunt Eunuchi: quæ admodum infra Gen. 40. pincerna & pistior regis Pharaonis appellatur Eunuchi. Sic Thostatus.

Thostatus.

Oleaster, licet dubitanter loquatur, existimat Hebræam vocē *Saris*, significare potiùs custodem domus aut personę, quàm Eunuchum propriè dictum, ad hunc modum scribens super hoc loco Genesis: Tam nostri, quàm Hebræi vertunt hic vocem *Saris* Eunuchum: sed statim excitatur quæstio ab omnibus, (vtinam tam bene soluta, quàm mota) qualiter hic fuerit Eunuchus, quem constat habuisse vxorem, quæ deperibat Iosephū.

Oleaster.

Hanc quæstionem Rabbi David in libro Radicum soluit, dicens, eum, vi: *Rabbi David.*

rilem quidem habuisse neruum, sed amputatis testiculis, quod genus Eunuchorum etsi feminare nequit, concumbere tamen potest. Alij dicunt, eam vocem non solum significare Eunuchum, sed Principem. Verum obstare videtur illud quod legitur libro 4. Reg. cap. 24. vbi sic est; & *Principes eius* (& *Sarisan*) id est *Eunuchos eius*. Vbi si secundo loco *Principes* veritas, inutile facies repetitionem. Mihi verò videtur dictio Hebræa significare custodē domus, aut personæ: fieri tamen potuit, vt tales etiā essent Eunuchi, & quod ea dictio vtrūq; significet, res nondū mihi planē certa est, quæ cū fuerit, indicabo, interim vtamur cōmuni expositione. Sic ille.

Auctoris sententia.

Locus Matth. c. 19 diligenter explicatus.

Varia genera Eunuchorum.

Ego meam quoque aperiam Lectori sententiam. Tria tradi in sacris litteris Eunuchorum genera ignorare non potest, nisi qui earum litterarum planē indoctus est ac rudis. Etenim Saluator noster id docuit verbis illis quæ refert Matth. cap. 19. *Sunt Eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt, & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum.* Natiui Eunuchismi faciunt quidā duo genera: alios enim nasci Eunuchos, virilitate priuatos, sicut nonnulli sine oculis, vel auribus, vel alio quopiam morbo nascuntur; alios verò dici Eunuchos naturaliter, quod ob præfrigidam eius partis constitutionem impotentes sint rei venereæ. An prioris generis sit nunc aliquis Eunuchus, aut fuerit vnquā, qui sine virilibus à natura factus sit, nec inficiari ausim, nec affirmare. Equidem non memini legere apud vllum auctorem: nam Plinius, qui ca. 2. lib. 7. multiformes, & monstrosas hominum, apud varias gentes, figuras, & species, copiosè commemorat; de istiusmodi Eunuchis nihil. Quanquam, cur natura in hominum genere, sicut alia monstra, similiter huiusmodi Eunuchos, per quandam in operando aberrationē (vt loquitur Aristoteles) generare uon queat, non satis video.

Aristotele. Quadruplex finis castrandi homines.

Alterius generis Eunuchorum, quod sit ab hominibus, quadruplex faciēdi finis est. Castrantur enim homines, vel ad diuturniorē alienæ libidinis patientiā, conseruato puerilis formæ decore: vel quo puerilis vocis in canendo tenuitas, & suauitas diutius seruetur: vel morbi cuiuspiā inibi sauiantis, nec aliter curabilis, propulsandi gratiā: vel quo puerorū & mulierum custodia istiusmodi hominibus turò demandari possit. Fuisse autē varios modos castrandi, siue (vt Græcorum modo loquar) Eunuchizandi, disertè Paulus Ægineta docet illis verbis: *Faciendi eunuchismi erant cōplures modi. Quidam fiebant excisione testium: quidam verettri etiā cum testium amputatione, qui mingebant per fistulam æneam, vt nunc quoq; quibus ob morbum ea pars secta est. Quidam etiam fiebāt testiculorum attritione. Ea verò erat, puello in balnea demisso, paulatim testiculos atterere vsq; dum velut dissipati euanescerent, atque ita contorquere, vt vena, quæ alimentum illis defert, velut nodo interceptetur, atque ita illi tabescerent. Itaque erant Eunuchi, vel solis testibus excisis, vel etiam cum veretro, vel testibus attritis.* Sic ille.

Locus Deut. cap. 23.

Ex hocce porrò Eunuchismi modos etiā diuina Scriptura indicat in cap. 23. Deut. verbis illis: *Non intrabis Eunuchus attritis, vel amputatis testiculis, & abscisso veretro Ecclesiam Domini.* Nec solum in hominibus Eunuchismum

nuchismum auerfabatur lex Moſis, verū etiam in animalibus quæ offerenda erant Deo. Sic enim Leui. 22. *Omne animal, quod vel contritis vel trunctis, vel ſectis, ablatiſque teſticulis eſt, non offeretis Domino: & in terra vejira hoc omnino non facietis.* Hinc porro enoteſcit, antiquiorē eſſe rem, quam quidam putant, eunuchismum: principes enim auctores eius quidam faciūt reges Perſarum, & Medorum: cūm eius tamen, vt iam pridem factitati, & vſitati, mentionem faciat lex Moſis: haud paulò ſanè gentiū illarū imperiis veruſtior. Ammianus Marcellinus lib. 14. primā Eunuchismi originem refert ad Semiramidem Nini vxorem, & reginam Aſſyriorum, hanc enim ait, primam omnium, mares caſtrare cōpiſſe.

Antiquitas Eunuchismi.

Ammian. Marcellin.

111 Cæterum varia olim Eunuchorū apud Principes munera, & miniſteria fuerunt. Et vt raceā infandum corporis obſequiū, & ſeruitium alienæ libidinis, tria Eunuchorū miniſteria memorantur in lib. Eſther ca. 1. & 2. Alij enim dicuntur fuiſſe principes conſiliarij regis, & qui faciē eius videbāt, cum quibus ſcilicet præcipua Imperij Rex cōmunicabat, & quorū in rebus arduis, & conſiliū exquirebat, & ſequebatur ſententiam: & hi ſeptem numero erant. Alij dicūtur fuiſſe cuſtodes & adminiſtri Reginæ & concubinarū Regis. Commemorantur item alij duo ianitores Palatii Regis, vel, vt eſt Græcè, cuſtodes corporis Regis. Quartū miniſteriū Eunuchorum erat, cuſtodē eſſe, ac præfectum cubiculi Principis, quo munere apud Holofernē, functū eſſe Vagao Eunuchū, legimus in libro Iudith ca. 12. Quintum miniſteriū: curam gerere & cuſtodiā theſaurorū Principis: Legimus in Actibus Apoſtolorū ca. 8. Eunuchū baptizatum à Philippo, fuiſſe ſuper omnes gazas reginæ Candacis. Sextū miniſterium: eſſe belli duces & principes militiæ regū. Nam & Rex Iudæorum Sedechias principem militiæ ſuæ habuit Eunuchum, vt Hieremias atteſtatur cap. 52. talique fuiſſe apud Pharaonem hic Phutiphar, de quo nunc agitur, perſpicuè dicitur ſecundum trāſlationem Latinā in fine huius ca. 37. vbi vocatur magiſter Militum; & initio cap. 39. vbi appellatur Princeps exercitus Pharaonis. Apud Ochū quoq; Perſarum Regē plurimū auctoritate & potentia valuiſſe Begoa Eunuchū, & Diodorus Siculus narrat lib. 16. & lib. 11. Antiq. tradit Iosephus. Septimum miniſteriū: cuſtodem eſſe corporis Principis: Xenophon lib. 7. Cyripædias memoriæ prodidit, Cyrum cenſuiſſe, Eunuchis potiſſimum, quaſi multis de cauſis fidiffimo hominū generi, cuſtodiam, curāmq; corporis ſui credi oportere. Octauum miniſterium: puerorum cuſtodes, educatores, rectores item, primarūmq; litterarum & diſciplinarum doctores fuiſſe Eunuchos, docet Plato lib. 3. de legibus. Ob hæc igitur miniſteria Eunuchorum, maximo illi in pretio & honore apud reges erāt. Herodotus quidem certè in Vrania ſcribit, apud omnes barbaros, pretioſiores, & honoratiores fuiſſe Eunuchos, non caſtæatis hominibus, fidei gratiā videlicet.

Oſto Eunuchorum olim apud Principes munera & miniſteria.

Diodorus Siculus. Iosephus. Xenophon.

Plato.

Herodotus.

112 Eunuchos porro, licet impotentes eſſent peragendæ rei veneræ, eius tamen ſenſu, atq; cupiditate nequaquā caruiſſe, vel vnū illud B. Auguſt. teſtimoniū perſpicuè demonſtrat atque confirmat. Is enim lib. 6. cōtra Iulianum Pelagianū cap. 14. ita ſcribit: Nam vti que concupiſcere, viuētis

Eunuchos nō carere ſenſu, & libidine voluptatibus veneræ.
Auguſt.

sentientisque naturæ est: ita ut non desit concupiscentia, quam spadonum quoque castitas frænct: minùs quidem illa laboriosa, quia ubi materiam, de qua operetur, non inuenit, minùs aduersus eam libido consurgit. Est tamen, pudicæque comprimitur: ne concumbendi, quamuis irritus ipse conatus in eam turpitudinem veniat, propter quam, Caligonum, Valentianus iunioris Eunuchum, gladio nouimus ultore punitum, meretricis confessione conuictum. Neque enim in libro Ecclesiastico adhiberetur inde similitudo, atque diceretur: *Videns oculis, & ingemiscens, quasi spado completens virginem, & suspirans*, nisi & ipsi mouerentur concupiscentiæ carnalis affectibus, licet destituti carnis effectibus. Sic Augustinus. Eodem spectat illud Terentianæ Pythiæ;

Terentius in
Eunuc.

Ego istos (Eunuchos) audieram, inquit, amatores esse mulierum; vel maximos. Sed nihil potesse.

Responsio ad
principalem
questionem,
quomodo Phu-
tiphar dictus
sit Eunuchus.

Verùm reuertamur ad Phutippharem emptorem Iosephi, qui dictus 113
est hoc loco secundùm Latinam translationem, Eunuchus, cum tamen & habuerit uxorem, & filiam genuerit: cuius exsoluendæ quæstionis gratiâ, ad breuem de Eunuchis disputationem paulisper digressi sumus. Quærebatur igitur, quomodo verè appellari potuerit Eunuchus. Nam multifariùs Eunuchismus suprà expositus, isti haudquaquam aptari potest. Duplex igitur soluendæ quæstionis ratio ad præsens occurrit. Vel enim sequenda est Traditio Hebræorum, quam hoc loco memorat, nec improbat Hieronymus, affirmantium, istum Phutippharem, quòd obscenè cogitasset de Iosepho, arefactis penitus à Deo virilibus factum esse Eunuchum. Hoc si admittimus, dicamus necesse est, vocatum esse hoc loco Eunuchum per Anticipationem: nã quo tempore emit Ioseph, eo tempore nō erat Eunuchus, sed postea in custodiâ pudicitiae Ioseph, factus à Deo est Eunuchus. Quod si Lector in hac Traditione Hebræorū minimè acquiescit, sequatur licet opinionem Lyrani, Thostati, Caietani atq; aliorū, qui tradunt Eunuchi nomen ambiguae significationis & usurpationis esse: nã & pro eo qui castratus est usurpari, & pro principali ministro apud Regē, siue in eius Palatio, siue extra, siue domi, siue militiæ, etiãsi castratus non fuerit. Nã quia Eunuchi principalia, & intima, nec nisi fidelissimis credēda regū ministeria, & negocia tractabant, propterea factū est, ut postea, qui eadē munera obirent, nomē Eunuchi retinerent, etiãsi verè nō essent Eunuchi. Verùm ad alterā huius disputationis quæstionē pergamus.

Secunda quæ-
stio, An Phu-
tiphar fuerit
Magister mili-
tum, an præfe-
ctus coquorū
Pharaonis.

Philo.
Iosephus.
Ambrosius.
Hieronymus.

Altera quæstio, super his verbis: *Magistro militum*, tractanda est. Vo- 114
catur Phutiphar hoc loco secundùm Latinam translationem vulgatam, Magister militum: at lxx. Interpretes Græcè vocant eum Ἀρχιμαγειρος: id est, principem siue præfectum coquorum: sic enim interpretantur Philo in libro de Ioseph, & Iosephus in libro primo Antiquitatum, & Sanctus Ambrosius in libro de Ioseph. Sedenim, B. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Gen. super hoc loco censet, legendum esse potiùs: *Princeps exercitus, vel bellatorum*, quod idē est atque, *Magister militum*, sicut habet Latina Translatio. Sic enim scribit: In plerisque locis Archimagiros, id est coquorū principes, pro Magistris exercitus, Scriptura commemorat,

~~quædam~~ quippe, Græcè interpretatur occidere. Venditus est itaque Ioseph Principi exercitus & bellatorum Pharaonis. Sic Hieronymus: in cuius sententiam videtur satis propendere Augustinus. Nam cum in *Quæstione* 127. in Genesim citasset Lectionem Græcam huius loci: *Vendiderunt Ioseph Petrefa Spadoni præposito coquorum*, subdit: Nolunt quidā præpositum coquorum interpretari, qui Græcè *Archimagiros* dicitur: sed Præpositum militiæ, cui esset potestas occidendi. Sic enim appellatus est etiam ille, quem Rex Nabuchodonosor misit, penes quem potius inuenitur primatus fuisse militiæ. Sic Augustinus.

S. Augustinus.

Super vocis Hebrææ *Tabach* significatione, quam vertit Latinus Interpretæ Magistrum militum, differit in hunc modum Oleaster; Ex nostris quidam putant fuisse eum principem militiæ: alij præfectum coquorum: alij laniorum, id est, qui plectendorum hominum damnatorum curam habet: Verbum Hebraicū *tabach* significat mactare, aut potius rem mortuam, aut morituram scindere, vt 1. Regum 25. *Victimam meam, quam tabach, id est, iugulaui tensoribus meis*. Constat igitur, verbum istud significare idem quod laniare, aut iugulare. Sed an vox *tabach* significet eum, qui animalia iugulat, siue laniat, vel potius qui homines, certum non est: Nā 1. Regum 9. legitur Samuelem dixisse *catabach*, id est, laniō, siue coquo, qui carnes decoquendas laniat; vt partem carniū meliorem seruarer Sauli. Apud Hieremiam verò cap. 39. dicitur de Nabuzardan, quod fuerit princeps *tabachim*, id est, militum: constat enim fuisse eum Principem militiæ, vt ibidem dicitur. Mihi autem videtur quod iste Phutiphar fuit princeps laniorum, non quidem coquorum, sed eorum qui homines plectebant, & iugulabant, potuit tamen simul etiam esse princeps militiæ. Etenim de Banaia legitur 3. Regum cap. 2. quod fuerit princeps militiæ Salomonis; qui tamen missus ab eo est ad occidendum Ioab. Quare crederem, tunc temporis munus laniandi reos demandatum fuisse principibus militiæ, & hoc significare voluit Chaldaeus vertens hoc loco, Principem interfectorum. Sic Oleaster. A quo non discrepat Caietanus, ita scribens: In Hebræo est, *Principi occisorum*: Sed in dubium vertitur, an sit sermo de occisoribus hominum, quales sunt ministri iustitiæ, qui carnifices vocantur: an de occisoribus animalium, qui lanij appellatur. Consonat autē magis ministerio Pharaonis, vt iste intelligatur Princeps exequentium iustitiā in criminibus, potius quā princeps laniorum. Primum enim officium, Regia cura exigit, alterum verò in nulla apparet curia. Sic Caietanus.

Oleaster.

Caietanus.

116

Lyranus nostram translationem cum Græca Septuaginta Interpretum, & cum expositione Hebræorum componens atque concilians, sic habet super hoc loco: Pro *Magistro militum*, Hebræi exponunt, Magistro carnificum: verbum enim Hebræum, propriè significat mactare, vel laniare. Atque hoc quidem potest competere militibus, qui homines interficiunt in bello, & hunc sensum sequitur nostra translatio: Competit etiam carnificibus, siue laniis, qui mactant animalia, & hunc sensum sequuntur Hebræi, & in idem redit dictum Ioseph, appellans Phutipha-

Lyranus.

Eugubinus. rem principem coquorum. Hæc Lyranus. Audiamus etiam Eugubinum: cuius, ut ferè solet, vestigijs insistit Lippomanus in Catena. Affirmat, Hebræam vocem significare, occidere, ac mactare: hoc autem & ad mactationem animalium, quod est laniorum, vel coquorum, & ad occisionem hominum in bello, quod est militum, aptari potest. Ex quo diuersitas existit Latinæ translationis, & Græcæ: Hæc enim vertit, Principem coquorum; illa, Magistrum militum. Huiusmodi porro ambiguitatem vocis Hebrææ, etiam declarat Aben Esra, his verbis: Inuenies hanc vocem tam ad occisionem referri, quàm ad id quod spectat ad culinam. Et verò pro utraque interpretatione sunt idoneæ rationes. Infra enim legitur: *Et tradidit eum in custodiam Principis Hatabachim*: id est, militum, seu carnificum: nam coquorum Principem, custodiam habuisse carceris, absurdum dictum videtur. Rursum cum Phutiphar dicatur fuisse Eunuchus, è genere videlicet hominum imbelli, & effœminato; non est credibile, fuisse etiam à Rege præfectum militibus. Videtur igitur is fuisse præfectus Regis sicarijs, & carnificibus, quique dānatorum hominum plectendorum curam haberet. In hanc fermè sententiam Eugubinus.

Verum nobis sequenda est, tuendaque Latina lectio huius loci, quæ habet, *Magistro militum*: Ea quippe placet Beato Augustino, & confirmatur Sancti Hieronymi auctoritate, viri sanè Hebraicarum, & sacrarum literarum diligentissimi atque doctissimi: qui ob eam causam, testimonio ipsius Ecclesiæ adeò laudatur, ut is fuisse dicatur in exponendis sacris Scripturis, Doctor maximus, diuina prouidentia datus Ecclesiæ. Dices: Ergo lxx. Interpretes errarunt hoc loco, qui vertebunt Archimagiro, id est, Principi coquorum? Minime verò. Nam vox *Archimagiros* propriè significat principem occisorum: *αρχιμαγίρος* quippe, interprete Hier. Latine est occidere. Sed nomē occisorum, trifariam potest intelligi. Vel enim sunt occisores hominū in bello, quales sunt milites: Et in hac sententiā Latinus Interpres vertit, *Magistro militum*: vel sunt occisores hominum propter eorum crimina, tanquam publicæ iustitiæ administri & executores, quam interpretationem secuti sunt Hebræi, & multi de nostris, suprà memorati. Vel sunt occisores animalium ad coquendum, & comedendum, ut sunt lanij & coqui: cui expositioni Philo, Iosephus, & Ambrosius insisterunt. Cum igitur vox *Archimagiros*, qua vñ sunt Septuaginta Interpretes, tres istas significationes & interpretationes capiat, Translatio Septuaginta Interpretum lectioni nostræ Latinæ aptari commodissimè potest: præsertim autem cum Sanctus Hieronymus affirmet, Archimagiros pro Magistris exercitus in plerisque locis diuinam Scripturam commemorare.

Non est in præsentia nobilissimæ huius Historiæ Ioseph prætermittenda interpretatio partim Allegorica, & partim Tropologica. Et allegorica quidem duplex est; una Philonis, politica: Altera, Beati Ambrosij, Theologica. Philo faciens Sanctum Ioseph tanquam imaginem quandam & figuram fuisse viri ciuilis, ut suprà pluribus exposuimus, quod Ioseph sit venditus à fratribus, quod puratus sit à bellis deuoratus, & quod in Ægyp

Allegorica & Tropologica expositio huius historia secundum Philonem.

Aegypto venditus sit cuidam *Eunuch*o, & principi coquorum; hæc inquam, *Philo* per allegoriam accommodans ad virum rerum civilium tractatorem, & administratorem, hunc in modum disputat in libro, qui de *Ioseph*, siue de vita viri civilis inscribitur. Rectè dicitur, civilem hominem vendi. Nam qui auram populi captans, concionaturus, locum superiorem ascendit; sicut venalitij seruus fit ex ingenuo, propter honores utrique, quos ambit, addicens se innumeris dominis. Idem à fetis circumuentus inducitur: quòd homini civili insidiatur immanis bestia, vana gloria; corripere, ac deuorare tales solita. Sed emptores *Ioseph* eum reuendunt, quoniam non vnus est dominus tractantium *Reipublicam*, sed vulgus, alijs post alios dominis succedentibus. Qui autem tertio venduntur, hi nequam mancipiorum more mutant Dominos, non ferendo priores propter fastidium, vt rerum nouarum cupidi. Qui emit *Ioseph* in *Aegypto*, dicitur fuisse *Eunuch*us, & princeps coquorum. Nam emptor hominis civilis, quod est vulgus, reuera *Eunuch*us est. Et videtur quidem habere genitalia, sed vi generatiua destituitur, quemadmodum qui suffusos habent oculos, orbat sunt eorum efficacia, non valentes cernere. Sed quænam est similitudo inter vulgum, & *Eunuchos*? quòd utrique steriles *Sapientiæ*, virtutem tamen approbant. Cùm enim confluit promiscua multitudo hominum, loquuntur vt oportet, sed sapiunt contrariè, posthabendo sincera fucatis, & legitima prauis, studentes solùm existimationi tuendæ, veràmque honestatem negligentes. Hinc, quod mireris, sequitur vt *Eunuch*us vxorem habeat. Nam vulgus deditum est concupiscentiæ, sicut vir mulieri, in cuius gratiam dicit, facitque omnia: in consilium clâ & palam hanc adhibens, & in rebus minimis æquè ac maximis, rationi verò nusquam obtemperans.

Philonis allegoria.

Rectè quoque princeps coquorum vocatur emptor *Ioseph*. Nam vt coquus nihil aliud curat, nisi inutiles ac superuacaneas ventris voluptates: eodem modo populus dat se totum oblectamenti aurium, per quæ mentis intentio relaxatur, & nescio quo pacto eneruatur anima. Quid autem inter medicos & coquos intersit, quis non videt? Illi, quicquid ad sanitatem conducit, etiamsi molestum ægroto, & ingratum videatur, & consulunt, & magno studio comparant. Hi contrà suauia tantùm curant, & vtilia negligunt. Ergo medicis similes sunt in ciuitate leges, & magistratus legitimi, & senatores, ac iudices prouidentes communi salutis ac saturitati: cupidinarijs autem, iuniorum & vulgi turba est similis, qui securi de commodis, præsentem tantùm voluptatem venantur. Hactenus

119 ex *Philone*.

Allegoria.
S. Ambrosii.

Beatus *Ambrosius* in lib. de *Ioseph*, ca. 4. hanc ipsam Historiam *Ioseph* allegorizat, sed ad Christum Dominum accommodando. Ductus est, inquit, in *Aegyptum* *Ioseph*, & emptus à Præposito coquorum. Non est otiosa persona, quæ cruda ciborum coqueret: vt epularentur animi, videlicet fidei suauitate: nullus enim cibus scientiæ & doctrinæ dulcior.

E rat

Isaia 58.
Colossens. 3.

Erat antè in Ægypto cruda perfidia, quam nullus diuinæ cognitionis ardor, & veræ scientiæ cupiditas molliuerat, non eloquia Domini ignita decoxerant. Venditus est Ioseph in Ægypto, quia Christus venturus erat ad eos quibus dictum est, *Peccatis vestris venditi estis*: Er ideo suo sanguine redemit quos propria peccata vendiderunt, chirographum sustulit, fœneratorem remouit, exiit debitorem: Vnus exsoluit quod ab omnibus debebatur. Non licebat nobis exire seruitio. Suscepit hoc ille pro nobis, vt seruitutem mundi repelleret, libertatem Paradisi restitueret, gratiam nouam, consortij sui honorem relinqueret. Hoc de mysterio.

Ambrosij
Tropolog.
1. Tim. 2.

Idem autem eodem in loco adiungit moralem eiùsdem historiæ tractatum; ex Ioseph exemplo illustra & salutaria proferens in medium documenta, & solatia ijs, qui vel ex conditione sua, vel ex infortunio aliquo seruitute premuntur. Et Ambrosij quidè moralis super hac historia Ioseph disputatio his verbis ab eo tractatur: Cæterùm quòd ad moralem pertinet locum, quia vult Deus omnes saluos fieri, dedit per Ioseph etiam ijs qui sunt in seruitute, solatium; attribuit magisterium, vt discerent etià in vltima conditione posse mores esse superiores, nec vllum statum immunem esse virtutis, si animus cuiusque cognoscat carnem seruituti subditam esse, non mentem: multosque seruulos esse dominis liberiores, si in seruitute positi, à seruilibus putent operibus abstinendù. Seruile enim est omne peccatum, libera est innocentia. An seruus non est auarus qui pro exiguo pecuniæ lucello seipsum auctonatur? Nónne & ille seruus est qui seruit libidini? Suis enim ardet incendijs, & peccati sui facibus exurit. Suscipit omnes merus: insidiatur somnijs singulorum, & vt vnus cupiditate potiat, fit seruus omnium. Nihil tam speciale seruitutis est, quàm semper timere. Contrà verò in quauis conditione seruitij ille semper liber est qui amore nõn capit, neque auaritiæ vinculis tenetur, neque alligatur timore criminis, qui securus spectat præsentia, quem futura non terrent. Nónne videtur hic tibi in seruitute dominari, ille autem in libertate seruire? Seruiebat Ioseph, regnabat Pharaos, sed beator illius seruitus, quàm regnum huius: Denique tota Ægyptus collapsa esset fame, nisi rex seruili consilio suum regnum subdidisset. Habent igitur vnde gloriantur originales seruuli, Seruiuit & Ioseph. Habent vnde se consolentur, qui ex libertate in seruitutem aliqua necessitate venerint. Habent quod imitentur, vt discant conditionem mutari posse, non mores, esse in vernulis libertatem, & in seruitute constantiam. Habent etiam domini quod per seruulos bonos sperent. Abraham filio suo per vernaculum inuenit vxorem: benedixit item Deus domum Ægyptij propter Ioseph, ita vt dominus omnia sua in seruuli manum traderet gubernanda. Sic Ambrosius.

RENE

BENEDICTI

PERERII COM-

MENTARIA

IN CAPVT

TRIGESIMVM OCTAVVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Memoratur coniugium Iudæ cum muliere Chananæ; & in filios inde natos Dei vindicta: incestus præterea Thamar cum socero suo Iudæ, & mira duorum filiorum eius procreatio..

EODEM tempore descendens Iudas à fratribus suis; diuertit ad virum Odollamitem, nomine Hiram. Viditque ibi filiam hominis Chananæ, vocabulo Sue: & accepta vxore, ingressus est ad eam. Quæ concepit, & peperit filium, & vocauit nomen eius Her. Rursusque concepto factum, natum filium vocauit Onan. Tertium quoque peperit, quem appellauit Sela, quo nato, parere ultra cessauit. Dedit autem Iudas vxorem primogenito suo Her, nomine Thamar. Fuit quoque Her, primogenitus Iudæ, nequam in conspectu Domini: Et ab eo occisus est. Dixit ergo Iudas ad Onan filium suum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, ut fuscites semen fratri tuo. Ille sciens non sibi nasci filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi, fratris nomine nascerentur. Et idcirco percussit eum Dominus.

Comm. in Gen. Tom. 4.

VVV

- 10 quòd rem detestabilem faceret. Quamòbrem dixit Iudas.
 11 Thamar nurui suæ, Esto vidua in domo patris tui, donec cre-
 scat Sela filius meus: timebat enim ne & ipse moreretur, sicut
 fratres eius. Quæ abiit, & habitauit in domo patris sui. Euo-
 12 lutis autem multis diebus, mortua est filia Sue, vxor Iudæ: qui
 post luctum consolatione suscepta, ascendebat ad tonfores
 ouium suarum, ipse & Hiras opilio gregis Odollamites in
 13 Thamnas. Nunciatúmque est Thamar quòd Socer illius ascē-
 14 deret in Thamnas ad tondendas oues. Quæ depositis vidui-
 tatis vestibus, assumpsit theristrum: & mutato habitu, sedit in
 biuio itineris, quod ducit Thamnam: eo quòd creuisset Sela,
 15 & non eum accepisset maritum. Quam cùm vidisset Iudas,
 suspicatus est esse meretricem: operuerat enim vultum suum
 ne agnosceretur. Ingrediénsq; ad eam ait: Dimitte me vt co-
 16 eam tecum: nesciebat enim quòd nurus sua esset. Qua respon-
 dente: Quid dabis mihi vt fruaris concubitu meo? dixit: Mit-
 17 tam tibi hœdum de gregibus. Rursúmque illa dicente. Patiar
 quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod pol-
 18 liceris. At Iudas: Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit:
 Annulum tuum, & armillam, & baculum quem manu tenes.
 19 Ad vnúm igitur coitum mulier concepit: & surgens abiit: de-
 positóque habitu quem sumpserat, induta est viduitatis vesti-
 20 bus. Misit autem Iudas hœdum per pastorem suum Odolla-
 mitem, vt reciperet pignus, quod dederat mulieri; qui cùm nō
 21 inuenisset eam, interrogauit homines loci illius: Vbi est mu-
 lier quæ sedebat in biuio? Respondentibus cunctis: Non fuit
 22 in loco isto meretrix. Reuersus est ad Iudam, & dixit ei: Non
 inueni eam: sed & homines loci illius dixerunt mihi, nunquā
 2 sedisse ibi scortum. Ait Iudas: Habeat sibi, certè mendacij ar-
 guere nos non potest: ego misi hœdum quem promiseram: &
 24 tu non inuenisti eam. Ecce autem post tres menses nuncia-
 uerunt Iudæ, dicentes, Fornicata est Thamar nurus tua, & vi-
 detur vterus illius intumescere. Dixitque Iudas: Producite
 25 eam vt comburatur. Quæ cum duceretur ad pœnam, misit ad
 focerum suum, dicens: De viro, cuius hæc sunt, cōcepi: cogno-
 26 sce cuius sit annulus, & armilla, & baculus. Qui agnitis mune-
 ribus, ait: Iustior me est: quia non tradidi eā Sela filio meo. At-
 27 tamen vltra non cognouit eam. Instante autē partu, apparue-
 runt

runt gemini in vtero: atq; in ipsa effusione infantū vnus protulit manum: in qua obstetrix ligauit coccinum, dicēs: Iste egredietur prior. Illo verò retrahente manū, egressus est alter: dixitq; mulier; Quare diuisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocauit nomen eius Phares. Postea egressus est frater eius, in cuius manu erat coccinum: quem appellauit Zara.

P R Æ F A T I O.

Ante alia dignum queri videtur, cur Moses, qui proximè orsus fuerat historiam Ioseph, mox eam, abrupto narrationis filo, omittens, interposuerit historiam coniugij Iudæ, & generationis filiorum eius: præsertim autem, cum de nullo aliorum filiorum Iacob, nisi de Ioseph, Moses talia commemorauerit. Verum scire conuenit, ut hanc historiam scriberet Moses, causam fuisse nobilitatem tribus Iudæ, super alias omnes populi Hebræi tribus; ex qua scilicet tot tantique Reges, atq; adeo Messias ipse, generandi erant: cuius admirabilis prima origo ex incestu nurus cum socero, primæque filiorū, non sine miraculo, generatio, visa est Mosi haudquaquā reticenda. Nec ad eam historiam memoriæ prodendam, non diuino consilio, & prouidentia incitatus est Moses: nimirum eius contemplatio plurimum valere debebat ad deprimendam Iudeorum arrogantiam, de sui generis claritate mendaciter gloriantium, quorum tamen prima generis primordia fœdissima, & sanè quā pudenda, & probrosa fuerunt. Non puduit eos dicere **CHRISTO** Domino nostro, ut est in Euangelio Ioannis capite octauo: Nos semen Abraham sumus, & nemini seruiuimus vnquam. Et paulò infrà: Nos ex fornicatione non sumus nati: Sed utrumque apertum fuit & insigne mendacium. Nam & sapissimè seruierunt gentibus, tam vicinis, quā longinquis; & prima nobilissima tribus eorum origo, ex alienigena muliere fuit, & ex incestu nurus cum socero. Valet etiam id ad commendandam **CHRISTI** Domini humilitatem, qui ut pro peccatoribus turpissima morte affici, ita ex turpissimis peccatoribus secundum carnem genus ducere non erubuit. Sunt præterea quedam in hac Historia permira, & cognitu salubria, & memoratu dignissima. Sed cur statim post inchoatam historiam Ioseph, hanc subtexuit Moses? Videlicet,

Cur Moses, historiam incestus Thamar cū Iudæ, scriptis prodere voluerit.

qua narrantur in hoc capite trigesimo octauo, ea post venditionem Ioseph supra expositam euenerunt. Moses itaque volens ordinem sequi temporis, quo res gesta erat, narrata venditione Ioseph, proximè Historia huius expositionem adiunxit: maximè verò, quòd postea historia Ioseph, usque in finem libri continenter fermè pertexenda erat.

PRIMA DISPUTATIO.

Super questione perardua, & admodum perplexa, de tempore quo euenerunt qua narrantur hoc Capite.

Super illis verbis,

VERS. I. Eodem tempore descendens Iudas à fratribus suis, diuertit ad virum Odollamitem, nomine Hiram. Viditque ibi filiam hominis Chananèi, vocabulo Sua, & accepta vxore ingressus est ad eam, &c.

LLA verba: Eodem tempore descendens Iudas à fratribus &c. 2 obscurissimam, & implicatissimam quæstionem continent. Nam illud, *Eodem tempore*, significat circa tempus, quo venditus est Ioseph: idque duplicem habere intellectum potest, vel paulò ante venditionem Ioseph, vel post. Quæritur an quæ narrantur hoc capite, euenerint ante venditionem Ioseph, an post. Verùm duo antè constituenda sunt, quæ pro veris, & certis haberi debent. Primò ponendum est, quæ narrantur hoc capite 38. gesta esse ante ingressum Iacob cum omni familia sua in Ægyptum. Hoc enim dupliciter manifestum est; tum quia quæ narrantur hoc capite, acta sunt in terra Chanaan, ad quam utique Iuda post ingressum cum patre suo in Ægyptum, nequaquam est regressus: tum etiam quia memoratur infrà Gene. 46. Iudas intrasse in Ægyptum, cum duobus filiis suis Phares & Zara; horum autem generatio narratur in fine huius capituli. Illud quoque ponatur hic tanquam certum, à tempore, quo venditus est Ioseph, ad id temporis, quo Iacob intrauit Ægyptum, vocatus ab ipso Ioseph, præterisse annos tres & viginti. Etenim Ioseph sexdecim natus annos est venditus, Gene. 37. cum autem Iacob intrauit Ægyptum, agebat Ioseph ætatis annum trigesimum nonum, quod ex capite 41. & quadragesimo quinto Genesis planè colligitur. Illic enim dicitur Ioseph fuisse triginta annorum, cum à Rege præpositus est Ægypto. Inde secuti sunt septem anni vbertatis: Et post hos, septem alij sterilizatis, & famis; quorum secundo anno, qui fuit trigesimus nonus Ioseph, Iacob vocatus à Ioseph, intrauit Ægyptum, ut traditur Gen. 45. A tempore itaque venditionis Ioseph, usque ad tempus ingressus

Quantum temporis interfluxerit inter venditionem Ioseph & ingressum Iacob in Ægyptum. Gene. 41.

ingressus Iacob in Aegyptum, fluxêre viginti tres anni. Sed hisce duabus sententijs constitutis, reuertamur ad propositam quæstionem.

3 Quærebatur suprâ, an quæ narrantur hoc cap. 38. euenerint ante venditionem Ioseph, an post: vtrumcumque enim dicatur, magnis id est implicarum difficultatibus. Nam si antè; cur non etiam antè Moses exposuit hanc historiam? Id enim exigebat ratio temporis, idque poscebat rectus scribendæ historiæ ordo, atque id si fecisset Moses, inchoatam historiam Ioseph non statim interrupisset: sed, quod erat aptius & commodius, vniuersam ad vsque finem continente serie pertexuisset. Sin autem post venditionem Ioseph contigerunt, quæ memorantur hoc capite, quæ fieri potest, vt intra viginti tres annos (tot enim à venditione Ioseph, vt proximè dictum est, ad ingressum vsque Iacob in Aegyptum computantur) omnia facta sint, quæ hîc commemorantur, coniugium Iudæ, generatio successiua trium filiorum eius, adulta eorum iam ætas, & matura coniugio, quod alius post alium iniit, viduitas Thamar, & diutina mansio eius in domo paterna, quoad filius Iudæ adoleceret in ætatem matrimonio idoneam, firmamque; posthæc incestus Thamar cum Iuda, & inde generatio duorum filiorum.

Hæc omnia intra viginti tres annos non videntur geri potuisse. Hanc sanè ob causam B. August. quæst. 128. in Genes. super hac quæstione pluribus disputans, denique eo propensior est, vt hæc ante venditionem Ioseph gesta existimet. Quomodo, inquit, hæc omnia intra viginti duos annos fieri potuerint, meritò mouet. Nisi, vt fortè solet Scriptura per recapitulationem, aliquot annos ante venditum Ioseph hoc fieri cœpisse intelligi velit. Et paulò infrâ sub finem eius quæstionis subdit hæc: Nisi fortè credimus (& hoc enim fieri potuit) mox vt adolefcere Iudas cœpit, eum incidisse in amorem eius quam duxit vxorem, nondum vendito Ioseph. Sic Augustinus.

Sedenim istam difficultatem, quam tantopere exaggerat Augustinus, non magni negotij esse videtur explicare. Posito enim, historiam huius capitis sequi ordine temporis venditionem Ioseph, licet, quæ narrantur hoc capite, intra viginti tres illos annos inter venditionem Ioseph, & ingressum Iacob in Aegyptum, omnia concludere ad hunc modum: Quo anno venditus est Ioseph, eodem ipso Iudas duxit vxorem, filiâ Sua Chanani, & sub finem eius anni, genuit primum filium, cui nomen Her, & inde alios duos successiue. Her decem & septem annos natus, duxit Thamar vxorem, id est, anno post coniugium patris decimo octauo: sed quia pessimus erat, occisus est à Deo sub finem anni eius decimi octau. Initio anni decimi noni successit in coniugium eius alter filius Iudæ, vocatus Onan, qui ob nequitiam statim eodem illo anno periit. Tunc coacta est Thamar expectare, donec Sela, tertius Iudæ filius, magis adoleceret: ponamus id tempus fuisse duorum vel trium annorum, tunc enim Sela fuisset annorum circiter viginti, maior nempe prioribus suis fratribus: expectauit igitur Thamar vsque ad vigesimū secundū annū à coniugio Iudæ. Tunc videns se frustrari spe habendi Selam maritum, quæsiuit per simu-

lationem concubitus Iudæ, & inde duos filios gemellos generauit, anno videlicet vigesimo secundo post coniugium Iudæ. Anno postea vigesimo tertio expleto, intrauit Iuda cum duobus filiis in Ægyptum. Hinc, opinor, aduertit Lector, difficultatem exagitatam à B. August. eo modo quo diximus, dissolui posse.

*Ardna, & pri
mori affectu
inexplicabilis
quæstio.*

At enim est altera difficultas multo impeditior, multoque perplexior. ⁵ In hoc enim ipso libro Genesis infra ca. 46. vbi memoratur ingressus Iacob in Ægyptum cum omni familia sua, traditur, Iudam intrasse tunc Ægyptum vnà cum filio suo Phares, & duobus eius filiis, suisque nepotibus, Hefron, & Hamul. Hos cum genuit Phares, non potuit esse minor anno decimo sexto: sed ipse genitus fuerat, vt paulò antè ostensum est, anno circiter vigesimo secundo post coniugium patris sui Iudæ cum muliere Chananæa, vt narratur in exordio huius capituli 38. Ergo à coniugio illo Iudæ, quod fuit post venditionem Ioseph, vsque ad ingressum Iudæ cum filiis & nepotibus suis in Ægyptum, fluxissent anni triginta octo, duo scilicet & viginti vsque ad ortum Phares, & anni sexdecim vsque ad generationem filiorum eius: cum tamen suprà demonstratum sit ex ipsa Scriptura, non plures viginti tribus annis computari à venditione Ioseph, vsque ad ingressum Iacob in Ægyptum.

Si quis autem, vt hanc euitet difficultatem, dicat coniugium illud Iudæ fuisse ante venditionem Ioseph, annis quindecim, tot videlicet vt summa illa viginti trium annorū à venditione Ioseph vsque ad ingressum Iacob in Ægyptum firma consistat: is profectò, vt fertur prouerbio,

Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim.

Sic enim necessum erit dicere, Iudam cum illam duxit vxorem, quinque dūtaxat fuisse annorū. Etenim Iudas quatuor tantum annis prior natus erat quàm Ioseph, vt colligitur ex cap. 29. & 30. Genes. Si quidem Iudas natus est anno vndecimo, quàm pater eius Iacob venerat in Mesopotamiam: Ioseph autem anno decimo quarto iam exacto. Ergo si Ioseph erat sexdecim annorum, cum est venditus, vt dicitur Genes. 37. erat tum Iudas viginti annorū: quare si quindecim annis ante venditionem Ioseph inijt coniugium illud cum muliere Chananæa, necesse est initum esse coniugium, & ex eo generatos filios Iudæ anno ætatis eius quinto: hoc autem non solum incredibile dictu, sed impossibile factu est; nisi quis ad diuinæ Omnipotentiae miracula temerè confugiat. Siue igitur istud Iudæ coniugium locetur ante venditionem Ioseph, siue post; vtroque sanè modo inextricabilis, vt videtur, existit quæstio.

*Auctoris solu
tio duplex su
perioris diffi
cultatis.*

⁶ Duplex mihi ad præsens occurrit exsoluendi huius nodi via, & ratio, quam breuibus dicam Lectori. Primò dicendum est, duos illos filios Phares, Hefron & Hamul, qui memorantur Genes. 46. non fuisse natos ante ingressum Iacob in Ægyptum, sed aliquot post annis. Cur igitur isti numerantur ibi inter ingredientes in Ægyptum? quia etsi non per se, in suo tamen patre, qui verè ingressus est Ægyptum, etiam ipsi existimantur intrasse. Hoc namque modo, enumeratis Moses eo loco filiis & nepotibus Lia, subdit, eos fuisse genitos in Mesopotamia: quod tamen falsum est de filiis

filij Iudæ generatis in terra Chanaam, ut dicitur in hoc capite : Immo de filijs Ruben, Simeonis, & Leui, idem dicendum est: cum enim Iacob discessit ex Mesopotamia, Ruben erat annorum tredecim, Simeon duodecim, Leui vndecim, Iuda decem, in qua ætate, non est credibile iam eos generasse filios: quam fortasse ob causam supra Genes. 35. ubi recensetur progenies Iacob, soli numerantur eius filij, nec ullius eorum nominatur filius. Ergo quod dicitur de filijs & nepotibus Liæ, ab ea genitis in Mesopotamia, interpretandum est de filijs quidem Liæ, per se atque immediate, de nepotibus autem eius, mediatè, & in eorum patribus, qui nati fuerant in Mesopotamia. Ad hunc scilicet modum soluit istam quæstionem Augustinus in quæstione 151. in Genes. Magna, inquit, quæstio est, quomodo triginta tres animæ ex Lia genitæ fuerint in Mesopotamia: nisi quia illa locutio confirmatur, tanquam ibi omnes ortæ sint, quarum parentes ibi orti sunt.

Augustinus.

7 Quod autem inter eos, qui ingressi sunt in Aegyptum vñ cum Iacob, & recensentur à Moise infra Genes. 46. aliqui fuerint ibi commemorati, nondum tunc nati, sed multis post annis; manifestum facit commemoratio filiorum Benjamin eo loco posita. Numerat Moyses decem filios Benjamin; sic enim Hebraica & Latina lectio appellat: quos tamen omnes non fuisse à Benjamin proximè genitos, sed quosdam fuisse nepotes, & pronepotes eius, perspicue demonstrat lxx. Interpretum in eo loco translatio. Nam licet secundum Hebraicam & Latinam lectionem Genes. 46. Bela & Gera, & Ared, nominentur filij Benjamin; attamen Septuaginta, qui hæc distinctius & enucleatius descripserunt, Belam faciunt filium Benjamin; Geram autem, filium Belæ, & nepotem Benjamin; Ared verò, filium Geræ, & pronepotem Benjamin. Benjamin porro, cum intrauit Aegyptum, vigesimum tertium annum ætatis non excedebat; siquidem natum esse ostendimus supra, eo anno quo Ioseph venditus est, aut iuxta. Non potuit igitur fieri, ut Benjamin intra viginti tres ætatis suæ annos, & filiū haberet & nepotem, ac pronepotem: sed necesse est nepotem & pronepotem, aliquot annis post ingressum eius in Aegyptum esse natos.

8 Altera eiusdè quæstionis enodandæ ratio indicata nobis est à B. Aug. Is enim quæstione vltima in Genesim docet, per ingressum Iacob in Aegyptum, non esse illud tantum tempus præcisè intelligendum, quo ipse primùm intrauit; sed quoad ipse vixit in Aegypto post ingressum, per annos scilicet decem & septem. Vel potius per illum ingressum Iacob intelligere oportet omne tempus, quo vixit Ioseph post ingressum patris, per annos nempe vnum & septuaginta. Nam quia Iosepho vocante, & procurante apud Regem, Iacob venit in Aegyptum, & ibi humaniter acceptus à Rege, ac liberaliter tractatus est, atque in optimo Aegypti solo collocatus: idcirco significatio & usurpatio ingressus Iacob in Aegyptum extenditur vsque ad finem vitæ Ioseph. Et hac ratione Augustinus soluit difficultatem, qua vehementer premi videtur translatio lxx. Interpretum in cap. 46. Genesis: ubi omnes animas quæ ingressæ sunt cum Iacob in Aegyptum, tradunt fuisse septuaginta quinque, cum

cum Scriptura Hebraica, septuaginta solum enumeret. Sed illi addiderunt ei numero quinque, partim nepotes, partim pronepotes Ioseph, haud dubie natos post mortem Iacob. Ex quo argumentatur Augustinus, per ingressum Iacob in Aegyptum significari omne tempus, quod ab ingressu Iacob protenditur usque ad finem vitae Ioseph. Idem traditur ab ipso in lib. 16. de Ciuitate Dei sub finem, ca. 40. Atque hæc sunt, quæ super proposita quaestione, in præsentia dicere habui.

SECUNDA DISPUTATIO.

De peccato Her primogeniti Iudæ, quem Scriptura dicit fuisse nequam in conspectu Dei.

Super illis uerbis,

VERS. 7. Fuit Her primogenitus Iudæ, nequam in conspectu Domini:
Et ideo ab eo occisus est:

*Quod fuerit
peccatum Her.*

S. Augustinus.

PRIMA quaestio hinc tractanda est, quodnam fuerit peccatum Her: Scriptura enim nullum eius peccatum nominatim exponit, contenta dicere in vniuersum, fuisse eum nequam in conspectu Domini. B. August. lib. 22. contra Faustum cap. 84. significat peccatum eius fuisse crudelitatis & sæuitiæ, dicens fuisse eum malignum & sæuum. Cum enim duo sint genera hominum, vnum nocentium alijs; alterum, prodesse alijs nolentium: prius genus hominum significatum esse ait, per filium Iudæ, nomine Her, qui erat malignus. & sequens: posterius autem genus hominum, esse figuratum per alterum filium Iudæ, vocatum Onan, qui ne gigneret filios fratri suo mortuo, accedens ad uxorem, ante fundebat semen in terram. Sed huius opinionis suæ sectatores non habuit Augustinus. Alij conieciunt, fuisse peccatum contra naturam, quod admittebat, abutens uxore extra vas muliebre. Coniectura istorum, huiusmodi est: Iste dicitur fuisse nequam in conspectu Dei, & idem dicitur suprâ Genes. 13. de Sodomitis: *Homines Sodomitæ* (inquit Scriptura) *peissimi erant, & peccatores coram Domino nimis*: Sed præualuisse videtur Traditio Hebræorum, quam plerique Nostrorum, etiam sequuntur. Aiunt isti, Thamar fuisse pulcherrimam scæminam, eamque perditæ adamatam esse ab Her. Qui quo diutius illibata eius pulchritudine frui posset, sciens per grauidationes, & partus deflorescere decorē, & venustatem muliebrem, in congregiando cum Thamar, effundebat semen extra vas illius, ne grauidari posset. Hoc secutus Caietan. Quæ fuerit, inquit, malitia Her, non dicit Scriptura: Sed Hebræi tradunt, malitiam eius fuisse studium impediendi imprægnationem vxoris, propter nimium amoris ardorem erga illā: Vnde & significanter appellatur malus in oculis Iehouah,

hoc

Traditio Hebræorum.

Caietanus.

hoc est, fontis effendi, seminando enim ita, vt generatio non sequeretur, malè merebatur de fonte effendi. Sic ille.

- 10 Cassianus peccatum istud Her, speciem facit fornicationis, nominatam à Theologis molliem, & à B. Paulo immunditiam. Scribit enim in cap. 11. Collationis octauæ de peccato Onam, qui frater fuit Her, (simile autem fuisse peccatum vtriusq; creditur) ad hunc modum: Fornicationis tria sunt genera. Primum, quod per commixtionē sexus vtriusque perficitur. Alterum, quod absque scemineo tactu sit, pro quo Onam, filius patriarchæ Iudæ à Domino percussus legitur. Hoc in Scripturis sanctis immunditia nuncupatur, de quo Paulus ad Coloss. 3. *Mortificate, inquit, membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, &c.* Et ad Ephes. 5. *Fornicatio, & immunditia nec nominetur in vobis.* Tertium genus fornicationis est, quod animo ac mente concipitur, de quo Dominus in Euangelio Matth. 5 *Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Hæc Cassianus.

Immunditiæ verò peccatum, censetur à Theologis peccatum contra naturam, quòd repugnet ordinì naturali actus venerei, ordinati ad generationem prolis. Peccatum enim contra naturam, vt docet S. Thomas in Secunda Secundæ quæst. 154. art. 11. plurifariam potest fieri. Vel si absque omni concubitu, causa delectationis veneret, pollutio procuretur, quod pertinet ad peccatum immunditiæ; quam quidam molliem vocant. Vel si fiat per concubitus cum re non eiusdem speciei, quod vocatur bestialitas. Vel si fiat per concubitus cum non debito sexu, vt maris cum mari, vel sceminæ cum scemina, vt Apostolus ait ad Romanos primo, quod appellatur vitium Sodomiticum. Vel denique si non seruetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad instrumentum non debitum, aut quantum ad alios monstrosos & bestiales concumbendi modos. Inter ista autem peccata contra naturam, infimum locum tenet peccatum immunditiæ, grauissimum autem est peccatum bestialitatis, post hoc verò est vitium Sodomiticum, & post hoc est, cum non seruetur debitus modus concumbendi. Magis autem peccatur, si non sit debitum vas, quàm si sit inordinatio secundum alia pertinentia ad modum concubitus. Hæc ex Beato Thoma in prædicta quæst. artic. 11. vt diximus, & item 12.

S. Thomas
Quomodo
peccatum im-
munditiæ sit.
peccatū con-
tra naturam.

- 11 Altera quæstio est, quibus modis peccauerit Her, & quàm multipli- ci prauitate actus eius deformatus fuerit. Videtur peccasse quinque modis. Primò quidem, pessimo genere intemperantiæ. In coniugio enim, posthabito proprio eius fine, solum spectauit & quæsiuit sensum, atq; gustum, &, vt in Scholis loquimur, fruitionē delectationis ac voluptatis veneret. Atque id non fecit repentina quapiam & vehementi perturbatione animi correptus & incitatus, vt facere solent incontinentes, sed cōsulata opera, firmoque proposito, atque ex electione; talem sibi videlicet, homo nequissimus, coniugij finem, fructumque proponens. Deinde peccauit, magnam Deo ipsi iniuriam faciens, qui in humana natura vtrumq; sexum cōdidit, & omnia quæ ad generationem prolis,

Her peccasse
grauiter quin-
que modis.

Genes. 1. & 2.

Genes. 8. non solum necessaria, sed etiam vtilia generandæ proli futura erant, copiosissimè & aptissimè, & ordinatissimè eidem naturæ indidit; & vt legitimè fieret generatio prolis, statim in exordio mundi Matrimonium instituit, edicens, vt per illud crescerent & multiplicarentur, ac reple- rent terram. Her igitur, quantum in ipso fuit, tam sanctam Dei & vti- lem institutionem frustrabatur.

Ad hæc, maximam vxori suæ Thamar iniuriam & contumeliam fa- ciebat, præpediens eius fecunditatem, priuansq; eam ingenti bono, & gaudio & ornamento, quod ex generatione prolis mulieribus acce- dit: nec ea, vt coniuge vtens ad generationem prolis, sed tâquam vilis- simo scorto abutens ad turpissimam voluptatem. Præterea, sibi ipse iniuri- osissimus & nocentissimus erat, adimens sibi, quo nihil in humanis bonis optabilius homini accidere solet: quid enim optabilibus ijs qui sunt in coniugio, quàm multæ ac pulchræ prolis parentes fieri? Per fi- lium enim pater, etiam mortuus, quodammodo viuit, ac seipsum pro- pagat: *Mortuus est pater*, inquit Scriptura; *Et quasi non mortuus esset: simi- lem enim reliquit sibi.* Et Aristoteles perfectum esse censet vnumquodq; in viuentibus, cum sui simile potest producere, & alio loco naturalissi- mum esse dicit operum in viuentibus, quæcumque perfecta sunt, face- re aliud, quale ipsum, vt ipsi semper & esse diuino participant, prout possunt: omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quæ- cumque agunt secundum naturam. Et quia nihil contingit corrupti- lium, idem & vnum numero permanere, permanet non ipsum, sed qua- le ipsum, numero quidem non vnum, specie autem vnum. Sic Aristote- les. Postremò, ingenti damno afficiebat genus humanum, quantum in ipso erat, planè destruens illud ac tollens de medio, quippe qui coniu- gio, ad propagationem humani generis instituto, non ad hunc finem utebatur, sed ad inanem tantum, & sterilem, & obscenam voluptatem.

S. August. Celebris est illa B. August. sententia in lib. de bono coniugij cap. 16. Quod est cibus ad salutem corporis, hoc est concubitus (coniugalis scilicet & legitimus) ad salutem humani generis. His itaque modis gra- uissimè peccauit Her.

*Quid est il-
lud frequens
in Scriptura
in conspectu
Dei vel co-
ram Deo.*

Tertia quæst. Quid est illud, *Fuit nequam in conspectu Domini.* Tho-¹² status interpretatur *in abscondito*, quoniam, inquit, nequitia eius non pa- tebat aliis, sed solus Deus, præter ipsum & vxorem eius conscius illius flagitij erat. Et idcirco Deus occultè occidit illum, tali tamen plaga, quæ satis indicaret, mortem eius non ei naturaliter contigisse. Atenim idem Thostatus super illis verbis cap. 13. *Genesis: Sodomitæ erant pessimi coram Domino nimis:* contrario modo exponit *Coram Domino*, videlicet pro eo quod est, palàm: & publicè sine vlllo pudore, atque hominum, Deique respectu, sicut dixit Isaias: *Quasi Sodoma peccatum suum prædi- cauerunt, nec absconderunt.* Ast ego obseruaui in Scriptura, aliquid dici esse tale, siue in laudem, siue in culpam, *coram Deo*, quod fit verè, & sim- pliciter, & maximè tale. Nam cum Deus perfectissimè cognoscat res omnes, & vt ipsæ sunt, ita de ipsis sentiat ac iudicet: idcirco cum aliquid dicitur

dicitur esse tale coram Deo, significatur id esse verè, & simpliciter, & maximè tale. Ad hanc sententiam Nemrod dictus est Genes. 10. robustus venator coram Domino. Lucas cap. 1. ait Zachariam & Elizabeth fuisse iustos ante Deum, & filium eorum Ioannem, fore magnum coram Domino: & apud Ionam cap. 1. dicitur Hebraicè, Niniue fuisse ciuitas magna Deo, siue coram Deo. Verùm super hac re nos pluribus differuimus in Tertio Tomo nostrorum Commentariorum in Genesim super cap. 13. num. 34. & 35. Ergo dicitur Her fuisse nequam coram Deo, id est, verè, atque vt ita loquar, perfectè nequam. Illud porrò quod adiungit Moyses: *Et idcirco occisus est à Deo*: significat non morte naturali occidisse, sed tali genere mortis, vt satis appareret id ei vindictæ, & supplicij causâ fuisse diuinitus illatum. Nec temerè crederet quisquam, ad eum modum illum fuisse occisum, quo narratur in libro Tobia cap. 6. septem viros Saræ fuisse interfectos per Dæmonem. Scriptum enim ibi est, Angelum Raphaëlem dixisse Tobia: *Ostendam tibi qui sunt, quibus potest preualere Dæmonium. Hi namque, qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & sua libidini ita vacent, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem Dæmonium super eos.*

13 Quarta quæstio, Quid mulieris fuerit illa Thamar, quæ nupsit filiis Iudæ: ex qua gente fuerit, cuius conditionis, quibus moribus? Huic ego quæstioni respondebo verbis Philonis, quæ sunt in libro eius de Nobilitate. Hanc nobilitatem, inquit Philo, non solum viri Deo chari, sed etiam mulieres æmulatæ sunt, oblitæ ruditatis, ac simulachrorum quæ coluerant, institutæ verò ad vnius Monarchæ notitiam, cuius solius imperio mundus regitur. Thamar nata fuit in Palestina Syria, educata in patria cultrice multorum numinum: vbi omnia plena erant statuis, & delubris, & id genus cæteris superstitionibus. Sed postquam ei contigit, velut è profundissima caligine paruum quendam splendorem veritatis aspicere, capitis sui periculo ad pietatem transfugit, nihili pendens vitam, si non daretur bene viuere: rectam autem vitam in eo sitam censebat, si daretur colere adorareque vnum Auctorem rerum omnium. Hæc duobus deinceps fratribus, ambobus scelestis nupserrat; priori, puella; posteriori verò, ex decreto iudicum, quia prior sine liberis decesserat. Ea porrò mulier, seruata vitæ integritate, tum ipsa in bona existimatione fuit, tum posteris suis omnibus nobilitatis exordium præbuit. Et quamuis alienigena esset, fuit tamen ingenua, nec fortè obscuris natalibus.

Sic Philo.

Qualis mulier fuerit Thamar. Philo.

TERTIA DISPVTATIO.

*De peccato alterius filij Iudæ, cui nomen Onan.**Super illis verbis,*

Dixit Iudas ad Onam filium suum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & fociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens non nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne filij fratris nomine nascerentur; & idcirco percussit eum Dominus, eo quòd rem detestabilem faceret.

PRIMA quæstio hîc agitanda est super illis verbis: *Ingre- 14*
dere ad vxorem fratris tui, vt suscites semen illi. Cùm enim fuerit hoc præceptum per legem Mosis datum Hebræis, vt traditur Deut. 25. quî fieri potest, vt ista lex siue præceptum, plus ducentis triginta annis ante legē Mosis iam vigeret, & vim haberet obligandi? concessu enim omnium prima Lex à Deo hominibus data fuit, quæ per Moysen lata est. Sed breue responsum est: non fuisse id ante legem Mosis præscriptum & præceptum lege aliqua scripta & lata diuinitus, sed ex more & consuetudine & traditione Maiorum; quam tamen ex diuina inspiratione primam habuisse originem non temerè existimatur. Nimirum voluit Deus, Patriarchas illos populi Hebræi multa obseruare eorum, quæ postea per legē præscribenda eorum posteris essent: quo scilicet maiorum suorum exemplo, molliora ipsis, & leuiora legis præcepta fierent. Enimuerò distinctionem animalium mundorum & immundorum ad vsum sacrificandi obseruatam legimus Genes. 8. statim post diluuium: erectionem item altarium ex impositis lapidibus, atque eorum vnctionem & quasi consecrationem, factam legimus à Iacob Genes. 28. & ab eodem votiuam decimarum oblationem: hæc autem omnia per legem Mosis, multis pòst seculis sancita & constituta sunt.

Verùm non abs re fuerit verba illius legis de suscitando semine de mortui fratris hîc adscribere, cum breui quadam eorum interpretatione, quo apertiùs eius legis, & qui ante legem erat, antiquissimi moris æquitatē, & honestatē agnoscamus. Verba illius legis in cap. 25. Deut. huiusmodi sunt. *Quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti, nō nubet alteri: sed accipiet eam frater eius, & suscitabit semen fratri suo, & primogenitū ex ea filiū nomine illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Israel.* Fuit in hac lege mentio de fratribus cohabitantibus, vt bene Caietanus exponit, quia frater cohabitans, prius obligabatur ad hoc officium, quàm frater, non cohabitans, tanquam maiore vinculo coniunctus defuncto. Quod autem dicitur, vt primogenitus ex ea vxore natus, nomine fratris mortui censeatur

featur, id pertinet ad vetustissimum morem denominandi filios ex patribus, usque adeo, ut quorundam virorum illustrium propria nomina ignoraretur, quod vulgo non alijs quàm patrum nominibus appellaretur. Et quia hoc præcipuè observare studuit Antiquitas, idcirco filius primò natus ex fratris mortui vxore, ritè cogebatur servare illius nomen, quando & illius quoque fiebat hæres. Signatè autem nominatur non filius absolute, sed primogenitus: lex enim meritò exigebat, ut primogenitus eius qui duxerat vxorem fratris defuncti, sicut illius futurus erat hæres, ita legalis filius eius censeretur, & nomen eius ferret. Reliquos autem filios ex eadem vxore susceptos, liberum putat Caietanus fuisse patri, vel sibi eos, vel fratri mortuo arrogare.

15 Sed duo isti legi siue còsuetudini opponi possunt. Primò videtur inhonestum atque indecè, ut mulier quæ facta erat vna caro per còiugiū cum vno fratre, ea iungeretur similiter alteri fratri; & ille reuelaret turpitudinem fratris sui. Similia enim, aut etiam minora, vetita reperimus per legem Moſis. Sic enim legimus Leuit. 18. *Turpitudinem sororis patris tui non discooperies, quia caro est patris tui. Turpitudinem sororis matris tue non reuelabis, eo quòd sit caro matris tue. Turpitudinem patris tui non reuelabis, nec accedes ad vxorem eius, quæ tibi affinitate coniungitur.* Si talia igitur coniugia, talésque concubitus turpes censentur, similiter censi deberet coniugium frãtis cum vxore fratris sui, cum in hoc non minor còiunctionis ratio sit, quàm in illis. Immò verò coniugium hoc fratris cum vxore fratris mortui, conceptis verbis eodem in loco Scripturæ interdictum est. *Turpitudinem, inquit, vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitu- do fratris tui est.*

*Dna obiecti-
ones contra illã
consuetudi-
nem & cõtra
legem.*

Verum istas duas obiectiões benè soluit Caietanus: priorem quidè super caput hoc 38. Genesis hisce verbis: Nisi fuisset mos ut defuncto fratre sine liberis, Leuir acciperet fratram in vxorem, non dixisset ludas hæc verba. Sed arbitrati sunt Antiqui, quòd modica læsio honoris mortui fratris, quæ interuenit in hoc, quòd vxor eius effècta vna caro cum ipso, cognoscitur à fratre, vincitur à maiori bono, immò à beneficio in ipsum. Magnum siquidem beneficium censuerunt conferri mortuo sine liberis, si frater mortui, vices mortui ageret cognoscendo relictam vxorem ad suscitandum semen mortuo. Et hinc patet, non incepisse tempore Moſis legem hanc, quæ à Moſe scripta est Deutero. 25. Sic ibi Caietanus. Posteriorem verò obiectiõnem idem soluit super caput 25. Deut. ad hunc modum scribens: Reколе prudens Lector, Leuitici 18. inhibitum esse connubium cum relicta fratris vxore, fuissèque punitum Leuit. 20. Sed, ut ibidem dictum est, ibi est sermo de connubio inter Leuirum & fratram, in genere: hoc autem in loco sermo est de connubio inter Leuirum, & fratram, in vno duntaxat euentu. Et propterea lex ista non aduersatur legibus illis: siquidem secundum legem Moſis illicitum erat tale connubium, absolute loquendo; licitum autè, immò præceptum, in euentu, quo frater defunctus fuisset sine filio: quia Leuir ad exercendum officium fratris sui defuncti, tanquam vices eius

*Solutio supe-
riorum obie-
ctionum ex
Caietano.*

gerens,iungebatur fratriæ. Ac per hoc non solum cessabat ratio legis promulgatæ in Leuitico, iniuriâ videlicet defuncti fratris, sed officium potius præstabatur fratri defuncto. Hæc Caietanus.

*Philo refelli-
tur.*

Philo, vt ex verbis eius paulò suprà memoratis manifestum est, si-
gnificat, istud de suscitando semine fratris mortui, non solum in more
apud Hebræos fuisse, sed fuisse id temporis institutum atque legē Cha-
nanæorum, in quorum regione tunc Iudas versabatur. Scribit enim,
Thamar, mortuo sine liberis primo marito, decreto iudicum illius ter-
ræ nupsisse fratri eius, vt suscitaret semen fratri suo. Sedenim extremum
hoc dictum Philonis dupliciter refellitur. Etenim narratio ipsa Moïsi
in hoc loco apertè demonstrat, quòd Thamar nupsit secundo fratri,
id factum esse auctoritate, sententiâ, & voluntate Iudæ; non autem de-
creto, & præcepto iudicum. Deinde, si res ista pendeat à iudicio, &
decreto iudicum; cum Thamar vidit non dari sibi in cōiugium Selam,
tertium fratrem, vt i oportebat, & promissum à Iuda fuerat; adiisset ipsa
iudices, egiissetque vt sibi daretur Sela, etiam recusante Iuda: nec illa
confugisset ad turpe illud consilium & commētum, per simulationem
meretriciam concumbendi cum Iuda vt ex eo filios susciperet, quando
non poterat ex Sela.

*Vter fratrum
peior fuerit
Hér ne, an
Onan.
S. Augustin.*

Altera quæstio breuibus tractanda est circa illa verba: *Idcirco percus-*
sit eum Dominus, quòd rem detestabilem faceret, vers. 10. Vter fratrum plus
& grauius peccauerit, Hér ne, an Onan. S. Augustinus lib. 20. contra
Faustum, cap. 84. significat peiorem fuisse Her, quàm Onā: illum fuisse
malignum & sæuum, & peccasse nocendo: hunc autem peccasse, pro-
desse & iuuare nolendo. Non sunt, inquit Augustinus, nisi duo genera
hominum, inutilia generi humano: vnum nocentium, alterum prodesse
nolentium, & si quid boni habent in hac terrena vita, perdentium & rā-
quam in terram fundentium. Et quoniam in malo peior est qui nocet,
quàm ille qui nō prodest: ideo prior frater dictus est malignus & sæuus;
de altero autem dictum est, quòd fundebat semen in terram. Atque
id ipsum indicāt eorum nomina. Siquidem Her interpretatur, *Pellicius*,
qualibus scilicet tunicis induti sunt primi homines, & in pœnam dam-
nationis sunt eiectiones ex Paradiso. Onā verò interpretatur *Mæror eorum*,
eorum nempe, quibus nihil prodest, cum habeat vnde prodesse queat,
sed id potius perdat in terrā: maius porrò malum est ablatæ vitæ, quod
significat *Pellicius*, quàm non adiutæ, quod significat *Mæror eorum*. Sic
Augustinus.

*Auctoris sen-
tentia grauius
fuisse peccatū
Onan quàm
Her.*

Verum probabilius videtur, grauius peccasse Onan quàm Her. Hoc
enim indicat Scriptura ipso modo loquendi, quo vtriusque factum de-
notat: grauioribus enim verbis arguit factum Onan, quàm Her. Nam
Her, appellat nequam; Onan verò detestandum, quòd rem detestabilē
faceret; hoc autem grauioris criminis nota est, quàm illud. Deinde,
Onan, fratris sui vindicta ob simile peccatum deterreri debebat à pec-
cando: ex quo licet æstimare quanta fuerit malicia Onan, qui tam re-
cēti fratris supplicio ante oculos eius posito, à simili, vel etiam maiori
pecca

peccato non se abstinuerit. Hac sanè ratione Daniel Regem Baltasarè grauiùs peccasse ostendit, quòd contemptor fuisset Dei; eo quòd à tali impietate cohiberi & deterreri debuerat, exemplo patris sui Nabuchodonosor, quia aliquot antè annis propter similem impietatem, ex altissimo humanæ prosperitatis gradu, in profundissimam calamitatum & miseriarum abyssum deiectus fuerat. Cùm enim Daniel commemorasset, quantam in calamitatem & miseriam pater eius ob superbiam & impietatem præcipitatus esset, subdit hæc: *Tu quoque filius eius Baltasar, non humiliasti cor tuum, cùm scires hæc omnia: sed aduersus Dominatorem cæli eleuatus es, &c.* Præterea grauiùs peccasse Onan quàm Her, licet argumentari ad hunc modum: Her peccauit inordinata libidine delectationis veneræ, vt suprà expositum est: at Onan peccauit maligna inuidia fraterni boni, ne primogenitus suus videlicet assignaretur fratri suo. Tantæque erat malitia eius, vt ne fratri attribueret primogenitum suum, ipse se omnino priuaret liberis: & ne ex parte prodesset fratri, ex toto nocebat sibi: excepto namque primogenito, ceteri, quos generasset, filij, ipsius erant, nec eos quoque assignari fratri, aut in more tunc erat, aut postea lege sancitum est.

- 19 Ex hoc facto Onan semen fundentis in terram, quidam coniectarunt, natum esse poeticum illud figmentum de prodigioso Erichthonij ortu, quem ferunt ex semine Vulcani in terram profulo esse generatum. Rationem huius fabulæ breuiter exponit Lactantius in lib. primo, qui est de Falsa Religione. Habebat Aethnici inter tot deos suos, Deasque fecundissimis contaminatas flagitijs, duas tantum mulieres Deas, quas virgines fuisse iactabant, Palladem dico, & Dianam. Verum ne illas quidè illibatam seruasse virginitatem, docet Lactantius eo loco his verbis: Sed ne illæ quidem virgines illibatam castitatem seruare potuerunt. Vnde enim putemus Erichthonium esse natum? An ex terra, vt Poetæ videri voluit? At res ipsa clamat. Nam cùm Vulcanus Dijs arma fecisset, eique Iupiter optionem dedisset præmij quodcumque vellent postulandi, iurassetque, vt solebat, per infernam paludem, se nihil ei denegaturum: tum faber claudus, Mineruæ nuptias postulauit. Hic Iupiter Optimus Maximus, tanta religione constrictus abnuere non potuit. Mineruam tamè monuit repugnare, pudicitiamque defendere. Tum in illa colluctatione, Vulcanum in terram profudisse aiunt semen, vnde fit Erichthonius natus, idque illi nomen impositum ἀπὸ τῆς ἐαδῆς καὶ χθονός, id est, ex certamine, atque humo. Sic Lactantius: nam cetera, quæ super ea re persequitur Lactantius, potest Lector ex eo loco requirere. Sed quia ex semine Onan fuso in terram, nihil esse natum legimus, non videtur fabula Erichthonij cum facto Onan probabilem conuenientiam habere.

*Aufabula de
ortu Erichtho
nij originem
habuerit ex
hac historia
Onan, Lactan
tius.*

QUARTA

QVARTA DISPVTATIO.

*An concubitus Thamar cum Iuda fuerit peccatum, nec ne?**Super illis verbis,*

VERS. 19.

Ad vnum igitur coitum mulier concepit.

Es ipsa nihil secundum disciplinam Theologicam habere videbatur difficultatis, nisi obstitisset auctoritas grauissimorum Doctorum, tam Iudam, quam Thamar, vel certè ipsam Thamar à peccato vindicantium. Ac Thamar quidem, primò non leuiter peccauit, simulans se meretricem, & libidini transeutium expositam: tali namque specie atque ornatu, Iudam vehementer ad peccadum incitauit. Meretricius quippe habitus, locique ipsius atque temporis opportunitas, magnam ad excitandam libidinem, patrādumque flagitium illecebram habuerunt. Deinde cōcubitus ille nurus cum socero, non solū malus, sed etiam pessimus, atque detestandus fuit. Neque prauitatem eius diluit, quòd non ardore libidinis, sed cupidine prolis eum cōcubitum Thamar appetierit. Etenim si opus quod fit, genere suo malum est, etiam si optimum ob finē suscipiatur, & fiat, non propterea moraliter bonum erit; bonum enim constat ex integra causa: nec bonum erit, si de ijs, quæ requiruntur ad bonitatem actus moralis, vel vnum quidpiam defuerit. Alioqui nullum esset flagitium, non furtum, non homicidium, non sacrilegium, quin facere id liceret ob bonū finem, vt ad largiendam eleemosynam, ob seruandam vitam corporalem, vel spiritualem, vel ob consequendum bonum aliquod publicum. At reclamat Apostolus, docens, Non esse faciēda mala, vt inde bona eueniant. Erat sanè bona cupiditas habendi prolem, qua Thamar flagrabat; si tamen eam recta via, & legitima ratione habere voluisset: at eam ex soceri concubitu expetere, turpe, nefarium, execrandum fuit. Satiū enim fuisset nunquam matrem fieri, quàm sic fieri matrem, etiam numerosissimæ, ac pulcherrimæ prolis: nō enim factū aliquod cēsetur bonū, quod ex eo magnum quodpiā bonū secutum est: sed quia ipsum bene, atque vt oportebat fieri, factum est.

Ad Rom. 3.

Nec illud arguit non peccasse Thamar, quòd Iudas de ea dixerit: *In-* 11
stior me est. quasi eam iustam fuisse istis verbis significans. Nam rectè S. Hieronymus, & Augustinus, illud, *iustior*, interpretantur (minùs mala & culpabilis.) Minùs autem mala iudicatur Thamar, quàm Iudas, quòd illa marito sibi promisso, & debito fraudata, & flagrans cupiditate suscipiendi prolem ex stirpe illa à Deo benedicta, ad illud faciendum est adducta. At verò Iudas, & perfidiosus in Thamar fuit, non dando ei Se- lam maritum, vti promiserat, atque ex more debebat: neq; appetiit eius

*Quomodo in
 selligēdum sit
 Thamar fuisse
 iustiorē quàm
 Iudam.*

con

concupitum desiderio prolis, sed turpis ardore libidinis. Adscribam hic verba Hieronymi, & Augustini. Ille in Traditionibus Hebraicis in Genesim sic ait: In Hebræo est: *Iustificata est ex me*, non quod iusta fuerit, sed comparatione illius minùs malè fecerit, nequaquam vaga ad turpitudinem, sed liberos requirendo. Hic verò lib. 22. contra Faustum cap. 62. hoc modo scribit: Magis illam, quàm se iustificatam esse pronuntiavit Iudas, quòd ei filium suum, maritum coniungere noluisse: qua destitutione compulsa, illo modo potius, quàm nullo modo, posteritatem non aliunde quàm ab eadem stirpe conquireret. In qua sententia, non eam iustificatam, sed magis quàm se iustificatam dicens, non ipsam laudauit, sed in sui comparatione praposuit: desiderium scilicet habendæ prolis, quo ducta illa se socero supposuerat, minùs culpans, quàm libidinosi concubitus ardorem, quo ipse velut ad meretricem victus intrauerat. Sicut quibusdam per Ezechielem dictum est: *Iustificastis Sodomam*, id est: tantum peccastis, vt vobis Sodoma comparata, iusta videatur. Sic Augustinus.

S. Hieronym.
S. August.

Ezech. 16.

22 Iudam porro in illo cum Thamar concubitu peccasse, nulla dubitandi ratio esse potest: nam & factum ipsum per se malum erat, & mala facientis intentio. Nempe meretricius concubitus per se malus est: Iudas item nulla, vel in speciem honesta causa impulsus est ad concubitus Thamar, sed improba & libidinosa mente, accedens ad eam, quam putabat meretricem, sola explendæ libidinis causâ. Nec prauitatē facti Iudæ eleuat, quòd postea tantopere is à Iacobo laudatus fuerit, omnibusq; fratribus suis longè prælatus, quinetiam à Deo electus, vt ex eius stirpe generaretur Messias. Non enim propterea nò peccauit Gedeon, quòd à B. Paulo laudatus, & inter Sanctos recensitus fuerit: nec Dauid adulterium, & homicidium, non fuit peccatum; quòd is postea amplissimis laudibus à Deo commendatus, maximisq; beneficiis cumlatus fuerit: nec ideo putandum est non peccasse B. Petrum, quòd postea Princeps fuerit Apostolorum, simulq; pastor ac rector Ecclesiæ. Nimirum priora hominum peccata, ritè per pœnitentiam expiata, nihil obstant dandis à Deo postea beneficiis. Nec factum Iudæ propterea malum non fuit, quia per illud, sacrum quodpiam, magnùmque mysterium præfiguratum & significatum sit: id enim non volente ac designante Iuda factum est, sed ordinante Deo: cuius tanta est bonitas & potentia, vt mala hominum facta ad ingentium bonorum effectiorem & significationem ordinare possit, & verò soleat.

Iudam excusari non possè à peccato.

Genes. 49.
Ad Hebr. 11.

23 Possunt ea quæ diximus firmari auctoritate B. August. eiusque grauissimis ac verè Theologicis sententiis, verbisq; illustrari. De peccato igitur Thamar ita scribit: At illa (Thamar) quæ socerum fefellit, non carnis eius concupiscentia, nec meretriciæ mercedis cupiditate peccauit; sed ex ipso sanguine prolem requirens, ex quo duobus iam fratribus nupta, tertio quoq; denegato, habere non potuit; patri eorum, socero suo, fœcundandum corpus fraude subiecit, pignore quidem mercedis accepto, quod non tamen ad ornamentum, sed ad testimonium

S. August. 22.
contra Faust.
cap. 62.
Quod Thamar peccauerit.

Comment. in Gen. Tom. 4.

y y y

reſeruauit. Melius quidem ſine filiis remaneret, quàm ſine iure matrĩ-
monij mater fieret: Longè tamen alia intentione peccauit, quòd filiis
ſuis patrem prouidit ſocerum ſuum, quàm ſi eum ſibi còcupiſſet adul-
terum. Neque verò cùm eam Iudas iuſtiorẽ quàm ſe pronuntiauit,
quaſi iuſtam laudauit, ſed vt minùs culpabilem ſibi pròpoſuit: quæ quia
in procreandis filiis ordinatam ſocietatem non cuſtodiuit, meritò cul-
pabilis inuenitur. Quòd ſi laudata ab illo fuit, quid mirum ſi mulier
peccatrix ab homine peccatore laudata ſit? Sic de Thamar Auguſtinus.

*Auguſt. docet
peccaſſe Iudã.*

Idem Auguſt. eodem loco ſuper peccato Iudæ ad hunc modum diſ-
putat: Còſulta, inquit, æterna illa lex, quæ ordinem naturalem conſer-
uari iubet, perturbariq; vetat, non niſi propagationis cauſa ſtatuit ho-
minis concubitus fieri: & hoc non niſi ſocialiter ordinato connubio
quòd nõ peruertat vinculum pacis. Quocirca proſtitutio fœminarum
non ad ſubſtituendam prolem, ſed ad ſatiandam libidinem propoſita-
rum, diuina atque æterna lege damnatur: omnem quippe dehoneſtat
emptorem turpitudine venalis. Quapropter Iudas etiã ſi grauiùs peccaſ-
ſet, ſi nurum ſciens, cum ea còcumbere voluiſſet: tamen eum, quantum
in ipſo erat, deformiter cum meretrice cubaſſe, non dubium eſt. Hæc
Auguſt. cap. 61. eius libri. Cap. autè 63. ſubdit hæc: Sed (inquiunt) Ma-
nichæi) iſte Iudas, qui cum ſua nuru còcubuit, inter duodecim Patriar-
chas computatur. Quaſi verò & ille Iudas, qui Dominum prodidit, non
inter 12. Apoſtolos numeratus ſit, & cum eis ad prædicandum Euange-
lium miſſus. Sed reſpondent illi, Iſte Iudas poſt tale facinus, laqueo ſuo
peremptus, & Apoſtolorum Collegio exemptus eſt: ille verò Iudas,
poſt tantam turpitudinem, inter fratres ſuos à patre ſuo præcipuè be-
nedictus, & ſuper omnes laudatus eſt. Immo verò (ait Auguſt.) hinc ex-
preſſius apparet, non ad ipſum, ſed ad Chriſtum, qui ex eius tribu præ-
nuntiabatur ſecundùm carnem venturus, illam pertinere prophetiam.
Et idcirco magis flagitium eius diuina Scriptura tacere non debuit, ſi-
cut non tacuit, vt in verbis patris eius, quibus poſt illud dedecus tanto-
perè laudatur, quia ipſe non agnoſcitur, alius requiratur.

*Etiã per ma-
la hominũ fa-
cta prophetia
ſignificat fu-
tura aliqua
bona olim ge-
renda.*

Deinde Auguſt. in c. 83. diſputat, quamuis factò illo Iudæ præfigu-
ratur & præſignificatum fuerit ingēs quoddam bonum futurum: non
propterea tamen id non fuiſſe culpandum, & damnandum: non enim
prophetica illa ſignificatio facta eſt Iudæ peccantis intentione, ſed
Prophetæ ſcribentis. Neque enim Iudas (ait Auguſt.) cùm ad Thamar
concupiſcentia victus intraret; hanc ſuæ libinis intentionem gerebat,
vt inde aliquid ſignificaretur, quod ad ſalutem hominum pertineret:
ſicut nec Iudas ille qui dominum tradidit, hoc intendit, vt aliquid inde
gereretur quod ad eandem ſalutem hominũ pertineret. Ad ſignifican-
dum porrò per hominum facta, bona deinceps facienda, nihil intereſt,
ſi facta illa quibus ea ſignificantur, bona ſint, an mala. Quid enim mea
intereſt, cùm volo aliquid legendo cognoscere, vtrum ex minio repe-
riam ſcriptos nigros Æthiopes, & ex atramento candidos Gallos? Ve-
rum tamen, ſi non ſcripturam, ſed picturam talem viderem, ſine dubita-
tione reprehenderem: ita in factis hominũ, quæ ad imitandum, vitan-

dúmve proponuntur; magni interest, bonane an mala sint. Quæ autem ad significandû scribuntur, siue dicuntur, nihil refert quam laudem reprehensionemve mereantur: si modò habet aliquam rei, de qua agitur, necessariam præfigurandi cõgruentiam. Ergo factum Iudæ secundum illius libidinem malum fuit: sed illo nesciente, magnum bonum significauit. Hoc autem quod de Iuda diximus, non solum ad illud eius factum, sed etiam ad cætera valeat, si qua occurrerint mala opera hominum, quibus bonum aliquod à narrante prophetatum est. Posthæc Augustinus cap. 84. declarat, quidnam boni præfiguratum & significatum sit malo illo Iudæ facto. Hactenus ex Augustino: cuius sententiam vniuersa Theologorum schola magno assensu complexa est.

- 16 Atenim, perillustres in Ecclesia Christi, venerandæque auctoritatis Doctores S. Ambros. & Chrysost. in contraria fuisse videntur sententiâ. Chrysost. certè in homil. 62. in Genesim, dupliciter expurgat factû illud Thamar; tum quòd non libidine voluptatis veneret, sed honesto prolis amore incensa id fecerit: tum quòd id faciendo, deseruierit, nesciens, diuinæ dispensationi & ordinationi; ex tali facto magnum quoddam bonum significare, immò elicere volentis, generationẽ dico Messiz, & mysticam significationem duorum populorum, Hebræi & Gentilis. Verum istas rationes, vt infirmas, & leues, suprà confutauimus. Verba Chrysost. huiusmodi sunt: Thamar furari voluit soceri concubitum, & ex illo filios procreare, non libidinem explere concupiscens (absit hoc) sed dispensatio erat, quod fiebat. Nullus itaq; audiens hæc, condemnet Thamar: nam, vt dixi, dispensationi illa ministravit; & ideo nullam inde meretur reprehensionem, sicut nec ipse Iudas criminibus fuit obnoxius. Ecce enim hac via procedens, inuenies ex pueris inde procreatis à Iuda, Christum secundum carnem genus ducere. Præterea duo isti filij per eum nati, duorum populorum figura fuerunt, & prædictio quædam vitæ Iudaicæ & spiritualis. Sic Chrysost. Sedenim alibi Chrysost. non obscurè Thamar arguit & damnat peccati. Quippe homilia prima in Matthæum, Thamar & Bethsabæe, mulieres appellat de peccato celebratas. Et homilia tertia, commixtionem illam Thamar & Iudæ, vocat turpe adulterium.

Thamar & Iudam non peccasse, ab vere sententiâ Ambrosii & Chrysostomi.

Chrysost.

2. Reg. 11.

Ne igitur tantû Doctore, contraria super eadem re scripisse, & apertissimum peccatû non vidisse putemus; hoc potius modo mentem & sensum eius interpretemur. In eo quod fecit Thamar, duæ res considerari possunt; vel ipsum per se factû, quod haud dubiè malum fuit; nec à peccato vindicandû: vel personæ facientis animus, consilium, intentio; quæ cum directâ fuerit ad bonum finem, inculcata fuit, & honesta, & per quam si non à toto, saltem à tanto, vt loquuntur, facinus Thamar excusari possit. Chrysostomus itaque de Thamar disserens, non illud priùs, sed posterius hoc tantum considerans, excusat illam, & laudat.

- 17 Ad hoc autem quod dixi de mente Chrysostomi probandum & persuadendum, non parum valet sententia Theodoret, qui studiosissimus fuit Chrysost. sectator, & non rarò velut brevis quidam interpres. Is

Theodoretus.

enim quæst. 94. in Genesim, vnde laudari, aut excusari possit factum Thamar, hisce verbis ostendit: Quare Thamar ornata meretricio habitu socerum decepit? Nempe illustre nimis erat genus Abrahæ, propter eam quam colebat pietatem. Quod probè sciens Thamar, studebat ex ea progenie liberos procreare. Cum igitur socer non eam desponsasset filio suo postremo, metuens ne decederet, quemadmodum & fratres eius; coacta est illa furari procreandæ sobolis occasiones, eo quòd illas palàm sumere prohiberetur. Præterea redarguit illa socerum suum, qui cum minimè temperans esset, eam tamen seruare temperantiam cogeret; quod & ille confessus est, dicens: Iustiores illam esse, quàm se. Indicant porrò quæ secuta sunt, sobolis causâ, non voluptatis, illud eius fuisse commentum. Neque enim postea vel Iudam, vel alium quempiam attigit, sed contenta fuit vocari mater eorum, qui ex illo semine nascerentur. Sic Theodoretus.

Ad eundem opinor modum interpretanda sunt, & an sanè rectum. ¹⁸
S. Ambrosius. que intellectum accommodada, quæ similiter vt Chrysost. de Thamar scripsit B. Ambros. in lib. 3. Commentariorum in Lucam. Nam exponens verba illa Lucæ ca. 3. *Qui fuit Phares, qui fuit Iude,* ita scribit: Non otiosè utiq; huius mulieris Euangelista nomen inseruit. Nam si veris intendas animum, non hæc mulier tam famosa, quàm iusta. Non enim temporalis vsum libidinis requisivit, sed successionis gratiam concupiuit. Erat enim deformis, liberos non habere: quod etiam legum ciuiliū fuit auctoritate multatum. Promiserat eam filio suo Iudas, sed diu pactarum fœdera distulerat nuptiarum: & per moram promissi defunctus est sponsus. Nondum virginitatis, nondum viduitatis, ante Christi aduentum, vernabat gratia. Dolens se sine filiis remansisse, dolum studio generationis commenta est; & Iudam consilio præuertit, vt ei se offerret ornatam, postquam defunctam eius cognouit uxorem. Vides ubiq; mulieris vitam probam; quòd non alienum præripuit thorum; non meretricio studio, quasi meretrix adornata est. Non enim vagam captauit libidinem; sed diu soceri fraudata promissis, ex ea familia quam delegerat, conuerso dolo, fructum voluit successionis adipisci. Quis itaque castior? Illa, quæ tam diu expectauit promissum, an ille, qui amorem ferre non potuit oblatum? Illa, quæ spōsi familiam non refugit; an iste, qui meretricem putauit? Illa, quæ oram sui corporis volentibus non permisit ad copulam; an iste, qui quod studio cœpit erroris, ad successionis gratiam, castitatem mulieris consummauit? Illa, quæ filios non habebat, & tempus conceptionis, coniugij mora timebat excludi; & quæ grauitatem maturioris elegit ætatis: an iste, qui ætatem adolescentioris adamauit? Ille vnus horæ impatiens, qui annos à puella exegerat castitatis. Deniq; illa numquam postea virum experta est; amictumque viduitatis sumpsit à coitu. Sed non ita istam defendimus, vt illum accusemus: Immo vtrumque excusamus: non autem nos, sed mysterium ipsum, quod copulæ illius fructus expressit: generauit enim mulier Phares & Zaram; & cætera, quæ deinceps subtexit Ambrosius.

Sed

29 Sedenim animaduersione dignum est, quod in istis verbis dixit Ambrosius; Selam Iudæ filium, cui desponsata fuerat Thamar, obiisse diem suum, priusquam Thamar facinus illud cum Iuda faceret; immò illius potissimum morte adductam esse ad id faciendum. Hoc ego dictum Ambrosij, haud scio an discrepet sacre historię, tum in hoc loco, tum alibi. Hic dicitur vers. 14. Thamar eo voluisse ornatu meretricio fallere Iudam, quod iam creuisset Sela, & non eum dedisset sibi maritum. Si autem tunc mortuus fuisset Sela, hoc ipsum potius illa dixisset, & causata esset. Et vers. 16. id ipsam non obscure significauit Iudas, dicens: *Iustior me est, quia non tradidi eam Sela filio meo*: quod non dixisset Iudas, si iam decessisset Sela. Deinde infra cap. 46. numerantur quinque filij Iuda, Her, Onan, Sela, Phares, & Zarah: quorum duo dicuntur fuisse mortui, Her & Onan, in terra Chanaan, ante discessum Iacob in Ægyptum. Non igitur ibi mortuus fuerat Sela. Et Numerorum 26. sic est: *Fuerunt filij Iuda per cognationes suas; Sela, à quo familia Selitarum; Phares, à quo familia Pharesitarum; Zares, à quo familia Zareitarum.* Vixit igitur Sela post illud facinus Thamar; & aliā ducta vxore filios procreauit, & numerosam reliquit progeniem. Præterea, si iam tunc mortuus fuisset Sela, soluta fuisset Thamar vinculo matrimonij eius, atque idcirco fuisset extra potestatem Iudæ: non igitur Iudas ius & potestatem habuisset iudicandi & condemnandi eam, vti fecit.

Animaduersione in quoddam dictum B. Ambrosij.

Rabbi Simeon Iochai in Commentarijs Pentateuchi; quos Zoar præscripsit, liberat Thamar omni crimine: ait enim non explendæ libidinis gratiā id egisse eam, sed pio quodam instinctu, nempe vt ex Iuda, expectatum Messiam conceperet. Sed istud nihil habet verisimilitudinis: non enim mulier alienigena, & recens ascita in Hebrææ gentis familiam, scire potuit tunc mysterium illud de Messia generando ex Iuda: id enim nec ipse Iudas; nec alius mortalium quispiā tunc nouerat. Etenim primitus à Deo reuelatum id fuit beato Iacob, cum iam moribundus prophetico afflatus Spiritu, illustrissimum illud de Messia ex Iuda stirpe generando varietinuum edidit.

Refellitur sententia Simeonis Iochai.

QVINTA DISPVATIO.

An iusta fuerit sententia Iudæ, Thamar dam-
nantis pœna ignis.

Super illis verbis,

Dixitque Iudas: Producite eam vt comburatur.

VERS. 24.

37

TRIBVS ex rebus æstimari posset iniqua sententia ista Iudæ primò, quod nullam videtur ille habuisse potestatem iudicandi & damnandi capitali pœna, atque absoluenti: tum quod pœna combustionis videtur impendio grauior delicto Thamar: ac demum quod iniquissimum videatur,

*Prima qua-
stio, An Iudas
legitimam po-
testatem ha-
buerit damna-
di, & puniendi
Thamar.
Thostatus.
Burgensis.
Caictanus.
Oleaster.*

mulierem gravidam, priusquam pariat, morti addicere. Tractandæ sunt itaque in hac Disputatione tres quæstiones, quarū prima hæc est; Quānā auctoritate, & potestate Iudas dānauerit pœna capitali Thamar, cū ea potestas pertineret ad Principem; & Iudices eius loci, in quo Iuda aduena erat & peregrinus. Huic quæstioni tribus modis responsum ab Auctoribus reperio. Thostatus, Paulus Burgensis, Caiectanus, Oleaster, alique putant potestatem illam fuisse delatam Iudæ à Chananæis, inter quos versabatur, tum ob præstantem eius prudentiam, atque virtutem multis in rebus spectatam illis, probatamque: tum quòd propter matrimoniū quod fecerat cum filia viri Chananæi; cui nomen Sua, qui eius loci princeps erat, aut certè primarius, magno erat ibi in honore, nec iam vt alienigena, sed tanquam Chananæus habebatur.

*Thomas An-
glicus.*

Si hoc responsum non persuadeatur Lectori, propterea quòd præter fidem videatur, Chananæos, gentē vtique impiam, sceleratamque, tantam detulisse potestatem homini alienigenæ & peregrino, & diuersæ admodum religionis, morūque: accipiat secundum hoc respōsum traditū à Thoma Anglico Dominicani ordinis, viro docto & pio. Hic ait: Verba illa Iudæ: *Produce eam vt comburatur*, non esse verba hominis, sua auctoritate iubentis eam comburi, tanquam pro imperio quod in eam haberet; sed esse verba requirentis, & volentis publicam iustitiam exerceri in Thamar. Sic enim ille scribit: Non oportet intelligere, Iudā dixisse iubendō, vt combureretur; sed potius requirendo iustitiam ab ijs, quorum intererat. Idcirco autem requisivit iustitiā aduersus illam, quòd insignem sibi & filijs suis videbatur Thamar iniuriam fecisse.

Si neque hoc responsum Lectoris explebit animum, tertium hoc fortasse non displicebit ei. Opinantur quidam, nec ego ab ea opinione abhorreo; fuisse id temporis in more apud illas gentes, vt qui princeps erat, caputque totius familiæ, in eos qui eius familiæ sub illius gubernatione essent, plenam, & absolutam, vitæ iuxta, necisque potestatem haberet; quemadmodum apud multas gentes, viro in vxorem adulteram animaduertente, ius & potestas erat, Iudas porro caput erat familiæ, ad quam Thamar tanquam nurus eius pertinebat.

*Cur damnata
fuerit Tha-
mar pœna cō-
bustionis.*

Altera quæstio est, An pœna combustionis, qua Thamar damnata³¹ est, fuerit iusta. Videtur enim nimis acerbior & atrocior fuisse delicto. Thamar enim simplicis fornicationis apud Iudam accusata fuerat. *Nū-
ciauerūt Iudæ* (ait Scriptura) *dicentes, Fornicata est Thamar nurus tua*. Simplex autem fornicatio non meretur pœnam cōbustionis: nec apud vllā gentem tanto vnquam supplicio punita est. Hebræi facillè hoc expediunt: Tradunt enim Thamar fuisse filiam Sacerdotis Melchisedec; quē ipsi fuisse putant Sem filium Noë. Lex autem erat, Sacerdotis filiam in stupro deprehensam flammis exuri debere: Sicut traditur Leuitici 21. vbi sunt hæc verba: *Sacerdotis filia, si deprehensa fuerit in stupro, & violauerit nomen patris sui, flammis exuretur*. Verū istiusmodi traditio Hebræorum friuola & inutilis, & prorsus explodenda est. Primò falsum est quod assumunt isti, Melchisedec fuisse eandem personam atque Sem, quod

*Vana & fusi-
lis traditio
Hebræorum.*

nos

nos euidenter argumentati sumus in 3. tomo Comment. nostrorum in Genesim, super cap. 14. & numero marginali 65.

Sed esto, fuerit Melchisedec, Sem: nihileminus istam traditionem funditus euertet ratio temporum, & veritas sacre Chronologiæ. Sem namque vixit post diluuium quingentis annis, vt scriptum est Gen. 11. hoc autem factum Thamar, euenit plus quingentis & octoginta annis post diluuiũ: erat igitur mortuus Sem, amplius octoginta annos priusquam Thamar hoc fecit. Non igitur illa, quæ puella erat, filia Sem esse potuit. Quod autem dixi de obitu Sem ante octoginta annos, hoc modo colligitur ex Scriptura. A diluuiio vsque ad ortum Abrahæ, numerantur anni 292. Genesis 11. Ab ortu Abrahæ, vsque ad generationem Isaac, centum anni, Genesis 21. Ab ortu Isaac, vsque ad generationem Iacob, anni sexaginta, Genesis 25. Cum autem contigit quod hæc narratur de Thamar & Iuda, Iacob annum agebat centesimum & propè trigessimum, vt ex iis, quæ disputauimus suprâ in 1. Disputat. super hoc caput, manifestum est: Istorum verò annorum summa est 580. Præter hæc, illud quoque vanitatem Hebraicæ illius traditionis ostendit, quod filiam Sacerdotis stupri conuictam, comburi debere, fuit aliquot sæculis post istud factum Thamar lege Mosaica præscriptum & sancitum. Quare etiam si Thamar fuisset filia Sacerdotis, non propterea oportuisset eam comburi: sed deberent Hebræi probare, etiam ante legem fuisse istud in vsu & obseruantia apud illas gentes.

- 32 Lyranus & Thostatus, & Thomas Anglicus, argumentantur, crimen Thamar nõ fuisse simplicem fornicationem, sed adulterium: erat enim iam desponsata & coniuncta Selæ filio Iudæ, secundum illam legem, siue consuetudinem de suscitando semine fratri mortuo sine liberis. Putant autem isti, coniunctionem Thamar cum Sela, fuisse instar matrimonij per verba de præsentis contracti, & iam rati, sed nondum consummati. Audiat Lector Thostatum: Thamar non damnabatur ad ignem propter simplicem fornicationem, sed propter adulterium. Sicut enim mulier per matrimonium iuncta viro, & ab eo cognita, si alio cū viro misceatur, plectitur capite: ita si solum desponsata sit viro per verba de præsentis, & necdum ab eo cognita, si ab alio cognoscatur, plectenda capite est. Thamar autem desponsata erat Selæ filio Iudæ, non quidem per verba, sed per mandatum legis, siue consuetudinis, de suscitatione seminis, quæ vetabat, vxorem defuncti sine filiis, matrimoniũ inire cū alio, nisi frater mortui respueret eius coniugium, sic enim obseruatum fuisse colligitur ex c. 25. Deut. & c. 4. libri Ruth. Sela porro nõ detrectauerat coniugium Thamar, neque pater eius Iuda: quocirca obnoxia erat Thamar matrimonio Selæ, & peccans cū altero viro, tanquã adultera puniri debebat. Sic Thostatus: cui consonat Thomas Anglicus. Licet, inquit, Thamar non esset actu copulata Selæ, erat tamẽ in spe, & fortiori vinculo, quàm sit contractus sponsalium. Nam eadem lege, quæ post vnum fratrem, secundo nupserrat; ordinatum erat, vt nuberet tertio.

- 33 Verum istorum Auctorum opinionem confutat P. Burgensis in additione

*An crimen
Thamar fue-
rit adulteriũ.*

Thostatus.

Burgensis.

tione ad Postillas Lyrani, super hoc caput trigefimum octauum Gene- 33
fis. Non videtur, ait ille, Thamar commisisse adulterium propriè dictū:
neque ob id debuisse tali morte puniri. Siquidem mulieres quæ erant
alligatæ fratribus, siue cognatis mariti sui defuncti, si alij copularentur,
licet illicitè fecissent, non tamen morte puniebantur secundum legem:
alioqui Noëmi non consulisset nurui suæ Ruth, vt remaneret in terra
Moab, & ibidem cum alio contraheret, vt dicitur in libro Ruth; erat e-
nim ligata ipsi Booz, vel alij cuiusdam de cognatione mariti sui. Nec sanè
fuisset excusata Thamar ab occisione, si fuisset adultera, propter hoc,
quod non fuerat data in matrimonium Selæ: non enim propterea excu-
satur mulier ab adulterio, quod vir suus nolit ei reddere debitum. Et
quamuis illa fuisset adultera, non tamen merebatur comburi, sed alia
leuiori pœna puniri: pœna enim combustionis in solas filias Sacerdotū
fornicantes, siue adulterantes constituta erat, vt patet Leuit. 21. Illud
igitur, quod à quibusdam Hebræis traditur, verisimilius est: Iudā fuisse
in loco illo quasi Principē, & potestatem habuisse iudicandi, & damnā-
di, non secundum aliquas leges scriptas, sed pro arbitrio, & iudicio suo:
quod ex eò apparet, quod à principio statim eam damnauit; & vbi ref-
ciuit eius innocentiam, statim etiam absoluit. Sic Burgenfis.

*Auctoris sen-
tentia.*

Et si Burgenfis opinionem illud præterea adiunat, quod Iudas statue- 34
rat de non dare Selam in matrimonium Thamar, immò dedit ei aliam
vxorem: ex quo videbatur Thamar soluta vinculo matrimonij quo fue-
rat alligata Selæ: illud tamen valdè pugnat contra Burgensem: si enim
ita fuisset, vt ipse ait, iam Thamar nihil pertinuisset ad Iudam, nec ob-
noxia fuisset eius potestati, eiusque sententiæ & damnationi. Neque Iu-
das ostenderat, nolle se dare ipsi Selam in matrimonium; neque causa
non dandi ei Selam, vsque ad illud tempus, fuerat voluntas dandi ei aliā
vxorem; sed consilium & voluntas longè differēdi tempus matrimonij,
quo scilicet magis adolesceret, & robustior fieret Selæ; ne propter infir-
mitatem ætatis idem ei contingeret quod acciderat fratribus eius. Cur
igitur, dicet aliquis, Iudas post hæc non dedit Selam maritum ipsi Tha-
mar? An quia visum est indecens ac turpe, vt filius eam mulierem duce-
ret vxorē quæ cum patre mixta fuërat, atque ex eo filios genuerat? Ve-
rùm, cur si tanquam adultera damnata est, non potius supplicio lapida-
tionis, quod secundum legem decretum fuit in adulteram, Deuter. 22.
quàm pœna ignis damnata est? Sed lex illa Moïsi nondum erat lata: &
iudicium illud, & damnatio facta est, aut secundum mores & instituta
illius regionis, & gētis: aut quia Iudas caput erat familiæ, secundum pro-
prium eius arbitrium ac voluntatem. Is autē indignitate flagitij maiore
in modū cōmotus ac perturbatus præcipitauit sententiā & atrociorē,
quàm æquum erat, pœnam statuit. Probabilis itaque videtur opinio
Lyrani, Thostati, & Thomæ Anglici, quam supra exposuimus.

*An fuerit ini-
quum, morte
damnare Tha-*

Restat tertia quæstio; An illa damnatio Thamar prægnantis, & sæ- 35
tum iam animatum gerentis vtero, fuerit iniqua & crudelis? Caietanus,
& Lippomanus in Catena non dubitant dicere, istam Iudæ sententiā
fuisse

fuisse nimis sæuam & iniquam. Et meritò. Nec laborandum est in excusando Iudam ab isto peccato, sicut nec excusamus eum à peccato Fornicationis cum Thamar, nec à peccato perfidiæ non seruando quæ promiserat nurui suæ Thamar; nec à peccato venditionis Ioseph, cuius fuit ille auctor. Quòd autem capitalis damnatio Thamar, tunc grauidæ, nõ expectato eius partu, fuerit iniqua, tribus modis probari potest; auctoritate diuinæ Scripturæ, ratione, & nobilissimarũ ac prudentissimarũ gentiũ institutis & legibus. Scripturæ sententia euidenter cõtraria est sententiæ Iudæ in Thamar. Deus enim per Ezech. c. 18. ait: *Anima que peccauerit ipsa, morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater nõ portabit iniquitatem filij: Iustitia iussit super eum erit, & impietas impij super eum erit.* In his verbis ponitur *anima* pro homine, vt sæpe fit in Scriptura. Apertè igitur Deus hisce verbis declarat, vnũquemq; puniri debere pro peccato suo, non autem pro alieno: nec filiũ portare debere iniquitatem patris sui, id est lucre pœnas peccatis patris sui meritas debitæque: solet namque non rarò in Scriptura vocabulum iniquitatis vsurpari, non solũ pro culpa peccati, sed etiam pro reatu pœnæ, cui obnoxium est peccatum.

mar vna cum filio quo erat grauida. Caietanus. Lippoman.

Locus Ezechielis cap. 18.

Romanorum, Atheniensium, Aegyptiorum lex de supplicio mulieris grauida differendo vsque ad partum eam.

Hanc naturalem æquitatem secuta est lex Moysis, vetans, pro peccatis parentum, occidi filios innocentes. Verba legis in cap. 24. Deuter. huiusmodi fuæ: *Non occidetur pater pro filijs, nec filij pro patribus: sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Contrà fecit Iudas: damnãdo enim Thamar ad ignem, voluit etiam filium in vtero eius contentum, ob matris peccatum, cuius ille particeps nullo modo erat, necare. Idem quoq; confirmatur hac ratione: pœna, si iusta est, necessariò respondet culpæ antecedenti: nam vbi nulla est culpa, ibi pœna esse non potest nisi iniusta: in filio autè Thamar nulla fuit culpa, nulla igitur ei debebatur pœna: quare æquali supplicio matrem atque filium, id est, noentem atque innocentem damnare planè iniquum, & sæuum & barbarum fuit.

36 Eius porrò iniquitatis & inhumanitatis, atque crudelitatis magnum est argumentum, quod id ipsum gentium institutis atque legibus repudiatum, atque interdictum fuit. Etenim prægnavantis mulieris vltimo supplicio damnatæ, pœnam Romanorum legibus differri quoad peperisset, Romanæ antiquitatis peritis ignotum esse non potest. Hoc enim testatur Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum: Idque Quintilianus scitè accommodat ad argumentum eius Declamationis, cui titulus est *Pregnans Adultera*. Nec verò proprium hoc ius fuit Romanorũ: eo namq; antea vsos esse Athenienses, indicio est, quòd mulierem prægnavantem, veneficij apud Areopagitas accusatam, cùm capitis damnanda esset, de concilij sententia seruata fuit quoad partum edidisset. Hoc enim litteris mandauit Aelianus libro quinto de varia historia, cuius hæc sunt verba, Areopagitæ veneficam mulierem captam non prius morte mulctabant, quàm edidisset id quod conceperat, cùm capta fuit. Atque ita innocuum infantem à supplicio liberantes, eam quæ meruerat, puniebant. Id ipsum fuisse in more atque legibus veterum Aegyptiorum, tradit Plutarchus in libro de sera Numinis vindicta.

Clemens Alexandr. Quintilianus.

Aelianus.

Plutarchus.

Dion. Cass.

Quocirca execranda fuit Claudij Imperatoris crudelitas, quæ ne supplicio quidem prægnantium mulierum abstinuisse, Dion. lib. 57. prodidit; cum tamen iuris sanctio non capitalem modò pœnam sumi, sed ne quæstionem quidem de prægnante haberi patiatur. Est præterea lex vigesima octaua in Titulo de statu hominum, Digestorum libro primo. his verbis: Imperator Adrianus Publio Marcello rescripsit: liberam, quæ prægnans ultimo supplicio damnanda sit, liberum parere, & solitum esse seruari eam, dum partum ederet. Est item Lex tertia in Titulo de Pœnis lib. 48. Digest. in hanc sententiam: Prægnantis mulieris damnatæ pœna differtur, quoad pariat. Ego quidem, & ne quæstio de ea habeatur, scio obseruari quandiu prægnans est. Ex his liquidò apparet, sententiam illam Iudæ fuisse iniquam.

Instante autem partu, apparuerunt gemini in vtero: atque in ipsa effusione infantum vnus protulit manum: in qua obstetrix ligauit coccinum, dicens: Iste egredietur prior.

EXPLORATE cognosci potuit, tum ab ipsa prægnante, tum ab obstetrice, duos esse intra vterum infantes, partim ex diuerso motu, quem simul illi diuersas partes verum faciebant; partim ex mutua collisione, qua se inuicem agitabant, ac trudebant in vtero. Fuit igitur consimilis generatio horum infantium, generationi Iacob & Esau: nam & illos inuicem collisos esse intra vterum, & quasi concertasse, vter egrederetur prior, supra narrauit Moses Gene. 25. & utrobique partus prodigiosus fuit: sicut enim illic, Esau prius egredientem proximè subsecutus est Iacob, plantam pedis eius tenens manu: ita hic vnus manum extra vterum protulit, quasi prior egressurus: sed statim retrahens manum, & quasi primatu natiuitatis cedens, locum alteri dedit prius nascendi.

Oleaster.

Circa illud, *In qua obstetrix ligauit coccinum*: Oleaster huiusmodi facit adnotamentum, Meo iudicio, inquit, *Sani* non est à *Sen*, quod est dēs, & ebur, sed à *Sanah*, quod est duplicare: & significat, aut duplicatum colorem, id est, valdè intensum, vel duplicatum filum, quæ significatio mihi arridet magis. Sic enim accipitur Prouerb. 31. *Omnis domus eius induta est Scanim*, id est *duplicibus*: Et secundo Samuelis capite primo: *Qui indere faciebat vos Scanim*, id est, duplicatis, scilicet vestibus potiùs, quàm coccineis. Vnde hîc posset verti: *& ligauit super manum eius duplicatum* scilicet *filum*, quæ mihi videtur germanior lectio. Sic Oleaster. At enim omnes verterunt coccinum; Septuaginta, & Hieronymus, & Interpres Chaldaeus, & recentiores Interpretes: filum enim coccineum, insignior erat nota distinctionis quam vtique obstetrix facere volebat.

Thostatus.

Thostatus, exponens vocem illam *Coccinum*, quod ait fuisse filium valde nigrum, Coccus, inquit, est nomen serici, quod postea ad ruborem, vel nigredinem valdè tingitur, ita vt color ille non facile diluatur. Iccirco Deus quasi promiraculo, dixit apud Isaiam, capite primo: *Si fuerint*

*Locus Isai.
cap. 1.*

peccata

peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur: id est, si fuerint ira nigra, ut est coccus bis tinctus, dealbabuntur ut nix. Et quod hinc sumatur coccinum pro nigro, clarè ostendit quod proximè adiungitur tãquam quid diuersum: *Et si fuerint rubra ut vermiculum, erunt quasi lana alba.* Sic Tholastatus. Verum falsus est dupliciter, putans, coccum esse sericum, & coccinum sumi pro valde nigro: vtrumque enim falsum est. Coccum porro Græcis vniuersè significat granum, sed propter excellentiam, vsurpari solet pro grano valde rubro, & rotundo, cuius vsus est in tingendis vestibus. Est autem arbuscula, in qua nascitur coccus, similis ilici. Plinius libro 9. cap. 41. Coccum, inquit, Galatiæ rubens granum, circa Emeritam Lusitaniz, in maxima laude est. Anniculo grano languidus succus: idem à quadrimo euavidus. Ita nec recenti vires, neque senescenti. Et in libro 21. cap. 8. Cocci colorem esse ait, qualis micat in rosis, gratius nihil traditur aspectu. In his granis seu coccis, parui & nigri vermiculi gignuntur, optimi odoris, qui paulò post coccis exeuntes, & præstanti vino albo inspersi, moxque arefacti, contunduntur in puluerem, rubefaciendis lanis laudatissimum. Hebræis vermis hinc dicitur Tholaad, nomine communiter omnibus vermibus conueniente: de quo est illud Isaïæ capite primo: *Et si fuerint rubra quasi vermiculum, velut lana alba erunt.* Vestes autè coccineæ, nobilium erant atque diuitum: ut patet secundo Regum primo, Threnorum quarto, & Matthæi vigesimo septimo.

Quid sit coccum, & lapsus Tholasti.

Plinio.

Quare diuisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocatum est nomē eius Phares. Postea egressus est frater eius, in cuius manu erat coccinum: quem appellauit Zata. VARS. 28
Or 29.

39 **H** VNC locum exponens sanctus Hieronymus in Traditionibus in Genesim: Pro maceria, inquit, diuisionem Aquila & Symmachus transtulerunt, quod Hebraicè dicitur Phares. Ab eo igitur quòd diuiserit membranulam secundinarum, diuisionis nomen accepit. Vnde & Pharisei, qui se quasi iustos à populo separauerant, diuisi appellabantur. Nomen autem Zata, interpretatur *Oriens*: qui sic dictus est, quia primus apparuit, vel quia plurimi iusti ex eo nati sunt, ut in lib. Paralip. continetur. Sic Hieronymus. Est porro Maceria, paries ex lapidibus temerè congestis, sine calce aut luto cõstructus, quo circûqua; vineæ claudi solent. Græcè est *φάρμα*, id est sepes & repagulû. Hebræa hoc sonant ad verbû: Quare propter te, vel super te, diuisa est diuisio? Chaldaus diuersè admodum vertit hunc locum, sic nimirum, *Quam multa tibi fortitudo est, ut prænaueris?* Vocabulo igitur maceriae, vel sepis, vel diuisionis, significatur membrana, qua intra vterum obuolutus & contectus est foetus: hanc rumpendo, & ruptam trahendo secundas foras, exit foetus ex vtero: quam membranam Latini vocant secundas, vel secundinas. Germana igitur horum verborum sententia, hæc est: Cur membranâ qua operiebaris, rupisti, ut prodires ante fratrem tuum? Sunt

Hierony.

autem hæc verba obstetricis, ægrè ferentis præreptum esse Zaræ à Phares exitum ex vtero, & consequenter ius primogenituræ.

SEXTA DISPVTATIO.

De Allegorica expositione eorum, quæ super generatione Phares & Zara, historicè tradita sunt à Mose.

ERMIRA fuit generatio Phares & Zara, non minùs quàm 40 Iacob & Esau, & quantù ad commixtionem parentum, & quantum ad modù generationis ipsorum. Quocirca Patres haud quaquam dubitarunt, quin opertum huiusmodi historia ingens continèretur mysterium. Ac de eo quidem conuenit inter omnes, istos fratres præfigurasse duos populos postea venturos, Iudaicum, & Gentilem: sed vter frater, vtrius populi figura fuerit, discordant Patres. Iræneus, Chrysostomus, & Theodoretus, Zaram, figuram faciunt populi Gentilis, Phares autem populi Iudaici. Contrà verò Cyrillus, Isidorus, & Rupertus. Ponam hîc verba Irenæi, quæ propter vetustissimi & sanctissimi scriptoris, & martyris auctoritatem, venerandam referunt veluti imaginem quâdam antiquæ illius ecclesiasticæ doctrinæ. In lib. 4. aduersus hæreses ca. 42. ita scribit: Hoc etiam per Thamar, Iudæ nulum, typicè ostenditur. Cum enim concepisset geminos, alter eorum prior protulit manum suam: vt cùm obstetrix putaret eum primogenitù esse, coccinum alligaret signum in manu eius. Cùm autem ille retraxisset manum suâ, prior exiuit frater eius Phares, & deinde secùdus ille, in quo erat coccinum, Zara: clarè manifestante Scriptura eum populum, qui habebat coccinum, signum, id est, eam fidem, quæ est in præputio, præstèsam primùm in Patriarchis: pòst deinde subtractam, vti nasceretur frater eius: Deinde sic eum, qui prior esset, secundo loco natum. Hic est cognitus per signum coccinum, quod quidem est passio Christi, & initio præfigurata in Abel, & descripta à Prophetis, perfectà verò in nouissimis temporibus à Filio Dei: Oportebat enim quædâ prænunciari paternaliter à Patribus, quædam autem præfigurari legaliter à Prophetis: quædâ verò deformari secundum deformationem Christi ab ijs, qui adoptionem perceperunt. Sic Iren.

S. Chrysost. Sed hoc ipsum apertius & distinctius tradit *S. Chrysostomus* in Homilia 62. in Genesim, hunc in modum scribens: Quod nò temerè & sine 41 causa hæc facta sint, sed quòd figuræ futurorù fuerint, res ipsæ daclarat. Non enim iuxta naturæ ordinem hæc facta sunt. Quomodo enim erat possibile, vt postquam Zara protulisset manum extra vterum, atq; ea coccino ligata esset, hanc ille mox retraheret, & daret posteriori transitù, nisi diuina quædam virtus hæc priùs dispensasset, & sicut in vmbra quadam præfigurasset, quòd statim ab initio, Zara (id autè est Oriens) figura esset Ecclesiæ

Ecclesiæ & fidelium ante legem? Fuerunt enim sicut Zara, qui manum protulit, & in ea coccinum habuit, Noë & Abraham, & ante illos, Abel, & Henoch; quibus magnum studium fuit, ut placerent Deo. Postquam verò in multos propagati, multa peccatorum onera collegerunt, quo vel paruam aliquam consolationem haberent, data est lex tanquam umbra quædam, non peccata tollens, sed tantum demonstrans. Verum quia neque Lex eis profuit, sed nihilominus peccatis immergebantur, adueniens communis Dominus noster, spiritualem hanc, & virtutibus claram vitam, humano generi largitus est, cuius figuram Zara implebat. Non igitur inconsideratè transeamus quæ in diuinis Scripturis sunt prodita, neque superficie tenus salutemus, sed in profundum eorum penetremus: ut cum diuitias ibi reconditas cognouerimus, glorificemus Dominum nostrum qui cum tanta sapientia dispensat omnia. Hactenus ex Chrysostomo.

Chrysostomum sequens, ut solet, Theodoretus, ponit hanc quæstionem, quæ est num. 95. earum quæstionum, quas in Genesim scripsit: Quid indicabat quod Zaræ & Phares accidit? Ad quam respondens, subdit: denotabat duos populos, Phares populum Iudaicum, Zara verò Gentes, quæ crediderunt. Nam ante legem fuerunt etiam plerique pietatis alumni, secundum fidem, non secundum legem viuentes. Quocirca Zara tale vitæ genus demonstrans, manum porrexit: permulti enim fuerant ante legem, ut diximus, pietatis & virtutis studiosi. Funiculus autem coccineus Antiquorum sacrificia denotabat: nam & illi sacrificijs Deum placabant, ut Abel, Henoch, Noë, Melchisedec, Abraham, Isaac, & Iacob. Deinde cum Zara manum retraxisset, egressus est Phares. Lex enim intercessit media inter eos qui ante legem & post legem fuerunt. Quapropter B. Paulus *Rom. 7.* inquit: *Lex autem subintravit*, docens etiam ante legem secundum fidem iusti catos esse: & item splenduisse gratiam Dei. Sic Theodoretus.

42 At verò eandem Historiæ allegoriam contrario modo tractarunt, & exposuerunt Cyrillus, Isidorus, & Rupertus, Zaram facientes figuram populi Iudaici: Phares autem, populi Gentilis. Cyrilli verba, ut memorantur in Catena in Genesim, huiusmodi sunt: Quod Phares prior egressus sit, non obscurum signum est, Gentes prius ad fidem vocandas, quam genus Israel. Coccinum verò sanctissimum Christi sanguinem signat. Quis autem maceriam soluit, nisi Christus? Isidorus autem super hoc loco ita scribit, Zara significabat antiquum Israeliticum populum sub lege constitutum: qui prior quasi manum emisit, quando dictis propheticis, & legalibus sacrificijs natiuitatem, & passionem Domini in carne prænuntiavit. Sed instante partu manum subtraxit: quia adueniente plenitudine temporum, credere in Dei Filium noluit: & eum in præsentis positum despexit: de quo tamen multa in posterum prædixit. Phares porro, qui interpretatur *diuidens*, prius egressus est: quia postquam cæcitas in Israel facta est, plenitudo Gentium introiuit, & sic postmodum Israel saluus erit. Sic Isidorus.

Verum huiusmodi interpretationem enucleatius tractauit Rupertus c. *Rupertus.* 31. libri 8. Commentariorum in Genesim super illis verbis huius capitis:

Instante partu, apparuerunt gemini in utero eius: Sic enim ibi scribit: Tempus est, vel dies partus, hoc tempus acceptabile, & hic dies salutis ab hora passionis Christi: cuius amaritudo (sic enim interpretatur nomen Thamar) id est, mors, omnem hominem, tam Iudæum quàm Gentilem ad æternam vitam parturiuit. Nam isti sunt duo Gemini, qui in utero Thamar reperti sunt inter se discordantes, & quasi de priuilegio nascendi contententes: quos Apostolus exæquare, & ad pacis concordiam formare cupiens, partim exterret minis, partim demulcet promissis: *Ira, inquit, & indignatio, & tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci. Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco: non enim personarum distinctio apud Deū:* Sed quid præsignat quod in effusione infantium vnus protulit manum? Nimirum iste manum proferens, præsignauit Iudæum; qui primus Legē accepit, & cui primum oportebat loqui verbum Dei. At ille repulit illud, & indignum se iudicauit æternæ vitæ. Manum ergo coccino ligatam citò retraxit, id est, conscientiam Christi sanguine pollutam auertit, alter protinus egressus est, quia Gentilis populus ad lucē Fidei venit, & Deo natus est: *Quare diuisa est propter te maceria?* Hoc illa profectò non à semetipsa dixit, sed verum prophetauit quod nunc palàm factum est. Cæcitas videlicet ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Hæc interruptio Israel, diuisio maceriæ est quæ & significat Phares, quod interpretatur *diuisio.* Alterum appellauit *Zaram.* Quo nomine pellenda designatur cæcitas quæ contigit in Israel: vt post præsentem infidelitatis noctem, videat veram lucem, respiciens ad Orientem qui est Christus Dominus; Zara nanque interpretatur *Oriens.* Sic Rupertus.

BENE

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM NONVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iosepha in Aegyptum ducto, prosperè fuit apud Dominum suum: Sed quia nefaria libidini dominae suae assentiri noluit, apud dominum ab ea falsò accusatus, detrusus est in carcerem: ubi tamen apud Principem carceris graciosus fuit.

IGITVR Ioseph ductus est in Aegyptum, ¹
emítque cum Phutiphar Eunuchus Pha-
raonis, princeps exercitus, vir Aegyptius,
de manu Ismaelitarum, à quibus perdu-
ctus erat. Fuitq; Dominus cum eo, & erat ²
vir in cunctis prosperè agens: habitauítq; ³
in domo domini sui, qui optimè nouerat
Dominum esse cum eo: & omnia, quæ gereret, ab eo dirigi in
manu illius. Inuenítque Iosephi gratiam corâ Domino suo, & ⁴
ministrabat ei, à quo præpositus omnibus, gubernabat creditâ
sibi domum, & vniuersa quæ ei tradita fuerant: benedixitque ⁵
Dominus domui Aegyptij propter Ioseph, & multiplicauit tã
in ædibus, quàm in agris cunctam eius substantiam: nec quid-
quam aliud nouerat, nisi panem quo vescebatur. Erat autem ⁶
Ioseph pulchra facie, & decorus aspectu. Post multos itaque ⁷
dies

dies iniecit domina sua oculos suos in Ioseph , & ait : Dormi
 8 mecum. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad
 eā : Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid
 9 habeat in domo sua : nec quidquam est , quod non in mea sit
 potestate, vel non tradiderit mihi , prater te, quā vxor eius es:
 quo modo ergo possum hoc malum facere & peccare in Deū
 10 meum? Huiusmodi verbis per singulos dies & mulier mole-
 11 sta erat adolescenti, & ille recusabat stuprum. Accidit autem
 quadam die vt intraret Ioseph domū , & operis quippiā absq;
 12 arbitris faceret : & illa apprehensa lacinia vestimenti eius, di-
 ceret, Dormi mecum. Qui relicto in manu eius pallio fugit, &
 13 egressus est forās. Cūque vidisset mulier vestem in manibus
 suis, & se esse contemptā, vocauit ad se homines domus suę,
 14 & ait ad eos : En introduxit virum Hebræum, vt illuderet no-
 bis: ingressus est ad me, vt coiret mecum: cūque ego succla-
 15 masserem, & audisset vocem meam, reliquit pallium quod tene-
 16 bam, & fugit forās. In argumentum ergo fidei retentum pal-
 17 lium ostendit marito reuertenti domum, & ait : Ingressus est
 18 ad me seruus Hebræus quē adduxisti, vt illuderet mihi: cūq;
 audisset me clamare , reliquit pallium quod tenebat , & fugit
 19 forās. His auditis dominus, & nimium credulus verbis coniu-
 20 gis, iratus est valdè : tradiditque Ioseph in carcerem , vbi vin-
 21 cti regis custodiebantur, & erat ibi clausus. Fuit autem Domi-
 nus cum Ioseph, & misertus illius, dedit ei gratiam in conspe-
 22 ctu principis carceris. Qui tradidit in manu illius vniuersos
 vinctos qui in custodia tenebātur : & quidquid fiebat sub ipso
 23 erat. Nec nouerat aliquid cunctis ei creditis : Dominus enim
 erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.

P R Æ F A T I O .

De laudibus castitatis Sancti iuuenis Io seph.

*VO in sacris litteris traduntur per insignia castitatis exem-
 pla: alterum in Ioseph, virginea castitatis ; alterum in Su-
 sanna, coniugalis pudicitia. Vtriusque porro castitas perfe-
 cte, duplici argumenta explorata atque probata est: nam &
 vter*

uterq; tutò sine metu pœna atque infamiae peccare potuit: & nō peccare, sine maximo vitæ, ac famæ discrimine nō potuit. Sed illud maius in Ioseph, quòd ad peccandum plura & acriora habuit incitamenta, iuuenilē atate, secretum loci, opportunitatem temporis, securitatem criminis, flagrantissimam domine suæ voluntatem ultro expetentis, atque adeo instanter flagitantis: cui nempe si assentiretur, ingentia sperare commoda potuit; si repugnaret, extrema timere mala debuit. Verùm de castimonia Susannæ disputatum à nobis est in 15. Commentariorum nostrorum libro in Daniele: nunc de sancto Ioseph dicendum. Insignis porrò & excellens castitas non solum in populo Dei, verùm apud Ethnicos etiā magno semper in honore, & admiratione fuit: nam quo rarior hac apud illos virtus, eo admirabilior & gloriosior habebatur. Pauca quidem sunt apud illos præstantis exempla castimonia; sed ea tamen summis celebrata laudibus in cælum efferuntur: Ego aliquot, quæ memoratissima sunt, hîc strictim attingam, ut ex comparatione pudicitia Ioseph clariùs exsplendescat.

Aelianus libro tertio de Varia Historia, hac singularis continentia atque eximia pudicitia memorat exempla; Amabæus, inquit, Cytharædus, tanta fuit castitate, ut uxorem, quam formosissimam habebat, nunquam attigerit. Diogenes Tragædiarum actor, similiter ab uxore perpetuò se abstinuit. Fuit in Clitomacho Pancratiasæ tanta continētia, ut si forte canes cōcuntes vidisset, continuò vultum auerteret, & si quis inter conuiuia impudicus sermo effluxisset, confestim illinc decederet. Idem libro decimo quarto de Archita verecundia, & pudicitia hæc scribit: Architas adeo modestus, & continens erat, ut verba parum decora abhorreret. Cùm autem aliquando nescio quid minus honestum cogeretur dicere, non poinit adduci ut id faceret, sed omnino reticuit: illud verò in pariete descripsit: ostendens se quamuis coactum, non tamen dixisse id quod maxime cogeretur dicere. Verùm memorabilius illud est, quod de Spurina quodam Etrusco, libro quarto prodidit Valerius Maximus in hæc verba: Cùm in ea regione excellentis esset pulchritudinis adolescens nomine Spurina, atque ob eam rem complurium fæminarum illustrium sollicitaret oculos, ideoque viris, ac parentibus earum suspectus esset, quo talem suspicionem amoliretur, oris decorem vulneribus confudit, deformitatemque, sanctitatis suæ fidem, quàm pulchritudinem formæ, irritamentū alienæ libidinis esse maluit. In lib. 6. facinus Hipponis fæminæ Græcæ mirè prædicat: nā cùm illa hostium classe esset excepta, in mare se, ut pudiciā morte tueretur, abiicit. Cuius san-

Aelianus.
Exempla ca-
stitatis apud
Ethnicos.
Amabæus.
Diogenes.
Clitomac.
Archita.

Valerius Ma-
ximus.

Hippo.

Et ita gloriā aeterna traditam memoria, Gracia laudibus suis celebrādo quotidie florentiorem effecit. Sic Valerius Maximus. Conſimile fuit Lucretia facinus, Romanorum ſcriptis, nec ſatis iuſta cauſa, & ſine modo laudatum.

Hæc ſunt de inſignibus caſtitate viris, & feminis in antiquis Ethnicorum hiſtorijs prodita. nam quæ iactantur de continentia Bellerophon-tis & Hippolyti hîc prætereunda ſunt, tanquam fabuloſa Poëtarum cōmenta, fortasſe ad ſimilitudinem eorum, quæ in hoc loco narrātur de continentia Joſeph, ab illis compoſita & conſicta. Et verò, aliquot ſæculis antiquior illis fuit Joſeph: & qui ea cōmenti ſunt Poëta, haud paulo Moſe poſteriores extiterunt. Hæc igitur exempla caſtitalis ab Ethnicis celebrata, ſi vera ſunt, equidem digna eſſe commemoratione, & cōmendatione non abnuo, verum ea nihil ad Joſeph; cuius profectò virtus quanto fuerit præſtantior, in ipſo tractatu & explicatu hiſtorie eius oſtendemus. Nec ſanè caſtitas Joſeph virtus quadā ſolitaria fuit, ſed alijs pluribus, iſſque clariffimis comitata & condecorata virtutibus. Rupertus certè docet in egregio illo factò Joſeph quatuor eminere ac elucere eximias virtutes: hæc ſunt enim in lib. 8. Commentariorum in Geneſim, cap. 33. eius verba: In hac tribulatione Joſeph, in hoc abſcondito tempeſtatis discrimine, ubi vehementer exercitus & probatus eſt, quatuor agnoſcimus virtutes eius, temperantiā, iuſtitiam, fortitudinem, prudentiā. Quid enim temperantius eo, qui non cuiſlibet, ſed domine ſue dicenti, Dormi mecum, cum adoleſcens eſſet, non inclinavit animū? Quid iuſtius eo quod ille dixit: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo ſua: nec quidquā eſt, quod nō in mea ſit poteſtate, præter te, quæ vxor eius eſt: quomodo ergo poſſum hoc malū facere, & peccare in dominum meū? Quid fortiſſe ea perſeuerantia, qua uſq; in finem cōſtanter reſtitit domina ſapius, & inſtantiſſe ſollicitanti, ſicut ait Scriptura: Huiuſmodi verbis per ſingulos dies loquebatur, & mulier moleſta erat adoleſcenti, & ille recuſabat ſtuprum? Quid prudentiſſe eo, qui cum apprehenſo à muliere pallio ſuo, ad flagitium cōpelleretur; relicto in manibus eius pallio, auſugit, & ſe forās proripuit: tutius nempe iudicauit, veſtimentū ſuum cum temporali diſpendio excutere, & ignem procul à ſe abijcere; quàm ſilentio diu flammā ſæmineam in ſino ſuo alligare cum periculo anime ſue. Reſſe igitur hunc Pſalmiſta virum nūcupauit, dicens: Miſit ante eos virum. Hactenus ex Ruperto.

*Concludā hanc caſtitalis Joſeph laudationem, breui eius dē viri atq; 3
eleganti*

Rupertus.
Quatuor in-
ſignes virtu-
tes Joſeph.

eleganti praconio, quod S. August. in serm. 82. de Tempore scriptum reliquit: quanquā id ex B. Ambrosii in lib. de Ioseph, c. 5. maxima ex parte, eisdem planē verbis, nō modo sententijs, sumptū videtur. Sic autē scribit August. Sanctus & fidelis Domini famulus Ioseph, tribulationibus iustus ostenditur. Qui primò per inuidiā fratrum, Ismaelitis in seruū additus; & ab eis venditus, à quibus se viderat adorandū; deinde Aegyptio domino traditus, semper tamen ingenui animi tenuit bonitatē, docuitq; exēplo suo, & seruos, & liberos in peccādo nō conditione aequales esse, sed mente. Cum esset facie decorus, & speciosus valdē, pulchritudinē suā nō ad alienā deriuauit iniuriā, sed ad suā gratiam conseruauit: hoc se pulchriorem iudicans, si non dispēdio castitatis, sed cultu pudoris speciosior probaretur: & illū esse verum decorē, qui nō alienos oculos captaret, nec mentes fragiles vulneraret. Magnus planē vir, qui venditus seruire tūc nesciuit; ad amatus, non redamauit; rogatus, non acquieuit; apprehensus, aufugit. Concupiscitur adolescens à domina, sed ad concupiscentiā pronocatus & rogatus, refugit. Illa, quæ in ceteris imperabat, vna hac in re blādiendo humiliter supplicat. Sed ille non erat videre quæ illa nō videbat. Pulchrior erat intus Ioseph quā foris, pulchrior in luce cordis quā in facie corporis, quò illius fāmīna oculus non penetrabat, inibi sua ipse pulchritudine fruebatur. Intuens ergo interiorem pulchritudinem castitatis in speculo conscientia suā, quomodo illam maculari, quomodo violari fāmīnea tentatione permetteret? Hæc Augustinus.

Præconiū
ritatis Io-
seph ex
S. August.

Inuenit Ioseph gratiam corā domino suo, & ministrabat ei: à quo præpositus omnibus gubernabat creditam sibi domū, & vniuersa quæ ei tradita fuerant.

VERS. 4

4 **S** H **V** N c locum pulchrē ad hunc modū Philo enarrat: Ioseph in Aegyptum abductus, & Eunuchō in seruitutem traditus: cum ante paucos dies, egregiæ honestatis, & generositatis magnū dedisset specimen: cōseruis est præpositus, curator totius familiæ. Iam enim herus multis argumentis liquidò cognouerat, eū non sine diuina prouidentia singula tum dicere, tum facere. Ergo in speciem ab emptore suo domui præpositus est; reuera autē à natura cōciliatē illi magnæ gētis ac regionis principatū. Oportebat enim futurū administratōrē Reipublicæ prius exerceri in rebus æconomicis: nā & domus est quædā parua ciuitas; & æconomia est velut cōpendiosa Respublica: sicut etiam ciuitas est magna quædam domus; & Politia est cōmunis quædā Oeconomia. Ex quo facillē intelligitur, eundē esse idoneum & aptū dispensationi domesticæ, atque publicæ administrationi; quamuis hæc multitudine & magnitudine differant. Id quod etiā in pictura, & fictura videre est:

Philo in libro
de Ioseph.

nam bonus statuarius vel pictor, siue colosseas magnitudines faciat, siue parua opera, eandem artem ostendit. Sic Philo.

VERS. 6.

Nec quidquam aliud nouerat, nisi panem
quo uescebatur.

Rabbi Salomonis.

Ecce uerba possunt referri ad Phutipbarem, & ad Ioseph. Relata ad Phutipbarem tripliciter exponuntur. Prima expositio est Rabbinum Salomonis, qui nomine *panis* metaphoricè significari putat uxorem: & uult hunc esse istorum uerborum sensum: Phutiphar nihil rerum suarum curabat, omnia permittens curæ & industriæ Ioseph; excepta uxore, quam solam in eius potestatem minimè tradiderat. Nam & hoc Ioseph dixit dominæ suæ; *Ecce, omnibus mihi traditis, dominus meus ignorat quid sit in domo sua, nec est aliquid, quod non mihi tradideris, præter te, quæ uxor eius es.* Quòd autem nomine *panis* nonnunquam significetur in Scriptura mulier, probat iste Rabbinus uerbis illis Salomonis Prouer. 9. *Aqua furtiua dulciores sunt, & panis absconditus suauior*, quibus uerbis significatur uxor aliena, quam occultè quispiam cognouit. Verùm hæc interpretatio nimis dura est, & talis locutio tam allegorica à simplicitate & perspicuitate narrationis historica longe uidetur remota & aliena. Altera expositio est Aben Esræ, sic interpretantis hæc uerba; Phutiphar omnia sua communicabat cum Ioseph, præter panem, id est, cibaria, quæ nolebat habere communia cum Ioseph: siquidem, & infrà dicitur Gene. 43. illicitum erat Aegyptiis comedere cum Hebræis, & profanum putabant huiusmodi conuiuium: Tertia expositio, quæ simplicior, & rector, & apertior est, ideòque probabilior, huiusmodi est: Phutipbarem adeo curam omnem rerum suarum contulisse in Ioseph, ut ipse nihil prorsus curaret, nisi edere, & bibere: ut sit Hebraismus, significans, eum fuisse omnino vacuum à cura rerum suarum, nihilque earum sollicitum.

Aben Esra.

Si autem uerba ista referantur ad Ioseph, ut quidam putant referri debere, hanc reddunt sententiam: Ioseph cum in potestate sua haberet omnia bona domini sui, cumque multa ex illis deriuare posset in emolumentum suum, nihil planè sumpsisse sibi ex illis; sed pro tam fideli, & industrio, & laborioso seruitio suo, nihil mercedis accepisse præter quotidianum cibum. Atque hunc fuisse panem siccum, qui erat cibus seruorum. Hoc autem Scripturam commemorasse, quòd admirabilius esset quod mox subdit, eum fuisse decoro vultu, & eleganti facie, cum tam paucis & uili cibo uesceretur: uidelicet, simile quid contigit Ioseph, eius quod accidisse legimus Danieli, & focis eius; qui leguminibus tantum uescentes, & aquam bibentes, pinguioribus erant atque pulchrioribus quam alij qui cibatu & potu regio nutriebantur. Ergo significatur illis uerbis, Ioseph pro seruitute sua & labore nihil mercedis præter diurnum & quotidianum cibum, seruis præberi solitum, accepisse. Aristoteles lib. 1. Oeconomicorum, cap. 5. qualis cibus potusque præbendus sit seruis, hunc in modum præcipit: Quoniam uini potus etiam liberos ad insolentiam impellit, & apud

Danieli. 1.

Aristot.

& apud multas nationes ingenui quoque ab illo se abstinere, vt Carthaginenses dum militant: patet, vini aut nihil, aut perparum dandum esse seruis. Tria verò cùm sint, opus, cibus, & castigatio; cibus quidem sine castigatione & opere petulantes reddit seruos: opus verò & castigatio sine cibo, violenta res est, & infirmum facit seruum. Restat igitur vt opus faciendum illi tribuat, & cibum sufficientem: sine mercede enim dominandum non putant; merces autem serui, cibus est. Oportet item indulgere illis, & permittere singula secundum merita, & cibum, & vestem, & quietem, & castigationem verbo & opere. Hæc Aristoteles. Cuius sententiæ mirè consona sunt quæ legimus in lib. Ecclesiast. cap. 3. his verbis: *Cibaria, & virga, & onus, Afino: panis, & disciplina, & opus seruo.*

Erat autem Ioseph pulchrâ facie, & decorus aspectu.

VERS. 6.

6

VNC locum tractans Chrysostomus homil. 62. in Genesim. Mala bestia, inquit, est Diabolus: vt primû enim vidit Ioseph gratiosum esse apud dominum suum, & in rebus aduersis clariorem fieri; fremit dentibus, & insanit, nec videre potest iustum in dies magis clarescere. Quocirca profundum barathrum effodit, & horrendum præcipitium parat, quo illum maximo, vt sperabat, damno præcipitet: & grauissimam tempestatem excitat vt violentum ille naufragium faciat: sed denique intelligit, & contra stimulum calcitrare, & in damnum suum recidere quæ parabat in exitiû illius. ecce tibi, ex pulchritudine Ioseph occasionem capit perdendi eum, vnde subdit Scriptura: *Erat Ioseph pulcher specie, & formosus aspectu*: Hæc enim de eo narrat Scriptura, vt ostenderet pulchritudine adolescentis captam dominam eius, ad nefarium eius concubitum fuisse incitatum. Hæc Chrysostomus.

Chrysostom.

Memoratur igitur in hoc loco insignis pulchritudo Ioseph, præter causam proximè dictam ex sententia Chrysostomi, duas alias ob causas. Ac primò quidem sic magis commendatur virtus castimonie Ioseph, qui tanta præditus pulchritudine, nihilominus studiosè, ac religiosè castitatem animi & corporis coleret. Pulchritudo nempe corporis plerumque magnum est castitatis periculum, & laqueus Diaboli, & illecebra voluptatis, & irritamentum peccati. Pulchritudo item superbiam gignit; superbia facit incogitantiam, & incuriam sui, & rerum cautè agendarum imprudentiam, atque negligentiam; negligentia porro procliuatatem facit ad labendum in flagitia. Itaque pulchritudo corporis sine animi pulchritudine, quam facit virtus, non solum hominem non decorat, verum sæpe ingens occasio est maioris eius deformitatis & turpitudinis. Audi Salomonem Prouerb. 11. *Circulus aureus, inquit, in naribus suis; mulier pulchra, & fatua.* Quam sententiam apertius ita reddiderunt lxx. *Sicut in auribus aurea in naribus suis, sic mulieri vecordi pulchritudo*: Cuius similitudinis, & comparisonis hæc est vis & sententia: sicut anulus aureus positus in naribus suis, non ornat, nec decorat suam; sed, contra sus nitorem eius conspurcat & foëdat, rictu terram fodiendo, & nares cæno immergendo;

Cur memoratur pulchritudo Ioseph.

ita mulier pulchra, sed improba, pulchritudinem corporis dedecorat & turpat, animum flagitijs inquinans. Haud talis profectò Iosephus fuit, in cuius pulchro corpore pulchrior animi virtus habitabat: nec tam hominibus ob corporis pulchritudinem, quàm Deo propter pulchritudinem animæ gratus & amabilis erat.

VERS. 7. Post multos itaque dies iniecit domina sua oculos suos in Ioseph, & ait, Dormi mecum.

*Philo in libro
de Ioseph.*

HISTORIA huius rei breuibus sic enarrat Philo: Postquàm Ioseph egregiam laudem in dispensatione herilis domus, omniumque rerum eius consecutus fuerat, insidias herilis vxoris pertulit, insano amore correptus. Capta si quidem est adolescentis pulchritudine: & affectu indomito rabida, de stupro eum tentauit repugnantem validè, ac ne audire quidem tale sustinentem, propter innatam sibi, & continua meditatione confirmatam honestatem, atque temperantiam. Sed vbi crescente in dies flammâ cupidinis, atque incesta concupiscentiâ, continuè tentando, semper repulsam passa est mulier, tandem impotens animi, atque impatiens libidinis, ad vim conuersa, in adolescentis pallium manus coniecit; magna illum contentione trahendo in thalamum suum, robur videlicet dante affectione, quæ solet, etiam timidos & debiles, audaces & fortes facere. Sic ille.

Quando euenit hæc tentatio Ioseph.

Post multos dies, id est, multo post tempore, quàm venditus fuerat Ioseph Phutiphari Aegyptio, & magna cum laude fidei, & industriæ, & diligentia in domo eius versatus fuerat. Sed quot annis post eius venditionem euenit, quod hîc narratur? Decem fortasse vel vndecim circiter annis, vt quo tempore tentatus, & sollicitatus est à domina sua, iuuenis fuerit septimum & vigesimum circiter annum agens, nempe in ipso iuuentutis flore. Hoc autem colligi ex ipsa Scriptura posset ad hunc modum: Cum venditus est isti Phutiphari, nondum expleuerat decimum septimû annum, vt ex superiori cap. 37. manifestum est: statim autem post hanc tentationem dominæ suæ missus est in carcerem; vbi non multo post exposuit somnia pincernæ & pistoris regis Pharaonis, vt patet ex ca. 40. Genes: post duos autem annos eductus est de carcere vt interpretaretur somnium Pharaonis, quo tempore 30. erat annorum, vt ex ca. 41. perspicuum est. Videtur igitur tentatio hæc castitatis Ioseph accidisse triennio ferme antequam è carcere educeretur, id autem est, anno ætatis suæ vigesimo septimo.

Iniecit domina sua oculos suos in Ioseph. Ecce tibi noua, & prioribus periculosior tentatio & vexatio Ioseph. Vixdû respirauerat à prioribus malis, & malum aliud atrocius & formidabilius in eum inuadit. Non enim patitur Diabolus sanctos Dei seruos quietè agere, sed infestat & vexat eos identidem, vt assidua tentationis molestiâ inquietans ac perturbans eos, de proposito & studio colendæ virtutis detrahât: nam quo magis crescit
eorum

eorum virtus, hoc magis crescit eius inuidia, & cupido perdendi bonos. Sedenim tentatio Ioseph partim à Deo permiffa est, quò magis exercita & probata eius virtus cresceret meritis & præmijs; & clarissimum eius castitatis exemplum maximo esset posteris ad eius virtutis studium cultumque incitamento. Partim tentatio illa fuit à Diabolo, conante per muliebres lasciuias & illecebras, & dulcem carnis voluptatem sanctissimum iuuenem perdere. Vñs porro est ad id perficiendum muliebri instrumento, sapius nimirum expertus id sibi ex voto successisse: nam & per Euam perdidit Adam, & per speciosas mulieres, filios Dei: quam ob causam exitium hominum per diluuiũ euenerat. Con similiter nunc ad expugnandum sanctissimi iuuenis animum adhibet dominam eius ad id efficiendum, & muliebri pulchritudine ac lasciuiâ, herilique auctoritate, gratiaque præpotentem.

Genes 3. & 6.

Hier. 9.
Thren 3.

Ambros. in la.
de Ioseph. c. 5.

10 Sed perpendenda sunt verba illa: *Iniecit oculos in Ioseph*. Nimirum nisi mulier lasciuia intentis oculis atque animo pulchritudinem Ioseph aspexisset, non eum tam insanè, ac perditè adamasset. Mors itaque ad eam per fenestras ascendit, & oculus eius deprædatus est animam eius. Non igitur Ioseph aspectum dominæ ambiuit, non se oculis eius obiecit; non aspectari & amari ab illa concupiuit: illa petulantè aspexit, illa lasciuos oculos in castum iuuenem coniecit impudenter. Rectè itaque B. Ambrosius hoc ipsum pensans. Illa petulantibus, inquit, aspexit oculos; illius crimen solius est quæ male vidit; non huius, qui se malè videri noluit. Nec in eo quòd visus est, culpa est: non enim erat in potestate serui ut non videretur, maritus cauere debuit oculos vxoris. Sed quia hic nihil timebat de coniuge, arbitrabatur Ioseph testimonium esse castimoniz, non remissionem iniuriæ. Discant etiam viri cauere oculos fœminarum: adamatur enim, etiam qui noluit amari: denique adamatus est Ioseph, qui amantem contempserat. Et bene Scriptura excusauit Ioseph, dicens: *Immisit oculos vxor domini eius in Ioseph*, hoc est, non iste se ostentauit, nec cepit incautam: sed ista retia sua misit, & indagine sua capta est: laqueos suos sparsit, & suis ipsa hæsit vinculis. Sic Ambrosius.

11 Tria porro procacis & lasciuæ mulieris tela sunt quæ vibrat in vecordes amantes. Primum telum est oculorum ipsius, alterum verborum, tertium assiduæ interpellationis, & sollicitationis. Hisce tribus telis voluisse dominam Ioseph animam eius confodere, non obscurè indicat Scriptura: nam de primo telo ait: *Iniecit oculos suos in Ioseph*: de secundo: *Et ait dormi mocum*, de tertio, *huiuscemodi verbis, per singulos dies loquebatur, & mulier molesta erat adolescenti*. De tribus autem huiusmodi telis eleganter Ambrosius: Prima, inquit, adulteræ oculorum tela sunt: secunda verborum. Sed qui non capitur oculis, potest verbis resistere: Suppetit enim defensio, vbi adhuc liber est affectus, idèoque scriptum est, *Quia ille noluit*. Primum igitur Ioseph congressione mentis superauit, ranquam scuto animi in se repellens irruentem: deinde sermone, ranquam hasta vibrauit, ut se illa reuocaret, *Et dixit vxori domini sui*, Rectè vxor domini, non ipsa Domina dicitur, quia non potuit extorquere quod voluit imperare.

Ambrosius.

Nam

Nam quo modo domina, quæ seruulis incentiua libidinis præstabat? Ille Dominus, qui amantis non excepit faces; qui lenocinantis vincula non sensit: quem nulla mortis formido perterrituit: qui maluit liber criminis mori, quàm criminosa potentia eligere consortium. Ille liber, qui turpe credidit vicem gratiæ non referre. Sed tanquam beneficij herilis, & innocentia suæ debitor fugit crimen ingrati; peccatiq; labem, & culpæ contagium, quasi iustus horrescit. Tertium spiculum adultera interpellandi assiduitate vibrabat: sed Ioseph non audiebat eam. Habes post prima verba quid caueas. Non solum lubrica, sed etiam procax, & importuna, & petulans est libido, nec habet quod vereatur adultera, quæ dispendia pudoris prius non doluit, infidiatur ut capiat. Hactenus ex Ambrosio.

*Cic. ad Lucium
lib. 5. Epist.*

Et ait, Dormi mecum: Verum esse animaduerto in hac muliere, quod 12 quidam festiuè dixit: Qui semel verecundia fines transierit, eum bene ac nauiter oportet esse impudentem. Adeone mulier ista omnem penitus animo atque ore pudorem exuerat, ut tam apertis & obscenis verbis, rem adeo flagitiosam & foedam, atque probrosam à seruo suo flagitare non erubuerit? Sed quæ pudorem ex animo & oculis abiecerat, quid mirum, eam in verbis tam inuerecundam atque impudentem fuisse? Habes igitur in Domina Ioseph exemplum mulieris insigniter impudentis, & lasciuæ; cuius contemplatione admirabilior existit virtus castimonie & constantia animi Ioseph.

**VERS. 8. &
9.**

Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam, Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua: nec quidquam est, quod non in mea, sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ vxor eius es: quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?

S. Bernard.

1. Cor. II.

IOSEPH, cum domum & omnia bona Egyptij domini sui 13 sibi credita sciret (ait Bernardus sermone 13. in Cantica) dominam non ignorauit excepta, & ob hoc non acquieuit contingere eam. Mulierem quippe nouerat gloriam esse viri, & iniquum sibi iudicauit, vice contraria, inglorium facere eum qui se fecerat gloriosum. Aduerit nimirum Ioseph, vir sapientiâ Dei prudens, virum, vxorem suâ fortiter, tanquam propriam zelare gloriam, sibi que ipsi reuuisse seruandam, non alij credidisse, & ideo manum ille ad non concessum extendere non præsumpsit. Sic Bernardus. Verum super istiusmodi verbis Ioseph, pleniori ac luculentiori oratione disputat Sanctus Gregorius libro 30. Moralium cap. 18. vel secundum aliam editionem cap. 9. hoc modo scribens: Ecce alius dum mundi huius successibus proficit, lenocinante cordis lætitiâ, tentari se luxuriæ stimulis sentit. Sed si Ioseph factum ad memoriam reuocat, in arce se castitatis seruat.

S. Gregor.

seruat. Qui cùm sibi à domina cõspiceret pudicitiaẽ damna suaderi, ait: *Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua:* Quibus verbis ostenditur, quia bona quæ assecutus fuerat, repenti memoriz intulit; & malum quod se pulsabat, euicit: & quia perceptæ gratiæ meminit, vim culpæ imminentis fregit. Cùm enim voluntas lubrica teneat in prosperis, hæc ipsa sunt prospera aculeo tentationis opponenda, vt eo rubescamus praua committere, quo nos à Deo meminimus gratuito dona percepisse: & illatam gratiam exteriorum munerum vertamus in arma virtutum, vt sint ante oculos quæ percipimus; & quæ nos alliciunt, subiiciamus. Quia enim voluptas ipsa in prosperitate nascitur, eiusdem prosperitatis est consideratione ferienda, quatenus hostis noster, vnde oritur, inde moriatur. Considerandum quoque est, ne acceptum munus vertamus in vitium, ne per fauorem vitæ nos absorbeat vorago nequitia. Iram namque contra nos superni Iudicis inextinguibiliter accendimus, si contra benignitatem illius, etiam ex ipsa sua largitate pugnemus. Sic Gregorius.

14 Cæterum orationem Ioseph tale flagitium recusantis atque auerfantis, paucis verbis expositam à Mose, Philo multis atque illustribus sententiis exornans atq; amplificans, ad hanc ferme sententiam scribit: Ioseph præsentem importunitatem mulieris fortiter submouens, in has liberas, & suo genere dignas voces erupit. Quid molesta es? bonis moribus & legibus vtimur nos Hebræi. Aliæ gentes puberibus 14. annum ætatis egressis permittunt vsum scortorum: apud nostrates, nulla est meretrix, capitali supplicio proposito talem quæstum exercentibus. Ante legitimam copulam, alios congressus cum muliere nescimus: casti castis, & virgines virginibus cõiungimur, nõ voluptatis, sed liberorum conquirendorum gratiã. Qui ad hanc diem purus mansi, non incipiam ab adulterio leges contemnere, flagitio pessimo, qui etiam si aliã perperam educatus essem, & obsecutus ætatis cupiditatibus, aut vestram imitatus lasciuendi licentiam, non tamen deberem alieno infidari matrimonio; quod crimen, cui mortaliũ non cædæ vindicandum videtur? nam de cæteris dissentire solent, in hanc solã omnes conspirant sententiam: ita vt vbique gentium, & terrarum, capitale scelus pronuntient adulterium, & deprehensos, iniudicatos dedant ei qui læsus est, necandos. Tu verò quasi res ista per se parum damnata sit, eam tertio scelere cumulas, cogens me non tãtum ad adulterium, sed etiam ad tori herilis iniuriam. An ideo in vestras ædes veni, vt relictis seruilibus ministeriis inebrier, & debeat cher in spes domini meo, coniugium, familiam, cognationem eius adulterare? Atque nõ solum officium ei, vt hero, sed & honorẽ vt benefactori debeo, qui omnia sua cõmisit fidei meæ, nihil excipiens, nisi te, amorem suum. Hancine igitur gratiam, vt illi referam, auctor es? Bonam scilicet gratiam, dignamque illius meritis. Herus me ex captiuo & extero, sua benignitate libertum & ciuem reddidit, tractatũ liberaliter: ego verò seruis domino iniuriam, ne captiuo quidem & extero tolerandam inferam? Et qua fronte potero post

*Philo in Lib.
de Ioseph.*

Comment. in Gen. Tom. 4.

b b b

admissum tantum scelus, illum aspicere? Conscientia, carnifex intestina, non sinet me oculos in illum erigere, etiam si nemo alius prodatur flagitium. Quanquam non deerunt qui prodant, præstò sunt enim latentes exploratores plurimi, quibus filere non licet. Taceo, quòd licet factum nemo enunciet, vel sentiat, ipse meus ero proditor, colore, aspectu, voce, detegens conscientiam. Sed fac nullum delatorem fore; assidentem Deo iustitiam res cunctas inspicientem non timebimus, non reuereremur, non perhorrescemus? Hactenus ex Philone.

Verumenimvero ponderanda sunt; magnam enim habent emphasis¹⁵ sim verba Ioseph dominæ suæ libidini assentiri nolentis. Duabus enim rebus tanto scelere admittendo se prohiberi ait: primò quidem in signi beneficentia domini erga se: cuius tot & tanta beneficia, si tanto maleficio rependat, ingratus & iniquissimus futurus sit, & nullo non dignissimus supplicio. Deinde, ab eo scelere deterri se affirmat contemplatione ac reuerentia Dei præsentis in omni loco, cunctaque inspicientis: cuius scientiam, ut nullum potest fallere peccatum hominis; ita nec iustitiam eius vindicem scelerum impune potest effugere. *Eccè dominus meus, omnibus mihi traditis.* O gratitudinem animi! ait Chrysof. Enumerat beneficia domini sui, ut doceat quantam ipse gratitudinem & reuerentiam erga dominum & coniugem eius habere debeat. Num ego, inquit, famulus sum? num peregrinus? num captivus? Tanta fructu domini mei securitate, ut omnia sua in manum meam tradiderit, nullo excepto, præter te: & cum aliis omnibus ego præsum, tibi subicior, quæ extra meam es potestatem. Deinde, ut lethalem ei plagam inferret, & recordari faceret viri benevolentiam, & persuaderet ei ne tam ingrata esset erga coniugem suum, adiunxit, *Quæ uxor eius es.* Quibus verbis oblique ac latenter admonuit eam: conditionis suæ, & officij, & fidei, quam in uxorio contractu promiserat, & debebat marito: Non enim uxor, auctore B. Paulo, potestatem habet corporis sui, sed vir.

Quomodo ergo possum hoc malum facere? Magnum nempe malum est adulterium: nam præter illicitæ voluptatis turpitudinem, est præterea cum ingenti coniunctum iniustitia, propter insignem, quæ marito sit, iniuriam; violata scilicet uxore, qua nihil est illi cõiunctius. Est quoque in adulterio, execrandum perfidie crimen, nefarie prodita fide coniugalìs pudicitie. Est item magna iniustitia, aduersus mariti prolem. si quidem non raro fit, ut ex adulterio geniti, pro veris mariti filiis habeantur: & adulterinus filius interdum censetur primogenitus, sitque bonorum hæres; legitimis filiis atque hæredibus per summam iniuriam, hæreditate fraudatis atque priuatis. Sed quid est illud, *Quomodo possum hoc malum facere?* Idem inperpetuo est, quasi dixisset, Nullo modo possum facere. At enim Ioseph libero erat præditus arbitrio, ad malum proclui, non solum flexibili. Num istud dicens Ioseph oblitus fuerat humanæ fragilitatis, atque propensionis ad peccandum, de qua nimirum dictum a Deo fuerat, ut legimus Gen. 8. *Sensit, & cogitatio humani cordis in malum prout supra ab adolescentia sua.* Enimvero in arduo est vir-

tus, peccare autem in proclui & lubrico. Verè tamen illud dixit Ioseph: non quidem humanam libertatem, & natiuitatem eius ad malum procluiatē abnegando, sed alia ratione, quam hīc paucis aperiemus. Hoc nēpe inter homines improbos atq; probos, & sanctos viros interest: quòd illis malè facere, promptū est, nec modò facilè, verū etiam iucundū, *letantur enim, inquit Scriptura, cū malè fecerint, exultant in rebus pessimis, & per risum atque iocū scelus operantur.* Contra verò benefacere, est illis difficillimū, quin etiam quodāmodo impossibile. Sic enim de huiuscemodi hominibus loquitur Hier. c. 13. *Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cū didiceritis malum.* At verò sancti viri promptissimi & velocissimi sunt ad faciendum bonum; malum autem facere, videntur sibi nec scire, nec posse: Simples vtiq; in malo, & prudentes in bono. Tanta quippe ad bonum propensio eorum est, & auersio à malo; & ita per Dei gratiam stabiliti, & firmati in bono, & alienati à malo sunt, vt idem videatur ipsis fieri aliquid non debere, atque non posse. Vulgò etiam itidem loquimur: nam quem vnice diligimus, de eo solemus dicere, Non possum ei non bene velle: contrà autem quem valde odimus, dicimus non posse nos eum aspicere, nec humaniter alloqui: Hoc sanè modo Genesis 37. scriptum est de fratribus Ioseph: *Oderant eum, nec poterant ei quicquam pacifice loqui.*

17 *Et peccare in Deum meum.* Tria sunt quasi vincula, quibus viri Sancti fortissimè constrictos se, atque compeditos sentiunt, ne possint Deum offendere. Primum vinculum est reuerentia diuinæ maiestatis vbique præsens, & cuncta cernentis. Sancti enim viri semper in conspectu Dei ambulantes, videntur sibi non posse non omnia castè sanctèque facere, & ne præsens numen vlla re offendant, ab iis omnibus, quæ displicent ei religiosissimè cauere debere. Contrà quàm faciunt homines improbi: de quibus dicitur Psalm. 53. *Non proposuerunt Deum in conspectu suo.* Et Psalm. 9. *Non est Deus in conspectu eius, inquinata sunt via illius in omni tempore, auferuntur iudicia tua à facie eius.* Et de senibus illis accusatoribus Susannæ scriptum est Dan. 13. *Euerterunt sensum suum, declinauerunt oculos suos, vt non viderent Cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum.*

De tribus vinculis quibus sancti viri tenentur adstricti, & collibentur à peccando.

18 Alterum vinculum, quo ita fortiter sancti viri obstricti Deo tenentur, vt videantur sibi non posse in eum peccare, est recordatio beneuolentiæ ac beneficentiæ Dei erga ipsos, & beneficiorū eius, partim iam acceptorum, partim in futurum promissorum: Validissimum esse hoc vinculum, declarauit Dominus per Oseam cap. 11. illis verbis: *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis: Quid est, traham eos? num violenter? nequaquam; sed efficaciter mouebo eos, & omnino venire ad me, mihiq; adhærere faciam: sicut in quadam Oratione dicit Ecclesia: Et nostras ad te rebelles compelle propitius voluntates. Quid est, In funiculis Adam? id est, ijs funibus, quibus trahi solent homines. Est enim eo loco nomen Adā non propriū primi hominis, sed cōmuniter*

bbbb 2

significans hominem: sunt autem huiusmodi funes & vincula, amor & beneficia, vnde subdit, *In vinculis charitatis*: Hoc etiam in vulgari sermone usurpari solet, vt cum dicitur, Obligauit vel obstrinxit me sibi amore & beneficiis. Si autem Ioseph propter aliquot beneficia, quæ à domino suo acceperat, adeo se obligatū illi, atque obstrictū sentiebat; vt ex animo diceret, se in eum peccare non posse; quanto magis videri nobis deberet impossibile in Deum peccare, cuius in nos tot & tanta existant beneficia, præterita, præsentia, futurāq;? & in quo viuimus, mouemur, ac sumus; & cuius est beneficium, quicquid boni, corpore, animoq; habemus?

Act. 17.

Tertium vinculum, est timor Dei, quem generat in animis nostris, 18
contemplatio seuerissimi iudicij, & inflexibilis iustitiæ Dei incredibili rigore vindicantis peccata, nec vllum relinquentis impunitum. Recordatio item iudiciorum Dei aduersus multos peccatores, quos etiam in hac vita grauissimis & atrocissimis suppliciis puniuit. Verum super omnia à peccando reprimat, & quasi refrænat intenta consideratio illius generalis atque horrendi iudicij, quo Deus post sæculi consumptionē, mortales omnes iudicaturus est, & redditurus cuique secundum opera eius. Quod quidē iudicium prophetica oratione graphicè depinxit Dan. c. 7. Atque hoc probè intelligens Dauid, flagrantissimè optabat, atque obnixè petebat, hoc Dei timore non solum constringi animum suum, sed etiam configi carnes suas. *Confige*, inquit, *timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timeo*. De huiusmodi porro timore diuini iudicij, quo vehemēter reprimimur à peccando, grauissimam & disertissimam Magni Basilij orationem lubet hīc adscribere: quam equidem dum lego, ita motibus quibusdam diuini timoris, pulsibusque animum meum quati, afficiq; atq; inhorrescere sentio, quasi coram iudicio illud spectarem. Verba Basilij super illo versu Psal. 33. *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos*, huiusmodi sunt: Cum te appetitus inuaserit peccandi, velim cogites horribile illud & intolerabile Christi tribunal, in quo præsidebit Iudex in alto & excelsio throno: astabit autem omnis creatura ad gloriosum eius conspectum contremiscens. Adducendi etiam nos sumus singuli, eorum quæ in vita gessimus rationem reddituri. Mox illis, qui multa mala in vita perpetrarunt, terribiles quidam & deformes assistant Angeli, igneos vultus præ se ferentes, atque ignem spirantes; ea re, propositi & voluntatis suæ acerbicatem ostendentes: noctique vultu similes, propter mœrorem & odium in humanum genus. Adhęc, cogita profundum barathrum, & inextricabiles tenebras, & ignem carentem splendore, vrendique vim habentem, sed priuatum lumine: deinde vermium genus venenum immittens, & carnem vorans, inexplēbiliter esuriens, neque vnquam saturitatē sentiens, atque intolerabiles dolores corrosione ipsa insigens. Postremò, quod supplicium omnium grauissimum est, considera opprobrium illud & confusionem sempiternam. Hęc time, & hoc timore instructus, animam à peccatorum concupiscentia, tanquam fræno quodam reprimere.

Locus psalmi
118.

Memorabilis
sententia B.
Basilij.

Sic Basilus. Hoc igitur triplici funiculo & vinculo, quod difficile rumpitur, adeo se constriatum, atque impeditum sentiebat Ioseph, ut diceret se malum illud facere in dominum suum non posse.

Huiusmodi verbis per singulos dies loquebatur, & mulier molesta erat adolescenti: & ille recusabat stuprum. VERS. 10.

20

IMPORTUNA res est mulier, nec acquiescens vnquam, quoad optatis suis annuat, & satisfiat postularis. Mulier enim libidiosa & lasciuia facile vincit etiā fortissimos, vel procacitate petendi, vel importunitate flagitandi. Perillustre habemus exemplum huius rei in Samsonē, quem inuidum atque insuperabilem hostibus petulens illa muliercula Dalida assiduitate, atque importunitate precum vicit, & perdidit. Sic enim legimus in lib. Iudicum cap. decimo sexto: *Cūque molesta esset ei (Dalida) & per multos dies ingiter adhereret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima eius (Samsonis) & ad mortem usque lassata est. Tunc aperiens veritatem rei dixit ad eam, &c.* Aestimā hoc loco, prudens Lector, robur virtutis, atque animi constantiam Ioseph. Iuuenis erat, quæ ætas feruore sanguinis, & ardore cupiditatum procliuis est ad libidinem: incitabatur, & sollicitabatur à domina sua, à qua, si ei assentiretur, ingentia expectare bona poterat: sin autem repugnaret, grauissimas calamitates & mala timere debebat. Nec semel tantum, aut leuiter: sed vehementer, & instanter, & assidue sollicitatus est. Etiam ingentes arbores magnis crebrisque percussæ ictibus concidunt: etiam durissima saxa minutissimis assidue cadentibus guttis excauantur: quanto magis homo magnitudine, & assiduitate tentationum superabilis est: cuius caro non est ænea, ut inquit Iob, nec fortitudo eius est fortitudo lapidum? Hoc igitur exemplo Ioseph satis apparet, nullā esse nec iustam, nec idoneam, nec probabilem peccandi excusationem: non humanæ naturæ infirmitatem, non ad libidinem iuuenilis ætatis procliuitatem, non obiectas extrinsecus occasiones, non illecebras, non irritamenta, non magnas spes commodorum, non ingentem metum calamitatum, & malorum terrorem, non assiduam atque importunam sollicitationem: his enim omnibus grauissimè tentatus est Ioseph: & hisce quasi machinis vehementer appetitus, validè oppugnatus, diu multumque vexatus, nec vinci potuit, nec de proposito colendæ castitatis, vel transuersum, ut aiunt, vnguem dimoueri. Malum igitur est peccare, sed peccatum exulando, aut eleuare, aut penitus à se amouere conari, Psal. 40.
 insignis est prauitatis: quam abesse cupiens à se
 Dauid, precabatur Deum, dicens: *Non
 declines cor meum in verba malitia,
 ad excusandas excusationes
 in peccatis.*

bbbb 3

VERS. II. Accidit autem quadam die, ut intraret Ioseph domum, & operis quidpiam absque arbitris faceret: & illa apprehensa lacinia vestimenti eius diceret, Dormi mecum.

Vius rei, quam stricte attigit Moses, historiam, enucleatius, pleniusque, appositis quibusdam circumstantiis & illustribus sententiis, enarrat Iosephus 1. libr. Antiq. hunc in modum scribens: Mulierem semel data repulsa, magis etiam accendebat, quod non putaret Iosephum repugnaturum: & non cessante morbo, secundas illi pergit admovere machinas. Ergo, publico festo instante, cuius celebritatem à sceminis quoque frequentari mos erat; fingit illa morbum apud maritum, captas solitudinem, & ad sollicitandum Ioseph opportunitatem. Quam nacta, supplex talibus eum blanditiis adoritur: Satiùs fuerat primis meis precibus cedere; idque vel dignitati precantis deferre, vel amoris flagrantia, qua cogente, oblita me domini esse, ad tam abiecta verba descendi. Sapiens tamen, si vel nunc cedes, & prius erratum corriges. Siue enim iterum rogari cupis, iam id facio nunc etiam vehementius quam antea; nam & ad hoc simulavi ægritudinem, & festi lætitiā tua causa contempsisti: siue prius diffidebas, tentari te putans malitiosè; nunc certò potes argumento colligere, ex animo me agere, atque in eadem perstare voluntate. Quare aut elige meæ obsequii voluntati, & amanti morem gerere, maiora in dies commoda expectans, aut odium meum, & vindictam perhorresce, si meæ gratia, castitatis opinionem & studium antepones. Nihil ea te iuuabit, mihi crede, si ad maritum te deferam, & me de stupro à te appellatam dicam: quantumlibet tua veriora fuerint verba, mea tamen credibilia erunt marito. Adhæc verba, lacrymasque verborum testes, nec blanditiis illici, nec miseratione flecti, nec terrore cogi potuit Ioseph, quo minus perstaret in suo tuenda pudicitia proposito: constantèrque restitit intentanti iniustam afflictionem, malens acerbissima quæque perferre, quam oblati perfrui voluptatibus: non ignarus iusto se dignum fore supplicio, si quidquam tale in mulieris gratiam admitteret. Hactenus ex Iosepho.

Oratio domini
ad Ioseph.

Apuleius de
Asino aureo.

Accidit autē quadā die, ut intrāret Ioseph domū, &c. Solitudo, & secretū loci, permagnum est inuitamentum peccati, atque incitabulum libidinis. Mulier quādā incesto priuigni sui amore capta, talibus quibusdā verbis eum incitabat ad patrandum flagitium: Habes, inquit, solitudinis plenam fiduciam, habes capax admittendi facinoris otium. Nam quod nemo nouit, penè non fit. Poëta etiam ille, turpium amorum doctor simul & medicus, docet solitudinem amantibus apprimè periculosam & noxiam esse tutiusque esse in oculis omnium versari:

Quisquis amat (loca sola nocent) loca sola caueto.

Quò fugis? in populo tutior esse potes.

Nam tibi secretos augent secreta furores.

Est opus auxilio? turba futura tibi est.

Hanc

Hanc ob causam Homerus honestas & pudicas matronas inducit eum magno famularum comitatu, & nunquā incommittatū solāque incedentes: tanquam solitudo mulieris, impudicitiae suspecta sit. Pro illo, *Operis quidpiā absque arbitris faceret.* Chaldaicè est: *Vi inuestigaret scripta rationis suae.* Id autem est, ut tanquam dispensator, procuratorque bonorum herilium, exquireret & scrutaretur libellos dati & accepti. Non igitur ingressus iste Ioseph in domum heri sui culpabilis est, utpote officij sui exequendi necessitate, vel diligentia factus.

Qui relicto in manu eius pallio fugit, & egressus est forās.

VERS. 12.

23

NON tam admirabile fuit, ut mihi videtur (ait Chrysostomus hom. 62. in Genesim) tres illos iuvenes in medijs Babylonicae fornacis flammis illaesos atque intactos mansisse, quā admirabile & rarum est hoc, quod de sancto Ioseph dicitur: qui ne retineretur vestimentis ab illa polluta, & lasciuia muliere, relictis propriis vestibus in eius manibus, resiliuit. Sicut autem tres illi pueri propter virtutis suae praestantiam, superiores igne fuerunt: ita & hic, quia quod erat in se, offerebat Deo, & continentiae certamina, magno robore, & constantia animi peragebat, idcirco insuperabili praesidio Dei munebatur: neque enim potuisset, nisi dextera Dei protectus, & adiutus, tantum certamen superare, & ex retibus illius libidinosae mulieris euadere. Videre igitur erat admirabilem iuuenem, nudum quidem corporis vestibus exire, sed pretiosis continentiae vestimentis pulchrè indutum atque ornatum, & quasi ab incendio illaesus effugere, nec solum non adustum, sed multo etiam clariorem ac splendidiorem factum. Sic Chrysostomus.

Chrysostom.
Dan. 7.

Sanctus Hieronymus in lib. 1. aduersus Iovinianum, hoc exemplo Ioseph, qui apprehensus pallio à lasciuia muliere, reliquit ipsum in manibus eius, ne vel eam tangeret, vel ab ea tangeretur, docet, vel ipsum mulieris tactum, quasi contagiosum & venenatum, esse viro fugiendū, non minùs quā rabidissimae canis morsum. Verba Hieronymi haec sunt. Animaduertenda est Apostoli prudentia: Non dicit: Bonum est uxorem nō habere, sed: *Bonum est mulierem non tangere*, quasi & in tactu periculum sit, quod qui illam tetigerit, non euadat, nempe quae virosum preciosas animas rapit, & facit adolescentium euolare corda. Alligabit quis in sinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit super carbones ignis, & non ardebit? Quomodo igitur qui ignem tetigerit statim adurit: ita viri tactus & foeminae, sentit naturam suam, & diuersitatem sexus intelligit. Narrant & gentiliū fabulae, Mithram, & Erichthonium, vel in lapide, vel in terra de solo aestu libidinis esse generatos. Vnde & noster Ioseph, quia tangere volebat eum Aegyptia, fugit ex manibus eius; & quasi ad morsum rabidissimae canis, ne paulatim virus serperet, palliū quod tetigerat, abiiecit. Hec ex Hieronymo.

S. Hieron.
1. Cor. 7.
Vel ipsum mulieris tactum, quasi contagiosum, & venenatum, esse viro fugiendum.

Iosephus

*Oratio Ioseph
renocantis do-
minam suam
à turpi propo-
sito, & libidi-
ne, Authore
Iosepho.*

Iosephus lib. I. Antiquitatum, egregiam refert orationem, qua vsum esse ait sanctum iuuenem Ioseph, à nefario illo proposito, turpique libidine dominam suam reuocare conantem. Ipsam quoque mulierem, Iosephus inquit, admonuit sanctus iuuenis Ioseph officij sui, iurisque coniugalis ac consuetudinis: suadens, huius maiorem habere rationē, quàm momentaneæ libidinis: huic enim præstò esse poenitentiam, quæ factum quidem doleat, infectum autem reddere non possit: adesse item continuum timorem, qui pro magno habeat non prodi suum dedecus. At coniugalis consuetudo voluptatem habet & honestam, & securam, & conscientia fiduciam, tam apud Deum, quàm apud homines. Quin etiam conducibilis illi esse affirmabat, si impolluta ipsa manens, haberet se herili iure subditum sibi, potius quàm flagitij communis conscium: satius enim esse conscientia recte factorum, quàm peccati latebris fidere. His & aliis similibus verbis impetum mulieris retundere conabatur, eamque à praua cupidine ad rectæ rationis arbitrium reuocare. Ast illa vehementius instabat, & cum verbis nihil proficeret, iniectis manibus, adolescentem ad suæ libidinis assensum, atque obsequium cogere nitebatur. Ibi verò Ioseph intemperiem mulieris vltius non ferens, relicta etiam interula, ex qua retinebatur, profiluit ex cubiculo. Hactenus ex Iosepho.

*De duplici allegorico tractatu historia huius, altero
Philonis, planè philosophico & politico:
altero Ruperti, Theologico.*

PHILO beatum Ioseph, vt suprà non semel dictum est, facit 25
cei imaginem quandam viri ciuilis, qui versatur in admi-
nistratone Reipublicæ, & publica tractat rerum ciuiliū
munera. Dominus Iosephi, significat populum, penes quē
supremum est ius, & potestas & dominatio, vel ex toto, vel magna in
parte. Vxor domini Ioseph, significat concupiscentiam, & libidinem
animi, qua populus & vulgus hominum, plurimū duci & regi solet;
& qua vel maximè impellitur ad agendum, vel ab agendo reuocatur.
Multa porrò incidunt inter administrandum Rempublicam, quibus
tentatur & sollicitatur animus viri ciuilis; vt populo gratificari, & vo-
lūtati atque cupiditatibus eius obsequi studeat, omisso honesti, & recti,
iustique respectu ac studio: hinc enim multa sperari posse commoda,
contrà verò timeri debere populi offensam, & quæ hanc consequuntur
incommoda. At vir ciuilis, si bonus sit, & sincerus publici boni ama-
tor, & consultor, curatōrque, quiduis perferre potius inducet animum,
quàm contra fidem, cōtra honestatem & iustitiam, & contra publicum
bonum atque vtilitatē quidquā agere vel dicere. Verū hæc ipsa, quæ
hic perstrinximus, mirum dictū, quanto maiora & illustriora fiant am-
plitudine illa grauitatēq; Philonianæ orationis: ea verò huiusmodi est.

Quemad

Quemadmodum impudica illa mulier castum adoleſcētem Ioseph, ita concupiscentia virum ciuilem adamat, sic eum alloquēs: Quid agis? prodi ad vulgus cum quo habitas: obliuiscere morum tuorum, studiorum, dictorum, factorumq; in quibus educatus es: mihi obsequere, me cole, age quicquid mihi placitum fuerit. Nam hominem tetricum, tenacem propositi sui, veritatis amicum, rigidum, nunquam flexibilem, publica commoda tantum spectātem, nihil sollicitum quid iucundum sit auditoribus, non fero: sicut nec quorundam calumnias, quæ deferuntur ad vulgus, maritum meum, & dominum tuum. Videris adhuc nimis abusus libertate, oblitusque te seruire tyranno domino. Si scires, liberos suum agere negocium, seruos autem alienum; intellexisses, omiſſa tua peruicacia, me concupiscentiam, domini tui vxorem, super omnia colendam, meoque arbitratu facienda tibi esse omnia, vt charus sis domino tuo. Atenim vir ciuilis, etſi non ignorat penes populum esse potestatem tanquam dominum; se tamen non profitetur seruum, sed liberum, suique arbitrij & voluntatis. Itaque reclamans dicet, Populi fauorem aucupari nec didici, nec vnquam volui: sed magistratum mihi commissum bona fide gerere, vt bonum decet procuratorem, aut patrem beneuolum, absque dolo, & mihi semper inuisa simulatione. Hanc meam voluntatē perpetuò retinebo, nihil subtrahens, aut celans furis in morem; sed conscientia velut in Sole ac luce aperiens; est enim lux, veritas. Nec me terrebit vllum intentatum periculum, ne mors quidem ipsa: mori malo, quàm simulare. Cur enim simulem? Si populus est dominus, ego certè ingenuus sum, qui cumprimis in ciuitatem optimam atque maximā, hunc dico mundum, ascribi cupio. Cū enim nec muneribus, nec precibus, nec ambitioni, nec arrogantia, nec simulationi, nec luxui, nec timori, nec vlli affectui, aut vitio seruiam; cuius timere debeo dominum? An fortasse hominum? At hi potestatem in corpus meum, non in me habent. Ego verò me à potiore mei parte cenſeo: iuxta quam decreui viuere, parum sollicitus de mortali corpore, quod in conchæ modum, adhærens mihi, etiamſi conteratur à quopiam, non equidem feram ægrè molestis me affectibus animi exſolui, & effugere necessitatem grauissimam. Ergo si iudicandum mihi erit, iudicabo sincerè ac iustè: nec diuiti propter opes gratificans, nec pauperi propter misericordiam; sed omiſſo respectu miseriarum, incorruptè pronuntiabo quod iustum apparebit. In Senatu auctor ero sententiarum Reipublicæ, conducibilium, etiamſi parum iucundæ auditu fuerint. Pro concione quoque, si dicendum erit, adulationes relinquam aliis, veris atq; vtilibus vtens sententiis & verbis; increpans, admonens, castigans, non arrogantem atque insanam, sed sobriam, & grauem, & sinceram præ me ferens libertatem.

Si quis porrò tales castigationes non amat, reprehendat parentes, & tutores, & præceptores, & omnes curatores; hi enim suos liberos, pupillos, & discipulos obiurgare nō desinunt, interdum etiam verberare: nec tamen scire illi, sed amanter castigare dicuntur. Indignum planè

Comment. in Gen. Tom. 4.

c c c c

Philonis pulchra disputatio allegorica super hac historia Ioseph, ex libro eius de Ioseph, seu viro ciuili.

facinus esset, si cùm fidei meæ com missa Reipublicæ administratio sit, in prouidendis comparandisque eius vtilitatibus, cederem cuius medicinæ professori. Ille quippe in ægroto, quem suscepit curandum, nullam splendoris fortunæ rationem habet: nec quod pernobilis, aut prædiues, aut præpotens, aut etiam rex sit: vnum hoc spe etat quomodo seruire queat hominem, ac si fortè opus esset viderit sectione, vel vstione, fecat vritq; principem suum ac dominum, seruus ipse, atque eius omnino subiectus potestati. Ego, qui non vnum virum curandum suscepi, sed integram ciuitatem, laborantem morbis impendio grauioribus, contractis ex multiplici concupiscentia, quid agere debeo? Num prodita & deserta vtilitate publica, huius, vel illius aures mulcere adulatione illiberali, & ne seruo quidem decora? Emori præstat, quàm loqui ad gratiam, dissimulata veritate, & publica vtilitate neglecta. Vsurpandum est hic dictum illud Poëtæ Tragicæ.

Accedat ignis, accedat & gladius.

Combure carnem hanc, concrema, repleto te

Meo cruore: nam prius vel sidera

Terram subibunt, terra vel scandet polum,

Quàm mollis à me extorqueatur vox tibi.

Hanc tam virilem mentem ab omnibus alienam, & inuictam affectibus, non fert in viro ciuili dominus populus: sed hominem amicum atque beneuolum, pro inimico arripit: nec tam illum, quàm seipsum afficit pœna grauissima, videlicet inscitia: quippe qui non didicit id, quod in omni vita vtilissimum est, vtiliter imperata, libenter facere, unde imperandi quoque scientia discitur. Sic Philo.

Rupertus alle-
goria.

Rupertus verò hanc eandem historiam, allegoricè transferens, & 16 accommodans ad Christum & Synagogam, mulierem Ægyptiam, quæ pulchritudinem Ioseph carnaliter & turpiter adamauit, interpretatur Synagogam Iudaicam, vaticinia Prophetarum de incomparabili pulchritudine & magnificentia Messiz, & de amplissimis bonis, quæ allaturus erat populo suo, carnaliter intelligentem, & Messiam expectantem, tanquam regem quempiam opulentissimum & magnificentissimum, totique terrarum orbi dominaturum, & in terrena Hierusalem splendidissimè regnaturum, & Iudæos omnibus bonis terrenis cumulaturum. sed talem sensum carnalem, talémque sui expectationem, & amorem, & cultum, Christus Dominus aspernatur, & repudiat, & abiicit; & moribundæ Synagogæ relinquens tanquam pallium, quo tectus & velatus in Prophetarum vaticiniis, & cæremoniis legis occultabatur, egressus est foràs, id est, derelicta Synagoga se contulit ad Gentes, & in Ecclesia ex Gentibus collecta, in spiritu & veritate agnoscitur, adoratur, & colitur. Scribit autem Rupertus in libro 8. cap. 34. ad hunc modum: Rectè Scriptura dixit, Ioseph, (qui fuit Christi figura) fuisse pulchra facie, & decoro aspectu. Omne enim quod de Christo prædicat Scriptura, pulchrum ac decorum est, sed non absq; eo quod intrinsecus latet: Verbi gratiâ, illud: *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumi*

*flumine usque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent reges Tharsis, & insula munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent. Et quicquid aliud eiusmodi de Christo canitur & legitur, decorum valde & pulchrum est. Sed vnam eandemque pulchritudinem, aliter Synagoga carnalis, & aliter Ecclesia spiritualis intuita est. Illa, quam nihil delectat nisi quod in mundo pulchrum est; quæ dicitur concupiscentia carnis, & oculorum, & ambitio spiritus, & superbia vitæ; Illa, inquam, cum legeret venturum Messiam, futurumque regem magnū, & speciosum forma præ filiis hominum, totum hoc intelligebat carnaliter, sperans eum temporaliter sessurum in solio David, & corporaliter regnaturum in Hierusalem, & dominaturum usque ad extremos terrarum terminos, cunctisque gentibus offerentibus ei munera, & auaritiæ Iudaicæ, sub tanto rege, seruientibus. Nimirum talia de Christo carnaliter sentire & spectare, id erat, petulantem mulierem incestos oculos in pulchrum Ioseph iniicere. Sed Christus istiusmodi carnalem intellectum non admittit: immò taliter intelligentem & sentientem, & expectantem Synagogam spreuit: effugiensque cum suo viuificante spiritu, solam illi occidentem litteram reliquit. Bene igitur Ioseph relicto in manu adulteræ pallio, aufugit, & egressus est foras. Fugientis enim Christi, & à Synagoga recedentis fuere verba illa: *Ece relinquetur vobis domus vestra deserta: Et, Aufertur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus*: In argumentum ergo fidei, mulier illa retentum pallium ostendit marito reuertenti domum, & ait: *Ingressus est ad me ut illuderet mihi*: Sic illa Synagoga quasi pallium Christi ostendens coram Præsede suo, vana protulit contra eum testimonia Scripturarum, quoddam seductor & illusor, *Nos* (inquiunt) *legem habemus, & secundum legem debet mori, quoniam filium Dei se fecit*. Et item: *Communuit uniuersam Iudeam, docens à Galilea usque huc, & dicens se Christum regem esse*. Pilatus verò, vel potius Cæsar, talis Synagogæ tunc maritus fuit, qualem per Eunuchum Ægyptium significari decuerat. Nam sicut illa, quæ maritum habet Eunuchum, nec verè maritum habet, nec à lege viri soluta est, ut cuicumque voluerit, nubat: Sic Iudæa tunc nec Deum verè colebat, qui se maritum eius per Prophetas sæpe vocauit: neque tanquam vidua siue virgo erat, quia Regem suum non habens Deum suum, adulando ambiebat quasi Cæsaris coniugium, dicens: *Non habemus Regem, nisi Cæsarem*. Sic Rupertus.*

Cant. 4.
Psalm 71.

1. Ioan. 2.
Psalm. 44.

2. Cor. 3.

Matth. 23.
Supra 21.

Ioan. 19.

Luc. 23.

1. Cor. 7.
Rom. 11. 7.
Ioan. 19.

S. Ambros. in
lib. de Ioseph.
cap. 5.

27 S. Ambros. egregiū hoc facinus Ioseph, exemplumque singulare castitatis admirabundus, maximis effert laudibus. Magnus, inquit, profectò vir Ioseph, qui venditus, seruire tamē nesciuit ingenium; adamatus, non redamauit; rogatus, non acquieuit; apprehensus aufugit. Qui cum ab uxore domini sui conueniretur, teneri veste potuit, animo capi non potuit; ac ne ipsa quidem verba diu passus est. Contagium enim iudicauit, si diutius moraretur; ne per manus adulteræ libidinis incentiua transirent. Itaque vestem exiit, crimen excussit, & relictis quibus tenebatur exuiis, spoliatus quidem, sed non nudus aufugit, qui erat tectus

indumento pudoris: non est enim nudus, nisi quem culpa nūdauit. Reliquit igitur vestimenta Ioseph, & nudauit adulteræ inuerecundiam, quæ postea latere non potuit; & cætera, quæ ibi persequitur Ambrosius.

VERS. 13. Cūque vidisset mulier vestem in manibus suis, & sese con-
 vsque ad temptam, vocauit ad se homines domus suæ, & ait ad illos:
 19. En introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis: ingressus est ad me: ut coiret mecum: Cūq; ego succlamassem, & audisset vocem meam, reliquit pallium quod tenebam; & fugit forās. In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito reuertenti domum, & ait: Ingressus est ad me seruus Hebræus, quem adduxisti, ut illuderet mihi: Cūque audisset me clamare, reliquit pallium quod tenebat, & fugit forās.

Iosephus

L V R A, quàm hîc à Mose commemorantur, dixisse mulie- 28
 rem illam, accusando Ioseph de intentato sibi stupro, refert Ioseph lib. I. Antiquitatum, his verbis: Illa partim repulsa dolore, partim metu, ne suam impudicitiam maritus cognosceret, decreuit prior Iosephum falso deferre, & hac ratione vindictam de eo sumere; dignum rata muliebri astutia, si accusationem præoccuparet. Itaque sedebat mœrens & perturbata, & dolorem suum ex frustrata libidine verè natum, esse indignationem tentatæ pudicitie suæ simulabat. Marito autem domum reuerso, & ad hunc aspectum turbato, causamque sciscitante, Ne viuas, inquit, marite, ni scelestum istum seruum, cubile tuum violare conatum, digna pœna multaueris; oblitum, & qualis in ædes nostras venerit, & quanta beneuolentia, & gratia sit à te dignatus. Hic cū ingratisissimus habendus esset, nisi omnibus modis se modestum & frugalem gereret in domo tua: ne à coniugio quidem tuo iniuriam abstinuit, idque die festo, obseruata videlicet absentia tua, ut facillè appareat, modestiam, quam prius ille præ se ferebat, ab herili metu, non à recta indole fuisse profectam. Quod ut auderet, à te præter spem ac meritum indulgente, corruptus est. Videns enim omnia tua bona fidei suæ ac dispensationi esse credita, seque grandioribus seruis præpositum, æquum putauit uxorem quoque tuam attrectare. Sic illa: & ut verbis suis fidem astrueret, protulit tunicam Ioseph, quasi in colluctatione ab eo relictam. Hæc Iosephus.

Oratio mulic-
 vis apud ma-
 ristum falso
 accusantis Io-
 seph.

Ambros. in
 li. de Ioseph. 5.

Dan. 13.

S. Ambros. hoc ipsum enarrans, Iosepho, inquit, forās egresso, mulier adulterij sui reamenta vulgavit, exaltans vocē suam, eo quod relictis vestibus Hebræus aufugerat. Ipsa igitur quod celare debuerat, prodebat, ut cōposito crimine læderet innocentem. Iustus autē accusare non nouit; & ideò impunè hoc mulier impudica faciebat. Illā igitur ego verè exutam dixerim, etiam aliena vestimenta seruante, quæ omnia amiserat

amiserat velamina castitatis : illum contrà satis ornatum , satísque defen-
sum ; cuius vox non audiebatur , & innocentia loquebatur. Sic Su-
fanna tacēs in iudicio , meliùs locuta est oraculo : & ideo Prophetæ me-
ruit defensionem , quæ propria voce auxilium non quæsiuit. Sic Ambr.

Dan. 13.

His auditis dominus nimiùm credulus verbis coniugis , ira-
tus est valdè : tradiditque Ioseph in carcerem , vbi vincti
regis custodiebantur , & erat ibi clausus.

VERS. 19.

29

HUTIPHAR autem victus oratione ac lacrymis mulieris
(ait Iosephus) & coniugis amoris plus æquo tribuēs ; omiſſa
ampliori veritatis inquisitione , collaudatâque vxoris fide ,
audacis facinoris Iosephum damnatum , in maleficorum
carcerem coniecit : atque ob vxoris pudicitiam , tanto experimento
sibi probatam , magis sibi placebat , testis etiam ipse compertæ ipsius
honestatis. Ioseph porrò innocentiam suam Deo committens , neque
se defendere curauit , neque rem , ita vt gesta erat , indicare : sed vincu-
lorum necessitatē tacitus ferens , vna se hac spe cōsolabatur & susten-
tabat , nimirum potentiorē esse Deum iis qui se vincirent. Et sanè
spe sua nequaquam frustratus , mox eius singularem erga se prouiden-
tiam expertus est. Hæc Iosephus. Super hoc ipso loco differens Am-
brosius , ita scribit : Illum ego beatiorē dixerim , cū in carcerem
mitteretur , quia subibat pro castitate martyrium. Bonum enim munus
pudicitia : sed minoris meriti , cum periculum abest : vbi verò etiam
salutis periculo defenditur , ibi plenius coronatur. Inaudita causa , inex-
plorata fide veri , tanquam reus criminis in carcerem Ioseph mittitur :
sed eum Dominus nec in carcere deserebat. Sic Ambrosius.

Iosephus lib. 1.
Antiq.

Ambrosius
vbi supra.

Sed quærat fortasse quispiam , cur Dominus Ioseph , credens illum
tanti criminis esse reum , nō iusserit occidi : dignus enim ob tam audax
& nefarium scelus capitali supplicio videri ei debuit. Respondet San-
ctus Chrysostomus , Deum , qui erat beati Ioseph tutor & protector ,
non esse passum id fieri , neque id venire in mentem domino Ioseph : sed
animū eius demitigasse , & complacasse aduersus Ioseph , à consilio &
voluntate necandi eum prorsus auertendo. Posset etiam dici , illum in-
dulſisse hoc singulari beneuolentiæ atque amoris , quo diu multūque
dilexerat ipsum : maximè verò id cōdonasse multis , & magnis eius erga
se officiis & meritis ; quippe qui fidelissimā sibi , & liberalissimam , atque
utilissimam seruitutem multis annis seruierat. Verba super hac re beati
Chrysost. in hom. 61. in Gen. hæc sunt : Considera hoc loco Dei mise-
ricordiam erga Ioseph. Sicut enim à fratribus eum eripuit volentibus
interficere ipsum : & primò quidem effecit , vt iuxta consilium Ruben
demitteretur in cisternā , & postmodū ex consilio Iuda negociatoribus
venderetur , vt præsignificatus euentus somniorū cōpleretur : ita & nunc
superna Dei manus barbarū illum detinuit , ne in iusti cædem rueret.

Cur dominus
Ioseph nō in-
ferret eum oc-
cidi.

Chrysost.

Quid enim aliud prohibuisset hoc eum facere, cum intelligeret attente cum violare thorum suum? Verum omnipotens Deus tantam fecit illi exhiberi clementiam, ut iniectus in carcerem, etiam illic suam declararet virtutem, & sic ad principatum Regni perueniret. Si enim ille non credebatur reum esse Ioseph, cur in carcerem coniecit? Si autem credebatur verum esse quod vxor dixerat, tunc non carcere dignus, sed extremo supplicio, capitalique poena iudicandus erat. Verum quando suum auxilium dextra superna ostendit, omnia fiunt leuia & facilia, & quantumuis feroces animi mansuescunt. Sed vide quanto silentio & lenitate animi, Ioseph bene sibi conscius innocentiae suae tulerit calamitatem illam. Scitis enim, eos, qui non sibi conscij ullius sceleris, tanquam rei condemnantur, magna saepe uti confidentia, & dicendi libertate superbi, insurgentes contra eos qui insonitibus crimen intendant. Non sic Ioseph, sed corde tacito, mens eius bene sibi conscia, conseruabat mansuetudinem, & patientiam, expectans Dei auxilium. Sic Chrysostomus.

Ioseph non solum in carcere, sed etiam in vinculis & compedibus fuisse.

Ioseph porro non solum in carcerem esse detrusum, sed etiam durissimis vinculis & compedibus fuisse constrictum, liquidd intelligitur ex duobus Scripturae locis: tum ex Psal. 104. tum ex cap. 10. libri Sapientiae. Illic ita scriptum est, *Misit ante eos virum, in serum venundatus est Ioseph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius*, id est, ferreis illis vinculis & compedibus, aliisque calamitatibus anima & vita eius valde afflicta & cruciata est. Hic vero sic est: *Hac (Sapientia) venditum iustum (Ioseph) non dereliquit, sed a peccatoribus liberauit eum; descenditque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum: donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos, qui eum deprimebant, & mendaces ostendit qui maculauerant illum, & dedit illi claritatem aeternam.*

VERS. 21. *Ufque in finem cap.*

Fuit autem Dominus cum Ioseph, & misertus est illius, & dedit ei gratiam in conspectu principis carceris; qui tradidit in manu illius vniuersos vinctos qui in custodia tenebantur: & quicquid fiebat, sub ipso erat. Nec nouerat aliquid cunctis ei creditis. Dominus enim erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.

Quemadmodum se in carcere gesserit Ioseph ex Philone.

PROPOSITISSIMA est atque grauissima, & disertissima huius loci atque historiae enarratio, quae est apud Philonem in lib. de Ioseph, ad hunc modum super hoc loco disputantem: Adolescens Ioseph ab insana amatrice apud herum acculatus criminis, quod in ipsam competeat, inauditus in carcerem ducitur, ubi tanta virtutis edidit exempla, ut etiam facinorosis illis miraculo esset, ad suae calamitatis solatium credentibus eum sibi virum esse datum. Nota est custodum carceris crudelitas; qui ingenio feroces, magis efferantur assuetudine, in dies crescente sauitia, dum nihil boni vident

dent, nec dicunt, nec faciunt, sed sæua omnia atque violēta. Nam sicut bene compacta corpora firmanur magis exercitatione, & robustiorē atque inuictam habitudinem acquirunt: ita ferox & immitis natura, occupata sui similibus studiis, duplo fit durior, & inaccessa misericordia, qui vnus affectus bonus & humanus est. Et quemadmodum qui cum bonis viris habent familiaritatem, ex iocundissimo eorū conuietū in melius proficiunt moribus: sic etiam, qui cum malis versantur, affricant sibi eorum vitia: facili enim consuetudo abit in naturæ similitudinem. Degunt autem carceris custodes inter plagarios, fures, homicidas, adulteros, & sacrilegos, aliorūque scelerum turpissimis notis insignitos; à quorum singulis nonnihil nequitiz contrahunt, vt ex huiusmodi collatione, & miscellanea, vna quædam conficiatur scelestæ malorum colluies. At enim uerò custos eius carceris, in quem innocens Ioseph deiectus fuerat, honestissima indole adolefcētis mitigatus, nō solum securitatem & otium ei præstitit, sed etiam vinctis omnibus eum præfecit, ita vt penes ipsum species nomēque custodis esset, rem autem & officium adolefcenti cederet: id autem non parum carcere inclusis profuit, deinceps enim locus ille non tam carcer, quàm disciplinz mediatorium fuit. Omissis enim tormentis, quibus antea die, noctūque cruciari solebant, variis malis obruti, admonebātur, atque erudiebantur sermonibus & præceptis philosophicis: sed maximè ipsius doctōris exemplis vtilissimis. Postquam enim suam ipse vitam, continentiz cæterarūque virtutum plenam, tanquam in tabula bene picta imaginem, spectandam illis in medium posuit; conuertit etiam eos, qui videbantur insanabiles, inueteratis nempè morbis animi affectos, ita vt iam damnarent vitam præteritam, exprimentes has voces resipiscenz: Vbi tantum bonum tamdiu latuit, à quo tamdiu aberrauimus? Ecce iam effulgente hoc tanquam in speculo, nostra dedecora videntes erubescimus. Hactenus ex Philone.

31 In eandem fermè sententiam spectat quod scribit B. Ambrosius, in *S. Ambrosij.* libro de Ioseph, cap. 5. hanc ipsam loci huius historiam pertractans: Inaudita causa, inquit, & inexplorata fide veri, tanquam reus criminis in carcerem Ioseph mittitur, sed eum Dominus nec in carcere deserebat. Non turbentur innocentes, cum falsis criminibus appetuntur, & oppressa iustitiā detruduntur in carcerem: Visitat Deus, & in carcere suos; & ideo ibi est plus auxilij vbi est plus periculi. Sed quid mirum, si visitat Deus in carcere positos, qui seipsum in suis, in carcere inclusum esse memorauit, sicut habes scriptum: *In carcere eram, & non visitasti me.* Quò non penetrat diuina misericordia? Inuenit Ioseph huiusmodi gratiam, vt qui fuerat clausus in carcere, ipse potius carceris claustra seruaret: cederet munere clauicularius, & inclusos omnes in potestatem eius committeret. Itaque Ioseph non solum carcerem non sentiebat, sed alios quoque carceris leuabat ærumna. Sic Ambrosius.

32 Cæterum Rupertus allegoricè interpretans de Christo verba illa quæ hoc loco scripta sunt de Ioseph: *Dedit ei gratiam in conspectu Principis* *Rupertus allegoria.*

Principis carceris, qui tradidit in manu illius uniuersos uinctos, &c. Disputat etiam hac in re, Ioseph insignem fuisse atque illustrem Christi figuram, ita scribens: Christo, qui propter peccata nostra descendit in carcerem mortis; scimus quia Deus Pater maximam gratiam dedit: Scriptum enim est quoddam *Gratia & ueritas per Christum facta est.* Et item: *Uidimus enim eum quasi unigenitum à Patre, plenum gratia & ueritatis.* Dedit autem illi gratiam in conspectu Principis carceris, id est, in conspectu suo, qui solus potestatem habet uitæ & mortis. Quamuis enim secundum historiarum ueritatem, alius homo fuerit Rex Pharaon, & alius qui sub illo Princeps erat carceris: attamen secundum spirituales hunc sensum, unus idemque, & altissimi solij Rex, & inferni princeps carceris est.

Rupertus. Dicitur quidem potest Diabolus, sicut dicitur, princeps mundi huius: at non ita princeps est carceris, ut à carcerali pœna & uinculis sit ipse liber, quemadmodum liber erat ille cuius gratiam Ioseph innocens habuit: sed sic est Diabolus princeps carceris, vel præpositus mortis, ut principalem accipiat ipse damnationis sententiam. Idcirco autem in carcerem passionis, ut obediret Patris præcepto, descendit Christus; ut gratiam inueniret apud Deum, & misericordiam oportunam captiuis impetraret, diceretque, iuxta Prophetam: *Iis qui in tenebris erant, exiite: & iis qui in tenebris, reuelamini.* Bene autem in Christo competit quod hic dicitur de Ioseph: *Tradidit in manu ipsius uniuersos uinctos: & quicquid fiebat, sub ipso erat.* Hoc nimirum est, quod dixit ipse, priusquam traderetur passioni: *Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Omnia, inquam, & cœlestia, & terrestria, & inferna, ut in nomine eius, sicut ait Apostolus, omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Sed prius infernorum, & deinde cœlestium, & post hæc terrestrium: prius enim ad inferna descendit, & mortuis uitam, uinctisque solutionem reddidit. Deinde cœlos ascendit adorandus ab omnibus, qui erant in cœlo. Et post hæc, prædicatum est nomen eius Gentibus, ut adorarent eum omnes Reges terræ, & omnes gentes seruirent ei. Constat igitur quia princeps carceris uniuersos uinctos tradidit in manu eius: nec quidquam ille nouerat, cunctis ei traditis: Pater enim non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio; qui in iudicio nullius personam accipit, sed cum æquitate iudicans, & cum iustitia, reddit unicuique secundum opera sua. Hæc

Rupertus.
* * *

BENE

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN CAPVT

QVADRAGESIMVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

*Ioseph in carcere presidens carceri, & inter vinctos liber, interpretatur
duo somnia, futurarum rerum presagia; alterum pincerna regis Pha-
raonis, alterum pistoris; mox euentu ipso veritatem interpretationis
comprobante..*

Hic ita gestis, accidit vt peccarent duo Eu-
nuchi, pincerna regis Aegypti, & pistor,
domino suo. Iratusq; contra eos Pharaon
(nam alter pincernis præerat, alter pisto-
ribus) misit eos in carcerem principis mi-
litum, in quo erat vinctus & Ioseph. At
custos carceris tradidit eos Ioseph, qui &
ministrabat eis: aliquantulum temporis fluxerat, & illi in cu-
stodia tenebantur. Videruntque ambo somnium nocte vna
iuxta interpretationem congruam sibi: ad quos cum introis-
set Ioseph manè, & vidisset eos tristes, sciscitatus est eos, di-
cens: Cur tristior est hodie solito facies vestra? Qui responde-
runt, somniū vidimus, & non est qui interpretetur nobis. Di-
xitque ad eos Ioseph: Nunquid non Dei est interpretatio? re-
ferte mihi quid videritis. Narrauit prior præpositus pincerna-

Comm. in Gen. Tom. 4.

d d d d.

- 10 rum, somnium suum: Videbam coram me vitem, in qua erant
tres propagines, crescere paulatim in gemmas, & post flores,
11 vuas maturefcere: calicemque Pharaonis in manu mea: tuli er
go vuas, & expressi in calicem quem tenebam, & tradidi po-
12 culum Pharaoni. Respōdit Ioseph: Hæc est interpretatio som-
13 nij: Tres propagines, tres adhuc dies sunt: post quos recorda-
bitur Pharao ministerij tui, & restituet te in gradum pristinu:
dabisque ei calicem iuxta officium tuū, sicut antè facere con-
14 sueueras. Tantū memento mei, cū bene tibi fuerit, & fa-
15 cias mecum misericordiam: Vt suggeras Pharaoni vt educat
me de isto carcere: quia furto sublatus sum de terra Hebræo-
16 rū, & hīc innocens in lacum missus sum. Videns Pistorum ma-
17 gister, quōd prudenter somnium dissoluisset, ait: Et ego vidi
somnia; Quōd tria canistra farinæ haberem super caput
meum: Et in vno canistro quod erat excelsius, portare me om-
nes cibos qui fiunt arte pistoria, auēque comedere ex eo. Re-
18 spōdit Ioseph: Hæc est interpretatio somnij: Tria canistra, tres
adhuc dies sunt: post quos auferet Pharao caput tuū, ac suspē-
20 det te in cruce, & lacerabūt volucres carnes tuas. Exinde dies
tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande conuiuiū
pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarū, &
21 pistorum principis. Restituītq; alterum in locum suū, vt porri-
geret ei poculum: alterum suspendit in patibulo, vt coniecto-
22 ris veritas probaretur. Et tamen succedentibus prosperis, præ-
23 positus pincernarum oblitus est interpretis sui.

P R Æ F A T I O.

Iosephus.

*In Præfationis loco lubet hīc apponere breuem, sed concin-
nam huius capituli, quasi paraphrasticam expositionem, tra-
ditam à Iosepho in primo libro Antiquitatum; ea quippe
dilucidiorē atque expressiorē faciet huius historiae, ac
Mosaicæ narrationis intelligentiam. Ille autem scribit ad hunc modū:
Custos carceris, tum fidem & diligentiam Ioseph in absoluendis operū
pensis considerans, tum formæ dignitatem; soluens eum vinculis, cala-
mitatem eius atque miseriam aliquanto leuiorem reddidit; victu in-
super commodiore quàm reliquos victos uti eum permittens. Cate-
rūm hīs*

rum ijs qui in eodem erant carcere, quoties labor intermitteretur, confabulantibus, ita ut solent, miseriarum socijs, & suae damnationis causam inuicem percontantibus, pincerna regi charus, per iram ab illo damnatus ad compedes familiaritatem cum Iosepho contraxit. Et quia sagacem & prudentem eum nouerat, visum à se somnium exposuit ei, orans indicaret, si quod subesset praesagium; simulque deplorans suum infortunium, cui non satis esset mali, indignatio regis, nisi somnijs etià per quietem turbaretur. Aiebat, se in quiete uidisse trium palmitum vitis uuas, & singulis palmitibus natas pendere grandes iam & vindemia tempestiuas, easque se exprimere, subdente rege phialam, colatúmque; inde mustum, se regi obtulisse, atque illum perlubenter bibisse. Narrato tali somnio, rogabat Iosephum ut si quid scientiae datum sibi à Deo haberet, interpretari eiusmodi visionem dignaretur. At Ioseph bono animo hominem esse iubet, & expectare intra triduum solutionem à vinculis, rege ipso ministerium eius requirente, ad quod ei denuò redeundum sit. Interpretabatur enim, vitem afferre fructum mortalibus in bonum usum, quandoquidem eo conciliante, fides & amicitia inter homines sanciantur, & inimicitiae dissoluantur, ad hac molestia ac maerore: anxietas & que usu eius discutiantur, atque in earum locum hilaritas & letitia succedant. Scito igitur bonum tibi somnium oblatum; & significare, huius miseriae tuae remissionem intra tot dies, ex quot palmitibus fructum vindemiafi in somnijs. Tu uero memento mei, postquam euentus ipse faustam hanc praedictionem meam, ueram fuisse comprobauerit. Neque enim nos in hac vincula fontes coniecti sumus, sed ob uirtutem ac modestiam, quasi malefici punimur: quod potiore habuerimus honorem domus, in qua uersabamur, atque eius, qui nos huc detrusit, quam propriam voluptatem. Alius uero quidam, regis pistoribus praepositus, & in eisdem vinculis degens cum pincerna, ex tam fausta Iosephi interpretatione bonam spem animo concipiens, cum & ipse somnium uidisset, rogat ut eius significationem sibi etiam exponeret. Erat autem somnium huiusmodi: Tria, aiebat ille, canistra super caput gestare mihi uidebar: ex his duo plena erant panibus, tertium carnibus, & varijs edulijs, qualia regibus apparari solent. Tu uidi deuolantes aues absumpsisse omnia, me licet uehementer arcente, nihil deterritas. His dictis, simile priori praesagium expectabat. Tunc Iosephus, coniectura somnii facta, praefatusque quod mallet ei letiora praeannuntiare, quam quae somnium portenderet; dixit, duos tantum dies uita ipsi superesse; hoc enim significare canistra, tertia uero, cruci suffixum, ab auiibus deuoratum iri, quas à se arce re non posset.

dddd 2

Nec aliter euenit utrisq; quàm fuerat à Iosepho prædictum. Ad præscriptam enim in somnijs diem rex natalitium epulum celebraus, præpositum pistorum in crucem egit: pincernam verò exemptum vinculis, pristino restituit ministerio, ac dignitati. Hactenus ex Iosepho.

VERS. I. &
2.

His itaque gestis, accidit ut peccarent duo Eunuchi, pincerna regis Aegypti, & pistor, domino suo. Iratusq; contra eos Pharaon, (nam alter pincernis præerat, alter pistoribus) misit eos in carcerem principis militum, in quo erat victus & Ioseph.

QUANTO tempore postquam Ioseph coniectus est in carcerem, acciderint ea quæ narrantur hoc capite, incertum est. Sed verisimile fit, non diu post, sed primo illo anno carceris Ioseph euenisse. Latina lectio initio capitis vocat istos, Eunuchos: quo nominæ tamen nec Hebraicè, nec Chaldaicè, nec Græcè hoc loco appellantur. Verùm eos fuisse eunuchos, paulo post indicat Scriptura, ibi, *Iratus contra eos Pharaon*: pro quo Hebraicè est: Iratus contra Eunuchos Pharaon. Latinus igitur interpres, nomē *Eunuchi* paulo post Hebraicè positum, maluit in principio historiarum ponere, quod apertior esset narratio. Pro nomine *pincerna*, i. x. x. Interpretes habent *Præpositum vinariorum*, super qua lectione hæc annotauit sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim: Pro principe vinariorum, Hebraicè scriptum est *maschech* illud verbum, quod in nomine serui Abraham supra legimus Gene. 15. Nos autem possumus more vulgi vocare pincernam, Nec vile putetur officium: cum apud reges barbaros usque hodie maximæ dignitatis sit regi poculum porrigere. Poëtæ quoque de Catamito & Ioue scriptitant quod amasium suum huic officio mancipavit. Sic Hieronymus. Aduertendum autem est hoc loco eundem hominem hic vocari principem militum, atque principem & custodem carceris. Ex quo licet intelligere, penes eundem hominem fuisse ista duo munera: idque ob id fuisse institutum, quo videlicet tutior esset custodia carceris, valido militum præsidio munita.

S. Hierony.

De vetustate
muneris pincernarum.

Hinc porro apparet quàm vetustus pincernarum usus fuerit in mensis Principum: ut non temerè quispiam crediderit, tanta eius muneris vetustate adductum esse Homerum, ut ne Deos ipsos cælestes pocillatorum obsequio suis conuiujs carere voluerit; Ganymedem Iouis pincernam faciens, cæterorum autem deorum Heben iuuentutis deam. De illo sic scribit:

Homer.
Iliados 9.

*Egregius forma, raptus sublimis in auras,
A superis cælo positus, diuū inter honores,
Pulcher, ut ante Iouem misceret pocula mensis.*

De hac verò, sic ait:

*Ante Iouem interea Diuū conuenerat ordo
Sydeream in sedem, cunctisque loquentibus, Hebe
Nectarios passim miscebat diua liquores.*

Hanc

Hanc poëticam Homeri fictionem carpens in prima Tusculana Cicero, longè à diuina maiestate esse putat, nectare & ambrosia victitare, & à poculis ministros habere. Non enim, inquit, ambrosia Deos, aut nectare, aut iuuenture pocula ministrante latari arbitror. Nec Homerum audiq, qui Ganymedem à dijs raptum ait propter formam, vti Ioui pocula admistraret: non iusta causa cur Laomedonti tanta fieret iniuria. fingeat hæc Homerus, & humana ad Deos transferebat; diuina mallem ad nos. Sic ibi Cicero. Veteres Medorum reges, auctore Xenophonte, pocillatores habebant miræ dexteritatis in vino infundendo & porrigendo, eleganter vinum ministrando, & mundè infundendo, atque tribus digitis phialam ferendo: donec qui bibiturus erat, poculum aptissimè accepisset. Eosdem pocillatores, ait, vbi phialam impleuerint, ex illa in cyathum in sinistra manu fundere atque sorbere, vt si venenum infusum esset, ipsis obesset.

Cicer. Homer. corpus.

Xenoph. libr. 1. Ciryad.

Antiquissimus item pistorum vsus ex hoc loco cognoscitur: vt mirum sit, tandiu istorum ministerio caruisse populum Romanum. Audiat lector Plinium: Pistores, inquit, Romæ non fuerunt ad Persicum vsque bellum, annis ab Vrbe condita super quingentos octoginta. Ipsi panem faciebant Quirites: mulierumque id opus erat, sicut etiam nunc in plurimis gentium. Certumque est, Atreij Capitonis sententia, tostum panem Lautioribus coquere solitos: pistoresque tantum eos, qui far pinsebant, nominabant. Nec coquos verò habebant in seruitijs, eosque ex macello conducebant. Sic Plinius. Sed antiquitus apud multas gentes seruitium molendi tritici, panisque conficiendi & inferendi mensis, non virorum, sed mulierum fuit; vt multis in locis indicat Homerus, & Plinius verbis proximè positis.

Plin. li. 18. c. 11.

Sed quid illi Eunuchi peccauerant in regem? Quia scriptura id tacuit, affirmare super eo quidquam, planè diuinare est. Nisi fortè lector audiat Hebræos, qui more suo nugantur, illos esse damnatos à rege, quòd in potu reperisset muscam, & in pane lapillum. Scilicet credibile est, adeo stultum, & barbarum, & crudelem fuisse illum regem, vt ex musca faciens elephantem, sicut dici solet, & ex vno lapillo olympum montem, ob leuissimam causam tam atroci eos supplicio damnauerit. Equidem crediderim, si libet diuinare, peccasse eos infidelitate, vel in regis vitam, vel in bona; aut luxuriosè prodigendo, aut auarè in suum emolumentum deriuando, vt infideles muneris & ministerij, quo fungebantur, dispensatores fuerint. Huic coniecturæ ad stipulari videretur Philo scribens, eos à rege damnatos esse, quòd non rectè ministerijs suis fungerentur.

Numquid non Dei est interpretatio? Referte mihi quid videritis.

V R R S. 8.

R I A his verbis significantur. Primò indicatur, somnia illa non potuisse sagacitate ac ratione humana exponi; sed eorum interpretationem ex Deo peti oportuisse. Significauit etiam Ioseph istis verbis, se non more aliorum coniectorum, humanæ

dd d d 3

solertia coniecturis, vel suggestu Diaboli; sed inspiratu, ac reuelatione Dei somnia illa interpretaturum. Illud præterea indicauit non fuisse antea sibi reuelatum, qualia ipsis somnia contigissent: alioqui vltro ipse prænarraisset illis somnia eorum, quò nimirum maiorem apud eos interpretationis suæ fidem faceret: nec dixisset illis, vt scriptura refert hoc loco: *Referte mihi, quid videritis.* Illa porro sententia Ioseph: *Numquid Dei non est interpretatio?* concordat cum altera eiusdem sententia, quam duobus post annis dixit Pharaoni, similiter somnium eius interpretaturus.

Genes. 41.

Dan. 2.

Cum enim ei dixisset Pharaon: *Vide somnia, nec est qui edisserat: qua audisti te sapientissimè conijcere:* respondit ei Ioseph: *Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni.* His quoque consona sunt, quæ Daniel regi Nabuchodonosori dixit enarraturus eius somnium: *Mysterium (inquit) quod rex interrogat, Sapientes, Magi, Arioli, & Aruspices nequeunt indicare regi: Sed est Deus in cælis reuelans mysteria. Mihi quoque non in sapientia, qua est in me plusquam in cunctis viuentibus, sacramentum hoc reuelatum est; sed vt interpretatio regi manifesta fieret.*

VERS. 14. Tantum memento mei, cum tibi bene fuerit: & facias quæso mecum misericordiam, vt suggeras Pharaoni, vt educat me de isto carcere: quia furtim sublatus sum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum missus sum.

Discutitur opinio S. Augustini existimantis peccasse Ioseph, cum verba illa dixit.

VTAT S. Augustinus, cum Ioseph illa verba dixit, peccasse eum, plus nimio confidendo promissis, & gratiæ, & beneuolentiæ illius pincernæ, minoremque quàm oportebat, diuinæ prouidentia & auxilij spem & fiduciam habendo. Quapropter vt ab eo peccato per diuturniorem tribulationem purgaretur Ioseph, noluit Deus eum citò liberari carcere; sed liberationem eius in biennium vsque prorogauit. Quæ in hanc sententiam scripta reliquit Augustinus in Sermone quodam de tempore, qui numeratur 82. huiusmodi sunt: Quamuis serui & amici Dei capitalia crimina vitauerint, & multa opera bona fecerint; eos tamen sine minutis peccatis fuisse non credimus. Non enim mentitus est ille, qui dixit: *Non est mundus à peccato nec infans: cuius est vnius diei vita super terram.* Et beatus Ioannes, qui vtique meritis non erat inferior sancto Iacob, aut Ioseph, clamans dicit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quoniã igitur sine istis minimis peccatis Sancti non viuunt, volens Deus parua illa peccata in hoc mudo igne tribulationis consumere, implet in illis quod ipse dixit: *Vasa figuli probat fornax, & homines iustos caminus tribulationis.* Et illud: *Flagellat Deus omnem filium quem recipit.*

Iob 25. secundum 70. Interpret. 1. Ioan. 1.

Locus Eccles. 27. & ad Heb. 12.

Hoc autem apertè licet intelligere in sancto Ioseph. Nam cum Dominus esset cum eo, & gratiam ei apud dominum suum, & apud principem carceris dedisset, vt ait Scriptura Genes. 39. & 40. præuentus tunc est, vt à magistro pincernarum auxilium postularet, dicens ei: *Memento mei,*

CUM

cum tibi bene fuerit, & supplica Pharaoni, ut educat me de isto carcere. Et quia nondum scriptum erat: Bonum est sperare in Domino, quam sperare in homine, cum in omnibus Dei gratiam meruisset, subreptum est illi ut ab homine auxilium peteret. Pro qua re additi sunt duo anni, quibus adhuc teneretur in carcere. Tanquam diceret ei Deus, Ego tibi ostendo, ut magis à me, quam ab homine debeas auxilium postulare. Sine vlla enim dubitatione credendum, quod pro castigatione sancti Ioseph non permisit Deus magistrum pincernarum recordari eorum quæ Ioseph exeunti ipsi de carcere supplicauerat. Et quia etiam ipse Ioseph, quamvis Sanctus, tunc sine peccato esse non poterat, ideo tanto tempore fuit in carcere clausus: ut in eo impleretur quod scriptum est: *Ego quos amo, arguo; & quos diligo, castigo.* Hæc S. Augustinus. Psal. 117. Apoc. 3.

Sedenim videtur mihi potuisse Ioseph illud dicere, & auxilium illud postulare à pincerna, sine vlllo peccato. Etenim ad ingens aliquod malum à se propulandum, vel magnum quodpiam bonum sibi comparandum (siquidem vtrumque honestum & iustum sit) vti hominum industria, benevolentia, gratia, potentia, aliisve humanis artibus & præsidii, & adminiculis, non culpandæ est ambitionis, sed laudandæ provisionis & cautionis, probabilisq; prudentiæ. Talibus enim hominum adiumentis vsos esse legimus, nõ solum in veteri Testameto Patriarchas & Prophetas, verum etiã in Novo Testamento Apostolos, aliõsque celebratissimæ sanctitatis viros. Huiusmodi namque adiumenta vel naturalia, vel humana, in ipsa providentia & prædestinatione diuina continentur, per quæ videlicet Deus, sanctos viros, ad prædestinatos effectus & fines promouere & prouehere sæpenumero solet. Talium igitur rerum vsus, spem & fiduciã diuini auxilij nec tollit, nec minuit: quin potius exequitur & implet Dei providentiam ac prædestinationem, & spem ac fiduciam diuini auxilij (sicut à Deo fuerat destinatum) ad optatos effectus, & exitus perducit. Ioseph porrò, cum illa verba dixit, peccasse, vel diffidentiã diuini auxilij, vel nimia fiduciã & confidentiã humani adiumenti, nec probari potest, nec de tam sancto viro arbitrari fas est.

7 Sed quid est illud quod dixit Ioseph: *Quia furtim sublati sum de terra Hebræorum?* Ismaëlita siquidem, à quibus Ioseph in Ægyptum ductus est ex terra Chanaan (quam ipse vocat hic terram Hebræorum, quod in ea posteri Abraham, qui primus appellatus est Hebræus Genes. 14. Iacob dico, & posteri eius, tunc temporis versabantur, non eum furto sustulerunt inde, sed palàm, & certo pretio emptum à fratribus eius deduxerunt in Ægyptum. Non est profecto furtum istud Ioseph referendum ad Ismaëlitas: sed referri debet ad fratres eius, qui vendentes eum Ismaëlitis furtum fecisse dicuntur, idque dupliciter. Nam hominem, nec iusta emptione, nec iure belli, nec vllius criminis reatu seruum factum, sed planè liberum atque innoxium capere ac vendere inuitum, furari est, ut loqui solet Sacra scriptura. Sic enim legitur Exodi 21. *Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, conuictus noxa, morte morietur.* Deinde Ioseph cum nondum emancipatus esset, sed in iure ac potestate patris esset,

Quomodo fratres Ioseph vendentes eum, vnde dicantur ipsum furati.

Aristoteles. & iccirco esset velut possessio quædã, & res ipsius patris sui, quemadmodum scribit Aristot. lib. 5. Ethicorum de filiis nondum emancipatis; fratres eius auferentes eum patri suo, & vendentes alij, verè dicuntur furati eum: quid enim est aliud furtum, nisi rei non suæ, invito eius domino, vel ablatio, vel retentio, vel alienatio?

VERS. 18. Respondit Ioseph: Hæc est interpretatio somnij: Tria canistra, tres adhuc dies sunt, post quos auferet Pharaon caput tuum, & suspendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas.

NON temerè quispiam credat, Ioseph vrbane, comiterque præfatum esse aliquid ante somnij enarrationem; quò præliniret animum illius pistoris, cui acerbissimum casum, atque exitium, somnio illo præmonstratum, denunciaturus erat.

Nempe hoc fecit Daniel tristissimum atque calamitosissimum somnium Regi Nabuchodonosor enarraturus. Cum enim rex somnium quòd sibi acciderat exposuisset Danieli, subdit scriptura: *Tunc Daniel cepit intra semetipsum tacitus cogitare, quasi una hora: & cogitationes eius conturbabant eum.* Respondens autem Rex ait, *Balthasar, somnium, & interpretatio eius non conturbent te.* Respondit Balthasar, & dixit: *Domine mi somnium his qui te oderunt: & interpretatio eius, hostibus tuis sit.* Philo. certè in lib. de Ioseph refert Ioseph ante somnij pistoris expositionem, ad præmulcendum eius animũ, huiuscemodi quædam esse præfatum: Vtinam tale somnium non vidisses, aut non enunciasses! aut si narrandũ erat, procul à meis auribus, ne exaudirem quod non liebt. Piget enim me infœlicitatis tuæ nuncium esse; quia compatior miseris, memor communis sortis hominum. Sed quia somnium coniectoris veritas est necessaria, tanquam vatibus & oraculorum interpretibus nihil celabo: quandoquidem mendacium vbique fugiendum in sacris consultationibus etiam religio vetat admittere. Et hæc apud Philonem.

Circa illud: *Suspendet te in cruce*, vel vt paulò pòst dicitur, *in patibulo*, gæstimet lector, quàm sit antiquum Crucis supplicium: immò primum omnium suppliciorum ad puniendos fontes, memoratur in Scriptura supplicium Crucis; ante hunc enim locum, nullius supplicij hominum facta mentio est. Hoc autem Crucis supplicium semper est habitum atrocissimum, simulque ignominiosissimum. Quocirca beatus Paulus exaggeras Christi Domini obedientiã, & humilitatem, dixit: *Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis.* Illa repetitio, *mortem autem crucis*, magnam habet emphasim: quasi diceret, non quamlibet mortem, sed turpissimam, & probrosissimam. Et in libro Sapientiæ cap. 2. inducuntur loquentes impij Iudæi, de morte qua Christum condemnaturi erant, *Morte*, inquit, *turpissima condemnemus eum.* Idem quoque apud Ethnicos de tali supplicio *scelus* & iudicium fuit.

Virgi.

*De antiquitate
te atrocitate,
atque ignominia
supplicij
crucis.*

*Locus Pauli
ad Philipp. 2
& si Sapient. 2*

Virgilius patibuli mortem appellat informem, quasi dedecorem & probroſam,

Virgil.

Et nōdum informis leſbi trabe neſtis ab alta.

Hinc illa tamopere celebrata Ciceronis ſententia, cum magna complo-
ratione crucem Romani ciuis deteſtantis: Facinus eſt, inquit, vincere ci-
uem Romanum: ſcelus verberare: propè parricidium necare: quid dicam
in crucem tollere?

Cicero 7.
Verrina.

Quamuis autem ſecundum legem Iudæorum, qui ſuſpenſi fuerant in
patibulo, eo ipſo die deponi deberent, id enim præceperat Deus verbis il-
lis: *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum eſt, & adiudicatus mor-
ti appenſus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver eius in ligno, ſed in ea-
dem die ſepelietur: quia maledictus à Deo eſt qui pendet in ligno: nequaquam
contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in poſſeſ-
ſionem, quamuis, inquam, hoc lege Moſis ſancitum eſſet, & à Iudæis reli-
gioſè obſervatum, non itidem tamen obſervabatur ab aliis gentibus; ſed
ſuſpenſos in patibulo, relinquebant inibi vſque ad putrefactionem cada-
veris, & lacerationem auium. Vnde hîc dictum eſt: *Lacerabunt volucres
carnes tuas.* Atque huc ſpectat illud Theodori Cyrenæi percelebre dictû,
qui Lyſimacho regi mortem minitanti non quamlibet, ſed crucis, reſpon-
dit: Terribilis hæc ſit purpuratis tuis: mea quidem nihil intereſt, humane,
an ſublimè putreſcam.*

Locus Deute-
ronomij ca. 21.

Cicero 1. & 5.
De culan &
Valerius Max.
lib. 6. ca. 2.

Exinde dies tertius natalitiuſ Pharaonis erat: qui faciens grā-
de conuiuium pueris ſuis, recordatus eſt inter epulas magi-
ſtri pincernarum, & piſtorum principis. Reſtituitq; alterû
in locum ſuum, vt porrigeret ei poculum; alterum ſuſpen-
dit in patibulo, vt coniectoris veritas probaretur.

VERS. 20.
22. 23.

10 **V** I D E quàm ſit antiqua ſuperſtitio hæc apud principes huius
mundi, diem ſuum natalem ingenti magnificentia, luxûq; ce-
lebrandi. Fuit hoc in more apud antiquos illos Perſas, totius
Aſiæ regnatores, vt meminit Plato in primo Alcibiade. Cum
primus natus, inquit, filius regi natus fuerit, & cuius regnum eſt futurum,
natalem eius primo colebant omnes qui in regia ſunt, & quibuſcunque
dominaturus eſt: deinde in reliquum tempus, eiſdem natalem diem om-
nis Aſia celebrat, & ſacrificat. Idem factitaſſe reges Medorum, qui aſte
Perſas imperarunt Aſiæ, intelligere licet ex primo libro Xenophontis de
Cyropædia. A barbaris porro tranſijt hæc ſuperſtitio ad Græcos; nec
ad Principes tantum, verum ad Philoſophos etiam, &, quod mirari eſt
magis, ad eos maximè, ad quos minimè omnium pertinere videretur.
Epicurum certè M. Cicero acurè ac feſtiuè inceſſit, quod qui animos ho-
minum faceret mortales, nihilque hominis poſt mortem ſuperſeſſe cen-
ſeret, iſ tamen accuratè ac diligenter teſtamento ſuo ſanxerit, vt hæredes
ipſius aliquantum pecuniæ quotquot annis, ad natalem ſuum menſe Ga-
melione celebrandum conferrent. Hæc ego, inquit Cicero, non poſſum

Antiquitas
& amplitudo
ſuperſtitioſa
conſuetudinis
natalem diem
celebrandi.
Plato.

Perſarum &
Medorû reges.
Xenoph.

Epicuri Vanitas.
Cice. lib. 2. de
finib. lib.

Comment. in Gen. Tom. 4.

cccc

dicere non esse hominis, quamvis & belli, & humani: sapientis verò nullo modo: Physici præsertim, quem se ille vult, putare vllum esse cuiuspiam diem natalem. Quid? verène potest esse dies sapius, qui semel fuit? Certè non potest. An eiusdem modi? Ne id quidem, nisi cum multa annorum intercesserint millia, & omnium syderum, eodem, vnde profecta sint, fiat ad vnum tempus reuersio. Nullus est igitur cuiusquam dies natalis. Atque hac ratione Cicero vanissimi hominis superstitionem confutauit.

Idem moris fuisse postea apud Romanorum Imperatores, ex Romanis historiis notum est. Monstrum illud, & pestis humani generis, Caligula Imperator. Consulibus Romanis oblitis de natali suo edicere, abrogauit magistratum. Refert Gellius Epistolam Augusti Cæsaris scriptam ad Caium nepotem in hanc sententiam: Aue mi Cai, meus ocellus iucundissimus, quem semper mediusfidius desidero, cum à me abes, sed præcipuè diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium: quem, vbicunque hoc die fuisti, spero lætū & bene valentem, celebraſſe quartum & sexagesimum natalem meum: nam, vt vides, ~~καταμνησθε~~ communem seniorum omnium, tertium & sexagesimum annum euasimus. Sic ille. Amici etiam amicorum, quin etiam multo ante mortuorum hominum, quos videlicet maximè diligebant, & honorabāt, natalitium diem agebant. Plinius certè lib. 3. Epistolarum scribit, Silium Italicum vsque adeo Virgilij memoriam coluisse, vt natalem eius religiosius quàm suum celebraret. Neapoli maximè, vbi monumentum eius adire vt templum solebat.

Suetonius in Caligul.
Gellius.
Augustus Cæs.
*Annus Clima-
tericus.*
Plinius.

*Locus Iob ca.
3, & Hier. 20*

*Plinius initio
libri 7.*

At enim verò neminem offendimus in sacris litteris, (quantum in præsens suppeditat memoria) laudatæ virtutis & sanctitatis virum, natalem suum celebraſſe; sed id tantum de duobus memorari regibus, Pharaone & Herode; altero Gentili, in hoc loco; altero Iudæo, sed improbo atque impio, apud Marcum capite sexto. Immo verò legimus sanctissimos viros conceptum & ortum suum multis & lacrymis deplorasſe, atque etiā maledictis infectatos esse. Nota est querimonia illa Iob: *Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Conceptus est homo.* Et cetera, quæ ibi subduntur. Similis est comploratio & querimonia atque infectatio apud Hieremiam: *Maledicta (inquit) dies in qua natus sum: dies in qua peperit me mater mea, non sis benedicta.* Hæc scilicet sancti viri dicebant cum animo suo reputantes se conceptos & natos esse cum peccato, & naturā filios iræ; & in hunc modum tanquam in ærumnosissimum & calamitosissimum exilium venisse plurimis & grauissimis doloribus ac miseriis obnoxios, cuius rei manifestū esse signum ait Plinius, solum animalium hominem, cum planctu vagitūque nasci. Hominem tantum, inquit, nudum, & in nuda humo natali die abiicit ad vagitus statim, & planctum natura, nullūque tor animalium aliud ad lacrymas, & has protinus vitæ principio. Nec risus, etiam præcox ille & celerrimus, ante quadragesimum diem vlli datur. Et paucis interpositis; Itaque multi existere, inquit, qui non nasci optimum censuerunt, aut quàm ocissimè aboleri.

Sic

Sic Plinius.

Populus autem Christianus trium duntaxat natales dies festos agit, & religiosè celebrat, Christi Domini, Deiparæ Virginis, & Præcursoris Domini Ioânis Baptistæ. Cur autem id faciat, & iusta & manifesta causa est. Nam, ut alia taceam ad ortum Saluatoris nostri celebrandum, Angelorû exemplo documentoque incitatus est. Scriptum enim est, nato Domino dixisse Angelum pastoribus: *Ecce euangelizo vobis gaudium magnû, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus: & subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis laudantiâ Deû, & dicentium, Gloria in altissimis Deo: &c.* de beatissima Virgine canit Ecclesia: *Natiuitas tua Dei Genitrix Virgo, gaudium annuncianis vniuerso mundo: ex te enim natus est sol iustitiæ Christus Deus noster, &c.* De sancto præcuratore Baptista Angelus dixit Zachariæ: *Uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt, erit enim magnus coram Domino. Cæterorum verò Sanctorum Ecclesia non ingressum in hunc mundum celebrat, sed egressum ex hoc mundo in cœlum, atque eum diem verè appellat eorum natalem: quippe qui non eos mundo miseros edit, sed cœlo parit beatos.*

Cur natalis dies Christi Domini nostri, & Beata Virginis, & S. Ioannis Baptista celebretur. Duo loci Scriptura obiter exponuntur. Luc. i.

De duplici allegoria huius historia: altera Philonis, quæ est Philosophica & politica: altera Ruperti, Theologica.

12

PHILO super interpretatione duorum somniorum pincernæ, & pistoris, quam illis tradidit Ioseph, philosophica eruditione & grauitate disputans, docet, humanam vitam, resq; mortalium, somniorum esse simillimas: ut scitissimè dictum fuerit à Platone, hominum spes somnia esse vigilantium. Huiuscemodi autem somniorum idoneum esse ac peritum Interpretem, virum ciuilē, cuius imaginem & factis, & dictis, & moribus, & casibus suis tam prosperis, quàm aduersis insigniter gessit Ioseph. Scribit autem super hac re Philo ad hunc modum: Ego non dissimulanter dico ciuilem virum esse somniorû interpretem: non quales sunt isti nugatores, & garruli, & mercenarij Sophistæ, quæstum facientes ex nocturnis somniorum ludibriis: sed qui magnum illud somnium, commune, publicumque, atque vigilantium non dormientium hominum exactè intelligat: id somnium, ne quid mentiar, vita hominum est. Nam sicut in somniorum visionibus videntes non videmus, audientes non audimus, loquentes non loquimur, deambulantes non deambulamus: sed cùm videmur talia facere, nihil tam reuera tale facimus, mente scilicet inaniter, sine vllis veris obiectis,

Adrianus, de varia historia.

Philo. Vita hominû, resque mortalium esse quasi somnia.

singente sibi simulacra rerum non existentium tanquam existētium. Eodem planè modo vigilantium imaginationes somniis sunt quàm simillimæ: veniunt, abeunt, occurrunt, refugiant, & priusquàm comprehendantur, auolant. Disquirat quisque apud se, & domi suæ testimonium huius rei, etiam me tacente, inueniet, præsertim si fuerit ætate prouectior. Fuit ipse primò infans, mox puer, tum adolescens, deinde iuuenis, postea vir, denique senex: sed non simul ista omnia. Nónne infans puerò cedit, puer adolescenti, adolescens iuueni, iuuenis viro, vir seni, senectus mortì? Ac singulæ quidem ætates decedendo, quasi præmoriuntur; naturâ nos paulatim docente non timere mortem extremam omnium, quando facilè tulimus occasum infantie, pueritiæ, adolescentiæ, iuuentutis, virilitatis; quæ omnes ætates ante senectutem euanuerunt. Quid aliæ res corporis, nónne somnia sunt? Nónne pulchritudo mométanea, penè prius marcescit quàm floreat? sanitas vsque adeo fragilis & tot morbis obnoxia: Robur per occasiones plurimas expugnabile.

Dionysius Ty-
rannus.
Cræsus

Quid de rebus externis dicam? ingentes opes sæpe vna dies abstulit: multi antea honoratissimi, versis rerum vicibus in vilissimum venêre cōtemptum atque ignominiam; imperia Regum maxima, breui temporis spatio funditus subuersa sunt. Fidem meis verbis astruit Dionysius quondam tyrannus Siciliæ, mox pulsus, & Corinthum profugus, ludi magister è tanto Principe factus. Attestatur & Cræsus rex Lydiæ, & regum ditissimus, qui sperans deleturum se Persarum potentiam, non modò propriū regnum amisit, & viuus ipse in potestatem hostium venit, sed minimum abfuit quin exureretur. Testimonium quoq; huic veritati humanorum somniorum perhibent, non singuli tantum homines, sed ciuitates, gentes, regiones, Græcia, Barbaria, Insularum, atque continetis incolæ, Asia, Europa, Africa, Oriens, & Occidens: nihil enim vsquam permanet sui simile. Aegyptus quondam multas in gentes imperium habuit: nunc ipsa seruit. Macedones aliquandiu tanto florêre imperio, vt iura toti orbi redderent: nunc imperatas à dominis pecunias, quæstoribus, tributis nomine, quotannis numerant. Vbi est illa Ptolemæorum familia, cuius splendor per singulos successores, ad extremos terræ, marisque terminos emicuit? Persæ Parthis imperauerunt: nunc eis seruiunt; versæ rerum humanarum alea; Adeo instabilis & anceps est fortuna; rebus humanis tanquam in statera pendentibus, & inæquali pondere nunc huc, nunc illuc vergentibus.

Ptolemæorum
familia.

Sic profectò est: tanquam altum dormientes erramus, non valentes quicquam ratiocinatione vel penetrare, vel certò comprehendere, quòd omnia vmbriis spectrisque sint similia. Et sicut cum pompæ traducuntur, prima quæque conspectum prætereunt, & item in torrentibus, fallente visum celeritate, vndæ præterfluunt: sic vitæ humanæ negotia irrequietè currentia, licet videantur manere, præterlabuntur tamen, nec pūcto quidem temporis in eodem statu permanentia. Hoc ipsum etiam in cognitione & scientia cernere licet: nam & qui vigilant, quantum ad incertam rerum perceptionem attinet, nihil à dormientibus differunt; cum seipsos fallant,

fallant, putantes se naturas rerum perspicere, quamvis interturbantibus scientiam sensibus per spectaculorū,aporū,odorum,sonorūque illecebras; quibus inescatus animus, non finitur rectè atque inoffensè per viā publicam veritatis progredi: itaque confusis altis cum humilibus, magnis cum paruis, obscuris cum lucidis, exoritur ingens quædam inæqualitas crassissimam animis caliginem atque vertiginem afferens.

13 Cum igitur tanta in perturbatione atque obscuritate mortalium vita verferetur, oportet interuenire virum civilem, tanquam doctum somniorū interpretem, qui valeat humana somnia, visionesque hominum qui vigilare sibi videntur, diiudicare coniecturis verisimilibus, & persualionibus rationi consentaneis, quid facere quemque oporteat, quid fugere, persuadere singulis. Sapiens igitur vir civilis, qui est optimus humanorum somniorum interpres, istiusmodi somnia vigilantium hominum prudenter exponat: & plerisque mortalium vanissimarum opinionum erroribus liberans, dicat: Hoc honestum est, illud turpe: hoc iustum, illud iniustum: hoc prudenter factum, illud fortiter: hoc piè & sanctè & vtiliter: ex aduerso, hoc factum imprudenter, timidè, impiè, ambitiosè, noxiè. Item hoc alienum est, ne concupiscas: hoc tuum, vt ere eo, & caue abuti. Affluunt opes? impartire: nam diuitiarum pulchritudo non in arca, vel in crumennis est, sed in egentium auxilio. Pauca possides? caue inuideas diuitibus: nempe inuidum pauperem nemo quisquam miserabitur. Honoratus es? fuge insolentiam. Ignobilis es atque humilis? noli despondere animum, nec ad vilia abijcere. Omnia tibi ex sententia, votoque succedunt? cogita fortunæ inconstantiam, mutationemque time. Offendis sæpius? bene sperato: nam res humanæ mutantur in contrarium. Solæ res cælestes, Sol & Luna, cæteraque astra, & cælum vniuersum, perpetuò manent eadem, veris definita regulis, ordinatis motibus, aptis & inter se optimè congruentibus. Contra verò res terrenæ sunt perturbatæ, in-compositæ, inordinatæ, & quas profundissimis tenebris mersas esse licet dicere. Si quis igitur velit res ipsas proprius atque interius inspicere, comperiet cælum esse diem sempiternum, vmbra ac noctis prorsus expers, illustratum videlicet inextinguibilibus purissimisque splendoribus. Et quanto apud nos sunt potiores vigilantes dormientibus: tanto in hac mundi vniuersitate cælestia terrestribus præstant; vt quæ insopita vigilant propter certas & irrequietas vires, nunquam frustras suis effectibus. At verò terrestria & humana, etiamsi paulisper excitentur, & tanquam expergiscantur, rursus degrauata in somnum decidunt, deficiente visu animæ: vt errare necesse sit, & passim offensare. Hactenus ex Philone.

Quemadmodum vir civilis optimus sit interpres humanorum somniorum.

14 Sed Ruperti super eadem historia disputatio allegorica multò est diuinæ Scripturæ congruentior, & profundissimum Theologiæ mysterium circa prædestinationem ac reprobationem hominum propriè attingit. Ait Rupertus historiam duorum istorum eunuchorum, per insignem fuisse figuram incomprehensibilis iudicii Dei super hominum, aliorum quidem electione, aliorum verò reprobatione; quod homines insipientes atque impij

Ruperti allegoria ad mysterium prædestinationis, & reprobationis hominum pertinet.

accusare & reprehendere non verentur. Erant illi duo Eunuchi eiusdem regis serui: peccauerant in eundem Regem: vtrisque Rex iratus est: ambo detrusi sunt in carcerem: & ambo mortis supplicio erant obnoxij: eorum tamen alterum carcere liberatum Rex in suum ministerium, pristinamque dignitatem restituit: alterum prosequens odio, dānauit, & suspendio puniuit. Vterque supplicium merebatur: neuter gratia Regis dignus erat: Rex tamen nec gratiam, nec supplicium vtrique tribuit æqualiter, sed cui voluit, gratiam; & cui libuit, supplicium; neque in eo quisquā meritò iudicium Regis reprehendere potest. Consimili ratione, cum omnes homines propter peccatum originale peccatores essent, atque inimici Dei, vt Paulus loquitur, naturā filij iræ, & rei mortis æternæ: eorum tamē quosdam ab æterno Deus diligens, elegit ac prædestinauit in vitam æternam, alios verò in illa perditionis massa dereliquit, ac perire denique permisit. Omnibus debebatur supplicium, nulli gratia: Fuit igitur misericordiæ diuinæ, quorundam misereri; fuit iustitiæ, alios derelinquere & sinere in perditionem ire.

*Locus Exo. 23
Ad Rom. 9.*

Verba Ruperti super hac re huiusmodi sunt. Equidem ab eis qui iudicia Dei scrutari & reprehendere audēt, quale est illud dicentis ad Moysen, *Miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit*, de quo dicere solent: *Ergo cui vult miseretur, & quem vult indurat*: Ab istis inquam diuinorum iudiciorum scrutatoribus & reprehensoribus quærendum est in lectione huius historiæ, An Pharaonem quoque de eo quod fecisse dicitur illis Eunuchis, reprehendere velint? Ambo quippe in eum peccauerant: ambobus iratus ille fuit: ambos in carcerem misit. Exinde recordatus amborum, alterum eorum restituit in pristinum gradum; alterum in patibulo suspendit. Ecce, & hic rex misertus est cui voluit; & clemens fuit, in quem sibi placuit. Poterat vtrique peccatum condonare & remittere supplicium, quoniam aduersus ipsum vterque peccauerat. Hoc namque iudici concedit iustitia, vt factam sibi iniuriam donet cui velit: & hæc donatio non solum non est reprehensibilis, verum etiam valdè laudabilis. Communem ergo iram vtrique infligere, vel communem vtrique poterat exhibere clementiam: neutrum tamen, pro sua potestate, facere voluit; sed medium tenens, iram quidem erga alterum: erga alterum verò clementiam ostendit. An hoc in illo rege quisquam meritò reprehendat? Minimè. Nam sicut clementia honor est Principis; sic & honor regis iudicium diligit. Siquidem vbi totum punitur, regia seueritas crudelitate polluitur: vbi verò totum remittitur, facies maiestatis sine metu disciplinæ contemnitur.

Psal. 98.

Quis porro nesciat mundum vniuersum, totamque humani generis massam sic fuisse in manu Dei, tanquam duos illos reos & vinctos in manu Regis? Etenim ex quo pater omnium Adam peccauit, vniuersi eius posterii propter illum rei fuimus & vincti. Ergo duo sunt rei, sed vnus assumitur, & alter relinquitur. Tu igitur, ô homo, quis es, vt respōdeas Deo, cum Pharaoni similiter facienti respondere non possis? Quoniam omnes rei, & omnes sunt vincti; annon habet potestatem Deus, contra quæ reatus admissus

Rom. 9.

admissus est, saltem æquè ut Pharaon, vni donare offensam, ab alio autem pœnam exigere? Immo, quoniam homo, qui per gratiam factus fuerat ad gloriam imaginis & similitudinis Dei, per suum ipse peccatum factus est lutum; non habet Deus potestatem, ut ait Apostolus, quasi figulus, de eodem luto facere aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam? Non enim dixit Paulus; Non habet aurifex seu argentarius potestatem facere de eodem auro, siue de eodem argento, aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam, quia id fortasse indignum posset iudicari: sed à figulo luti argumentum similitudinis competenter sumpsit. Figulus namque luti nihil luto dignitatis adimit, si ex ipso faciat vas in contumeliam, cum ipsum per se lutum vile, & quasi contumeliosum sit: multum autem illi dignitatis confert, si faciat ex eo vas in honorem, & gloriam: *Et nunc Domine* (ait Isaïas) *pater noster es tu, & nos lutum: & fictor noster; & opera manuum tuarum omnes nos.* Lutum sumus, non solum quia de luto facti sumus, quod ad querelam nostram non pertinet: verumetiam quia cum argentea ratione, vel aurea plaste nostri Dei similitudine splendescere debuimus, parente primo nostro peccante, omnes cum illo in lutum recidimus, & mortales facti sumus. Quod utrumque vir sanctus Iob dolens, dixit: *Comparatus sum luto, & assimilatus sum favilla, & cineri.* Obstruitur itaque omne os: nihil enim Deus adimit eis, quos esse vasa contumeliæ permittit, quia suo vitio lutum facti sunt: facit autem gratis quod non debuit, cum ex vasis contumeliæ aliqua commutat in vasa honoris & gloriæ.

Ibidem.

Locus Isa. 64.

Iob. 30.

15 Ad hæc Rupertus adijcit, eandem hanc historiam duorum Eunuchorum fuisse præterea figuram eius quod evenit Christo Domino in cruce inter duos latrones pendentem. Sicut enim Ioseph in carcere, & inter duos victos positus, vni eorum faustum prædixit successum, alteri exitiosum: ita Dominus in cruce pendens inter duos Latrones, alteri Paradisi felicitatem promisit, alterum in suo peccato dereliquit. Verba Ruperti sic habent. Pulchrè Ioseph duorum medius victorum in carcere, & utrique somnij sui congruam proferens interpretationem, in hoc quoque figura est vel umbra Saluatoris nostri, qui duorum medius in cruce latronum, utrique iuxta fidem, vel meritum suum dignam dedit sententiam. Et illic quidem figura, hic autem exemplum est: sed utrobique mysterium later. Nam sicut pincernam Pharaon restituit in pristinum ministerium, & honoris gradum: magistrum autem pistorum suspendit in patibulo: & sicut latronum alter confitens, Paradisum cum Domino introiit, alter verò non credens mortuus est in peccato suo: sic per Christi passionem Gentilis populus in gratiam recipitur, & Iudaicus in iram missus est. Vnde Apostolus huic, tanquam pincernæ poculum regi suo laudis porrigenti, vel tanquam latroni Paradisum introeunti dixit: *Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei: in eum quidem qui cecidit, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate: & cætera.* Quod autem Ioseph eloquio DEI inflammatus, *Psal. 104.*

Locus Luc. 23.

Ad Rom. 11.

ut

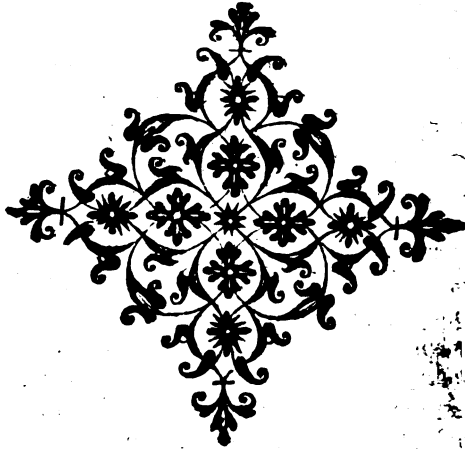
*Luc. 24.**Locum Apo. 1.*

vt dixit Dauid, occulta somniorum, quæ nemo aperire potuerat, solus interpretatus sit, id quoque ad mysterium & typum Filij Dei pertinet: super quem septriformis Spiritus adeo requieuit, vt Prophetias omnes adimpleret, sensumq; Apostolis suis ad intelligendas diuinas Scripturas aperiret.

Nimirum ipse est Agnus ille, quem vidit Ioannes in Apocalypsi, qui librum signatum, quem nemo aperire, & signacula eius soluere potuit, solus aperuit, & quæ in eo continebantur, manifestauit. Atque hæc est allegorica Ruperti super hac historia disputatio.

* *

BENE

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN CAPVT

QVADRAGESIMVM PRIMVM GENESIS.

Ioseph ductus è carcere, sapienter interpretatus est duo Pharaonis somnia futura in Aegypto septennis abundantia, & postea totidem annorum sterilitatis praesagia: quam ob causam valde honoratus à Rege, & annona in vniuersa Aegypto prepositus est; ductaque uxore Aegyptia, duos filios procreauit.

O's t duos annos vidit Pharaon somnium. 1
Putabat se stare super fluuium, de quo 2
ascendebant septem boues pulchrae, &
crassae nimis: & pascebantur in locis palu-
stribus. Aliae quoque septem emergebant 3
de flumine, foedae, confectaeque macie: &
pascebantur in ipsa amnis ripa in locis vi-
rentibus: deuoraueruntque eas, quarum mira species, & habi-
tudo corporum erat. Expergefactus Pharaon, rursus dormiuit, 4
& vidit alterum somnium: septem spicae pullulabant in culmo 5
vno plenae atque formosae: aliae quoque totidem spicae tenues, 6
& percussae vredine oriebantur, deuorantes omnem priorum 7
pulchritudinem. Euigilans Pharaon post quietem, & facto ma- 8
ne, pauore perterritus, misit ad omnes coniectores Aegypti,
cunctosque sapientes: & accessitis narrauit somnium, nec erat
qui interpretaretur. Tunc demum reminiscens pincernarum 9

Comment. in Gen. tom. 4.

ff ff

10. 11 magister, ait: Confiteor peccatum meum: Iratus Rex servis
suis, me & magistrum pistorum retrudi iussit in carcerem
12 principis militum: vbi vna nocte vterque vidimus somnium
13 prælagum futurorum. Erat ibi puer Hebræus eiusdem ducis
14 militum famulus: cui narrantes somnia, audiuius quicquid
15 postea rei probauit euentus. Ego enim redditus sum officio
16 meo: & ille suspensus est in cruce. Protinus ad Regis impe-
17 rium eductum de carcere Ioseph torunderunt: ac veste muta-
18 ta, obtulerunt ei. Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat:
19 quæ audiui te sapientissimè coniicere. Respondit Ioseph: Ab-
20 que me Deus respondebit prospera Pharaoni. Narrauit ergo
21 Pharaon quod viderat: Putabam me stare super ripam flumi-
22 nis, & septem boues de amne conscendere, pulchras nimis, &
23 obesis carnibus, quæ in pastu, paludis virecta carpebant. Et ec-
24 ce, has sequebantur aliæ septem boues in tantum deformes
25 & macilentæ, vt nunquam tales in terra Aegypti viderim: quæ,
26 deuoratis & consumptis prioribus, nullum saturitatis dedere
27 vestigium, sed simili macie & squalore torpebant. Euigilans,
28 rursus sopore depressus, vidi somnium: septem spicæ pullula-
29 bant in culino vno plenæ atq; pulcherimæ. Aliæ quoq; septem
30 tenues & percussæ vredine oriebantur è stipula: quæ priorum
31 pulchritudinem deuorauerunt. Narraui coniectoris som-
32 nium, & nemo est, qui edisserat. Respondit Ioseph: Somnium
33 Regis vnum est: quæ facturum est Deus ostendit Pharaoni.
34 Septem boues pulchræ, & septem spicæ plenæ, septem vbertatis
35 anni sunt, eandemq; vim somnij comprehendunt. Septem
36 quoque boues renues, atque macilentæ, quæ ascenderunt post
37 eas, & septem spicæ tenues & vento vrente percussæ, septem
38 anni venturæ sunt famis. Qui hoc ordine complebuntur. Ec-
39 ce septem anni venient fertilitatis magnæ in vniuersa terra
40 Aegypti: quos sequentur septem anni alij tantæ sterilitatis, vt
41 obliuioni tradatur cuncta retrò abundantia: consumptura est
42 enim fames omnem terram, & vbertatis magnitudinem per-
43 ditura est inopiæ magnitudo. Quod autem vidisti secundo, ad
44 eandem rem pertinens somnium: firmitatis indicium est, eo
45 quòd fiat sermo Dei, & velocius impleatur. Nunc ergo prouideat
46 Rex virum sapientē & industrium, & præficiat eum Ter-
47 ræ Aegypti: Qui constituat præpositos per cunctas regiones:
48 &

& quintam partem fructuū per septem annos fertilitatis , qui
iam nunc futuri sunt,congreget in horrea : Et omne frumen- 35
tum sub Pharaonis potestate condatur, serueturq; in vrbibus.
Et præparetur futuræ septē annorum fami, quæ oppressura est 36
Aegyptum,& non consumatur terra inopia.Placuit Pharaoni
cōsiliū,& cunctis ministris eius:Locutusq; est ad eos : Num 37
inuenire poterimus talem virum , qui spiritu Dei plenus sit? 38
Dixit ergo ad Ioseph:Quia ostendit tibi Deus omnia quæ lo- 39
cutus es,nunquid sapientiorē & consimilem tui inuenire po-
terō? Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperiū cun- 40
ctus populus obediet : vno tantū Regni folio te præcedam.
Dixitq; rursus Pharao ad Ioseph : Ecce,constitui te super vni- 41
uersam Terram Aegypti:tulitq; annulum de manu sua,& de- 42
dit eum in manu eius : vestiuitque eum stola byssina , & collo-
torquem auream circumposuit. Fecitque eum ascendere su- 43
per curqum suum secundum,clamante præcone,vt omnes co-
ram eo genu flecterent , & præpositum esse scirent vniuersæ
Terræ Aegypti.Dixit quoq; Rex ad Ioseph: Ego sum Pharao: 44
absque tuo imperio non mouebit quisquam manum aut pe- 45
dem in omni terræ Aegypti. Vertitq; nomen eius , & vocauit
Lingua Aegyptiaca,Saluatorem mundi : Deditq; illi vxorem 46
Aseneth filiam Phutipharis Sacerdotis Heliopoleos. Egressus
est itaq; Ioseph ad terram Aegypti (triginta autem annorum
erat quando stetit in conspectu Regis Pharaonis) & circuiuit
omnes regiones Aegypti.Venitque fertilitas 7.annorum:& in 47
manipulos redactæ segetes cōgregatæ sunt in horrea Aegypti.
Omnis etiam frugum abundantia in singulis vrbibus condita 48
est.Tantaque fuit abundantia tritici , vt arenæ maris corqua- 49
retur,& copia mēsuram excederet.Nati sunt autem Ioseph fi- 50
lij duo antequam veniret fames : quos peperit ei Aseneth filia
Phutipharis Sacerdotis Heliopoleos. Vocauitque nomen 51
primogeniti,Manasses, dicens : Obliuisci me fecit Deus om-
nium laborum meorum , & domus patris mei. Nomen quo- 52
que secundi appellauit Ephraim , dicens : Crescere me fe-
cit Deus in terra paupertatis meæ. Igitur transactis septem 53
vberratis annis qui fuerāt in Aegypto:cœperūt venire septem 54
anni inopiæ:quos prædixerat Ioseph:& in vnīuerso orbe fames 55
præualuit,in cūcta autē terra Aegypti,panis erat.Qua esuriēte

- 56 clamauit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit: Ille ad Ioseph: & quidquid ipse vobis dixerit, facite: crescebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitque Ioseph vniuersa horrea, & vendebat Aegyptiis: nam & illos opprefferat fames. Omnesque prouinciæ veniebant in Ægyptum, vt emerent escas, & malum inopiæ temperarent.
- 57

VERS. I.

Post duos annos vidit Pharaon somnium.

VNDENAM isti duo anni sunt computandi? Iosephus computat ab eo tempore, quo missus est in carcerem Ioseph: censet enim biennio duntaxat fuisse eum in custodia. Sic enim scribit libro primo Antiquitatum: Iosephum, post biennij tempus in miseria carceris exactum, nihilque interim ab ingrato pincerna adiutum, Deus eripuit tali via ad libertatem, & principalem dignitatem perstruata. Verum probabilius dictum est, quod ab aliis traditur, illos duos annos putari debere ab eo tempore, quo, secundum interpretationem Ioseph, pincerna restitutus est ministerio & dignitati suæ; pistor autem suspensus est in patibulo: Hoc enim non obscure indicat, si quis attendat animum, contextus narrationis Moysis, exordium huius capituli cum extremo antecedentis perspicue connectentis atque coniungentis. Opinantur Hebræi, propterea liberationem Ioseph de carcere in biennium esse prolatam, quod ille maiorem quam oportebat, spem ac fiduciam posuisset in beneuolentia & gratia, & promissis illius pincernæ. Quorum opinationi aperte suffragatur Sanctus Augustinus in sermone de tempore 82. Cuius verba paulò superius super illis verbis capituli 40. *Tantum memento mei cum tibi bene fuerit: commemorauimus, nec probauimus tamen.*

- VERS. 14. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Ioseph, ro-
15. 16. tonderunt, ac veste mutata obtulerunt regi. Cui ille ait:
Vidi somnia, nec est qui edisserat: quæ audiui te sapientissimè coniicere.

*Philo in lib.
de Ioseph.*

HÆC pluribus verbis eleganter apposuitque Philo & Iosephus enarrant. Philo ad hunc modum, Rex, inquit, his auditis, iubet properè acciri iuuenem: ministri attonsum post longam carceris illuuiem, & detractis sordidis pannis, eleganter vestitum, ceterisque nitoribus expolitum, ad regem introducunt. Qui primo aspectu iudicans hominem ingenuum & honestè natum, (elucet enim in ipsa facie notæ ingenij & animi hominum, non omnibus tamen conspicuæ, sed solis perspicaces mentis oculos habentibus)

habentibus) Præfagit, inquit, mihi animus, non semper in obscuro & operto fore quod tegitur somniorum ambagibus: præ se fert enim hic iuuenis sapientiam, qui veritatem tanquam lumen tenebris inferens, aperiet, & sua scientia, nostratum sophistarum inscitiam deteget atque abiger: Hæc Philo. Consimilia fermè Iosephus: Cōfestim, ait, iuuenem accersitum rex, manūque apprehensum comiter his verbis alloquitur: Bone iuuenis, quandoquidem te prudentem indicio famuli mei te agnoui, enarra somniorum meorum præfagia, quemadmodum illi prudenter ac verè narrasti, rem gratissimam facturus mihi. Caue autem vel metu quicquam suppressas, vel ad gratiam ac voluptatem loquaris, sed vera omnia, etiam si fortasse non læta nec grata mihi futura, liberè ac fidenter eloquere. Hæc Iosephus.

3 *Vidi somnia, nec est, qui edisserat*: Tradit Iosephus, Pharaonem in somno non solum duas illas visiones habuisse, verum etiam interpretationem earum visionum: postea tamen expergiscētem atque euigilantem, somniorum quidem meminisse, interpretationis autem eorum nō esse recordatum. Verba Iosephi, hæc sunt: Pharaō cū eadem nocte in somno duas visiones vidisset, paritèrque interpretationem earum, hanc oblitus, sola somnia retinuit memoria, nihil lætum, vt cōiicere ipse poterat, significantia: conuocatisque prima luce doctissimis Aegyptiorū, interpretationem requirebat. Sic Iosephus. Sed quod ait, habuisse Pharaonem somniorum interpretationem, id profectò ex suo sensu finxit ipse, cū nec tradat id, nec significet vllō modo Scriptura: quin potius contrarium ex verbis ipsius Pharaonis intelligi potest. Is enim bis loquens de somnio suo, ait, se vidisse somnium, de interpretatione autem eius, quam habuerit, nullum facit verbum, nequaquam taciturus, si eam habuisset: præsertim verò post enarrationem somnij traditam à Iosepho, quam cum interpretatione, quam prius ipse habuerat, & postea oblitus fuerat, omnino congruere admirabundus laudasset. Nec id Moses scribere prætermisisset, cū ad maiorem interpretationis Ioseph fidem & approbationem id faceret plurimum.

Cæterum Pharaō illis verbis suis: *Quæ audisti te sapientissimè coniecisse*: Satis indicat, se non habuisse Ioseph tanquam diuinum vatem, qui diuinitus prophetico spiritu afflatus futura prænosceret: sed vt hominē solertissimum atque sagacissimum, qui per idoneas atque probabiles coniecturas acutè dispiceret somniorum significationes, & prudenter interpretaretur: iuxta veterem illam sententiam, *Qui bene coniecit, hunc tu vatem optimum perhibeto*. Atque hæc Pharaonis de Ioseph existimatio permanuit ad posteros. Eadem namque multa post sæcula, fuit apud Ethnicos Scriptores opinio, quorum vnus, & celebratissimus historiarum scriptor Trogus Pompeius, in lib. 36. memoriæ tradidit, Iosephū magicis artibus fuisse eruditum, atque adeo in exponendis somniis excelluisse, vt artem quoque interpretandi somnia condiderit. Ponam hīc sententiam eius, quemadmodum eam Iustinus breuiat Trogī, Latine reddidit. Loquens enim de Ioseph à fratribus suis vendito, A quibus,

Cic. lib. 2. de
Dinatione.

Ethnici sapiē-
tiā Ioseph tri-
buerunt ma-
gicis artibus.
Iustinum.

inquit, deportatus in Aegyptum, cum magicas ibi artes percepisset, breui ipsi regi percharus fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat & somniorum primus intelligentiam condidit: nihilque diuini iuris humanique ei incognitum videbatur; adeo, ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos prouiderit, periissetque omnis Aegyptus fame, nisi monitu eius, rex edicto seruari per multos annos fruges iussisset: tantaque experimenta eius fuerunt, ut non ab homine, sed à Deo responsa dari viderentur. Sic ille.

Ad hanc porro de se hominum opinionem discutiendam, Ioseph⁴ dixit Pharaoni verba illa: *Abſque me Deus respondebit prospera Pharaoni*, quorum hic est sensus: Non mihi arrego hanc sapientiam, ut ex me ipse interpretari possim istiusmodi somnia: Dei est hoc opus, non humanæ sapientiæ: is per me, quasi per organum suum, declarabit tibi ea quæ faciunt ad regni tui salutem. Atque ita Ioseph occasionem libenter cepit regem Aegypti adducendi in cognitionem veri Dei, quem ipse colebat. non igitur negat Ioseph, se interpretaturum somnia, cum id mox fecerit: sed ait, eam interpretationem, sine naturali vel humana solertia & sagacitate sua futuram, totamque ex Dei reuelatione prouenturam. Atque hunc sensum clarè paraphraſtes Chaldaeus expressit, sic reddens hunc locum: *Non ex mea sapientia, sed à facie Domini respondebitur pax Pharaoni*. Septuaginta interpretes ita verterunt: *Sine Deo non respondebitur salutare Pharaoni*. S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis super hunc locum Genesis scribit, in Hebræo sic esse: *Sine me Deus respondebit pacem Pharaoni*. Symmachum autem, more suo, apertius tranſtulisse, *Non ego, sed Deus respõdebit pacem Pharaoni*. Declarauit itaque Ioseph, se non more aliorum coniectorum, sed per Dei reuelationem somnium illud interpretaturum. Hinc porro liquet, Ioseph antequam veniret in conspectum Pharaonis, sciuisse per diuinam reuelationem, quale somnium accidisset Pharaoni, & quid significaret in futurum: alioqui non tam fidenter ac certò dixisset Regi, Deum prospera sibi responsurum: id est, somnio illo suo præmonstrata esse prospera, quæ illi ventura erant.

S. Hieron.

Cur Ioseph non
ultrò exposuit
somnia Pharaoni
antequàm
ab eo narra-
tur: scilicet Da-
niel Regi Na-
buchodonosor.

Sed cur (nam hoc fortasse subibit Lectoris animus) Ioseph non ultrò dixit quale somnium cõtigisset Pharaoni, priusquam id Rex narraret: id enim maiorem fidem interpretationi, quam traditurus erat, astruxisset: idque postea fecit Daniel Regi Nabuchodonosor, ut legitur Danielis 2. Sed meritò id non fecit Ioseph: tum quia Nabuchodonosor oblitus fuerat sui somnij, & ideo necesse fuit in mentem ei reuocari à Daniele: At Pharaon bene recordabatur somnij sui: & idcirco supernacaneum fuisset id prænarrari à Iosepho. Tum etiam quòd somnium Nabuchodonosor significabat ea quæ longo post tempore futura erant: quare veritas interpretationis Danielis non potuisset tunc euidens & certa fieri regi, nisi per expositionem somnij quod solus ipse habuerat, & prorsus fuerat oblitus. Somnium verò Pharaoni significabat id quod mox futurum erat: vbertas enim illa septennis, illo ipso anno

anno inceperit, id est, statim post interpretationem somnij. Veritas itaque interpretationis Ioseph, mox cognoscenda & comprobanda erat.

PRIMA DISPUTATIO.

An somnium illud Pharaonis fuerit propheticum, & ob id vocari ipse possit Propheta: & an illa fertilitas, & sterilitas septennii, naturaliter facta sit, an prater ordinem natura.

Super illis verbis,

VERS. 25.

Respondit Ioseph: Somnium Regis vnum est: quæ facturus est Deus ostendit Pharaoni.

S Illis verbis: *Quæ facturus est ostēdit Pharaoni*, liquet somnium illud Pharaonis fuisse propheticum: aperte enim significatur, & fuisse à Deo missum Pharaoni, & ad præsignificandum futura quæ Deus ipse facturus erat. Non tamen idcirco propriè dici potest Pharaon fuisse Prophetam: quòd eius somnij significationem per se non intellexerit, sed à Ioseph acceperit, cui potius nomen Prophetæ convenit, quòd per Dei revelationem somnium illud Propheticum intellexerit, & interpretatus fuerit. Bene hoc declarat S. August. lib. 1. 2. de Genesi ad hunc modum scribens: Quibus signa per aliquas corporalium rerum similitudines demonstrabantur in spiritu, nisi accessisset mentis officium, ut etiam intelligerentur, nòdum illi erant Prophetæ: magisque propheta erat, qui interpretabatur quod alius vidisset, quàm ipse qui vidisset. Vnde apparet, magis ad mentem pertinere prophetiam, quàm ad illum spiritum, qui est vis quædam animæ inferior mente, in quo rerum corporalium similitudines exprimuntur. Itaque magis Ioseph propheta, qui intellexerat quid significarent septem spicæ, & septem boues, quàm Pharaon qui eas vidit in somnis. Huius enim spiritus informatus est ut videret; illius mens illuminata est ut intelligeret, ac per hoc, in illo erat lingua in isto prophetia, quia in illo imaginatio rerum, in isto imaginationum interpretatio. Minus ergo Propheta est, qui sola signa rerum significatarum per corporalium rerum imagines videt: magis verò propheta est, qui solo illarum intellectu præditus est: sed maximè Propheta est, qui utroque præcellit, ut & videat in spiritu corporalium rerum significativas similitudines, & eas viuacitate mentis intelligat, sicut Danielis excellentia tentata & probata est: qui Regi & somnium quod viderat, dixit; & quid significaret, aperuit. Nam & ipsæ corporales imagines in spiritu eius expressæ sunt; & earum intellectus reuelatus est in mente. Sic ibi Augustinus.

Somnium Pharaonis fuisse propheticum, nò tamē Pharaonem Prophetam fuisse, sed interpretæ eius somnij Ioseph.
S. August.

Confirmit

Gregorius.

Consimilia scribit Gregorius: explanans, enim verba illa Iob, quæ sunt in cap. 13. *Ecce omnia hæc vidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi singula*: Ita scribit in lib. 11. Moral. In illo videbat Iob assistentia quæ in tempore secutura erant, cui nec futura veniunt, nec præterita discedunt; sed cuncta simul ante eius oculos assistunt. Et quia ea ipsa quæ ventura erant, alia esse vidit in operibus, & alia in dictis; ideo rectè subiungitur: *Et vidit oculus meus, & audiuit auris mea*: Sed vtilitatem ista non habent, si intellectu carent. Vnde congruè subditur: *Et intellexi singula*. Cum enim aliquid ostenditur vel auditur, si intellectus non tribuitur, prophetia minimè est. Vidit enim Pharaon per somnium, quæ erant Aegypto ventura: sed quia nequiuit intelligere quod vidit, propheta non fuit. Sic aspexit Baltasar articulum manus scribentis in pariete, sed propheta non fuit, quia intellectum rei quam viderat, non accepit: Vt igitur B. Iob prophetiæ spiritum se habere testetur, non solum vidisse se, & audisse, sed etiam intellexisse omnia asserit. Hæc Gregor.

Daniel 5.

S. Thomas.

Horum Doctorum vestigia insequens S. Thomas, in eandem sententiam præclare disputat, in Secunda Secundæ quæst. 173. artic. 2. Docet enim, quemadmodum in humana doctrina cernere est duas res, & representationem in intellectu intelligibilium rerum per species intelligibiles; & item iudicium intellectus, de rebus sibi eo modo representatis; & hoc posterius multo præstantius est priori, ut quod principaliter & doctrinam pariat, & hominem faciat scientem ita rem sese habere in prophetia. Est enim in ea representatio imaginum & similitudinum, per quas figurantur & significantur futura; & est intelligentia istiusmodi significationum, & hæc propriè facit prophetam, nec sine ea quispiam propheta propriè dici potest. Quocirca subdit hæc verba B. Thomas: Horum duorum principalius est primum in prophetia, quia iudicium est complementum cognitionis. Et ideo, si cui diuinitus fiat representatio aliquarum rerum per similitudines imaginarias, ut Pharaoni & Nabuchodonosor; aut etiam per similitudines corporales & visibiles, ut Baltasar: non est talis censendus propheta, nisi illuminetur eius mens ad iudicandum. Sed talis apparitio est quiddam imperfectum in genere prophetiæ: vnde à quibusdam vocatur casus prophetiæ, sicut & diuinatio somniorum: Erit autem propheta etiam si solum illuminetur intellectus eius ad diiudicandum ea quæ ab aliis imaginariè visa sunt, ut patet de Ioseph qui exposuit somnium Pharaonis. Verùm sicut Augustinus dixit lib. 12. super Genesin ad litteram, maximè propheta est, qui varoque præcellit, & videns corporalium rerum significatiuas similitudines, & eas viuacitate mentis intelligens: & cætera, quæ ibi S. Doctor deinceps persequitur.

Illud præterea ex verbis eisdem illis Ioseph: *Quæ facturus est Deus ostendit Pharaoni*, planè intelligitur, septennem illam abundantiam, & postea septennem quoque sterilitatem Aegypti, à Deo singulari quadam & propria ratione esse factam: idem clarè ostendit illud: *Quæ facturus est Deus*. Atque idipsum significauit Dauid in Psalmo 104.

com

commemorans hanc historiam, ait enim: *Vocauit (Deus) famem super terram: Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph: Dixit autem, Vocauit famem, secundum phrasim Hebraicam, pro eo quod est, misit, vel fecit esse famem: quale est illud etiam Pauli ad Rom. 4. Vocat ea que non sunt, tanquam ea que sunt.* Sedenim dubitari posset, an illa fertilitas & sterilitas Aegypti sit à Deo facta modo naturali, & per causas naturales; an præter modum, & ordinem, cursumq; naturæ. Diceret fortasse quispiam, factam fuisse illam fertilitatem & sterilitatē ab ipso quidem Deo, sed modo tamē naturali, & ordine. Deus enim, qui ex omni æternitate cōstituerat, vt illo tempore esset vbertas illa & fames: cū creauit mundum, ita seriem & ordinem causarum naturalium, tam cœlestium, quā sublunarium instituit ac disposuit, vt illo tēpore causæ naturales efficientes abundantiam in Aegypto per septem continuos annos cōcurrerent: & postea per totidem annos cōuenirent causæ naturales, famem in Aegypto afferre solitę. Hac itaque ratione liquet, fertilitatem illam, & sterilitatem Aegyptiacam, fuisse profectam à Deo, fuisseque tamen modo naturali, & secundum ordinem naturæ factam.

Quæstio an illa vbertas, & sterilitas Aegypti naturaliter an præter naturam sit facta.

8 Verum contraria opinio propior veritati, & sacre Scripturæ conuenientiior videtur. Etenim diuina Scriptura euērum illius vbertatis & famis, tanquam peculiare quoddā factum Dei, & quasi miraculū quoddam singularis prouidentię diuinæ circa Ioseph & Iacob commemorat & prædicat. Quod si illud factum esset modo naturali, & per causas naturales, sicut expositū est, potuisset fertilitas illa & sterilitas per astrologicas, & physicas rationes & coniecturas præuideri ac prædici; contrā quā in hoc loco nō obscure Scriptura indicat. Et verò, præter ordinem, & modum, atque cursum naturæ est, maximam abundantiam rerum omnium in eadem regione per septem continuos annos perdurare: & post eam proximē, per septem alios continuos annos summam sterilitatem, & famem subsequi. Ceterū quò melius intelligatur quemadmodum illa septennis vbertas & sterilitas à Deo facta sit; scire conuenit, Nili inundationē causam esse in Aegypto tum abundantię, tum sterilitatis, sed contraria tamen ratione. Exundatio enim Nili moderata, causa est abundantię; nimio aut parciore, aut contrā exuberantior, sterilitatis causa est. Audi Pliniū; Nilus, inquit, certis anni diebus, aucto magno, per totam spatiaturs Aegyptum, fecundus innatat terræ. Causas huius incrementi varias producere: sed maximē probabiles Ethesiarum eo tempore ex aduerso flantium, percussum vltra ora actio amne: aut umbres Aethiopiæ æstiuos, iisdē Ethesijs nubila illò ferentibus è reliquo orbe: iuctus Nili per puteos mēsuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum est cubitorum sexdecim: minores aquæ non omnia rigant, ampliores detinent, tardius recedendo: hæ ferendi tēpora absument, solo madente; illæ non dant, sitiente. Vtrumq; reputat prouincia. In duodecim cubitis famem sentit; in tredecim etiamnum esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt: quindecim securitatem: sexdecim delicias. Maximum incrementum fuit ad hoc æui, cubitorum

Plin. lib. 5. c. 9.

decem & octo, Claudio Principe: Minimum, quinque, Pharfalico bello, veluti necem Magni, prodigio quodam, flumine auersante. Sic Plinius. Fecit igitur Deus præter vim, & modum, & ordinem naturæ, ut illo tempore incrementum Nili per septem continuos annos fieret ultra sexdecim, vel decem & octo cubita: unde tanta illa fertilitas Aegypti secuta est. Contrà verò, ut per annos septem proximè subsequentes, perexiguus Nili esset auetus; infra duodecim cubita, aut etiam quinque ex quo summam famem accidere necesse fuit.

SECUNDA DISPUTATIO.

Cur duo Pharaonis somnia fuerint; cum idem utrolibet significaretur.

Sed quid est illud quod dixit Ioseph: *Somnium regis vnum est?* Scriptura enim duo fuisse narrat somnia, diuersa & temporibus, & visionum dissimilitudine. Verum sic profecto res habet. Fuit vnum somnium secundum rem significatam, utroque enim somnio significabatur vbertas, & sterilitas futura: fuerunt autem duo somnia secundum diuersitatem temporum, & diuersitatem signorum, quibus idem significabatur. Sed cur Deus geminauit somnium, si utroque idem significabatur futurum? Quatuor rationes afferri possunt. Principio, id valuit ad certorem faciendam fidem futuri euentus somnij, ut omnino futurus crederetur. Licet enim in Dei verbis & dictis, respectu ipsius, æquè certum sit vnicum & simplex dictum eius & promissum, quàm si millies idem ipsum diceret atque promitteret, cum sit prima & summa veritas, prorsusque immutabilis: attamen respectu nostri, non itidem res habet. Nos enim plus credimus hominibus idem sæpius affirmantibus aut promittentibus, quàm semel dicentibus: & plus credimus, si verba & promissa iureiurando firment, quàm sine iureiurando. Ex quo fit, ut Deus sermonem suum accommodans ad conditionem naturæ nostræ, quod certissimum à nobis haberi vult, aut sperari, id multiplicata denuntiatione & promissione tradat, aut iureiurando adhibito confirmet. Et quia sæpè Deus aliquid futurum prædicat promittendo, aut comminando; non absolute, sed conditionaliter; quod non est implendum nisi posita conditione, quam ponere, in voluntate & potestate hominum est: ex quo fit ut eiusmodi prædictiones diuinæ nonnunquam prædictum non habeant effectum; cuius generis prædictionum exempla reperies apud Hieremiam cap. 18. & apud Ezechielem. Quoniam igitur non paucæ sunt huiusmodi prædictiones conditionales, ne fortè quispiam existimaret prædictionem futuræ vbertatis, & sterilitatis in Aegypto, ex isto genere prædictionum esse, geminatum est somnium, idemque bis præfiguratum, ut omnimoda euentus futuri certitudo declararetur.

Deinde

Cur Deus non vnum, sed duo somnia idem significantis miseret Pharaoni.

Deinde tales geminatae locutiones vel visiones in Scriptura interdum significare solent celerem rei euentum, id est, non longinquum, sed iam propinquum & instantem. Quod etiam in vulgari consuetudine loquendi aliquando vsurpatur: quem enim instanter vocamus, & festinè ac citò venire volumus, geminatione vtentes, dicere solemus, Petre Petre, veni veni. Ergo geminatione somnij significabatur propinquus atque instans euentus rei: nempe paulò post illud somnium, atque eius interpretationem, septennis illa vbertas incœpit. Atque has duas causas geminati somnij ipsemet Ioseph reddidit Pharaoni illis verbis: *Quod autem vidisti secundo, ad eandem rem pertinens somnium, firmitatis indicium est: eo quòd fiat sermo Dei, & velocius impleatur.*

Tertiam rationem Lyranus reddit huiusmodi: Per vtrumque somnium coniunctè, id est, per boues & spicas significari debuit fertilitas & sterilitas terræ. Duplex enim est causa fertilitatis terræ, tum bona seminatio, quam faciunt bona & multa tritici grana; quam denotabant spicæ illæ multiplices & plenæ: tum bona terræ aratio, & cultura; cui deseruiunt in primis & conducunt boues validi, & arado idonei: quod præfigurabat visio pinguium bouum. Contrariæ autem res sunt causa sterilitatis; mala nimirum sementis, quam significabant spicæ illæ siccæ, & vêtò vrente percussæ, quæ vel nulla, vel perpauca & vitiata grana tritici suppeditare poterant in vsum seminandi: & item mala terræ aratio & cultura, quod prænotabatur illo in somnio priori, per vaccas illas macilentas & imbecillas. Quarta ratio hæc traditur à Thostato. Fertilitas terræ pertinens ad vsus humanæ vitæ, duabus in rebus potissimum est posita, in frugibus, & in animalibus. Et sicut inter fruges, quantum ad victum hominum, principatum tenet frumentum; sic inter animalia deseruientia humanæ vitæ, primo loco censi debent boues propter coria ad integumentum, & carnes atque lac ad esum, præcipuè autem propter arationem terræ atque culturam. Aptissimè igitur fertilitas & sterilitas terræ per istas potissimum duas res, boues dico & spicas triticeas, duobus illis somniis præfigurata est.

Lyranus.

Thostatus.

Nunc ergo prouideat Rex virum sapientem, & industrium, VERS. 33.
& 34.
& præficiat eum terræ Aegypti, qui constituat præpositos per cunctas regiones: & quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis, qui iam nunc futuri sunt, congreget in horrea: & omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, serueturque in vrbibus.

10 **P** LICHRE locum hunc enarrat Philo. Nam cùm commemorasset quemadmodum Ioseph interpretatus fuisset illa somnia, subdit eum postea tale quoddam consilium, ad occurrendum futuræ fami, dedisse Pharaoni. Hæc sunt, dixit Ioseph, quæ somnia præmonent; sed mihi nunc quoddam suppetit remediū, quod in tantis malis salutem afferre queat. Vrbium ac re-

gionum exitialis morbus est fames, cuius vires oportet frāgere, ne nimirū ingrauescens, dealeat incolas. Succurrendum autem huic periculo est, ad hūc modum. Ex septem annorū fertilitate, quod supererit hominū satietati, hoc est, quinta pars, reponatur oppidatim, vicatimq; non transportando fruges aliò longiūs, sed vbi demetuntur, ibi asseruādo in vsum eius loci hominum. Eas porrò fruges cēseo cum suis spicis & manipulis condendas, non autem trituras nec purgatas: idque quatuor ob causas faciendum arbitror. Quarum vna est, ne citiūs vitiata nudetur suo tegmine: altera, vt per singulos annos renouetur pristinae copiae memoria, rusticis triturantibus, & fruges euentilātibus. Tertia, ne iniuri possit frumenti numerus, dum incertum est, quātum spicae, manipuli que contineant, ne animus colonos deficiat reputantes quantum absumptum sit; sed securitate non minūs quā cibo se sustineant: spes enim alit cum primis, graue penuriae malum subleuans. Quarta causa est, vt & iumentis condatur pabulum, quibus arista, paleaeque, purgamenta frugum, pro alimento sunt. Hec cura committenda est viro prudenti, nec auaro, qui possit sine inuidia & reprehensione exequi munus hoc, tanta dexteritate, vt nihil populo de fame futura subleat: durum est enim iam antè ægris animis spem in futurum adimere. Si quis porrò causam sciscitetur, respondeatur, oportere sicut in pace paratur quæ belli tempore futura sunt ex vfu; sic in frugum copia prospicere in futurum inopiae; incertum autem esse quando bellum, vel fames imminet, quidve futurum tempus ferat. Parādum igitur maturè subsidium, ne desit cū tempus postulauerit. Sic Philo.

Quatuor causa cur fruges non purgatae, sed in spicis & manipulis condende, & cōseruanda essent.

Quarta principibus cura esse debeat publica annona.

Sed perpendamus illa verba, *Prouideat Rex virum sapientem, & industriū, & praeiciat eum Terra Aegypti.* Multum interest prudentis & boni principis praecipuam annonae publicae rationem & curam suscipere ac gerere: nempe huius incuria ac negligentia multa populis incommoda & ingentia fert mala; nec rarò etiam magnas in plebe turbas & seditiones suscitāt, agitātque in furorem populos aduersus rectores, atque iniustum reddit Principem, & exosum. Est igitur in Republica principalis cura, prouidere & comparare, quibus abunde populo victus suppetat; ne fruges deficiant, ne plebs fame tabescat, ne frumentarij vel suppressione frumenti, vel enormitate pretij, esurientes pauperes opprimant, enecentque. Romani quondam in primis publicae annonae rationem habere oportere censentes, eius procurandae vnum quempiam de principibus Reipublicae viris praefectum creabant. Primus autem praefectus annonae (vt scribit Liuius) creatus est, L. Minutius; eo videlicet tempore, quo tāta Urbem inopia inuasit, vexauitque, vt multi ex plebe, ne diutina fame cruciarentur, capitibus obuolutis, sese in Tiberim praecipitauerint: Est enim miserrimum genus mortis, fame mori.

Præfecti annonae apud Romanos.

Liuius.

Procuratio annonae quanta Pompeio glorie fuerit.

Huiusmodi verò praefecturam maximi fuisse momenti atque dignitatis apud Romanos satis argumēti sit, eam Pompeio Magno, post exactos maris piratas, debellatūque Mithridatem, atque Orientem Romano Imperio subiugatū, trēsque orbis partes gloriosissimè triūphatas, fuisse

fuisse delatam; nec minus ei quàm superiora, gloriæ addidisse. Is verò annonaria expeditione suscepta, cum magnam frumenti vim ex Lybia, Sardinia, & Sicilia collectam ad esurientem Urbem mari cōportaret, ingenti oborta tempestate, nautisque timore cunctabundis, inscendēs nauim, & anchoram euelli iubens, exclamauit, Nauigādi necessitas est, non viuendi necessitas. Lubet hic adscribere verba Plinij ex Panegyrico, quibus hæc cōfirmari atque illustrari possunt. Sic ille scribit: Instar ego perpetui congiarij reor affluentiam annonæ. Huius aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriæ, quàm pulsus ambitus campo, exactus hostis mari, Oriens triumphis Occidēsque lustratus. Nec verò ille ciuilius, quàm parens noster, auctoritate, consilio, fide reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus mare, littora mari reddidit: diuersasque gentes ita commercio miscuit, ut quod gentium esset vsquam, id apud omnes natum esse videretur. Nunc sine vllius iniuria omnibus vsibus nostris annus exuberat: quippe, non ut ex hostico raptæ, perituræque in horreis messes, nequicquam queritantibus sociis auferuntur: deuehunt ipsi, quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit; nec nouis indictionibus pressi, ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus, quisquid videtur emere; inde copiæ, inde annona, de qua inter licentem, vendentemque conueniat: inde hinc satietas, nec fames vsquam. Aegyptus alendis, augendisque seminibus ita gloriata est, ut nihil imbris cœloque deberet. Siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, nisi quas ipsa deuerat: tantis legetibus induebatur, ut cum feracissimis terris, quasi nunquam cessura, certaret. Hæc inopina ficitate, vsque ad iniuriam sterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alueo sese ac languidè extulerat, ingentibus licet, etiam tunc, ille fluminibus conferendus. Hinc pars, magna terrarum mergi palanti amne consueta, alto puluere incanduit. Frustrà tunc Aegyptus nubila optauit, cœlumque respexit, cum ipse fecunditatis parens contractior & exilior, iisdem vbertatem eius anni angustis, quibus abundantiam suam cohibuisset. Neque enim solum vagus ille expanditor amnis intra vsurpata semper collum substiterat atque hæserat, sed supino etiam ac detinenti solo, placido se mollique lapsu refugum abstulerat, necdum satis humentes terras reddiderat arantibus. Hæc Plinius: cuius longiorem paulò hic retuli orationem, ut ex ea cognosceret Lector proprias Aegypti fertilitatis, & sterilitatis causas: de quibus paulò suprà disputatum est.

Plinius.

- 12 *Et quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis cōgreget in horrea. Æstima quanta fuerit illa septennis abundantia; cui dempta quinta parte, nihil, non modò defuerit satietati Aegyptiorum, sed etiam superfluit. Sed cur quinta pars seruata est, & non potius medietas; Non enim quinta pars sufficiens videtur futura fuisse victui Aegyptiorum in septem annos. Sed respondendum est, satis illam quintam partem fuisse: nam etiam in tempore illius sterilitatis, aliquantulum seruebatur & metebatur. Si quidē iuxta ripas Nili aliquanto spatium propter*

modicam Nili exundationem feri & meti aliquid poterat: nam & de bobus macilentis dictum est supra, quod pascebantur in ipsa amnis ripa, in locis virentibus. Sed quia istud perexiguum erat, respectu totius Aegypti, idcirco ducebatur pro nihilo, & Ioseph dixit, per totum illud septennium, nec feri, nec meti potuisse. Deinde diuites & potentes viri, tempore fertilitatis ingentem copiam cibariorum reseruauerant in subsidium futuræ sterilitatis, unde non solum ipsi, sed complures alij sustentabantur: Adice, quod tempore famis multò parcius vivebatur quàm tempore vbertatis, necessariis tantum degendæ vitæ cibariis contentis hominibus. Verum quærat fortasse quispiam, quemadmodum frumenta conseruari tunc potuerint per quatuordecim annos, nimirum à primo anno vbertatis, vsque in vltimum sterilitatis. Respondendum est, idcirco potuisse conseruari, quia frumenta non condebantur antè triturationem, & à paleis purgata, sed reponebantur fasciculi spicarum cum suis stipulis, & ita per diu conseruari poterant, quod ille naturalis esset locus frumenti. Quanquam falsum est, fuisse frumenta reseruata in quatuordecim annos, sed tantum in septem. Nam quæ primo anno vbertatis colligebantur, separatim reponebantur in vltimum primi anni sterilitatis: & quæ in anno secundo fertilitatis collecta sunt, seorsim reponebantur in vltimum secundæ anni sterilitatis; & sic deinceps in alijs annis.

VERS. 33. Placuit Pharaoni consilium, & cunctis ministris eius: Locutusque ad
44. cutusque est ad eos, Num inuenire poterimus talem virum, qui Spiritu Dei plenus sit? Dixit ergo ad Ioseph: Quia ostendit tibi Deus omnia quæ locutus es, nunquid sapientio-
torem, & consimilem tui inuenire potero? Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: vno tantum Regni solio te præcedam. Dixitque rursus Pharaon ad Ioseph: Ecce constitui te super vniuersam Terram Aegypti: tulitque annulum de manu sua, & dedit eum in manu eius; vestiuitque eum stola byssina, & collo torquem aureum circumdedit. Fecitque eum ascendere super currum suum secundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent, & præpositum esse scirent vniuersæ Terræ Aegypti.

Philo.

VLCHERRIMVM huius historię tractatū explicatū-¹³ que, tum litteralem, tum allegoricum tradit Philo, in eo, quem sæpe commemorauimus, libro, qui scribitur De Ioseph, siue de viro ciuili. Sic autem ille scribit: Rex audita somniorum interpretatione aptissima, & veritati maximè congrua, simulque

múlque consilio, vt apparebat, in futurum vtilissimo, familiaribus suis accitis, submissa voce dixit: Num inueniemus talem hominem afflatū diuinitus? Cúmque videret eis suam probari sententiam, conuersus ad Ioseph propè stantem ait, Propè est, quē quæri iubes: non longè quærendus est homo iste, quem dixisti, prudens atque industrius, qui tua exequatur monita: tu is es: nec enim sine numine hæc videris locutus. Hic præfecturam palatij mei suscipe, simúlque totius Aegypti procuratorem. Nec est, cur quisquam hanc meam facilitatem accuset, quasi digniorem se iudicans. Nam excellentes naturæ non habent opus ad experimentum longo tempore, nec indocilem vsus disciplinam desiderant, sed incunctanter se rebus ingerunt: & præsens statu morâ non patitur, imminente necessitate, cui ocyus prospiciendum est. His dictis, eum proregē instituit, vel Regem potius, relicto sibi solo Imperij nomine, potestatem illi cedens, nec quicquam nõ deferens ei quod ad honorem eius pertineret. Dedit quippe regium ei annulum signatorium, vestem augustam, torquem auream, currumque secundum à regio: atque ita iubet eum per urbem circumuehi, præcedente præcone, atque indicante noui magistratus electionem. Nomen quoque nouum indidit ei, quod Interpretem significat linguâ vernaculâ, & vxorem dedit, filiam clarissimi apud Aegyptios viri, qui Solis gerebat sacerdotium. Atque hæc acta sunt circiter annum ætatis eius trigessimum. Ecce quales sint euentus piorum virorum: impelluntur illi quidem sæpe, & declinantur, non tamen corruunt, sed firmiter stant, ne supplâtari queant. Quis enim expectasset, intra vnâ diem, è seruo Dominum, è vincto principem omnium, è carcerarij vicario, proregem fieri, & regiam inhabitare pro carcere, extrema ignominia in summum honorem commutata? Facta sunt tamen hæc, & fient sæpius, quando Deo placuerit: modò subsidat aliqua probitatis scintilla in anima, quam necesse est per occasionem candescere. Hæc Philonis disputatio ad historicum huius loci tractatum pertinet.

- 14 Allegoricam porro eiusdem historię interpretationem subdit hanc Philo: insignia honorum, & ornamenta quæ Rex contulit in Ioseph, figuram gerunt & imaginem eorum quæ viro ciuili contingunt. Dicitur Ioseph in secundum à regio currum ascendisse, & qui Rempubicam tractat, secundus à Rege habetur, cum nec priuatus sit, nec Rex, situs in amborum confinio, priuato ciue potior, regia potestate inferior: subiectus, tanquam Regi, populo, cui per omnia vult gratificari bona fide ac sedulò. Fertur autem sublimis, seu sella curuli, cum à negotiis, tum à multitudine in altum elatus, præsertim cum magna paruaque succedunt ex sententia, nemine reflante, aut opponente se, sed vt in navigatione, Deo omnia gubernante salutariter. Annulus à rege datus, insigne est fidei magistratum inter & populum intercedentis. Cæterum torques aurea non ad gloriâ solum, sed & pœnam pertinere videtur. Quandiu enim administranti Rempubicam res ciuiles bene procedunt, placet sibi honoratus à ciuibus: cum autem aduersitas accidit

accidit non volenti, quod dannandū esset; sed fortuitò quod meretur veniam; nihilominus tanquā iniectū in torquem manu trahitur; quasi eum sic increpante populo domino suo: Hanc torquem donauī tibi, ornamentum quidem in prosperitate, sed quasi vinculum & catenam in aduersitate. Hæstenus fuere Philonis verba, quæ commemorata sunt.

Admirabilem hanc, quam in Ioseph cernimus, metamorphosin, subitāque in contrarium commutationem rerum, vt eodem die ex seruo & clauso in carcere, in principem & dominum Aegypti, summòque honore ac potestate præditum euaserit, scitissimè Dauid cecinit in Psalmo 104. illis verbis: *Vocauit famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit. Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius, donec veniret verbum eius Eloquentiam Domini inflammavit eum. Misit Rex, & soluit eum: princeps populorum, & dimisit eum. Constituit eum dominum domus sue, & principem omnis possessionis sue: Vt erudiret principes eius, sicut semetipsum: & senes eius prudentiam doceret.* Consimilia traduntur in libro Sapientiae cap. 10. vbi hæc scripta sunt de Ioseph: *Hæc (Sapientia) venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberavit eum: descenditque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum. Donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos qui eum deprimebant: & mendaces ostendit qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem æternam.* Circa illud dictū Pharaonis: *Num inuenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit?* annotauit B. Augustinus, iam tertiū in diuina Scriptura vsque ad hunc locum, esse insinuatum Spiritum sanctum. Augustini verba in quaestione 134. in Genesim, huiusmodi sunt: Ecce iam, nisi fallor, tertiò insinuat nobis in hoc libro Spiritus sanctus, id est, Spiritus Dei. Primò in exordio huius libri, cum dictum est: *Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Secundò cum dixit Deus Noë: *Non permanebit Spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt.* Et tertiò nunc, cum Pharaò dixit de Ioseph, esse in illo Spiritum Dei. Nondum tamen legimus, nec inuenimus nominatum Spiritum sanctum. Sic Augustinus.

De antiquitate vsus annulorum: & dictum quoddam Plinij excutitur.

Tuliq; annulum suum de manu sua, & dedit eum in manu eius. Hinc videntur argui posse falsitatis, ac refelli duo Plinij dicta. Primū ait, tempore belli Troiani non fuisse vsus annulorum: cum hoc loco mentio fiat annuli Pharaonis, traditi Iosepho: id verò factum est non minùs sexcentis annis ante bellum Troianum. Deinde scribit vsus annulorum in signando non fuisse apud Aegyptios: atqui Pharaò annulum suum tradidit Iosepho, ob id præcipuè, vt eo, quæcumque signaret ille, tanquam regia mandata & iussa haberentur. Ponam de vtroque verba Plinij, quæ sunt in cap. 1. lib. 33. Nec Iliacis temporibus, inquit, vltos fuisse annulos video: nusquam certè Homerus dicit, cum & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet; & conditas arcis vestes, ac vasa aurea & argentea, & ea colligata nodi, nō annuli notā: sortiri quoque contra prouocationes duces non annulis tradit. Fabricam etiam deūm fibulas, & alia muliebris cultus, sicut inaures in primordio factasse

tasse sine mentione annulorum. Idem paulò infra: Non signat annulis Oriens, aut Ægyptus etiam nunc, litteris contenta solis. Idemque tradit Strabo de Indis lib. 15. Nec commissi, nec depositi iura vlla habent Indi: nec testibus indigent, nec sigillis; sed verbis, aut litteris simpliciter credunt. Annulorum porrò vsus præcipuus fuit duplex: tum in digitorum ornamentum, ac dignitatem personæ: vnde apud Romanos, equester ordo à plebe, annulorum insigni distinguebatur.

Strabo.

Verùm frequentissimè vsus annulorū fuit signandi gratiā, vel epistolas, vel mandata, vel edicta, resque pretiosas, quas intactas esse volebant. Alexander Magnus post debellatum Darium, & Asiæ imperium comparatum, duobus annulis signandi gratiā vrebatur. Litteras enim suas in Europam scriptas veteris annuli sui gemmā obsignabat: quas verò in Asiam mittebat, & ad gentes quæ sub Dario fuerant, his Darij annulus imponebatur: vt apparet vnum annulum duorum tantorum Regum nō capere fortunam. Erat item annulus signum deliberatæ voluntatis & imperij, quo signata exequi oporteret. Quocirca cum Babylone iam moribundus Alexander interrogaretur ab amicis, quem imperij sui designaret hæredem: respondit, Optimum. Idem, sexto post die præclusa voce, exemplum digito annulum Perdicæ tradidit: quæ res præiudicium quoddam successoris ab eo designati videbatur esse: nam etsi non voce nuncupatus hæres, iudicio tamen, talique indicio videbatur electus. Ergo annulus à Pharaone datus Iosepho, signum fuit non solum principalis cuiusdam honoris ac dignitatis; sed auctoritatis insuper atque potestatis: vt quæcunque eo signata ab illo essent, pro Regis mandatis iussisque acciperentur ab omnibus.

Curtius lib. 6.

Vestitusque cum stola byssina. Byssus est tenuissimi atque candidissimi genus lini, olim maximo in pretio & honore ac delicijs habitum, & dignitatis atque honoris gratiā principibus viris, & sacerdotibus vsitatum, & in rebus sacris ac diuinis adhiberi solitum, in cuius postea locum successisse videtur purpuræ vsus. Erant huiusmodi byssinæ ac lineæ vestes apud Ægyptios præcipuæ dignitatis, è quibus maximè constabat Sacerdotalis vestitus. Scribit Plinius, fruticem in Ægypto gigni, quem alij gosipon vocant, plures xilino, & ideo lina inde facta, xilina vocari: ex quibus vestes Sacerdotibus Ægyptiis gratissimæ sunt. *Et collo torquem aureum circumdedit.* Inter ornamenta, quibus barbaræ gentes in bellis quondam vsitari solebant, torques aureas fuisse legimus, quas collo, ostendendæ opulentiae gratiā, circumdebant. Gallos Romanum Capitolium oppugnantes aureis torquibus candida sua colla obuincta habuisse, memoriæ prædicitur est. Vnde Virgilius,

Byssina vestis r/m.

Plin. lib. 8.

Aurei torquis r/sua.

*Virgatis lucent Sagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur.*

Virgil. lib. 8.

Celebris fuit apud Romanos Titi Manlij Romani pugna contra Galum: quem ille, Romanos ad singulare certamen superbè prouocantem, singulari virtute occidit; torquemque, qua ornatus erat, detractam illi, etiamnum sanguinolentam, sibi in collum indidit. Ex quo ille, posteriq;

Comm. in Gen. Tom. 4.

h h h h

eius cognomentum Torquati promeruerunt. Darius Persarum Rex praelium confecturus cum Alexandro, exercitum habuit purpura, argentoq; & auro præfulgentem; & milites, quos Persæ vocabant immortales, aureis in collo torquibus insignitos, barbaræ opulentia insignia, & ad maturandam victoriam acerrima Macedonibus incitamenta.

Fecitque eum ascendere super currum suum. Secundū videlicet, ad ostentationem dignitatis & gloriæ. Vocabatur autem secundus currus, quod Rex duos haberet præcipuos currus: vnum, quo solus ipse veheretur: alterum quem ascendere iubebat eum quem præ cæteris honorare volebat, quique proximus ipsi erat dignitate, ac potestate in regno suo; & quæ, cum rex dabat se in publicum, & cum magnificentia prodibat foras, solum omnium in curru comitem habebat. Assuerus Mardochæum iussit ascendere, non super currum, sed super equum suū. Et fortasse antiquioribus temporibus & apud reges Aegypti potior erat usus curruum, quàm equorum: contra verò posterioribus temporibus & apud Reges Persarum maioris videtur fuisse honoris, equo pulchrè ac magnificè sellato, ornatoque, quàm curru vehi.

*Quenamolim
honorum insi-
gnia homini-
bus de se bene
meritis Princi-
pes dare soliti
sint.*

Animaduertat Lector quænam fuisse doceat Scriptura apud Principes, antiquis illis temporibus, honorum insignia, & decora, & ornamenta, quibus homines maximè honorari & decorari solebant. Hoc loco, legimus sanctum Ioseph fuisse honoratum à Pharaone annulo regio, & stola byssina, & torque aurea, & curru regio secundo, & ut clamante præcone, omnes coram eo genu flecterent, & præpositum esse scirent vniuersæ terræ Aegypti. Non dissimili honoris genere ab Assuero esse affectum legimus Mardochæum in libro Esther cap. 6. in quem collatus à rege multiplex honor enarratur hisce verbis eo loco: *Homo quem rex honorare cupit, debet indui vestibus regis: & imponi super equum, qui de sella regis est: & accipere regium diadema super caput suum: & primus de Regis principibus ac Tyrannis teneat equum eius; & per plateam ciuitatis incedens, clamans dicat: Sic honorabitur, quemcumque rex voluerit honorare.* Et apud Daniele capite quinto scriptum est, Regem Baltasarem edixisse: *Quicumque leget Scripturam hanc, & interpretationem eius manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, & torque auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit.* In prioris libri Machabæorum c. 11. proditum est, Antiochum Regem filium Alexandri, misisse Ionathæ honoris causâ vasa aurea in ministerium, & dedisse ei potestatem bibendi in auro, & ut purpuram indueret, & haberet fibulam auream. Est autem fibula propriè ornamentum cinguli ad vestem subligandam, quod ostendit Virgil. ille versus,

*Virgil. lib. 4.
Aenid.*

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

TERTIA

TERTIA DISPVTATIO.

Quid significat Hebraica dictio Abrech.

Super illis verbis,

VERS. 34.

19 Clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent.

Ro illo genu flecterent, Hebraicè est *abrech*, quod omiserunt Septuaginta Interpretes: sic enim verterunt hunc locum: *Et clamauit ante eum praco, & constituit eum super omnem terram Aegypti.* Symmachus, ipsum Hebraicum nomen retinens transtulit: *Et clamauit ante eum, Abrech*, sed dictio ista Hebraica variè accipitur, & exponitur. Quidam interpretantur *genu flectere*, vt vertit Aquila, & habet nostra translatio Latina. Alij, *Pater Regis*, vt habet paraphrasis Chaldaica. Multi *Pater tener*, quemadmodum interpretatur S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis super hunc locum, cum quo satis concordat Thargum Hierosolymitanum, sic exprimens sententiam huius loci; *Et ecce praconizabant coram Ioseph, & dicebant: Viuat pater regis, qui est princeps in Sapientia, & tener in annis.* Audiat Lector annotamentum quoddam Oleastri super hoc loco, minimè aspernandum. Dictionem, inquit, Hebraicam *abrech* quidam compositam arbitrantur ex *ab*, quod est *pater*, & *rech*, quod est *tener*, quasi vocarent eum patrem tenerum: patrem quidem, propter sapientiam; tenerum autem, propter iuuentutem: cum quo congruit quod infra dixit Ioseph, se constitutum esse à Deo quasi Patrem Pharaonis. Alij verò simplicem putant esse dictionem, & futurum verbi *barach*, quod significat *benedicere*, & hunc esse sensum *benedicam*, id est *benedicite*, Thargum vertit hoc loco *Pater Regis*. Et quia *barach* significat etiam genu flectere, ideo priores sic verterunt. Ego istis subscribo, vnicam dictionem esse putans, & hunc esse sensum, & *clamauerunt, ante eum genu flectam*, vel dicebatur illis *genu flectite*, si tamen veritas *benedicam*, non prohibeo. Vltimò verti posset, *elevatio tua*, ab *auar*, quod est *elevare*, cui expositioni congruit quod proximè sequitur: *Et preposuit eum super universam terram Aegypti.*

Quid significet vox hebraea abrech.

Thargum Hierosolymitanum. Oleaster.

Verba porro Sancti Hieronymi in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hoc loco huiusmodi sunt: Aquila transtulit, *Et clamauit in conspectu eius ad geniculationem*. Symmachus ipsa Hebraica verba retinens, ait: *Et clamauit ante eum, Abrech*. Vnde, mihi videtur non tam ad geniculationem, quæ in salutando vel adorando Iosepho accipi potest, intelligenda; quàm id quod Hebræi tradunt dicentes, Patrem tenerum ex hoc sermone transferri. *Ab* quippe, *pater* dicitur; *rech*, delicatus, siue tenerimus: significante Scriptura, quod iuxta prudentiam quidem Pater omnium fuerit: sed iuxta ætatem, tenerimus, adolescens, & puer.

h h h h . 2

*Quomodo
S. Hierony.
à Traditionibus
in Genesim,
nonnunquam
discrepat à vul-
gata transla-
tione Latina.*

*S. Auguſt.
S. Gregor.*

Sic Hieronymus. Sedenim obijcere quispian posset, Si translatio Latina huius libri, est, vt creditur, Beati Hieronymi, in qua ille vocem *abrech*, vertit *genu flectere*, quomodo idem in Traditionibus Hebraicis in Genesim, hanc interpretationem improbens, vertendum potius censet, *Pater tener*? Responderi potest dupliciter, vel Hieronymum mutasse sententiam, quod vno loco dixerat, in altero loco corrigendo. Potior tamen habenda est sententia quam secutus est in translatione Scripturæ; cum ea translatio tot Patrum suffragiis, & vniuersalis Ecclesiæ auctoritate comprobata sit. Vel dici potest, translationem huius libri, licet maxima ex parte Hieronymi fuerit, in ea tamen remansisse quædam permixta ex antiquissima quadam editione Latina, quam Sanctus Hieronymus in caput quadragesimum nonum Esaia, communem: Augustinus lib. 2. Doctrinæ Christianæ, Italiam; S. Gregorius in Epistola dedicatoria Moralium ad Leodrum, Veterem appellant. Ex quo fit vt in Latina translatione sacrorum librorum, quam accepit Ecclesia à B. Hieronymo, multis in locis quædam sint aliter, quam interpretata fuerant à Hieronymo, ibi relicta ex Veteri illa, & communi, & Itala translatione. Atque hanc opinionem etiam secuti sunt Auctores Præfationis, quæ præposita est Bibliis Sixtinis Romæ nuper editis.

QVARTA DISPVATIO.

*De nomine illo Saluatoris mundi, quo Ioseph vocatus
est à Pharaone.*

Super illis verbis,

VERS. 45. Vertitque nomen eius, & vocauit cum linguâ Aegyptiacâ, Saluatorem mundi.

SIGNIFICATUR his verbis, Pharaonem, nomen Hebræum, quod erat Ioseph, & quo antea vocabatur, mutasse in aliud nomen, quod erat Aegyptiacum, significans Saluatorem mundi: quoniam ipse per sapientiam, & industriam suam seruauerat à famis exitio vniuersam Aegyptum, compluresque alias prouincias. Pro illo *Saluatorem mundi*, in libris Hebraicis sunt duæ dictiones *Zaphanat*, *Phaanecha*, quas voces quidam interpretati sunt *Saluatorem mundi*, sicut habet nostra translatio Latina, & ita exponendū censet S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim. Plerique tamen interpretati sunt, Absconditorum interpretem, siue reuelatorem: quodd obscura somniorum præfagia sagaciter intellexisset, & prudenter interpretatus esset; & hoc modo intelligendas esse illas duas voces putarunt Philo in libro de Ioseph, & Iosephus 1. lib. Antiquitatum, & alij Rabbini, & Chrysostomus atque Theodoretus, super hunc locum, & S. Augu

& S. Aug. in Quæst. 134. in Genes. eandemque interpretationem habet Paraphrasis Chaldaica, & translatio Pagnini, ac Varabli. Idemque significasse creduntur Septuaginta Interpretes, qui pro illis duabus vocibus substituerunt vnam hanc *Psomihophanech*, quam Patres interpretantur Occultorum interpretem.

- 22 Huius porro varietatis causa est, quod illæ duæ voces possunt accipi vel tanquam voces Ægyptiacæ, & ita significant, Saluatorem mundi; vel tanquam Hebraicæ, & sic denotant Absconditorum reuelatorem, & manifestatorem. Oleaster super huiusmodi varietate hæc scribit: Rabbi Abraham in commentarijs ita dicit: Si dictiones illæ sint Ægyptiæ, nescimus earum significationem. Thargû vertit, *Vocauit eum virum, cui abscondita sunt reuelata*. Rabbi Salomon, Absconditorum expositorum. Mihi videtur, si dictiones sint Hebraicæ, nullum esse dubium, quin prior *saphanath* significet occultum, à *Saphan*, quod est abscondere & occultare. De significatione verò secundæ dictionis magis dubitatur, quod ea solum hoc loco reperiatur, Rabbini tamen, & omnes alij putant significare reuelatorem. Et postquam nulla est alia coniectura, ad venandam propriam eius significationem, tenenda est communis sententia. Sic Oleaster. Verum in istiusmodi rebus, ante omnes credendum est B. Hieronymo, qui super ista re in Traditionibus Hebraicis in Genesim ad hunc modum scribit: Licet Hebraicè absconditorum repertorem sonet; tamen quoniam ab Ægyptio imponitur, eius linguæ debet habere rationem. Interpretantur igitur duæ illæ dictiones sermone Ægyptio (Saluator mundi) eo quod orbem terræ ab imminente famis excidio liberarit. Hæc S. Hieronymus. Sedenim cum in textu scripturæ huius loci dicatur, vocatum esse lingua Ægyptiaca, Saluatorem, nullus videtur fuisse locus opinandi, duas illas dictiones fuisse Hebraicas: sed necesse fuit existimare, fuisse Ægyptiacas. Verum, sciat Lector, verba illa, *Lingua Ægyptiaca*, quæ sunt in Latina Translatione, non esse in alijs libris, nec Hebraicis, nec Chaldaicis, nec Græcis: sed apposita esse à Latino Interprete, quo apertiore faceret sententiam Moïsis in hoc loco, secundum eam opinionem, quam secutus est B. Hieronymus.

Oleaster.
Rab. Abraham.

- 22 Sententiam autem & interpretationem earum dictionum traditam à Sancto Hieronymo vehementer approbat & commendat Eugubinus in Recognitione Pentateuchi, super hunc locum ita scribens: Voces, quæ in Hebræo ponuntur hoc loco, & quas Septuaginta non interpretatas omiserunt, quasi eorû significationes ignorarent; aut Ægyptiacæ, aut Chaldaicæ sunt. Aben Elra fatetur ignorare se quid propriè significant, Sanctus tamen Hieronymus interpretatus est *Saluatorem mundi*, dicitque eas Hebraicè significare, Absconditorum repertorem: sed non esse eas interpretandas Hebraicè, sed Ægyptiacè. Et sanè ipsarum litterarum forma videtur externa, non autem Hebraica. Itaque verisimile est, Beatum Hieronymum diligenter super ea re requisivisse, atque eo modo reddidisse. Cui etiam gratiæ plurimæ sunt habendæ, quod rem obscuram, & ab ipsis Septuaginta ignoratam, & ab Hebræis,

Eugubinus.

nobis aperuerit. Sunt autem hæ voces corruptæ apud Septuaginta Interpretes: nam pro illis posuerunt ipsi *Psomthophanech*, nisi fortè consultò eas immutarunt, quòd ex Aegyptijs intellexissent apud Hebræos potiùs esse corruptas: quod mihi non fit verisimile. Sic Eugubinus.

Rupertus lib. 8. cap. 40. docet honorum insignia & ornamenta in Ioseph collata, ignominij & ærumnis, quas antea perpeßus fuerat, aptissimè respondere: atque ea ratione voluisse Deum, mala quibus ille fuerat affectus, pluribus, maioribùsque bonis compensari. Pro compedibus, inquit, in quibus humiliauerant pedes eius, torquem auream accepit: pro seruili nomine & habitu, regium portat annulum: pro carceris humilitate, super altum sedet imperij currum. Sed hoc ipsum mille annis ante Rupertum obseruauerat, & scriptum reliquerat Philo: cuius in libro de Ioseph hæc sunt verba: Quis expectasset, intra vnam diem, è seruo Dominum; è vincto, præstantissimum omnium; è carcerarij Vicario, Proregem fieri: & regiam inhabitare pro carcere, & ex ignominia extrema, in supremum honoris culmen ascendere? Quemadmodum autem Ioseph sicut alijs plurimis rebus, sic etiam in hac sua exaltatione illustrem Christi gesserit figuram: & quòd quatuor illa ornamenta Ioseph à Rege collata, annulum dico Regium & stolam byssinam, & torquem aureum, & regiù currum præfigurauerint quatuor maximi honoris & dignitatis insignia, quæ Christo Domino post passionem & resurrectionem ipsius à Deo Patre donata sunt, disertè Rupertus disputat libro proximè commemorato à capite 40. vsque in finem eius libri.

QVINTA DISPVATIO.

Super illis verbis,

VERS. 45. Deditque illi vxorem Aseneth, filiam Phutipharis Sacerdotis Heliopoleos.

Philo.

An hic Phutiphar
socer Ioseph fuerit ille

VIVS MODI coniugium eò fecit Rex Pharaon, quo maiorem in modù honoraret Ioseph: erat enim ille Phutiphar, vt tradit Philo, inter Aegyptios honoratissimus atque clarissimus. Putauit etiam hoc nouo beneficij vinculo, magis sibi deuinctum atque obligatum fore Ioseph, & propter vxoris & filiorum, necessitudinùque vincula, retentum iri eum in Aegypto, natalisque soli, suæque gentis amorem in Aegyptiacam gentem relinquitur commutaturum. Verùm grauis hoc loco existit quæstio. Nam suprà Gen. 39. scriptum est, virum Aegyptium, qui emit Ioseph ab Imaëlitis, & qui postea eum in carcerem detruxit, eodem nomine Phutipharum fuisse appellatum: Quæritur itaque an ille fuerit hic ipse qui dicitur hoc loco fuisse socer Ioseph. Duæ super huiusmodi quæstione sunt opiniones. Hebræi

bræi tradunt fuisse eundem hominem: Hebræos sequitur S. Hieronymus, cuius opinioni subscribunt Rupertus, Historia Scholastica, & Thostatus. Verba S. Hieronymi hæc sunt: Notandum autem quod domini quondam, & emptoris sui filiam vxorem acceperit, qui ad id locorum pontifex Heliopoleos erat: Neque enim absque Eunuchis idoli illius esse antistites: vt vera illa Hebræorum super eo, quod antè iam diximus, suspicio comprobetur. Suspicionem autem istam Hebræorum paulò suprâ idem retulerat Hieronymus illis verbis; Tradunt Hebræi, emptum fuisse à Phutiphare Ioseph, ob nimiam pulchritudinem, in turpe ministerium: & à Domino virilibus eius arefactis, postea electum esse iuxta morem Hierophantum, in pontificatum Heliopoleos: & huius filiam esse Aſeneth, quam postea Ioseph vxorem acceperit. Sic Hieronymus. Si hæc vera esset opinio, æstimer Lector quanta fuerit gloria Ioseph: cui tradere filiam suam gloriosum duxerit is, qui antè pro seruo eum emerat, & tot annos habuerat, & vt grauissimi criminis reum in carcerem detruserat, pro magno beneficio, non eum supremo supplicio afficiens.

ipse, qui emerat eum ab Ismaelitis.

Prima opinio Hebræorum.

S. Hieronymi.

Rupertus,

Hist. Scholastic.

Thostatus.

- 25 At verò contrà sentiunt complures alij. Philo certè, atque Iosephus hæc historiam diligenter commemorantes, tanquam de diuerso homine loquuntur, haud dubiè, si eadem fuisset persona, non tacituri rem adeo memorabilem, & ipsi Ioseph perhonorificam atque gloriosam. S. Augustinus multis verbis super hac ipsa quæstione disputat; multisque allatis rationibus in hanc denique videtur opinionem esse propensior. Nam & rationes affert, quibus ostendat probabilius esse, non fuisse eundem hominem, earumque rationum solutiones ab aliis traditas accuratè refellit: Licèt ad extremum dicat, contrariam opinionem, non tanquam sacræ Scripturæ repugnantem, esse damnandam. Itidem sensit Lyranus: quanquam propter Hieronymi reuerentiam, soluit denique rationes opinioni eius contrarias. Idemque arbitrantur Oleaster & Lippomanus, & Hammerus. Adscribam hîc verba S. Augustini ex Quæstione 136. in Genesim. Quæri solet, cuius Petephre (sic enim legit Augustinus, Translationem lxx. Interpretum secutus) filiâ duxerit Ioseph, vt cū illius, cuius fuerat seruus, an alterius. Sed credibilius existimatur fuisse alterius: nam de illo cur non credatur, multa sunt, quæ moueant. Primum, quia non id tacuisset Scriptura, cū ad Ioseph non paruam gloriam pertineret, vt domini sui filiam duceret vxorem. Deinde, quomodo Spado filiam habere potuit? Sed responderetur; quomodo vxorem habere potuit? postea igitur creditur abscissus, vel casu vulneris, vel propria voluntate. Ad hæc, quod ille esset princeps coquorum, vel, vt alij interpretati sunt, princeps militiæ: hic autem, Sacerdos Heliopoleos. Quanquam etiam hîc responderi posset, duos illum honores habuisse, & Sacerdotium Solis, & militiæ principatum. Sedenim nimis incredibile videtur, eum, qui præpositus fuit custodiarum carceris, fuisse præpositum officij Sacerdotum. Præterea non simpliciter dictum est, fuisse eum Sacerdotem Solis, sed in ciuitate Solis, quæ vocatur Heliopolis, hanc verò urbem, dicitur,

Secunda opinio

Augusti. Lyra-

ni, Lippomani,

Oleasteri, &

Iosephi Auctoris

dicitur, amplius viginti millibus à ciuitate Memphi, quæ tunc regia erat, abesse. Quomodo igitur deserto officio sacerdotij sui, potuit strenuè regi seruire in militiæ principatu? Accedit etiam, quòd Aegyptij Sacerdotes perhibentur nunquam seruisse, nisi in templo deorum suorum, nec aliud quodpiam officium exercuisse. Verùm si fortè tunc aliter fuit, credat quisque quod placet. Non tamen est questio cuius exitus sit clausus, siue vnus fuerit ille Petephres, siue duo: quodlibet enim horum quisque existimet, non est fidei periculosum, nec contrarium veritati Scripturarum Dei. Sic Augustinus.

Lyranus porrò super eadem re hunc in modum scribit: Dicunt Hebræi, 26 quos sequitur Hieronymus, istum Phutippharem fuisse illum qui fuerat dominus Ioseph, de quo suprâ Genes. 39. scriptum est. Et cum propter pulchritudinem Ioseph, intenderet abuti eo ad turpe vitium; Dominus eum infrigidauit; quam ob causam à principatu militiæ postea translatus est ad pontificatum Heliopoleos, ad quem nullus promouebatur nisi castratus, vel simpliciter infrigidatus: attamen iste genuerat antea filiam dictâ Afenerch. Sed contrâ hoc videtur, quòd in Hebræo nomen istius Phutippharis habet vnâ litteram plus, quàm eius nomen, de quo est suprâ: habet enim litteram *Ain* in fine, quam non habet præcedens, & ideo videtur esse alius homo à prædicto. Si quis tamen velit sequi dictam opinionem, potest dicere ad hoc, quòd idem nomen proprium solet aliquando variari in Hebræo, & Latino, maximè in fine, ex aliqua additione vel subtractione, sicut suprâ dictum est super caput trigesimum sextum. Sic Lyranus.

S. Chrysost.

At verò S. Chrysostomus in homil. 63. in Genesim, apertè affirmatq; tradit hunc fuisse ab illo diuersum hominem, hæc sunt enim eius verba: Vt Rex accumulet honorem Ioseph, dat ei filiam Petephre in vxorem. Deinde quia eiusdem nominis erat iste cum eo qui fuerat dominus Ioseph, adiecit illud *Sacerdotis Heliopoleos*. Hæc Chrysostomus. Sed quænam est nostra sententia? Equidem lubentiùs ad hanc Chrysostomi & Augustini opinionem assensum meum fidemque applicuerim. Nam etsi video neutram sententiam nec manifestis Scripturæ testimonijs, nec admodum certis rationibus aut probari, aut improbari posse, probabilioribus tamen argumentis, suprâ expositis, secundam hanc opinionem subnixam esse censeo.

An Phutipphar socer S. Ioseph fuerit propriè sacerdos.

Cæterum illud hoc etiam loco indicandum videtur, quæ fuerit illa ciuitas Heliopolis, cuius sacerdos fuisse dicitur socer Ioseph. Quamquam, non desunt qui pro Sacerdote legant principem: sicut habet Pharaonis Chaldaica, & versio Pagnini ac Vatabli. Siquidem vox Hebræa *cohen*, licet frequenter in Scriptura significet Sacerdotem, nonnunquam tamen significat Principem, siue primarium virum, qui sacerdos non fuerit, idque perspicuè colligitur ex lib. 2. Reg. ca. 8. Qua de re nos differuimus in 3. Tom. Commentariorum nostrorum in Genes. super cap. 14. nume. marginali 50. Atenim istum socerum Iosephi, fuisse Sacerdotem, præter

præter auctoritatem Latinæ ac Græcæ lxx. Interpretû translationis, confirmatur auctoritate Philonis & Iosephi; quorum ille in libro de Ioseph, hîc in libro primo Antiquitatum asseueranter id tradunt.

28 Sed redeo ad id quod proposuerâ dicere de ciuitate Heliopolis. Sciat ^{Qua ciuitas fuerit Heliopolis in Ægypto.} Lector, pro illo Græco vocabulo *Heliopolis*, quod Latinè significat *ciuitas solis* in Hebræo esse ciuitas *On*. De hac autem voce *On* S. Hieronymus in libro de locis Hebraicis hæc scribit: *On*, vrbs est in Ægypto, quæ Heliopolis Græcè dicitur, id est ciuitas Solis; quam ædificauerunt filij Israel; sicut lxx. Interpretes arbitrantur. Alioqui id in Hebræis voluminibus non habetur; & rectè profectò: siquidem antequam Iacob ingrederetur in Ægyptum iam erat extructa ista ciuitas, quæ & sacerdotem habuit Petephrem patrè Aſeneth, vxoris Ioseph. Hoc modo Hieronymus. Si Lector nosse cupit vbinam lxx. Interpretes dixerint Heliopolim fuisse extructam ab Hebræis: sciat id esse traditum ab illis in 1. cap. Exodi. Sic enim ibi legitur in eorum Translatione: *Et ædificauerunt filij Israel ciuitates munitas Pharaoni, Phithom, & Ramesses, & On, qua est Heliopolis*. In quo fortasse quispiam memoriam lxx. Interpretum desiderare posset: Nam cùm ipsi in hoc cap. xli. Gen. dixerint, socerum Ioseph fuisse sacerdotem Heliopoleos; erat igitur iam in eo tempore Heliopolis, ante ingressum Hebræorum in Ægyptum: quomodo postea in principio Exodi, tâquam obliti eius quod prius scripserant, dixerunt Heliopolim fuisse ab Hebræis extructam in Ægypto? Nisi fortè, aut duæ in Ægypto fuerint eiusdem illius nominis vrbes: aut illa ipsa fuerit prius casu aliquo euerſa, & postea denuò Hebræorum labore ædificata.

29 Est quoque apud Ethnicos scriptores vrbs Heliopolis percelebris inter clarissimas Ægypti vrbes: de qua in hunc modum Strabo in lib. 17. ^{Strabo} scribit: Est in aggre ingenti posita, & Solis templum habet, & Mneum bouem, qui in sèpto quodâ nutritur, & ab Heliopolitanis pro deo Deo habetur, vt Apis à Memphitis. Vidimus in Heliopoli domos amplas, in quibus Sacerdotes habitabant: immò ferunt hanc vrben fuisse olim Sacerdotum domicilium; hominum utiq. Philosophiæ & Astronomiæ deditorum: nunc is ordo, & studium defecit. Hęc Strabo. Borcardus in extremo libello suo de Terra sancta, vbi breuem Ægypti descriptionem ponit, hęc ^{Borcard.} tradit de Heliopoli: Heliopolis est opulenta, & diues, sed immunita: omnes enim villæ in Ægypto immunitæ sunt, præter Alexandriam, & Babyloniam. Abundat autem Heliopolis omnibus mundi delicijs: Cassia fistula ibidem in magna quantitate crescit: inde ad sex leucas est Babylonia, ciuitas admodum grandis, benè munita, & sita in Nili littore aquilonari. Hinc ad quinque leucas sunt pyramides triangulæ, sublimes, quæ creduntur fuisse horrea Ioseph, & iuxta illas sunt ruinæ ciuitatis Thebæ; ad duas leucas inter Heliopolim & Babyloniam medio ferè loco est hortus balsami, longitudinis, iactu duorum arcuum; latitudinis autem, iactu lapidis, habens terrâ ferè albâ: rigatur hortus ille ex paruulo fonte, sed vberè, in quo fama est, B. Virginem puerum Iesum compluries lauissè, pâniculôſque eiusdem mundassè, cùm esset in Ægypto propter metum Hero

dis. Est item eo in loco lapis, super quem dicitur eisdem pānos exsicasse: Atque hæc omnia Christiani iuxta Saracenicque venerantur. Hæc Bocardus, & alia quæ inibi subijcit.

SEXTA DISPVTATIO.

De ætate, in qua erat Ioseph, cū eductus è carcere, totius Aegypti Præfectus & princeps constitutus est.

Super illis verbis,

VERS. 46.

Triginta autem annorum erat, quando stetit in conspectu Pharaonis.

*Iosephus.
Philo.*

IOSEPHVS lib. I. Antiquitatum, ait, annum illum trigessimū ætatis Ioseph fuisse iam expletum. Philo scribit in libro de Ioseph, fuisse annum circiter trigessimū. Illud *circiter trigessimū* idem valet atque *propè trigessimū*, & ideo potest tripliciter intelligi. Vel quod propè abfuerit ab inchoando trigesimo anno, vel quod propè abfuerit ab explendo iam inchoatum. vel quod ab eo iam expleto proximè abfuerit. Sed queritur, cur hoc loco diuina Scriptura signanter expressèque voluerit indicare ætatem Ioseph, in qua fuit ad tantam gloriam euectus. Respondendum est huic quæstioni, ob quinque causas id esse factū à Scriptura. Primum, vt manifestum fieret quanto tempore Ioseph in seruitute ac calamitate versatus fuisset, per annos videlicet quatuordecim: tot enim anni præterierant ab anno decimo sexto ætatis Ioseph, in quo venditus fuerat à fratribus, vsque ad trigessimū annum exaltationis suæ. Deinde, vt noresceret quanto longior & maior fuerit prosperitas eius, quàm ærumna & calamitas: & quàm abundantem & cumulatè Deus labores atque ærumnas eius compensasset: siquidem calamitas eius durauit annis duntaxat quatuordecim, prosperitas verò per annos octoginta. Ab anno enim trigesimo deinceps per totam vitam, id est vsque ad annum centesimum decimum, quo mortuus est, Gene. 50. in perpetua tranquillitate, gloria, ac prosperitate fuit. Et hoc præfigurabar id quod sanctis viris in hac vita contingit: quorum nempe labores, & passionēs in hac vita perbreues sunt; præmia verò in altera vita, sempiterna. Sic Paul. dixit: *Id quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis*: Et idcirco vt idem Paulus dixit: *Non sunt condigna passionēs huius temporis, ad futuram gloriā quæ reuelabitur.*

*Locus 2. ad
Cor. 5. & ad
Ro. 8.*

Tertia causa fuit, vt hinc tria cognoscerentur, ad Chronologiam Ioseph & Iacob pertinentia. Horum primum fuit, quando Iacob intrauit Aegyptum, fuisse Ioseph triginta nouem annorū: tunc enim iam transierant septē anni vbertatis, & duo sterilitatis, cuius reliqui erant alij quinque anni, vt ipse dixit fratribus suis, Gene. 45. Alterum est, Ioseph fuisse generatum

raturum à Iacob annum agente vnum & nonagesimum. Si enim Ioseph erat triginta nouem annorum, cum Iacob intrauit Aegyptum, vt diximus; eo autem tempore Iacob erat centum triginta annorum, vt ipse dixit Pharaoni Gene. 47. sequitur fuisse Ioseph ab eo generatum, cum is ageret nonagesimum primum annum. Tertium est, Iacob venisse in Mesopotamiam anno suæ ætatis septuagesimo septimo, & inde regressum esse in Chananitidem anno nonagesimo septimo. Hoc ita patet. Ioseph natus est vt diximus, anno ætatis Iacob nonagesimo primo; & natus est decimo quarto anno postquam venerat Iacob in Mesopotamiam, vt colligitur ex ca. 30. Genesis, & ibi à nobis ostensum est: post genitum autem Ioseph, mansit in Mesopotamia sex alios annos, vt ipsemet Iacob dixit socero suo Laban Gene. 31. ex his manifestè concluditur quod diximus.

Insignia virtutum Ioseph.

Quarta causa cur memorata sit in hoc loco ætas Ioseph, illa fuit, vt appareret qualis vir & quantus fuerit Ioseph, cuius in iuuenili ætate, clarissima iam extarent plurimarum, maximarumque virtutum facinora, & exempla: eximie nimirum mansuetudinis aduersus inuidiam & malitiam fratrum suorum: singularis fidei, & industriæ, & prudentiæ in regenda heredi sui domo ac re familiari augenda, & administranda: prædicandæ omni æuo castitatis in auersando tantâ constantiâ animi stupro dominæ suæ: insuperabilis patientiæ in tolerando ignominiam & miseriam carceris, in quem innocens, & ob virtutis studium fuerat detrusus: diuinæ sapientiæ in exponendis somnijs à Deo profectis, & futurarum rerum præfagijs: admirabilis prouidentiæ in prospiciendo, & comparando salutari remedio aduersus septennem famem in Aegypto futuram: rarissimæ demum felicitatis, eo viro, intra vnum diem ex abiectissima & miserrima seruitutis & carceris conditione, in altissimum honoris gloriæ, principatus ac potentiæ fastigium sublato. Ferunt Iulium Cæsarem, cum venisset Gades, animaduersa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, ingemuisse, quasi pertæsum ignauiam suam; quod nihil dum à se memorabile actum esset in ætate, qua iam Alexander orbem terrarum subegisset. At Ioseph in minori ætate, verarum, & solidarum, maximæque insignium virtutum, factis, exemplisque admirabilior, & gloriosior, & quodammodo inuidiosior fuit.

Suetonius in Iulio Cæsare.

Huc spectat quod à Chrysostomo scriptum est in Hom. 63. in Genesis, cum hunc ipsum locum Genesis explanaret. Ne temerè, inquit, putemus assignatum esse numerum annorum Ioseph; sed hinc discamus negligenti virtutem nullam esse excusationem. Quid enim? Obtendet iuuentutem? Ecce ille non solum iuuenis erat, sed etiam pulcherrima specie, & formosissimus: & quasi in ipso iuuentutis flore seruus & captiuus factus est, nimirum decem & septem annos natus fuerat venditus, & in Aegyptum deductus. Deinde in ipsa fornace iuuentutis, calumniata est eum perulâs domina eius, & neq; sic superata est fortitudo iusti. Deniq; in carcere multo tempore ærinosus fuit; verum ibi quoq; mansit quasi adamas non solum non factus infirmior, sed in dies robustior: habuit enim roborem se supernâ gratiam. Hæc Chrysostomus. Ioseph itaq; virtute animi,

B. Chrysos.

Aristoteles. egregijsque factis transcendit ætatem, superauit annos, vicit communia iuuenum, & quasi naturalia vitia. Quæ pluribus verbis persequitur Aristot. lib. 2. Rhetoricorum. Horatius verò in arte poëtica paucis hisce verbis scitè indicauit:

Horatius.

*Imberbis iuuenis tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper:
Vtilium tardus pronisor, prodigus aris:
Sublimis, cupidusque, & amata relinquere pernix.*

*Quanamatas
hominis matu-
ra & idonea
esse incipiat
regendo, &
docendo.*

Quinta causa fuit, vt hoc exemplo Ioseph significaretur quænam ætas hominis iam matura esse inciperet, atque idonea publicis, atque grauissimis obeundis muneribus, vel regendi alios, vel docendi, vel etiam prophetandi. Certè Dauid in hac ætate fuit, cum iniuit regnum populi Hebræi, vt legitur libro 2. Reg. cap. 5. Eiusdem ætatis fuit Ezechiel, cum diuino afflatus Spiritu vaticinari cœpit; vt ipsemet tradit in exordio prophetiæ suæ. Præcursor Domini Ioannes Baptista, & ipse Mundi Saluator Christus Iesus hac eadem præditi ætate prædicare populis cœperunt. Immo verò diuina Scriptura quasi maximam populorum calamitatem, & atrocissimam diuinæ iustitiæ, ac vindictæ animaduersionem memorat, rectores populorū esse pueros. Et, quod mirè magis, Salomon ipse, qui puer admodum, & vt creditur, duodennis cepit imperium, hoc ipsum confirmauit in lib. Ecclesi. cap. 10. ita scribens: *Va tibi terra, cuius rex puer est, & principes mane comedunt.* Idemque legere est apud Isaiam cap. 3. vbi inter alia mala, Deus quæ interminatur Hebræis, & hoc memorat dicens: *Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis.*

*Pulcherrima
disputatio B.
Gregorij de æ-
tate, qua præ-
ditus esse debet
Christianus do-
ctor & prædi-
cator.
Luc. 2.
Locus Deut.
15.*

Ponam hoc loco doctissimam B. Gregorij super hac re disputationem, ³² huc ex Homilia in Ezechielem secunda transpositam. *Tractans enim prima illa verba libri Ezechielis, Et factum est in trigésimo anno,* ad huc modum super ea ætate disserit Gregorius. Quod Ezechiel in trigésimo anno spiritum Prophetiæ acceperit, indicat aliquid nobis considerandum: videlicet quia iuxta rationis vsum doctrinæ sermo non superpetit, nisi in ætate perfecta. vnde & ipse Dominus anno duodecimo ætatis suæ in medio doctorum sedens, non docens, sed interrogans voluit inueniri: vt enim non auderent homines in infirma ætate prædicare, ille anno duodecimo interrogare homines dignatus est in terra, qui per diuinitatem suam semper Angelos docet in cælo. Quod Moyles quoq; sub allegoriæ mysterio admonet dicens, *Non arabis in primogenito bovis:* Primogenitum bovis accipimus, in infirma ætate, primi nostri temporis, bonâ operationem: in qua tamen arandum non est. Cum enim prima adhuc sunt adolescentiæ vel iuuentutis nostræ tempora, nobis à prædicatione cessandum est, vt vomer linguæ nostræ proscindere nō audeat terram cordis alieni. Quoadusque enim infirmi sumus, continere nos intra nos metipso debemus, ne dum tencra bona citius ostēdimus, amittamus: Nam & arbuta plātata si prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius arefcūt: at, si semel radicem fixerint, manus ea tangit, & tamen nihil officit: venti impellunt, nec ta-

nec tamen impellentes lædunt. Et constructi parietes, si impellantur, eruantur, nisi à suo prius fuerint humore siccati. Mens itaque quouſque ab humore prauitatis suæ non fuerit perfectè exſiccata, alienæ linguæ manutangi non debet; ne priusquam plenè percipiat, perdat ſoliditatem ſuā, ne impulſa ruat, ne velut arbuſtum ſine radicibus, dum plus quàm tolerare valet, concutitur, aſcat.

Ad exemplum ergo non ſunt oſtendenda niſi quæ firma ſunt: ſiquidè prius conualeſcere debet mens & ad vtilitatem proximorum poſtea demonſtrari, cum iam nec per laudem eleuata corruat, nec per vituperationem percuſſa contabefcat. Nam etſi Timotheo dicitur: *Præcipe hæc, & doce: nemo adoleſcentiam tuam contemnat*: Sciendum tamen eſt quòd in ſacro eloquio nonnunquam adoleſcentia vocatur iuuentus. Vnde ſcriptum eſt, Eccleſ. 11. *Latere iuuenis in adoleſcentia tua*: Profectò igitur vt oſtendatur cuius auctoritatis ſit in prædicatione, ætatis ſolidæ eſſe deſcribitur, quatenus cum vita & Spiritu omnia quæ ad prædicandum congruunt, concordare videantur. Nec contra hæc quempiam mouere debet quòd Hieremias atque Daniel prophetiæ ſpiritum pueri perceperunt: quoniā miracula in exemplum operationis non ſunt trahenda. Omnipotens enim Deus & linguas infantium fecit diſertas, & ex ore infantium atque lactentium perfecit laudem. Sed aliud eſt quod nos de doctrinæ vſu atque diſciplinæ dicimus, & aliud quod de miraculo ſcimus. Hactenus ex B. Gregorio.

Hiere. 1.
Dan 13.
Quæ miracula ſunt, & eſſe trahenda in exemplum operationis.
Pſal. 8.
Sap 10.

33 Explanationem huius capitis terminabo, adiiciens tanquam eius clauſulam, quæ ſuper hiſtoria huius capitis prodidit Paulus Oroſius: videntur enim memoratu digna, neque cognitu iniucunda Lectori futura. Arguit ille partim inſcitiam Romanorum ſcriptorum, qui hanc hiſtoriam Ioseph, admixtis pluribus mendacijs, inſincere prodiderunt: partim malitiam Aegyptiorum; qui tantam Iosephi ſapientiam, & tot eius tantæque in Aegyptios merita, inuidia, odioque gentis Hebrææ, & ne id redundaret in contemptum Aegypti ſacerdotum, atque ſapientum, omnino ſuppreſſerunt. In libro igitur primo Hiſtoriæ suæ, cap. 8. ad hunc modum ſcribit Oroſius: Ante annos conditæ vrbis mille & octo, fuiſſe primùm in Aegypto inſolitam, faſtidiendamque vbertatem; deinde iugem, atque intolerabilem famem, cui Ioseph, vir iuſtus & ſapiens, diuina prouiſione ſubuenit; Pompeius hiſtoricus, eiùſq; breuiator Iuſtinus tradiderunt. Et cum commemoraffet Oroſius verba Iuſtini ex lib. 36. ea, quæ nos ſuprà ad numerum marginalem tertium retulimus, in quibus verbis, non pauca falſò de Ioseph & Moyſe prodita ſunt, cum ea, inquam, verba commemoraffet Oroſius, ſubdit deinde: Sed quoniam hæc ipſa idem Moſes, quem iſti ſapientem fuiſſe teſtantur, plenius, veriùſque, tanquam per ſe ſuòſque geſta conſcripſit, primùm eius fide atque auctoritate, quam etiã iſti probant, ipſorum ignorantia corrigenda atque ſupplenda eſt: deinde ſacerdotum Aegyptiorum fallax malitia confutanda eſt. Hi nempe euidentem iram, & miſericordiam veri Dei memoriæ ſubtrahere conati ſunt, particulatim expoſitione confuſa: ne in contumeliam Idolorum ſuorum, eum

Paul. Oroſius.

Iuſtinus.

meritò colendum ostenderent, cuius & consilio prænunciata mala illa, & auxilio euitata docuissent : vel fortè, vt indulgentiùs accipiamus, obliu sunt. Illius enim nostri Ioseph, qui fuit veri Dei seruus, & pro creatura Domini sui, piè intentèque sollicitus, prouisione, illi abundabant frugibus quasi sacerdotes, sed quia falsi sacerdotes erant, cum ceteris esurientibus nõ dolebāt. Enimuerò, cui placet, obliuiscitur, cui dolet, meminit. Quamquam huius temporis argumentum, etiam historijs, factisque reticētibus, ipsa sibi terra Ægypti testis pronuntiat : quæ tunc reducta in potestatem regiam, restitutaque cultoribus suis, ex omni fructu suo vsque ad nunc, quintæ partis incessabile vectigal exsoluit. Hunc Ioseph, quem fecit Deus Ægyptijs conseruatæ salutis auctorem, quis credat ita breui eorum excidisse memoria, vt filios eius, atque vniuersam cognationem paulò post seruitio addixerint, laboribus afflixerint, internecionibus profligarint?

Quamobrem non est mirandum, si nunc quoque aliqui reperiantur, qui cum à ceruicibus suis impendentem gladium, prætentò Christiano nomine, auerterint, ipsum nomen Christi, quo solo seruati sunt, aut dissimulent, aut infament: grauarique se eorum temporibus asserant, quorum meritis liberantur. Hæc

Orosius.

* *
*

BENE

BENEDICTI

PERERII COM-

MENTARIA

IN CAPVT

QVADRAGESIMVM SECVNDVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Filij Iacob maxima frumenti inopia, faméque oppressi petunt Aegyptũ, ubi frumenta vendi omnibus audierant: nec agnoscetes fratrem suum Ioseph, ab eo agniti, durè admodum tractantur: nec dimittuntur, nisi relicto, tanquam obside, fratre suo Simeone.

VDIENS autem Iacob quòd alimenta 1
venderentur in Aegypto, dixit filijs suis:
Quare negligitis? audiui quòd triticum 2
venundetur in Aegypto: descendite, & e-
mite nobis necessaria, vt possimus viue- 3
re, & non consumamur inopia. Descen- 4
dentes igitur fratres Ioseph decem, vt e-
merent frumenta in Ægypto, Benjamin domi retento à Iacob,
qui dixerat fratribus eius: Ne fortè in itinere quicquam patia-
tur mali: ingressi sunt terram Ægypti cum alijs, qui pergebāt 5
ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaam. Et Ioseph 6.
erat princeps in terra Ægypti, atque ad eius nutum frumenta
populis vendebantur. Cùmque adorassent cum fratres sui, & 7.
agnouisset eos, quasi ad alienos duriùs loquebatur, interrogās
eos: Vnde venistis? Qui responderunt: De terra Chanaam, vt 8
emamus victui necessaria. Et tamen fratres ipse cognoscens, 9
non

- 10 non est cognitus ab eis. Recordatusq; somniorū quæ aliquan-
 do viderat, ait ad eos: Exploratores estis: vt videatis infirmiora
 11 terræ venistis. Qui dixerunt. Non est ita, Domne, sed serui tui
 12 venerunt vt emerent cibos. Omnes filij vnus viri sumus: paci-
 fici venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali.
 13 Quibus ille respondit: Aliter est: Immunita terræ considerare
 14 venistis. At illi: Duodecim, inquit, serui tui, fratres sumus,
 filij viri vnus in terra Chanaan: minimus cum patre nostro
 15 est, alius non est super. Hoc est, ait, quod locutus sum: Explora-
 tores estis. Iam nunc experimētum vestri capiam, per salutem
 Pharaonis nō egrediemini hinc, donec veniat frater vester mi-
 16 nimus. Mittite ex vobis vnum, & adducat eum: vos autem eri-
 tis in vinculis, donec probentur quæ dixistis vtrum vera an fal-
 17 sa sint: alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis. Tra-
 18 didit ergo illos custodiæ tribus diebus. Die autem tertio edu-
 19 ctis de carcere, ait. Facite quæ dixi, & viuetis: Deum enim ti-
 20 meo. Si pacifici estis, frater vester vnus ligetur in carcere: vos
 autem abite, & ferte frumenta quæ emistis, in domos vestras:
 21 Et fratrem vestrum minimū ad me adducite, vt possim vestros
 probare sermones, & non moriamini. Fecerūt vt dixerat, & lo-
 22 cuti sunt ad inuicem: Meritò hæc patimur, quia peccauimus
 in fratrem nostrum: videntes angustias animæ illius, dum de-
 precaretur nos, & non audiuius: idcirco venit super nos ista
 23 tribulatio. E quibus vnus Ruben ait: Numquid non dixi vobis:
 Nolite peccare in puerum: & non audistis me? En sanguis eius
 24 exquiritur. Nesciebant autē quòd intelligeret Ioseph: eo quòd
 25 per interpretē loqueretur ad eos. Auertitque se parumper, &
 26 fleuit: & reuersus locutus est ad eos. Tollensque Simeon, & li-
 gans illis præsentibus, iussit ministris, vt implerent eorū saccos
 tritico, & reponerēt pecunias singulorū in sacculis suis, datis
 27 suprà cibarijs in viā: qui fecerūt ita. At illi portātes frumēta in
 28 asinis suis profecti sunt. Apertóq; vnus sacco, vt daret iumēto
 pabulū in diuersorio, contēplatus pecuniā in ore sacculi, dixit
 fratribus suis: Reddita est mihi pecunia, en habetur in sacco.
 Et obstupefacti turbatíq; mutuò dixerūt: Quidnā est hoc, qđ
 29 fecit nobis Deus? Veneruntq; ad Iacob patrē suū in terrā Cha-
 30 naā, & narrauerūt ei omnia quæ accidissent sibi, dicētes: Locu-
 tus est nobis dñs terræ durē, & putauit nos exploratores esse
 pro

provinciæ. Cui respondimus: Pacifici sumus, nec vllas moli-
mur insidias. Duodecim fratres vno patre geniti sumus: vnus
non est super, minimus cū patre nostro est in terra Chanaan.
Qui ait nobis: Sic probabo quòd pacifici estis: Fratrem vestrum
vnum dimittite apud me, & cibaria domibus vestris sumite, &
abite, fratremq; vestrum minimum adducite ad me, vt sciam
quòd non sitis exploratores: & istum qui tenetur in vinculis,
recipere possitis: ac deinceps quæ vultis, emendi habeatis li-
centiam. His dictis, cū frumenta effunderent, singuli repe-
rerunt in ore saccorum ligatas pecunias: exterritisque simul
omnibus, dixit pater Iacob: Absque liberis me esse fecistis, Io-
seph non est super, Simeon tenetur in vinculis, & Benjamin
auferetis: in me hæc omnia mala reciderunt. Cui respondit
Ruben. Duos filios meos interface, si non reduxero illum tibi.
Trade illum in manu mea, & ego illum tibi restituam. At ille,
Nō descendet, inquit, filius meus vobiscum: frater eius mor-
tuus est, & ipse solus remansit: siquid ei acciderit in terra ad
quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

PRÆFATIO.

ANTE alia in expositione huius capituli tractanda, illud
primo loco videtur inquirendum, cur nec Ioseph per illos
tres & viginti annos, quibus, priusquam à suis esset agni-
tus, fuit in Aegypto, certiore de statu suo fecit patrem
suum, cū non ignoraret, eum, ipsius causa, magno in mœore & dolore
versari: nec id ei Deus, qui toties ei apparuerat, & arcana sua patefec-
rat, vnquam indicauit. Sanctus Augustinus id factum esse ait singu-
lari consilio & voluntate, ac dispensatione Dei, qui voluit tandiu Ia-
cob in eius rei ignoratione versari, quo diuturniori mœore ac dolore af-
fligeretur, & per diutinam illam afflictionem, à quotidianis delictis, le-
uibusque peccatis, quibus etiam sanctissimorum virorum vita non va-
cat, magis ac magis purgaretur, & tanquam aurum exploratum & pu-
rificatum igni, virtus eius purior & illustrior existeret; eiusq; auge-
rent in terris merita, & ampliora fierent in cælis præmia.

Cur Ioseph
tantopere ce-
lauit patrē
suum, vel ser-
uitutis suæ in
Ægypto, vel
prosperitatis,
& gloria fia-
tum.

Ponam hîc B. Augustinus super ea re disputationem, quam is in ser-
mone 82. de tempore scriptam reliquit: ea verò huiusmodi est: In beato
Iacob, fratres charissimi, & in sancto eius filio Ioseph, qui diligenter at-
Comment. in Gen. tom. 4.

S. Augst.

kkk k

tendit, rem nimis admirabilem Deum fecisse cognoscit. Primum nō credo fuisse sine causa, quod Dominus, qui se toties dignatus fuerat ostendere beato Iacob, per tot annos noluit ei indicare quod Ioseph filius eius viueret, sed permisit eum longa afflictione consumi. Nec filius eius Ioseph, in proximo loco positus, permissus sit patrē suum facere certiore, non solum de vita sua, verum etiam de honore & gloria. Ab eo enim loco ubi erat Iacob, usque in Aegyptum, vix erant trecenta miliaria: & frequentissimē ex Aegypto in terram Chanaam, & hinc in Aegyptum magna fiebat hominum commeatio & concursus. Si quis dicat, Ioseph oblitum fuisse suorum, quod paruus admodum ab illis discessisset; non verē hoc dicet, iam enim erat tunc sexdecim annorum: & tantum abest ut suorum oblitus esset, ut cum primum vidit fratres suos, statim eos agnouerit. Nec dici potest, non habuisse eum facultatem vel opportunitatem mittendi ad patrem suum: nam ut non habuerit, dum fuit seruus; at per illos nouem annos, quibus summo honore & potestate regebat Aegyptum, non habuisse eum facultatem istam, nimis absurdum est dicere: sed occulto iudicio hoc Dominus fieri nō permisit, in tantum ut nec tunc se manifestaret fratribus suis, quando ad emendum triticum venerant ad ipsum: quinimodō durissimē ei loquens, & fratrem eorum in vinculis tenens, ad patrem suum eos cum ingenti dolore redire iussit. Attendite adhuc maius aliud miraculum: videte quemadmodum Ioseph, qui patrem suum nouerat pro se intolerabilem amaritudinem sustinere, adhuc & Benjamin ei fecit auferri, quo utique facto nouerat eum multiplicem passurum esse dolorem.

Hæc ego sine Spiritus Sancti dispensatione facta esse non credo. Deus enim, cuius iudicia plerumque sunt occulta, nunquam tamē iniusta; qui beato Iacob noluit indicare filium suum viuere; ille etiam Sanctum Ioseph non permisit ut ei suam gloriam nunciaret, quinimodō impulit, ut Simeonem in vinculis tenendo, & Benjamin auferendo patris sui angustias cumlaret. Hæc, fratres charissimi, si fideliter attendamus, cum grandi misericordia Deum fecisse agnoscemus. Ab initio enim mundi hoc Deus in Sanctis suis exercuit, quod in beato Iacob magna cum pietate compleuit. Quamuis enim serui & amici Dei capitalia crimina vitauerint, & multa opera bona fecerint, tamen sine minutis peccatis eos fuisse non credimus: quia non est mentitus ille, qui dixit: Non est immunis à peccato, nec infans, cuius est vnus diei vita super terram: Et B. Ioannes Euangelista, qui meritis non fuit utique inferior Sancto Iacob, clamat: Si dixerimus, quia peccatum nō habemus,

ipsi

Ab initio
que mundi
conuenisse
Deum seruos
suos per va-
rias tribula-
tiones à pec-
catis purgare
Iob 25.

Secundum
translationem
70. Interpe-
tum.

ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. *Et alibi ſcriptum eſt*, Iuſtus ſepties cadit & reſurgit. *Quoniam igitur ſine iſtis minutis peccatis Iacob eſſe non potuit, volens Deus illa parua peccata, in hoc ſeculo, igne tribulationis conſumere: impleuit in eo quod ipſe per ſpiri- tum Sanctum dixerat: Vafa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis: Et illud: Flagellat Deus omnem filium, quem recipit: Et illud: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Vt ergo ſanctum Iacob Deus noſter, ve- lut aurum purgatum, in futuro iudicio præſentaret, prius ab illo omnes maculas peccatorum abſterſit, vt in eo ignis ille arbiter, quod exureret, inuenire non poſſet. Hac B. Auguſtinus.*

1. Ioan. 1.

Prou. 24.

Eccleſ. 27.

Ad Heb. 12.

Acto. 14.

2. Theodoretus verò aliam eiſdem quaſtionis ſolutionem tradit, *Theodore.* aliámque cauſam reddit. Ait prædixiſſe Deum Abrahae, poſteros eiſ peregrinaturus in terra aliena, atque ibi duriffima ſeruitute affli- ctum iri: id verò eiſ contigit in Aegypto. Hoc Dei prædictum non eſſe completum, ſi Iacob ſciuiſſet filium ſuum Ioseph viuere, & ſer- uum eſſe in Aegypto: ſtatim enim quantolibet pretio curaſſet eum redi- mi, & quamprimum ad ſe reduci. Quocirca nulla tunc fuiſſet occaſio ipſi & filijs eiſ transmigrandi in Aegyptum, & ibi poſteris eorum eueniendi, quæ prædicta fuerant. Tandiu igitur voluit Deus ſtatum Io- ſeph ignotum eſſe patri eiſ Iacob, quoad Ioseph ſummam apud Aegy- tios dignitatem & potentiam adeptus, patrem ad ſe cum omni familia accerſeret: atque ibi eorum poſteris mirandum in modum multiplicatis contingerent ea quæ diuino fuerant oraculo prænunciata. Verba Theo- doreti hæc ſunt: Cur tanto tempore nec Ioseph certiore ſecit patrem de ſeruitute ſua, neque Deus id per reuelationem patefecit Iacob? Quoniam Deus ſecundum quod Abrahæ prædictum erat, denuntiauerat ipſi Iacob deſcenſurum ipſum in Aegyptum unà cum filijs & nepotibus: qui ſi ſci- uiſſet quæ acciderant Ioseph, indubiè, miſſo redemptionis pretio, eum re- duxiſſet. Hac de cauſa Deus non magnoperè curauit quòd Iacob valdè lugeret, quo videlicet diſpenſationem ſuam adimpleret, atque ipſum Iacob eiſque poſteros, in iucundiore vita ratione poſtea conſtitueret. Nam & ipſe Ioseph iſtam Dei diſpenſationē docuit fratres ſuos, dicens *Genef. 45.* Vt viueretis miſit me Deus ante vos. Quod etiam Da- uid cecinit *ſalmo 104.* Et vocauit, inquit, famem ſuper terram, & omne firmamentum panis contriuit. Miſit ante eos vi- rum, in ſeruum venundatus eſt Ioseph, &c. Atqui ſi Iacob ſeruitutem Ioseph noſſet, illum utique redemiſſet: redemptus

Genef. 25.

autem carcerem nunquam intrasset, atque ita minimè interpretatus esset seruorū Pharaonis somnia: hac autem nisi esset interpretatus, minimè innotuisset Pharaoni: incognitus Pharaoni per somnia prophetiam non aperuisset: hoc autem non factō, regimen Aegypti non esset consecutus: quod nisi accepisset, minimè patrem suum cum tota familia duxisset in Aegyptum. Ergo à postremo euentu dispensationis diuina declaratur intentio. Sic Theodoretus.

Auctoris sententia.

Equidem non disſimulabo Lectōri super hac re opinionem meam. Fit mihi quidem admodum verisimile, Deum per singularem aliquam reuelationem indicasse sancto Ioseph quod ipse fieri super ea re constituisset, & quemadmodum vellet ut Ioseph gereret se erga patrem & fratres suos. Prædixit enim fore, ut fratres eius, cogente fame, emendi frumenti gratiā ad ipsum adirent; insitque ut eos aliquantisper dūcē & asperè tractaret: quò videlicet per huiusmodi vexationem in veram criminis à se contra ipsum admissi æstimationem ac pœnitentiam adducerentur. Deinde verò ut se illis manifestans, patrem cum omni familia in Aegyptum accerferet: ubi & ipsi, eorūque posteri longo tempore tranquille ac prosperè mansuri erant. Ioseph igitur quæ in patrem, & fratres suos egit, ea, ipsum antea in spiratum à Deo, doctūque atque incitatum fecisse reor.

Thomas Anglicus.

Hanc meam opinionem reperi postea ante ducentos annos placuisse Thomæ Anglico, & ab eo præditam esse in breuibus illis suis Commentarijs in Genes. super hoc ipsum caput, hisce verbis: Vt plenius aduertias, Ioseph & in his & in alijs diuinitus esse motū; nota inter cetera, valdè esse mirabile in illis viginti tribus annis, quibus in Aegypto fuit in scio patre, nunquam per litteras, vel per nuncios aliquid de se patri significasse, etiam postquam per nouem annos fuerat à Pharaone sublimatus super totam terram Aegypti; cum tamen non ignoraret quanto in maiore pater eius propter ipsum versaretur. Ex quo patet expectasse Ioseph tempus ordinatum à Deo quo reuelaturus erat se ipsum: nam per spiritum prophetiæ sciebat se missum esse illuc pro salute suorum. Sic ille.

PRIMA

PRIMA DISPUTATIO.

*Cur Ioseph toties fratres suos tum verbis, tum factis dure
atque asperè tractauerit.*

Super illis verbis,

Dúmque adorassent eum fratres sui, & agnouisset eos, quasi
ad alienos duriùs loquebatur. VERS. 7.

4

HUIUSMODI in fratres suos asperitatis Ioseph, duas causas affert S. Augustinus. Primò quidem in Sermone 82. de Tempore, huiusmodi causam reddit: Vt nimirum per huiusmodi afflictionem reduceretur in memoriam peccati sui, contra ipsum Ioseph tam impiè commissi, dignoque concepto dolore, eius, vti oportebat, poenitentes, veniam à Deo deprecarentur. Quo factum est, vt postquam id cognouissent, ac verè doluissent, manifestauerit se illis, ingenti gaudio ac spe implens eorum animos. Sic autem scribit Augustinus: Cùm Ioseph sanctus S. August. vir esset, valdè affligit fratres suos, non quòd eos odisset, aut de illis vindictam sumere vellet: sed per huiusmodi tribulationem fatigatos, ad confessionem criminis, & ad medicamentum poenitentiae prouocaret. Denique cum ingenti dolore dixerunt illi, se meritò pati illa, quia peccassent in fratrem suum, videntes angustiam animae eius. Et quia sciebat B. Ioseph, quòd fratribus suis parricidij crimen sine grandi poenitentia indulgeri non posset; & semel, & secundò, & tertio illos medicabili tribulatione, tanquam spiritali quodam igne decoxit: non vt se vindicaret, sed vt illos corrigeret, & de tam graui crimine liberaret. Denique priusquam peccatum suum confiterentur, & crimen quod admiserant, mutua inter se castigatione còsumerent, nec agnoscendum eis se dedit, nec pacis osculum eis indulxit. Cùm verò illos pro peccato quod in ipsum admiserant, humiliter videret afflictos, deosculatus est singulos, & per singulos fleuit: & pauentium colla pio oculorù rore perfundens, odium fratrum charitatis lacrymis abluebat. Quod ergo Ioseph erga fratres exercuit, hoc etiam nos in illis qui contra nos peccauerunt, debemus implere, vt nò ipsos, sed peccata eorum studeamus odisse: & ita velimus secundum culpae merita durissima castigatione eos corripere, vt simul eos studeamus in veritate diligere. Ad Ga. 6. Hæc enim si facimus, fratres charissimi, implebitur in nobis illud quod scriptum est: *Inuicem onera uestra portate, & sic adimplebitis Legem Christi.* Sic ibi Augustinus.

Idem porrò in quæst. 146. in Genesim, aliam eiusdem rei causam affert: hanc nempe, voluisse Ioseph differendo manifestationem sui, & eos aliquandiu affligendo, plenius atque exuberantius facere gaudium, quo ipso mox cognito, eiusque benignitatem ac munificentiam experti,

kkkk 3

cumulandi erant. Hæc sunt verba B. Augustini : Non negligenter considerandâ puto tantam miseriam in hac perturbatione fratrum Ioseph: quos ille quamdiu voluit, terruit; & quanta voluit mora, protraxit: non eos utique faciens calamitosos, quorum tantæ mox futuræ lætitiæ exitum cogitabat. Totum quippe hoc quod agebat ut coram gaudiû differretur, ob hoc agebat ut eadem dilatione cumaretur, tanquam non essent condignæ passiones eorû in toto illo tempore quo turbabantur, ad futuram gloriâ exultationis, quæ in eis erat reuelanda, fratre cognito, quem à se perditum fuisse arbitrabantur. Sic Augustinus.

Tertia causa cur Ioseph durè & asperè tractauerit fratres suos, huiusmodi fuit, ut hac ratione de statu patris sui & fratris sui Benjamin ex eorum responsis certior fieri posset. Nam quia non vidit vnâ cum ipsis venisse Benjamin, veritus est ne fortè vel occidissent ipsum, vel vendidissent similiter ut in se fecerant: nouerat enim inuidum eorum ingenium, & præ inuidia malignû & seuum. Quocirca non antè destitit eos affligere, quàm ad ipsum perduxissent Benjamin. Atque huius opinationis & coniecturæ auctorem laudare possum Iosephum in lib. 1. Antiquitatum ita scribentem; Decreuit Ioseph variè fratres suos tentare, quali mente essent præditi; nam & frumeti emendi potestatem eis negauit, & pro speculatoribus cõprehendi iussit. Dicebat. n. cõuenisse eos è diuersis regionibus, quâuis mutuâ simularêt cognationē. nam qui fieri posset, ut vir vnus priuatus, tot & tam insignes filios nõ genuerit modò, sed tales educauerit, quæ fœlicitas vel regib. ipsis rarò cõtingeret? Id verò faciebat ille, ut de patre suo cognosceret, quòve in statu, per suâ absentiam, res eius interim fuerint, præsertim verò quid de fratre suo Benjamin esset factum: sollicitus enim erat, ne fortè & ipsum quemadmodum & se perdere voluerant, de medio sustulissent. Sic Iosephus.

*Chrysostom
Theodoretus.*

Hanc eandem causam reddidit Chrysost. in Hom. 64. in Genesim, & ab eo mutatus etiam Theodoret. in quæst. 100. in Genesim, hæc scribens: Cur statim visis fratribus se duriorē præbuit? Memor Ioseph eorum quæ in ipsum cõmiserant, cum nõ videret Benjamin vnâ cum ipsis venisse; suspicatus est tale quippiam etiam in illum eos perpetrasse. At vbi cognouit illum superesse, tum veniâ, tum omnimoda subuentione illos excepit. Ita Theodoretus. Horum quoque insistentes vestigiis Lyranus & Thostatus idem tradiderunt.

*Lyranus
Thostatus.*

Sed absolutissimè omnium (Scholastica licet orationis breuitate ac simplicitate) super hac re disputat Thomas Anglicus. Nam breuiter cõmemorans causas ab Augustino traditas, & à nobis paulò antè expositas, alias præterea ipse de suo addit, ad hunc fermè modum scribens: Multiplex ratio potest reddi, cur Ioseph non statim se manifestauerit fratribus suis, immò eos, quasi alienos, & tanquam exploratores durè tractauerit. quarum duas priores tradit Augustinus. Prima causa fuit, ad consignam quandam punitionem & purgationem criminis eorum contra se commissi. Secunda fuit, ut ex longa suspensione ac dilatione reuelationis suæ, per huiusmodi duritiem vehementius occulta, ipsa deinde

deinde reuelatio pleniori gaudio cumlaretur. Tertia fuit, vt beati Ioseph ſomnia, & ſapientia, & ſuper fratres ſuos magnificentia ab ipſo prædicta, & ab illis deriſa, & quantum in ipſis fuerat, extincta, plenius magnificaretur in illis & ſuper illos: ob id fecit eos coram ſe incuruari, & contremiſcere, & pro libito incarcerari: & quadam profunditate ſapientiæ circumduxit eos quaſi ſtultos, & malitioſos. Hoc autem voluit eis facere ad tempus breue, donec opportunè reuelaretur eis: interea enim eo ipſo quod ille agebat, potentiam & ſapientiam eius magis ac magis admirabantur & timebant, & de peccato ſuo præterito dolere ac pœnitere compellebantur.

Ioseph porro in his omnibus, aliſq; memoratis in hac hiſtoria Moſis, diuinitus agebatur, & regebatur. Ob hanc enim cauſam, per viginti tres annos, quibus in Aegypto fuit inſcio patre, nunquam per litteras, vel per nuncios aliquid de ſe patri ſignificauit. Nimirum expectabat ille tempus ad id faciendum à Deo ordinatum: ſiquidem per ſpiritum prophetiæ ſciebat ſe illuc miſſum eſſe pro ſalute patris ſui: quâuis etiâ illa ſui occulta non fuit abſque ratione. Per hoc quippe conſultuit moſeſti ac reuerentiſſis fratribus ſuorum, nolens eorū inuidiam, & malitiam, & crimen contra ſe cōmiſſum prodere in publicū. Deinde placuit eorū inuidiā, & cohibuit malitiā, qua fortasſe potuiſſent inſtigari ad machinandū aliquid cōtra vitā eius, ſi ſciuiſſent illum viuere in magna proſperitate & gloria. Tertiò prouidit ſapienter tempus idoneum honorificè ac ſalubris reuelationis ſui; tēpus videlicet in quo fratres ſui neceſſitate preſſi compellerentur venire ad ipſum. Longinquitas etiam tacitiſſe occultationis reddidit pleniorē & admirabiliorē gloriam reuelationis eius; ita vt ex hoc liquidò noſceret & venditionem eius, & exaltationem à Deo fuiſſe ordinatas. Præter hoc autem in his latebant multa futurorum myſteria. Haſtenus ex Thoma Anglico.

7 Rupertus hoc exemplo Ioseph fratres ſuos aſperè tractantis, quo in ſui criminis cognitionem & deteſtationem venirent, docet Principes Chriſtianos quemadmodū & ipſi Iudæos ſuo imperio ſubiectos tractare debeāt: non quidē eos occidendo, ſed durè tractando, & vexando, ſi fortè talis vexatio det illis intellectu ſuæ cæcitatſ, & parricidij Maiorum ſuorū, quo tanta impietate ac crudelitate Dominū occiderunt: at que ea ratione reſipiſcāt, & conuertantur ad Dominum. Ruperti verba ſunt huiusmodi: Hoc exemplo, hodiēque dignū eſt vt Principes Chriſtianos erga fratres Chriſti Iudæos. Id autem eſt, non occidere eos, auctoritate Spiritus Sancti per Pſalmiſtam ex perſona Chriſti proteſtāte ſic, *Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne quādo obliuiſcantur populi mei: ſed diſperge illos in virtute tua.* Non ergo illos occidere debent, ſed ad cognitionem ſui reatus hoc exemplo Ioseph reuocare. Nam vt illi tunc adorauerunt Principem Aegypti, neſcientes eſſe Ioseph quem vendiderāt: ſic hodie Iudæi Chriſtianis Principib. ſubiecti ſunt, neſcientes hoc modo ſe eſſe ſubiectos pedibus Chriſti, quem negantes patres eorū crucifixerunt. Ergo ſicut Ioseph illos in vltionē ſui non

Quemadmodum exemplo Ioseph, Chriſtiani Principes tractare debeant Iudæos ſibi ſubiectos, ex ſententia Ruperti. Rupertus lib 9 Cōment. in Genefim cap. 4. Locum pſalm. 58.

non occidit, sed pia tortura ad pœnitentiam compulit, vt dicerent: *Merito hac patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum*: Sic & hodie Christianos Principes non decet, vt captiuos, vinctosque Christi Iudæos occidant; sed vt multum ad pœnitentiam compellant. Quod fructuosè, simulque salubriter interdum à Sanctis Patribus actum est, scilicet vt patrimoniorum suorum rusticos Iudæos ad Christum venire minimè cōsentientes, tanto pensionis onere grauarent, vt ex ipsa actionis suæ poena compellerentur ad fidem festinare: & è contrario, perductis iam ad Christi gratiam, pensionis onera protinus releuarent: quia etsi ipsi minùs fideliter veniunt, hi tamen, qui de eis nati fuerint, iam fidelius baptizantur. Aut ipsos ergo, inquit, aut filios eorum salubriter lucrabuntur. Sic Rupertus.

Quid cause fuerit, cur Ioseph non sit agnitus à fratribus suis.

Sed quid fieri potuit, vt Ioseph agnosceret statim fratres suos: ipsi⁸ verò toties cum eo sermocinantes non eum agnouerint? Id enim Scriptura dicit hoc loco: *Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis*. Respondeo, causam fuisse, quòd Ioseph tunc valdè mutatus erat ab eo qui fuerat, cum est venditus à fratribus. Mutatus quippe fuerat quinque modis: primùm statura; tunc enim cum puer esset sexdecim annorum, erat parua statura: nunc autem grandi & procera statura erat, annum vtique nonum & trigesimum iam agens. Tum facie; tunc enim fuerat imberbis, nunc autem barbatus erat. Præterea vestitu, & ornatu: tunc enim puerili habitu, & more Hebraico, vel Chananæo utebatur: nunc vestitu & ornatu Aegyptiaco, eoque principali, qualis decebat totius Aegypti Præfectum ac Principem. Adhæc voce: tunc enim puerili fuerat voce tenui & acuta; nunc verò virili & graui, tum ob ætatem, tum ob dignitatis & maiestatis suæ decentiam. Postremò, lingua & sermone: tunc enim Hebraico sermone utebatur, nunc autem Aegyptiaco: immò dissimulabat ignorantiam linguæ Hebraicæ, loquens per Interpretem cum fratribus suis. Ob has igitur quinque causas Ioseph non est agnitus à fratribus. Quibus illud etiam potest adiaci, nunquam venire potuisse in mentem fratribus Ioseph, cum quem ipsi vendiderant & seruum fecerant, in tantam fuisse elatum gloriam & potentiam & magnificentiam, quanta præditum cernebant eum qui loquebatur ipsis.

Ioseph porrò faciliè potuit agnoscere fratres suos, quòd in illis, partim nulla, partim exigua, neque notabilis facta esset mutatio. In habitu enim ac vestitu, in sermone item nulla erat facta mutatio: in statura verò & facie & voce perexigua mutatio facta: siquidem cum Ioseph ab illis discessit, iam erant grandes ætate ac statura, & barbati. Ruben quippè non minor tunc erat vigesimo tertio anno. Accessit eòdem, quòd Ioseph videns omnes fratres simul, facillimè potuit eos agnoscere, ex vno & altero in aliorum notitiam deueniens: si autem vnum quemlibet illorum seorsum vidisset, fortasse non tam faciliè eum agnouisset.

EXPLO

Exploratores estis, ut videatis infirmiora terræ venistis.

VERS. 10.

9 **Q**UODNAM munus sit exploratorum, atque ut id rite obeant, quid facere eos oporteat, exactè describitur in lib. Numer. cap. 13. ubi narratur, quemadmodum Moses miserit duodecim viros ad explorandam terram Chanaan. Quæ autem ipse circa terram illam speculanda, & obseruanda essent, huiusmodi verbis docuit eos Moses; *Ascendite, inquit, per meridianam plagam, cumque veneritis ad montes, considerate terram qualis sit, & populum, qui habitator est eius, utrum fortis sit, an infirmus: pauci numero, an plures: ipsa terra bona, an mala, urbes quales, murata ne an sine muris: humus pinguis an sterilis; nemorosa, an absque arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus terra.* Hæc Moses mandauit exploratoribus. Crimen autem exploratoris & speculatoris in regione aliena graue admodum ducitur, & odiosum, & sup-
plicio vindicandum.

10 Verum quid est illud: *Ut videatis infirmiora terra*: quidam illud *infirmiora terra* interpretantur populum & vulgus, quod in Ægypto satis imbelles & infirmum erat, & cum Nili inundatio teneret omnia, otiosum ac desidiosum: remissis enim operibus rusticis, epulis ac voluptatibus toto pectore indulgebat, ut scribit Diodorus Siculus. Imbelliam verò & ignauiam populi Ægyptiaci, testatur Photinus apud Lucanum lib. 8. cum absentem Pompeium sic furibundus affatur:

*Quæ te nostri fiducia regni
Huc agit infelix? populum non cernis inermem,
Aruaq, vix refugo fodientem mollia Nilo?*

Ioseph itaque calumniam hanc intendit fratribus suis, insimulans eos, quasi exploratum venissent socordiam & ignauiam gentis Ægyptiacæ. quo eam traderent in Syria, aliisque apud gentes, non parum ea ratione incitando eas ad inuadendum & debellandum Ægyptios. Alij per *infirmiora terra* significari & intelligi volunt patentes in Ægyptum aditus, & faciles introitus: quæ videlicet ab externis facile inuadi & expugnari posset. Quanquam, vix aliam terrarum inuenire est, quæ hac ratione ita munita & impenetrabilis sit, ut Ægyptus. Pompeius à Cæsare victus, Lentulo Consule suadente, in Ægyptum se potissimum contulit, maiorem ibi, quàm vsquam alibi securitatem sperans. Sic enim loquentem facit Lentulum lib. 8. Lucanus:

*Syrtybus hinc Libycis tanta est Ægyptus: at inde
Gurgite septeno rapidus mare submonet amnis.*

Iosephus lib. 4. de Bello Iudaico, quàm sit vndique munita & tuta Ægyptus, his verbis ostendit: Est Ægyptus, continenti inaccessa, & à mari importuosa. Ab occidente obiacent Libyæ arida: à meridie Syene est, quæ Ægyptum ab Æthiopia dirimit, & Nili cataraetæ. Ab oriente ad Rubrum mare usque pertingit. Boreale latus quod est Syria, vocatur pelagus Ægyptium, quod omne importuosum est. Ægyptus itaque omnis sic vndique vallata, & munita est. Hæc Iosephus.

Comment. in Gen. Tom. 4

1111

Sed germana videtur & propria expositio *per infirmiora terra*, interpretari loca immunita atq; intuta, quæ faciliè ab hostibus inuadi, & expugnari, & capi possent. Latinus certè Interpretes in hoc ipso cap. paulò infrà, quæ hîc dixerat *infirmiores terra*, appellauit *immunita terra*, lxx. Interpr. multo secus reddiderunt hunc locû, appellantes vestigia terræ; cuius lectionis hic posset esse sensus: Exploratû venistis per quæ vestigia, vel loca, vel vias faciliè intrari possit in Ægyptû. Verbum Hebræû, quod Latinus Interpres vertit *infirmiora*, vel *immunita*, significat nuditatē, vacuitatem, deformitatē terræ. Ex quo sequitur necessariò ipsam esse infirmam & immunitam. Paraphrasis Chaldaica habet *rupturam terra*, quo significatur terra inermis & immunita, & ad quam facilis hosti pateat aditus, facilièque sit expugnabilis.

SECUNDA DISPUTATIO.

An Ioseph mendacio peccauerit, dicens fratribus suis illa verba, Exploratores estis.

An excusari à mendacio possit Ioseph, cum dixit fratres suos, exploratores esse.

V A E R I T V R an Ioseph mentitus sit, vocans fratres suos, Exploratores. videtur autem mendacium dixisse, & verò perniciosum: sciebat enim Ioseph falsum esse quod dicebat, idque contra sensum animi sui loquebatur. Et vocans fratres suos exploratores, pessimi eos criminis infirmulabat, atque infamabat, & quasi obnoxios supplicio arguebat; quod non ad officiosum vel iocosum, sed perniciosum mendacium pertinebat. Nos igitur ostendamus quid super hac quæstione arbitrati sint Doctores.

Qui authores dixerunt Ioseph esse mentitum.

I. Ioannis.

Duas ego super hac re opiniones reperio. Vna est sententia quorundam, qui non dubitant dicere, Ioseph esse mentitum mendacio iocoso & ideo peccasse venialiter. Non enim est necesse ab omni mēdacio excusare Ioseph; cum nec ipsos quidem Apostolos, multo utique sanctiores quàm Patres veteris Testamenti ab omni peccato etiam veniali excusare sit necesse, verè confitente dilecto Iesu discipulo: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Atq; hæc est opinio Lyrani & Thostati in huius loci Genes. expositione.

Sed duo possunt contrà obiici. Primùm enim videtur fuisse mendacium perniciosum, pertinēs scilicet ad infamiam fratrum, & ad supplicium eorum. Verùm non ita res habet. Nam Ioseph sciebat nullam ex eo venturam infamiam, aut calamitatem fratribus suis: cum mox ipse manifestaturus esset veritatem. Deinde potest obiici, nō fuisse simplex mendacium, sed fuisse periurium, quod omne, est peccatum mortale: firmatum enim est illud mendacium iureiurando per salutem Pharaonis dicto. At enim, secus res est. Nam illud iusiuradum non est factum ad confirmandum illos esse exploratores, sed ad illud; *Nisi adduxeritis fratrem*

fratrem vestrum minimum, ut probetur quia dixistis vera esse, Exploratores estis. Id est, habebimini tãquã exploratores; vel potius refertur ad illud: Non egrediemini hinc omnes, donec veniat frater vester minimus. Sic enim habent verba Scripturæ: Iam nunc experimentum vestri capiam: per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat huc frater vester minimus.

- 12 Altera est opinio multorum, & est fermè communis sententiã, Ioseph cùm illa verba dixit, non esse mentitum: quemadmodũ autem illa verba non continent mendacium, variè exponitur. Prima expositio est Rabbi Salomonis, qui ait Ioseph non esse mentitum, sed vsum esse ambigua locutione; quam ipse secũdũ vnum verum sensum proferebat; fratres autem eius, & qui audiebant, secũdũ alium sensum longè diuersum eam intelligebant, Ioseph enim vocans eos exploratores, apud se intelligebat, eos inquisiuisse diligenter & explorasse breuiorem, & tutiorem, atque commodiorem viam, qua ex terra Chanaan irent in Aegyptum ad emendum frumentum: Atque hoc sensu vocabulum illud Exploratoris, nihil habebat calumniæ, aut infamiæ, & veram, reddebat sententiam. At verò illi, nomen exploratoris acceperunt propriè, vt erat in communi loquendi vsu, pro eo qui hostili animo it exploratum atque speculatum terram alienam. Sic iste Rabbini: quem sanè

Varia expositiones, quomodo Ioseph illa verba dicens, non sit mentitus.

Lyrannus. Thostatus.

- 13 Secunda expositio eorũ est, qui illud *Exploratores estis* interpretantur, habebimini, & vulgo existimabimini: quæ eius verbis vsurpatio non est in sacris litteris inusitata: in libro enim 3. Reg. cap. 18. Helias dixit; *Qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus*, id est, habeatur & credatur Deus. Hæc expositio sumpta est ex B. August. in libro Quæstionum in Genesim, quæst. 139. quam tradunt etiam S. Bonauëtura in tertio Sententiarum, & Thomas Anglicus in Comment. huius loci.

Secunda expositio.

Augustin. S. Bonauent.

Tertia expositio est Gratiani 22. q. 2. c. *Quid autem*, qui eo Ioseph excusat à mendacio, quòd ait eum sic locutum esse non seriò, sed per iocum, vel iocosam simulationem, ob idque non habendum esse pro mendacio. Hæc autem Gratiani expositio ex B. Augustino exprompta est: qui in Quæst. 145. simile aliud dictum sancti Ioseph hac ratione vindicat à mendacio, quia non seriò, sed ioco dictum ab eo fuerit. Mendacia enim, inquit, à mendacibus seriò dicuntur, non ioco. Cùm autem quæ non sunt, tanquã ioco dicuntur, non reputantur mendacia.

Tertia expositio Gratiani.

Augustin.

Quarta expositio traditur etiam à B. Bonauëtura in 3. Sent. Dist. 38. aiente, quãuis illa verba Ioseph speciè habeat affirmandi & asseuerandi; verè tamẽ nõ fuisse asseuerando dicta ab eo, sed quasi tentando, & inqui-

Quarta expositio S. Bonauent.

rendo: ad eum videlicet modum, quo facere solent iudices. In iudiciis enim enunciationes loco interrogationum vsurpantur: interrogantes autem non mentiuntur: nihil enim censentur asserere, sed vt veritatem eliciant, pertentare. Ad hanc item expositionem adhæsit Thomas Anglicus, ita scribens respondendo ad præsentem quæstionem: Potest dici quod Ioseph in his & consimilibus non loquitur assertiuè, sed solum tentatiuè & probatiuè: vt sub tali modo tentatiuo occasiones accipiat capiendi eos, & veniendi ad eorum secreta, quasi ad sibi ignota. Talis verò modus loquendi, potest aliquando ex rationabili causa assumi à Sapiente, & præcipuè à Iudice, potissimum autem à viro prophetico, qualis vtique Ioseph erat. Sic ille.

Thomas An-
glicus.

Quinta ex-
positio Ruper-
ti.

Quinta expositio est Aupertii, qui ait Ioseph dixisse ista verba figuratè & improprie, & per abusum aliarum vocum pro aliis, finitimarum tamen, & quantum ad significationem, aliquo modo consimilium. Nam vocauit eos exploratores, significare volens fures. Dixit etiam, velle eos videre infirma & immunita terræ, significare volens peccatum eorum contra se admissum: quippe qui videtes eum puerum infirmum, omnique humano destitutum præsidio, dixerunt: *Venite, occidamus eum*, ad hoc respectu & fiducia infirmitatis eius adducti. Ponam hîc Rupertii verba ex cap. 3. lib. 9. Commentariorum eius in Genesim. Sic autem ille scribit: Ioseph in agnoscendis fratribus suis, imaginem gessit viri iusti simul & mansueti, ac per hoc figuram Filij Dei, qui in Cantico Epithalamij dicitur: *Intende prosperè, procede, & regna, propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam*. Iustitiæ namque, & convenientis fuit seueritatis, quod peccatores fratres suos tandiu Ioseph flagellauit, & corripuit verborum suorum stimulis; clauisque acutis tandem cõfixi, donec peccatum suum cognoscerent, & dicerent: *Merito hac patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum*. Et crimen quidem eorum satis vicino, licet non proprio nomine significauit, dicens: *Exploratores estis*, pro eo vt diceret, *Fures estis*: Nam fecerant furtum, immò sacrilegium, sancto Patri filium vnice dilectum furati, & alienigenis vendentes. Proinde cum enarrantes progeniem suam dixissent: *Minimus filius, cum patre nostro est, & alius non est super*: Continuo Ioseph adiecit: *Hoc est*, inquit, *quod locutus sum: Exploratores estis*. Ex eo enim quod dicitis vnum illum filium non superesse, apparet vos exploratores, id est, fures fuisse. Notanda porro est loquentis Ioseph calliditas & prudentia: cum enim dixisset: *Exploratores estis*, continuo verbum commutauit: non enim dixit, vt exploretis, sed, *Vt videatis infirma terra, venistis*. Infirmitatem namque terræ videre venerant, scilicet quod non adeo infirma esset etiam tempore famis, quin ipsa suo præsidio aliis terris subuenire posset. Aliàs autem & verè, quando Ioseph patris sui præsentia, cunctisq; arbitris destitutum videntes dixerunt: *Venite, occidamus eum*: Immunita terræ considerauerunt & inspexerunt: Proinde reducto in se digitulo, sine mendacio dicere potuit Ioseph: *Immunita terra huius considerare venistis*.

Veritati igitur & iustitiæ assignandum est quod quasi ad alienos dure Ioseph

Ioseph & asperè locutus est fratribus suis. Porro mansuetudinis eius opera quis explicare possit? Inter illa ipsa seueritatis eius acta, & dicta fleuit; & tandem cuncta quæ potuit bona pro malis reddidit. Nô ignorabat rem fore difficilem, vt fratrem suû minimum abstraherët à patre, & ad se adducerët: immò & ob eâ ipsam causam id ab illis exigebat; vt ex rei difficultate laborantes, merita sua perpenderent, vt iam cœperât, dicentes: *Merito hac patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum*: qui & postmodum dicturi erant: *Dem inuenit iniquitatem seruorum suorum*. Nâ sicut illi animam & corpus Ioseph cruciauerût, scriptum enim est Psal. 104. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, & ferrum pertransiit animam eius*: Sic ipse pius tortor, & per triduum humiliauit in compedibus eorum pedes; & propter illum fratrem minimum, sicut sequentia declarant, ferro trãsuerberauit animas eorum: vsque dum pietate superatus reputaret, iam diuino iudicio esse satisfactum. Nam nisi ad hoc tenderet, poterat vtique primo intuitu fratrem se fratribus suis ostendere. Hactenus ex Ruperto. Mihi prior sententia minimè displicet. Ex variis autem posterioris opinionis expositionibus, tertia expositio præ ceteris probatur.

TERTIA DISPUTATIO.

An periurium cõtineant verba illa quæ dixit Ioseph fratribus **VERS. 16.**
suis: *Alioquin per salutem Pharaonis, Exploratores estis.*

85

VIDETUR fuisse verum periurium: Quid enim est periuriû nisi falsum iusiurandum? Falsum autem erat, fratres Ioseph esse exploratores, id verò ille & dixit, & iureiurando, per salutem Pharaonis factò, firmavit. Nonnulli putant, nulum fuisse periurium. Tum quia nullum est iusiurandum in quo Dei contestatio non exprimitur, sicut hîc nulla Dei mentio facta est; tum quia Ioseph quasi per derisum & contemptum dixit illud *Per salutem Pharaonis*: Salus enim & vita Pharaonis, vt cuiusuis mortalium, nullius est penè momenti, cum sit res admodum fluxa, & caduca, & fragilis, & vt B. Iacobus dixit, sicut vapor ad modicum parens, & mox exterminandus. Quemadmodum igitur Socrates deierabat per anserem & canem & platanum; & Zeno per Capparim, in contumeliam scilicet, & derisum, & ludibrium Deorum, quos plerique colebant, vt interpretatur Tertullianus in Apologetico: ita Ioseph iurasse putandus est, per salutem Pharaonis, siue vt habet Hebraica & Chaldaica Scriptura, per vitam Pharaonis. Nam pro eo quod nos legimus: *Per salutem Pharaonis*: quemadmodum etiã habent lxx. Interpretes, illic est, *Vixit Pharaon*: id est, Per vitam Pharaonis: sic enim solebant Aegyptij iurare, mutuati videlicet id ab Hebræis: quorum illa erat solennis iurandi formula, *Vixit Dominus*: Tradunt autem Hebræi, hodièque

Hamerus in hunc locum Genesis.

Iacob 5. Mos iurandi Socratis. Tertulliano.

moris esse in Aegypto, vt si quis iuret per caput Regis, & non præstet, morte plectatur, nec permitti, vt vel auro, vel vlla alia re vitam suam redimat.

Verum istam opinionem dupliciter falsam esse, tum quâ dicit nullum esse iuramentum, nisi expressè per Dei cõtestationem factum, tum quâ addit illud *Per salutem Pharaonis* dixisse Ioseph non seriò, sed ioco, immò per irrisum, & contemptum, faciliè probari potest. Nam contra hoc posterius facit eximia virtus sancti Ioseph, maximè verò grati animi officium quod debebat Pharaoni, à quo tanto fuerat honore & gloria ornatus, tantisque cumulatus beneficiis, ingratis fuisse igitur, & iniquissimi animi, tãti benefactoris sui salutem & vitam pro cõtemptu & ludibrio habere. Audi quid in hanc sententiam scribat B. Augustinus: Quid est quod Ioseph vir tam sapiens, nec solùm hominum, inter quos viuebat testimonio, sed ipsa etiam Scriptura teste laudatus, ita iurat per salutem Pharaonis, non exituros de Aegypto fratres suos, nisi frater eorum minimus venerit? An etiam bono & fideli seruo vilis fuerat salus Pharaonis, cui fidem, sicut primitus domino suo seruabat in omnibus? Quanto enim magis ipsi qui eum in tanto honore locauerat, si illi seruauit fidem qui eum seruum emptitium possidebat? Quod si non curabat Pharaonis salutem, nunquid & periurium pro cuiuslibet hominis salute vitare non debuit? Sic Augustinus.

Egregia B.
Thomæ doctrina
de supplicii
modo iurandi.

Posteriores verò illius opinionis partē, qua dicitur nullius esse pōderis iusiurandum quod expressam non habet diuini numinis cõtestationem, falsam esse ostēdunt verba Domini nostri apud Matthæum cap. 5. quibus verat ille iurare non solùm per Deum, verum etiam per cœlum, per terram, per ciuitatem Hierusalem, aut per caput suum. Iusiurandum igitur, etiam per creaturas non solùm rationales, sed irracionales, prout aliquid diuini numinis relucet in ipsis, fieri potest. Verissima enim, maximèque obseruanda est doctrina, quam super ea re tradidit B. Thomas in 2. 2. quæst. 89. art. 6. Docet enim duplicem esse modum iurandi, vnum quidem, per simplicem cõtestationem, quâ scilicet testimonium Dei inuocatur: alterum verò per execrationem, cui subiicitur creatura aliqua, vt in ea diuinum iudicium exerceatur. Et in priori quidem iurandi modo principaliter inuocatur Dei testimonium: secundario verò etiam adhibentur aliquæ creaturæ non per se, sed ea ratione, vt in eis prima veritas manifestetur. Addit præterea S. Thomas, iusiurandum factum à Ioseph per salutem Pharaonis vtrouis prædictorum duorum modorum intelligi & accipi posse.

Verba S. Thomæ huiusmodi fermè sunt: Duplex est iuramentum: vnum, quod fit per simplicem cõtestationem in quo testimonium Dei inuocatur. Et hoc innititur diuinæ veritati sicut & fides. Sicut autem fides per se quidem, & principaliter est de Deo, qui est ipsa veritas, secundariò autem de creaturis in quibus veritas Dei relucet: ita quoque iuramentum principaliter refertur ad Deum, cuius testimonium inuocatur: secundario autem assumuntur ad iuramentum aliquæ creaturæ, nõ

secun

secundum se, sed ut in eis diuina veritas manifestetur. Sic iuramus per Euangelium, id est, per Deum cuius veritas in Euangelio manifestatur: iuramus item per Sanctos qui hanc veritatem crediderunt & obseruauerunt. Alter modus iurandi est per execrationem; in quo inducitur creatura aliqua, ut in qua diuinum iudicium exerceatur. Sic, quis iurat per caput suum, aut per filium suum, aut per aliud quidpiam sibi maxime dilectum. Sic Apostolus iurauit, 2. ad Corinth. 1. dicens: *Ego testem Deum inuoco in animam meam.* Quod autem Ioseph per salutem Pharaonis iurauit, utroque modo intelligi potest; vel per modum execrationis, quasi salutem Pharaonis obligauerit Deo: vel per modum contestationis, quasi contestando veritatem diuinam iustitiam ad cuius executionem Principes terrae constituuntur. Haecenus ex B. Thoma. Cui similia Thomas Anglicus: Iurauit Ioseph, inquit, per salutem Pharaonis, tanquam in Pharaone venerans regiam potestatem ipsi à Deo datam: & tanquam per quendam notabilem Dei effectum, qualis profectò erat Pharaonis vita & salus, quæ utique secundum Deum erat sibi chara, & amabilis, & venerabilis. Hunc autem modum iurandi signanter assumpsit Ioseph, quò magis occultaret se ipsis, magisque terreret eos per auctoritatem & familiaritatem Pharaonis, quam, tali iuramento utens, habere se demonstrabat. Sic ille.

18 Tradamus igitur veram propositæ quæstionis solutionem. Sciendum est, bis iurasse Ioseph per salutem Pharaonis, & ad duas res diuersas comprobandas. Primum ita iurauit, affirmans eos non egressuros inde, nisi prius adducerent fratrem suum minimum, de quo dixerat: hæc sunt enim eius verba: *Per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat huc frater vester minimus*: Et hoc iusiurandum seruatum est à Ioseph: non enim omnes tunc regressi sunt, sed vno eorum retento, cæteri dimissi sunt. Non enim dixit Ioseph, Nullus vestrum egredietur hinc; si enim id dixisset, non utique iusiurandum fuisset completum: sed indefinite dixit, *Non egrediemini hinc*: ad cuius sanæ veritatem sententiæ, satis est non omnes esse regressos, sed vnum eorum remansisse. Ac primò quidem ostendit Ioseph velle se vnum tantum eorum regredi, ut adduceret Benjamin, cæteris apud se retentis: sic enim dixit eis, *Mirrite ex vobis unum, & adducat eum, vos autem eritis in vinculis, donec probentur qua dixistis, utrum vera an falsa sint.* Postea tamen, quo se ostenderet cum illis clementer atque humaniter agere, satis esse sibi dixit, si vnus eorum remaneret, cæteris regredientibus. Deum, inquit, timeo: si pacifici estis, frater vester vnus ligetur in carcere: vos autem abite, & ferite frumenta qua emisistis: & fratrem vestrum minimum ad me adducite, ut possim vestros probare sermones, & non moriemini. Huiusmodi solutionem S. Augustinus in quæst. 139. in Genesim tradit hisce verbis: Annon est periurium? tenuit vnum eorum donec veniret Benjamin, & verum factum est quod dixerat: *Non exhibitis hinc, nisi venerit frater vester.* Ad omnes quippe hic non potuit pertinere: quomodo enim ille venturus esset, nisi ad eum ducendum aliqui eorum rediissent? Sic ille.

*Vera solutio
proposita quæ-
stionis.*

S. Augst.

Iterum

Iterum porrò iurauit Ioseph per salutem Pharaonis, confirmare volens illos esse exploratores: non quidem absolutè, sed ea cōditione, nisi adduxissent fratrem suum minimum; vt hoc scilicet experimento probari posset eos vera dixisse. Hæc autē sunt verba Ioseph: *Mittite ex vobis unum, & adducat eum, vos autem eritis in vinculis, donec probentur que dixistis, utrum vera, an falsa sint: alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis.* Sed qualis est ista consequentia & probatio, Si nō dixistis vera de patre & fratre vestro minimo, ergo estis exploratores? Nam fieri poterat, vt & illi falsum dixissent, & nihilominus exploratores non essent. Verū huius probationis vis in eo est: Si mendaces deprehendimini in his quæ dixistis de patre & vestro minimo fratre, meritò etiam profectò mendaces haberi debetis in eo, quod negatis vos esse exploratores: deprehensum enim mendacium vestrum vehemētē & admodum probabilem faciet suspicionem, & vt dicitur, præsumptionem, vos esse exploratores, & idcirco dignos esse pœna exploratorum.

S. August.

Hanc quoque solutionem prodidit loco proximè citato S. Augustinus, affirmans illud, *Exploratores estis*, idem valere, atque, Meritò æstimabimini exploratores esse, & digni pœna exploratorum. Sic autem scribit: Quomodo hoc verum est, si non verum dicitis, exploratores estis: cū etiam si mentiti essent, non tamen exploratores essent? Sed hoc est quod dixi ita dictum esse, *Exploratores estis*, quasi dixisset, Exploratorum pœna digni estis, hoc autē est, Exploratores deputabimini merito mēdacijs vestri. *Estis*, autem potuisse dici, pro habebimini, & deputabimini, innumeræ similes locutiones docent. Vnde est illa Eliz. *Qui-
3. Reg. 18. Caietanum. cunque exaudierit in igne, ipse erit Deus.* Non enim tunc erit, sed tunc habebitur. Sic Augustinus. Similiter hunc nodum exsoluit Caietanus, ita scribens super hoc loco: In textu Hebræo non habetur: *Exploratores estis*, sed *Exploratores vos*, & subauditur, habebimini, scilicet ex vestro mendacio. Nam eo ipso quod obiectum illis fuerat esse eos exploratores, & ad talem obiectionem purgandam illi dixerant se habere fratrem minorem, si in hoc mentiti fuissent, reddidissent se suspectos quòd exploratores essent. Et sic verum iurauit Ioseph. Quod si nō discernetur per hoc veracitatem eorum, haberentur ex proprio mendacio exploratores. Hæc Caietanus.

VERS. 17.

Tradidit ergo illos custodiæ tribus diebus.

Cur Ioseph
triduana ex
studia fratres
affligerit.

VR tribus diebus, & non pluribus, vel paucioribus? Lyranus & Thostatus huiusmodi quādam reddunt rationem: Voluisse Ioseph peccata fratrum suorum condigna pœna quodammodo punire. Illi tripliciter aduersus Ioseph peccauerant, primum deliberata voluntate eum occidendi, cū dixerunt: *Venite occidamus eum.* Gen. 37. Deinde in cisternam eum deiiciendo, vt inibi fame, sitique cruciabili admodum exitu periret. Adhæc cū innocentem, & fratrem suum, quasi seruum sceleratum vendiderunt

alie

alienigenis. Hoc igitur triplex eorum crimen triduana illa custodia & afflictione, puniri quodammodo, expiarique voluit Ioseph. Sic isti. Quid si, triduana illa carceris afflictione præfiguratum est salutiferum, & tripartitum Pœnitentiæ Sacramentum, in contritione, & confessione, & satisfactione consistens? Sunt qui putent ex hac trium dierum custodia, qua Ioseph fratres suos coercuit, ductas esse tres illas causas & rationes, quas Philosophi in peccatis puniendis spectari, & obseruari præceperunt. Harum vna vocatur emendatio, cum adhibetur pœna, castigandi & emendandi gratiâ: ut is qui deliquit attentior fiat in posterum, atque correctior. Altera nominatur Compensatio, vel satisfactio; cum idcirco animaduertitur ut dignitati & auctoritati eius in quem est peccatum, satisfiat: ne prætermissa animaduersio contemptum eius pariat, & honorem eleuet. Tertia appellatur cautio vel exemplum: cum punitur peccatum in cau-tionem & exemplum aliorum, ut ceteri à similibus peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ deterreantur. Quocirca veteres exempla pro maximis & grauissimis pœnis dicebant. Verum hac de re plenius differit ex sententia Philosophorum. Gellius libro 6. capite 14.

Hametius in hunc locum Genesis.

A. Gellius.

21 Verum quispiam fortasse quærat, cur Ioseph fratrem suum Ruben, qui peccati aliorum fratrum consors & particeps minimè fuerat, pariter cum alijs fratribus in custodiam includi, & affligi, & puniri iusserit. Nimirum ille non solum nihil in Ioseph peccauerat, sed optimè de illo meritus fuerat: siquidem & obnixè restitit fratribus necare volentibus Ioseph: & cum absente ipso atque inscio ab illis venditus esset Ioseph, gratiissimè tulit, & vehementer indoluit. Quinetiam nunc, audiente ipso Ioseph, exprobrauit fratribus suis crimen admissum in Ioseph, & ab eo se reuocare eos voluisse ostendit illis verbis, quæ in hoc ipso capite commemorantur à Mose. Sic enim est: *Equibus vnus Ruben ait: Nunquid non dixi vobis, Nolite peccare in puerum, & non exaudistis me? en sanguis eius exquiritur.* Sed respondendum est, non potuisse Ioseph commodè aliter facere. Nam cum Ruben esset in societate aliorum fratrum, si eum vnum Ioseph separasset à societate & participatione pœnæ aliorum; facile indicasset se ipsum fratribus: ex eonamque in suspicionem venissent, ipsum esse Ioseph, de quo tam bene meritus fuerat Ruben. Ioseph porrò manifestationem sui longiùs differre volebat. Quòd si Ruben solus, & ab alijs fratribus seiunctus venisset ad Ioseph, haud dubiè illum Ioseph humaniter accepisset, benignèque tractasset.

Cur Ioseph fratrem suum Ruben & infontem & de se bene meritum pariter cum alijs fratribus afflixerit.

22 Illud quoque vel admirationem, vel dubitationem Lectori afferre posset: Cum vnus fratrum tanquam obles retinendus esset in Aegypto, cur Ioseph retineri iusserit Simeonem potius quàm Ruben qui erat primogenitus; vel Iudam, qui ceteris virtute, & auctoritate, & gratia antecellebat. Theodoretus ponit hanc questionem, quæ est inter Quæstiones eius in Genesim centesima secunda: Qua de causâ, inquit, secundum è fratribus, & non primogenitum recludi mandauit Ioseph? Respondet autem Quæstioni hunc in modum; Nouerat Ioseph animum ipsius Ruben, &

Cur Simeon potius quàm alius fratrum retentus fuerit à Ioseph in Aegypto.
Theodore.

Comm. in Gen. Tom. 4.

m m m m

propè sciebat quanta defensione pro eo usus esset apud fratres, & quantū laborasset pro ipsius salute. Quia verò Simeon ipsi Ruben pro liberatione sui laboranti non adfuit, iure præcepit eum recludi. Nihilominus abeuntibus fratribus illum omni studio curauit. Sic Theodoretus. Ioseph itaque non retinuit Ruben, vel ob honorem, & reuerentiam primogenituræ; vel quia optimè fuerat de se meritus; vel ne eius retentio acerbior & cruciabilior esset patri suo. Nec retinui Iudam, tum quòd etiam ipse bene fuerat de se meritus; tum quia licet Iudas ob laudes, virtutesque corporis atque animi proprias ipsius præstabat cæteris fratribus; principatu tamè atque honore generationis & originis cedebat Simeoni. Retentus igitur est Simeon, quod secundum Ruben, primus natus, ideòque honoratissimus esset fratrum.

Quamquam illa grauior, probabiliórque retinendi causa fuit (si vera tradunt Hebræi) quòd ipse inter fratres qui oderant Ioseph, & eum perdere voluerant, primas tenuit, vehementiórque ad id incitator & impulsor eorum fuit. In hanc certè opinionem propensior est Philo ita scribens *Philo.* in libro de Ioseph: Et fortasse maxima pars culpæ fuit in eo (Simeone) tanquam auctore nefariæ conspirationis; qui cohortem fratrum animauerit, & ad odium Ioseph incitauerit. Nam si fratri suo Ruben, bene, clementérque consulendi, (quo vno minor, cæteris erat grandior) suum adiunxisset suffragium, vix admissum fuisset facinus, prævalente per consensum honore ætatis & ordine, præsertim verò in tanti momenti negotio. At ille maluit à meliore parte ad deteriorem deficere, & in duram & crudelem sententiam discedere: tanta sanè contentione, vt eius ductu, hortatúque sine mora perpetratum sit impium facinus. Hoc igitur est cur ei soli ex omnibus fratribus iniecta fuisset vincula existimo. Sic Philo. Verba Scripturæ, quibus retentio Simeonis memoratur: hæc sunt: *Tollensque Simeon & ligans illis presentibus.* &c. Est autem verisimile admodum quod dixit Theodoretus, Simeonem fuisse à Iosepho, post abscissum fratrum, humaniter & benignè tractatum: non tamen ei se ipsum indicauit Ioseph, expectans videlicet ad sui manifestationem, meliorem occasionem atque oportunitatem.

* *

QUARTA

QVARTA DISPVATIO.

De admirabili quodam, maximèque salubri tribulationis effectu, qui est aperire, atque illuminare oculos animi: super illis verbis, quæ inter se grauiter dolentes dixerunt fratres Ioseph.

Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum: videntes angustias animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audiuiamus: idcirco venit super nos ista tribulatio.

VERS. 22.

23

NTER complures alios salutares tribulationis effectus, atque fructus, ille præcipuus est, quòd aperit & illuminat oculos animi, facitque multa tunc homines reminisci, & aduertere, & intelligere quæ rebus prosperis, vel obliuioni tradita erant, vel non aduertebantur, vel pro nihilo ducebantur. Enimuerò prosperitas est sicut nimia pinguedo hebetans atque obscurans visum, vel est vt nimius lucis splendor præstringens aciem oculorum: est tanquam illud stercus hirundinis, quod Tobia oculis excæcauit. Ex aduerso autem vexatio dat intellectum, vt Isaias dixit cap. 28. *Quem enim docebit scientiam (ait idem eodem in loco) & quem intelligere faciet auditum? Ablactatum à lacte, auulsos ab uberibus.* Est tribulatio quasi ferrum, quod percutiens silicem humani cordis peccatis obdurati excudit ex eo atque elicit ignem, quo illuminetur & conualescat ad poenitentiam: Est quasi lignum illud ab Elisæo proiectum in aquas Iordanis, feru in profundo aquarum demersum sursù enatare faciès, id est, ex profundo peccatorum hominem extrahens ad aspectum lucis, hoc est, cognitione sui, & Dei. Est tanquam lutum illud, quo Dominus vnxit oculos cæci, vt videret. Est velut collyrium illud, de quo dixit Ioannes Apocalypsis 3. *Collyrio inunge oculos tuos, vt videas.* Vera est igitur illa celebris Gregorij sententia: Oculos quos culpa claudit, poena aperit. Et illa B. Augustini: Tribulatio excitat torpètem, humiliat superbientè; purgat poenitèntè, illuminat cæcutièntè, coronat innocèntè. Verè itaque similis dici potest tribulatio felli piscis, quo illiti Tobia oculi visum receperunt. Sic enim legitur Tobia c. 11. *Tu sumès Tobias de felle piscis, linimis oculos patris sui, & sustinuit quasi dimidià horam: & cepit albugo ex oculis eius, quasi membrana oui, egredi. Quam apprehendens Tobias, traxit ab oculis eius, statimque visum recepit.* Dicebátque Tobias, *Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me: & ecce ego video Tobiam filium meum.*

Quibus rebus in Scriptura celebratis tribulationis comparari, & assimilari queat.
Tob. 2.
3. Reg. 1.

Ioan. 9.

B. August.

Tria facit hominem cognoscere tribulatio

Tria porrò nos cognoscere facit tribulatio, & Deum, & nos ipsos, & hunc mundum. Prosperitas quippe obliuionem Dei parit, atque rerum diuinarum ignorationem, & contemptum. Quod bene ostendit Moses accidisse populo Hebræo dicens: *Incrassatus est dilectus, & recalcitravit:*

m m m m 2

in crassatus, impinguitus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Deum qui te genuit dereliquisti, & obliuiscens Dominum creatoris tui. In libro 2. Paralipomen. cap. 12. Roboam Rex Iuda, & populus eius præuaricati legem Domini, multis malis afflicti sunt: ac denique quasi oculos aperientes, dixerunt, iustus est Dominus: & Dominus dixit: *Quia humiliati sunt, non disperdam eos. Verumtamen seruient ei* (Sefac

Manasses rex in tribulatione respicit, & penitentiam agit.

Regi Aegypti) *Ut sciat distantiam seruitutis meae, & seruitutis regni terrarum.* Verum ad id declarandum, probandumque nihil grauius, atque illustrius exemplo Manassis Regis Iudæ, qui fuit impiissimus, & crudelissimus rex: quam ob causam captus ab exercitu Regis Assyriorum, vinculisque catenis atque compedibus, ductus est Babylonem. De quo sic est in libro 2. Paralipomenou cap. 23: *Postquam coangustatus est, grauiter Dominum Deum suum, & egit penitentiam valde coram Deo patrum suorum, & cognouit Manasse quod Dominus ipse est Deus.* Apud Daniele cap. 4. Nabuchodonosor, propter impietatem & superbiam eiectus non solum regno, verum etiam societate hominum, & in bestiam transformatus: denique ad se reuersus dixit: *Nunc ego Nabuchodonosor laudo & magnifico, & glorifico Regem cæli, quia omnia opera eius vera, & omnes via eius iudicia, & gradus in superbia potest humiliare.* Luculentissimum item est exemplum Antiochi Epiphanis memoratum in capite 6. prioris libri Machabæorum. Hic propter scelera in populum Dei crudeliter patrata, insanabili ac lethali morbo percussus à Deo, agnouit veram suæ calamitatis causam, dicens: *Nunc reminiscor malorum, quæ feci in Hierusalem, unde & abstuli omnia spolia aurea, & argentea, quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Iudæam, sine causa. Cognoui ego quia propterea inuenerunt me mala ista: Et ecce pereor tristitia magna in terra aliena.* De populo Hebræo dicitur: *Clamauerunt ad Dominum cum*

Hebræi. tribularentur. Et item, Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum, & Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine. Huc spectat illud Isaiæ, *Domine in angustia requisierunt te: in tribulatione murmuris, doctrina tua eis.* Confirmatur hoc ipsum exemplo filij prodigi, qui grauissima fame, & miserrimo porcorum seruitio vehementer afflictus, tum demum recordatus est patris sui dicens: *Quam mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereor? surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater peccaui in cælum & coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut unum de mercenarijs tuis: Et surgens venit ad patrem suum.*

Tres modi vocationis hominum ad Deum ex Cassiano.

Cassianus in Collat. 3. c. 4. tres ait esse modos quibus homines vocari solent ad Deum. Horum primus ex Deo est; secundus per hominem; tertius ex necessitate. Ex Deo est, quoties inspiratio quædam immissa in cor nostrum, nonnunquam etiam dormientes nos ad desiderium æternæ vitæ ac salutis exsuscitat; Deumque sequi, & eius in hære præceptis cõpunctione saluberrima cohortantur. Sic legimus Genes. 12. Abrahâ voce Dominica, de genitali solo, & totius cognationis affectibus, patrisque domo euocatû: dicente ei Domino, *Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.* Alter vocationis modus est, quæ fieri per hominẽ diximus

mus, cum vel exēplis quorundam Sāctorū, vel monitis instigati, ad dē-
deriū salutis accendimur. Quo modo & ordine etiā in Scripturis Sāctis
per Mosen filios Israel de afflictione Ægypti legimus liberatos. Tertius
demū vocationis modus est, qui ex necessitate descendit: cum diuitijs mū-
di huius, vel voluptatibus obligati, ingruentibus repente tentationibus,
quæ vel mortis pericula comminantur, vel amissione bonorum ac proscri-
ptione percutiunt, vel charorum morte compungunt, ad Deum, quem se-
qui in rerum prosperitate contempsimus, saltem inuiti proferre compellimur.
Sic ibi Cassianus. Et sequenti capite hunc vocationis modum illus-
trat exemplo Abbatis Mosis: qui metu mortis, quæ ei propter homicidij
crimen intentabatur, impulsus, ad Monasterium decucurrit: qui neccesi-
tatem conuersionis sic arripuit, vt eam in voluntatem prompta animi vir-
tute conuertens, ad perfectionis fastigia summa peruenerit. Hæc Cas-
sianus.

Atque hic tertius modus vocationis per tribulationes & afflictiones. li-
cēt inferior duobus prioribus dignitate sit, est tamen multo frequentissi-
mus: plurimi namque per hanc viam ad salutem æternam perducuntur.
Itaque in plurimos verē dici posset illud Apostoli: *Saluus erit, sic tamen
quasi per ignem.* Quocirca Dauid: *Conuersus sum, inquit, in arumna mea,
dum configitur spina.* Et Isaias cap. 26. *Sicut quæ concipit, cum appropinqua-
uerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: Sic facti sumus à facie tua
Domine, concepimus, & quasi parturiuimus spiritum salutis:* Et Baruc cap. 2.
*Aperi oculos tuos, & vide, quoniam anima, quæ tristis est super magnitudine
mali, & incedit curua & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dabit
honorem & iustificationem Domino.* Reputa cum animo tuo Lector, quod
traditur in illa Euangelica parabola vocatorū ad cœnam, & adueres hu-
maniter vocatos, & liberaliter inuitatos ad cœnam, nequaquam venisse:
venisse tantum cæcos & claudos, & debiles, & compulso intrare. Dauidi
quoque fugienti Regem Saulem, traditur 1. Reg. 22. adhæsisse homines
qui erant amaro & afflicto animo.

*Vocatio homi-
num ad Deum
per tribulatio-
nē est frequen-
tissima.*
1. Cor. 3.
Psal. 31.

Luc. 20.

Sicut autem salutare est, flagellatum à Deo resipiscere, & ad Deū con-
uerti: ita contrā malum est, & velut desperatæ emendationis & salutis, nō
commoueri flagellis, nec à peccatis remoueri. Vnde Hieremias cap. 5.
*Percussisti eos, & non doluerunt: attriuiisti eos, & noluerunt suscipere discipli-
nam.* Huc etiam facit illud quod Prouerb. 23. figurata oratione dictū est:
*Eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo, &
dices: Vulnerauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi.* Facit se
Deus nobiscum velut mirabilem quendam mendicum: infligit enim ipse
nobis vulnera, morbosq; mittit, vt saltem necessitate tracti, tali dolore mo-
lestiæque liberari, & amissam recuperare sanitatem cupientes, ad ipsum
adeamus, & medicinam ab eo malorum nostrorum petamus. Est item ve-
lut magister noster, qui nos, tanquam insipientes pueros, verberibus co-
git frequentare scholam virtutis, & addiscere iustitiam Dei: quod bene
Dauid in se ipso expertus ingenuè fatebatur, dicens: *Bonum mihi quia hu-
miliastime, ut discam iustificationes tuas,*

Locus Ps. 118

Tribulatio affert homini cognitionem sui.

Alterum porrò quod hominem facit tribulatio cognoscere, est ipsemet homo, affert enim vtilissimam sui cognitionem quam in prosperitate non habebat. Duas autem res facit hominem in se cognoscere. Altera est vilitas & infirmitas conditionis naturæ suæ: & quàm fragilis sit valetudo, robur, pulchritudo, aliæque corporis virtutes, quibus præsidebat, vanè gloriabatur, superbè iactabat se cum aliorum contemptu, & ad patranda flagitia improbè abutebatur. Huiusmodi enim res experimento docet tribulatio, quàm sint fluxæ, fragiles, caducæ, ac nihili: & idcirco alia querenda esse homini solidiora, & firmiora bona. Verùm illud præcipuè docet tribulatio cognoscere hominem de se, an sit æger, an sanus, id est, bonus an malus: reteggit enim, & repræsentat animo & virtutes, si quæ sunt, & peccata atque vitia: in tribulatione enim liquidò apparet quàm bene vel malè animo affectus sit quisque. Est itaque velut illud speculum Socraticum quod repræsentat æquè turpitudinem & fœditatem, atque pulchritudinē. Cùm igitur quisquā vehementi aliqua tribulatione affligitur, statim recordatur præteritorum peccatorum suorum, propter quæ meritò tunc se affligi credit. Quemadmodum qui graui morbo corripitur, statim recordatur præteritæ intemperantiæ suæ in edendo & potando, unde illum sibi morbū contigisse putat. Et cùm quis ex inopinato captus à magistratu, ducitur in carcerem, statim memoria repetit scelera prius admissa, de quibus timeret se accusatum, & propterea tunc detrudi in carcerē. Clarissimum huius effectus tribulationis exemplum habemus in fratribus Ioseph, qui durè admodum, asperèque tractati à Ioseph, & in carcerē coniecti, confestim recordati sunt sceleris quod in Ioseph admiserant, idèoque se meritò illa pati confessi sunt, dicentes: *Merito hac patimur, quia peccauimus in fratrem nostrū, videntes angustias animæ illius, dū deprecaretur nos, & nō audiuimus: idcirco venit super nos ista tribulatio.* Et Rubē dixit illis, *Nūquid non dixi vobis, nolite peccare in puerū, & non audistis me? in sanguis eius exquiritur.* Propter hæc autem verba, quæ præcipuum tribulationis effectum continent, hanc nos de Tribulatione disputationem tractandam suscepimus. Hoc etiam fatetur Dauid dicens: *Præquam humiliarer, ego deliqui.* Et Baruc cap. 3. *Quid est Israel, quod in terra inimicorum est? Inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernum?* Et continuo subdit tantæ calamitatis causam, *Dereliquisti, inquit, fontem sapientiæ: nam si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace super terram. Disce ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus, ut scias simul ubi sis longiturnitas vitæ, & victus, ubi sit lumen oculorum, & pax.*

Plinius lib. 7. Epist. in Epist. ad Maxim.

Sanè quàm scitum est quod in quadam Epistola sua scribit Plinius: grauem enim, & periculosum morbum, quo quis vehementer affligatur, plus valere docet ad excitandam in animo ægotantis præteritæ vitæ suæ peccatorum, errorumque suorum memoriā & pœnitentiam, ingenerandumque, salubre consiliū, firmumque propositū & votū, correctius in posterum viuendi, quàm omnia Philolophorum præcepta, omnèscque de fugiendis vitiis, colendisque virtutibus, eorum, quamuis subtilissimas & ingeran

doctissimas disputationes. Verba Plinij, quoniam memoratu obseruatūque digna sunt, vbet hīc adscribere. Sic autem ille ait: Nuper me cuiusdā amici languor admonuit, optimos esse nos dum infirmi sumus. Quem enim infirmum, aut auaritia, aut libido sollicitat? non amoribus seruit, non appetit honores, opes negligit: & quantulumcumque, vt relicturus, satis habet. Tunc Deos esse, tum hominem esse se meminit; inuidet nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: mollēque in posterum & pinguem, si contingat euadere, hoc est, innoxiam, beatāque destinat vitam. Possum ego, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus Philosophi docere conantur, ipse breuiter tibi, mihi que præcipere: vt tales esse sani perseueremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Hæc Plinius.

Sententia egregia Plinij quam vtilis anima sit: vhemens corporis afflictatio.

28 Tertia cognitio quam tribulatio parit homini, est ipsius mundi. Propterea verò tribulatio notificat homini mundum, quod eum à mundo secundum æstimationem & affectum quo ei penitus adhærebat, disiungit: antea enim mundo penitus immerfus, liquidò videre eum non poterat. Nimirum vera est illa Philosophorum sententia: *Sensibile supra sensum positum, non facit sensationem*: hoc autem præcipue verum esse constat in visu. Anaxagoras certè, suum illum, quem rerum omnium effectorem ac dominatorem faciebat intellectum, censebat esse oportere segregatum ab omnibus, vt omnia ordinare, & regere, & perficere posset. Etiā Aristoteles necessarium esse putauit vt intellectus noster non esset mixtus corpori, vt posset omnia cognoscere. Tribulatio igitur quia hominem separat à mundo, cui mixtus erat per affectum, facit vt eum possit cognoscere. Situla, qua ex puteo hauritur aqua, dum est intra aquam, non sentitur eius pondus, tamen si plena sit aqua: cum forās extrahitur, tunc planè sentitur quàm grauis & ponderosa sit. Sed quānam de mundo docet hominem Tribulatio? Quinque videlicet, Quā sit vanus, quā fallax, quā instabilis, quā amarus, & quā malus.

Tribulatio facit hominem recognoscere qualis sit hic mundus.

Anaxagoras.

Aristoteles.

29 De mundi vanitate differenti Salomoni super omnes credendum est: non solum quod de ea re librum scripsit, prænotatum Ecclesiasten, eiusque libri argumentum simul & exordium posuit celebrem illam sententiam: *Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, vanitas vanitatum, & omnia vanitas*: verum ob eam maximè causam, quod ille omnia mūdi huius bona comparare sibi voluit, eaque periclitari qualia essent: quid autem possidendis illis atque perfruendis expertus sit, ipsemet sincerè confitetur, atque hisce verbis enarrat: *Dixi ego in corde meo: Uadam & affluam deliciis, & fruam bonis, & vidi quod hoc quoque esset vanitas. Risum reputavi errorem: & gaudio dixi, Quid frustra deciperis?* Et quibusdā interpositis, paulò post subiungit hæc: *Omnia qua desiderauerunt oculi mei, non negavi eis, nec prohibui cor meum quin omni voluptate fruereetur, & oblectaret se in iis qua præparaueram. Cumque me conuerissem ad vniuersa opera qua fecerant manus meae, & ad labores in quibus frustra sudaueram, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.* Merito igitur diuina Scriptura, mūdi amatores, vocare solet vanitatum amatores & sectatores. Vnde sunt

Vanitas mundi.

Locus Ecclesiast. 21.

*Psal. 115.
Psal. 4.*

sunt illa, *Odisti observantes vanitates superuacue*; & , *Filij hominum usque quo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium?* Sicut in Comœdijs, & Tragœdijs, quæ aguntur, vera non sunt, sed imagines tantum & simulacra rerum: ad eundem modum habent se bona huius mundi: non enim talia sunt, qualia putantur.

*Praclara Gregorius
sententia
de vanitate
mundi.*

Ad hoc illustrandum facit quod B. Gregorius scribit in lib. 5. Expositionis in caput 12. primi libri Regum, exponens illa verba, quæ populo Hebræo dixit Samuel: *Nolite declinare post vana, quæ non prodiderunt vobis.* Stultè, inquit, appetuntur bona seculi, quæ ab appetitoribus suis non poterunt diutius teneri. Et notandum, quia de futuro dicitur: *Non proderunt vobis.* Nunc enim prodesse videtur; sed cum in futuro pro eis puniri cœperint, tunc, quàm non profuerint, apertè intelligent. Vnde bene subditur: *Neque eruet vos, quia vana sunt*: quasi dicat, Idcirco vos non adiuvât, quia cum mundo deficiunt, & post seculum non habentur. Multum quidem seculi bona durant, si cum amatore suo usque ad extremum vitæ eius permaneant: Post seculum ergo non profunt, quæ finem vitæ transire non possunt. In hac quidem vita suos amatores peccatis obligant: sed tunc non eruent, ubi quidem per meritum sunt, sed per auxilium non sunt. Quia in re cautè notandum est, quia eis temporalia bona non proderunt, qui post hæc declinare perhibentur. Post bona enim temporalia declinare, est in eorum appetitum defluere, amorèque illorum diuino amorì præferre. Merito igitur illis vana non proderunt, qui ea eo ordine quo condita sunt, habere noluerunt. Sed quo fructu vana despiciantur, insinuat, *Et non derelinquet Dominus populum suum, propter nomen suum magnum.* Magnum vitæque malum hæc vana post se declinantibus ingerunt, quia dum inordinatè terrena appetunt, à summo & omnipotenti Deo ad sustinenda futura tormèta deferuntur. Qui autem pro eius amore hæc vana despiciunt, à veris malis eruuntur, & ex fide promissionis diuinæ mercedem accipiunt æternæ hereditatis. Populum quippe Dominus facit, quem ad æternæ beatitudinis gaudia sustollit. Ibi quippe reuelatâ maiestatis suæ gloriâ ille præsidet, quem in mundo ab amore vanitatis per occultam gratiam assumptum tenet. Hæc B. Gregorius.

*Instabilitas
mundi.*

*1. Cor. 7.
1. Ioan. 2.*

Inconstancia porro & instabilitas mundi non solum rationis iudicio, 30 verum omnium sensuum testimonio, & quotidianis experimentis atque exemplis compertissima & notissima est. Hinc illa in Scripturis: *Præterit figura huius mundi, & Transit mundus, & concupiscentia eius.* Nec solum boni & sapientes viri instabilitatem mundi agnoscunt; sed ipsimet mundi amatores, licet serò sibi cognitam apertè profitentur, & inutili pœnitentia se mundum dilexisse atque coluisse vehementer dolent. Audiamus, quemadmodum ab ipsis vanitas & instabilitas mundi graphice depingatur ijs verbis, quæ in lib. Sap. c. 5. memorantur illi dixisse, cum essent in inferno: *Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuntius præcurrens, & tanquam navis quæ pertransiit fluctuantem aquam, cuius, cum præterierit, non est vestigium inuenire, neque semitam carina illius*

in

in fluctibus. Aut tanquam avis, quæ transuolat in aëre cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarū verberans leuem ventum. Aut tanquā sagitta emissā in locum destinatum: diuisus enim aer, continuo in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius. Sic & nos, nati, continuo desinimus esse: & virtutis quidem nullum signum valuiamus ostendere: in malignitate autem nostra consumpti sumus. Falsa dixerunt in Inferno hi qui peccauerunt: quoniam spes impij tanquam lazugo est quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus qui à vento diffusus est: & tanquam memoria hospitis unius diei, prætereuntis. Perpende quæso Lector, quàm multis & varijs, quàm appositius, idoneisque similitudinibus exposita sit vanitas, & instabilitas bonorum huius mundi, in quibus consecretandis & comparandis, & perfruendis, homines impij omne studium, omnesque spes, summamque felicitatem suam collocauerant. Ferrur, quendam cordatum & prudentem virum, cum pluribus in dies, maioribusque à Rege suo beneficijs afficeretur, interrogatum, quid amplius optare posset: Nihil aliud, respondisse, nisi clauum vnum: significare volentem, timere se volubilitatem illius rotæ, & mundanæ felicitatis, ne qui in summo erat rotæ, mox ad infima præcipitaretur: quocirca optabat clauum, quo in rotam infixio, eius volubilitatem sisteret. Huiusmodi autem instabilitatis mundi declinandæ gratiā, pulcherrimam similitudinem reperiet Lector à Damasceno traditam in Historia Barlaam & Iosaphat, cap. 14, quam ego, licet iucundissimam lectu, cognitūque ad alia tamen festinans, hic memorare superfedi.

S. Damascenus.

Nec sanè non aptissimè quispiam dixerit, mundum hunc similem esse maritum ob instabilitatem quæ accidit ei ex tam multis variisque ventis, quibus est obnoxiiū, identidē agitantibus & turbantibus ipsum: tū ob grauissima pericula, per ipsum nauigantibus imminencia atque etiam instantia. Hæc autem pericula quatuor ex causis accidunt. Primum ex procellis & tempestatibus, tum ex hostibus aut prædonibus; deinde ex fragilitate & grauitate, multisq; foraminibus quibus pertusa est navis qua vehimur; id autem est corpus nostrum, & vita mortalis, quam hîc agimus. Ac demum ex imperitia atque negligentia naucleri, id est, rationis nostræ, habentis tum lumen naturale intellectus, tum supernaturale fidei propter offusam terrenarum cupiditatum caliginem valdè obscuratum. Et quemadmodum mare sequitur motum Lunæ; ita mundus vanissimas vulgi; & insipientium hominum stultissimas opiniones & affectiones. Rectè si quidem scriptū est: *Stultus sicut Emma mutatur.* Et quamuis plurima exempla instabilitatis mundi commemorari possint, nullum tamen videtur illustrius, & admirabilius, quàm exemplum Aman & Mardochei; quod multis verbis in libro Esther luculenter enarratur. Nam ibi liquidò cernere est, incredibilem humanarum rerum, breuissimotempore in contrarios successus vicissitudinem, ac volubilitatem.

Ecclesiæ.

Mundi amari-
tudo.

32 Iam verò labores & molestias, atque amaritudinem huius mundi, quis, perinde ac res est, enarrare valeat? Laboriosum est atque amarum, bona mundi acquirere: amarius, iam parta tueri & conseruare: amarissimum,

Comment. in Gen. Tom. 4.

nnn

Ecclef. 41.

vbi ea possidere & frui cœperint, citò, vel per mortem, vel alio quopiam casu, bonis, tanto studio expetitis & conquisitis, tantòq; labore cōparatis spoliari ac priuari. *O mors*, inquit Sapiens, *quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis!* Traditum est memoriæ, quendam! ex olitore factum esse Regem: & cum ex eo requirerent quidam, qua ratione prioris vitæ inopiam, & incommoda tolerasset; respondisse, Requiere potius deberetis, quēadmodū toleraturus sim acerbitates vitæ regie: Et cum impositum sibi diadema regium, ponderando expertus esset, dixisse eum, Hui, tam graue hoc! Fingunt Poëtæ, Iouem duo habere dōlia, vnum mellis, alterū fellis: & de illo quidem guttatim distillare in terras, de hoc verò, largè & vbertim effundere. Hoc ipsum etiā consentitur amatores mundi, sed sera cognitione, atq; inutili pœnitentia, illorū enim in libro Sapientiæ huiusmodi sunt voces: *Ergo errauimus à via veritatis, & in stitit lumen non luxit nobis, & sol intelligentia non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus.* Prudentior istis Demōsthenes: à quo, pro breuifsimi temporis voluptate, cū ingens pecuniæ pretium deposceretur, prudenter futuram prouidens pœnitentiam, dixit: Non emo tanti pœnitere.

Scitum Demosthenis dictum.

Dent. 32.

Ergo verissimè in hunc mundū dici posset, quod à Mose dictum est in Cantico suo. *Vna fellis, vna eorum, & horrus amarissimus. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* Salomon in lib. Ecclef. commemorans, quæ putantur bona huius mundi, subinde adiūgit in omnibus esse vanitatem, & afflictionem spiritus. Et ca. 10. eiusdem libri: *Labor, inquit, stultorum affliget eos: qui nesciunt ad urbem pergere.* Sapienter hoc. Nā quod homines tantopere concupiscant, & consecrentur bona huius mundi, prouenit tum ex naturali appetitu beatitudinis, tum ex ignorantia verę beatitudinis: quærunt enim eam, vbi non est, nec esse potest, ideòq; laborant incassum, & sese vehementer sine fructu macerant, & affligunt: *quia nesciunt ire in urbem*, inquit Salomon: id autem est, quia aberrarunt à via, quæ directò tendit, & sine errore perducit ad veram beatitudinem, & ciuitatem Hierusalem, quæ in cœlis est.

Vnde cognoscatur evidentè & amaritudo mundi huius.

2. Reg. 18.

Mundi fallacia

Mundi porrò amaritudo multis & signis, experimentisq; explorata, & comperta est. Mundi enim mala, plurimis contingunt; bona paucissimis. Malum eius, multo plurimum, & copiosissimum est, & multiplex, atque diuturnum: bonum verò, paucum, & paruum & breue; malum per se obuium est, & expositum, & facile aduenit, ægrèq; propulsatur; bonum, difficiliter paratur, & facillimè perditur. Bonum denique mundi, est impurum, millèque permixtum malis; malum autem, purum est, & boni expers. Tribulatio igitur facit nos cognoscere mundi amaritudinem: quoniam sæpe oritur ex illis ipsis bonis mundi, quæ vel amissa dolorem nobis acerbum afferunt, vel per abusum eorum in sceleribus committendis, pœnis & suppliciis nos reddunt obnoxios. Sunt itaque simillima pulcherrimis illis capillis Absalonis: de quibus ille sæpius vanè ac superbè gloriatus, denique illis ipsis suspensus, miserrimè interiit.

Manifestat præterea tribulatio multiplicem mundi fallaciam, & quantopere

ropere fallantur mundi amatores. Fallax enim est mundi gratia, fallax pulchritudo, fallaces diuitiæ, honores, voluptates: falsa spes, falsus amor, falsa promissa. Promittit multis, & dat paucis: promittit multum, & dat parum: promittit satietatem, & auget magis sitim: promittit gloriam, & expenimero causa est ignominia, & probrosissima mortis. Et quia peccatus est plenus mundus, peccatum autem, per voluptatis illecebram, fallacia est mentis; necesse est, mundum & fallacijs, & mendacijs, & dolis, & fraudibus esse refertum. Apostolus certè, peccatum esse fallaciam, ostendit illis verbis: *Videte fratres, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.* Ergo in stultos mundi amatores, qui eius fallacijs obducti, miserrimum statum suum non agnoscunt, verè dici posset quod scriptum est in Apocalypsi: *Dicis quòd diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Similes sunt Loth, amatores huius mundi: *Elevatis Lot oculis, ait Scriptura, vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ uniuersa irrigabatur, antequam subuerteret Dominus Sodomam & Gomorrhæ, sicut Paradisus Domini, & sicut Aegyptus venientibus in Sedor. Elegitque sibi Loth regionem circa Iordanem.* Atenim deceptus est Lot specie illius amœnitatis: breui enim tota illa regio funditus subuersa & cœlitus exusta est; ipsèque maximum in vitæ discrimen venit; nec ex tali exitio euassisset, nisi seruatus esset ab Angelo. Simile quidpià accidit mûdi amatoribus, inanem eius pulchritudinem, & amœnitatem stultè cōstantibus. Sæpe verò, etiam in hac vita, & ipsi aduertunt fallaciam mundi, & se deceptos esse cognoscunt, experti falsas fuisse spes suas, & de prosperitatis bonis, aut nihil, aut contraria potius mala reportasse; & contigisse sibi quod legitur apud Isaiam c. 29. *Sicut somniat esuriens, & comedit, cœ autem fuerit experges factus, vacua est anima eius, & sicut somniat sitiens, & bibit, & postquàm fuerit experges factus, lassus adhuc sitit, & anima eius vacua est.* Et cetera. Dum enim homines mundi amore capti tenentur, velut altissimum dormiunt somnum, experges fiunt aurem plerûque instante iâ morte, aut certè post mortem in infernum detrusi. Tunc enim inclamant illud quod est in libro Sapientia: *Errauimus à via veritatis.*

Locus Pauli
ad Hebræos 3.
Locus Apoc.
cap 3.
Genes. 13.

Extremo loco, tribulatio euidenter ostendit quàm malus sit hic mundus. Tria quippe sunt eius mala: Ignorantia, concupiscentia, & malitia. Propter ignorantia tenebras, comparatur Aegypto: propter cœditatē concupiscentia, nominatur Sodoma & Gomorrhæ; propter prauitatem & malitiam, sæpe appellatur nomine Babylonis. Quæ maior ignorantia, quàm, Deû, mundi esse ctorem, & rectorem, & cōseruatorem nō agnoscere? *Pater sancte, ait Dominus: mundus te non cognouit, & In mundo erat, & mūdum eum non cognouit.* Si cognoscerent mundi amatores, Deum esse veracem, mundum verò mendacē; si Deû esse omnipotentē, mūdū verò infirmū; si Deû esse immensum pelagus bonorū, mūdū autem sentinā & cloacā malorū, crederent vtique magis Deo quàm mūdo, eiq; seruire & placere potius quàm mūdo, studerēt. Sed illi adeo sunt insipientes & vecordes, vt ita viuāt, quasi persuasum haberent, nullū esse Deum. *Dixit insipies in corde suo, ait Dauid, Non est Deus.* De cœdissimis porrò, quibus mūdus æstuat

Tria genera
malorum qua
vigent cuiusque
regnant in mūdo.

Ioan. 17.
Ioan. 1.

Psal. 13.

Ioan 17.
Infra 18.
1. Ioan 2.
Rom. 12.
Tit. 2.
Gal. 2.
Iaco. 4.
Supra 1.
Ierem. 51.

concupiscentijs, nihil attinet dicere. Malitia item eius, & per se manifesta est, còque manifestior esse potest, quod Christus Dominus, & Apostoli eius, de mundo, quasi de re pessima, & abominabili & execrata, loquuntur & præcipiunt. Audiat Lector aliquot, sed celebres sententias. *Ego*, inquit Dominus, *non sum de hoc mundo. Mundus odit me: Regnum meum non est de hoc mundo.* Et item illa. *Totus mundus in maligno positus est: Nolite conformari huic seculo: Christus dedit semetipsum pro nobis, ut nos eriperet de presenti seculo nequam. Adulteri, nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicunque ergo voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hac est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo. Fugite de medio Babylonis, & saluet unusquisque animam suam.* Aduertat porro Lector, in hac Disputatione usurpatum esse à nobis nomen mundi, non pro natura rerum, quæ sunt in mundo, sed partim, pro bonis temporalibus huius mundi, quæ multi stultè amant, & admirantur præferentes ea bonis æternis: partim pro hominibus mundi huius amatoribus atq; sectatoribus, qui abiecto Dei timore, & amore, omnia studia, & spes, & curas suas in diligendo & colendo mundo collocarunt.

Pulcherrima
similitudo qua
stultitia mudi
huius amatorum
arguitur.
Barlaam apud
Damasce-
num cap. 12.
historia.

Apud Damascenum, in eo, qui proximè dictus est, libro, Barlaam, ap- 34
positissima similitudine arguit stultitiam eorum, qui mundum hunc, cuius proxime antè, vanitatem, & mala demonstraauerat, perditè amant, & stultè colunt, posthabito Deo, in quo vno est verum ac summum hominis bonum. Similitudo autem qua ille vititur, huiusmodi est; *Quamobrem* eos, inquit, qui tam pestifero ac crudeli domino seruiunt, quivè à bono ac benigno Deo per summam dementiam se ipsos remouentes, rebus præsentibus inhiant, nec futura vllò modo cogitant, verùm ad corporeas quidem voluptates sine vlla intermissione sese conferunt; animas autem suas fame confici, & innumeris malis conflitari sinunt, hos ego homini à furcètis. Vnicornis facie fugiètis similes esse cèseo: qui cù clamoris ipsius sonum, atque horrendos mugitus ferre nequeat, magno impetu, ne ipsi in prædàm cedat, aufugit. Dum autem celeriter currit, in ingentem quandam scrobem ruit, ac ruendo manus extendens, arborem quandam attingit, eamque arctissimè retinet, atque gradu quodam firmatis pedibus, pacata deinceps omnia & à periculo aliena esse arbitratur. Respiciens autem, duos mures cernit, alterù candidum, alterù atrù. arboris illius, quam arripuerat, radicem perpetuò corrodescentes, iaque penè eam amputantes. Atque insuper, coniectis in illam scrobem oculis, horrendum draconem còspicit, aspectu ipso ignem spirantem, ac toruis oculis ipsum inuentem, horrendèque ipsi deuorando inhiantem. Ac rursum in gradu illo, cui pedes ipsius innitebantur, oculorum acie defixa, quatuor aspidum capita videt, è pariete, in quo consistebat prominentia. Rursum autem oculis conuertens, nonnihil mellis ex arboris illius ramis fluere cernit. Quocirca calamitatum earum, quibus vndique obsidebatur, & vrgebatur, ommissa consideratione, nimirum quonam pacto externè quidem, vnicornis vehementi furore percitus eum deuorare quæreret, ab inferiori autem parte,

parte, acerbus Draco cum deglutire vehementer expeteret, ac rursus arbor ea quam arripuerat, iam iamque amputanda esset, pedes denique ipsius quam lubrico, & infido gradui inniterentur: horum, inquam, tantorum periculorum oblitus, in exigui illius mellis dulcedine percipienda seipsum occupauit.

Hæc eorum, qui præsentis vitæ ludibrijs intabescunt, figura est: cuius quidem explanationem protinus tibi exponam. Vnicornis igitur, mortis typum gerit, quæ semper mortalium genus persequitur, atque arripere contendit. Scrobs autem, mundus est, qui omnis generis malis, ac mortiferis laqueis scater. Arbor ea, quam compressis manibus tenemus, & quæ à duobus muribus indefinenter arroditur, cuiusque hominis vitæ curriculum est: quod quidem per diem, ac noctis horas absumitur & conficitur, ac paulatim ad excisionem accedit. Quatuor autem aspides, humani corporis super quatuor lubrica, & instabilia elementa constitutionem designant: quæ, cum immoderatè se habent, ac perturbantur, corporis compages dissoluitur. Ad hæc, Draco horrendum Inferni ventrem adumbrat, qui eos suscipere gestit, qui præsentis voluptates futuris bonis anteponunt. Mellis verò guttula distillans, mundi iucunditatem & dulcedinem significat, per quam ille amicos suos ludificans, eos salutis suæ prospicere minimè sinit. Sic ille.

nnnn 3

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA

IN CAPVT

QVADRAGESIMVM TERTIVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

*Filij Iacob, absumptio quod ex Aegypto deportauerāt frumento, perseque-
rantēque fame in terra Chanaam, ducto secum Benjamin reuertun-
tur ad Ioseph, à quo perhumaniter tractati, lautōque conuiuio accepti
sunt.*

- 1 **I**NTERIM fames omnem terram vehe-
2 menter premebat: Consumptisque cibis,
3 quos ex Aegypto detulerant, dixit Iacob
ad filios suos: Reuertimini, & emite nobis
pauillum escarum. Respondit Iudas:
Denuntiauit nobis vir ille sub attestatio-
ne iurisiurandi, dicens: Non videbitis fa-
ciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vo-
4 biscum. Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter,
& ememus tibi necessaria: si autem non vis, non ibimus: vir au-
5 tem, vt saepe diximus, denuntiauit nobis dicens, Non videbitis
6 faciem meam absque fratre vestro minimo. Dixit eis Israel: In
meam hoc fecistis miseriam, vt indicaretis ei, & alium habere
7 vos fratrem. At illi responderunt: Interrogauit nos homo per
ordinem, nostram progeniem, si pater viueret, si haberemus
fratrem: & nos respondimus ei consequenter iuxta id quod
fuerat sciscitatus: nūquid scire poteramus quòd dicturus esset,
Addu

Adducite fratrem vestrum vobiscum? Iudas quoque dixit pa- 8
tri suo, Mitte puerum mecum, vt proficiscamur, & possimus vi-
uere, ne moriamur nos & paruuli nostri. Ego suscipio puerū: 9
de manu mea require illū, nisi reduxero, & reddidero eū tibi,
ero peccati reus in te omni tempore. Si non intercessisset dila- 10
tio, iam vice altera venissemus. Igitur Israel pater eorum dixit
ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis: sumite de optimis 11
terræ fructibus in vasis vestris, & deferre viro munera, modi-
cum resinæ & mellis, & storacis, stactes, & terebinthi, &
amygdalarum. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum, 12
& illam, quam inuenistis in sacculis, reportate, ne fortè er-
rore factum sit: sed & fratrem vestrum tollite, & ite ad virum. 13
Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem, 14
& remittat vobiscum fratrem vestrum quem tenet, & hunc
Beniamin: Ego autem quasi orbatus absque liberis ero. Tule- 15
runt ergo viri munera, & pecuniam duplicem, & Beniamin:
descenderuntque in Ægyptum, & steterunt coram Ioseph. 16
Quos cum ille vidisset, & Beniamin simul, præcepit dispensa-
tori domus suæ, dicens: Introduc viros domū, & occide victi-
mas, & instrue conuiuū: quoniam mecū sunt comesturi meri-
die. Fecit ille, quod sibi fuerat imperatum, & introduxit viros 17
domū. Ibique exterriti, dixerunt mutuo: Propter pecuniam, 18
quam retulimus prius in sacculis nostris, introducti sumus; vt
deuoluat in nos calūniam, & violenter subijciat seruituti nos
& asinos nostros. Quamobrē in ipsis foribus accedentes ad di- 19
spensatorē domus, locuti sunt: Oramus domine vt audias nos. 20
Iā antè descendimus vt emeremus escas: quibus emptis, cū ve- 21
nissemus ad diuerforiū, aperuim⁹ saccos nostros, & inuenimus
pecuniā in ore saccorū; quā nūc eodē pondere reportauimus:
Sed & aliud attulimus argentū, vt emamus quæ nobis necēssa 22
ria sunt, non est in nostra cōscientia quis posuerit eā in marsu
pijs nostris. At ille respondit: Pax vobiscū, nolite timere: Deus 23
vester, & Deus patris vestri dedit vobis thesauros in saccis ve-
stris. nā pecuniā, quā dedistis mihi, probatā ego habeo. Eduxit
q; ad eos Simeon. Et introductis domū, attulit aquā, & lauerūt 24
pedes suos, deditq; pabulū asinis eorū. Illi verò parabant mu- 25
nera donec ingrederetur Ioseph meridiē: audierāt enim quòd
ibi comesturi essēt panē. Igitur ingressus est Ioseph domū suā, 26
obtu

obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis : & adorauerunt proni in terram. At ille, clementer resalutatis eis, interrogauit eos, dicens: Saluus ne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi? adhuc viuit? Qui responderunt: sospes est seruus tuus pater noster, adhuc viuit: & incuruati, adorauerunt eum. Attollens autem Ioseph oculos, vidit Benjamin fratrem suum vterinum, & ait: Iste est frater vester paruulus, de quo dixeratis mihi? Et rursus: Deus, inquit, misceatur tui fili mi. Festinauitque, quia comota fuerant viscera eius super fratre suo, & erumpebant lacrymę: & introiens cubiculū, fleuit. Rursusque lota facie egressus, continuuit se, & ait: Ponite panes. Quibus appositis, seorsum Ioseph, & seorsum fratribus, Ægyptij quoque, qui vescebantur simul, seorsum (illicitum est enim Ægyptijs comedere cum Hebræis, & profanum putant huiusmodi conuiuium) Sederunt coram eo, primogenitus iuxta primogenita sua, & minimus iuxta ætatem suam. Et mirabantur nimis, sumptis partibus quas ab eo acceperant: maiorque pars venit Benjamin, ita vt quinque partibus excederet. biberuntque & inebriati sunt cum eo.

P R Æ F A T I O.

In Prefationis loco lubet hic apponere *valde* *hermimam* *San-*
cti *Gregorij* *moralem* *disputationem*, *super* *historia* *Ioseph*,
& *fratrum* *eius* *tam* *superiori* *capite*, *quàm* *hoc* *43.* *à* *Mose*
tradita. *Disputat* *autem* *copiosè*, *piè*, *prudenter* *doctę* *que* *B.*
Gregorius *de* *virtute* *Discretionis*, *&* *salubri* *temperamento* *seueritatis*
pariter *atque* *lenitatis*, *quo* *vti* *debet* *Christianus* *aliorum* *hominum* *do-*
ctor *&* *rektor*: *ne* *vel* *seueritate* *nimia*, *quos* *erudit*, *&* *corripit*, *perdat*
magis, *quàm* *corrigat*; *nè* *ve* *immodica* *lenitate* *atque* *indulgentia* *cor-*
rumpat *potius* *quàm* *emendet*, *atque* *conseruet.* *Id* *porrò* *docet* *ille* *&* *con-*
firmat *exemplo* *beati* *Ioseph*: *qui* *primùm* *quidem* *fratres* *suos* *durè*,
asperè *que* *tractauit*, *vt* *talis* *vexatio* *daret* *illis* *intellectum*, *&* *pœnitent-*
tiam *quandam* *sceleris* *ab* *ipsis* *commissi*: *deinde* *verò* *humaniter*, *&*
blandè, *&* *affabiliter* *&* *liberaliter* *eos* *accepit*: *exteriorem* *utique* *aduer-*
sus *ipsos* *obiurgationis* *asperitatem* *præferens*, *interiorem* *verò* *etiam*
tunc *caritatis* *erga* *ipsas* *dulcedinem* *custodiens.*

Heba

Verba B. Greg. hom. in Ezech. 22. huc transposita, huiusmodi sunt: saepe contingit, ut Doctor regulam disciplinæ, quam scit docere, nesciat tenere: cum aut nimio zelo motus, minus se per mansuetudinem temperat, aut nimia mansuetudine placidus, minus se contra vitia per zeli stimulum inflamat. Magna enim consideratione debemus p̄sare quod scriptum est. In vasis enim templi inter coronas, & plectas, Boues, & Leones, & Cherubin exsculpta sūt: plecta autē, & cordia unanimitatē signāt: Cherubin verò plenitudo scientiæ dicuntur. Sacerdotes enim atque Doctores, inter coronas, & plectas, id est, inter fortitudinē boni operis, quoad victoriam currunt, & charitatis concordiam, qua a se vicissim non discrepant, per Boues, & Leones, atque Cherubin designati sunt. Quoniā inter plenitudinem scientiæ, quam habent, necesse est ut & Bouum mansuetudinem habeant, & feruorem Leonum: quatenus in disciplinam, quam predicant, & ex sancto zelo accensi sint, & ex paterna dulcedine, tranquilli. Quibus etiam subter se lora dependeant, ut disciplina sua retinacula, quibus ipsi ligati sunt, etiam subiectis suis sollicitē impendāt. Super eos enim lora dependere, est custodia vincula in subditis tenere. Quæ tunc rectē seruantur, cum nec bouum mansuetudo, in zeli feruore amittitur, nec Leonum terror, in mansuetudinem declinatur. Tanta quippe debet esse discretio, ut nec disciplina nimia, nec ipsa quoque misericordia sit remissa. Ne si inordinatē culpa dimittitur, is qui est culpabilis, in reatu grauius astringatur. Et rursus, si culpa immoderatē retinetur, tanto, qui corrigitur, fiat deterior, quanto erga se, nihil ex benignitatis gratia agi considerat: exhibenda itaque prauis est asperitas in ostensione: caritas in mente: ut & dura ostensio delinquentem coercet: & caritatis custodia mercedem mansuetudinis non amittat.

Pulchra disputatio B. Gregorij de virtute Discretionis, doctoribus aliorū atque rectoribus apprime necessaria.

2. *Ecce dum hac loquor, Ioseph animum pulsatur, ut ad ostendenda, quæ dico, ipse testis veniat. Certē somnium, quod de profectu suo viderat, fratribus narrans, per hoc quod innocenter retulit, malitia contra se stimulos excitauit. Idem à fratribus venditus Ismaelitis, & in Aegyptum ductus, mira Dei omnipotentis dispensatione in Aegypto pralatus est. Cumque in terra Chanaā fames exsurgeret, fratres ad Aegyptum venientes, Ioseph pralatum Aegypto reppererunt, eūque summissis ad terram ceruicibus adorauerunt: quem ne adorarent, ideo vendiderunt; adeo consilium Dei mutari non valuit. Tunc Ioseph spiritu discretionis plenus, cognouit fratres non cognitus: Sed memor culpæ, & remissor iniuriæ, mala fratrum nec reddere studuit, nec sine castigatione laxare. Nam suspecta voce, protinus dixit: Exploratores estis, ut videatis infirmiora*

Genes. 37.

Genes. 42.

Comment. in Gen. Tom. 4.

0000

terræ venistis. O iaculum in corde! Peregrini venerant, famis periculum fugiebant, frumenta quæ quærebant, non acceperant; & feriri, se insuper iactatione criminis videbant. Inter hæc ducuntur ad carcerem & post triduum, adhuc in eadē asperitate terrentur. Iam reditur ad cor: iam culpæ memoria pulsât animum: atque inter se inuicem loquuntur: Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrē nostrum, videntes angustiam animæ illius, cūm deprecaretur nos, & non audiuiamus: idcirco venit super nos ista tribulatio. In his autem, cor Ioseph amore vincitur, secessum petit, soluit flendo, quod pietati debuit. Seuerus ad fratres reuertitur, ut cruciatus eorum animas à culpa liberaret. Posthæc, vnus relinquitur in vinculis, dimittuntur ceteri cum frumentis, ut vnus frater veniat, quem minimum habere se dixerant, qui etiam postmodum venit. Vincebat mentem pietas, cum frater innocens videretur: sed permanebat in ostensione asperitas, ut fratres noxi purgarentur. Frumenta dantur: scyphus in sacco Benjamin absconditur: furti post eos questio mouetur. Mittitur ut reducantur in seruitutem; decernitur, apud quem scyphus fuisset inuentus: in sacco Benjamin inuenitur, tunc Benjamin reducitur: afflictī omnes fratres sequuntur. O tormenta misericordiæ: cruciat, & amat. Reuersi igitur, in terram cum lacrymis prostrati, veniam postulant. Memores enim, quid de illo patri promiserant, mærore intolerabili tabescebant. Tunc se ultra cohibere non valens pictas clausa, prorupit in medium, & excussit caritatis lacrymas de vultu seueritatis. Deteresa est ira, quæ apparebat, & nō erat: ostensa est misericordia, quæ erat, & non apparebat. Sic vir sanctus, fucinus fratrum suorum, & dimisit, & vindicauit. Sic in rigore clementiam tenuit, ut delinquentibus fratribus non sine ultione pius existeret, nec sine pietate districtus. Ecce hoc est magisterium disciplinæ: ut culpis & discretè noverit parcere, & eas piè rescare. Qui autem discretionem spiritus non habent, aut sic dimittunt peccata, ut non corrigant: aut sic quasi corrigendo feriunt, ut non dimittant. Hactenus verba fuisse B. Gregorij.

Dixitque Israel: In meam hoc fecistis miseriam, ut indicaretis ei, & alium habere vos fratrem.

V B finē superioris capitis Moyſes narrauit primū omni; no recuſaſſe Iacob mittere Benjamin cum reliquis filiis in Aegyptum: & dixiſſe verba illa acerbiffimi doloris plena: Abſque liberis me eſſe feciſtis: Ioseph non eſt ſuper; Simeon tenetur in vinculis; & Benjamin auferetis: in me hæc omnia reciderunt. Et paulo inſtā:

Non

Non descendet, inquit, filius meus vobiscum: frater eius mortuus est, & ipse solus remansit: si quid ei aduersitatis acciderit in terra, ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos. Philo præter ista verba Iacob, quæ memorat Moyses, refert dixisse Iacob quædam alia, sed ad eandem tamen sententiam pertinentia. Sic enim scribit: Tunc senex (Iacob) gemitum trahens ex imo pectore: Quem ego primum, inquit, deplorabo filiorum meorum? Penultimumne, sed primum, calamitatum ordine? An secundo genitum, qui miseria primo proximus, non prius mortem sensit, quam vincula? An minimum natu, cui abominanda profectio suscipienda est; si modò proficiscetur: fratrum infortunio factus nihilo cautior? Interim ego membratim pereo: nam parentum partes sunt liberi. Modò numerosa, felicitque prole stipatus, ad orbitatem recido. Sic Philo.

Philo in lib. de Ioseph.

4 Verum quæri posset, quemadmodum verè Iacob dixerit illud filiis suis: *In meam hoc fecistis miseriam*: cum illos non fecisse id, ut miserum redderent patrem suum, & historia ipsa planè ostendat, nec Iacob dubitare potuerit. Sed enim, dictum illud Iacob, non pressè ac propriè accipiendum est, sed iuxta vulgarem loquendi consuetudinem, quam non raro sequitur Scriptura. Cum enim ex facto alicuius personæ, aliquid evenit, etiam præter consilium, & voluntatem eius, vulgo creditur, & dicitur id factum esse ab illa persona; quasi ea voluerit, & designauerit illud. Verbi causa, ex peccato mortali sequitur perniciēs & exitiū animi: quanquam igitur, qui peccat, non intendit exitium animæ suæ, nec odit eam: attamen, quia facit id, ex quo animæ suæ exitium accidit, dicitur odisse animam suam, & voluisse ac quæsiuisse perditionem suam: ad quam sententiam interpretandum est illud, quod in Psalm. 10. scriptum est: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*. Quanquam istic legendum esse putat Sanctus Hieronymus: *Odit anima sua*: Ut illud, *anima sua*, referatur ad Deum: hoc sensu: Anima Dei odit eum qui diligit iniquitatem. Sensus igitur illorum verborum Iacob: *In meam hoc fecistis miseriam*, hic est, Ex eo, quod vos fecistis, indicando isti Præfecto Aegypti, remansisse apud me fratrem vestrum minimum, factum est, ut ille iusserit eum duci ad se, quo abducto, ego fiam miser, timens illius interitum, vel captiuitatem.

S. Hieronym.

Igitur Israel pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis: Sumite de optimis terræ frugibus in vasis vestris, & deferre viro munera, modicum resinæ & mellis, & storacis, & stactes, & terebinthi, & amygdalarum.

VERS. 11.

5 VNC lacum referens & enarrans Philo, ita scribit: Iacob cum esset vir sapiens, reputans cum animo sub tolerabilius esse vnius filij incertum periculum, quam tot filiorum suamque perniciem, quæ propter domum factam oportet fieri;

vitari non poterant, respondit: Cedendum est necessitati, ut video. Fortasse natura viam hac ratione munit ad melius aliquid, quod nondum praevidere mente sumus idonei. Itē, & minimum quoque fratrem, quando ita videtur, assumite. Verum aliter eundem nunc est, quam antea. Tunc pecunia tantum opus erat ignotis, ad emendum frumentum euentibus, neque ullam passis iniuriam. Nunc adiungenda sunt munera, tribus de causis: ad parandam praefecti annonae gratiam, cui vos innotuisse dicitis: tum ad fratrem citius redimendum ex vinculis: ac demum ad tollendam, quantum fieri potest, explorationis suspicionem. Proinde ex optimis, quae nostra regio fert, seu primitias, ferte isti homini: & duplex pretium, annumerato, quod retulistis proximè: fortassis enim per alicuius ignorantiam id accidit. Ego faustis precationibus abeuntes prosequar, commendans salutem vestram Seruatori Deo: ut & apud illum regionis indigenas, hospitibus conciliet gratiam, & vos restituat incolumes in patriam, una cum fideicommissio, quod parenti debetis: tam priorem in vinculis relictum, quam hunc, quem nunc abducitis adolescentulum, per aetatem, imperitum rerum omnium. Sic Philo.

Verba Hebraea, quae Latinus interpres hoc in loco interpretatus est, 6
resinam, storacem, staeten, terebinthum, & amygdalas, tam Hebraei, quam de nostri studiosi & periti linguae Hebraeae, variè admodum interpretantur: quam varietatem strictim indicauit Caietanus ad hunc modum: Pro *resina*, alij theriacam, alij balsamum, alij terebentinam interpretantur. Pro *storace*, alij ceram, alij aromata intelligunt. Pro *staete*, alij castaneam, alij masticem, alij guttam, seu florem myrrhae exponunt. Pro *terebintho*, apud omnes lego Pineas. Et his iunguntur amygdalae, ut in vulgata etiam editione habetur. Haec Caietanus.

Cur Iacob
 noluit com-
 mittere Benia-
 min, Ruben,
 sed commisit
 Iudam.

Cæterum quæri dignum est, cur Iacob ad dimittendum Benjamin 7
 permotus fuerit potius oratione ac promissis Iudae, quam ipsius Ruben, qui antea id petierat obnixè a patre, & ut videtur, grauiori se obstrinxerat conditione ad reducendum Benjamin; neci offerens, & quasi deuouens filios suos, nisi Benjamin reduceret ex Aegypto ad patrem suum. Hæc enim fuit oratio Ruben ad Iacob sub finem capitis quadragesimi secundi à Moysse commemorata: Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, & ego eum tibi restituiam. At ille: Non descendet, inquit, filius meus vobiscum. Iudæ autem oratio & promissio mollior, ac leuior videtur fuisse: Sic enim locutus est patri suo, ut in hoc capite scribit Moyses; Mitte puerum mecum ut proficiamus, & possimus viuere, ne moriamur nos, & tu, & parauuli nostri. Ego suscipio puerum de manu mea require illum. Nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. Si non intercessisset dilatio, iam vice altera venissemus. Igitur Israel pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis. Videtur itaque grauius illud, quod dixit Ruben, Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi: quam hoc quod dixit Iudas: Nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni

omni tempore : Iacob tamen , oratione Iudæ flexus est , non autem Ruben. Philo innuit causam huiusmodi, quod Iudas potior esset ad persuadendum : quoniã inter omnes fratres ingenio, animo , auctoritate, & facundia excellebat ; & verba illa dixit patri non suo tantum , sed aliorum omnium fratrum nomine.

Philo.

8 Equidem reor, tres reddi posse eius rei valde idoneas, & probabiles rationes. Primum enim Iudas, gratus, & carus erat patri, & propter eius prudentiam & gravitatem morum fidem eius dictis habebat. Ruben contra, ingratus & inuisus erat patri, propter incestum ab eo admissum, violando thorum paternum. Et hanc causam tradit Theodoretus quæst. 103. Quare, inquit, noluit Iacob committere Benjamin ipsi Ruben? Quoniam suspectus illi erat propter illegitimum congressum, & petulantiam in cubile patris commissam. Ignorabat autem Iacob quantum laborasset Ruben pro conservando Ioseph. Sic Theodoretus. Deinde conditio, quam offerebat Ruben, necem dico filiorum suorum, erat iniqua, & absurda, & irrationabilis, & à Iacob non solum non accipienda, verum etiam aversanda & execranda. Conditio vero Iudæ erat gravis, & rationabilis, & ad movendum patrem perfficax. His adde, quod quando Iudas illud dixit patri, erat maior frumenti inopia, vehementiorque fames, quam antea fuerat, cum Ruben dixit illud patri suo. Iacob itaque maiori permotus, victusque necessitate, ne ipse cum omni familia periret, coactus est assentiri Iudæ, & dimittere Benjamin.

Genes. 45.
Theodoret.

9 Nonnulli hac ratione docent, tanto graviorem fuisse conditionem, qua se patri obstrinxit Iudas, quam Ruben, quanto gravior est poena inseparabilis & perpetua, quam temporaria & perfunctoria. Occisio enim filiorum suorum, quam Ruben offerebat patri, brevis futura erat, citoque transitura: At vero poena qua se obligavit Iudas, dicens: *Nisi reduxero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore*: Futura ipsi erat inseparabilis & perpetua: Quis autem non mallet brevi & presenti poena, etiam mortis, semel defungi, quam semper pauidam, & dolore obnoxiam vitam agere? Qui autem peccati reus est omni tempore, perpetua sollicitudine & angore, & conscientiae trepidatione suspensam vitam agit. Scitum enim est quod ad hanc sententiam scripsit Ovidius:

Ovid lib. 3. de
Pen.

Mitius ille perit, subita qui mergitur unda,

Quam sua qui tumidis brachia lassat aquis.

Meritoque celebratur illud Senecæ: Nemo tam est timidus, ut pendere semper malit, quam semel cadere. Origenes, more suo, hæc referens ad mysticam intelligentiam, docet præterea graviorem fuisse à Iacob æstimatam conditionem, quam offerebat Iudas, quod hæc figuraret poenam æternam, quam luunt perpetuo impij post hanc vitam; quippe qui sunt peccati adversus Deum rei omni tempore. Conditio autem à Ruben oblata, significabat temporarias presentis vitæ poenas, quæ quantumvis graves & acerbæ sint, brevissimæ tamen ac nihili censi debent, præ quam sunt improborum poenæ post hanc vitam.

Origenes.

VERS. 22.
vsque in
finem cap.

Et ait: Ponite panes: quibus appositis, scorsum Ioseph, & scorsum fratribus, Aegyptiis quoque; qui vescebantur simul, scorsum (illicitum est enim Aegyptiis comedere cum Hebraeis, & profanum putat huiusmodi conuiuium) sederunt coram eo, primogenitus iuxta primogenita sua, & minimus iuxta aetatem suam, & mirabantur nimis, sumptis partibus, quas ab eo acceperant: maiorque pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet. Biberuntque & inebriati sunt cum eo.

HISTORIAM huius conuiuij ad hunc modum enarrat¹⁰ Philo: Viso Ioseph fratre suo uterino Benjamin, non valens affectum animi reprimere, priusquam eum proderet, aucto vultu, & secedens quasi ad aliud negotium (nondum enim erat aperienda veritas) in quodam angulo effudit se in lacrymas. tum ablutus, & dolorem rationi subiiciens, ad hospites epulo accipiendos reuertitur, educto Simeone, quem in vinculis, tanquam obsidem illorum retinuerat: adfuerunt & alij conuiuae, optimates nempe Aegyptiorum. Tractatio eorum fuit iuxta morem cuiusque patriae: durum enim visum esset, discedere à consuetis moribus, praesertim in conuiuiis, ubi maximè conuiuarum hilaritati, & iucunditati seruitur. Iussi deinde sunt iuxta aetatis ordinem sedere: nondum enim discumbendi mos receptus erat. Illi porro mirabantur quod Aegyptij, non aliter, quam Hebraei rationem aetatis haberent in honorandis hominibus, etiam in conuiuiis. Sic autem cogitabant secum: Fortasse hic Praefectus Aegypti, pro sua prudentia, non modò seriis & magnis rebus ad pacis, & belli studia spectantibus, inducit decorum ordinem, verum etiam honestatem, & decentiam in istis leuioribus, & penè ludicris, quae Aegyptij hactenus rudiores nesciuerunt. Nam in conuiuiis, seruata grauitate, lætitia quaeritur in primis. Interim cibi non valde lauti, apponuntur, quod Iosepho non liberet uti deliciis in publica penuria. Et hoc ipsum prudentes homines in laudem vertebant, vitari luxum intempestiuum, & inuidiosum: probantes consilium Ioseph, memoris, quid vel praesentem lætitiā, vel publicum statum deceret, & utrique se accommodant tempore. Fuit itaque opportunus, & minimè inuidiosus conuiuij apparatus, & quod ad luxum deerat, supplebatur hospitali comitate, lætis propinationibus, faustis omINATIONIBUS, ad hilaritatem hortationibus, & id genus iucundis inuicem confabulationibus: nimirum hæc ingenuis ac liberaliter educatis, gratiora sunt, quam cibi potusve lautitiae, non magni pendendae, nisi apud istos epulones, & vanissimos luxus ostentatores. Sic Philo.

PRIMA

PRIMA DISPUTATIO.

*Super conuiuio, quod fecit Ioseph fratribus suis, & super verbis
Scripturæ proximè antè positis.*

12

QUOD fraterum Ioseph in animum suum inducere potuisset, sperare quod accidit eis, tantam videlicet tam breui tempore futuram vicissitudinem rerum, tantamque in animo Ioseph erga ipsos mutationem: ut quos ille antè ut hostiles exploratores, durè, atque asperè, criminoseque tractasset, eos nunc non modò humaniter & beniuolè acciperet, verùm etiam conuiuio suo dignaretur? Verùm super eo cõuiuio quæstiones aliquot cursim & carptim tractandæ sunt.

Prima quæstio: quem ad finem Ioseph conuiuium illud fecit fratribus suis? Haud dubiè, ut ostenderet ac persuaderet eis, quamuis seuerè ac durè priùs eos tractasset, se tamen nec odio ipsos nec contemptui habere: cuius rei nullum poterat illustrius facere indicium & argumētum, quàm adhibendo eos conuiuio suo. Apud omnes enim gētes semper habitum est conuiuium, ceu illustre quoddam symbolum, pretiosumque pignus amicitiae & honoris, præsertim autem cõuiuia Principum. Romanos legimus agere quotianis esse solitos conuiuia, quæ Charistia appellabant, quibus interesse non licebat, nisi iis, qui sanguine inter se iuncti erant, vel arcta propinquitate affines in huiusmodi autem conuiujs, amicos inuicem sermones habebant, & amicitiam, temporis fortasse iniuria, vel alia quapiam causa diffutam sarciebant: ac si quod fortè inter ipsos exortum esset dissidium, mutua benignitate inuicem condonabant. Super quare quod breuiter prodidit Valerius Maximus, hic apponam. Cõuiuium, inquit, Maiores nostri solemne instituerunt, idque Charistia appellauerunt: cui, præter cognatos & affines, nemo interponebatur: ut si qua inter necessarias personas querela esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus Concordiæ adhibitis, tolleretur. Sic ille. Eòdem pertinent illi versus Ouidij:

Proxima cognati dixè re Charistia cari,

Et venit ad socios turba propinqua deos.

Dix generis date thura boni: Concordia fertur

Illo præcipuè mitis adesse die.

Videtur igitur simile quodammodo fuisse illud conuiuium Ioseph, similique de causa ab eo institutum.

Secunda quæstio, Quonam fuerunt ordine in illo conuiuio Ioseph dispositi cõuiuæ? Indicat hoc Scriptura illis verbis: *Quibus apposis, seorsum fratribus, Aegyptiis quoque, qui uescebatur simul seorsum: sederuntq. corā eo primogenius iuxta primogenita sua, & minimus iuxta aetatem suam.* Hinc duo licet cognoscere, quæ ad ordinem illorum conuiuiarum pertinent; alterum est, eos non in vna omnes mensa, consedisse, sed in tribus distin

*Prima quæstio.
Quorū Ioseph illud cõuiuium instituerit.*

Charistia Romanorum.

Valerius Maximus lib. 2. cap. 1.

Ouidius lib. 2. de Fastis.

Secunda quæstio de ordine conuiuiarū in sedendo.

distinctis & separatis mensis : id enim apertè significatur illis verbis, *Scorsum Ioseph , & scorsum fratribus, & scorsum Aegyptiis*. Erat igitur vna mensa principalis ad quam solus Ioseph sedebat , tanquam princeps & dominus. Vt ex hoc loco appareat, quàm sit antiquus mos & olim, hodieque à Principibus vsurpatus , vt etiam in publicis conuiujs non se Principes iungant & misceant cæteris conuiujs : sed pro dignitate ac maiestate sua, propriâ habeant mensam, ad eamque soli resideant. Hoc autem fecit Ioseph , quòd idem antea facitare apud Aegyptios solitus esset; & vt hac etiâ ratione occultaret se fratrib. suis, simulans Aegyptiũ se esse; ob idque more Aegyptiorum , cum Hebræis confidere in conuiuio noller. In altera mensa erant Aegyptij : non sanè quilibet Aegyptiorum, sed viri honorati ac primarij, qui officij & honoris gratiâ, assestabantur Ioseph. De quibus illud quod dicitur : *Qui vesebantur simul*, dupliciter potest intelligi : vel vt illud *simul* referatur ad illud conuiuũ, ad quod Ioseph primates Aegyptiorum inuitasset, quò magis honoraret fratres suos, & suam illis magnificentiam & maiestatem demonstraret. Vel illud *simul* denotat, illos Aegyptios, solitos comedere eo tempore, quo Ioseph comedebat, quòd essent viri in primis honorati; non autem de numero famulorum Ioseph, qui ministrabant eius mensæ, atque eo ministerio peracto , postea comedebant.

Tertia mensa fuit, in qua erāt fratres Ioseph; & hanc mensam Ioseph coram se apponi iussit, vt hīc narrat Scriptura, maioris nempe benignitatis declarandæ gratiâ; quo videlicet eos videre, & ab ipsis videri posset: & si quid sermocinari luberet cum eis (per interpretem vtique) id commodius & iucundius posset. Erant porrò fratres Ioseph , ordinati secundum ordinem ætatis cuiusque (& hoc est alterum illud , quod ex supradictis verbis Scripturæ colligitur) vt prior natu, priori loco sederet; & minimus natu, vltimo loco. Primus itaque in ea mensa sedebat Ruben, vltimus autem, Benjamin: Et hoc Scriptura vocat in hoc loco, (sedere iuxta primogenita sua,) id est, vt quisque primogenitus fuerat, ita primo loco ibi sedebat. Atque hunc morem , priorem in conuiujs locum maioribus natu deferendi, plenum videlicet vrbauitatis & modestiæ, ac reuerentiæ, etiam à veteribus Romanis religiosè custoditum esse , legimus apud Valerium Maximum eodem, quo proximè dictum est, loco. Seneca uti, ait ille , iuuentus ita cumulatam & circumspèctum honorem reddebat, tanquam maiores natu adolescentium communes patres essent. Inuitati ad cœnam diligenter quærebant, quinam ei conuiuio essent interfuturi, ne senioris cuiuspiam aduētum discubitu præcurrerent: sublatâque mensa, priores conlurgere eos, & abire patiebantur. E quib. apparet, cœnæ quoque tēpore, quàm parco, & quàm modesto sermone; præsentib. senioribus, soliti esēt vti adollescētes. Sic ille.

*Reuerētia in-
miorum erga
seniores, apud
veteres Roma-
nos.*

*Valerius Ma-
ximus.*

*Tertia qua-
stio, cur Aegy-
ptij auersabā-
tur conuinia
Hebræorum.*

Tertia quæstio: Cur Aegyptij tantopere auersabantur societate Hebræorum in conuiujs, testante Scriptura, illicitum putasse Aegyptios, atque profanũ, comedere cum Hebræis? Quidā referūt hoc ad fastum & supercilium, & superbiam Aegyptiorũ, qui exteras gētes, & omnium
maximè

maximè Hebræos, vt ignobiles, & obscuros, vilésq; homines fastidiebant, atq; aspernabantur: cum tamen ipsi Aegyptij propter impurissimos mores, & absurdissima instituta, legésq; & vanissimas, atque execrandas superstitiones, omnium mortaliū vanissimi, & contemptissimi haberi deberent. Dauid certè, propter has causas Aegyptios appellauit populum barbarum, dicens: *In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro* Verum probabilius dictu fuerit, propterea Aegyptios tantopere abhorruisse à comedendo cum Hebræis, quòd Aegyptij nò vescerentur carnibus pecorum; quin etiam pecora ipsa, quasi deos diuino cultu, & honore venerarentur, ob idque eorum occisionē perhorrescerent: Hebræi verò pecora macerarent, tum ad edendi, tum ad sacrificandi vsum. Hoc autè dupliciter probari potest ex ipsa Scriptura: primùm, ex hoc loco; vbi dicitur Aegyptios conuiuia Hebæorum habuisse pro illicitis & profanis: profana enim putabant, id est, impia, & contraria pietati & religioni suæ, qua ipsi colebant ea, pro diis, quibus occisis, & coctis utebantur Hebræi pro quotidianis cibis. Deinde probatur idem ex cap. 8. Exodi: dicenti enim Pharaoni, vt Hebræi sacrificarent Deo suo in Aegypto, & non irent in desertum, respondit Moyses: *Non potest ita fieri: abominationes enim Aegyptiorū immolabimus Domino Deo nostro. Quòd si macerauerimus ea quæ coluit Aegyptij corā eis, lapidibus nos obruēt.*

15 Quæstio quarta super illis verbis: *Sederunt coram eo.* Vter mos antiquior fuit in conuiujs, sedendine, an accumbendi? In hoc enim Scripturæ loco, vt primùm mentio fit, quo statu corporis essent in conuiuio, dicitur in conuiuio Ioseph sedisse fratres eius; & supra Genes. 37. legitur, fratres Ioseph sedentes comedisse. Eundemque morem tenuisse veteres Romanos, & item Lacones atque Creteneses, in antiquis memorijs est proditum. Nam ad illud Virgilij:

Perpetuis soliti patres considerare mensis.

Ita scribit Seruius: Perpetuis, inquit, mensis, id est, longis ad ordinem exæquatis sedentium. Maiores enim nostri, sedentes epulabatur; quem morem habuerunt à Laconibus, & Cretensisibus, vt Varro dixit in libris de gente Populi Romani, in quibus docet, quid à quaq; traxerint gente per imitationem. Sic ille. Idemque confirmat Isidorus libro Etymologiarum 20. cap. 11. Immo verò apud Homerum, Heroes inducuntur in conuiujs sedentes, non accumbentes, vt notat Athenæus lib. 1. Et addit hunc morem, interdum etiam seruasse Alexandrum Magnum, qui aliquando quadringentos duces, in sellis aureis, & argenteis, veste purpurea stratis, sedentes, ac reclinatos conuiuio excepit. Sed hæc pleniùs apud amicum meum, doctissimūque virum Petrum Ciacconium in aureolo illo libro suo de Triclinio Romano. Actas porrò sancti Ioseph, ampliùs quingentos quinquaginta annos belli Troiani tempus antecessit: vt hinc satis appareat, quanta sit vetustas sessionis in conuiuio, vt qua vfos esse fratres Ioseph in conuiuio eius, proditum sit à Mose.

Quinta quæstio, super illis verbis: *Et mirabantur nimis, sumptis partibus quas ab eo acceperant.* Quænam fuerunt partes illæ, quas fratres Io-

Comment. in Gen. Tom. 4.

pppp

Quarta quæstio vter mos in conuiujs antiquior fuerit sedendine, an accumbendi.

Seruius.

M. Varro.

Isidorus.

Athenæus.

Petrus Ciacconius.

Quinta quæstio de partibus, quas Io-

*Ioseph dedit fra-
tribus suis.
Suetonius.
Morem fuisse
Principum,
mittere partes
aliis.*

Ioseph in conuiuio acceperant ab ipso? Fuisse puto fercula quę apponun-
tur conuiuuiis, & quos Latini vocant Missus. Quamquam nomine etiam
partium appellari à Latinis Scriptoribus, ostendit Suetonius ita scribēs
de Caligula: Qua epulatione, equiti Romano contra se hilariùs, aui-
diùsq; vespenti, partes suas misit. Fuisse autem olim solenne in cōuiuuiis,
eum qui inuitauerat, partes mittere ad conuiuas, præsertim honoratio-
res, sibi quę cariores non solum præsentēs, sed etiā absentes, apud Grę-
cos & Latinos Scriptores legimus: de Cyro hæc scribit Xenophon lib.
8. Si apponeretur sibi suaue quid, non solus ipse id comedebat, sed im-
pertiebatur etiam præsentibus. Frequenter etiam mittebat absentibus
amicis de iis cibis, quibus ipse delectabatur. Quinetiam vbi cœnatum
erat; reliquias omnes mittebat Cyrus de mensa sua. Traditum etiam
memoriæ est, Regem illum percelebrem Lacedæmoniorū. Agefilaum,
duplicē in conuiuuiis partem accipere solitū: non vt ipse vesceretur vtra-
que, sed vt mitteret alteram amicis, sibi alterā referuās. Dicebat enim,
ideo Regi duplicari obsonia debere, nō satietatis suę causā, sed vt quos
vellet, sic honorare posset. Et Capitolinus, Pertinacis Imperatoris par-
cimoniam enarrans: Amicis, inquit, suis si quando de prandio mittere
voluit, misit offulas binas, aut omasi partem, aliquando lumbos galli-
naceos: fasianum, nunquam priuato conuiuio comedit, aut alicui misit.

Cyrus.

Agefilans.

Pertinax.

*Sexta quæst.
Quot numero
fuerāt partes
data fratri-
bus Ioseph, &
de numero fer-
culorū in con-
uiuuiis, apud
Veteres.*

Sexta quæstio: Quot numero fuere partes illæ, siue fercula, & missus 17
dati fratribus Ioseph? Thostatus significat fuisse quinque, idque con-
iectat ex eo, quod Scriptura dicit hoc loco, Benjamin quinque; partibus
plus accepisse, quàm vnum quemlibet fratrum suorum: quasi cui libet
fratri datæ fuissent quinque partes, sed quia pars quælibet istarū quin-
que data Benjamin, erat duplo maior, quàm aliorum fratrum, idcirco ad
vltimum Benjamin quinque partibus superauit alios. Circa hoc autem
fuisse magnam apud veteres Romanos, parcimoniam, ostendit Seruius
super illum versum Virgilij:

Fis strepitus rectis, vocemque per ampla volutant.

Atria.

*Augustus Cæ-
sar.*

Scribit enim, Veteres Romanos, vt traditū est à Catone, & in atrio, &
duobus ferculis epulari solitos. De Augusto quoq; Cæsare scriptum est,
cœnasse eum ternis, vt plurimū, ferculis, aut eum abundantissimē senis
præbuisse conuiuium. Cuius frugalitati quantoperē cōtraria fuerit in-
temperantia, & luxus Elagabali demonstrat Lampridius ita de eo scri-
bens: Exhibuit aliquando tale conuiuium, vt haberet viginti & duo
fercula ingentium epularum, & per singula, manus, quasi iam come-
dissent, lauarent. Ex hoc præterea conuiuio Ioseph licet intelligere, an-
tiquissimum fuisse morem in conuiuuiis, non in commune vescendi, ea-
dēque de patina conuiuas omnes cibum capiendi, sed singulis con-
uiuuiis singulas partes separatim & propriē assignandi. Verū super hac
re quæstionem doctē agit in vtramque partem Plutarchus in lib. 2.

*Elagabalus.
Antiquior
mos singulis
cōuiuuiis dan-
do singulas
partes, quàm
in commune
vescendi.*

*Plutarchus.
Septima
quæstio, Quid*

Quæstionum Symposiacarum, quæst. 10.

Septima quæstio super illis verbis: *Et mirabantur nimis, sumptis parti-*
bns,

bns, quas ab eo acceperāt: maiorq; pars venit Benjamin. Cur, aut quid mirabantur fratres Ioseph? Lyranus & Thostatus aiunt, illud miratos esse fratres Ioseph, quòd Ioseph quem ipsi credebant extraneum, & Aegyptium, & suorum morum atque institutorum planè ignarum, ita eos ledere fecisset, ut sedere ipsi in domo patris sui solerent: & quòd sine errore eos secundum ordinem ætatis in sedendo disposuisset. Sic illi. Quibus suffragari videtur Philo, ita scribēs: Iussi deinde sedere iuxta ætatis ordinem, mirabantur, quòd Aegyptij, non aliter quàm Hebræi, rationem ætatis haberent in honorandis hominibus: idque tribuebant prudentiæ Ioseph, qui non solum seriis, & magnis rebus ad pacis, bellique recta munia spectantibus, sed etiam domesticis & ludicris, & conuiualibus decorum ordinem induxisset, cuius antea rudes, expertesque fuissent Aegyptij. Sic Philo. Contraria est sententia Caietani, arbitrantis, idcirco miratos esse fratres Ioseph, quod in accipiendis ab eo partibus, tanto superior ipsis fuisset Benjamin, licet, tanquam natu minimus, vltimus in sedendo fuisset. Admiratio illa fratrum Ioseph, inquit Caietanus, non quadrat sessioni eorum ordinatæ secundum ætatem cuiusque, non enim res hæc digna fuit admiratione: sed quadrat distributioni subiunctæ partium, in qua Benjamin prælatus apparuit omnibus. Sic ille. Et hoc videtur congruere cum verbis illis Scripturæ: *Et mirabantur nimis, sumptis partibus, quas ab eo acceperant: maiorque pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet.*

admirarentur fratres Ioseph.
Lyranus.
Thostatus.
Philo in libro de Ioseph.

Caietanus.

19 *O*ctaua quæstio: Quomodo intelligendum est, partē Benjamin tanto maiorem fuisse partibus aliorum fratrum, ut quintuplo excederet, sicut ait Scriptura: *Maiorque pars venit Benjamin: ita ut quinque partibus excederet.* Quatuor id modis potest intelligi. Primò, ut cuilibet aliorum fratrum vnum duntaxat ferculum apponeretur; Benjamin verò sex fercula. Sed hoc non est credibile: nimis enim illiberaliter tractasset fratres suos Ioseph in tam magnifico conuiuio, quo volebat & suam erga illos benignitatem, suamque magnificentiam declarare: in huiusmodi enim conuiujs præcipua ratio multitudinis & varietatis ferculorū habetur. Quid quòd insignem fecisse videretur iniuriam fratribus, & præ vno Benjamin alios omnes contempsisse? Deinde existimari posset, paria quidem numero fuisse omnibus data fercula, verum quodlibet ferculum datum Benjamin, fuisse quintuplo maius quodlibet ferculo aliorum fratrum. Verum nec hoc est verisimile. Nam cum quodlibet ferculum aliorum fratrum satis esset copiosum, pro magnificentia illius conuiujs nimis profectò superuacaneum fuisset, quolibet ferculum Benjamin fuisse quintuplo maius. Præterea cogitari posset, cuilibet ceterorum fratrum plura esse data fercula, verbi gratiā, tria; at verò Benjamin tanto plura esse data, ut quinque ferculis cæteros fratres excederet, verbi gratiā data ei fuisse octo fercula. Et hoc sanè nihil habet absurdi. Ad extremum, existimari potest, cuilibet fratrum data esse à Iosepho quinque fercula, sed hoc discrimine, ut quodlibet ferculum Benjamin, duplo maius esset quolibet ferculo aliorum fratrum;

Quæst. octaua.

Quomodo intelligendum sit partem Benjamin quintuplo maiorem fuisse.

itā vt totum quod datum est Benjamin, duplo maius esset quā erat totum datum singulis fratribus, sed in eo tamen quod datum est Benjamin, quinque partes, siue medietates erant, supra id quod datum erat cuilibet fratrum eius. Quapropter verē dici potest, id quod datum est Benjamin, quinque partibus fuisse maius eo quod datū est cuilibet fratrum eius: & item nihilominus verē dici potest, quod datum est Benjamin, id duplo tantū fuisse maius, quā quod singulis aliorū fratrum datum est. Ex quo facillē intelligitur, Iosephum scribētem in 1. lib. Antiquitatum, vbi refert hanc historiam, Ioseph in illo conuiuio liberaliter tractasse alios fratres, sed Benjamin duplicibus partibus honorasse, non discrepare secūdū rei veritatem ab eo quod Scriptura dicit hoc loco, Benjamin quinque partibus excessisse alios fratres: hac certē ratione dictū illud Ioseph Auctor Historiæ Scholasticæ interpretatur.

Iosephus.

Historia Scholastica.

Quæstio nona, cur ita præferre Ioseph voluerit fratrem suum Benjamin aliis fratribus. Alexander Polyhistor apud Euseb. Lyranus.

Nona quæst. Cur id facere voluit Ioseph erga Benjamin, vt is quinq; 10 partibus excederet alios fratres; Apud Euseb. lib. 9. de Præpar. Euangelica, cap. vlt. Alexander Polyhistor rationem reddit eius rei nequaquam hoc loco reticendam. Sic enim de eo scribit ibi Euseb. Quæstionem etiam mouet, cur in prandio quincuplas germano suo Benjamin partes Ioseph apponi iusserit. Respondet, propterea id factum esse ab eo, quoniam septem filios Lia patri eius pepererat (sex mares, & vnā foeminā) Rachel autē mater suā duos tantū. Propterea Ioseph, quinque partes dedisse Benjamin, & duas ipse sibi accepisse: vt septem etiam ipsi partes, quot & Lia filij, haberent, ne domus matris suæ minor videretur. Sic ille. Lyranus & complures alij putant id esse factum à Ioseph, vt tentaret animos fratrum suorum erga Benjamin, exploraretque num inuiderent ei, ægrēque ferrent sibi prælatum esse in conuiuio, sicut inuiderāt sibi quod plus ipsis diligeretur à patre. Sed quamquam hoc videtur satis probabiliter dici, contra id tamen facit, quod postquam Ioseph iam se manifestaerat fratribus suis, & liquidō cognouerat in periculo Benjamin fuisse eos peramantes eius, & pro salute ipsius satagentes ac sollicitos; similiter tamen illis prætulit Benjamin: cum enim singulis dedisset binas stolas, Benjamin dedit quinas, & insuper argenteos trecentos. Similius igitur verō est id fecisse Ioseph, quod Benjamin sibi coniunctior esset, & carior cæteris fratribus, cum esset frater suus vterinus, & vnicus eodem patre matrēque generatus: & quod in sui locum successisset apud Patrem, quantum ad singularem amorem & curam eius.

Genes. 37.

Isto præterea facto Ioseph erga Benjamin, præfigurata est (secundū Ambrosium & Prosperū) futura super omnes cœlestium donorū in B. Paulo (qui fuit è tribu Benjamin) exuperantia. Is enim singulari quadā Apostolici muneris gratia, & cœlestis sapiētiæ præstātia, & perfectione laborum, in prædicando Euangelio, & re Christiana per omnem terrarum orbem promouēda, videtur alios excessisse ac superasse. Vnde ipse dixit: *Abundantius omnibus laboraui: &, Ministri Christi sunt: & ego (vini- nus sapiens dico) plus ego* Vide ipsum 1. Cor. 15. & 1. Cor. 15. & 15.

Decima

Decima quæstio super illis verbis: *Biberuntq̃, & inebriati sunt cū eo.* Nōne fuit notabilis intemperantiæ, tam immodicē in eo cōuiuio potasse Ioseph cū fratribus suis, vt ebrij fierēt? Ebris porro accidit, quod sibi contigisse Terentianus ille Cremes ebrius & ipse confiteetur.

At, at, inquit, hercle verba mihi data sunt: vicit vinum quod bibi:

At dum accubabam, quā videbar mihi esse pulchrē sobrius?

Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum officium facit.

Sed nō ita res habet, nec peccati ebrietatis accusandus est Ioseph. Verū scire cōuenit, verbū inebriandi, secundū proprietatē linguæ Hebrææ sæpenumero idē significare, quod largē & abundatē, & hilariter, citra ebrietatis tamen vitium, bibere: sæpēque transferri ad res etiam irrationales, ad significandum ingentem copiam & abundantiam cuiuspiam rei. Audi Beatum Hieronymum super hac re ita scribentem: *Idiomata linguæ Hebræicæ est, vt ebrietatem pro satietate ponat. Sicut ibi: In stillicidiis eius inebriabitur germinans:* haud dubium quin terra pluuiis irrigata. Sic ille. Ad eandam sententiam, sed latius & distinctius S. Aug. hæc scribit in quæst. 144. in Genesim: *Solent, inquit, ebriosi homines hinc sibi adhibere testimonij patrociniū, non propter illos filios Israēl, sed propter Ioseph, qui valdē sapiens cōmendatur. Sed inebriandi verbum, & pro satietate solere poni in Scripturis, qui diligenter aduerterit, multis in locis inueniet. Vnde est illud, Vistastis terram & inebriastis eam: multiplicastis ditare eam:* Et quia in laude benedictionis hoc positum est, & tanquam donum Dei cōmemoratur, satis apparet ebrietatis vocabulo ibi satietatem significari. Nam sic inebriari, vt inebriatur ebriosi, nec ipsi terrę vile est; quoniam maiore, quā satietati sufficit, humore corruptitur: sicut vita ebriosorum qui non satietate se replent, sed mergunt diluuiō. Sic Augustinus.

30 Ergo verbum inebriandi dupliciter in sacris litteris vsurpatur. Interdum enim accipitur iuxta vulgarem consuetudinem, ea ratione vt ponitur in vitio: significat enim, in tātum repleti vino, vt & corpus in sensu, & motu perturbetur; & animus in recto rationis vsu. Nimio enim vino sumpto, & sursum vaporante, caput oppletur: & quia inde sensus & motus ad vniuersum corpus deriuatur, perturbato cerebro, necesse est motū & sensum aut impediri, aut deprauari: inde est titubatio linguæ, & vacillatio pedum. Ac licet intellectus noster non sit affixus organo, sed incorporeus sit atque immaterialis; indiget tamen in operando, obiectiue, vt bene affecta sit phantasia; necesse enim est, auctore Philosopho, intelligentem Phantasmata speculari. Hinc fit, vt nimio vini potu, perturbato cerebro, confusaque phantasia, functiones itidem mentis confundantur, & vitientur; quod pertinet illud celebre Aristotelis dictum: *Intelligere & speculari marcescit, aliquo interius corrupto, ipsum autem impassibile est.* Huiusmodi porro ebrietatis, notabilis turpitudinis effectus paucis verbis attigit Plinius, ita scribēs: *Hinc pallor, & genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, labantēque pedes, & (quæ sit pœna præsens) furiales somni, & iniquies nocturna. Præmiūque sum-*

Decima quæstio, An ebrietas Ioseph & fratrum eius pertinuerit ad peccatū ebrietatis.
In Eunuch.

S. Hierony. in traditionibus Hebræicis in Genesim. Psal 74. S. August.

Locus Psalm. 74.

Verbum inebriandi dupliciter in Scriptura vsurpatur.

Aristoteles lib. 3. de Anim. text 39. Aristoteles lib. 1. de Anim. text 65. Plin. lib. 14. cap. 22.

mum ebrietatis, libido portentosa, ac iucundum nefas. Postera die, ex ore halitus foetidi, ac ferè rerum omnium obliuio mórisque memoriz. Sic Plinius. Verùm in huiusmodi tam turpem, & dānosam, probrosamque ebrietatem incidisse sanctum Ioseph, nequaquam existimandū est.

Altero modo, & sanè frequenter, verbum inebriandi, vsurpatur in Scriptura citra vitium, prout significat largè & copiosè, & cum magna animi iucunditate, & voluptate bibere, illæsa tamen mentis, & sensuum integritate: & vt dixi, non solūm, sic vsurpatur in hominibus, sed etiam in rebus ratione carentibus: In Psalmo enim 64. verbum *inebriandi*, hac significatione vsurpatum sæpius inueniet Lector. Hunc etiam intellectum habent illa: *Inebriabuntur ab ubertate domus tue*: id est, replebuntur, & saturabuntur. Et, *Comedistis, & non estis satiati: bibistis, & non estis inebriati*. Id autem est; Non estis, restincta siti, planè repleti & saturati: & item illud: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*. Id est, nolite repleti vino, vel largè & abundanter indulgere vino: ex eo enim ebullit & effuerescit lasciuiæ, & libido: siquidem venter madens atque æstuans vino, facillè despumat in libidinem: sicut contrà, parcus vini vsus arcet libidinem: verum enim est illud comicum:

Terentian. in
Eunuc.

Sine Cere & Baccho friget Venus.

Ergo illud: *in quo est luxuria*, non refertur ad vinū præcisè, sed ad illud: *Nolite inebriari vino*, id est, repleti, quasi largæ & exuberans vini potatio parens sit luxuriæ.

SECUNDA DISPUTATIO, quæ est Philonis.

*An omnis ebrietas in vitio sit, & omnino fugienda
viro Sapienti.*

V o d hîc narrat Moyses de ebrietate sancti Ioseph, & 14 fratrum eius, adduxit me ad voluntatem commemorandi hoc in loco disputationem quandā Philonis de ebrietate, perpulchram sanè, nec alienam hoc loco, & gratam Lectori futurā. Disputat autem Philo in eo libro quem inscripsit de Plantatione Noë, Vtrum omnis ebrietas vitiosa sit, & fugienda viro bono, & sapienti, an verò aliqua esse possit inculpabilis, nec Sapienti viro indecens: Est autem copiosa, & perquàm erudita disputatio, & his fermè verbis ab eo explicata: Quæritur, inquit, vtrum Sapiens aliquādo inebriabitur. Est autem duplex ebrietas, altera, vino repleti & madere, altera pro vino delirare. Super hac quæstione discurre multi ac nobiles Philosophi: quorum alij negāt vel nimio mero vsurū Sapientem, vel deliraturum ob pocula: hoc enim manifestū esse peccatum: illud, peccati causam esse, vtrumque porrò boni viri officio contrariū. Alij cōcedunt bono & sapienti viro indulgere interdū vino, sed

Philo.
Duplex ebrietas.

sed delirare præ nimio potu, nequaquam: Prudentiam enim eius sufficere propullando, si quid nociturum videatur. Tantam enim Prudentia vim habet ad restringendos affectus, siue feruenti amoris cæstro inflammatos, siue multo vinò calentes, vt his omnibus euadat illa superior. Quemadmodū & in profundo flumine, vel in alto mari vrinantes, partim pereunt, imperiti videlicet natandi, partim natationis gnari, siue periculo & labore sursum enatant. Similiter nimium vinū, torrentis modo, inundans animam, nunc oppressam in imum vsque fundum ignorantiz demergit: nunc à salutarī eruditione subleuatam non potest vllō modo lædere.

Pulchra similitudo.

Sed istorum Philosophorū alteri non satis animaduertentes cū quāto malo sapientem suum componant, è sublimi eum, tāquam aucupes, in terram detrahunt, vt in calamitates, quibus ipsi laborant, inducant. Alteri diuersam temperatiz virtutem intuentes, fateri coguntur, quòd qui haurit vinum immoderatus, impos sui factus, aberrabit facile: nec manus solū, sicut athletæ victi, demittet; sed ceruice quoque ac capite defluente, genūque labante, ac pectus eunte toto corpore, procidet. De hac igitur re præmonitus, non temerè in bibacitaris certamen vltro descendet: nisi fortè propter magnam vtilitatem, puta, salutem patriæ, aut honorem parentum, aut liberorū, aliorūque sibi coniunctissimorum securitatem: aut, vt dicam in vniuersum, ob ingens aliquod & magni momenti, vel priuatum, vel publicum negocium. Nunquam enim sustinebit intra se recipere venenum mortiferum, nisi admodum iniquo tempore, per quod ex vita profigetur, tanquam ex patria. Nam hoc vini venenum (sic enim appellari verè potest) si non mortem, certè creat insaniam, dicerem etiam mortem, cuius accessu præcipua nostri pars, mens quodammodo interit. Nam quantum equidem intelligo, separatio corporis ab anima, quæ est mors, leuior ducenda est, quàm alienatio mentis, & recti vsus rationis priuatio. Et, si cui detur optio, illa potius, quàm hæc eligēda fuerit. Quapropter præci Græci artem vini parandi *μηνολογία* hoc est, insanientem vocarunt, & occupatas hac arte Bacchas, Mænades dixerunt: quòd insaniz ac desipientiz causa sit vinum immoderatè sumptum.

Vinum venenum.

- 25 Sed redeamus ad duas illas Philosophorum opiniones de ebrietate suprà positas: alteris, sapientem admissurum ebrietatem aientibus, alteris è diuerso id constanter pernegantibus. Prior opinio his argumentis niti videtur. Quædam esse homonyma, alia synonyma vocabula constat: hæc sunt multæ voces, sed eandem rem significantes, vt sagitta, telum, spiculum; item scipio, virga, baculus. Homonyma vox, vna quidem est, sed diuersas admodum res significans: vt vocabulū canis, est homonymum: nam & terrestre, latrans animal, canis dicitur, & marina bestia, & cœleste sydus, quod Autumnale Poëtæ vocant, quòd in eunte autumno exoriatur, maturandis, perficiendisque fructibus: Aristippus quoque, & Diogenes, atque horum disciplinz sectatores, Cynici, id est, Canes dicti sunt. Consimili ratione, vinum, & merum,

& tene

& temetum, synonyma sunt idem significantia: nomen enim temeti apud Poëtas passim obuium est: quæ igitur hinc deriuantur, nō re, sed voce discrepant, vt vini saturitas: & temulentia: quæ vtraque nimium vsum significant, multis de causis bono viro fugiendum. Qui si vino replebitur, pariter etiam temulentus erit, nec grauius lædetur, quàm si vino simpliciter expletus sit. Atque hæc est vna Philosophorum sententia de Sapientis ebrietate.

Altera verò aliorum Philosophorum sententia talis est; Nostræ tem-²⁶pestatis homines, paucis exceptis, nihil priscorum hominum habere simile; sed verbis, & factis plurimum ab illis discrepare, longissimèque distare. Nunc enim vsque ad animi atque corporis languorem potant, absque respiratione bibentes: & vltro pincernas vrgent, & indignantur illis cessantibus, dum caldam, quam vocant, frigefaciunt, & deliramentum illud Homericum, scilicet potandi certamen conuiuuiis suis repræsentant. In quo certamine vehementer conflitantur, auriculas, nares, manuum extremos digitos, & alias corporis partes sibi prærodentes inuicem. Atque hæc sunt, vt videmus huius nouæ, quæ nunc introducta viget, conuiuialis lætitiæ, atque hilaritatis præmia. At prisci homines, omnis honestæ actionis initium à sacris faciebant, ita demum finem optatum sperantes. Et quamuis rei gerendæ tempus ægrè cunctationem pateretur; ante omnia tamen curabant, vt votis ritè peractis litaretur, pro lucro moram hanc reputantes: inconsulta enim celeritas nocet; cunctatio autem sæpè affert vtilitatem: scientes igitur quòd vini vsus magna cautione opus habeat, nec affatim, nec semper adhibebant vinum, sed decenter, & suo tempore. Peractis enim votis, & sacrificiis placato numine, post purificationem corporum & animarum, aquis abluti, & imbuti sacrarum legum cognitione, hilares & læti ad remissiorem victum se conferebant, sæpè ne domum quidem repetentes, sed in templis vbi sacra fecerant, permanentes, vt & sacrificij memores, & locum reueriti, sacrosanctum reuera celebrarent conuiuium, nec verbo, nec facto vlllo peccantes. Ex hoc more natam aiunt esse vocem *μεθύω*, quasi *μετὰ τὸ θύω*, quia post sacra, demum prisci indulgebant poculis. Talis vsus vini, cui magis, quàm viris sapientibus conueniat, quibus nunc quoque debetur ea, quæ potationem præcedit, sacrorum operatio?

Tertia ratio fit per diuersam etymologiam probabilis. Sunt enim²⁷ quidam, qui putant huic rei non ideo tantum esse datum istud nomen, quia soleat sequi, & fieri post sacra: Sed *ἀπὸ τῆς μετέωτης*, id est, à remissione animi. Relaxatur porro insipientium ratio, & animus ad peccandum licentiùs: at eorum qui rectè sapiunt, potu vini relaxatur mens ad fruendū tranquillitate atque hilaritate: fit enim vir sapiēs, vino maceratus, seipso suauior: proinde ne hoc quidē modo errabimus si ei potationē cōcedemus. Huc accedit & illud, quod sapientia nō est res dura, neque tetrica, neque deuincta cogitationibus tristibus, sed perpetua tranquillitate hilaris, plenāque gaudio ac lætitia; vnde sæpè prorumpit in non

Nota Priscorum temperantiam cum pietate cōiunctā.

in non infusos lusus & dicteria, coniuncta tamen semper cum gravitate seria:quemadmodum in bene temperata lyra contrarij soni in vnam melodiam ritè consonant. Certè iuxta sacri Moyſis opinionem, Sapientia sibiſus, lusus & risus est non iste, quo pueri delectantur, sed quo homines cani, qui non tam consueverunt tempore, quàm bonis consilijs. Nonne vides filium Abrahæ nominatum esse Isaac, id est, non risibilem tantum, quod est commune omnium hominum, sed ipsum risum & gaudium? quem conuenit ludere cum tolerantia, quæ est vxor eius Rebecca, hoc enim Hebræis nomen istud interpretatur. Diuinum autem lusus, animo plebeio, non est fas videre; soli Regi licet, cum quo diu habitat (etiam si non omni æuo) Sapientia. Is appellatur Abimelech, qui prospiciens per fenestram, id est, per apertum, & luciferum mentis oculum, Isaac vidit ludentem cum Rebecca vxore sua. Quod enim aliud negotium sapientem decet magis, quàm bene sentiendo & agendo gaudere, exhilarari & ludere cum honesta tolerantia?

Alludit ad historiam qua narratur Gen. 26.

28. Ex his concluditur, sapientem fore aliquando temulentum, quatenus temulentia conferat ad bonos mores, & afferet coniunctam vtilitati relaxationem: videtur enim vinum ea quæ cuique à natura sunt indita, augere, & intendere siue bona, siue mala sint, nam & hoc alia item res pleræque faciunt. Siquidem pecunia bono vito auctor bonorum est; malo autem contrà, ingentium est malorum seminarium. Gloria quoque insipientis malitiam reddit illustriorem: sicut iusti virtutem, nobiliorem facit. Similiter & vinum infusum corporibus, malas temperat animi affectiones; bonas verò, benignas, & clementiores efficit. Certè nemo, non planè rudis Philosophia, nescit, è duobus contrarijs, si vnum plerisque conueniat, etiam alterum necessariò conuenire; vt album & nigrum sunt inter se contraria: si album bonis promiscuè malisq; cõuenit, & nigrum itè vtrisque similiter cõueniet, nec solum alteris: sobrietas autè & ebrietas contraria sunt inter se, sunt autem sobrietatis participes, vt Maiores docet, boni malique, vtrisque igitur etià conueniet ebrietas: ergo inebriabitur etià vir bonus absque vllò virtutis detrimento. Quod si tanquàm pro tribunali, non solum argumentis, sed etiam testibus vtendū est, multos, & in primis laudatos, & medicos, & philosophos commemorare possumus, qui non verbis modò, sed etiam scriptis huic sententiæ suffragati sunt. Multos enim reliquerunt Commentarios intitulatos de ebrietate: quorum confessione constat, temulentiam non esse aliud, nisi potationem quādam largiorem, haurirèque vinum largius, & abundantius solito, citra mentis tamen atque sensuum integritatis, rectique vsus detrimentum, non obfuturum sapienti: etsi id faciat in tempore, & in loco; quemadmodum, & quatenus oportet, nullo modo peccaturum. Hactenus ex Philone. Ex cuius disputatione licet intelligere, ebrietatem Ioseph, & fratrum eius, quam narrat in hoc loco Scriptura, fuisse talem, qualem Philo ait sapienti honestam, & vtilem nonnunquam esse.

Comm. in Gen. Tom. 4.

• 9999

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA

IN CAPVT

QVADRAGESIMVM QVARTVM

GENESIS.

ARGVMENTVM.

Ioseph scyphum in sacco Benjamin abscondi iubet: quo mox, quasi furto esset sublatu, diligenter quesito, & denique in sacco Benjamin inuento, eum tanquam furti reum detinere Ioseph volente, vehementer satagit & laborat Iudas apud ipsum, pro liberando Benjamin.

- R**ÆCEPIT autem Ioseph dispensatori domus suæ, dicens: Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere: & pone pecuniam singulorum in summitate sacci. Scyphum autem meum, & pretiū quod dedit tritici, pone in ore sacci iunioris. Factūque est ita, & orto mane, dimissi sunt cum asinis suis. Iamque urbem exierant, & processerant paululum, tunc Ioseph acersito dispensatore domus, Surge, inquit, & persequere viros, & apprehensis dicito, Quare reddidistis malum pro bono? Scyphus quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet: pessimam rem fecistis. Fecit ille ut iusserat, & apprehensis per ordinem locutus est. Qui responderunt: Quare sic loquitur dominus noster, ut serui tui tantum flagitij commiserint? Pecuniam quam

quam inuenimus in summitate faccorum, reportauimus ad te
de terra Chanaam: & quomodo consequens est vt furati simus
de domo domini tui aurum vel argentum? apud quemcumq; 9
fuerit inuentum seruorum tuorum quod quæris, moriatur, &
nos erimus Domini nostri. Qui dixit eis: Fiat iuxta vestram 10
sententiam: apud quemcumque fuerit inuētum, ipse sit seruus
meus, vos autem eritis innoxij. Itaque festinatò deponentes in 11
terram faccos aperuerunt singuli. Quos scrutatus, incipiens à 12
maiori vsque ad minimum, inuenit scyphum in sacco Benia-
min. At illi, scissis vestibus, oneratisq; rursum asinis, reuerſi sunt 13
in oppidum. Primusque Iudas cum fratribus ingressus est ad 14
Ioseph (necdum enim de loco abierat) omnesque ante eum pari-
ter in terram corruerunt. Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? 15
an ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia? Cui
Iudas: Quid respondebimus, inquit, Domino meo? vel quid 16
loquemur, aut quid iuste poterimus obtendere? Deus inuenit
iniquitatem seruorum tuorum; en omnes serui sumus domini
mei, & nos, & apud quem inuentus est scyphus. Respondit Io- 17
seph: Absit à me vt sic agam, qui furatus est scyphum, ipse sit seruus
meus: vos autem abire liberi ad patrem vestrum. Accedens au- 18
tem propius Iudas, confidenter ait: Oro domine mi, loquatur
seruus tuus verbum in auribus tuis, & ne irascaris famulo tuo:
tu es enim post Pharaonem dominus meus. Interrogasti prius
seruos tuos, Habetis patrem, aut fratrem? Et nos respondimus 19
tibi domino meo: Est nobis pater senex, & puer paruulus, qui 20
in senectute illius natus est; cuius vterinus frater mortuus est;
& ipsum solum habet mater sua, pater verò tenere diligit eum.
Dixisti que seruis tuis: Adducite eum ad me, & ponam oculos 21
meos super illum. Suggestimus domino meo: Non potest puer 22
relinquere patrem suum: si enim illum dimiserit, morietur. Et 23
dixisti seruis tuis: Nisi venerit frater vester minimus vobiscum;
non videbitis amplius faciem meam. Cum ergo ascendissemus ad 24
famulum tuum patrem nostrum, narrauimus ei omnia que locutus est
dominus meus. Et dixit pater noster: Reuertimini: & emite nobis pa- 25
trum tritici. Cui diximus: Ire non possumus: si frater noster mini- 26
mus descenderit nobiscum, proficiscemur simul: alioqui, illo absen-
te, non audemus videre faciem viri. Ad que ille respondit: Vos scitis 27
quod duos genuerit mihi vxor mea. Egressus est vnus & dixistis, 28

- 29 Bestia deuorauit eū:& hucusque nō cōparet. Si tuleritis& istū,
 & aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cū mœ-
 30 rore ad inferos. Igitur si intrauero ad seruū tuū patrem nostrū,
 & puer defuerit (cū anima illius ex huius anima pendeat) vi-
 31 deritque eū non esse nobiscū, morietur, & deducēt famuli tui
 32 canos eius cū mœrore ad inferos. Ego propriē seruus tuus sim,
 qui in meam hunc recepi fidem, & sponondi dicens, Nisi re-
 33 duxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempo-
 34 re. Manebo itaque seruus tuus pro puero in ministerio domi-
 ni mei, & puer ascendat cum fratribus suis. Non enim possum
 redire ad patrem meum, absente puero, ne calamitatis, quæ
 oppressura est patrem meum, testis assistam.

VERS. 2. Scyphum autem meum argenteum, & pretium quod dedit,
 in ore sacci iunioris. Et factum est ita.

*Cur Ioseph fur-
 si calumnia-
 tus commētus
 est aduersus
 Benjamin.*

Theodore.

VAERT TVR, quo animo Ioseph, quē me ad finem huius-
 modi calumniam instruxerit aduersus Benjamin? Sed veram
 & propriam rationem exposuit Theodoretus. Cū enim po-
 fuisset quæstionem hanc, quæ in numero quæstionum eius in
 Genesim est centesima quinta. Ad quid fabulam scyphi commentus est
 Ioseph? Respondet ipse hunc in modū: Experiri volens Ioseph animum
 fratrum erga Benjamin, & liquidò nosse an Benjamin calumniā passum,
 ex animo, & acriter defenderent, ob id in eius saccum abscondi scyphū
 imperauit. At vbi eos non tantum illi patrocinari, sed etiam pro eo vehe-
 mēter certare, ac ipsos offerre perspexit, personæ principis, & imperatōis
 deposita, fraternum vultum induit, & beneuolentiam ostendit; fratresq;
 trepidantes, & tantum non terram sibi dehiscere exoptantes, ipse bo-
 no animo esse iussit, dicēs: *Nunc igitur ne timueritis: neque durum esse vobis
 videatur quod vendidistis me: nam ut viueretis, misit me Deus huc ante vos,*

Philo.

Sic Theodoret. Idē quē multo ante Theodoretum sensit Philo in libro
 de Ioseph ita scribens: Sed hæc omnia, quasi tentamenta quædam
 erant, Ioseph explorare cupiente animos fratrum suorum erga Benia-
 min. Verebatur enim ne quod inter eos intercederet odium, siue inui-
 dia: vt in familijs sæpe accidit prognatis ex diuersis matribus, honore ta-
 men inter se paribus. Ideo vt exploratores inculabat: nec dimisit eos,
 nisi obside retēto, donec adduceretur sibi dilectissimus frater Benjamin.
 Quem, ob eandem causam, cæteris in conuiuio prætulit, interim obser-
 uans singulorum vultus, ex his iudicaturus, si qua subesset inuidia.
 Cūque vidisset gaudere eos, ac fauere honori pueri, tertium præterea
 experimentum commentus est, intentato furti crimine Benjamin, vt il-
 lorum pro eo curam & sollicitudinem exploraret. Atque his argumentis
 certò

certo persuasus, paternam familiam nequaquam seditione domestica impugnari, ratiocinatus est, quod in se fratres admiserant, non tam eorum perfidiâ accidisse, quàm providentiâ Dei prospicientis futurum, & ventura non minùs cernentis, quàm præsentia. Sic Philo.

- 2 Verùm hinc exoritur quæstiuncula: Num peccauerit Ioseph, furti arguens, & infamans innocentē Benjamin? Audiat Lector verâ eius quæstionis solutionem à Caietano traditam. Quæstio est, inquit Caietanus, quo pacto excusetur Ioseph de peccato mortali, imponendo furti crimen fratri suo Benjamin innocenti. Sed solutio quæstionis est, nullam fuisse ibi calumniam formaliter; hoc est, ex intentione calumniandi: vt clarè patet ex eo, quod in fratris dilectissimi sacco poculum argenteum iussit poni. Intendebat enim Ioseph explorare an fratres sui parui facerent seruitutem Benjamin: calūnia igitur tantùm materialiter illic interuenit: quæ, quia cognoscebatur, quod in malū nullum Benjamin redundaret, vt pote intra breuissimum temporis spatium, immò verò statim veritate patefacta, in lucem prodians, à peccato contra bonum proximi manifestè excusatur, quamuis officiosum mendacium interuenit. Hæc Caietanus. Ego, & à tali mendacio libenter vindicauerim sanctum Ioseph: non enim ista ex animo, & seriò, & asseuerando, sed tentando, & interrogando tantùm (vt facere iudices solent) facta, dictaque sunt.

An peccauerit
Ioseph furti
calumniaturo
Benjamin.
Caietanus su-
per hunc locū.

Pro vocabulo *scyphi*, Hebraicè est *geba*, de cuius significatione sic Oleaster: Verbum *Gaba* à quo *Géba* id est, scyphus, eleuare significat, *Geba* verò eleuationem, & inde collem, quod sit eleuatus; vnde *Magaot* quod Nostri tiaras seu mithras vertunt, quod eleuatæ essent ad modum collis. Hinc etiam *gabia*, id est scyphus, non qualicumque, sed qui formam collis habeat, vt puto, formam habebat, dimidiæ amygdalæ, siue Indiani *Coci*. Hæc Oleaster. lxx. Interpretes pro ea voce posuerunt, *Kondi*, *Condy*, super qua voce Hieronymus citans lectionem hanc lxx. Interpretum: *Et pone argentum uniuscuiusque in ore sacculi, & condy meum argenteum, mitte in sacculum iunioris*: Pro sacculo, inquit, Hieronymus, peronem, vel follem Hebræa habent: pro condy, id est, pro poculo, quod etiam in Isaia legimus, Aquila scyphum, Symmachus, phialam transtulerunt. Sic Hieron. Locus autem Isaia significatus hîc ab Hieronymo est apud eum, sub finem cap. 51. Nam pro verbis illis, quæ habet nostra translatio Latina: *Ecce tuli de manu tua calicem indignationis meæ*: apud lxx: si verbum de verbo reddas, Latine est: *Ecce tuli de manu tua calicem ruinae, condy furoris mei*: Vocem condy, porro, tradunt Grammatici non esse Græcam, quod indicat etiam forma eius nominis. Apud Athenæum, vbi de varijs poculorū generibus differit cum exemplis Græcorum Scriptorum, mentio fit eius vocis. Quanti autem opprobrij & infamiæ duceretur olim surripere scyphum Principis, satis liquet exemplo Dioxippi Atheniensis, qui per calūniam falsò accusatus quod poculum aureum Alexandro Regi inter epulas surripuisset, cum coniectum in se oculorum, quibus vt fur ab alijs designabatur, ferre non posset, excedens conuiuio, literis conscriptis quæ Regi redderentur, ferro se interemit, Et Iunio Seruilio, qui in conuiuio,

Quid vox
Condy;
S. Hierony in
Tradit. in Ge.

Athenæus.
Quam fuerit
probrosus scy-
phos Principis
furto tollere.
Curtius lib. 9.
Suetonius in
Claud.

Claudij Cæsaris aureum scyphum furatus credebatur, in diem posterum ad conuiuiū reuocato, calicem fictilem apponi iussit Cæsar: quod opprobrium, homini non planè impudenti, instar maximi supplicij esse debuit.

*Antiquitas &
honor scypho-
rum.*

*Homer. Iliad.
λ. de scypho
Nestoris &
Neron.*

Suet. in Nero.

Inter vasa porro argentea vel aurea Principū, tenuisse primas scyphos, siue pocula, ex monumentis antiquitatis manifestum est: quorū antiquissimus vsus vel ex hoc Scripturæ loco perspicuè cognoscitur. Apud Homerum in primis celebratur scyphus Nestoris, quem ille scribit aureis clavis fuisse interpunctum duplici fundo, quatuor velut auribus redimitū: ad quarum singulas binæ columbæ aureæ pasci videbantur. Erat autem ille adeo grauis & ponderosus, vt repletus, vix è mensa ab alio quopiam moueri posset; quem tamen Nestor potaturus, faciliè in manus tollebat. Memoratissimi quoque fuerunt duo scyphi Neronis, pretiosissimi, atque ei gratissimi, quos ille Homericos à cælatura carminis Homericici vocabat: eos autem, nunciata sibi exercituum defectione, per summam iram atque indignationem, solo illisit.

PRIMA DISPUTATIO.

Quomodo intelligendū sit Ioseph augurari solitum in scypho argenteo.

Super illis verbis,

VER. 5. Scyphus quem furati estis, ipse est, in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet.

*Prima questio
de varia lectio-
ne & interpre-
tatione huius
loci.*

Hæc disputatio tres habet quæstiones: quarum prima est, Quam sit germana sententia illorū verborum: *In quo augurari solet.* Sciendum est, locum hunc ab Interpretibus variè reddi ex Hebræo, varièque exponi. Quidam vertunt *augurari*, sicut Latinus Interpretes secutus lxx. Interpretes. Alij, *augures consulere*: Alij *tentare & probare*. Alij, *pro malo omine & augurio accipere*. Paraphrasis Chaldaica habet: *Et ipse inquirendo inquit pro eo.* Aben Esra accipit pro tentare, & probare, hoc intellectu: Per hunc scyphum dominus meus vos tentauit, vt cognosceret num fures essetis. Rabbi Iona sic exponit, Cogitat herus meus amissionem scyphi, ex quo bibit, sibi esse malum omen, & augurium. Dauid Kimbi in libro Radicum, hoc modo interpretatur: Auguratur pro eo, id est, consulit & interrogat augures, vt sciat à quo sit sublatum, & vbi eum quærere debeat. Lectio Chaldaica, paulò suprà memorata hanc reddit sententiam: Dominus meus pro scypho sibi ablato, diligenter inquit, vel inuestigando furem, vel consulendo augures, & diuinos. Nostræ lectionis Latinæ hæc est sententia, Ioseph in illo scypho, siue per illum scyphum, solitum auguria captare, id est, quære re notitiam, vel futurarum rerum, vel præsentium, vel præteritarum maximè occultarū, quæque humano cōsilio ac ratione perueffigari nō queant. Quid autē pro

propriè significet verbū Hebræū, quod hīc Latīnè interpretatū est augurari, disputat Oleaster super hoc loco, quem Lector, si lubet, videre potest.

6 Altera quæstio est, An verā ac propriè Ioseph augurari soleret per illū scyphum. Duplex est significatio tam nominis *Augurium*, quā verbi *augurari*: altera propria; altera verò minimè, sed figurata & metaphorica.

Secunda quæst. Quomodo hic d. cupiatur verbi augurari.

Augurari propriè significat diuinare ex auium vel volatu, vel cantu, vel pastu: hæc enim tria erant augurij genera, quæ in auium vel volatu, vel pastu obseruabantur. Huiusmodi augurum erat honoratissimum Romæ Collegium, in quod clarissimi Romanorum allegebantur: quorum dupliciter perinsignis erat honor & dignitas, tum propter summam auctoritatem & potestatem; tum quòd is honor non esset temporarius, sed perpetuus, nec quoad viueret augur, ei adimendus. Auctoritatem & potestatem augurū demonstrat verba illa xij. Tab. quæ refert Cic. lib. 2. de legib. sunt autem hæc: Quæ augur iniusta, nefasta, vitiosa, dira defixerit: irrita infectaque sunt. Qui non paruerit, capitalis esto. Nec rarò factum est, vt augurum obnuntiatione præcipui magistratus etiam Consules se abdicarent magistratu. De perpetuitate autem huius magistratus, audiat Lector verba illa Plinij scribentis Arriano: Gratularis, inquit, mihi, quòd acceperim auguratum: iure gratularis: sacerdotium enim ipsum, cum priscum & religiosum est, tū hoc quoq; sacrum planè, & insigne est, quod nō adimitur viuenti. Nam cætera, quamquam dignitate propemodū paria, vt tribuuntur, sic auferuntur: in hoc, fortunæ hætenus licet vt dari possit. Sic ille. Videat Lector super hoc ipso eruditam Plutarchi disputationem in libr. *Quæst. Romanar. quæst. 99. & antea, quæst. 72. & 73.*

Quanta esset Augurum auctoritas. Cicero.

Pli. li. 4. Epist.

Plutarch.

7 Altera significatio est verbi *augurari*, non propria, sed per translationē, vsurpando *augurari*, pro eo quod, in vniuersū dicitur Diuinare, siue prælagire animo, & prædicere futura, quocumque id modo fiat. Hac significatione vsus est augurandi verbo Plinius scribens Cornelio Tacito: Auguror, inquit (nec me fallit augurium) historias tuas immortales futuras. Similiter idem verbum vsurpauit Cicero scribens Cæcinnæ: Non ex alitis inuolatu (inquit) nec è cætu sinistro oscinis, vt in nostra disciplina est, neq; tripudijs solistimis, aut somnijs tibi auguror, sed habeo alia signa quæ obseruem: quæ etsi nō sunt certiora illis, minus tamē habent vel obscuritatis, vel erroris. Hoc item significatu Aristoteles primo libro Animalium scripsit, sternutamentum esse sacrum augurium sanitatis capitis humani, ita scribens: Sternutamentum quod flatus vniuersi eruptio est ex capite per nares, signum est augurale, & vnum ex spirituum omnium generibus sanctum & sacrum. Idemque dixit expressè in Problematum sectione trigesima tertia problem. 9. Sternutamentum, inquit, beneualere caput. posseque concoquere, naturale indicium est. Cum enim capitis calor humorem, spiritumque peruincit, tunc moueri solet sternutamentum. Quamobrem moribundos, interdum sternutatorio excitamus, tanquam si hoc affici nequeant, spes nulla salutis sit. Perinde igitur, quasi bonæ indicium valetudinis partis optimæ atque sacerrimæ, sternutamentum adorant, benèq; augurantur. Sic Aristoteles: qui & augurari, & augurium

Pli. li. 7. Epist.

Cic. l. 6. Epist.

Aristot. Cur sternutamentum augurale signum putetur sanitatis capitis.

sumpsit pro naturali indicio, & pro eo quod est naturaliter indicare. Cum igitur in hoc loco dicitur Ioseph auguratus in scypho, non sumitur augurandi verbum priori modo, sic enim augurium non per scyphum, sed per aues fiebat; sed posteriori modo sumitur, pro eo quod est diuinare, siue prospiciendo & prænunciando futura, siue præterita vel præsentia, quæ essent occultissima, penetrando intelligentia, & alijs manifestando.

Cuiusmodi fuerit illa diuinatio per scyphum.

Tertia quæstio, Qua ratione diuinatio illa per scyphum fiebat apud Ægyptios? Hoc, nec tradit, nec significat Scriptura, nec ego reperi apud Herodotum, Diodorum, aliósque qui subtiliter mores, & instituta, & leges Ægyptiorum exposuerunt. Sedenim talem diuinandi modum fuisse in vsu id temporis apud Ægyptios, non est dubitandum. id enim satis indicant verba illa Ioseph: *An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia?* Et apertiùs hoc habet translatio lxx. Interpretum: *Non scitis quod augurio augurabitur homo qualis ego?* significans hisce verbis, sui similes in Ægypto, id est, primarios ac principes Ægyptiorum, tali genere augurandi uti consueuisse. Illa porro diuinanditatio per scyphum, ad Magiam pertinebat, cuius nultas & varias species siue modos perceret Plinius his verbis: Vt narravit Hostanes, species Magiæ plures sunt. Namque & ex aqua, & ex spheris, & ex aëre, & stellis, & lucernis, ac peluibus, securibusque, ac multis alijs modis diuina promittit: præterea umbrarum, inferiorumque colloquia; quæ omnia, ætate nostra Princeps Nero, vana, falsaque comperit. Et interpositis aliquot, subdit: Proinde ita persuasum sit, inestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen qualdam veritatis umbras; sed in his veneficas artes pollere, non magicas. Sic Plinius.

Varia species, siue modi magiæ secundum: l'lin. ex historia lib. 30. c. 2.

Juliano Sireniensi libr. 9. de Fato, cap. 18.

Verumtamen scire cuperet Lector, quomodo per scyphum Ægyptij diuinarent. Dicam quod legi apud quendam, minimè malum auctorem, Assyrios legimus, inquit ille, & Chaldæos, & Ægyptios, pelues aquis replere solitos (idem fecisse eos in scyphis, non temetè existimari potest) in quibus argenteas laminas, lapidésque pretiosos certis characteribus signatos ponebant, & quibusdam verbis pronunciatis, Dæmon aduocabatur: qui vocem instar sibili, ex aquis edebat responsa eorum, de quibus consultebatur, reddens. Ex nitidis etiam tersisque rebus alijs, in quibus quæsiturum rerum imagines à Diabolo confictæ videbantur, antiquitus diuinabatur. Iulianum Imperatorem Apostatam, hoc potissimum diuinandi genere vsum esse, quidam tradiderunt. Consimile est, quod à quibusdam hodie, vel in crystallis, & vitreis vasis aqua repletis, vel in summis digitorum vnguiculis exercetur: in quibus rerum, quæ inquiruntur, species & imagines à Diabolo confictæ, à certis personis videntur. Huius generis fuisse videtur oraculum ex fonte Cereris in ciuitate Patras: in quo, iniecto speculo, ægroto hilarior vel tristior vultus ostendebatur; & indidem ægrois sanitas, vel mors diuinabatur. In li. de Mirabilib. Mundi (qui Aristot. falso adscribitur) memoratur fons quidam Paliscorum: in quo per dolum iurata, & tabellæ inscripta, si ponebantur, continuo aborbebantur, bona autem fide ac sincrerè iurata supernatabant aquis. Sic ille.

Diuinatio superstitiosa vel potius fabulosa in fonte Cereris, & in fonte Paliscorum.

SECVN.

SECUNDA DISPUTATIO.

Super illis verbis,

An ignoratis quòd non sit similis mei in augurandi scientia?

VERS. 16.

X istis verbis minimè levis existit quæstio, quomodo sanctus Ioseph istud dixerit, quòd non solum erat mendacium quaecunque, sed ipsi etiam valdè perniciosum. Nam nec verum erat, ipsum augurari solitum per scyphum, & cultorem haberi velle artis illicitæ & damnatæ, non vacabat peccato, ipsique apud viros pios infame ac probrosum esse poterat. Super hac quæstione varias Auctorum opiniones percensebo: ac denique breuiter sententiæ meæ Lectorem faciam participem. Prima est opinio B. Augustini aientis, id Ioseph dixisse non seriò; neque ex animo, sed per iocum, siue per iocularem quandam simulationem: non tamen eiusmodi iocum usurpasse sanctum Ioseph, sine sensu alicuius mysterij, istiusmodi ioco velati & occultati. Hanc opinionem Augustini sequuntur, & Auctor Historiæ Scholasticæ in Historia Genesis super hunc locum, & S. Thomas in Secunda Secundæ quæst. 95. artic. 7. Verba B. Augustini in quæstione cxlv. in Genesim huiusmodi sunt: *Quæri solet, quid sibi velit illud quod dixit fratribus suis Ioseph: Nesciebatis quia augurio auguratur homo qualis ego?* sed quia non id seriò, sed ioco dictum ab eo est, ut exitus docuit, non est habendum mendacium: mendacia enim seriò à mēdacibus aguntur, non ioco. Cum autem quæ non sunt, tanquam ioco dicuntur, non depurantur mendacia: Nec verò Ioseph sic fratres suos ludificasset, nec tanta expectatione suspendisset, nisi magnum aliquid isto quasi ludo significaretur: nam neque sapientiæ illius viri grauitate id condignum erat, nec Scriptura eiusmodi commemoraret, ut in qua tanta sit sanctitatis auctoritas, & prophetandorum tanta intentio futurorum: quæ exequi modò non suscepimus, sed admonere tantum voluimus, quod hīc oporteret inquiri. Nec porrò illud, vacare arbitror, quod Ioseph non dixit, *Auguro ego*, sed, *auguratur homo, qualis ego*. Quod si hoc dicatur esse genus aliquod locutionis, in Scripturæ corpore simile aliquid reperiendum est. Hæc B. Augustinus.

*Prima opinio
Augustini.
Historia
Scholastic.
S. Thomæ.*

10 Secunda opinio, non ab similis, Theodoretus est, affirmantis, id Ioseph dixisse per fictionem & simulationem quandam; quo videlicet facilius ea ratione perueniret eò quò intendebat. Nec sibi Ioseph arrogasse scientiam vel vsum augurandi, sed eam tribuisse alijs viris sui similibus, id autè est proceribus & Principibus Aegyptiorum. Hoc autem modo scribit Theodoretus in quæstione 104. in Genesim: *Quid hoc est: Augurio auguratur apud se? Qui volunt augere crimen furti apud fratres illos Ioseph, vaticinij instrumentum poculum appellant.* Quod etiam ipse Ioseph dixit: *Ignoratis inquit, quod quisquam augurando auguratur sicut ego?* Hæc

*Secunda opinio
Theodoretii.*

Comment. in Gen. Tom. 4.

rrrr

Græcus Inter-
pres.

autem dicebat, non quòd vaticinio vel augurijs vteretur; sed sermonem effingens iuxta materiam subiectam. Conuenit autem admirari exquisitam eius loquendi rationem. Neque enim vel simulando, augurij peritiâ sibi passus est tribui, sed cuipiâ alteri, cui summa imperij commissa esset, sicut fuerat sibi. Non enim dixit, *Auguror*, sed, *Augurando auguratur quisquam, sicut ego*. Sic Theodoretus. Extremam hanc Theodreti admonitionem secutus videtur Græcus interpres in Catena Lippomani citatus. Qui locum hunc sic vertit: *An non nostis, quòd diuinando diuinatur vir, qui similis mei est?* Et subdit, Hoc autem est, ac si diceret: An ignoratis, quòd viri excellentes, ac principes, qualis ego sum, ex huiusmodi rerum amissione, omina, & auguria captare solent? Sic ille. Nihil igitur de se Ioseph istis verbis dicit affirmatè, sed illud tantum significat, summates Aegyptiorum, qualis ipse erat, solitos istiusmodi augurijs vti, & per ea, res vel amissas, vel sibi ablatas inquirere.

Tertia opinio
Rupertii.

Tertia opinio est Rupertii, qui ait ista verba dixisse Ioseph seriò, & ex¹¹ animo, suòque sensu: sed in eius verbis augurari, non propriè accipiendum esse pro supersticiosa auium obseruatione, vel alia quapiam Gentiliû superstitione, sed in vniuersum pro eo, quod est diuinare, & futura prauideri ac prædicere: in quo neminem fuisse apud Aegyptios similem eius minimè dubium vel obscurum est: habebat enim spiritum propheticum, quo futura prauiderat, atque prædixerat. Verba Rupertii sunt hæc ex lib. 9. in Gen. 10. Augurari quidem, Gentilium est, & ex lege Dei illicitum est: attamen rem diuinam, id est, futurorum intelligentiam, qua gratia ipse præditus, somniorum quoque verus erat Interpres, verbo augurandi rectè illum significasse non dubium est. Ergo quicquid hæcenus in fratres suos egit, in præsens quidem aliquantula illis pœna fuit: sed reuera non tanquam augur, sed tanquam Dei vates, ex intuitu futurorum tunc illa gessit. Sciebat enim, quòd pro culpa suæ venditionis, seruituri essent Aegyptijs in tribus generationibus suis: generatione autè quarta reuersuri. Vnde moriturus ipse dixit fratribus suis: *Post mortem meam visitabit vos Deus, & ascendere vos faciet de terra ista ad terram, quam intrauit Abraham, Isaac & Iacob: asportate vobiscum ossa mea de loco isto*. Nec vacui, sed cum magna substantia, multoque auro & argento educendi inde erant. Benè igitur in prophetia trium generationum, quæ seruituræ erant in Aegypto, & ablationis auri & argenti Aegyptiaci, tribus illis diebus in custodia tenuit, & abeuntibus argenteum scyphum suum imposuit. Item in auspicio Aegyptiorum, qui fugientem Israel persecuturi erant, misit executores post illos, qui eos cum nimia turbatione, quasi ad iudicium reuocarent. Et sicut cantaturi erant filij Israel dicentes, *Cantemus Domino, gloriæ enim magnificatus est*. Ita rectè & ipse tristitiam fratrum inopinabili gaudio terminauit, dicens: *Ego sum Ioseph frater vester*. Sic Rupertus.

Genes. 15.
Infra 50.

Exod. 14.

Exod. 15.

Quarta opi-
nio Thostati.

Quarta opinio est Thostati affirmantis Ioseph dixisse illud fingendo, 12 & simulando. Sed quia voluit talis à fratribus suis existimari, qualis reuera non erat, mentitum fuisse eum, officioso tamen mendacio, ad inquirendam nimirum veritatem, quam nosse cupiebat, & ideo peccasse tantum venialit er.

venialiter. Fingebar & simulabat Ioseph, istud dicens (ait Thostatus) loquens scilicet prout de illo existimabant Aegyptij habentes illum præstantissimum coniectorem futurorum per artem augurandi vel Necromantiæ, sic enim dixerat illi Pharao, *Vide somnia, nec est qui edisserat, quæ a domino te sapientissimè coniecere.* Si quæras, an Ioseph ita loquens sit mentitus? Respondet Ioannes Galensis non fuisse eum mentitum, quia oratio eius, cum fuerit interrogatiua, nihil affirmavit, vel negavit, & ideo nec verum nec falsum significavit. Sed hoc non valet: nam licet oratio interrogatiua simpliciter & ex toto non affirmet vel neget, attamen ex parte, & prout præsupponit aliquid, est affirmatiua, vel negatiua: Verbi gratiâ, hæc oratio, *An ignoras quod Christus mortuus est, & surrexit?* supponit Christum mortuum esse, & surrexisse. Talis fuit oratio illa Ioseph: *An ignoratis quod non sit mei similis in augurandi scientia?* Idem Auctor respondet aliter, verbum augurandi hinc non sumi propriè pro supersticiosa observatione auiû, & per eam diuinatione futurorum, sed simpliciter pro præscientia & diuinatione futurorum, quam sine dubio Ioseph per spiritum propheticum, & diuinam reuelationem habebat. Verum neque hoc rectè dictum est. Ioseph enim illa verba dicens, talis haberi voluit à fratribus suis, qualem verba eius propriè accepta significabant, id est, augurem verè, ac propriè dictum. Dicendum igitur est, Ioseph voluisse haberi à fratribus suis verè ac propriè augurem, & ideo mentitum esse: sed quia tale mendacium neque illis fuit noxium, & sibi conducebat ad inquirendam veritatem, quâ nosse cupiebat, idcirco fuit mendacium quodammodo officiosum, & veniale peccatum: à quo excusare Ioseph non est necesse. Hactenus ex Thostato.

Ioannes
Galensis.

Atenim videtur mendacium illud fuisse perniciosum ipsimet Ioseph, bonam ipsius famam sædans: velle enim haberi à bonis viris, & veri Dei cultoribus, quales erant eius fratres, illicitæ ac damnatæ, & diabolicæ superstitionis egregium cultorem, non est leue ac veniale peccatum, ut dicit Thostatus. Deinde, non bene refellit secundum responsum Ioannis Galensis, immo videtur esse admodum probabile. Dici enim potest, Ioseph usum esse oratione ambigua (quod sine peccato interdum fieri licet), quam sciebat fratres eius, atque Aegyptios, qui audiebant, accepturos secundum vnum sensum à se non intetum, id est, de augurio propriè dicto: ipse verò eam orationem intelligebat de augurio amplè dicto, prout significat vniuersè quamlibet diuinationem, etiam licitam & sanctam.

Discutitur opi-
nio.
Thostati.

13 Paulus Burgenfis in Additione quadam sua ad Postillas Lyrani super hoc loco, ait ex textu Hebraico elici, sententiam verborum Ioseph fuisse hanc; Nescitis, primarijs & principibus viris, qualis ego sum, facile ac promptum esse consulere augures & diuinos (quorum tunc in Aegypto magna erat tum copia, tum auctoritas) & per eos secreta & occulta omnia cognoscere? Hinc igitur apparet, sic intelligendo verba Ioseph, nihil esse loci relictum quæstioni. Verba Burgenfis sunt hæc: In Hebraica littera non dicitur: *An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia?* Sed ponuntur alia quædam verba, quorum hæc est sententia: *An*

Quinta opinio
Pauli Burgen-
fis.

ignoratis quòd homo mei similis facilè posset per auguria talia scire? Et hoc videtur magis consonum rationi. Fratres enim Ioseph non habebant, vnde scire deberent, Ioseph esse maximum augurem: sed bene poterant existimare, cum ille tam potens esset, habere posse augures quoscunque vellet, quos de occultis consuleret: præsertim cum in Ægypto multi essent coniectores & talium artium professores, ut ex multis Scripturæ locis perspicui potest. Secundum verò S. Augustinum & S. Thom. in 2. 1. quæst. 95. Ioseph istud dixit non seriò, sed referens ad id, quod vulgus Ægyptiorum opinabatur de ipso, credens Ioseph talium artium esse peritissimum. Sic Burg.

*Sexta opinio
Caietani.*

Caietanus excusat Ioseph à mendacio pernicioso, quòd professio, & 14 munus augurandi, in illo tempore, & apud illas gentes non esset infame, sed honorificum: quocirca dicens Ioseph se esse augurem, non se ipsum infamavit. Vtrum autem excusari possit Ioseph ab omni mendacio, primum dubitat Caietanus: verum denique putat dupliciter excusari posse; primum quòd per illa verba, non sibi attribuit scientiam augurandi, sed alijs sui similibus, id est. primarijs Ægypti viris eam attribuit. Deinde, quia licet augurari propriè dictum, sit illicitum; tamen amplè sumptum pro diuinare, quocumque id modo fiat, siue bene, siue malè, potest esse sine vitio, cum bene fit. Ioseph autem & diuinabat futura, & bono modo diuinabat, nempe afflatus diuino spiritu. Verba Caietani sic habent: *Quæstio* est circa auguriũ, quod finxit & simulauit Ioseph, quo pacto excusari possit Ioseph à mendacio pernicioso in seipsum, simulando se esse diuinatorem in vase argenteo: est enim hæc species diuinandi inexcusabilis. Verum solutio quæstionis est, quòd huiusmodi diuinationes tunc temporis infames non erant, sed honorabiles, & ideo non est aduersus propriam famam locutus Ioseph. Et quidem quòd ipse esset diuinator, testabatur diuinatione somniorum: vnde profitendo se diuinare, verum dicebat. De modo autem diuinandi, videlicet in illo poculo argenteo, an secundum veritatem excusabilis sit, nescio, crediderim tamen excusabilem fuisse. nefas enim est putare, quòd aliquod inexcusabile, ex suo genere peccatum mortale, sibi ipsi imposuerit Ioseph. Idem Caietanus perpendens verba illa Latine Translationis: *An ignoratis quòd non sit similis mei in augurandi scientia?* subdit hæc, iuxta Hebræum habetur: *An non nostis quòd diuinando diuinat vir, sicut ego?* non sunt verba præferentis se alijs, sed dicentis communem esse diuinationem sibi similibus: modestè significans, quòd Principibus, qualis erat ipse, non deesset diuinatio. Nec, explicat, an per se, an per alios diuinat. Et quia diuinare nullum peccatum est, potest enim ex dono Dei, & quandoque beneficio naturæ sanctè fieri, ideo nihil illiciti de se protulit Ioseph. Sic Caietanus.

*Septima opinio
Lippomani.*

Lippomanus in Catena sua in Genesim, prætermissa translatione ac 15 Lectione Latina huius loci, ex Lectione Hebraica, Græcæque, atque Chaldaica, conatur propositam difficultatem expedire. Sic enim scribit: Ab eo quod Latinus Interpres vertit, *An ignoratis quòd non sit similis mei in augurandi scientia?* paulò diuersior est Lectio Hebraica, hanc fermè reddent sententiam

sententiam: *Nescitis, quòd augurio auguratur* (seu) *diuinando diuinabit vir qui sicut ego* (vel) *similis me.* ? nec dissimilem habet sententiam translatio lxx. Interpretum, quæ sic habet: *Non scitis, quòd augurio augurabitur homo, qualis ego?* quasi dicat: Cogitandum vobis erat, me ob secretorum cognitionem à Pharaone celebratum nomine & officio, etiam vestri furti conscium me futurum: idèoque à tanto flagitio designando cauendum erat vobis, cum id facile peruestigare ac deprehendere possit, quicumque mei similis fuerit. Chaldaica lectio sic habet: *Nesciebatis quòd inuestigans inuestigaret vir, sicut ego?* Quibus verbis alter innuitur sensus, hic nimirum: Abstinere vos debebatis ab hoc scelere, vel illud saltem cogitantes, quòd maxima in eo detegendo vlturus essem diligentia: quemadmodum facere solent mei similes in peruestigandis rebus sibi furto sublati. Hinc igitur patet, sine mendacio dixisse illud Ioseph. Sic Lippomanus. Sed quia Lippomanus tacitam præteriuit lectionem Latinam, secundum quam tamen præsens quæstio potissimum mota est, & in qua maxime versatur difficultas, idcirco eius solutio mutila & imperfecta est,

16

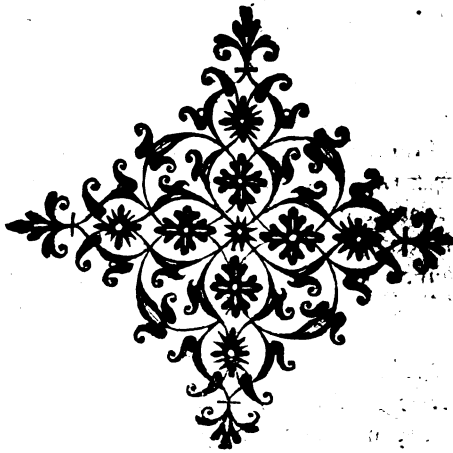
Quod ego super hac Quæstione sentio, non tam superioribus sententiis diuersum est, quam ex earum aliquot aptè compositum, atque conflatum. Arbitror equidem, cum Ioseph dixit verba illa, nihil eum esse mentitum, possunt enim verba illa quatuor modis commodè ac verè ita exponi, vt mendacii nihil planè contineant. Primum enim dici potest, Ioseph dixisse illud non seriò, sed per iocum, siue ioculari quandam simulationem: quæ autem sic dissimulanter & ioculariter dicuntur, ea pro mendacijs nequaquam habentur: Et hæc est sententia B. Augustini, & Historiæ Scholasticæ, & S. Thomæ, vt suprà dictum est. Deinde potest dici, Ioseph non esse locutum affirmatè & asseueranter, sed interrogando; nec sibi vendicando scientiam augurandi, sed assignando eam viris principibus & sui similibus. Hæc autem fuit opinio Theodoret, & Græci interpretis, & Ioannis Galensis cum honore citati à Thostato, & item Cani in libro secundo de locis Theologicis cap. 4. Illud præterea dici potest Ioseph dixisse illa non ex suo sensu, sed ex opinione atque existimatione omnium Ægyptiorum, qui videntes Ioseph præ cæteris vatibus & coniectoris Ægyptijs sapienter occultissima interpretari, & futura prælagire, putantesque id eum facere, more aliorum, per artes magicas, ad quas pertinet augurandi superstitio, laudabant eum atque prædicabant, tanquam peritissimum augurem. Atque hanc opinionem & solutionem attigit S. Tho. in 2. 2. quæst. 95. artic. 7. Deinde illud etiam (quod videtur mihi quidem propius esse verò) dici potest, verba illa Ioseph continere verissimam sententiam, si verbum *augurandi* non sumatur propriè pro eo quod est, ex obseruatione auium diuinare, quomodo hîc non accipi, suprà euidenter ostensum est: sed *augurari* sumatur in vniuersum pro eo quod est prælagire animo & diuinare futura, quocunque id modo fiat, siue per diuinum spiritum, siue humanum, siue diabolicum. Namque hac significatione sæpenumero usurpari verbum augurandi, suprà demonstratum est. Manifestum porrò erat, Ioseph præstantissimum esse habitum diuinato-

Octaua opinio Auctoris. Oratio illa Ioseph de sua scientia augurandi quatuor modis vindicata à mendacio.

Melchior Canus.

rem, propter quatuor somniorum verissimam interpretationem, & futurae fertilitatis, ac sterilitatis praedictionem. Verissimum igitur erat, neminem eo tempore fuisse similem Ioseph in scientia augurandi, id est divi-
 nandi. Sed illud aduertat Lector, quàm prudenter & cautè locutus illa
 verba fuerit Ioseph: non enim dixit **neminem** esse similem sui in
 augurando per scyphum, sicut antea dixerat eius minister,
 id enim falsum fuisset, cum ipse non auguraretur
 per scyphum: immò ab ista, & aliis hoc genus
 superstitionibus vehementer abhor-
 rebat; sed praecise, absolutèque
 dixit, **non esse sui similem**
 in scientia auguran-
 di, id est, divi-
 nandi.

BENE

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN CAPVT

QVADRAGESIMVM QINTVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Denique Ioseph manifestauit se fratribus suis: eosque remittens in patriam, suo & Regis Pharaonis nomine, patrem cum omni familia in Aegyptum accersiu.

ON se poterat vltra colibere Ioseph mul- 1
tis coram astantibus: vnde præcepit vt e-
grederentur cuncti foras, & nullus inter-
esset alienus agnitioni mutux. Eleuauitq; 2
vocem cum fletu, quam audierunt Aegy-
ptij, omnisque domus Pharaonis. Et dixit 3
fratribus suis: Ego sum Ioseph: adhuc pa-
ter meus viuit? Non poterant respondere fratres nimio terrore
perterriti. Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me. Et 4
cùm accessissent propè, Ego sum, ait Ioseph, frater vester, què
vendidistis in Aegyptum. Nolite pauere, neque durum vobis 5
esse videatur quòd vendidistis me in his regionibus: pro salu-
te enim vestra misit me Deus ante vos in Aegyptum. Bienniū 6
est enim quòd cœpit fames esse in terra: & adhuc quinque an-
ni restant, quibus nec arari poterit, nec meti. Præmisitque me 7
Deus vt reseruemini super terram, & escas ad viuendum ha-
bere possitis. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc mis- 8
sus

sus sum: qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum v-
 9 niuersæ domus eius, ac principem in omni terra Ægypti. Fe-
 10 stinate, & ascendite ad patrem meum, & dicetis ei: Hæc man-
 dat filius tuus Ioseph: Deus fecit me dominum vniuersæ ter-
 ræ Ægypti: descende ad me, ne morêris: & habitabis in terra
 Gessen, erisq; iuxta me tu, & filij tui, & filij filiorum tuorum,
 11 oues tuæ & armenta tua, & vniuersa quæ possides. Ibique te
 pascam (adhuc enim quinque anni residui sunt famis) ne &
 12 pereas, & domus tua, & vniuersa quæ possides. En oculi vestri,
 & oculi fratris mei Benjamin vident quòd os meum loquatur
 13 ad vos. Nunciate patri meo vniuersam gloriam meam, & cun-
 cta quæ vidistis in Ægypto: festinate & adducite eum ad me.
 14 Cùmque amplexatus recidisset in collum Benjamin fratris
 15 sui, fleuit: illo quoque similiter flente super collum eius: Oscu-
 latúsque est Ioseph omnes fratres suos, & plorauit super singu-
 16 los: post quæ ausi sunt loqui ad eum. Auditúmque est: & cele-
 bri sermone vulgatum in aula Regis: Venerunt fratres Ioseph:
 & gauisus est Pharaon atque omnis familia eius. Dixitque ad
 17 Ioseph, vt imperaret fratribus suis, dicens: Onerantes iumen-
 18 ta, ite in terram Chanaam; Et tollite inde patrem vestrum &
 cognationem, & venite ad me: & ego dabo vobis omnia bona
 19 Ægypti, vt comedatis medullam terræ. Præcipe etiam vt tol-
 lant plaustra de terra Ægypti, ad subuectionem paruulorum
 suorum, coniugum: & dicito: Tollite patrem vestrum, & pro-
 20 perate quantocyus venientes, Nec dimittatis quicquam de
 suppellectili vestra: quia omnes opes Ægypti, vestræ erunt: Fe-
 21 ceruntque filij Israel vt eis mandatum fuerat. Quibus dedit Io-
 seph plaustra, secundum Pharaonis imperium: & cibaria in iti-
 22. 23. nere. Singulis quoq; proferri iussit binas stolas: Benjamin verò
 dedit trecentos argenteos cū quinq; stolis optimis, rātundem
 pecunię & vestium mittens patri suo, addens & asinos decem,
 qui subueherent ex omnibus diuitijs Ægypti: & toridem asi-
 24 nas decem, triticum in itinere, panésq; portantes. Dimisit ergo
 25 fratres suos, & proficiscentibus ait, Ne irascamini in via. Qui
 ascendentes ex Ægypto, venerunt in terram Chanaam, ad pa-
 26 trem suum Iacob, & nunciauerunt ei, dicentes: Ioseph filius
 tuus viuit: & ipse dominatur in omni terra Ægypti. Quo
 27 audito Iacob, quasi de graui sōno euigilās, tamen nō credebat
 eis. Illi è cōtra referebant omnē ordinem rei. Cùmq; vidisset

plaustra, & vniuersa quæ miserat, reuixit spiritus eius, & ait: Sufficit mihi si adhuc Ioseph filius meus viuit: vadam & vide- 28
bo illum antequam moriar.

P R Æ F A T I O.

PRÆFATIONIS in hoc caput vicem implebit concinna enarratio huius historia à Philone posita in eo libro, quem inscripsit de Ioseph. Is autem scribit ad hunc modum: Varijs iam & certis persuasus argumentis, atque experimentis à se prudenter factis Ioseph, paternam familiam intestinis dissidijs, & domestica seditione nequaquam impugnari; conuersus ad reconciliationem, nec diutius diuturnam illam dissimulationem, & sui occultationem sustinere valens, succubuit denique amor, quo ardebat, fraterno. Ac ne fratribus propter veterem iniuriam obueneret aliquod dedecus, noluit prima agnitioni quenkum Aegyptiorum interesse. Semoto igitur vniuerso famulatu, repente profusus, tanquam è fonte, vbertim lacrymis, dextra, ut propius accederent, innuit, ne fortè verba eius exaudiri ab alijs aliquo modo possent. Tunc sic eos allocutus est: Rem longo tempore tectam, & obliuioni, ut vos putabatis, mandatam, nunc reuelaturus, solus solos appello. Fratrem quem in Aegyptum vèdidistis, me ipsum presentem nunc cernite. Ego sum Ioseph. Hac tam insperata voce percussis, & perterritis, & tãquam pra graui onere, vultus ad terram deicientibus: Nolite tristari, inquit Ioseph; obliuionem omnium quæ aduersum me patraastis, lubenter ac liberaliter polliceor, nullo vobis deprecatore opus est. Mea sponte in gratiam vos recipio, duabus de causis: tum propter pietatem erga patrem, cui plurimum debeo; tum propter naturaliter instam mihi atque perpetuo in omnes exercitam clementiam & humanitatem, qua omnes, praesertim sanguine coniunctos complector. Meum porro miserabilem casum atque calamitatem non vobis imputo, sed ad Deum refero: qui me suorum beneficiorum difficillimis temporibus humano generi exhibendorum, ministrum atque executorem esse voluit: id verum esse, his, quæ oculis vestris cernitis, credite. Totius Aegypti gubernatio mihi est commissæ, Rex honorem mihi habet eximium, & quamuis atate senior, me suum quasi parentem veneratur. Color & obseruor non tantum ab indigenis, sed à plurimis etiam gentibus, vel prouincialibus, vel liberis: omnes quippe opus habent meo subsidio

Oratio, qua Ioseph manifestans se fratribus vsus est, auctore Philone.

propter inopiam. Argentum & aurum; & quod his maius est, commectus, apud me solum reponuntur distribuendi in singulos, quātum cuique ad necessariū vitæ usum satis est, ut nec ad delicias supersit quicquam; nec ad famis remedium, atque etiam satietatis voluptatem. Quod non iactanter dico: sed ut intelligatis, neminem mortalium potuisse seruo tantam conferre felicitatem, & seruo quidem in carcerem detruso: nam & vinctus fui quōdam innocens, iniquè passus calumniam. Deus ille fuit, qui extremam calamitatem ac miseriam in summam vertit felicitatem; qui solus est Omnipotens. Id cū mihi persuasissimum sit, non est cur vos quicquam timeatis: deponite omnem sollicitudinem, & quantam maximam potestis, capite animis vestris latitiam atque voluptatem. Nunc propere redeundum vobis est ad patrem, ut à vobis potius quàm fama tam latum de me inuento nuncium accipiat. Solet enim fama velox esse, atque praecurrere.

Tum fratres certatim collaudabant Ioseph, alio aliam eius virtutem pradicante, clementiam, caritatem, & prudentiam: pietatem verò eius omnes, uno ore in cælum efferebant, felicem euentum ad Deum auctorem referentes, & pristinos casus ferentes aequo animo. Nec minùs illi mirabantur insignem eius modestiam ac patientiam: qui neque seruicus malè unquam locutus est de fratribus suis, tanquam perfidis sui venditoribus: neque in carcerem detrusus, pra dolore ullum secretum effutit: neque tam longo tempore inter vinctos agens, ut miseri solent, suum detexit infortunium. Ac ne tunc quidem, cū vel Eunuchis, vel Regi somnium interpretaretur, occasionem ceperit aperiendi suam ingenuitatem. Immo ne tunc quidem, cū vicariam Regis potestatem accepit, vniuersa praefectus Aegypto, quicquam de sui generis nobilitate induxit: ut saltem ignobilitatis atque obscuritatis opinionem à se amoliretur, docēs non vernam se esse, sed honesto & claro natum genere: verum infidijs quorundam domesticorum in grandes arumnas ac miseras deuolutum. Ad has laudes accedebat commemoratio & admiratio equitatis, prudentia ac dexteritatis eius in publicis muneribus obeundis: Conferentes enim eum cum vulgata aliorum magistratuum arrogantia & imperitia, mirabantur ostentationis & pompae in viro tam egregio contemptum: & quòd alienus ab omni maleficio tragico, quamuis potuisset ipsos mox in prima profectione agnitos opprimere, aut certe fame pereuntibus frumentum non praebeere, adeo poenam omnem ab ipsis abstinerit, ut tanquam bene de se meritis daret munera, redditis frumenti pretio quod attulerant.

In

In tantum porro, perfidie atque impietatis fratrum Ioseph patratum quondam scelus latuit omnes, ut optimates Aegypti Ioseph gratularentur fratrum suorum praesentiam, quasi tum primum venissent. Quibus illi hospitaliter ac liberaliter acceptis, rem indicarunt suo Regi prope, ita ut omnia plena essent gratulationibus, & publica latitia: non aliter sanè, quàm si felici quopiam frugum prouentu praesens fames in abundantiam esset commutata. Rex, cognito, patrem Ioseph adhuc esse superstitem, & numerosam illi esse familiam, hortatus est ut in Aegyptum uniuersi commigrarent, uberrimam Aegypti partem eis se donaturum pollicitus. Moxq; Ioseph multa carpeta & plaustra pretiosis vestibus, multoq; auro, & argento plena, prater frumenti copia, & iumenta ad subuectionem vsui futura, multum item atque honestum dat famulitium, ut patrem securè & commodè ad se deducant. Haecenus ex Philone.

Non poterant respondere fratres nimio timore perterriti. VERS. 3.

TIMOREM illis maximum faciebat tum conscientia tanti sceleris contra Ioseph commissi: tum contèplatio potentiae Ioseph à quo facilè quocunque vellet ille modo, & quocunque vellet supplicio, puniri possent. Ingès porro timor rigentes facit homines, ac stupentes, & taciturnos, & quasi mutos. Cuius rei causam huiusmodi reddit B. Thomas, sanè quàm probabilem ex Aristotelis doctrina in Problem. tradita, depromptam; Timor, inquit, prouenit ex imaginatione alicuius mali imminantis, quod difficulter repelli potest. Quod autem aliquid difficulter possit repelli, prouenit ex debilitate virtutis; virtus autem quanto est debilior, tanto ad pauciora se potest extendere, & ideo ex ipsa imaginatione quæ facit timorem, sequitur quædam contractio caloris & spiritus, & hinc retentio vocis. Sicut enim in morientibus, natura propter virtutis debilitatem ad interiora se recipit: & sicut in ciuitatibus, cum ciues valdè timent externum hostem, retrahunt se ab exterioribus, & recurrunt quantum possunt ad interiora, ita in timentibus calor cum spiritibus ad interiora contrahitur. Hoc porro interest inter iratos, & timentes: quòd in iratis propter calorem, & subtilitatem spirituum, qui proueniunt ex appetitu vindictæ, interius fit spirituum motus ab inferioribus ad superiora, & ideo congregantur spiritus & calor circa cor: ob idque fit, ut irati reddantur prompti & audaces ad inuadendum. At verò in timentibus, spiritus mouentur à superioribus ad inferiora propter frigiditatem, quæ crassiores facit spiritus. Hæc autem frigiditas accidit ex imaginatione defectus virtutis: Quocirca in timentibus non multiplicatur calor, & spiritus circa cor, sed magis à corde refugiunt, ideòque timentes non promptè inuadunt, sed magis refugiunt.

*S. Thomas 1. 2
q 44 art do-
3. docet cur ti-
mentes conti-
nescent.*

*Differentia
iratorum, ab-
que timentium.*

*Cur dolentes
clamare, ti-
mentes autem
silere soleant,
ex Aristot.*

Hoc item differunt timentes à dolentibus, quòd dolentes in vocem prorumpunt, timentes autem non emittunt vocem, sed magis redduntur taciturni. Cuius rei causam reddit hanc Aristoteles in Problematum sectione 27. Problemate nono: Quam ob causam, inquit, cum & metus & dolor, quædam sit ægritudo, qui dolēt, clamant: qui metuunt, silent: An qui dolent suum retinent spiritum? Is verò vniuersus erumpens cum clamore emittitur: Metuentibus autem corpus refrigeratur, calorque ima petit, qui spiritum mouet. Quò igitur hic se contulerit, ibidem spiritum potissimum excitabit: quapropter venter eorum qui metuunt, obcrepare solitus est. Vox autem est spiritus sursum versus elatus, partibus quibusdam, ceu instrumentis conficiendus & absoluentus. Causa verò cur homines dolentes suum retineant spiritum, est, quòd omnes inditis à natura præsidii cum affecti detrimento aliquo sumus, sine vlla cogitatione, naturali ductu & instinctu vti solemus. Idemque in cæteris omnibus videre est animantibus: aliæ namq; cornibus, aliæ dentibus, aliæ ungulis repugnant, seseque defendunt. Atqui dolores, vel omnes, vel plurimos calor adiuuat, quem profectò is augeat, qui suum cohibet: calefacit enim calor incitabula, contracto introrsus calore per spiritum, atque excoquit. Hactenus ex Aristotele. Multiplicatis itaque spiritibus introrsum atque calore, necesse est, vt emittantur per vocem, & quasi exhalentur: quapropter dolentes vix continere se possunt quin clament. At verò in timentibus fit motus interioris calor & spirituum à corde ad inferiora, vt dictum est. Et ideo timor aduersatur formationi vocis, quæ fit per emissionē spirituum ad superiora per os. Et hinc fit, vt timor tacentes faciat: & item vt corpore membrisq; tremētes reddat, vt disputat Aristoteles in supradicta Sectione, Probl. sexto & septimo.

VERS. I.
& 6.

Nolite pauere, neque vobis durum esse videatur quòd vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum, qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum vniuersæ domus eius, ac principem in omni terra Ægypti.

EX T E N V A T Ioseph, quoad eius fieri potest, peccatum fratrum suorum, vt eos præ nimio timore consternatos animis, omni liberet formidine. Iubet enim cogitare eos, non quid ipsi, quantumve peccauerint; sed quantum in bonum conuerterit Deus ipsorum peccatum. Ex illo enim, licet improbo eorum facto secutum erat, vt & ipse Ioseph maximam gloriam & potentiam adeptus esset; & vt ipsi, omnisque paterna familia, plurimæque gentes à miserrimo interitu famis, per ipsius prouidentiam & sapientiam conseruatæ fuissent.

Varia porro fuerunt apud Veteres exousationū genera, quibus inuicē utebantur

vtebantur, si quid diffidij, vel offensæ, vel cuiuspiam detrimenti aut calamitatis exortum esset, cuius iam pæniteret, & obliuionem in perpetuum capere vellent. Non enim mala, quæ acciderant, ipsis assignabāt, & imputabāt, sed vel externis causis, vel superioribus principiis, à quibus res mortalium arcano consilio disponderentur, & ad fines, incogitatos homini destinarentur. Ab Homero inducitur Priamus sedens in mœnibus vr̄bis Troiæ, & ad se vocans Helenam, atque eam appellans, eam sibi filiam: calamitatem verò belli Troiani, atque imminens exitium vr̄bis & imperij sui, nō imputans illi, sed fati & Diis. Hæc enim verba illum cum Helena loqui facit:

*Homerus.
Iliados 7.*

--- Neque enim te diua malorum

Arguerim: superis fatis fors ista senecta

Debita erat nostra, & Tencri lacrymabile bellum.

Apud Græcos antiquitus prouerbij loco erat; Ate Homérica: quam ille Deam facit, noxas, & turbas, & diffidia, aliáq; mala inferentē atque immiscentem rebus mortalium, eamque dicit peracribus esse oculis, ac præuolocibus pedibus, insuperabili robore, inimicam, exitialemque mortalibus. Cum igitur inter amicos vel sanguine iunctos mali quidpiam excitatum erat, quod sanare ac tollere vellent, ad istam Homericam Atem referebant, dicentes, non illorum hominum consilio, & voluntate id accidisse, sed Ates malignitate contigisse.

Ioseph igitur, vir scilicet pius, & res mortalium plerumque quidem occulto, semper autem iusto, rectoque Dei iudicio & consilio disponi, administrari, & geri probè intelligens, quod à fratribus suis contra se actum fuerat, arcano Dei cōsilio imputat: qui magna sæpe mala in longè maiora bona pro infinita sua bonitate, & sapientia, potentiáque mutare solet. Hoc enim proprium est diuinæ bonitatis & sapientiæ, vt ipsis etiam malis bene vtatur, conuertendo ea ad rectitudinem alicuius ordinis: nō enim potest hominum consilio aliquo, vel potentia impediri diuina prouidentia, sed qualitercunq; homo per malum recedere à Deo conetur, rursus per alium ordinem necessariò ad eum relabatur. Scitum enim valdè est meritòq; celebratum quod egregiè doctus & disertus Boëtius lib. 4. de Consolatione Philosophica, sub finē sextæ Prose scriptum reliquit hisce verbis: Sola est diuina vis, cui mala quoque bona sunt, cum eis competenter vtendo, alicuius boni elicit effectum. Ordo enim quidā cuncta complectitur: vt quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem, licet in alium, tamen in ordinē relabatur: nequid in regno prouidentia liceat temeritati. Naturarum quippe omnium conditor Deus, ad bonum dirigens, cuncta disponit: dūmque ea quæ protulit in similitudine retinere festinat, malum omne de rei publicæ suæ terminis, per fatalis seriem necessitatis eliminat. Quo fit, vt quæ in terris redundare creduntur, si disponentem prouidentiam spectes, nihil vsquam mali esse comperias. Sic Boëtius.

Praclara Boëtij sententia de efficacia diuinæ prouidentia, etiam mala vertentis in bonum.

3 Super illis autem verbis: *Qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum vniuersæ domus eius, & principem in omni terra Aegypti*, annotauit hoc

Caietanus: Voluit, inquit, Rex Pharaon, vt Ioseph, quasi esset pater ipſius, curâ haberet domus & regni ſui. Itaque Ioseph relatiuè ad Pharaonem, fungebatur officio paterno: relatiuè autem ad familiam & domum Pharaonis, fungebatur officio domini: relatiuè autem ad terram Aegypti fungebatur officio Principis. Et hoc ipſum ab initio cōstituerat & decreuerat Pharaon. cū primū exaltauit Ioseph: dixit enim ei, vt ſuprà Gen. 41. scriptū est: *Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: ecce constitui te super uniuersam terrā Aegypti vno tantū regni ſolio, te precedam.* Ex ſupradictis porrò verbis Ioseph, quib. dixit se eſſe velut patrem Pharaonis, quidam coniecturā faciunt, Pharaonem fuiſſe tunc adoleſcentē, cui Ioseph, vir nempe humanarū & diuinarum rerum conſultiſſimus, tanquam pater acceſſerit, à quo bene adminiſtrandi regni formulam acciperet, & cuius prudentia in dubiis & arduis rebus regeretur. Magnis namque principibus, ob ætatem cōſilio & prudentia minimè pollentibus mos fuit apud veteres viros adiungere ſcientiā rerū humanarum præſtantiſſimos; qui Principibus bene viuendi, & dicendi, & agendi magiſtri, & quaſi patres eſſent. Apud Homerum legimus Achilli datum eſſe Phœnicem: Agamemnoni, fuiſſe Vlyſſem, Neſtorem, & Chalcantem: Dario Zopyrum: Epaminondæ Lyſiā: Platonem Dioni: Ariſtotelē Alexādro: Zenonem Antigono: Senecam Neroni. Quanquā illud, *quaſi patrem Pharaonis*: nō tam ad tene-ritudinem, atque infirmitatem ætatis Pharaonis, quā ad excellētiam prudentiæ & ſapiētiae Ioseph referri debet: propter quam Pharaon cum quaſi patrem reuerbatur & obſeruabat: eiūſque cōſiliis lubens regebatur, monitiſq; eius & documētis, nō ſecus ac paternis præceptis obtemperabat. Nimirum fortunati Principes, quibus probos ac prudētes habere cōſiliarios, & quaſi vitæ, & ſui, aliorūque regiminis magiſtros contingit, & quorum ipſi ſententias libēter audiunt, & ſequuntur.

VERS. 16.

Et gauisus eſt Pharaon, atque omnis familia eius.

CREDIBILE eſt, duas ob cauſas Pharaonem vehementer 4
eſſe gauſum: tum quòd valdè amabat Ioseph tam propter
eximias virtutes eius, & naturales, & morales, & superna-
turales, quā propter ſumma eius in vniuerſam Aegyptum
merita: tum quòd audiens, fratres Iōſeph eſſe viros ingenuos, & claro
genere natos, & multis animi atque corporis virtutibus inſignes, gau-
debat deletam eſſe notam ignobilitatis atque obſcuritatis Ioseph, quæ
gloriam eius nonnihil apud Aegyptios inſuſcabat. An verò gaudium
Aegyptiorum, præſertim verò magnatum & aulicorum Regis, fuerit
verum, ac ſincrum, an fucatum & ſimulatum, quo ſcilicet gaudenti
Regi ſimiliter & ipſi gaudentes gratificarentur, incertum eſt, meritò-
que in dubium verti poſſet. Nam ſi ex eo, quod fieri plurimum ſolet
in aulis Principum, facere iudicium velimus de gaudio iſtorum Aegy-
ptiorum, non temerè credi poſſet, illos non ex animo, ſed fictè, adula-
torum

*An gaudium
Aegyptiorum
de aduētū fra-
trum Ioseph,
fuerit verum,
an ſimulatū.*

torum more (qui nunquam apud Principes desunt) vultu magis & in speciem gaudium prætulisse, quàm concepis-
 se, ac gessisse animo. Mos enim est Aulicorum, alios invidere aliis, sed iis maximè, qui ex humili conditione ad altissimum honoris gradum quasi repente prouehuntur: obscurorum enim hominum vel repentina, vel nimis festinata ad honores prouectio semper inuidiosa atque odiosa fuit. Si tales fuere proceres Aegypti erga Ioseph, verisimile est, eos non seriò & sincerè, atque ex suo sensu lætatos esse, sed induisse vultu lætiti-
 am, vt regi placerent. Est enim adulator propè vt speculum, quod omnium in se colorum atque formarum imagines accipit: adulator itidem eorum quibuscum viuit, affectus omnes in seipso simulat, & quasi effigiat, gaudens, dolens, irascens, metuens, denique ad omnia sese componens & transformans, vt affectum viderit, cui adulari in omnibus instituit.

Mos Aulicorum.

Mihi tamen similis vero fit, gaudium illud Aegyptiorum syncerum & verum fuisse: atque hoc esse permagnum argumentum atque testimonium præstantissimæ virtutis & humanitatis, & suauitatis morum, & dexteritatis in agendo, & modestiæ in administrando imperio ipsius Ioseph: quòd homo alienigena, & vt putabatur, seruilis conditionis, subito ad summam potentiam & gloriam, secundum regem, elatus, omnibus tamen proceribus Aegypti, omnibusque aulicis carissimus esset. Quis enim nesciat, quàm intestino odio inter se dissideant aulici, & quahtopere inter se clam inuideant, & oderint; certatimque contendunt primum obtinere apud Principem beneuolentiæ gratiæque locum? Thra-
 so ille Terentianus, cum singularem erga se Regis beneuolentiam & gratiam iactabundus prædicasset, mox de aulicis subdit:

Terentius in Eunuch.

Inuidere omnes mihi: mordere clanculum.

6 Magnæ profecto virtutis & felicitatis est, vt cum omnes honore ac potetia superes, omnibus tamen nihilominus iucundus & charus sis. Quibus autem artibus soleant istiusmodi homines aliorum suorum rivalium & quasi competitorum non solum inuidiam atque odium declinare, sed etiam beneuolentiam & gratiam demereri, paucis verbis docuit Simon ille Terentianus in persona sui Pamphili, hæc de eo dicens:

In Andria.

*Sic vita erat, facile omnes perferre, ac pati
 Cum quibus erat, cumque una his se dedere:
 Eorum obsequi studiis, aduersus nemini:
 Nunquam praponens se aliis. Ita vt facillimè
 Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.*

Ad hunc locum credibile est vitam suam instituisse Ioseph, vt Aegyptiis, cuiuscunque essent conditionis, bene volendo, benèque, quoad posset, faciendo, & fauendo, gratissimus esset omnibus, ideòque & gaudium eius verè gauderent, & lætissimo fratrum eius aduentu etiam ipsi vehementer lætarentur.

Ego

Ego dabo vobis omnia bona Ægypti. *Versu decimo octauo.*
Et paulò infra Versu vigesimo. Omnes opes
 Ægypti vestræ erunt.

ON fuit hæc promissio Pharaonis, vituperandæ prodigali-
 tatis, sed perfectæ ac summè laudandæ liberalitatis. Illud
 enim cum primis obseruandum est in liberalitate, vt bene-
 ficia potissimum in eos qui digni sunt, & de nobis bene-
 meriti, conferantur. Quis autem beneficentia Pharaonis dignior in
 Aegypto erat, quàm Ioseph? Aut quis meliùs de Rege, & regione vni-
 uersâque gente illa meritis fuerat? Dederat Ægyptiis nō opem tantum,
 sed consilium quo septennem famem depellerent: forètque Aegyptus
 sola frugibus abundans, ceterisq; gentibus fame laborantibus, ac mi-
 serè pereuntibus, quasi horreum totius Orientis, quo scilicet ex vicinis
 regnis frumentatum veniebant plurimi. Adice, quòd singulari provi-
 dentia Ioseph, fiscus regis maiorem in modum auctus fuerat; omniq;
 terra Aegypti possessioni regis atque dominationi, ipsis etiam volenti-
 bus ac lubentibus Ægyptiis, subiecta fuerat. Hæc omnia prudèter cum
 animo suo reputans, atque æstimans Pharaon, non solùm in Ioseph tot
 tantorumque bonorum auctorem liberalis esse voluit, sed in patrem &
 fratres eius, omnemque familiã, liberalitatis suæ fontes deriuari opor-
 tere iudicauit: indignū. n. censebat vt fame laborèt qui à fame liberaue-
 rant Aegyptum: neque honestū esse, vt famelici, more aliarum gētium
 in Aegyptum venirent frumentatum; qui aliis gentibus, vt eò frumētū
 emendi causa venirent, per Ioseph pręstiterant: neque ferendum esse, vt
 illi bonis Ægyptiis frui non possent, qui eorum bonorū causa fuissent.

Lyrano.
Thostatus.

Est opinio Hebræorum, quam in hoc loco Lyrano, & Thostatus re-
 ferunt, Pharaonē dicentē verba illa, *Omnes opes Ægypti vestræ erunt*, in-
 scientē, sed à Spiritu sancto motū prophetasse spoliationem bonorum
 Aegypti, quā post ducētos & quindecim annos facturi erāt Hebræi, cū
 ex Aegypto, duce Moyse, discesserunt, sicut in lib. Exod. cap. 12. scriptū
 est. Pharaon itaque dicēs illa verba, significare volebat, cognatos Ioseph
 omnium bonorū Aegypti fore participes. at Spiritus sanctus, qui eum
 ad talia verba dicenda mouebat, significare volebat, futuram post duo
 secula bonorū Aegypti spoliatiōē per Hebræos, quos seruitute Aegy-
 ptia liberaurus erat, sicut ipse prędixerat Abrahæ Genes. 15. Dictū
 igitur illud Pharaonis propheticum fuit, ipse tamen propheta nō fuit,
 quia non intelligebat verba quæ dicebat secundum istā significatiōē.
 Quemadmodū Caiphas, vt est apud Iohan. ca. 11. dicens verba illa: *Ex-*
pedi ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat prophetasse
 dicitur, quia Christus moriturus erat pro redemptione & salute huma-
 ni generis, quia tamen ipse neque hoc intendebat, neque intelligebat,
 non propterea verè potest dici propheta. Et hæc quidem pro ista opi-
 nione Hebræorū dicta sint. Quā tamen non immeritò cōfutat Thosta-
 tus. Bona enim illa, quæ ab Aegypto recedentes Hebræi abstulerunt

Aegy

Aegyptiis nec tot, nec tāta fuēre, vt verē dici posset, abstulisse eos omnes opes, & omnia bona Aegypti. Siquidem Hebræi non habitabant sparsē per vniuersam Aegyptum, sed habitabant tantū separatim in terra quadam, quæ vocabatur Gessen, & ab Aegyptiis qui mixti cum Hebræis inibi quoque habitabant, bona illa commodatō acceperunt, non autem ab aliis Aegyptiis, nisi fortē ab iis qui in vicino & proximo erant.

- 7 Super illis autem verbis: *Quibus dedit Ioseph plaustra & cibaria in itinere.* Versu 21. non est silentio inuoluendum B. Hieronymi vtile quoddam annotamentum. Sic enim scribit in Traditionibus in Genesim super hunc locum: Verbum Hebræum *zeda*, quod hīc omnes ore confonso *זֵדָה*, id est, cibaria, vel sitarcia interpretati sunt; in Psalterio quoque habetur. Vbi enim nostri legunt *Viduam eius benedicens benedicam*, licet in plerisque codicibus pro *vidua*, hoc est, pro Græca voce *χήρα* nonnulli legant *זֵדָה*, in Hebræo est *zeda*, id est, *cibaria eius benedicens benedicam*. Porro *זֵדָה* venationem magis potest sonare, quā fruges. Tametsi moris sit Aegyptiorum, *זֵדָה* etiam far vocare, quod nūc etiam corrupto vocabulo Aegyptij nūcupant atherā. Sic B. Hieronym.

Dimisit ergo fratres suos: & proficiscentibus ait:
Ne irascamini in via.

- 8 **VAERITVR**, cur Ioseph hoc solum abeuntibus fratribus pręceptum dederit. Thomas Anglicus huiusmodi reddit rationem. Dixit hoc Ioseph fratribus probē sciens, vitium hoc rixandi & altercandi difficulter in via ab his qui faciūt iter, vitari posse. Concitatio enim corporalis motus, & lassitudo ac molestia corporis ex itinere, & communis libertas atque garrulitas iter facientium dant sępe occasionem inuicem altercandi & rixandi. Sic ille. Verū multo credibilius est, multoq; cōuenientius & grauitati ac prudentiæ Ioseph, & ingeniū ac moribus fratrum eius, id quod à multis & grauib; viris proditū est. Nimirum pręuidebat Ioseph, quod indubiē futurum erat, vt fratres eius in reditu contenderent inter se, & altercarentur super venditione sua, quis ipsorum magis, minūve culpabilis fuisset, & idcirco magis minūve timere sibi deberet à Ioseph. Enimverō hoc pleriq; ingenio sunt, vt rectē factorum gloriam, quisq; ad se trahere, sibi que vindicare studeat: si quid contrā perperam, vel errore, vel stultitia admissum est, id quisque amoliri à se, atque in alios transferre conetur. Erant fratres Ioseph, quātum ad eius venditionem, non in eadem, omnes causa: quapropter vt sibi quisque bene vel malē conscius erat, ita vel spem, vel metum animo concipiebat. Et Ruben quidem extra omnem erat noxam, quippe qui perpetuus fuerat salutis Ioseph defensor, & necis eius dissuasor ac detestator. Iudas verō, cuius permagna erat apud ceteros fratres auctoritas, vt Ioseph ab interitu asfereret, venditionem eius, quasi minus malū, persuasit fratribus. Ceteri fratres, vno omnes calculo mortem Ioseph decreuerant: quocirca

Comment. in Gen. Tom. 4.

c c c

peiori erant conditione, maioriq; in metu. Hoc igitur cum prudentissimum virum Ioseph minimè lateret, ut rixarum ac iurgiorum quæ inter fratres excitari poterant, causam omnem præcideret, sapienter, & amanter, & salubriter, abeuntes cohortatus est ad vitandas in reditu rixas & altercationes, colendamque mansuetudinem, & mutuam beneuolentiam.

Chryso. Hoc autem quod diximus non obscurè significauit etiam Chryso. hom. 64. in Genes. hæc ipsa verba perpendens. *Ne irascamini in via.* Vide, inquit, præclaram mentem Ioseph, & sanctissimos eius mores: non solum ipse remisit iram, & iniuriam fratribus, & à criminibus eos liberauit: sed & ipsos admonuit, ne irascerentur in via, nec de his quæ fecerant, inter se contenderent. Nam cum steterunt ante Ioseph, dixerunt: *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum*: Et Ruben dicebat illis: *Nunquid non dixi vobis, Nolite pescare in puerum, & non audistis me?* Multo igitur magis verisimile erat quòd in via inter se altercaturi & rixaturi essent: propterea reprimens eorum iram, mutuamque contentionem, dixit eis, *Ne irascamini in via*: sed cogitate, quòd ego crimen vestrum, non pro crimine vindicauerim, sed gratuito condonauerim: vos itidem decet super eo non inter vos rixari, sed mutua vos beneuolentia complecti. Quis pro dignitate admirari queat huius viri virtutem, qui nouæ legis philosophiam, tanto ante & perfectè cognouit, & cumulatè adimpleuit? Nam quod Christus docuit discipulos. *Diligite inimicos vestros*: hoc ipsum Ioseph, & multo amplius fecit. Non enim solum tantam declarauit charitatem erga eos qui se occidere uoluerunt; sed omnia fecit, ut demonstraret eis quòd nihil in se peccauerant. Non vos, inquit hæc mihi fecistis, sed Dei erga me prouidentia hæc fieri disposuit, ut mihi somniorum meorum euentus cōcederetur. O sapientiæ excellentiam! O magnitudinem beneuolentiæ! O dilectionis Dei largitatem! Sic Chrysostomus. Idem, sed breuibus, *Rupertus*. Ne, inquit, irascamini, aut rixemini, ne dum alius alio iustior, vel innocentior videri vult, & à se in alium crimen depellere contendit, inuicem prouocetis, & contra inuicem diuidamini. Sic ille.

VERS. 28. Cùmque vidisset plaustra, & vniuersa quæ miserat Ioseph, reuixit spiritus eius: & ait, Sufficit mihi, si adhuc Ioseph filius meus viuít: vadam, & videbo illum antequam moriar.

SCRIPTOR A hoc loco ait, accepto nuncio de filio suo Ioseph, non solum viuente, verum etiam quodammodo regnante in Aegypto, tanto Iacob esse gaudio completum, ut quasi ex mortuo reuocatus esse videretur ad vitam. Antea enim præ mœroris & doloris magnitudine, tanquam mortuus videbatur: postea verò in locum mœroris lætitia etiam maiore succedente, visus est reuixisse spiritus eius. Hanc ego in Iacob mutationem animi minimè miror: potius, eum tãto & tam repentino gaudio completum, non

non defecisse spiritu, atque animam exspirasse. Etenim in Romanis Annalibus scriptum legimus, quo tempore Caninensis cædes Romani exercitus ab Annibale facta est, anum matrem, nuncio de morte filij allato, luctu atque mœrore affectam esse. Sed is nuncius verus nō fuit: & filius eius, non diu post ex ea pugna in urbem rediit. Quo repente viso mater, copia atque turba, & (vt Gellianis verbis utar) quasi ruina incidentis inopinati gaudij oppressa, exanimataque est.

Gell. li. 3. c. 15.

- 10 S. Chrysostomus pro eo quod nos legimus. *Renixit spiritus eius*, ita citat hunc locum: *Reexcitatus est senex decrepitu, terram spectans*. Et sic interpretatur: Quid est, *Reexcitatus est*? sicut ignis in lucerna, quando deficit olei alimonia, & iam extinguitur; si parum quis olei infuderit, repente quod extingui putabatur, clariorem emittit lucem: ita & senex ille præ tristitia extingui videbatur: Sic enim de eo dixit Scriptura *Noluit consolationem accipere dicens, Descendam lugens in infernum*. Vbi autem cognouit quod viueret, & quod dominaretur in tota Aegypto, & vidit plaustra, quasi reaccensus est, & iuuenis ex sene factus est. Deposuit mœroris nebulas, dispulit cogitationum tempestatem, & in magna tranquillitate constitutus est. Hæc autem, omnia eo destinabat ac dispensabat Deus, vt iustus laborum suorum consolationem acciperet, & particeps fieret fœlicitatis filij sui; & præterea vt somnium impleretur illud, quod ipse interpretatus dixerat: *Nunquid veniemus ego, & mater tua, & fratres tui, vt adoremus te?* Hæc Chrysostomus.

Genes. 37.

- 11 Audiamus etiam super hoc ipso loco Genesis breuiter ita disserentem Rupertum: Cum est nunciatum Iacob, ~~quod~~ eum eius Ioseph viueret, & dominari in omni terra Aegypti; subdit Scriptura, eum quasi de graui somno euigilantem, non credidisse tali nuncio. Quomodo autem tantæ rei pater nuncium acciperet, ait Rupertus, compendio Scriptura pulchrè sic expressit, vt nullo verborum circuitu melius explicari potuerit, *Quasi de graui*, inquit, *somno euigilans*. Qualis enim astat, qui de graui somno repente excitatus, euigilat? Attonitus utique, & stupidus ad intelligendum, vel ad respondendum, segnis & hebes, præmortuis sensibus. Vnde protinus cum necdum credenti referrent omnem ordinem rei, & ille vidisset plaustra, & vniuersa quæ miserat, eadem proprietate vtens Scriptura dixit de eo, *Renixit spiritus eius*, id est, Discernendi facultatem recepit, vt multitudinem gaudiorum suorum capere posset, & rationem habere cum eis sciret: quorum nempe repentinus aduentus, imparatum, nihilque tale opinantem, magna inundatione oppressisset. Sic Rupertus.

Rupertus lib. 9. in Genesim cap. 14.

- 12 Oleaster illud, *Quasi de graui somno euigilans*, ex Hebræo ita vertit: *Et cessauit cor eius*. Scilicet à naturali motu suo. Verbum enim Hebræum *pug* non plenè notum est Hebræis: ex variis tamen bonisq; cōiecturis, significare videtur idem quod cessare & quiescere. De quo Rabbi Abraham in Cōmentariis Habacuc primo, vbi hunc locū citat, ita scribit: Omni tempore quo viuit homo, pulsatur cor eius in medio ipsius. Sed quando dixerunt Iacob, Filius tuus Ioseph viuit: tacuit cor

Oleaster.

Rab. Abraham.

eius & non pulsabat, quia territus conturbatusque erat, vnde inferius dicitur, spiritum eius reuixisse. Sic iste Rabbinus, referente Oleastro.

Hebraeorum
Commentum.

Paraphrasis Chaldaica pro *renixit spiritus eius*, sic habet ad verbum: 1,

Quienit Spiritus sanctus super Iacob patrem ipsorum. Hoc exponentes Hebraei, tradunt ex eo tēpore, quo Iacob trīstari & dolere cōepit de amīso Ioseph, vsque ad hoc tempus quo nūncium accepit de vita & potentia eius, non fuisse eum afflatum Spiritu prophetico. Cuius rei hanc reddunt causam: quōd Spiritus sanctus non manet in hominibus trīstibus, & dolentibus, & ignavis: ignauum namq; reddit trīsticia & dolor: sed in alacribus & strenuis, & expeditis. Vnde vulgō apud illos hæc est iactata sententia: Spiritus sanctus non quiescit nisi super hominem alacrem. Atque ob hanc causam videre est, omnes fermē prophetas fuisse potius iuuenes, quā senes: quōd iuuenes promptiores sint & alacriores ad res pēragendas: senes verō plerumque cunctabundi & tardi, & pigri sunt. Excipere tamen oportet Moysē, & Aaron, qui in senectute sua, supergressi iam octogēsimum annum, diuino spiritu excellenter prādicti sunt: Verū hoc singulare, quid fuit, & quasi miraculo assignandum. Quoniam igitur Iacob supra modum trīstabatur de amīssione Ioseph, ideo per illud tempus desijt in illo Spiritus prophetici operatio: ea verō redijt, cū Iacob, audito, Ioseph viuere & dominari, maximo gaudio completus est. Sic isti Hebrēi, quibus solemne est mira dicere sine vlla ratione & probatione, & fabulosis commentis mirandum in modum delectari.

* *

BENE-

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA

IN CAPVT

QVADRAGESIMVM SEXTVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob, adorato prius, cōsultōque Deo, proficiscitur in Aegyptum: quo, vna cum ipso intraverunt numero sexaginta septem. Fit latissimus Iacob & Ioseph in terra Gessen occurfus: pramonētque Ioseph fratres suos, vt se non aliam nisi pastorem colere artem, apud Pharaonem profiteantur.

ROFECTV'SQVE Israēl cum omnibus i
quæ habebat, venit ad Puteum iuramēti:
& mactatis ibi victimis Deo patris sui ²
Isaac, audiuit eum per visionē noctis vo-
cantem se, & dicentem sibi, Iacob, Iacob;
cui respondit: Ecce adsum. Ait illi Deus:
Ego sum fortissimus Deus patris tui: noli ³
timere, descende in Ægyptum, quia in gentem magnam faci-
ciam te ibi. Ego descēdam tecum illuc, & ego inde adducam ⁴
te reuertentem: Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos. Surrexit autem Iacob à Puteo iuramēti: tuleruntq; ⁵
eū filij cū paruulis & vxorib. suis in plaustris quæ miserat Pharaon ad portandū senē, & omnia quæ possederat in Terra Chanaam: veniūtq; in Ægyptū cū omni semine suo, filij eius & nepotes, filia, & cūcta simul progenies. Hæc sunt autem nomina ⁸

tttt 3

filiorum Israël, qui ingressi sunt in Ægyptum, ipse cum libe-
 9 ris suis. Primogenitus Ruben. Filij Ruben: Henom & Phal-
 10 lu, & Hefrō & Charmi. Filij Simeō Iachuel & Iamin & Ahod
 11 & Iachin & Sohar & Sauil filius Chananitidis. Filij Levi: Ger-
 son & Cath & Merari. Filij Iuda: Her & Onan & Sela & Pha-
 12 res & Zara. mortui sunt autē Her & Onan in terra Chanaam.
 13 Natique sunt filij Phares Hefrō & Hamul. Filij Issachar Tho-
 14 la & Phua & Iob & Semron. Filij Zabulon: Sared & Elon &
 15 Iahel. Hi filij Liæ quos genuit in Mesopotamia Syriæ cū Di-
 na filia sua, omnes animæ filiorū eius & filiarū triginta tres. Fi-
 16 lij Gad: Sephion & Haggi & Suni & Efebon & Heri & Arod
 17 & Areli. Filij Aser, Jamne & Iesua & Iessui & Beria. Sara quoq;
 18 soror eorū. Filij Beria: Hebel & Melchiel. Hi filij Zelphæ, quā
 dedit Labā Liæ suæ. Et has genuit Iacob sexdecim animas. Fi-
 19. 20 lij Rachel vxoris Iacob: Ioseph & Benjamin. Natiq; sūt Ioseph
 filij in Terra Ægypti, quos genuit ei filia Aseneth filia Phuti-
 21 pharis sacerdotis Heliopoleos: Manasses & Ephraim. Filij Bē-
 iamin: Bela & Bechor & Asbel & Gera & Naaman & Echi &
 22 Ros & Mophim & Ophim & Ared. hi filij Rachel quos genuit
 23. 24 Iacob: omnes animæ, quatuordecim. Filij Dan: Hufim. Filij
 25 Nephtali: Iasiel & Guni & Ieser & Sallem. Hi filij Balæ quā de-
 dit Labā Racheli filiæ suæ: & hos genuit Iacob: omnes animæ
 26 septē. Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cū Iacob in Ægyptū,
 & egressæ sunt de femore illius, absque vxoribus filiorum eius
 27 sexaginta sex. Filij autem Ioseph, qui nati sunt ei in terra Ægy-
 pti, animæ duæ. Omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ
 28 sunt in Ægyptū, fuere septuaginta. Misit autem Iudam ante se
 29 ad Ioseph, vt nunciaret ei, & occurreret in Gessen. Quò cum
 peruenisset, iuncto Ioseph curru suo, ascēdit obuiam patri suo
 ad eundem locū: vidēsq; cum, irruit super collū eius, & in-
 30 ter amplexus fleuit Dixitque. Pater ad Ioseph: Iam lætus mo-
 31 riar, quia vidi faciem tuā, & superstitem te relinquo. At ille lo-
 curus est ad fratres suos, & ad omnem domum patris sui: As-
 cendam, & nunciabo Pharaoni, dicāmque ei: Fratres mei, &
 32 domus patris mei, qui erant in Terra Chanaam, venerunt ad
 me: & sunt viri pastores ouium, curāmque habent alendo-
 rum gregum: pecora sua, & armenta, & omnia quæ habere
 33 potuerunt, adduxerunt secum. Cūmq; vocauerit vos & di-
 xerit:

34
 xerit: Quod est opus vestrum? Respondebitis: viri pastores sumus serui tui, ab infantia nostra usque in praesens, & nos & patres nostri. Haec autem dicetis, ut habitare possitis in terra Gessen: quia detestantur Aegyptij omnes pastores ouium.

P R A E F A T I O.

O S E P H V S libro primo *Antiquitatum*, enarrās historiam Iosephus.

huius capituli, hunc in modum scribit: Iacob cognito, non solum vivere filium suum Ioseph, quem tandiu luxerat, verum etiam cum magna gloria & potentia vivere, & secundum regem, dominari Aegypto, facile ista credidit: cogitans nimirum magnificentiam Dei, & singularem erga se favorem, tametsi aliquantisper, ut videbatur, intermissum: nec diu moratus, iter aggressus est, ad Iosephum properans. Vbi vero ad Puteum iuramenti venit, prout admodum Deo sacrificium obtulit; eius nimirum & consilium voluntatemque, super hac sua protectione nosse cupiens, atque eius etiam protectionem implorans. Timebat enim ne filijs suis, propter ubertatem Aegypti, eius regionis habitanda amore captis, posteritas sua non rediret in Chanaanam; iuxta Dei promissa, eam regionem occupatura: neve, inconsulto Deo, migratione praesenti facta, familia ipsius, clade aliqua afficeretur. ad hac ne forte ipse, priusquam Ioseph aspicere contingeret, ex hac vita excederet. Talia volutanti cum animo suo, & somno gravato, Deus per visionem astitit, cumque bis nominatim inlclamauit. Quo rogāte, Quisnam esset? An, inquit, non agnoscis Iacob, Deum, perpetuum tam tuum, quam tuorum Maiorum protectorem simul & auxiliatorem? Qui contra patris tui propositum, principem te constitui familia; & cum solus ires in Mesopotamiam, effeci ut coniugium nactus fortunatum, redires, & liberis multis, & facultatibus auctus. Incolumem etiā servavi progeniem tuam: & quem amisisse videbaris Ioseph filiū, ad tam sublime dignitatis fastigiū eucxi, ut non multum à rege Aegypti differat. Nunc quoque in hoc veni, ut me ducem istius itineris tui habeas: utque tibi prænunciē, Te inter manus dilecti Ioseph è vita exiturum, & posteritatem tuam, per multa saecula, potentem fore atque illustrem; occupaturamque terram, cuius ei possessionem & dominationem sum pollicitus. Hoc somnio bene animatus & confirmatus Iacob, fretusque tanto Dei praesidio, multo lubentius in Aegyptum cum filiis ac nepotibus suis properabat: hi autem erant in uniuersum Septuaginta. Eorum nomina, cum sint paulò duriora, non eram hic

hic adscripturus, nisi propter quosdam, qui nimis inscienter nos Aegyptios origine esse contendunt, non autem Mesopotamemos. Ergo Iacob filij fuere duodecim; & cetera, quae deinceps ibi subtexit Iosephus.

S. August.

S. Augustinus, quo tempore Iacob cum omni familia intrauit Aegyptum, quid eo tempore in orbe terrarum insigne ac memorabile contigerit, paucis verbis admonet, & tradit lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 4. & 5. ita scribens: Secundo anno septennis sterilitatis Aegypti, quae septennem fertilitatem proximè subsecuta est, Iacob in Aegyptum cum suis omnibus venit ad filium suum Ioseph, natus annos centum & triginta: cum Ioseph ageret tunc triginta & nouem, ad triginta scilicet quos agebat quando à rege honoratus est, additis septem ubertatis annis, & duobus famis. His porro temporibus Rex Argiuorum Apis, nauibus transuectus in Aegyptum, & cum ibi mortuus esset, factus est Serapis omnium maximus Aegyptiorum Deus. Cur autem post mortem non Apis, sed Serapis sit, hanc reddit rationem Varro: Nam quia Arca, in qua mortuus ponitur (quod omnes iam ὁ ἀρχαῖος vocant, Graecè dicitur οἶκος, & ibi eum venerari sepulchrum ceperunt, priusquam templum eius vllum esset exstructum, velut οὐρανός. primo, deinde una littera, ut sit, commutata, Serapis dictus. Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Aegyptus, in honorem Serapidis deliciis affluentibus alebat, quoniam eum sine sarcophago viuum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur. Quo bone mortuo, quoniam querebatur, & reperiebatur vitulus coloris eiusdem, hoc est, albis quibusdam maculis similiter insignitus: mirum quiddam & diuinitus sibi procuratum esse credebant Aegyptij. Sed non erat magnum Damoni ad eos decipiendos, phantasiā talis tauri, quam sola cerneret, ostentare vacca concipienti, atque praeferenti; unde libido matris attraheret quod in eius fatu iam corporaliter appareret, sicut Iacob de virgis variatis, ut oves & capra varia nascerentur, effecit. Quod enim homines coloribus & corporibus veris, hoc Demones figuris fictis facillimè possunt animalibus concipientibus exhibere. Hac Augustinus.

Origo superstitionis Aegyptiorum citra cultum eius bouis, qui vocabatur Apis.

Genes. 30.

Vnde factū sit, ut Hebraei paulò post egressum ex Aegypto, per turpissimam idololatriā caput vituli adorauerint.

Exod. 32.

Hic ego lectorem animaduertere cupio, quoniam cum Hebraei intrarūt Aegyptū, atque ibi per annos paulò amplius ducentos cōmorati sunt, veneratio & cultus illius bouis Aegyptij, qui vocabatur Apis, recens erat, idcirco, apud Aegyptios valdè religiosa & percelebris: ex eo factū esse, ut Hebraei, cum egressi sunt Aegyptū, & ad montem Sinai constitissent, in eā superstitionē, quā tantopere celebrari ab Aegyptiis viderāt, turpissimè prolapsi sint, caput vituli in similitudinē Apis diuino cultu adorantes.

Pro

Profectusque Israel cum omnibus, quæ habebat, venit
ad Puteum iuramenti.

3 **D**ECLARANDVM primò est, quĩnam locus fuerit, qui vocatur hĩc, Puteus iuramenti. Deinde cur in eum locum Iacob potissimũ iuerit sacrificatum Deo. Puteus iuramenti, propriè vocabatur nomine Bersabee, vt ex capite vigesimo primo, & vigesimo sexto Genesis manifestum est. Illic enim scriptum est: *Idcirco vocatus est locus ille, Bersabee, quia ibi uterque iurauit.* Hĩc autem sic est: *Et nomen urbi impositum est Bersabee usque in presentem diem.* Vox porrò *Bersabee* composita est ex *ber* quod significat puteum, & ex voce *sabe*, quod significare potest tam septem, quàm iuramentum: quocirca vocem Bersabee interpretari licet, & Puteum septem, & Puteum iuramenti. Et fortasse ad vtrumque significandum tale nomen impositum est, quòd circa Puteum illum, vtrumque inter Abimelech & Abraham factum est. Nam & septem agnas electas Abraham dedit Abimelech, in testimonium quòd ipse fodisset puteum illum: & inde vocabatur Puteus septem. Et item iuxta eundem puteum, Abimelech, & Abraham inter se sc̃dus, adhibito iureiurando, percusserunt; ex quo appellatus est Puteus iuramenti. Ex illo autem puteo ciuitas similem traxit appellationem, vt & ipsa diceretur Bersabee. Erat autem illa ciuitas, vltima totius terræ promissionis versùs Austrum, & iuxta Geraran metropolim Palæstinorum; & vicina magnæ illi solitudini, in qua diu oberrantes Hebræi versari sunt. Sed plura super hac ciuitate diximus in Tertio Tomo Commentariorum nostrorum in Genesim super cap. 22. Num. 23.

Quis locus fuerit puteus iuramenti.

4 Verũ cur Iacob in eum præcipuè locum venit, vt ibi sacrificaret Deo, & de itineris sui successu eum consuleret? Duas causas reddit Thostatus. Etenim locus ille, ire volentibus ex vrbe Hebron, vnde Iacob discessit in Terram Aegyptum, quòd ire volebat, est in recta via. Sed potissima causa fuit illa, quòd mutatio status in hominibus, res est permagni momenti; maximè verò si quis è terra sua cum omni familia transmigret in terram longinquam, & alienam. Quam ob causam Iacob, incertus & dubius de huius profectionis successu, ad solitum sibi confugit subsidium; id autem erat, ad consulendum Deum, fusis precibus ad Deum, ritèque ac religiosè facto sacrificio, quemadmodum aliàs sæpe fecerat, magnum semper Dei præsidium & solatium expertus. Quoniam autem locus ille, qui vocabatur Puteus iuramenti, sanctus admodum & religiosus erat; ibi quippe auus eius Abraham erexerat altare, & inuocauerat Deum, vt suprà dictum est Genesis vigesimo primo; ibi etiam pater eius Isaac, similiter Deum religiosè coluerat, vt traditum est Genes. 26. propter hanc igitur tantam eius loci religionem & sanctitatem, in eo potissimũ Iacob Deum venerari, & de profectione sua consulere voluit.

Cur Iacob Deũ invocare & consulere voluerit potissimũ in eo loco qui dicebatur Puteus iuramenti.

VERS. 16. Audiuit eum per visionem nocte vocantem se, & dicentem sibi, Iacob, Iacob: Ego sum fortissimus Deus patris tui: noli timere, descende in Aegyptum: quia in gentem magnam faciam te ibi.

*Quam vim
habeat gemi-
natio illa Ia-
cob, Iacob.*

LLA quæ Græcè dicitur Anadiplosis, id est, Geminatio eius-
dem vocis *Iacob, Iacob*, triplicem hîc habuit vim: primò, ex-
citandi mentem Iacob, & aduertendi ad ea quæ dicturus ei
Deus erat, quò attentius ea perciperet, tum declarandi ma-

gnam certitudinem, & firmitatem eorum quæ dicenda ipsi erant: ac de-
mum demonstrandi celerem earum rerum euentum, esse cûmque. Ad
eundem nempe modum geminationem somnij, quod viderat Pharao, sù-
prà Genesis 41. interpretatus est Ioseph.

Iosephus.

Noli timere. Cur Iacob tunc profecturus in Aegyptum timuerit, tres
causas tradit Iosephus libro secundo Antiquitatum. Primam, ne posteri
eius, terræ Aegypti vbertatis amore capti, reuertri nollent in terram Cha-
naam, cuius illis possessionem Deus promiserat: Alteram, ne tam nume-
rosa familia, quam ducebat secum, insigni aliquo damno & calamitate
afficeretur: Tertiam, ne prius ipse vita excederet, quàm dilectum filium
suum Ioseph videre posset. Rupertus huiusmodi reddit causam. Iacob
cùm haberet spiritum propheticum, præuidisse quàm duram, & asperam,
& tyrannicam, simulque diuturnam seruitutem in Aegypto sui posteri
seruturi essent, quantaque difficultate ac labore essent ex Aegypto edu-
cendi, & ad possessionem terræ Chanaam perducendi. Neque enim ig-
norabat Iacob oraculum illud diuinum datum Abraham, vt suprà narrauit
Moses capite decimo quinto. *Scito prænoscens, quòd peregrinum futurum sit
semen tuum in terra non sua: & subiicient eos seruituti, & affligent eos quadrin-
gentis annis. Et ad præsignificandam horrendæ illius seruitutis magnitu-
dinem, præmissum fuerat: cûmque sol occumberet, sopor irruit super Abraham,
& horror magnus & tenebrosus inuasit eum. Et paulò infrà: Facta est caligo
tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens.* Hoc igitur
præuidens Iacob euenturum posteris suis in Aegypto, valdè timebat illuc
proficisci. Supradictis causis hanc item licet adijcere: Timebat vehemen-
ter Iacob, ne sui posteri ob diuturnam cum Aegyptij conuersationem, in
eorum impuriſsimos mores, & vanissimas, absurdissimasque superstitiones
degenerarent. Quod autem subditur, *In gentem magnam faciam te ibi,*

*Quomodo in
gentem magnam
multiplicati
suerunt in Ae-
gypto posteri
Iacob.
Exod. 12.
Deut. 10.*

verissimè, cumulatissimèque completum est. Nam cùm non intras-
sent ex familia Iacob Aegyptum ampliùs septuaginta, adeo multiplicati
sunt, vt cùm inde sunt egressi, eorum tantum qui ad bellandum erant ido-
nei, ampliùs sexcenta millia numerarentur, præter innumerabilem aliam
multitudinem, eiusdem tamen generis & stirpis, mulierum, paruulorum
& senum. Et hoc ipsum Dei beneficium reuocans in memoriam Hebreis
Moyſes dixit: *In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Aeg-
yptum, & ecce nunc multiplicauit te Deus tuus, sicut astra cæli.*

Ego

Ego descendam tecum illuc: & ego inde adducam te reuertentē. Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos. VERS. 4

7 **T** RIVM rerum, quas Iacob vehementer timebat, Deus ei metum hisce verbis penitus adimit. Timebat ille, ne in illa trāsmigratione & profectione in Aegyptum, aliqua sibi suisq; calamitas accideret: Hoc remouet Deus, dicens, *Ego descendam tecum illuc*. Quid autem, comite, & custode; ac protectore Deo, mali potest timeri? Timebat præterea ne posterius sui, terræ Aegypti amore capti, nollent postea in Terram Chanaan reuerti: Hoc etiam amolitur Deus illis verbis, *Et ego inde adducam te reuertentem*; quod propriè ad posteros eius pertinebat. Illud demum metuebat Iacob, ne prius ipse moreretur in itinere illo, quàm perueniret ad cernendum fruendumque filium suum dilectum posset: sed hoc eum metu liberat illis verbis Deus: *Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos*.

Ego descendam tecum illuc. Qui hæc verba locutus est patriarchæ Iacob, is erat secundum personam Angelus: prout autem repræsentabat auctoritatem eius, à quo missus fuerat, & cuius nomine ista loquebatur, appellatur in hoc loco Deus, & Deus fortissimus. Quapropter hoc: *Ego descendam tecum illuc*, si referatur ad personam Angeli, propriè accipiendum est. Angeli enim (licet aliter quàm homines) mouentur ex vno loco in alium locum, descendunt de cælo, & rursus ascendunt in cælum, & perambulant terram: quare poterat etiam cum Iacob descendere in Aegyptum. Sin autem referatur ad Deum, cuius nomine & auctoritate ille loquebatur, non potest illud, *Ego descendam tecum illuc*, propriè accipi: Cum enim Deus vbique sit præsens, cælum & terram, omniaque implens, non potest propriè dici, vel descendere aliquò, vel ascendere, vel aliquò ire: sed ista duntur figuratè de Deo, non secundum ipsum, sed secundum effectus ipsius. Nam quia Deus mansionem alicuius hominis in aliquo loco, vel descensum eius ex aliquo loco, vel profectionem eius in aliquem locum, custodit & regit, atque adiuuat; idcirco dicitur Deus manere cum illo homine, & discedere cum illo, & proficisci cum eo: & hac itidem ratione dicit patriarchæ Iacob, se descendurum cum ipso in Aegyptum.

Illud porrò: *Et inde adducam te reuertentem*, dupliciter exponitur, vel de ipso met Iacob, non quidem viuo; (nam post id temporis non amplius rediit in Chananitidè, sed mortuus est in Aegypto) verùm de ipso Iacob mortuo; corpus enim eius post mortem reportatum est in terram Chanaan; & sepultum in sepulchro Abraham & Isaac, iuxta Hebron, vt infra traditur Genesis quinq;agesimo. Hanc interpretationem multi sequuntur, quam tamen apertè verba illa excludunt, *Adducam te reuertentem*: hoc enim de cadauere Iacob aptè dici nequaquam potest; Reuerti enim est hominis viui, non mortui, qui portatur ab alijs. Altera igitur expositio commodior multo, & probabilior est, referri debere istud ad posteritatē Iacob, id est, ad Hebræos, quos post ducentos quindecim annos Deus

eduxit ex Aegypto, & reduxit ad terram Chanaā. Multa namque à Deo promissa illis Patriarchis, non ipsis, sed posteris eorum præstanda erant, exempli gratiā illud, *Dabo tibi terram hanc*, quod dixit Deus Abraham Genes. decimo tertio, & Isaac Genes. 26. & Iacob Genesis vigesimo octavo, non in illis tribus Patriarchis impletum est, sed multo post eorum mortem tempore in eorum posteris completum est.

Cæterum diligenter consideratæque pensanda sunt verba illa, *Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos*. Duplicem enim veterum morē circa morientes, hisce verbis tangit Moyses: alterum, claudendi morientium oculos; alterum, ut id fieret ab eo, qui mortuo coniunctissimus aut dilectissimus fuisset. Ac priorem quidem morem fuisse apud Romanos etiā Plinius. *Plinius*. sacrum, testatur Plinius libro 11. cap. 37 ita scribens: Morientibus oculos operire, rursusque in rogo patefacere, Quiritum magno ritu, sacrum est: ita more condito, ut neque ab homine supremum eos spectari fas sit, & coelo non ostendi nefas. Hæc Plinius. Eius autem consuetudinis satis profectò rectam & probabilem rationem Thostatus reddit huiusmodi, cum mortuus est quispiam, membra corporis frigescent, & rigescunt, atque obdurescent; ita ut commodè flecti & plicari, & componi non queant. Ne igitur partes corporis post mortem hominis deformes essent, statim ut quis moritur, dum etiam tunc calor aliquid est in corpore, clauduntur oculi eius à circumstantibus, & alia membra aptè componuntur; ne post cum iam frigidum cadauer factum fuerit, bene flecti & plicari & componi possint.

Thostatus.
Cur morientibus claudantur oculi.

Posterioris autem moris, ut morientium oculi clauderentur à coniunctissimis & dilectissimis personis, multa, claræque exstant apud Scriptores Ethnicos argumenta simul, & exempla. Hecuba Troianorum regina, & magnum humanæ infelicitatis exemplum, hoc, quasi magnum mortis suæ solatium, à filio suo Polydoro exoptat, quem tamen ignorat, an is vivat; sed à filia sua Polyxene vivere eum cognoscit, & supremo claudendi oculos ei morienti, officio functurum promittit.

Vinit, inquit, *præmetque mortua tibi lumina*.
Virgilius lib. 9. Vt est apud Euripidem in Hecuba. Et apud Virgilium, Euryali mater plantit se filio occiso operire oculos non potuisse.

--- *Nec te tua funera mater*

Ovidius in Epistolis. *Produxi, pressive oculos, aut vulnera lani.*

Et apud Ovidium, Penelope reuocat suum Ulysses in patriam; ut Laerti patri iam grandæuo, & morti proximo, supremum hoc persoluat officium.

Lucanus.

Respice Laertem, & iam sua lumina condas,
Extremum fati sustinet ille diem.

Apud Lucanum lib. 3. in Bello Iulij Cæsaris contra Massiliam, Argus quidam lethaliter vulneratus, patrem suum ætate iam fessum, cum fortè vidisset, hoc ab eo erga se officium expetiit:

---- *Tacito tantum petit oscula vultu,*

Inuitatq. patris claudenda ad lumina dextram.

Memora

Memorable in hoc genere videtur exemplum cuiusdam fœminæ, cuius oculatus fuit testis Valerius Maximus, id commemorans hisce verbis: Fortè tunc euenit, vt primariæ dignitatis fœmina, sed vltimæ iam senectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere vita deberet, veneno consumere se destinauit. Tunc igitur defusus Mercurio delibamentis, & inuocato eius nomine, vt se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret partem: cupito haustu mortiferam traxit potionem; ac sermone significans, quasnam subinde partes corporis sui rigor occuparet, cum iam visceribus eum, & cordi imminere esset locuta, filiarum manus ad supremum opprimendorum oculorum officium aduocauit: nostros autem, tamen si nouo spectaculo stupefacti erant, suffulos tamen lacrymis dimisit. Hactenus ex Valerio Maximo. Illud igitur: *Ioseph ponet manus suas super oculos tuos*, idem valet, ac si diceret: Ioseph tibi morienti oculos claudet. Et hoc fecisse Ioseph minimè dubitandum; quanquam infrà Genes. 50. vbi narratur mors Iacob, fecisse id Ioseph, reticuit Moyses. Sic enim ibi scripsit de Iacob: *Collegit pedes suos super lectulum & obijt. Quod cernens Ioseph, ruit super faciem patris flens, & deosculans eum. Præcepitque seruis suis medicis vt aromatibus condirent patrem.*

PRIMA DISPUTATIO.

De nominibus eorum qui vnà cum Iacob intrauerunt Aegyptum.

Super illis verbis,

Hæc sunt autem nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt Aegyptum: ipse, cum liberis suis.

VERS. 8.

10

COMMEMORATIO, quam facit in hoc loco Moyses, eorum, qui vna cum Iacob ingressi sunt Aegyptum, complures habet quæstiones ac difficultates, quas distinctè tractare & explicare conuenit. Prima quæstio est, de discrepantia, quæ videtur esse in 1. lib. Paralipomenon cap. 4. ab hoc loco Genesis, super numero & nominibus filiorum Simeonis: id autem apparebit, vtriusque loci verbis hîc appositis. Hoc loco sic est: *Filij Simeon, Ismael & Iamin & Abad & Iachin, & Sohar & Saul filius Chananitidis.* Memorantur igitur & sex, & his nominibus filij Simeon in hoc loco. At in 1. lib. Paralipomenon ca. 4. sic legimus: *Fily Simeon: Namael, & Iamin, & Iarib, Ara, Saul.* Hîc memorantur quinque tantum filij Simeon, & longè diuersis nominibus. Hanc quæstionem ita soluit falsò nominatus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in lib. Paralip. In libro, inquit, Genesis sex describuntur filij Simeon: hîc autem sextus filius tollitur, eo quòd nulla progenies de eo processerit: mutantur verò nomina quædam suis rationibus. In Genesi

Prima quæstio de filijs Simeon aliter hic atq; in 1. l. Paralip. memoratis.

scribitur *Ismael* quod interpretatur, Mare Dei : in Paralipomenon vocatur *Namuel*, id est, loquens cum Deo. Alius in Genesi dicitur *Ohad*, quod interpretatur Laudatio : in Paralipomenon interpretatur *Iarib*, id est litigans, quia de eius progenie exiuit Zambri, qui cum scorto Madianitide peccans, à Phinees peremptus est. In Genesi nominatur *Iachin*, id autem est præparatio : in Paralipomenon appellatur *Zara*, id autem sonat idem atque *ortus*. Saul verò, qui eodem nomine in utroque libro commemoratur, in hoc loco filius esse Chananitidis tacetur, sic ille Auctor.

Cur hic memoratur Her, & Onan inter intrantes Aegyptum, qui multo ante mortui fuerant.

Altera quæstio est super filijs Iudæ habens tres difficultates : quarum ¹¹ prima est, Cur inter filios Iudæ & inter eos, qui ingressi sunt Aegyptum, numerentur Her & Onan, cum isti multis annis mortui fuerint in terra Chanaan, ante ingressum Iacob in Aegyptum? Verum isti memorantur hic non quòd de numero fuerint intrantium Aegyptum, cum manifestum sit multo antè fuisse eos mortuos : Commemorantur autem, ut appareat quos filios iam genuisset Iudas ante ingressum Iacob in Aegyptum. Quòd autem isti duo non pertineant ad numerum intrantium Aegyptum, eo perspicue argumento patet, quòd paulò infra dicitur posteros Iacob ex Lia, id est, partim ex ipsa, partim ex filijs eius & nepotibus, fuisse triginta tres. At si commemorentur inter istos duo illi Her & Onan filij Iudæ, esset amplior numerus, nempe triginta quatuor.

Cur inter intrantes memoratur filij Phares, qui multis post annis nati sunt.

Altera difficultas est, cur memorentur hoc loco inter intrantes Aegyptum ¹² duo filij Phares, Hefron & Hamul, qui multis post annis quam ingressus fuerat Iacob Aegyptum, nati sunt : Siquidem Phares natus est vel eo ipso anno, quo Iacob ingressus est Aegyptum, vel vno tantum anno antè quemadmodum euidenter ostensum est à nobis suprà super c. 38. Gen. ad numerum marginalem 4. Non potuit autem Phares minor esse sexdecim annis cum genuit istos filios, ergo isti, minimùm quindecim annis nati sunt post ingressum Iacob in Aegyptum : scriptura porro præmiserat memoraturam se eorum nomina hoc loco, qui cum Iacob ingressi sunt Aegyptum. Sedenim huius difficultatis duplex esse potest solutio, & utraque à B. Augustino tradita. Primum dici potest, istos, qui multo post nati sunt, dici ingressos Aegyptum; quia etsi non per se, in suo tamen patre Phares, qui verè intrauit Aegyptum, etiam ipsi existimantur intrasse Aegyptum. Similiter enim Moyses paulò post, enumeratis filijs & nepotibus Liæ subdit : *Ij filij Liæ, quos genuit in Mesopotamia* : cum tamen manifestum sit, filios Iuda non in Mesopotamia, sed in terra Chanaan esse natos : idemque de filijs Ruben, Simeonis & Leui, aliorumque filiorum Liæ dicendum est. Sed quia sex filij Liæ nati fuerant in Mesopotamia, istorum filij dicuntur esse illic nati, ratione videlicet suorum parentum. Sic

S. August. Augustinus in quæst. 151. in Gen. Altero etiam modo ista difficultas solui potest, sicut eam soluit Augustinus quæst. vltima in Genesim; per ingressum Iacob in Aegyptum, non esse intelligendum præcisè tempus illud quo ipse Iacob intrauit Aegyptum; sed quoad ipse vixit in Aegypto post ingressum, per annos scilicet, decem & septem : vel porius, intelligere oportet, omne tempus, quo vixit Ioseph post ingressum patris sui Iacob, per annos

annos vnum & septuaginta. Nā quia vocante Ioseph & procurante apud Pharaonem, Iacob intrauit Aegyptum, & ibi humaniter ac liberaliter à rege tractatus est cum omni familia sua; idcirco significatio & vsurpatione ingressus Iacob in Aegyptum, extenditur vsque ad finem vitæ Ioseph. vide eundem Augustinum in libr. 16. de Ciuitate Dei, sub finem 40. capituli.

B. Augst.

- 13 Restat tertia difficultas, cur Moyses memorauerit filios Phares, non autem Zare & Sale, nam istos quoque generasse filios, & suam reliquisse posteritatem, apertè demonstrat liber Numerorum, recensens vtriusque istorum familiam. Respondendum est, id fecisse Moysen propter dignitatem & nobilitatem posteritatis Phares, quæ ius & dignitatem primogenituræ inter posteros Iudæ tenuit: & ex qua processit regalis familia, cuius caput fuit Dauid, eiusque posterii plurimis anni regnum in ea obtinuerunt. Ex hac item familia & per ipsum Phares, genus & originem ex Iuda traxit Dominus noster Iesus Christus, sicut ostendit genealogia Christi à Matthæo descripta.

Cur hic per participationem memoratur filij Phares potius quàm Zare, & Sale.

Tertia quæstio super illis verbis: *Omnes anima filiorum eius & filiarum triginta tres.* Versu 15. Posterii Iacob ex Lia, tam filij & filia, quàm nepotes hîc numerantur triginta tres: cum tamen ex nominibus eorum distinctè paulò suprâ commemoratis, aut plures fuisse, aut pauciores necessè sit. Nam si inter istos numerentur duo illi filij Iuda Her & Onan, erunt plures triginta tribus, nempe triginta quatuor. Sin autem ab isto numero illi remoueantur, erunt tantum triginta duo. Hoc autem, quod apertius Lector intelligat, ponam hîc distinctè numerum istorum posterorum Lia. Primò Ruben cum quatuor filiis, qui sunt quinque. Secundò loco, Simeon cum sex filiis, qui sunt septem. Tercio loco, Leui cum tribus filiis, qui sunt quatuor. Quarto loco Iuda, præter Her & Onan, cum tribus filiis & duobus nepotibus, qui sunt sex. Quinto loco Issachar cum filiis quatuor, qui sunt quinque. Sexto loco Zabulon cum filiis tribus, qui sunt quatuor. His adde vnicam Lia filiam, nomine Dinam, istorum omnium summa, est duorum tantum, & triginta, quod si istis addere velis duos illos, Her & Onan, præter quàm quod facies contra propositum Moysis, cum isti multis annis ante ingressum Iacob in Aegyptum mortui fuerint, efficies numerum maiorem quàm tradit Scriptura, nempe triginta quatuor. Queritur igitur quo modo benè constet iste numerus triginta trium posterorum Lia.

- 14 Placet mihi sententia Caietani qui ex illis verbis, Scripturæ positæ suprâ in titulo huius disputationis: *Hæc sunt nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt Aegyptum, ipse cum liberis suis:* duo concludit ad præsentem quæstionem pertinentia. Primò enim ex illis verbis, *qui ingressi sunt Aegyptum*, concludit, hîc rationem mortuorum haberi non debere, quippe qui nec tunc, nec postea ingressi sunt Aegyptum, nec fuerunt in Aegypto: atque ob hanc causâ, duos illos filios Iudæ Her & Onan, qui multò antè mortui fuerant in terra Chanaâ, à numero ingredientium Aegyptum esse remouendos. Deinde ex illis verbis: *Ipse cum liberis suis*, concludit, in hunc numerum

Quomodo computatio triginta trium posterorum Lia intelligenda sit. Caietan.

rum triginta trium à Mose traditū hoc loco includi debere ipsum Iacobū atque hac ratione bellè numerum istorum triginta trium constare. Verba Caietani hoc loco sic habent: Occurrit quæstio, quo pacto verificato littera hæc dicens: *Omnes animas filiorum & filiarum Lia fuisse triginta tres.* Nam supputando supra nominatos in littera, reperiuntur triginta quatuor, comprehendendo duos defunctos filios Iuda Her & Onā: vel istis exclusis, tantum triginta duo. Nec dici potest, non supputari Dinam: tum quia expressè dicitur hîc *filiorum & filiarum eius*: tum quia paulò inferiùs clarè supputatur fœmina nomine Sara inter filios Aser, sumendo animas sexdecim, ut patet supputando. Solutio est, quod verba ista Scripturæ non sunt intelligenda sola, ut sonant, sed ut pendent ex antecedentibus illis verbis: *Hæc sunt nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt Aegyptum, Iacob & filij eius.* Nam ex illo, *qui ingressi sunt Aegyptum*, excluduntur duo illi defuncti filij Iuda: ex illo autem, *Iacob & filij eius*, comprehendendus est Iacob in hac computatione. Et sic optime subsistit illa summa triginta trium: adiunctus enim Iacob triginta duobus filijs viuis & Lia, efficit summam triginta trium. Sic Caietanus.

De discrepantia quæ videtur esse inter lectionem Hebraicam, & Latinam, atque Græcam circa posteros Benjamin.

Quarta quæstio, super posteros Benjamin, qui in hoc capite commemorantur versu 21. Hebraica namque lectio, & Latina translatio memorant decem posteros Benjamin, & vocant eos, filios Benjamin. At lxx. interpretum translatio numerans item decem posteris Benjamin, non omnes facit eius filios: sed partim filios Benjamin, partim nepotes, partim etiam pronepotes. Licet enim secundum Hebraicam & Latinam lectionem, Bela & Gera, & Ared nominentur filij Benjamin, attamen lxx. interpretes, qui hæc distinctiùs, atque enucleatiùs tradere voluerunt, Belam quidem faciunt filium Benjamin, Geram verò filium Bele, & nepotem Benjamin, Ared autem, filium Geræ, & pronepotem Benjamin. Hinc porro ardua existit quæstio, quomodo potuerit Benjamin id temporis habere nepotes & pronepotes. Siquidem Benjamin, cum Iacob intrauit Aegyptum, vigesimum tertium annum ætatis suæ non excedebat: nempe fuisse eum natum, aut eo in anno, quo Ioseph venditus est, aut iuxta id temporis, supra ostensum est. A tempore autem venditionis Ioseph, usque ad ingressum Iacob in Aegyptum, viginti tres anni præterierunt: tunc enim Ioseph erat sexdecim annorum, nunc autem triginta nouè. Non igitur fieri potest, ut Benjamin intra viginti tres annos ætatis suæ, non modò filium habuerit, sed nepotem etiam ac pronepotem: sed necessariò fatendum est, nepotem ac pronepotem aliquot annis post ingressum eius in Aegyptum esse natos. Huius quæstionis solutio hæc est: Concedendum est, nepotem ac pronepotem Benjamin, non fuisse tunc natos, sed per anticipationem hîc memorari, & dici intrasse Aegyptum non in se, sed in patre, vel auo, vel proauo, ipsum dico Benjamin, quemadmodum paulò suprà diximus de illis duobus filijs Phares, nominatis Hesron & Hamul, quos tunc non esse natos, supra ostensum est. Et hoc modo soluit quæstionem S. August. in lib. Quæst. in Genesim, quæstione 151.

Quinta

16 Quinta quæstio super posteris Ioseph, qui commemorantur illis verbis: *Natiq̃ sunt Ioseph filij in terra Aegypti, Manasses & Ephraim*: versu 20. Hebraica, & Chaldaica, & Latina lectio duos tantum hoc loco memorant posteros Ioseph, duos, in quâ eius filios, Manasse & Ephraim. At trãslatio lxx. Interpretu numerat septẽ, partim filios, partim nepotes & pronepotes Sic enim habet: *Fuerũt filij Ioseph in terra Aegypti, Manasse & Ephraim. Fuerũt autẽ filij Manasse, quos peperit ei cõcubina Sira, Machir. Machir autẽ genuit Galaad. Filij verò Ephraim fratris Manasse Sutalaã & Taã. Filii autem Sutalaam Edem*: sic habet Græca lectio. Constat porro istos filios & nepotes Manasse & Ephraim nondum fuisse natos eo tempore, quo tempore Iacob intrauit Aegyptum; Tũc enim Manasses & Ephraim maiores nono anno ætatis esse non poterant. Ioseph enim, cũ intrauit Iacob Aegyptum, erat triginta nouem annorum, vt colligitur ex verbis illis præcedentis capituli 45. *Adhuc quinque anni residus sunt famis*: ipse verò triginta erat annorum cũ vxorem duxit, & istos filios generauit, vt supra Genesis 41. proditum est. Postea secuti sunt septem anni fertilitatis, & duo sterilitatis; Sic enim ipse Ioseph dixit Genes. quadragesimo quinto, *Biennium est, ex quo cœpit fames esse in terra, & adhuc quinque anni restant*. ex his planè dilucet, tunc Manasse & Ephraim, cũ vix nouem fuerint annorum, non modò pronepotes aut nepotes, sed ne filios quidem habere potuisse: verũ istos longo tempore post ingressum Iacob in Aegyptum esse natos. De his namque scriptum est in extremo hoc libro Genesis: *Vixit Ioseph centum & decem annis: & vidit filios Ephraim usque ad terciã generationẽ: filii quoque Machir filii Manasse nati sũt in generibus Ioseph.*

Cur septuaginta diuersè ad modum cõmemorauerint. posteros Ioseph quàm habeas Hebræica & Latina lectio.

17 Ateni, verò pro defensione Septuaginta Interpretum dici debet idem, quod paulò supra diximus de posteris Beniamin: istos videlicet quinque posteros Ioseph esse hĩc commemoratos à Septuaginta per anticipationem. Quamuis autem multò post fuerint nati, numerantur tamen inter intrantes Aegyptum, non solum ratione parentum suorum, qui intrarunt; sed etiam quòd nomine ingressus in Aegyptum, accipiendum sit omne tempus, quo post ingressum Iacob in Aegyptum, vixit non solum Iacob, sed etiam Ioseph, vt supra docuimus ex sententia B. Augustini, quam tradit ipse in libro Quæstionum in Genesim, quæstione vltima.

Sed vnde istorum quinque nomina, quæ in libro Genesis non sunt prodita, septuaginta interpretibus comperta fuerunt? Haud dubiè, vel ex antiquis Hebræorum monumentis & traditionibus, apud quos scripturę continentes genealogias familiarum cuiusque tribus, diligentissimè custodiebantur: vel ex capite septimo prioris libri Paralipomenon, vbi nomina filiorum, & nepotum Manasse & Ephraim similiter fermè commemorantur. Credibile porro est, istos quinque, licet nondum essent nati, potissimũ commemoratos esse à septuaginta Interpretibus in honorem Ioseph, quo viuente nati sunt: Ioseph nempe vniuersam paternam in Aegyptum accersuerat: & dum ipse vixit, pacificè & prosperè inibi fuit. Si quis dicat, videri plures Ephraim posteros fuisse natos viuente Ioseph, quàm qui memorantur hoc loco à Septuaginta: nam

Comment. in Gen. Tom. 4.

xxx

extremis penè verbis huius libri scriptum est, Ioseph vidisse posteros Ephraim vsque ad tertiam generationem : hîc autem non memorantur nisi duæ generationes Ephraim : plures igitur quàm quinque memorari hoc loco debebant de posteris Manasse & Ephraim. Sed respondendum est tres illas generationes sic accipi oportere, vt prima generatio intelligatur esse ipsius Ephraim ex Ioseph: secunda verò, filiorum Ephraim: tertia autem nepotum eius. Et hac ratione non reperientur plures posteri Manasse & Ephraim, qui nati fuerint viuentem Ioseph, quàm quos hoc loco recensuerunt lxx. interpretes.

Notabilis admiratio, & dubitatio S. Augustini super numero posterorum Ioseph & Benjamin tradito à lxx. Interpretibus.

Miratur S. Augustinus, quomodo lxx. Interpretes in hoc loco facien-¹⁸ tes summam posterorum Iacob ex Rachele, dicant fuisse decem & octo, cum reperiantur decem & nouem, octo videlicet Ioseph, & posterorum eius; & vndecim ipsius Benjamin & posterorum eius; & cum Ioseph simul cum posteris suis non sint plures, quàm octo; Septuaginta tamen eorum summa, dicunt fuisse nouem. Huius rei in explicabilem putar esse Augustinus rationem secundum historicum sensum; sed confugiendum esse ad occultas rationes mysteriorum, quibus sæpe consecrati sunt numeri in scriptura. Beati Augustini verba hæc sunt in quaestione 152. in Genesim. Videndum est quid sibi velit, quod cum Ioseph & filij eius non ampliùs quàm octo memorentur, Benjamin verò & filij eius simul, vnde cum reperiantur; non decem & nouem omnes, sicut sunt octo & vndecim, sed decem & octo referantur in summa: & postea Ioseph cum filiis suis, non octo, sed nouem fuisse dicantur, cum octo tantum inueniantur. Hæc omnia quæ indissolubilia videntur, magnam continent sine dubitatione rationem. Sed nescio utrum possint cuncta ad literam conuenire; præcipuè in numeris, quos in scripturis esse sacratissimos & mysteriorum plenissimos, ex quibusdam, quos inde nosse potuimus, dignissimè credimus. Sic Beatus Augustinus.

Quomodo hic dicantur sexaginta sex ingressi Aegyptum, cum mox subiungat Moyses fuisse septuaginta.

Sexta quaestio super illis verbis: *Cuncta anima quæ ingressa sunt cum Iacob in Aegyptum, & egressa sunt de femore illius, absque vxoribus filiorum eius, sexaginta sex:* versu 26. Quomodo dicantur fuisse sexaginta sex ingressi Aegyptum cum paulò post dicantur fuisse Septuaginta? Si dicas hîc excludi Ioseph & filios eius, qui iam erant in Aegypto; & tantum numerari eos, qui vnà cum Iacob intrarunt Aegyptum; paulò autem infra comprehendi Ioseph & posteros eius in illo numero septuaginta: si hoc, inquam, dixeris, ne sic quidem difficultates exhauries. Nam si illis sexaginta sex addas Ioseph cum duobus filiis, non septuaginta sex, sed sexaginta nouem hominum numerum efficies. Deinde istorum sexaginta sex, qui numerantur hoc loco non videtur numerus constare posse. Nam paulò supra intrantes Aegyptum ex posteris Liæ recensuimus triginta tres, postea commemorati sunt triginta quatuor, qui iunctis illis triginta tribus, efficiunt numerum sexaginta septem: non igitur sexaginta sex, sed sexaginta septem fuerunt, exclusis hinc Ioseph & filiis eius. Suprà enim post illos trigintatres posteros Liæ, commemorati sunt Gad cum septem filiis, & Aser cum septem posteris, & Benjamin cum decem posteris: & Dan cum

cum vno, & Nephthali cū quatuor. Horum summa est triginta quatuor; qui supradictis triginta tribus additi, efficiunt sexaginta septem.

Verū solutio quæstionis hæc est: In hoc numero sexaginta sex non comprehendi Iacob, sicut diximus suprà comprehensum esse in illo numero triginta trium. Manifestè namque, numero illo sexaginta sex, Scriptura exclusit ipsum Iacob, cum dixit: *Cunctæ anima, quæ ingressæ sunt cum Iacob in Aegyptum, & egressæ sunt de fœmore illius sexaginta sex*: Illud: *Egressæ sunt de fœmore illius*: prorsus excludit Iacob, & tantū comprehendit eius posteros. At in illum numerum Septuaginta includitur Iacob, non enim ibi nominantur egressi ex fœmore Iacob, sed omnes animæ domus Iacob, cuius domus ipse caput erat.

Solutio quæstionis.

20 Sedenim duas res in hac commemoratione eorum qui intrarunt Aegyptum cum Iacob, subit animum meum vehemēter admirari. Primū enim dignum videtur admiratione, cur sanctus Moyses inter eos qui Aegyptum intrarunt cum Iacob, numerare voluerit complures nondum tunc natos, sed multis pōst annis genitos, sicut de filiis Phares & de posteris Benjamin suprà dictum est: & cur istorum tantū duorum, Benjamin dico & Phares, posteros tunc nondum natos, memorare voluerit potiūs, quā aliorum, ut Ruben, Simeonis, Leui, & aliorum. Deinde illud etiam non caret admiratione, cur inter intrantes Aegyptum cum Iacob numerare voluerit Ioseph, qui viginti tribus annis ante ipsum venerat in Aegyptum, & duos item filios eius, qui nati fuerant in Aegypto, nec aliquando fuerant extra Aegyptum. Cūque Moyses duplicem faciat enumerationem eorum qui ingressi sunt Aegyptum, vnam in versu 26. sexaginta sex hominum; alteram in versu mox sequenti 27. Septuaginta hominum: mirum videri posset cur in priori enumeratione excludere voluerit Iacob & Ioseph, duosque eius filios, in posteriore autem eos omnes includere. Hæc sunt, quæ nonnihil admirationis habent, & altiori atque subtiliori egent consideratione: quanquam omnia quæ sanctus Moyses in animo habuit, dum hæc scriberet, non sunt nobis comperta; nec nota esse necesse est.

SECUNDA DISPUTATIO.

De discrepantia, quæ videtur esse hoc loco, Lætionis Græcæ à Latina, Hebraica, & Chaldaica, super numero eorum qui in Aegyptum cum Iacob ingressi sunt.

Super illis verbis,

Omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Aegyptum fuerunt septuaginta.

VERS. 27.

21

VENIAMUS AD HOC. hic numerus septuaginta intrantium Aegyptum congruat cum proxime superiore numero sexaginta sex, nec fecim Moyses in istis duobus numeris pugnare, paulo ante declaratum est. Nunc igitur dicendum est de hoc

XXXX 2

numero septuaginta hominum, qui dicuntur intrasse cum Iacob Aegyptum. Idem porro numerus ponitur etiā initio libri Exodi, cū dicitur: *Erant omnes anima eorum qui egressi sunt de femore Iacob septuaginta.* Et item sub finem capitis decimi libri Deuteronomij, hæc dixit Moyses populo Hebræo: *In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Aegyptū, & ecce nunc multiplicauit te Dominus Deus tuus sicuti astra cæli.* At verò lxx. Interpretes in hoc loco Genesis posuerunt septuaginta quinque, discrepantes à Scriptura Hebraica: sic enim habet eorum translatio, si Latine eam reddas, *Omnes anima domus Iacob, qua ingressæ sunt in Aegyptum septuaginta quinque.* Eundemque numerū ponunt in principio Exodi. Quāquam in libro Deuteronomij ca. 10. nequaquam discordantes ab Hebraica Scriptura, septuaginta tantū commemorant. Beatus autem Stephanus apud S. Lucam, Act. 7. numerat item septuaginta quinque. Sūt enim hæc eius verba: *Mittens autem Ioseph, accersiuit Iacob patrem suum, & omnem cognationem suam, in animabus septuaginta quinque.* Hæc itaque cū sic se habeant, meritò quæritur, An translatio lxx. interpretum in isto numero discrepans ab Hebraica & Latina lectione, censeri mendosa debeat, nec vindicari ab errore aliquo modo possit.

Opinio Eugubini.

Eugubinus in Recognitione veteris Testamenti ad veritatem Hebraicam super hunc locum cap. 46. Genesis, quem in manibus habemus dupliciter respondet propositæ quæstioni. Primum ait dici posse, numerum illum quinque additum numero septuaginta, tam in Græca translatione Genesis 46. & Exodi 1. quā apud B. Lucam Act. 7. mendosè ac perperam esse adiūctum, inscitia vtique vel incuria librariorum. Sed hoc eius responsum nullo modo est probabile: siquidem & olim, hodièque omnes Græci codices sic habuerunt, & habent, nec ante Eugubinum, superiorum vllus Doctorum in Tractatu huius difficultatis, ad illud inscitie librariorum aylum confugit: sic enim nihil esset negotij, quæstiones omnes, quantumuis arduas expedire. Verū illud maxime arguit improbabilitatem sententiæ Eugubini, quod Græca translatio non solum habet adiunctum illum numerum quinque ad septuaginta, verū etiam exponit, qui fuerint illi quinque, declarando quorum fuerint filij, & quibus singuli nominibus propriè appellarentur, totum autem hoc, confictum esse à Librarijs, & scripturæ insertum, vltra omnem fidem est.

Alterum Eugubini responsum est, in hoc errasse lxx. Interpretes: verū quia eorum translatio apud omnes gentes inuulgata iam erat atque celebrata, magnæque auctoritatis, & venerationis; B. Lucam secutum eā fuisse propter inueteratam lxx. Interpretum apud omnes auctoritatem, nimio sanè maiorem id temporis, quā erat Lucæ auctoritas: ob idque non ausum fuisse eum à lectione lxx. Interpretum discrepare. Sed hoc Eugubini responsum, priori multo peius est, nec solum reprehensione, sed etiam detestatione dignum. Nam vt tacet quā sit imperiti hominis, tam insigne vel mendacij, vel inscitie crimen Septuaginta interpretibus, optimis nempe, sapientissimisque viris impingere: dicere etiam, B. Lucam, Scriptorem Canonicum, qui afflatu & ductu Spiritus sancti scripsit,

Quam sit absurdum, S. Stephanum, vel Iudæ, falsū o.

scripsit, falsum aliquid scripsisse, aut scienter, aut inscienter, temerarium est, ne dicam impium: si enim hoc semel admittatur, continuò totius scripturæ fides & auctoritas labascet.

*translationem
seutos esse.*

Ponam in hoc loco verba Eugubini, ut ex his etiam, non solum nostra commemoratione sententiam eius Lector agnoscat. Non dissentit, ait Eugubinus, in illo numero Septuaginta à Latina translatione Scriptura Hebraica. At Interpretes lxx. addunt huic numero, Quinque. Hæc corruptela, siue à Librarijs profecta sit, siue ab ipsis Interpretibus, fecit ut etiã Actorum Apostolorum capite septimo hîc locus malè legatur. Neque opinandum est S. Lucam, Hebraica, quomodo se haberent ignorasse: sed vel hunc locum, ut se habebat eo tempore citasse, vel eandem ibi corruptelam, quæ & hîc, à Librarijs accidisse. Hæc ergo est eius nodi solutio: quem dicunt quidam ligasse potius, quàm soluisse Hieronymum, dicentem, quòd locus ille dissentiat ab isto in nostra editione: ut ibi habeatur, Iacob descendisse cum septuaginta quinque animabus, hîc autem cum septuaginta tantum. Verum facilis erat solutio, si editio septuaginta omnibus in locis esset animaduersa, quippe quæ in commemorandis numeris sit mendosissima. Quòd autem non sit profectus hic error à Septuaginta, indicio est, quòd ipsi in Deuteronomio hunc numerum similiter ponunt, atque est secundum Hebraicam veritatem. Neque illud est verum, quod ad excusationem eorum affertur, Septuaginta, illos quinque addidisse per anticipationem: Alioqui & alia errata eadem essent ratione defendenda. Magis itaque pium & verum est, errorem agnoscere, eumque non Septuaginta, sed Librariis adscribere. Lucas verò, siue quòd Hebraicè nesciret, siue quòd ad docendos homines nihil referre putaret, ab Hebraica veritate alicubi dissentire, & sequi potius editionem Septuaginta, id temporis ubique recentissimam, maximaque in veneratione habitam, testimonium, ut erat iam vulgatum, citauit: quod & reliqui Apostoli fecerant magis iuxta editionem Septuaginta, quàm ex Hebraica veritate testimonia citando. Hactenus ex Eugubino.

- 21 Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim, super hac ipsa quæstione breuiter disputans, tria quæ ad eius pertinent explicationem, tradit. Primò enim numerum sexaginta sex intrantium Aegyptum cum Iacob priore loco positum à Mose, docet non pugnare cum numero Septuaginta intrantium Aegyptum, qui paulò post ab eodem Moyse traditur: quòd in illo priori numero, nec Iacob, nec Ioseph, nec filij eius comprehendantur: in posteriore autem numero illi quatuor inclusi sint. Verba S. Hieronymi hæc sunt: Quòd excepto Ioseph & filiis eius, sexaginta sex animæ de sœmore Iacob egressæ introierint Aegyptum, nulla dubitatio est: ita enim & paulatim per singulos supputatus numerus approbat, & in Hebræis voluminibus inuenitur. Nam quod apud Septuaginta legimus, filios Ioseph natos in Aegypto, fuisse nouem, sciamus, in Hebræo pro nouem esse duos: Ephraim quippe, & Manasse, antequam Iacob intraret Aegyptum, & famis tempus ingrueret, nati sunt in Aegypto. Hinc manifestum est, omnes animas;

xxxx 3

quæ ingressæ sunt Ægyptum cum Iacob, fuisse septuaginta : Sexaginta enim sex cum eo ingressæ sunt, & repperunt in Ægypto tres animas, Ioseph scilicet, & duos eius filios : Septuagesimus autem, ipse fuit Iacob, Sic Hieronymus.

Deinde B. Hieronymus ostendit quomodo lxx. Interpretes discordantes ab Hebræo, illi numero septuaginta, addiderint quinque. Ait enim, illos quinque esse additos per anticipationem: non enim tunc iam erant in Ægypto, sed postea nati sunt; eos tamen lxx. Interpretes per anticipationem, ut diximus, hinc commemorare voluerunt. Nam quod ille numerus septuaginta, qui est in libris Hebraicis, sit verus, atque incorruptus, constat, etiam ipsorum lxx. Interpretum auctoritate: hi namque in Deuteronomio cap. 10. posuerunt descendisse in Ægyptum septuaginta animas, ita ut est in Hebræo. Sed audiat lector ipsum Hieronymum: Illud, quod apud Septuaginta legimus: *Facti sunt filij Manasse quos peperit ei concubina Syra, Machir, & Machir genuit Galaad. Filij autem Ephraim fratris Manasse, Sutalaam & Taam: filij verò Sutalaam, Edem:* Hoc, inquit, totum est additum. Siquid id quod postea legimus, quasi per anticipationem factum esse describitur. Neque enim cum intrauit Iacob Ægyptum, Manasse & Ephraim in ea erant ætate ut iam filios generare potuissent. Hanc rem, ne videamur aduersus Scripturæ auctoritatem loqui, etiam lxx. Interpretes in Deuteronomio transulerunt, dicentes; quod in Septuaginta animabus ingressus sit Iacob in Ægyptum. Si quis igitur nostræ sententiæ refragatur, Scripturam inter se contrariam faciet: ipsi enim lxx. Interpretes, qui hinc posuerunt septuaginta quinque animas, per *περίληψιν*, id est anticipationem, Ioseph & posteros eius commemorantes; iidem in Deuteronomio septuaginta tantum intrasse memorarunt. Sic Hieronymus.

Tertio loco, cur B. Lucas Actorum 7. referens numerum intrantium cum Iacob Ægyptum, dixerit fuisse septuaginta quinque animas, sequens nimirum lxx. Interpretum translationem, potiusquam Hebraicam Scripturam; huius rei duplicem Hieronymus reddit causam: vnam quidem ex sua sententia, & valde probabilem, quod Lucas Scripturam lxx. Interpretum tunc temporis apud gentes multo magis vulgatam, & celebratam, quam Hebraicam, sequi maluerit. Alteram verò causam reddit ex opinione aliorum non sane probabilem, quod Lucas, ut qui profelytus esset, Hebraicè non esset peritus, sed Græcè doctus, Græcam Scripturam secutus cifauerit. Sic autem scribit Hieronymus: Quod si è contrarium nobis opponatur, quod in concione Stephani ad populum, quæ est in actis Apostolorum, dicantur septuaginta quinque animæ intrasse Ægyptum, facilis excusatio est: non enim debuit S. Lucas illius Scriptor historiarum, & in Gentes volumen illud emittens, scribere contrarium aliquid Scripturæ Septuaginta, quæ iam fuerat Gentibus divulgata; quorum auctoritas illo tempore maior erat quam Lucæ, qui ignotus & vilis, nec magnæ fidei in Nationibus ducebatur. Hoc autem generaliter observandum, quod ubicumque Sancti Apostoli, aut Apostolici viri loquuntur ad populos, ipsi plerumque testimonius adduntur, quæ iam fuerant in Gentibus divulgata.

vulgata. Licet plerique tradant, Lucam Euangelistam, vt profelytum, Hebræas litteras ignorasse. Atque hæc est, super hac quæstione, Hieronymi sententia.

- 22 S. Augustinus tantum abfuit ab opinando, vllum esse in illo numero Septuaginta quinque, aut librariorum, aut ipsorum lxx. Interpretum errorem, vt eum numerum non sine affatu spiritus prophetici, nec sine mysterij alicuius significatione à lxx. Interpretibus positum esse arbitretur. Sic enim ait, Quæstione 152. Nec lxx. Interpretes mihi in hoc numero errasse videntur: qui propter aliquam mysticam significationem, quadam veluti prophetica libertate, horum numerum complere voluerunt. Et in quæstione vltima eiusdem libri: Vnde, inquit, constat certi mysterij causa, illum numerum septuaginta quinque Scripturam commendare voluisse.

An verò talis numerus secundum veritatem historię constare possit, cum illi quinque additi ad Septuaginta, dicantur intrasse cum Iacob, Ægyptum, qui multis post eius ingressum annis nati sunt, vehementer dubitat Augustinus in illa ipsa Quæst. 152. significans id videri inexplicabile atque insolubile. Neque enim dici potest, propterea illos quinque dici intrasse cum Iacob, quia eo viuente in Ægypto illi nati sunt: Iacob enim post ingressum Ægypti vixit annos decem & septem: quare in eius obitu Manasse & Ephraim maiores vigesimo sexto anno esse non poterant. Namque, vt suprà dictum est, cum Iacob intrauit Ægyptum, isti nonum annum excedere non poterant. In ætate autem viginti sex annorum non poterāt Manasse habere nepotem Galaad, neque Ephraim ipsum Edem, qui inter illos quinque memorantur. Quocirca putat Augustinus omiſſa historię consideratione, ad mysterij rationem referri animum oportere: hæc enim sunt Augustini verba: hæc omnia quæ indissolubilia videntur, magnam continent sine dubitatione rationem: sed nescio vtrum possint cuncta ad litteram conuenire: præcipuè in numeris, quos in Scripturis esse sacratissimos & mysteriorum plenissimos, ex quibusdam, quos inde nosse potuimus, dignissime credimus.

- 23 At enim idem Augustinus postea in Quæstione vltima eiusdem libri, hac ipsa re accuratiùs videlicet pensitata, adinuenit rationem quandam, qua intelligi & declarari possit quemadmodum illi quinque, licet tunc nondum essent nati, verè tamen dici possint intrasse Ægyptum cum Iacob. Existimat enim nomen ingressus Iacob in Ægyptum, ad omne tempus, quo post ingressum Iacob vixit Ioseph, extendi oportere. Nam quia Ioseph auctor fuerat ingressus Iacob, & omnis familiæ eius in Ægyptum, idcirco tempus illius ingressus pariter cum tempore vitæ Ioseph, deinceps prorogatum & finitum est. Illos porro quinque esse natos viuente Ioseph, patet ex postremis fermè verbis huius libri Genésis. Sed ipsummet Augustinum hæc strictim à me dicta apertè docentem audiamus. Si quisquam, inquit, exigit quemadmodum etiam secundum historię fidem verum sit, Iacob cum septuaginta quinque animabus Ægyptum intrasse.

intrasse, dicemus, non illo vno die quo Iacob venit in Ægyptum, ingressum eius intelligi oportere: sed quia in filiis suis plerumque appellatur Iacob, hoc est in posteris suis, & per Ioseph constat eum intrasse Ægyptum, introitus eius accipiendus est quamdiu vixit Ioseph, per quem factum est ut intraret ille. Toto quippe illo tempore nasci & vivere potuerunt omnes qui hinc commemorantur, ut septuaginta quinque animæ compleantur usque ad nepotes Benjamin. Sic enim dicit Scriptura, numerans omnes posteros Iacob ex Lia: *Hi sunt filij Lia, quos peperit ipsi Iacob in Mesopotamia Syria.* Inter quos tamen multi numerantur non ibi nati: sed quia illic parentes ipsorum nati fuerant, ibi eos perhibuit esse natos, quoniam causa qua nascerentur ibi nata est, id est parentes eorum quos Lia ibi pepererat. Similiter igitur quoniam causam intrandi Iacob in Ægyptum præbuit Ioseph, totum tempus, quo in Ægypto vixit Ioseph, ingressio erat Iacob in Ægyptum, per suam videlicet progeniem, quo illo viuo propagabatur, per quem factum est ut ingrederetur. Hactenus ex B. Augustino.

Auctoris sententia.

Nullum esse errorem in illo numero 75.

Meam ego Lectori opinionem, sententiæ B. Hieronymi, & B. Augusti. 24 consonam, quadripartitò breuiter exponam. Primum censeo, in illo numero septuaginta quinque, nullum esse Librariorum erratum. Non enim tantum ille numerus, quinque, additur ad septuaginta, verum etiam distinctè, propriè, ac nominatim declaratur, qui fuerint illi quinque, & quorum fuerint filij ac nepotes. Sic enim legitur hoc loco in Græca Translatione: *Fuerunt filij Manasse, Machir: Machir autem genuit Galaad: Filij autem Ephraim, Satalaam, & Taam. Filij autem Satalaam Edem.* Hæc autem omnia errore Librariorum fuisse inserta Scripturæ, non capit fidem. Præsertim verò cum talis erroris & mendæ nullum extet vestigium, nullumque vel ex vno aliquo Græco codice suppetat argumentum, & olim, hodièque omnibus Græcis libris hunc numerum habentibus: nulloque superiorum temporum doctore, de fide eius numeri dubitante.

Affirmo deinde, Septuaginta Interpretes in tradendo eo numero septuaginta quinque, nihil prorsus errasse. Principio, nec S. Hieronymus, nec Augustinus, nec Auctor vllus, reuerendæ auctoritatis, super hac re differens, aut dixit, aut dubitavit, aut significauit, Septuaginta Interpretes in eo numero errasse. Adhæc, si errassent illi, non vtrique S. Lucas, qui sancto Spiritu mentem eius illuminante ac regente, scripsit, errorem illorum aut ignorasset, aut sciens, volensque securus esset in Scriptura Canonica quam condebat: nec errorem B. Stephani, qui testimonium Septuaginta Interpretum in concionando ad populum vsurpauerat, mandasset scriptis, ad perpetuam nempe infamiam S. Stephani & insignem Canonice Scripturæ iniuriam. Hoc, si impium est opinari, & illud item, vnde necessariò istud concluditur. Iam verò si lxx. Interpretes errassent addendo illos quinque ad numerum septuaginta, propterea id esset quoddam illi quinque, tunc cum Iacob intrauit Ægyptum, non erant nati, sed multo post tempore generati sunt. Atqui ob eandem causam dicendum esset, etiam

etiam S. Moysen errasse in illo numero Septuaginta, quos dixit cum Iacob intrasse Aegyptum: siquidem inter intrantes cum Iacob Aegyptum numeravit filios Phares, qui tunc non erant nati, & item complures de posteris Benjamin nōdum eo tempore generatos, vt suprā ostensum est, Quod si nemo, nisi planē impius, auderet Beatum Moysen erroris arguere; cuius est vel inscitiz, vel impudentiz, vel amentiz, lxx. Interpretes, qui eadem in causa sunt erroris accusare atque damnare?

26 His addo, eos, qui vnā cum Iacob intrauerunt Aegyptum, (si pressē ac propriē loquamur) fuisse sexaginta sex; & qui dux erat eorum Iacob, fuisse sexagesimum septimum. Et hunc quidem numerum tradidit Moyses in hoc capite, Versu 26. Ioseph namque tunc erat in Aegypto, ante 23. annos illuc ductus: Manasse verò, & Ephraim, nati fuerant in Aegypto, nec vnquam extra Aegyptum fuerant. Quod autem proximē post in Versu 27. adiunxit Moyses, fuisse septuaginta qui ingressi sunt Aegyptum, ita scribendo, *Omnes anima domus Iacob, qua ingressa sunt in Aegyptum, fuere septuaginta*: Hoc inquam tripliciter licet interpretari. Primò vt illud *Septuaginta* non referatur ad illud *ingressa sunt Aegyptum*, sed ad illud *domus Iacob*, vt sit hīc sensus: Omnes animarū domus Iacob erant tunc septuaginta. Et hoc apertius fit ex eo, quod scriptum est initio Exodi in hunc modum: *Erant omnes anima eorum qui egressi sunt de fœmore Iacob, septuaginta: Ioseph autem in Aegypto erat*. Sed quia proditum est cap. 10. Deuteronomij, Patres Hebræi populi descendisse in Aegyptum cum septuaginta animabus; suppetit altera ratio interpretandi verba illa Moſis. Solet non rarò Scriptura, quod plurimis conuenit, immò omnibus, paucissimis tantum exceptis, id quasi conueniret omnibus, generaliter enuntiare. Quoniam igitur ex numero illo Septuaginta, duo tantum non erant ingressi Aegyptum, Manasse dico & Ephraim, ceteri autē sexaginta octo ingressi fuerant Aegyptum, idcirco Scriptura ingressum in Aegyptū omnibus illis septuaginta attribuit.

27 Tertia ratio interpretandi verba illa, huiusmodi est, Eos qui tunc non fuerant ingressi Aegyptum, dici ingressos esse non quidem in se, sed in patribus suis qui tunc intrauerant Aegyptum: nempe Manasse & Ephraim in patre suo Ioseph: & item Helron & Hallu in patre suo Phares. Nec dura Lectori, atq; insolēs huiusmodi locutio videri debet: est enim non infrequēs in Scriptura; quod ego tribus exemplis confirmabo, Apostolus enim ad Hebræos septimo scribit, Leui decimas dedisse Melchisedech; non sanē per se ipsum, quippe qui annos ampliūs cētum & quinquaginta post Melchisedech natus est; sed in proauo suo Abrahamā, qui decimas obtulit Melchisedech, vt legitur Genes. 14. Deinde Moſes Genes. 11. dixit, Arphaxad genuisse ipsum Sale: atqui secundum translationem Septuaginta Interpretum, & secundum B. Lucam in tertio cap. historiz suarū Euangelicarū Arphaxad genuit non Sale, sed Cainan. Verū quia Cainā fuit pater ipsius Sale, idcirco Arphaxad generādo Cainan, dicitur generasse. Sale ergo Sale memoratur quasi proximē genitus ab Arphaxat, non quidē in se, sed in patre suo Cainan. In

Comment. in Gen. Tom. 4.

y y y y

Tripliciter exponi, posse, 70. fuisse ingressos Aegyptum.

Propriē loquendo non fuisse nisi 66. qui cum Iacob ingressi sunt Aegyptū.

hoc præterea cap. Genes. cum Moses omnes filios & nepotes ac pronepotes Liæ commemorasset, mox adiunxit: *Hi filij Liæ, quos genuit in Mesopotamia: omnes anime filiorum & filiarum eius triginta tres.* Atenim, præter sex filios, & vnam filiam, natos in Mesopotamia, reliqui omnes generati fuerant in terra Chanaam: qui tamen ratione parentum suorum dicuntur nati in Mesopotamia.

Illud deniq; fit mihi verisimile, & Mosem inter intrantes Ægyptum²⁸ numerasse filios Phares, qui tunc non erant nati; & item lxx. Interpret. commemorasse illos quinque; partim nepotes partim pronepotes ipsius Ioseph; quod ex Phares prouentura erat regalis progenies, quinetiam ipse Messias: Ioseph autem princeps fuisset fratrum suorum, & duas conditurus esset tribus, multoq; ex sua stirpe principes habiturus, sed non solum ob hanc causam commemorati sunt illi qui nondum erant nati, verum ob eam maximè causam, quod isti nati essent in Ægypto viuentibus adhuc Maioribus suis qui Ægyptum intrauerant. Exempli gratiâ, viuente Phares nati sunt in Ægypto filij eius Hesron & Hallo: & viuente Benjamin nati sunt nepotes & pronepotes eius, qui commemorantur hoc loco: viuente quoque Ioseph nati sunt filij & nepotes Ephraim & Manasse, & filiorum eius.

Quamquam nostræ opinionationi videtur illud aduersari, quod Leui²⁹ tertius filiorum Iacob, quo tēpore ingressus cum patre est Ægyptum, agebat ætatis annum 42. triennio quippe maior natus erat, quàm Ioseph. Is porro vixit annos centum triginta septem, vt proditum est in libro Exodi, cap. 6. quapropter post ingressum patris sui Iacob in Ægyptum, vixit ipse per annos 95. in Ægypto: toto autem hoc tempore, ex tribus filiis cum ipso ingressis Ægyptum, Gerson & Cahath & Merari nullos suscepisse nepotes aut pronepotes, qui post ingressum eius in Ægyptum nati fuerint, est profectò difficile creditu. Si autem tales ei nepotes & pronepotes nati sunt, cur non sunt commemorati similiter vt posteri Ioseph & Benjamin, de quibus dictum est: Præsertim verò cum Leui per insignis fuerit persona, vtpote parens Leuiticæ tribus, penes quam solam fuit sacerdotium, & administratio diuini cultus. Verum neque omnia resecari ad viuum necesse est: & nos huiusmodi quæstionum & difficultatum quasi Labyrinthos, aliis, maiori quàm nos sumus ingenio & doctrina, atque industria præditis, sine errore obeundos, atque perlustrandos, libenter relinquimus.

Numerosa posterorum ex vno homine viuente propagatio.

Plinius.

Nemini porro mirandum accidar, potuisse Iacob, cum tot partim filijs³⁰, partim nepotibus, ac pronepotibus Ægyptum intrare. Scribit enim Plinius lib. 7. cap. 13. Caium Crispum Hilarum cum filiis nouem, nepotibus 27. pronepotibus 29. neptibus nouem (omnes erant lxx. quatuor, & ipse septuagesimus quintus) prælata pompa, immolasse in Capitolio. Verba Plinij hæc sunt: In Actis temporum Augusti inuenitur, vndecimo Consulatu eius, Lucioq; Silla Collega, ad tertium Idus Aprilis, C. Crispum Hilarum ex ingenua plebe Fesulana, cum filiis nobiliem (in quo numero filiarum duæ fuerunt) nepotibus viginti septem, pronepotibus

neptibus viginti nouem, neptibus nouem, prælata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolasse. Hæc Plinius.

Ridiculum est quod de Manethone rerum Aegyptiacarum peruesto scriptore refert Iosephus in priori libro aduersus Appionem. Tradidit ille, Pastores (sic autem Hebræi vocabantur ab Aegyptiis, quod illi nō aliam tenere se artem, atque exercere professi essent apud regem Aegypti, cum illuc primū venerunt, vt scriptum est Genes. 46. & 47.) maxima multitudine venisse in Aegyptum: & subiugasse sibi Aegyptios, & regnasse inibi per annos trecentos nonaginta tres. Verū quorū sunt istius Auctoris verba, tot propè sunt in veritatem Historiæ peccata. Nam neq; venerunt in Aegyptum Hebræi cum maxima multitudine, sed pauciores septuaginta hominibus: neque sibi subiugarunt Aegyptios: sed contrā seruitutem illis durissimam seruiert: neque regnarunt per annos trecentos nonaginta tres; cum neque regnauerint vnquam ibi; neque manserint in Aegypto ampliū ducentos quindecim annos.

*Manethonis
super Hebræis
qui intrarunt
Ægyptū, tria
in signa errata.*

Cūque vocauerit vos, & dixerit: Quod est opus vestrum? respondebitis, Viri pastores sumus serui tui ab infantia nostra vsque in præsens, & nos & patres nostri.

VERS. 3.

31

VR tantoperè cuperet Ioseph fratres suos à Rege Pharaone, & ab Aegyptiis haberi pastores; & vt tales, ab illis tractari, multæ fuerunt causæ, quas hîc ego carptim exponam: Primū verebatur ne Rex faceret eos vel bellatores, vel aulicos, atq; ea ratione dissociarentur inuicem, & distraherentur. Deinde, ne permixti Aegyptiis, quibus præstabant multis animi corporisque virtutibus, eorum contra se inuidiam atque odium, insectationemque concitarent. Has duas causas attigit Iosephus, in libro primo Antiquitatum ita scribens: Percontatus est rex Iosephum, quibusnam studiis fratres eius potissimū delectarentur; respondit, pastorem artem calare eos, & nihil aliud exercere. Id autem eo consilio respondit, tum ne distraherentur inuicem, sed vt degentes vnā curam patris haberent: tum nequa illis æmulatio cum Aegyptiis interueniret, si circa eadem cum illis studia versarentur: nam ei genti non erat licitum greges aut pascua curare. Sic Ioseph. Ad hæc timuit Ioseph, ne fratres sui ex conuictu, ac familiaritate Aegyptiorum, impurissimis eorum moribus, vitisq; inficerentur; neque prauis eorum institutis corrupti, impiisq; imbuti superstitionibus à sanctissimo veri Dei cultu quē maiores eorum religiosissimè custodierant, paulatim degenerantes ab alienarentur. Ad extremum, eo consilio id fecit Ioseph, vt sui cū se pastores esse profiterentur (quod genus hominum vehementer auersabantur Aegyptij) segregati ab Aegyptiis, separatim viuerent: terramque Gessen cōlerent, quæ pascuis erat vberissima, & procul à Regia Aegypti, & in vi-

*Cur Ioseph
vellet suos ha-
beri pastores.*

Iosephus.

yyyy 2

cinia terræ Chanaam; ob idque ad futurum eorum olim ex Aegypto in Chananitidem regressum, opportunissima.

Laus artis & vite pastoralis ex S. Augst.

Hoc loco pastorem artem & vitam, ut maximè honestam & quietam, atque innocentem, & à multis magnisq; vitiis remotam, in illis Patriarchis commendari nobis acutè vidit, & consideratè perpenderit B. August. ad hunc modum scribens in quæst. 153. in Genesim. Cōmendatur in Patriarchis, quòd pecorum nutritores erant à pueritia sua & ipsi, & parentes eorum. Et meritò: nam hæc est, sine ulla dubitatione,

Notabilis sententia B. August. de prima origine & de iusta ratione seruitutis hominum.

iusta seruitus, & iusta dominatio, cum pecora homini seruiunt, & homo pecoribus dominatur. Sic enim de homine dictum est cum crearetur: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, & habeat potestatem piscium maris volatilium cæli & omnium pecorum quæ sunt super terram.* Vbi insinuat, rationem debere dominari irrationali vitæ. Seruum autem hominem homini, vel iniquitas, vel aduersitas fecit. Iniquitas quidem, sicut dictum est: *Maledictus Chanaam, erit seruus fratribus suis:* aduersitas verò, sicut accidit ipsi Ioseph; ut venditus à fratribus seruus alienigenæ fieret. Itaque primos seruos, quibus hoc nomen in Latina lingua inditum est, bella fecerunt. Qui enim homo ab homine superatus, iure belli posset occidi; quia fuit seruatus, seruus est appellatus: inde & mancipia sunt dicta, quia manu capta sunt. Est enim ordo naturalis in hominibus, ut seruiant fœminæ viris, & filij parentibus: quia & illic iustitia est hæc ut infirmior ratio seruiat fortiori. Hæc igitur in dominationibus, & seruitutibus clara iustitia est, ut qui præcellunt ratione, excellant dominatione. Quod cum in hoc sæculo per iniquitatem hominum perturbatur, vel per naturarum carnalium diuersitatem, ferunt iusti temporalem peruersitatem, in finem habituri ordinatissimam & sempiternam felicitatem. Nec mirum, pastores fuisse abominabiles Aegyptiis, in quibus utique figura est præsentis seculi, in quo abundat iniquitas: quoniam abominatio est homini iniquo, vir iustus. Hæc Augustinus.

*Genes. 1.
Genes. 9.
Infra 57.*

VERS. 34.

Hæc autem dicetis, ut habitare possitis in terra Gessen: quia detestantur Aegyptij omnes pastores ouium

Cur Ioseph tantopere Hebrais tradi terram Gessen cuperet.

ARTIS indicant hæc verba, quanti faceret Ioseph terram Gessen, quantòque studio habitari eam à suis curaret. Nec immeritò: optima enim erat alendis pecoribus, in quo erat omnis eorum res familiaris, omnique eorum vita exercebatur, atque occupabatur. Erat præterea præcul ab vrbe, & aulæ regia, nobilioribusq; Aegypti ciuitatibus, & propinqua terræ Chanaam: ob quas causas vehementer cupiebat Ioseph eam terram suis tradi ad habitandum. Nec putabat, regem eam denegaturum, aut ægrè eam concessurum; quòd fratres Ioseph essent pastores, ob idque inuisi Aegyptiis: quos ne vel ipsi offenderent, vel læderentur ab illis, longè ab eorum conspectu remo-

remouendos esse, conueniens videretur. In hac terra Gessen. Iacob petens Aegyptum, expectauit Ioseph, vt suprà dictum est versu 28. illis verbis: *Misit Iacob Iudam ante se ad Ioseph, vt nuntiaret ei, & ille occurreret in Gessen.* Erat enim Gessen quasi in introitu Aegypti venientibus à terra Chanaan, quocirca illic Iacob prestolari voluit occursum Ioseph, vt ibi ab eo doceretur de modo, quo gerere se apud regem, & Aegyptios deberet. In hac terra Hebræi habitauerunt per ducentos quindecim annos: eaque omnium terrarum Aegypti, intacta fuit decem illis atrocissimis plagis Aegypti. Magna porro Dei prouidentia, ingentiq; Hebræorum vtilitate factum est, vt terra Gessen Hebræis habitanda traderetur; quo videlicet illis expeditior atque securior inde in Chanani- tidem esset regressus. Si enim Hebræi habitauissent in extrema parte Aegypti, quæ remotissima est à terra Chanaan, & vergit ad meridiem, cum terra Chanaan sit versus Septentrionalem plagam Aegypti, necesse fuisset, Hebræos in regressu eorum ex Aegypto in terram Chanaan pertransire totam fermè Aegyptum. Tunc verò Aegyptij insurrexissent aduersus eos, & voluissent eos vel opprimere, vel per vim detinere. Nā si cum eos dimisissent, inuimò quàmprimùm abire compulissent, mox tamen adducti pœnitentia, armati eos vsque in terminos Aegypti, & per ipsum mare Rubrum hostiliter insectati sunt: quanto magis id fecissent, si necesse fuisset, Hebræos mediam fermè Aegyptum pertransi-
re? Adice, quòd cum Hebræi suoapte ingenio timidissimi essent, & Aegyptiorum in se crudelitatem diu multumque fuissent experti, per medium eorum transire nullo modo essent ausi.

Exod 14.

Pro terra Gessen lxx. Interpretes habent terram Rameffe, & urbem
35 Heroum. S. enim Hieronymus in Tradit. in Gen. huiusmodi citat lxx. Interpretum lectionem super hoc loco; *Vt occurreret ei ad urbē Heroum, in terram Rameffe.* Et subdit, in Hebræo: Nec habetur vrbs Heroum nec terra Rameffe, sed tātummodò Gessen (sic enim appellatur, quam nos vocamus Gessen) Nonnulli Iudæorum asserunt Gosen nunc Thebaidem vocari: & id quod postea sequitur, *Dedit eis; vt possiderent Aegypti optimam terram in Rameffe;* pagum Arsenoiten, sic olim vocatum, auctumant S. Augustinus in Locutionib. in Gen. num. 88. cum citasset lectionem lxx. Interpretum, quæ hîc habet urbem Heroum, subiūgit hæc verba: Nescio vtrum nomen Heroum facile in Scripturis reperiatur. Eugubinus in Recognitione huius loci arbitratur, ex errore non ipsorum Septuaginta, sed aliorū accidisse, vt hîc poneretur vrbs Heroum: cuius vrbs, inquit, quia neque sacer contextus meminit, neque Interpretes alij quicquam super ea re tradiderunt, fateamur necesse est additum id esse ab aliis siue peritis, siue imperitis, sicut etiam S. Hieronymus annotauit. Atenim nō esse istiusmodi lectionem ab aliis corruptā, sed germanam, & genuinam, ipsorum lxx. Interpretum, præter Augustinum & Hieronymum, qui vt talem commemorarunt eam, constat etiam auctoritate duorū antiquissimorum Scriptorū, Iosephi in 1. lib. Antiquitatum, & Philonis in libro de Ioseph, qui eam lectionem, non

S. Hieron.

S. August.

Eugubin.

Iosephus. Philo.

autem nostram, quæ congruit cum Hebræa, secuti sunt.

Rupertus.

Sed cur Aegyptij detestabantur pastores ouium? Rupertus causam 36 refert ad Aegyptiorum arrogantiam & superbiam: nam quia Aegyptij vehementer gaudebant & gloriabantur multitudine equorum & curruum: iccirco humile genus pastorum cõtemnebant, & auerſabantur. Rupertus verba in lib. 9. Commentariorum in Genesim, cap. 19. hæc sunt: Aegyptij detestabantur pastores; quia videlicet ipsi in equis & curribus superbiebant plus cæteris gentibus; & idcirco humile pastorum genus, veluti ignominiam despiciebant, & detestabantur. Sic Rupertus. Sed contra hanc sententiam obiicimus: Primùm, quia aliud est contemnere, & aliud detestari: Scriptura non ait, Aegyptios contempsisse genus pastorum tãquam humile, & vile, sed detestatos esse, nempe tanquam impij essent pastores, & religioni Aegyptiorum contrarij. Deinde, non omnes pastores detestabantur Aegyptij, non inquam, pastores equorum, asinorum, & camelorum, sed tãtum per pastores ouium: quãquam vocabulo ouium hîc oportet intelligere & arietes, & capras, & boues atque vaccas. Erant præterea in Aegypto alia non pauca hominum genera non minùs humilis, & abiectæ conditionis, quàm erant pastores ouium. Non igitur humilitas conditionis pastoralis, causa fuit Aegyptiis detestandi pastores, sed alia eius rei quærenda causa est.

Vera itaque causa est, quòd in genere ouium, arietum, caprarum, & bouum, Aegyptij numina aliqua haberent, quæ diuino cultu, & honore venerabantur: quapropter huiusmodi animalia non solum occidere aut percutere non audebant, sed ea reuerabantur, atque honorabant: oderantque vehementer alienigenas eorum animalium pastores, qui ea occidere, & occisorum carnibus vesci sine religione vlla solerët. Sed obiiciet nobis quispiam, Si verum hoc esset, quod de Aegyptiis diximus, nulli profectò fuissent apud Aegyptios pastores ouium: at fuisse, fatis indicant verba illa Pharaonis ad Ioseph de fratribus eius Gen. 47. *Si nosti eos esse viros industrios, constitue illos magistros pecorum meorum.* Ad hoc responderi posset, nomine pecorum intelligi equos, asinos, & camelos: cuius generis animalium fuisse pastores in Aegypto, non est dubium. Verùm nos quis vrgere vehementer posset verbis illis, quæ paulò infrà in eodem capite leguntur, quibus dicitur, Ioseph dedisse Aegyptiis alimenta pro equis, & ouibus, & bobus, & asinis: Scripturæ verba sunt hæc: *Dedit eis alimenta pro equis, & ouibus, & bobus, & asinis, sustentauitque eos illo anno pro commutatione pecorum.* Dicamus igitur etiã Aegyptios fuisse pastores ouium & bouum, non quidem ad esum ipsorum, vel ut ea in alium quempiam vsum occiderent: sed vel propter esum lactis & casei, vel propter lanam ad conficiendas vestes, vel in vsum agriculturæ ad arandam terram, vel oblectamenti gratiã, aut honoris, sicut habentur canes & equi.

BENE

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN CAPVT

QVADRAGESIMVM SEPTIMVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Introducitur Iacob ad Regem Aegypti, & benedicit ei: Datur Hebraeis ad habitandum terra Gessen: Ioseph vniuersam terram Aegypti sub regis possessionem subiicit: Iacob, appropinquante morte, adiurat filium suum Ioseph de sepultura sua in terra Chanaam.

NGRESSVS ergo Ioseph, nūciauit Pha- 1
raoni, dicens: Pater meus & fratres, oues 2
eorum & armenta, & cuncta quæ possi-
dent, venerūt de terra Chanaam: & ecce 3
cōsistunt in terra Gessen. Extremos quo- 4
que fratrum suorum quinque viros con-
stituit coram Rege: quos ille interroga-
uit: Quid haberis operis? Responderunt: Pastores ouīū sumus 5
serui tui, & nos & patres nostri: Ad peregrinandum in terra 6
tua, venimus: quoniam nō est herba gregibus seruorum tuo-
rum, ingrauescēte fame in terra Chanaam; petimúsque vt esse
nos iubeas seruos tuos in terra Gessen. Dixit itaque Rex ad 7
Ioseph: Pater tuus & fratres tui venerunt ad te. Terra Ægypti 8
in conspectu tuo est: in optimo loco fac eos habitare & trade
eis terrā Gessen. Quod si nosti in eis esse viros industrios, con-
stitue

7 stitue illos magistros pecorū meorum. Posthæc introduxit Ioseph patrem suū ad Regem, & statuit cum corā eo : qui benedicens illi, & interrogatus ab eo : Quot sunt dies annorū vitæ tuæ? respōdit: Dies peregrinationis meæ centū triginta annorum sunt, parui & mali, & non peruenerunt vsque ad dies patrum meorū, quib. peregrinati sunt. Et benedicto rege egressus est forās. Ioseph verò patri & fratrib. suis dedit possessionē in Ægypto in optimo terræ loco, Rameesses, vt præceperat Pharaon: & alebat eos, omnēmq; domū patris sui, præbens cibaria singulis. In toto. n. orbe panis deerat: oppresserat fames terram maximè Ægypti & Chanaam. E quib. omnem pecuniā cōgregauit pro vēditione frumētī, & intulit eā in erariū regis. Cumque defecisset emptorib. pretiū, venit cuncta Ægyptus ad Ioseph, dicens: Da nobis panes: quare morimur corā te, deficiēte pecunia? Quib. ille respōdit: Adducite pecora vestra: & dabo vobis pro eis cibos, si pretiū non habetis. Quæ cū adduxissent, dedit eis alimēta pro equis, & ouibus, & bobus, & asinis: sustētauitq; eos illo anno pro cōmutatione pecorū. Venerūt quoq; anno secundo, & dixerunt ei: Non celabimus dominū nostrū quod deficiēte pecunia, pecora simul defecerunt: nec clam te est, q; absq; corporib. & terra nihil habeamus. Cur ergo moriemur te vidente? & nos & terra nostra tui erim? useme nos in seruitutē regiam, & præbe semina, ne pereunte cultore, redigatur terra in solitudinē. Emit igitur Ioseph omnē terrā Ægypti, vēdētib. singulis possessiones suas præ magnitudine famis, sub iecitq; eā Pharaoni, & cūctos populos eius à nouissimis terminis Ægypti vsque ad extremos fines eius, præter terrā sacerdotū, quæ à rege tradita fuerat eis: quib. & statuta cibaria ex horreis publicis præbebātur, & idcirco non sunt cōpulsi vendere possessiones suas. Dixit ergo Ioseph ad populos: En vt cernitis, & vos & terrā vestrā Pharaon possidet: accipite semina & serite agros, vt fruges habere possitis. Quintam patrem regi dabitis, quatuor reliquas permitto vobis in sementem, & in cibum familiis & liberis vestris. Qui responderunt; Salus nostra, in manu tua est: respiciat nos tantū dominus noster, & læti seruiemus regi. Ex eo tempore vsque in præsentē diem in vniuersa terra Ægypti, regibus quinta pars soluitur, & factū est quasi in legem, absq; terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.

fuit. Habitauit ergo Israel in Aegypto, id est, in terra Gessen, & 27
possedit eā: auctusq; est, & multiplicatus nimis. Et vixit in ea 28
decem & septem annis: factiq; sunt omnes dies vitę illius cen-
tum 47. annorum. Cūque appropinquare cerneret diē mor- 29
tis suę, vocauit filium suum Ioseph, & dixit ad eum: Si inueni
gratiam in conspectu tuo, pone manū tuam sub fœmore meo:
& facies mihi misericordiā & veritatem, vt non sepelias me in
Aegypto: sed dormiā cum patribus meis, & auferas me de ter-
ra hac, cōdāsque me in sepulchro maiorum meorū. Cui respon- 30
dit Ioseph: Ego faciā, quod iussisti. Et ille: iura ergo, inquit, mi-
hi. Quo iurāte, adorauit Israel Deū, cōuersus ad lectuli caput.

P R Æ F A T I O.

ISTORIAM huius capituli Philo breuiter atque elegan- Philo. ,
ter commemorat, hoc modo scribens: Hoc audito, Ioseph
propinquantī Iacob (non speculatores & nuncios in itine-
re disposuerat) circa regni fines occurrit obuiam. Cūque
conuenissent circa urbem, quam vocant Heliopolim, effuderunt se in
complexus mutuos, vbertim vestes rigando lacrymis: atque ita herētes
aliquantisper, diutinum explebant desiderium; & tandem vnā conten-
debant ad regiam. Ibi rex conspiciatus venerandam senis faciem, non vt
præfeti sui, sed vt suum patrem excepit honorificè. Exinde post solem-
nia humanitatis officia donauit eis agrum vbertatis præcipua: & quia
eius filios audierat esse pecuarios, facultatēque illorum constare pecori-
bus, suorum quoque gregum & armentorum curam eos gerere voluit.
Ioseph porro tanta fide vsus est in publicis illius regni negotijs admini-
strandis; vt cū ratio illorum temporū plurimas ei occasiones præbuis-
set coaceruanda pecunia, potuissetque omnium sui temporis facilè ditis-
simus enadere: adulterinis diuitijs veras prætulerit, & cæcis perspicaces:
totum argentum & aurum è frumenti pretio collectum, referens in the-
sauros regios, ne drachma quidem subtracta, contentus tantū donis
quibus eum rex liberaliter remunerabatur. Nec aliter quā Aegyptum,
omnēque eius regni prouincias, externas quoque gentes fame pressas,
vir hic nunquam satis laudatus curauit, paterna prouidētia distribuens
illis alimenta, futurisq; eorum necessitatibus prospiciens. Nam ineunte
anno egestatis septimo, accitis agricolis (iam enim vbertatis spes afful-

Comment. in Gen. tom. 4.

z z z z

gebat) dedit hordeum & triticum ad sementem, diligenter cauens ne quis hæc alium in vsum verteret, appositis etiam custodibus ex optimatibus, qui sationem obseruarent. Sic Philo.

Iosephus. Quod autem in posteriori huius capitis parte scribit Moses, exponens quanta Ioseph prudentia & aequitate, & quanta cum regis utilitate frumenta vendiderit Aegyptijs extremè laborantibus fame, hoc Iosephus in secundo libro Antiquitatum scitè enarrans, ita scribit: Fames in Aegypto crescebat in dies, nullumque remedium aderat, neque flumine agros rigante, neque ullis de cælo pluuijs. Ioseph autem frumenta non dabat, nisi numerata pecunia; quæ postquam defecit, pecudes ac mancipia pro frumento permutabant. Quibus autem agri erant, partem aliquam rerum in pretium alimentorum regi decidebant: cumque ad hunc modum omnes eorum possessiones in ius regis deuenissent, alius aliò migrabant, quo certius esset regis dominium: soli sacerdotes immunitatem & agros retinuerunt. Postremò tanta fuit necessitas, vt non corpora solum, sed animos etiam illius gentis in seruitutem redigeret, ac nihil putarent turpe, quo victus parari posset. Postquam autem cessauit fames, & rigante flumine ad pristinam terra fertilitatem redijt, Ioseph regionis vrbes obcundo, conuocata per singulas multitudine, agrorum, quibus illi cesserant, vsum fructum illis restituit, hortatus vt non secus quàm proprios colerent: iussitque quintam partem fructuum regi pendere, quæ ei iure dominij deberetur. Illi in sperata restitutione agrorum leti, culturam eorum strenuè aggrediuntur. Atque hoc pacto tum Iosephi auctoritas, tum eius gentis erga regem beneuolentia non mediocriter creuit, & ius quinta partis frugum etiam per Regum posteros ac successores permansit. Hæc Iosephus.

VERS. 3. Extremos quoque fratrum suorum, quinque viros constituit coram rege.

SEPTVAGINTA Interpretes non habent illam vocem *extremos*: quæ vox, ob ambiguitatem, cum dupliciter accipi possit, duplicem item reddit sententiam, duplicemque parit huius loci expositionem. Extremitas namq; dupliciter spectari potest, vel à parte superiori; & idem est atq; primum & summum; vel à parte inferiori, & idem est atque infimum & vltimum: utroque enim versus dicitur extremitas. Ioseph igitur statuisse coram rege quinque extremos fratrum suorum, dupliciter potest intelligi: vel vt elegerit quinque omnium suorum fratrum primos: primos dico vel ætate, vel formæ atque corporis præstantiâ, vel loquendi facundiâ, vel agendi pruden

prudentiâ, vt ex illis rex atque procures Aegyptiorum, generis Ioseph nobilitatem atque claritatem cognoscerent:& ad hanc sententiam interpretantur hunc locum Lyranus, Thostatus, & Thomas Anglicus.

Lyranus.
Thostatus.
Thomas Anglicus.

Potest etiam hic locus in contrariam sententiam exponi, vt per extremos intelligamus infimos atque vltimos fratrum, vel ætate, vel aliis rebus proximè memoratis: ne rex videlicet, propter eorum præstantiam vel corporis vel animi faceret eos vel bellatores, vel aulicos. Huius interpretationis auctores sunt Hebræi, quos & Oleaster & Hamerus, aliique sunt secuti. Et hoc mihi similis vero fit: nimirum voluit Ioseph, vt illi, vel ipso corporis habitu, atque ipsa facie, fidem facerent regi, atque Aegyptiis se pastores esse, & in pastoralis vitæ laboribus exercitos à pueritia. Ergo mirari est hoc loco singularem prudentiam Ioseph, omnia quæ futura essent in rem, atque in vltum fratrum suorum, solerter prospicientis, diligentèrque curantis. Non enim satis habuit, tradi fratribus suis ad habitandum terram Gessen, optimam videlicet, & remotam ab Aegyptiis, ne profanas eorum superstitiones, impurissimosque mores spectarent atque cõdiscerent: verùm insuper omni studio atque cura egit ne fratres sui regiæ aulæ infererentur, sed magis domestico gauderent otio, & filiorum suorum cultum procurarent. Hanc itaque ob causam, extremos & infimos fratrum suorum in conspectum regis adduxit: nempe, qui nec corporis dotibus multum commendarentur, neque facie habituque ipso egregiam animi indolem præ se ferrent: ne rex scilicet ex vnius Ioseph ingenio, & animo, virtutèque, de ceteris eius fratribus itidem existimandum, iudicandumque putaret. Caietanus diuersum huius loci excogitauit interpretamentum. Sic enim scribit, iuxta Hebræum habetur: *Et de extremo fratrum suorum accepit quinque viros.* Sensus est ambiguus. Crediderim tamen ego, maiores ex singulis vxoribus Patris, quatuor cum Iuda assumptos fuisse, & appellatos esse de extremo, hoc est, de extremitatibus primis cuiusque vxoris. Sic Caietanus.

Hebræi
Oleaster.
Hamerus,

Caietanus.

PRIMA DISPUTATIO.

Super illis verbis,

Dies peregrinationis vitæ meæ, centum triginta annorum sunt, parui & mali: & non perueniunt ad dies patrum meorum quibus peregrinati sunt. VERS. 9.

2 EPTVAGINTA Interpretes sic verterunt hunc locum: *Dies annorum vita mea, quos incolo, centum triginta anni pusilli & mali fuerunt dies annorum vita mea, non perueniunt ad dies annorum vita patrum meorum, quos dies incoluerunt.* Quam lectionem sequens & exponens S. August. in quæst. centesima quinquagesima sexta in Gen. Quid est, inquit,

B. August.

zzzz 2

quòd dixit Iacob Pharaoni, *Dies annorū vitæ meæ, quos incolō.* Sic. n. habēt Græci, pro quo Latini habēt, vel ago vel habeo, vel si quid aliud: vtrum igitur ideo dixit *quos incolō*, quia in ea terra natus est, quam nōdum populus, diuinæ promissione hæreditatis acceperat, & ibi vitam ducens, vtique in aliena terra erat: nec solū quando peregrinabatur in Mesopotamia, verū etiam cū ibi erat, vbi natus est? An potius secundū id accipiendum est, quod ait Apostolus: *Quandiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino?* Secundum hoc & illud in Psal. dictū intelligitur: *Inquilinus ego sum in terra, & peregrinus sicut omnes patres mei.* Similiter intelligendum est, quod deinde adiunxit Iacob: *Non perueniunt ad dies annorum vitæ Patrum meorum, quos incoluerunt:* Nō enim aliud voluit intelligi per illud *incoluerunt* nisi vixerunt: ac per hoc significauit, hanc vitam esse incolatum super terrā, id est, peregrinationis habitationem. Sed credo, Sāctis hoc potissimū cōuenire, quibus dominus videlicet, aliam patriā, cœlestem vtique, æternāmq; pollicetur. Hæc Augustinus.

Luxta hoc Augustini dictū extremum, est quod annotauit B. Hieronym. in Epist. cxxix. quam scripsit ad Dardanum; in Scriptura Habitatores terræ, appellari peccatores, non autem iustos, hos namq; aduenas & peregrinos, & incolas vocari solere. Ponā in hoc loco partem eius disputationis, quam super ea re illic tractat Hieronym. Illud quoque, inquit, sollicita mente tractemus, vt Scripturarum nos doceat auctoritas, sanctos non fuisse habitatores eius terræ, quā Iudæi terram repromissionis autumant, sed fuisse tantū incolas, atque peregrinos. Ex iusti viri legimus persona: *Aduena ego sum, & peregrinus sicut omnes patres mei:* vbi cumq; autem habitator terræ legitur, si priora, & media, & extrema spectemus, liquidò scripturarum poterit hæc regula comprobari, semper habitatores terræ, peccatores appellari: de quibus in Apoc. scriptum est: *Va habitatores terræ:* B. Stephanus dixit, Abrahæ, cui terræ Chanaam possessio à Deo promissa fuerat, ne vestigium quidem pedis eius terræ dedisse. Ac ne quis putaret quod non fuerat datum parenti, esse id posteris redditum. Apost. id refellit in Epist. ad Hebr. de Abraham, aliisque Patriarchis scribens. *Fide peregrinatus est in terra promissionis, quasi in aliena, in tabernaculis habitans cum Isaac & Iacob coherentibus eiusdem promissionis: expectabat enim fundamentum habentem Ciuitatem, cuius artifex & conditor Deus est: & cum Sanctos aliquos commemorasset, denique adiunxit: Luxta fidem mortui sunt hi homines, non acceptis repromissionibus, sed à longe eas expectantes & salutantes: & confitentes quia peregrini & aduena erant super terram:* Sic ex Beato Hieronymo.

Dies peregrinationis vitæ meæ: Iacob verè ac propriè dixit vitam suam fuisse peregrinationē: non solū quo modo Sancti omnes vocāt se peregrinos, etiā si in natali solo degant; quòd terram hanc non pro patria ipsi habeant, sed pro diuersorio vel potiùs exilio; & ad terrā illā semper viuentiū lacrymantes atq; suspirantes omni studio & desiderio cōtendant: nō solū, inquā, ob hanc causam Iacob appellauit vitā suam peregrinationē, sed ob id, quòd etiā corporaliter coactus est frequēter sedes

muta

Habitatores
terra vocari
in Scriptura
peccatores nō
autem iustos
ex S. Hieron.
Ad Hebr. 11.
Act. 7
Locus.
Apoc. 8.
Psal. 38.

mutare, & natalem terram relinquere. Primùm enim vt declinaret infidias fratris sui Esau, derelicta terra vbi natus erat, & paterna domo, abiit in Mesopotamiam, vbi per viginti annos seruiuit Laban, vt suprà narrauit Moyses ca. 28. & seq. Inde discedēs, venit Soccoth, & per vnum annum ac dimidium inibi habitauit: ex quo loco venit iuxta Sichem, demoratusque ibi est annis circiter nouem, Genes. 33. vnde venit Bethel, & Ephratam, & denique Hebron, vbi erat pater eius Isaac. Ex quo loco, ad extremum inopia rei frumentariæ, faméque, demigrauit in Ægyptum. Vides igitur quàm instabilis fuerit habitatio Iacob, vt meritò vita eius dicta sit peregrinatio. Verùm perpendamus quod sequitur.

4 *Centum triginta annorum sunt:* Hinc liquidò cognoscuntur, & validè probantur quinque res, quæ sacram Chronologiam multùm illustrent, atque confirmant. Primùm hinc apparet, quoto ætatis Iacob anno, Ioseph natus fuerit: fuit enim is annus nonagesimus primus ætatis Iacob. Si enim tunc Iacob erat centum triginta annorum: Ioseph autem erat triginta nouem, vt colligitur ex cap. 41. & 45. Genes, detractis triginta nouem annis Ioseph, ex annis centum triginta Iacob, reliqui sunt vnus & nonaginta. Hinc etiam liquet, Iacob fuisse septuaginta septem annorum cùm venit in Mesopotamiam: Ioseph enim natus est post aduentum eius in Mesopotamiam, expletis annis quatuordecim, vt colligitur ex cap. 30. Gen. & quia exacto priori septennio seruitutis in Mesopotamia, accepit Iacob vxores, ex quibus filios generare cœpit, vt videre in cap. 29. Genes. manifestũ est, consummationem coniugij Iacob, & primam filiorum eius generationem competere in annum ætatis eius octogesimum quartum. Præterea hinc quoque enotescit, cuius ætatis fuerint alij fratres Ioseph, cùm Iacob intrauit Ægyptũ: Si quidem omnes filij Iacob (præter vnum Benjamin) nati sunt in Mesopotamia intra secundum septennium seruitutis Iacob, vt colligitur ex supradictis in cap. 29. & 30. Genes. & Ruben quidem natus est in principio istius septennij, Ioseph autem in fine. Erat igitur Ruben septem annis natu maior, quàm Ioseph: sed Ioseph erat triginta nouem annorum, vt dictum est, quo tempore Iacob intrauit Ægyptũ; ergo Ruben tunc erat quadraginta sex annorum. Et quia Simeon vno fuit anno posterior natu, quàm Ruben, Leui autẽ duobus annis, Iudas verò tribus annis; hinc apertè cõcluditur, Simeonem fuisse tunc quadraginta quinque annorum, Leui quadraginta quatuor, Iudam verò quadraginta trium, atque indidem subsequentiũ fratrum ætas comperta esse potest.

5 Ex hac item ætate Iacob centum triginta annorũ apparet, quot anni præterierint à prima promissione, quam dedit Abraham Deus, vbi euocauit eum ex Chaldæa, vsque ad ingressũ Iacob in Ægyptum: fuerũt enim anni ducenti quindecim, quod ita probatur: Erat Abraham cùm accepit à Deo primam illam promissionem, annorũ septuaginta quinque, hoc enim proditũ est Gen. 12. post viginti quinque annos genuit Isaac, nempe cùm esset centenarius, vt dictum est Genes. 21. Post id temporis annis sexaginta, Isaac genuit Iacob, vt legitur suprà Gen. 25.

Ex ætate 130. annorũ in qua erat Iacob cũ intrauit Ægyptum, quinque res colligi ad sacrã Chronologiam pertinentes. Cuius ætatis erant fratres Ioseph, cùm Iacob venis in Ægyptum.

Iacob porrò cùm intrauit Aegyptum, annorum erat centum triginta, vt in hoc loco traditur. Si ad hos igitur centum triginta annos Iacob addas illos viginti quinque Abrahæ, & illos sexaginta Isaac, conficies numerum illum quem diximus, annorum ducentorū quindecim à promissione Abrahæ, vsque ad ingressum Iacob in Aegyptū. Iam verò, cùm B. Paulus ad Galatas 3. scribat, quadringentis triginta annis post illam promissionem Abrahæ, datam fuisse legem Moyli in monte Sinai, tertio nimirum mense post egressum Hebræorum ex Aegypto, vsque ad egressum Hebræorum, duce Mose, ex Aegypto, annos duntaxat quindecim & ducentos effluxisse: Et quòd hinc necessariò consequens est, Hebræos non ampliùs ducentis quindecim annis in Aegypto mansisse, sicut nos etiam super ea re disputauimus copiosissimè in Tercio Tomo Commentariorum nostrorum in Genesim super caput decimum quintum, in Sexta Disputatione.

Sed quid est illud quod dixit Iacob de annis vitæ suæ, *parui & mali*? quomodo parui? an ipsius anni minores & breuiiores fuerunt, quàm anni vel Isaac, vel Abrahæ? minime verò; totidem enim mensibus, totidemque diebus singuli constabant. Dicti sunt igitur parui, pro pauci, vt sit sensus, Numerus annorum vitæ meæ paruus & exiguus fuit, comparatus cum numero annorum quos vixerunt patres mei. Est autē vsitatum in Scriptura secundum phrasim Hebraicam, diem & dies ponere pro tempore: Ergo dicere, Dies vitæ fuisse centum triginta annorum, perinde est, quasi dixisset, tempus vitæ meæ fuit centum triginta annorum. Verùm habet difficultatem quod mox Iacob adiungit, se nō peruenisse ad ætatem patrum suorum. Nam vnde compertum erat Iacob, non pluribus in posterum victurum se annis, quàm vixerant patres sui? sed dicendum est, Iacob, quòd esset graui iam senio oppressus, ætateque ante-actæ vitæ multis, magnisque laboribus, atque ærumnis cōflictatā & contritā, putasse breui se moriturum, & idcirco omnem vitam, ætatēque suam illis centum & triginia annis determinasse. Vixit tamen postea, decem & septem annis: & sic etiam verum fuit quod dixit, se non peruenisse ad dies vitæ patrum suorum: Si quidem pater eius Isaac vixerat annis centum octoginta: Abraham verò auus eius, centum septuaginta quinque, vt suprā traditum est Genesim 25. & 35.

Decem labores & dolores Sancti Iacob.

Verum cur dies suos vocat malos? haud dubiè significare voluit laboriosos, ærumnosos, calamitosos: hac enim significatione nomē Malum & Malitia, sæpe in Scriptura vsurpantur. Vt autem lector agnoscat quàm fuerit vita Iacob laboriosa, & ærumnosa, cursim hīc perconsuebo labores, & dolores quibus afflētus est. Primus fuit, cū ob infidias fratris sui Esau necē sibi molientis, coactus est patriā, domūmq; paternā relinquere, & solus ac pauper, & vt ipse dixit, cum baculo suo longum iter vsque in Mesopotamiam pedibus conficere. Secundus fuit in Mesopotamia, vbi per viginti annos asperissimā seruitutem socero suo Laban seruiuit: auxitque miseriam eius iniquitas Laban decies mercedem eius

Genes. 32.

eius commutantis, vt traditur Gen. 31. Tertius fuit, rursus ingens metus fratris sui Esau venientis ad se cum quadringentis equis Genef. 32. Quartus, ob cædem Sichimitarum à filiis suis factam, timorémque finitimarum gentium, Genef. 34. Quintus, ob mortem dilectissimæ vxoris Rachel. Sextus, ob scdissimum concubitum filij sui Ruben, cū vxore sua Bala. Gen. 35. Septimus ob venditionem Ioseph, propter quem, in luctu & mœre fuit per viginti tres annos, Genef. 37. Octauus ob separationem à se, & abductionem in Ægyptum filij sui Benjamin, de cuius vel morte, vel captiuitate vehementer sollicitus & anxius erat. Nonus, ob Simeonem filium suum à Præfecto Ægypti in carcerem inclusum, atque in vinculis detentum. Decimus, quòd ob famis necessitatem cogeretur terram Chanaam derelinquere, & cum omni familia demigrare in Ægyptum, quā terram, gentémque, tam ipse, quàm Maiores eius, suspectam semper habuerant. Videt, opinor, lector, quàm verè dixerit Iacob, dies suos fuisse malos.

Sed quod ille dixit de se, idem profectò in omnes mortales verissimè dici potest: quorū nempe dies & parui, & mali sunt. Verissima enim est illa Beati Iob sententia: *Homo natus de muliere, brevis viuens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquā in eodem statu permanet:* Et paulò infrà: *Breues dies hominis sunt, numerus mensū eius apud te est. Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt:* Quatuor porrò sunt genera malorum, quibus mortaliū vita circumuallatur, obsidetur, & oppugnatur. Sunt mala corporis, vt sitis, fames, nuditas, morborum multitudo & acerbitas, mortis que varij cruciatus. Sunt mala in rebus externis, quæ ad paupertatem & egestatem pertinent, vel ad ignominiam & opprobrium. Sunt item animi mala, vt vitia, & errores, & perturbationes animi, cuiusmodi est timor, tristitia, ira, anxietas, & hoc genus complura. Sunt demum mala quæ nos attingunt, venientia ex personis nobis carissimis & coniunctissimis, vt ex parentibus, filiis, vxore, fratribus, amicis.

*Locum lib. Iob
ex cap. 14.*

*Quatuor genera malorum
circa mortaliū
vitam.*

Ioseph verò patri & fratribus suis dedit possessionē in Ægypto, in optimo terræ solo Rameßes, vt præceperat Pharaο.

8 **A**T Pharaο præceperat dari fratribus Ioseph Terrā Gessen. sic enim paulò suprà scriptum est, ipsum dixisse Iosepho: *Trade eis terram Gessen:* & hanc ipsam terrā vehementer cupierat, & curauerat Ioseph dari fratrib. suis. hæc sunt enim verba Ioseph ad fratres suos, que supra sub finem capituli 46. posita sunt: *Hæc autem facietis, vt habitare possitis in terra Gessen:* Ipsi quoque fratres Ioseph hanc sibi terram dari petierunt à Rege, dicentes ei, vt in hoc ipso capite paulò superiùs proditum est: *Petimus, vt esse nos iubeas seruos tuos in terra Gessen:* Hæc igitur cū ita se habeant, quomodo Ioseph dicitur tradidisse suis ad habitandum terram Rameßes, & pro ratione subditur, quia ita præcipisset Pharaο. Vidit hanc difficultatem

An terra Rameſſes, fuerit eadem, ac terra Geſſen.

S. Auguſt. Caietanus. Thoſtatus.

tatem Sanctus Auguſtinus, ſed eius ſolutionem quærendam Lectori reliquit. Sic enim ait in quæſt. 157. in Geneſim: Quærendū eſt, vtrum terra Rameſſes ipſa ſit Geſſen: ipſam enim petierant, & ipſam eis Pharaon dari præceperat. Sic Auguſtinus.

Caietanus putat, Rameſſes fuiſſe partem quandam Terræ Geſſen, ſed meliorem, & vberiore cæteris. Idem tradit Thoſtatus: ſed addit Rameſſes fuiſſe ciuitatem multis annis poſt ingreſſum Iacob in Aegyptum ædificatam ab Hebræis in tempore duriffimæ ſeruitutis qua premebatur ab Aegyptiis, vt traditur Exod. 1. Quo igitur tempore Iacob intrauit Aegyptum, non erat iſta ciuitas Rameſſes, ſed hîc per Anticipationem commemorata eſt. Sed enim cùm hunc librū ſcripſit Moyses (ſi eum ſcripſit, vt multis viſum eſt, poſt egreſſum populi Hebræi ex Aegypto, iam erat ædificata, eratque notiſſima Hebræis. Eſt itaque ſecundum hanc opinionem illorum verborum hæc ſententia: Ioseph dedit ſuis ad habitandum optimam terræ Geſſen partem, quæ nunc Rameſſes vocatur, ex nomine Ciuitatis quam ibi poſtea ædificarunt Hebræi.

Non ſoles Hebræos habitare in terra Geſſen, ſed multos ex Aegyptiis.

Cùm autem in hoc loco dicitur terram Geſſen eſſe aſſignatam Hebræis ad habitandum: nemo putet à ſolis Hebræis eam terram fuiſſe habitatam: nam & ante Hebræos illic habitauerant Aegyptij; & vnâ cum Hebræis multi etiam poſtea habitauerunt Aegyptij, idque duplici argumento probatur. Iuſſit enim Deus, vt legitur Exodi 12. Hebræos ſanguine agni paſchalis immolati, tingere poteſt ianuarum ſuarum, vt eo ſigno domus eorum diſcernerentur à domibus Aegyptiorum, & Angelus percutiens primogenita Aegyptiorum videns domos ſanguine tinctas, innoxie eas tranſiret. Habitabant igitur in eodem oppido vel Ciuitate Hebræi mixti cum Aegyptiis. Deinde legimus Exodi 51.

& 12. in feſtino illo Hebræorum exceſſu, quem Aegyptij vehementer vrgebant, Hebræos & Hebræas mulieres à vicinis

Aegyptiis petiſſe vaſa aurea, & argentea, multamque veſtem. Quid multa? cùm terra Geſſen vberriſſima eſſet atque optima paſcuis, non eſt credibile non fuiſſe eam habitatam ab

Aegyptiis.

* *

SECVN

SECUNDA DISPUTATIO,

De immunitate Sacerdotum Aegypti.

Super illis verbis,

Emit igitur Ioseph omnem terram Aegypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis, subiecitque eam Pharaoni: præter terram Sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis: quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur: Et idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. *Versu 22. Et paulò infra versu 26.* Ex eo tempore usque in præsentem diem in vniuersa terra Aegypti, regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem: absque terra sacerdotali, quæ libera fuit hac conditione.

MEMORABILE fuit Christianis etiã Principibus imitandum, hoc regis Pharaonis erga diuini, vt putabatur, cultus administratos sacerdotes, reuerentiæ, ac benignitatis, pietatisque exemplum. Cum enim vniuersa Aegyptus extrema laborasset fame, comparandique frumenti gratiã cogerentur Aegyptij vendere possessiones suas, & le Regis addicere seruitio: soli omnium sacerdotes, à necessitate vendendi terras quibus donati à Regibus fuerant, soluendique tributi fuere immunes: quin etiam in summa omnium inopia, famæque, alimentis è publico sibi datis abundabant. Rectè igitur Caietanus: Hinc apparet, inquit, integritas Pharaonis, qui ne in tanta quidem omnium penuria subtraxit solita alimenta sacerdotibus, qui diuino cultui addicti, & speculatiuis scientiis intenti erant. Et Oleaster, Clamat, inquit, locus hic, publicos ministros Dei alendos esse à populis, præsertim verò à Rege: & quantæ Regibus curæ ministri sacrorum esse debeant, etiã si aliunde habeât, vnde se possint sustentare: quia nemo suis stipendiis militare debet. Thostatus in eandem sententiam grauioribus etiam verbis hæc scribit: Sicut nunc decimus à Communitate datis sacerdotes sustentantur: ita tunc licet decimæ non darentur, in qualibet tamen Communitate stuebantur horrea frumentaria ex horreis Communitatis, vnde cibaria sacerdotibus sufficienter tradebantur. Nam quia sacerdotes erant personæ publicæ, administrantes cultum diuinum pro salute totius Communitatis, ob id ex bonis Communitatis sustentari debebant. Tantòq; fuere tunc apud Aegyptios in honore sacerdotes, vt eis darent Reges terras ad habendum & colendū, & insuper cibaria ex publicis horreis

Comm. in Gen. Tom. 4.

a a a a a

præberent; ne propter inopiam ad alias se negociationes conferre cogerentur. In quo Reges & Domini huius nostri temporis admodum exprobabiles redduntur: quippe qui ecclesiis, in quibus Sanctissimus veri Dei cultus agitur, qui apud Gentiles non fuit, non solum bona non conferunt; sed etiam ab antiquorum principum deuotione collata, auferant ministris ecclesiasticis; exactiones, extractionesque, partim publicas, partim priuatas imponentes; Vt iam idem Rex, Episcopus, & Papa esse videatur: at valde abominandum est ut filiorum seruicuri patres subiiciantur. Hæc Thoſtatus, qui ante annos propè ducentos vixit.

Theodoret.

Nec dissimile est, quod multis seculis antiquior istis Theodoretus paucissimis verbis scriptum reliquit in tractatu *Quæstionis centesimæ sextæ* in Genesim, his verbis: Sola terra sacerdotum Aegypti à præstando tributo quintæ partis frugum immunis relicta est: vique adeo venerantur homines impij eos, qui non erant dii: at verò sacerdotes Dei viuientis non gaudent hac immunitate. Hæc Theodoretus.

Cur sacerdotibus Aegypti data sit immunitas, & videntur ex publico.
S. Hieron. ex Cheremone,

Illis porro sacerdotibus Aegyptiorum beneficium illud immunitatis¹⁰ & victus ex publico propterea propensius indultum est, quod illi cœtinentiæ ac sapientiæ fama & laude præter ceteros celebrarentur. Ac de insigni eorum continentia ita scribit S. Hieronymus lib. 1. aduersus Iouinianum: Cheremon Stoicus, vir eloquentissimus, narrat, Aegypti antiquos sacerdotes, omnibus mundi negotiis, curisque postpositis, semper in templo fuisse, & rerum naturas, causasque, & rationes siderum contemplatos esse: nunquam se mulieribus miscuisse; nunquam cognatos, & propinquos, ac ne liberos quidem vidisse. Ex eo autem tempore, quo cœpissent diuino cultui deseruire, carnibus & vino semper abstinēbant, propter tenuitatem sensus & vertiginem capitis, maximèque propter appetitum libidinis, qui ex eo cibo & potu nascitur. Raro vescēbantur pane, ne onerarent stomachum, & si quando comedebant, tulum pariter in cibo sumebant hyssopum, ut escam grauiorem, illius calore, decoquerent. Oleum in oleribus duntaxat nouerāt, idque parum, propter nauseam & asperitatem gustus leniendam. Ouum etiā vitabant & Lac: quorum alterum, carnes liquidas, alterum sanguinem esse dicebant, colore mutato. Cubile de foliis palmarum, quas Baïas vocant, cœtextum erat: scabellum accliuē & ex vna parte obliquum, pro puluillo in terra, capiti supponebant: bidui, triduique in ediam sustinebant. Humores corporis, qui nascuntur ex otio, & ex māsione vnus loci nimia victus castigatione siccabant. Hæc de continentia veterum Aegypti sacerdotum, ex Cheremone. S. Hieronymus.

Erant præterea sacerdotes Aegyptiorum, insignes admodum, & celebres studio & professione sapiētiae; eius maximè, quæ ad cæremonias, ritusque colendi Deos pertinebat, & ad scientiam mathematicarum disciplinarum: immò inuētionem earum, sacerdotibus Aegypti assignare videtur Aristoteles in princ. *Metaphysicæ*, cum ita scribit: Circa Aegyptum mathematicæ artes institutæ sunt: illic enim Genus sacerdotum vacare permissa est. Et Strabo lib. 17. ait, gentem Aegyptiorum trifariam

Aristoteles inuentores rerum Mathematicarum facit Sacerdotes Aegyptii.

riam esse diuisam; & alios quidem esse milites, alios agricolas, & alios sacerdotes: & hos exercuisse Philosophiam & Astronomiam, & cum Regibus diuersari solitos. Et Diodorus Siculus lib. 2. tradit, nobiles pueros, & adolescentes Aegyptiorum erudiri solitos à sacerdotibus, & ab his doceri potissimum litteras, quæ appellabantur sacræ; & item doctrinam Geometriæ, Arithmeticæ, & Astrologiæ. Quod autem sacerdotibus Aegypti etiam in ætate Herodoti & Diodori victus è publico daretur, atque ingentia suppeditarentur commoda, ex eorum scriptis manifestum est. Herodotus enim in Euterpe, siue libro secundo: Aegyptiorum, inquit, sacerdotes non exiguis afficiuntur cõmodis: nam neque aliquid è re domestica conterunt, neque erogant, sed singulis eorum quotidie cibi sacri cocti præsto sunt, & carnes bubulæ, & anserinæ satis abundeque suppeditantur: vinum quoque vineale traditur. Et Diodorus lib. 2. ad hunc modum scribit: Aegypti vectigalibus trifariam partitis, priorem eorum portionem percipit Collegium sacerdotum, magna apud incolas auctoritate, tum propter Deorum curam, tum propter doctrinam qua plures erudiunt. Hanc partem vectigalium: tum ad sacrificiorum ministeria, tum ad priuatæ vitæ commoda impartiuntur: neque enim Deorum cultum omittendum putant, neque publici consilij, & vtilitatis ministris, æquum censent vitæ commoda deesse. Adfunt enim sacerdotes, grauibus rebus, consilio atque ope ipsis Regibus, futura prævidentes ac prædicentes, tum per sacrificia, tum per astrorum peritiæ, ex libris præterea sacris Priorum gesta referunt, vnde Reges discant, quæ in rebus agendis prodesse queant. Sacerdotes itaque omnes in Aegypto immunes sunt, secundumque post Reges, honoris & dignitatis locum tenent. Hactenus ex Diodoro.

Herodotus.

Diodorus.

- 12 Sanctus Thomas in commentariis suis in epistolam ad Romanos super illis verbis capitis xiii: *Ideo & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes*: egregie probat, libertatem Clericorum atque immunitatem, maxime cõsentaneam esse naturali æquitati. Vnde etiam, inquit, apud Gentiles liberi erant à tributis illi qui vacabant rebus diuinis. Legimus enim Genes. 47. quod Ioseph subiecit Pharaoni totam terram Aegypti præter terram sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis: quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur. Et infra dicitur quod in vniuersa Aegypto quinta pars soluebatur Regi, absque terra Sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.

S. Thomas.

Hoc autem omnino æquum est. Sicut enim Reges sollicitudinem habent de bono publico in bonis temporalibus, ita ministri Dei in bonis spiritualibus. Et sic, per hoc quod Deo in spiritualibus ministrant, recompensant Regibus, quod pro eorum pace laborant. Hæc

Sanctus Thomas.

aaaaa 1

VERS. 23.
& 24.

Dixit ergo Ioseph ad populos, En, vt cernitis, & vos & terram vestram Pharaon possidet, accipite semina, & serite agros, vt fruges habere possitis: quintam partem regi dabit: quatuor reliquas permitte vobis in sementem, & in cibum familiis & liberis vestris.

ICET aliquis, Ad quem finem, vsumve dedit Ioseph Aegyptiis frumentum ad serendos agros? Siquidem in septem illis annis sterilitatis, terra Aegypti neque arari, nec seripuit; hoc enim dixit Ioseph fratribus suis, vt supra Gen. 45. scriptum est: *Biennium est, inquit, quod coepit fames esse in terra, & adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit nec meti.* Verum sciat Lector, in prioribus sex annis illius sterilitatis Ioseph non dedisse Aegyptiis frumentum ad serendos agros, sed tantum in vsum cibi & victus; cum enim terra propter summam siccitatem nihil posset gignere, frustra terris mandata essent semina. In septimo autem, & ultimo illius sterilitatis anno, quem proximè consecuturus erat annus fertilis, prudenter Ioseph, atque opportunè semina dedit, quibus agri confiti copiosum insequentis anno frugum prouentum ederent. Atque hæc nostra sententia firmari potest auctoritate Philonis, ita scribentis: Ineunte anno egestatis septimo, accitis agricolis (iam enim vbertatis spes affulgebat) dedit hordeum & triticum ad sementem: diligenter cauens, ne quis hæc in alium vsum verteret; appositis etiam custodiis ex Optimatibus, qui sationem obseruarent. Sic Philo.

*Philo in libro
de Ioseph.*

*An fuerit a-
qua lex exige-
re ab Aegy-
ptiis quintam
partem frugū.*

Sed num æqua fuit illa conditio siue lex, qua Ioseph obstrinxit Aegyptios vt quintam partem omnium frugum Regi quotannis tributum nomine darent: æquissimam fuisse, ac benignitatis plenissimam, eo patet, quod Aegyptij omnem terram vendiderant Pharaoni, ac se ipsos quoque eius seruitio addixerant: quocirca, vt seruorum, sic Aegyptiorum bona omnia Regis erant. Insignis ergo fuit benignitatis, & suas quibuscumque terras reddere, & remisit quatuor partibus prouentus frugum, quintam duntaxat exigere; facerèque de seruis pensionarios, & vt vocant, censuales. Cum autem terræ admodum fertiles, colendæ alijs, pro medietate fructuum iustè tradantur: Aegyptus autem non solum esset maximè fertilis, sed etiam terra eius sine magno labore coleretur, quantæ fuit liberalitatis, terras Aegyptiis colendas, non pro medietate, sed pro quinta solum parte frugum tradere?

S. Greg. consideratè perpendens quod in hoc loco narratur, Ioseph 14 non ante dedisse semina Aegyptiis ad serendos agros, quàm illi terras suas vendidissent Pharaoni, & se ipsos seruituti eius dedissent, ex eo pulcherrimum excudit morale documentum: præclare disputans, semen verbi Dei his dari vtiliter ad prædicandū, alijs qui se suamque omnia Dei seruituti addixerunt. Nā qui se à vitijs abstinēt, suamque si ænāt cupiditates, vitamque honestè, atque innocèter degunt, eos ait Greg. maximè idoneos

neos esse ad prædicandum aliis, persuadendumque vitiorum fugam, omniumque cupiditatum castigationem, & vite morumque integritatem. Hæc autem sunt verba B. Greg. huc translata ex lib. 6. Moral. ubi tractat illa verba Iob cap. 5. *Visitans speciem tuam, non peccabis, & scies quoniam multiplex est semen tuum, & progenies tua quasi herba terra.* Cum à vitiiis caro restringitur, ait Gregorius, & mens in virtutibus exercetur, restat ut loquendo quisque doceat vitam alios, quam ipse moribus servat. Ille namque vberes fructus prædicationis colligit, qui semina bonæ operationis præmisit. Ille namque bene loquendi facundiam accipit, qui finem cordis ad perfectè viuendi studia extendit, nec loquentem conscientia præpedit, cum bona eius vita linguam antecedit. Hinc est quod Aegyptij, Ioseph dispensante, cum iuri regis semetipsos tradentes humiliant, frumenta etiam ad semen reportant, dicente illis Ioseph: *En, & vos & terram vestram Pharaon possidet: accipite semina, & serite agros, ut fruges habere possitis.* Frugem quippe ad esum etiam liberi accipimus, cum & sacro eloquio pascimur, & tamen ad quædam quæ in hoc mundo appetimus in nostris voluptatibus vacamus. Sed serui facti, etiam ad semen frumenta percipimus: quia dum plenè Deo subdimur, etiam verbo prædicationis replemur. Hæc Greg.

TERTIA DISPUTATIO.

De Chronologia totius vite sancti Patriarcha Iacob.

Super illis verbis,

Factique sunt omnes dies vite illius, centum quadraginta septem annorum.

15 **I** N hac Disputatio, aliquot discussis questionibus, explicabitur. Prima questio: Quoto anno post diluvium Noë natus est Iacob? Natus est Iacob anno post diluvium quadringentesimo quinquagesimo secundo. Hoc autem ita probatur: A diluvio usque ad ortum Abraham, numeratur in cap. 11. Genesis, anni ducenti nonaginta duo. Abraham centenarius genuit Isaac, Genesis 21. Isaac verò cum sexaginta esset annorum, genuit Esau & Iacob, ut traditur Gen. 25. si igitur ad illos ducentos nonaginta duos annos, à diluvio usque ad ortum Abraham, addas centum annos Abraham, & sexaginta Isaac usque ad ortum Iacob, efficies summam illam quam dixi, quadringentorum quinquaginta duorum annorum, quibus à diluvio exactis natus est Iacob. Quoniam autem ab exordia mundi usque ad diluvium Noë, ex cap. 5. Genesis computantur anni mille sexcenti quinquaginta sex: qui additi supradictis quadringentis quinquaginta duobus, efficiunt numerum annorum bis mille centumque & octo: hinc apparet, Iacob natum esse anno post mundum conditum bis 1108.

Quoto anno post diluvium, & post mundum conditum natus sit Iacob.

Secūda quæstio, cuius ætatis fuit Iacob, cūm petiit Mesopotamiam, ¹⁶ & ibi vxores duxit, & filios generauit, & post viginti annos regressus est in terrā Chanaam? Mansit Iacob in terra Chanaam, & in domo paterna, & ferè iuxta Hebron, per annos septuaginta septem. Annum itaque agens septuagesimum septimum, vt insidias fratris sui Esau declinaret, vxoremque acciperet non ex terra Chanaam, sed ex gentilibus matris suæ, & ex stirpe Nachor fratris Abrahæ, cuius posterii habitabāt in vrbe Mesopotamiæ, quæ dicebatur Haran; has inquā duas ob causas Iacob in ea qua dixit ætate petiit Mesopotamiam. Ibi post septēnium, quo seruiuit Laban, accepit vxores Liam & Rachelem, & ex Lia primum filiorum genuit Ruben: Hoc autem tempus competit in annum ætatis Iacob quartum & octogesimum. Intra secundum autem septēnium seruitutis generauit vndecim filios, & vnā filiam, quorum postremus natu fuit Ioseph, natus vtique anno decimo quarto post aduentum Iacob in Mesopotamiam, & anno ætatis eius nonagesimo primo. Deinde Iacob seruiuit sex annis socero suo Laban in pascendis eius gregibus: exactisque in Mesopotamia viginti annis, inde cum omni familia rediit in terram Chanaam; cūm ipse tunc esset annorum nonaginta septem: siquidem cūm venit in Mesopotamiam, fuisse eum septuaginta septem suprā dictum est. Hæc porrò vera esse ostendimus suprā in prima Disputatione huius capituli, super illis verbis: *Dies peregrinationis meæ, centum triginta annorum sunt.* Expletis præterea decem annis, quibus partim in Soccoth, partim iuxta Sichem habitauerat Iacob, contigit immanis illa Sichimitarum cædes, vt à nobis demonstratum est supra in Præfatione super caput trigesimum quartum: & sub id temporis, quo pergebat ad urbem Hebton, ad patrem suum Isaac, mortua est ipsi dilectissima vxor Rachel, & natus est Benjamin, vltimus natu filiorum eius: quo tempore Iacob, annum ætatis agebat circiter septimum & centesimum.

Diluuū Ogygis contigit eo tempore, quo Iacob versabatur in Mesopotamia.

Tertia quæstio, Quid in orbe terrarū insigne admodum & memorabile accidit eo tempore, quo Iacob mansit in Mesopotamia? Duo per insignia, & memoratissima in eo tempore contigerunt. Primum enim, quo tempore Iacob versabatur in Mesopotamia, euenit Diluuiū Ogygis, quod post illud Noëticum fuit maximum & antiquissimū, & apud Græcos celebratissimum: quo diluuiο terra Attica vsque adeo est vastata, vt per annos centum nonaginta nouem, vsque ad Cecropem, sine rege & penè deserta fuisse perhibeatur. De hoc Diluuiο legenda sunt quæ tradit Eusebius lib. 10. de Præparatione Evangelica, cap. vlt. Et S. Augustinus in lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 8. & quæ nos super eo Diluuiο disputauimus in secundo Tomo nostrorum commentariorum in Genesim, in lib. 12. ad numerum marginalem 79. Incidit porrò Diluuium Ogygis in annis ætatis Iacob circiter octogesimum octauum; id autem probari potest ad hunc modum. Iulius Africanus in lib. 3. Annalium, multorum, atque nobilium Scriptorum auctoritate docet, Diluuium Ogygis præcessisse mille viginti annis primam Olympiadem.

*Eusebium.
B. August.*

Iulius Africanus.

piadem. Nos autem in lib. II. nostrorum Commentariorum in Danielem, in quaest. 2. argumentati sumus, initium Olympiadum concurrisset cum octauo anno regni Achaz regis Iuda. Si igitur ab octauo anno regis Achaz, retrò præteritos annos percurrere, computes mille viginti annos, istiusmodi computationem finies in anno ætatis Iacob octogesimo octauo. Ab octauo enim anno Achaz vsque ad tertium annum regni Salomonis quo cœptum est ædificari Templum, in 3. & 4. lib. Regum colliguntur anni ducenti octoginta tres. Ab ædificatione autem templi vsque ad egressum Hebræorum ex Ægypto, recensentur in 3. lib. Regum, cap. 6. anni quadringenti octoginta. Hinc autem vsque ad ingressum Iacob in Ægyptum, numerantur anni ducenti quindecim, ut suprà ostensum à nobis est. Denique, ab ingressu in Ægyptum vsque ad octogesium octauum ætatis eius annum, computantur anni quadraginta duo: erat enim Iacob, cum intrauit Ægyptum, centum triginta annorum, ut scriptum est in hoc quadragesimo septimo cap. Genes. Ex his verò numeris omnibus inter se iunctis, efficitur numerus annorum mille viginti, quibus Diluuium Ogygis, ut probauit Africanus, præcessit primam Olympiadem.

18 Ergo quod idem Iulius Africanus prodidit, ut refert Euseb. loco suprà citato, Ogygis Diluuium factum esse in ætate Moysi, quo tempore videlicet is eduxit Hebræos ex Ægypto, id profectò manifestè falsitatis argui & conuinci potest: in eo namque Africanus non solum contradicit veritati, sed etià secum ipse pugnat, suasque prorsus euertit sententias. Etenim ipse ponit initium Olympiadum in principatu Ioathan regis Iuda: à cuius regni initio, vsque ad principium ædificationis templi Salomonis, ex 3. & 4. lib. Reg. computantur anni ducenti sexaginta. Hinc porrò vsque ad Moysen, Hebræorumque ex Ægypto discessum, recensentur in 3. lib. Reg. anni quadringenti octoginta. Ergo Moyses (secundum Chronologiam ab Africano traditam) antecessit primam Olympiadem annis, duntaxat, septingentis quadraginta. At Diluuium Ogygis, auctore ipso Africano, mille viginti annis anteciuuit primam Olympiadem. Ex quo concluditur, Diluuium Ogygis factum esse annis ducentis sexaginta ante Moysen. Verum super hac re pluribus disputaturi sumus in primo Tomo Electarum Quæstionum, quem post hunc Quartum Tomum in Genesim (beneuolente, iuuanteque Deo) in lucem effereamus: in quo quæstiones ad Chronologiam pertinentes, quatuor libris comprehensas, subtiliter, enucleatèque tractabimus.

Animaduersio in Iulium Africanum.

19 Quæstio quarta, Quodnam fuit magnum illud in cælo portentum, quod in ætate Ogygis & S. Iacob factum esse perhibetur? Proximè dictum est, Iacob æqualè fuisse, atque ut Græci vocant, Synchronon Ogygis, quo regnante Diluuium vulgò dictum Ogygianum accidit. In ætate igitur Ogygis, & S. Iacobi, ingens, maximèque admirandum in cælo portentum cõtingit, stella namque Veneris visa est mutasse colorem, magnitudinem, figuram, cursumque. Hoc quale, quantumque fuerit portentum, S. August. primum verbis Marci Varronis, tum ex suo sensu declarat in lib. 21. Varro.

De ingenti portento quod in ætate Iacob visum esse in cælo traditum est literis.

de Ciui

Marci.
Varro.

S. August.

Iosue 10.
4. Reg. 10.
& Isa 38.

Virgilium.

Iosue 3.

de Ciuitate Dei, cap. 8. ita scribens: Est in Marci Varronis lib. quorum inscriptio est *de Gente populi Romani*, quod eisdem verbis, quibus ibi legitur, & hic ponam: In cælo, inquit, mirabile extitit portentum: nam in stella Veneris nobilissima quam Plautus Vesperuginem, Homerus Hesperon appellat, pulcherrimam dicens, Castor scribit, tantum portentum extitisse, ut mutaret colorem, magnitudinem, figuram, cursum; quod factum ita, neque antea, neque postea sit. Id autem esse factum, Ogyge regnante, dicebant Adrastus Cyzicenus, & Dion Neapolites Mathematici nobiles. Subdit posthæc Augustinus ex suo sensu, Quid est, inquit, ita dispositum ab Auctore naturæ cæli & terræ, quemadmodum cursus ordinatissimus siderum? Quid tā ratis legibus fixisque firmatum? Et tamen quando ille voluit, qui summo regit imperio ac potestate quod condidit, stella præ cæteris magnitudine & splendore notissima, colorem, magnitudinem, & quod est mirabilius, sui cursus ordinem, legemque mutauit. Turbauit profectò tunc, si vlli iam fuerunt canones Astrologorum, quos velut inerrabili computatione, de præteritis ac futuris Astrologorū morib. conscriptos habent: quos Canones sequendo ausi sunt dicere hoc quod Lucifero contigit, nec antea, nec postea cōtigisse. Nos autē in diuinis libris legimus etiā solem ipsum & Lunā stetitisse, petente hoc à Deo, Iosue, donec certū præliū victoria terminaret: & retrorsum abiisse, ut regi Ezechiz ad viuendū anni 15. additi, hoc etiam prodigio promissione Dei significarentur adiuncti. Sed ista quoq; miracula, quæ meritis scimus cōcessa Sāctorū, quādo credūt isti facta, magicis artibus tribuunt. Sicut est illud, quod dixit Virgilius,

Sistere aquam fluuiis, & vertere sydera retro.

Nam fluuium stetitisse superiūs, inferiusque fluxisse, cū Hebræi, duce Iosue trāsirent Iordanē; & retrouersum fuisse solē, regnāte Ezechia, in sacris literis legimus. Quod autē de Lucifero scripsit Varro, nō est illic dictū alicui homini petenti id fuisse cōcessum. Hactenus ex B. August.

Quæstio quinta de ætate Iacob post Rachelis mortem, & ortū Beniamin, vsque ad extremum eius diem. Dictum est paulò suprā, Iacob fuisse annorum circiter septem & centum, cū natus est Beniamin. Eo ipso anno, aut proximè venditus est à fratribus Ioseph, ductusque in Aegyptum: cuius Iacob, ut ipse putabat, interitum, per tres & viginti annos incōsolabili luxit mœrore. Hoc autem ita probatur: erat Ioseph sexdecim annorum cum est venditus, ut traditur Genesis 37. Sed natus fuerat anno primo & nonagesimo Iacob, ut suprā dictū est: Ergo cū Ioseph est venditus, agebat Iacob annum septimum, & centesimum: finem verò fecit lugendi Ioseph, cū cognouit, eum viuere, & dominari in Aegypto, statimque profectus est in Aegyptum, annos natus cētum triginta, ut scriptum est Genes. 47. Isaac porrò mortuus est, cum Iacob ageret centesimum & vigesimum annum: siquidem Isaac vixit annos centum octoginta, Gen. 35. Sexagenarius autē genuerat Iacob & Esau, Genes. 25. Iacob post decem & septem annos, quā ingressus fuerat Aegyptum, inibi mortuus est, exactis vitæ annis centum quadraginta septem,

septem, ut in hoc ipso capite 47. scriptum est. Reliquit filium suum Ioseph quinquaginta sex annorum: tot enim anni numeratur à nonagesimo primo anno quo eum genuerat usque ad centesimum quadragesimum septimum, quo mortalitatem ipse finiuit. Mors denique Iacob centum nonaginta octo annis præcessit egressum Hebræorum ex Aegypto; ortum verò sancti viri Moysis, annis centum decem & octo. Hoc autem ex eo manifestum fit, quòd ab ingressu Iacob in Aegyptum, usque ad egressum Hebræorum ex Aegypto supra computauimus annos ducentos quindecim: Moyses autem octogenarius erat, cum eduxit populum Hebræum ex Aegypto, ut proditum est in libro Exodi capite septimo. In ætatem porrò Iacob quam egit in Aegypto, incidit ortus sanctissimi Iob, qui admirabile fuit, omnique prædicandum æuo, patientiæ exemplum. Et quia super ætate Iob copiose disputauimus supra in Tertia Disputatione super caput trigesimum sextum Genesis, præcipue verò ad numerum marginalem 23. idcirco eadem in hoc loco iterare superuacaneum esset.

Mors Iacob, quot annis præcesserit egressum Hebræorum ex Aegypto, & ortu Moysi.

QVARTA DISPUTATIO.

Cur Iacob tam curiosus & sollicitus fuerit sepultura corporis sui in terra Chanaan, & An id laudabile fuerit.

Super illis verbis,

Si inueni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub **VERS. 1.**
fœmore meo, & facies mihi misericordiam & veritatem, ut
non sepelias me in Aegypto, sed dormiam cum patribus
meis; & auferas me de terra hac, condasque me in sepulcro
patrum meorum.

21

E cæremonia illa ponendi manum sub fœmore, amplissimè
disputauimus in 3. Tomo super caput 24. Genesis, ad nu-
merum marginalem 8. Verum quæri dignum est, cur tan-
topere cepiuerit Iacob sepeliri corpus suum in terra Cha-
naam. Duplex causa reddi potest, quarum altera est litera-
lis, altera verò est mystica. Litteralem causam Theodoretus huiusmodi
reddit, Cur, inquit, mandauit Iacob sepeliri corpus suum in Hebron? Non
quòd de sepultura valdè sollicitus esset, ut quidam putarunt, sed ut fami-
liam suam consolaretur, & doceret, Deum illos omnes traditurum ex
Aegypto, & daturum illis terram promissam. vnde postea idem dixit ipsi
Ioseph: *En ego morior, & eris Deus vobiscum, reduceturque vos in terram patrū*
vestrorum. Et Ioseph instante iam morte, dixit fratribus suis: *Post mortem*
meam Deus visitabis vos, & ascendere faciet de terra quam iurauit Abraham,
Isaac, & Iacob. Cumque adiurasset eos, atque dixisset: Deus visitabis vos: as-
portate ossa mea vobiscum de loco isto, morium est, expletis centum decem vitæ

Theodoretus.

Genes. 48.

Infra 50.

Comm. in Gen. Tom. 4.

b b b b b

Oleaster. *sua annis.* Sic Theodoretus. Placet mihi quod super hoc loco, & super eo quod nunc agimus, adnotauit Oleaster: quod proprijs eius verbis hic ponam. Dulcis est, inquit, adeo patriæ amor, ut non solum viui eam desideremus, dū absumus, verum etiam mortui, non nisi in ea quodammodo requiescere nos putemus. Quod si altius rem hanc cogitatione repetas, hinc cognosces, quanti sit solatij, animā esse in Iustorū & Beatorū societate; cum eis mortuis secundum corpus sociari, tantopere ab ijs viris desideretur: Sic ille.

Auctor historiae scholasticae.

Aliam reddit sane permirā eiusdē rei causam Auctor historiae Scholasticae cap. 100. super lib. Gen. hoc modo scribens: Cura fuit sanctis illis sepeliri in terra Chanaā, in qua sciebāt Christū moriturū & resurrecturum, ut cum eo resurgerent. Distat verò Abrahamium (id est, locus ille ubi sepultus fuit Abraham iuxta Hebron) à monte Caluariz, triginta ferme miliaribus. Hæc ille. Hoc ipsum, sed pluribus verbis tradit Lyranus. Non solum, inquit Lyranus, propter Abraham & Isaac illic sepultos, desiderabat Iacob ibidem sepeliri; sed principaliter, quod in illa terra redemptio generis humani peragenda erat à Christo, qui in ea terra nasciturus, & conuersaturus, & moriturus, & resurrecturus erat: de quibus Iacob habuit fidē & notitiā aliquā. Forsitan etiā videbat in Spiritu, Christo resurgēte, multos de mortuis cū eo resurrecturos, de quorum numero etiam se fore sperabat. Sic Lyranus. Thostatus autem non solum idem refert, & approbat; sed præterea illud adiungit, credi ab omnibus Catholicis, cum Christus resurrexit à mortuis, vñā cum eo, tum alios, tum etiam sanctum Patriarcham Iacob resurrexisse.

S. August. significare videretur rationem cur Iacob tanto studio & cura teneretur sepulturæ corporis sui in terra Chanaam non esse petendam ex historico sensu, quem reddunt verba Iacob propriè accepta, sed ex mystico sensu, continente magnum quoddā mysterium verbis illis consuetum atque opertum: id autem est huiusmodi; Sepultura corporis mortui figurat remissionem peccatorum: in Scriptura etiam idem est peccata sepeliri, & abscondi, & tegi à Deo, atque remitti ab eo, ac deleri. Hoc videre est in illis verbis Davidis Psal. 31. *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Ecce coniunguntur & consociantur inter se, peccata remitti & tegi à Deo. Et Prouerb. 10. *Vniuersa delicta operis carnis.* Iacob itaque tam studiosè mandans sepeliri corpus suum in terra Chanaam, prophetice significauit remissionem peccatorum humani generis peractum iri à Christo in terra Chanaam per mortem, quam ibi subiturus erat. Ergo tantopere desiderare corpus suum sepeliri in terra Chanaam prophetice designabat desiderium remissionis peccatorum, & suorum atque vniuersi generis humani præstandam à Christo per mortem suam in ea terra obeundam. Et hæc quidem est summa sententiæ ac disputationis B. Augustini. Cuius verba, ne ea Lector desideret, hic ponam.

August.

Sic autem scribit Augustinus in Quæst. 161. in Gen. Quid sibi velit, à tanto viro tā sollicita corporis cōmēdatio, ut nō in Aegypto sepeliatur, sed in terra Chanaā iuxta patres suos, mirum videri posset, & quasi absurdū, ne c

nec conueniens tantæ excellentiæ mentis propheticæ, si hæc ex hominū consuetudine metiamur. Si autem in his omnibus sacramenta quæramus, maioris admirationis gaudium ipsi qui inuenerit, orietur; cadaueribus quippe mortuorum peccata significari in lege, non dubium est: iubentur enim homines post eorum qualemcumque cōtactum purificari. Et hinc ducta est illa sententia; *Qui baptizatur à mortuo, & iterum tēgit illum, quid proficit lauatio eius? sic & qui ieiunat super peccata sua, & iterum ambulans hac eadem facit.* Sepultura igitur mortuorum, remissionem significat peccatorum: eò namque pertinet quod dictum est: *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tēcta sunt peccata.* Vbi ergo sepelienda erant hoc significatiōe cadauera Patriarcharum, nisi in ea terra vbi ille crucifixus est, cuius sanguine est facta remissio peccatorum? mortibus enim Patriarcharum peccata hominum figurata sunt. Dicunt autem, ab eo loco quod Abrahamium vocatur, vbi sunt illa corpora, abesse locum vbi crucifixus est Dominus, ferè triginta miliaribus, vt etiam ipse numerus significari intelligatur qui in baptismo apparuit ferè triginta annorum; & si quid aliud de re tanta, vel hoc modo vel sublimiùs intelligi potest. Dummodò non frustra arbitremur tales ac tantos homines Dei tantam gessisse curam pro sepeliēdis corporibus suis: cū esse debeat Fidelium ista securias, vbicum que eorum corpora sepeliantur, vel insepulta etiam inimicorum rabie relinquantur; aut pro eorum libidine dilacerata absumentur, non ideo vel minùs integra, vel minùs gloriosa in eorū resurrectione futura. Hęc S. August. Cuius ista expositio, vt sit vera, & pia, & docta, sicut profectò est; eā tamen mysticam esse potius, & allegoricam, quàm litteralem, vel nobis tacentibus, per se lector facile anima aduertet. Neque enim recedendum est à propria significatione verborum, præsertim verò in historica narratione, nisi quid obster aut veritati, aut pletati: quorum neutrum in verbis & mandatis Iacob de sepultura corporis sui ostendi potest. Cur enim Iacob etiam corporalem sepulturam sui cadaueris in terra Chanaā fieri potius, quàm in Aegypto vehementer cupiuerit, optima ratio, secundum historicum sensum reddi potest: tum ea, quam à Theodoro traditam suprā exposuimus, tum aliæ complures, quas infrā, cū explanabimus illa verba Iacob, quæ sunt in c. 49. *Sepelise me cum patribus meis in spelunca duplici: afferemus.*

Luc. 3.

Expēditur interpretatio S. Augustini.

QVINTA DISPVATIO.

An homini Christiano sepultura corporis sui, vel aliorum, valdè optanda, & sollicitè curanda sit.

22 **E**X occasione superioris disputationis hæc in mediū affertur: Sāctus Augustinus in lib. 1. de Ciuitate Dei, in cap. 12. & 13. satis accuratè super hac quæstione differuit: cuius, si hoc loco distinquē, explicatēque sententiā exposuerimus, quod in hac disputatione proponitur, & quæritur, lectori planè cognitū, exploratēq;

bbbbb 2

S. Augustin.
probat ex pri-
uatione sepul-
tura nihil ho-
mini accidere
mali, nihilque
boni adimi.

Locus Luc.
cap. 12.

perceptū erit Ac primò quidē August. doctē argumētatur, si vel necessi-
tate, quapiā, vel Infideliū crudelitate sepulturā corpus priuandum sit; nihil
ob id quempiam mœrere, & dolere debere; quòd nihil in eo damni fiat,
nihilque inde mali homini mortuo accidere queat. Ad id autem proban-
dum, affert grauissimam illam Domini sententiam, quā refert S. Lucas
capite duodecimo: *Ne terreamini*, inquit Dominus, *ab his qui occidunt cor-*
pus, & post hæc non habent amplius quid faciant. Ostendam autem vobis, quem
timeatis: timeate eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehē-
nam. Ita dico vobis, hunc timeate: Si quidquam igitur obesset futuræ vitæ,
vel noceret ei qui mortuus est, quicquid inimici eius in corpus ipsius, quī
tumuis crudeliter facerent, vel relinquendo insepultum, vel cremando,
vel in mare demergendo, vel vsquequaque discerpēdo ac dilacerando,
vel obijciendo feris deuorandum: Si hæc, inquam, æstimari deberent ma-
la & damna mortui, nequaquam de istis dixisset Dominus, istos post in-
teritum hominis nihil amplius habere quod in eum facerent: haberent
enim multa & magna in eum facere. Sed quia istorum omnium neque
sensus ullus est in cadauere; neque quicquam attingit animam à corpore
separatam; idcirco verissimè dixit eos nihil amplius habere quod faciant.
Nam quòcumque corpus projiciant, aut quocumque modo destruant ac
dissipent; nihil obest id futuræ corporum resurrectioni: non enim possunt
ea vel in nihilum redigere, vel extra ambitum & complexum Cœli projij-
cere, nec ob stare potentix Dei, qui totum præsentia sua implens mun-
dum, nouit vnde resuscitet quod creauit.

Deinde idem argumentatur Augustinus, ex contrario. Si aliquid pro-
dest, inquit, pretiosa sepultura impio, oberit pio vilis, aut nulla. Præclaras
profectò exequias in conspectu hominum exhibuit purpurato illi diuiti
turba famulorum: sed multo clariores in conspectu Domini vlceroso illi
pauperi ministerium præbuit Angelorum: qui eum non extulerunt in
marmoreum tumulum, sed in Abrahæ gremium sustulerunt.

Ad hæc, idem ipsum confirmat Augustinus, ipsorum etiam Ethnicorū
testimonijs & sententijs. Sepulturæ curam, inquit, etiam eorum Philoso-
phi contempserunt; quinetiam sæpe vniuersi exercitus, dum pro terrena
patria morerentur, alacres in eum profecti sunt locum, vnde se numquam
redituros scirent: & vbi postea iacerent, vel quibus bestijs esca fierent,
minimè curauerunt. Verficulus ille Mecnæatis in primis laudatus à Ve-
teribus & celebratus est:

Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.

Plinius.

Plinius mirificè laudans, & vt maximè fortunatam ac felicem prædi-
cans gentem Hyperboreorum; de eorum morte ac sepultura ita scribit:
Mors eis non nisi satietate vitæ; epulatis, delibutisque senibus luxu, ex qua
dam rupe in mare salientibus. Hoc genus sepulturæ beatissimum. Sic Pli-
nius. Quòd si licuit poetæ cuidam, ingenti approbatione, plausuque
dicere;

Lucanus lib. 7

----*Tabesne cadauera soluat:*

An rogos, haud refert; placido natura receptat.

Cumtā

Cuncta sinu.

---Capit omnia tellus

Quæ genuit. Cæto regitat, qui non habet urnam.

Si hæc, inquam, magno plausu dixit poeta, quanto minus debent infideles de corporibus insepultis insultare Christianis; quibus & ipsius carnis, membrorumque omnium reformatio, non solum ex terra, verum etiã ex aliorum elementorum secretissimo sinu quod dilapsa cadauera recesserunt, in temporis puncto reddenda & redintegranda promittitur?

- 25 Postrema Beati Augustini ratio ad id probandum, huiusmodi est: Si ea quæ sustentandis viventibus sunt necessaria, ut est victus & amictus, quavis cum graui afflictione desint; non frangunt tamen in viris bonis ferendi tolerandique virtutem, nec eradicant ex animo pietatẽ, sed exercitatem faciunt fecundiorẽ; quanto magis, cum desunt ea quæ curandis funeribus, condendisquẽ corporibus defunctorum adhiberi solent, nõ eos efficiunt miseros, in occultis piorum sedibus iam quiescentes? Quando igitur ista cadaueribus Christianorum, vel in illa magnæ urbis (Romæ) vel etiam aliorum oppidorum vastatione defuerunt; nec viuorum culpa fuit, qui non potuerunt ista præbere: nec pœna mortuorum qui nõ possunt ista sentire.

Verum obijciat fortasse quispiam, in Scriptura priuationem sepulturæ defunctorum instar magnæ calamitatis atque infelicitatis commemorari: Sic enim est in psalmo septuagesimo octauo: *Posuerunt morticinia servorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes Sanctorum tuorum bestiis terre. Effuderunt sanguinem eorum sicut aquam, in circuitu Hierusalem: & non erat qui sepeliret.* Sed ista commemoratio ad exaggerandam potiùs crudelitatem eorum qui ista fecerunt pertinet, quàm ad declarandam infelicitatem eorum qui ista perpeSSI sunt. Quamvis enim hæc in conspectu hominum dura & dira videantur, sed pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius est. Proinde, inquit Augustinus, omnia ista, id est curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum, magis sunt viuorum solatia, quàm subsidia mortuorum.

Obiectio.

Solutio.

Psalm. 115.

- 26 Atenim verò, si facultas suppetat sepeliendi corpora defunctorum, maximeque Iustorum atque Fidelium, quibus, tanquam organis & vasis, ad omnia bona opera Spiritus Sanctus est vsus, eorum nullo modo contemnenda & abijcienda est sepultura. Hoc Aug. probat quatuor argumentis: primòque argumentatur, ut vocant à minori ad maius, hoc modo: Si paterna vestis & annulus, aut si quid aliud huiusmodi est, tanto carius est posteris, quanto maior erga parentes fuit affectus; nequaquam profecto spernenda sunt corpora, quæ multo utique familiarius, atque coniunctius, quàm quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum, vel adiutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent.

Deinde, hoc ipsum patet exemplo priscorum Sanctorum, quorum funera in Sacris literis legimus, officiosa pietate curata esse, exequiaque magnificè celebratas, prouisamque sepulturam. Quinetiam ipsimet San-

bbbbb 3

Tob. 12.
Joan. 19.

Et viri, dum viverent, de sepeliendis vel etiam transferendis suis corporibus, grauiissima dedere mandata filiis suis, iure iurando etiam ad id faciendum obstrictis: vt de Iacob traditur Genes. 47. & 49. & item de Ioseph Genes. 50. Quid quòd Tobias insigni pietate sepeliendi mortuos, Deū promeruisse, teste Angelo, commendatur? Et in Euangelio laudabiliter commendantur, qui corpus Domini de cruce depositum, honorificè tegendum, & sepeliendum curarunt. Sedenim supradictis vel argumentis, vel exemplis non id probatur, quòd insit vllus cadaueribus sensus: sed illud declaratur, ad Dei prouidentiam pertinere mortuorum quoque corpora; eique placere talia pietatis officia, propter fidem Resurrectionis astruendam. Quod si neque apud Deum perit quodcumque examinis hominum membris officium, diligentiaque persoluitur: quantam fore apud Deum putamus remunerationem pro elemosynis, quas viuentibus & sentientibus exhibemus? Sed pergamus ad alia. De tanto studio & cura Iacob circa sepulturam sui corporis, egregiam Ruperti rationem vide infrà ad numerum marginalem. 29.

SEXTA DISPUTATIO.

De discrepantia lectionis Græcæ septuaginta Interpretum, à Latina, Chaldaica & Hebraica lectione.

Super illis verbis,

VERS. vlt.

Adorauit Israel Deum, conuersus ad lectuli caput.

VAM sententiam habet loco Latina translatio, eandem 27 prorsus habet Paraphrasis Chaldaica & scriptura Hebraica: at Editio Græca Septuaginta Interpretum, longè diuersam continet sententiam. De hac igitur discrepantia & dissonantia disputationem hanc instituimus: in qua primò

expendemus germanam sententiam Latinæ lectionis; tum de diuersitate lectionis Græcæ differemus. Quænam igitur est illorum verborum sententia: *Adorauit Israel Deum, conuersus ad lectuli caput*? Caietanum sic interpretatur: Senex Iacob, ait Caietanum, in lectulo iacens, super caput lectuli se incuruauit, vel iuxta lectulum sedens, surrexit, & non incuruauit se super terram, quoniam difficile hoc erat seni, sed incuruauit se super caput lecti, gratias Deo agens. Oleaster hunc ipsum exponens locum, Crediderim, inquit, senem incuruasse se super ceruical, quod erat ad caput lectuli, & gratias Deo egisse, quòd adeptus esset id quod maximè cupiebat, vt sepeliretur in terra & sepulcro patrū suorum. Et dictio Hebraica *Mittah* est à *Natah*, quod est extendere: & significat lectum: vel quòd in eo extendatur homo iacens, vel quòd lecti sternia extendantur. Lyranus & Thostatus sic exponunt: Iacob adoraturus Deum, conuertit se ad orientem, videlicet versùs terram Chanaan, quæ respectu Aegypti erat Orientalis,

Caietanum.

Oleaster.

Lyranus.
Thostatus.

Orientalis, vetustissimus enim mos erat piorum hominum, adorare Deū, conuersos ad orientem. Sic nempe religiosi Iudæi orabant post factum templum Salomonis, spectantes terram Chanaam, & locum Hierusalem: idque vbicumque locorum essent, in remotissimis etiam regionibus, vt patet ex cap. 6. Danielis. Hoc porro inde natum est, quod Salomon, vbi templum ædificauit, suppliciter atque obnixè rogauit Deum, vt si Iudæi apud exteras & longinquas nationes manentes, conuerterent se versus illud templum ad supplicandum Deo, ipse preces eorū exaudiret, votisque annueret; vt scriptum est in 3. lib. Regum, cap. 8. In deserto autem post factum Tabernaculum, locus in quo Hebræi orabant, non erat versus orientem, sed contra occidentem, vt colligitur ex cap. 26. Exodi, & 16. Leuitici. Sic isti. Verum multo antiquior istis Sanctus Hieronymus, in Traditionibus Hebraicis in Genesim, ita locum hunc interpretatur; Sanctus, & Deo dilectus vir Iacob, oppressus senectute, sic habebat lectulum positum vt ipse iacentis habitus absque difficultate vlla ad orationem esset paratus.

S. Hieronymus.

Quid autem adorauerit Iacob, quinque reperio apud Auctores interpretationes. Prima est, istiusmodi adorationem Iacob factam esse in honorem Ioseph, eo quod summum in Ægypto magistratum atque principatum gereret: atque ita censent completum fuisse somnium Ioseph, in quo visus erat Sol adorare ipsum. Debere autem parentes, cum priuatam agunt vitam, honore cedere filiis suis, publico magistratu atque imperio fungentibus, eruditam Aulus Gellius refert disputationem Tauri Philosophi. Secunda expositio quorundam est Hebræorum, aientium, Iacob ea adoratione vsum esse in reuerentiam Diuinitatis in omni loco præsentis, sed quam ipsi præcipuè ad caput ægrotantis in lecto assistere superstitione opinantur. Tertia, hoc loco verbum adorandi positum esse pro collaudare, & gratias agere, qua significatione non raro in scriptura vsurpatur. Vt sit sensus, Iacob pro eo quod impetrauerat à Ioseph vt se in sepulcro Maiorum suorum conderet, collaudasse eum, atque ei gratias egisse. Et hunc sensum expressit Thargum Hierosolymitanum; sic enim habet, Et laudauit, siue gratias egit Israël super caput lectuli. Quarta: nonnulli existimant, adorationem esse factam à Iacob, ob religionem iuramenti à filio suo Ioseph præstiti; quod in iure iurando Dei cōtestatio & inuocatio fieret. Quinta expositio, nec desunt, qui adorandi verbum, hoc in loco accipiant & exponant pro eo quod est simpliciter inclinare, vel incuruare corpus; quod adorantes caput inclinare & corpus incuruare solent: Vt sit hic sensus; Iacob senio confectus, morboque grauatus, ob longum cum Iosepho sermonem habitum defatigatus, se rursus ad caput lectuli, requiem capturus, reclinauit. Hanc certè interpretationem secuta est noua translatio, quam habet & interpretatur Vatablus. Sic enim vertit hunc locum: *Inclinavit ergo Israël versus caput lectuli*: Harum porro quinque expositionum mihi quidem tertia & quarta præ ceteris probantur.

Quinque expositiones huius loci.
Genesis 27.

A. Gell. l. 2. c. 2

Vatablus.

28 Cur autè Iacob tanto studio & cura petierit à filio suo Ioseph sepeliri corpus suum in terra Chanaam, vbi erat sepulcrum Maiorum suorum; neque

neque contentus fuerit simplici affirmatione, vel promissione Ioseph, sed voluerit eum iure iurando firmare quod promittebat; huius, inquam, rei egregiam Rupertus in libr. 9. Commentariorum in Genesim, cap. 21. rationem reddit huiusmodi: Num, inquit, Iacob iurare iussit Ioseph, tanquam eius obedientiam diffusus, nec aliter securus promissionis eius? Non utique sic, sed rationem in eius ore ponere voluit, quam in transferendo patris corpore haberet coram Pharaone & seruis eius, compendio dicens: *Pater meus adiurauit me*: atque ita suspicionem fugeret, ne alienum ab amore Terræ Ægypti videretur animum gerere. Sed cur tantus Patriarcha cuius Cœli, cui viuenti totus mundus exilium fuit, tantoperè de corpore suo curauit, valde sollicitus, quo loco puluis in puluerem, & cinis in cinerem reuerteretur? videlicet, quòd Terra promissionis donum erat Dei, qui eam terram daturum se posteris eius, & sibi, & Maioribus suis sæpius promiserat. Donum autem Dei, qualecumque sit, siue magnum, siue paruum; siue cœleste, siue terrenum; pro honore atque charitate dantis pretiosum est, & debet esse in oculis sapientis. Si ergo moribundus Iacob promissiones terræ quas acceperat, tanta cum gratiarum actione veneratus est, ut saltè mortuo corpore illam tenere cuperet: quanto magis viui possesseurs curare debuerunt, si qui in ea terra viuerent, ut non iratus Deus donum suum ingratum rursus auferret? Exemplum enim viuis mortuus dedit, ut in spe patriæ cœlestis pignus amarent æternæ hæreditatis. Sic Rupertus.

Et hæc tenus quidem explicatio est Latinorum verborum: *Adorauit Israel Deum, conuersus ad lectuli caput*, quam Lectionem memorat Sanctus Augustinus, nec parum eam probat & laudat, cum ait, secundum eam lectionem, nihil esse loci quæstioni, cum ea planissimam habeat sententiam. Sic enim scribit, tractando quæst. 162. in Genes. In Hebræo facillima huius quæstionis absolutio esse dicitur, ubi sic scriptum perhibent: *Et adorauit Israel ad caput lecti*: in quo utique lecto senex iacebat, & ita positum habebat, ut in eo, sine labore, quando vellet, orare posset. Nec ideo tamen quod Septuaginta interpretati sunt, nullum, vel leuem sensum habere putandum est. Hæc Augustinus.

Sequitur, ut deinceps Græcam lectionem, notabiliter discrepantem à Latina, Chaldaica, & Hebraica excutiamus, ac diligenter expendamus. Ea verò sic habet: *Adorauit Israel super summitatem virgæ eius*: quanquam super ista lectione variabant tempore Hieronymi & Augustini Codices Latini continentes translationem lxx. Interpretum Latine redditam. S. Hieronymus sic legit: *Adorauit contra summitatem virgæ eius*: S. August. ait variè legi, vel in, vel ad, vel super: & item vel summitatem, vel fastigiū, vel caput, vel cacumen virgæ. Et præterea pronomen illud *eius* in emendatis codicibus legi *sua*: nam Græcè αὐτοῦ si leni spiritu scribatur, significat eius vel illius: sin autem spiritu aspero scribatur αὐτῶν significat, sui, idem valens atque iureiurans.

Ponam hæc verba B. August. ex tractatu quæst. 162. in Genes. quæ sunt huiusmodi: Quod habet Latini codices: *Et adorauit super caput virgæ eius*: nonnulli codices emendatius habent *super caput virgæ suæ*: vel inca-

pne

pite virgæ suæ, vel, in cacumine, vel super cacumen. Fallit enim eos verbum Græcum, quod eisdem literis scribitur, siue *eius*, siue *sua*: sed accensus (vel potius spiritus) dispares sunt, & ab eis qui ista nouerunt, non contemnuntur. valent enim ad magnam discretionem: quamuis & vnam plus literā habere posset, si esset *sua*, vt non esset *autros* sed *iuros*. Ac per hoc merito queritur, quid sit quod dictum est. Nam si legamus *sua*, facile intelligitur, senem, qui virgam ferebat eo more, quo illa ætas baculum solet, vt se inclinauit ad Deum adorandum, id vtique fecisse super cacumen virgæ suæ, quam sic ferebat, vt super eam caput inclinando adoraret Deū. Sed quid est: *Adorauit super cacumen virgæ eius*: id est, filij sui Ioseph? An forte tulerat ab eo virgam, quando ei iurabat Ioseph: & dum eam tenet, post verba iurantis nondum illa reddita, mox adorauit Deum. non enim pudebat eum ferre tantisper insigne filij sui, vbi figura magnæ rei futuræ præsignabatur. Sic Augustinus.

- 31 Ergo pro varietate illius pronominis *eius* vel *sua* triplex intellectus Græcæ lectionis existit: vel quod Iacob virga sua nixus adorauerit Deum, vel quod sumpta virga Ioseph, quam is gerebat ceu insigne sui Magistratus, super eius fastigium inclinans se, Iacob adorauit non Ioseph, sed Deū; & hanc interpretationem sequitur Augustinus. vel quod osculando fastigium virgæ Ioseph ipsum adorauerit, id est, reuerenter honorauerit, vt primarium Aegypti Rectorem & Principem, atque ita completum fuerit somnium eius, in quo visus fuerat solum adorare eum. Et hunc quidem intellectum lectionis Græcæ secuti sunt Chrysostomus & Theodoretus. Ille quidem in Homilia sexagesima sexta in Genesim, explanans hæc ipsa verba: *Adorauit Israel ad fastigium virgæ illius*, hunc in modum scribit: Vide decrepitem Patriarcham adoratione sua honorem exhibere filio suo Ioseph, & re ipsa implere visionis eius euentum. Viderat enim solem, & Lunam. (quæ significabāt patrē & matrem eius) adorare se. Verū dicat quispiam, Quomodo mater adorauit eum, quæ iam pridem defuncta fuerat? Sedenim perpetuus Scripturæ mos est, à magis principali totum significare. Quoniam igitur caput mulieris est vir, cum caput adorauit, etiā totum corpus & hac ratione attingit; & sine dubio si vixisset illa, multo magis etiam adorasset illum. Hæc Chrysostomus. Cui simile Theodoretus, in Tractatu quæstionis centesimæ octauæ, ita scribens: Iacob cum esset senex & infirmus, decumbebat in lecto: sed vbi filium aduentare audiuit, surgens sedit, & baculo nitēbatur: dextræque apprehendens summitatem eius, & vultum conuertens versus filium. promissione de sepultura sui corporis à filio sibi facta, adorauit, inclinans caput ad virgam. Atque ita completum est somnium Ioseph, in quo viderat, Solem, & Lunā, & vndecim stellas adorare se. Sic Theodoretus. Nec discrepat Procopius addens, in adorando virgam Ioseph, adorasse Iacob regnum Christi per illam virgam præfiguratum: multis enim rebus insignem Christi figuram atque imaginem prætulit Ioseph.

- 32 In actis præterea secūdæ Synodi Nicenæ est Hadriani Papæ Epistola ad Constantinum & Irenen, in qua Pontifex docet non esse in hærendū Comm. in Gen. Tom. 4.

cccc

Leontius. picturarum & imaginum coloribus, sed animum dirigi oportere in prototypa: idque probat exéplo Iacob; qui virgam Ioseph adorás, non ipsam virgam, sed cuius erat, filium suum Ioseph spectabat. In eodem Concilio ex Leontij libro quinto Apologiæ aduersus Iudæos profertur fragmentum quoddam, in quo vindicat ille Christianos Imaginum veneratores ab Idolatriæ scelere, exemplo simul & argumento Iacob Patriarchæ, qui virgam Ioseph filij sui adorans, non virgæ, sed filio eum tribuit honorem. Quid plura? Sanctus Paulus in capite vndecimo Epistolæ quam scripsit ad Hebræos, locum hunc Genesis secundum interpretationem lxx. Interpretum, citans maximam ei interpretationi fidem & auctoritatem, addidit: Apostoli verba hæc sunt: *Fide Iacob moriens singulos filiorum Ioseph benedixit: & adorauit fastigium virgæ eius.*

Locus Pauli ad Hebræos cap. 11. Vnde nata sit diuersitas lectionis Latina, & Græca.

Tanta porrò diuersitas Græcæ lectionis à Latina, ex ambiguitate vocis Hebrææ nata est: ea namque per se ac præcisè sumpta, id est punctis (quæ vicem præstant vocalium) indistincta, ambigua atque indifferens est ad significandum lectum, & virgam; pro varietate enim punctorum, quibus notatur, contrahitur ad propriè significandum. aut virgam tantummodò, aut lectum. Si enim scribatur *Mittab*, significat virgam: sin autè *Mittab*, significat lectum: priorem itaque significationem eius vocis secuti sunt lxx. Interpretes; posteriorem verò Latinus Interpres; sed paulo interuallo post, initio proximè sequentis capitis 48, eandem ipsam vocem Hebræam ipsimet Septuaginta interpretati sunt *lectum*.

S. Hieronymus Excusatur an maduersio S. Hieronymi in septuaginta in interpretatione huius loci.

Sedenim B. Hieronymus in traditionibus Hebraicis in Genesis, lectio 33 nem hanc lxx. Interpretum improbare videtur. Cum enim memorasset eam hisce verbis: *Adorauit Israel contra summitatem virgæ eius*, subdit: Et in hoc loco quidam frustra simulant, adorasse Iacob summitatem sceptri Ioseph, quòd videlicet honorans filium potestatem eius adorauerit: cum tamen in Hebræo multo aliter legatur, sic nimirum: *Et adorauit Israel ad caput lectuli*, & paulò post S. Hieronymus referens lectionem illam lxx. Interpretum, quæ est initio capit. 48. *Et confortatus Israel sedit super lectulū*, subiungit hanc causam; Cur lxx. Interpretes idem verbū Hebræum aliter paulò supra, & aliter hîc ediderint, nescio: hoc autem audacter dico, quòd ipsum verbum *mittab* quod ipsi hoc loco in lectulum transtulerunt, suprâ, vbi dictum est Iacob adorasse virgam potius quàm lectulum nominauerunt. Sic B. Hieronymus.

Verūmenimuerò, si vox Hebræa sine punctis sumpta, vtriusque significationis, vt suprâ ostensum est, capax est, nescio cur tantoperè miratus sit S. Hieronymus, conuertisse eam vocem lxx. Interpretes aliquando in virgam, & aliquando in lectum: nec video cur potius hoc loco in lectum verti debuerit, quàm in virgam, siquidem sine punctis ea vox & scripta est à Mose, & lecta est à Septuaginta. quinetiam à Hieronymo: vsus enim punctorum post eius ætatem inoleuisse videtur. Et verò auctoritas B. Pauli vrentis lectione lxx. Interpretum, multo præponderat auctoritatem Hieronymi, cogitque sentire lectionem illà Septuaginta verissimâ esse.

Ceterum nec dissimulare possum hoc loco, nec satis admirari confidentiam,

dentiam, & audaciam Eugubini, quem secutus est Lippomanus, qui non est veritus dicere, Septuaginta, vocis Hebrææ deceptos ambiguitate, falsam hoc loco sententiam reddidisse: audi ipsum: Septuaginta, inquit, æquiuocatione decepti sunt. Nam eadem dictio sine punctorum distinctione, & lectum, & baculum significat: at si punctis distinguatur, nihil ambiguitati relinquitur loci. Si enim scribatur *mittah*, significat lectum; sin autem *matteh* baculum. Ergo cum hic vertendum esset ad caput lectuli, ipsi ad caput virgæ, interpretati sunt: quod quàm absurdum, & non intelligibile sit, satis est clarum. Essetque id mirum, nisi alia huiusmodi penè infinita in eorum translatione occurrerent. Sic iste.

Iusta reprehensio Eugubini. Lippomanus.

At non sic Augustinus, qui etsi laudauit Hebraicam lectionem, proxime tamen adiunxit, non ideo putandum esse, quod interpretati sunt Septuaginta, aut nullum aut leuem habere sensum. Quantæ porro temeritatis est, duos illos & lxx. Interpretes, viros nempe sapientissimos, tot præterea Patres, qui eorum interpretationem secuti sunt, reuerendæ profecto vetustatis, admirandæque doctrinæ, ac venerandæ sanctitatis, ab vno Eugubino, imprudentiæ atque inscitæ damnari? Saltem cohibuisset eum auctoritas B. Pauli, interpretationem illam Septuaginta vsurpatis in commendationem fidei Iacob; nisi fortè non putauit Eugubinus epistolam illam ad Hebræos esse Pauli, aut scriptoris Canonici; aut certè nō animaduertens hoc: per incogitantiam, atque oscitantiam, præcipitauit iudicium & sententiam suam in lxx. Interpretes. Si enim vox Hebræa sine punctis, vt fateretur ipse, indifferenter significat lectum & virgam; sine punctis autem legerunt eam Septuaginta Interpretes, cur eos dicit esse deceptos, quod virgam potius hoc loco, quàm lectum transtulerunt, cum vtralibet significatio ad hunc locum Genesis bellè quadret?

S. August.

Ad Heb. 12.

- 35 Sedenim non est leue, nec pro nihilo ducendum, quod posset contra sententiam hanc obijci. Cum enim aliud sit adorasse Iacob super caput lecti, & aliud eum adorasse super virgam Ioseph, nec potuerit vtrumque simul fecisse Iacob, sed alterutrum tantummodo: cum sic, inquam, res habeat, necesse profecto est alterutram lectionem huius loci, id est, vel Græcam, vel Latinam esse falsam. Verum non ita est: vtraque enim lectio vera est, & vtrumque factum est à Iacob. Postquam enim Ioseph iurans cum inuocatione & contestatione nominis Dei, promississet patri suo Iacob, quod de sepultura corporis sui ab ipso petierat; Iacobprehendens virgam de manu Ioseph, & conuertens se ad caput lecti paululum inclinans corpus ac demittens caput super virgam, adorauit; vel Deum, gratias ei agens quod voti sui compos esset factus, vel adorauit, id est, extrema illa corporis inclinatione, ac collisione honorauit filiū suum Ioseph propter supremam dignitatē & potestatem eius in Aegypto, & propter optatissimam, atque gratissimam sibi datam ab eo promissionem. Vtrumque igitur fecit Iacob: nam & vertit se ad caput lecti, & inclinauit super virgam Ioseph: huius autem facti partim expressit Latina lectio, illud nimirum, de conuersione ad caput lecti; partim expressit Græca translatio, illud videlicet de adoratione Iacob super fastigiū virgæ Ioseph. Torum itaque factum

Obiectio, & obiectiois solutio obseruanda.

illud Iacob, per vtramque lectionem coniunctè sumptam integrè ac plenè declaratur.

*Excussitur do-
cumentū quod
dam S. Hiero-
nymi.*

In extremo huius disputationis loco videtur adnotandum, ex eo quod 36 Sanctus Paulus hunc locum Genesis citauit in Epistola ad Hebræos, non vt erat in Scriptura Hebraica, sed vt eum verterunt lxx. Interpretes, manifestum esse, non perpetuò verum esse documentum illud, quod tradidit S. Hieronymus in Epist. centesima quinquagesima prima, quam scripsit ad Algasiam, in Responsione ad secundam eius quætionem, huiusmodi verbis: Vbicūque de veteri instrumento Euangelistæ, & Apostoli testimonia protulerunt; diligentius obseruandum est, non eos verba secutos esse, sed sensum, & vbi Septuaginta ab Hebraico discrepant, Hebræum sensum suis expressisse sermonibus. Sic B. Hieronymus.

At enim in quo discrepat hoc loco, vt vult Hieronymus, translatio Septuaginta ab Hebraica Scriptura; Apostolus Paulus non Hebraicam, sed Græcam lectionem lxx. citauit. Non me fugit afferri posse ad defensionē illius documenti, quod idem ipse Hieronymus scripsit in Traditionibus Heb. in Gen. super caput 46. his verbis; Illud generaliter obseruandū est, quòd vbiunque Sancti Apostoli aut Apostolici viri loquuntur ad populos, ijs plerunque testimonijs abutuntur, quæ iā fuerant in Gentibus diuulgata, videlicet per translationem Septuaginta interpretum. Hæc S. Hieronymus. Sed hoc Hieronymi præceptum vel monitum non habet hîc locum: non enim Apostolus in concione ad populum, sed in Epistola grauissima, & doctissima ad Hebræos scripta, citauit testimonium illud ex libro Genesis, non secundum Hebraicam, sed secundum lectionem Septuaginta. Quanquam si, vt res est, loqui volumus, nec Paulus, nec Septuaginta in eo loco Genesis à sententia Scripturæ Hebraicæ discesserunt, ac discreparunt. Vox enim Hebræa, vt suprà dictum est, per se ac sine punctis scripta ambigua est, & capax vtriusque sententiæ, tam eius quam reddidit Latina translatio, quàm eius quæ per Græcam expressa est.

* *

BENE

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN CAPVT

QVADRAGESIMVM OCTAVVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob, iam morti proximus, duos Ioseph filios, Ephraim & Manassen sibi adoptat filios: quibus benedicens, Ephraim preposuit Manasse, & partem quandam hereditatis, extra communem partem filiorum, donauit Ioseph.

Is ita transactis, nunciatum est Ioseph, quod ægrotaret pater suus: qui assumptis duobus filiis Manasse & Ephraim, ire perrexit. Dictumque est seni: Ecce filius tuus Ioseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo. Et ingressus ad se ait: Deus omnipotens apparuit mihi in Luza quæ est in Terra Chanaam. Benedixitque mihi, & ait: Ego te augebo & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum: dabóque tibi terram hanc, & semini tuo post te in possessionem sempiternam. Duo ergo filij tui, qui nati sunt in terra Ægypti, antequam venirem ad te, mei erunt, Ephraim & Manasses, sicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi. Reliquos autem quos genueris post eos, tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis. Mihi enim, quando veniebá de Mesopotamia, mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso iti-

cccc 3

nere, eratque vernum tempus, & ingrediebar Ephratam, & sepeliui eam iuxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur
 8 Bethlehem. Videns autem filios eius, dixit ad eum: *Qui sunt isti?* Respondit; Filij mei sunt, quos donauit mihi Deus in hoc
 9 loco. Adduc, inquit, eos ad me, benedicam illis. Oculi enim Israel caligabant præ nimia senectute: & clarè videre non poterat. Applicitosque ad se deosculatus & complexus eos, dixit
 10 ad filium suum: Non sum fraudatus aspectu tuo: insuper ostendit mihi Deus semen tuum. Cùmque tulisset eos Ioseph de
 11 gremio patris, adorauit pronus in terram. Et posuit Ephraim ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israel: Manassen verò in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque ambos ad
 12 eum. Qui extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraim minoris fratris: sinistram autem super caput Manasse, qui maior natu erat, commutans manus. Benedixitque Iacob filios Ioseph, & ait: Deus, in cuius conspectu ambulauerunt patres mei Abraham & Isaac, Deus qui pascit me ab adolescentia mea usque in præsentem diem: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis: & inuocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac, & crescant in multitudinem super terram. Videns autem Ioseph, quòd posuisset pater suus dexteram manum super caput Ephraim, grauiter accepit: & apprehensam manum patris leuare conatus est de capite Ephraim, & transferre super caput Manasse. Dixitque ad patrem: Non ita conuenit, pater, quia hic primogenitus: pone dexteram tuam super caput
 13 eius. Qui renuens, ait: Scio fili mi, scio: & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur: sed frater eius minor, maior erit illo, & semen illius crescet in gentes. Benedixitque eis in tempore illo dicens; In te benedicetur Israel atque dicetur: Faciat tibi Deus sicut Ephraim, & sicut Manasse. Constituitque Ephraim ante Manassen: Et ait ad Ioseph filium suum: En ego morior, & erit Deus vobiscum, reduceturque vos ad
 14 terram patrum vestrorum. Do tibi partem vnā extra fratres tuos, quā tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.

PRIMA

PRIMA DISPUTATIO.

Super illis verbis,

Qui extendens manum dexterā, posuit super caput Ephraim
 minoris fratris: sinistram autem super caput Manasse, qui
 maior natu erat, commutans manum. VERS. 14.

Hæc Disputatio duarum quæstionum tractationem continet. Ac primò quidem Theodoretus annotavit in veteri Testamento, immò etiam ab initio vsque mundi, apud priscos illos atque insignes viros, ferè minores natu filios maioribus fuisse antepositos. Animaduertendum est, inquit Theodoretus, passim Primogenitis præferri natu posteriores: etenim ipsi Cain præpositus est Abel, & ipsi Iaphet antepositus est Sem, cū hic esset secundus, & Ismaëli prælatus est Isaac, & ipsi Esau antelatus est Iacob, & Iudas atque Ioseph antepositi sunt ipsi Ruben: & Ephraim constitutus est ante Manassem, Moyses quoque prælatus est Aaroni, & David septem fratribus, licet omnium esset postremus natu. Sic Theodoretus.

*Theodoretus
 in quæst. 108.
 in Gen. sm.*

1. Reg. 16.

Prima quæst.

Verum quæritur, cur ita factum sit, & permutatus ordo naturalis. Nō sanè ob illorum hominum mala vel bona merita: nihil dum enim Iacob & Esau boni vel mali egerant, immò nondum nati erant, de quibus tamen dictum est à Deo: *Maiores serviet minori*. Nec de Manasse & Ephraim id potest dici, nihil enim de istis, vel insignis boni vel mali proditum est, ut ob id præferri alter deberet alteri. Immò verò posteritas & tribus Ephraim, non solum peior fuit tribu Manasse, verum etiam Idololatriæ impietate alias tribus superavit; ut in qua post discessionem decem tribuum à tribu Iuda, idololatriæ scelus maximè viguit ac regnavit. Ex hac nempe tribu prodiiit Draco ille, primusque inuentor, & auctor publicæ Idololatriæ in Israel, Rex Ieroboam: cuius illud in Scriptura perpetuum est insigne, atque elogium; *Qui peccare fecit Israel*, ardēs enim insanaregnandi libidine, nihil humani divinique pensi habens, primus in Dei populo publicæ idololatriæ architectus fuit, cuius deinceps, qui insecuti sunt reges, impietate sequuti sunt, sceleribus scelera cumulantes. Huius inauspicatū regnū Israelitis fuit maximarū cladum & calamitatum, supremiq; causa excidij. Ipsa porro tribus Ephraim propter Idololatriā, aliāque scelera adeo iniusta Deo fuit, execrataque sanctis viris, ut ob id credant nonnulli, Beatum Ioannem in Apocalypsi capite septimo, in commemorando Prædestinatos viros ex singulis tribubus populi Hebræi, tacitam præterisse tribum Ephraim. Et illud auger admirationem, quod cū Ephraim præpositus à Iacob fuerit, ipsi Manasse, Beatus tamen Ioannes eo loci cū propriè expressēque posuisset tribum Manasse, adiunxit ibidem tribum Ephraim,

*Genes 25. &
 ad Roman. 9.*

non

non tamen sub nomine Ephraim, sed sub nomine patris eius Ioseph : cuius sanè propria in populo Hebræo nulla fuit præter filiorum eius Ephraim & Manasse, tribus; hinc igitur apparet, translationem primogenituræ à prioribus filiis ad posteriores non ob maiora aliorum præ aliis mala, bonæ merita esse factam.

*Quadruplex
mysterium.*

Isa 55.

*Locus 1. Reg
cap 16.*

*Locus Apost.
ad Hebr. c. 2.*

*Quinque mo-
di translatio-
num rerum in
signum ab v-
na persona ad
aliam in scri-
ptura percele-
bres.*

Cur igitur id factum est? videlicet ut ea re quadruplex adumbraretur 2 & significaretur mysterium. Primum fuit diuinæ electionis hominum ad gratiam, & ad vitam æternam, quam electionem nullo eorum hominum proprio merito, vel naturali, vel morali fieri, sed gratuito proficisci ex benignitate, ac mera Dei voluntate, copiosè, grauiter, doctèq; disputat Apostolus in cap. 9. eius, quam ad Romanos scripsit, epistolæ. Alterum mysterium fuit, ut ea ratione significaretur quàm diuersa sint Dei iudicia hominum iudiciis ac sententiis, ut verè in Scriptura dixerit Dominus, cogitationes suas non esse sicut cogitationes vestras, nec vias suas esse sicut vias hominum. Cuius rei perillustre habes exemplum in Dauide: qui nam minimus omnium fratrum cum esset, ipse tamen à Deo, posthabitis cæteris omnibus, electus est Rex populi. Itaque cum Samuel iussisset venire ad se omnes filios Isai, & venisset primus nam Eliab, putans eum designatum fuisse à Deo, Samuel dixit: *Num coram Domino est Christus eius?* Sed respondit Dominus Samueli: *Ne respicias vultum eius, neque altitudinem stature eius: quoniam abieci eum. Nec iuxta intuitum hominis ego iudico: Homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor.* Tertium mysterium, ut sic prænotaretur fore ut Gentilitas, quæ posterior ad veri Dei cultum & gratiam vocata est, præponenda esset Hebræo populo, qui tanto antè à Deo vocatus, & electus fuerat, & idcirco Primogenitus Dei appellatus. Quartum mysterium fuit huiusmodi: sic præsignatum est id quod euenit in creatura intellectuâli, quæ duplex est, Angelus & homo. Siquidè propter incarnationem Filij Dei, homo, qui nouissimus omnium conditus fuerat prælatus est Angelo, qui primus fuerat creatus, secundum illud Apostoli: *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahe apprehendit.*

Sciat porro Lector, Translationem rei alicuius præstabilis admodum, 3 atque insignis, vna ex persona ad aliam quinque modis esse factam, in sacris litteris reperiri. Prima translatio fuit Primogenituræ, è maiore filio ad minorem, ut Scriptura narrat de Esau & Iacob, Gen. 25. & 27. & item de Ephraim & Manasse, Gen. 48. Secunda translatio, fuit pontificalis dignitatis & potestatis, qualis facta est ab Abiathar ad Sadoc, ut scriptum est in 3. Reg. cap. 1. Tertia translatio, fuit nuptialis connubij, qualem à regina Vasthi ad puellam Esther esse factam ab Assuero, traditur in lib. Esther c. 1. & 2. Quarta translatio, fuit Regalis solij & principatus, cuius memorabile extat in sacris litteris exemplum in Saul & Dauide: ab illo quippe ad hunc translatio regni, cur & quemadmodum facta sit, narratur in 1. Reg. cap. 15. & 16. Quinta translatio, fuit primariæ dignitatis, & gratiæ & potestatis apud Regem, ab vna persona ad aliam: talem esse factam translationem ab Aman ad Mardochæum, in lib. Esther c. 6. & 8. productum est: Quænam porro sub istis quinque Translationibus historicis operta lateant

lateant mysteria, euoluit exponitque Thomas Anglicus in breuibus Commentariis suis in Genesim, super hoc capite 48.

4 Altera quæstio tractanda est super commutatione manuum Iacob, ponentis dexteram suam super Ephraim minorem natu, qui sibi erat ad sinistram, sinistram verò suam extendentis super Manasse maiorem natu, qui sibi erat ad dexteram. Quæritur itaque, cur istiusmodi commutationem manuum fecerit Iacob. Duplex reddi potest ratio, una secundum historicum sensum, altera secundum intellectum mysticum. Ac ratio quidem historica huiusmodi est: Nimirum, ea re voluit declarare Iacob; prælatum iri Ephraim maiori fratri suo Manasse: sicut dextera præstantior habetur, quàm sinistra. Quod autem dextera potior & honorabilior apud homines habeatur, quàm sinistra, causa est in ipsa natura; quæ dexteram tribus rebus præstantior fecit sinistra. Fecit enim robustior & agiliorem, fecit principium unde proveniret motus animalis qui fit secundum locum, ut egregie probat Aristot. in lib. de incessu animalium c. 4. & lib. 2. de cælo, textu 8. fecit denique dexteram principale quoddam organum, atque instrumentum omnium ferme operationum hominis corporalium: nam quod dixit Aristot. manum esse instrumentorum instrumentum, id potissimum in dextram competit. Hinc igitur factum est, ut apud veteres, nomen dextera eximium quid & honorabile significaret. Quinetiam dextera, & fortitudinem, & fidem, & auxiliū, & dignitatis ac dominationis excellentiam denotat: ideoque in danda fide porrigitur dextera; & in signum venerationis & subiectionis auersa appetitur.

Cur dextera habeatur quàm sinistra honorabilior.

Aristot.

5 In diuina porro Scriptura octo obseruauimus dexterae significationes, atque usurpationes. Prima pro robore & fortitudine: ut Psalm. 10. *Dextera tua inueniat omnes qui oderunt.* & Psalm. 43. *Bracchium eorum non saluauit eos, sed dextera tua.* Secunda pro auxilio & adiutorio, ut Iob 14. *Operi manuum tuarum porrige dexteram.* Tertia pro exuperantia quadam honoris & gloriæ, ut Psalm. 109. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dexteris meis.* & Matthei 25. dicuntur Electi in die iudicii collocandi ad dexteram Christi, & 3. Reg. cap. 2. Salomon, quo magis honoraret matrem suam, voluit eam sedere in throno ad dexteram suam. Quarta, pro fragrantia quadam eximij amoris, ut Canticorū 2. *Dextera illius amplexabitur me.* Quinta pro diuinæ voluptatis ac dulcedinis exuberantia, ut Psalm. 15. *Delectationes in dextera tua.* Sexta usurpatur pro eo quod est bonum, & rectum, & sanctum. Contrà verò vocabulum Sinistræ, pro eo quod est malum & prauum, & peruersum, ut Prouerb. 41. *Vias quæ à dexteris sunt nouit Dominus; peruersa verò sunt, quæ à sinistris sunt.* Vulgò etiam sinistrum vocatur quod malum est atque iniquum, ut sinistra suspicio, sinister oculus, & sinistrum iudicium. Septima, maxima bona, præsertim verò æterna, per dexteram significantur: per sinistram autem, minima bona, & temporalia: hæc pulchrè indicauit Salomon illis verbis: *Longitudo dierum in dextera eius: & in sinistra illius diuitia & gloria.* Per longitudinem dierum significauit utique Salomon beatæ vitæ æternitatem; per diuitias & gloriam, humana & temporalia præsentis vitæ bona.

Octo significationes Dextera in Scriptura notabiles.

Comment. in Gen. Tom. 4.

ddddd

Locus Ecclef.
cap. 10.

Octavam significationem Dexteræ continet illa Salomonis sententia: *Cor sapientis, in dextera eius: stulti, in sinistra illius*: Proculdubio hæc Salomonis oratio figurata est: nam si propriè loquamur, & sapientium & stultorum, atq; omnium hominum cor in sinistra corporis parte est; & contra naturam esset, habere cor in dextera. Quid igitur Salomon illis verbis significare voluit? Hoc nempe, sapiētis viri cogitationes, & vota, & verba, omnēque actiones dexteræ esse, id est honestatis, innocentiz, ac prudentiz plenæ: omnia eum facere prudenter, aprè, tempestiuè, atq; efficaciter, ac prosperè. Contrà verò stulti, & mens, & lingua, & manus, sinistra sunt; omniaq; facit incautè, ineptè, intempestiuè, atq; improsperè. Etia vulgò quosdā homines vocamus dextros, id est prudētes atq; industrios, in loco atq; tēpore omnia agētes: alios verò minime dextros, id est imprudētes, ac stolidos, ineptosq; atq; improsperos.

S. Hieronym.
in cap. 10. Ecclesiasta.

Verumtamen S. Hieronym. sententiam hanc Salomonis explanans, sapientem habere cor in dextera, interpretatur contemplari eum & sapere quæ sursum sunt, id est cœlestia & æterna bona: stultum autem habere cor in sinistra, sapere quæ sunt super terram, id est temporalia tantum bona expetere, atque sectari. Ponam hic verba B. Hieron. quæ sunt huiusmodi: Iustus sinistri nihil in se habet, sed totum in eo dextrum est. Et iudicante Domino mundum, agni erunt à dextris, hædi verò à sinistris. Et in proverbijs scriptū est: *Dexteræ via novit Dominus; quæ autem perversa sunt, à sinistris sunt*: Qui ergo sapiēs est, semper de futuro sæculo cogitat, quod ducit ad dexteram. Qui autem insipiens est, de præsentī tantum sollicitus est, quod positum est in sinistra. Et hanc ipsam sententiam secutus idem Philosophus & Poeta ait:

Virg. in Æneid.

*Dextera, quæ magni Diis sub mœnia ducit:
Hæc iter Elysium nobis: at læva, malorum
Exercet pœnas, & ad tēpia iartava mittit.*

Rom. 12
Pron. 4.

Firmianus quoque noster in præclaro Institutionum suarum opere græcæ litteræ Y meminit, & de dextris ac sinistris, hoc est, de virtutibus & vitiis plenissimè disputavit. Nec putemus, huic sententiæ illud scripturæ dictum esse cōtrarium: *Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram*: hic enim pars dextera pro bona accipitur, ibi verò non tam dextera, quàm declinatio dexteræ accusatur: ne videlicet, plus sapiamus, quàm nos sapere necesse est; quia virtutes in medio sunt: & nimietas omnis in vitio est. Hactenus ex B. Hieronymo.

Xenophon Lib.
8. Cyropadias.
Apud Veteres
Persas sinistra
honorator dū
cebatnr quàm
dextera.

Sed ut disputationem nostram referamus ad id, quod à primo docere volumus, collocare aliquē ad dexteram, alium verò ad sinistram, certum est signum & argumentum, illum præferri huic. Quanquam apud veteres Persas contrariū fuisse morem, vsumq; existimare licet ex verbis illis Xenophontis, quæ de rege Cyro hunc in modum scripta sunt: Vbi venissent quæ ad cœnā eius vocati erant non fortuitò illos collocabat, sed quæ maximè honorabat, illū ad sinistram suā sedere iubebat; tanquam hæc magis obnoxia sit insidiis quàm dextera: secundum ad dexterā constituebat, tertium rursus ad sinistram, quartū iterum ad dexteram

teram ac si plures fuissent, eodē modo agebat. Videbatur enim ei pulchrum esse, si hoc pacto declararet, ut quēque amaret. Sic Xenophon.

Haecenus expōita est ratio historica, & ut vocant, litteralis, illius commutationis manū Iacob super Ephraim & Manasse: deinceps ratio eiusdem rei mystica declaranda est: Ea verò fuit huiusmodi Iacob instinctu Spiritus Sancti, antepōnere volens Ephraim maiori fratri suo Manasse, extendēsq̃ue super illos manus suas, ita eas cōmutauit atque conformauit, ut figuraret signum & imaginē Sanctæ crucis ea re præsignificans mysterium crucis Christi, per quod Gētilitas præposita est Iudaismo: illa namque humilitatem Crucis deuota fide est amplexata, hic verò, ut grauiissimū scandalum impiē auersatus est. Hanc rationem pulchrè Rupertus explicat, in c. 24. lib. 9. in Genes. Sine dubio, inquit, transpositio manuum Iacob, Crucis expressit figuram. Numquid sic commutando manus, casu figurauit crucem? nunquid non poterat Manassen ponere ad sinistram suam. Ephraim verò ad dexteram? Poterat sanè: Sed propheta erat, & prophetico spiritu sciebat quòd per crucem componenda esset benedictio, quam venturus legislator daret, vel qua, in semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes. Nam qui de Christo prædixerat: *Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vna pallium suum*: num poterat nescire, quali torculari vna illa esset premenda, & vinum foret exprimendum? Ergo tanquam Propheta simul & Patriarcha, quemadmodum verbis prophetare potuit, Ephraim, qui erat iunior, maiorem futurum Manasse: Sic & manuum positione, Crucem Christi præfigurare sciuit: per quam utique Iudaico populo seniori præferendus erat iunior populus Gentilis. Hæc Rupertus.

*Conformatio
manuum Ia-
cob figurā ex-
pressit sanctæ
crucis.*

Rupertus.

*Genes. 12. &
22.*

Genes. 49.

Et ante Rupertum, Isidorus, ad eandem sententiam ita scripsit super hunc locum: Ioseph posuit Ephraim ad sinistram Iacob, Manasse verò ad eius dexteram. At Iacob, cancellatis manibus, mysteriū Crucis præfigurans, translata in Ephraim dextera sua, & sinistra in Manasse, & sic Crucis similitudine super capite eorum denotata, futurum Iudæis scandalum, Christianis verò futuram gloriam præsignauit. Et seniore populum Iudaicum, ex dextro sinistram, iuniorem verò populum Gentilem, ex sinistro dextrum per crucis mysterium fore præmonstrauit. Sic Isidorus. Primum igitur in hoc Scripturæ loco præsignatum est mysterium Crucis, quantum ad similitudinem videlicet & figuram eius,

Isidorus.

*Quando pri-
mum crucis
mysterium
præfiguratum
sit.
Genes. 22.*

nam quantum ad rem ipsam, & mysterium in ipsa completum, ante centum octoginta annos præfigurata fuerat crux Domini per illa ligna quæ humeris suis portauit sanctus iuuenis Isaac, cum à patre suo duceretur in montem, ut illis sacrificaretur Deo.

* *

ddddd 1

SECUNDA DISPUTATIO,

Super illis verbis,

VERS.VLT. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de mammi Amorrhæi in gladio & arcu meo.

*H*æc verba duas minimè leues ferunt Quæstiones. Prior Quæstio est, quænam fuerit illa pars, quam Iacob extraordinariam dedit filio suo Ioseph. Posterior quæstio est, quomodo intelligendum sit, Iacob eam partem acquisiuisse sibi in arcu & gladio, id est, per ius & vim bellicam, cum per omnem vitam fuerit vir pacificus, & à bellis abhorrès. lxx. Interpretes ita verterunt hunc locum, sicut refert S. Hieron. in Traditionibus Hebraicis in Gen. *Do tibi Sichimam præcipuam super fratres tuos: quam accepi de manibus Amorrhæorum, in gladio meo & sagitta.* Subdit S. Hieron. Sichima, inquit, iuxta Græcam & Latinam consuetudinem declinata est: alioqui Hebraicè Sichem dicitur, vt etiam Ioannes Euangelista testatur, licèt ibi vitiosè, vt Sichar legatur, error inoleuit: Sichè porrò est nunc Neapolis, vrbs Samaritarum. Sic Hieronym. Vox Hebræa *Sichem* ambiguit significationis est: nam vt est nomen proprium, significat urbem Sichè cuius meminit suprà Moses Genes. 33. & aliubi frequens in sacris litteris est mentio. Si autem accipiatur vt nomen appellatiuum, significat Latine partem: & sic interpretandâ esse eam vocem, præter auctoritatem Hieronymi & Hebræorum, & Latinæ translationis, conuincit etiam adiunctum illud nomen *vnam*; quod de parte quidem aptè dicitur, & commodè; de vrbe autem Sichem non potest dici; absurdum enim esset dicere, do tibi vnam Sichem, quasi plures essent vrbes Sichem in terra promissionis.

At enim septuaginta Interpretes, retinentes nomen Hebræum *Sichem*, vel *Sichima*, videntur accepisse pro vrbe illa *Sichem*. Veteres certè Expositores de voce *Sichem* interpretati sunt hunc locum, affirmantes Iacob dedisse filio suo Ioseph urbem *Sichem*, quam per arma filiorum suorum, in vltionem stupri Dinæ, occisis Sichimiis acquisierat. Nam facinus filiorum suorum, quasi suum reputat: quod, licèt primò detestatus sit, postea tamen intellexisse videtur id factum esse Dei voluntate. In hoc autem Iacob præcipuum amorem suum erga Ioseph ostendit; quod licèt Simeon & Leui auctores fuerint illius belli & victoriæ, non tamen eis, sed Ioseph eam urbem in hæreditariam possessionem donauit. Et hæc est interpretatio & sententia multorum, vt Eusebii, cuius verba citantur in Catena Lippomani super hoc loco, & item Chrysostomi, cuius verba legi possunt in homilia eius in Genes. sexagesima septima. Sanctus Augustinus in quæstione 167. in Genesim, superiorem expositionem, atque opinionem Doctorum côm memorans, non eam probat,

eo

*Eusebius.
Chrysosto.
Secunda expositio,
qua est
S. Augustini.*

eo maximè ductus argumento, quòd Iacob facinus illud filiorum suorum in urbem Sichem, vehementer detestatus sit, non solum tunc cum est patraturum, verum etià post hæc ipsa verba, quæ dixit filio suo Ioseph, cum Simeoni, & Leui propter illud facinus maledixit, vt habes infrà Genes. 49. Quocirca putat Augustinus, intelligentiam horum verborum Iacob in prophetico aliquo Sacramento contineri, quod fortasse fuit huiusmodi: Ioseph præcipuè Christum præfigurauit: datur Ioseph illa terra, vbi Iacob disperdiderat deos alienos, obruendo eos terra; vt per hoc intelligatur Christus possessurus fuisse Gentes, quæ renuntiantes diis patrum suorum, erant in ipsum credituræ. Sic enim prædictum fuerat à Dauide. inducente Deum patrem ita loquentem filio: *Dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terre.*

Genes. 35.

Psalmo 2.

Verum ne Lector Augustini verba desideret, ponam ea in hoc loco; Sunt autem huiusmodi: Quod Iacob dixit filio suo Ioseph, dare se illi Sichimam, quam ipse possederat in gladio & arcu suo: Quæri potest quemadmodum valeat ad litteram conuenire: emit enim centum agnis possessionem illam, non autem cepit eam iure victoriæ bellicæ. An quia Salem ciuitatem Sichimorum filij. dius expugnauerunt, iure belli potuit fieri vt illa vrbs ei acquireretur? Iustum enim bellum videbatur aduersus Sichimitas; quia tantam priores iniuriam fecerant in eius filia contaminanda. Cur non ergo terram illam dedit filiis suis Simeoni & Leui qui eam per vim bellicam expugnauerant? Deinde, si modò ob illam victoriam glorians Iacob daret eam terram filio suo Ioseph, cur ei displicuerunt tunc filij, qui hoc commiserunt? Cur denique etià nunc, cum filios suos benediceret, exprobrando, id cômemorauit in factis eorum? Proculdubio igitur aliquod hîc latet propheticeum Sacramentum. Nam & Ioseph præcipua quadam significatione Christum præfigurauit: & ei datur illa terra; vbi Iacob disperdiderat Deos alienos, obruendo eos terra: vt Christus intelligatur possessurus gentes diis patrum suorum renuntiantes, & credentes in ipsum. Hactenus ex Augustino.

Genes. 34.
Infrà 49.

11 S. Hieronym. priorem quæstionem non tractauit, nõ enim apertè declarauit quanam esset illa pars quã Iacob dedit Ioseph. Posteriori autem quæstioni, qua quæritur, quomodo Iacob illam partem acquisiuisset in arcu & gladio, respõdet hoc modo: Iacob dicens partem illã possedisse in arcu & gladio, arcum & gladiũ vocauit iustitiã suam, per quã utique meruit, vt peregrinus & advena, interfecto Sichẽ & Hemon, de periculo liberaretur. Timuit enim, vt suprã legimus, ne vicina opida atq; castella, ob euerсионẽ cõfoederatæ vrbis, aduersum se cõsurgeret: Sed Dominus nõ dedit eis potestatem vt nocerent illi. Vel certè sic. intelligendum est: Dabo tibi Sichimã, quã emi in fortitudine mea, hoc est, in pecunia, quam multo labore & sudore acquisiui. Quod autẽ ait, *super fratres tuos ostendit absq; sorte dedisse eam tibi Ioseph*: Si quidẽ eo loco sepultus est Ioseph, & Mausolæum eius ibi hodie cernitur. Sic Hieronymus.

Tertia expositio.
S. Hieronym.
in traditionibus
Hebraicis.

12 Auctor Historiæ Scholasticæ in cap. 101. Historiæ suæ super librum

ddddd 3

Gen. ait. partem illam fuisse emptam à Jacob centum agnis, ut dicitur supra Genes. 33. Sed cum propter necem Sichimitarum debuisset illi auferri; Deo mirabiliter eum protegente, terroremque hostibus incutiente, semper eam in sua potestate habuit: & hoc est quod dixit Jacob, eam se in arcu & gladio possedisse. Verba illius Auctoris hæc sunt: Sanè emerat illam partem Jacob centum agnis à Rege Hemor: Sed cum propter necem Sichimitarum debuisset illi auferri, semper tamè eam potestatiue obtinuit. Sic ille.

*Paraphrasis
Chaldaica.*

Paraphrasis Chaldaica diuersè admodum còuertit hunc locum: Sic enim habet: *Ego autem dedi tibi partem unam præcipuam super fratres tuos; quam tuli de manu Amorrhæi, oratione mea & obsecratione:* significatur hac lectione, illa verba Jacob, *In arcu & gladio meo*, non propriè accipienda esse, sed figuratè: & significare. religiosisissimas & ardentissimas preces Jacob, suas ad Deum, quibus petebat seruari se ab hostibus: quod plane obtinuit, terrore Domini mirabiliter hostibus eius incusso, ut nihil contra eum facere, aut tentare auderent. Et hoc amplius, quod per orationem itidè impetrauit à Deo, ut & vrbs Sichem, & ager Sichimitarum in potestate sua esset, nec eius possessione spoliaretur, atque priuaretur: Porro hæc interpretatione secutus est Rabbi Aben Esra & Thostatus. Nec videri cuiquam debet huiusmodi interpretatio vel dura, vel insolens: cum ea sit rationi consentanea, & consuetudini sacræ Scripturæ satis còueniens. Illud namque, per quod hostes siue inuisibiles, siue visibiles, in bello siue corporali, siue spiritali, debellantur atque profligantur, quis appellare dubitet armâ bellica? Per eleuationem manuum Moïsis orantis Deum victi & cæsi sunt Amalecitar, ut legitur Exod. 17. Si quis igitur quærat quibus illi victi sint armis; nonne responderi verissimè potest, per illam orationem, & eleuationem manuum Moïsis fuisse superatos? Sanctus quoque Apostolus docet panopliam quâdam spiritualè; i. omnis generis armaturâ, Christianis aduersus inuisibiles hostes perpetuò decertatibus esse necessariam. Ad hunc enim modum scribit Ephesiis: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias Diaboli: indui lorica iustitiæ: calceati pedes in preparationem Euangelij pacis: in omnibus fidentes scutum fidei, in quo positis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite: & gladium Spiritus; quod est verbum Dei: per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in Spiritu.*

*Locum Apo-
stoli ad Ephes.
cap. 6.*

*Rab. Salomon.
Lyranus.
Sexta exposi-
tio.*

Rabbi Salomon, quem sequitur Lyranus (fuit enim eius, tanquàm sui còpatriotæ, ut ait Thostatus, valdè studiosus) sic exponit hunc locum: Cum propter cædem Sichimitarum, vrbisq; excidium vehementer Jacob timeret incursum vicinarum gentium aduersus se, còfusus Dei auxilio & præsidio, armavit se, suosque, & stetit in porta Sichem, expectans aduentum & insultum hostium. Sed illi penitus à Deo pauescunt ac perterriti adoriri eum non sunt ausi. Atque hac ratione obtinuit Jacob iure belli terram illam, quod est acquisuisse eam in arcu & gladio: Sichimitis, propter violationem Dinæ, & vitæ, & vrberum merito perditibus. Fuisse porro regionem illam Sichimitarum post eorum cædem in potestate Jacob, claro est indicio, quod filij Jacob deinde pascebant greges suos in Sichimis, ut le-
gitur

gitur Genesis 37. tanquam in terra iuris & potestatis Iacob. Sic iste Salomon. Verum merito eum refellit Thostatus, quod enim Iacob armaverit se, omnemque familiam suam, & fuerit in porta Sichem expectans aduertum hostium, nusquam traditum est in Scriptura, sed ab isto Rabbino, maximo fabularum & mendaciorum architecto planè cõfictum est. Deinde non propter istud diceretur Sichem acquisita in arcu & gladio, sed potius propter eadem Sichimitarũ vrbisque euerfionem antea factam à filiis Iacob. Ad hæc non erat decens neque conueniens modestiæ ac pietati Iacob, prædicare fortitudinem suam bellicam, si bique victoriam illam arrogare, ac non potius eam eribueret Deo, qui eius auctor fuerat mirabiliter compescens hostes ne Iacob lædere, aut etiam aggredi auderent.

- 15 Caietanus vtramque quæstionem breuiter tractat & soluit. Priori quæstioni responderet, partem illam à Iacob datã Ioseph, fuisse prædium quoddam situm in Samaria iuxta Sichem, quod Iacob dedisse filio suo Ioseph testatur Sanctus Ioannes in Euangelio cap. 4. Posteriori autem quæstioni quomodo acquisierit eam partem Iacob in arcu & gladio, responder Caietanus, istud factum Iacob nõ esse proditum in Scriptura, sicut nec alia multa facta, & dicta illorũ Patriarcharum. Puisse autem istud facinus Iacob diuersum à cæde Sichimitarũ, & vrbis Sichem euerfione, parer dupliciter: nam illud narratur tanquam proprium facinus Iacob, hoc autem non eius fuit, sed filiorum ipsius: quod etiã vehementer ei displicuit, tãtum abest, vt id sibi attribuerit. Deinde Iacob dixit se acquisiuisse eam partem de manu Amorrhæi: Sichimitæ verò non erant Amorrhæi, sed Heuæi, vt scriptum est suprà Genes. 34. Hæc est sententia Caietani. Verbã eius sunt huiusmodi: Hebraica dictio, Latinè interpretata *partem*, & est nomen proprium loci Sichem, & est nomen, appellatiuum significans partem: hic verò esse nomen appellatiuum testatur illud adiectiuum *vnam*. Equiuocatio itaque eius nominis occasio fuit vt textus iste exponeretur de vrbe Sichem. Dæ igitur sunt quæstiones: vnã, quæ fuerit illa pars datã Ioseph: alterã, quando & quomodo eam Iacob acquisierit iure belli de manu Amorrhæi. Et prima quidem quæstio aliquantulum nota est ex Ioannis Euangelio capite quarto, vbi dicitur prædium à Iacob datum Ioseph fuisse in Samaria iuxta ciuitatem Sichem. Secundæ autem quæstionis nullam penitus notitiam habeo, quia nullibi legitur Iacob pugnaſſe cum Amorrhæo. Verum & hæc littera insinuat multas res à Patriarchis esse gestas, quas Moyses tacuit. Significanter autem dixi nusquam legi Iacob pugnaſſe cum Amorrhæo, ad excludendum, scilicet insultum aduersus Sichimitas factam non à Iacob, sed à filiis eius: Siquidem Sichimitæ non Amorrhæi, sed Heuæi erant, vt patet ex superiori capite. 3. Genesis. Sic Caietanus.

- 16 Andreas Masius in Commentariis suis in librum Iosue super extremis penè verbis capitis vltimi, ad numerum 32. tractat hanc ipsam quæstionem. At primo quidem refert aliquot expositiones huius loci

*Octaua in
posito.*

loci ab Hebræis traditas, quas nos paulò infrà cōmemorabimus. Tunc ait, satis videri sibi probabilem expositionē B. Hieron. suprà positam, qui illud *in arcu & gladio meo* interpretatus est *in fortitudine mea*; id autem est, in pecunia quam multo labore & sudore acquisiui. Deinde ostendit vehementer displicere sibi expositionem primo loco suprà positam, eorum qui putarunt, Iacob istis verbis significasse facinus illud filiorum suorum, cædem dico Sichimitarum vrbisque vastationē. Denique prodit sententiam suam; existimans Iacob primùm pretio emisse partem illius agri à filiis Hemor, in quo cum suis manere posse, vt scriptum est suprà Gen. 33. Deinde ex vicino agro expulisse Amorrhæos, qui cum per vim ceperant. Itaque quod Iacob dixit de arcu & gladio suo, non ad priorem emptionem à filiis Hemor, sed ad hanc quam dixi, ex vicino agro eiectionem Amorrhæorum referri debet. Verba Masij sic habet: Existimādum est, Iacobum redemisse primùm pretio ab Hemoris popularibus exiguum fundum in quo cum suis manere posset, vt legitur Gen. 33. Deinde verò, paulatim ex vicino agro pepulisse Amorrhæos: quem illi agrum non iure, sed armis eripuerant Sichimitis, cū Iordanem transmississent populabundi. Neque enim Iacob ait se ab Hemor eum agrum arcu & gladio quæsiuisse; sed ab Amorrhæis: Hemor autem & Sichē fuisse Heuzos, sacris ipsis testatum est verbis, suprà initio cap. 14. Sic Masius.

Nona exposi-
tio.

Sunt præterea huius loci aliquot expositiones Hebræorum quas hic 17
strictim attingam. Prima est, Iacob, tanquam vatem dixisse hæc verba per Anticipationem: vt illud *quam tuli*, dictum sit pro, *Quam nepotes
sui & posterī mei accepturi olim sunt iure bellico, cum vniuersam expu-
gnabunt Chanantidem.* Nomen autem Amorrhæi posuit pro vniuer-
sis terræ Promissionis habitatoribus, quod omnium, propter insignem
fortitudinem & corporis proceritatem, celebratissimi essent. Secunda
expositio; hunc locum esse intelligendum de Ioseph: cuius nempe filij
duas partes in Diuisione Terræ promissionis accepturi erant: atque ita

Decima expo-
silio.

Vndecima ex-
positio.

videtur Ioseph accepisse partem vnā vltra fratres suos. Tertia exposi-
tio, gladium & arcum Iacob, diuinum fauorem intelligi oportere; quo
nimirum ille apud Sichimitas gratus, agrum, in quo fixis taberna-
culis consideret, obtinuit, haud magno pretio, cū esset aliqui homo
peregrinus, & qui plurimo pecore, grauis videri indigenis potuit adue-
na. Quarta expositio, credibile esse, cū Iacob filium suum Ioseph hoc
agro donaret, proiectis illum versus, aliquot sagittis, gladioque pro-
tento, solemni quodam ritu Barbaros illos, specie tenus exuisse sua pos-
sessione, belli iure: similiter atq; Elisæi iussu, memoratur Rex Ioas, emis-
sis sagittis, percussioque terræ solō, Syriam certa spe veluti debellasse.

Duodecima ex-
positio.

4. Reg. 9.

Decimatertia
expositio, qua
est Apollonia.

Ego meam super hac questione opinionem tribus propositionibus 18
breuiter comprehensam explicatamque Lectori aperiam. Prima pro-
positio; Pars illa quam Iacob dedit filio suo Ioseph, & quam dixit tu-
lisse de manu Amorrhæi in arm, & gladio suo, non fuit vrbis Sichem,
quasi eam filij Iacob iure belli suprà videlicet forosis vlciscentis, sibi
& patri

& patri suo iuste acquisierint. Hæc præpositio duplici ratione firmatur. Ac primò quidem constat, facinus illud filiorum Iacob in Sichimitas, fuisse iniquissimum ac sceleratissimum: nec vnum modò ac simplex fuisse peccatum, sed nouem habuisse secum complicata peccata, & contra omne ius & iustitiam bellicam fuisse patratum, & hoc quidem nunc demonstrare super sedemus, cum id multis & manifestis rationibus sit à nobis suprâ comprobatum, cum explanaremus cap. 34. in disput. 1. & ad num. marg. 18. Si igitur factû illud in Sichimitas fuit iniustissimum, non fuit profectò per illud factum vrbs Sichem iure belli acquisita ipsi Iacob: nec de illa vrbe, nec de illo facto filiorum Iacob potest intelligi quod ipse dixit: *quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.* Deinde illud facinus Simeonis & Leui in Sichimitas, & in eorum urbem, Iacob tunc valdè improbavit, ut scriptum est sub finem cap. 34. Genes. illis verbis: *Quibus perpetratis audacter, Iacob dixit ad Simeon & Leui: Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananais, & Pheræis habitatoribus huius terre. Nos pauci sumus, illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.* Quomodo igitur facinus illud, quasi suum fuisset, sibi Iacob tanquam gloriabundus assumeret? Ipse verò postquam hæc verba dixit Iosepho, & huiusmodi dono cum præ cæteris filiis locupletauit simul & honorauit; iam moribundus, in eo, quem cum filiis nouissimum habuit, sermone, facinus illud in Sichimitas vehementer detestatus est, grauissimisque verbis illius auctores Simeon & Leui accusauit, atque damnauit; nec ad se illud factû vllò modo pertinuisse, nec sibi vlla ratione adscribendum esse cõtestatus est. Et verba quidem Iacob huiusmodi fuere: *Simeon & Leui fratres, vasa iniquitatis bellatitia, in consilium eorum non veniat anima mea.* Et cætera quæ sequuntur. Quomodo filij Iacob acquisierunt iure belli urbem Sichem, cum Iacob appellet eorum arma, *arma iniquitatis bellantia*? Aut quomodo Iacob factum illud, tanquam præclarum & gloriosum sibi attribuisset, cum se ab illo fuisse alienissimum, & penitus abhorruisse cõtestatus sit?

Genes. 49.

- 91 Secunda propositio. Pars illa, quam Iacob dedit Ioseph, non fuit nisi pars agri, quâ multos ante annos, regressus ex Mesopotamia, & habitas iuxta urbem Sichem emerat à filiis Hemor, centum agnis. Sic enim scriptum est suprâ Genes. 37. *Transiit Iacob in Saleem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan, postquam reuersus est de Mesopotamia Syria, & habitauit iuxta oppidum: emittitque partem agri, in qua fixerat tabernacula à filiis Hemor patris Sichem, centum agnis, & erecto altari, inuocauit super illud fortissimum Deum Israel.* Hunc agrum siue fundum siue prædium, esse à Iacob datum Ioseph, apertè indicat S. Ioannes in Euangelio cap. 4. illis verbis: *Venit (Iesus) in ciuitatem Samaria, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob filio suo. Erat autem ibi fons Iacob: Et paulo infra Samaritana dixit Domino: Numquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipsi ex eo bibis, & jily eius & pecora eius?* De isto fonte siue puteo ita scribit Borchardus in descriptione Terræ sanctæ in prima parte,

Borchard.

Comment. in Gen. tom 4.

ccccc

cus, est fons Iacob, super quem fatigatus ex itinere, sedit Iesus, ex quo petiuit aquam à Samaritana. Fons ille effusus est in via, qua tendimus in urbem Hierusalem: supra fontem, ad dextram mons est præcellus, habens duo velut capita; quorum vnum mons Garizim, alterum mons Hebal nuncupatur. Sic ille.

Fuisse autem agrum illum emptum à filiis Hemor eum ipsum qui datus est Ioseph à Iacob, satis manifestum eo fit argumento, quod in eo ipso potissimum agro ossa Ioseph condita sunt à filiis Israel, cum reuersi in Terram Chanaan, debellatis, exterminatisque antiquis eius terræ habitatoribus, possidere eam terram atque obrinere cœperunt. Sic enim legimus sub finem libri Iosue: *Ossa quoque Ioseph qua intulerant filij Israel de Egypto, sepelierunt in Sichem in parte agri, quem emerat Iacob à filiis Hemor patris Sichem, centum nouellis ouibus.* Nulla porro erat ratio ut ossa Ioseph conderentur in eo agro quem emerat Iacob, potiusquàm in alio loco, præsertim verò in aliqua nobili vrbe earum quæ pertinuerunt ad sortem Ephraim filij Iacob, nisi quoddam ager ille fuisset is quem Iacob donauerat filio suo Ioseph. Rectum enim iudicauerunt esse proceres Hebræorum, ut in eo potissimum loco sepelirentur ossa Ioseph, quem locum ei Iacob singulari quodam munere, extra sortes & partes fratrum eius iam morti proximus donauerat. Nec temerè
Chimhi. profectò opinatur Dauid Chimhi, cum primis nobilis Hebræorum doctor, Iacob sepulturæ causâ dedisse hunc locum Ioseph: quod animum eius, quem ipse moriens, suæ apud cæteros filios auctoritatis & potestatis, curæque quasi vicarium relinquebat; vellet modis omnibus à rerum Aegyptiacarum amore prorsus abalienatum, in promissæ terræ cogitationem & studium auertere.

Cur in scriptura perfringens sit mentio arcus & gladij.

Locus psal. 43

Locus 2.

Reg. cap. 1.

Tertia propositio. Illud quod dixit Iacob, *In gladio & arcu meo*, dupliciter potest accipi, vel propriè, vel figuratè, ac metaphoricè. Si propriè accipiatur, scire conuenit, solere diuinam scripturam ea locutione frequenter significare in vniuersum arma bellica, quòd apud illos veteres Hebræos, arcus & gladij præcipuus esset in bellis vsus. significatur etiam istis verbis ars & prudentia militaris, & item robur ac fortitudo bellica. Ad hanc sanè sententiam interpretandum est illud psalmi: *Non in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me.* hoc autem est, Ego spem tuendæ salutis ac vitæ meæ non in meis armis, nec in mea prudentia vel fortitudine bellica locatam habeo, sed in Dei præsidio ac protectione. Legere item est in multis Scripturæ locis, contere, vel confringere arcum, pro eo quod est robur ac vires bellicas frangere, & ad nihilum redigere. Præterea, esse arcu eruditum & doctum, idem est in sacris litteris, atque peritum esse bellandi, & strenuum ac fortem esse bellatorem. Hinc itaque facillè est intelligere, quam sententiam habeat illud quod dixit Dauid in planctu quem fecit super nece Saul, & Ionathæ. Sic enim scriptum est in libr. secundo. Reg. cap. 1. *Præcepit (Dauid) ut docerent filios Iuda arcum*: id est, ut docerent Iudæos disciplinam militarem, artemque bellandi, ut præualere possent Philistæis, à quibus

à quibus tunc tanta fuerant clade profligati & cæsi.

Si propriè igitur accipiatur illud, *In gladio & arcu meo* erit hic sensus, Quem armis meis & bellica fortitudine ereptum Amorrhæis mihi acquisiui. Verùm id quando, & qua ex causa, siue occasione, & quomodo id factum sit à Iacob, nusquam traditum est in sacris litteris. Sed verisimile est quod dixit Masius, primò emptum fuisse eum agrum à Iacob; pòst, ex vicino & còtermino agro, quem per vim Amorrhæi Sichimitis eripuerant, Iacob eos vi bellica expulisse, atque ita priorem agrum amplificasse. Vel, cum ipsum agrum, cùm post discessum suum ex vrbe Sichem inuasissent atque occupassent Amorrhæi, Iacob armis suis, suorumque, exterminatis illis, recuperasse suum agrum.

Sin autem illud *in arcu & gladio meo*, non propriè, sed figuratè ac metaphoricè dixerit Iacob, tribus id modis exponi potest. Duos modos attigit S. Hieronymus à nobis suprà expositos. Primò, vt per ea verba significetur iustitia Iacob, id est, innocentia, quòd ab illo scelere filiorum omnino alienus & mundus fuisset; & idcirco meruerit vt hostes eius, à Deo videlicet coërciti, nec ipsum, nec bona eius attingere auderent. Deinde, vt *per arcum & gladium* significetur fortitudo, id est, pecunia, quam Iacob multo labore & sudore acquisierat. Postremò, vt idem sit *in gladio & arcu meo*, quod, per orationem & obsecrationem meam; sicut vertit Paraphrasis Chaldaica: vt sit hic sensus; Cùm propter cædem Sichimitarum, atque vrbis eorum euerfionem in maximo essem periculo perdèdi agrum illum, quem emeram, quin etiam vitam, omnemque familiam; arripui solita mihi, vfitatæque arma, arduos dico ad Deum preces; quibus in tantum Dei benignitate profeci, vt & vltæ discrimen euaserim, & agrum illum adhuc obtinuerim, licèt inuitis, & atrocia minâtibus vicinis populis. Erant porrò illi populi, si propriè loquamur, non Amorrhæi, sed Chananzi & Phærezzi, vt dictum est suprà Genes. 33. Verùm hîc vocabulo Amorrhæorum, significantur in vniuersum gentes illę septem habitantes, & obtinentes tunc

Terram Promissionis. Causam verò eius rei, & paulò suprà indicauimus, & fusiùs exposuimus in tertio Tomo nostrorum Commentariorum in Genesim, super caput decimum quintum, ad numerum marginalem 87.

*

ccccc 2

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA

IN CAPVT

QVADRAGESIMVM NONVM
GENESIS.

ARGVMENTVM.

*Sanctus Iacob diuino prophetia spiritu plenus, iam morti proximus,
predicit filijs suis multa eorum posteris longè post-ventura.*

- 1 OCAVIT autem Iacob filios suos, & ait
2 eis: Congregamini, vt annunciem quæ
3 ventura sunt vobis. Congregamini, & au-
4 dite filij Iacob, audite Israel patrè vestrū.
5 Ruben primogenitus meus, tu fortitudo
6 mea, & principium doloris mei: prior in
7 donis, maior in imperio. Effusus es sicut
8 aqua, non crescas: quia ascēdisti cubile patris tui, & maculasti
9 stratum eius. Simeon & Leui fratres, vasa iniquitatis bellāria.
10 In consilium eorū non veniat anima mea, & in cœtu illorum
nō sit gloria mea; quia in furore suo occiderūt virū, & in volū-
tate sua suffoderūt murū. maledictus furor eorū, quia pertinax
& indignatio eorū, quia dura: diuidā eos in Iacob, & dispergā
eos in Israel. Iuda, te laudabūt fratres tui: manus tuæ in cerui-
cib⁹ inimicorū tuorū, adorabūt te filij patris tui. Catulus Leo-
nis Iuda: ad prædā fili mi ascēdisti: requiescēs accubuisti vt leo
& quasi Leæna, quis suscitabit eū? Nō auferetur sceptrū de lu-
da

da, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est, &
 ipse erit expectatio gētium. Ligans ad vineā pullū suum, & ad 11
 vitem, ô fili mi, asinam suam. Lauabit in vino stolam suam, &
 in sanguine vuæ pallium suum. Pulchriores sunt oculi eius vi- 12
 no, & dentes eius lacte candidiores. Zabulon in littore maris 13
 habitabit, & in statione nauium pertingēs vsque ad Sidonem.
 Issachar asinus fortis accubans inter terminos. Vidit requiem 14 15
 quodd esset bona: & terram quodd optima: & supposuit humerū
 suum ad portandum, factusque est tributis seruiens. Dan iudi- 16
 cabit populum suum sicut & alia tribus in Israël. Fiat Dan co- 17
 luber in via, ceras tes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat
 ascensor eius retrò. Salutare tuum expectabo, Domine. Gad, 18. 19
 accinctus præliabitur ante eum, & ipse accingetur retrorsum.
 Aser pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus. Nephthali 20. 21
 ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis. Filius accres- 22
 cens Ioseph, filius accrescens, decorus aspectu; filiæ discurrerūt
 super murum. Sed exasperauerunt eum & iurgati sunt, inui- 23
 deruntque illi habentes iacula. Sedit in forti arcus eius, & dis- 24
 soluta sunt vincula brachiorum & manuum illius per manus
 potentis Iacob: inde pastor egressus est lapis Israël. Deus pa- 25
 tris tui erit adiutor tuus, & omnipotens benedicet tibi bene-
 dictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi iacētis deor-
 sum, benedictionibus vberum & vuluæ. Benedictiones patris 26
 tui confortatæ sunt benedictionibus patrum eius, donec ve-
 niret desiderium collium æternorum: fiant in capite Ioseph &
 in vertice Nazaræi inter fratres suos. Benjamin lupus rapax: 27
 mane comedet prædam & vespere diuidet spolia. Omnes hi 28
 in tribus Israël duodecim: hæc locutus est eis pater suus, be-
 nedixitque singulis benedictionibus propriis. Et præcepit eis, 29
 dicens: Ego congregor ad populum meum: sepelite me cū pa-
 tribus meis in spelunca duplici quæ est in agro Ephron He- 30
 thæi, contra Mambre in Terra Chanaam, quā emit Abraham
 cum agro ab Hephron Hethæo in possessionem sepulchri: vbi
 sepelierunt eum & Saram vxorem eius: ibi sepultus est Isaac 31
 cum Rebeca coniuge sua: ibi & Lia condita iacet. Finitisque 32
 mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos super le-
 ctulum & obiit: appositusque est ad populum suum.

PRÆFATIO.

NOVISSIMA verba quæ proximus morti Iacob dixit duodecim filiis, qui patriarcha fuerunt, & parentes duodecim tribuum, ex quibus omnis Hebræus populus constabat; iam pridem usu receptum est, ut Benedictiones duodecim Patriarcharum inscribantur & appellentur; cum tamen, ut verè monuit Ambrosius in libro de Benedictionibus Patriarcharum cap. 2. & Rufinus in libro eiusdem tituli ad Paulinum, nec non & Theodoretus in Quæstionibus in Genesim, quæst. ult. minimè congruat is titulus cum ipsa oratione Iacob, per quam maledicitur primogenito Ruben, & item Simeoni ac Levi. Quamobrem Ambrosius, Prophetia, inquit, dicenda est oratio Iacob, non benedictio: siquidem, Prophetia, est denuntiatio futurorum; Benedictio autem, sanctificationis, & gratiarum votiva collatio. Declarant hoc ipsum verba quibus Iacob primò affatus est filios: Cōgregamini, inquit, ut aunūciem quæ ventura sunt vobis in diebus nouissimis. Non enim dixit: Ut benedicam vobis, sed, ut annūciem vobis quæ ventura sunt. Illud quoque ad huius rei confirmationem valet, quod Moses post verba Iacob subiungit: Hæc locutus est eis pater suus, benedixitque singulis, benedictionibus propriis: ergo quæ prius locutus fuerat, non fuerant benedictiones, sed prædictiones.

Ambrosius.
Rufinus.
Theodoret.

Nec similis ratio est supremorum verborū quæ Moyses proximè ante mortem suam locutus est filiis Israël, ut legitur Deut. 33. ille enim aper-
tissimis verbis benedixit singulis tribubus. Sic enim eo loco scriptum est: Hæc est benedictio qua benedixit moyses seruus Dei filiis Israël ante inortem suam. Atque hæc quoque sententia est apud Hebræos Rabbi Abraham, & Aben Ezra. Quod autem cōmemorat hoc loco Tho-
stasus, dixisse quosdam Iudaos, eorūque Rabbinum Salomonem, Iacob paratum quidem fuisse benedicere filiis; sed recedente ab eo Spiritu Dei, incidisse in delirium, eoque factum esse ut quibusdam benediceret, aliis malediceret; ridiculum, absurdum, impium est, Sed unde, inquires, communis de illo titulo sentētia originem habuit? Videlicet quia plerisque filiis Iacob bona & fausta denuntiavit, visum est orationem eius ex maiore parte posse benedictionem appellari. at enim bona quæ illis Iacob denuntiavit, non optando, & precando, quod est benedicere; sed prædicando, quod est prophetare, locutus est.

Thostasus
in Gen hoc
loco.

Fuit

3 *Fuit olim non incelebris liber hoc titulo prenotatus: Oratio vel narratio Ioseph filij Iacob patriarchae, apud veteres tam Hebraeos, quam Christianos non parum habens auctoritatis. Eum librum vocat Origenes Mysticam orationem. Nec mirum placuisse ipsi; suffragari enim videbatur erroribus eius. Namque in secundo tomo explanationis Euangelij Ioannis huius praecipue libri testimonio utitur Origenes ad fidem astruendam opinioni suae de incarnatione quorundam Angelorum, quos ille ad exemplum, & imitationem Christi assumpsisse humanum corpus & animum credidit. Et in tomis explanationis libri Geneseos, ex eo ipso libro demonstrare volens, omnes humanorum euentuum significationes & prenotiones in astris caeli tanquam in libris legi posse à peritis siderum inspectoribus, ad hunc modum scripsit: uniuersum caelum est quasi liber quidam apertus omnia futura in se velut praescripta & prenotata continens. Quocirca in Oratione Ioseph sic intelligi potest illud quod Iacob dixit filiis suis; Legi in tabulis caeli, quaecumque contingent vobis & filiis vestris. Quae verba ex illo ipso libro sumpta refert Eusebius libr. 6. Euangelicae preparationis, & Procopius Gazaus in expositione primi capitis libri Geneseos.*

Origenes de incarnatione Angelorum.

Origenes putauit in astris praenotari omnia futura.

Verumenimvero eam orationem & scripturam abiicit Athanasius in Synopsi, & inter apocrypha scripta reiecit: nimirum nec astra praesignare possunt futuros euentus hominum, ut à nobis disputatum est in primo tomo Commentariorum nostrorum in Genesim, cap. 4. eius disputationis quam contra Astrologos scripsimus. & ut astra praesignificarent res futuras, Iacob tamen non per Astromantiam, sed diuino afflatu & spiritu, quae commemoratur hoc loco praedixit. Nec illud ignoret Lector, Iosephum historicum Hebraeum, qui in cetera Patriarcharum historia narranda minimè ieiuuus est, extremam hanc orationem Iacob vix attigisse. In libro enim secundo Iudaicarum antiquitatum hoc tantum de ea scribit: Iacob septem & decem annis in Aegypto exactis inter manus filiorum vitam finiuit, precatus eis prius prosperitatem & abundantiam; & vaticinatus quod singulorum posterum in partem possessionis Chananaeorum terra essent peruenturi: id quod factum est aliquanto post tempore. Hac ibi Iosephus.

Athanasius.

Iosephus.

Genes. 49.
VERS. I. &
2.

Vocauit Iacob filios suos, & ait eis, Congregamini vt annunciem quæ ventura sunt vobis in diebus nouissimis. Congregamini & audite filij Iacob; audite Israël patrem vestrū.

O s fuit priscis patribus veteris Testamenti, cū se præsenserent vicinos morti, conuocatis filiis & posteris suis vel amicis, aut quorum ipsi præcipuam gerebant curam, suprema verba loqui, quibus aut ventura ipsis prænuntiarent, aut salutaria bene viuendi præcepta & documenta traderent. Ac licet primus omnium id fecisse legatur in sacris litteris Iacob patriarcha; credibile tamen sit idem fecisse Adamum, Noë, Abraham & Isaac. Sed quia nouissima illorum oratio nihil habuit insignis & notabile, vel ad prædictionem rerum futurarum, vel ad singularem aliquam posterorum eruditionem, ob eam, opinor, causam non est illa literis & memoriæ prodita. Licet autem valde insignis fuerit benedictio illa qua Isaac benedixit Iacob, vt narrat Moses Genes. 27. ea tamen nō fuit nouissima, & imminente morte collata, vt hæc Iacob. Exemplum patris sui Iacob secuti sunt filij eius, duodecim dico Patriarchas populi Hebræi. Sanè ferebatur olim peruetustus liber hac inscriptione, *Testamentum duodecim Patriarcharum*. In eo multa erant prophetica oracula, graues item ad studium virtutis, Deique cultū exhortationes: nonnulla ex libro Henoch inserta vaticinia de iis quæ filiis & nepotibus duodecim Patriarcharum euentura erant, de futuris Hebræorum sceleribus & pœnis, de mundi Salvatore ab Hebræis occidendo, & de Iudæorum ob illius necis vindictam euersione, captiuitate, ac per omnes gentes vniuersūque orbem terrarum dissipatione. Meminit huius libri Origenes homilia 15. in Iosue, & Procopius Gazæus in Commentariis suis in Genesim.

*Testamentum
patriarcharū.*

*Origenes.
Procopius.
Gazæus.*

Moyse quoq; sub finem vitæ suæ nouissima oratione quā habuit ad filios Israël & benedixit illis, & vice testamenti multa reliquit futurarum rerum oracula & perutilia documenta: vt videre licet in extremo libro Deuteronomij. Idem fecisse Iosue, declarat liber eius cap. 14. idēque fecit Samuel 1. Regum, cap. 12. David primi Paralipomenon duobus vltimis capitibus, Tobias cap. 3. & Mathathias primi Machabæorum cap. 2. Auctōr porro & conditor noui Testamenti Christus Iesus post nouissimam cœnam quam mortalis egit cum discipulis suis, ad mortem pergēs, sermonem habuit bene longum ac planē diuinum, ac cœlestium oraculorum atque præceptorum refertissimum. Cuius exemplo incitatos, legimus idem fecisse magistros & patriarchas Monachorum ac Religiosorum hominum, Antonium dico, Benedictum, Franciscum, Dominicum, aliōsque.

*Animam ho-
minis sub tē-
pus mortis di-
uinatricē esse
velut opinio
multorum, sed
falsa.*

Inoleuerat quidem olim apud multos satis graues & nobiles philosophos ea opinio, animum hominis, appropinquante morte, diuiniorē euadere, & vi quadā affari & affici diuinādi futura: vnde Xenophō lib. 8. Cyrū inducit vicinū morti, affirmantē sub tēpus mortis hominis animam esse diuinatricē: & Plato in Apologia, Socratem hæc loqui facit:

In illud, inquit, tempus incidi, quo homines maximè solent ventura prædicere, cum iam morituri sunt. Sed ea opinio vana & inutilis est, quanquàm apud Ciceronem libro 1. de Divinatione, Quintus Cicero eius frater multis exemplis probare ac firmare conatur: verum ea vel fabulosa & conficta sunt, vel artificio & fallacia dæmonis composita. Nec verum est, animum hominis propinquante morte diviniorem effici: quin potius contrà, quia tunc maximè deficitur corporis ac sensuum viribus, & morborum ac dolorum cruciatu vehementius conflictatur, languidior, confusior, atque obtusior fit ad intelligendum. Falsum quoque, tunc eum acrius & verius prospicere futura. Quod si in aliquibus id contingat, id vel ad magnam prudentiam, & rerum civilium atque humanarum peritiâ longissimo viræ decursu ab illis comparatam, vel ad cœlestem Dei afflatum & instinctum referri convenit. Verum expendamus verba Iacob supra nobis ad explanandum proposita.

7 In supradictis verbis Iacob bis ponitur verbum illud *Congregamini*, & illud *Audite*, scilicet ad maiorem emphasim & vim orationis, & ad maiorem captandam docilitatem & attentionem; significat enim non tantum congregationem corporum & attentionem aurium, sed intentionem mentis, & ut ita dicam, congregationem cogitationum, ne aliò diuertantur atque dissipentur. Quo indicavit Iacob, maximi momenti esse, atque eorū plurimum interesse, quæ dicturus erat, ea ipsos percepta & cognita habere. Rupertus libro 9. Commentariorum in Genesim, cap. 25. ait his verbis denotari duplicem congregationem, & auditionem, alteram secundum corpus, alteram secundum animam. Et quia filij Iacob alij sunt filij secundum carnem, & alij secundum promissionem ac spiritum, ut divinè Paurus disputat ad Rom. 4. & 9. & ad Galat. 4. idcirco putat ipse hæc Iacob oracula & vaticinia; secundum historiam quidem ad Synagogam; secundum verò allegoriam & sensum à Spiritu sancto principaliter intentum; ad Christi Ecclesiam pertinere. Pro illo: *Et annuntiabo vobis* Hebræicè est, *Enuntiabo vobis*: verum significantius est verbum Hebræum. Namque *Vagath*, significat ante conspectum & ante oculos ponere: inde enim est præpositio *Vegeth*, significans coram, & è regione.

Rupertus.

8 Sequitur: *Quæ ventura sunt in novissimis diebus*: Fuit igitur hæc denuntiatio Iacob, prophetia divinitus ei data: nam futura contingentia nosse, solius Dei est. Habuit autem hanc Iacob, ut licet conijcere, non modò se sit sibi, nec per visiones imaginarias, sed per supernaturalem mentis illustrationem, quod est excellentissimum prophetiæ genus. Hæc autem prænuntiari, eo voluit Deus, ut cum essent completa, intelligerent Hebræi, ea non casu, neque naturæ necessitate, sed Dei voluntate & ordinatione contigisse: præsertim autem ut haberent Hebræi certissimum & manifestissimum indicium eius temporis quo venturus erat Messias, videlicet cum defecisse cernerent sceptrum de Iuda, & Ducem de fœmore eius.

Per novissimos autem dies intelligere oportet posteriora tempora, quæ scilicet consecuta sunt id temporis, quo Iacob hoc vaticiniū edidit: ut idè significet, *In novissimis diebus* quod *in consequentibus vel futuris tem-*

Quid per novissimos dies intelligere oporteat.

Comm. in Gen. Tom. 4.

fffff

poribus & sæculis. Certè quæ Iacob denuntiavit filijs suis, eorum quædam exitum habuerunt eo tempore quo duodecim tribus terram Chanaam sortitione diuisam possederunt: ad hoc enim tempus spectat quod Iacob dixit de Simeone & Leui: *Diuidam vos in Iacob, & dispergam eos in Israel:* Et illud de Zabulon: *In litore maris habitabit Zabulon, & in statione nauium pertingens usque ad Sidonem.* Alia verò contigerunt tempore Iudicium, ut illud de tribu Dan: *Dan iudicabit populum suum, sicut & alia tribus in Israel, Fiat Dan coluber in via, &c.* quis non videt pertinere ad Samsonem, qui ortus est ex tribu Dan & Iudex fuit populi Hebræi, qui quæ frequenter ac variè occursans Philistæis vehementer eos afflixit atque contriuit? quanquam hoc vaticinium multi, & in primis clari Patres interpretati sunt de Antichristo, uti dicemus cùm ventum erit ad eius loci expositionem. Illud quoque quod de Iuda dixit Iacob: *Iuda te laudabunt fratres tui: manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: ad pradam fili mi ascendisti:* nemo est tam imperitus sacræ historiæ, ut non animaduertat esse id completum in regibus Iuda, præsertim autem in Dauide. Denique; illud, *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expleatio gentium;* præmonstrat expressè tempus Messię. Exitus igitur & cõplementum huius prophetię Iacob diuersis admodum tẽporibus accidit.

Nec solũ hoc loco nouissimi dies significant quod diximus, sed alijs quoque multis locis: nobis vnum & alterum indicasse satis fuerit. Apud Daniele cap. secundo interpretatur Daniel visionem statuæ, quam rex in quiete viderat, præfatus est illud: *Indicauit tibi Deus, o Rex, quæ ventura sunt in nouissimis temporibus.* vbi illud *nouissimis temporibus* significat idem atque [posterioribus temporibus quæ tuam ætatem tuũque imperium consecutura sunt.] Vnde quod hic Daniel dixit: *in nouissimis temporibus,* paulò infrà quasi exponens dixit: *Deus ostendit regi quæ ventura sunt postea.* ergo idem est, *quæ ventura sunt in nouissimis diebus,* ac, *quæ ventura sunt postea* id est, post tuum imperium. Certè monarchia Persarum, quæ proximè subsecuta est Imperium Chaldæorum, exorta est tribus tantũ & sexaginta annis post visionem illius statuæ, cuius pectus & brachia argentea, monarchiam illam Persicam figurabant: at verò monarchia Græcorum significata per ventrem & fœmora ærea illius statuæ, minũs trecentis annis exstitit post visionem illius statuæ. Alter locus est in Nouo Testamento apud B. Paulum prioris Epistolæ ad Timotheum, capite quarto, & posterioris capite tertio; quibus locis prædicit fore ut in nouissimis diebus exurgant homines se ipsos amantes, deficientes à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, &c. nouissimi autem dies significati à Paulo, fuerunt tempora proximè subsecuta ætatem Apostolorum: namque homines illi à Paulo præscripti & præsignati, fuere sectatores Simonis, & item Gnostici, aliique similes hæretici. Quocirca B. Iudas in sua Epistola quam scripsit post excessum Apostolorum, significat, nouissimos illos dies prædictos ab Apostolis, suæ ætate iam venisse.

Non

Non me fugit, Rabbi David Kimhi super secundum caput Isaïæ affirmare, quod in Scriptura nominantur nouissimi dies, vel dicitur, in fine aut in termino dierum, significari tempus Messiae; idemque docuisse eo loco, & Michæ 4. B. Hieronymum, Lyranum aliisque nec paucos, nec minutos auctores: tempus autem Messiae ac legis Euangelicæ propterea nouissimum appellari, quod fuerit finis & terminus status Iudæici, quantum ad legem, Sacerdotium, & Regnum, & finis prophetiarum ac figurarum veteris Testamenti; & quia post legem Euangelicam non erat expectanda alia Lex, nec aliud sacerdotium, nec alia Sacramenta. Nō est omittenda interpretatio huius loci, quam habet Thargum Hierosolymitanum, quæ Latinè conuersa hanc reddit sententiam: *Congregamini & docebo vos finem reconditum, arcana & abscondita; & premium quod manet iustos, pœnam item impiorum, atque felicitatem horti Eden quam illa sit.* Sic est ibi. Secundum quam interpretationem liquet, hanc Prophetiam Iacob non tantum ad bona temporalia & terrena, verum etiam ad spiritalia & sempiterna pertinere.

An nouissimi dies in Scriptura, significant dies sine tempus Messia.
Rabb. Danid Kimhi Hieron.
Lyranus.
Thargum Hierosolymitanum.

9 Isidorus Pelusiotæ, discipulus B. Chrysostomi, vir, in sua ætate, celeberrimi nominis, scripsit, auctore Suida, tria millia Epistolarum ad diuinæ Scripturæ interpretationē pertinentiū. Mihi tres duntaxat videre adhuc cōtigit Epistolarū eius libros, industriā & diligētia eruditissimi Billij collectos, & Latinè redditos. In horum primo libro, & in Epistola trecentesima sexagesima quinta, & trecentesima sexagesima sexta, permirum quid, planèque paradoxum scribit. Ait enim, sanctum Iacob, eo consilio, atque animo, cum iam proximus esset morti, cōuocasse omnes filios suos, ut eis futurum mysterium incarnationis Filij Dei, & descensus eius in terras ad redimendum genus humanum exponeret. Sed quia tantum illi mysteriū audire non erant digni, repente Deus mentem eius mutauit: fecitque ut prorsus eorum quæ dicere parauerat, oblitus, non prænuntiaret illis futura, sed præterita, & iam pridem gesta commemoraret. Hanc porro suam opinionem firmat auctoritate testimoniōque Isaïæ prophetæ. Verum præstat Isidori verba hic apponere, Lectori attentè consideranda, pensitandaque: ea verò sunt huiusmodi: Cum Iacob, qui futura dicturum se promiserat, præterita tantum filiis suis narraret; contra ea quæ pollicitus fuerat, haudquaquam incedebat: verum Dei digito sensus ipsius tactus est, ei que vtile silentium indictum est. Nam cum futuram ex ipsius diuinæ dispensationis incarnationem exponere constituisset; eorū, quæ proposuerat, obliuione captus est: commutatis videlicet ijs quæ nondum facta fuerant, cum ijs quæ iam præterierant. Nam tibi quidem, inquit Deus, quia mentem habes tanto mysterio dignam, non abs re ipsius quoque cognitio credita est: at isti minimè parem Patri suo pietatem habituri sunt. Isaïas sanè ipsius Iacob hæsitantiam, & animi perplexitatem, eamque, in quam inciderat instituti sermonis interruptionem (dum alia, quam quæ veller, loqui iussus est) his verbis indicauit: *Meditas Iacob: Abscondita est à Deo via mea, & Deus meus absulit iudicium, & abcessit à me.* Nihil enim Deus sancto Iacob, quem

Suidas.

Permira quædam opinio Isidori Pelusiotæ.

Isidorus Pelusiotæ.

Locus Isa cap. 40. secundum Translationem Septuaginta.

fffff 2

charissimum habebat, eripuit, præter eam, de qua dixi, ipsius ad filios pollicitationem; ob pietatis reiectionem quam in ipsis fore prospiciebat. Hæc Isidorus.

Sed ego istam opinionem possum aliquot argumentis ostendere nequaquam congruere ac consentire cum ijs, quæ de nouissimo illo Iacob ad filios suos sermone & vaticinio scripsit in hoc capite Moyses. Principiò vnde compertum fuit Isidoro, Iacob voluisse tantum exponere filiis suis mysteria venturi Messiae: nisi fortè ex illis verbis quæ dixit eis Iacob: *Congregamini, ut annuntiem vobis quæ ventura sunt in nouissimis diebus*. Putauit fortasse Isidorus, per nouissimos dies non aliud intelligi debere, nisi tempus Messiae, quòd ita sæpè appelletur in Scriptura. Atenim paulò antè ostensum est, & in hoc loco, & alibi frequenter in Scriptura, per nouissimos dies significari non tempus Messiae, sed in vniuersum tempora futura post id temporis, quo illud dicitur; siue tempora illa sint priora tempore Messiae, siue posteriora. Deinde ait cùm Iacob vellet futura prædicere filiis suis, repentè mutata diuinitus mente, commemorasse tantum præterita. Sed hoc esse falsum narratio ipsa Moysis quæ in hoc capite traditur, apertè demonstrat. Nam ex vndecim prophetijs Iacob hîc expositis, octo solas continent prædictiones futurorum: in tribus porrò, quarum vna pertinet ad Ruben, altera ad Simeon & Leui, tertia ad Ioseph, licèt quædam memorentur præterita, adiunguntur tamen etiam quædam alia futura, nec illa præterita dicuntur, nisi in ordine ad futura. & hoc liquidò cernit Lector attentè prophetias illas considerans. Adhæc dicit Isidorus, voluisse Iacob exponere filiis suis mysteria venturi Messiae; sed id facere prohibitum esse à Deo, quòd illi tantorum mysteriorum cognitione prorsus essent indigni. At in ipsis his prophetijs, quas hoc capite scripsit Moyses, multa extant prædicta Iacob de Messia. Tempus quippe aduentus eius, apertè præmonstrauit, dicens: *Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus est*. Messiam porrò, non Iudæorum modo, sed Gentium etiam Saluatorem fore, perspicuè indicauit Iacob illis verbis, *Ipse eris expectatio Gentium*. Iam verò secundùm expositionem omnium fermè Patrum, verbis illis Iacob, *Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vna palium suum*, futura Messiae sanguinolenta passio & mors præfigurata est. Si cut etiam verba illa: *Ad prædam ascendisti: requiescens accubasti ut Leo, & quasi Leona: quis suscitabit eum?* victoriam Messiae resurgentis adubrât, iuxta illud: *Vicit Leo de tribu Iuda*. Testimonium denique illud 1. saiz, quo suam Isidorus firmare opinionem voluit; non pertinet ad personam ipsius Iacob, sed ad posteritatem eius, & populum Hebræorum, qui sæpenumerò in Scriptura, nomine Iacob & Israel appellatur. Valent autem illa verba ad consolationem populi Hebræi: ne propter ingentes calamitates, malæque grauissima, quibus erat affectus & afflictus, putaret omnino se desertum à Deo, & proiectum esse. Verùm quæ super ista opinione Isidori hæctenus disputata sunt, satis Lectori esse debent.

PRIMA

PRIMA PROPHETIA

De Ruben.

Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis, maior in imperio. Effusus es sicut aqua, non crescas: quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius. VERS. 3. & 4.

I Iacob in alloquendo filios seruat ordinem generationis & ortus eorum quantum ad primos quatuor & duos ultimos, quantum verò ad ceteros, minimè. Et ordo quidem generationis eorum, ut patet ex cap. 29. & 30. Geneseos, hic fuit: Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Dan, Nephthali, Gad, Aser, Issachar, Zabulon, Ioseph, Benjamin. Miratur Ruffinus in libr. de Benedictionibus Patriarcharum, cur scriptura, quoties memorat duodecim filios Iacob, ferè diuerso eos ordine recenscat, ut videre licet Genes. 30. 46. 49. Numeror. 1. 2. 7. 10. 12. 13. 26. 34. Deuterono. 27. 33. Iosue 15. Orsus est igitur Iacob prophetiam à Ruben, quod is primus esset filiorum, *Fortitudo mea*. Dicitur qui erat primogenitus, fortitudo ipsius Iacob, quòd eum genuisset Iacob cum erat valido corpore & florenti ætate, agens annum circiter octogesimum quartum, quæ ætas florens æstimari debet comparatione totius vitæ Iacob, quæ fuit centum quadraginta septem annorum. Vel dicitur fortitudo patris, quia in ipso apparuit virile robur & perfectio patris. Nam tunc demum vnumquodque perfectum est, cum generate potest sibi simile, ut docet Aristot. lib. 4. Meteororum. Vel nominatur fortitudo, quia ipsum maximè decebat esse robur ac firmamentum patris sui, & quasi baculum senectutis eius. Ruffinus.

I 2 *Principium doloris mei*, ita dicitur, quia Ruben ob incestum cum noverca sua commissum, dolorem patri grauissimum inussit: vel quia ipse primum attulit laborem & sollicitudinem patri ut rebus eius prospiceret. Sic enim naturâ comparatum est, ut parentes, statim ut genuerunt filios, cura incessat & sollicitudo consulendi ipsis, eorumque rebus providendi. Vel, ut interpretatur Thostatus, primogenitus filius dicitur dolor patris, quòd in virginibus primus congressus non sine dolore ac pœnitentia peragitur: id quod etiam dixit Plin. lib. 10. ca. 63. Homini tantum, inquit, primi coitus pœnitentia, augurium scilicet vitæ à pœnitenda origine. Hanc interpretationem si admittimus, etiam illud intelligere licet, quanta fuerit Iacob castitas, qui ante primum vxoris congressum, iam grandis natu nullam mulierem attigerat. Pro his autem verbis, Pagninus & alij ex Hebræo ad verbum sic vertunt: *Principium roboris vel laboris mei*. Vox enim Hebræa *on* significat robur & laborem: opus enim robore est ad ferendum laborem. Chaldaicè est *Principium seminis mei*: Græcè est, *Principium vel caput filiorum meorum*, quomodo nominatur primogenitus Deutero. 21. Veruntamen in hac lectionum varietate eadem est sententia. Genes. 35. Thostatus in ca. 49. Genes. Plinius. Pagninus.

fffff 3

Prior in donis, maior in imperio. Supplendum est illud, *esse debebas.* & 13 his quidem verbis duplex tangitur prærogatiua primogeniti: quarum altera pertinebat ad vtilitatem, significata illis verbis, *Prior in donis*; etenim in diuisione hæreditatis paternæ, primogenitus præponebatur ceteris filiis, accipiendo duas partes hæreditatis, & de bonis paternis dabantur ei cuncta duplicia; hoc enim præceperat Deus Deuter. 21. *Dabis, inquit, pater primogenito suo de ijs qua habuerit, cuncta duplicia, iste est enim principium liberorum eius, & huic debentur primogenita*, atque hoc quidem seruauit Iacob erga filium suum Ioseph, ad quem transtulit ius primogenituræ Ruben quantum ad hoc: vide c. 48. lib. Gen. & cap. 5. lib. 1. Paralipom.

Alteræ prærogatiua primogeniti pertinebat ad honorem & dignitatē, quæ significatur illis verbis, *Maior in imperio.* Habebat enim primogenitus quasi regalem quandam principatum atque dominatum in omnes fratres: id quod licet perspicere ex ijs verbis quæ dixit Isaac Genes. 27. benedicens filio suo Iacob, eumque constituens primogenitum.

Octo primogenitorum antiquitus, prærogatiua.

Octo porro memorantur fuisse primogenitorum prærogatiuæ in populo Dei, etiam ante legem Moysi. Prima, Erant Sacerdotes, & idcirco Leuitæ assumpti sunt ut essent Sacerdotes in cultu Dei loco omnium primogenitorum Israel, ut 2. c. Numer. traditur. Secunda: Primogenitus sedebat primus in mensa, maiorque portio ei dabatur: vide 42. c. Gen. Tertia: Benedicebat ille alios fratres, & ipsi submittebant se illi, & adorabant eum. Quarta: Habebat imperium & dominatū in fratres, ut Gen. 27. indicant verba Isaac. Quinta accipiebat duplices partes paternorum bonorum, ut traditur Deut. 21. Sexta: Primogeniti redimebantur quinque siclis, alij verò filij minimè, tanquam illi specialiter essent Deo consecrati & additi. Septima: Vtebatur singulari quodam vestitus genere, id est, præ ceteris fratribus delicato & pretioso: quamobrem Iacob induit vestes Esau. Octaua & vltima prærogatiua: Primogenitus singulariter benedicebatur à patre iam moribundo: atque has ferè omnes prærogatiuas perdidit Ruben. vnde paraphrasis Chaldaica sic habet hoc loco: Tuum erat ut acciperes tres partes potiores præ fratribus tuis, sacerdotiū, primogeniturā, & regnū: sed quia peccasti, data est primogenitura Ioseph, regnū Iuda, sacerdotiū Leui.

Paraphrasis Chaldaica.

Varietas lectionum. Hieronymus.

Pro supradictis verbis, *Prior in donis, maior in imperio*, Pagninus vertit, 15 *Excellentia dignitatis, excellentia fortis.* Arias Montanus sic reddit: *Excellentia extollendi, excellentia fortis.* B. tamen Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim ita transtulit ex Hebræo: *Maior ad portandum, & maior robore*, Verum multò dissimillima est lectio Græca, quæ, ut hinc refert Hieronymus, sic habet: *Durus ad ferendum, & durus procacitate & iniuria.* Rufinus ita legit: *Durus in conuersatione, & durus temerarius contumeliam irrogasti.* Romana editio Græca quæ ad fidem & veritatem veterum exemplarium censetur emendatissima, ita expressit: *Durus ad ferendum, & durus peruicax fecisti contumeliam*: quæ verba nihil sanè faciunt ad declarandam dignitatem futuram Ruben, si is non peccasset; sed valent potius ad exaggerandum peccatum eius: quasi dicat, ipsius scelus fuisse valdè durum & intolerandum, ex maxima temeritate &

contu

contumacia natum, & cum summa patris iniuria atque contumelia coniunctum.

16 Sequitur: *Effusus es sicut aqua, non crescas*. Hierony. ex Hebræo habet.

Effusus es sicut aqua, ne adicias. Pagninus vertit, *Lenis sicut aqua*. Montanus, *Festinatior sicut aqua*. Verum hæc omnia eodem recidunt: sensus enim est, Non potuisti cohibere tam nefariam libidinem; sed præceps ruens ad scelus, effudisti eâ, & ut ait Hieronymus, quasi aqua quæ vasculo non tenetur, voluptatis effusus es impetu. Ergo his verbis denotatur intemperantia libidinis Ruben; qui ne à nouerca quidem sua, patre adhuc viuente, temperare sibi, & libidinem coercere potuerit. Ceterum diuersa est apud Lyranum interpretatio horum verborum: Hoc interest, ait Lyranus, inter aquam & alios liquores, ut vinum, oleum, atramentum, quod hi dum ex vase quo continentur, effunduntur, semper aliquid sui relinquunt inhærens vasi; vel substantiæ, ut mel; vel saporis, ut vinum; vel coloris, ut atramentum; vel odoris & pinguedinis, ut oleum; aqua vero effusa nihil horum relinquit, non saporem, non colorem, non odorem, sed omnino vacuum relinquitur vas. Putat igitur Lyranus eo significari, Ruben suo scelere perdidisse omnes prærogatiuas primogenitorum. At enim Thostatus sic exponit: aqua effusa non attollit se super terram, sed ad decliuora & humiliora loca terræ defluit: Sic Ruben, cum propter ius primogenituræ extolli debuisset super ceteros fratres, propter scelus ab ipso admissum depressus & deiectus est.

Hiero. in traditionibus Hebræicis.

Lyranus.

Differentia liquorum.

17 Illud porro quod subditur, *Non crescas*, prophetia est eius quod futurum erat, dictum enim est *Non crescas*, pro Non cresces. Quid est autē *Non crescas*? Non crescas dignitate, supereminendo aliis, vel non crescas propagatione familiæ, videlicet numerosè multiplicata posteritate. Atque hic posterior sensus videtur conuenientior: namque ut ex lib. Numer. licet animaduertere, tribus Ruben non equè ampla & numerosa fuit sicut ceteræ tribus, præsertim autem tribus Iuda. Quapropter etiam Moyses spiritu prophetico, ut est in Deuteronom. cap. 33. de tribu Ruben loquens: *Viua*, inquit, *Ruben, & non moriatur, & sit paruus in numero*. Græca lectio sic habet: Sicut aqua non effervesces, vel ut alij legunt, non ebullias, id est, non extollaris, neque crescas, ut solet aqua bulliens, & efferverescens: vel non calescas ad multiplicandam prolem. Sic enim exponit Theodoretus.

18 Verum querat aliquis, Quomodo Iacob, vir nempè sanctissimus, maledicat & imprecetur mala filio suo, cum id ne in ipsos quidem inimicos fieri debeat? Sed facilis est responsio: Sæpenumero quidem in sacris literis legi, sanctos viros mala esse imprecatos hominibus sceleratis: vide psalmo 34. 54. 82. 108. & Isaïæ cap. 2. Et ne credatur id fecisse eos perturbatione animi, ut ira, vel odio incensos, scire conuenit, eiusmodi orationes non fuisse sanctorum hominum imprecationes aut vota, sed prædictiones propheticas: quocirca verba optatiui modi declaranda sunt per verba indicatiui & futuri temporis. Sanè apud Isaïam, capite 2. pro illo: *Ne dimittas illis hoc peccatum*, lxx. Interpretes faciunt Deum ea verba loquentem: *Non dimittam eis hoc peccatum*. Præterea viri sancti intelligentes illa

Theod. in Gen. q. 109. & ult. Sanctos imprecari mala hominibus sceleratis, quomodo sit intelligendum.

Auguſti.
Act. 5.

Pſal. 82.

Pſal. 77.

Pſal. 18.

illa mala eſſe impijs æterno Dei decreto parata & conſtituta, conformãtes ſe ad eius voluntatatem, volunt id quod velle Deum norunt: quinetiã ſe ipſi offerunt & exhibent diuinę iuſtitie ac vindictę miniſtros: ſicut fecit Eliſæus 4. Reg. c. 2. aduerſus eos pueros qui ei illudebant & inſultabant. Lege B. Auguſt. lib. 12. contra Fauſtum, ca. 33. Similiter beatus Petrus fraudem & perfidiam Ananiæ & Saphiræ repentina morte puniuit: & Paulus contumaciã Magi Elymæ prædicationi euangelicæ repugnantis ſubita cæcitate percuffit. Adijce quod non ferè ſolent ſancti imprecari mala ſpiritualia, ſed tantùm corporalia, quæ ſcilicet futura ſperant improbis, tanquam medicinam ſanandis morbis animi, ac velut frænum coërcendis ac reprimendis eorum cupiditatibus, & quaſi acres quosdam ſtimulos incitandis eorum animis ad ſtudiũ virtutis, Deiſque cultum & legis eius obſequium. Vnde Dauid: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine.* Ex rurfus: *Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur:* & alio loco loquens de ipſo: *Bonum, inquit, mihi, quia humiliãſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas.*

Reſtant extrema illa verba huius vaticinij de Ruben explicanda: *Quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius.* Quibus verbis indicat Iacob iuſtam ſibi fuiſſe cauſam maledicendi filio ſuo Ruben: Hiſtoria rei huius nota eſt ex cap. 35. lib. Genef. vbi traditur, Ruben dormiuiſſe cum Bala vxore patris ſui, nec id latuiſſe patrẽ. In quo ſcelere multa erant implicata crimina, primum adulterij, violando alienam vxorem, tum incẽſtus, conſtuprando nouercam ſuam; ad hæc ſummæ ingratitudinis atque irreuerentiæ & inſignis contumeliæ aduerſus patrem ſuum. Quocirca B. Paulus 1. ad Corinth. 5. exaggerans huiusmodi peccatum, vehementer obiurgat Corinthios, quòd tale peccatum non ſeueriſſimè caſtigallent: *Auditur, inquit, inter vos talis fornicatio, qualis nec inter gentes, vt habeat quis vxorem patris ſui. Et vos inflati eſtis, & non magis luſtrum habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrum qui id operatus eſt.* Et ſubdit, ſe decreuiſſe eum hominem tradere Sathanæ in interitum carnis. Pagninus ſic vertit hunc locum: *Aſcendiſti cubile patris tui, tunc polluiſti ſtratum meum exciſus fui:* Et ſic videtur legendum ſecundùm punctuationem Hebræorum; id eſt, inquit Kimhi, & Aben Elra, *A die quo tu polluiſti ſtratum meum, ſtratus meus fui exciſus vel defecit:* quo ſignificatur, poſt id temporis Iacob nunquam rem habuiſſe cum Bala, ſed eam à ſuo thoro ſeparaſſe. Simile fecit Dauid decem ſuis concubinis, congreſſu Abſalonis fœdè violatis, vè eſt in 2. Reg. cap. 16.

Opinio B. Ambroſij expenditur.

Verùm Ambroſius lib. de Benedictionibus Patriarcharum ca. 2. hanc 17 noſtram interpretationem, quæ verè hiſtorica eſt, vt falſam & ab Hebræis conſictam improbat. Iudæi, inquit, putant Iacob dixiſſe hoc ad Ruben, quia cum concubina ſua Bala concubuerat, & patrium thorum polluerat. Sed facilè refelluntur: hoc enim erat antè geſtum. Iacob autẽ, nō ea quæ geſta erant, ſed quæ ventura erant in nouiſſimis diebus, profeſſus eſt ſe eſſe dicturum. Ergo Iacob videns, perſequentibus Iudæis, futuram Domini paſſionem, execratur immanem primogenitæ plebis audaciam, quæ in

Quæ incredula, nec legi Dei subdita, iugum Christi dura nesciens portare ceruice, auctorem viræ non solum scelere necis, sed etiam sacrilegæ insultationis affecit iniuria. Sic Ambrosius. Sed profectò Ambrosij expositio mystica potius est quàm literalis, vt manifestum est cuius eam perpèdenti. Nec eius refutatio nostræ interpretationis firma est: Scelus enim Ruben iam pridem admissum hîc memoratur à Iacob, vt iustam esse ostendat causam eius pœnæ seu vindictæ, qua eum punitum iri prædicit. Prophetia igitur Iacob, pœnam & vindictam Ruben respicit vt futurâ; vt eius autem causam & meritum, narrat flagitium Ruben iam patratum. Non igitur secundum hanc expositionem contra propositum & sententiam suam fecit Iacob. Concludam hunc locum, subiiciens quasi paraphrasticam eius explanationem à Hieronymo traditam in Quæstionibus Hebraicis in Genesim. Sensus, inquit Hieronymus, loci huius est hic; Tu Ruben es primogenitus meus maior in liberis: & sedebas iuxta ordinem natiuitatis tuæ, & hæreditatem quæ primogenitis iure debebatur, sacerdotium scilicet & regnum accipere debebas: hoc quippe in portando onere & præualido robore demonstratur. Verum quia peccasti, & quasi aqua quæ vasculo non tenetur, voluptatis effusus es impetu, idcirco præcipio tibi vt ultra non pecces, sisque in fratrum numero pœnam ex peccato luens, quod primogeniti ordinem perdidisti. Sic Hieronymus.

Hieronymus.

- 18 Atque historica quidem huius vaticinij enarratio ita se habet. Mystica porrò, id est, allegorica & tropologica quoque attingenda est. Allegorica triplex à Patribus traditur. Etenim Ambrosius & Isidorus hanc prophetiam applicant ad populum Hebræum & Christum Dominum. Nâq; in Exodo & apud Oseam populus Hebræus appellatur filius & primogenitus, prior vtique in donis, & maior in imperio: multas enim magnæque prærogatiuas à Deo accepit, quas priore parte Deuteronomij Moyses commemorat, & Paulus ad Rom. 9 easque nos fusiùs explicauimus lib. quarto Commentariorum in Daniele super illa verba Cant. trium puerorû: *Benedicat Israel Dominum, laudet & superexaltet eum in secula.* Is autem populus perdidit omnia Dei beneficia, & à Deo maledictus est, quia ascendit cubile Dei, & stratum eius commaculauit, quia fuit contumeliosus contra carnem & corpus Christi, affigens illud cruci: Sancta verò illa Humanitas fuit quasi lectus Diuinitatis. Si enim deliciæ sunt Dei esse cû filiis hominum, quanto magis esse cum filio suo? de quo ipse dixit: *Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.* Hunc lectum macularunt Iudei cû Christum occiderunt.

Allegorica interpretatio triplex.

Ambros. Isidorus.

Dan. 3.

Prou. 8. Matth. 3. & 17. Rufinus.

Rufinus sequitur hanc interpretationem quæ pertinet ad populum Hebræum: sed discordat eo quod illud de cubili maculato & strato polluto, non de Christo interpretatur, sed de lege Mosaica, per quam Legem Deus in eo populo tãquam habitabat & quiescebat. Eam porrò Iudei legem macularunt quatuor modis: primò, non eam obseruando; tum intelligendo eã tantum carnaliter, & secundum literã quæ occidit, nõ secundum spiritũ qui viuificat: ad hæc cû lex Moïsis esset velut pædagogus, vt ait Paulus, præparas & idoneũ faciēs eum populum ad accipiendã Christi

Quatuor modis Iudei polluerunt legem Moïsis.

Comm. in Gen. Tom. 4.

88888

gratiam, Iudæi prætulērunt legem gratiæ Christi, & maluerunt esse sub iugo legis quàm sub Christi libertate. postremò Iudæi vanè & superbè gloriabantur de externa legis obseruantia, nullo respectu, nullaque cura habita fidei, charitatis & iustitiæ: quæ res precipuus erat legis fructus ac finis.

Glossa ordinaria.

Tertia allegoria tangitur in Glossa, pertinenens ad Luciferum vel Adamum. Etenim Lucifer fuit quasi primogenitus inter alios Angelos, amplissimis Dei muneribus super omnes ornatus; qui tamen effusus est sicut aqua, de sua felicitate sibi vanissimè placens, & superbissimè insolens: quocirca effusus est de cælo nempe deturbatus ac deiectus, quia ascendit cubile Dei, honorem scilicet soli Deo debitum affectans: id quod significant verba eius apud Esaiam: *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, similis ero Altissimo.*

Tropologia.

Ceterum secundum tropologicum sensum, possunt hæc accommodari ad Pseudoprophetas & hæreticos, ut facit Rupertus. Ruben quippe typus est Hæreticorum, qui videri in Ecclesia volunt tanquam primogeniti, gloriantes de Spiritu, de puro verbo Dei, de magnis donis eloquentiæ ac doctrinæ; atque ob id alios præ se contemnentes. Verum quia lectum patris sui polluant, id est, Ecclesiam, & conscientias simplicium ac rudium hominum falsis doctrinis maculant meritò diuinis, & Ecclesiasticis maledictis, execrationibus & pœnis plectuntur. Simile quid dici potest in malos Prælatos Ecclesiæ, eosque magis quo sunt maiores: siquidem in populo Christiano Prælati, sunt velut primogeniti, honoribus, delicijs, omniumque bonorum copia affluentes; verum effunduntur sicut aqua, quia cum ad amorem cælestium rerum omne studium suum conferre deberent, terrenarum rerum cupiditatibus depressi, defluunt ad amorem & consecrationem bonorum huius mundi. Hi maculant cubile Dei, hoc est, Ecclesiam suo exemplo dehonestant, atque turpant, & tantæ dignitatis fastigium, exemplo vitæ valdè fœdant.

Quatuor documenta.

Possunt hinc præterea quatuor elici perutilia documenta; primò: Boni patris esse flagitiosos filios asperè tractare, & pro meritis eorum castigare: nam qui talibus filijs indulgent, iusto Dei iudicio per ipsos meritis filios grauiter puniuntur, ut contigit Heli pontifici & regi Dauidi: Alterum, vindictam admissi sceleris semper esse timendam, nam etsi sæpe lenta & fœra, nunquam tamen irrita est. Ecce, sceleris, Ruben, post quadraginta annos quàm fuerat ab eo patratum, & à Iacob dissimulatum, vindicta & pœna promuntiata est. Tertium, quàm vili de causa sapiissime homines peccando plurima & maxima bona perdant. Nonne Ruben omnia primogenituræ bona amisit breuissimæ voluptatis turpissima mercede? quæ admodum Esau quoque edulio lentis vendidit primogenita. Quartum; quantum sit scelus & nefas, contumacem & contumeliosum esse in parentes: cuius reitria sunt perillustria in sacris literis exempla, vnum Cham filij Noe, alterum Ruben filij Iacob, tertium Absalonis filij Dauidis.

SECUN

SECUNDA PROPHEZIA,

De Simeone & Leui.

Simeon & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea; quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum. Maledictus furor eorum quia pertinax; & indignatio eorum quia dura: diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israël.

Genes 49.
Vers. 5. 6. & 7

25 intelligentiâ huius prophetiæ, memoria repetere oportet historiam cædis Sichimitarum factam à filiis Iacob, præcipuè tamen à Simeone & Leui, quam narrauit supra Moyses capite trigesimo quarto huius libri. Hoc igitur eorum facinus, vt plenum iniquitatis, furoris & crudelitatis, detestatur Iacob hoc loco. Ac licèt omnes filij eius ad cædem illam faciendam concurrerint: quia tamen eius cædis faciendæ impulsorès, auctores & principes fuerunt Simeon & Leui; propterea eos tantum culpât, & inculcat Iacob. Signatè verò appellauit eos fratres, non quidem carnes; namquè ea ratione alij quatuor similiter erant eorum fratres, eodem scilicet patre matrèque generati; sed fratres vocantur societate, & concordia sceleris. *Vasa iniquitatis bellantia.* Vocabulum vas in Scriptura, prout varijs cum rebus iungitur, varias item habet significationes; sed in vniuersum significat idem atque instrumentum: vnde vasa bellantia vel bellica, significant instrumenta bellica, id est, arma; & vasa psalmi, id est, instrumenta musica. Abominatur igitur Iacob arma bellica, quibus iniquè vsi sunt Simeon & Leui ad cædem Sichimitarum; nam illud, *Vasa iniquitatis*, Hebraismus est, pro, vasa iniqua, vel iniquè adhibita.

26 Sed quæ & quanta fuit in ea cæde illorum iniquitas? Sanè multiplex & grauis admodum ac deformis. Primò, cædes illa facta est contra pacè datam & pactum initum cum Sichimitis: deinde per dolum & fraudem fecerant pacem, non sincerè sed simulatè, quo faciliùs ac vehementiùs homines inermes atque incautos opprimerent: præterea peccarunt contra suam ipsorum religionem, nam cum suassissent illis vt ritum Iudaicum circumcisionis subirent, nihilominus tamen eos iam ad Iudaicam religionem adscitos interemerunt; ad hæc occiderunt eos cum maximè circumcisionis cruciati & dolore conflarentur. his accedit, quòd non solùm interfecerunt Sichem qui auctor fuerat stupri, sed omnes insuper ciues, homines scilicet innocentes, nec eius flagitij participes: ad extremum, nõ satis fuit neci dare homines, sed præterea urbem vsquequaque vastarunt & euerterunt. itaq; maior sceleris vindicta fuit. Supra, in caput. 34 ad num. marginalè 18. ostendimus, nouè peccata filiorum Iacob in illa cæde notari.

Quam multiplex & quam grauis iniquitas fuerit in cæde Sichimitarum.

ggggg 2

*Quæstio, an
iusta fuerit ca-
des Sichimita-
rum propter
verba Iud.*

*Locus Iudith.
cap. 9.*

Ceterum existit quæstio, quemadmodum Iacob cædem illam Sichimitarum tantopere detestetur, cum eam sancta illa mulier Iudith non solum commendet, verum etiam Deo auctore atque incitatore factam prædicet; Namque c. 9. libri eius in ea precatione quam habuit ad Deum, hæc dixit: *Domine Deus patris mei Simeonis, qui dedisti illi gladium in defensione alienigenarum qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem, & dedisti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captiuitatem, & omnem prædam in diuisionem seruis tuis qui zelauerunt zelum tuum.* Ait igitur Iudith, Deum dedisse Simeoni gladium, in ultionem Sichimitarum. nam hoc significat illud, *in defensionem alienigenarum.* frequens enim est Latino Interpreti, pro vlscisci, defendere; & pro ultione defensionem ponere, veluti ad Roma. 12. *Nō vosmetipsos defendentes, sed date locum ira:* & Iudith cap. primo. *Iurauit per Thronum suū quod se defenderet ab illis regionibus.* ait item Simeonem eo facto zelauisse zelum Dei, Deumque non solum approbando, sed etiam remunerando illud factum, dedisse illi quasi mercedem operis, mulieres & virginis in captiuitatem, omnemque suppellectilem in prædam.

*Magist. histor.
Scholastic.
Dionysius.
Chartaf.*

Magister Historiæ Scholasticæ, & Dionysius Carthusianus super eum 28 locum Iudith, viderunt hanc difficultatem, & ad hunc modum expediri posse putarunt. Cædes, inquit, Sichimitarum tripliciter considerari potest: vel ex parte Dei, & sic iusta fuit, decuit enim Deum foedissimum illud stuprum non inultum dimittere: vel ex parte Sichimitarum, qui quoniā de scelere vel ab ipsis, vel apud ipsos commisso nullam egerant poenitentiam, digni profecto erant supplicio: atque hac duplici ratione cædes illa laudari potest & laudata est à Iudith: vel ex parte Simeonis & Leui, & sic planè iniusta fuit, quia cum dolo & contra datam fidem, & post foedus ac pacem initam facta est; & hac ratione eam Iacob dānat ac detestatur. Veruntamen, si quis consideratè perpendat supradicta verba Iudith, aduerteret, hoc istorum responso nequaquam exauriri propositam difficultatem. Dicit enim Iudith Simeonem zelasse zelum Dei, ergo videtur laudare cædem illam, etiam ex parte Simeonis.

*Lyrannus &
Auctoris sen-
tentia.*

Quocirca similis vero est responsum Lyrani, qui explanans verba illa 29 Iudith, iubet nos in illa cæde duas res considerare; quarum altera, est zelus quo incensi sunt illi ad faciendam cædem; altera, est modus quem in faciendâ cæde tenuerunt. Zelus quidem fuit odium stupri sororis, quod iustum erat & laudabile, voluntas etiam vlsciscendi tantum scelus, hoc est, ut non abiret inuultum & impunitum, & hoc quoque bonum fuit: denique studium repellendi iniuriam sorori illatam, quod erat honestum. Ac de his quidem laudatus est Simeon à Iudith. Atenim modus quo ista sunt executi, & ad effectum perduxerunt, prauus, peruersus & abominabilis fuit, id est, ut diximus, per dolum, & cum summa crudelitate. Quamobrem & cædem, & cædis auctorem merito detestatus est Iacob.

Sed purgamus quæ sequuntur exponere, *In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea.* Sensus est: Absit, ut ego tanto sceleri vlla ratione assensus sim, & tam iniqui consilij participatione foeda

fecidauerim gloriam meam. vel: Absit, vt factum illud ad laudem & gloriam meam pertinuisse putetur. Totum hoc eò spectat, vt demonstrer Iacob, se neque tunc participem fuisse illius sceleris, & nunc ipsum detestari. Alij sic exponunt; Nolit Deus, vel, Auertat Deus, vt in concilium ac cœtum eorum aliquando veniat anima aut gloria mea: nam vt sunt temerarij & furentes, ne mihi quidem parcerent: quod ita diceremus Italicè: *Dio guardi la vita e l'honor mio dalle consulte & congregazioni loro*. Vox *Consilium*, Hebraicè significat non modò consilium, sed quicquid occultum & secretum est.

Rabbi Salomon illud, *In consilium eorum non veniat anima mea*, ait spectare ad facinus Zamri qui inspectante Mose cum vniuerso populo intrauit lupanar vt coiret cum muliere quadam alienigena: quamobrem Dei zelo incensus Phinees, vtrumque gladio perfodit. Vide c. 25. Numer. Itaque pro consilio legit & intelligit Salomon secretum loci, id est, lupanar: hoc ergo scelus præuidens Iacob spiritu prophetico, illis verbis abominatus est. fuit autem Zamri de tribu Simeonis. Quod autem subiungitur, *Et in cœtu illorum non sit gloria mea*, idem Salomon pertinere existimat ad seditionem illam quam Core, qui erat de tribu Leui, concitauit aduersus Aaron, arrogare sibi volens dignitatem & potestatem sacerdotalem: cuius rei Moses historiam scripsit c. 16, Numer. Sedenim cum ea interpretatione nequaquam consonant verba quæ proximè sequuntur: *In furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum*: quod ad historiam Zamri & Core minimè quadrat.

31 *Quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum.* Illud, *virum*, vel dictum est pro *viros*, id est, Sichimitas omnes, posito singulari pro plurali; vel occiderunt virum, idem valet atque, fuerunt homicidæ: vel potiùs singulariter dictum est, occiderunt virum, propter Sichem stupri auctorem, cuius vnus vlciscendi nimia cupitate, etià ad alios omnes eius ciues cædes illa grassata est. Illud *suffoderunt murum*, hanc habet sententià: Tanto furore debacchati sunt, vt non contenti fuerint cæde hominum, sed insuper urbem vsquequaque depopulari, vastare ac demoliri voluerint. Suffodisse eos murum, in historia eius rei quæ supra narrata est cap. 34. non ponitur expressè, sed fortasse significatur illis verbis: *Simeon & Leui arreptis gladiis ingressi sunt urbem confidenter, interfectisque omnibus masculis, Hemor & Sichem pariter necauerunt*. Illud, *Confidenter ingressi sunt urbem*, significare videtur, audacter eos esse ingressos diruendo partè aliquà vrbis: vel potiùs significatur aliis illis verbis proximè sequentibus: *Quibus egressis, irruerunt super occisos ceteri filii Iacob, & depopulati sunt urbem in ultionem stupri*. Ex quibus verbis existimare licet, Simeonem & Leui auctores fuisse cædis hominum, cæteros autem fratres eorum tantum direptionis & vastationis vrbis.

32 Pro illo, *Suffoderunt murum*, lxx. verterunt, *Subneruauerunt taurum*: nā vox Hebræa *Sor*, frequenter vsurpatur in Scriptura ad significandū taurū vel bouem: Est autem Subneruare, incidere neruos, id est, infirmare vires & robur tollere. Per taurum significatus Sichem, qui ætatis iuuenilis cum

ggggg 3

Gen 37. esset, pollebat robore corporis. Hebræi significari purant Iosephum, ad quem occidendum primi omnium Simeon & Leui conspirarunt, & ceteris fratribus in eius necem conspirandi auctores fuerunt: nam licet hoc in sacris literis explicatè non tradatur, est tamen valdè verisimile. neque enim minores fratres ausi essent tantum scelus tentare, nisi eius faciendi priores & maiores fratres principes fuissent.

Ibidem. Ac non fuisse cedis eius auctorem Ruben neque Iudà, eo liquet, quòd Ruben adnixus est liberare Ioseph de manu aliorum fratrum, & Iudas vt necem eius auerteret, suavit eum vendi Ismaelitibus: consequens igitur est principes eius sceleris fuisse Simeonem & Leui. Ad huius quoque rei confirmationem facit, quòd cum Ioseph in Ægypto insimulasset fratres suos prodicionis quasi essent exploratores, & idcirco vnus eorum relinquendus esset quasi obles in potestate Ioseph, relictus est Simeon, vt qui auctor fuerat conspirationis aduersus Ioseph, ipse præ ceteris eius sceleris pœnas lueret. Atque hunc in modum argumentatur Caietanus; cui etià suffragatur Thargum Hierosolymitanum, sic habens hoc loco: *In ira sua occiderunt virum, & in voluntate sua vendiderunt Ioseph, qui assimilatus est boni.* Comparatus est autem tauro Ioseph, propter dignitatis & potestatis eius excellentiam primùm ipsi puero in somnis demonstratà, postea comparatam in Ægypto. Moses certè Deuter. 33. benedicens Ioseph, comparat eum primogenito tauri.

*Gen. 42
Caietan.*

*Genes 36.
Infra 41.*

Atenimuerò hæc interpretatio præterquam quod continet sententiã leuibz nixam coniecturis, etiam non congruit cum eo quod adijcitur, *Occiderunt virum*; non enim Ioseph ab illis occisus est. Dicitur porò furor eorum pertinax, & dura indignatio, quia etiam post pacem factã, scdusque percussum perdurauit, neque exsaturari potuit mediocri pœna; nec nisi omnia fünditus euertendo ac delendo expleta est.

Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel, His verbis continetur 33 prophetia Iacob pertinens ad pœnam sceleris eorum, nam superiora facinoris eorum expositionem simulque detestationem habet: sensus autem horum verborum est: Quia, inquit, sceleratissimam isti duo coierunt societatem, idcirco non habitabunt simul in Terra promissionis, sed disuncti erunt inuicem: quod ita euenit. Simeon enim non habuit separatam hæreditatem, sed eam accepit in medio tribus Iuda, vt traditur Iosue 19. tribus autem Leui dispersa erat per omnes tribus: nam quia nulla est data Leuitis hæreditas, assignatæ sunt illis ciuitates ad habitandum, sparsæ per alias tribus. Hebræi tradunt ex tribu Simeonis fuisse pædagogos & magistros puerorum populi Hebræi, qui victus parandi & lucri faciendi causa ceteras tribus peruagabantur in docendis & erudiendis pueris occupati. Cui traditioni adest Thargum Hierosolymitanum, in quo locus hic ita expressus est: Dixit pater noster Iacob, Non conuenit vt hæc castra simul sint: alioqui nullus populus, nullumque regnum poterit consistere corã eis. Diuidam ergo tribum Simeonis, vt sint Scribæ & doctores legis in Synagoga Iacob: tribum verò Leui distribuam vt præsit concionibus, vel conreccionibus inter filios Israel.

Ex tribu Simeonis fuisse pædagogos & magistros puerorum.

Verum

34 Verum illud inquisitione & explicatione dignum est, cur Moyses, Deut. 33. omnibus aliis tribubus benedicens, solam tribum Simeonis sine benedictione preterierit. Nec est probabile responsum eorum qui aiunt, quia Iacob maledixerat Simeoni, propterea Moysen noluisse eius tribui benedicere: namque ob eandem causam nec tribui Ruben, nec Leui benedicere debuisset Moyses. Illud foret probabilius (siquidem verum esset) propterea indignam benedictionem Simeonis tribum esse iudicatam, quod ille eius tribus factor & parens, ad necem Ioseph inferendam præ ceteris incubuisset: sed quia hoc probari non potest, magnam fidem non habet. Illud igitur verius dictum fuerit, quia non multo ante, ut est in lib. Numer. cap. 25. Zamri princeps tribus Simeonis, spectante Moysen atque uniuerso populo, lupanar Madianitarum ingressus, cum quadam Madianite concubuerat, summo cum mœrore totius populi & principum indignatione, atque insigni Dei contumelia: quia etiam huius facinoris recens erat memoria, ad eius detestationem Moyses ei tribui suam benedictionem impertiri noluit.

Dubitatio cur Moyses Deut. 33. benedicens ceteris tribubus, præterierit tribum Simeonem.

Vera solutio.

35 Dicendum præterea non nihil est (ut curioso lectori satisfaciamus) de varietate lectionis huius loci: S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim, hanc citat lectionem huius loci ex interpretatione Septuaginta interpretum: Simeon & Leui fratres consummauerunt iniquitatem adinventionis suæ: In consilium eorum non veniat anima mea, in congregatione eorum non æmuletur iecur meum, quia in furore suo interfecerunt homines, & in desiderio suo subneruauerunt taurum: quam lectionem ait discordare à veritate Hebraica quæ hanc reddit sententiam: Simeon & Leui fratres: vasa iniquitatis arma eorum, In arcanum eorum non veniat anima mea, & in conuentu eorum ne dissoluatur gloria mea: quia in furore suo interfecerunt virum, & in libidine sua foderunt murum. Significat autem his verbis, inquit Hieronymus, non sui consilij fuisse, quod illi Sichimitas foederatos viros interfecerint, contraque ius pacis & amicitiarum, sanguinem fuderint innocentem, & quia quodam furore siue crudelitate rapti muros hospitæ urbis euerterint. Illud, *Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel*, bene congruit cum euentu. Leui enim hæreditare propriam non accepit, sed inter alias tribus, paucas vrbes ad habitandum habuit: Simeon quoque, ut est in libro Iosue, proprium funiculum non est consecutus, sed de tribu Iuda quiddam accepit. Et in 1. Paralip. ca. 4. scriptum est, cum multiplicata esset tribus Simeonis, nec haberet possessionis locum, exisse in desertum ad quærendum sibi locum. Quidam propheticè, interfectos homines, Apostolos, & subneruatum taurum à Phariseis, Christum interpretantur. Hactenus ex Hieronymo.

Varietas lectionis. Hieron. man.

Iosue 19.

36 In Paraphrasi verò Chaldaica pro illo, *In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea*, sic est, *In secretis eorum non fuit anima mea, & cum congregarentur ipsi ut irent, non descendi de gloria mea*. Sensus est: Non consuluerunt me quando, consultarunt de occidendis Sichimitis, sed clā & ignorante me facinus illud & deliberarunt & perfecerunt. Illud, *Non descendi de gloria mea*, variè potest exponi: vel, Non sum assensus illis, ne perderem gloriam & claritatem famæ quam vsque ad id

tem

temporis habueram; vel, Non recessi à Deo qui est gloria mea, vt tale quiddam contra illius voluntatem designarem; vel, Non sum deductus de sententia & proposito animi mei, probè sciens quid æquū, iustum honestum & gloriosum factu esset aut non esset. Iam verò pro illo: *Occiderunt virum*, in Hebræo sic est: Occiderunt occisione, id est ingentē, atrocem horrendamque hominum cædem fecerunt: geminatio enim illa ad exaggerationem facit.

*Expositio my-
stica.*

*Ambrosius.
Ruffinus.
Isidorus.
Rupertus.*

Matt. 20.

Restat vt quæ ad mysticum vaticinij huius sensum & intelligentiam pertinent, carptim dicamus. Et allegorica quidem huius prophetiæ interpretatio eadem ferè traditur ab Ambrosio, Ruffino, Isidoro, Ruperto. Aiunt Iacob spiritu prophetico vidisse execrandum concilium in quo Scribæ & Sacerdotes de necando Messia deliberaturi erāt: doctores autē legis & Scribæ, vt placet Hebræis, erāt de tribu Simeonis; Sacerdotes autem de tribu Leui. Istos porro narrant Euangelistæ concilium fecisse vt Iesū morti traderēt. & Dominus noster dixit: *Filium hominis tradetur principibus Sacerdotum & Scribis, & condemnabunt eum morte. Maledictus fuit illorum furor, quia pertinax*, nimirum toties vehementer cupiente & adnitente Pilato, Iesum, vt planè innocentem dimittere; illi contrā obnixè obstiterunt clamantes, Tolle, crufige eum. Nimis quoque dura fuit eorum indignatio, quia Barabbam homicidam dimitti, auctorem autem vitæ occidi flagitarunt.

Ioan. 19.

Rectè igitur de ipsis dicitur *Occiderunt virum, & suffoderunt murum*, id est, corpus eius flagellis, clauis ac lancea lacerauerunt atque perfoderunt: aut quia tāto scelere admissio meruerunt ipsi, vt prostratis mœnibus vrbs Hierusalem funditus euerteretur, & supremo ipsi opprimerentur exitio. Vnde sequitur: *Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel*: Desierunt enim, vt inquit Rupertus, esse veri filij Iacob, in eorum locum succedentibus, & hæreditariā promissionis benedictionem cernentibus, qui ad fidem Christi ex Gentibus conuersi sunt. Vel, Diuidam eos per ciuiles discordias & intestinas seditiones, quæ auctore Ioseph in vltimis libris Iudaicarum antiquitatum, & in ijs quos de bello Iudaico scripsit, antecesserunt bellum Romanorum aduersus Iudæos, & Hierosolymitanū excidium. Sanè illud *dispergam eos*, verissimè contigit: namque eo bello victi captique per omnes terræ plagas miserrimè dissipati sunt: quod prædictum fuerat per Dauidem psal. 58. *Deus, inquit, ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos. Disperge illos in virtute tua.*

*Morale docu-
mentum de re-
primendo ap-
petitu vindi-
ctæ.*

Licet prætera morale quoddam & perutile documentum ex hac pro-
phetia capere, omnem scilicet immoderatam vindictam, etiam quæ vide-
tur zelo iustitiæ concipiāt, suscipi studio repellendę iniuriæ & recuperandi
honoris, esse repudiandam atque fugiendā: sed illam tamen tam lege di-
uina quàm humana execrandā esse, quæ ad similitudinem illius vindictæ
Simeonis & Leui his quoque circumstantiis insignita fuerit: Prima, si fiat
per dolum & fraudem, maximè verò sub obtentu pacis & amicitia: Se-
cunda, si aduersus homines incautos, inermes, & ad resistendū inualidos:
Tertia, si aduersus eos qui versantur in summis ærūnis & calamitatibus,

aut

aut magnis animi corporisve doloribus cruciantur: Quarta, si ea vindicta redundet in contemptum & iniuriam religionis: Quinta, si magnitudo vindictæ gravitatem sceleris, & iniuriæ mensuram excedat, nulloque respectu humanitatis barbara & ferina crudelitate læuiatur.

TERTIA PROPHETIA.

De Iuda.

Iuda, te laudabunt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Catulus Leonis Iuda, ad prædam, fili mi, ascendisti: requiescens accubuisti vt Leo, & quasi Læna: quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ô fili mi, asinam suam. Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vix pallium suum. Pulchriores sunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores.

Genes. 49.
Vers. 8. 9. 10.
11. 12.

39

Ecce Prophetia, quam de Iuda edidit Iacob, & Moses posteritati literarum monumentis consignatam prodidit, vt est nobilissima & celeberrima, sic est aliqua in parte obscurissima & ad explicandum difficillima. Ex hac euidentis firmiterque ducitur argumentum ad redarguendos Iudæos qui Messiam adhuc venisse negant: & perspicua ratione concluditur, dominum Iesum Saluatorem nostrum verum esse Messiam. Sedenim veritatem huius Prophetiæ cum ipso euentu, rerumque successu comparare atque componere, valde arduum & impeditum opus est, quod maiori studio & cura enitendum & perficiendum nobis est, vt quemadmodum fecimus in illa Danielis de Septuaginta Hebdomadis prophetia; ita quoque veritatem huius prophetiæ, quoad eius fieri possit, manifestam & planam lectori faciamus. Ac primò quidem singula verba subtiliter ac diligenter excutienda & ponderanda sunt, vt germana & propria eorum sententia, & vt vocant, literalis sensus enotescat, deinde sensus quoque mysticus indicabitur: postremò duas insignes admodum quæstiones tractabimus, alteram contra Iudæos, vtum hæc prophetia denotet tempus aduentus Messiae, alteram cum Christianis Doctoribus, quæadmodum hæc prophetia intelligenda & interpretanda sit, vt eius veritati euentus aptè respõdeat.

Spektat porrò hæc prophetia ad laudem Iudæ vel potius posteritatis & tribus eius: nam in Iudam qui filius fuit Iacob, penè nihil competit eorum quæ hîc dicuntur. Prædicat autem Iacob quatuor excellentias Iudæ, primam honoris & laudis, quod ipsum cæteri fratres laudaturi & adoraturi essent, alteram fortitudinis, quod vt Leo hostes suos debellaturus esset: tertiam, principatus atque imperij diuturnitatis

Comm. in Gen. Tom. 4.

h h h h h

eius usque ad Messie aduentum, qui ex ea tribu generandus erat, quartam, incredibilis abundantie bonorum temporalium, maxime autem vini & lactis.

Matth. 16.

Iuda te laudabunt fratres tui. Hebraice est, Iuda tu diceris Iuda, & iuxta nomen tuum quod significat laudem vel confessionem laudis, continget tibi, nam te laudabunt fratres tui. Vide 29. cap. Genesios. Sic Dominus dixit Petro: *Tu es Petrus, & super hanc petram adificabo Ecclesiam meam.* Paraphrasis Chaldaica sic habet hoc loco; Iuda, tu confessus es & non erubisti; in te confitebuntur fratres tui. Quid illud fuerit, quod Iudas confiteri non erubuerit, difficile est diuinare. Quidam referunt ad factum Thamar, quod ille non abnuir, sed simpliciter confessus dixit, *Iustior me est, &c.* Genes. 38. Alij referunt ad liberationem Ioseph a cæde quam ei ceteri fratres moliebantur, Genes. 37. Vel illud, *confessus es, & non erubisti*, positum est pro futuro, confiteberis & non erubesces, more scilicet prophetiarum, in quibus propter certitudinem præterita ponuntur pro futuris. Illud; in te confitebuntur fratres tui, intelligi potest, vel in te, vel propter te: vel simpliciter, Te confitebuntur siue laudabunt omnes fratres tui, & ex nomine tuo vocabuntur omnes Iudæi.

Iudith. 1.

Manus tua in cernicibus inimicorum tuorum: Hebraice singulariter est, 41 in ceruice, sensus est: Subingabis tibi inimicos tuos. Hoc impletum est in ipsa tribu Iuda statim post mortem Iosue: hanc enim monitu Dei ducem secutæ aliæ tribus debellarunt hostes suos: sed euidenter ac perfecte cõpletum est in Dauide, sicut patet legenti 1. & 2. lib. Reg. Id quod ipsemet de se confirmat psal. 17. *Persequar, inquit, inimicos meos, & comprehendam illos: & non conuertar donec deficiant. Confringam illos, nec poterunt stare, cadent subtus pedes meos. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum* (Hebraice est, ceruicem) *Comminuam eos ut puluerem ante faciem ventis, ut lutum platearum delebo eos. Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.* Idem quoque cõtigit quibuscumque alijs regibus Iuda, vt Asa, Iosaphat & Ezechiaz. Chaldaice ita est; *Manus tua præualebit hostibus tuis, dissipabuntur inimici tui, erunt vertentes verticem coram te, præuenient te petitori pacem tuam. Petere pacem tuam, vel significat, honorificè & amanter salutare pacem; hoc est salutem, & omnia fausta precando; vel ambire pacem alicuius vehementer optando in pace esse cum aliquo.* Hanc quoque Iuda victtricem hostium suorum fortitudine significauit Moyses Deut. 33. illis verbis, quibus benedicens Iuda dixit, *Manus eius pugnabunt pro eo, & adiutor illius contra aduersarios eius erit, Adorabunt te filii tui:* Hebraice pro adorabunt, est, incuruabunt se tibi. Hinc apparet, ius primogenituræ pertinens ad honorem & potestatem, ex Ruben translatum esse ad Iudam. siquidem Isaac Genes. 27. vt primogenito dixit Iacob: *Seruiant tibi populi, & adorent te tribus: esse dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filii matris tue.*

3. Reg. 15.

Infra 22.

4. Reg. 19.

Catulus Leonis Iuda: Hoc potest conuenire etiam in Iudam qui filius 42 fuit Iacob, cum nepes tradunt fuisse omnium fratrum suorum fortissimū & generosissimū. Et in primo lib. Paralip. cap. 5. sic est: *Iudas erat fortissimus*

tissimus inter fratres suos: de stirpe eius principes generati sunt. rectè autem comparatur Leoni qui est fortissimus animalium, & illis maximè terribilis, de quo scriptum est in Prouerb. *Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pauebit occursum.* & Amos. 3. *Leo rugiet, qui non timebit?* Catulus porò leonis etiam audacior est, vel vt cōtrariarum & validiorum virium inexpertus, vel vt acutioribus firmioribúque dentibus instructus, vel vt cibi prædæque audior. Nomen verò Catuli Leonis præcipuè conuenit in Dauidem de tribu Iuda generatum, qui etiamnum adolescens pugnabat cum leonibus & vrsis; eosque superabat, & Goliath gigantem, terrorem ^{1. Reg. 17.} Hebræorum, deuicit. ^{Ibidem.}

43 *Ad pradam fili mi ascendisti.* Hebraicè est, expræda; verbum autem Hebræum propriè significat raptum, & dilaceratum, vt cum leo bestię alicuius membrum discerpit & rapuit sibi in cibum. Hieronym. legit, ex captiuitate: sed in idem recidit. Septuaginta verterunt *Ex germine*, quod nullam habet cum Hebræa & Latina lectione conuenientiam, nec video quem sensum reddat secundum historiam; nisi fortè significatur, Iudam nihil degenerasse à maioribus suis, sed moribus factisque ostendisse ex sanctorum se ac fortium virorum stirpe generatum. Hoc loco paraphrasis Chaldaica hanc habet lectionem: Potestas erit in principio, & in fine magnificabitur regnum de domo Iuda, eò quòd à iudicio occisionis, fili mi, animam tuam abstinuisti: sensus est; Primò non erit plenum regnum in Iuda, sed magnificentia quædam, & potestatis atque imperij excellentia super alias tribus: processu tamen temporis iniusti regni fastigium assurgit: & hoc meritis est Iudas propter æquitatem & iustitiam qua vsus est, tum liberando nurum Thamar ab incendio; tum eripiendo innocentem Ioseph ex manibus fratrum interficere eum cupientium. ^{Genes. 30.} ^{Infra 37.}

44 *Requiescens accubuisti vt leo, & quasi leana: quis suscitabit eum?* Hebraicè est: Incurauit se & accubuit: alluditur ad morem leonis, qui postquam rapuit prædam, incuruat se super crura (id enim Hebræum verbum significat) & cubat, nec vult surgere, licet transeant alia animalia, quasi nullum timens. Pro leana, Hebraicè est, Labi, significans leonem maiorem. Sed quia ea vox in plurali habet formam fœmininam, dici potest in singulari significari vtrumque sexum. S. Hieronymus ferè vertit leanam. Pro illo: *Quis suscitabit eum?* Hebraicè est: Quis surgere vel stare faciet eum? id est, Quis irritabit eum? quo significatur, subiugatis omnibus hostibus securè Iudam & rurò victurum. Nimirum ita contigit Dauidi post multas victorias, debellatis Philistæis, Moabitis, Ammonitis, Idumæis & Syris, vsque ad Euphratem: sed maximè sub Salomone pax floruit, lege quartum & quintum caput libri tertij Regum. Sensus igitur est: Profligatis hostibus in segura pace erit, nec quisquam eum laceffendo & irritando audebit ad bellum concitare. In Chaldaica paraphrasi ita legimus hunc locum: *Quiesscens habitabit in fortitudine sicut leo & sicut leana,* non est regnum quod commouebit eum. ^{1. Reg. 8. &} ^{21. Paralip. 9.}

h b h h h 2

Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius.

REPERTVS lib. 3. de victoria verbi Dei cap. 9. ait hanc esse tertiam Dei promissionem datam homini de aduentu Messia. Nam prima expressa est ijs verbis, quæ Deus serpenti dixit Genes. 3. *Inimicitias ponam inter semen tuum & semen mulieris: & ipsum conteret caput tuum.* Secunda promissio data est Abraham Genes. 22. *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Tertia promissio, & qui dem prioribus multo expressior, per Iacob his verbis pronuntiata & mun do publicata est.

Ester. 5. & 15.

Pro, *Non auferetur*, Septuaginta habent, *Non deficiet.* Hebraicè est, *Non recedet*, à verbo *Sur*, quod significat recedere, declinare, separare. *Sceptrum*, Hebraicè *Sheuereth* significans virgam regiam, quale est sceptrum, & qualis erat virga Assueri. In Psalm. 44. dicitur: *Virga directionis, virga regni tui*: significatur igitur regalis dignitas & potestas, ideo Septuaginta verterunt: *Non deficiet princeps.* & Ionathas, *reges.* Solet nonnunquã in Scriptura nomen virgæ poni pro afflictione & oppressione, vt in Psalm. 2. *Reges eos in virga ferrea*: & apud Esaïam, *Assur virga furoris mei*: & apud Paulum *Quid vultis? In virga veniam ad vos, &c.* Verùm ea significatio hîc locum non habet, vt manifestum est ex ijs quæ proximè sequuntur, quæ declarant Iacob loqui de principatu & dominatu Iudæ, omnia illi lata fausta que & gloriosa prænuntiando. Nec verum esset non recessuram fuisse à tribu Iuda virgam afflictionis vsque ad Messia aduentu; cum ea Tribus, regnantibus Dauide & Salomone, florentissima & felicissima fuerit. *De Iuda*, hoc est de familia, posteritate & tribu Iuda, Onkelus & Ionathas verterunt, de domo Iuda.

Et dux, sic etiam Septuaginta. Hebraicè est *Mechochech*, significans eum qui facit scribere leges & decreta. hîc ponitur pro legislatore. idem nomen Psalm. 59. Latinus interpres vertit regem, ibi *Iuda rex meus.* Est autem munus summi principis ac regis, sancire leges, & decreta condere. Esaïas certè cap. 33. tribus gloriosis nominibus Messiam insigniuit, Iudicis, Legislatoris & Regis. *Dominus*, inquit, *index noster*, *Dominus legifer noster*, *Dominus rex noster*, *ipse saluabit nos.* *De fœmore eius*, Septuaginta: *De fœmoribus.* Hebraicè ad verbum: *De inter pedes eius*, sensus igitur est: Ex semine vel ex stirpe eius. Onkelus & Ionathas habent: *De filiis filiorum eius.* S. Hieronym. honestari aurium consulens, ne nominaret genitalia, quod proximum erat posuit, *De fœmore*; & alibi dicitur, *Ex utero*, etiam in viris, vt Genes. 15. & 2. Reg. 16. certè locus virilitatis, vt est inter fœmora, sic est in imo ventris.

Donec veniat qui mittendus est. Illud *donec* expressiùs reddiderunt Onkelus & Ionathas: Ille quidem, non deficiet in seculum seculi vsque dum veniat Messias, hîc autem, vsque ad tempus quo veniet. *Qui mittendus est*, Messias scilicet: nam hoc nomen expressè hîc Onkelus, Ionathas & Pagninus posuerunt. Certè Messias hoc vocabulo, *Missus*, sæpe insignitur in Scriptura: nimirum inter omnia quæ Deus misit hominibus. Christi missio fuit maximè optata, & expectata, promissa, & salutaris homini

hominibus. Hebraicè est *Shiloh* obscuræ admodum & ambiguae significationis: nam prout varia ex origine seu radice ducitur, sic ad varias significationes applicatur. Etenim quia *Sci* filium significat, quidam vertunt, donec veniat filius eius: intelligi volentes Messiam, Oleaster repetit originem eius à *Scialah*, & significari vult eo nomine quietum, securum & pacificum, quo nomine Messias commèdatus & nobilitatus est, cum apud Isaiam, tum apud Zacha. c. 9. Est præterea *Shiloh* proprium nomen cuiusdà loci, qui erat in sorte vel in tribu Ephraim, vbi ductæ sunt sortes super diuisione terræ promissionis, Iosue 18. māsīt quoque eo in loco arca Domini vsque ad Samuelem, vide Psal. 77. & Hier. cap. 7. Eugubinus putat tempore S. Hieron. non fuisse scriptum *Shiloh*, sed *Saliath*, vt loco litteræ *he* fuerit *chet*, & ita significari, vt ipse vertit, Missum.

Oleaster.

1. Reg. 4.
Augustinus.
Eugubinus.
in Genes.

47 Septuaginta verterunt: *Donec veniant quæ deposita sunt ei* Sic enim secundum ipsos legit August. libr. 12. contra Faustum, cap. 42. & lib. 17. de Ciuit. Dei, cap. 41. Cyprianus lib. 1. contra Iudæos legit *Deposita illi*. alia Lectio habet, *Donec veniat cui repositum est*. Sic legit Ignatius, Irenæus, Tertullianus, Ambrosius, Leo Papa, & S. Hieronymus. Iustinus Martyr, & interpretes Origenis utrâque lectionem agnoscunt: in Codicibus Theodoretī manuscriptis, in vlt. quæst. in Gen. bis est. *Qui reseruatur*, vel *Quod reseruatur* Hæc circa translationem Septuaginta huius loci annotauit Flaminus Nobilius, quem ego virum propter magnam probitatem & doctrinam, & meam multorum annorum cum eo familiaritatem, amoris simul, & honoris causa libenter nomino.

Augustinus.
Cyprianus.
Ignat. m.
Irenæus.
Tertullianus.
Ambrosius.
Leo Papa.
Hieronymus.
Iustinus.
Theodoretus.
Flaminus.
Nobilius.
Eugubinus.

Opinatur Eugubinus, Septuaginta diuisam legisse dictionem illam *Shiloh* in *Sci*, quod significat relatiuum *quis, quæ, quod*: & in pronomen *Lo*, quod significat, *ei* vel *ipsi*, vt sensus fuerit: *Donec veniat quod ei*, suppleuisse autē ipsos septuaginta illud *repositum est*. Dicuntur autē reposita, quæ sunt nobis valdè cara & pretiosa, & quia nihil erat carius aut pretiosius aduentu Messiae, aut quod æquè illustraturum atque nobilitaturum esset tribum Iuda, idcirco dicitur: *Donec veniat quod est ei repositum*. Messias porro erat repositus siue depositus in promissis Dei, in prædictionibus vatum, denique in multis figuris & signis, atque in omnibus penè ceremoniis Iudaicis.

48 *Et ipse eris expeſtatio gentium*. Hebraicè est: *Et ei eris obedientia populorum*; Id est, obedient illi populi & accipient leges eius: quod in parte conſigit Dauidi, vt de se ipſe teſtatur Psal. 17. *Populus quem non cognoui. ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi*: ſed omnino completū eſt in Chriſto Domino, cui dixit Deus pater Psal. 2. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam*: Et psalm. 71. *Adorabunt eum omnes reges terra, omnes gente ſeruiunt ei*. Quamobrem psalm. 44. fauſtis vocibus ei acclamat: *Intend. proſperè, procede, & regna*. Rabbi Salomō ait vocem Hebræam ſignificare congregationem populorum, & indicari multos populos ad eius ditionem & imperium aggregatum iri: quod aliquatenus euenit in principatu Dauidis, qui multas gentes parere ſibi, & tributum pendere coegit.

2. Reg. 12.
Hiero. in Tra-
dis. Hebraicis.

Hieronymus in vna littera sensum mutauit: nam vox *Ia* est à verbo *Ia-cha*, & habet prædictam significationem. S. Hieronymus deriuasse eam videtur à *Chana*, quod significat expectare, & frequenter littera *He* ponitur in loco *Fan*, & tunc habet significationem qua vsus est hic B. Hieronymus, quod tamen propterea non probatur peritis linguæ Hebrææ, quòd talia nomina quæ fiunt per præpositionem litteræ *Iod* perquam rara sunt, nec ferè sunt nisi propria nomina, quale non est in hoc: nec reperitur hæc vox alibi quàm in præsentis loco, & cap. 30. Prouerb. Onkelus habet, Et ipsi obedient Gentes. Ionathas, Subiiciuntur ei omnes reges terræ.

Quomodo
Christus expe-
ctatio fuerit
Gentium, cum
illa nullam ad-
uentus Christi
notitiam ha-
buerint.
Iusti. martyr.

Cæterum Latina Lectio hanc fert quæstionem, Quomodo Messias 49 fuerit expectatio Gentium, cum is ante suum aduentum nullo modo esset Gentibus cognitus. Namque apud Isaiam cap. 65. (idèmq; vsurpatum à Paulo est ad Romanos decimo) de Gentibus loquens Deus, ait: *Inuentus sum a non querentibus me, palam apparui iis qui me non interrogabant.* Eadem difficultas accidit loco illi Aggæi cap. 2. *Veniet desideratus cunctis gentibus.* Tribus modis hic nodus solui posset; primo, vt soluit Iustinus in eo Dialogo quem habuit cum Thriphone Iudæo, interpretando hæc verba non de primo, sed de secundo aduentu Messie, qui sicut in primo aduentu fuit expectatio Iudæorum, ita in secundo aduentu erit expectatio Gentium quæ in ipsum crediderunt. Similiter eundem locum exposuit Augustinus scribens libr. 8. de Ciuitate Dei, cap. 35. Iam verò, inquit, quod sequitur: *Et veniet desideratus cunctis gentibus*: de nouissimo eius expectatur aduentu. Vt enim desideratus esset expectantibus, prius oportuit eum dilectum esse credentibus. Idèmq; repetit cap. 48. eiusdem libri. Non, inquit, prior aduentus eius desideratus erat omnibus gentibus; non enim quem debebant desiderare, sciebant, in quem non crediderant. Sed hanc profectò Iustini & Augustini expositionem verba illa Iacob excludunt, quæ proximè antecesserunt: *Non auferetur sceptrum de Iuda, &c. donec veniat qui mittendus est*: quibus verbis manifestum fit, non de secundo, sed de primo Messie aduentu Iacob loqui.

Augustinian.

Altera ratio explicandi hanc difficultatem illa est, cum dicitur, Gentes 50 desiderasse & expectasse aduentum Messie, non esse propriam, sed figuratam, & metaphoricam locutionem, qua scilicet illud significetur, tanto perè Gentes indiguisse aduentu Messie in remedium malorum quibus oppressæ tenebantur, vt si nouissent ipsum, proculdubio ardentissimè eius aduentum desiderassent atque expectassent. quemadmodum frequens est cum in sacris, tum in profanis literis dicere, terram desiderare vel expectare imbres, soles, ventos, significando terram istiusmodi rebus vehementer indigere, quò fructus optatos & expectatos hominibus ferre queat. Hac eius vocis significatione vsus Moses dixit terram promissionis expectare de cælo pluias, Deute. cap. 11. id est, indigere pluuiis, & eas in tempore accipere.

Nec sanè tertia illa via dissoluendæ huius quæstionis repudiari debet, voca

vocabulum expectationis hoc loco esse positum pro spe & fiducia, & sententiam Iacob intelligi debere de Gentibus iam ad Christi fidem conuersis: mos enim scripturæ est conuersos ex Gentibus ad Christum etiam post conuersionem appellare Gentes; ad differentiam videlicet Iudæorum. Audi Paulum loquentem cum Gentibus iam Christi fidem amplexis, ad Ro. 11. *Verba dico Gentibus, Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, &c.* Sensus igitur est: Non tantum Iudæi, sed multo maximè Gentes Messiam recipient, atque in eo suam spem, omnemque fiduciam collocabunt: quemadmodum prædixerat Isaias ca. 11. secundum translationem septuaginta: *Eris radix Iesse, & consurget qui sit princeps Gentium, & in eo Gentes sperabunt.*

Scriptura conuersos ex Gentibus ad Christum etiam post conuersionem, nominat Gentes.

51 *Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem asinam suam.* His verbis & aliis proximè sequentibus prædicit Iacob fertilitatem eius regionis, quæ in diuisione terræ Chanaan sorte obuentura erat tribui Iuda. Tria verò ponuntur summæ fertilitatis eius terræ argumenta: primò quidem quod tam grandes habitura esset vites, easque adeo vuis onustas, vt posset alinus ad vnam vitem alligari, & ex illa sola vuis onerari, cui rei fidem facit quod prodidit Moses in libro Numerorum, cap. 13. Deinde tantam significat fore vini abundantiam, vt id non modò sufficiat bibendo, sed etiam supersit ad lauandas vestes: quod accipiendum est quasi hyperbolicè dictum, neque enim significatur vestes esse lauandas vino, sed indicatur abundè superfuturum vinum non ad bibendum tantum, sed vt, quemadmodum aqua vestes, sic eo lauari possint: postremò tantam fore significat vini & lactis copiam, vt habituri sint homines oculos rubicundos præ nimia potatione vini: idèque assidue & affatim lacte videntes, habituri sint dentes lactei candoris.

52 Onkelus & Rabbi Salomon censent quidem hisce verbis demonstrari fertilitatem terræ Iuda, verum aiunt ea verba non propriè, sed figuratè & parabolicè accipienda. Nam illud: *Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem asinam suam.* significat, tam iuuenes quàm senes in tribu Iuda futuros iustos, adhærentes legi & doctrinæ Dei. Itaque pullus significat filios, asina parentes: ligare, est adhærere: vitis, est lex; vinea, synagoga. Illud, *Lauabis in vino stolam suam,* significat principes Iuda vsuros pretiosis vestibus, ex pupura & serico quod sit tinctum coccineo colore: per oculos rubros à vino, significantur montes, ex quibus vsquequaque longinquus sit prospectus: qui montes in terra Iuda abundaturi erant vitibus & vino. Dentes lactei, significant colles, campos, loca spatiosa quæ frumento abundabunt, & propter vbertatem ac bonitatem pascuorum gregibus & armentis copiosa erunt. Quod si lectorem iuuat hanc interpretationem ex ipsamet paraphrasi Chaldaica cognoscere, hæc sunt eius verba: Circumdabit Israel ciuitatem suam, populus ædificabit templum suum, eruntque iusti in circuitu eius, & factores legis iuxta doctrinam eius, pupura bona, erit vestimentum eius, operimentum eius, sericum tinctum coccino variisque coloribus: rubicundi erunt montes eius, in vineis stillabunt torcularia eius vinum, albicabunt campi eius frumento & gregibus ouium. Sic est ibi.

*Onkelus.
Rab. Salomon.*

Sed

Sed paululum expendamus singula verba: *Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem asinam suam.* Hebraicè *gephe* significat propriè vitem, & item locum in quo sunt vites. Vox *gubir* significat pullum, non quemlibet sed asini, & aliquando etiam muli, propter cognationem quam is habet cum asino. Vox *Sorecha*, quam Interpres Latinus vertit vitem, significat vitem optimam, nobilem, præstantem: potest etiam deflecti ad significandum ramum seu palmitem, quemadmodum vertit Pagninus. Sequitur: *Lauabit in vino stolam suam, &c.* Thostatus, Burgenfis & Carthusianus contendunt hæc verba secundum literalem sensum non dici in tribum Iuda, nec significare fertilitatem terræ sortis eius, sed intelligi debere de Messia. Cum enim illud participium, *ligans*, sit tertiæ personæ, non potest referri ad Iudam, de quo locutus fuerat Iacob in secunda persona, sed iungi debet cum eo quod proximè antecessit: *Donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Sed hoc leue est, siquidem Iacob etiam de Iuda locutus est in tertia persona, dicens, *Quis suscitabit eum?* Et, *Non auferetur sceptrum de Iuda.* Constat præterea, in prophætiis etiam in eodè sermone frequentissimum esse trāsitum ex vna persona in alias. nihil igitur prohibet, quinimò perbellè conuenit, verba hæc interpretari de singulari & eximia fertilitate sortis Iuda, quæ cum aliorum bonorum, tum lactis & vini feracissima fuisse dicitur.

Thostatus.
Burgenfis.
Carthusiā.

MYSTICA VATICINII

de Iuda explanatio.

EXPLANATO igitur primo loco literali sensu huius vaticinii, sequitur ut secundo loco mysticam quoque, sed breuem & succinctam eiusdem prophetiæ intelligētiam & interpretationē tractemus. *Iuda te laudabunt fratres tui.* Nomen Iuda, significans confessionem siue laudem, mirificè conuenit Christo Domino, qui ab exordio vsque conceptionis suæ nunquam destitit confiteri & laudare Deum, quippe qui statim ut mūdum ingressus est, se ipse offerens Deo Patri, dixit; *Ecce venio.* In capite libri scriptum est de *me, ut faciam, Deus, voluntatem tuam.* Omnes autem electi, siue homines, siue Angeli, fratres Christi sunt per gratiam adoptionis: sicut etiam ipse filius Dei est secundum naturam, sic illi per gratiam filij Dei facti sunt. Quapropter appellatur ipse primogenitus in multis fratribus.

Psal. 39.
Hebr. 10.
Rom. 8.

Laudari verò Christum ab omnibus suis fratribus, licet intelligere ex eo quod narrat Ioannes Apocalyp. cap. 5. vidisse se circa thronum Dei quatuor animalia, & viginti quatuor seniores, per quos omnes electi tam veteris, quàm noui Testamenti significantur: & insuper millia millium Angelorum, & hi omnes concinebant & celebrabant laudes Agni: quin etiam vidit omnem creaturam quæ in cælo est, & super terram, & sub terra dicentem, *Sedenti in throno, & Agno, Benedictio, honor, & gloria, & potestas in secula seculorum.* Vniuersa item ecclesia tū militās, tum triūphans.

phans Deum laudat per Christum Dominum, quemadmodum ipsa met canit Ecclesia: Per quem maiestatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt potestates.

Verum de quo nostrum hunc Iudam laudant fratres eius? De hoc ipso, inquit Rupertus, quod fecit ipsos fratres suos: cum enim inimici essent Dei, per Christum facti sunt non tantum amici, sed etiam heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: unde Ioannes primæ Epist. cap. 3. *Videte, ait, qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur & simus: & apud eundem in Apocal. cap. 5. mystica illa animalia & seniores laudant Agnum: Quia, inquit, redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram.*

Rupertus.
Rom 5.
Infra 8.

56 *Adorabunt te filij patris tui.* Lege Psal. 71. in quo multa David cecinit de adoratione ac veneratione Messiae, sed hoc ipsum expressius Paulus ad Philippen. 2. *Vt in nomine eius, inquit, omne genus flectatur celestium, terrestrium & infernorum, &c.* Cum qua Pauli sententia Hebræa lectio huius loci conuenientior videtur, sic habens: *Incuruabunt se tibi filij patris tui:* sequitur: *Manus tue in cervicibus inimicorum tuorum.* Mirabiliter Christus omnes suos inimicos subiugauit, Diabolum, qui ei necem molitus fuerat: Iudæos, qui eum repulerunt: Gentes, quæ ei contradixerunt. Itaque illud David. in Psal. 109. magna in parte iam completum est: *Confregit in die ira sua reges. Iudicabit in nationibus: implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum.* & in Psal. 44. *Sagitta tua acuta, populi sub te cadent in corda inimicorum regis.* Hoc figurauit apud Dan. cap. 2. lapis ille percutiens atque in puluerem redigens statuam, quæ regna mundi huius representabat. *Catulus Leonis Iuda.* Appellatur Christus, inquit Ambrosius. Catulus Leonis, ut intelligitur Christum esse filium suum conaturalē & consubstantialē Deo patri; sicut Catulus Leonis parenti suo leoni. Sed quia nomen catuli videtur significare paruum, quid & minus Patre, ne cui suspicio incideret Filium esse minorem Patre, ad eam suspensionem arcendam mox subditur: *Accubuiisti ut Leo, & quasi Leona.*

Ambrosius.

57 *Ad pradam fili mi ascendisti:* Maximus prædator fuit Christus, & prædandi causa in mundum venit: quocirca iussit Deus per Isaiam cap. 8. imponi ei nomen prædatoris; *Voca, inquit, nomen eius, Accelera spolia detrahere, Festina prædari.* Quam multos Christus deprædatus est & rapuit de manu & faucibus Dæmonis! Hebræica lectio habet: *Ex captiuitate ascendisti: quod pulchre competit in Ascensum Christi. cum ex inferno in terram, tum ex terra in cælum: Ascendens enim in altum, captiuam duxit captiuitatem.*

Requiescens accubuiisti ut Leo. Requies & accubitus Christi, fuit mors eius & sepultura. *Ego, inquit, dormiui & somnum cepi, & exsurrexi.* Mortuus est Christus ut Leo, quia fortitudinem suam plusquam leoninam in morte sua maxime declarauit: non solum quod moriens totum mundum concussit, tremefecit atque conturbauit; sed etiam maxime, quod mortem moriendo destruxit, & cadens ipse, diabolum prostrauit. Unde Paulus. *Quod infirmum est Dei fortius est, inquit, omnibus hominibus.* Sic

Psal. 67.
Ephes. 4.
Psal. 3.
Matth. 27.
1. Cor. 11.
Iudith. 15.

Comment. in Gen. tom 4.

iiii

etiam Samson, tum maximè demonstrauit robur suum, cum intra ciuitatem, quasi carcere quodam inclusus teneri videbatur: & cùm demolitus columnam, moriens ipse pariter hostes suos interemit.

Ruffinus mirū
refert de ca-
sulo leonis.

Matth. 26.

Ambrosius.

Ioan. 10.

Refert hoc loco Ruffinus tradi à physiologis hanc esse catuli leonis naturam, cùm natus est, triduum dormire, tertio autem die, fremitu patris tremefacto cubili, excitari. Hoc bellè quadrat in triduum mortis Christi, & in eius resurrectionem, potentia Dei patris, cum magno custodum sepulcri terrore factam. *Quis suscitabit eum?* Quasi dicat; non indiget aliena potentia vt resurgat. Propria auctoritate, ait Ambrosius, natus est, proprio arbitrio mortuus est, propria potestate suscitatus est. Et hoc ipse Dominus dixerat, *Potestatem*, inquit, *habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.*

Non auferetur sceptrum de Iuda & dux de scemore eius: Non deficiet regnū Christi, quod est Ecclesia, nec regni eius princeps, qui est Pontifex summus, eius Vicarius, qui dicitur de scemore eius, vel quia sicut filius succedit in dignitatem & auctoritatem patris, ita summus Pontifex subit vicem Christi quantum ad dignitatem & auctoritatē: vel quia scriptum est in Apocal. Christū visum esse Ioanni habere in vestimēto & in scemore suo scriptū: *Rex regum & Dominus dominantium*; inde summus Pontifex tantam habet dignitatis & potestatis vim & excellētiam.

Apoc. 19. &

1. Tim 6.

Matth. 21.

Supra 16.

Donec veniat, qui mittendus est. Vsq̃ue ad diem iudicii stabit Ecclesia militans, & in ea summus Pontificatus: ideo Dominus dixit, *Ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi*: & Petro dixit, *Tu es Petrus, & super hanc petram adificabo Ecclesiam meam, & porte inferi non praualebunt aduersus eam. Ipse erit expectatio Gentium.* Tota expectatio militantis Ecclesiæ est secundus aduentus Christi, sicut Paulus ait:

Ti. 2.

Apocalyp. 6.

Expectantes beatam spem & aduentum gloria magni Dei. Hæc itidem Ecclesiæ triumphantis expectatio est propter consummatum totius hominis felicitatem. Vnde Ioannes in Apocalypsi audiuit animas Sanctorum magno clamore expectantes Dei iudicium. Et responsum est illis, vt requiescerent & expectarent adhuc tempus modicum, donec conferui & fratres eorum complerentur.

Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem asinam suam. Pullus signi-

Ephes. 2.

ficat populum Gentilem, asina Iudaicum: vitis, est ipse Christus; vinea, Ecclesia quæ ex gentibus & Iudæis congregata est. Christus enim fuit lapis angularis coniungens vtrumq; parietem, & faciens vtraq; vnum. Duplex autem est ligamen fidelium, vnum ad vitem, id est, cum Christo per fidem, spem & charitatem; alterum ad vineam, id est, cum Ecclesia, per vnitatem, pacem, & concordiam: prius ligamen rumpunt Hæretici, posterius Schismatici.

Lauabit in vino stolā suā: stola & indumentū Christi, fideles sunt. legitur in Ecclesiasticis historijs, B. Petro Episcopo Alexandrino visū esse Christum cum veste lacerata, & dixisse; *Vestis mea Ecclesia est, quā peruersis & impijs opinionibus Arius dilacerauit.* hanc Ecclesiam lauit Christus suo sanguine, *Lauans nos à delictis nostris in sanguine suo*, vt legitur in

Ephes. 5.

Apoca

Apocalypfi cap. 1. & ideo lauit Ecclesiam, vt nec maculam, nec rugam habens vllam, pura, immaculata & sancta esset. Signare autem dicitur *In vino*, quia sanguis Christi fuit Ecclesie lauacrum, pretium, & potus.

Ephes. 1. & Coloss. 2.

Pulchriores sunt oculi eius vino: Paulus ad Ephes. 4. ait, Deū dedisse Ecclesie Prophetas, & Apostolos, Doctores item & pastores ad ædificationem corporis eius quæ est Ecclesia, ne tanquam paruuli fluctuantes circumferamur omni vento doctrinæ. Oculi igitur Ecclesie, Prophetæ & Apostoli fuerunt: nam sicut oculi celsissima parte locati, regimen habent totius corporis; sic Prophetæ, & Apostoli, supremum docendæ, regendæ, tuendæque Ecclesie dignitatis ac potestatis gradum tenuerunt.

Oculi Ecclesie. Prophetæ & Apostoli.

Sed cur isti oculi dicuntur pulchriores vino? equidem quatuor in vino laudari video, colorem, odorem, saporem, vim præterea exhilarandi & roborandi. Talia quædam fuisse in Apostolis licet animaduertere: colorem, quidem, sanctitatis exterioris vitæ & conuersationis: odorem, virtutum interiorum fragantiam: saporem, dulcedinem doctrinæ, prædicationis, & gubernationis: virtutem, exhilarandi & corroborandi, efficaciam eorum & patiendi, & faciendi magna, in miraculis præsertim patrandis, quibus Ecclesiam maiorem in modum recreabant, atque confirmabant.

Quatuor in vino laudari.

Dentes eius lacte candidiores. Per dentes, nec ineptum nec alienum fuerit intelligere pastores & Doctores Ecclesie. triplex porrò dentium munus est: conferunt enim ad comminuendum & conterendum cibum, sine quo attritu non posset is postea bene concoqui: vulgatum est enim, & fertur in primis apud medicos iuxta ac Philosophos, primam fieri in ore, ac per dentes cibi concoctionem. Deseruiunt, etiâ dentes procudendæ linguæ ac formandæ locutioni & sermoni. Valent denique ad mordendum. Similiter triplex est, secundum allegoricam intelligentiam, munus pastoris ac doctoris Ecclesie: primū est loqui, id est, prædicare & docere, quæ plebem Christianam nosse non modò necesse est, sed etiam quoquomodo expedit: Deinde mordere, id est, castigare, reprehendere: Vnde Paulus dixit Timoth. *Prædica verbum, in qua opportune, importune argue, obsecra, increpa*: Ad hæc, cibum terere, & quasi præmansum in os audientium ingerere: non quidem eundem, eodemque modo confectum & comparatum præbere omnibus, sed accommodatè ad singulorum habilitatem atque captum. ideo Paulus dixit eidem Tim. *Solicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem rectè tractantem verbum veritatis*. Pro illo: *rectè tractantem*, Græca lectio significat, rectè sciendētem: quibusdam enim solidior, aliis tenerior ac mollior, quibusdam copiosior, aliis parcior & sciendendus & tribuendus est cibus.

Dentes pastores & Doctores Ecclesie.

Triplex munus & usus dentium.

2. Timoth. 4.

Supra. 2.

Explicantur duæ disputationes, altera contra Iudæos, altera verò cum Christianis Doctoribus.

62

XPOSITVS est à nobis hætenus vaticinij huius de Iuda sensus, & intellectus, rã historitus quàm mysticus, restat vt extremo loco duas tractemus disputationes, quæ ad eiusdē prophetie vim & veritatem penitus cognoscendā plurimum conferunt.

*A tempore
huius Prophe-
tiae, vsque ad
Iudaici prin-
cipatus defi-
ctionem pra-
terisse annos
1698 vsque
ad Christi au-
tem ortum
1735.*

Sed ante omnia, duo prae-notanda sunt quae in earum disputationum tra-
ctatu saepius vsui nobis futura sunt. Primum igitur scire conuenit, ab eo
tempore quo Iacob edidit hoc vaticinium, id est, ab eius morte, vsque
ad id temporis quo defecit omnino principatus Iudaicus ad alienigenas
translatus, praeterisse annos mille sexcentos nonaginta octo; vsque ad
Messiae uero aduentum, id est ortum Christi Saluatoris nostri, annos
mille septingentos triginta quinque: qui numerus annorum ad hunc
modum colligitur. A morte Iacob vsque ad egressum Hebraeorum ex
Aegypto anni fluxerunt centum nonaginta octo: namque à promissione
diuinitus facta Abraham anno aetatis eius septuagesimo quinto (ut scri-
ptum est cap. 12. Genes.) vsque ad legem datam Hebraeis per Mo-
sem (Lex uero data est tertio mense quam egressi fuerunt Hebraei ex Aegy-
pto) transierunt anni triginta & quadringenti (tot enim memorat Pau-
lus cap. 3. Epist. ad Galat.) Iam uero à septuagesimo quinto Abraham
anno vsque ad mortem Iacob, ex ipso libro Geneseos computare licet
ducentos & triginta duos annos: ex quo manifestè cõcluditur, à mor-
te Iacob vsque ad egressionem Hebraeorum ex Aegypto, vel vsque ad
legem datam, centum nonaginta octo annos excurrisse.

Rursus ab egressu Hebraeorum ex Aegypto vsque ad ædificationem
templi Salomonis transactos esse quadringentos atque octoginta annos,
in sexto capite libri tertij Regum proditum est: hinc porro vsque ad li-
berationem populi Hebraei ex captiuitate Babylonica factam primo
anno monarchiae Cyri, quingentos annos exactos esse, tertius & quar-
tus liber Reg. aperte docent: à reuersione autem Hebraeorum ex captiuita-
te vsque ad defectum imperij Iudaici transisse annos quingentos & tri-
ginta, eo liquet, quod primus annus monarchiae Cyri fuit etiam primus
annus Olympiadis quinquagesimae quintae: imperium autem Iudaicum
defecit occiso Antigono Iudaicae stirpis ultimo Rege Iudaeorum, &
Herode alienigena imperium Iudaicum rapiere: quod euenit, teste Io-
sepho lib. 14. Iudaicarum antiquitatum, Olympiade 185. Coss. M. Agrippa
& Canidio Gallo, quorum cõsulatus, ut constat ex fastis Capitolinis,
competit in annum urbis conditae septingentesimum decimum sextum.
à cæde autem Antigoni, & exordio regni Herodis pacifici vsque ad or-
tum Christi domini, id est, vsque ad annum quartum Olympiadis centesi-
mae nonagesimae quartae, triginta & septem anni praeterierunt. Ex hac
igitur computatione satis apparet verum esse quod supra diximus, ab
eo tempore quo Iacob edidit hoc vaticinium, vsque ad id temporis, quo
primum defecit sceptrum Iudaicum, effluxisse annos mille sexcentos
nonaginta octo: vsque ad Messiae uero aduentum & ortum Saluatoris
nostri, annos mille septingentos triginta quinque.

Illud praeterea Lectori ignorare nolumus, regimè populi Hebraei non 63
vnius semper modi fuisse, sed quadruplicè distingui posse formam guber-
nationis eius populi. Primum enim suprema potestas & dominatus pe-
nes Duces fuit, Mo- sen dico & Iosue, per annos 66. nam Mo- sem qua-
draginta annis praefuisse populo uebraeo, sacris litteris testatū est; Iosue
autem

Deut. 29.

autem viginti sex annos ferunt eiusdem populi principatum tenuisse. Deinde fuit penes Iudices, i. ab Othoniele vsque ad Samuelem, per annos trecentos triginta: Adhuc penes Reges, à Saule vsq; ad Sedechiam, per annos quingentos tredecim: Nouissimè fuit penes Pontifices, hoc est, post reditum Hebræorū ex captiuitate Babylonica vsque ad Herodē, per annos quingentos viginti. Hinc si detrahas centū octoginta annos captiuitatū quæ narrantur in libro Iudicū, & captiuitatis Babylonica, itēmq; annos decem interregni post mortē Iosue, vt significatur in libro Iudicum, & apertè traditur à Iosepho, reliquum erit tēpus omne, quod Iudæi principes habuerunt suæ gentis vsque ad Herodem, annorum mille trecentorum & decem. Atque his præmissis & cōstitutis, aggrediamur primam disputationem quæ contra Iudæos tractanda est.

Principatus Iudasus fuit penes Duces annis 66. penes Iudices annis 330. penes Reges 513. penes Pontifices vsque ad Herodem annis 520. Iosephus.

DISPUTATIO contra Iudæos.

Denotari hac prophetia Iacob, certū tempus aduentus Messia, & ex ea concludi euidenter iam pridē venisse Messia.

64 **I**VDÆI qui fuerunt post aduētum Christi, cum à Christianis, qui Messiam venisse, & hunc esse Saluatorem & Dominū nostrum Iesum Christum ostendunt, cum aliis diuinæ Scripturæ testimoniis, tum hoc vaticinio Iacob vehementer vrgerentur atq; premerentur: multiplici tergiuersatione vim huius vaticinij eludere atque effugere conati, varias huius prophetiæ interpretationes cōfinxerunt, quibus apertam rectamque eius sententiam quoquo modo infuscarēt atque peruerterent, has eorum commentitias expositiones volumus hoc loco commemorare, ac refellere breuiter, fideliter, diligenter.

65 Prima Iudæorū interpretatio. Aiunt vocē Hebræā *Sheuerh* quā Latinus Interpres vertit, sceptrū siue virgā, significare hoc loco nō virgam dominationis ac principatus, sed virgam tribulationis & tyrānicæ oppressionis. Vt sit sensus: Non recedet à tribu Iuda vexatio & oppressio, quoad veniat Messias. Verū hāc interpretationē falsam esse, liquet dupliciter: tum q̃ post illud, *Nō auferetur sceptrū de Iuda*, subditur: *Et dux de femore eius*. Ergo loquitur Iacob de virga principatus & dominationis, non autē oppressionis, & vexationis. Quinimò videre licet, omnia quæ Iacob in hac prophetia denuntiat tribui Iuda, esse fausta, prospera, & gloriosa. tum etiam perspicuè falsum est nunquā recessisse à tribu Iuda vexationem & tyrannicā oppressionē vsque ad Messia aduentū: Siquidē ex libris Reg. palām est, fuisse penes tribū Iuda à Dauide vsque ad Sedechiam, per annos ferè quingentos, regalem principatum & imperium, & aliquandiu potentissimum etiam atque florentissimum.

66 Secunda interpretatio: non eum esse huius prophetiæ sensum quem iactant Christiani, sed planè cōtrarium: Neque enim significatur, prin-

cupatum in tribu Iuda nunquam defecturum vsque ad Messiae aduentum, sed illud potius significatur, post aduentum Messiae, nullo tempore deinceps sceptrum Iudae defecturum: adueniens enim Messias restituet tribui Iuda regnum, idque in posterum ita firmabit, ut nunquam deficiat. Sed ista expositione planè corrumpitur ac peruertitur sententia Iacob. Nam ipse ait, *Non deficiet sceptrum, donec veniat Messias*, isti exponunt, Non deficiet, postquam venerit: *donec autem venerit, &, postquam venerit*, valdè diuersa sunt, illud enim respicit futurum Messiae aduentum, hoc autem, iam præteritum.

Rabbi Salomon.

Tertia interpretatio Rabbi Salomonis. Cōcedit iste significari hoc vaticinio, mansurum in tribu Iuda sceptrū, donec veniat Messias, negat tamen venisse adhuc Messiam, quia manet adhuc in tribu Iuda sceptrū & imperium. Sed ubi terrarum aut gentium sceptrum & imperium habet tribus Iuda? Respondet, in his regionibus quæ sunt circa Mediam, Assyriam, Babylonem, & circa montem Cauasum. Hanc opinionem, ut suo tempore à Iudæis vulgò iactatā memorat Origenes initio lib. 4. de Principiis. Sed quem non magis iuuat ridere istius hominis impudentiā & mendacia, quàm cōfutare sententiam? Esto, habeat sceptrum & imperium in illis regionibus tribus Iuda, multisque sæculis habuerit, non propterea tamen non impletum esset vaticiniū Iacob, quippe qui loquitur de principatu & imperio quod trib. Iuda habitura erat in terra promissionis. Id quod planū est ex his quæ subiūgit Iacob de fertilitate terræ quæ sorte obuenerit tribui Iuda in diuisione terræ promissionis.

Sed profectò impudentimū est, minimèq; ferèdū istius Rabbini mendaciū de imperio tribus Iuda in illis regionib. Ex omnibus. n. historiis liquidò cōstat, ex eo tempore quo Iudæi in captiuitatem ducti sunt, siue decē tribus primò, siue deinceps tribus Iuda, semper illas regiones sub alienigenarū regum fuisse imperio. Primū enim fuere sub Assyriorū & Chaldeorū imperio, tū sub Medorū & Persarū, deinde sub Alexandri magni & Græcorū, postea sub Parthorū, ad hæc rursus sub regibus Persarū, hoc autē seculo partim sunt sub imperio Turcarum; partim sub eius qui vulgo appellatur Magnus Sophi, & est Persarum Imperator.

Quarta interpretatio. aiunt, verbum illud *Shiloh* pro quo Latinus 68
1. Reg. 4. Interpres posuit: *Qui mittendus est*: significare urbem Silo, in qua multo tempore fuit arca Domini, & in eadem vrbe primus rex Hebræorum Saul creatus est, & multis post annis inibi rex electus est Hieroboam, qui separauit decem tribus ab imperio regum Iudæ; voluit igitur hanc esse sensum prophetiæ: Non recedet principatus à Iuda, donec veniat Shiloh, id est, donec in Silo vngatur in Regem Saul qui erat ex tribu Benjamin, in quem translatus est principatus ex tribu Iuda. Similiter donec veniat Shiloh, id est, Hieroboam, qui in ea vrbe assumptus est in regnum decem tribuum.

Sedenim istam expositionē falsam esse, multis argumentis conuincitur. Principiò, destruunt isti rectam verborum prophetiæ constructionem. Iacob. n. dixit nō defuturū sceptrū, donec veniat Shiloh, quod nō potest

potest intelligi de ciuitate, interpretari autē donec Saul aut Hieroboā assumantur in reges in ciuitate Silo, non est aliud quā ex suo sensu nouam sententiam adiicere prophetiæ Iacob. Quid quod falsum est, Saulem & Hieroboam creatos esse reges in Silo? Siquidem Saulem creatum esse regem in Masphat, Hieroboam verò in Sichem, apertis verbis traditur in 1. Reg. cap. 10. & in 3. lib. cap. 12. Quomodo praterea quadrat in Saulē & Hieroboā quod sequitur: *Et ipse erit expectatio gentium?* Deniq; quod ab istis dicitur, ad Saulē trāslatum fuisse imperiū ex tribu Iuda, & tunc yerē sceptrū Iuda defecisse, perspicuē falsum est: Tū quia proximē ante Saulē principatus Hebræi populi fuit penes Samuelem & Heli, aliōsque iudices qui nō fuerunt ex tribu Iuda: tū etiā quia post Saulem, tantū abest vt defecerit sceptrum in tribu Iuda, vt maximē tunc imperium in ea tribu fundatum sit per Dauidem qui successit Sauli, firmatūque sit in posteris Dauidis per annos fermē quingentos.

- 69 Quinta interpretatio quæ cēsetur probabilior cæteris, per illud, *Qui mittendus est*, non significatum esse Messiam, sed Nabuchodonosor Regem Chaldæorum, quem missum esse à Deo ad punienda scelera Iudæorum apertē prodiderunt Hieremias & Ezechiel. Volunt igitur hūc esse verum germanūque huius prophetiæ sensum: Habebit tribus Iuda regale imperium, donec veniet rex Nabuchodonosor: is enim regale imperium ademittit tribui Iuda, capto, effossisque oculis, ducto Babylonem rege Sedechia, post quem nullus deinde posterorū Dauidis, aut ex tribu Iuda regnauit apud Iudæos.

Hierem. 25.
27. 36. 50. 51.
Ezech. 26.
4. Reg. 25. 26.

Atque hac etiam ratione vaticinium hoc Iulianum Apostatam & hostem Christianorum intellexisse ex verbis quæ commemorat Cyrillus Alexandrinus lib. 8. eorum decem quos aduersus illum conscripsit, licet intelligere, quæ sic habent: Quod non deficiat princeps de Iuda, neque dux de femoribus eius, non de Messia vel de Iesu dictū est, sed de regno Dauidis, quod cessasse constat in Sedechia, nouissimo posterorum Dauidis rege Iudæorum.

Iulianus
Apostata.
Cyrillus.
Alexandrinus.

- 70 Verūtamenē procul verò hāc esse interpretationē, eo maximē patet argumēto, quod nullo modo cōpetit in regē Nabuchodonosor, id quod proximē Iacob subiecit: *Et ipse erit expectatio gentiū*: tantū. n. abest vt eū Gentes desiderauerint, & expectauerint, vt tanquā infensissimū hostem & tyrannum crudelissimū vehementer oderint, cuiusque calamitatibus, infortuniis & exitio incredibiliter lætatz sint, quemadmodū significat Isaias cap. 14. Quanquam autem Deus miserit Nabuchodonosor ad castigandos Iudæos, solus tamen Messias simpliciter & præcisē nominatur in Scriptura Missus vel mittendus neq; id nomen in aliū quempiam dicitur, nedū in istum regē impiū, quē scilicet Azarias apud Daniele cap. 3. appellat iniustissimū & pessimum vltra omnem terram.

- 71 Sexta Interpretatio. Aiunt quidā vaticiniū hoc pertinere ad Messia, & ad perpetuitatem principatus in tribu Iuda vsque ad Messie aduentū, verū dicunt non esse prophetiam, vt vocant, prædestinationis, id est, absolutē certā & omnino implendam, sed esse prophetiam cōditionalem

nalem, quales sunt multæ cōtinentes Dei promissiones aut cōminationes, quæ non simpliciter & omnino impleri debent, sed sub cōditione, quæ si abest, destinatum non habent exitum. Promiserat Deus Iudæis æternā terræ Chanaam possessionē & habitationē, sed sub ea tamen cōditione, si vicissim ipsi pietatem & iustitiā colerēt, legemq; Dei custodirent: quod ipsi quia nō præstiterunt, propterea diuini promissi participes nō sunt facti. Similiter igitur Deus per Iacob promisit tribui Iuda principatū vsq; ad Messiz aduentū; nō tamen absolutæ, sed sub cōditione, si à Dei cultu & obseruātia diuinæ legis nō recederet, quod quia secus euenit, idcirco minimè peruenit ad effectū hoc Dei promissum.

Esa. 7.
Matth. 1.
Micha. 5.
Luc. 1.
Matth. 1.

At enim duo faciunt cōtra hanc expositionem: tum quod prophetiæ conditionales vel expressam habent illā cōditionem, vel ex aliis diuinę Scripturæ locis ea cōditio elici potest & cognosci: at vaticiniū hoc Iacob neq; conditionem habet vllā, neque quod ea intelligi debeat conditionaliter, vsq; iam in sacris literis significatur. Dicere igitur, non esse prophetiam absolutā, est temere loqui, & pro suo arbitrio fingere quod sibi placeat. Accedit, quod sicut prophetiæ de aduentu Messiz fuerunt absolutæ, & vt dicunt, prædestinationis, sic etiā prophetiæ omnes quæ denotabant varias circumstācias aduentus Messiz: exempli gratiā, quod esset futurus Messias ex semine Abrahę, & ex stirpe Dauidis esse generandus, quod eum Virgo esset paritura, quod nalciturus esset in Bethlehem. Quemadmodum igitur hæc prophetiæ fuerunt absolutæ, nō autem conditionales, sic etiam hæc prophetia censenda est quæ tempus Messiz aduentus ex defectu principatus in tribu Iuda cognosci voluit.

Dan. 9.

Nam licet Iacob non expressè dicat principatum in Iuda tunc defecturum, cum veniet Messias, perspicuè tamen significat, si quando contingat deficere principatum in Iuda, tunc certissimè aduentum Messiz expectari oportere. Nam si non deficiet donec veniat Messias, ergo cum iam defecerit, necesse est iam venisse Messiam. Quod si hoc vaticinium de tempore aduentus Messiz non est absolutum, sed conditionale; consimili profectò ratione nobilis illa prophetia Danielis de tempore aduentus Messiz; septuaginta hedomadis denotato ac definito, non absoluta, sed conditionalis fuerit.

DISPUTATIO CVM CHRISTIANIS

Doctōribus, quemadmodū veritas huius prophetiæ cum ipso euentu, rerūque successu congruat atque consentiat.

ISCVSSIS ætque profligatis Iudæorum commentitiis interpretationibus, alterum & quidem grauius ac difficilius cum Christianis Doctōribus subeundum est certamen. Est enim valdè operosum & arduum liquidò ostendere, quemadmodum prophetiæ huius veritati euentus & res ipsa planè responderit. Hac in re plu

re plurimi maximique viri vehementer laborarunt ac defudarunt, quorū tamen omnium vix vnum reperies (vt ex hac nostra disputatione. Lector intelliget) qui scopum, veritatis attigerit; multos autem videre licet qui ab eo longissimè aberrauerint. Summa difficultatis huius in eo versatur, quòd populus Hebræus statim post egressum ex Aegypto & legē à Deo acceptam, principes gentis suę habere cœpit, dissimili tamen, diuersis temporibus, principatu. Nam primi principes eius populi, fuere duces, Mo- sen dico & Iosue, qui summo cum imperio ei populo præfuerunt per an- nos sexaginta sex; quorum neuter fuit ex tribu Iuda, sed Moses ex tribu Leui, Iosue autem ex tribu Ephraim.

73 Deinde principatus fuit penes Iudices vsque ad Saulem primum re- gem per annos plus trecentos: toto autem eo tempore de tam multis, id est, quindecim iudicibus, duo tantum fuerunt ex tribu Iuda, Othoniel & Abesam, per annos septem & quadraginta principatu defuncti. Post hæc imperium fuit penes Reges quorum primus fuit Saul ex tribu Beniamin: 1 Reg. 10.
2. Reg. 2 post quem rex creatus est Dauid ex tribu Iuda, in qua tribu mansit rega- lis principatus penes Dauidis posteros vsque ad captiuitatem Babylo- nicam, per annos quadringentos septuaginta tres. Post reuerfionem autem Hebræorum ex captiuitate Babylo-nica in patriam suam, vsque ad Hero- dem, per annos quingentos viginti summus Iudæorum principatus in manu fuit Pontificum qui erant de tribu Leui. Nam quod scripsit Iusti- nus libro trigésimo sexto, Iudæorum eosdem esse reges & sacerdotes, ad hoc tempus tantum pertinet.

74 Ex hac igitur breui narratione apparet, cum principatus Iudæorum ab egressu eorum ex Aegypto vsque ad Herodem steterit annos mille quin- gentos, ex toto eo tempore annos duntaxat quingentos viginti principa- tum habuisse tribum Iuda: Ergo ante Dauidem principatus Iudaicus ex- tra tribum Iuda fuit per annos quadringentos; post reuerfionem autem ex captiuitate, fuit etiam extra tribum Iuda, præter vnum Zorobabel, quantum ex sacris litteris potest intelligi, & fuit penes tribum Leui per annos plus quingentos vsque ad Herodem & ad Messæ aduentum; quo- modo igitur constare potest veritas huius vaticinij; quo significatur fu- turum in tribu Iuda principatum vsque ad Messæ aduentum? Hic nodus valdè torfit viros doctos, qui nullum non mouerunt lapidem, vt com- modam eius soluendi rationem aliquam inirent. Varias igitur adhibuerūt vias & rationes, quibus explicarent propositam difficultatem, & veritatē huius vaticinij aptè cum euentu componere atque concordare possent: quas nos ad præsens exponemus diligenter, & expendemus.

75 Prima est sententia Eusebij Cæsariensis libro octauo de Demonstra- tione Euangelica, & Diodori Tarsensis, vt citatur in Catena in Genesim. Eusebius.
Diodorus. Arbitrantur isti Iacob non significare hac prophetia imperium populi Hebræi futurum penes tribum Iuda vsque ad Messæ aduentum, sed illud tantum indicasse, tribum Iuda comparatam cum alijs tribubus, fore sem- per illis dignitate & honore præstantiorem, etiam tunc cum erat penes a- lias tribus principatus.

Comm. in Gen. Tom. 4.

k k k k k

Idem significat Hugo Sancti Victoris in annotationibus in Genesim super hunc locum, ita scribens. *Non auferetur sceptrum*, id est, dominium quoddam; sicut quod prima tribus Iuda intrauit mare rubrum, & prima obrulit oblationem in deserto, ubi constructum est Tabernaculum, & & huiusmodi alia quæpiam parua prælatio. *Donec veniat, qui mittendus est*; in Hebræo est donec veniat Silo, ubi Saul à Samuele inunctus est in Regem. Et est sensus, Vtique ad Saulem & post eum habebit Iuda principatum, quia eripuit Ioseph de manibus fratrum suorum. Sic Hugo.

Verum hæc sententia non est probabilis: nam illud vocabulum, *sceptrum* vel, ut Hebræa sonat, virga regia, & ut verterunt lxx. Princeps, & illa vox *dux*, vel ut significant Hebræa, legislator, manifestè denotant summam principatus & imperij potestatem. Neque illud rationi cõsentaneum est, si supremum imperium diu fuerit continuatum in alia tribu, non fuisse eam, quo tempore principatu potiebatur, ceteris nobiliorem & honoratorem: supremus enim principatus longo tempore continuatus in aliqua familia, facit eam multo nobiliorem cæteris quæ eo principatu carent. Quis igitur dubitet credere, cum post reuersionem Hebræorum ex captiuitate Babylonica, per annos plus quingentos, Pontifices qui erant de tribu Leui, summum imperium obtinuerint, & plerique regalem maiestatem simul cum dignitate pontificia coniunctam habuerint, fuisse apud Hebræos eo tempore tribum Leui omnium nobilissimam atque honoratissimam?

Cyillus.

Alexandrinus.

Altera sententia Beati Cyrilli in lib. 8. aduersus Iulianum Apostatam. 75 Negat Cyrillus post captiuitatem Babylonicam defecisse sceptrum & principatum in tribu Iuda, quinimò putat, statim ut Iudæi reuersi sunt ex Babylonica captiuitate, principem eorum fuisse Zorobabelé qui erat de tribu Iuda, ut apud Esdram & Zachariam videre licet: eumque principatum deinceps in posteris eius usque ad Herodem esse perpetuum.

Sed pace tanti viri dictum sit, non videtur verum quod sumit. Nullus enim posterorum Zorobabelis summum habuisse principatum apud Iudæos legitur, vel in sacris literis, vel in historijs Iosephi: sed contra legitur, fuisse id temporis imperiū eius populi penes Pontifices, qui erant de tribu Leui. Quid quod Cyrillo aduersari videtur Hieremias cap. 22. quippe qui prædixit nullum Iechoniæ posterorum (fuit autem Zorobabel nepos Iechoniæ) potestatem habiturum in Iuda. Hæc sunt verba Hieremias de Iechonia: *Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur, nec enim erit de semine eius vir, qui sedeat super solium David, & potestatem habeat ultra in Iuda*. Verum ut daremus Cyrillo, à Dauide usque ad Herodem fuisse principatum in tribu Iuda, non propterea tamen omnino expedita esset difficultas proposita: Quid enim Cyrillus diceret de eo tempore quo principatus Hebræorum ab egressu eorum ex Aegypto usque ad Dauidem fuit penes alias tribus per annos fermè quadringentos, ut suprà diximus?

Lirani.

Thostatus.

Carthusianus.

Tertia sententia Lyrani, Toftati, & Carthusiani hoc loco, quam alij 76 permulti sequuntur. Negant isti etiam post reditum Iudæorum ex captiuitate

uitate Babylonica tribum Iuda omnino perdidisse sceptrū, & imperium. Nam licet tunc principatus fuisse videatur penes Pontifices, ipsi tamen Pontifices paterno quidem genere erant ex tribu Leui, sed materno erant ex tribu Iuda: propter nobilitatem enim harum duarum tribuum mutua inter illas miscebantur, & iungebantur connubia. Id quod planum fit exemplo Aaronis, qui primus fuit Pontifex: is enim duxit Elisabeth uxorem, filiam Aminadab principis tribus Iuda, ut habes in libro Exodi capite sexto, & posteriori libro Paralipomenon traditur Iosabeth filiam Ioram Regis Iuda, uxorem fuisse Ioiadæ pontificis. Ergo principatus Iudæus, etiam quo tempore fuit penes Pontifices, fuit aliqua ex parte penes tribum Iuda, ex qua illi Pontifices genus trahebant maternum.

77 Sed hæc opinio facilem habet confutationem. Primum, etsi aliquando Pontifices uxores ex tribu Iuda duxerint, semper tamen, aut plurimum duxisse eos, nec isti ostendunt, cum probare tamen deberent, nec sanè ostendi potest; quin contra solitum fieri, ut ex sua tribu, quæ nobilissima erat, propter imperium uxores acciperent Pontifices, credibilis videtur. Sed esto, semper aut plerumque Pontifices uxores ex tribu Leui duxerint, non propterea tamen difficultas tollitur: quippe secundum hanc prophetiam sceptrum fore prædicitur penes tribum Iuda; apud Iudæos autem nemo censebatur huius aut illius tribus esse propter genus maternum, sed tantummodò propter paternum, quapropter genealogiæ illorum nonnisi per genus paternum contexebantur.

78 Nam si secus esset, ratio illa B. Pauli qua in epistola ad Hebræos cap. 2. Paral. 22. 7. argumetur, Christum Dominum non fuisse sacerdotem ex tribu Leui, & secundum ordinem Aaron, quia Christus fuit ex tribu Iuda, ex qua nullus unquam sacerdotio functus est; hæc, inquam, Pauli ratio infirma esset: Namque sic ei occurrere posset, matrem Domini nostri fuisse quidem ex tribu Iuda paterno genere, sed materno ex tribu Leui, & idcirco Christum participem fuisse utriusque tribus, & in utraque tribu censi posse. Sed illud meo iudicio aduersus istius sententiæ sectatores non parum valet. Fatentur isti sceptrum fuisse penes Pontifices, qui paterno genere, id est, simpliciter erant ex tribu Leui, materno autem, id est, secundum quid ex tribu Iuda: ergo sceptrum, & imperium toto eo tempore nonnisi secundum quid fuit penes tribum Iuda, simpliciter autem, & propriè fuit penes tribum Leui. Ex quo rectè concluderetur, prophetiam hanc Iacob, vel magis, vel æquè saltem pertinuisse ad tribum Leui, quàm ad tribum Iuda.

Nonnulli ætatis nostræ, viri sanè docti, & clari nominis scriptores, putauerunt, & scriptis prodiderunt, Machabæos, Iudam dico, Ionatham, & Simonem eiusque posteros, qui principatum summum in populo Iudæico usque ad Herodem obtinuerunt, etiam paterno genere fuisse de tribu Iuda. Rectè enim illi pro sua prudentia, & doctrina animaduertunt, si Machabæi genus tantum maternum duxissent ex tribu Iuda, id nequaquam facere, ut principatus tunc fuisse dicatur penes tribum Iuda, sicut nos paulò antè ostendimus. Quod autè illi paterno genere fuerint ex tribu

*Genebr in
Chronologia
ubi de Ma-
chab.*

Iuda, duplici argumento persuadere volunt, primò, auctoritate B. Cyrilli, qui libro octauo aduersus Iulianum affirmat principatum Iudaicum etià post captiuitatem Babylonicam permanfisse in pofteris Zorobabelis, & Dauidis, vsque ad Herodem. Sed ego hanc Cyrilli opinionem paulo fuprà, validè (vt opinor) confutauì.

An Machabæi paternum genus ex tribu Iuda duxerint

Tum id maximè probare contendunt ex quibusdam verbis quæ sunt in priore libro Machabæorum sub finem quinti capitis, vbi agitur de quibusdam Iudæis, qui inconsultè, ac temerè inito cum hostibus confictu ceciderant. Et subditur: *Illi autem non erant de semine virorum illorum per quos salus facta est in Israel. Et viri Iudæ magnificati sunt valde in conspectu omnis Israel, & gentium omnium vbi audiebatur nomen eorum.* Illud, *Et viri Iudæ*, secundùm illos haud dubiè significat viros ex tribu Iuda, nec alios sanè, aut certè potissimùm, Iudæ & fratres eius: erāt igitur illi de tribu Iuda.

Sed non est hoc firmum argumentum: tum quia altera lectio eius loci sic habet: *Et vir Iudas, & fratres eius magnificati sunt.* &c. tum verò quia etiam secundùm eam lectionem nihil locus hic adiuuat eorum sententiam, significatur enim illis verbis, *Viri Iudæ*, id est, qui sequebantur ducem eius belli Iudam, milites scilicet, & comites: atque adiutores eius in eo bello; significatur, inquā, eos viros, qui cū Iudam militabāt, propter egregia ab illis patrata facinora esse apud omnes magnificatos, & celebratos.

Machabæi non iure hereditatis, sed per electionem populi & ad tempus principatum acceperunt.

Enimuerò principatum Iudaicum non abuenisse Machabæis iure hæreditario, quasi ipsi essent de tribu Iudæ & ex Dauidis stirpe, sed delatum eis fuisse per electionem populi, nec simpliciter, sed quoad surgeret propheta, qui ex Dei sententia doceret quid factò opus esset, apertis verbis traditur in priore libro Machabæorum, in cuius cap. 9. sic est: *Et congregati sunt omnes amici Iudæ, & dixerunt Ionathæ, Nunc te hodie eligimus esse nobis in principem, & ducem ad bellandum bellum nostrum.* Et in capite 14. eiusdem libri sic legitur: *Iudæi, & sacerdotes consenserunt Simonem esse ducem suum, & summum Sacerdotem in æternū, donec surgat propheta fidelis.*

B. Hieronymus.

Certè Beatus Hieronymus super caput. 21. Ezechielis non semel asseruerant ait regnum Iudæ, & Dauidis omnino finitum esse in Rege Sedechia, qui fuit vltimus ante captiuitatem Babylonicam, nec vltra fuisse: nā quamuis postea Machabæorum posterì, & regnum, & pontificatum obtinuerint; non tamen ipsis iure debitum fuisse, nec in ipsis locum habuisse prophetiam illam Iacob, *Non auferetur sceptrum de Iudæ.* Non sum nescius, eundem Hieronymum super primum caput Sophoniæ scriptum reliquisse, vsque ad tempus passionis & mortis Domini nostri perseuerasse Reges Iudæ de stirpe Dauid, secundùm illam prophetiam Iacob: *Non deficiet princeps de Iudæ, nec dux de femoribus eius, donec veniat cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium.* Verùm quod eo loco dixit Hieronymus & obiter, & in tropologica expositione, & ex aliorum fortasse, vt plerumque solet, sensu, non valdè curandum est: præsertim cū id manifestè sit falsum. Nemo enim est, qui nesciat, multo ante passionem Domini, id est, per annos septuaginta, principatum Iudaicum esse ad alienigenas, quorum primus Herodes fuit, translatum.

Quod

- 81 Quod autem Machabæi paterno genere fuerint de tribu Leui, non de tribu Iuda, vt supradictis auctoribus visum est, adeo perspicuis verbis docet sacra Scriptura, vt neminem, qui animum modò aduertat ad eius verba, negaturum putem. Loquens in priore libro Machabæorum sub initiũ secundũ capitis de Mathathia, qui pater fuit Machabæorum, eiũque genus indicans, sic ait: *In diebus illis surrexit Mathathias filius Ioannis filij Simeonis, sacerdos ex filiis Ioarim*: id est, ex vice, & familia Ioarim, quæ inter viginti quatuor familias posterorum Aaronis, sorte prima exiit, vt habes 1. Paralip. ca. 24. & Iosephus idem narrans lib. 12. Antiquitatum, dicit eum fuisse sacerdotem ex vice Ioaribi.

Machabaospaternum genus ex tribu Leui traxisse docet Scriptura.

Ioseph.

Deinde B. Paulus, vt paulò suprà diximus, simpliciter ait, nullum vnquam de tribu Iuda seruisse altari: ex quo argumentatur, Dominum nostrum, qui fuit ex tribu Iuda, non fuisse sacerdotem secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. Et quia Deus in lib. Num. & alibi, grauissimis verbis, quin etiam pœnis vetuerat quenquam ministeria sacerdotum tractare, qui non esset ex tribu Leui, & semine Aaron, propterea non modò vetitum, illicitum & inauditum erat apud Iudæos, esse aliquem ex alia tribu, quàm Leui, vel Pontificem, vel etiam sacerdotem, vt id munus vel tractare, impium & execrandum haberetur, & nonnunquam miris à Deo prodigiis editis seuerissimè vindicatum esset, vt ostendunt exempla Dathan, & Abiron, & Ozia Regis Iuda.

Hebr. 7.

Pf. 109.

*Num 16
2. Paral. 26.*

- 82 Quarta sententia. Quidam aiunt, illud vocabulum *sheneth*, quod Latinus interpretès vertit, sceptrum, alij virgam, nonnunquam in sacris literis significare tribum siue familiam: quod Oleaster probat ex illis verbis psalmi 70. *Tribum Ephraim non elegit, sed elegit tribum Iuda*. Vbi pro illa voce (tribum) Hebraicè est *sheneth*: hac igitur significatione eam vocem esse positam hoc loco: vt sensus prophetiæ sit: Non auferetur tribus Iuda, id est, Permanebit vsque ad Messiam.

Oleast.

Sed contra hanc interpretationem facit communis sensus Hebræorũ, & Patrum, paraphrasis item Chaldaica, translatio Septuaginta, & ferè omnes versiones, quæ vocabulo imperij, sceptri, regni, principatus, regalis virgæ, eam vocem expresserunt. Deinde secundum istam expositionem, Iacob nihil dixisset eximiũ, aut singulare de tribu Iuda, sed quod in alias quoque tribus communiter, & æquè conueniat. nam (vt de aliis taceam) certè tribus Leui vsque ad Domini nostri aduentum, non secus quàm tribus Iuda permanfit.

- 83 Quinta sententia Pauli Burgenfis hoc loco, Galarini libr. 4. de Arcanis fidei, Ioannis Annij in Breviario temporum Philonis, & Ioannis Lucidi in libro de Emendatione temporum, vbi agit de vita Christi. Affirmant isti, Moysen Dei iussu, vt proditum est Numerorum 11. instituisse Senatum quendam siue Collegium septuaginta virorum, quos delegit omnes ex tribu Iuda: & hoc collegiũ vocant isti, Sanedrin, penes quod erat summa potestas, & auctoritas circa ea quæ spectabant ad legem Moyfi, siue moralia essent illa, siue cæremonialia, siue iudicialia. illi callebant, & apud se tenebant interiorem sublimiorẽque intelligentiam Scripturæ, quam

*Burgen.
Galar.
Annij.
Lucidus.*

vocabát Cabala, quod verbum significat Receptionem, quodd ea doctrina non per publicam disciplinam, & scripta acciperetur, sed per secretam traditionem spectatis probatisque auditoribus commendaretur.

Io. Mirandul.

Ioannes Mirandulanus, ait tale fuisse illud Collegium, quale est in Ecclesia Collegium Cardinalium, eosque viros appellari solitos in sacris literis seniores, quorum traditiones, & præcepta Iudæi summa obseruantia reuerbantur, & custodiebant. de his intelligi volunt, quod est in Psal. 81. *Deus stetit in synagoga eorum, &c.* & rursus: *Ego dixi, Dii estis, & filij Excelsi omnes.* De hoc igitur Senatu qui totus, vt diximus, erat de tribu Iuda, censent isti prophetiam hanc Iacob esse intelligendam: Siquidem penes huc Senatum mansit suprema potestas vsque ad Herodem, qui paulò ante Christi ortum omnem ei senatui auctoritatem, ac potestatem ademit.

Sed in hac opinione multa sunt animaduersione & castigatione digna. Principiò, deberet isti ostendere ex sacra Scriptura, vel probatis historiis, talem fuisse vnquam in populo Hebræo Senatum, qualem ipsi depingunt, & permanisse eum vsque ad Herodem. Certè apud Iosephum diligentissimum, & curiosissimum Iudaicarum rerum scriptorem, mirum de isto Senatu silentium est: nec Philo quicquam prodidit; nam illud Breviarium temporum, non veri Philonis fuit, sed Philonis Anniani, id est, vel ab ipso Annio, vel ab alio quopiam confictum, vt à nobis demonstratum est lib. 12. Commentariorum nostrorum in Daniele, quæst. 1.

Verum demus istis, talem fuisse aliquando senatum in populo Hebræo: 85 illud tamen non est eis concedendum, illum Senatum fuisse totum ex hominibus tribus Iuda. nam nec hoc isti probant, nec est sanè probabile: quin magis credibile est, si talis fuisset Senatus, eum non ex vna tribu Iuda, sed ex omnibus fuisse delectum atque conflatum; quo scilicet cunctis tribubus satisfaceret, vt omnium ratione habita, iudicia, & decreta illius Senatus propensius, ac libentius omnes amplecterentur. Sic enim non semel apud Hebræos esse factum, replicantem sacros annales, facile est intelligere. Quotiescunque enim ex vsu illius populi fuit, certum aliquem numerum virorum prudentium & proborum deligere, vel ad res ciuiles prudenter tractandas & administrandas, vel ad grauissimum aliquod negocium, & ad publicum bonum spectans expedire, & rectè conficiendum, semper fuisse eos viros legimus non ex vna aliqua tribu, sed ex omnibus electos.

Huius rei aliquot sunt in sacris literis exempla. Primum Exodi cap. 18. vbi narratur, Moſen ex consilio soceri sui Iethro constituisse super populum principes, & iudices ex toto Israele. Alterum exemplum Numerorum cap. 13. de duodecim exploratoribus missis à Moſe ad speculandam terram Chanaan, ex qualibet tribu vno eorum delecto. Tertium exemplum narratur ab Aristea, Iosepho, & Eusebio de duobus & septuaginta interpretibus sacræ Scripturæ, quos rogatu Philadelphi Regis Ægypti misit Eleazarus Iudæorum Pontifex, senos ex qualibet tribu omnium sapientissimos diligendo, ad conuertenda sacra Biblia ex Hebræo sermone in Græcum: nec vsquam legitur in sacris libris tales aliquos septuaginta viros ex vna tantum tribu fuisse delectos. Nam quod isti proferunt ex lib.

lib. Numero. de illis septuaginta senibus quos delegit Moses, eorum opinionioni minimè suffragatur, quin potius refragatur. Deus enim iussit illos septuaginta viros elegi de senibus Israel. Audis, de senibus Israel, non autem de senibus Iuda? Vocabulo enim Israel, antequam decem tribus sparentur à Iuda, vniuersus populus Hebræus significabatur.

86 Quid multa? liberaliter cum istis agam; fuerit sanè iste senatus in populo Hebræo vsque ad Herodis tempora, fueritque vniuersus ex tribu Iuda: non propterea tamen proposita difficultas circa hanc prophetiam exhaustitur. Siquidem Iacob loquitur de sceptro, & suprema potestate atque imperio, tale autem sceptrum, & imperium nō erat in isto Senatu, sed vel in Duce, vel in Iudice, vel in Rege, vel in Pontifice, penes quos in diuersis temporibus fuit summus Hebræi populi principatus. Illi enim septuaginta viri, erant tanquam consiliarij Principis, & vt iudices populi, nec penes illos, sed penes Principem erat sceptrum & imperium. Similiter nempe, vt in regno Galliæ, sub Rege Galliæ est, quod vulgo appellat, Parlamentum: & in regno Hispaniæ sub rege est, quod vulgo appellant Concilium Regium seu Concilium status: & Romæ, atque in Ecclesia sub ipso Papa est Concilium Cardinalium, & olim apud Romanos erat Senatus, tempore Imperatorum.

Sexta opinio Caietani hoc loco. Caietanus tractans hanc ipsam quam in manibus habemus quæstionem, ad hunc modum scribit: (volo enim propria eius verba adscribere, quo planius & certiùs eius sententiam lector intelligat) Discurre, inquit, & discute, Nouitæ, expositiones omnes tã Hebræorum, quàm aliorum, & reperiēs nullã quadrare verbis illis Iacob: *Non auferetur virga de Iuda*, nisi hanc meam, hoc est, [Non auferetur penitus principatus de tribu Iuda, donec veniat Messias.] Ablatus sanè fuit antea, sed non penitus: impeditus est ad tempus principatus eius, sed non totaliter desijt, siquidē remansit semper certitudo Messie nascituri de tribu Iuda, ad differentiam reliquarum tribuum, quod in reliquis tribubus potuit omnino deficere principatus, ita quod nunquam ampliùs recuperaretur: in tribu autem Iuda quicumque & quotcunque acciderunt defectus principatus, siue Regalis, siue Ducalis, certa tamen erat spes principatum esse reddendum tribui Iuda.

Illud autem: *Donec veniat Messias*; non est sic accipiendum, quasi post Messie aduentum defecturus sit principatus Iuda, immò tum maximè firmandus erat & perpetuandus in æternum. Verùm satis fuit tollere id quod poterat esse ambiguum: non enim poterat esse dubium, an regnum Messie futurum esset æternum, sed an principatus Iudaicus vsque ad Messie aduentum futurus esset perpetuus: & ad hoc tollendum dubium prædixit Iacob, quamuis imperium Iuda non esset confirmandũ vsque ad Messiam, non esse tamen penitus auferendum, sed certissima expectatione expectandum esse, vsquequod ex muliere tribus Iuda, nasceretur filius qui redimeret regnum Israel. Libra cæteras expositiones, & inuenies in illis multa falsa permista, & multa voluntariè & gratis dicta, huic autem nostræ nullum occurrit offendiculum, & propterea præpono illam cæteris.

Atque

Caietanus.

Atque hæc quidem Caietanus, cuius opinionis hæc est summa, dupliciter potuisse auferri sceptrum de tribu Iuda, vel secundum actum ad tempus, vel omnino sine vlla spe iterum aliquando ipsum recuperandi: priori modo negari non posse aliquando defecisse sceptrum Iuda; sed posteriori modo nequaquam defecisse: semper enim mansisse in tribu Iuda certissimam spem nasciturum ex ea tribu Messiam, qui principatum eius repararet ac firmaret in æternum.

Refutatio Caietani.

Verùm hæc sententia Caietani, si rectè pensetur, parvam aut potius nullam habere probabilitatem reperietur. primum enim dubitari non potest quin Iacob locutus sit de principatu & imperio Iuda terreno & temporali, non autem de spirituali, siquidem potestas verè spiritualis nunquàm fuit in populo Hebræo: neque enim lex Moïsi, nec sacerdotium Aaronicum, nec sacrificia, ceteræque legales cæremoniæ vim habuere producendi vllum spiritualem effectum; ut ex illa disputatione quam tractat Beatus Paulus in Epist. ad Hebræos, perspicuè licet cognoscere. Et ut fuesit talis potestas spiritualis in populo Hebræo, ea tamen non fuit in tribu Iuda, sed in tribu Leui, penes quam solum erat sacerdotium & Pontificatus. Maneat igitur, Iacob esse locutum de terreno & temporali principatu Iuda. Talem autem principatum post captiuitatem Babylonicam omnino perdidit tribus Iuda, tam scilicet quantum ad actum, quàm etiam quantum ad spem recuperandi, nunquàm enim postea principatum recuperauit. Nā Messias cum venit, non reparauit terrenum & temporale regnum Iuda aut Dauidis, sed fundauit & firmauit spirituale, nempe Dominus ipse testificatus est regnum suum non esse de hoc mundo, & Hier. 22. cap. prædixerat, neminem futurum ex semine Iechoniæ qui ampliùs regnaret & potestatem haberet in Iuda, videlicet temporalem & terrenam. *Dominum* autem nostrum fuisse de stirpe Iechoniæ, non sinit nos dubitare genealogia eius quam descripsit Matthæus.

*Ioan. 18.**Matth. 1.*

Illud præterea valdè officit sententiæ Caietani, quòd secundum eam, iacere videretur causa Christianorum, & contumacia Iudæorum exultaret ac triumpharet. Etenim argumentatio qua Patres omnes vsi sunt ad conuincendos Iudæos de aduentu Messie ex hoc vaticinio Iacob contexta, infirmissima esset ac planè nulla. Sic enim illi argumentantur: Iacob vaticinatus est non defecturum principatum Iuda donec veniret Messias; sed defecit tempore Herodis, quo tempore natus est Iesus; iam igitur venit Messias; nec is alius fuit quàm Dominus Iesus. Hanc Iudæi argumentationem facile, secundum Caietani expositionem eluderent: dicerent enim, tempore Herodis defecisse principatum Iuda quantum ad actum, sed non quantum ad spem recuperandi: expectari enim ab ipsis adhuc Messie aduentum, qui principatum Iuda non solum reparabit, sed multo maxime amplificabit. Non igitur ex defectu imperij Iudaici qui contigit tempore Herodis & Domini nostri, conuinci posset iam venisse Messiam.

Adijce, quòd Caietanus non satisfacit difficultati quantum ad illos quadringentos annos ab egressu ex Ægypto vsq; ad Dauidem, qui principatum fundauit in tribu Iuda. Per illos enim annos principatus non fuit penes tribum

tribum Iuda, sed penes alias tribus: quocirca non potest dici quod ait Caietanus, eam tamen si perdidit, principatum quantum ad actum non tamen perdidisse, quantum ad spem recuperandi.

90 Septima opinio Melchioris Cani lib. 2. de locis theologicis, c. 11. in solutione quarti argumenti. Cum tres de supradictis opinionibus eo loci breuiter commemorasset Canus, ex suo sensu subdit hoc: Nos, inquit, quibus consilium est alienas expositiones non inimicè aut insectari, aut repellere, faciliùs hunc nodum expediemus, si ex primo Machabæorum libro intelligemus, populum Iudæorum ducatum Machabæis tradidisse non tanquam proprium & hæreditarium, sed ad legem depositi conseruandum, ut videlicet Israeliticam plebem interea tuerentur, donec surgeret propheta fidelis qui eos instrueret, vel quem de tribu Iuda venturum expectabant: qua ex re sceptrum de tribu Iuda non auferebatur, & præsertim quòd ipsa quoque tribus Iuda in hoc populi conditum & sententiam à principio saltem creditur consensisse. Ita Canus.

Melchior Canus.

91 Verùm hæc opinio siue coniectura, multiplici patet confutationi. Primum Canus, fortasse nolens, delabitur in opinionem Caietani à nobis paulò suprà confutatam: cogitur enim dicere quod ille dixit, tribum Iuda perdidisse principatam multis sæculis ante Messie aduentum; perdidisse se, inquam, quantum ad actum siue quantum ad vsum; non tamen perdidisse quantum ad proprietatē & ius, siue, ut ille dixit, quantum ad certam spem iterum recuperandi. Ergo secundum expositionē Cani, nō posset hac prophetia Iacob perueniri contra Iudeos iam venisse Messiam propter defectum principatus in tribu Iuda: diceretur enim, perdidisse tribum Iuda iam pridem principatum quantum ad actum siue vsum; retinere tamen ipsum quantum ad ius & proprietatem quæ in aduentu Messie reducatur ad actum.

Præterea quid Canus dicet de Pontificibus qui ante Machabæos summum in populo Iudaico principatum post reditum ex captiuitate Babylonica obtinuerunt? neque enim probare potest, illis fuisse delatum communi eius populi consensu. Vnde porro enotuit Cano, tribum Iuda consensisse in electionem Machabæorum ad imperium? Iam verò cum per quadringentos annos ante Dauidem principatus Iudaicus fuerit penes Duces & Iudices ex alijs tribus, quomodo ad explicandam hanc difficultatem interpretatio Cani valere potest?

Denique, ut dixi, ex hac prophetia non posset ostendi, tempore Herodis, quo natus est Dominus, venturum fuisse Messiam, & hunc fuisse Saluatorem nostrum, in quo vno vaticinium hoc Iacob, sicut omnia aliorum vatum oracula, completum fuerit, quia nimirum tunc principatus Iudaicus defecit translatus ad alienigenas. Nam vel intelligitur defecisse quantum ad actum & vsum, & hoc non valet: Tum quia dicitur prophetiam Iacob intelligi oportere de defectu quantum ad ius & spem recuperandi, tum quia non primò defecit tempore Herodis principatus in tribu Iuda, sed quingentis circiter annis antea. Vel intelligitur defecisse tunc, id est, tempore Herodis omnino, id est, etià quantum ad ius & spem recuperandi: sed hoc probari non potest, dicent enim Iudæi adhuc superesse tribui Iuda ius

Comm. in Gen. Tom. 4.

||||

& spem iterum obtinendi principatum, cùm scilicet venerit Messias, quē illi etiamnum venturum expectant. Verùm de aliorum opinionibus circa huius vaticinij intelligentiam & interpretationem satis adhuc fuerit à nobis disputatum.

*AVCTORIS IUDICIUM DE VERO
ac germano huius prophetia Iacob intellectu & sententia.*

QUÆNAM igitur est nostra sententia? Breuiter dicam. Cre- 92
do equidem vaticinium hoc intelligi debere in vniuersum
de ipsa gente Iudaica, quæ duodecim in tribus erat diuisa:
de tribu autem Iuda nonnisi secundum congruam quan-
dam applicationem, siue, vt in scholis loquimur, appropria-
tionem intelligi debere, aut posse: vt hic sit prophetiæ huius intellectus;
futurum semper in gente Iudaica, & penes viros eius gentis principatum
donec veniret Messias. Illud *semper* non significat perfectâ continuationē
temporis, excludens omnem interruptionem; constat enim tempore ca-
ptiuitatum amissum esse principatum absolutum & planè liberū; sed quia
id contigit ad breue tempus, & rursus postea recuperatus est principatus,
idcirco illud pro nihilo ducitur. Semper igitur vsque ad tempus Herodis
& ortum Domini nostri, qui principatum tenuerunt in populo He-
bræo, fuerunt ex ea gente & non alienigenæ, siue fuerint ex tribu Leui,
vt accidit post reditum ex captiuitate Babylonica; siue de tribu Iuda, vt
tempore regum à Dauide vsque ad Sedechiam; siue ex alijs tribubus, vt
euenit post egressum ex Aegypto vsque ad tempora Dauidis.

Cur igitur, dicit aliquis, Iacob hanc prophetiam propriè de tribu Iuda 93
pronunciauit, si non ei propriè conuenit, sed in commune pertinet ad
omnem gentem Iudaicam? Dicam de hoc paulò infrà, & causas eius rei
valdè probabiles exponam. Sed priùs ostendere oportet veram esse hanc
interpretationem, & præ ceteris omnibus à Lectore amplectendâ. Quod
sanè dupliciter potest demonstrari, hæc enim interpretatio reddit prophe-
tiam Iacob planam & facilem intellectu atque creditu, nihil continet ab-
surdi, nihil confictum habet, nihil gratis & temerè dictum, non inuolui-
tur difficultatibus quibus aliæ expositiones inexplicabiliter intricatæ sūt,
nullis premitur incommodis quibus aliæ omnes vehementer vrgentur,
denique mirificè congruit & consentit cum euentu, & ipso rerum suc-
cessu. Siquidem quicumque ante Herodem tenuerunt apud Hebræos im-
perium, ex genere, & stirpe Iudaica fuerunt, primūque alienigenarum
Herodes non per electionem populi, sed per vim & per auctoritatem &
potestatem Romanorum, occisis legitimis Principibus imperium Iudai-
cum sibi vendicauit.

Confirmatur hoc ipsum præterea auctoritate vetustissimorū scripto- 94
rum Ecclesiasticorum, & grauissimorum Patrum, qui similiter vt nos hoc
vaticinium intellexerunt & explanarunt; & idcirco nullam circa ipsum
moue

mouerunt quæstionem, nullamque senferunt difficultatem. Iustinus Martyr in eo sermone quæ habuit cum Tryphone Iudæo, & scriptis prodidit, sic ait: Iacob patriarcha duos Christi aduentus prædixit, & in primo fore ipsum passibilem; post quem, nec prophetam ullum vos habituros, nec regem qui sit vestri generis (audis illud, vestri generis id est, ex genere & stirpe Iudaica) & cum Iustinus memorasset hoc vaticiniū Iacob, subdit: Certè non estis tam impudentes, vt negare audeatis prophetas & qualescunque principes nunquam vobis defuisse vsque ad aduentum Christi: sed postquam Christus Dominus in gente vestra exortus & necatus est, nunquam prophetam habuistis nec habetis, immò ne regem quidem proprium. Sic Iustinus. Vides igitur, quemadmodum Iustinus intellexerit semper futuros principes generis & stirpis Iudaicæ, qualescunque illi fuerint, id est, ex qualicunque tribu?

Iustinus Martyr.

95 Verum apertior est hac de re sententia Eusebij, qui libro primo Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 6. ad hunc modum scribit: Eodem tempore cum Herodes primus extero & peregrino genere ortus Iudaicæ gentis regnū obtinuisset, prædictio Iacob, *Non deficiet princeps de Iuda, &c.* finem videbatur consecuta; tantisper enim prædictio illa euentum non habuit, dum sub principibus ex ea gente prognatis potestas esset, qui quidem initium imperij ab ipso Mose capientes, vsque ad Augusti regnum duraerunt, sub cuius imperio Herodes primus externæ gentis stirpe procreatus Iudæorum principatum à Romanis adeptus est; ad quem cum peruenisset regnum Iudæorum, pro foribus iam is adesse sentiebatur secundum Prophetæ oraculum qui futurus esset gentium expectatio: quippe ex illo tempore principes qui successionē vsque ab ipso Mose deriuata, Iudæorum potirentur imperio, deficere ac prorsus euanescere videbantur. Nā ante captiuitatem Babylonicam gens Iudaica subiecta fuit Regibus: ante Regum verò tempora, Iudicibus: post reditum autem ex captiuitate Babylonica, Pontifices summam rerum administrarunt vsque ad Herodem: ex quo tempore principes & Duces ex Iuda, hoc est, ex Iudæorum familia, & gente prognati, Rempublicam illam regere destiterunt: atque hoc ipso tempore aduenit promissus à Deo Messias Saluator noster: vt in eo completam esse prophetiam Iacob dubitari nullo modo possit. Hactenus ex Eusebio, qui clarissimis verbis per principes ex Iuda, interpretatus est principes ex gente & stirpe Iudaica, non autem ex peregrina & externa, qualis fuit Herodes:

Euseb. Casariensis.

Consimili ratione Athanasium intellexisse hoc vaticinium non obscure significat eius verba in libro de Incarnatione verbi; ait enim hoc vaticinio Iacobū definiuisse tempus quo duraturum erat regnum Iudaicum, scilicet vsque ad Messie aduentum. Non dixit Athanasius, regnum in tribu Iuda, sed vniuersè regnum Iudaicum, id est, quod obtinerent qui Iudaica stirpe ac gente prognati essent. Idem sensisse B. Ambrosiū non obscure indicat ipse, in capite quarto eius libri quem edidit de Benedictionibus Patriarcharum: nam interpretans illud; *Non deficiet Dux ex Iuda donec ille veniat*, ait vsque ad ortum Saluatoris fidem regalis succes-

sionis apud Iudæos integrā esse conseruatā, postea verò per Herodē adulterata successione prærogatiuam dignitatis amisit. Ergo hoc ait Ambrosius significasse Iacob; seruatum iri in Iudicibus & Regibus Iudæorum intermatē successioneis hæreditatem, donec veniret Messias. Vult igitur Ambrosius propterea nō defecisse sceptrū de Iuda vsq; ad Messia, quod Iudæi vsque ad Herodē proprios & suę gentis principes sēper habuerūt.

Chrysostomus.

S. Chrysostomus hom. l. 67. in Genesim exponens illa verba, *Non deficiet princeps in Iuda*: Manifestè, inquit, declaratur his verbis tempus quo aduenturus erat Messias: tandiu enim, ait Iacob, durabunt Iudaica & princeps Iudæorum, quoad ille venerit. Idem in eo libro qui inscribitur: Demonstratio aduersus Gentes quòd Christus sit Deus. Scriptura, inquit, etiam tempus quo venturus erat, manifestauit, dicens: *Non deficiet princeps ex Iuda*, nam tunc comparuit, cum iam deficerent Principes Iudaici, & sceptris Romanorum subderentur. Beatus Augustinus libro 18. de Ciuitate Dei, capit. 45. ita scribit de Iudæis: Deinde Herodem alienigenam regem habere meruerunt, quo regnante natus est Christus: iam enim venerat plenitudo temporis significata prophetico spiritu per Iacob, cum dixit; *Non deficiet Princeps ex Iuda, &c.* Non enim defuit Iudæorū princeps ex ipsis Iudæis vsque ad istum Herodem, quem primum acceperunt

August.

Theodoretus.

alienigenā regē. Theod. q. ult. in Gen. explanans prophetiā hanc Iacob: Hoc, inquit, aduentus Domini indicium est clarissimū: cum enim Christus nasceretur, defecerūt Iudæorū Reges, Principes sacerdotū, & Prophetæ, & imperabant Iudæis reges ex alia tribu. Vbi Theod. per aliam tribum (vt manifestum est consideranti sententiam eius) intellexit aliam familiam, stirpem, genus, id est, non ex genere & gente Iudaica.

Rupertus.

Rupertus lib. 9. Cōment. in Gen. cap. 29. tractās hoc vaticiniū Iacob 97 de Iuda, hūc in modū scribit: Iā verò quasi quæreretur quādo ille Messias veniet, & quod signū tēporis aduentus eius, cōtinuò sequitur: *Nō auferetur sceptrū de Iuda, &c.* Quādo ablatū est sceptrum de Iuda? ex tūc videlicet, quādo regnū Iudæorū Romanis tradētibus adeptus est Herodes alienigena patre Idumæo, matre ortus Arabica. Et Reges sanē iādudū defecerāt à tēpore captiuitatis Babylonicæ: Duces tamē qui erāt ex gēte illa, per seuerarūt vsq; ad cōtentiones Hyrcani & Aristobuli, qui ex cōmistis tribubus, sacerdotali scilicet & Regia orti, Regnū & Sacerdotiū discordib⁹ inter se animis diuidētibus cōrēdēdo, & inuicē pugnādo, tādē occasione porrexerūt Romanæ potestati; locūq; aperuerūt alienigenæ Herodi. Vnde prudēter nō tantū dictū est: *Nō auferetur sceptrū de Iuda*; sed additū est, *Et dux de fœmōre eius*. Tūc primū sublatū est sceptrū de Iuda, quādo rulit illud Herodes, qui utiq; Iudæus non erat. Tūc autem Iesus Christus Dei filius in Bethlehē Iuda de virgine matre nasci dignatus est. Cū ergo dixit, *Nō auferetur sceptrū de Iuda, &c.* firmū sermonē prophetiā sanctissimus Prophetarum Iacob quasi lucernā in caliginosō loco lucentem attollit, vt sciat inquisitor regni Dei, quando, vel ex quo certus esse debeat de aduentu eius quem laudare & adorare debeant omnes fratres eius.

Luc. 2.

2. Pet. 1.

Gen. 49.

Luc. 2.

Huic lucernæ seu prophetico sermoni Simeō senex attendens, cum videret regnante alienigena ablatū esse sceptrum de Iuda, intellexit tempus

esse ut veniret, qui mittendus esset; & idcirco ianuas cœlorū vnde vēturū illum sperabat, tandiū suspensa prece pulsare non destitit, donec responsū acciperet à Spiritu sancto, non visurum se mortē, nisi prius videret Christum Domini, & vidit: & sicut legebat in hoc Scripturæ loco; *Ipse erit expectatio Gentium*, ita credidit & confessus est eum esse lumen ad reuelationem Gentium. Vnde autem scire poterat Iacob illum fore Gentiū expectationem? Ex Deo videlicet, non solum quia propheta erat, sed quia etiam Deum Abrahæ auo suo promississe meminerat, *In semine tuo benedicentur omnes gentes*. Idem Rupertus lib. 3. de victoria verbi c. 9. hoc ipsum, paucioribus quidem verbis, sed non minus apertis tradit; nam illud *non auferetur sceptrum de Iuda*, nō intelligit ipse de tribu Iuda propriē, sed interpretatur, non defuturum principē ex Gente Iudaica. Hæc Rupertus. Apparet igitur ex supradictis auctoritatibus, illud, *Non auferetur sceptrum de Iuda*; Patres non intellexisse de vna tantum tribu Iuda, sed in vniuersum de gente, stirpe & genere Iudaico. Ad veritatem igitur huius prophetiæ comprobendam satis fuerit ostenderē, nunquam Iudeos vsque ad tempora Herodis habuisse reges alienigenas, sed habuisse semper Principes ex stirpe & gente Iudaica, qualicumque ex tribu illi fuerint.

Genes. 22.

Gravis obiect.

98 Cæterū aduersus hanc nostrā interpretationē in prōptu est sanē gravis & in specię præualida obiectio. Nā cū Iacob nouissimo hoc sermone quē cum filiis suis habuit sigillatim, propriē ac distinctē quæ singulis filiis ac posteritati eorū vētura erant prænūciauerit, ratio ipsa cogit credere cū in hoc vaticinio alloquitur Iudā, propriē filiū Iudam & tribū eius alloqui, non autē vniuersē cūctum populum Iudaicū: alioqui solus omnium filiorū Iudas hoc sermone prophetico à Patre suo Iacob esset præteritus, neque hoc vaticiniū ad singularem aliquam dignitatem & prærogatiuam tribus Iuda, potius quàm aliarum tribuum cuiuslibet pertinuisset.

99 Deindē in hoc vaticinio, quæ antecedunt illud, *Non auferetur sceptrum de Iuda*, illa dico verba: *Iuda te laudabunt fratres tui, adorabunt te filij patris tui*, non in commune pertinent ad populum Iudaicum, sed propriē ad Iudam & eius tribum. Similiter verba illa quæ consequuntur, *Ligans ad vitem pullum suum, &c.* propriē denotant fertilitatem regionis in terra Chanaan, quæ tribui Iuda forte obuenerit: quare si prima & extrema huius vaticinij propriē spectant ad tribum Iuda, etiam illud quod inter hæc medium est: *Non auferetur sceptrum de Iuda*, ad eandem tribum propriē spectabit. Ridiculum enim & absurdum est dicere, Iacob primis extremisque vaticinij verbis allocutū esse filiū Iudam, mediis autem verbis deflexisse sermonem propheticum ad vniuersum populum Iudaicum. Et verò nulla ratio est cur Iacob loquens de tribu Iuda potius quàm de alia qualibet tribu, dixerit illud, *Non auferetur sceptrum de Iuda*, si id non propriē & singulariter ad tribum Iuda, sed communiter atque indifferenter ad gentē Iudaicam pertinuisset. Præcipua igitur vis huius obiectiois in eo est, quòd nulla videtur esse ratio, si illud, *Nō auferetur sceptrū de Iuda*, nō propriē spectat ad tribū Iuda, sed in vniuersū ad gētē Iudaicā, cur Iacob illud dixerit alloquens filiū Iudam potius quàm alium quēlibet filiorū, & cur

potiùs adiungere illud voluerit cæteris quæ de Iuda dicebat, & applicare ad tribum Iuda, quàm ad aliam tribum.

*Solutio obie-
ctionis.*

Verùm commodè responderi potest; cur id fecerit Iacob, tres afferri posse causas valdè probabiles. Prima causa hæc est: prænouerat Iacob spiritu prophetico principatum Iudaicum futurum penes tribum Iudæ, & longissimo tempore, & florentissimum atque potentissimum, fuit enim penes tribum Iuda per annos quingentos viginti. Nam primùm tempore Iudicum, per annos septem & quadraginta fuit penes Othonielem & Abesam, viros de tribu Iuda: postea à Davide vsque ad Sedechiam, fuit penes eandem tribum Iuda per annos quadringentos septuaginta tres, quo tempore imperiũ Iudaicum, maximè verò sub Davide, & Salomone amplissimum, florentissimum ac potentissimum fuit, præstantissimique reges claruerunt, bellica quidem gloria David, sapientia Salomon, sanctitate ac pietate Iosaphat, Ezechias & Iosias. Rectè igitur Iacob vaticinium de principatu Iudaico præcipuè ad tribum Iuda voluit applicare.

*Iosephus lib.
11. Antiquita-
tum.*

Alteri causa: præiuderat item Iacob eodem spiritu prophetico, fore aliquando, ut vniversus populus Hebræus à tribu Iuda nomen accipiens, non iam, ut antea, vel Hebræus, vel Israelita, sed Iudaicus appellaretur: quod primum accidit auctore Iosepho, post reditum ex captiuitate Babylonica. Etenim post id temporis omnes appellati sunt Iudæi, & regio eorum nominata est Iudæa, & regnum Iudaicum: cuius rei fuit causa, quòd ex captiuitate non alia tribus redierit quàm tribus Iuda, mixta tamen cū tribu Benjamin: & regio terræ promissionis quam tenuit post reditum ex captiuitate, plurimum ea fuit, quæ ad sortem tribus Iuda pertinebat. Non igitur alienum fuit, quod Iacob de vniverso populo Hebræo vaticinabatur, id accommodasse ad tribum Iuda.

Tertia causa, eaque, ut opinor, potissima & probabilissima, illa fuit: licet post reditum ex captiuitate Babylonica, qui sceptrum & principatum tenuerunt, Pontifices fuerint de tribu Levi, ipsum tamen sceptrum & imperium fuit in tribu, & ex tribu Iuda. Hoc ut planè intelligatur, scire conuenit, ex captiuitate solam tribum Iuda reuertisse in terram Chanaam, & item regionem quam tunc & deinceps vsque ad Herodem possederunt Iudæi, eam fuisse quæ aut tota, aut maxima ex parte ad sortem tribus Iuda pertinebat; nam aliæ partes terræ Chanaam olim cæteris tribubus assignatæ, possidebantur id temporis à Samaritanis aliisque gentibus. Præterea ciuitas regia & caput ac sedes regni, vrbs erat Ierusalem; quæ vrbs post Dauidem ad tribum Iuda pertinuit. itaque licet persona quæ tenebat sceptrum, esset de tribu Levi, attamen ipsum regnum & dirio regni, & ciuitas regia, & subditi ei regno ad tribum Iuda pertinebant. Defecit igitur persona de tribu Iuda semper principatum tenens, ipsum tamen sceptrum non defecit in tribu Iuda: nam illud quod subditur, *Et dux de sanguine eius*, intelligi potest sub hac disunctione, nunquam defecturum de tribu Iuda vel Principem, vel principatum & sceptrum. Etenim vel ipsi pontifices qui post reditum ex captiuitate summam in ea potestatem habuerunt, quam

quamvis esset de tribu Leui, non tamen appellabantur Reges aut Principes Leui, sed Iuda.

103 Ponam exemplum cuius manifestum, quo res hæc nemini non clara & certa sit. Sceptrum & imperium, & ut vulgò dicitur, Corona Hispaniæ, abhinc circiter centum annos translata videtur ad personas Austriacæ familiæ olim extraneæ sanguini Hispanico, sed per connubiū Ioannæ Ferdinandi Regis Catholici filiæ, & Philippi filij Maximiliani Imperatoris in regiam stirpem Hispaniensem insitæ: non ob id tamen verè dicitur defecisse sceptrum vel corona Hispanica; nam licet personæ fuerint extraneæ gentis & familiæ, ipsum tamen sceptrum eiusque amplitudo & potentia dominationis, Hispanica est, manetque eadem corona Hispaniæ, etiamsi penes diuersi generis ac gentis personas fuerit. Quamquam hoc exemplū eo deficit à vero, quòd qui de gente Austriaca imperiū Hispanicū tenuerunt, hodièque felicissimè tenent, licet paternum genus habeant Hispanis extraneum, maternum tamen Hispanicum est, quod apud Hispanos ius habet hæreditarium; quocirca propter maternum genus debebatur illis iure hæreditario Hispanicum imperium. Esset igitur ad id quod agitur, magis accommodatum exemplum imperij Polonici; quod nuper vidimus post excessum nouissimi Sigismundi Regis, in Henricum Vallsiū, & post hunc in Stephanum Battorem Principem Transyluanie translatum, nec ob id tamen sceptrum, & regnum in Polonia tunc defecisse dici posset. Ad eundem igitur modum de sceptro ac principatu Hebræi populi, ac de tribu Iuda cogitare & sentire conuenit.

104 Illud porro scire oportet, quo tēpore cœpit Hebræus populus habere Principes suæ gentis, fuisse primum principatum non penes tribum Iuda, sed penes tribum Leui in Moysæ, & penes tribum Ephraim in Iosue, qui secundum Moysen tenuit principatum: consecutum deinde est tempus Iudicum, qui vsque ad Saulem primū regem fuere quatuordecim; Horum primus Othoniel, & nonus Abesan fuerunt de tribu Iuda, ceteri ex aliis tribubus. Verum eo tempore etiam sine principatu, summa erat in tribu Iuda dignitas & auctoritas; nam cū forma gubernationis eius temporis esset Aristocratiæ, id est, optimatum dominatus in eo statu primas sine controuersia tenebat tribus Iuda. cuius rei clarum & certum est illud argumentum, quòd post mortem Iosue consultus Deus ab Hebræis, quem in gerendo bello aduersus hostes ducem ac principem sequerentur: respondit, ut sequeretur Iudam, sicut scriptum est in exordio libri Iudicū. Quod autem eo tempore Politia Hebræorum Aristocratiæ formam haberet, testis locuples est Iosephus, qui libro sexto Iudaicarum Antiquitatum ad hunc modum scribit: Sub Moysæ & Iosue Optimates Rempublicā administrabant: post Iosue mortem, octodecim annos populus fuit sine summo magistratu, deinde rursus ad pristinam formam regiminis redierunt, eum qui belli sciētia & fortitudine præcelleret, supremum iudicem constituendo, quamobrem totum hoc tempus quo talis hic status durauit, appellauerunt Iudicum. Sic Iosephus.

Tēpore Iudicum Politiam populi Hebræi fuisse Aristocratiā. Iosephus.

Sed

*Cur nec Christi
iste Dominus,
nec Apostoli,
nec Evangelis-
ta & si aliquā
do sint hoc va-
ticinio Iacob.*

Sed vnus etiam nunc restat eximendus lectori scrupulus. Dicet enim aliquis; Cū hæc prophetia Iacob euidentissimum & validissimum cōtra Iudæos de aduentu Messiae præbeat argumentum, quī factum sit vt hoc vaticinio, contra Iudæos disputando, nec Dominus noster, nec Euāgelistæ, nec Apostoli vñ sint; quos tamen plurimis Vatū oraculis & testimoniis vñ esse cōstat. Verū in prōptu est causam reddere. ex hac enim prophetia illud tantū cōcludi potest, quo tēpore natus est Saluator noster, eo tēpore venturū fuisse Messia: tūc enim primū defecerat principatus, ex gēte Iudaica translatus ad Herodē alienigenam: sed hoc Iudæi non negabant. Quin etiam pro certo habebant tam docti quā ipsum vulgus, in proximo esse Messiae aduentum. Vnde Samaritana dixit Ioan. 4. Scio quia Messias venit. At verò hominem illum qui dicebatur Iesus, filium Marię, & vt putabatur, Ioseph, illum inquam hominem verum esse Messiam qui expectabatur, quod Iudæi negabant, & aduersus eos vrgebant Apostoli; hoc inquam, argumentari & concludere non licet ex prophetia Iacob. Non igitur mirum, ea non esse vñ nec Christum Dominum, nec Apostolos.

*Epilogus so-
tius disputa-
tionis.*

Summa igitur opīonis nostræ tres potissimū res continet; primò enim arbitramur, Prophetiam hanc Iacob si vniuersè, & in commune intelligatur de ipso populo Hebræo, esse omnino verā, & hanc esse eius sententiam, Hebræos semper vñque ad Messiae aduentum habituros. ex sua stirpe ac gente principes: atque ita prorsus euenisse comperiet, si quis memoria repetat principes eius populi omnes à Mose vñque ad Herodem, atque hac ratione plerique Patrum eam prophetiam interpretati sunt. Dein de censemus, de nulla duodecim tribuum Israel propriè, vt ab aliis tribubus distincta est, verè dici posse in ea fuisse sceptrum & supremum imperium Iudaicum ab initio vñque ad Messiae aduentum. Siquidem tribus Iuda (de qua id magis dubitari posset quā de alia quavis tribu) à Moyse vñque ad Dauidem, per annos plus quadringentos triginta, non habuit imperium in eo populo nisi in duobus tantū Iudicibus, Othoniele & Abesa, & in istis per annos duntaxat quadringenta septem. Post reditum autem ex captiuitate Babylonica & Zorobabelis principatum, vñque ad regnum Herodis, per annos scilicet ampliùs quingentos cum summo imperio præfuerunt Iudaico populo Pontifices, qui erant de tribu Leui.

Tertio loco illud etiam affirmamus, licet hæc prophetia non in vna tantū & sola tribu Iuda effectum suum ex toto habitura esset, verè tamen rectèque applicatam fuisse eam tribui Iuda potiùs quā alicui aliarū tribuū, duas ob causas, tū quòd sceptrū & imperium Iudaicum longissimo tempore, id est, per annos plus quadringentos septuaginta continuatū fuerit in tribu Iuda, eoque tempore potentissimum & gloriosissimum fuerit: tū quòd, etsi post reditum ex Babylonica captiuitate qui sceptrū & principatum tenuerunt, Pontifices fuerunt qui erant ex tribu Leui, attamen ipsum imperium, & vt vulgò dicitur, Corona, erat tribus Iuda. Namque & ipsum regnum, id est regio, quæ possidebatur, vel tota, vel

vel maxima ex parte ad sortem tribu Iuda pertinebat, & qui subditi erant ei regno, homines erant tribus Iuda; hæc enim sola, admixtis sibi Beniamitis, reuersa est ex captiuitate: Ciuitas quoq; regia & sedes atq; caput regni, id est, vrbs Hierusalem, à Dauidis vsque tempore pertinuit ad tribum Iuda. Quo factum est, vt post reuersionem ex captiuitate Babylonica, & tota illa gens, Iudeorum nomine appellata sit: & quamuis qui tenebant imperium essent de tribu Leui, attamen nec ipsum regnum dicebatur Leuiticum, sed Iudaicum, nec principes appellabantur reges Leui, sed Iuda:

Dicam hoc ipsum paulò etiam, si potero, expressius, & breuius; cupiens scilicet vt nostra hæc opinio facilius in eorū qui legent hæc, animis imprimatur, & penitus hæreat impressa. Prophetia hæc dupliciter intelligi potest: primò quidem in cōmuni de vniuerso populo Hebræo: vt sententia illorum verborum, *Non auferetur sceptrum de Iuda, &c.* hæc sit, Non desinet populus Hebræus habere principes quorum imperio regatur ex sua stirpe, gente, ac sanguine, quousque veniat Messias. Quo circa illud *de Iuda*, idē valet atq; *de populo Iudaico*, vel *de Iuda*, significat propriè tribum Iuda; sed posita est pars illius populi nobilissima, pro toto populo: vt interdū Hierusalē vel Sion pro Iudæis, & Babylon pro Chaldæis in vniuersum, & Samaria vel Ephraim pro regno decem tribuū. Atq; hac ratione intellecta hæc Prophetia, simpliciter atq; omnino vera esse liquidò perspicitur: à Mose enim vsq; ad Herodē, imperium Iudaici populi, non aliq; quàm qui ex stirpe ac gente Hebræorum erant, obtinuerunt. Et hanc prophetiæ huius intelligentiam sequuti sunt ferè Patres qui ante mille annos fuerūt. Cur autem Iacob vaticinium, quod in vniuersum pertinebat ad populū Hebræum, tunc potissimum voluerit pronūtiare, cum loquebatur de tribu Iuda, causas suprà exposuimus.

Altera huius prophetiæ interpretatio est, non minùs quàm superior probabilis, quinetiā planior ad intelligendū, & ad credendum proeliuior: totam hanc Prophetiam propriè ad tribum Iuda pertinere: & sententiam eius esse hanc, Cū tribus Iuda principatū in populo Hebræo nata erit, tenebit ipsum perpetuò, nec perdet vnquam quousq; veniat Messias: quod ita planè euenit. Etenim primò adepta est regale imperium creato rege Dauide; idq; tenuit in posteris eius vsque ad captiuitatē Babylonicā. Postea, licet personę tenētes in eo populo sceptrum, fuerint Pontifices de tribu Leui; attamen sceptrum ipsum atque imperium, & vt vulgo dicitur, *la Corona*, erat tribus Iuda: namq; ipsa regio & ditio: eius regni, & subditi, & sedes regni, & ciuitas regia erant tribus Iuda; quapropter appellabantur reges & regnum Iuda, non autem Leui. Hoc autem sceptrum & imperiū Iuda, licet Herodes quoque habuerit; quia tamen non habuit legitimè, id est, nec hereditario iure, nec populi consensu & electione: sed iniquè sibi delatum à Romanis, etiam per vim ipse rapuit: idcirco verè dicitur regnante Herode ablatum esse sceptrum de Iuda. Præsertim verò cū lege Mosis vetitū esset, ne quis alienigena (qualis erat Herodes) rex fieret Hebræorum. Sic enim scriptum

Comment. in Gen. Tom. 4.

m m m m

est Deut. 17. *Constitues regem tibi de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem, regem facere, qui non sit frater tuus.* Verum contrā superiorem interpretationem nostram illud posset opponi, in vaticinio Iacob duo esse coniunctē posita, & nō ablatum iri sceptrum de Iuda, & non defuturum ducem de fœmore eius, donec veniret Messias: at post reuerſionem Iudæorum ex Babylonica captiuitate, duces & principes eius populi non fuerunt ex tribu Leui, sed ex Iuda. Veruntamen hoc ita soluitur: illud *Donec veniat, qui mittendus est*, refertur ad illud prius, *Non auferetur sceptrum de Iuda*, non autem ad illud posterius, *Et dux de fœmore eius*. Solet enim scriptura, cum plura coniunctē præmisit, extremo loco ponere aliquid, quod non ad omnia illa præcedentia, sed ad vnum aliquod eorum tantum referatur. Cuius rei exemplū in promptu est ex cap. 15. Genesis. Dixit Deus Abraham, *Peregrinum eris semen tuum in terra non sua: & subiicient illud seruituti, & affligent illud quadringentis annis.* Hoc extremum, *quadringentis annis*, tantum refertur ad illud primum, *Peregrinum eris semen tuum in terra non sua*: Nō autem ad illud, *Subiicient seruituti & affligent*, Si quidem seruitutem, & afflictionem Hebræorum sub Ægyptiis, etiam ducentis annis breuiorem fuisse, non semel supra ostendimus, & in tertio Tomo super illud caput 15. & in hoc quarto Tomo non vno tantum loco. Manserunt enim Hebræi quindecim & ducentis tantum annis in Ægypto: in quibus per septuaginta annos, quibus vixit Ioseph post ingressum Iacob in Ægyptum, quietē ac feliciter fuerunt in Ægypto.

Q V A R T A P R O P H E T I A.

De Zabulon.

Genes. 49.
VERS. 13.

Zabulon in littore maris habitabit, & in statione nauium pertingens vsque ad Sidonem.

ABULON decimus fuit ordine generationis filiorū Iacob, 106 & sextus eorum quos genuit Lia. Huic præscribens Iacob sitū eius regionis, quā eius posteritas & tribus in sortitione & partitione terræ Chanaam possessura erat, significat eam fore maritimam & confinē Sidoni. Hoc quamuis exiguum & leue videatur; magni tamen intererat prædici, opulentam & abundātem fore sortem Zabulon, propter maritima commercia & mercaturæ negotiationem; scilicet vt intelligerent Hebræi, quā terram Chanaā ipsi obtinuissent: eā neq; casu obtigisse illis, nec humana prudentia & potentia, sed diuina gratia & ope: quippe cum animaduernerent, tot seculis ante, & promissum & prædictū eis fuisse, quam quæq; tribus eius terræ portionem, & cuius conditionis atq; qualitatis possessura esset, idq; cernerent tam distinctē, propriē atq; expressē per Iacob fuisse præsignatū: ideoq; nihil ipsi dubitaret de eius terræ cōsecutione, neq; vbi eā adepti essent, vllā cum habitatoribus eius, vel ob metū, vel ob securitatē conuent societatem

cietatē, fœdū ſue inirent. Quo fuit profectò detestabilior Iudæorū diffidentia & peruicacia, qui audita proceritate ac fortitudine habitatorū eius terrę, protinus deſperata eius acquisitione, in Ægyptū regredi conſtituerunt, vt in lib. Numerorum, cap. 3. & 14. ſcriptum eſt. Nec minùs execranda fuit eorum ignauiā qui Chānanæis toties à ſe tamq; mirabiliter proſtigatis, tamen turpis lucri pactione, contra Dei iuſſa pepercērūt, & vnā ſecū habitare, quos iuſſi fuerāt penitus exterminare, paſſi ſunt.

107 Sex expēdamus verba huius prophetiæ, & ante omnia varietatem lectionum quæ vix eſt notabilis. Pagninus ita vertit: Zabulō in portu maris habitabit, & erit in portu nauīū, & terminus eius vſq; ad Sidonem, vel, vt alij reddunt, Latere ſuo ad Sidonem pertinget; vel, vt habet Oleaſter, Ad ſinum marium habitabit, & ipſe ad ſinum nauium, terminus eius ſuper Sidon. Dixit autem numero multitudinis, *ad ſinum marium*, quia in ſinu ſue portu, duo videntur quaſi maria; alterum quod ſinu concluditur, & alterum quod extra ſinum eſt. Septuaginta ſic habent: Zabulon iuxta mare habitabit, & ipſe ſecus acceſſus nauium, & pertendet vſque ad Sidonem. Paraphraſis Chaldaica huiusmodi efferret ſententiam: Zabulon in littore maris habitabit, ipſe ſubiugabit regiones nauibus, bonumque maris comedet, & terminus eius pertinget vſq; ad Zedon. In vocabulo *Zabulon* pulchra ſit annominatio, ſignificat enim habitationem: pulchrè igitur dicitur, *Zabulon habitabit*. Pro vocabulo *littoris*, Hebraicè eſt, *Coph*, ſignificans & littus, & portum, & ſinum: ſignificatur igitur, regionem eius fore maritimā & portuoſam, vel ſinuoſam. Pro illo autem, *Et in ſtatione*, Hebraicè eſt eadē vox, quæ ſuprà, *Coph*, ducta à verbo *Caphaph*, quod ſignificat tegere, abſcondere ſeu protegere, quia portus protegit naues à furore ventorum, & idcirco naues appellantur ad portum quo ſint tutæ ac ſecuræ, vnde ſeptuaginta verterunt, iuxta acceſſum nauium.

108 Pro illo: *Pertingens vſque ad Sidonem*. Hebraicè ad verbum eſt: Et latus eius ſuper Sidon. vox Hæbræa *Larech*, ſignificat fœmur & latus, & ponitur ad ſignificandum, plagam terræ Zabulon ſpectaturam Sidonē, id eſt, terminum eius fore verſus Sidonē. Verū quia in lib. Ioſue ca. 19. cum ſubtiliter deſcribuntur fines & termini fortis & regionis Zabulō, nulla ſit mentio Sidonis quam tamen, cum eſſet vrbs illa antiquiſſima & nobiliſſima, tacitā minimè præteriſſet Ioſue: propterea exiſtimat Andreas Maſius in Cōmentario eius capituli, Sidonem non fuiſſe terminū fortis Zabulō, neq; aliud ſignificare hoc loco voluiſſe Iacob, quā poſteros Zabulon habituros ad mare, verſaturōſq; frequenter in portubus & naualibus, atq; mercaturā facturos apud Sidonios, & cum Sidoniis illam ipſam maris orā tenentibus, ac mercatoribus toto orbe celeberrimis: ex quo futura erat illius tribus Zabulon ingens opulencia & rerum omnium abundantia. Quod indicauit paraphraſis Chaldaica dicens, Subiugabit regiones nauibus & bonum maris comedet: ſimiliaque ſignificauit Moſes Deuter. 33. cum benedicens Zabulon dixit: *Latere Zabulon in exitu tuo*, ſignificās Zabulonitas feliciter exituros in mare, &

Varietas lectionum.

Andreas Maſius.

Locus Deut. cap. 33.

nauigaturos ad fora rerum venalium, remque foris ac peregrè facturos. Subdit Moses: *Inundationem maris quasi lac suget, & absconditos thesauros arenarum*: non obscure significans, per mare importatum iri in eius regionē multa & magna bona, tum ad victum eius, tum ad opulentiam.

Insignia terra
Zabulon.

Atque hæc fuit temporalis & terrena fœlicitas sortis Zabulon. Verum¹⁰⁹ tempore Christi Domini nostri habuit tria etiam ad laudem & decus insignia. Primum enim in ea tribu fuit mons Thabor gloriosa Domini transfiguratione nobilitatus: fuit item ciuitas Nazareth ante alias vrbes clara & veneranda propter ortum Deiparæ Virginis, Conceptionem Domini nostri & educationem, multorumq; annorum inibi habitationem: denique in ea terra Dominus noster exorsus est prædicare Euangelium, vt traditur Mat. 4. quamobrem quasi lætabūdus Isaiasc. 9. dixit: *Terra Zabulon & terra Nephthali, via maris trans Iordanem Galilee Gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis.* Quibus verbis significatur, futuros per id tempus quo Messias prædicaturus illis esset Euangelium, Zabulonitas vitiosissimis atque corruptissimis moribus.

Maritima
gentes ferè vi-
tiosiores medi-
terraneis.

Nimirum animaduertere licet, ciuitates & gentes maritimas, pluri-¹¹⁰ bus atq; maioribus quàm mediterraneas vitiis esse obnoxias, tum propter superbiam quæ nascitur ex fiducia virium; sunt quippe maris præsidio munitæ; tum ob auaritiam, quod ad lucra mercaturæ incumbunt: deniq; ob rapinas & prædas, ad quas opportunitate maris, & naualium commoditate inuitantur: adiice quod cum sint emporia & aduenarum receptacula, facillè peregrinis moribus, vitiis atque erroribus inficiuntur. Quapropter noluit Plato, ciuitatem, quam suæ republicæ designabat futuram Metropolim, esse maritimam, sed minimum decem millia passuum mari remotam; habere tamen vicinum portum, vt ea ratione nec externis moribus prauis, aut vilibus facillè corrumperetur, nec omnino tamen vtilitate maris iucunditatēque priuaretur. Talem fuisse Hierosolymitanæ vrbis situm qualem desiderabat Plato, docet Eusebius libro 1. de Præparatione Euangelica cap. 27.

Allegorica
expositio.
Ambrosius.

Allegoricam huius prophetiæ de Zabulon interpretationē copiosè¹¹¹ & eleganter tractat B. Ambrosius in lib. de benedictionibus Patriarcharū, cap. 5. quam nos, quo plura breuiori oratione complectamur, non verbis Ambrosij, sed nostris, licet minùs disertis exponemus. Hæc prophetia de Zabulon, secundum allegoriam, præclare ad Christi Ecclesiam accommodatur, in quam benè conuenit nomen Zabulon, significans habitaculū siue habitationem. Namq; in Ecclesiam verissimè dici potest illud quod in Psal. 30. *Elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi. Hac requies mea in saculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.* Est enim Ecclesia omnium fidelium & ipsius Dei habitatio in terris. Dicitur autē Ecclesia habitare in littore maris. Significat. n. mare, mundum tempestatibus & procellis vitorū turbatum & agitatū, iuxta quē est Ecclesia: nā licet in mundo sit, nō est tamen de mundo, sed est in littore & in terra, firma scilicet & immobilis: pulsatur quidē fluctibus mundi, sed

Qualis sit Ec-
clesia Catho-
lica.

sed nō frangitur, quinimō quasi scopulus ipsos fluētus frāgit ac dissipat: simili domui fundatæ, non super arenam, sed super firmam petram, cuius insuperabilem firmitatem descripsit Dominus in Euangelio. Matth. 7.

112 Est autem iuxta littus Ecclesia: prospicit enim Hæreticorū, Iudæorū & Paganorum naufragia, periculorum ipsa immunis & expers, & quasi prompta & parata & velut obuia excipiendis ex naufragio mundi ad securū ipsius portum confugientibus. Est præterea mercaturæ dedita: neq; enim aliud in terris agit Ecclesia, quā spirituales merces inter Deum & homines tractare: in quam sanè veriùs competit quā in Zabulonitas, quod Moses dixit Deut. 33. *Latare Zabulon in exitu tuo: inundationem maris quasi lac suges, & thesauros absconditos arenarum*, Id est; Fœlix eris & nimium fœlix Christi Ecclesia, cū ex Iudæa ad Gentilitatem exhibis: per totum enim orbem terra marique dilataberis, & præcipuas mundi delicias diuitiāsque possidebis. Sugēs lac gentium, & mammillā regum lactaberis: accipies pro ære aurum, pro ferro argentum, pro lignis ac lapidibus ferrum. Quod autem subdit Iacob: *Pertingens usque ad Sidonem*; non id vacat mytherio. Sidon enim significat venationem. Significatur igitur, Ecclesiam Christi nō solū quia futura erat iuxta mare, habituram piscatores hominum, sed etiam venatores, id est, ex omnibus insulis & regionibus terræ continentis, innumerabiles ad eius magisteriū, cultum & obsequiū esse venturos. Quare huc accommodari posset quod est apud Hierem. cap. 16. *Ecce ego mittam piscatores multos, & piscabuntur eos: & posthac mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle & de cauernis petrarum.* Esa. 49. & 60

QVINTA PROPHEZIA.

De Issachar.

Issachar asinus fortis accubans inter terminos. Vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima: & supposuit humerum suum ad portandum, factusq; est tributis seruiens. Genes. 49. VERS. 14. & 15.

113 **R**ÆNVNCIAT Iacob in diuisione terræ Chanaam tribū Issachar sortituram & fertilitate & amœnitate soli regionem optimam ac fœlicissimam; & idcirco deditos fore Issacharitas agriculturæ, adeoque natalis soli amantes ac tenaces futuros, ut quiduis passuri potiùs sint, quā se à sedibus suis abstrahi: quemadmodum clitellarij muli quātumuis onusti, si læta gramina, quæ carpāt, per iter nacti fuerint, nec ipso onere, nec etiā fustibus facillè propelluntur. Simile est illud quod de hac ipsa tribu dixit Moses Deut. 33. *Latare Issachar in tabernaculis tuis*: significans videlicet fertili eos amœnāque regione sua delectatos, libenter mansuros domi, nec ad externa loca negotiationis causā profecturos. Locus Deus. cap. 33.

Campus Es-
dr-elon.

Argumentum bonitatis terræ Issachar, vel vnus campus Esdreton,¹¹⁴ maxima ex parte intra sortem Issachar contentus, esse potest: nullus enim eo per totam Chanaanā terram locus est amœnior atque vberior, abundat enim frumento, oleo, vino, atque omnium rerum copia, quæ ad victum cultumque hominum conferunt. Erant præterea in sorte Issachar montes Gelboe, propter eandem Saulis & Ionathæ maledicti, dirisque à Dauide rege affecti, quasi propter necem tantorum virorum inibi factam, digni essent qui perpenderent naturalem fertilitatem, & amœnitatem, quæ proximè commendabantur.

Montes Gel-
boe.

Varietas lectio-
num.

B. Hieronymus in traditionibus Hebraicis in Genesim, hanc citat¹¹⁵ lectionem huius loci ex Septuaginta Interpretibus: Issachar bonum de siderauit requiescens inter medios cleros, & videns requiem quia bona est, & terram quia pinguis, supposuit humerum suum ad laborandum & factus est vir agricola. Subdit Hieronymus: In Hebræo ita legi, Issachar asinus osseus recumbens in terminis, & videns requiem quia bona est, & terram quia pulchra est, inclinauit humerum suum ad portandum, & factus est in tributum seruiens. Interpretatur autem appellari asinum osseum, quod in cultura terræ & vehēdis ad mare oneribus eorum quæ in suis finibus nascebantur, plurimum laboratus esset, regibus quoque tributa pensitaturus: Hebræos porro tradere his verbis, per metaphorā significari quod Issachar Scripturas sanctas die ac nocte meditando, plurimum in earū studio elaboraturus esset, & ideo omnes tribus ei seruituras, quasi magistro dona portantes. Paraphrasi Chaldaica huiusmodi habet lectionē: Issachar diues in facultatibus, & possessio eius erit inter terminos, viditque partem quod bona erat, & terram quod fructifera erat, subiiciēque prouincias populorum, & deleuit habitatores earum, & qui relictī sunt in eis, serui & tributarii eius facti fuerunt.

Sed expendamus sigillatim verba huius prophetiæ secundum nostrā¹¹⁶ lectionem. *Asinus fortis*, Hebraicè, asinus ossis, seu osseus, id est, magnum & firmorum ossium: in quo est robur animalium. Oleaster ait vocē Hebræam significare dorsum seu spinā dorsi: & ideo vertit, *Asinus dor.* si, id est, habens robustum dorsum ad ferenda onera. Cur autem pro, *Asinus fortis*, Septuaginta posuerint, *bonum desiderauit*, vide hoc loco Eugubini. Onkelus reddidit: diues in facultatibus. *Accubans inter terminos* Septuaginta verterūt, inter cleros siue sortes: nāque Issacharitzæ à meridie contermini erant Manassensibus, à septentrione Zabulonitis. Vel hoc dictum est, quia tribus Issachar intra nobiles admodum terminos interiacebat, habens ad occidentem mare Mediterraneum & montem Carmelum, ab Oriente verò mare Tiberiadis, quam etiā perluebat torrens Cison, non incelebris in Scriptura, quē humor partim ex monte Thabor, partim ex Hermon & Gelboe defluens geminum faciebat, altero alueo ad occasum in mare Mediterraneum, altero ad Ortū in lacū Genesareth decurrentem. Kimhi & Oleaster pro *inter terminos*, vertunt, *inter sarcinas seu onera*, affirmantes id propriè significari vocabulo Hebræo: significari autem asinum fortem, qui etiam cū requiescit, non leuatur

Augustin
Eugubin.

leuatur onere, sed sub eo quietem capit: eoque denotari Issacharitis in rusticis laboribus fore assiduos atque indefessos: adeo ut laborem & curam agriculturæ in loco solatij & quietis sint habituri. Vel illud: Cubabit inter terminos, significat fore ut Issacharitis inter terminos suæ regionis consistant, nec externas negotiandi causa terras petant.

117 *Vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima.* Id est, elegit vitam quietam, qualis est agricolarum, vacuum nempe à periculis & molestiis tam bellicis quàm aulicis: ad quod vitæ genus trahebatur bonitate soli, quod ei optimum, vel ut habent Septuaginta, pingue, siue ut propriè significat vox Hebræa, pulchrum & elegans sorte contrigerat. De quieto ac fortunato agricolarum statu elegans est apud Virgilium secundo Georgicorum digressio quæ incipit:

*O fortunati nimium, sua si bona norint,
Agricola.*

Qua de re multa quoque & præclara Homerus libro 6. & 7. Odyssææ, *Virgilian.*
Cato, Varro, & Columella in exordio suorum voluminum de re Rusti- *Homerus.*
ca, Plinius libro 18. primis aliquot capitibus prodiderunt. *Cato.* *Et supposuit*
humerum suum ad portandum. vel secundum Septuaginta, ad laborandū. *Varro.*
Perstat in metaphora de asino forti, & significat libenter Issacharitas *Columella*
subituros omnem laborem atque molestiam in cultura terræ propter *Plinius.*
vberimos eius prouentus: vel quia abundabant bonis maximè vendi-
bilibus & expetitis à mercatoribus, solebant ea, vel suis vel animalium
humeris deportare ad mare, ut inde mercatoribus vedita exportarētur.

Factus est tributis seruicus. Septuaginta diuersam reddiderunt sententiam, transferentes, factus est vir agricola. Paraphrasis Chaldaica contrarium planè sensum expressit: Subijciat, inquit, prouincias populorū & delebit habitatores earum, & qui relictī fuerint, serui & tributarij eis erunt. Verum cur præcipuè dicantur Issacharitis futuri vectigales, triplex ratio potest adferri. Etenim cum propter fertilitatem suæ regionis omniū essent ditissimi, solebant à regibus plus ceteris tribubus onerari & grauari tributis. Ipsi quoque ne ab externis hostibus infestaretur, vel à suis regibus euocarētur ad militiam, vel ad aulā, & patrio solo, fertilissimo scilicet & amœnissimo, abscedere & abesse cogerentur, libenter hanc redimebant vexationem largiendis muneribus & pensitandis tributis. Ad hæc, ex aliis tribubus plurimi seruiebant Regi vel in aula vel in militia, vel aliis quibuscumque muneribus regiis: quapropter vel immunitatem tributorum, vel remissionem à Rege mercedis loco consequuebantur: Issacharitis autem bellicum laborem ac molestiam, & aulicam ambitionem auersati, suisque bonis contenti, nec immunitatem, nec alleuationem vectigalium merebantur.

118 Hæc prophetia de tribu Issachar (ne intelligentiā eius mysticā omnino prætereamus (pulchrè aptari potest ad virum iustum, maximè verò *Mystica interpretatio.*
humilem & mitem Iusto enim bene conuenit nomē Issachar, significās mercedem, cui enim merces in cœlis à Deo parata est nisi iusto? huic nempe per Isaiam Dominus: *Dicite, inquit, iusto quoniam bene; fructum enim*

Esa. 3. enim adinventionū suarum comedet : Et Christus in Euangelio: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum* : *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*. His consona sunt quæ de eadem tribu dixit Moyses Deut. 33. *Latare*, inquit, *Issachar in tabernaculis tuis*, quasi dixerit : *Latare*, iuste, siquidem vt David ait : *Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum*. *Asinus fortis*. Quàm bene quadrat similitudo? *Vt iumentum factus sum apud te*, inquit David, *& ego semper tecum*. Saluator noster vnū omnium animalium insedit asinum: Et sanè nullo in hominum genere libentius quàm in humilibus acquiescit. Asinus est animal humile, mansuetum, totumque hominis addictum obsequio & utilitati: talis est erga Deum humilis & mansuetus. *Fortis*, Nihil est quod ad toleranda mala quamlibet multa & ardua, magis hominem robustum firmumque reddat, quàm humilitas & mansuetudo; nam qui de se humiliter sentit, is nunquam sibi putat iniuriam fieri, nec se indebita sibi atque immerita mala pati. Mansuetus porrò nullis iniuriis nullisque malis laceffitus commouetur, nedum ad iram vel ultionem incitatur.

Accubans inter terminos. Propterea iustus nunquam non est læto & 110 tranquillo animo, tam secundis rebus quàm aduersis, quia cubat inter terminos. Prospicit enim quis post hanc vitem finis bonorum & malorum futurus sit, cernitq; improbos breui voluptate sempiternū emere dolorem; bonos contrà temporario labore cōparare sibi æternam felicitatem. In horum cōsideratione terminorū conquirens, nullū detrectat laborem, nullū periculum recusat, nihil sibi graue & acerbum vel intolerandum ducit. *Supposuit humerum suum ad portandum*. Duos habemus humeros, quia duplex est laboris genus: alij labores pertinent ad animū, ad corpus alij, vir iustus vtrumque humerum supponit ad laborandum, quia corpus pariter atq; animū offert ad quoslibet labores pro Christi gloria & hominū utilitate perferendos. *Factus est tributis seruus*. Iustus tributum debet & soluit, Deo, Proximo, & sibi: Deo tributum amoris, religiosi cultus, obedientiæ & patientiæ: Proximo, dilectionis, iustitiæ, cōpassionis, ac misericordiæ: sibi mortificationis & cōtinētiæ.

SEXTA PROPHETIA.

De Dan.

VERS. 16. Dan iudicabit populum suum sicut & alia tribus in Israël, Fiat
17. 18. Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò. Salutare tuum expectabo, Domine.

Judith. 13.

RAEVIDENS Iacob, tribum Dan, quæ satis alioqui obscura & ignobilis futura erat, maiore in modū à Samfone¹¹¹ qui ex ea tribu fuit, illustratū ac nobilitatū iri, propterea vaticiniū hoc de tribu Dan, totū retulit ad Samsonem. Fuit autem

autē talis reuera Samson robore corporis ac fortitudine animi, qualē fuisse Herкулē ambitioso mendacio finxerunt Gręci. Et verō vtriusque tempora non multū discrepant: namq; fuisse eos propemodū synchronos, indicat Euseb. in Chronicis. A Latina lectione huius loci nihil discordat Gręca, & Hebraica lectio; nisi quod pro illo, *Ceraſtes in semita*, Hieronymus legit, *regulus*, pro illo, *Salutare tuum expecto, Domine*, lectio quam sequitur Ruffinus, & quam habet nouissima Septuaginta Interpretū editio Romana sic habet: *Salutem Domini expectās*, quod refertur vel ad equitem, vel ad mordentem ungulas equi. Paraphrasis Chaldaica hanc reddit sententiam: De tribu Dan eligeſtur & conſurget vir. In diebus eius redimetur populus eius, & in annis eius requiescent simul tribus Israel: huius terror irruet super populos, & cædes eius præualebit in Philistæis: Tanquam serpens & coluber quiescet in via, & tanquam aspis insidiabitur in semita: interficiet robustos in castris Philistæorum, equites cū peditibus: eneruabit equos eorū & quadrigas, & deijciat ascēsores eorū retrorsum. Redēptionē tuā expectabo, Domine.

Qua poeta finxerunt de Hercule, similia eorum esse qua de Samsonē narrantur, nec eorum tempora discrepare. Euseb. Ruffinus.

122 *Dan indicabit populum suum, sicut & alia tribus Israel.* Alluditur ad nomen Dan, significans iudicare seu vindicare: nam Rabbi Salomon sic interpretatur: Vltionem capiet populi sui de Philistæis, vt cū dicitur: *Dominus iudicabit populū suum.* Et ex hoc vaticinio & superioribus atq; posterioribus quibusdam apparet agnominatio vocabulorum in his oraculis edendis delectatum esse Iacob. *Sicut & alia tribus in Israel.* Ex multis aliis tribubus fuere iudices populi Hebræi, præter quatuor, Ruben, Simeonis, Gad, & Aser. Putat quidē Caietanus Iephthē, qui Iudex fuit, de Gad fuisse: sed similis vero est fuisse eum de tribu Manasse: siquidē is fuit (vt traditur in libro Iudicū) de Galaad, quæ terra cecidit in sortē Manassis, vt habet Iosue 17. Nam Barach, quē inter Iudices ac Duces populi Hebræi recenset Samuel 1. Reg. fuit de tribu Nephthali.

Deut. 33.

Iudit 11.

Ex qua tribu fuerit Iephthē.

123 *Fiat Dā coluber in via, ceraſtes in semita, &c.* Illud, *fiat*, more prophetico positum est pro, *fiet*, vel *erit*: Hæc autē verba nonnulli existimāt facere ad vituperationē tribus Dā, quasi ea futura esset valdē astuta, insidiosa, fallax & serpentina malicia pollens, cuius rei nonnullū extat argumentum in libro Iudicum, cap. 18. Sed verius dictū fuerit, ea verba referri ad Samsonem: qui comparatur colubro & ceraſti, vt significetur quā is fuerit terrificus & formidandus hostibus. Quemadmodum enim nemo audet ingredi per eā viam, & semitā quam scit à venenatis sæuissimīs serpētibus obsideri: ita populū Hebræum duce ac propugnatore Samsonē, nullus hostiū audebat infestare: aut quia, sicut serpentes latent in viis, & inopinatō aggressi hominē feriunt mortiferē, ita Samson incautos nec opinantes aggressus hostes, magnas sæpe eorum strages edidit.

124 Coluber Hebraicē dicitur, *nachash*, à verbo *nachash*, quod significat augurari seu incantare; vel quia serpentes norunt incantatorum artes, & voces effugere, vt de aspide proditum est Psal. 57. aut quia per ipsum auguria & incantationes fieri solēt. De Ceraſte vide Pliniū lib. 8. c. 23. Est autē Ceraſtes, genus serpentis (auctore Solino c. 30.) præferēs qua-

Ilinius Solinus.

Comment. in Gen. tom 4.

n n n n n

Cerastes quale animal.

drigemina cornicula, quorū ostentatione velut ad escam ilectas aues perimit: nam reliqua corporis tegens arenis, nullū sui præbet indicium, nisi ex ea parte qua inuitatis ad pastū aubus necē affert. B. Hieronym. pro Ceraſte legit, Basilicus seu Regulus. *Mordens ungulas equi, ut cadat ascensor eius retro.* Significatur astutia eius serpentis, etiā quos non tangit interimentis, sicut serpens mordens calcaneum equi, nec tangens equitē, deiicit tamen ipsum in terrā & occidit. Spectat autem hæc oratio ad extremū facinus Samsonis, omniumq; factorū eius celeberrimū, cum colūnas theatri, quod Philistæorū principib. erat cōpletū, demolitus, tria millia eorum ruina oppressa, simul ipse occumbēs, interfecit.

Iudith 16.

Locus perobscurus.

Oleastri tres expositiones.

Sed illud quod sequitur, perobscuram habet sententiā; *Salutare tuum expectabo, Domine.* Hebraicē ad verbum est, salutē; Chaldaica paraphrasis habet, redemptionem; Alij, Saluatorem. Veruntamē perobscura est hæc sententia: & argumentum magnæ obscuritatis, est multiplex interpretandi eius ratio à Doctoribus excogitata. Oleaster tres huius loci expositiones ponit, sic enim scribit: Quemadmodū solēt senes & ægroti inter verba emitte suspiria, ita Iacob fecit; qui fessus inter tot verba, vocem illam emisit ad Deum: *Salutē tuam expecto, Domine;* id est, Spero quōd sanabis me; aut, Sana me, Domine, quoniam salutem tuam spero. Si verō sententiā cum præcedētibus iungere vis, tunc sensus erit: Quoniam hanc tribum Dan serpentina malitia præditam fore video; spero Domine vt me salues ab ea, quemadmodum de Simeone & Leui dixerat: *In consilium eorum non veniat anima mea.* Prior tamen expositio mihi magis germana literæ videtur. Est & tertia: *Salutē tuam expecto, Domine,* vt scilicet hæc mea vaticinia impleantur per Messiam qui est salus tua. Sic Oleaster. Verūm has interpretationes esse perquā leues, vel me non dicente, per se Lector intelliget.

Quarta expositio.

Iudith. 15.

Quinta expositio.

Hieronym.

Rupertus.

Lyranus

Alij existimant hæc verba Iacob continere precationē qua vsus est Samson, cum siti admodū fatigatus ac propemodum moribundus, potum à Deo postulauit. *Sitiens valdē Samson,* inquit Scriptura, *clamauit ad Dominum, dicens: Tu dedisti in manu serui tui salutem hanc maximam, & c.* Vel potius verba illa referri debent ad nouissimas preces Samsonis, vt est in eodem lib. cap. 17. *Samson,* inquit Scriptura, *inuocato Domino, ait: Domine Deus meo, & redde mihi nunc fortitudinem pristinam, vt ulciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum unam ultionem recipiam.*

B. Hieronym. eūq; secuti Rupertus, Lyranus, aliique cōplures putant Iacob prophetico spiritu contemplantem eximias & admirandas virtutes Samsonis clarissimāq; facinora, incidisse in eam cogitationem, num fortē Samson futurus esset Messias, & post quia intellexit, eū post mortem non statim ad vitam rediturum, vt eius principatum nihilominus Hebræos ductū iri in captiuitatem, liquidō agnouit nequaquam illum fore Messiam. Et idcirco protinus exclamauit, *Salutare tuum expectabo Domine* quasi diceret, Alium ego exspecto Saluatorem populi mei, quā vel Gedeonem, vel Samsonem. Adest huic expositioni

Thargum

Thargum Hierosolymitanum, in quo sic est ad verbū hoc loco: Dixit Pater noster Iacob, Non expecto redemptionem Gedeonis, quæ est salus temporalis, neque redemptionem Samsonis, quæ est salus transitoria, sed expecto redemptionem Messiae filij David, qui venturus est vt adducat sibi filios Israel, cuius redemptionem expectat & desiderat anima mea. Sic ibi. eadēmq; itidem habentur in paraphrasi Chaldaica editionis Complutensis.

- 128 Hanc interpretationem minimè probabilem esse censet Paulus Burgenfis hoc loco: Non enim talis vel dubitatio, vel etiam suspicio Iacobi animum subire potuit: ei nempe notum erat, & ipse, paulo antè significauerat, Messiam futurū de tribu Iuda: non igitur Samson qui erat de tribu Dan, Messias esse poterat. Ac licet maximi roboris fuerit Samson, haud magni tamen consilij & prudentiæ fuit; & quēdam gessit satis inconsultè atque imprudentem, quæ in Messiam cadere non potuissent.

Paulus Burgenfis.

- 129 Est alia quēdam huius sententiæ interpretatio. Iacob secutū esse morem Prophetarū, qui quoties loquūtur de persona aliqua, vel de re quāpiam quæ illustrem vēturi Messiae similitudinem & imaginem gereret: repentē in eius vel desiderū vel præconium, vel rerum ad ipsum pertinentium prorūpere solent. Samson porrò decē rebus Messiam mirificè præfigurauit. Primò, conceptio Samsonis, vt etiā Christi, fuit diuinitus per Angelū parētibus nuntiata. Secundò, fuit Samson Nazareus, id est, cōsecratus Deo ab infantia vsque ad mortē, nihil immundum aut quod inebriare posset bibēs, vel comedēs: neq; nouacula ascēdit super caput eius. Tertiò, duxit vxorē Gentilē contra voluntatē parentum, præterq; fas legis Mosaicæ, verū Dei consilio & instinctu. Quartò, robur eius & fortitudo dicitur fuisse in capillis, præsertim verò in septē crinibus. Quintò, leonē in se ferociter irruentē manibus suis in frustra discerpfit. Sextò, asini maxillā occidit mille Philistæos. Septimò, petētī a Deo potū, ex maxilla asini ad bibendū aqua scaturiuit. Octauò conclusus intra ciuitatē ab hostibus, mediā nocte surgens euulsas cardinibus fores ciuitatis cum postibus & ieris in apicē montis, humeris suis deportauit. Nondò, trecētas vulpes caudis inuicem colligatas cum facibus incensis immisit in areas Philistinor, quzū nō segetes tantū omnes, sed etiam vineas & oleas incendio perdidērunt. Decimò, duas columnas quibus domus Philistæorum principibus completa sustinebatur, suis manibus apprehendens atque conuassans demolitus est: eaque ruina moriens ipse plures hostium quā dum vixerat interemit. Iacob igitur dum vaticinabatur de Samstone, quodd is multiplicem ferret similitudinem Messiae, flagrans aduentus eius desiderio & expectatione, orationem suam erupuit in illa verba, *Salutare tuum expectabo, Domine.*

Sexta expositio.

Samson decē rebus figuram fuisse Messiae. Imit. 13. 14. 15. 16.

- 130 Nec mihi non illa placet huius sententiæ interpretatio, Iacob lumine prophetico vidisse quo tēpore populus Hebræus vehementer ab hostibus Philistæis vexandus erat, missurū Deum eo tēpore Samsonem, virū fortissimū, qui afflictis rebus subueniret, & firmissimū Hebræis aduersus hostes quasi propugnaculū & præsidium futurus esset: nec eo tantū

Septima expositio.

Septima expo-
sitio.

tempore id facturū Deum, sed quotiescunq; illis magnis in periculis & angustiis versarentur, si piē ac fidēter ad misericordiā Dei pręsidiūmq; confugerent, missurū Deum, qui eos periculis & malis eriperent, & ab hostibus defenderent: quod sæpe factū esse, liber Iudicū ostendit, tales enim fuēre Othoniel, Gedeō, Iephthē, aliiq; quos propterea in eo libro Saluatores esse appellatos legimus. Iacob igitur hęc animo prospicientem atq; contemplantē, ex occasione Samsonis, de quo pręcedentia vaticinatus erat, generalē illam sententiā pronuntiāse: *Salutare tuum expectabo, Domine*, quasi diceret, Non tantū in illa persecutione Philistęorū quos profligabit Samson, sed in omni alia persecutione hostili expectabo, id est, populus meus, cuius ego caput sum (nam loquitur de populo Hebręo sub nomine suo) expectabit vel expectare debet salutare tuum, id est, abs te vel salutem vel saluationem & redemptionem, vel saluatorem. Ac mihi quidem hę duę postremę interpretationes secundū literalem sensum videntur omnium probabilissimę.

Octaua expo-
sitio de Anti-
christo, & an
ille futurus sit
de tribu Dan.

Thostatus.
Oleaster.
Caietanus.
Irenaus.
Hippolyt.
Ambros.
August.
Prosper.
Theodor.
Gregor.
Andreas.
Cęsariens.
Areta.
Haymo.
Richard.
Anselm.

Restat vltima interpretatio multis probata celebratęque quę hoc vaticinio dixit Iacob de tribu Dan, non tam ad Samsonē pertinere, quā ad Antichristū, etiam secundū sensum historicū, vel certē secundū mysticū intra corticē illius historię inclusum, & à Spiritu sancto principaliter intentū. Sumunt autē istius expositionis auctores quasi certū, de tribu Dan futurū Antichristum. Hoc incertum esse dixit Thostatus: sed Oleaster longius procedens, etiā fabulosum esse ausus est dicere. sed quale obsecro est, vetustissimā in populo Dei traditionē, plurimorum, atq; in primis nobilium scriptorum auctoritate firmatam, scriptisq; proditam, tanto fastidio ac supercilio reiicere? quanto cautior hoc loco Caietani fuit opinio, qui licet hoc non planē certum atq; indubitatum dicat, eo tamen posito, asseueranter dicit & euidenter ostendit, eiusmodi expositionem cum sententiā verborum Iacob aptissimē congruere.

Hoc igitur vaticiniū Iacob de Dan, intellexerūt atq; interpretati sunt de Antichristo Iren. lib. 5. aduersus hęreses, Hippolyt. Martyr in orat. de Consum. seculi, Ambros. in lib. de Benedict. Patriarch. c. 7. August. quęst. 22. in Iosue, Prosper lib. de Promissionibus & prędictionibus Dei, Parte 4. Theodoret. quęst. vlt. in Genes. Greg. lib. 30. Moral. c. 18. Deniq; super cap. 7. lib. Apocal. Andr. Cęsariens. & Areta, Haymo, Richard. Antel. Rupert. & cōplures alij. Cū enim eo loco Iohannes recēsis omnibus aliis tribubus Iudęorū, solam in ea tribu enumeratione prętermiserit tribum Dan, id fecisse Ioannē dicunt Patres in odium ac detestationē Antichristi, quē ex tribu Dan futurū esse cognouerant.

Neq; obest huic Patrū opinationi quod apud Ioannē eo loco in commemoratione tribuum, etiam tribus Ephraim pręterita videatur, non enim pręterita est, si quis rem paulō attentius consideret, sed ea significata est, si quis rem paulo attentius consideret, sed ea significata est per tribum Ioseph; siquidem non alia erat tribus Ioseph, quā tribus Ephraim & tribus Manasse. Cū igitur distinctē nominata sit tribus Manasse, cōsequens est, eā quę appellatur tribus Ioseph, nō aliā debere intelli

intelligi quàm tribum Ephraim. Verùm utcūque sit, Antichristum esse futurū de tribu Dan, licet ex sacra Scriptura non possit euidenter ostendi, attamen propter antiquissimam eius rei traditionem, & tot ac tantorum Patrum consensum, fidem meretur.

- 134 Cæterum quomodo verba huius prophetiæ in Antichristum cōpertant, & Theodoretus quæstione vltima in Genesim, & S. Gregorius lib. 30. Moralium fuisset ostendunt, nos hîc summatim cōprehedemus. *Dan iu licabit populum suum*, Antichristum, qui ex tribu Dan futurus est, ut regem suum primi omnium studiose sequetur Hebræi: *Erit autē, sicut coluber in via, & Ceraſtes in semita*. Per viam significantur filij huius seculi, la tam voluptatum & vitiorum viam terentes; istis erit Antichristus quasi coluber in via, id est, pestifera doctrina, venenum erroris, & impietatis, lenocinijs & blanditijs voluptatum imbutum eorum animis infundet. Per semitam significantur homines arctioris & seuerioris vitæ: aduersus quos insurget Antichristus ut ceraſtes quadrigemina cornua ferens: Similiter Antichristus quatuor maximè rebus sectatores ac professores virtutis & pietatis seducere conabitur, primùm simulatione sanctitatis, tum ostentatione scientiæ & eloquentiæ, deinde mirabilitate prodigiorum quæ faciet: ad extremum terrore potentiæ suæ, ac tormentorum, quibus aduersantes sibi cruciabit, immanitate.

Theodor.
Gregorium.

- 135 *Mordens ungulas equi, ut calat ascensor eius retrò*. Equus, animal est magni fastus & ambitionis, & alacre ad bella: qua re mundū hunc designat calcaneus equi, extremum est mundi tempus quo vêturus est Antichristus: mordere calcaneū equi, est nouissimo illo mundi æuo atrocissimā persecutionem concitare: ascensores equi, Principes sunt mundi, bonis & delicijs eius affluentes, quos facilius cæteris in suam sententiā & obsequium pertrahet Antichristus. Retrorsum cadere, in solos cōuenit reprobos. Cadunt sanè boni aliquando, sed in faciem suam: nam etsi nunquam labuntur, lapsum tamen suum agnoscunt, & seriò pœnitentes errati sese prosternunt coram Deo, peccatum suum amarè flentes, & dicentes cū Dauide: *Peccatum meum contra me est semper*: Mali verò retrorsum cadunt; nam neque quid, quantumue peccauerint considerant aut æstimant, neque de resipiscendo ac resurgendo per veram pœnitentiam curant. Impius nempe, ut dixit Salomon, ambulat, & nescit vbi corruat.

Aliter bonos
labi at que im-
probos.

Psal. 50.

- 136 *Salutare tuum expectabo Domine*, Iacob præuidens Iudæos pro Messia recepturos Antichristū, sicut illis prædixit Dominus noster Ioā. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: alius veniet in nomine suo, & illum recipietis*. Illum alium quem recepturi sunt Hebræi, Antichristum fore interpretati sunt Patres. Hoc igitur providēs Iacob, & toto animi sensu abominatus, exclamauit, Absit hoc à me, non ego Antichristum recipiam, sed cū ille venerit, tum ego expectabo Saluatorem, aduētus enim Antichristi, erit prænuntius appropinquantis Christi ad iudicium: quo enim tēpore Antichristus maximè desæuiet, veniet de cælo Christus, & impium illum interficiet Spiritu oris sui, ut scribit Paulus. Quā uis igitur tempus Antichristi propter eius persecutionem tristissimum & acer-

Prou. 4.

2. Theſ. 2.

& acerbissimum erit; hoc tamen afferet solatij Sanctis, quòd scient in proximo esse aduentum Domini.

Locus Deuter.
c. 33.

Concludam hanc prophetiam de Dan, si adiecero breuissimā expositionem eorum verborum quibus Moses benedixit tribui Dan, quæ verba Moïsi trigésimo tertio capite Deut. sic habent: *Dan catulus leonis, fluet largiter de Basan.* Sic quoque vertit Pagninus. Sed alij pro illo, *fluat de Basan*, cēsent ex Hebræo vertendum: Exiliet, vel, profiliet: & verò ita verterunt Septuaginta. Horum verborum duplex est interpretatio. Altera est Lyrani & Caietani: Describitur, inquit Caietanus, situs sortis Dan; in ea nempe ciuitate quæ dicebatur Lachis, quā Danitæ de tribu sua appellauerūt Dan, vt proditum est in libro Iudicum capit. decimo octauo. Aiunt enim esse ibi fontem principium fluminis Iordanis, qui fons subterraneo meatu fluit ex quodam alio fonte qui est in terra Basan; & propterea dicitur quòd Dan saltabit de Basan. Aqua enim scaturiens in vno fonte, quæ occulto meatu procedens inuenitur, scaturiens in alio fonte, dicitur saltare de loco ad locum. Ita Caietanus. Similia scribit Lyranus.

Masius.

Eusebius.

Hanc interpretationem valdè adiuuat paraphrasis Chaldaica, quæ sic habet eo loco: *Dā fortis sicut catulus leonum, terra eius irrigatur à torrentibus, qui fluunt de Mathanan.* Appellat Chaldæus paraphrastes terrā Basan, Mathanā, non solum ibi, sed vbiq. Cuius appellationis causam inuestigans Masius super caput duodecimū Iosue, suspicatur eum litterā *Mē* posuisse pro *Beth*, quod etiā apud Græcos non est insolens; aut fortassis quia eius interpretis tēpore sic vulgò appellaretur: iam verò *Schin* in *Tau* conuertere, vñtatissimum est Chaldæis & Syris. Meminit quidem Eusebius in lib. de locis Hebraicis vrbes Mathanan, sed locatæ ad Arnonem, id est, extra Basanitidem. Quod autem suprà dictum est Iordanis fontem fuisse in Dan, confirmāt Hebræi qui hanc esse aiūt explicationem vocabuli Iordanis, *Iored min Dan*: id autem est, fluens ex Dan. Is locus postea nominatus est Panæas, sed Philippus Tetrarcha tēpore Saluatoris nostri instauratā urbem de Cæsaris & suo nomine Cæsaream Philippi appellauit, quæ abest à Sidone versus Orientem millia passuum circiter triginta quinque; & quia versus Septentrionem habet à tergo montē Libanum, quo terminabatur Chananæa regio, propterea sæpe in sacris literis Dan pro termino terræ sanctæ Aquilonari dicitur, sicut Bersabea pro Australi.

Altera interpretatio est: In regione Basan robustissimos & rapacissimos fuisse leones; qui ex infidiis & improvisò sæpe in homines & iumenta prædæ causa exiliebant, Danitas igitur comparari leonibus proflientibus ex Basan, quo significatur eos fore audaces, robustos, bellicosos violentosque & prædæ auidos pariter ac rapaces. Verum pergamus ad alia.

SEPTIMA PROPHE TIA.

De Gad.

Gad accinctus præliabitur ante eum, & ipse accin-
getur retrorsum.

VERS. 19.

140

ON multum differt à sententia nostræ lectionis Paraphra-
sis Chaldaica, quæ sic habet : de Domo Gad castra armata
erunt, quâdo transibunt Iordanē ante fratres suos, ibunt ad
bellum, & cum multa substantia reuertentur in terram suam.
Ita verterunt Septuaginta: Gad, tentatio tenebit eum, & ipse tentabit
eum iuxta pedes. Beatus Hieronymus refert hanc lectionem. Gad, la-
trunculus latrocinabitur eum, & ipse latrocinabitur plantam. Pagninus
hoc modo trāstulit: Gad exercitum succidet, & ipse succidet calcaneū.
Secūdum Montanū sic legitur, Exercitus superabit eum, & ipse supera-
bit. tandem secūdum Oleastrum; Gad exercitus exercitabit eū, & ipse
exercitabitur in fine, seu à tergo: Et sensus est: Licet magnā difficultatē
experturi sint Gaditæ in debellandis Chananæis; ad extremum tamen
eos debellabunt, & eiicient de terra ad quam obtinendā prægredientur
ipsi reliquos fratres suos. Videtur autem hic alludi ad nomē Gad, quod
significat congregare exercitum. Illud, *accinctus*, significat armatum vel
expeditum & ab omnibus impedimentis vxorum, liberorum, gregum,
armentorū, ceterēq. supellestilis domesticæ vacuū: nā hæc omnia Gaditæ
dereliquerunt ante trāsitum Iordanis in terra regum Og & Schōn,
quam illis assignauerat Moyses in possessionē. Ac licet id cōmune fuerit
illis cū Rubenitis & media tribu Manasse; attribuitur tamen Gaditis,
quia Iacob voluit Rubē tantūm increpare & incusare ob scelus admis-
sum. De Manasse verō sicut etiā de Ephraim nullū verbum hīc facit Ia-
cob, sed de solo Ioseph loquitur, qui fuit eorum pater. Illud porrō quod
sequitur, *Et ipse accingetur retrorsum*: Hebraicē hanc reddit sentētia: ipse
ducat exercitū in vestigio, seu per vestigia, vel retrō siue à tergo. Id au-
tē est; Postquā Gaditæ deuicerint Chananæos & terram eorū fratribus
suis subiecerint, tunc ipsi per eadem vestigia seu per eandem viam redu-
cent exercitum suum redeuntēs in suam hæreditatem.

141

Verū excutiamus sententiā nostræ lectionis. Putat Caietanus quæ
hīc dicuntur, referri ad Iephthe, qui fuit primò dux latronum, tum ele-
ctus Dux ab Hebræis, expeditiūs pugnauit contra Ammonitas: deinde
coactus est etiā pugnare contra tribum Ephraim: lege historiam eius
in libro Iudicū, ca. 11. Probat autem Caietanus eū fuisse de tribu Gad,
quòd in capite quinto prioris libri Paralipomenon scriptum sit, Gadi-
tas habitasse in Galaad & in Basan, Iephthe vero fuisse ex Galaad, docet
liber Iudicū capite vndecimo. Atenim similis vero est fuisse eū de
tribu Manassis: siquidē in libro Iosue ca. 17. scriptū est terrā Galaad ce-
cidisse in sortem Manassis. Hieronymus igitur & plerique alij hāc volūt
esse sententiam huius prophetiæ, Gāditas expeditos & armatos ante
alias

*Caietanus**An Iephthe fue-
rit de tribu
Gad.*

alias tribus intraturos terram Chanaam, nec dimissuros fratres suos, donec debellatis hostibus possideant illi terram suā quisque forti assignatam: quo facto reuersuros post quatuordecim annos in hæreditatē suam, & grauissima bella cum finitimis sibi gentibus, feliciter tamē gesturos. Quocirca illud; *retorsum accingetur*, sic exponitur; armati & acie instructa redibunt, vel onusti prædis opimis magnisque opibus reuertentur. Reuersio Gaditarum narratur in libro Iosue cap. 22. In priori libro Paralipomenon cap. 5. illustre Gaditis bellicæ virtutis testimoniū perhibetur, appellantur enim viri bellatores scuta portantes & gladios, & tendentes arcū, eruditique ad prælia: & posthæc memoratur celeberrima eorum victoria de Agaræis parta, captis camelorum quinquaginta millibus, ouium ducentis quinquaginta millibus, asinorū verò duobus millibus, hominum denique centum millibus.

*Insignis victoria
Gaditarum.*

Expositio allegorica.

Psal. 42.

Psal. 92.

*Cur se prae-
cingant homines.
nis.*

Philip. 2.

1. Reg. 17.

Secundum allegoricum sensum hæc propheta potest ad Christum¹⁴² applicari. Etenim vocabuli Gad duplex est interpretatio: significat enim accinctum, & expeditum, vt interpretatur Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim, & quadrat in Christum cui dicitur: *Accingere gladio tuo super sæmura tuam potentissime*; & rursus: *Dominus regnauit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem & praeiinxit se*: Est autem præcingere, vestes deorsum prolixè demissas attollere, & ad medium corpus apprimere & adstringere. Multis porrò de causis sese accingunt vel præcingunt homines; vel ad iter faciendū; vel ad saltandū; vel ad currendū; vel ad laborandum; vel ad ministrandum, & seruiendum, vel ad luctandum aut pugnandum. Christus erat vestitus longissimis vestibus gloriæ & decoris, sicut dicitur Ps. 103. *Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento*. Christus autem in mundum venit præcinctus vel potiùs exinanitus, præcisis omnibus huius mundi bonis & voluptatibus, pauper, humilis, & passibilis. Sic nempe conueniens fuit nostrum Dauidem, posthabitis Saulis armis, accinctum, cum baculo & funda procedere ad certamen contra Goliath.

Secundum alios, Gad significat, exercitum congregare aut ducere:¹⁴³ & Dominus noster appellatur Dominus exercituum. Eo nimirum ingrediente in cælos interrogantibus Angelis, *Quis est iste rex gloria?* responsum est, *Dominus fortis, Dominus potens in prælio*. Significat præterea Gad, felicitatem: nam eo nato dixit Rachel, feliciter. Et quisnam obsecro felicior Christo? nam quā Deus, felix est secundum essentiam, & auctor omnis felicitatis: quā est autē homo, etiā felicissimus fuit, is quippe ab exordio suæ creationis perfectam habuit felicitatē, quod alij cōtigit nulli, nec homini, nec Angelo. *Et ipse accingetur retorsum*. Retro Christum est Ecclesia, quæ eum sequitur, credendo eius doctrinæ, sanctorumque venerando, admirando prodigia & miracula eius exēpla vitæ morūque imitando, denique post ipsum crucem suam portando.

Matt. 16.

Cant. 6.

Ecclesia, verò accincta est & armata, & est terribilis tanquā castrorū¹⁴⁴ acies ordinata: cuius figura fuit lectulus ille Salomonis Canticorum 3. quæ ambibant sexaginta fortes ex fortissimis Israel, omnes tenētes gladium,

dium, & ad bella doctissimi, vniuscuiusque eas super fœmur suum propter timores nocturnos. Figura quoque Ecclesię fuit turris illa Dauid quę describitur Canticorum 4. cū in expugnabilibus ædificata propugnaculis, ex qua mille pendent clypei, & omnis armatura fortium. Qualia porro sint Ecclesię arma, præclare ostendit Paulus 2. ad Corinth. 10. *Arma, inquit, militia nostra non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionē munitionum, consilia destruentes: & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam.*

145 Accipe paucis sensum morale. Militia est vita hominis super terram: felix igitur qui semper est armatus & paratus ad pugnam contra tres hominum hostes, Carnem, Mundum, Diabolum. Oportet autem nos accinctos & armatos esse, tam antè, quàm retrò: Antè, vt longè prospiciamus in posterum peccata, in quæ labi possumus, & sedulò præcaueamus: Retrò autem, propter præterita peccata quæ subinde repullulant, & ob longam consuetudinem animum reflectunt & retorquent ad mala semel derelicta. Vel accingi retrorsum, est à Deo instrui & armari aduersus insidias & tela inuisibilium hostium, quæ vitari non possunt sine Dei quadā singulari protectione, quam ipse pollicitus est Dauidi dicens: *Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos.* Itaque accinctos nos esse oportet sicut dixit Dominus: *Sint lumbi vestri præcincti*, id est, exsolutos atque expeditos ab omnibus omnium terrenarum rerum curis atque cupiditatibus, quæ sunt velut impedimenta & onera atque vincula, quibus si fuerimus implicati ac præpediti, bene præliari non poterimus; quin per ea Dæmon facilius nos capiet & victos tenebit.

*Tropologia.
Iob. 7.*

146 Reliquum est vt hîc quoque breuiter explanemus sententiam eorum verborum quibus Moses benedixit Gad Deuteron. 33. ita dicens: *Benedictus in latitudine Gad*, quia latissimam regionem in diuisione terræ Chanaan fortius possedit, vt patet ex c. 13. Iosue. *Quasi leo requiescit*; adeo formidabilis & terribilis erit hostibus, vt nullus eum irritare aut laceffere ausurus sit, non magis vtique quàm cubantem leonem. *Cepitque brachium & verticem*. Adeo robusti & strenui gladiatores futuri sunt Gaditæ, vt vno ictu caput simul & brachium abscissuri sint. Fortasse est hyperbolica locutio, sicut in libro Iudicum ca. 20. de Gabaonitis scriptum est, fuisse eos tam peritos funditores, vt nunquam ictu aberrauerint ab eo quod sibi feriendum designassent, etiam si tenuissimus esset capillus. Vel per verticem significantur principes ducisque belli, per brachia, verò, robusti bellicatores & milites: & vtrosque Gaditæ vicerunt atque contriuerunt. *Vidit principatum suum*: cognouit se bellica virtute præstare cæteris, vel hûc habere laudis & gloriæ principatum quod in sua sorte, Moïses esset sepulcrum, & ideo subditur, *quod in parte sua doctor est repositus*. Vocabulo doctoris per excellentiam significatur Moïses, qui sepultus est in monte Nebo pertinente ad sortem Gaditarum, quamuis quo loco eius montis corpus Moïsis fuerit conditum, nulli mortaliū adhuc compertum fuit. *Qui fuit cū principi-*

Locus Deuteronomij. p. 33.

Deut. vlt.

Comm. in Gen. Tom. 4.

o o o o o

pibus populi, Gaditæ reliquas tribus transeuntes Iordanem comitati sunt armari, nec eos deseruerunt, quoad illi de bellatis hostibus promissam sibi terram possederunt. *Et fecit iustitias Domini, & iudicium suum cum Israel.* Quod enim Gaditæ corā Dño, Mosi & reliquo populo promiserant, vt narratur Nu. 32. id plenissimè eos præstitisse, liquet ex 21. c. lib. Iosue.

OCTAVA PROPHETIA

De Aser.

VERS. 20.

Aser pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus.

HEBRAICE est, ex Aser vel de Aser. Vocabulo autem panis significatur omnis cibus & alimentum. Pro pingui, Hebraicum vocabulum significat pinguedinem ex oleo; quasi propter olei abundantiam omnis eorum cibus futurus sit oleo delibutus: simile est quod de Aser dixit Moses Deu.

33. *Tingat in oleo pedem suum*: significans tantum ei super futurum olei, vt possit etiam pedes oleo tingere, quemadmodum supra dictum est de Iuda: *Lauabit in vino stolam suam*, & de se Iob dixit cap. 29. *Lauabam unguit pedes meos, & petra fundebat mihi riuos olei.* Sequitur in Prophetia Iacob, *Præbebit delicias regibus*, Id est, Terra eius procreabit res vsque eò delicias & pretiosas, vt eas sibi reges tanquam summas delicias expetiri, & comparaturi sint. Alij legunt, & ipse fruetur delicijs regum, sic vertit Pagninus, & itidem habet paraphrasis Chaldaica. Et sensus est; Fruetur bonis terræ suæ optimis, talibusque, vt vel ipsis regibus deliciarum loco futuræ sint, aut esse possint. Oleaster refert ad oleum, cuius feracissima erat regio Aseritarum. Præbebit, inquit, oleum ad conficienda pretiosa vnguenta, quibus reges pro summis delicijs vtuntur. Vnus enim vnguentorum apud Principes frequentissimus erat in regionibus Orientis; vnde habes in Psal. *Oleū peccatoris nō impinguet caput meū*, & referēte Luca Dominus dixit Pharisæo; *Oleo caput meum non unxiisti.* Vox Madam, à vocabulo Eden ducta, significat voluptatē & delicias, vel potius rē quæ parit voluptatem aut delicias: namq; est solēne Hebræis vtī actibus pro obiectis, & contrā.

Psal. 140.
Luc. 7.

Moyse Deuteron. 33. postquam de Aser dixerat: *Tingat in oleo pedem suum*, subiungit; *Ferrum & as calceamentum eius*: Significans terram eius tribus, abundantem ac prædiuitem fore venis ferri & æris: cuius rei argumentum est Sarepta eius sortis ciuitas, à metalli officinis, id est, à purgandis conflandisque metallis appellata. Quantum porro frumenti, olei, aliarumque deliciarum inibi fuerit, proditum est ab ijs qui ea loca peragrarunt: namque inter alia fertur, vallem, Aser incredibilis esse amœnitatis omnisque generis fructuum frugumque fertilitatis. Iosephus quoque libro 4. de Bello Iudaico scribit ciues Giscalæ, quæ vrbs sortis fuit Aseritarum, & secundum B. Hieronymum, patria B. Pauli, plerosque omnes fuisse agricolas, atque in terrenis fructibus fortunas suas omnes locatas habuisse, quod sanè vbertatis certissimū est testimonium. Subdit præterea

Moses

Iosephus.
Hieronymus.

Moses, *Sicut dies iuuentutis tua, ita & senectus tua.* Significat Aferitas fore decoros atque robustos non solum in iuuentute, sed etiam in senectute. Tulit enim Afer iuuenes formosissimos, virginisque pulcherrimas; & ideo supra de eo dixit Moses *Benedictus in filiis Afer.* Id est omnes laudabunt Afer propter pulchritudinem, & decorem filiorum eius. *Et sic placens fratribus suis.* Scilicet propter filiarum pulchritudinem. Quidam tamen superiora verba sic putant ex Hebræo interpretanda: *Quot dies tui, tot anima tue;* quasi diceret: Futurum est tibi omni tempore cum veteribus possessionum tuarum colonis perpetuum certamen.

149

Allegoria huius prophetiæ tam comode, quam quæ maximè, ad Christum applicatur. Afer significat diuitias. Et quis ditior Christo, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei? quisque cum diues esset, pro nobis egenus factus est, ut nos per illum diuites efficeremur. Rectè Ambrosius: Paupertas, inquit, Christi nos locupletat, humilitas glorificat, infirmitas roborat, mors viuificat, sepultura resuscitat. Et quis est panis eius, nisi caro ipsius? quam vocat ipse panem qui de cælo descendit, qui verè cor hominis confirmat; ut quicumque eum manducat, uiuat in æternum. Et est sanè panis pinguis, omnium scilicet diuinorum charismatum abundantia refertus: pinguis autem ex oleo: nam præcipua ratio condendi sacramentum Eucharistiæ fuit immensa Dei erga hominem charitas & misericordia. *Memoriam enim fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus escam dedit timentibus se.* Ergo cum Dauide dicamus: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Hic panis delicias præbet Regibus, continet enim in se omne delectamentum & omnis saporis suauitatem. Sed enim deliciæ sunt non seruis peccatorum, qui amplexantur stercora suarum voluptatum tanquam delicias, sed Regibus qui suas regunt cupiditates, easque rationi & legi diuinæ subiectas & obediētes tenent, quippe canunt illud canticum Apocalypsis, capite quinto, *Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram.*

Allegoria.
Coloss. 2.

2. Cor. 8.
Ambr.

Ioan. 6.
Psal. 103.
Ioan. 6.

Psal. 110.
Psal. 62.
Sap. 16.

NONA PROPHETIA.

De Nephthali.

VERS. 21.

Nephthali ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis.

150

ARIAT lectio huius loci. Septuaginta, referente Hieronymo ita verterunt: Nephthali, virgultum resolutum, dans in generatione pulchritudinem: Vel, ut legit Ambrosius, vitis remissa porrigens in germine decorem. Hebraica Scripturæ, auctore Hieronymo, hæc est sententia: Nephthali ager irriguus dans eloquia pulchritudinis, significans quod aquæ calidæ in ea nascuntur tribu; siue quod super lacum Genesareth & flucta Iordanis irrigua sit. Hebræi volunt propter Tyberiadem quæ legis videbatur habere notitiam, agrum irriguum & eloquia pulchritudinis prophetari. Quamquam verba Hebræa possunt verti, ut habet Latina lectio, *ceruus emissus*, quæ denotent temporaneas fruges & velocitatem

Varietas lectio
num.

Ambros.

terræ vberioris. Sed melius fuerit ad doctrinam Saluatoris cuncta referri; quòd ibi vel maximè docuerit, vt ex cap. 4. Matthæi & tertio Marci licet cognoscere. Sic Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genes.

Triplex interpretatio.

Nostræ lectionis Latinæ triplex interpretatio est: quarum prima est Hebræorum existimantium hæc verba spectare ad Barac, qui ex mandato Debboræ vatis simul & Iudicis Hebræi populi, collectis decē millibus ex Nephthalitis tribulibus suis, expeditè magnòque impetu instar cerui ad bellum fuit contra regem Chanaam, & Sisaram eius belli ducem fugauit atque ad interium compulit. Comparatur igitur ceruo emisso propter celeritatem eius in suscipiendo, & conficiendo bello. Quod autè sequitur, *Dans eloquia pulchritudinis*: significat pulcherrimum Epiniciū carmen ob victoriam partam ab ipso Barac & Debbora decantatum. Verùm obijcitur huic interpretationi, Barac non promptè & alacriter, sed cunctanter, timidè atque ignauè id belli suscepisse: nimirum contestatū, nisi periculi sociam haberet Debboram, in id se belli nequaquam iturum, Cui Debbora respondit, ituram se quidem cum ipso, verùm non ipsi victoriam, sed sibi assignatum iri, quo videtur tacitè timiditatem, ignauiam & tergiuersationem eius reprehendere voluisse. Quanquam verba Barac in aliam possent verti & accipi sententiam, vt ea scilicet dixerit Barac, non meru adductus, sed religione quadam, quod speraret si Debbora fœmina Deo perquam familiaris & cara, bello adesset, de victoria nullo modo esse dubitandum. Namque Barac acerrimo animi impetu ad illud bellum cõtendisse, non obscurè indicat verba illa quæ sunt in Cático Debboræ, Iudicum quinto, *Duces Issachar fuere cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti, qui quasi in præceptis ac barathrum se discrimini dedit.*

Andreas Masius.

Alterâ nostræ lectionis interpretatio est: significari summam terræ eius tribus fertilitatem & abundantiam, in qua illud etiam singulare erat, quòd in illa priusquàm in ceteris, fructus nascebantur & maturefcebant: & hoc significat similitudo cerui, emissi qui tâta est currèdi velocitate & celeritate, vt cursu ceteras animantes faciliè antecedit. Et quia ibi fructus ac fruges prius nascebantur, idcirco ex ipsis potissimùm deferebantur in templum oblationes primitiarum, propter quas sacerdotes pulcherrimas Deo laudes concinnebant. Fauere huic interpretationi videtur paraphrasis Chaldaica, quæ sic habet hoc loco: Nephthali, in terra bona cadet fors eius, & possessio erit fructifera: laudabunt & benedicent super eos.

Tertia interpretatio est Andreæ Masij in commentarijs suis super c. 19 Iosue; arbitrantis significari his verbis Jacob, Nephthalitis in tuta atque vbere collocatos regione, exultaturos suau libertate & deliciarum copia quarum fors eorum referta erat futura: similiter nempe vt ceruos, qui in herbosis amœnisque saltibus liberè versantes pascentesque exultim ludunt. Quod verò subdit: *Dans eloquia pulchritudinis*: denotat Nephthalitas in omni sermone fore comes, blâdos, elegâtes, affabiles, & humanitatis atq; vrbانيتatis gratia omniū sibi animos & studia faciliè cõciliaturos.

Locus Dens. cap. 33.

Cum hac interpretatione satis congruere videtur quod dixit Moses Deuter. 33. huic tribui benedicens: *Nephthali*, inquit, *abundantia perfructur, & plenus*

& plenus erit benedictionibus Domini, mare & meridiem possidebit. Cuius orationis extrema illa verba: *mare & meridiem possidebit*, eo difficilem habent explicatum, quòd Nephthalitæ procul mari Mediterraneo, quod occidentale Iudæis erat, & Meridie remoti, ad diuersam prorsus partem, Aquilonem dico & Orientem, habitabant. Chaldaicus quidem interpres non de mari Mediterraneo, sed de mare Tyberiadis interpretatus est. Verùm illa expeditior & planior est interpretatio, propterea Nephthalitas mare & Meridiem possessuros, dictum esse à Mose, quòd licet illi à locis maritimis & meridianis distiti essent, tamen per societatem & commerciū, & quòd apud omnes gratiosi essent, ab aliis tribubus essent participaturi quicquid apud illas boni haberetur. De his tribus expositionibus, cū omnes sint aptæ ac probabiles, eā quisque deligat quæ sibi magis arriserit.

154

Secundùm allegoricam interpretationem refertur hoc vaticinium ad Christum, qui Euangelium in terra Nephthali prædicare orsus est: vnde doctrina eius quasi ceruus emissus, omnem terrarum orbem incredibili velocitate percurrit: & quia nihil Euāgelico pulchrius & lætius, vnde etiā nomen accepit; ideo subditur, *dans eloquia pulchritudinis*, id est, pulchra: Christi enim doctrinæ pulchritudo, vbi se ostendit, tantos in hominum animis excitauit & incendit amores, vt quòd eam adipiscerentur atque tuerentur, innumerabiles omnia quæ possidebant bona, quin etiam sanguinem ac vitam profundere ac perdere non dubitauerint. Christus porro rectè assimilatus est veloci ceruo, scilicet de eo scriptum est Cantic. 2. *Ecce iste venit saliens in montibus transiliens colles. Similis esto, dilecte mi; caprea, hinnulòque ceruorum.* Quid autem pulchrius Christo, cuius & formæ & eloquij pulchritudinem prædicauit illis verbis Dauid Psal. 44. *Speciosus forma præ filiis hominum. Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.* Mira verò & inenarrabilis suauitatis plena de Christi formæ, vocis, & eloquiorum pulchritudine sub figura Sponsi, in Canticis celebrat Sponsa.

*Allegoria.
Mat. 4.
Esa. 9.*

DECIMA PROPHETIA

De Ioseph.

Filius accrescens Ioseph, filius accrescens & decorus aspectu. VERS. 22.

155

QUEM AD MODUM supra Iacob in filio suo Iuda, ita nunc in Ioseph copiosus est laudum eius prædicator. Namque & illū prophetico spiritu sciebat principem futurum populi Hebræi patrēque Messię: & hunc eodem spiritu nouerat caput fore duarum tribuum, multorūque ducū ac principum Hebrææ gentis parentem, multis item rebus ipsius Messię figuram. *Filius accrescens Ioseph, filius accrescens.* Manifestè alluditur ad nomen Ioseph, significans incrementum, cuius magnitudo denotatur geminatione eiuldem sententiæ. Vehementer sanè Ioseph auctus est: nam in se ipso prouectus est ad principatum non modò fratrum suorum, sed etiam totius Ægypti:

ooooo 3

& auctus est in sua progenie ac posteritate, quippe quæ duas numerosissimas tribus Israel, tribu dico Manassis & Ephraim, amplexata est. Pagninus vertit: Ioseph ut ramus crescens. Mōtanus: Ioseph filius fructescens. Ratio huius varietatis est, quia vox Hebræa, *ben*, filium quidem significat, verum cum non iungitur cum relatiuo reali, ut dicunt Hebræi, id est, cum voce patris vel matris, alias habet varias significationes, & dicitur de paruulo vel paruula in variis rerum generibus. Hic secundum Kimbi, significat ramum, & est in fœminino genere. Est autem ramus quasi filius arboris.

Pro eo autem quo Latina lectio habet, *decorum aspectu*, Hebraicè est, *su-*¹⁵⁶
per vel iuxta fontem, est enim integer sensus, Ioseph auctum iri ad similitudinem ramosæ arboris propter fluentia aquarum satæ: cuius arboris fertilitas describitur Psal. 1. & Ieremiæ 17. Et hanc sententiam expressit paraphrastes Chaldæus hisce verbis; Filius meus Ioseph multiplicabitur tanquam vitis quæ plantata est ad fontes aquarum: duæ tribus egredientur de filiis eius, & accipient partem, atque hæreditatem. De pulchritudine autem Ioseph scriptum est suprâ, c. 39. *Erat Ioseph pulchra facie & decorum aspectu*. Fit autem mētio eius pulchritudinis, quod ea fuit illi magna occasio tentationis & afflictionis, simulque materies ingentis gloriæ.

Allegoria. Cæterum tota hæc propheta de Ioseph apertissimè & aptissimè se-¹⁵⁷
cundum mysticum sensum ad Saluatorem nostrum accommodatur. Et

*Ioseph figura
Christi.*

Genes. 37.

Ibid. m.

Inf. 39. 40. 41.

Ioan. 3.

quidem Ioseph multiplicem Christi Domini prætulit figuram & imaginem, fuit ille Patri super omnes filios dilectus: fuit ab eo veste polymita indutus: venditus est à fratribus suis: ex seruitute atque carcere euectus ad summam dignitatem, ac potentiam: orbem à fame liberauit, & Egypti Saluator appellatus est. Rectè autem dicitur Christus, filius accrescens, quippe qui super omnes potentia, sapientia, gratia & gloria creuit, de quo dixit Baptista: *Illum oportet crescere, me autem minui*: cuius auctus figura fuit lapis ille Danielis cap. 2. à primo quidem paruulus, sed mox in tantâ excedens amplitudinem, ut omnem terram impleuerit; fuitque Dominus similis grano sinapis quod minimum est olerum; verum in tantum crecit, ut prope adæquet magnitudinem arborum.

Matth. 13

VERS. 23. Filix discurrerunt super murum, sed exasperauerunt eum, & iurgati sunt, inuideruntque illi habentes iacula.

*Rupertus.
Genes. 29.*

PRO illo: *Filix discurrerunt*, Hebraicè est, filix incedebat, in numero singulari, quia more Hebraico fit distributio in singulis, ut si dicas, Quælibet puellarum deambulabat per murum vel per alia loca vnde pulchritudinem Ioseph videre possent. Putat Rupertus hoc referri ad dominam Ioseph, posito numero plurali pro singulari, quæ amore eius capta, ubique eum videre gestiebat. Verbum *discurrendi* significat mulierem vagam atque petulantem, & per loca publica pererrantem, qualis describitur Prouerb. 7. Pro illo, *Exasperauerunt*, Hebraicè est, *amaricauerunt eum*: & pro *Inuiderunt*, Hebraicè est, *odio habuerunt*: Pro, *habentes autem iacula*, Hebraicè est, *domini sagittarum*, quæ locutio

cutio frequens est Hebræis etiam aliis in rebus, veluti, domini alarum, & domini pennarum dicuntur volatilia & pennata. Sententia horum verborum clara est: pertinet enim ad inuidiam & odium, quo fratres Ioseph in sectabantur ipsum, adeo ut, sicut legitur suprâ cap. 37. non possent illi quicquam pacificè loqui, & cum procul viderunt illum, dixerunt: Ecce somniator venit, venite, occidamus eum, & videamus quid profint ei somnia sua. Iacula verò appellat verba dura & aspera atque mortifera, quibus illum confodere & perimere voluerunt. Alij interpretantur hoc de domino & domina Ioseph, qui eum innocentem asperrimè tractarunt detrudentes in carcerè. Moris autem est in sacris litteris, verba dura, perniciofa & exitialia, per similitudinem nominare iacula aut sagittas, ut in Psalmis:

*Psal. 56.
Psal. 54.
Allegoria.*

159 Quòd si mysticam huius sententiæ scrutemur intelligentiam, per filias discurrentes super murum, non ineptè intelligemus animas sanctas veteris Testamenti, quæ cupientes animo videre pulchritudinem venturi Messiae, discurrerant super murum, id est, longè transcendebant humanam cognitionem quæ originem & fundamentum habet in sensibus corporis. Est enim corpus humanum quasi murus vndique circundans & concludens animum: istæ igitur spiritu prophetico pulchritudinem Messiae perspectam habentes, eum videre cupiebant, sicut Dominus dixit: *Multi Prophetæ & Reges voluerunt videre quæ vos videtis;* & de Abraham, *Exultauit, inquit, ut videret diem meum: & vidit & gausus est.* Fuisse autem Dominum à scribis & Phariseis ex odio & inuidia vehementer exacerbatum, vel, ut est Hebraicè, amaricatum, id est, fœdissimis iniuriis & blasphemis onustum vexatumque, quinetiam felle amarissimo potatum, docet historia Euangelica. Linguae autem eorum fuerunt iacula, quibus Christum ipsi, si non manibus suis, certè votis & clamoribus crucifixerunt, cum tam instanter efflagitabant à Pilato, Tolle tolle, crucifige eum.

*Mat. 13.
Luc. 10.
Ioan. 8.*

Ioan. 19.

Sedit in forti arcus eius, & dissoluta sunt vincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Iacob. VERS. 24.

160

ICET fratres Ioseph extremis eum malis opprimere voluerint, Deus tamen ea mala in maximum illius bonum gloriamque conuertit. Ergo sensus est; Arcus eius, id est, omne robur & præsidium eius, sedit, id est, locatum fixumque fuit in forti, hoc est, in Deo, de quo scilicet scriptum est: *Quis similis tui in fortibus, Domine?* nam esse fortem, est proprium Dei epithetum, de quo solet ipse frequenter gloriari, & à sanctis vehementer commendari. Quoniam igitur omnem fiduciam auxilij & præsidij sui Ioseph in Deo posuerat, idcirco omnia vincula quibus ipse vel à fratribus, vel ab Aegyptiis constrictus fuerat, dissoluta sunt. Pro quo Hebraicè est, *roborata sunt brachia eius:* & significatur annulus aureus, & armilla & currus, & alia principalia ornamenta quibus à Pharaone ornatus & decora

Exod. 15.

& decoratus est, vt narrat Scriptura Genes. 41. Atque huc spectauit paraphraſtes Chaldaeus, ſic hunc locum interpretatus: Quia ſeruauit legem in occulto, poſuitque Fortem fiduciam ſuam, tunc poſitum eſt aurum ſuper brachia eius, poſſeditque regnum & confirmauit. Hoc ipſum expreſſè dictum eſt in Pſal. 104. *In ſeruum uenditus eſt Ioseph. Humiliauerunt in cōpedibus animam eius, ferrum pertransiit animam eius, donec ueniret uerbum eius. Eloquium Domini inflammauit eum, miſit rex & ſoluit eum, princeps populorum & dimiſit eum. Conſtituit eum Dominum domus ſue, & principem omnis poſſeſſionis ſue: ut erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eum prudentiam doceret.* Similia horum traduntur in c. 10. lib. Sapient. Sapientia, inquit, *uenditum Ioseph non dereliquit, ſed à peccatoribus liberauit eum: deſcenditque cum illo in foueam, & in uinculis non dereliquit eum, donec afferret illi ſceptrum regni & potentiam aduerſus eos qui eum reprimébant, & mēda ces oſtendit, qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem aeternam.* Hæc ibi.

Inde paſtor egreſſus eſt, lapis Iſrael.

3. Reg. 12.

ILLUD *Inde* tripliciter exponitur, Primò quidem, vt referatur¹⁶¹ ad uincula & carcerem Ioseph, quibus ille solutus & ad principatum assumptus, paſtor fuit Ægypti, dira fame eum liberans ſua prudentia. Et *lapis Iſrael*, id eſt, firmamētum domus ſuæ, quippe qui patrem & fratres ſuos non tantum famis tempore aluit, verum etiam in optima Ægypti terra collocatos, quoad ipſe uixit, & poſt mortem ſuam fama nominis ſui longo tempore ſuſtentauit. Alij illam uocem *Inde* referunt ad Ioseph, interpretantes, Iacob his uerbis prædicere prodituros ex ſtirpe Ioseph, qui ſint paſtores & lapides Iſrael, id eſt, Duces, Iudices ac Reges. Ex Ioseph enim progenie fueſunt Ioſue, Debbora, Gedeon, Abimelech, Iephthæ, Iair, & duo reges decem tribuum, Ieroboām, & Nadab: poſtquam uerò diuiſum eſt ac ſeparatum regnum Iſrael, id eſt, decem tribuum à regno Iudæ, caput regni Iſrael fuit Ephraim. Tertiò modo illud *Inde* ſic exponitur, vt referatur ad manum & auxilium Dei fortis, cuius mentio proximè antecceſſerat: & ſignificetur, quia Ioseph omnem ſuam ſpem in vno Deo locauerat, idcirco non modò eum cunctis malis & calamitatibus eſſe liberatum, ſed inſuper in tantam eſſe gloriam & potentiam elatum, vt non tantum populi ſui, ſed aliarum quoque gentium paſtor ac lapis exiſteret. Huic interpretationi adhæſit paraphraſtes Chaldaeus, hanc ſententiam ita exprimens. Hoc contigit ei à conſpectu Dei fortis Iacob, cuius uerbo cibauit parentes & filios, ſemen Iſrael.

Obſeruarunt Hebræi uocabulum *Euen*, pro quo Latine eſt, lapis, eſſe¹⁶² uocem myſticam, quia occultè & inuolutè continet duas dictiones: dicitur enim, *Euen*, quaſi *au*, & *ben*, id eſt, pater & filius. Et uerò Ioseph fuit lapis, qui ſuſtentauit & patrem ſuum, & omnes eius filios fratresque ſuos. Ad hunc locum ſpectat quod eſt de Ioseph in ca. 49. lib. Eccleſ. *Ioseph*, inquit, *princeps fuit fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, ſtabilimentum populi.*

populi. Rectè autem principes & rectores populorum, appellantur pastores: debent enim ita regere populos suos, ut pastor proprias oues; id quod Aristoteles libro 8. Ethicorum firmat auctoritate Homeri, qui Agamemnonem, bonum scilicet iustumque regem appellauit pastorem populorum. Iam verò quàm aptè conueniat in Christum dominum vocabulum pastoris & lapidis, notius est quàm ut Lectori opus sit admonitione nostra, nedum explicatione.

Deus patris tui erit adiutor tuus, & Omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi iacentis deorsum, benedictionibus vberum, & vuluæ. VERS. 25.

163

L V D *Deus patris tui*, significat Deum fore adiutorem eius tum propter propria eius merita, tum maxime propter merita patris sui: Illud *Omnipotens* Hebraicè est *Shaddai*, quod significat robustum, & fortem, à verbo *Shaddab*, quod est prædari & rapere. Est autem nomē hoc vnum de decem nominibus quibus apud Hebræos Deus vocatur: quæ nomina strictim exposuit B. Hieronymus Epistola 136. quam scripsit ad Marcellam, ubi nomen *Shaddai*, interpretatus robustum, & ad omnia perpetranda sufficientem. quanquā Oleaster putat eo nomine hoc loco potius significari beneficium seu munificum. Verba porrò quæ sequuntur, continent benedictionem Ioseph in abundantia omnium terra nascentium, & in fœcunditate animalium ac filiorum. Ad efficiendam verò copiam eorum, quæ terra nascuntur, duo maxime concurrunt, & conferunt, supernè quidem cœlum, infernè autem abyssus deorsum iacens. cœlum dico tam astriferum, vnde lumē, calor, variique siderum aspectus & defluxus; quàm cœlum aëreum, vnde imbres, venti, niues, rores. Per abyssum autem iacentem deorsum, intelligere oportet molem terræ & aquæ, quæ se inuicem complexæ vnū globum efficiunt iacentem circa mundi centrum: Vocabulo autē abyssi iacentis deorsum nominantur, vel quia locatæ sunt circa centrum mudi, locum omnium quæ sunt in mundo profundissimum; vel propter profunditates terræ & aquæ multifariam impenetrabiles. bonitas verò & felicitas terræ in eo est, ut sit pinguis ac fertilis, acceptaque semina magno reddat cum fœnore: sit quoque copia terrestrium aquarum ex fontibus, fluminibus & lacubus, nec desint commoda quæ per mare deuehantur.

Hieronymus.

Oleaster.

164

Sunt qui existiment Iacob his verbis præsignasse bonitatem cœli, & terræ quam habituræ olim erant duæ tribus, ex vnus stirpe Ioseph profeminatæ Ephraim & Manasses: ut sit sensus; Progenies Ioseph habitabit in terra fertilissima, ob benignitatem cœli, frequentiam imbrium & roris, agros irriguos, numerososque frugum prouentus, magnamque gregum & hominum fœcunditatem; id quod significatur illis verbis: *Benedictionibus vberum & vuluæ*: nā benedictio vuluæ significat numerosam generationem & sobolem; benedictio autem vberū, optimā nutritionē atque

Comm. in Gen. Tom. 4.

PPPPP

educationem. Nonnulli arbitrantur his verbis quatuor res designari, ex quibus solet vulgus homines aliquos laudare & quasi beatos prædicare: Solet enim dicere, Beatus dies, in quo ille natus est: beata terra quæ illum tulit: beatus venter qui illum genuit: beata vbera quæ illum lactauerunt.

Allegoria. Cæterum benedictio hæc Ioseph multo veriùs & cumulatiùs Christo¹⁶⁵

Domino contigit. Etenim ipse super omnes habuit benedictionem cæli & terræ, quia super omnes tam in cælo quàm in terra magnificatus & glorificatus est. sicut ipse dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Illum in cælo laudant Angeli, quòd eorum ruinas reparauerit atque impleuerit: illum in terra laudant homines, quòd eos reatu peccati, necessitate mortis & diaboli potestate liberauerit: illum in abyssu, id est, in inferno laudarunt sancti Patres quos eduxit de lacu, in quo non erat aqua; vel cælum significat in Christo animam eius & superiorem animæ partem: terra, corpus & carnem eius. Benedictus igitur fuit in cælo desuper, quia secundum superiorem animæ suæ partem ab initio conceptionis suæ in cælo fuit beatifica Dei visione fruens: benedictus quoque fuit in aby-

Zach. 9. sus deorsum iacente, id est, in carne sua quæ appellatur abyssus deorsum iacens, quod secundum eam Christus seipsum profundissimè humili-

Philip. 2. uerit, & ut Pauli verbo utar, exinanierit.
Gen. 3.
Ioan. 6.

Duplex porrò fuit carnis Christi benedictio, altera, quòd sine peccato concepta est, nec vlla concupiscentiæ foeditate inquinata, nec subiecta maledictioni Adæ: altera, quòd caro eius vnita est Dei verbo, & inde facta est cibus hominum viuificus & præstans immortalitatem. Benedictionem illam vberum & vluarum Christi declarauit sancta illa scæmina dicens: *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti.* Triplicem porrò benedictionem Christus habuit in vtero matris; primam, quòd generatus est sine semine viri: alteram, quòd nouem mensibus gestatus in vtero est sine vlla matris molestia: tertiam, quòd clauso matris vtero & sine eius dolore editus est. Fuit item benedictus in vberibus, nam cum sit præter naturam, virginem lacte impleri; sanctissima tamen eius mater, cum virgo esset, eum lactauit: quocirca Ecclesia canit: Virgo nesciens virum, sine dolore genuit filium, sola virgo lactabat. vbera de cælo plena.

Rupertus. Rupertus refert hoc ad Ecclesiam Christi sponsam: ut Christus benedicendus sit propter vbera & vluam sponsæ suæ; per vluam intelligendo fecunditatem Ecclesiæ quæ innumerabiles filios Christo genuit. Compara vluam Ecclesiæ Christi cum vluâ Synagogæ Moïsis, hanc dices sterilissimam, illam fecundissimam: cuius incredibilem fecunditatem prædixit Isaias cap. 49. & 60. Duo sunt autem Ecclesiæ vbera, diuinæ benedictionis lacte plenissima, Verbum Dei & vsus sacramentorum. De his vberibus dici posset quod est in Canticis: *Inter vbera mea commorabitur dilectus meus;* & *Meliora sunt vbera tua vino, fragrantia unguentis optimis.* nam licet hæc dicta sint de vberibus sponsi, eadem tamen sunt, diuersa ratione, vtriusque vbera. Non fuere talia Synagogæ vbera, de qua dicitur: *Soror nostra paruula est, & umbra non habet.* Habuit quidē Synagoga etiā Sacramenta; sed quia erāt virtute propria inefficacia spiritalis gratiæ, dici

Cant. 1.
Ibidem.

Infra. 2.

dici poterāt vbera arentia & inania. habebat quoque diuinas Scripturas: sed ante Christi aduentum erant illæ plerisque clausæ & veluti obſignatæ, nec ſugere ſuauiſſimum lac ſpiritualis intelligentiæ cuique datū erat.

Benedictiones patris tui confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius, donec veniret deſiderium collium æternorum: ſiant in capite Ioseph & in vertice Nazaræi inter fratres ſuos. VERS. 26.

167

PROBSCVRVS est hic locus, & obſcuritas eius varias ex ingenijs explanatorum interpretationes excudit. Prima interpretatio; Chaldaus Paraphraſtes ſic vertit hunc locum: Benedictiones patris tui addantur ſuper benedictiones quibus me benedixerunt patres mei, quas optauerunt principes qui à ſæculo fuerunt. Eſt autem hic ſenſus: Contingant tibi non tantum ex benedictiones quas in te nunc conſero, verum etiam omnes benedictiones maiorum meorum, quæ tales fuerunt, vt eas ſibi accidere antiquiſſimi principes optauerint. Illud igitur, *Vſque ad deſiderium collium*, ſic videtur Chaldaus intellexiſſe, Tanti fuere pretij, tamque optabiles benedictiones maiorum meorum, vt eas colles mundi, id eſt. maximi quique principes deſiderauerint.

*Prima interpretatio.
Paraphraſis Chaldaica.*

168

Secunda interpretatio; Rupertus hanc putat eſſe huius loci ſententiam: Noli Ioseph dubitare de efficacia & effectu mearum benedictionum quas impertior tibi; ſiquidem benedictiones meæ confortatæ ſunt benedictionibus patrum meorum. id eſt, ex illis habent robur & efficaciam: nam quia maiores mei benedixerunt mihi, propterea ego quoque vim habeo efficacem benedicens filijs meis; & ſicut benedictiones patrū meorum completæ ſunt in me, ita benedictiones meæ complebuntur in te, nec deficient, donec veniat deſiderium collium æternorum, id eſt. Meſſias deſtinatus ab initio mundi, ſive ex quo ſunt colles & montes ſuper terram: vel deſideratus ab antiquis patribus, qui propter pietatis & iuſtitiae ſublimitatem fuerunt inſtar collium & montium. Meſſias enim non à quibus libet expreſſe cognitus ac deſideratus eſt, ſed ab inſignioribus virtute & ſapientia viris, vt fuere Patriarchæ & Prophetæ.

*Secunda interpretatio.
Rupertus.*

169

Plerique tamen illud, *Confortata ſunt benedictionibus patrum eius*, accipiunt quaſi dictum comparatè: quam habet expreſſam comparationem lectio Hebraica quæ ad verbum hanc reddit ſententiam: Benedictiones meæ præualuerunt, ſeu fortes factæ ſunt ſuper benedictiones patrum meorum. Et ex hac lectione duplex interpretatio exſtitit, vt tertia interpretatio quam ſequitur Paulus Burgenſis, illa ſit: Benedictiones quas ego tribui tibi, maiores ſunt benedictionibus quas ego accepi à patribus meis. Iſaac enim, vt narratur hoc libro cap. 27. benedixit Iacob tantum in rore cæli & pinguedine terræ, non autem in benedictione vberum & vuluæ, id eſt, multiplicatione prolis. Sed proſectò vera non eſt Burgenſis

*Tertia interpretatio
Paulus Burgenſis.*

sententia: namque Isaac cum dimitteret Iacob in Mesopotamiam, benedicens ei, dixit: *Deus crescere te faciat atque multiplicet, ut sis in turbas populorum; & det tibi benedictiones Abrahæ, & semini tuo post te*: Sicut legitur hoc libro capite 28. Videtur præterea benedictio quam Iacob accepit à patre suo Isaac, eo nomine fuisse maior benedictione quam ipse tribuit filio suo Ioseph, quod per illam Iacob constitutus est primogenitus & dominus fratrum suorum, quam prærogatiuam non continet benedictio Ioseph.

Quarta interpretatio.

Rab. Salomon.

Quarta interpretatio: significari illis verbis benedictionem quam acceperat Iacob, fuisse maiorem benedictionibus quas acceperant maiores eius, ut Isaac & Abraham. Et hoc dupliciter exponitur; siquidem Hebræi, ut Lyranus & Thostatus referunt, & patet ex Commentario Rabbi Salomonis, aiunt Deum plura promississe Iacob quam promiserat Abrahæ vel Isaac: his enim tantum promississe Deum possessionem terræ Chanaam, ut videre licet ex capite 13. & 26. libri Geneseos; illi verò promississe dilatatum iri eum ad Orientem, Occidentem, Septentrionem, & Meridiem; quo significabatur dominatum vniuersi orbis delatum iri posteritati Iacob, maximè in aduentu Messiae. Atque hoc indicauit Deus per Isaiam capite 50. & 58. dicens: *Cibabo te hereditate Iacob patris tui*, & non dixit, Abraham vel Isaac. Verùm interpretationem hanc vehementer oppugnat hoc loco Thostatus. Et verò qui legat 28. & 48. caput libri Geneseos, perspicue intelliget eandem planè factam esse Iacob promissionem terræ atque prius facta fuerat Isaac & Abrahæ. Nam illud, *Ad Orientem, & Occidentem, Meridiem, Septentrionem*, non debet accipi simpliciter & vniuersè respectu totius terræ, sed habito respectu ad terram Chanaam, quomodo frequenter vsurpatur in sacra Scriptura.

Quinta interpretatio.

*Lyranus.
Thostatus.*

Quinta interpretatio, cui potissimum adheret Lyranus & Thostatus: Aiunt isti, benedictionem quam acceperat Iacob, ea ratione fuisse maiorem benedictione Isaac & Abrahæ, quod Iacob plures à Deo percepit reuelationes cœlestium mysteriorum pertinentium ad Messiam, & ad æternam beatitudinē. Etenim scientia rerū diuinarū, & fides rerū cœlestium in dies per interualla tēporū increuit, pluræque posterioribus reuelata sūt quam fuerant prioribus. Sed hoc refellit Burgenfis: neque enim ait credibile esse Abraham inferiorem fuisse quam Iacob, quantum ad excellentiam fidei & reuelationem mysteriorum pertinentium ad Messiam, scientiamque rerum diuinarum: cum is propter singularem fidei præstantiam maximè laudatus sit à Mose Genes. 15. merueritque pater omnium fidelium appellari; in cuius sinu dicebatur requiescere omnes qui decedētes ex hac vita, æternam salutem consequebantur; de quo etiam Dominus noster dixit: *Abraham exultauit ut videret diem meum: vidit, & gauisus est.* 171

Burgenfis.

Rom. 4.

Luc. 10.

Ioan. 5.

Verùm utcunque res habeat (neque enim omnia quæ hîc obiter incidunt, ad viuum nobis rescanda sunt) certè negari non potest, plurima Iacob, & horum non pauca, singularia beneficia diuinitus accepisse. Primum enim cum is non esset primogenitus, reiecto primogenito Esau,

Genes. 27.

ius primogenituræ à Deo accepit: namque ut Paulus disputat ad Romanos

nos nono, *Cum nihil dum boni vel mali egissent Iacob & Esau, dixit Deus: Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Deinde longè numerosiori prole quàm patres eius multiplicatus est, quippe qui duodecim filios procreauit, è quibus vnuerſa gens Hebræa profeminata est. Adbæc filiū suum Ioseph (secundum regem) vidit supremum Ægypti principem ac dominum, habuit præterea complures, easque valdè mirandas visiones; vt illius scalæ à terra vsque ad cælum pertingentis & in ea residentis Dei, Angelorumque sursum deorsumque discurrentium, & illius Angeli cum quo luctatus est vsque ad auroram. Excelluit denique multiplici prophetiæ dono, nec tantum per visiones imaginarias, sed (quod summū prophetiæ genus æstimatur) per solam mentis diuino suffusa lumine illustrationem; vt in hisce vaticiniis animaduertere licet.

Genes. 28.

Infra 32.

Donec veniret desiderium collium æternorum.

173 **P**RO voce illa, *desiderium*, vox Hebræa, prout ex varia ducitur radice, significat & desiderium & terminum. Hebræi & Pagninus legunt terminum, ita hunc locum interpretantes: Benedictiones patris tui confortatæ sunt vsque ad terminū collium sæculi: Quæ verba dupliciter exponuntur. Nā Kimhi ad hunc modum exponit: Benedictiones meæ permanebunt, & firmæ erunt quoad durabunt colles mundi. Rabbi Salomon hanc vult esse sententiam: Benedictiones meæ non concludentur intra vnā regionem Chanaā, sed diffundentur vsque ad omnes terminos montium & terrarum. Sin autem legatur *desiderium* ea quoque lectio duplicem habet explicationem: siquidem Chaldæus paraphrastes legens *vsque ad desiderium collium sæculi*, intellexit significari tantas fuisse benedictiones Iacob, vt etiam Regibus & Principibus mundi maximè optabiles essent. Latini ferè interpretantur de Christo: qui cur appelletur desiderium collium æternorum, supra dictum est, cum interpretationem Ruperti enarraremus.

Rabbi David Kimhi. Rabbi Salomon.

Est quoque alia interpretatio huius loci apud Thostatum super ca. 33. 174 Deut. vbi explanat ille benedictionē Ioseph traditam à Moſe: refert enim verba hæc ad terram quæ sorte assignanda erat filiis Ioseph, Ephraim & Manasses, quæ abundatura erat montibus & collibus amœnissimis maximèque frugiferis; quamobrem dicuntur desiderabiles: quæ sententia valdè congruit cum verbis ipsius Moſis, sic enim ait benedicens Ioseph: *De benedictione Domini terra eius, de pomis cæli & rore atque abyſſo subiacente: de pomis fructuum Solis ac Luna: de vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum, & de frugibus terra, & de plenitudine eius.*

Thostatus.

Fiant in capite eius & in vertice Nazaræi inter fratres suos. VERS. 27.

175 **P**ERTAT his verbis Iacob, vt bona quæ precatus est filio suo Ioseph, fiant super caput eius, id est, abundè atque cumulatè ei contingant. Vocat autem Ioseph Nazaræum fratrum suorum (quo modo eum quoque appellat Moſes Deut. 33.) significat

PPPPP 3

Gen 37.

eum segregatum & separatum fuisse à fratribus : nam id apud Hebræos significat vocabulum Nazaræus. Fuit autem Ioseph iam inde à puero cùm esset in domo patris, separatus à fratribus suis, id est, ab improbis eorum studiis & moribus, cùm eos crimine pessimo apud patrem accusauit : & fratres vicissim ab eo separati erant, id est, alienati & auersi, ita ut non possent cū eo pacificè loqui. Cùm autē à fratribus venditus, & in Ægyptū ductus est, longo tempore ab illis fuit separatus. Ergo vocabulum Nazaræus ad presens commune est : specialiter autem apud Hebræos quidam appellabantur Nazaræi, qui ex voto certis quibusdam cæremoniis consecrati Deo, separabant & abstinebant se multis à rebus, quarum rerum usus aliis hominibus non erat illicitus : huius generis erant, non tondere capillos, non bibere vinum, non accedere ad funera, nec tangere mortuos, etiā parentes, aliāque nonnulla quæ in ca. 6. lib. Numeror. commemorantur.

Sunt qui putent hoc loco vocabulum Nazaræi significare præcipuum¹⁷⁶ decorem atque honorem, sanctitatisque professionem atque existimationem : tales enim apud Hebræos erant Nazaræi, ut indicant verba illa Hieremiæ Threnorum 4. *Candidiores Nazaræi eum niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, saphiro pulchriores.* lxx. Interpres per vocabulū *Nazaræi* intellexerunt principem, & ducem fratrum suorum, sic enim expresserunt hunc locum : Erunt super caput Ioseph, & super caput fratrum quorum dux fuit. In capite autem 33. Deut. ubi nos habemus, *Super verticem Nazaræi fratrum suorum*; ipsi verterunt : Super verticem glorificatus in fratribus : fuit enim tanquam princeps, & dominus fratrum, & ex eius stirpe prodierunt Principes, & Reges populi Hebræi.

Moyles porrò Deut. 33. præter illa, quæ similia dixit Iacob, addit hoc,¹⁷⁷ quod non videtur intactum esse prætereundum. *Quasi, inquit, primogeniti tauri pulchritudo eius, cornua Rhinocerotis cornua illius : in ipsi ventilabit Gentes usque ad terminos terra :* Primogenitus tauri est pulcherrimus, & simūlque robustissimus, ac violentissimus, quippe cui robur patris, ut primum, ita maximum tributum est. De Rhinocero autem pauca hæc à *Rhinoceros.* Plinio lib. 8. cap. 20. & Solino cap. 33. prodita cognoscat Lector : Animal esse buxei coloris, vnum in nare, idque repandum habens cornu, quod subinde cautibus attritum, limatūque in mucronem excitat præliaturus aduersus Elephantem, par ei propemodum longitudine, breuior tamen cruribus : in qua dimicatione, naturali eo telo alium Elephanti petit, ut molliorem eius partem, solāque ictibus suis peruiam. Ergo primogeniti tauri & Rhinocerotis similitudine exaggeratur decor & pulchritudo regalis, robūque ac fortitudo bellica in posteritate Ioseph futura, maximè verò in tribu Ephraim, quæ magnos principes ac Reges, & gloria virtutis militaris inclytos tulit. Quò spectat illud quod est in Psal. 59. *Mens est Galaad, & mens est Mariasses, & Ephraim susceptio capitis mei.* Et huic quidē interpretationi affinis est valdè paraphrasis Chaldaica quæ eo loco sic habet : Maior natu filiorum eius (id est, Ephraim primogenitus Ioseph) decorem habet, & magnalia, & quæ facta sunt à facie Fortis & Excelsi, cuius fortitudine interficiet populos vsque ad fines terræ.

VNDE

VNDECIMA PROPHETIA

De Benjamin.

Benjamin lupus rapax manè comedet prædam, &
vespere diuidet spolia.

178 **S**EPTVAGINTA, referente sancto Hieronymo, sic habet: Benjamin lupus rapax, manè comedet adhuc, & ad vesperâ dabit escam. Nostræ lectionis quintuplex esse potest interpretatio: duas ponit Rabbi Salomon, nam ait vel esse prophetiam de Beniamitis, qui, vt narratur libro Iudicum cap.

*Quinque interpretationes
Rabb. Salom.*

21. prodeuntes ex vineis rapuerunt sibi in vxores filias Silo egressas more suo ad ducendos choros, quas postea distribuerunt inter se. Vel pertinere putat ad Saulem & ad Mardocheum & Esther, qui fuerunt ex tribu Benjamin. Saul enim mane comedit prædam, quia in exordio regni Israelici, cuius primus ipse rex creatus est, amplissimas egit prædas ex Amalechitis, aliisque Iudæorum hostibus: Vespere autem, id est, multis post seculis ex eadem tribu Benjamin progenerati Mardocheus & Esther, contrito penitusque deletio Aman, & eius sectatoribus, omnes eorum opes bonaque, liberalitate regia ad se transmouerunt.

*Esther 2.
1. Reg. 9.*

Esther 2.

179 Terciam interpretationem Beatus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim assignat Hebræis, quorum sententia est, hoc vaticinio Iacob insinuari templum Iudaicum in quo victimæ immolabantur, idque significari vocabulo lupi rapacis: quod illud templum innumerabiles animalium victimas quasi deuoraret, & absumeret, ob idque dicitur de eo, manè comedet prædam, quod animalia plurimum matutino tempore immolarentur. Quod autem sequitur: *Et vespere diuidet spolia*: bellè quadrat ad hanc ipsam interpretationem: siquidem reliquæ oblationum quæ factæ erant in templo ad sacerdotes pertinebant, quas ipsi partiebantur inter se. Quoniam autem templum Iudaicum, & vrbs Hierusalem in sortem Benjamin primò cecidit, vt videre licet apud Iosue capite decimo octauo, idcirco vaticinium hoc Iacob rectè competit in tribum Benjamin.

180 Et verò ad magnam eius tribus laudem faciebat, quod cùm in omni gente Hebræorum vnum duntaxat templum esset, id fuerit intra sortem Benjamin. Fauet hñc interpretationi Chaldæus paraphrastes, apud quem sic est hoc loco: Benjamin in terra eius quiescet præsentia diuinitatis, & in possessione eius edificabitur sanctuarium: manè & vesperti offerent Sacerdotes oblationes, & in tempore vespertino diuident residuum portionum suarum de reliquis quæ sanctificata sunt. Sic ille. Præsentiam autem diuinitatis appellat Chaldæus Arcam fœderis, eique superimpositum propitia

pitiatorium, vbi quasi residens Deus edendis oraculis reddendisque responsis præsentiam suam declarabat.

Ad hanc quoque interpretationem spectare videtur quod Moses Deut. 33. de tribu Benjamin vaticinatus est: *Beniamin*, inquit, *amantissimus Domini*. Fuit nimirum Benjamin, quod esset nouissimus filiorum & in senectute patris genitus, ei dilectissimus. Deus quoque singularem aduersus eam tribum amorem suum ostendit, cum primum regem Israelitarum gentis delegit Saulem, nec ab ea tribu, si Saul non peccasset, regnum iple amouisset. Ex eadem tribu multa post sæcula excitauit Esther, & Mardochæum insignes admodum charitate suæ gentis & animi magnitudine; & quod admirabili prudentia populum suum à suprema internecione liberarunt sæculorum omnium prædicatione dignissimos. His accedit quod in ea tribu iussit Deus ædificari templum, in quo vno tantum sibi à Iudeis cultum adhiberi voluit. Sequitur apud Moysen: *Habitabit confidenter in eo*, id est, in Deo; cum enim in terra sua haberet templum, in quo Deus singulariter habitabat, ipse quoque singulari protectione & præsentia Dei confusus quasi expers periculi lætus & securus erat. Subdit Moyses: *Quasi in thalamo tota die morabitur, inter humeros eius requiescet*. Morabitur scilicet in templo quod vocabitur thalamus Dei. Alludit autem ad situm templi Dei quod erat in sublimi parte montis Moria, non tamen in eius vertice, sed vt placet Hebræis, quatuor & viginti cubitos infra eius apicem.

Prophetia de Benjamin pertinere ad S. Paulum, scilicet Patrum.

Ambros.

Hieron.

Chrysost.

Ruffinus.

Theodoret.

Beda.

Rupertus.

August.

Quarta huius prophetiæ interpretatio videtur quidem allegorica potius quam historica & literalis, sed eam tamen plerique Patrum præ ceteris amplexari sunt, Ambrosium dico, Hieronymum, Chrysostomum, Ruffinum, Theodoretum, Bedam & Rupertum hoc loco, necnon & August. Serm. 14. de Sanctis, qui est primus Sermonum eius de Conuersione B. Pauli. Horum sententia est, hanc prophetiam spectare ad B. Paulum, cuius duplex status, prior ante conuersionem eius ad Christum, posterior autem post conuersionem hic adumbratus est sub lupi rapacis similitudine, manens rapientis & discerpentis prædam, vespere diuidentis spolia. Fuit sanè Paulus ex tribu Benjamin, vt testatur ipse in Epist. ad Rom. ca. 11. & ad Philip. cap. 3. Fuit lupo rapax, id est, vir ingenio acer & ardens, animo ferox, ore pariter atque opere potens ac vehemens. *Manens*, id est, priusquam ad Christum conuerteretur, rapiebat & comedebat prædam, fuit enim valde contumeliosus, vt ipse fatetur, & blasphemus in Christum, & atrox Christianorum insectator, atque, vt verbis utar Lucæ Actuum 9. spirans minarum & cedis in discipulos Domini. At vespere, id est, postquam ad Christi fidem conuersus est, diuisit spolia, id est, fortissimus fuit Christi bellator, acerrimusque Ecclesiæ propugnator, & plurimarum gentium quas ad Christum conuerterat, victor amplissima retulit spolia. Rupertus per spolia intelligit eloquia Dei, sicut est in Psal. 118. *Labor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa*. Diuidebat autem hæc spolia, quia diuinarum rerum doctrinam pro capto audientium ac discipulorum tradebat, quibusdam lac tantum præbens, aliis solidum cibum.

Nec

183 Nec in Paulum non aptè cōpetit quod in hoc ipso lib. Gen. c. 35. de Benjamin proditū est, Rachel matrē Benjamin cū in eius enixu animam ageret, appellauisse eum Benoni, id est, filiū doloris mei; at Iacob vocasse eum Bēiamin, id est, filiū dextræ. Enim verò vtrunq; nomē præclarè conuenit Paulo. Is enim perfidiosæ synagogæ quæ fuerat mater eius, magnorū dolorum causā fuit, quin etiam interitus: at Christus imposuit ei nomen Bēiamin, quod significat filiū dextræ. Vocabulū *dexteræ* in sacris literis denotat robur & potentiam. quanta verò potentia polleret Paulus indicauit ipse cū dixit: *Omnia possum in eo, qui me confortat*. Et quia conuersio B. Pauli fuit valdè miranda, & in qua Christus Dominus vim & potentiam suam clarissimè demonstrauit, & per quam Paulus repente in magnū Dei seruū, egregiumq; prædicatorem Euangelij, & inuictum Ecclesiæ propugnatorē ac defensorē euasit, rectè de se Paulus illud dicere potuit: *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exalauit me*. illud item: *Hæc mutatio dextera excelsi*. Denique hoc ipsum Dominus significauit, cū Ananiæ de Paulo dixit: *Vade quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati*.

Philip. 4.
Psalm. 117.
Psalm. 76.
Act. 9.

184 Restat quinta & vltima interpretatio, quam libenter equidem ceteris omnibus, quod attinet ad sensum litteralē, prætulim. Hanc sequitur Thostatus; sed multis ante eum sæculis in quæst. vltima in Genesim Theodoretus attigit. Reor igitur, Iacob figurata oratione significasse, fore Beniamitas fortes, robustos & bellicosos: id enim similitudo lupi rapacis indicat, qui cū valdè vrgetur fame, audax & violentus est ad rapiendam escam. Illud autem, *Manè comedet pradam, & vespere diuidet spolia*: significat eos fore in bellis felices: profligatis enim hostibus onustos prædis diuitesque spoliis redituros. quamquam illud; *manè & vespere* designare potest celeritatem confecti belli, partæq; victoriæ. Græca lectio habet *vesperi dabit escam*, quod refert Theodoretus ad bellum quod gessisse Beniamitas cum cæteris tribubus, narratur in libro Iudicum cap. 20. in quo bello primū illi bis victores fuerunt, sed ad extremum tamen victi, præda eorum fuerunt quos vicerant.

Quinta interpretatio quam præ cæteris placet auctor.
Thostatus.
Theodoretus.

185 Verū quā fuerint Beniamitæ feroces, fortēq; bellatores, vel vno eo exemplo quod in libro Iudicū cap. 20. memoratur, manifestum esse potest. Cū enim Beniamitæ immane quoddā scelus à Gabaonitis qui ex ea tribuerant admissum punire nolissent; aduersus eos vindicandi eius flagitij causā ceteræ omnes tribus arma rapuerūt, & ad quandringenta armatorū millia coegerunt: contra verò Beniamitæ aciem suam viginti quinq; mille & septingentorum virorum instruxerūt: cūq; tam dispares numero vtrinq; essent copię, vt vni cuiuslibet Beniamitarū sexdecim ex aliis tribubus opponerētur; tantū in Beniamitis tamen robur animi; & virtus militaris fuit. vt duplici conflictu aduersarios profligarent: & priori quidem duo, & viginti millia, posteriori autem decem & octo millia ceciderunt. Tandem victi cæsiq; sunt, sed nō virtute, verū ex insidiis & per dolos militares. Gabaonitas porrò qui & ipsi erant

Comment. in Gen. Tom. 4.

99999

(vt diximus) Beniamitæ, narrat Scriptura, viros fuisse strenuos & peritos, ita vt æquè sinistra manu ac dextera præliarentur; tales verò funditores, vt lapides fundis iacerent sine errore vlllo vel ad tenuissimum capillum. Verùm quæ de Benedictionibus Patriarcharum à nobis hoc loco explicanda & disputanda visa sunt, hic finem habeant.

DE OBITU PATRIARCHAE IACOB.

VERS. 28. Hæc locutus est eis pater suus, benedixitq; singulis benedictionibus propriis, &c. *vsque ad finem capituli.*

INC apparet superiores non fuisse benedictiones, sed prophetias rerum futurarum, vt suprà docuimus in principio huius capituli: nam & quæ dixerat Ruben & Simeoni ac Leui, obiurgationem potius & reprehensionem quàm benedictionem continebant; & hic non obscurè significatur, postquam superiora locutus fuerat Iacob benedixisse eum filiis suis: vt si quid forte in superioribus animos aliquorum pupugerat, id subiunctis ad extremum singulorum benedictionibus valdè mitigaretur. Appellat autem proprias singulorum benedictiones, per quas conuenientia cuique aut etiam ventura bona precatus est; aut salutaribus quemque documentis erudiuit, ex quo magnam illis & vtilitatem & lætitiæ voluptatem accidisse non est dubitandum.

Sequitur: *Et præcepit eis dicens, Sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici, &c.* cur hoc de sepultura præcipit aliis filiis, cum id ipsum antea rogando petierit à Iosepho, dicens ei; *Si inueni gratiam in conspectu tuo, facias mihi misericordiã & veritatem, vt non sepelias me in Aegypto, sed dormiam cum patribus meis, &c.* Cur inquam, hic quodammodo precibus vltus est, idem verò mandans ceteris filiis paternæ auctoritatis præceptum adhibuerit? An quia mandatis Iacob magis astricti erant ceteri filij quàm Ioseph, quippe qui semper cum ipso fuerant, & ab eo vxores & bona omnia acceperant; Ioseph autem in Aegypto fuerat & nihil muneris à patre acceperat? An quia Ioseph magno erat in honore ac dignitate cum esset totius Aegypti gubernator; alij autem fratres priuatæ personæ erant? quare iustū erat illis præceptū imponere, huic preces adhibere. An quia funus Iacob valdè sumptuosum erat futurū, nec peragi sine magnis impensis poterat, quas Ioseph suppeditaturus erat, & effecturus apud Pharaonē, & Principes Aegypti, vt nō solum se ac fratres suos extra Aegyptum ire ad curandū funus sinerent, verū etiam magna pōpa & honorifico apparatu funus ipsi comitari & ornare vellent?

Cur Patriarcha sepeliri in terra Chanaā tantopere cupierunt.

Verū quærat aliquis, Cur tantopere cupierit Iacob sepeliri in terra Chanaam, vt id primū sibi interposito iureiurādo à filio suo Ioseph promitti vellet, deinde idē quoq; à ceteris filiis suis fieri præciperet: idemq; sub finē huius libri legitur, Ioseph appropinquante morte voluisse sibi fratres suos promittere ac iureiurando firmare? Multas licet eius rei causas, si quis inuestiget solerter, inuenire. Principiō cupiebant

bant illi corpora sua esse in ea terra, quam posteros suos sciebant possessuros & longissimo tempore habituros, in qua sola omnium terrarum orbis, verus Deus quem ipsi coluerant, publica & sincera religione coleretur.

189 Deinde, ut eorum sepulchra omnibus posteris essent fidei & pietatis quam ipsi erga Deum habuerant & professi fuerant, clarissima monumenta, & ad easdem virtutes maiorum suorum amplectendas & profectendas accerrima incitamenta. Ad hæc, ut essent diuinarum promissionum quas Deus ipsis & posteritati eorum dederat testimonia: aspicientes enim horum Patriarcharum sepulchra in terra Chanaam quam possidebant Iudæi, liquidò cernebāt quā abundē & cumulatē promissā Dei Patriarchis data de possessione terræ Chanaam tradenda eorum posteris, in ipsis essent completa. Nec illud non flagrantissimam eius rei cupiditatem in animis eorum excitabat, quod prophetico spiritu diuinitus impleri nouerant in ea terra Messiam nasciturum.

190 Accedebat & ille stimulus (si verum est quod refert Thostatus) illos celebres Patriarchas non latuisse, resurgente Christo domino post triduum suæ mortis ad vitam immortalem, vñ quoque multos de sanctis viris inibi sepultis cum eo resurrekturos (quod ita factum esse narrat Matthæus cap. 27.) de quorum numero se futuros esse sperabant. Quid plura? ad hanc terram Deus Abraham euocauerat, posthabito natali solo, omnique cognatione sua derelicta: hanc terram ex omnibus mundi terris delegerat quam daret possidendam populo suo, quem ut filium primogenitum diligebat: hanc denique postea magnis sæpe laudibus commendauerat: appellans terram egregiam, speciosam, excelsum, fluentem lac & mel; quam Dominus Deus semper inuifit, & oculi illius in ea sunt à principio anni vsque ad finem eius.

191 Iam verò de illa spelunca in qua se Iacob sepeliri mandauit, scriptum est Genes. 23. ibiq; dictum, in ea sepultam esse Saram; in eadem autem sepultum esse, nusquam suprà expressè proditum est; sed quia cap. 35. traditur, in loco illius sepulturæ mortuum esse Isaac, & à duobus filiis suis Iacob & Esau sepultum ex eo ipso intelligitur, in ea ipsa sepultura esse conditum. Rebeccam porro & Liam eodem loco sepultas esse, alibi quā hīc nusquam in sacris literis legitur.

Finitisq; mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectum, & obiit.

Genes. 49.
VERS. 32.

192

Væ fuerunt illa mandata Iacob? Illa, opinor, quæ de sepultura sui corporis dedisse eum filiis suis scripsit Moses: nisi etiam iuuat credere, multa sanctissimum illum senem mandasse filiis suis pertinentia ad pacem & concordiam inrer eos custodiendam, verumque Dei cultum perpetuò conseruandum, atque Aegyptiorum, quibuscum longo tempore victuri erant, fugiendam idololatriam. Cum autem dicitur Iacob collegisse pedes suos

q q q q q 2

super lectum, significatur, eum superiora locutū sedētem super lectum, habentēmq; pedes extra lectum dependentes : indicatur quoq; quanta animi quiete & tranquillitate, quantaq; corporis compositione & decentia sese comparauerit ad mortem. Pro illo verbo *obiit* est verbū Hebræum significans (vt annotarunt Hebræi) molle ac faciliē dulcéq; genus mortis per lentam quandam resolutionem & defectum paulatim labentis spiritus; planē contrarium ei quo intereunt multi, longo & molesto morbo tabescentes; aut etiam robustos corpore, crudaq; ætate præditi, violenta morte rapiuntur.

Appositusque est ad populum suum.

Quid sit congregari vel apponi ad populum suum.

S V P R A dixerat: *Ego congregor ad populū meum*: nunc Moyses¹⁹³ ait eum obiisse, & appositum esse ad populum suum: idēque suprà dictum est de Abraham & de Ismaële cap. 25. & de Isaac cap. 35. de Aaron quoq; in lib. Num. cap. 20. eiusdēque libri cap. 31. idem proditum est de Moysē.

Historia Scholastica.

Quis autem fuerit populus ille, ad quem Patriarchæ illi dicūtur appositi, videtur obscurū. Magister historiæ scholasticæ in cap. 114. historiæ suæ super librum Genesios interpretatur frequentiam & societatem Angelorum, ita scribens: Appositus est ad populum suum, id est, ad Angelos, tunc certa spe, postea tandem in re. Notum quidem est, appositum esse Iacob ab Abraham & Isaac patres suos, sed tam pauci, populus dici non possunt. vel populus dicitur congregatio omnium ab Adam vsque prædestinatorum, qui erant in sinu Abrahæ. Sic ille.

Luc. 16. Eandem planē sententiā habet Glossa interlinearis super 25. & 49. 194. caput libri Geneseos, quæ Glossa sumpta est ex Augustino idem sentiente atq; tradente in libro Quæstionum super Genesim, quæst. 268.

August. Augustini verba, si ea lector nosse auet, hæc sunt: Ecce de Iacob iā quidem mortuo, sed nondum sepulto dictum est quod appositus est ad populum suum: sed ad quem populū appositus sit, non in promptu est videre. Ex Iacob enim populus natus est, qui dictus est populus Israel: qui autem eum præcesserunt, tam pauci iusti nominantur, vt eos populum appellare cunctemur. Nam si dictum esset, Appositus est ad patres suos; nulla quæstio fieret. An fortē populus est non solū hominū sanctorum, veūrm & Angelorum? populus, inquam, illius ciuitatis quæ de cælo est, Hierusalē, sicut Paulus ad Hebr. scribēs c. 12. *Accessistis*, inquit, *ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei Hierusalem, & ad millia Angelorum exultantium*. Huic populo apponuntur, qui post hanc vitam placentes Deo fiunt; tunc enim dicuntur appōni, quādo nulla iam remanet sollicitudo tentationū & periculū peccatorum: quod intuens scriptura: *Ante mortem*, inquit, *ne laudes hominem quenquam*. Sic eo loco Augustinus. 195

Ecl. 11.

At enim verō Lyranus (ignorans, vt opinor, esse hanc, & Glossæ & Augustini sententiam) oppugnat Magistrū Historiæ Scholasticæ quasi vnicū, vel certē principem eius interpretationis auctorem: Non, inquit, verē dici potest, Sanctos illos Patriarchas appositos esse ad societatem Angelorū; quippe cū omnes descenderint in Limbū, nec ante Christi ascensum

Lyranus super cap. 20. Genes.

ascensum in cœlos, quisquam hominum in cœlestem ciuitatem, & angelicam societatem admissus fuerit. Nec valet dicere, illos esse appositos secundum certam sp̄e, licet non secundum rem: similiter enim idem posset dici de iustis qui adhuc in terris versantur, saltē de prædestinatis & confirmatis in gratia: cum tamen Scriptura id non dicat nisi de moriētibus vel etiā mortuis. Quamobrē Lyranus rectiūs dictū putat, popu-
lū illū ad quē apponebātur Sācti, intelligi debere omnes iustos quicūq; ab exordio mūdi fuerūt vsq; ad Iacob, qui vnā omnes erāt in Limbo, vt Adam, Abel, Seth, Enos, Noe, Sem, & Melchisedec, Abraham, & Isaac.

Paulus Burgēsis in Additione ad Postillas Lyrani huius loci ait, Apponi ad patres suos, scripturam ante Abraham de nullo hominum vsur-
passe; ob eam causam, quōd, Apponi ad populum suum, significet mori vacuum & purum ab omni culpa quæ purgatorio igne sit expianda, & statim post mortem rectā & sine mora ire ad Limbum. Quanquam igitur iusti qui præcesserunt Abraham, ex hac vita decesserint cum gratia Dei, ferebant tamen maculas & sordes quorundam peccatorum per ignem purgatorium abstergendas: quapropter non est dictum illos esse appositos ad populum suum.

196 Verū hoc satis inconsideratē videtur à Burgenſi dictū, neque enim apponi ad populum suū, significat, sine omni prorsus culpa decedere: siquidem hoc ipsum Moyses supra capite vigesimo quinto dixit de Ismaele, quōd appositus sit ad populum suum: Ismaelem verō neque constat esse saluum, nec si saluus fuerit, credibile tamen est eum omnis expertē culpæ obiisse. Quis autē affirmare audeat, Noe post mortē nō rectā descendisse in Limbū, cuius sanctimoniā, & iustitiā nō min⁹ diuina Scriptura cōmendat, quā Isaac & Iacob? de eo nēpe scribēs Moyses c. 6. *Noe, inquit, vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit, ei que dixit Deus, Te vidi iustum coram me in generatione hac.*

197 Mihi nō displicet quod quibuscūq; Hebraicē doctissimis viris placuisse video, congregari vel apponi ad populum suum, dormire cum patribus, ingredi viam vniuersæ carnis vel terræ, phrasēs esse peculiāres Scripturæ veteris Testamenti, quibus significetur idem quod, obire vel deserere statum viuientium, & transire seu pertinere ad statum defunctorū: sicut in nouo Testamēto, dormire vel obdormire in Domino, seu trāsire ex hoc mūdo: & apud Latinos excedere, decedere, vita defūgi, factō defūgi, demigrare, exuere mortalitatē, vitā cū morte cōmutare. Theodoretus tamen quæstione quæ est vltima super Genesim, & Caietanus super 25. caput Geneseos aiunt ex eo quod Scriptura dicit de morientibus, eos congregari ad populum suum, manifestē significari, & necessaria ratione concludi immortalitatem animorum, quin etiam corporum certissimam spem resurrectionis aliquando futuram. Verū super hac ipsa quæstione plenius & accuratius disseruimus in 3. Tomo nostro in Genesim, super cap. 25. in 8. Disputat. ad numerum marginalem. 63.

Burgenſis.

BENEDICTI PERERII COM- MENTARIA IN CAPVT

QVINQVAGESIMVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Narratur hoc capite funebris apparatus & pompa, qua ad sepeliendum Iacob adhibita est: item benignitas Ioseph erga fratres suos, verentes ne post mortem patris, offensam ab ipsis acceptam vlcisci vellet: ad extremum mors Ioseph, exactis cētum & decem vite annis, & mādāta eius de ossibus suis in Terram Chanaam, cū ad eam proficiscerentur, asportandis.

- 1 VOD cernens Ioseph, ruit super faciem
2 patris, flens & deosculās eum. Præcepitq;
3 seruis suis medicis vt aromatibus cōdirēt
4 patrem. Quibus iussa explentibus, transie-
rūt quadraginta dies: iste quippe mos erat
5 cadauerum conditorum; fleuitque eū Æ-
gyptus septuaginta diebus. Et expleto plā-
6 ctus tempore, locutus est Ioseph ad familiam Pharaonis: Si in-
ueni gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pha-
raonis: eo quod pater meus adiurauerit me, dicens: En morior,
in sepulchro meo quod fodi mihi in Terra Chanaam, sepelies
me. Ascendam igitur, & sepeliā patrem meum, ac reuertar.
6 Dixitq; ei Pharaō: Ascende, & sepeli patrem tuum, sicut adiu-
ratus

ratus es. Quo ascendente, ierunt cum eo omnes senes domus 7
Pharaonis, cunctique maiores natu Terræ Ægyptis: domus Io- 8
seph cū fratribus suis, absque paruulis & gregibus atque armē-
tis quæ reliquerant in Terra Gessen. Habuit quoque in comi- 9
ratu currus & equites: & facta est turba nō modica. Venerūtq. 10
ad Arcā Arad, quæ sita est trans Iordanē, vbi celebrantes ex-
equias planctu magno atque vehementi, impleuerunt septem 11
dies. Quod cū vidissent habitatores Terræ Chanaā, dixerūt;
Plāctus magnus est iste Ægyptijs. Et idcirco vocatū est nomen 12
loci illius, Plāctus Ægypti. Fecerūt ergo filij Iacob sicut præce- 13
perat eis. Et portantes eū in Terram Chanaā, sepelierunt eū in
spelūca duplici, quā emerat Abrahā cum agro in possessionem 14
sepulchri ab Ephrō Hethæo contra faciē Mābre. Reuersusque 15
est Ioseph in Ægyptum cū fratribus suis, & omni comitatu, se-
pulto patre. Quo mortuo, timētes fratres eius, & mutuò collo- 16
quētes: Ne fortē memor sit iniuriæ quam passus est, & reddat
omne malū quod fecimus, mādauerunt ei dicentes: Pater tuus 17
præcepit nobis antequā moreretur, vt hæc tibi verbis illus dice-
remus: Obsecro vt obliuiscaris sceleris fratrum tuorū, & pecca 18
ti atque malitiæ quā exercuerūt in te: nos quoque oramus vt
seruis Dei patris tui dimittas iniquitatē hanc. Quibus auditis 19
fleuit Ioseph. Venerūntque ad eū fratres sui, & proni adorātes
in Terrā dixerunt: Serui tui sumus. Quibus ille respōdit: Noli- 20
te timere: num Dei possumus resistere volūtati? vos cogitastis
de me malū, sed Deus vertit illud in bonū, vt exaltaret me, si- 21
cut in pręsentiarum cernitis, & saluos faceret multos populos.
Nolite timere. Ego pascā vos & paruulos vestros, consolatūs- 22
que est eos, & blādē ac lenitēr est locutus. Et habitauit in Ægy-
pto cū omni domo patris sui: vixitque centum decē annis. Et 23
vidit Ephraim filios vsque ad tertiā generationē. Filij quoque
Machir filij Manassē nati sunt in genibus Ioseph. Quibus trās- 24
actis, locutus est fratribus suis: Post mortem meam Deus visi-
tabit vos, & ascendere vos faciet de terra ista ad terrā quā iura-
uit Abraham, Isaac, & Iacob. Cūque adiurasset eos, atque di- 25
xisset: Deus visitabit vos: asportate ossa mea vobiscum de loco
isto: mortuus est, expletis centum decem vitæ suæ annis. Et cō-
ditus aromati bus, repositus in loculo in Ægypto:

PRIMA DISPUTATIO.

*De ratione sepeliendi mortuos apud veteres Aegyptios.**Super illis verbis,*

Præcepit seruis suis medicis, ut aromatibus condirent patrem.

VERS. 2.

R G O antiquitus apud Aegyptios, in seruatorum loco habebantur medici. Similiter apud veteres Romanos primum quidem nullo in usu fuisse medicos, tum induci & asciti, sacris humilis in loco erant: verum postea supra quam credi possit, & opibus & honoribus aucti sunt. Lege Plinium in

Plinius.

exordio libri 29. Videtur tamen hoc loco, non propriè vocabulum Medici esse positum: siquidem Medici officium est, corpus viuum, vel ex ægro facere sanum, vel sanum tueri; non autem mortuorum corporum

Herodotus.

condituras vel sepulturas tractare. Vetusissimus auctor Herodotus in libro secundo scribit, fuisse apud Aegyptios certum quoddam genus hominum ad condienda cadauera constitutum: idemque tradit Diodorus

Diodorus.

lib. 2. cap. 5. Qui funera, inquit, mortuorum apud Aegyptios curant, eo exercitio à maioribus tradito, funeris impensam domesticis demortui ferunt scriptam, scilicet artes quanto velint sumptu celebrari funus. Tres enim sepulcrorum vel funerum erant species, sumptuosa, mediocris, & humilis ac tenuis. In primam, argenti talentum impendebatur: in secundam, minæ viginti: tertia, per exiguo costabat sumptu. Eorum verò qui corpus mortuorum curabant, alij erant scissores, qui lapide quodam Æthiopico latus corporis mortui incidebant, quo aluum exinaniebant & purgabant: hi non solum contempti, verum etiam exosi & execrati erant apud Aegyptios: quapropter facta scissura, inde celeri fuga euadebant, validè insequētibz qui astabant, lapideique cum execratione in eos iacientibus, scilicet æstimantibus, amici corpus, vulnere illato, esse ab illis violatum. Alij erant corporum curatores, quos appellabant salitores, magna sanè in existimatione & honore. Septuaginta Interpretes, quos Latinus Interpres, vocauit medicos, appellarunt ἱταφιαστῆς, id est, sepultores: quamquam nomen sepulitoris non exprimit vim illius vocis Græcæ, ut annotauit B. Augustinus in lib. locutionum super Genesim: non enim illi sepeliunt, id est, terræ mandant corpora mortuorum: sed id agunt illi, quod exhibetur corporibus humanis, vel condiendis, vel siccando, vel inuoluendo & alligando: in quo opere maxime opera Aegyptiorum præcellunt; nec inuenit lingua Latina quemadmodum propriè appellaret ἱταφιαστῆς, Romani Libitinarios appellabant eos qui locabant aut vendebant ea quæ ad pompam funebrem essent necessaria, vel qui curam habebant sepeliendorum funerum, tracto nomine à Libitina Dea, in cuius æde asseruabantur quæ ad instructionem funebrium pompa-

pomparum erant necessaria. Habebant autem Libitinarij domi seruos, quorū opera utebantur ad polincienda, hoc est ad abluenda, vngenda, & consuenda cadauera, qui Polinctores nominabantur, à poliendis cadaucris: Designatores autem dicebantur, qui ordinabant pompam funebrem, cuique locum & modum incedendi præscribentes.

- 2 Circa illud, *ut aromatibus condirent patrem*, monēdus est Lector, quomodo hīc dicitur, Iacob & Ioseph fuisse aromatibus cōditos, eo modo neminem legi in Scriptura veteris Testamenti fidelium & cultorū Dei fuisse conditum ac sepultum, nec ante Iacob & Ioseph, nec post eos vsque ad Asā regem Iuda, quem traditur lib. 2. Paralipom. cap. 16. post mortem, positum esse super lectū suum plenum aromatibus & vnguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, quæq; super eum ambitione nimia combusta sunt. Mos igitur ille, primū Aegyptiorum fuit, tum ab illis manauit ad cæteras gentes. Vsum certē lauandi & vngendi corpora mortuorum, fuisse Troianis etiam temporibus apud Græcos & Troianos, testis est Homerus in funere Patrocli, & Virgilius in funere Miseni Troiani, quinetiam idem moris valuisse à primo apud Romanos, Ennianus ille versus declarat:

Tarquini corpus bona sœmina lauit & vnxit.

Ennionus.

- 3 Quemadmodū autē Aegyptij defunctorum corpora aromatibus condiret, disertis verbis exponit Herodotus lib. 2. & Diodorus libro item 2. Ante omnia, inquit Herodotus, incuruo ferro cerebrum per nares educunt, ut quamq; partem educentes, ita locū eius medicamentis explentes. Deinde acutissimo lapide Æthiopico, circa ilia conscindunt, atque illac omnem aluum extrahunt: quam vbi repurgarunt, ac vino Phœnicio expleuerunt, rursus odoribus contusis reficiunt: tum omēta complentes cōtusa myrrha pura & casia, & cæteris, excepto thure, odoribus, iterum consuunt. Vbi hæc fecerunt, saliunt intra abditum septuaginta dies, nam salire diutius non licet exactis septuaginta diebus. cadauer vbi abluerunt, sindone byssina, totum incisis loris inuoluunt, gumi illinientes, quo & ipsi glutinis loco plerumque vtuntur. Eo deinde recepto, propinqui ligneam hominis effigiem faciunt, in quam mox inferunt mortuum, inclusūque thesaurizant, id est, reponunt. Sic Herodotus: secundum quem, mortuorum corpora septuaginta diebus saliebantur apud Aegyptios. Diodorus verò scribit eos pretiosis vnguentis solitos vngere mortuorum corpora, dies ampliùs triginta.

Ratio cōdiendi cadauera apud Aegyptios ex Herodoto ac Diodoro.

- 4 Cur autem Aegyptij defunctorum corpora non cremauerint, ut apud multas gentes facitatum legimus, rationem reddens Herodotus lib. 3. Neq; apud Persas, inquit, neque Aegyptios moris fuit, cremari cadauera: apud Persas quidem, quoniam illi arbitrantur ignem esse Deum, nefas ducebant cadaueribus pasci Deum: apud hos verò, quod persuasum illi haberent, ignem animatam esse bestiam, & omnia quæ nascuntur, deuorare: & postquam deuorādo fuerit expleta, vnā cum rebus deuoratis, ipsam quoq; emori; & idcirco non esse apud eos consuetudinis mortuos tradendi belluis; sed saliendi; tum ob id, tum ne humatus de-

Cur Aegyptij non cremarent cadauera, ex Herodoto.

Comment. in Gen. tom 4.

rrrr

Cicero.
Plinius.

uoretur à vermibus. Similiter, nec apud Romanos mos cremandi fuit vsque ad Scyllam, vt indicat Cicero lib. 2. de legibus, & Plin. li. 7. inde perdurasse videtur vsque ad Antoninorum Imperatorum tempora, postea exoleuit; certè Macrobij tempore nullus erat. In populo Hebræo morem cremandi mortuorum corpora nunquam fuisse legimus. Apud Christianos eiusmodi mortis genus, probrosæ & infanis pœnæ loco, nefandæ libidinis, & obfirmatæ hæreseos reis infligitur.

Diuerfas autem variarum gentium tractandi post mortem corpora hominum consuetudines & ritus, partim superstitiosos & fædos, partim etiam immanes atque impios, magis quæ feris quàm hominibus conuenientes, Silius Italicus libro Punicorum decimo tertio his versibus breuiter, nec ineleganter exposuit.

----namque ista per omnes

Varj mores
Gentium in
tractandis
mortuorum
corporibus
ex Siliio Ita-
lico.

*Discrimen seruat populos, variatque iacentum
Exequias: tumuli & cinerum sententia discors.
Tellure, vt perhibent, is mos antiquus Ibera,
Exanima obsecans consumit corpora vultur.
Regia cum lumen posuerunt membra, probatum est.
Hyrcanis adhibere canes: Ægyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora, & à mensis exanguem haud separat umbram:
Exhausto instituit Pontus vacuare cerebro
Ora virum, & longum myrrhata reponit in auum.
Quid? qui reclusa nudos Garamantes arena
Infodiunt? quid? qui sæuo sepelire profundo
Exanimés mandant Libycis Nasamones ori?
At Celta vacui capitis circumdare gaudent
Ossa (nefas) auro: & mensis ea pocula seruant,
Cecropida ob patriam Mauortis sorte peremptos
Decreuerunt simul communibus vrere flammis:
At gente in Scythica, suffixa eadavera truncis
Lenta dies sepelit putri liquentia tabo.*

Transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadaverum condiendorum.

Historia Scho-
lastica.

ET RV S Comeftor Historiæ suæ super Genes. cap. cxliij. hunc locum tractans, ita scribit: Mos erat Ethnicorum, corpora mortuorum incondita seruare nouem diebus, per singulos dies plangendo, eaque fouendo calida aqua, quo explorarent vtrum anima penitus egressa corpore, an tantum in eo sopita esset: condita verò, per dies quadraginta seruabant. Hebræis mos erat incondita seruare diebus septem, condita autem diebus triginta. Seruauerunt igitur & ipsi corpus Iacob diebus triginta, more suo, quemadmodum more Aegyptiorum seruati fuerant dies quadraginta.

I taque

Itaque sub vtriusque gentis obseruatione propriæ consuetudinis, transierunt dies septuaginta. Christiani autem quia mortuos suos fide & virtutibus conditos credunt triginta diebus eos plangunt, id est, speciales Missas sub tot dierum numero pro ipsis celebrant. quidam tertiam diem maximè celebrant pro spiritu, anima & corpore: Alij septimam, quia transeunt mortui ad septimam quietis, vel pro septenario animæ & corporis: illa nempe triplici potentia rationali maximè insignitur, hoc autem quatuor ex elementis coagmentatum est. Sic ille.

7 Verùm ab illo numero quadraginta dierum quia pud Aegyptios in conditura corporum transigebantur, discordare videntur tum Hærodotus, tum Diodorus, vterq; lib. 2. suæ historiæ: hic affirmans apud Aegyptios in vinctura cadauerum infumi dies ampliùs triginta: ille verò scribens post condituram, saliri corpora intra domus penetralia per dies 70. Sed nulla hîc subest, si quis attendat animum, discrepantia. Moses enim loquitur hic de vinctura & conditura corporum; sicut etiam Diodorus, qui dicens in ea transigi solitos dies ampliùs triginta, vel eundem quem Moses quadragenarium numerum significauit, vel certè ab eo proximè abfuit: Herodotus verò loquitur de consuetudine salendi corpora, quæ post eorum vincturam & condituram separatim adhibebatur. Quanquam non vana fuerit coniectura, morem curandi corpora mortuorum etiam apud eandem gentem Aegyptiacam, sapiùs quantum ad locum, tempus & modum variasse, scilicet pro temporum & principatuum diuersitate.

An Herodotus & Diodorus discordent à Mose.

SECUNDA DISPUTATIO.

De more lugendi mortuos.

Super illis verbis,

Fleuitque cum Aegyptus septuaginta diebus.

8 **N**ON est intelligendum, Aegyptios per septuaginta dies continenter lacrymas fudisse, nam ne ipse quidem Heraclitus, etiam si totus lacrymis exstillasset, tandiu lugendo, esse potuisset. Vocabulo igitur *luctus* significatur totum id quod circa funus exhiberi solet: nempe cum homines habitu, & persona, cultûque funebri amicti prodeunt: quod hodièque apud Christianos solenne est, vt à morte, maximè propinquorum & charorum hominum, atrati pullatîque aliquandiu incedant. Quoniam igitur tanto tempore lugubrem illum habitum cultûque gesserunt Aegyptij propter mortem Iacob, propterea mortem eius eo tempore luxisse dicuntur. Quemadmodum autem Aegyptij necessariorum suorum mortem lugerent, distinctè satis & enucleatè breuiterque narrant Herodotus & Diodorus, vterque libro secundo.

VERS. 3.

Quomodo Aegyptij mortuos lugerent.

Defuncto, inquit, aliquo domestico & necessario, præsertim aliculus momenti, omnis muliebris sexus familia caput sibi & vultus oblinunt luto. Deinde relicto domi cadauere, ipsæ per urbem vagantes se plangunt, succinctæ, nudatisque mammillis: altera ex parte viri & ipsi expectorati se verberant, lugentésque, ciuitatem quoad mortuus sepeliatur, circumeunt, interim neque lauantur, neq; vinum aut cibum, nisi vilem sumunt, neque vestibus vtuntur splendidis.

*Landabilem
esse luctum
mortuorum
si modicus sit.
Cic. lib. de senectute.*

Luctus porro & planctus qui super mortuos fit, nisi extra rationem⁹ modumq; procedat, inculpatus est: namque eum humanus & naturalis affectus exprimit homini. Solonis, vnus de septē Græciæ sapientibus elogium est, vt apud Ciceronē, inquit Cato, quo se negat velle mortem suam dolore amicorum & lamentis vacare. Ad hoc probandum satis argumenti esse debet consensus, & quasi magistra, ducq; naturā, cōsuetudo omnium gentiū, præter nescio quas natalē hominis diem lacrymis excipientes; supremum autē, gaudium & lætitia prosequentes. Hanc maximē firmat consuetudinē diuinæ Scripturæ auctoritas, quæ lugeri mortuos non tantum non vetat, sed iubet etiam: *Super mortuum*, inquit, *plora; defecit enim lux eius: & rursus: Fili, in mortuum produc lacrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundum iudicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius, & fac luctum secundum meritum eius.* Certē Hieremias quibusdā improbis hominibus, præ magno malo, probro, ac dedecore, minatus est fore, vt mors eorū à nemine effet lugenda: *Morientur*, inquit, *grandes & parui in terra ista: non sepelientur neque plangentur, & non se incident, neque caluicium fiet pro eis, & non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: & non dabunt eis potum calicis, ad consolandum super patre suo & matre.*

*Simulatus & conductus super mortuos luctus.
M. Tul. Plato.*

Atq; is quidē mos lugendi mortuos, adeo visus est Antiquis necessarius, vt etiam alienos & histriones quosdam conducerent, qui simulatis lacrymis mortuos deplorarēt. Mulierū hoc potissimē munus erat, quas Romani Præficas, eiulantes, & lēssum habentes appellabant, quarū Cicerō lib. 2. de legib. mentionē facit: faciūt quoq; scriptores sacri. Eundemq; morem fuisse apud Græcos, Plato indicat in Minoe illis verbis: Antequam funus efferebatur, hostias mactabant, & Præficas accersebant. Vnde verò ea hominibus acciderit opinio, vt mortuos etiā fictis & conductis lacrymis deplorādos esse putarent, mihi quidē non liquet: nisi fortē eò spectauerint, vt sicut exordiū humanę vitæ à fletu ducitur, sic eius finem & interitum existimarint lacrymis cōsummari oportere.

*Quandiu lugendi sunt mortui.
Plutarc. in Numa.*

Quanto autē tempore lugendi sint mortui, diuersa fuere non tantum¹¹ apud diuersas gētes, sed apud easdē quoque diuersis tēporibus instituta & consuetudines, Numa Pōpilius luctum qui super mortuos fit, certis ætatibus & tēporibus definiuit, vt puerū trimulo minorē nequis lugeret, maiorē ne plures menses quàm ille annos vixerat, neminē tamen vltra decē menses; quo spatio tēporis voluit post mortē viri abstinere viduas à secundis nuptiis. Nonnullos tamen eximios, & de Republica optimē meritos viros annuo luctu ornatos legimus, vt Iuniū Brutum

& va

& Valerium Publicolam & Augustum. In sacris literis non æquale tempus luctus traditur; nam hîc dicitur Ægyptios mortē Iacob primò luxisse septuaginta dies, cum autem peruenissent ad arcē Arad, rursus plāxisse eum septē dies. In lib. Numer. c. 20. & extremo ca. Deuteronomij proditum est, Hebræos per triginta dies luxisse Aaron & Moſen. Notūque est ex lib. 2. Paralipomenon cap. 35. quā magno & diuturno planctu deplorata sit mors regis Iosia, super quā etiā Hieremias lamentationes edidit, quas cōplures annos à cātoribus lugubri luctu decātatas legimus: Iudā quoque Machabæū & Ionathā magno diuturnoque planctu esse honoratos, docet primus liber Machabæorum cap. 9. 13.

12 Verūm Rupertus bene perpendēs quod hîc scriptum est, Ægyptios septuaginta dies fleuisse Iacob, ad hunc modum scribit; Non est hoc imitandum exēplum ijs qui se peregrinos & hospites super terram esse profitentur, qui hîc manentem non habent ciuitatem, sed futuram inquirunt. Nam quod filij quoque Israel Moſen & Aarū tricentis diebus fleuisse dicuntur, hoc ex Ægyptia consuetudine populo nondum erudito supererat, deinceps quippe melioribus paulatim assuefactus, ab illa superstitione desciiuit, scriptura dicente; *Modicum plora super mortuū, quoniam requieuit: luctus autem mortui septem dies*: Planctus autem & fletus in huiusmodi non semper propriē dicitur: sunt namque & ludi funerei, qui planctus nomine significantur. Cæterū veri planctus & veri fletus viris dignis mediocriter exhiberi conceduntur. Vnde & quidam Sapiens dicit: *Fili, in mortuum produc lacrymas, & fac luctum secundum meritum eius unodie vel duobus*: Nec mirum, Ægyptios adeo fleuisse plāctu magno & vehementi, vt inde locus ille cognominatus fuerit Planctus Ægypti: Etenim verum est quod dixit Horatius:

Rupertus li. 9.
Comment in
Genes cap. 41.
Numerorū 20
Deuteronom.
vlt.
Eccles. 22.
Eccles. 38.

Horat. in Artē
Poetica.

*At qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt prope plura dolentibus ex animo, Sic
Derisor, vero plus laudatore, mouetur.*

Haëtenus ex Ruperto.

TERTIA DISPUTATIO.

Quomodo intelligendum sit, Iacob fodisse sibi sepulchrum in terra Chanaam.

Superillis verbis,

In sepulcro meo, quod fodi mihi in terra Chanaam.

VERS. 5.

13 S C V R V M habet intellectum, quomodo, vel quando Iacob sibi foderit sepulchrum in terra Chanaam: numquam enim tale aliquid proditum est in hoc libro, in quo tamen vniuersa eius peregrinatio memoratur, & ipse met moriens, vt supra dictum est sub finem capituli 49. mandauit sepeliri corpus suum in spelunca duplici, quam in sepulcrum sui

rrrrr 3

*Genes. 23.
Lyranus.*

suorumque emerat Abraham ab Ephron Hethæo. B. Augustinus quæstione CLXX. ponit dubitationem, quomodo verum sit Iacob fodisse sibi illud sepulchrum; cum id nusquam alibi legatur, & locum illū fuisse emptum & ad vsum sepulturæ comparatum ab Abraham, perspicue scriptum sit in cap. 23. huius libri. Respōdet Augustinus, pro certo credendum esse, Iacob sibi fodisse eo loco sepulchrum, cum id expressè hīc dicatur: neque ob stare quòd alibi non fiat huius rei mētio; neque enim omnia quæ gesta, dictæ sunt à Patriarchis, neque eo ordine quo acta sunt, scriptis prodidit Moses.

Quidā nostri seculi diligentes & docti sacrarum litterarū explanato-¹⁴ res putant, verbum illud *fodere* secundum proprietatem & vsum sermonis H: bræi idem valere, atque, emere vel cōparare sibi: hanc enim vim habet apud Oseam cap. tertio illud, *Et fodi eam mihi quindecim argenteis*: id est mercede comparavi & possedi eam mihi. Et Deuteronomij cap. secundo: *Aquam emptā haurietis & bibetis*: Hebraicè est, Aquas ab eis fodietis argento. Putant igitur intelligendum esse de sepulcro in Sichem, quod sibi Iacob designauerat in agro quē emerat à filiis Hemor, de quo sic est Iosue ultimo; *Ossa Ioseph qua tulerant filij Israel de Egypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri quem emerat Iacob à filiis Hemor patris Sichem centum novellis ouibus*: Idemque proditum est in libro Geneseos cap. 33. Verū istī lapsi sunt, nō quidē per inscitā, sed per incuriā atque incogitantiam. Iacob enim mandavit corpus suum sepeliri non in agro Sichem, sed in agro Ephron Hethæi quem Abraham emerat, vt sub finē quadragesimi noni capituli Genesim scriptum est; atque eo ipso in loco fuisse Iacob sepultum à filiis suis, in hoc 50. capite confirmat Moses illis verbis, *Sepelierunt Iacob in spelunca duplici, quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulchri ab Ephro Hethæo contra faciem Mambræ*.

Lyranus.

Quemadmodū igitur exsoluendus est hic nodus? Mihi quidē nō displicet duplex eius solutio quam attingit Lyranus; Altera, vt hīc, fodere, positū sit pro emere, namque hanc vim & significationem habet id verbum apud Hebræos, dicatur autē Iacob emisit eū locum, quòd eū emerat Abrahā eius auus, cuius erat ipse hæres, & iure hæreditario idē ipse in eum locum ius & potestātē haberet. Altera solutio est, vt propterea dicatur fodisse sibi sepulchrū, quia multo ante designauerat sibi in eo agro eum locum ad sepulturam sui corporis: erat enim spelunca illa ampla & latē patens, multorumque capax sepulcrorum.

VER. 6.

Veneruntque ad aream Arad quæ sita est trans Iordanem.

Hierom.

E hac Area Arad B. Hieronymus scribens in lib. de locis Hebraicis, sic ait: Area Arad, locus trās Iordanem est, in quo plā-¹⁵ xerunt quondam Iacob, tertio ab Hierico lapide duobus millibus ab Iordane, qui nunc vocatur Betagla, quod interpretatur locus gyri, eo quòd ibi more plangentium circumierint in funere Iacob. Vocabulum autem Arad non est nomen proprium sed cōmune significans carduum & spinam grandiore quæ nominatur rhānus;

nus; vnde est illud in Psalmo lvij: *Priusquam intelligerent spina vestra rhamnum*: quæ verba explanans accuratè Genebrardus, Rhamnus, inquit, est spina maior, quæ speciem arboris ferè gerit, nostris dicitur rubus, aculeis acutissimis & præduris in rectum extensis, vnum è generibus sentum asperrimum, cum spinæ ipsæ teneriores sint. Fruticem spinis horridum facit Dioscorides, duorumque generum, album & nigrum semper virentem, Theophrasto, instar lauri, vt sensus sit: Priusquàm spinæ vestræ crescant in mensuram, acutiem & duritiem rhamni, id est, antequam perueniatis ad prouectam ætatem, firmumque robur, Deus vos perdet ac delebit: sic Genebrardus. Ergo locus ille appellatus est area Arad, quòd esset illiusmodi spinarum & rhamnorum sepimento vallatus, vel illis spinis obfitus.

Genebrard.

Dioscorid.
Theophrastus.

15 Glossa interlinearis habet hoc loco, idémq. memorat Historia scholastica, aream illà fuisse eundem ipsum locum, in quo multis annis post, Hebræis contra Dominum in deserto murmurantibus, multa eorum millia igne consumpta sunt. Quare planctus ille non tam ad mortem Iacob pertinuit, quàm ad lugendam Hebræi populi futuram & impietatem & cladem. Verùm huic interpretationi non constat ratio Chorographiæ: Siue enim loquamur de incendio Hebræorum quod narratur in lib. Numer. cap. 11. siue de eo quòd memoratur eiusdem libri ca. 16. neutrius locus conuenit cum area Arad quæ erat trans Iordanem, vnde remotissima erant illa loca, vt manifestum est consideratè legenti historiam Moysi in illis duobus locis.

Historia Scholastica.

16 Sed quærat aliquis, cur illum planctum & exequias septē dierum nō fecerint in duplici illa spelunca vbi sepeliendum erat corpus. Respondemus, Ægyptios & Hebræos noluisse tot dies manere in terra Chanaā, verētes ne fortè armata manu in eos irruerēt Chanaanæi: in illa verò area Arad, cum esset in principio terræ Chanaam, si quid periculi à Chanaanæis ingrueret, poterāt facilè tutòque pedem referre; quamobrē inibi septē dies, peragēdis exequijs cōsumpserunt, quos in loco sepulchri transigere debebant. Paululū diuersa, eòdem fermè spectantia scribit Augustinus quæst. 171. in Genesim: Quorsum, inquit, cum irent ad sepeliendum Iacob in spelunca duplici quæ erat contra Mambre, venerunt ad aream Arad quæ erat trans Iordanem, ibique septem dies luctum & planctum fecerunt? Prætergressi enim sunt locum illum in quo mortuus erat, milia passuum, sicut perhibent qui nouerant, plusquam quinquaginta: tantum quippe spatij est plus minus ab eo loco vbi sepulti fuerāt Abraham & Isaac; & cum ipsis postea Iacob, vsque ad eum locum quò eos venisse narratur. Vnde peracto septem dierum planctu, redierunt ad locum quem præterierant, rursus Iordanem traiecto. Nisi fortè quis dicat aliquorum hostium vitandorum causā, per eremum eò venisse, qua via etiam Hebræos duxit Moyses ab Ægypto liberatos. Illo quippe itinere vt plurimum circumitur, & per Iordanem venit ad Mambre. Vt autem trans illa loca ad orientem versus tam longè iretur, & inde ad ea per Iordanem veniretur, significationis causa factum esse credendum

Augustin.

credendum est, quòd ad Iordanem venturus esset ad eas terras postea Iacob cum filijs suis.

Nouend. Super eo autem quod dicitur luxisse ibi Iacob septem dies, Nescio, ¹⁷ inquit Augustinus, an in scripturis vsipiam legatur celebratum esse luctum alicui Sanctorum nouem dies, quod apud Latinos Nouendialis appellant. Vnde mihi videntur ab hac consuetudine prohibendi, si qui Christianorū istū in mortuis suis numerū seruāt, qui magis est in Gētiliū cōsuetudine. At septē dierū luctus auctoritatem habet in Scriptura: scriptū enim est: *luctus mortui septē dierū*: etenim septenarius propter sabbati sacramentū, præcipuè quietis indicium est: vnde meritò mortuis tãquam quiescentibus exhibetur: quē sane numerū in luctu Iacob decuplauit Ægyptij, septuaginta cum diebus lugentes. Sic Augustinus.

QVARTA DISPVATIO.

De more sepeliendi mortuos extra Vrbes.

Super illis Verbis,

VERS. 13. Sepelierunt eum in spelunca duplici quàm emerat Abraham cum agro, in possessionem sepulcri, ab Ephron Hethæo.

Thostatus.
Verum ante
Christianos
fuert alicubi
mos sepeliendi
mortuos intra
ciuitates.

HÆC verba explanans Thostatus, ait signatè dici spelun¹⁸ cam illam emptam in ius sepulcri, fuisse in agro & extra ciuitatem, quia nunquam fuit mos sepeliri corpora mortuorum intra ciuitates, nisi apud Christianos, qui intra ciuitatem & prope tēpla habent loca in vsum sepeliendi mortuos sacrata, quæ appellant cœmeteria, & secundum dispositionē Ecclesiæ, pars aliqua pœnæ remittitur, bonis fidelibus ibi sepultis. Ex quo illud boni accidit, vt fideles qui Ecclesias visitant propter vsum Sacramentorū & celebrationē Missarū atque horarū Canonicarū, conspēctis ibi mortuorū sepulcris, cōmoueantur ad preces pro illis apud Deum fundendas: quoniam *Sancta & salubris cogitatio est pro defunctis orare, vt à peccatis soluantur*: quemadmodum traditur lib. 2. Machabæorū cap. 12. Hæc Thostatus, qui cætera quidē rectè, illud tamen non rectè, quòd putat, ante Christi nos nullo tempore, nullaque in gente morem fuisse sepeliendi mortuos intra ciuitates, & antiquissimum, & in plerisque gentibus vsitatissimum fuisse. Quocirca Seruius Sulpicius, vt scribit ipse in quadam Epistola ad Ciceronem missa, ab Atheniensibus locum sepulcræ intra urbem vt darent, impetrare non potuit, quòd religione impediri se dicerent, nec id antea cuiquam esset concessum. Idem moris fuisse apud Sicyonios, Plutarchus tradit in Arato.

Cic. lib. 4. Ep.
Fam.

Plato

Plato verò libro secundo de legibus non modò in agris iubet mortuos sepeliri, sed agros etiam steriles nullique alij futuros vsui destinat sepulturis, vt quæ sine detrimèto viuorum, recipit mortuos, ea potissimùm terra compleatur: quæ autem terra fruges ferre, vt mater cibos homini suppeditare possit, eam vetat mortuorum corporibus occupari: non enim esse consentaneum, vt mortui viuorum minuunt vtilitates. His addit Cicero libro secundo de legibus, Athenis vsque ab ipso Cecrope, eum permansisse morem, & ius, vt cum cadauer terrâ iniectâ & obductâ esset cõditum, ea deinde fructibus obsereretur, vt sinus & gremium quasi matris tribueretur mortuo, solum autem frugibus expiatũ viuus redderetur.

Plato.

Cicero.

20 Apud Romanos quoque intra urbem sepeliri mortuos, lege xij. tabularũ prohibebatur; in qua sic erat: Hominẽ mortuũ in vrbe ne sepelito, ne ve vrito. Ex quo illa verba de mortuis in vsũ loquẽdi venẽre, educere, efferre. Huic etiam rei fidem faciunt antiqua Romanorum sepulchra extra urbem in agris iuxta vias publicas, Flaminiam præsertim & Latinam constructa, quorum inscriptiones & Epitaphia ferè appellant viatorem: erant præterea certis quibusdã signata notis, quot agri pedes, quodque sepulcrum teneret, significantibus.

Cur autem in id consenserint ferè gentes, vt extra domicilia viuorum mortui conderentur, tres potissimùm reperio causas: primam, ne tetrocadauerum odore & homines infestarentur, & aër corruptus pestilens, & exitialis existeret: Alteram, vt illac transcentes, ad clatorum hominum memoriam reducerentur & imitationem accenderentur: tertiã, ne ciues paterentur in maiorum suorum monumenta grassari hostes; quocirca eos alacriori animo à mœnibus arcerent atque propulsarent.

Cur apud omnes firmè gentes extra ciuitatẽ sepelirentur mortui, tres causa.

21 Non igitur inficias eo, sepultura extra vrbes exstruendi morem fuisse antiquissimũ, & à plerisque gentibus seruatum; sed illud equidem abnego quod affirmat Thostatus, sepeliri mortuos intra domicilia viuorũ, ita proprium esse Christianorum institutum, vt ante Christianos à nullã gente vnquam vsurpatum sit: quin apud Romanos primũ in more fuit intra urbem & domum corpora defunctorum condere. Namque hinc extitit religio larium, qui ea de causa domi ab illis colebantur: Idẽmque firmat Isidorus libro xv. Etymologiarum, capite xj: Diodorus quidem certẽ libro 2. de Aegyptijs scribens, sepeliunt, inquit, quisque suos vel in proprijs sepulcris, vel quibus ea defunt domi apud firmiorem parietem arca corporis erecta: qui autem crimine aliquo aut scœnore sepultura prohibentur, domi absque arca ponuntur; quos posteri ditiores facti, & debita atque criminaluẽtes, honorificè sepeliunt; gloriantur enim Aegyptij, parentes suos, maioreque magnificè sepultos esse. Quibus id quoque moris est defunctorum parentum corpora dare in pignus creditori: summa eos qui non redimunt sequitur infamia, ob idque sepultura priuantur. Aethiopas mortuos per vnum annum domi tenere, post id temporis extravrbem monumentis condere solitos, testis est Herodorus libro 3. Postquam, inquit, mortuum arefecerunt, totum gypso inducunt, picturæque exornantes repræsentant quoad fieri potest, effigiem eius: deinde cippum

Quod etiam antiquitus mortui intra vrbes, & infra ades religiosa sepelirentur. Isidorus. Diodorus.

Sepultura Aethiopum.

Herodotus Plutarch.

ei è vitro quod apud illos multum est, & facile effoditur, circumdant: in cuius medio mortuus interlucet, nihil odoris ingrati aut fœtidi exhibens. Hunc cippū propinqui intra ædes annum tenent, offerentes ei omnium rerum primitias, hostiâque: anno exacto, efferunt, circâque urbē statuūt.

*Lycurgus vo-
luit sepeliri
mortuos intra
ciuitatem, &
prope templa.*

Verum nihil ad hanc opinionem vel muniendam, vel illustrandam aut ²² firmitus, aut luculentius adferri potest, quàm institutum Lycurgi legislatoris, concessu omnium, prouidentissimi cautissimique. Is, vt in Lycurgo tradit Plutarchus, omnem circa mortuos superstitionem sustulit, & sepeliri mortuos in vrbe, eorūque sepulcra prope templa esse minimè vult, vt eorum aspectus condoceretur iuuenes: non timere mortem, nec putare, inquinari homines, qui vel mortuum corpus cōtingerent, vel per sepulcra transirent; & vt recordatione virtutum, rerūque à claris viris, quorum sepulcra intuebantur, gestarum, ad eorum imitationem incitaretur. Hanc Lycurgi de condendis corporibus sententiam, legēque veteribus Christianis placuisse certum est, qui mortuos intra viuorum domicilia condi terra, piē instituerunt, non quemlibet promiscuē ad vsum sepulturæ locum diligentes, sed aream consecrato templo vicinam, quem locum vocabulo Græco, appellarunt *cœmeterium*, nimirum voce fidei ac pietatis plena, resurrectionis videlicet spem testificante; declarantēque Dei omnipotentiam, qui tanta facilitate possit mortuos ad vitam reuocare, quanta potest quilibet nostrum, excitare dormientem. Cœptū verò esse iam ante Augustini tempora fidelium defunctorum corpora inferri templis & prope Martyrum monumenta condi, vt Ecclesiæ precibus & sacrificijs, martyrumque suffragijs inortui apud Deum iuuarentur, docet ipsemet Augustinus in capite quarto eius libri quem de cura pro mortuis agenda conscripsit.

Augst.

VERS. 9. &
20.

Quibus ille respondit, Nolite timere: Num Dei possumus resistere volūtatī? vos cogitastis de me malum: sed Deus vertit illud in bonum.

VIDETUR his verbis Ioseph excusare voluisse quod fratres eius aduersum ipsum fecerant, quasi non id ex eorum maleuolentia & malignitate profectum esset, sed potissimum ex Dei voluntate ac decreto accidisset; ac proinde iniquum esse propter id succensere se illis, quòd voluntate Dei, cui resisti non potest, constitutum esset; præsertim verò cum id & ad ingentem sibi dignitatē atque gloriam, & ad illorum incolumitatem ac salutem profecisset. Videtur, inquam, hac oratione Ioseph, scelus illud fratrum eius, alioqui grauissimum, non tantum eleuari, sed etiā excusari. Verum multo secus esse videtur. Reſtitudo enim & prauitas alicuius facti spectari atque æstimari debet ex consilio ac voluntate faciētis: non autē ex eo quod factū ipsum, deinde, per accidens, id est præter mentē & voluntatē facientis cōsecutū est. Certū autē est, fratres Ioseph peruerso animo, pessimōque consilio & voluisse

Vnde rectitudo vel prauitas eorum qua ab homine fiunt, æstimari debeat.
Gen 37.

voluisse eum occidere, & in cisternam deiecisse, atque in finem vëdidi-
se Ismaelitis, scilicet id cupientes & agentes vt is vel è medio tolleretur,
vel certè ad præmòstratam ei per somnia fœlicitatem, (quæ res eorū in-
uidiæ & odij in ipsum causa fuit) nullo modo, peruenire posset. Neque
Deus ad id faciendum eos vel coegit vel incitauit: in ipsīs fuit & facere &
non facere; & ad faciendum propria voluntate adducti sunt. Quod autē
mala quæ machinati sunt Iosepho, in eius dignitatem & gloriam Deus
cōuerterit; id non eorum virtutis & prudentiæ fuit, sed diuinæ bonitatis
& potentix: cuius est, ex quamlibet magnis malis, & posse & velle ma-
xima bona elicere: quemadmodū ex proditiōe ac venditiōe Iudæ & Iu-
dæorum patricidio, summam Christi gloriam, & optatissimam humani
generis libertatem, ac salutem extulit. Verissima quippe illa est de Dei
prouidentia Boetij sententia: *Sola, inquit, est diuina vis, cui mala quoque bo-
na sunt: cū eis competenter vtendo, alicuius boni elicit effectum.* Ordo
enim quidam cuncta complectitur, vt quod ab assignata ordinis ratione
discesserit, hoc idem, licet in alium, tamen ordinem relabatur, ne quid in
regno prouidentix liceat temeritati.

24 Affine est huic nostræ interpretationi, quòd Rupertus hæc ipsa verba
Ioseph tractans libro ix. Commentariorum in Genesim, capite xlij. sic ait,
Ingenitæ clementiæ laus est Ioseph, quòd auditis verbis fratrum
suorum humiliter & dolenter veniam sceleri ab ipsis commissio implorā-
tium, non solum eis ignouerit; verum etiam dolorem & fletum cum illis
communicauerit. Sanctissimum profectò remissionis genus hoc est, ijs
qui peccauerunt, non flentibus, sed tantum confitentibus, solum flere il-
lum qui peccatis offensus indulget; & orantibus pro indulgentia, pias
quoque reddere lacrymas cum venia. Attamen vbi mulcet pietas, illic pa-
riter pungit veritas; ne sic de remissione eius qui læsus est, fratres gaudeāt
vt à sollicitudine iudicij Dei mentis oculos claudant: *Nobis, inquit, me-
tuere: num Dei possumus resistere voluntati?* Hoc planè pietatis est. Sed quod
subdit: *Vos cognistis de me malum, & Deus vertit illud in bonum:* hoc aspe-
ræ veritatis est. Utile omnibus qui præsumunt hinc exemplum sumendum
est; vt citò quidem in se peccantibus remittant, & insuper bona pro malis
retribuunt, verum de iudicio Dei peccatores nimium securos esse non
finant.

25 Ceterum sententia illa, *Num Dei possumus resistere voluntati?* multo aliter
videtur esse in Hebræo, quam tamen variè admodum in Latinum sermo-
nem conuerterunt interpretes. quidam sic: *quoniam nonne sub Deo ago?* id
est, Si Deus qui dominus est, ignoscit delinquentibus, quanto magis ego
seruus eius sub potestate eius cōstitutus, vobis debeo, ignoscere? Alij hoc
modo, *quod si in loco Dei ego?* quasi dicat, An sum ego Deus vt debeat ignos-
cere? si quid peccastis, veniam à Deo petite, cuius est peccata condonare.
Alij verò ita: *nū pro Deo ego sum, vel vice Dei?* id est, Num Deus ego sum,
vt potuerim dispositionē & ordinē rerū inuerrere, & quòd cōstitutū erat
vt fieret impedire ne fieret. Et hæc lectio satis cōgruit cū nostra Latina
que habet: *Nū Dei possumus resistere voluntati?* Caietanus hæc secutus lectio

Varietas Le-
ctionis Heb.

Caietanus.

nē ex Hebræo: *quod si loco Dei ego?* sensus, inquit, intentus: quia ego partes Dei ago (rationem enim reddit quare nihil timere debeant) quia ē regione disponentibus vobis & Deo; vobis quidem aduersus me malum, Deo, autem pro me bonum ad communem salutem; ego partes Dei sequor, & ad id quod Deus fecit attendo, non ad id quod fecistis vos. Ne autem arrogans videretur, noluit affirmatē dicere, *quia loco Dei ego sum*, sed per interrogationem, moderatus est sermonem, dicens: *quod si loco Dei ego?* quasi ingerendo, Quid diceretis, si ego vices Dei ago? modestē per hoc significans, se Dei sententiam & voluntatem, non illorum mentem & cōsiliū attendere. Chaldaicē sic est, *dixitque eis Ioseph, Ne timeatis, quoniā ego timeo à facie Dei*, id est, quia ego Deum reuereor, qui vetat iniurias iniurijs, mala malis rependere; propterea nihil vobis à me timendum est. Et ad hanc sententiam spectare videtur translatio Septuaginta sic habens: *Dei enim sum ego*: hoc est, Dei seruus ego sum, nihil contra eius voluntatem facturū sum, quare nihil vobis timendum est.

Mendosa Iosephi narratio huius historia.

Non est hīc prættereundum, mendosē Iosephum in libro secundo Antiquitatum historiam huius loci narrare; ait enim, fratres Ioseph noluisse ex terra Chanāam, vbi sepelierant patrem, reuerti cum eo in Aegyptum; veritos, ne ipsorum iniurię atque offensę memor, eos vti meriti fuerant, vlcisci vellent. Fratribus, inquit, recusantibus cum eo reuerti, quōd timeant ne defuncto patre in se vindicaret, cū non ampliū esset in cuius gratiam daturū veniam sperarent: iussit eos, posito metu, nihil suspicari; & reductis secum, magnas possessiones largitus est; nec vnquam eos summa beneuolentia prosequi destitit. Verū hanc Iosephi narrationem falsitatis coarguit narratio Moysi, qui & timorem fratrum, & consolationē Ioseph, post reditum eorum in Aegyptum fuisse, docet perspicuē illis verbis: *Reuersus est Ioseph in Aegyptum cum fratribus suis, & omni comitatu sepulto patre. quo mortuo timentes fratres eius, & mutuo colloquentes, Ne forte memor sit iniuria quam passus est: & cætera quę sequuntur. nec est credibile, noluisse reuerti in Aegyptum, cum ibi vxores, liberos, omniāque bona sua, vt scribit Moyses, reliquissent.*

26

QVINTA DISPVATIO.

De chronologia vite Ioseph.

Super illis verbis,

VERS. 22.

Vixit autem Ioseph centum decem annis.

Chrysostom. Homilia. vltima in Genes.

V R. Moyses tam subtiliter, exactēque annos Ioseph expo- 27
suit? An (quemadmodum annotauit Chrysostomus) vt lector intelligeret, mala & calamitates quas nullo suo merito innocentissimus Ioseph passus fuerat, quā Deus abundanter cumulātēque, etiā in terris, cōsecuta deinceps felicitate

citare compenſauerit? Ecce tibi, per annos quatuordecim in magnis periculis & ærumnis verſatus fuerat, ab anno ſcilicet decimo ſexto quo venditus & ductus eſt in Ægyptū, vſque ad annū trigefimum quo ex carcere ad præfecturā Ægypti proueſtus eſt. Verū hinc vſque ad extremū ſpiritum per annos octoginta, continua & illibata felicitate potitus eſt. Itaque felicitatis tempus ſex ſermè partibus laborum & miſeriarum tempora ſuperavit. Interrogatus Iacob à rege Ægypti annos vitæ ſuæ, reſpondit: *Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annorum ſunt, pauci & mali, & non perueniunt ad dies patrum meorum quibus peregrinati ſunt: Vixit autē poſtea Iacob ſeptem & decē annos.* Quanto magis hoc dicere potuit Ioseph; cuius vita breuior fuit quàm patris ſui Iacob triginta ſeptem annis; quàm aui eius Iſaac ſeptuaginta; quàm proavi Abraham ſexaginta quinque? Quinetiam creditur, vitam, omnium ſuorum fratrum breuiſſimam vixiſſe: videtur enim, ſibi eos reliquiſſe ſuperſtites; quippe cū moriens mandaviſſe dicatur fratribus ſuis de oſſibus ſuis ex Ægypto tranſportandis in terrā Chanaam; omnes autem fratres Ioseph, excepto Benjamin, grandiores natu erant quàm Ioseph. Leui certè vixiſſe centum triginta ſeptem annis, in lib. Exod. ca. 6. proditum eſt. Sed cur tam brevis fuit vita Ioseph? An quia viridem ætatem, eam dico quæ à decimo ſexto anno procedit vſque ad trigefimum, maximis vitæ periculis atque calamitatibus contritam traduxit, reliquum autem vitæ ſpatium, vt ampliſſima cum dignitate, gloriæque, ita pariter grauiffimis cum laboribus, & anxiis curis, quarum plena eſt, publicarum rerum & imperij adminiſtratio, perēgit? Enimverò quod ait diuina Scriptura, veriſſimum eſt: *Omnis potentatus, brevis vita.*

Gen. 47.
Ioseph brevis
rem vitæ quæ
eius maiores,
ac fratres etiā
vixit.

Cur tam brevis
vita Ioseph.

Ecd. 10.

Chronologia
vita Ioseph.

Iosephus li. 2.
Antiquita.

- 28 Sed age, Chronologiam vitæ Ioseph hoc loco paucis explicemus, Cū Ioseph eſſet ſexdecim annorum, venditus eſt Iſmaelitæ & ductus in Ægyptum, Gen. 37. Inde per quatuordecim annos in laborioſa & periculoſa ſeruitute fuit, ſcilicet vſque ad trigefimum annum, quo anno productus ex carcere ad ſummam ſecundū Regem dignitatem ac poteſtatem in Ægypto euectus eſt, Gen. 41. Poſt id temporis vſque ad exceſſum ex hac vita, per annos octoginta cū magna gloria & felicitate vixit. Vix, inquit Iosephus, admirabili virtute præditus, in omnibus negociis prudētiſſimus, & ſumma poteſtate optimè vſus: quibus artibus factum eſt, vt neque genus externum, neque prior eius calamitas quicquam offecerit, quo minùs ille ad ſummā dignitatem eueheretur. Deceſſit porrò Ioseph annis centum quadraginta quatuor ante egreſſum Hebræorum ex Ægypto, duce Moſe, & ante ortum ipſius Moſis, ſexaginta quatuor annis. Cuius temporis rationem facilè ad hunc modū inire licet. Ab ortu Iſaac vſq; ad exitum Hebræorum ex Ægypto numerantur quinque & quadringēti anni, vt oſtendimus in 3. Tomo Cominentariorum noſtrorum in Genefim, cū explanaremus cap. 15. Geneſeos. Ab ortu autem Iſaac vſque ad ingreſſum Iacob in Ægyptum præterierunt centum nonaginta anni: namque Iſaac ſexagenarius erat cū genuit Iacob, Genef. 25. hīc autem annos triginta & centum natus erat, cū intravit Ægyptum, Genef. 47.

Restant igitur vsque ad exitum Hebræorum ex Ægypto anni ducenti quindecim. Ex his deme vnum & septuaginta ab ingressu Iacob in Ægyptum vsque ad mortem Ioseph exactos, erat enim Ioseph nouē & triginta annorum cū Iacob intrauit Ægyptum, Genes. 45. Vixit autem vsque ad centesimum decimum annum, Gen. 50. Ergo post mortem Ioseph vsque ad exitum Hebræorum ex Ægypto superfuerunt anni centum quadraginta quatuor. Hinc detrahe octoginta annos Moysi, octogenarius enim erat. Moyses cū eduxit Hebræos ex Ægypto, Exod. 7. relinquentur sexaginta quatuor anni, qui inter mortem Ioseph & ortum Moysi interfluxerunt.

Thostatus.

Ex his apparet, lapsū esse Thostatū hoc loco in computatione huius temporis, affirmantem à morte Ioseph vsque ad exitum Hebræorum ex Ægypto excurrisse annos centum quadraginta sex; ad ortum verò Moysi, sexaginta sex; & illi quidem causā erroris fuit, quod à trigésimo nono anno ætatis Ioseph, quo anno ingressus est Iacob in Ægyptum vsque ad obitum Ioseph, id est, ad annos ætatis eius centum decem, non plures computat annos quā sexaginta nouem, cū manifestum sit vnum & septuaginta computari debere.

Quatuor mendacia Iustini historici de Patriarcha Ioseph.

Lubet hīc adscribere quæ Iustinus historicus libr. 36. de patriarcha Ioseph vel inscīenter, vel malitiosē, atque impudenter prodiderit mendacia: vt sub hoc exemplo intelligat lector quā infideliter Ethnici tam Græci quā Romani scriptores de rebus Iudaicis scripserint, vel ignoratione, vel odio, contemptūque gentis. Iustinus igitur de filiis Iacob siue Israelis loquens, ita scribit: Minimū inter fratres ætate Ioseph fuit, cuius excellens ingenium veriti fratres, clam interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Ægyptū cū magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, breui ipsi Regi percharus fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum primus intelligentiam condidit, nihilque diuini iuris humanique ei incognitum videbatur: adeo vt etiam sterilitatem agrorum ante multos annos prouiderit: periissetque omnis Ægyptus fame, nisi monitu eius rex edicto seruari per multos annos fruges iussisset: tantæque experimenta eius fuerūt, vt non ab homine, sed à Deo dari viderentur. Filius eius Moyses fuit, quem etiam præter paternæ sciētiæ hæreditatem, formæ pulchritudo cōmendabat. Sic Iustinus, cuius in tam paucis verbis quatuor licet deprehendere mendacia, primum, quod Iosephum facit minimum natu omnium fratrum, cū post eum natus fuerit Benjamin. Alterum, quod ait fratres propter excellentiam ingenij eius vendidisse eum, cū causā venditionis fuerit, quod præ cæteris diligeretur à patre, & se futurum principem fratrum suorum, diceret sibi in somnis præmonstratum. Tertium, quod mira quæ dixit & fecit, assignat magicarum artium, quas excellenter ille callebat, sciētiæ ac potentiz. Quartum, quod filium eius facit Moysen, cū Ioseph, vt paulò suprà diximus, sexaginta quatuor annis mortuus sit ante ortum Moysi, consistetque Moysen proneporem fuisse Leui qui frater fuit Ioseph, Leui enim genuit Gæth, ex quo ortus est Amran pater Moysi.

Quibus

Quibus transactis, locutus est Ioseph fratribus suis, Post mortem meam Deus visitabit vos, & ascendere vos faciet de terra ista ad terram quam iurauit Abraham, Isaac & Iacob. Cumque adiurasset eos, atque dixisset, Deus visitabit vos, asportate ossa mea vobiscum de loco isto. Mortuus est expletis centum & decem vitæ suæ annis.

VERS. 23.
24. & 25.

30

VR tantopere cōcupiuerint Patriarchæ sepeliri in terra Chanaam, suprà exposui aliquot causas sub finem c. 47. & 49. Cur autem Ioseph noluerit statim post mortem corpus suum transferri in terram Chanaam, sed differri eius translationem vsq; ad id temporis quo Hebræi ex Aegypto discederent, tres causas adferre licet: primam vt ea ratione vehementius firmaret spem fidemque promissionum Dei, qui promiserat tribus illis Patriarchis daturum se posteris eorum possessionem terræ Chanaam; & idcirco Ioseph noluit ante reditū Hebræorum in terram Chanaam eò transferri ossa sua. Alteram, quia si fratres Ioseph tentassent corpus eius ex Aegypto transportare in terram Chanaam, valdè offendissent Aegyptios, quinetiam id fieri fortasse illi nō essent passi, volentes apud se habere monumētum Ioseph, quem propter singularem eius sapientiam mirificè coluerant, & cuius memoriam, propter eximia eius in Aegyptios beneficia atque merita, magno honore & pietate conseruabant: Tertiam, quia prouidebat Ioseph, id magis fore ex vsu & vtilitate fratrum suorum, quibus sperabat Aegyptios, beneficiorū quæ ab ipso acceperant memores, dum in eorum animis vigeret ipsius memoria fore beneuolos ac beneficos. Fidem porrò quam fratres Ioseph iureiurando firmatam ei dederunt, posterī eorum, cum Hebræus populus ex Aegypto, duce Mose, egressus est, planè liberarunt, vt scriptū est Exo. 13. *Tulit, inquit Scriptura, Moses ossa Ioseph secum, eò quòd adiurasset filius Israel dicens: Efferte ossa mea hinc vobiscum: Nā licet fratres Ioseph qui adstricti fuerant iureiurando, iam pridem excessissent, quippe cum à morte Ioseph vsque ad egressum Hebræorum ex Aegypto, centum quadraginta quatuor anni præterissent, attamen quia fratres Ioseph id promiserant ei non suo tantum nomine, sed totius etiam posteritatis suæ, idcirco eorum posterī, eodem illo iureiurando obligabantur, & id æquè atque illi obseruare debebant.*

Cur Ioseph nō mandauit fratribus suis vt statim post mortem suam corpus suū transferrent in terram Chanaam.

31

Vbi autem ossa Ioseph sepulta sint in terra Chanaā, docet liber Iosue, in cuius extremo capite sic est: *Ossa quoque Ioseph quæ tulerant filij Israel de Aegypto, sepelierunt in Sichem. in parte agri, quam emerat Iacob a filiis Hemor patris Sichem centum nouellis ouibus: & fuit in possessionem filiorū Ioseph: Sed cur ossa Ioseph reposita fuerūt in Sichem? Nimirum, illam agri partē voluerat Iacob esse Iosephi extra, sortē, solemne autē fuit priscis illis patribus, vt quisque in suam inferretur possessionem, quin etiam opinatur Kimhi, Iacob sepulturæ causā dedisse eum locū Iosepho, cum eius animū vellet modis omnibus ab Aegyptiacarum rerū amore prorsus abalienatū,*

Cur ossa Ioseph sepulta sint in Sichem.

in

in promissæ terræ cogitationem, amorémque traducere. Putat item hic Rabbinus, Iosephum sibi locum illum quo humari vellet, delegisse, fratri búsque suis de eo in mandatis dedisse. Verùm quia suæ opinionis nullã ad fert rationem, fidem nequaquam meretur. Alij doctores Hebræorum scribunt, idcirco Hebræos existimauisse, Iosephi ossa in Sichem condenda esse, quòd eo ipso loco venditus ille fuisset à fratribus suis, & inde deportatus in Ægyptum. Atenim in lib. Genes. cap. 37. satis apertè significatur, non in Sichem, sed apud Dothain diuèditum esse Iosephum, quò nempe greges suos ex Sichem abegerant fratres.

*An ossa vnde
cim Patriar-
charum sint
asportata in
terram Cha-
naam, & in Si-
chem sepulta.*

Illud quoque in quæstionem vocari posset, an vt Ioseph ossa, sic etiam 32 cæterorum vndecim Patriarcharum extulerint in terram Chanaam Hebræi, cum Ægypto profecti sunt. Ac ipsa quidem Scriptura de solius Iosephi ossibus asportatis ex Ægypto & sepultis in Sichem mentionem facit: de cæterorum autem Patriarcharum ossibus vel asportatis vel sepultis, nullum in veteri Testamento verbum fit. Et verò diuina Scriptura peculiarem causam reddit cur ossa Ioseph sint asportata; Quia, inquit, filij Israel de hoc ab eo adiurati, id ei promiserant, quasi nisi iureiurando illi essent adstricti, non fuissent id facturi. Cùm igitur talis causa non fuerit asportandi ossa aliorum Patriarcharum, probabile videtur ea non fuisse asportata. Verumtamen contraria sententia omnino probada est. Etenim B. Stephanus Actorũ 7. testificatur, Patriarchas sepultos esse in Sichem, idemque confirmat B. Hieronymus in Epitaphio Paulæ ad Eustochium, & de Optimo genere interpretandi ad Pammachium. Ergo credibile est, sui quamque tribum Patriarchæ ossa asportasse in terram Chanaam, & sepelisse in Sichem, vbi erant condita Iosephi ossa, vt omnium duodecim fratrum & Hebræi populi Patriarcharum vnus locus ossa teneret. Quod autem dixere quidam, ante egressum Hebræorum ex Ægypto, aliorum Patriarcharum ossa fuisse deportata in terram Chanaam, minime fit credibile. Cur enim sepelirent in Sichem, ac non potius in Hebron, vbi primorum trium Patriarcharum ossa fuerunt sepulta? Nō me fugit, Iosephũ lib. 2. Antiquitatum tradere vndecim Patriarcharum ossa fuisse cõdita in Hebron; Verùm super ea re nos accuratè disputauimus in 3. Tomo nostrorum Comment. in Genesim super cap. 23. ad marginalem numer. 49. & 56.

Hierony.

Iosephus.

Et conditus aromatibus repositus est in
loculo in Ægypto.

ON est illatus sepulcro, sed ad similitudinem depositi, loculo 33 inclusus, vt in tempore exportari nullo negotio posset. Loculus autem significat capsam vel arcam siue conditorium, quo mortuorũ ossa & reliquiæ cõduntur, qua significatione vsus eo vocabulo est Plin. cũ de rege Pyrro loquẽs ita scribit, Quorũdã corpore, partes nascuntur ad aliqua mirabiles, sicut Pyrro regi pollex in dextro pede, cuius tactu lienosis medebatur, hũc cremari cũ reliquo corpore nō potuisse

Plin. lib. 7.

tradunt: conditumq; loculo in templo. Caietanus verisimile putat, loculum illum, siue vt interpretatur ipse, *thecam*, fuisse marmoream. at enim mihi similis verò sit, fuisse ligneam, quo scilicet cum opus esset, minori labore maiorique facilitate quocunq; libitum esset, transportari posset. Veteres Hebræi commentati sunt duas fuisse arcas vnà incedentes in deserto, alteram diuinitatis, alteram Iosephi, illam scilicet arcam fœderis; hanc verò, loculos quibus Iosephi ossa ex Aegypto asportabantur in regionem Chanaam. Vetum cuius dementiæ est, conditorium mortui corporis, & arentium ossium, cum Dei sacrario comparare, vt ex æquo incederent? scilicet id religiosissimus Moses fecisset, aut etiam facere passus esset.

Caietani.

34 Non est hîc tacendum, quod prodidit auctor Historiæ Scholasticæ enarrans historiam lib. Exod. c. 37. Côtigit semel, inquit, vt Nilus plus solito excresecens inundaret terram, vbi erat loculus ille Ioseph, eumq; locum aquis totum obrueret: obstricti autem fuerant iureiurando Hebræi, cum Aegypto discederent, ossa eius vnà secum deportare. tunc igitur Moses scriptum in lamina aurea nomen Dei tetragrammaton in aquas ingessit, quibus supernatans lamina ferebatur, quoad stetit supra locum vbi erat loculus Ioseph: indeque sustulerunt Hebræi eius ossa: quæ prophetaffe dicuntur difficultatem itineris quam perpassuri erant. Sed illud fabulosum ac ridiculum, quod nugantur quidam Hebræi, cum conditorium Ioseph non reperirent Hebræi, repente illis astitisse ouem, quæ humano modo locuta eius conditorij locum demonstrauit, quocirca Hebræi secum multo tempore eam ouem duxerunt per desertum, appellantes ouem Ioseph, de qua intelligi volunt quod in psal. 79. scriptum est: *Qui deductis velut ouem Ioseph.* Verum hæc & alia innumera Hebræorum signenta, eo commemorari non est planè alienum, vt excæcationis eorum clarissimum sit argumentum, quod mendacij, & falsitatis amantes, veritatem auerfentur, nugisque ac fabulis mirifice oblectentur atque pascantur.

Historia Scholastica.

35 Quod autem legitur in libro Ecclesiastici cap. 49. ossa Ioseph post mortem prophetaffe, non ita est accipiendum, vt credatur, ossa eius humano sermone locuta oraculum seu vaticinium aliquod edidisse; sed illud tantum significatur, cum Moses asportauit ex Aegypto ossa Ioseph, tunc esse completum & re ipsa comprobatum vaticinium Ioseph, qui morti proximus, fore prædixerat vt aliquando Deus visiteret filios Israël, eductosque Aegypto in terram maioribus eorum promissam induceret: simulq; adiurauerat eos, vt tunc ossa sua eò secum asportarent. Quoniam igitur vtraque prædictio Ioseph completa fuerat, propterea dictum est ossa eius prophetaffe.

Locus Ecclesiastici. cap. 49.

F I N I S.

Comment. in Gen. tom 4.

cccc

Hunc quartum Tomum Au-
ctor ipse primùm edidit Ro-
mæ, annum sexagesimum-
tertium agens, & ab ortu
Domini nostri, Anno 1598.

Laus Deo, & Dei Genitrici semper Virgini Maria.

I N D E X

A L P H A B E T I C V S

M E M O R A B I L I V M R E R V M

E T V E R B O R V M, Q V A E T R A C T A N - t u r i n h o c q u a r t o T o m o.

Nota prioris numeri significat caput libri Genesis; secundi, paginam; postremi verò, siue i^{us} vnus sit, siue plures, significat numeros marginales adiectos ad Cōmentariū illius Cap-

A

*Bimelec Rex, de quo Genes.
20. & 26. an fuerit idem
numero: & quod tale no-
mē fuerit commune olim*

Regum Palestina. 26.61.2

*Abraha quatuor eximia fuerunt merita,
ob que tam magnifica illi promisse à
Deo sunt data.* 26.65.8

Abrahā num benedixerit filio suo Isaac.
27.162.87.

*Accinētum esse, quid in Scriptura signi-
ficet.* 49.699.104

Adorationis exterioris quinque modi. 33
351.2.

*Aduentus Christi duplex quomodo ex-
pectatus & desideratus fuerit à Gen-
tibus.* 49.787.25

Adulatorē esse simile speculo. 45.695.4

Aegyptij ignaui atq; imbelles. 42.633.10

*Aegyptus inaccessa, & undique munita
est.* 42.633.10.

*Aegyptij cur tantopere auersarentur
conuiuia Hebraeorum.* 43.664.14

*Apud Aegyptios multiplex genus eorum
qui cadauera praparabant sepultura.*
50.864.1

*Aegyptij quomodo condirent aromatibus
corpora ex Herodoto & Diodoro.* 50.
865.3

*Aegyptij quemadmodum mortuos luge-
rent.* 50.867.8

*Aetatem triginta annorum incipere iam
maturam & idoneam esse docendo,
& regendo.* 41.619.31

*Aetatem perfectam ad docendū & præ-
dicandū qualem requirat B. Grego-
rius.* 41.620.32

*Agri pleni odor laudatus ab Isaac, qua-
lis sit.* 27.149.67

Agricultura laus. 25.41.61

*Alienati vel irati homines quibus rebis
placari & conciliari possint.* 33.350.1

A L L E G O R I A.

Allegorizandi optima ratio, qua-
nam sit. 26.101.62

*Super Isaac ioco cum Rebecca allego-
ria.* 26.68.15

*Allegoria super puteis fossis ab Isaac in
terra Palaestinarum.* 26.77-79.80.30.
33.34

*Allegoria super dissidio & pacificatione
Abimelec, cum Isaac.* 26.85.43

*Ager odoriferus, laudatus ab Isaac quid
allegoricè significet.* 27.150.68

S. Gregorij allegoria super agro odorifero.
27.150.68

*Allegoria super illo, Dedit tibi Dominus
de rore cœli.* 27.154.75

*Allegoria super benedictione, quā Isaac
dedit Iacob.* 27.156.78.79

*B. Gregorij allegoria super somno Iacob
super lapidem.* 28.184.14

Ambrosij sententia vindicantis à peccato quod fecerunt fratres Ioseph in ipsum, an sit probabilis. 37.480.59
Ana utrum inuentor fuerit generationis mulorum fuscè disputatur. 36.422.423.3. & seq.

ANGELVS.

I*N Angelis quomodo sit vita actiua, & contemplatiua.* 28.191.192.24
Angelorum custodia viros iustos mīrificè recreari, & confirmari. 32.314.1
de Angelis, qui in similitudinem militum & castrorum, apparuerunt Iacob. Inculenta Ruperti disputatio. 32.315.2
de Angelorum ministerio non solum erga homines, sed etiam animalia, Rabbi Moyſis Aegyptij non contemnenda sententia. 32.315.316.3
Angelum fuisse non filium Dei, qui luctatus est cum Iacob. 32.322.323.14
Angelum fuisse, qui apparuit Moyſi in Rubo. 32.322.323.14
Angelum fuisse, qui apparuit Moyſi in Sina, & dedit legem. 323.23.324.16
Angelorum ministerio factas esse in veteri testamento omnes apparitiones & visiones, quæ narrantur, B. Dionisij Areopagita valdè obseruanda sententia. 32.324.17
Ab Angelis quomodo gratiam & pacem postulauerit S. Ioannes in primo capite Apocalypſis. 19.325.19
per Angelos, siue spiritus septem memoratos in Apocalypſi & alibi, quid intelligere oporteat. 32.325.19
Angelum non potuisse luctando superare Iacob, quomodo sit intelligendum. 32.331.27. & seq.
Angelus cur in luctando percusserit nenum Iacob. 32.333.31
Angelus luctans cum Iacob cur voluerit discedere ante auroram. 32.339.39

Angelis non esse imposita nomina secundum eorū naturas, sed secundum eorū operationes & ministeria. 32.340.40
S. Gregorij disputatio quomodo idem dicatur, & Angelus & Dem, sine mendacio. 32.323.15.
Animum hominis morti proximum, naturaliter prauideri futura, opinionem fuisse plurium Ethnicorum, sed falsam. 49.776.777.6
Anima vox num aliquādo in Scriptura ponatur pro corpore, vel cadauere. 37.509.103
Annona publica quanta cura Principibus esse debeat, & de Praefectis annonæ apud Romanos. 41.604.11
Annulorum vsus quā antiquus sit, & an fuerit tempore belli Troiani, disputatio contra Plinium. 41.608.609.16
Annulis ad quem finem usa sit antiquitas. 41.608.609.16
Antichristū præsignificatum esse per prophetiam Iacob de tribu Dan. 49.836.837.131.134
Antigono occiso, & Herode innadente regnum Iudaicum, tum primum fuisse ablatum sceptrum Iuda. 49.804.62
Apim colendi quæ fuerit, & quando origo apud Aegyptios. 46.704.2
Apis Argiuorum rex, quo tempore in Aegyptum venerit. 46.704.2
Apostolos tribus de causis rectè appellari oculos Ecclesie. 49.803.60
Arad area ubi planxerunt Iacob quis locus fuerit. 50.871.16
Arcam fæderis significari vocabulo presentie Dei. 49.855.180
Arcus cur inter arma Hebraeorum tam frequenter nominetur in Scriptura. 48.770.20
Argumentari ex ordine narrationis sæpè non esse firmū in Scriptura. 25.40.59
Vide sensus Scripturæ.
Ascensionis Christi præclara prophetia. 49.801.57

Augurium

Auguriū, & Augurari, quomodo usurpantur in Scriptura. 30.271.26
Augurandi verbum quomodo accipitur & apud sacros, & prophanos auctores. 44.679.6
Augurum quanta fuerit auctoritas apud Romanos. 44.679.6
Augurari per scyphos morem fuisse apud Aegyptios, & quomodo id fieret. 44.680.8
Aulicorum morem esse, bene dissimulare & inuidere alijs. 45.695.4

B

Benedictiones Christi, vide Christi benedictiones.
Benedictio Isaac collata in Iacob cum per errorem, & deceptionem data ei fuerit, an esset valida. 27.160.84
B. Paulus quomodo neget non obtinuisse Esau benedictionem a patre, nec inuenisse locum pœnitentia, cum videatur contrarium scribi Genesis. 27.167.96
Beniamin cur numeretur inter filios Iacob natos in Mesopotamia, cum natus fuerit in terra Chanaam. 35.416.49
Beniamin & Benoni nominum expositio. 35.410.41
Beniamin quinque partibus excessisse alios fratres, quomodo intelligendū, subtilissime disputatur. 43.667.19. & seq.
Beniamin posteri aliter memorantur a septuaginta, quā est in lectione Hebraica & Latina, sine falsitate tamen. 46.714.15
Bethauen an fuerit locus diuersus, & quārum distans à Bethel. 28.219.60
Bethel locū esse longè diuersum ab Hierusalem. 28.78.6
Bethel & Lusa an fuerint duæ urbes an una disputatur. 28.216.55. & seq.
S. Hieronymus mutauit sententiā suā de tribu, in qua erat Bethel. 28.217.56
Andrea Masis opinio de Bethel excutitur in. 28.217.57

Bethel cur in Scriptura dicatur Bethauen. 28.219.6
Bethel memorata Genesis 35. an fuerit Ierusalem, disputatio in Thostatum. 35.405.32. & seq.
Bonos cadere in faciem, malos retrorsum cadere, egregia disputatio S. Gregorij. 49.837.135
Vir bonus quanta in gratia sit apud Deum. 30.270.25.

C

Cadauera hominum tractandi vari mores apud diuersas gētes. 50.585.3
Caro in Scriptura quid significet. 29.233.8
Castitas viri magnum est vxorij amoris coagulum. 7.7
Castitatis insignia exempla apud Ethnicos. 39.553.1
Castitas memorabilis Spuria adolescentis. 39. ibid.
Ceruo cur cōparetur Christus. 49.845.154
Charistia quale fuerit conuiuium apud Rom. 43.663.12
in Conuiuiis quanta fuerit reuerētia iuniorum erga seniores apud Romanos. 43.664.13
Christi benedictiones de cœlo, de abyssu, de vulua, & de vberibus, quales fuerint & quemadmodū intelligēda. 49.850.165
Christo quemadmodū pulchrè accommodetur, quod vaticinatus est Iacob de filio suo Iuda. 49.800.54 & sequent.
Christi seu Messia dies, cur dicantur in Scriptura nouissimi. 49.816.89
Circumcisionis & aliorum vuluerum cur tertia die esset grauissimus dolor, amplā disputatio. 34.372.373.12.
Cisterna, in quā demissus est Ioseph, qualis fuerit. 37.484.64
Claues quatuor propria ipsius Dei, quēnā sint secundū Hebræos. 30.258.259.5
Clericus pro bonis spiritualibus qua tradunt, rependi oportere bona tēporalia, B. Augustini Disputatio. 27.109.9

cccc 3

Clericorum libertatem & immunitatem
maximè consentaneam esse rati ni, &
aquitati naturali. 47.739.12

Coccum quid significet in Scriptura. 38.
548.549.38

Comparatiui usus non est Hebrais, sed
eius vice utitur prepositionibus a, vel
ab, vel super. 32.316.4

Coniugio quaetas matura & idonea cõ-
seatur, ex sententia Aristotelis. 25.4.3

Coniugium unius femina cū pluribus vi-
ris an fuerit unquam licitū. 29.250.34

in Cōtemplatiua vita exercitio quāto ma-
gis eleuatur, & vegetatur spiritus, tāto
magis caro deprimatur & debilitatur,
pulchra Gregorii disputatio. 32.337.36

Contemplationis exercitio miram sentiri
vicissitudinem tum proficiendi, tum
deficiendi. 32.337.37

Contemplationis quanta sit dulcedo &
efficacia. 32.337.36

in Conuiuiis mos sedendi antiquior fuit,
quā recumbendi. 43.665.15

in Conuiuiis mittere partes aliis etiā absen-
tibus moris fuisse apud Principes. 43.
666.16

in conuiuiis quantus esse soleret numerus
ferculorum, 43.666.17

in Cōuiuiis morē dādi singulis cōuiuiis sin-
gulas partes, antiquiorem fuisse, quā
in commune ac de eadem patina ves-
cendi. 43.666.17

in Conuiuiis priscorum hominum tempe-
rātia cū pietate coniuncta. 43.672.26

Conuiuii tempus idoneum esse reconcilia-
tioni amicorum, & ignoscentia offen-
sarum, 26.89.47

Epularē conuiuentū cur Graci, & He-
brai à potādo appellauerint. 26.89.48

Conuiuium Isaac quid allegoricè signifi-
cet. 26.91.101.50. & 62

Sanctorū hominū cuilibet ab initio usque
mundi suam fuisse crucem. 37.484.64

Crucis supplicium quā fuerit antiquū,
& quā atrox & infame. 40.584.9

Crux Christi, quando primū presignifi-
cata. 48.763.8.

D

Debora mortē cur memorauerit My-
ses, tacens mortem Rachelis. 35.
394.395.16

Darij Regis Persarum execrabilis sen-
tentia de mendacio. 27.132.42

Dexteram potiorē haberi quā sinistrā,
ex ipsa natura prouenire, ut docet A-
ristoteles. 48.761.4

Dextera octo significationes in Scrip-
tura. 48.761.5

Dexterā minus fuisse honorabilē apud
veteres Persas, quā sinistram au-
ctore Xenophonte. 48.762.7

Consulebatur Deus in veteri Testamento
quatuor modis, per Prophetas, per som-
nia, per sortes, & per Sacerdotes. 25.
14.21. & seq.

Modi consulendi Deū in veteri testa-
mento, & mirabiliter accipiendi res-
pōsū ab eo, quādo defecerint. 25.17.26

Cur Deus in Scriptura precipuē ac
proprie appelletur Deus Abraha. 26.
83.38

De diis propriis variarū gentiū. 26.83.39

Deum omni tempore contra nouas hereses,
exorientes excitasse nouos etiā & egre-
gios Doctores, & propugnatores catho-
lica doctrina. 26.99.69

Deum nec auctorem, nec suasorem men-
dacy esse posse. 27.133.44

Deus cur in veteri Testamento beneficia
dignis mercede aeterna, temporalia tā-
tū bona peomittebat. 27.130.40

Dei cognitionis per fidē à cognitione eius-
dē secundū domum caritatis, diffe-
rentia secundū B. Gregoriū. 28.208.43

Deus cur dicatur esse timor & terror ho-
minis. 31.309.15

Qui luctatus est cū Iacob, eum fuisse filiū
Dei sub specie humana, Theodoretū
opinio. 32.325.18

In veteri Testamento nunquam Deum
Patrem

INDEX.

Patrem apparuisse sanctis, sed filium Dei, complurimum Patrum sententia excutitur. 32.321.11. & seq.
Dei cognoscendi triplex ratio & gradus. 32.335.33
Deum nemini mortaliū, circa eius mortē apparuisse, nisi per miraculum, communem fuisse veterū Hebraeorum opinionem. 32.343.44
Deum cum aliquo ascendere vel descendere, vel proficisci, quomodo sit interpretandum. 46.707.7
Dies novissimi quid significant in Scriptura. 49.777.8.
Dinam fuisse decem annorū, cum vitiata est, prodidit Alexander Polybistor, sed refellitur. 34.362.1
Dinam fuisse sex annorum in discessu Iacob ex Mesopotamia, quindecim verò, cum est violata. 34.363.3
Dinam esse violatam nouem annis post regressum Iacob ex Mesopotamia in terram Chanaam. 34.364.3
Dina curiositatem, mali, quod ei accidit, fuisse causam. 34.365.4
Dinā blāditiis fuisse delinitā à Sichē, S. Gregorius luculēte interpretatur secundū tropologicā intelligentiā. 34.367.6
Dirinendi verbū precipuā quandā significationē habere in Scriptura. 32.330.26
Discretionis virtus quā sit necessaria doctōri, & rectori aliorū, B. Gregorii disputatio non solum legenda, sed ediscenda. 43.656.1. & seq.
Diuinationis superstitiosa per aquas, varia exempla veterum, 44.680.8
Diuitias festinatas, nec esse inculpatas, nec diuturnas, nec sine inuidia. 26.72.21
Diuitiarum mediocritatem utiliorem esse homini, quā affluentiam. 28.223.224.66.67
Doctores Ecclesie, quomodo assimilentur dentibus. 49.803.61
Dolum quo vsi sunt filii Iacob cum Sichi-

mitis, malum fuisse, & culpandū, cōtra opinionem Hebraeorum. 34.368.369.8
Domus vocabulū, quid significet in Scriptura. 30.273.28.
Dorem antiquitus viri dabant vxoribus, sine earum parentibus. 29.235.11
Super dotibus matrimonialibus varia quondam Geniū instituta. 29.236.13

E

E *Brietas an nonnunquam deceat sapientem, copiosa disputatio Philonis.* 43.670.24. & seq.
Ecstasis quid sit: & quoruplex. 27.157.80
Entaphiasta qui essent ex D. August. 50.864.1
Ephod quid fuerit in veteri testamēto, & quid applicare Ephod. 25.16.24
Ephrata ac Bethleem nominum origo & causa. 35.411.42. & seq.
Equum animal esse symbolum fastus & superbia mundi, disputatio S. Gregorii 49.837.135

ESA V.

E *Sautribus modis seruasse ipsi Iacob, secundum expositionem B. Thoma.* 25.27.40
Esau. vide Iacob.
Tria illa nomina, Esau, Edon, & Seir declarantur. 25.38.55.
Seir mons exponitur. 25.38.55
Esau propter solum edulium lenis, & nō propter aliud ingens pretiū, ut nugatur Hebraei, vendidit sua primogenita. 25.45.74
Esau quot modis peccauerit vendendo primogenita. 25.54.82
Esau duodecim rebus praefigurauit conditiones, & mores reprobōrū. 25.56.85
Esau dedit⁹ venationi, quomodo figura fuerit amatorū huius mūdi. 25.43.64
Esau quando iuerit habitatum in montē Seir. 36.421.2. & seq.
Eunuchi vox quid significet, & de variis Eunuchorū generibus & de multiplici modo Eunuchizādi. 37.512.109. & seq.
Eunuchos

Eunuchorū octo munera antiquitus apud principes. 37.315.111

Eunuchorum illorum duorum qui erant cum Ioseph quodnam fuerit peccatū. 40.580.3

Exploratorū hostilis terra, quale sit munus. 42.633.9

F

Fertilitas aliquarum regionum mira. 26.71.19

Fertilitas illa, & sterilitas septennis Aegypti, quā fuerit prater ordinem cursumque natura disputatur. 41.600.7 & seq.

Filiorum irreuerentia in parentes, quā graue peccatum, & à Deo punitum. 27.113.14

Fornicationis triplex species ex Cassiano. 38.529.10

Fily minores cur ferè prepositi sint maioribus apud priscos illos patriarchas, exponitur quadruplex ratio mystica. 48.760.2

Fulgor nouus lapidum in rationali quomodo pramonstraret futura secundum Iosephum. 25.16.25

Fratris nomen, quot modis usurpetur in Scriptura. 31.307.13

Fraterna beneuolenta & concordia quantum sit bonum: contra verò odium, & discordia quantum malum. 37.458.30

Inter fratres & amicos cur atrociora odia & dissidia esse soleant, quā inter extraneos. 37.465.466.31

Fratrū Ioseph cōspiratio in necem eius, cuius rei figura fuerit. 37.480.58

Fūdatores & quasi patriarcha ordinū religiosorū quāta gratia & meriti fuerit apud Deum, respectu ordinis sui. 26.65.9

Funera curandi triplex modus apud Aegyptios secundum hominum facultates ex Diodoro. 50.864.1

Verba futuri tēporis in Scriptura saepe significant debitum sine officium. 35.404.31

G

Galaad montis, situs, longitudo, altitudo, fertilitas, origo atque causa nominis. 31.310.17. & seq.

Genethliaci redarguuntur argumento Iacob & Esau. 25.44.45.66. & 67

Gentilium superstitiones super vntione lapidum. 28.214.51

Germanicus Imperator galli gallinacei neque aspectum, neque vocem ferre poterat. 37.460.32

Gula peccatum sex modis fieri posse, auctore Beato Gregorio. 25.54.82

H

Habitatores terra in Scriptura vocari solere peccatores, non autem iustos, auctore S. Hieronymo. 47.732.2

Hebraios esse non paucos in Scriptura plenos mysteriorum. 35.387.4.

H E B R Æ I.

Hebraeorum fabula: cū prophete vaticinantur in Idumaeos significatos fuisse eo nomine Romanos. 25.19.29

an Hebraeis feminis illicitū fuerit nubere viris incircumcisis ante legem, & post legem. 34.370.9

Hebrai cur recens egressi Aegypto, in idolatriam lapsi caput vituli adorauerint potius, quā aliud quippiā. 46.704.2

Non solos Hebraeos, sed mixtos cum Aegyptiis habuisse terram Gessen. 47.738.8

Hebraeo populo quemadmodum cōuenias maledictio Ruben, & Simeonis, & Ieni. 49.786.792.21.37

Hebrai quando primum Indaeorum nomen habuerint. 49.822.101

Hebrai

Hebrai populi quadruplex fuisse regimen. 49.804.805.63
Heliopolis an condita fuerit ab Hebrais, ut tradunt septuaginta Interpretes. 41.616.27
Her peccatum quale fuerit disputatur. 38.528.9
Her ante congressum cum uxore effundendo semen in terram peccasse quinque modis. 38.529.11
Her peccatum an fuerit grauius quam fratris eius Onam. 38.534.17
Her & Onam cur memorentur inter intrantes Aegyptum, qui ante multos annos mortui fuerant. 46.710.11
Herculem fuisse eodem prope tempore, quo Samsonem. 49.833.121
Hiernusalem nunquam fuit nominata Bethel. 28.180.9
Homo boni pedis, quid prouerbialiter significet. 30.272.27
Honestus & honestare, pro locuplex & locupletare, interdum usurpat Latinus Interpres. 28.186.16
Honorum insignia & ornamenta qualia fuerint apud antiquos. 41.610.18

I.

I A C O B.

Iacob natus est quindecim annis ante mortem Abraha: licet ortus eius narretur à Mose post mortem Abrahae. 25.2.1
de Iacob cur tam multa scripserit Moses & tam pauca de Isaac. 25.3.2
Iacob cum fuerit praedestinatus, & generatio eius promissa à Deo, quomodo dicatur cōcessa precibus Isaac. 25.7.8.9
Iacob collatio cum Esau in matris utero num naturalis. 25.9.12
Iacob non ob prauis bona eius opera futura, electum esse à Deo. 25.20.21.31
Quatuor signa singularis dilectionis Dei erga Iacob. 25.28.41.29
an Iacob sanctificatus fuerit in utero matris suae. 25.42

Commen.in Gen.Tom.4.

Iacob electio & reprobatio Esau, quomodo praefigurauerint electionem & reprobationem hominum respectu gratiae & vitae aeternae. 25.32.46
Iacob cur dictus sit supplātor. 25.39.57.
Iacob retinens planta Esau egredientem ex utero, quid significauerit. 25.40.58
Iacob utrum peccauerit inducendo Esau ad vendenda sibi primogenita. 25.41.61. & seq.
Iacob simulans habitū Esau, quid significauerit allegoricè. 27.115.17. & seq.
Iacob simulans habitum Esau, an peccauerit. 27.117.20. & seq.
Iacob mentitum esse patri suo, & venialiter peccasse, qui auctores dixerint, & quibus argumentis. 27.134.135.45.46.
Iacob mendacium an fuerit perniciosum ipsi Esau, & iniuriosum patri suo. 27.136.48
Iacob vindicandum esse à mendacio, qui Auctores senserint, & cur, quibus ascribitur Auctor. 27.137.49. & seq.
An dixerit sine mendacio Patri suo. Ego sum Esau; & item, Feci sicut praecepisti mihi, comede de venatione mea. 27.140.54. & seq.
Iacob simulatione, & fraude Patris, obtinere benedictionem eius cur voluerit Deus. 27.147.63
Iacob septuaginta septem annorum erat, quando profectus est in Mesopotamiam. 28.175.176.1
Iacob non habuit visionem illius scale in monte Moria ubi postea fuit templum Ierosolymitanum. 177.4. & seq.
Iacob cur incomitatus & inops missus sit à parentibus in Mesopotamiam. 28.181.10. & seq.
Iacob paupertas & humilitas figura fuit Apostolorum euntium in uniuersum orbem ad praedicandū Euangelium. 28.181.11
Iacob dormiens super lapide, quid allegoricè significet. 28.14
Iacob ungens lapidem, & erigens titu-

v v v v v

INDEX.

lum, nihil fecit superstitiosè. 28.184.52
Iacob votum expenditur. 28.160.61. & sequentib.
Iacob cuinam daturus erat decimas, quas vouit. 28.122.64
Iacob an honestè ac decenter osculatus fuerit Rachelem puellam, nunquam ante sibi notam. 29.220.1
Iacob osculans Rachelem iuxta putem, quid allegoricè significauerit secundum Augustinum. 29.230.5
Iacob matrimonium cum Rachele quando confectum fuerit, initione prioris septennij an in fine. 29.237.15
Iacob seruitus septennis cum Rachele, quid allegoricè significauerit. 29.238.16
Iacob quomodo per totam noctem non agnouerit Liam, & hoc esse castitatis
Iacob magnum argumentum. 29.246.27
an Iacob intemperantiam arguat quòd simul habuerit quatuor uxores. 29.249.33
Iacob coniugium cum duabus sororibus Lia & Rachele, quid allegoricè significet. 29.249.36
Iacob quomodo citra iactantiam predicauerit suam iustitiam. 30.278.37
Iacob an peccauerit faciens suo illo artificio versicolores fœtus in damnum Laban. 30.279.38. & seq.
Iacob opponens versicolores virgas aspectibus omnium concipientium, quid allegoricè figurauerit. 30.294.63
Iacob cur tantoperè timuerit Esau. B. Augustini, & Lyrani sententia. 32.318.319.6.7
Iacob luctatum esse non cum bono Angelo, sed cum Demone significare videtur S. Hieronym. Origenem secutus. 32.32.721. & seq.
Iacob luctam fuisse corporalem & cum bono Angelo probatur. 32.328.23. & seq.
Iacob non potuisse in lucta superari ab

Angelo, quemadmodum intelligendum sit. 32.331.27. & seq.
Iacob luctans cum Angelo, quid allegoricè significauerit secundum Philonem, S. Augustinum, & S. Gregorium. 32.334.33. & seq.
Iacob vidisse Deum facie ad faciem quomodo sit intelligendum. 32.342.43
Iacob dicens vidisse se faciem Esau tanquam faciem Dei, an per adulationem mentitus sit, & peccauerit, disputatio. 33.352.353.33. & seq.
Iacob cum dicitur emisse agrum centum agnis pro quo Hebraicè est vox Chetita disputatur an ea vox significet agnum, vel potius genus quoddam pecunia: & Latina versio acriter defenditur aduersus multos. 33.357.358.12. & seq.
Israelis nomen quid propriè significet, ampla disputatio, ubi & Iosephi, & S. Hieronymi, & complurum Patrum & Pagnini atque Oleastri, & Caietani, & Eugubini aliorumq; opinioniones subtiliter examinatur. 32.344.46. & seq.
In nomine Israelis contentam esse benedictionem, quam Iacob petijt ab Angelo. 32.347.52
Iacob ascensu in Bethel quid allegoricè significauerit, pulchra Ruperti disputatio. 35.392.13
Israelis nominis impositio facta Iacob in Bethel, fueritne diuersa, an eadem ei, qua narrata est Genesis. 62.35.398.22
Israelis nomen an bis impositum fuerit Iacob, an tantum semel. 35.398.399.23. & seq.
Quomodo dictum sit, non ultra vocatum iri Iacob, sed Israel, cum post id temporis frequentius appellatus sit Iacob, quam Israel. 35.27.402. & seq.
Iacob dicitur Israelis nomine vocandus potius, quam Iacob non propter appellationem nominum, sed propter res nomi

nominibus illis significatas. 35.403.30
Iacob visa & rerum gestarum Chronologia. 35.417.50
Iacob utrum intellexerit significationem somniorum Ioseph, cum ab eo narrata sunt. 37.477.54
Iacob an unquam reprehenderit filios suos de eo quod peccauerant in Ioseph 37.498.84
Iacob luxit filium suum Ioseph per viginti tres annos, nec tamen tantus luctus erat culpandus. 37.501.90
Iacob cur tantopere timuerit ire in Ægyptum, exponuntur quinque causa. 46.706.6
Iacob ingressus in Ægyptum tempus quemadmodum interpretetur S. Augustinus. 46.713.719.17.22.23
Iacob quomodo dicatur à Moſe primum intraſſe Ægyptum cum ſexaginta ſex, mox vero cum ſeptuaginta. 46.714.19.
Iacob decem labores & dolores inſignes, quos in vita ſua tolerauit. 47.734.7
Iacob ætas centum triginta annorum cum intrauit Ægyptum, quinque res aperit ad ſacram Chronologiam pertinentes. 47.733.4
Iacob totius vita rerumque ab eo geſtarum Chronologia explicatur. 742.47.16. & ſeq.
Iacob tempore ſtellam Veneris mutatam eſſe. 47.443.19
Iacob mors quot annis præceſſerit egreſſum Hebræorum ex Ægypto & ortum Moſis. 47.744.20
Iacob tam ſollicitus de ſepultura corporis ſui, an fuerit culpandus, latè diſputatur. 47.745.21. & ſeq.
Iacob cur voluerit filium ſuum Ioseph, quod ſibi promittebat de ſepultura ſui corporis, iureiurando firmare. 47.750.27
Iacob cum conuerſus ad caput lætuli adorauit; utrum adorauerit Ioseph an

Deum diſputatur. 47.750.27. & ſeq.
Iacob cur benedicturus Ephraim & Maſſe, cõmutauerit manus conſormans in ſimilitudinem crucis. 48.759.1 & ſeq.
Iacob in illa commutatione manuum præſignaffe crucẽ Chriſti, & tunc primum fuiſſe præſignificatam crucẽ Domini, quantum ad eius ſimilitudinem & figuram. 48.763.8
Iacob quomodo acquiſerit in arcu & gladio partem illam, quam dedit Ioseph; & qua fuerit illa pars. 48.764.9. & ſeq.
Iacob nouiſſima verba, qua dixit filiis ſuis, appellarine debeant benedictiones, an prophetia. 49.774.1. & 2
Iacob prophetia qua prædixit futura filiis ſuis, qualis fuerit. 49.777.8
Iacob quomodo dixerit ſe fodiſſe ſibi ſepulcrum in terra Chanaam cum locus ille impius fuerit ab Abraham in uſum ſepultura. 50.866.13
De luculis Iacob, qua narrat hiſtoria ſcholæſtica, eſſe mira magis quam vera. 35.590.10.
Idola qua reperit Iacob apud ſuos, an fuerint Idola Laban ſurrepta à Rachele, an in præda Sichimitarũ ablata. 35.389.6
Idola cur Iacob appellauerit Deos alienos. 35.389.7
Idola quomodo Iacob defoderit ſubter therebinto, an integra & comminuta vel liquefacta. 35.390.10
Idumæi quandiu permanſerint ſub iugo Iudeorũ, & quoties ſeruierint illis. 27.822.100
Quando Idumæi, & quamdiu dominati ſunt Iudæis. 28.822.101
Iephte an fuerit ex tribu Gad. 49.839.141
Imaginatio vehemens quantam vim habeat immutandi corpus. 30.289.54
Imaginatio quatenus & in quibus poſſit

INDEX.

immutare corpus. 30.291.56
*Imaginatio vehemens concipientis, cur
 fœtum reddat similem rei imaginata,
 queritur ratio physica.* 30.291.57
*Immundicia, siue mollicies cur dicatur
 peccatum contra naturam: & huius-
 modi peccatum quoduplex sit ex B.
 Thoma.* 38.529.10
*Imprecari mala impiis quomodo saepe so-
 leant Sancti.* 49.784.17
Impij quomodo sancti imprecantur mala.
 49.784.17
*In, præpositionis duodecim reperiri signi-
 ficationes in Scriptura.* 32.317.5
*Inebriandi verbum & cum vitio, & sine
 vitio, usurpari in Scriptura.* 43.
 669.21. & seq.
*Inferni nomen in Scriptura an semper si-
 gnificet fossam vel sepulcrum, an etiam
 locum animarum apud inferos, qui
 triplex tunc erat, amplissima disputa-
 tio.* 37.503.92
*Infernus non semper significat locum dam-
 natorum, sed interdum etiam limbum,
 in quo detinebantur Sanctorum ho-
 minum anime.* 37.511.107
Innocentia species duplex. 27.114.16
Invidia, quale malum & quantum. 26.
 74.24. & seq.
*Invidia non est aduersus bruta, odium
 autem esse potest.* 37.461.32
*Inuidiam nimius excessus tam aduersi-
 tatis, quam posteritatis, obruit & tol-
 lit.* 37.459.132
Inuidus odit benefactorem suum. 37.
 459.32
*Invidia valde nocet inuidenti, sapè au-
 tem prodest ei, cui inuidetur.* 37.
 462.33
*Invidia comes vel effectus est multiformis
 simulatio.* 37.463.33
Inuidere est pusilli & abiecti animi. 37.
 464.34
*Invidia, & animum, & corpus turbat &
 affligit.* 37.464.35

*Invidia remedium præsentissimum, est
 contemptus bonorum temporalium,
 secundum Basilium, & Gregorium, &
 amor rerum cælestium.* 37.467.39
*Inudorum consuetudo & conuictus au-
 ctore Basilio est fugiendus.* 37.466.38
*Invidia atque odij exponuntur complu-
 res differentia.* 37.459.32. & seq.
Invidia similis ophthalmia. 37.460.32

I O B.

IO B an genus duxerit ab Esau, ut ha-
 bet communis opinio Patrum, an
 verò à Nachor fratre Abrahe, ut
 tradiderunt Hebræi, quos sequitur
 Sanct. Hieronym. amplissima disputa-
 tio. 36.427.10. & seq.
*Iob fuisse Regem, & tres illos eius ami-
 cos, à quibus visitatus est fuisse reges.*
 36.433.18
*Iob sepulcrum fuisse in confinio Palaesti-
 nae, & Idumae.* 36.433.18
*Iob quonam tempore vixerit, fuscè disputa-
 tur.* 36.435.22. & seq.
*Iob esse natum circa id tempus, quo Ia-
 cob descendit in Egyptum.* 36.435.23
*Iob per septem annos fuisse in illa cala-
 mitate.* 36. ibid. 23.
*Iob vixisse octoginta annos post ortum
 Moysi.* 36. ibid. 23
*Iob vixisse annis ducentis decem & se-
 ptem.* 36. ibid. 22

I O S E P H.

Ioseph venditio quid præfiguraverit
 secundum allegoriam, & tropolo-
 giam tam secundum Philonem quam
 secundum Ambros. 37. 519.18. & seq.
S. Ioseph castitatis Encornium. 39.561.14
*Ioseph constantia in resistendo lascivie,
 & importuna mulieri declarat nul-
 lam esse excusationem peccandi, non
 aetatem, non opportunitatem, non præ-
 mia peccandi.* 39.565.20
*Ioseph in illa sua reiteratione comparatur à
 Christo*

- Chrysostomo tribus pueris in igne formatis positus.* 39.567.23
- Ioseph certamen cum domina impudica, quomodo Philo referat allegoricè ad virum civilem.* 39.568.25
- Ioseph historiam hanc reluctantis domina sua, quemadmodum Rupertus egregie secundum allegoriam accommodet ad Christum. & synagogam.* 39.570.571.26
- Ioseph accusatus ieiunij adulterij apud dominum suum cur non sit ab eo occisus.* 39.573.29
- Ioseph in carcere inueniens gratiam apud Principem carceris, & multum iuuas vindictos, quomodo secundum allegoriam figura fuerit Christi, pulchre declarat Rupertus.* 39.576.32
- Ioseph an peccauerit commendando se pincerna, ut putauit S. Augustinus, disputatur ab Auctore.* 40.582.5
- Ioseph quomodo verè dicantur fratres eius furati esse.* 40.583.7
- Ioseph interpretans somnia pincerna & pistoris, secundum Philonem allegoricè significat virum civilem optimi rerum humanarum interpretem* 40.586.588. 12. & seq.
- Ioseph sapientiam Ethnici tribuerunt magicis artibus.* 41.597.3
- Ioseph quando natus fuerit.* 30.269.23
- Iosephi natiuitatis tempus bene notatum, esse quasi clauem quandam Chronologiae Jacobi.* 30.270.24
- Ioseph historiam cur tam subtiliter & diligenter perscripserit Moyses.* 37.440.2
- Ioseph aetatem cum est venditus à fratribus, cur signanter expresserit Moyses.* 37.440.7. & 8
- Ioseph fuisse præ cæteris filiis dilectum à Iacob, quia esset genitus infans, & iustitiae eius, quomodo sit intelligendum, varia opiniones & expositiones.* 37.452.21. & seq.
- Ioseph fuisse perfectam imaginem viri civilis fuscè declaratur à Philone.* 37.453.22
- Ioseph vestis polymita qualis fuerit: & quid allegoricè secundum Philonem significauerit, & secundum S. Gregorium.* 37.457.458.28. & 29
- Ioseph somnia magnam habere similitudinem cum parabolis Christi, auctore Ruperto.* 37.469.42
- Ioseph narrando somnia sua, an peccauerit per vanam gloriam.* 37.470.44
- Ioseph quando adoratus fuerit à Patre & matre sua, ut significabatur in visione solis & Luna, ampla disputatio.* 37.471.45. & seq.
- Ioseph fuerit ne venditus Ismaelitis, an Madianitis, an utrisque simul, copiose disputatur.* 37.487.488.71. & seq.
- Ioseph fuerit ne venditus viginti an triginta argenteis, vel aureis, vel minis.* 37.487.75
- Ioseph an ter fuerit venditus, ut tradunt Hebraei.* 37.492.77
- Iosephi historia mendaciter narrata à Iustino, sine Trogo.* 37.453.78
- Ioseph praefectura in Aegypto, quid allegoricè significet secundum Philonem.* 41.607.14
- Ioseph aetas triginta annorum, cum est ad praefecturam Aegypti euectus, cur exposita fuerit à Moysè, traduntur quinque causae.* 41.618.2-
- Ioseph cur per tot annos non fecit certiorum patrem de statu suo, pulchra disputatio B. Augustini, & Theodoretii.* 42.625.1. & seq.
- Ioseph cur tam dure & asperè exceperit fratres suos ampla disputatio.* 42.529.4. & seq.
- Ioseph quinque de causis non fuisse agnitum à fratribus suis.* 42.632.8
- Ioseph vocans fratres suos exploratores, num mentitus sit, & peccauerit saltem venialiter, fuscè disputatur.* 42.634.11
- Ioseph dicens fratribus suis, Per salutem Pharaonis exploratores estis, an*

periculum admiserit disputatur. 42.
63.918 & seq.
Ioseph cur triuana custodia fratres suos
afflixerit. 42.640.20
Ioseph cur Simeonē potius, quā aliam
fratrum suorum retineri iusserit. 42.
641.22.
Ioseph cur fratribus suis conuiuium exhi-
buerit. 43.663.12
Ioseph quinque ferculis excepit fratres
suos in illo conuiuium. 43.666.17
Ioseph cur struxerit calumniam illam
fratri suo Benjamin de surrepto scypho,
& an in eo peccauerit. 44.976.1. & seq.
Ioseph quomodo sibi tribuerit scientiam
auguralem sine mendacio etiam perni-
cioso, suis disputatur. 44.681.9. & seq.
Ioseph quibus artibus tantam apud Aeg-
yptios beneuolentiam, & gratiam si-
bi comparauit. 45.695.5
Ioseph cur dixerit abeuntibus fratribus
suis, Ne irascamini in via. 45.697.8
Ioseph posteros cur Septuaginta & plu-
res quā memorat Moyses, & qui nōdū
erant nati commemorare voluerint. 46
712.713.15.16
Ioseph cur tantopere cuperet fratres suos
existimari pastores ab Aegyptijs. 46.
723.31
Ioseph an iustam legē tulerit Aegyptijs,
cogens eos quintam partem frugum
annui tributi nomine reddere Pha-
raoni. 477.48.13
Ioseph prophetia per partes aptissimē ap-
plicatur ad Christū 49.845.155. & seq.
Ioseph cur comparesur Rhinocerosi, &
Tauris. 49.854.177
Ioseph totius uitae Chronologia exponitur.
50.876.27
Ioseph breuiorē uitam vixit quā ma-
iores ipsius, & cur. 50.877.27
Ioseph cur noluit corpus suum statim post
mortē transferri in terram Chanaan.
50.879.30
Ioseph ossa cur sepulta sint in Sichem. 50.

879.31

Patriarcharū duodecim ossa num asper-
tata sint in terram Chanaan, & ubi
sint illa sepulta. 50.880.32

Ioseph ossa post mortē prophetasse, ut legi-
tur Ecclesiastici 59. quomodo admodum sis
intelligendum. 50.881. num. ultimo.

Iosephum Hebraeum saepe sacras historias
haudquaquam fideliter in suis scriptis
referre. 27.151.70

Iosephus arguitur infidelitatis in com-
memorandis sacris historijs. 34.370.9

Iosephi Hebraei aientis Ioseph fuisse ven-
ditum viginti minis, examinatur sen-
tentia. 37.491.76

Iratorum hominū duo genera secundum
Aristotelem. 27.172.105

Irascentes & dolētes cur clamare soleant,
simentes autem conticescere. 45.961.1

I S A A C.

Isaac utrum ob monogamiam preferē-
dus sit polygamo Abraha. 25.7.8

Isaac iocus cum Rebecca, quem vidit rex
Abimelec qualis fuerit. 26.67.12

Isaac conuiuium factum regi Abimelec,
quid allegoricē significet. 26.91.101.50.
& 62

Isaac quoto anno aetatis benedixit filio
suo Iacob. 27.105.1

Isaac cur benedicturus filio suo Esau,
requisierit ab eo cibatum ex venatio-
ne. 27.108.2. & seq.

Isaac cur tactus maximē indicio explo-
rare voluit, an loquens secum, esset E-
sau. 27.144.59

Isaac decipi circa benedictionem filij
sui primogeniti cur passus sit Deui.
27.145.146.61.62

Isaac cur post benedictionem Iacob, non
itidem potuerit benedicere Esau. 27.
162.163.86.88

De centuplo, quod percepit Isaac in terra
Palaestina. 26.70.18

Isaac

Isaac cur prohibitus fuerit à Deo ne iret in Aegyptū, & de præcipua providentia Dei erga servos suos. 26. 63. 64. 6. & 7.
Iudas an habuerit legitimam potestatem damnandi capitali pœna nurrum suam Thamar. 38. 542. 30
Iude sententiam in Thamar fuisse iniquam. 38. 544. 35
Iudeos principibus Christianis subiectos, durè ab illis tractari debere, Ruperti & aliorum sententia. 42. 631. 7
De timore extremi Iudicij egregia Basilij oratio. 39. 563. 17
Iurandi duplex modus. 42. 638. 17

L

Laban peccatum quàm grave fuit & multiforme, pro Rachele supponentis Liam. 29. 247. 25
Lachrymarum effusione leuari dolorem pulchra Basilij disputatio. 37. 501. 502. 90. 91
Lens Aegyptiaca, qualis fuerit. 25. 46. 69.
Lenticula Zenonis. 25. 46. 69
Leonis Catulus quomodo præfiguret resurrectionem Christi. 49. 802. 57
Lia num peccaverit dum se pro Rachele dedit Iacob. 29. 244. 24
Liber cur appellatus fuerit inuentor vini apud Ethnicos. 26. 90. 48
Libitinary qui essent apud Romanos, & quod eorum munus. 50. 864. 1
Lippitudinis duplex genus. 20. 233. 9
Super lippitudine & albugine spirituali pulchra disputatio S. Gregorij. 27. 233. 10
Liquorum inter se differentia. 48. 783. 16
Loca quadã certa præcipuè sacrata fuisse Deo in omni tempore, licet Deus ubique sit, atque ubique colendus & inno-

candus. 28. 207. 42
Lucta certamen quàm sit antiquum, & de usu arena in eo. 32. 326. 20
Luctus mortuorum an sit laudandus. 50. 868. 9
Luctus mortuorum quamdiu durare debeat. 50. 868
Consuevisse etiam viros præstantissimos relaxandi animi gratia descendere ad ludos etiam pueriles, aliquot exemplis ostenditur. 26. 78. 31

M

Adianitas & Ismaelitas & inuicem confundi, & nonnunquam Arabes & Aethiopes appellari. 37. 489. 73
Magistros & pedagogos puerorum apud Hebraeos, fuisse ex tribu Simeonis. 49. 790. 33
Quomodo mali licet potentiores, seruiant tamen bonis. 25. 20. 30
Mali cur plures sint bonis, disputatio Nazianzeni. 25. 21. 33
Malorum hominum inter se dissensio sæpè multum prodest viris bonis. 37. 482. 62
De Mandragora virtutibus & effectibus ampla disputatio. 30. 261. 9. usq; ad 20
An Plinius, quæ similia scripsit Dioscoridi, ea sumpserit ex illo. 30. 262. 10
Mandragora radices an representent humanam effigiem. 30. 263. 13
Mandragoram cur Pythagoras vocauerit Anthropomorphon. 30. 263. 13
Mandragoram fabulosè dictam esse Circæam, quod vim haberet conciliandi amorem. 30. 265. 16
De Mandragora dictum Epiphaniij in Philologo excutitur. 30. 265. 16
Mandragora licet per se non conducatur fecunditati mulierum, per accidens tamen potest conducere. 265. 266. 17. & 18

Mandra

Mandragora vera natura, & proprietates, & virtutes, & effecta traduntur ex Auctoris sententia. 30.266.19
Manipulorum visio Ioseph, quid prafigurauerit allegorice secundum Rupertum. 27.281.42
Manethonis antiqui scriptoris rerum Aegyptiacarum tria notabilia errata circa ingressum Hebraeorum in Aegyptum. 46.723.30
Marsilius Cagnatus insignis medicus laudatur. 30.262.10
Matrimonium per coemptionem quale fuerit, 29.560.12
Matutini temporis quanta opportunitas ad multa. 26.90.49
Platonis opinio de aliquo mendacio interdum licito. 27.124.29
Origenes secutus est Platonem de mendacio interdum licito. 27.125.31
Eusebii opinio super sententia Platonis de mendacio nonnunquam licito. 27.124.30
Cassiani opinio de mendacio. 27.125.32.
Chrysostomi sententia de mendacio exentitur. 27.126.127.33.34
Mendacium omne esse per se malum, nec unquam fieri posse licitum, probatur. 27.127.128.35.36
Innocentij Terti sententia de mendacio. 27.127.35
Arist. egregia sententia contra mendacium. 27.129.37
B. Gregorii sententia de mendacio obstrictum Aegypti expenditur. 27.129.39
S. Thomas quomodo interpretatur dictum B. Gregorii de mendacio obstrictum. 27.131.41
Mendacium officiosum an possit esse meritum apud Deum alicuius boni temporalis. 27.131.41
Regula aliquot internoscendi qua sint in Scriptura pro mendaciis habenda, quae autem minime. 47.122.57

Mori aliquem vel mortuum esse quibus phrasibus enunciare soleat Scriptura. 49.861.198
Moses num discrepet ab Herodoto & Diodoro in numero dierum quibus Aegyptii curabant morinorum corpora. 50.866.6
Quantopere cauendi sint oculi feminarum & de tribus telis, quae lasciuia mulieres vibrant in vacordes amantes, egregia oratio Ambrosii. 39.559.10. & 11
Mulieris lasciuia insigne exemplum, domina Ioseph. 39.560.12
Mulieris tactum quasi contagiosum & venenatum esse viro fugiendum, ex S. Hieronymo. 39.567.23
Mulorum generationis utrum primus in uentor fueris Ana, ex stirpe Esau. 36.322.3. & seq.
Mulorum generatio an sit secundum naturam. 36.425.8
Mulorum generationem non esse diuina lege veritam. 36.426.9
Mundi amatorum stultitia declaratur pulcherrima similitudine. 42.652.34
Mures cur oderint Magi, & Aethiopes & Arabes. 37.459.32

N

N *Abuchodonosor Regis tempore impletum fuisse illud vaticinium, Non auferetur sceptrum de Iuda, & c. opinionem fuisse quorundam Hebraeorum, & Iuliani Apostata, sed falsam.* 49.867.69
Natalem diem celebrandi, & suum & aliorum, quam fuerit antiqua consuetudo. 40.585.10 & seq.
Natalem diem suum in Scriptura neminem piorum virorum celebrasse legitur. 40.586.11
Natalem diem trium dumtaxat Christiani celebrant; Christi Domini, B. Virginis, & S. Ioannis Baptiste, &

CUT

INDEX.

cur. 40. 587.11
*Natalem diem sanctorum hominum, cur
 vocet Ecclesia eorum mortem.* 40.
 587.11
*Nilum aquæ causam esse fertilitatis, &
 sterilitatis Aegypti, sed diuersa ra-
 tione.* 25.63.5
*Nonēdial, quid fuerit apud Latinos, &
 an in luctu mortuorum observari de-
 beat à Christianis, disputatio S. An-
 gustini.* 50.872.17
*Cum nouerca incestus crimen quàm gra-
 ue sit.* 35.415.47
*Nuptialis conuiuij sumptus quemadmo-
 dum diminuerit Plato.* 29.243.22
*Nuptiarum conuiuialis celebritas quàm
 fuerit antiquitus solēis, & quot die-
 bus ageretur.* 29.242.247.21.28.29
Nuptiale cōuinium Alexandri Magni.
 29.243.22
*Nutricis nomen & nutritij quam ha-
 beant significationem, prater vulga-
 rem.* 35.394.15
*Nutrix qualis esse debeat, & quāta fue-
 rit olim erga nutrices vel nutricios
 pietas alumnorum.* 35.94.13.15
 O
*Oculos claudendi morientibus mos
 exponitur.* 46.708.8
*Oculos claudere morientibus cur perso-
 na vel sanguine coniuncta, vel dilecta
 precipuè solerent.* 46.708.9
*Oeconomicam gubernationem compen-
 dium esse politica gubernationis pul-
 chrè tractatur à Philone.* 39.555.4
*Ogygis diluuium contigisse eo tempore,
 quo Iacob versabatur in Mesopota-
 mia.* 47.742.17
*Iulius Aphricanus dicens, diluuiū Ogy-
 gis contigisse etate Moſis refellitur.*
 47.743.18
*Orationes Sanctorum rectè in Scriptura
 appellari arma.* 48.766.13
*Os, caro, & sanguis in Scriptura quid si-
 nificent.* 29.233.8
 Com.in

*Opusculorū sex genera reperiri in Scri-
 tura.* 29.229.2
*Quas partes corporis osculari mos fuerit
 apud antiquos, & cur.* 29.230.4
*Oues candida & nigra magnificabant
 in Mesopotamia, sicut versicolores
 in Palestina.* 30.277.34
*Oues quomodo conspectu virgarum ver-
 scolorum, concipiebant versicolores
 foetus.* 30.285.46
*An coloratio foetuum onium ex aspectu
 virgarum, sit naturaliter facta, an
 prater naturam.* 30.285.47.52
Onium colorem mutari potu aquarum.
 30.289.53

P

*P**Acis vocabulum quàm varias ha-
 beat significationes in Scriptura.*
 26.88.46
*Panis vocabulum quot modis sumatur
 in Scriptura.* 28.223.65
*Parere super genua alicuius, quid sit in
 Scriptura.* 30.260.8
*Partus huminis in caput & in pedes sit
 ne naturalis.* 25.39.56
*Partus dolores in muliere, quibus ex cau-
 sis accidunt.* 35.408.39
*Parētes quemadmodum suum erga filios
 amorem declarare debent.* 27.111.11
*Parentum imprecatio aduersus filios ir-
 reuerentes, non est inefficax, neque
 contemnenda.* 27.114.14
*Pastores cur fuerint Aegyptijs abomina-
 biles.* 46.724.726.32.36
*Persa morem scindendi vestem in dolore,
 accepisse videntur ab Hebrais.* 37.
 500.87
*Pharaonem non solum habuisse illa som-
 nia, verum etiā eorum intelligentiam,
 cuius tamen postea oblitus sit, tradit
 Iosephus, & refellitur.* 41.597.3
*Pharaonem non fuisse prophetam, licet
 somnium eius fuerit propheticum.* 41.
 591.5. & seq.
Pharaoni cur Deus miserit duo somnia
 Gen.tom.4. xxxxx

- idem proxus significantia. 41.602.9.
Phares & Zare generatio, cuius rei figura fuerit. 38.548.40. & seq.
Phares filij cur memorentur a Mose inter eos, qui cum Iacob intrauerunt Aegyptum, cum post id temporis nati fuerint. 46.710.12
Phutiphar Aegyptius, qui emit Ioseph, an verè fuerit Eunuchus. 37.512.109
Phutiphar an fuerit Princeps coquorum an militum disputatur propter diversitatem Latine lectionis à Græca. 37.516.114. & seq.
Phutiphar socer Ioseph, an fuerit idem, atque emptor eius, eodem appellatus nomine, disputatur. 41.25. & seq.
Pilorum copia in homine, cuius rei sit indicium. 25.315.533
Pincernarum muneris magna fuit tum antiquitas, tum dignitas. 40.580.2. & 3
Pistorum usus apud alias gentes fuit antiquissimus, non tamen apud Romanos. 40.580.2
Pœnitentia vocabulum quid denotet in Scriptura. 27.166.94
Idumaeorum ingenia & mores. 27.167.96.
polygamia an sit contra naturam. 29.249.32
Polymita vestis qualis fuerit. 37.426.27
Prædestinatio & providentia Dei an per causas secundas iuvare possit, & quomodo. 25.7.9
Prædestinationis hominum, & reprobationis illustrem fuisse figuram, quod accidit duobus illis Eunuchis in carcere detrusis ob peccata; quorum cum esset par causa, alter nihilominus est liberatus, alter damnatus, præclarissima disputatio Ryp. 40.589.14
Predicatores qui sint optimi, maximeque idonei ad docendos alium secundum B. Gregorium. 47.740.14
Præficus cur Romani conducerent ad legendos mortuos. 50.868.10
Pregnantibus qualis exercitatio corporis profu secundum Aristotelem. 25.11.15
Pregnantis mulieris damnata differri poenam quoad peperisset, in more fuisse apud multas gentes. 38.545.36. & sequent.
Primogenitus cur dicatur fortitudo patris: & cur principium doloris. 49.781.11.12
Primogenitorum ante legem Moysis, octo prerogativa memorantur. 49.782.14.
Propagatio numerosa posterorum ex uno homine vivere. 46.722.30
Prolis desiderium in femina, unde tam ardens. 30.257.2
Prophetarum variam fuisse animi affectionem, cum ab alijs cōsulebantur. 25.15.22
Prophetia Iacob qualis fuerit. 49.777.8
Prophanus, & prophanare quid significant. 25.52.79
Protectionis diuina quanta sit gratia, & de quatuor eius modis. 26.84.40
Pronidentia Dei varij modis. 28.188.20
Pronidentia diuina quanta sit fortitudo, simulque suauitas. 28.189.21. & sequent.
Cum pronidentia Dei exactissima rerum omnium, quomodo cohererant, tam multa mala, quæ cernuntur in mudo. 28.189.21
De pronidentia Dei præclarissima Dionysij Areopagite sententia. 28.190.22
Pronidentia diuina principales administratos esse Angelos. 28.190.23
Pronidentia mundi an pendeat à solo Deo, an etiam ab alijs causis. 28.192.193.26.27
De pronidentia Dei falsa opinio Platoniorum. 28.193.27
Pronidentia Dei sæpè per contraria perducit seruos suos, quos destinavit. 37.512.108
Pronidentia diuina efficacia etiam mala vertentis in bonum, præclare declaratur à Boetio. 45.693.2

Parckri

INDEX.

Pulchritudinem niuam corporis plus habere periculi, quam boni. 39. 557.6

R

Rachel cur furata sit idola patris sui. 31.302.5

Rachel an coluerit idola. 31.304.305.8.9

Catharini contra Caietanum disceptatio. an Rachel fuerit infidelis: & an coniugium fidelis cum infideli, sit veritum iure nature. 31.305.9

Rachel surripiens idola patris sui, quid allegoricè significauerit, pulchra disputatio B. Gregorij. 31.306.12

Rachelis sepulcrum ubi fuerit. 35.418.37

Rachel utrum mortua fuerit, cum Ioseph vidit illa somnia. 37.474.50. & sequentibus.

Rameffes fuerint eadem terra, ac terra Gessen. 47.1735.8

Rebecca quomodo cōsuluerit Deum, & ab eo responsum acceperit. 25.11.15

Respondere saepe in Scriptura idem significare, quod reddere cuiuspiam pro eius merito. 30.277.36

Rinoceros quale animal sit. 49.874.117

Roris folius & non pluuia, niuis & aliorum cur meminerit Isaac in benedicendo Iacob. 27.152.72

In Palaestina non ferè, nisi duobus anni temporibus pluere, sed rorem ibi gerere vicem pluuia. 27.153.72

Rufus color quis sit. 25.37.53

S

Sacerdotium an fuerit ante legem Moſis semper coniunctum cum primogenitura. 25.51.77. & 78

Sacerdotum Aegypti immunitas, & vitus ex publico, diligenter explicatur. 47.737.9

Sacerdotes Aegypti quales fuerint antiquitus, tum continentia, tum do-

ctrina fama, ex B. Hieronymo, Herodoro, & Diodoro Siculo. 47.737.9

Sach vox Hebraea saccum significans, multis in linguis similiter usurpata. 37.500.88

Sacco vel cilicio indui cuius rei esset signum. 37.501.89

Samsonem decern rebus figuram fuisse Christi. 49.835.129

Sanguis in Scriptura quid significet. 29.233.8

SCALA.

Scala Iacob secundum literalem sensum figura fuit diuina prouidentia. 28.187.18. & seq.

Scala Iacob similis fuit aurea Catena, quam Ioui tribuit Homerus 28.188.19 per Scalam illam Angelorum ascensus & descensus quid significauerit. 28.191.23

Scala illa quomodo fuerit figura Ecclesiae Christi. 28.197.31

Scala Iacob quomodo praefigurauerit vitam & disciplinam religiosorum hominum. 28.198.32. & seq.

Scala illius triplex interpretatio allegorica Philonis. 28.203.38. & seq.

Scalam illam Origenes interpretatus est de descensu animarum à caelo in humana corpora. 28.203.39

Scala symbolum fortune. 28.206.41

Scala illius visio, quomodo pertinuerit ad praecipuam eruditionem & consolationem Iacob. 28.193.28

Scala illa Iacob, quomodo praefigurauerit incarnationem Christi, & humilitatem conuersationis & passionis eius. 28.194.195.29.30

Sceptrum & virga quid significant in Scriptura. 49.796.808.45.74

Scissio vestium apud Hebraeos quid denotaret. 37.500.87

XXXXX 2

INDEX.

- Scriptura consuetudo in dandis promissionibus.* 27.155.77
- Scriptura solet interdum dicere aliquid esse tale, non quia tale sit, sed quia videtur esse tale.* 31.303.7
- Scriptura mos est, quod pluribus conveni, quasi omnibus conveniret, enunciare.* 46.721.26
- Scriptura interdum solet tribuere filiis ea qua proprie ad patres eorum pertinent.* 46.721.27
- Scyphorum usus, antiquitas & honor apud Principes.* 44.678.4
- Sem filius Noe, quando mortuus sit, & refellitur Thostatus.* 26.96.57
- Senatus septuaginta virorum à Mose institutus.* 49.813.83
- Sexdecim mala & incommoda senectutis.* 27.106.2
- Senectutis viridis ac vegeta rarum exemplum disertissime à B. Hierony. expositum.* 27.106.3
- Senectutem delicatioribus cibis esse fulciendam.* 27.108.7
- An B. Paulus ad Romanos 9. locum Genesim de Iacob & Esau, citaverit secundum historicum sensum, an mysticum.* 25.30.43. & seq.
- Pauli argumentationem ex electione Iacob, & reprobatione Esau, etiam secundum sensum mysticum esse validam.* 25.29.46
- Quisnam sensus mysticus sit principaliter intentus à Spiritu sancto, sitque validus ad argumentandum.* 25.34.49
- Uter sensus in exponenda Scriptura potior habendus sit, historicusne, an mysticus.* 25.36.52
- Sepeliri aromatibus & unguentis condire, utrum mos fuerit in veteri Testamento.* 50.86.52
- Sepeliendi mortuos extra civitatem vel intra, vel in propriis adibus, vel in templis varij gentium mores.* 50.872.18
- Sepelire mortuos extra civitatem cur apud plerasque gentes usurpatum sit.* 50.873.20
- Septuaginta Interpretum translatio habens Iacob adorasse summmitatem virga eius, id est, Ioseph, nullo modo est mendosa, sed gravissimis Patribus probata, & B. Pauli firmata auctoritate, nec Hebraica ac Latina lectioni contraria.* 47.752.30. & seq.
- Septuaginta Interpretes dicentes Iacob intrasse Aegyptum cum septuaginta quinque, num falsitatis, & erroris arguendi sint, amplissime disputatur.* 46.720.20
- Tituli sepulcrales.* 35.413.45. & seq.
- Sepultura corporis vel sui, vel aliorum, utrum parvi pendenda sit, an sollicitè & anxie procuranda, per duas dissertationes tractatur.* 47.743.21. & sequent.
- Sepultura carere, nihil habere mali, sententia fuit plurium Ethnicorum.* 47.748.23
- Serapis unde sit dictus.* 46.704.2
- Servitutis hominum, qua fuerit origo, & qua sit iusta ratio & causa secundum Augustinum.* 46.724.32
- Philo tripliciter interpretatur scalam Iacob secundum allegoricam intelligentiam.* 28.203.38. & seq.
- Simulationis quinque species ex Scotio.* 27.120.25
- Scotus tradens quinque species simulationis, docet quamam sit, & qua non sit peccatum.* 27.121.25
- Simulatio & deceptio an possit esse aliquando licita.* 27.119.23
- Simulationis quatuor species tradita ab Auctore.* 27.121.26
- Vocabulum simplex quam significationem habeat in Scriptura.* 25.42.62
- Socer & socrus, quantopere coli & amari debeant à nuru & genere ex Homero & Aristotele.* 26.97.58
- Socrus

Socrates quemadmodum iurare consue-
uerit. 42.637.15
Solitudo & secretum loci, magnum ad
peccandum incitamentum. 39.566.22
Somni vocabulum tribus modis accipi
in Scriptura. 28.532.14
Somniorum sex causa ex S. Gregorio. 37.
 477.53
Somnia esse vigilantium, & vitam, &
res omnium mortalium, doctè philoso-
phatur Philo. 40.560.12. & seq.
Sponsa cur vespèri ducebatur in domum
viri. 29.243.23
Cur complures fœmina percelebres in ve-
teri testamento fuerint steriles. 25.5.5
Sterilitatis mulieris causa naturales &
supernaturales exponuntur. 30.284.45
Sternutamentum cur ab Aristotele vo-
catum sit augurale signum. 44.679.7
Supplantandi verbum, quid propriè &
metaphoricè significet. 25.39.57
Suscitare semen fratris demortui, quàm
fuerit antiqua consuetudo. 38.532.14.
 & seq.

T

T*Alares tunicas gerere, erat olim*
apud Romanos turpe. 29.248.31
Terra optima que signa tradiderit Cato
& Plinius. 27.153.73
Terra cum cœlo maximam esse societate,
& quasi coniugium respectu genera-
tionis terra nascentium. 27.14.74
Terra per se ipsam quando suauissimum
exhalet odorem. 27.149.67
Thamar incestum cum socero suo Iuda
proditum esse scriptis à Mose ad re-
tundendam Iudeorum arrogantiam,
& in commendationem humilitatis
Christi. 38.523.1
Thamar quomodo dicatur fuisse iustior
quàm Iudas. 38.536.21
Thamar & Iuda, que fuerint peccata. 38.
 537.22. & seq.

Chrysostomum & Ambrosium, qui ex-
cusare videntur à peccato Iudam &
Thamar, quomodo interpretari oport-
eat. 28.192.26. & seq.
Thamar non fuisse filiam Melchisedech
sacerdotis, ut nugantur Hebraei. 38.
 542.31
Thamar cur damnata fuerit pœna ignis.
 38.542.31. & seq.
Theraphim vox Hebraea, non semper ido-
la Gentium significat: & de eius signi-
ficatione varia opiniones. 31.302.4
Thoma Mori martyris scitissimi versus.
 30.288.51
Timor quatenus accidere etiam possit sa-
pienti, secundùm Stoicos preclara
Epieteti sententia. 32.230.9
Timor magnus cur taciturnos reddat.
 45.691.1
Timentium atque iratorum hominum
differentia. 45.691.1
Tituli vocabulum habet quatuor signifi-
cationes in Scriptura. 28.212.49
Tribulatio variis rebus in Scriptura ce-
lebratis comparari potest. 42.643.23
Tribulatio tria facit hominem cognosce-
re, & Deum, & seipsum, & mundum.
 42.643.24. & seq.
In tribulatione, qui respuerint, illustra
memorantur exempla. 42.644.24
Tribulatio de tribus modis vocationum
hominis ad Deum, an precipuum lo-
cum teneat. 42.644.25
Tribulationem plus conducere homini
quàm doctrinam philosophorum, egre-
gia Plinij sententia. 42.646.27
Tribulatio quomodo notificet homini va-
nitatem, instabilitatem, amaritudinẽ,
fallaciam, & malitiam mundi. 42.
 647.28. & seq.
De tribus vinculis, quibus astrictos se a-
gnoscent viri sancti, ne possint contra
Deum peccare, hac sunt reuerentia
diuinæ maiestatis ubique presentis: &
beneficiorum eius recordatio & timor

I N D E X.

diuini iudicij. 39.563.17. & seq.
Turris Ader siue gregis, nominata in
Scriptura, qua fuerit. 35.414.46

V

V *Asis* nomē in *Scriptura* quā v-
 arias habeat significationes. 49.
 787.25
Venari & venatorem esse, ferē in *scri-*
ptura sumuntur in malam partem. 25.
 40.59
Venationis laus. 25.41.60
Venationis varia genera, & quod eorum
 optimum secundum *Platonem*. 27.107.
 5
Veneris stellam in cælo mutasse colorem,
 figuram, & magnitudinem atque cur-
 sum, traditum est à veteribus referen-
 te *S. Augustino*, id quod euenit in æ-
 tate *Iacob*. 47.743.19
Verba in quem finem instituta sint, &
 data homini facultas loquendi. 27.
 128.36
Verbum Dei, quomodo pradicandum. 49.
 807.69. *Pythagora* præclara sen-
 sentia de veritate & beneficentia. 27.
 129.37
Vestibus pretiosis & odoratis indui pri-

marias personas, quā sit antiquum.
 27.747.64
Videre facie ad faciem, & loqui ore ad
 os, phrasim esse *Hebraicam*, & quid ea
 significet. 32.342.43
Vini virtus variè afficiendi animos ho-
 minum. 26.39.48
Vini quatuor laudes. 49.803.60
Viētus simplicitas quanta fuerit apud
 antiquos. 25.45.68
Virtutis sectatores qualis deceat vita ra-
 tio. 28.183.13
Vita hominum cur dicta sit à *Iacob* pe-
 regrinatio. 47.731.2
Quid sit *Vrim*, & *Tumim* *Hebraicè*, &
Latinè, *Doctrina*, & veritas, que
 erant in pectore *Pontificis*. 25.18.27

Z

Z *Abulon* tribus, habuisse tempore
Christi tria ad laudem valdè
 insignia, & qua loca in ea fuerint no-
 bilia. 49.828.109
Zeli triplex ratio. 30.256.1. In *Zo-*
robabelis posteritate permansisse sce-
 ptum *Iuda* vsque ad *Herodem*, opi-
 nio est *B. Cyrilli*, sed non probabilis.
 49.810.75

L V G D V N I,

Ex Typographia Claudij Mo-
 rillon. Anno Domini 1600.

Ego Claudius Aquauina Societatis Iesu Præpositus Generalis quartum Tomum in Genesim P. Benedicti Pererij tribus eiusdem Societatis nostræ Theologis commissi videndum, qui omnes cum eum approbauerint, probo etiam ut possit imprimi, si ita placuerit Reuerendiß. D. Vicegerenti, ac Reuerendiß. Patri Magistro sacri Palatij. Datum Romæ die nono Septembris. 1598.

Claud. Aquauina Præp. Gen. Soc. Iesu

Tomum quartum Benedicti Pererij Commentariorum in Genesim, expositionem à cap. 25. vsque ad 50. complectentem, ex commissione Reuerendissimi Magistri sacri Palatij, qua potui diligentia, & attentione vidi, nihilque in eo bonis moribus dissonum, aut à fide Catholica alienum inueni. Sed omnia, disputationibus quibusdam ac difficultatibus ita referta, & Sanctorum Patrum sententiis, aliorumque grauissimorum Doctorum dictis, eleganti, ac perpolitato stilo ita exposita sunt, ut auctoris modestiam, ingenijque acumen, ac in exponendis diuinæ Scripturæ difficillimis locis, ex longo vsu & exercitatione, diuersorumque Auctorum lectione, comparatam sibi dexteritatem & singularem eruditionem plurimum commendent. Nam ne nouitate nimia Lectoris animum deterreat, aut ne veritatis fonte omissio opinio riuulos confectetur (Hieronymum imitatus) aliorum grauissimorum Doctorum vestigiis inhærendo, suam quandoque sententiam statuit, & rationibus confirmat. Quapropter dignum censeo, ut in communem omnium vtilitatem, sanctæque vniuersalis Ecclesiæ, quæ ut Regina in vestitu deaurato, circumdata varietate à dextris Regis assistit, ornamentum & decus, ac Concionatorum omnium, ad literalis sensus intelligentiam in primis querendam, ingens commodum, typis, præloque mandetur.

Ego Fr. Michael Liot à Ribera ordinis Predicatorum in Sacra Theologia Magister, ita manu propria fidem feci.

Imprimatur

P. Episc. Rauellen. Vicefg.

Imprimatur.

Fr. Dominicus Pag. substit. R.M.S.P.

